

22189

BIBLIOTHECA
HISPANA VETUS.
TOMUS SECUNDUS.

BIBLIOTHECA HISPANA VETUS,

SIVE

HISPANI SCRIPTORES QUI AB OCTAVIANI AUGUSTI ÆVO
ad annum Christi MD. floruerunt.

AUCTORE

D. NICOLAO ANTONIO HISPALENSI I. C.

Ordinis S. Iacobi equite, patriæ Ecclesiæ canonico, Regionum negotiorum
in Urbe & Romana curia Procuratore generali, Consiliario regio.

CURANTE

FRANCISCO PEREZIO BAYERIO,

*Valentino, Sereniss. Hisp. Infantum Caroli III. Regis filiorum Institutore
primario, Regiæ Bibliothecæ Palatino-Matritensis Præfecto,*

QUI

Et prologum, & Auctoris vitæ epitomen, & notulas adiecit.

TOMUS SECUNDUS

AB ANNO M. AD MD.

MATRITI

APUD VIDUAM ET HEREDES D. IOACHIMI IBARRÆ REGII QUONDAM TYPOGRAPHI.

MDCCLXXXVIII.

INDEX AUCTORUM

QUI IN HOC SECUNDO TOMO CONTINENTUR.

ASTERISCO NOTATI, SUPPOSITITII VEL FALSO HISPANIÆ
ATTRIBUTI; QUI VERO CURSIVO CHARACTERE EXARANTUR ADDITI
A NOTATORE IN HAC EDITIONE SUNT.

A

- A** Bdala Narach, pagina 381. columna 1.
 Abdallahi Iben Baccal El Tolaitali, pag. 381. col. 1.
 Abel Madi, seu Aben Madi, pag. 381. col. 1.
 Aben Agatin, pag. 172. num. 321.
 Aben Alfange ex Iudæo Christianus, pag. 3. num. 9. & pag. 381. col. 2.
 Aben Gezar, pag. 381. col. 2.
 Aben, seu Ibnu Habar, pag. 382. col. 1.
 Aben Jahie Acirovicla, pag. 382. col. 1.
 Aben Pace, seu Ebn Bajah, pag. 382. col. 1.
Aben Rudianus, pag. 89.
 Aben Zohar, pag. 382. col. 2.
 Aben Zohar iunior, qui & Ibnu, pag. 385. col. 1. & seqq.
 Abi Muhamed Ali, pag. 386. col. 1.
 Abi Zelti, pag. 386. col. 1.
R. Abner Burgenfis, pag. 104.
R. Abraham, pag. 84.
R. Abraham Abenazin, pag. 209.
R. Abraham Bar R. Isaac Bar R. Iehudæ, pag. 355.
R. Abraham Ben Meir Abenefra Toletanus, pag. 36.
R. Abraham Ben Samuel Chasidai Barcinonensis, pag. 36.
R. Abraham Ben Samuel Zacuth Salmanticensis, pag. 354.
R. Abraham Ben R. Chiiar Barcinonensis, pag. 36.
R. Abraham Ben R. Iehudæ Barcinonensis, pag. 104.
R. Abraham Haleroi Ben David Ben Dior Toletanus, pag. 36.
R. Abraham Sabah Uliffiponensis, pag. 355.
R. Abraham Vivas Ben Sem Tob Aragonensis, pag. 354.
 Abu Bahar Ibnu Chalson, pag. 386. col. 1.
 Abu Becrus Ebn Al Saieg, idem cum Aben Pace, pag. 386. col. 1.
 Abu Becrus Mahomet Aben Zacharia, pag. 386. col. 1.
 Abu Chalid, pag. 386. col. 1.
 Abu Chalim, pag. 386. col. 2.
 Abu Hamed, pag. 388. col. 1.
 Abu Hazen, pag. 388. col. 2.
 Abu Labas Cordubensis, pag. 388. col. 2.
 Abu Lcacim Tarif Aben Taric, pag. 388. col. 2.
 Abu Nazarus Phatius, pag. 390. col. 1.
 Abu Said Honein Ibn Iishaquel Abedi, pag. 390. col. 2.
Abulcacim Abnaçâh, pag. 84.
Abulkaledus Iasid Ben Abdelgiabar Almarvâni, pag. 3.
Abulkaledus Iasid, Alradhæus cognominatus, pag. 3.
 Ægidius Carrillo de Albornoz Archiepiscopus Toletanus, pag. 168. num. 295. & seqq.
Ægidius Diaz Poeta, pag. 363.
 Ægidius Gil, pag. 65. num. 117.
 Ægidius quidam Minorum sodalis, pag. 356. col. 1.
 Æmilius quidam Hispanus, pag. 356. col. 1.
 Ahmed Muhamedis filius, pag. 390. col. 2.

- Aimericus de Gauza , pag. 356. col. 1.
 R. Akiba , pag. 209.
 Dux de Alba Poeta , pag. 354.
 Albertus de Alauanya , pag. 146.
 Albertus Monachus , pag. 13. num. 41. & seq.
 Dux de Alburquerque Poeta , pag. 354.
 Magister Alexander Hispanus , pag. 163.
 Ali Aben Ragel Toletanus , pag. 390. col. 2.
 Ali Albucazem Toletanus , pag. 391. col. 1.
 Almeon Almanzor filius , pag. 391. col. 1.
 Alphonfus de Alphama Carmelita , pag. 241. num. 286.
 Alphonfus Alvarez (Toparcha de Valdecorneja) Poeta , pag. 252.
 Alphonfus Alvarus de Illescas , pag. 106.
 Alphonfus Alvarus de Villafandino Poeta , pag. 341. num. 853.
 Alphonfus de Aragonia Archiep. Cesaraug. , pag. 353.
 Alphonfus Aragoniæ & utriusque Siciliae Rex , pag. 271. num. 443. & seqq.
 Alphonfus Aragoniæ Rex II. , pag. 29. & 106.
 Alphonfus Aragoniæ Rex IV. , pag. 155.
 Alphonfus Bonus-Homo Dominicanus , pag. 157. num. 249. & seqq.
 Alphonfus Burgensis , alias de Valladolid , pag. 152. num. 234. & seqq.
 Alphonfus Camara , pag. 339. num. 842.
 Alphonfus Cardona Poeta , pag. 354.
 Alphonfus Carrillo Poeta , pag. 354.
 Alphonfus Carrillus de Albornoz. Vide Petrus Carrillo de Albornoz.
 Alphonfus Castellæ Rex VI. , pag. 178.
 Alphonfus Castellæ Rex VII. , pag. 178.
 Alphonfus Castellæ Rex VIII. , pag. 178.
 Alphonfus Castellæ Rex X. , pag. 78. num. 186. & seqq.
 Alphonfus Castellæ Rex XI. , pag. 162. num. 271. & seqq.
 Alphonfus Chirino , sive de Guadalajara , pag. 213. num. 107.
 Alphonfus Didaci à Montalvo Iurisconsultus , pag. 334. num. 811. & seqq.
 Alphonfus de Flores Salmanticensis , pag. 348. num. 891.
 Alphonfus de Fuentidueñas Franciscanus , pag. 352. num. 922.
 Alphonfus Gayosus de Morana , pag. 106.
 Alphonfus Gonzalez de Castro Archidiacon. de Toro , pag. 106.
 Alphonfus Grammaticus. Vide Halo Poeta.
 Alphonfus Hispalensis de Corduba , pag. 318. num. 730. & seq.
 Alphonfus Hispanus Prædicatorum sodalis , pag. 155.
 Alphonfus Iacobi I. Aragoniæ Regis nepos , pag. 71.
 Alphonfus de Madrid , pag. 356. col. 1.
 Alphonfus Martini à Toletis , pag. 249. num. 324. & seq.
 Alphonfus de Medina Hieronymianus Poeta , pag. 252.
 Mag. Fr. Alphonfus de la Monja Poeta , pag. 251.
 Alphonfus de Morraña Poeta , pag. 251.
 Alphonfus Nuñez de Toledo , pag. 323.
 Alphonfus de Oropesa Hieronymianus , pag. 292. num. 565. & seqq.
 Alphonfus de Palentia , seu Palentinus , pag. 331. num. 796. & seqq.
 Alphonfus de Paredes , pag. 102. num. 283.
 Alphonfus Pecha Episcopus Giennensis , pag. 174. num. 330.
 Alphonfus de Peralta , pag. 356. col. 1.
 R. Alphonfi (Petri) Ex-Judeus , pag. 209.
 Alphonfus de Portugallia , pag. 161. num. 270.
 Alphonfus primus Lusitaniæ Rex , pag. 29.
 Alphonfus Ramiri , alias Fernandi , Auriensis Episcopus , pag. 46. num. 6.
 Alphonfus Sanchez de Jaen Canon. Tolet. Poeta , pag. 251.
 Alphonfus de S. Maria , sive de Carthagera , Burgensis Episcopus , pag. 261. num. 389.
 & seqq.
 Alphonfus de S. Christophoro Prædicatorum sodalis , pag. 245.
 Alphonfus de Silroa Poeta , pag. 354.
 Alphonfus de Soto Civitatenis , pag. 350. num. 903. & seqq.

- Alphonfus de Spina Minorita , pag. 279. num. 481. & seqq.
Alphonfus de Toletò Conchenfis , pag. 249. & 304.
 Alphonfus de la Torre , pag. 328. num. 776. & seqq.
 Alphonfus Tostatus Episcopus Abulensis , pag. 255. num. 355. & seqq.
 Alphonfus de Vargas Episcopus Hispalensis , pag. 170. num. 305. & seqq.
Vicecomes de Altamira Poeta , pag. 354.
Alvarus de Cañizales Poeta , pag. 251.
 Alvarus Garfias de S. Maria , pag. 240. num. 282. & seqq.
Alvarus Hispanus , pag. 82.
 Alvarus de Luna Comestabilis Castellæ , pag. 248. num. 322.
 Alvarus de Luria & Mendoza , pag. 66. num. 125.
 Alvarus Pelagius , pag. 149. num. 220. & seqq.
Alvarus Ruiz de Toro Poeta , pag. 252.
 Alvarus de Villascusa , pag. 205. num. 67.
 B. Amadeus Lusitanus , pag. 317. num. 725. & seqq.
Andreas de Albalat Episcopus Valentinus , pag. 47. & 353.
 Andreas Cordubensis Medicus , pag. 205. num. 66.
 Andreas de Escobar Episcopus Megarensis , pag. 235. num. 260. & seqq.
Andreas Febrer , pag. 106.
Andreas Limòs , pag. 335.
Andreas Muñoz Camaldulensis , pag. 344.
 Angelus Eitanyol Barcinonensis , pag. 342. num. 854.
 Angelus Pacensis , pag. 356. col. 2.
RRabb. Anonymi Complutenses , pag. 354.
RRabb. Anonymi Poetæ , pag. 251.
 Anonymi duo , pag. 48. num. 17.
 Anonymi duo alii , pag. 61. num. 72.
 Anonymi duo libri *del Becerro* auctores , pag. 168. num. 292.
 Anonymus , pag. 357. col. 1.
Anonymus Adelantatus de Murcia Poeta , pag. 354.
 Anonymus alius , pag. 357. col. 2.
 Anonymus alius , pag. 357. col. 2.
 Anonymus alius , pag. 357. col. 2.
 Anonymus alius , pag. 21. num. 74. & seqq.
 Anonymus alius , pag. 358. col. 1.
 Anonymus alius , pag. 71. num. 148.
 Anonymus alius , pag. 101. num. 282.
 Anonymus alius , pag. 358. col. 1.
 Anonymus alius , pag. 358. col. 2.
 Anonymus alius , pag. 358. col. 2.
 Anonymus alius , pag. 358. col. 2.
 Anonymus alius , pag. 230. num. 82.
 Anonymus alius , pag. 359. col. 1.
 Anonymus alius , pag. 359. col. 1.
 Anonymus alius , pag. 359. col. 1.
 Anonymus alius , pag. 359. col. 1.
 Anonymus alius , pag. 359. col. 1.
 Anonymus alius , pag. 359. col. 2.
 Anonymus alius , pag. 28. num. 105.
 Anonymus alius , pag. 360. col. 1.
 Anonymus alius , pag. 360. col. 2.
 Anonymus alius , pag. 153. num. 241.
 Anonymus alius , pag. 360. col. 2.
 Anonymus alius , pag. 361. col. 1.
 Anonymus alius , pag. 361. col. 1.
 Anonymus alius , pag. 361. col. 1.
 Anonymus alius , pag. 361. col. 1.
 Anonymus alius , pag. 361. col. 1.
 Anonymus alius , pag. 361. col. 2.
 Anonymus alius , pag. 361. col. 2.
 Anonymus alius , pag. 361. col. 2.
 Anonymus alius , pag. 361. col. 2.

- Anonymus alius, pag. 27. num. 104.
 Anonymus alius, pag. 361. col. 2.
 Anonymus alius, pag. 65. num. 116.
 Anonymus alius, pag. 361. col. 2.
 Anonymus alius, pag. 361. col. 2.
 Anonymus alius, pag. 362. col. 1.
 Anonymus alius, pag. 362. col. 1.
 Anonymus alius, pag. 362. col. 1.
 Anonymus alius, pag. 362. col. 1.
 Anonymus alius, pag. 362. col. 2.
 Anonymus alius, pag. 362. col. 2.
 Anonymus alius, pag. 363. col. 2.
 Anonymus alius Burgenſis, pag. 87. num. 225.
 Anonymus alius forſan Hiſpanus, pag. 362. col. 2.
 Anonymus alius Granatenſis Maurus, pag. 391. col. 1.
 Anonymus alius hiſtoricus, pag. 254. num. 354.
 Anonymus alius hiſtoricus, pag. 351. num. 915.
 Anonymus alius Luſitanus, pag. 357. col. 2.
 Anonymus alius Scriptor libri *de las Virtudes*, pag. 318. num. 729.
 Anonymus alius Valentinus, pag. 318. num. 732.
 Anonymus Archidiaconus Taurinenſis Poeta, pag. 251.
 Anonymus Archidiaconus Toletanus auctor *Concord. cum Exact. Cam. Apost.*, pag. 210.
 Anonymus auctor operis *inſcripti*: Cuento de las estrellas, pag. 84.
 Anonymus auctor operis: Del Palacio de las horas, pag. 84.
 Anonymus Bachalaurus Poeta, pag. 252.
 Anonymus Bachalaurus & Artium Magiſter Poeta, pag. 251.
 Anonymus Benedictinus, pag. 22. & 28.
 Anonymus canonicus Regularis S. Iſidori Legionenſis, pag. 358. col. 2.
 Anonymus Catalanus, pag. 358. col. 2.
 Anonymus Catalanus alius, pag. 359. col. 2.
 Anonymus Civitatenſis Episcopus (ſ. Gundisalvus I.) pag. 210.
 Anonymus clericus Regularis S. Auguſtini, pag. 358. col. 2.
 Anonymus cognomento Almenar, pag. 357. col. 1.
 Anonymus cognominatus Ochoa de Salazar, pag. 361. col. 2.
 Anonymus Comendatarius de Ludueña Poeta, pag. 354.
 Anonymus Darocenſis canonicus, pag. 362. col. 1.
 Anonymus Episcopus Burgenſis, pag. 263.
 Anonymus Episcopus Hiſpanus, auctor operis *inſcripti*: Reportorio de la Hiſtoria general del mundo, &c. pag. 162.
 Anonymus Episcopus ordinis Prædicatorum, pag. 163.
 Anonymus Episcopus Segoviienſis, auctor operis: Peregrina, ſeu Apparatus Peregrina, pag. 185.
 Anonymus Expoſitionis Orationis Dominicæ auctor, pag. 158.
 Anonymus Ferdinandi Aragoniæ Regis I. hiſtoricus, pag. 204. num. 61.
 Anonymus Ferdinandi Portugalliæ Infantis hiſtoricus, pag. 243. num. 295.
 Anonymus Georgii Manriquei Carminum gloſſator, pag. 342.
 Anonymus Gerundenſis canonicus, pag. 357. col. 2.
 Anonymus Gundisalvi de Berceo encomiaſtes, pag. 106.
 Anonymus Hiſpaniæ chroꝛographus, pag. 16. num. 98.
 Anonymus Hiſpaniæ hiſtoriæ Scriptor, pag. 168. num. 291.
 Anonymus Hiſpanus, ſeu Arabo-Hiſpanus, pag. 357. col. 1.
 Anonymus Hiſpanus de arte veterinaria Scriptor, pag. 144.
 Anonymus Hiſpanus Lemofinus Poeta, pag. 106.
 Anonymus Hiſpanus Poeta, pag. 106.
 Anonymus Hiſtoriæ belli Sacri auctor, pag. 56. & 60.
 Anonymus Hiſtoriæ Roderici Ximenii continuator, pag. 57.
 Anonymus interpres Lili Medicina Bernardi Gordonii, pag. 344.
 Anonymus interpres operis: Excitatorium mentis in Deum, pag. 155.
 Anonymus interpres operis: Memoriale virtutum, pag. 265.
 Anonymus interpres operis Petri Oxomienſis: Super libros Metaphyſicorum, pag. 311.

QUI IN HOC II. TOMO CONTINENTUR.

V

- Anonymus interpres Tractatus de Febribus R. Isaaci Beimirami*, pag. 36.
Anonymus Lusitanus, pag. 357. col. 2.
Anonymus Magnus Castellæ Thalassarcha Poeta, pag. 354.
Anonymus monachus Benedictinus, pag. 361. col. 1.
Anonymus monachus Benedictinus, pag. 4. num. 11. & seq.
Anonymus monachus Benedictinus alius, pag. 361. col. 2.
Anonymus monachus Cisterciensis, pag. 359. col. 1.
Anonymus monachus Rivipullensis, pag. 6.
Anonymus Moralium S. Gregorii interpres, pag. 194.
Anonymus operis Rams de flores auctor, pag. 164.
Anonymus de Padilla. Vide de Padilla Anonymus.
Anonymus de Palma dictus, pag. 352. num. 921.
Anonymus Poematis del Cid auctor, pag. 106.
Anonymus Poematis Los Votos del Padron interpres, pag. 106.
Anonymus Poeta, pag. 251. num. 334.
Anonymus Poeta alius, pag. 313. num. 705.
Anonymus Poeta D. Ferrandi Cordubensis Episcopi Œconomus, pag. 252.
Anonymus Regum Hispaniæ historicus, pag. 196. num. 24.
Anonymus S. Ioannis Pinnatensis historicus, pag. 170. num. 304.
Anonymus, seu Anonymi Hispano-Hebræi, pag. 359. col. 2.
Anonymus Toletanus, Philosophus nuncupatus, pag. 361. col. 1.
Anonymus Valerii Maximi & Lucani interpres, pag. 237.
Fr. Anselmus de Turmeda, pag. 363.
Antinchus de Bages Cæsaraugustanus, pag. 296. num. 586.
Antonius Andreas, pag. 142. num. 188. & seqq.
Antonius Bou canonicus Valentinus, pag. 294.
Antonius de Burgos, pag. 313.
Antonius de Canales, pag. 189. num. 396.
Antonius de Canalibus, pag. 178.
Antonius de Castellanos, pag. 248. num. 321.
Antonius de Castellono, pag. 248.
Antonius Cerdá S. R. E. Cardinalis, pag. 278. num. 473. & seq.
Antonius Garsias de Villalpando canonicus Toletanus, pag. 351. num. 917.
Antonius de Mercede, pag. 210.
Antonius Panormitanus, pag. 268.
S. Antonius Patavinus, pag. 47. num. 10. & seqq.
Antonius Riera Valentinus, pag. 124.
Antonius Tajal Mercenariorum sodalis, pag. 204. num. 63. & seqq.
Antonius de Velasco Poeta, pag. 354.
Antonius Ximen, pag. 352.
Antonius Zorita, pag. 210. & 361.
Arabi, alias Iben, seu Eben Arabi, pag. 391. col. 1.
Aratius Aben Zacharias, pag. 391. col. 2.
Arfaracides, seu Iben Arfaracides, pag. 391. col. 2.
Arnaldus Catalans Comes Emporiarum, pag. 106.
Arnaldus Cescomes Archiepiscopus Tarraconensis, pag. 141.
Arnaldus Ioannes, pag. 147.
Arnaldus de Peralta Episcopus Valentinus, pag. 353.
Arnaldus de Podio, vulgo de Puig, pag. 363. col. 1.
Arnaldus alius de Podio Prædicatorum sodalis, pag. 155.
Arnaldus Pontius, sive Pons, pag. 97. num. 259. & seqq.
Arnaldus de Rosignol, pag. 121. num. 69.
Arnaldus de Stanyol Carmelitanus, pag. 223.
Arnaldus Terreny, pag. 162.
Arnaldus de Villanova, pag. 112. num. 31. & seqq.
Arnoldus, sive Arnaldus de Moraria Catalanus, pag. 363. col. 1.
Arzachel, seu Arzahel, vel Abraham Eizarakeel, pag. 391. col. 2.
Marchio de Astorga Poeta, pag. 354.
B. Atto Pistorientis in Italia Episcopus, pag. 23. num. 83. & seqq.
Averroes Medicus, pag. 392. col. 2.

- Aufredus Gonterus, pag. 143. num. 198. & seqq.
 * Avicena, seu Aben Sina, pag. 6. num. 16. & seqq.
 * Aulus Halo Poeta Burdigalensis & civis Toletanus, pag. 29. num. 111.
 Ausias March Poeta Valentinus, pag. 156. num. 246. & seqq.
 Aybertus Abbas Cisterciensis, pag. 363. col. 1.
Mosen Azanus de Tarrega Poeta Lemosinus, pag. 106. & 141.
Azarchiel Astronomus Toletanus, pag. 6. & 84.
Azarias Bonposc Bonfill Barcinonensis, pag. 355.

B

- B**Aitar, alias Ibnu El Baitar, pag. 401. col. 2.
Balthasar Ioannes Balaguer Cisterciensis, pag. 314.
 Bartholomæus Catanius Minorita, pag. 283. num. 500. & seqq.
 Bartholomæus quidam Dominicanus, pag. 66. num. 121.
Fr. Bartholomæus Garcia de Cordoba Poeta, pag. 251.
Bartholomæus Marti S. R. E. Cardinalis, pag. 314.
 Bartholomæus Peyró Carmelita, pag. 201. num. 51.
R. Becchai Hadaiian Ben R. Ioseph Barcinonensis, pag. 36.
R. Beehai Bar Ioseph Casaraugustanus, pag. 104.
R. Beehai Hadaiian Ben Ascher Michalaio Toleti incola, pag. 104.
Comes de Benavente Poeta, pag. 354.
 Benedictus XIII. Antipapa. Vide Petrus de Luna.
 Benedictus Crinigandus, seu Crinigrandus Dominicanus, pag. 208. num. 90.
R. Beniaminus Ben Iona Tutelensis, pag. 36.
 Berengarius natione Catalanus, pag. 363. col. 1.
Berengarius Compostellanus Archiepiscopus, pag. 122.
Berengarius, seu Bertrandus Gualbes, pag. 153.
 Berengarius de Montrava canonicus Urgellenis, pag. 212. num. 105.
 Berengarius de Noya Gallæcus, pag. 363. col. 2.
Berengarius de Palasól Comes Emporiarum, pag. 106.
Berengarius de Podio Pardines, pag. 18.
Berengarius de Valle Arenosa Carmelita, pag. 162.
Magister Bernaldus, pag. 84.
Bernardus Archiepiscopus Toletanus, pag. 10.
Bernardus Bazim canonicus Casaraugustanus, pag. 304.
 Bernardus de Boil sacerdos eremita, pag. 328. num. 774.
Bernardus Bonastris, pag. 147.
Bernardus Briocanus canonicus, pag. 90.
Bernardus Cabrera, pag. 177.
 Bernardus de Ceva Catalanus, pag. 363. col. 2.
 Bernardus Cisterciensis monachus, pag. 273. num. 453.
 Bernardus Compostellanus, pag. 62. num. 79. & seqq.
 Bernardus quidam Dominicanus, pag. 363. col. 2.
Bernardus Ermengaudi ordinis Prædicatorum, pag. 155.
 Bernardus Fenollar presbyter, pag. 336. num. 824.
Bernardus Fontova Carthusianus, pag. 245.
Bernardus Gaví, pag. 223.
Bernardus de Montemirato presbyter Compostellanus, pag. 63.
 Bernardus de Montesa Carmelita, pag. 272. num. 446. & seqq.
Bernardus de Montjui, pag. 153.
Bernardus Olivella Archiepiscopus Tarraconensis, pag. 73.
Bernardus Oliverius Dertosanus Episcopus, pag. 155.
 Bernardus Ollerius Carmelita, pag. 172. num. 318. & seqq.
 Bernardus Oxomensis Episcopus, pag. 168. num. 294.
Fr. Bernardus Portugues, pag. 144.
Bernardus Raymundi Archidiaconus Maioricensis, pag. 173.
 Bernardus de Riera Mercenariorum fodalis, pag. 198. num. 30.

QUI IN HOC II. TOMO CONTINENTUR. vii

- Bernardus de Sclot, pag. 93. num. 243. & seqq.
 Bernardus Senollar poeta Catalanus, pag. 352. num. 923.
 Bernardus Thesaurarius Compostellanus, pag. 63. num. 92.
 Bernardus Trilla, pag. 95. num. 252. & seqq.
Bernardus de Ventadour Catalanus, pag. 102.
Bertrandus de la Cueva, pag. 193. & 274.
 Bertrandus quidam Hispanus, pag. 363. col. 2.
Bonastruchus de Porta, pag. 104.
 Bonifacius Ferrerius Carthusianus, pag. 213. num. 114.
 Bonifacius Lusitanus, pag. 350. num. 910. & seq.
 Brafome filius Mudir, pag. 402. col. 1.

C

- C**Acham, alias Iben Cacham, pag. 402. col. 2.
 Cacim Aben Hegi, pag. 402. col. 2.
 Cag quidam Toletanus, pag. 82. num. 205.
 Callistus III. Romanus Pontifex, pag. 273. num. 454. & seqq.
Carolus de Guevara Poeta, pag. 354.
Carolus de Urries Cardinalis, pag. 210.
 Carolus Vianæ princeps, pag. 280. num. 491.
Comes de Castro Poeta, pag. 354.
 Catharina Portugalliæ Infans, pag. 283. num. 503.
 Catiib, seu Iben Chatib, pag. 402. col. 2.
Cerverinus de Girona Catalanus, pag. 106.
R. Chaim Bar Schemuel Tutelensis, pag. 104.
R. Chafdai Krescas Cesaraugustanus, pag. 355.
Christophorus Columbus, pag. 344.
Clemens Ferrarius, pag. 337.
 Clemens Sancii de Vercial archidiaconus de Valderas, pag. 208. num. 93. & seqq.
Cominetus Sephardi, sive Hispanus, pag. 355.
Comes de Coruña Poeta, pag. 354.
Cosmas de Monte Serrato archidiaconus Tarraconensis, pag. 255.
Cozta, sive Alcozri, pag. 84.
Crespinus Vallauræ Poeta, pag. 354.
 Cyprianus Benetus, sive Benedictus, Dominicanus, pag. 363. col. 2.

D

- D**Almatius Archiepiscopus Cesaraugustanus, pag. 353.
 R. David Ben Abudrahâm Hispalensis, pag. 189.
 R. David Ben Selomoh Ben R. David Ben Iachia Ulyssiponensis, pag. 354.
 R. David Cohên Sephardi Hispalensis, pag. 189.
 R. David Destiliâh, sive de Estella, pag. 189.
 R. David Gedaliâh Ben Iachia Castellanus, pag. 189.
 R. David Kimkhî, pag. 209.
 R. David Vidal Ben Selomoh Toleti incola, pag. 354.
 Didacus Anaya Maldonatus Episcopus Hispalensis, pag. 236.
 Didacus Ægidius, vulgo Gil, pag. 148. num. 217.
 Didacus Bernaldez parochus, pag. 351. num. 914.
 Didacus Campidoctus, pag. 364. col. 1.
 Didacus de Campis, pag. 47. num. 8.
 Didacus de Comontes, pag. 274. num. 458.
 Mag. Didacus del Corvo Medico-Chirurgus, pag. 209.
 Fr. Didacus de Famusco, pag. 210.
 Didacus Guillén, pag. 337.
 Didacus Henriquez del Castillo Segoviensis, pag. 348. num. 892. & seqq.
 Didacus Hernandez de Mendoza, pag. 282.

- Didacus de Herrera, pag. 252. num. 343.
Didacus Lopez de Faro Poeta, pag. 354.
Didacus Lupi de Faro dominus de Vizcaya, pag. 89.
Didacus Martinez de Medina Poeta, pag. 251.
Didacus de Medina, pag. 344.
Didacus Murus, seu de Muris, Mercenariorum sodalis, pag. 324.
 Didacus de S. Petro Poeta, pag. 249. num. 326.
 Didacus Rodriguez de Almela, pag. 325. num. 759. & seq.
 Didacus de Torres, pag. 324. num. 756.
 Didacus de Valentia, pag. 248. num. 319. & seq.
Didacus de Valentia Minorita, pag. 251. & 254.
 Didacus de Valera Conchensis, pag. 314. num. 708. & seqq.
 Dionysius Galvaon, pag. 144. num. 201.
 Dionysius de Murcia, pag. 175. num. 331.
Dionysius Portugalliae Rex, pag. 106.
Dominicus de Agramant Catalanus Prædicatorum sodalis, pag. 141. & 155.
 Dominicus archidiaconus Segoviensis, pag. 364. col. 1.
Dominicus Aymericus, pag. 147.
Dominicus Bon Fill, pag. 283.
 Dominicus de Catalonia Dominicanus, pag. 364. col. 1.
 Dominicus Episcopus Placentinus, pag. 46. num. 7.
Dominicus Gundisalvi Archidiaconus Toletanus, pag. 9.
 Dominicus de S. Ioanne Maioricensis, pag. 364. col. 1.
Dominicus Mascô, pag. 147.
 S. Dominicus ordinis Prædicatorum institutor, pag. 102. num. 284.
 Dominicus Seminiverbius, pag. 364. col. 1.
 Durandus de Osca, pag. 45. num. 4.

E

- E**Duardus Portugalliae Rex, pag. 241. num. 287. & seq.
 Eduardus quidam, pag. 364. col. 2.
 Elias Rotensis canonicus, pag. 20. num. 71.
R. Elieser, pag. 209.
Elisabetha Castellae Regina, pag. 335.
Elisabetha de Villena, alias Elionora Manuel de Villena, pag. 335.
 Emmanuel Brudus Lusitanus, pag. 364. col. 2.
 Emmanuel Didaci, vel Diez, pag. 277. num. 470. & seqq.
 Emmanuel Rodriguez de Sevilla, pag. 216. num. 125.
Ennecus de Astuniga Marisch. Poeta, pag. 252.
 Ennecus Lupi de Mendoza S. Iulianæ Marchio, pag. 275. num. 459.
Ennecus Mendoza ex ordine Minorum, pag. 106. 277. & 314.
Ennecus de Vallterra Episcopus Tarraconensis, pag. 203.
Ennecus de Velasco Poeta, pag. 354.
Esparga Poeta, pag. 268.
 Evanassa Hispalensis, pag. 402. col. 2.
Eximinius Archiepiscopus Toletanus, pag. 155.
 Eximinus Petri Salanova, pag. 145. num. 206. & seqq.
 Ezarharagui medicus, pag. 403. col. 1.

F

- F**Aramella, seu Pharamella, Cordubensis, pag. 403. col. 2.
 Febrer Poeta Valentinus, pag. 72. num. 150.
Federicus de Castro Arjone Dux, pag. 106.
 Ferdinandus Alphonsi parochus S. Iustæ Toletanæ, pag. 188. num. 394.
Ferdinandus de Beatia, pag. 345.
Ferdinanus Bonet, pag. 210.

- Ferdinandus Casquicius*, pag. 106.
Ferdinandus Castellæ Rex IV., pag. 119.
Ferdinandus Castellæ Rex V., pag. 335.
Mag. Ferdinandus de Corduba, pag. 144.
Ferdinandus Cordubensis Sedis Apostolicæ subdiaconus, pag. 319. num. 734. & seqq.
Ferdinandus Didaci de Carrione, pag. 313.
Ferdinandus Emmanuel Landi, pag. 106.
Ferdinandus Episcopus Carthaginensis, pag. 163.
Ferdinandus Gomezius de Civitate Regali, pag. 250. num. 327. & seqq.
Ferdinandus Ioannis I. Castellæ Regis filius, & ipse Aragoniæ Rex, pag. 203.
Ferdinandus Lopez, pag. 245. num. 306. & seqq.
Ferdinandus Mexia, pag. 336. num. 822.
Ferdinandus Nonius de Concha, pag. 197. num. 26.
Ferdinandus de Pazos Mercenariorum sodalis, pag. 208. num. 95. & seqq.
Ferdinandus Perezius Guzmanus, pag. 326. num. 761. & seqq.
Ferdinandus Petri Guzmanus, pag. 268. num. 430.
Ferdinandus de Ribera, pag. 348. num. 890.
Ferdinandus Rodriguez Portocarrero, pag. 106.
Ferdinandus Sanchez, pag. 106.
Ferdinandus Sancii de Tobar, pag. 173. num. 322. & seqq.
Mag. Ferdinandus de Toledo, pag. 84.
Ferdinandus Vaccæcapitis, pag. 162.
Ferdinandus de Vafurto, pag. 342. num. 855.
Ferdinandus Vazquez de Arce, pag. 353.
Ferdinandus Zamorensis, pag. 364. col. 2.
Comes de Feria Poeta, pag. 354.
Fernandus Monachus Benedictinus, pag. 22. num. 81.
Ferrandus Emmanuel del Arando, Lando aut Lango, Poeta, pag. 251.
Ferrandus Perez de Illescas Poeta, pag. 251.
Ferrandus Sanchez Calavera Poeta, pag. 252.
Ferrarius Abella Episcopus Barcinonensis, pag. 162.
Ferriolus de Bolea, pag. 2. num. 5.
Franciscus Aguiló Episcopus Segobricensis, pag. 223.
Franciscus Alegre, pag. 344.
Franciscus Archiepiscopus Cesaraugustanus, pag. 353.
Franciscus de Bachone Carmelita, pag. 172. num. 314. & seqq.
Franciscus de Baena, pag. 251.
Franciscus Carroz Poeta, pag. 354.
Franciscus Centelli, pag. 282.
Franciscus Eximenius, pag. 179. num. 352. & seqq.
Franciscus Fenollet Poeta, pag. 354.
Franciscus Imperial Genuensis, Hispalis incola, Poeta, pag. 251.
Franciscus de Leone, pag. 336. num. 823.
Franciscus Lopez de Villalobos, pag. 106. & 344.
Franciscus Marêfme Carthusianus, pag. 246.
Franciscus Martini Carmelita, pag. 175. num. 334. & seqq.
Franciscus Medina Mendoza Guadalifaxarensis, pag. 192.
Franciscus Monzon, pag. 314.
Franciscus de Pace Mercenariorum sodalis, pag. 365. col. 1.
Franciscus Pertusa Canonicus Valentinus, pag. 236.
Franciscus Romanus, pag. 305. num. 649. & seqq.
Franciscus Rufati, pag. 162.
Franciscus de Toletto Cauriensis Episcopus, pag. 308. num. 675. & seqq.
Franciscus à Velasco, pag. 335. num. 817. & seqq.
Franciscus Ximenius, pag. 48. num. 18.

G

- G** *Abriel de Casalfagès Prædicatorum sodalis*, pag. 293.
G Galaf quidam Iudæus Catalanus, pag. 365. col. 1.
Garfias Alvarez de Alarcon Poeta, pag. 252.
Garfias Archiepiscopus Casaraugustanus, pag. 353.
Garfias Canonicus Toletanus, pag. 93.
Garfias Eugui Baionensis in Gallia Episcopus, pag. 184. num. 373.
Garfias Ferdinandus de Gerena, pag. 106.
Garfias Fernandez de Jarena Poeta, pag. 252.
Garfias Hispanus, pag. 93. num. 241. & seq.
Garfias Lupi de Roncesvalles, pag. 365. col. 1.
Garfias Menesius Orator, pag. 313. num. 703.
Garfias Monachus Cuxanensis, pag. 5.
Garfias Perefius, pag. 85. & 93.
Gaspar Torrella Episcopus S. Iustæ, pag. 344.
Gaubertus Fabricius de Vagad monachus Cisterciensis, pag. 341. num. 849.
Gaufredus Archidiaconus, sive Jofre de Loayfa, pag. 95. num. 250. & seq.
Geber, alias Mahomed Geber, pag. 403. col. 2.
R. Gedaliah Ben David Iachila, pag. 189.
Georgius Jafer, pag. 146. num. 209.
Georgius Manriqueus ordinis S. Iacobi eques, pag. 342. num. 856. & seqq.
Georgius del Rey Valentinus, pag. 106.
Georgius de S. Georgio, pag. 106.
Gerardus Carmonensis, pag. 365. col. 1. & seqq.
Gerardus Compostellanus canonicus, pag. 19. num. 67.
R. Gerson Ben Scelomôh Catalanus, pag. 104.
Giraldus Cabrera Catalanus, pag. 106.
Giraldus quidam, pag. 144. num. 202.
Gofredus de Biure, vulgo Jofre, pag. 146. num. 210.
Gofredus de Fexa monachus Benedictinus, pag. 367. col. 2.
Gombaldus de Uligia Dominicanus, pag. 175. num. 333.
Gomesanus quidam monachus & abbas Ildensis, pag. 367. col. 2.
Gomesius Lusitanus Ulyssiponenfis, pag. 223.
Gomez Perez Patino Poeta, pag. 251.
Gomezius Garcia, pag. 352.
Gomezius Ioannes de Zurara, pag. 311. num. 695. & seqq.
Gomezius Manriqueus, pag. 342. num. 860. & seqq.
Gomezius quidam Franciscanorum sodalis, pag. 346. num. 875.
Gonzalus Martinez de Medina Poeta, pag. 251.
Gonzalus de Quadros Poeta, pag. 252.
Gregorius Presbyter Hispanus, pag. 29.
Grimoaldus, sive Grimaldus, Benedictinus, pag. 5. num. 14.
Guido de Monte Rogerio, pag. 155.
Guido de Terrena, sive de Perpignano, Carmelita, pag. 158. num. 252. & seqq.
Guilielmus Andreas, pag. 147.
Guilielmus Anglès Prædicatorum sodalis, pag. 155.
Guilielmus Adventurèr, pag. 203.
Guilielmus Berghedanus, pag. 106.
Guilielmus Boterus, pag. 153.
Guilielmus de Cabestany Catalanus, pag. 106.
Guilielmus Dominici Catalanus, pag. 368. col. 1.
Guilielmus Episcopus Carthaginensis, pag. 203.
Guilielmus Gorris Aragonensis, pag. 346. num. 867. & seq.
Guilielmus Loarte, pag. 252. num. 341.
Guilielmus de Monserrat Catalanus, pag. 345. num. 864. & seqq.
Guilielmus Morèll, pag. 282.
Guilielmus de Mur Catalanus, pag. 106.
Guilielmus de Podio, pag. 153.

- Guilielmus Præpositi , five Despaborde , pag. 168. num. 293.
 Guilielmus Raymundi de Moncada , pag. 103.
 Guilielmus Rubione , pag. 148. num. 218.
 Guilielmus Sedacensis , five Sedacarius , Carmelita , pag. 162.
 Guilielmus à Vallesicca , pag. 160. num. 264.
 Fr. Gundisalvus , pag. 254.
 Gundisalvus Archiepiscopus Toletanus , pag. 89.
 Gundisalvus de Berleo Benedictinus , pag. 4. num. 13.
 Gundisalvus de Frias monachus Hieronymianus , pag. 346. num. 869.
 Gundisalvus Garsias de Sancta Maria , pag. 244. num. 303. & seqq.
 Gundisalvus Garsias de Sancta Maria Civis Cæsaraugustanus , pag. 353. & 362.
 Gundisalvus Gundisalvi de Bustamante Episcopus Segovienſis , pag. 185. num. 377.
 Gundisalvus de Hinojosa , pag. 142. num. 187.
 Gundisalvus Hispanus , pag. 108. num. 5.
 Gundisalvus Hispanus alius Conchensis diœcesis , pag. 108. num. 6.
 Gundisalvus Hispanus alius , pag. 368. col. 1.
 Gundisalvus Martini , pag. 203.
 Gundisalvus Martini à Peñafiel , pag. 165. num. 276.
 Gundisalvus de Ocaña Hieronymianus , pag. 255.
 Gundisalvus de Vallebona , pag. 111. num. 28. & seqq.
 Gundisalvus de Villadiego , pag. 323.
 Guterius Didaci de Gamez , pag. 212. num. 106.
 Guterius Gamiz , pag. 250. num. 332.
 * Guterrius de Guemez , pag. 197.
 Guterrius de Toledo Archidiaconus Guadalifaxarenſis Poeta , pag. 251.

H

- H**Ajam , five Ibnu Hajam , Lusitanus , pag. 405. col. 1.
 Hali Uxafal , pag. 405. col. 2.
 Halo Poeta , five Alphonsus Grammaticus , pag. 33. num. 129. & seqq.
 Hamech Ben Serif , pag. 405. col. 2.
 Hani , five Iben Hani , pag. 405. col. 2.
 Hafen , alias Iben Hafen , pag. 405. col. 2.
 Henricus de Aragonia Marchio de Villena , pag. 220. num. 151. & seqq.
 Henricus Castellæ Infans ordinis S. Iacobi , pag. 243. num. 296.
 Henricus Castellæ Rex II. , pag. 163.
 Henricus Castellæ Rex III. , pag. 163.
 Henricus Petri Prædicatorum sodalis , pag. 155.
 Hieronymus abbas Cisterciensis , pag. 368. col. 2.
 Hieronymus à S. Bernardo monachus Cisterciensis , pag. 368. col. 2.
 Hieronymus Cucalon , pag. 335. num. 817. & seqq.
 Hieronymus de S. Fide , five Josias Lurki , pag. 199. num. 45. & seqq.
 Hieronymus Michael Carmelus , pag. 143. num. 197.
 Hieronymus de Ocon Carmelita , pag. 208. num. 91. & seqq.
 Hieronymus Paulus , pag. 340. num. 844.
 Hieronymus quidam monachus Cisterciensis , pag. 347. num. 887.
 Hieronymus Torrellas Valentinus , pag. 339. num. 839. & seqq.
 Hugo Catalanus , pag. 368. col. 2.
 Hugo d' Escûre Catalanus Poeta , pag. 106.
 Hugo de Mataplana Catalanus Poeta , pag. 106.
 Hugo Portucalensis , pag. 19. num. 65.
 Hugo de Urries , pag. 294.

I

- J**Aafar , alias Abu Jaafar Ebn Tophail , five Abu Becr , pag. 405. col. 2.
 R. Iacob Ben Chabib Ben R. Selomoh , pag. 354.
 R. Iacob Ben Iehuda Ben Kastel Beticus , pag. 355.
 R. Iacob Ben Samson Antoli Granatensis , pag. 104.
 Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.

- R. Iacob Ben Vivas Aragonensis*, pag. 354.
R. Iacob Berab, pag. 355.
R. Iacob Mantenu, pag. 355.
Iacobus Ægidius Satabitanus Prædicatorum sodalis, pag. 273. 274. & 369.
Iacobus de Anglefola, pag. 314.
Iacobus Aragoniæ Rex I., pag. 69. num. 143. & seqq.
Iacobus Aragoniæ Rex II., pag. 119.
Iacobus de Aragonia S. R. E. Cardinalis, pag. 177. num. 345. & seqq.
Iacobus Bretón Episcopus Pacensis, pag. 264.
Iacobus Calicius, pag. 153.
Iacobus Calicius Vicensis eques, pag. 198. num. 31. & seqq.
Iacobus Calvêt, pag. 153.
Iacobus Cardoni Catalanus, pag. 369. col. 2.
Iacobus Cardonius, pag. 153.
Iacobus Catalanus Dominicanus, pag. 369. col. 1.
Iacobus de Cavallèr, pag. 147.
Iacobus Conesa protonotarius regius, pag. 369. col. 1.
Iacobus Dominicus Dominicanorum sodalis, pag. 171. num. 310.
Iacobus de Faro, pag. 153.
Iacobus Febrer, pag. 106.
Iacobus Ferrer de Blanes, pag. 337.
Iacobus Ferrer Prædicatorum sodalis, pag. 275.
Iacobus Gazull Poeta, pag. 336. & 354.
Iacobus Iacobi I. Aragoniæ Regis nepos, pag. 71.
Iacobus Ianèr Cisterciensis, pag. 344.
Iacobus de S. Ioanne, pag. 268. num. 428.
Iacobus Lupi Rebello Lusitanus, pag. 369. col. 2.
Iacobus Magni Augustinianus, pag. 203. num. 56. & seqq.
Iacobus March, pag. 106.
Iacobus Marquilles iurifconsultus, pag. 244. num. 299. & seqq.
Iacobus Matthæi Catalanus, pag. 369. col. 2.
Iacobus de Monellis Catalanus, pag. 369. col. 2.
Iacobus de Monteiudaico, sive de Montjuí, pag. 153. num. 239.
Iacobus Perez de Valentia, pag. 329. num. 779. & seqq.
Iacobus Pons Catalanus, pag. 305. num. 648.
Iacobus Roig Poeta Valentinus, pag. 242. num. 293. & seqq.
Iacobus de Vallesicca, pag. 160. num. 264.
Jahia Aben Muhamed filius Abi Siuker, pag. 407. col. 1.
Jahia Iben Habetis Ibn Edden, pag. 407. col. 1.
Jaljal, sive Eben Jaljal, pag. 407. col. 1.
Iannotus Valero, pag. 344.
Ianuarius Rabaça Iunior, pag. 147.
Ianuarius Rabaça Senior, pag. 147.
Jafa Gafekæus, pag. 407. col. 1.
Iben Ibrahim, pag. 407. col. 1.
Ibnu Lcharib, pag. 407. col. 1. & seqq.
R. Iedahia Hapennini Ben Abraham Bardaxi Barcinonensis, pag. 104.
R. Iehuda Bar Ascher Toletanus, pag. 189.
Iehuda Barcinonensis, pag. 2. num. 6.
R. Iehuda Ben Iachia Ben David Ulyssiponensis, pag. 189.
R. Iehuda Ben Ioseph Mafehgofah Cæsaraugustanus, pag. 354.
R. Iehuda Ben R. Isaaci Abarbanel, vulgo Leo Hebræus, Ulyssiponensis, pag. 355.
R. Iehuda Ben R. Levi Barcinonensis, pag. 36.
R. Iehuda Ben Samuel Abarbanel, pag. 355.
R. Iehuda Mosca Iunior, pag. 85. & 104.
Iehuda filius Mossis Alcohen, pag. 82. & 104.
R. Iesuah Ben Ioseph Hallervi Toleti incola, pag. 354.
Ioannes Alepusius, pag. 147.
Ioannes de Aragonia Archiepiscopus Cæsaraugustanus, pag. 353.
Ioannes de Aragonia S. R. E. Cardinalis, pag. 149.

- Ioannes Ægidius Zamorensis , pag. 108. num. 7. & seqq.
 Ioannes Alphonsus de Baena , pag. 251. num. 335. & seqq.
 Ioannes Alphonsus de Benavente , pag. 347. num. 878. & seqq.
 Ioannes Alvarez Gato Matritensis , pag. 346. num. 877.
 Ioannes Alvarez presbyter militaris de Avis , pag. 243. num. 295.
 Ioannes Andreas Canonicus Ilerdensis , pag. 370. col. 1.
 Ioannes Andreas ex Mauro Christianus , pag. 324. num. 757.
 Ioannes Andreas ex Mauro Christianus alius , pag. 369. col. 2. & seqq.
 Ioannes Aragonensis , pag. 370. col. 1.
 Ioannes de Aragonia , pag. 148. num. 219.
 Ioannes Arias de Avila , pag. 340. num. 844.
 Ioannes Ballistarius Carmelita , pag. 171. num. 311. & seqq.
 Ioannes de Befeteria , pag. 203.
 Ioannes Burgenfis Benedictinus , pag. 103.
 Ioannes de Capua forsan Hispanus , pag. 340. num. 848.
 Ioannes de Cardalhago Archiepiscopus Bracarenfis , pag. 171. num. 309.
 Ioannes Cardona Poeta , pag. 354.
 Ioannes Carvaxalius Cardinalis , pag. 296. num. 584. & seq.
 Ioannes de Casanova S. R. E. Cardinalis , pag. 234. num. 259. & seq.
 Ioannes de Castella Palentinus , pag. 323.
 Ioannes Castellæ Rex I. pag. 163.
 Ioannes Castellæ Rex II. , pag. 106.
 Ioannes de Castro , sive de Castromocho , pag. 178. num. 347. & seqq.
 Ioannes Cirita Taurocanus , pag. 26. num. 96. & seq.
 Ioannes Claravó , sive à Claravalle , Carmelita , pag. 160. num. 262. & seqq.
 Ioannes Consobrinus Lusitanus , pag. 349. num. 896. & seqq.
 Ioannes de Contreras Archiepiscopus Toletanus , pag. 223.
 Ioannes Conversus , sive Vallisoletanus , pag. 154. num. 243. & seqq.
 Ioannes de Cuenca , pag. 203.
 Mag. Ioannes Daspáso , pag. 84.
 Ioannes Davila de Roa Can. Reg. S. Augustini , pag. 104.
 Ioannes Daza Decanus Giennensis , pag. 344.
 Ioannes de Deo pag. 64. num. 93.
 Ioannes Diaconus Matritensis , pag. 97. num. 257. & seq.
 Ioannes Emmanuel Castellæ Infans , pag. 166. num. 278. & seqq.
 Ioannes Emmanuel Eduardi Portugalliæ Regis filius Carmelita , pag. 188. num. 395.
 Ioannes Emmanuel Poeta , pag. 354.
 Ioannes Episcopus Carthaginensis , pag. 141.
 Ioannes Escrivâ , pag. 343.
 Ioannes Evangelista de Corduba Minorita , pag. 370. col. 1.
 Ioannes Eximens de Salanova , pag. 147.
 Ioannes Eximini Cerdan iurifconsultus , pag. 236. num. 267. & seqq.
 S. Ioannes de S. Facundo Augustinianus , pag. 310. num. 685. & seq.
 Ioannes de Sant Fagûn , pag. 193. & 274.
 Mag. Ioannes Ferdinandus de Heredia , pag. 164.
 Ioannes Fernandez de Heredia Poeta , pag. 354.
 Ioannes Figuerola Canonicus Valentinus , pag. 139.
 Ioannes Figuerola Valentinus Acolythus , pag. 163.
 Ioannes Fôrt Carthusianus , pag. 275.
 Ioannes Francès Boscan , pag. 241. num. 290. & seq.
 Ioannes Francès Catalanus , pag. 241. num. 290.
 Ioannes Garcia de Vinuesa Poeta , pag. 251.
 Ioannes Garfias de Castro Xeris , pag. 179. num. 351.
 Ioannes Gayofus , pag. 106.
 R. Ioannes Gerundensis , pag. 104.
 Ioannes Gonzalez de Sanabria , pag. 106.
 Ioannes Gundifalvi , pag. 370. col. 1.
 Ioannes Gundifalvi Canonicus Hispalensis , pag. 203.
 Ioannes de Guzman Poeta , pag. 252.
 Ioannes Hispalensis , pag. 370. col. 2. & seq.

- Ioannes Hispalensis Augustinianus , pag. 351. num. 913.
 Ioannes Hispanus , pag. 370. col. 1.
 Ioannes Ivandus de Bardaxi , pag. 348. num. 888.
 Ioannes ex Iudæo conversus , pag. 369. col. 2.
 Ioannes de Ixar de Aragon , pag. 268. num. 427.
Ioannes Laurentius Segura de Astorga , pag. 79. 89. & 106.
 Ioannes Lopez de Salamanca , pag. 330. num. 792.
 Ioannes Lopez Dominicanus , pag. 330. num. 792.
 Ioannes Lopez Segoviensis , pag. 337. num. 825. & seq.
 Ioannes de Lucena , pag. 250. num. 331.
 Ioannes Mancipe Augustinianus , pag. 371. col. 2.
Ioannes Marbres Canonicus Dertofanus , pag. 314.
Ioannes Marques Pactensis Episcopus , pag. 323. & 337.
Ioannes Marti Carthusianus , pag. 344.
 Ioannes Martinez Mercenariorum fodalit , pag. 307. num. 671. & seqq.
 Ioannes Martorell , pag. 280. num. 490.
 Ioannes de Mella , pag. 283. num. 506. & seqq.
 Ioannes de Mena Poeta , pag. 265. num. 412. & seqq.
Ioannes de Meneses Poeta , pag. 354.
Ioannes Mercaderius , pag. 147.
 Ioannes Moles Margarit S. R. E. Cardinalis , pag. 320. num. 740. & seqq.
 Ioannes de Montesono Dominicanus , pag. 185. num. 378. & seqq.
 Ioannes Nonnius de Villafan , pag. 174. num. 326. & seqq.
Mag. Ioannes de Paguera Barcinonensis ordinis S. Benedicti , pag. 210.
 Ioannes Papa XXI. alias Petrus Ioannes , pag. 73. num. 151. & seqq.
 Ioannes de Pastrana , pag. 371. col. 2.
Ioannes Petri Prædicatorum fodalit , pag. 294.
 Ioannes Polemar , sive Palomar , archidiaconus Barcinonensis , pag. 223. num. 166. & seqq.
 Ioannes Portalegrensis , pag. 66. num. 118.
 Ioannes de Quadros Aragonensis , pag. 371. col. 2.
 Ioannes quidam , pag. 65. num. 113. & seq.
 Ioannes Raymundus de Trasmiera , pag. 371. col. 2.
Ioannes Rodriguez de Cuenca , pag. 197.
 Ioannes Rodriguez del Padron , pag. 247. num. 315. & seqq.
Ioannes Roig Presbyter , pag. 336.
Ioannes Roiz de Corella , pag. 336.
Ioannes Ruiz Poeta , pag. 106.
Ioannes Ruiz Corella Poeta , pag. 336. & 354.
 Ioannes Sanchez , pag. 372. col. 1.
 Ioannes Sanchez à Mendoza , pag. 252. num. 342.
 Ioannes Sancii à Mendoza , pag. 250. num. 330.
Ioannes Scriba Poeta , pag. 354.
 Ioannes Segoviensis S. R. E. Cardinalis & Cæsarensis Archiepiscopus , pag. 225. num. 172. & seqq.
 Ioannes Senior Toletanus , pag. 372. col. 1.
 Ioannes Serra , pag. 250. num. 333.
 Ioannes de Socarrats Catalanus , pag. 307. num. 667. & seqq.
 Ioannes Stephanus Valentinus , pag. 305. num. 647.
Ioannes Suarez de Parvia , pag. 106.
Ioannes de Tahuste Episcopus Albarracinensis , pag. 223.
Mosen Ioannes Tallante Poeta , pag. 354.
 Ioannes Teixeira , alias Ludovicus , Lusitanus , pag. 328. num. 775.
Ioannes de Tordesillas Poeta , pag. 251.
Ioannes de Tornamira , pag. 156.
 Ioannes de Turrecremata , pag. 286. num. 515. & seqq.
Ioannes de Valentia Medicus , pag. 103.
 Ioannes Valentinus Minorita , pag. 310. num. 683. & seq.
 Ioannes Valerus Maioricensis , pag. 304. num. 644.
 Ioannes Velascus Lusitanus , pag. 323. num. 750.
 Ioannes Ventallol Maioricensis , pag. 362. col. 1.

- Ioannes Vespertilio , pag. 362. col. 1.
 Ioannes de Viena Poeta , pag. 252.
 Ioannes de Villalpando , pag. 268.
 Ioannes Villar Catalanus , pag. 306. num. 651.
 Ioffredus de Foxâ , pag. 106.
 Joire de Loaisa Vide Gaufredus archidiaconus.
 Ioleus Ioli Toletanus , pag. 407. col. 2.
 R. Iom Tob Bar Abraham Hispalensis , pag. 189.
 Ionas Benganach , pag. 2. num. 6.
 R. Ionas Ben Ganach Cordubensis , pag. 36.
 R. Ionathan Ben Uziel , pag. 209.
 Iordanus Dominicanus , pag. 372. col. 1.
 Iordi Poeta Valentinus , pag. 71. num. 149. & seq.
 Ioseph Aben Isaac , pag. 47. num. 9.
 R. Ioseph Albo Sorienfis , pag. 189.
 R. Ioseph Ben Caspi Barcinonensis , pag. 104.
 R. Ioseph Ben Chabib Legionensis , pag. 189.
 R. Ioseph Ben Don David Ben Ioseph Iachia Ulyssiponensis , pag. 355.
 R. Ioseph Ben Iachia Barcinonensis , pag. 104.
 R. Ioseph Ben Meir Halevi Hispalensis , pag. 36.
 R. Ioseph Ben R. Schem Tob , pag. 354.
 R. Ioseph Chirvan Ulyssiponensis , pag. 355.
 R. Ioseph Ezobi Perpinianensis , pag. 355.
 R. Ioseph Gekatiliah , alias Castellanus , Hebraeis vulgo Harig , pag. 355.
 R. Ioseph Hadathian Ben Iacob Aben Sachal Cordubensis , pag. 36.
 R. Ioseph Metolitolah , id est , Toletanus , pag. 189.
 Iofias Lurki. Vide Hieronymus à S. Fide.
 R. Isaac , pag. 36.
 Isaac Abarbanellus Ulyssiponensis , pag. 354.
 R. Isaac Aben Latif , pag. 104.
 R. Isaac Abohab Castellanus , pag. 354.
 R. Isaac Alchadaheph , pag. 355.
 R. Isaac Bar Barûk Ben Alcahâ Cordubensis , pag. 36.
 R. Isaac Beimiranus , pag. 36.
 R. Isaac Ben Giath Cordubensis , pag. 36.
 R. Isaac Ben Ruben Barcinonensis , pag. 36.
 R. Isaac Ben Said Toletanus , pag. 104.
 Isaac Cordubensis , pag. 2. num. 6.
 R. Isaac Haramah Ben Ioseph Zamorensis , pag. 354.
 R. Isaac Israeli Ben Ioseph , vulgo Ruirvi , Toletanus , pag. 104.
 R. Isaac Kanpantòn , vulgo el Gaòn de Castilla , pag. 189.
 R. Isaac Karo Toletanus , pag. 354.
 Isaacus Aben Zulaimè , pag. 407. col. 2.
 Ifai Iben Caada El Lauxi El Garnati , pag. 407. col. 2.
 Ismael Andalusius , pag. 407. col. 2.
 Iuda Ben Rabbi Mosis Hacohen , pag. 83. num. 209.
 R. Iuda Ben Schelomôh Ben Alchopni , alias Alcharizi , pag. 189.
 R. Iuda Levi Ben Saul Cordubensis , pag. 36.
 Iulianus Gutierrez Toletanus , pag. 340. num. 845.
 * Iulianus Petri Archipresbyter S. Iustæ Toletanus , pag. 36. num. 138. & seqq.
 Iulianus Toletanus quidam Medicus , pag. 338. num. 832.

K

- K Otobi Castiliensis , pag. 407. col. 2.
 R. Kréskas Vidal de Quislad Catalanus , aut Aragonensis , pag. 189.

L

- L Aurentius à Cárceres , aut Cázeres , pag. 103.
 Laurentius Companis Mercenariorum fodalis , pag. 308. num. 674.

- Laurentius Lusitanus monachus Cisterciensis, pag. 311. num. 694.
 Laurentius Martinez, pag. 165. num. 277.
 Leander de Murcia, pag. 252. num. 339. & seq.
Leo de Balneolis Catalanus, pag. 189.
 Lesanoddinus Aben Chatib, pag. 407. col. 2.
 Lucas Tudensis Episcopus, pag. 58. num. 61. & seqq.
Lucena Ioannis Ramirez de Lucena filius, pag. 345.
Ludovicus Alcañiz, pag. 304.
 Ludovicus de Angulo, pag. 372. col. 1.
Ludovicus de Avezô Barcinonensis, pag. 106.
 Ludovicus de Aviñon, pag. 372. col. 2.
Ludovicus Castellvi Poeta, pag. 354.
Ludovicus Cornèll, pag. 313.
 Ludovicus de Escobar Minorita, pag. 325. num. 758.
Ludovicus Fenollèt, pag. 324.
 Ludovicus Fernandez de Tarazona, pag. 283. num. 504. & seq.
 Ludovicus Fontanus Mercenariorum fodalis, pag. 307. num. 670.
 Ludovicus Panfanus, pag. 212. num. 103.
 Ludovicus Teixeira. Vide Ioannes Teixeira Lusitanus.
Ludovicus de Torres Poeta, pag. 354.
Ludovicus de Vivero Poeta, pag. 354.
Lupus Archiepiscopus Cæsaraugustanus, pag. 353.
 Lupus Barrientus Dominicanus, pag. 294. num. 570. & seqq.
 Lupus de Espejo, pag. 254. num. 350. & seqq.
Lupus Ferdinandi Augustinianus, pag. 236.
 Lupus Garzia de Salazar, pag. 330. num. 793. & seqq.
Lupus del Monte Franciscanus Poeta, pag. 251.
 Lupus de Olmedo Hieronymianorum fodalis, pag. 217. num. 129. & seqq.
Lupus de la Roca Alamany, pag. 344.
Lupus de la Roca Poeta, pag. 354.
 Lupus Salinas Franciscanus, pag. 296. num. 582. & seq.
Lupus de Stunica, pag. 268. & 354.
 Lupus Vasquez de Serpa, pag. 313. num. 706.

M

- M**Acarius quidam, pag. 372. col. 2.
Magribus Hispanus Maurus, pag. 408. col. 1.
Mahomât El Xartose de Guadalquivar Poeta, pag. 252.
 Mahomed Geber. Vide Geber.
Manfredus Ermengaudus de Bezeys, pag. 102.
 Marcus Garzia, pag. 249. num. 323.
 Marcus quidam Toletanus, pag. 372. col. 2.
 Martinus de Almodovar eques Calatravenfis, pag. 324. num. 754. & seq.
 Martinus Alpartilius Canonicus Cæsaraugustanus, pag. 197. num. 27. & seq.
 Martinus Alphonsus à Corduba, pag. 307. num. 658. & seqq.
 Martinus Alphonsus de Melo, pag. 175. num. 332.
Martinus Alphonsus de Montemayor Poeta, pag. 252.
Martinus de Avila, pag. 275.
Martinus Caro del Rincon, pag. 353.
 Martinus de Corduba, pag. 372. col. 2.
 Martinus Didaci de Aux, pag. 242. num. 292.
 Martinus Episcopus Ulyssiponenfis, pag. 185. num. 376.
Mag. Martinus Hispanus, pag. 103.
 Martinus Indaletius, pag. 373. col. 1.
 Martinus Legionensis canonicus, pag. 28. num. 107. & seqq.
Martinus de Luzena cognominatus El Machabeo, pag. 245.
 Martinus Mindoniensis. Vide Munio.
 Martinus Perez, pag. 373. col. 1.
 Martinus Pertusa, pag. 351. num. 916.

- Martinus de Salvá Cardinalis* , pag. 210.
 Martinus Toletanus , pag. 373. col. 1.
Martinus Torresius , pag. 147.
R. Mathathias Haietzahri Casaraugustanus , pag. 189.
 Matthæus Ortiz Dominicanus , pag. 373. col. 1.
Matthias vulgo Macias , pag. 106. & 251.
Matthias Mercaderius Archidiaconus Valentinus , pag. 294.
 Mauricius quidam forsan Hispanus , pag. 373. col. 2.
Dux de Medina Sidonia Poeta , pag. 354.
 Melchior de la Torre , pag. 373. col. 2.
 Mendus Vasquez de Briteiros , pag. 145. num. 203.
 Mendus Gomez , pag. 373. col. 2.
 Menegaldus Magister , pag. 374. col. 1.
Michael Finales Minorum sodalis , pag. 344.
 Michael de Fraga , pag. 120. num. 65.
Fr. Michael Hieronymianus Poeta , pag. 251.
 Michael Massotus Carmelita , pag. 283. num. 502.
Michael Palomar Archidiaconus Carthaginensis , pag. 203.
Michael Perez Poeta , pag. 354.
 Michael Perez Valentinus , pag. 338. num. 833.
 Michael Verinus Poeta , pag. 323. num. 749.
Millan Perez , pag. 88.
Milo Toletanus , pag. 161.
R. Moyses Abenezra Ben Isaaci , pag. 36.
Moyses Maimonides Cordubensis , pag. 36.
R. Moyses Oscensis, alias Petrus Alfonsi , pag. 36.
Mola cognomento Catalanus , pag. 106.
R. Moseh Ben R. Iacob Mikozzi Toletanus , pag. 104.
R. Moseh Ben Schem Tôu Legionensis , pag. 104.
R. Mofes Ben Iehuda Ben Thibon Marimon Granatensis , pag. 36.
R. Mofes Ben Nachman Gerundensis , pag. 36.
R. Mofes Gikatila Cordubensis , pag. 36.
R. Mofes Maimonides , pag. 209.
D. Mossè Henrici Regis chirurgus Poeta , pag. 251. & 354.
R. Mojem Ben Chabib Ben Sem Tob Ulyssiponensis , pag. 355.
 Mugaribus Maurus Granatensis , pag. 408. col. 1.
 Muhammed Aben Isaac , pag. 408. col. 1.
 Muhammed Iben Cacim Iben Ademe El Gafique , pag. 408. col. 1.
 Munio, sive Martinus Mindonienfis , pag. 19. num. 65.
Munio Prædicatorum sodalis , pag. 73. & 172.
 Muslimus Cordubensis , pag. 408. col. 1.

N

- N** Arcissus de S. Dionysio , pag. 374. col. 1.
Narcissus Vinyóles , pag. 337.
Natalis Gavêr Mercenariorum sodalis , pag. 155.
Nicolaus Bonet ordinis Minorum , pag. 322.
Nicolaus Episcopus Carthaginensis , pag. 203.
 Nicolaus Eymericus Dominicanus , pag. 183. num. 383. & seqq.
Nicolaus de los Romances , pag. 106.
 Nicolaus Rossel S. R. E. Cardinalis , pag. 167. num. 286. & seqq.
 Nicolaus Saguntinus , pag. 295. num. 580.
Nicolaus de Valentia Poeta , pag. 252.
Nicolaus de Valleolti Prædicatorum sodalis , pag. 155.
 Nonnius Lusitanus abbas , pag. 18. num. 64.

O

- S** Oldegarius, sive Ollegarius, Tarraconensis Archiepiscopus, pag. 20. num. 72.
S. Oliva Ausonensis, sive Vicensis Episcopus, pag. 5.
Comes de Oliva Poeta, pag. 354.
Fr. Oliverius, pag. 283.
 Ordonius quidam monachus Cellanovæ, pag. 26. num. 99. & seqq.
R. Oseas filius R. Heliae, pag. 209.
 Osmundus Asturicensis Episcopus, pag. 5. num. 15.
 Ota quidam, pag. 374. col. 1.

P

- D**E Padilla anonymus, pag. 374. col. 1.
Comes de Paredes Poeta, pag. 354.
Paschasius Garfias, pag. 162.
 Paschasius quidam canonicorum regularium abbas, pag. 28. num. 106.
Paulus de Benliure, pag. 106.
Paulus Christianus Prædicatorum sodalis, pag. 73.
 Paulus Heredia ex Iudæo Christianus, pag. 330. num. 788. & seqq.
 Paulus Lusitanus canonicus Regularis, pag. 254. num. 353.
 Paulus de Sancta Maria Episcopus Burgenlis, pag. 237. num. 270. & seqq.
Fr. Peira, pag. 93.
 Pelagius Ovetensis Episcopus, pag. 13. num. 44. & seqq.
R. Perez Ben R. Isaac Hacoheh Gerundensis, pag. 104.
R. Peripôt Duran Aragonensis, pag. 189.
Petrus Abad Carthaginensis Episcopus, pag. 141.
Petrus Acuña Poeta, pag. 354.
 Petrus Alberit Aragonensis, pag. 198. num. 29.
 Petrus Albertus Barcinonensis canonicus, pag. 204. num. 62.
 Petrus Alladius, pag. 374. col. 2.
 Petrus Alphonfi ex Hebræo Christianus, pag. 10. num. 35. & seqq.
 Petrus de Amerio, pag. 66. num. 122. & seqq.
 Petrus Aragoniæ Rex IV., pag. 176. num. 341. & seqq.
Petrus Archiepiscopus Cæsaraugustanus, pag. 353.
Petrus Archiepiscopus Hispalensis, pag. 162.
Mag. Petrus auctor operis: Del Consejo y Consejeros, pag. 163.
 Petrus Belluga iuriconsultus, pag. 278. num. 475. & seqq.
Petrus Calbêt, pag. 146.
 Petrus de Canales, pag. 313. num. 707.
Petrus de Canalibus Prædicatorum sodalis, pag. 203.
 Petrus Carrillo de Albornoz, pag. 270. num. 441.
Petrus Carrillus Poeta, pag. 251.
Petrus Castellæ Rex, pag. 178.
 Petrus de Castrovol, pag. 351. num. 912.
 Petrus de Cavalleria, pag. 247. num. 314.
 Petrus de Cixar Mercenariorum sodalis, pag. 306. num. 652. & seqq.
Petrus de Colunga Dominicanus Poeta, pag. 251.
 Petrus Compostellanus. Vide Petrus de Monfongio.
Mag. Petrus Compostellanus, pag. 121.
Petrus del Corral, pag. 275. & 358.
 Petrus Daguï Catalanus, pag. 323. num. 751. & seqq.
 Petrus Despens Catalanus, pag. 374. col. 2.
 Petrus Diaz de la Costana, pag. 326. num. 766. & seqq.
 Petrus Diazius de Toletto, pag. 253. num. 344. & seqq.
 Petrus de Escabias urbis Illiturgitanæ præfectus, pag. 374. col. 2.
Petrus Ferdinandi de Velasco Comes de Haro, pag. 237.
 Petrus Fernandez, pag. 66. num. 119.
Petrus Ferrus Poeta, pag. 251.

- Petrus Figuerola , pag. 374. col. 2.
 Petrus de Fonteluporum Dominicanus , pag. 199. num. 44.
Marisch. Petrus Garcia Poeta , pag. 252.
Petrus Garfias de Xátrova , pag. 103.
 Petrus Garzés de Cariñena , pag. 212. num. 104.
 Petrus Garzia Valentinus , pag. 327. num. 769. & seqq.
Petrus Gomes Alborno Archiepiscopus Hispalensis , pag. 375.
Petrus Gonzalez de Mendoza , pag. 106.
Petrus Gonzalez de Mendoza S. R. E. Cardinalis Archiep. Toletanus , pag. 344.
Petrus Gonzalez de Mendoza , Didaci Furtado Navarchæ pater , Poeta , pag. 251.
Petrus Gonzalez de Uzeda Poeta , pag. 251.
Petrus Guillen , pag. 294.
 Petrus Hispanus , pag. 75. num. 159. & seqq.
 Petrus Hispanus alius , pag. 76. num. 163.
 Petrus Hispanus alius , pag. 375. col. 1.
 Petrus Hispanus alius , pag. 375. col. 1.
Petrus Hispanus Catalanus Poeta , pag. 106.
Petrus Iacobi I. Aragoniæ Regis filius , pag. 71.
 Petrus Ilerdensis , pag. 375. col. 2.
Petrus Ioannes Ferrer Eques Valentinus , pag. 304.
 Petrus Ioannis. Vide Ioannes Papa XXI.
 Petrus Legionensis Episcopus , pag. 12. num. 39. & seq.
 Petrus de Luna , seu Benedictus XIII. Antipapa , pag. 209. num. 97. & seqq.
 Petrus Lupi de Ayala , pag. 191. num. 5.
Petrus March Senior , pag. 106.
 Petrus Marfilius , pag. 120. num. 66.
 Petrus Marfilius alius , pag. 154. num. 242.
 Petrus Maza Dominicanus , pag. 197. num. 25.
 Petrus Maza Dominicanus alius , pag. 214. num. 115.
Petrus Morrera Poeta , pag. 251.
 Petrus Nuñez de Osma , pag. 350. num. 900. & seqq.
 Petrus de Opta , vel de Huete , pag. 322. num. 748.
 Petrus Paez Lusitanus , pag. 375. col. 2.
 Petrus de la Panda , pag. 353. num. 924.
 Petrus Paschalis , vel Petrus Nicolaus Paschalis , pag. 98. num. 263. & seqq.
 Petrus de Perpiniانو , seu de Riu , pag. 120. num. 67. & seq.
Petrus Pintôr , pag. 345.
 Petrus Portugalliæ Infans , pag. 160. num. 265. & seqq.
 Petrus Portugalliæ Infans alius , pag. 243. num. 297. & seq.
 Petrus quidam , pag. 65. num. 113. & seq.
 Petrus quidam alius , pag. 374. col. 2.
 Petrus quidam alius Archiepiscopus Hispalensis , pag. 375. col. 1.
 Petrus quidam alius Compostellanus Episcopus , pag. 13. num. 43.
 Petrus Ribera de Perpeja , pag. 57. num. 59. & seq.
Petrus Rodrigucz de Lena , pag. 223.
 Petrus Seguinus Auriensis Episcopus , pag. 24. num. 91. & seq.
Petrus Stunica Dux Bejarensis , pag. 323.
 Petrus Tafur , pag. 254. num. 349.
 Petrus Tenorio Toletanus Archiepiscopus , pag. 184. num. 374. & seq.
 Petrus Terrasa Carmelitanus , pag. 351. num. 918.
 Petrus Terreni , pag. 375. col. 2.
 Petrus Toletanus Magister , pag. 24. num. 93. & seqq.
Petrus de Toledo , pag. 236.
 Petrus Tomich Catalanus , pag. 351. num. 919. & seq.
 Petrus de Turri , pag. 305. num. 648.
Petrus Velefius Guevara , pag. 106. & 251.
Petrus de Villarrasa , pag. 146.
 Petrus Uxamensis , vulgo de Osma , pag. 310. num. 687. & seqq.
 Petrus Ximenez de Prexano , seu Prexamo , pag. 338. num. 834. & seqq.
 Pharamella. Vide Faramella.
Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.

- Phatechaddinus filius Seid Alphas , pag. 408. col. 1.
Philippus Clericus , pag. 6.
 Philippus Ribot Carmelita , pag. 175. num. 336. & seqq.
 Philo Gaditanus , pag. 375. col. 2.
 Picatrix quidam Hispanus , pag. 375. col. 2.
Pontius Barba , pag. 106.
 Pontius Carbonellus , pag. 94. num. 244. & seqq.
Prudentius Columba , pag. 103.
 Ptolemæus de Hispania , pag. 376. col. 1.

R

- R** Aimirus Gaditanus , pag. 376. col. 1.
Ramirus Hispanus auctor operis : Los esponimientos de la Biblia , pag. 173.
 Raymundus Albert , pag. 147. num. 211.
Raymundus de Area, sive Arca , pag. 153.
Raymundus de Astruch de Cortiellis , pag. 136.
Raymundus Ballestèr , pag. 153.
Raymundus Berengarius Comes Barcinonensis huius nominis primus , pag. 5.
 Raymundus Lullus , pag. 120. num. 70. & seqq.
Raymundus de Llarvia , pag. 294.
 Raymundus Martini , pag. 89. num. 227. & seqq.
 Raymundus Montaner , pag. 145. num. 204. & seqq.
Raymundus Montaner Catalanus , pag. 106.
 S. Raymundus de Penyaforç , pag. 67. num. 126. & seqq.
 Raymundus de Ponte , pag. 119. num. 63.
Raymundus Ròs Catalanus , pag. 121.
 Raymundus Sebunde , pag. 215. num. 116. & seqq.
 Raymundus Vidal , pag. 376. col. 1.
 Raynaldus, vel Renallus, quidam Magister Barcinonensis , pag. 376. col. 1.
 Reginaldus de Arca Catalanus , pag. 376. col. 1.
Comes de Ribargoza Poeta , pag. 354.
 Ricardus monachus Cisterciensis , pag. 376. col. 1.
Comes de Rivadeo Poeta , pag. 354.
Robertus Cordubensis , pag. 103.
Rodericus de Arana Poeta , pag. 252.
Rodericus Campuzanus Commendatarius de Estremera , pag. 344.
Rodericus Cota Toletanus , pag. 106.
Rodericus Darvalos Poeta , pag. 354.
 Rodericus Didaci de Quesada , pag. 295. num. 581.
 Rodericus Gundisalvi^a Clavijo , pag. 195. num. 20. & seqq.
Rodericus de Maioricis , pag. 155.
Rodericus Manrique Poeta , pag. 354.
Rodericus Martinez de Medina de Rio-Seco , pag. 174.
Rodericus Narvaez Episcopus Giennensis , pag. 210. & 223.
Rodericus Oссорio Poeta , pag. 354.
 Rodericus Sancii de Arevalo , pag. 297. num. 587. & seqq.
Rodericus Sanctius Archidiaconus Treviniensis , pag. 304.
Rodericus de Valdepeñas , pag. 106.
 Rodericus Ximenez Archiepiscopus Toletanus , pag. 49. num. 20. & seqq.
 Rolandus quidam , pag. 88. num. 226.
 Rolandus Ulyssiponenis , pag. 376. col. 2.
Romæus de Levia Episcopus Tolosanus , pag. 46.
Ruizius Paez de Ribera Poeta , pag. 251.
 Rupertus, sive Robertus, quidam Coquus , pag. 279. num. 479. & seqq.

S

- S** Aed, alias Alkadi Saed Eben Ahmed , pag. 408. col. 1. & seqq.
 R. Sahadia , pag. 209.
 Saigh, alias Aben, sive Ibnu Saig, pag. 408. col. 2. & seqq.

QUI IN HOC II. TOMO CONTINENTUR.

xxi

- R. Salomon Abenjubayzôl*, pag. 209.
R. Salomon Ben Gabirôl Malacitanus, pag. 36.
R. Salomon Ben Virga, pag. 354.
 Salomon quidam, pag. 370. col. 1.
 Salomon quidam alius archipresbyter Toletanus, pag. 4. num. 10.
 Salvatus sive Salvianus quidam, pag. 22. num. 79.
 Sampirus Episcopus Asturicensis, pag. 1. num. 2. & seqq.
Samuel Ben Chopnî Hacohe Cordubensis, pag. 36.
 Samuel Eben Iuda, pag. 410. col. 2.
Samuel Levî, pag. 84.
 Samuel quidam ex Iudæo Christianus, pag. 3. num. 7. & seq.
Sancius Aragoniæ Infans Archiepiscopus Toletanus, pag. 47.
 Sancius Castellæ Rex, pag. 96. num. 256.
 Sancius de Befaran Dominicanus, pag. 214. num. 115.
 Sancius Porta Dominicanus, pag. 213. num. 108. & seqq.
 Sancius de Ull, sive Ul, pag. 148. num. 214. & seqq.
Fr. Sancti Stephani Presbyter Cardinalis, pag. 353.
R. Sanctius de Carrion Poeta, pag. 106. & 189.
Sanctius de Furca, pag. 323.
Sanctius de Rojas Poeta, pag. 354.
R. Scelomôh Ben Abraham Ben Adêret, vulgo Arisba, Barcinonensis, pag. 104.
R. Schem Tob Ben R. Isaac Sephrôth Tutelensis, pag. 189.
R. Sem Tob Ben Ioseph Ben Palquira, pag. 355.
 Siekouri Lachmens Granatensis, pag. 410. col. 2.
 Simon Poncius Hieronymianorum sodalis, pag. 220. num. 150.
Stephanus Guzman Poeta, pag. 354.
 Stephanus quidam Prior Cellanovæ, pag. 26. num. 99. & seqq.
Stephanus Trahimâ, pag. 283.
Suerus de Rivera Poeta, pag. 252.

T

- T***edricus, sive Thudericus Prædicatorum sodalis*, pag. 73.
Teresia de Carthagera, pag. 322.
 Thomas Mieres iuriconsultus, pag. 241. num. 289.
 Thomas de Templo, pag. 66. num. 120.
 Thomas de Toledo Dominicanus, pag. 304. num. 643.
 Thomas de Torquemada, pag. 340. num. 846. & seq.
Tibaldus Navarrae Rex, pag. 89. & 106.
Tobias Berengarius Carmelita, pag. 104.
 Tristanus de Silva Civitatenfis, pag. 348. num. 889.

V

- V***alascus de Taranta Lusitanus*, pag. 210.
Fr. Valerus Prædicatorum sodalis, pag. 336.
 Vascus de Gama Asiaticæ Indiæ inventor, pag. 340. num. 843.
Vascus de Guzman, pag. 254.
 Vascus Lobeira Lusitanus, pag. 105. num. 291.
Vascus Perez de Camoes, pag. 106.
Vascus Ramirez de Guzman archidiaconus Toletanus, pag. 163. & 254.
Marchio de Villafranca Poeta, pag. 354.
Villaquiran Episcopus Ooverensis Poeta, pag. 354.
Marchio de Villena Poeta, pag. 354.
Vincentius archidiaconus Arevalensis, pag. 149.
 Vincentius Arie de Balboa Placentinus Episcopus, pag. 202. num. 52. & seqq.
 Vincentius de Burgos, pag. 338. num. 831.
 S. Vincentius Ferrerius, pag. 205. num. 68. & seqq.
 Vincentius Mazuela, pag. 311. num. 692. & seq.
 Vincentius quidam, pag. 65. num. 113. & seq.

Vin-

Vincentius quidam alius cognomento Hispanus , pag. 376. col. 2.

Vincentius , sive Zeit Abu Zeit , Valentiae Rex ex Mauro Christianus , pag. 71. num. 146.
& seqq.

R. Vitalis Benveniste Caesaraugustanus , pag. 189.

Vitalis de Canellas Ofcensis Episcopus , pag. 61. num. 74. & seqq.

Wulfa Episcopus , pag. 376. col. 2. & seqq.

X

Ximenus , sive *Ximenezius* , presbyter *Darocensis* , pag. 73. & 362.

Z

R. Zarachia Sephardi , id est , *Hispanus* , pag. 104.

R. Zeit Abu Zeit Valentiae Rex. Vide Vincentius Zeit.

Zourus quidam *Sapiens* cognominatus , pag. 410. col. 2.

BIBLIOTHECÆ VETERIS HISPANÆ LIBER SEPTIMUS.

DE SCRIPTORIBUS SÆCULORUM UNDECIMI
AC DUODECIMI.

CAPUT PRIMUM.

De SAMPIRO Asturicensi Episcopo historiæ Scriptore. FERRIOLUS DE BOLEA sæculi undecimi Scriptor. IONAS BEN-GANACH, ISAAC Cordubensis, & IEHUDA Barcinonensis, Hebraei Scriptores. De SAMUELE & ABEN-ALFANGE conversis. De SALOMONE archipresbytero Toletano. De ANONYMO Benedictino, eiusque opere, seu Vita S. Dominici Exiliensis. De GUNDISALVO DE BERSEO & GRIMOALDO Benedictinis monachis, & OSMUNDO Asturicensi Episcopo.

vo anno undecimum à Christo in terris orto sæculum inchoavit, Legionense tenebat regnum Alphonfus V. Veremundi filius: Castellanis præerat Garfias Ferdinandi Comes: Alphonso ad Viseum occiso à Mauris filius successit Veremundus tertius anno MXXVII. & huic Ferdinandus I. Ievir, qui eum in proelio interfecit, anno XXXVII. Hic Ferdinandus cognomento Magnus Castellæ etiam Rex fuit: quo diem suum anno MLXV. obeunte, Sancius filius usque ad LXXII. atque, eo ad Zamoram urbem interfecto, Alphonfus Sancii frater, huius nominis VI. quod reliquum sæculi fuit, Castellanis ac Legionensibus præfere. Navarræ alterum Christianorum regnum Sancius, appellatus Maior, tenuit ab initio sæculi usque ad annum eiusdem

Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.

XXXIV. hinc Garfias Sancii ad LIV. Sancius Garfiæ ad LXXVI. hinc Sancius Ranimiri, qui in obsidione Oscæ urbis occubuit anno XCIV. & filius eius Petrus, qui sæculum absolvit, regnare. Surrexit & novum aliud circa annum XXXIV. in Aragonia regnum, Ranimiro Sancii Maioris Navarræ Regis filio habenas moderante: cui filius Sancius Ranimiri, is quem diximus apud Oscam urbem à Mauris occisum fuisse, in regimine succedens, Navarræ atque Aragoniæ regna uno sub iugo tenuit.

His præmissis de Hispaniæ moderatoribus huic sæculo æqualibus, ad Scriptores qui sub eorum imperio vixere, iam accedamus.

2. SAMPIRUS, Episcopus Asturicensis, primus venit exornandus laude non infima, ob scriptam, post Isidorum Pacensem, ac Sebastianum Salmanticensem, sive Alphonsum Regem Magnum, CXXIV. annorum historiam, seu Chronicon: nempe ab era DCCCXCVI. sive anno DCCCLVIII. quo Alphonfus prædictus Rex cognomine Magnus regnare coepit; absolvitque narrationem suam laudatus Sebastianus, sive Alphonfus, per Garfianis, Ordonii II. Froilanis II. Alphonfi IV. Ranimiri II. Ordonii III. Sancii Crassi, tempora, usque ad annum CMLXXXV. quo extinctus fuit Ranimirus III. Sancii filius. Dedit hanc historiam ex pervetusto codice Ovetensis Ecclesiæ, atque eodem illo unde Sebastianus sive Alphonfus primum erupit, Pruden-

dentius Sandovalius Pampilonensis præful, ediditque Matrili (1) cum Isidoro, Idacio, Sebastiano, antiquioribus historicis; Pelagioque Ovetensi, qui è manu huius nostri accepta lampade regiam hanc historiam ad sua usque tempora continuavit. Incipit: *Erâ DCCCXCVI. Adephonsus filius domini Ordonii successit* (2). Huius auctorem libri omnes Asturicensem Episcopum vocant (3); floruit autem sub Alphonso V. Legionis Rege, qui ad Viseum obiit, uti diximus: quod constat ex quodam instrumento (*privilegium sermo noster appellat*) eiusdem Regis anno MXIX. confecto, cui Sampirus subscribit Episcopus^a. Noviores aliqui Sancium Petri, sive Sancium Pirez, pro Sampiro interpretari seu resolvere amant. Sed Sampiri, loci nomen, in alia huiusmet Regis concessione anni MXXII. expressum legi docet nos Ambrosius Morales lib. 17. cap. 37. appellatum hunc à Sampiro nostro suspicatus (4).

3. Eius meminit, atque huius eiusdem historię, Pelagius iam laudatus Ovetensis Episcopus in libro Chronicorum ab exordio mundi usque ad eram MCLXX. cuius operis mentionem fecimus in Isidori Hispalensis, Iuliani Toletani, Sebastianique Salmanticensis Episcoporum, prodendis germanis & nothis libris. In præfatione huius libri Chronicorum legitur: *Ab Alphonso Casto usque ad Veremundum Regem podagricum, Sampirum Astoricensis Ecclesiæ Episcopum, sicut à maioribus & prædecessoribus suis inquisivit & audivit, de Gothis Regibus, prout potuit, plenissimè scripsisse.* Quæ si certa essent, huic tribui oporteret eius Chronico colophonem Sebastiano Salmanticensi vulgò tributi Chronici, quores ab Ranimiro primo Alphonso Casti successore, & Ordonio I. eius filio gestæ continentur. Planè in editione Sandovalii, adeo obscurum est in Sebastiani Chronico, quænam eius verba, quænam verò Pelagii Ovetensis additiones, sive alterius sint: ut penè deferam eidem Pelagio inter Seba-

stiani & Sampiri historias limites præscribenti.

4. Res digna esset accuratâ docti hominis industriâ quatuor hæc Chronica, sive antiquæ nostræ historię corporis membra, sic lacera deformiaque iterum componere, & in aliquam tolerabilem restituere formam, notis & animadversionibus illustratam; quarereque horum Historicorum codices, quibus inter se diversis usus fuisse Morales videtur. Sæpe enim duobus tribusque eorum easdem res acceptas ferre solet, tamquam si eiusdem temporis eventa omnes, & non alius post alium, persecuti essent. Cuius exemplum rei opportunè hic dabimus. Sub Veremundi Regis titulo in Sebastiani Chronico infertus alius titulus legitur: *De arca reliquiarum Toletæ in Asturias translata.* Ubi quæ de Ecclesia S. Ioannis Baptistæ, Ecclesiæ S. Salvatoris ab Alphonso Casto edificatæ adiacente, leguntur, non quidem Sebastiano, neque Pelagio, sed Sampiro is tribuit^b: tantum eadem verba è latino in vulgarem sermonem transfrens.

5. Circa medium ferè huius sæculi vitam agebat in monasterio Pinnatensi regni Aragoniæ FERRIOLUS DE BOLEA: cuius, uti operis cuiusdam historici de rebus sui temporis auctoris, Surita meminit *Indicium Latinorum* lib. 3. ad annum MXLIX. (5) his verbis: *Vetustæ præterea tabulæ exstare in cœnobio S. Ioannis Pinnatensis gothicis literis inscriptæ feruntur, quibus Ferriolus Bolea, qui se cum Nunneone fratre ei sacro cœtui addixerat, dum hostium feritatem atque immanitatem devitat, & paganos vocat, perhibet hoc anno Ramirum Regem &c.* Hæc Surita.

6. Huius loci erant, nisi manere iussissemus Hebræos omnes bibliothecam suam Hispano-Rabbinicam, IONAS BEN-GANACH, Cordubensis medicus, & grammaticus celebratissimus; ISAAC eiusdem urbis civis, Hebosi Granatæ Regis Consiliarius, IEHUDA Barcinonensis, & si qui alii huic tempo-

huius Bibliothecæ Tomum *Lib. VI. c. 10. n. 240* notavimus.

(3) Exstat huius Sampiri Historia seu Chronicon in Complutensi aliàs laudato sæculi XII. codice, quo usum Ambrosium Moraliū fuisse diximus, à fol. 34. pag. 1. Inc. *Erâ DCCCCIV. Adephonsus filius Domini Ordonii &c.* Desinit fol. 48. pag. 1. *In patria sua unde venerant.*

(4) De vero Sampiri Astoricensis nomine Cl. Florezius *Tom. XIV. pag. 420. n. 2.* qui & Eiusdem Chronicon multo quam in antea editis correctius evulgavit *eodem Tomo à pag. 438.*

(5) Immo *Lib. I. ad annum MXLV.* ut in Editione Cælaraugustana MDLXXIX. *Pag. 26. init.*

^a Apud Morales lib. 15. cap. 34.

^b Lib. 13. cap. 40.

(1) Immo Pampilone anno 1615. ut Cl. Florezius docet *H. S. Tom. XIV. pag. 425. n. 10.*

(2) Quæ paulo antè Noster hoc eodem num. 2. de Alphonso cognomento Magno dixerat, nimirum Erâ DCCCXCVI. sive anno Christi DCCCLVIII. regnare cœpisse: id nunc ex Sampiri historię initio repetit; cum ex Ordonii parentis epitaphio, ab Ambr. Moraliō *Lib. XIV. c. 36.* allato, constet, hunc Ordonium *VI. Calendas Iunii Erâ DCCCCIV.* seu quod idem valet, *XXVII. Maii anni DCCCLXVI.* diem suum obiisse: à quo tempore Alphonso regnum solus obtinuit; nam quadriennio antè, nimirum ab anno DCCCLXII. cum patre senio ac morbis graviter afflicto corregerat, ut nos olim ad primam

pori æquales fuere (1). Nihilominus tamen horum Hebræorum albo eximere eos libuit, qui renuntiantes mortuæ iam & antiquatæ legi, Christianæ legis suave iugum sponte subiere.

7. Quare huc SAMUELEM advocamus, ex Iudæo Christianum, Toleti, recens postquam ab Alphonso Rege VI. anno huius sæculi octogesimo quinto recuperatum est à Maurorum manibus, ad veram Fidem conversum. Incircò eum Hispaniæ adscribimus, qui revera in Africa & Fessana urbe natus dicitur, apud nos tamen Fidei natalis fortitus. Postquam verò Ecclesiæ gremio exceptus fuit, aliqua ex causa Marochum rediens, concertationem ibi cum Albucalebo Mahometanorum magistro insignem habuit^o: de qua historiam arabico sermone, quæ ms. adseruatur in regia Escorialensi bibliotheca, formavit (2).

8. Celebrior tamen eiusdem Samuelis epistola, seu veriùs liber iustus, ad Isaac Rabbinum synagogæ, quæ in Subiulmeta fuit prædicti regni Marochitani, magistrum directus, arabicè & ipse loquens; cuius translationem habemus latinam, auctore Alphonso Bonhominis Dominicano Hispano, huic operi circa annum MCCCXXXVIII. incumbente. Quæ quidem est manu exarata in bibliothecæ Vaticanæ cod. 4079. 98. librorum mss. cum hoc titulo: *Alphonsi Hispani interpretatio argumentorum de Fide Samuelis Ismaelitæ* (3). Excusa fuit unà cum Petri Alphonsi dialogo contra Iudæos Coloniae apud Gymnicum MDXXXVI. in 8°. & in *Bibliotheca SS. PP.* seorsumque Venetiis à Matthæo Leni MDCLV. in 8°. cum Hieronymi Moratini ad Ioannem Franciscum Barbadicum Senatorem Venetum epistola. Hispanam quoque Alvari de Villascusa Iurifconsulti Salmanticæ degentis ex *Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

(1) De tribus his, aliisque eiusdem sectæ popularibus, late post Buxtorfium patrem, Plantavitium, Bartolocium, Wolfium D. Iosephus Rodriguezus de Castro Regiæ Bibliothecæ Matritensis Subcustos in *Biblioth. Hispano-Rabbinica Matriti* 1781. edita fol. à pag. 30. Prioris autem R. Ione Ben Ganach Medici Cordubensis, libri *הַשְׁרָשִׁיטִים hascheraschim*, id est, *Radicum* (linguæ scilicet Hebraicæ); et *הַרְקָמָה har-kamâh* sive Operis Phrygionici (quod tolidem fere literis Hispani *Recamado* dicimus), extant in Regia Laurentiana Escorialensi num. 58. inter Hebraicos codices. Liber autem *Radicum* dicitur in eiusdem fine scriptus in urbe *Cæsaraugusta* in lingua Arabica, & translatus à R. Iehuda Ben Saül Ben Tibbim de Granata Hispaniæ in Linguam Hebraicam in *Turri Lumel* (Lumel quod Occitanicæ oppidum est) anno 4931. Christi 1171. Vixisse autem Auctor ad annum Christi 1121. vulgo à Bibliographis creditur; ac proinde iure à D. Rodrig. de Castro loco citato inter XII. sæculi Scriptores recensetur.

(2) *Albucalebum* nullum reperi in Arabico Hispana

stare anno MCDXVIII. in gratiam cuiusdam amici sui, nomine Ioannis de Villa-fuerte, factam scribit Hieronymus Romanus de la Higuera, in *Hist. Tolet. urbis* ms. lib. 16. cap. 5. Et hac quidem epistola ex Prophetarum dictis, Christum Iesum verum Messiam venisse, passumque ac mortuum esse, resurrexisseque, & ad cælos ascendisse, iterumque adventurum, liquidò monstratur. Quare interpres latinus iure suspicatur mersum in tenebris Iudæorum industriâ tamdiu fuisse opus, quod tam luculentis rationibus testimoniisque adversus eorum perfidiam ageret. Namque scriptum fuisse mille annis post gentis & Hierosolymorum excidium testatur auctor: quo indicat annum huius sæculi septuagesimum; nam eodem septuagesimo sæculi primi Christiani à Tito urbs capta, eversumque fuit & incensum Hierosolymorum templum.

9. Æqualis fuit horum temporum ABEN-ALFANGE Maurus ex Valentia regno, sed & ipse Christiano adscriptus gregi, postquam Valentina urbs regia in manus Roderici Didaci de Bivar, cognomento *Cidi*, magni huius ætatis quam persequimur, ducis, pervenit: quod anno MXCIV. sive erâ MCXXXII. contigisse novimus^d. Scripsit hic historiam nuper laudati, nunquamque pro dignitate laudandi herois: qua usus fuit in describendis eiusdem rebus gestis, nescio cuius operâ in vulgarem linguam conversâ, Petrus Antonius Beuter; ut in prologo historiæ suæ *De rebus Hispaniæ* nos docuit, ministrum fuisse eum, sive officialem; admonens eiusdem *Cidi*. Laudat quoque hanc historiam Gaspar Escolanus Part. I. lib. 2. *Hist. regni Valentini* cap. 23. n. 6. Ignota ea tamen est Castellanis Scriptoribus, qui res magni viri

A 2 ge-

Escorialensi Cl. Mich. Castri Bibliotheca; *Abulcalédos* binos: alterum *Iasid*, *Alradhæum* cognominatum, qui ad annum Hegiræ 484. Philosophicis disciplinis, Iuris prudentiâ, Poeticæ, & Arabicarum antiquitatum peritia floruisse dicitur *Tom. II. pag. 40. col. 1*: alterum *Iasid Ben Abdelgiabar Almarvâni* aliquanto præ illo recentiorum, cuius meminit *Tom. II. pag. 131. col. 2*. & in *Indicibus* Hispaniæ Annales scripsisse asserit. Samuelis autem ex Iudæo Christiani, quod Noster hoc loco agit, nulla prorsus apud Cl. Castri mentio. Perriit fortasse Arabica eius cum Albucalebo concertationis historia in miseranda Escorialensis Bibliothecæ conflagratione ann. 1671. Meminit quoque *Abulchaliði Andalusii*, id est *Hispani*, Samuel Bochartus *Hierozoici Part. II. lib. II. c. 15*. sed in longe diversi argumenti opere. De hoc recurret inferius sermo in scriptoribus Arabico-Hispanis.

(3) Nullibi non extat in exteris & in Hispaniæ nostræ Bibliothecis. In Laurentiana Regia Escorialensi *Lit. e. Plut. IV. n. 23*. cum eiusdem Alfonso Epistola ad Hugonem Ord. Præd. Generalem Magistrum.

* Hieron. Romanus de la Higuera in *Hist. Tolet.* ms. lib. 16. cap. 5.

^d Sandoval. *Histor. del Rey D. Alonso VI.* fol. 86.

gestas literis tradiderunt; nisi vulgaris illa sit quæ absque nomine auctoris prostat (1).

10. Ad hispani generis viros redeuntibus primus occurrit SALOMON archipresbyter Toletanus, si ipse proprius auctor fuit libelli *De virginitate sanctæ Mariæ* literis gothicis scripti, quem sanctissimæ Trinitatis sodales Toletani adseruant. In cuius fine ita legitur: *Benedictus es Domine, qui adiuvisti me, & consolatus es me. Ego miser Salomonis archipresbyter, servus Dei indignus, & peccator, scripsi hoc libellum De virginitate S. Mariæ Virginis & Dei genitricis Domini, & ad finem usque conscripsi in civitate Toletæ in Ecclesia S. Mariæ Virginis sub metropolitana Sedis domino Paschali Archiepiscopo XVIII. Cal. Octobris in era millesima centesima quinque; notatum sub die sexta feria, horâ tertiâ, in diem sancti Cipriani Episcopi.* Annus hic est septuagesimus septimus supra millesimum; totque in hac notula stribiligines vix persuadent aliam quam exscriptoris operam in libello forsan sanctissimi Ildelfonsi *De virginitate Deiparæ Virginis à Salomone navatam* (2): de quo nos admonere debuit auctor rei Hieronymus Romanus ab Higuera in Notis ad Luitprandi Chronicon *.

* Ad annum
CMXXXVII. pag.
439.

11. ANONYMUS Benedictinus monachus antiquæ Domus S. Dominici de Silos in Castella veteri & Burgensi diœcesi, hoc ferè tempore, id est sub Alphonso VI. Rege, *Acta* seu *Vitam* scripsit eiusdem sancti viri *Dominici Exiliensis, sive de Silos*, huius monasterii abbatis, qui sanctissime obiit Decembris xx. anni MLXXIII. cuius memoria factis sacris, præsertim nostris hispanis ritè inserta legitur. Acta hæc edidit D. Ioannes Tamaius *Martyrologii hispani* tomo 6. hac die xx. Decembris, quæ exhibuit ei D. Iosephus Pellizerius: quod præterquam à Pellizerio ipso in bibliotheca suorum librorum fol. 67. affirmante di-

(1) Romanensem fabulam ex eius & sequioris ævi Scriptorum genio potius quam probabilem Roderici Bivarri Historiam censent cordatiores: à quibus nec dissentit Noster, infra *Syllab. Scriptor. Arabicorum in Aben Alfange*. Atque ipsi huius operis fautores non inficiantur plurima in eo contineri ad nuticum cunas meritò ableganda. Videndus præ aliis Vincentius Ximenes noster *Biblioth. Valent. Tom. I. in Notis. prælim. §. II. n. VII.* & D. Thomas Antonius Sanchez Regiæ Bibliothecæ Matritensis Custos in *Syloge Poetar. Hispanor. qui seculum xv. præcessere Tom. I. pag. 226.* quode opere mox.

(2) Diximus in Ildelfonso Toletano ipsius indubiè esse aureum *De perpetua virginitate Sanctæ MARIÆ Virginis Dei genitricis* opusculum; ac proinde Salomon de quo agimus librarius tantum sive exscriptor Toletani codicis fuit.

(3) Exiliense Chronicon vulgavit Cl. Florezius T.

dicimus: fatetur Tamaius ipse, pariter monens existare ea in monasterio eodem Exiliensi, & in S. Martini Matritensi; sed & ad calcem huius codicis, quo usus ille fuit, legi ait narrationem, quam uti prolixam edere noluit, centum quatuordecim miraculorum ad eiusdem sancti intercessionem à Deo factorum duobus libris contentam: quam quidem D. Iosephus Pellizerius ineditam à Tamaio relictam fuisse dolet.

12. Eidem aut alii eiusdem cœnobiticæ domus habitatori, cuius nomen ignoratur, Chronicon Castellorum, sive potius Legionensium, Regum à Pelagio usque ad Ferdinandum, sæculo huic supparem, quod *Exiliense* audit ab auctoris monasterio, tribuimus (3).

13. GUNDISALVUS DE BERSEO Benedictinus monachus in eodem S. Æmiliani monasterio scripsit carmine illius ævi usitato, quod tredecim pedibus constat, vulgarique nomine audit *endecha doblada*, sanctorum quorundam vitas, aliaque. Inter has eminet S. Vincentii (4) Levitæ illa quæ incipit:

Quando ofrecio Christus la su carne preciosa:
definitque his versibus:

*Gonzalo fue su nombre, que hizo este tratado
En San Millan de suso fue de niñez criado,
Natural de Berseo, donde San Millan fue
nado.*

Dios guarde la su alma de poder del pecado.
Sunt & vitæ sancti Æmiliani, & S. Dominici de Silos; necnon & carmen aliud de proelio Septimancensi (*de la batalla de Simancas*) quo Ranimirus II. Legionis Rex anno CMXXXVIII. Saracenorum exercitum penè ad interneccionem delevit (5): exempla item, seu monita ad promovendam pietatem. Membranaceis duobus voluminibus hæc & alia eius opera custodiuntur in cœnobii S. Æmiliani archivo (6). Floruisse autem Gundisalvum sub

Al-
XVII à pag. 270. incertus, num ad Petrum Legionensem Episcopum pertineat: de quo mox.

(4) Inno *Laurentii*: cuius item Vitæ initium & finis longe ab allatis hoc loco à Nostro diversa sunt. Vid. D. Th. Anton. Sanchez T. II. prælaudati operis pag. 229. & in eiusdem Tomi prologo pag. XVII.

(5) Peculiarem de proelio Septimancensi historiam à Gundisalvo scriptam fuisse falsò videtur sibi Noster persuasisse. Vidend. D. Sanchez T. II. prolog. pag. XVIII.

(6) Poetica quæ existant Gundisalvi opera nuper edidit laudatus D. Thomas Antonius Sanchez *Sylog. Poetar. Hisp. ante ann. MD.* Mauriti ap. Antonium de Sancha 1779. & deinceps, tribus vol. 8.º hoc ordine I. *Vitam S. Dominici de Silos.* II. *Vitam S. Æmiliani.* III. *De sacrificio Missæ.* IV. *Passionem S. Laurentii Levitæ.* V. *Laudes Beatissimæ Virginis MARIÆ.* VI. *De signis quæ iudicium præcedent.*

† Morales lib.
16. cap. 14.

Alphonso VI. Rege circa annum MLXXX. ex relatione ad nos ab eodem monasterio transmissa notum facimus. Hunc S. Domini vitæ auctorem nescio quare *Megiam* vocat Ludovicus Arizius, Benedictinus & ipse, in *Abulensis urbis historia*. (1).

14. Eiusdem asceterii monachus fuit eodem ferè tempore GRIMOALDUS, seu Grimaldus, nempe circa annum sæculi nonagesimum octavum. Hic latino atque eleganti stilo scripsisse refertur *vitam & mortem S. Domini de Silos* (2) : translationem item corporis *S. Felicis à castello Bilibio* (quod Haro nunc audire credunt) ad monasterium *Æmilianense*, atque aliorum sanctorum vitas. Transtulisse eundem sacra Biblia, & S. Gregorii Moralium libros, quod ex eadem religiosissima domo ad nos delatum fuit, nescimus planè an ad describendi tantum, an ad ex latinis vulgaria faciendi maiorem industriam pertineat. Asservari ea omnia opera in monasterii tabulario inde item sumus certiores facti (3).

15. OSMUNDI quoque Asturicensis Episcopi circiter annum sæculi quinquagesimum nonum (4) ad Idam Eustachii Comititis Bononiensis in Gallia uxorem scriptæ epistolæ mentionem iure, quantum-

vis brevissimæ hîc facimus. Continet enim hæc septem discipulorum, Torquati, Iscii, & sociorum in Hispaniam adventus notitiam; transportatarum item ad alpes (ita vocat) Asturicensis, Maurorum ob metum, sacrarum reliquiarum, quæ Asturicæ, Ovetique repositæ fuere. Nos verò *posteri* (finem audis) sic eas habentes, & præcepto nostri Regis, videlicet *Adephonsi, non obviantes, misimus vobis de melioribus & dignioribus magnam partem, obsecrantes ut sitis memoratrix Asturicensis Ecclesiæ. Valete. Ego verò Adephonsus Rex hanc cartam vidi & legi, & quacumque in ea scripta sunt, propria manu confirmavi.* Idam tunc temporis in castro Lenensi, quod nunc *Lens* vocant pagi Atrebatensis, Deiparæ Virgini exstruxisse templum, in eoque canonicorum collegium instituisse, reliquiis undique conquisitis in ædem istam sacram invecitis, ex Balderici Chronico, & Iacobi Malbranc libro 8. *De Morinis* cap. 49. observavit, illustrandæ huic epistolæ Ioannes Mabillonius Benedictinus, vir ingentis in producendis antiquis libris, ac diiudicandis meriti, qui eam in *veterum Analektorum* tomo 1. h. superioribus annis Lutetiæ edito, primum protulit (5).

* Edidimus nos hanc epistolam tom. 3. *Collect. Max. Concil. Hisp.* pag. 225. cum Notis D. Ioannis Mabillonii. CARDINALIS DE AGUIRRE.

h. Pag. 287.

dent. VII. Miracula Beatissimæ Virginis MARIAE. VIII. Planctum Eiusdem. IX. Vitam Sanctæ Aurie sive Aureæ (Santa Oria.) X. Epitaphium Eiusdem. XI. Hymnos. Ex his Poema *De Missæ sacrificio* existat in membranaceo sæculi XIII. Regiæ Bibliothecæ Matritensis codice, subiectum Roderici Toletani Hispaniæ Historiæ.

(1) Sæculo XIII. ineunte Gundisalvum floruisse ac proinde huc non pertinere; nec professione Monachum sed seculari quem vocant Clero adscriptum vitam traduxisse; ac demum *Megie* cognomentum gratis eidem ab Arizio appictum, invictis argumentis docet D. Sanchez *Prolog. II. T. à pag. 3.*

(2) Et hic quoque Grimaldus ad sæculi XIII. Scriptores referendus; cum Gundisalvi *ὀβρυχνοπος* dicatur à D. Sanchez *Prolog. II. T. pag. III.*

(3) Huc pertinere existimo *Raimundi Berengarii* Comititis Barcinonensis huius nominis *primi*, qui sæculo XI. inclinante, una cum prudentissima coniuge Almondi seu Adalmondi concessit Barcinonensibus *Fora*, sive *Usatica Barcinonensis*. Existat pervetus eorum exemplum in Regia Bibliotheca Escorialensi *Lit. c. Plut. II. sub num. 16. Diagus Hist. Comit. Barcinon. lib. II. c. 59. fol. 121. pag. 2. censet hæc Fora, sive Usatica, anno demum MLXVIII. promulgata fuisse.*

(4) Immo post annum huius sæculi XI. octogesimum secundum, quo Osmundus sive Ansemundus Episcopus Asturicensis consecratus fuit, ut liquet ex catalogo Præiulum eius Ecclesiæ apud Cl. Florezium *T. XVI. pag. 188. n. 93.* Corrigendus igitur Mabillonius, qui hanc Epistolam circa annum MLIX. scriptam fuisse existimat, *Vet. Analekt. pag. 433.*

(5) Non incongruè huc retulerim indictos profusus Nostro *Olivam Olivæ Cabretæ Bisuldunensis comitis filium, & Rivipullensî Monacho, eiusque & Cuxanen-*

sis Monasterii Abbate, Aufonensem sive Vicensem ab anno Christi MXVII. Episcopum: cuius præclara gesta à Cl. Florezio (qui extremus omnium eius labor fuit) in ordinem redacta vulgavit ab eius morte Cl. Hispaniæ sacræ continuator Fr. Emmanuel Riico *T. XXVII. à pag. 122.* scripta autem nonnulla in eiusdem Tomi *Appendice X. à pag. 265.* nimirum I. *Sermonem in natali S. Narcisi Episcopi & Martyris, cui subditur: Narratio conversionis Beatæ Afræ: II. Epistolam ad Gaucelinum Archiepiscopum Bituricensem, pag. 275. III. Aliam ad Monachos Rivipullenses, circa ann. 1023, à Petro de Marca à Catalonia tabulariis eruta ac primum evulgata; necnon: IV. Ecclesiæ Vicensis sive Aufonensis consecrationem anno MXXXVIII. V. Synodicam Concilii Narbonensis adversus sacrarum rerum invasores: VI. Epistolam ad Sancium Navarra Regem (cognomento Maiorem) anno MXXIII. directam de incesto contugio vitando, è Sancti Ioannis Pinnatensis tabulario. Ibid. à pag. 275. Quibus addi posset è Galliarum Regis Bibliotheca Tom. III. pag. 343. col. 2. cod. 2858. VII. Epistola Olivæ ad Sancium Regem Ibericum, qua eum hortatur ut aliquid de suo conferat ad exstruendam Ecclesiam Rivipullensem; necnon: VIII. De Paschali Cyclo & computo Ecclesiastico ex eadem Regia Bibliotheca T. IV. pag. 364. col. 1. Cod. 7476: quode opere frustra Baluzius, atque ex eo Cl. Florezius *T. XXVIII. pag. 139. n. 59.* subdubitant, num alius Olivæ Rivipullensis item Monachi sit; cum nullum cognominem Scriptorem norint Bibliographi.*

ITEM: *Garfiam* Monachum Cuxanensem qui ad annum Christi MXL. scripsit: *Epistolam, De initiis Monasterii Cuxanensis; ac de sacris reliquiis in eodem custoditis, ad Olivam Aufonensem.* Existat apud Petrum de Marca *Append. CCXXII. à col. 1072.*

ITEM

CAPUT II.

AVICENAM, seu ABEN-SINAM, malè à quibusdam ex nostris auctoribus Hispanorum albo & huic sæculo affigi. Ioannes Gerundensis Episcopus qualis eruditionis vir. Avicena non Rex dignitate, sed Alraits, sive Errahis princeps ob excellentiam doctrinæ. Bochara Persiæ, sive Aphshana vicus huic urbi proximus Avicena patria: quod ex Sorzano vitæ eius auctore, verbisque Avicena ipsius, atque aliis Arabibus historicis confirmatur. Nec item in Hispania fuit. Contrarium autem increbuisse verosimile est ex fabula quæ in Chronico Lucae Tudensis legitur, Isidori Hispalensis Episcopi medicos libros à quodam Avicena in Arabicum translatos & falsatos. Avicena fatum in obscurato sibi à pluribus scribendi merito. De etate Avicena Stephani Garibaii error. Absque ullo fundamento duo à nonnullis constituuntur Avicena. In transcursu de huius interprete, qui Gerardus Carmonensis, non Cremonensis fuit. Verum Avicena nomen Abu-hali Elhusein Abdala Ibnu-sina, sive Aben-sina, unde corruptum Abicena.

16. AVICENAM medicorum Arabum florem ac principem, iniuriâ magnâ recentiorum quorundam Persiæ, unde or-

ITEM. Anonymum Monachum Rivipullensem qui anno Christi MXLVII. brevem scripsit Monasterii Rivipullensis historiam. Exstat apud eundem Marcam Append. CCCCIV. pag. 1296.

ITEM. Azarchielem Astronomum Toletanum sæculi XI. inclinantis Scriptorem, auctoremque operis Arabicè inscripti *Azafèa* (aliis *Azafèha*) sive: *Lamina universalis stellarum & planetarum* quod exstat in Regia Bibliotheca Escorialensi *Lit. h. Plut. 1. n. 1.* ac de eo, eiusque Auctore inferius sermo recurret. Vixisse autem Azarchielem sæculo XI. elicitur è recentiore alio Hispanico eiusdem operis exemplo in Regia Matritensis superflite, in cuius folio 204. pag. 1. hæc de Azarchiele habentur: *Dicho avemos del Alcora:: mas ahora queremos hablar de la Azafèha que hizo Azarquiel el sabio astrolabiano de Toledo à honrra del Rey Almenum que era entonces señor de esa Cibdad è nombròla por ende Almemonia: è despues fue à Sevilla è hizo esta Azafèha misma en otra manera mas conplida è mas acabada: et hizo otrosy el libro de como se debe hacer: è de como deben obrar por ella à honrra del Rey Almuhamid Aben Abet que era señor de esa Cibdad en aquel tiempo: è nombròla por esso Alhabedia. Este libro sobredicho trasladd de arabigo en rromance Maestre Fernando de Toledo por mandado del muy noble Rey Don Alonso, hijo del muy noble Rey Don Fernando et de la Reyna Doña Beatriz et Señor de Castilla de Leon:: en el año quarto que él reynò: y despues mandòlo trasladar otra vez en Burgos mejor è mas conplidamente à Maestre Bernaldo el Arabigo è à Don Abraham su Alfaqin en el XVI. año de su Reyno que andaba la Era de Cesar en mill è trezientos è quinze años.*

tu fuit, eripi adscribique Hispaniæ agrè ferimus. Disquiremus igitur de eius patria, deque origine erroris; falsaque esse, quæ veluti fato quodam adversus eiusdem famam à quibusdam iactantur, ostendemus.

17. Nescio unde invasit nostros homines, non recenter sed iam diu nata persuasio, Avicenam medicorum Arabum principem, qui Persa fuit, in Hispania esse natum. Sæpissimè enim hunc errorem committi video, priusquam ex Arabicis recentiorum operâ evulgatis historiis immiffa his tenebris vera lux fuisset. Eo nempe tempore, quo verè dicere Lucius potuit Marinæus Sículus¹, de Avicena vita certi quidem nihil inveniri. Hispanum sanè sunt qui vocent sine loci nota^k, Bæticum alii^l, plures qui Cordubensem^m, plurimi qui Hispalensemⁿ. Qui Cordubæ favent, vanè sic arguantur. *Corduena* populi sunt Persiæ, *Corduena* illius regio Plinio, Ammiano, & aliis laudata; necnon *Corduba* urbs Hispaniæ à Persis condita, ut contendit Stephanus Garibaius lib. 5. *Compendii hist. Hispan.* cap. 4. pro quo stat Pseudo-Luitprandus in Chronico ad annum DCXCVIII. urbem istam à Persis conditam non obscurè affirmans. *Corduensem* ergo & *Cordubensem* qui Avicenam dixerint, una tantum literâ variantes

Nescio autem an huc pertineat Philippus Clericus, Patricii filius interpres, ut perhibetur, ex Arabico in latinum sermonem operis inscripti *Secretum Secretorum* ab Aristotele ad Alexandrum M. directi: cuius operis, & versionis, atque interpretis mentio non raro occurrit in exteris & in nostratium Bibliothecis. In Regia Escorialensi Latine & Hispanicè habetur: Latine quidem *Lit. f. Plut. III. n. 1.* Hispanicè autem *Lit. z. Plut. I. n. 2.* agiturque in eo *de moribus & virtutibus quæ Regis animum ornare debent; ac de tuenda corporis eius valetudine: De morbis eorumque remediis: De imprefione Planetarum in inferiora corpora;* deque aliis Arabici plane saporis. In exemplo Latino nuncupatoriæ epistolæ inscriptio hæc est: *Domino suo Excellentissimo & in cultu christiana Religionis strenuissimo GUIDONI natione DE VALENCIA, civitatis Tripolis glorioso Pontifici, PHILIPPUS SUORUM MINIMUS CLERICORUM se ipsum, & fidele devotionis obsequium; In Hispanico autem:*

A su senyor muit scogido et muit noble en honrra de la religion Christiana GUIDO varon noble de la ciudad de Valencia alabado Princeb. PHELIP MUICHICO DE LOS SUOS LETRADOS embia con fiel servicio y obediencia. Pues assi es, como yo fuese con vos cerca de Antiochia, alli fallada aquesta piedra muit preciosa de la Philosophia plació à vuestra senyoria que se translataste de la Lengua Latina de Arabia en Lengua Latina. Et yo por cierto cobdiciando de obedecer à vuestro mandamiento:: aqueste libro el qual no han los Latinos, ni es fallado sinon en pocos de los Arabicos traslatè con grant trabajo, et con palabras claras de romance arabico en Latin à la vuestra honrra: lo saqué de letra à letra et de sentencia à sentencia; porque

¹ De laudib. Hisp. lib. 6. live De viris eius doctrina illustrib.

^k Damianus Goes in sua Hispania, Ioannes Garfia De nobilitate.

^l Didacus Lopez Bilbilitanus ad Avicena librum De viribus cordis anno MDXXVII. editum.

^m Pet. Medina. Grandzas de España. Matamoros De Academiis & doctis Hisp. viris. Ludov. Nonnius in Hispania suæ cap. 10. Volaterranus lib. 21. Comment. Urbanor. Henricus Vaca de Alfaro in Vita Avicena.

ⁿ Catalogorum collectores Paschalis Gallus, Gesnerus, Lycosthenes, Simlerus, Gaspar Bauhinus, quos Ramirezius citat ad Luitprandum Notis anno DCXCVIII. pag. 377. Plantavitius in Biblioth. Rabbinnica, Lucius Marinæus Sículus dicto lib. 6. De laudib. Hisp. Tarrafa De Regib. Hisp. in Alphon. VIII. Valerius Andreas in Catal. Scriptor. Hisp. Lanhus in Consultationibus, Consult. pro Hispania. Bern. Lutzemburgensis in Catalogo hereticorum lib. 2. literâ A. verbo Avicena.

tes erunt; facilisque à Corduba Hispaniæ ad Corduenam (*Cordusam* Garibaius vocat) Persiæ, ab Hispano ad Persam lapsus.

18. Nondum tamen vagandi finis. Nam Aragonenses ad se pertinere aiunt Avicenam, quippe natum in castro *Avicana* quæ nunc *Avizanda* huius regni, dicto audientes Fabricii Gauberti eiusdem cronographi; nec improbat Vincentius Blaus de la Nuza in *Histor. Aragoniæ* volum. 1. lib. 5. cap. 44.

19. Valentini quoque civem suum contendunt Hieronymi Pauli fide, viri doctissimi, quem laudat Gaspar Escolanus lib. 9. *Hist. Valent.* cap. 48. huncque ait existimasse *Avicena* oppidum in *Valle Gallinaria* huius regni situm Avicenæ originem, atque eius gentiles nomen dedisse oppido (1).

20. His omnibus commissus error ex vocabuli proximitate: quemadmodum, & his quæ Avicenam in Ebuso insula (*Ibiza* nunc) Balearium una, esse ortum iactant: in testimonium rei adducentes quandam turrim, sive in ea domum in muro *Ibizæ* civitatis, de Avicena dictam; vulgaremque apud insulanos famam inde fuisse: quod in *Itinerario suo legationis ad magnum Tamberlanem*, Henrici III. Castellæ Regis nomine ante ccl. ferè annos obitæ, Rodericus Gundisalvi à Clavijo memoria tradidit. Hinc factum ut in eadem Ebuso insula hunc regnasse Ioannes Margarit, Gerundensis vulgò dictus Episcopus, per somnum viderit. Qualis huic *Paraleipomenon Hispanicarum historiarum* observatori debeatur fides, ex his de re verbis coniectari lector poterit. *Dicta Ebusa à candore salis, quod ebori simillimum est* (ait lib. 1.). *Nunc autem eadem insula Alvizata dicta est ab Avicena Arabe medico, quem ibi regnasse ferunt Arabum tempore.*

21. Cordubæ ° alii, Ægypti alii p, Bithyniæ & aliqui Regem q, nonnihili homines credidere. Huic errori ansam dedit attributa magno huic philosopho ac medico principis appellatio *Alraïts* sive *Errahis*: quæ honoris ob doctrinam exhibitæ, non

otra manera es de faular los Arabianos et otra los Latinos.

Quæ totidem fere verbis habentur in exemplari Latino; versio autem Hispanica dicitur facta insu et operâ Fratris Ioannis Fernandez de Heredia Magistri Ordinis Sancti Ioannis Hierosolymitani, quem circa annum MCCCLXXX. vixisse novimus; Philippum autem ex Arabico interpretem ob iniectam ab eo Antiochiæ et Tripolitani in Syria Guidonis Pontificatus mentionem, ad Sacri belli tempora ex coniectura retulimus. In Bibliotheca Regis Galliarum T. III. pag. 95. col. 2. cod. 1208. *Aristotelis liber de Astrologia*

potestatis nota est, uti observavit Ioannes Leo Africanus in Avicenæ elogio libri sui *De Scriptoribus Arabicis*; & Vopiscus Fortunatus Plempius in scholio ad præfationem Canonis huius auctoris, cuius unum & alterum librum nova ex arabico versione, scholiisque illustriorem, ante aliquot annos in lucem emisit.

22. Planè nugari sunt qui aliam Avicenæ patriam constituere quàm Persiæ regnum, atque in eo *Bocharam*, aliàs *Bucharam*, ab Europæis *Bachora* nuncupatam, ad Euphratem fluvium vetustissimam urbem, Bactrianæ quondam metropolin, sive villam huic proximam *Aufene* dictam (*Bachora* urbs habet circum se plures villas & vicos, quos omnes murus ulterior, hoc est tertius, cingit, quorum è numero *Aufene* sive *Aphshana*, nam & ita audiit, esse potuit. Golium vide in Notis ad Alfergani elementa Astronomica °): cuius rei testis est omni exceptione maior Sorfanus in *Magistri*, cuius auditor fuit, vita arabicè conscripta: quam primùm transtulit in italicum Marcus Fadella Venetorum mercatorum interpret, ac postea in latinum (ex italico forsitan) Nicolaus Massa medicus; eamque prefixere Iuntæ Veneti editioni suæ Avicenæ operum anni MDCVIII. inseruit item suis *Medicorum vitis* Petrus Castellanus; Georgius item Abulfaraius in *Historia Dynastiarum* adducit eiusdem Avicenæ de se ac parentibus suis verba: quæ ex Eduardi Pocockii, arabicarum literarum clarissimi professoris Oxoniensis, versione dabimus. *Pater meus Belchensis (Belch urbem vocant) fuit unde se in Bocharam transtulit diebus Nuhî Ebn-Mansur, & in villa Harmatain procuranda occupatus est; matremque meam è villa, cui nomen Aphshana, duxit, atque ibi ex ea nati sumus ego & frater meus. Inde cum Bocharam migrassemus, missus sum ad præceptorem, &c. Quo quid clarius dici potuerit, non video.*

23. Consonat omnino Mahomet Ben-Casem, cuius testimonio utuntur diligentissimum *vitarum illustrium virorum* auctorem appellantes, Gabriel Sionita, & Ioannes

ex Arabica lingua in Latinum à Philippo Clerico translatus. Plura nos infra in Guidone de Valentia.

(1) Longe alia Valentini nostris mens est, quam ut *Ibn Sinam* sive *Avicenam* civem suum contendat aut existimat. Abest quoque à domesticis Scriptorum gentis nostræ Bibliothecis. Nec si uni omnium Gaspari Escolano libuit Hieronymi Pauli Barcinonensis somniis nova superfomniare alia, idem continuo de reliquis statuendum. Et cur non item Noster Avicenam Hispalensibus suis adscribat, cum Schenchi *Biblioth. Medic. fol. 80. Arabem eum Hispalensem* vocet?

° Apud Hottingerum in *Bibliothecario* pag. 256.

° Pag. 177.

° Didacum Lopezium vide sis in Comment. ad Avicenæ librum *De virib. cordis* Tolosæ edito MDXXVII. p. Ioannes Bapt. Montanus apud Plempium in proloquio ad suam Canonis Avicenæ ultimam interpretationem ad lectores medicos.

q Marinæus Siculus lib. 6 *De laud. Hisp.* Matamoros in *De Acad. Hisp.*

nes Hefronita, professores & interpretes arabicæ linguæ Christianissimi Regis Galliarum, in tractatu *De nonnullis orientali-um urbibus*, quem versioni suæ latinæ *Geographiæ Nubiensis* subiecere (1). Hæc fortan est historia arabica *De vitis philosophorum & medicorum Arabum & Græcorum* ab Andrea Alpago Avicenæ interprete laudata¹; eave, quam ex arabico vertisse Marcum Obelum, in curia Matritensi huius linguæ interpretem docuit nos D. Laurentius Ramirezius ad Luitprandum Notis². Quibus solidissimis testimoniorum fundamentis nostri etiam, qui iudicio & non præiudicio utuntur, vulgari-ter iam acquiescunt³.

24. Adeoque verum est Hispanum non fuisse Avicenam, ut nec eum ad Hispaniam venire potuisse, quod Garibaius noster admisit, ex historia eius constet, coniecturisque ex eiusdem libris deductis sulciatur. Tenorem vitæ omnem locaque ab eo habitata, cum ex Avicena ipso, tum ubi deficiunt quæ de se is narravit, ex Abu-Obaida Alfuziani eius familiari & usque ad mortem socio, comprehendit Gregorius Abulfaraius in *Historia Dynastiarum*⁴ memorata. Obiisseque diem suum *Hamdani* (hæc est Parthiæ urbs⁵) monet Abulfaraius, & ex Historia Aben-Calem laudati Maronitæ *Geographiæ Nubiensis* interpretes.

25. Nusquam autem, ut credo, inter tot rerum ad medicam artem toto orbe defervientium commemorationem Hispaniæ à se habitatæ, observationumve ibi factarum vestigium reliquit. Quinimmo lib. 11. Canonis tract. 2. cap. 6. ubi de *Wagi*, sive *Acoro*, postquam Dioscoridem citasset, addidisse eum descriptioni à se factæ huius radicis ait sibi à *Isepho Hispano Baticeo* relatum esse, aliquod quoddam, esse *Acori* genus, *Gabatense* vocatum, quod ex *Hispania Baticea* advehitur, ex Plempii nova interpretatione⁶. Quibus satis ostendit hispanas, immo & baticeas res, aliorum tantum inditio sibi notas. Clarius cap. 11. ubi de *Ketsengi*, sive *Ketsengio*. *Crescit plurimum* (inquit) *in regionibus nostris, nimirum Maurenahra, atque etiam Chorasana.*

26. Alteram ab altera ex duabus his Asiæ provinciis dividit Oxus fluvius, uti Plempius ad hunc locum notat. Fragmentum *Geographiæ Abulfedæ* principis *Hamatæ* in Syria de duabus his provinciis edidit à se conversum Ioannes Gravius, ut in *Bibliotheca Orientali* Hottingeri⁷ le-

gitur. Cap. 12. ubi de *Laiia*, inquit: *Videtur illa esse planta, quam in Feraurva & Busengia nominant antidotum.* Utraque urbs est illarum partium, *Feraurva*, fortè *Farrab*, cuius Geographus Nubiensis meminit⁸, *Busengia* una est è præcipuis Chorasani, ut notat Plempius. Frequentissimè etiam Caramanica, Persica, Syriaca, Nabathæa, Ægyptia, Arabica, simplicia inter se distinguit⁹; rarè aut nunquam Hispanorum meminit. Opponunt haberi apud Avicenam¹⁰ earum concharum mentionem, quas ad visitandum S. Iacobi Compostellanum templum venientes secum reportare consueverunt. Esto id quod Didacus Lopezius observat Bilbilitanus, qui auctoris librum *De viribus cordis* commentario à se illustratum ante seculum in lucem edidit¹¹, quem locum quærere nunc non vacat. Potuit enim ex aliorum relatione id nôsse.

27. Examinare autem volentibus huiusce maiorum nostrorum erroris in adscribendo civitati nostræ Avicenæ originem, inquam quod suspicor: ex fabula cum derivasse, quam Hispanensis præfulis sanctissimi ac Hispaniarum doctoris Isidori rebus temerè immistam Lucas Tudenensis Episcopus Chronico suo, quasi ex S. Ildephonso desumeret, inseruit. *Succesit* (ait) *beatissimo doctore Isidoro Theodisctus natione græcus, varietate linguarum doctus, exterius locutione nitidus, interius autem, ut exitus demonstravit, sub ovina pelle lupus voracissimus.* Nam libros quosdam De naturis rerum & arte medicinæ; necnon & De arte notoria, quos pater Isidorus sacundo stilo composuerat, & nedum ad publicum venerant, in odium Fidei corrupit, resicans vera, & inserens falsa; atque per quendam Arabem nomine Avicenam de latino in arabicum transtulit. Hæc ille. Quæ S. Ildephonsi verba esse ex additione ad Isidori Chronicon, & non potiùs glossema scioli alicuius, persuadere mihi non possum.

28. Fatum hoc Avicenæ fuit, ut abnegaretur ei ex tot libris conscriptis meritum. Apud orientales enim increbuit rumor, non ab eo, sed à summo quodam alio medico cui famulabatur is, digestos, tantumque ab eo exscriptos & vulgatos fuisse: quod Maronitæ in laudato cap. 3. *De Bochara Avicenæ patria* prodidere. Apud Hispanos quoque nostros aliter viri famæ insultatum reperio. Dicam id verbis Ioannis Ægidii Zamorensis Franciscani, qui tribus

¹ In præfat. ad Avicenæ opera.

² Ad annum dcccviii. pag. 377.

³ Morales lib. 12. cap. 22 fol. 127. & lib. 16.

cap. 8. Mariana lib. 6. cap. 7.

Monardes *De lapide Bezoar.*

fol. 113. Teixeira in *Histor.*

Regum Persiæ

Hispanica lib. 1. cap. 35. Item

quotquot serio, & doctè de Avicena

scripterunt, Plempius

in dicto *Prologo*

ad lectores; Eduardus

Pocockius in *Specimine*

historiæ arabum,

Casferrius in *Compend. chrono-*

logico, eoque laudato R. P.

D. Iulius Bartoloccius ami-

cus noster in *Magna biblio-*

th. Rabbinica

1. tomo pag. 6. Golius in *Notis*

ad Alfergani clementia

Astronomica pag. 177.

⁴ Pag. 229.

⁵ Vide Golii

Notas ad *Alfergani clemen-*

ta Astronom. c. 9. pag. 220.

⁶ Pag. 115.

edit. Lovan. an. MDCLVIII.

⁷ Pag. 258.

(1) Eius verba sunt cap. III. init. de *Bochara: Patria est Honain Abu Ali-Ben Sina, quem Avi-*

cenam Latini vocant.

⁸ Octava parte Climatis quarti pagina mili 211.

⁹ Vide dict. tract. 2. cap. 9. in *Tihathikhet.*

Cicada cap. 11. in *Kenimum*

Cynsinum cap. 1. in *Bakhili,*

seu *saba.*

¹⁰ Lib. 4. Can. sen. 21. tract. 3. cap. 4.

¹¹ An. MDXXVII. Tolosæ in fol.

bus ferè ab hinc sæculis varia scripsit historica; hucusque enim non maximo dispendio his etiam nunc ineditis caremus. *Accedit ad Hispaniam decorandam* (ait) *Avicena philosophus, qui præ ceteris philosophis plures libros composuit, omnes scientias circumiens & perscrutans, triviales, & quadriviales, cælicam, & mundianas. Ut aliqui asseverant, quaterviginti philosophi Cordubæ congregati omnes libros illos composuerunt, & Avicena cuidam Regis filio adscripserunt, ut ex hoc in maiori auctoritate libri haberentur, & filii Regis nomen, & maiori memoria & reverentia haberetur. Nec inverisimilia his dici Garibaius creditit^z; imo convenire ait Abu-hali verum Avicena nomen cum Regis nomine qui per id tempus Africæ & Hispaniæ Mauris imperabat. Magnus quidem hic Historicus nostræ gentis parum hic Lynceus fuit, æquales eiusdem temporis Avicenam, Averroem, Aven-Zoar, philosophos inter se, & cum Abu-Hali Aben-Tafin Rege Maurorum existimans; cum Avicena toto sæculo præcesserit ceterorum ætatem.*

29. Mortuus quippe anno Christi MXXXVI. aut uno è duobus sequentibus, quinquaginta sex circiter in ætate habens, iuxta exquisitam Erpenii & Gutschonii, quibus Plempius utitur, computi rationem. Aben-Zoar vero mortuus fuit anno MCLXXXVI. ^h & adhuc eo tardiùs Averroes eius discipulus. Abu-hali autem, Hali filium, Iosephi nepotem, qui tres è genere Almoravidum fuere, Alphonso VII. nuncupato Imperatori æqualem vixisse, & anno MCXLVII. interfectum Africano in proelio ab Abdelmone fuisse, idem agnoscit Garibaius ¹. Cadit ergo chronico isto telo & altera fabula de Avicena & Averrois inimicitia, ob quam sese mutuò eos interfecisse, tam verè quàm superiora dicuntur. Et tamen retulit in historiam Iacobus Philippus Bergomensis ^k, Gariba-

ius ¹, quem nuper laudavimus, Marinæus Siculus ^m, similium nugarum amaxarius; & quod magis est, Alphonso Garfias Matamoros ⁿ vir haud parum eruditus, implacabilem Averrois æmulum Avicenam vocans.

30. Nec video quare avertendis his nebulis Persicarum rerum, & hominum cum Hispanis confusorum opus, aut operæ aliquod pretium sit Avicenas duos, alterum hunc Persam qui verè fuit, alterum civem nostrum constituere. Tribuitur coniectura hæc Ioanni Marianæ, quem sequuntur Ioannes Riolanus, & Renatus Moreau, medici doctissimi, apud Plempium; Gaspar item à Regibus in *Elyso iucundarum questionum campo* ^o. Marianæ locus mihi adhuc invisus est.

31. At quod in Avicena pessimo iure nobis defertur, in eius interprete præcipuo ac principe aufertur maximâ iniuriâ; cum qui Gerardus Carmonensis fuit & nuncupari debuit, hoc est ex Carmona urbe non parum inter Baticas etiam tempore illius civis nobili, pravâ unius literulæ transmutatione Gerardus Cremonensis, etiam inter eruditos, audiat; quem tamen nos loco suo patriæ, & genti vindicabimus (1). Duo interim non tacebo in Avicena, qui saltem reputatus fuit noster, gratiam. Primo opera eius Arabica exstare mss. in bibliothecis Ecclesiæ Toletanæ octo voluminibus, Hebraicè autem versa quatuor aliis in ea quam habent Romæ PP. Societatis Collegii Sancti Ignatii (2). De translationibus in latinum agemus in Gerardo Carmonensi. Secundò, verum illius nomen fuisse *Ethusem*, *Alhazen-Sem*, sive *Hazen*; dictum verò vulgari appellatione *Abuali Ethusein Abdalla Ibnu-sina* à qua ultima, sive avi sive familiæ appellatione, corruptè pronuntiari cœpit, vel *Aben-sina*, quomodo appellat Reuchlinus lib. 1. *Cabala*, & alii, sive adhuc corruptiùs, *Avicena* (3), sed nimium iam in extero commoramur.

¹ Dict. cap. 12.
^m Lib. 6. De laudibus Hisp.

ⁿ De Academicis & doctis Hisp. viris.

^o Quæst. 2. num. 28.

^z Lib. 38. cap. 12.

^h Ioannes Leo in huius & Abenrois elogiis.

¹ Dict. cap. 12. 13. & 14.

^k In supplem. ad annum MCXLIX.

(1) Nubes & inania; laudanda tamen Viri voluntas est, atque in patriam pietas. Dictum supra nimirum *Lib. VI. Cap. XII. n. 291. Not.* Gerardum, quode ægimus, Cremonæ Insubrum natales hausisse, vix ut super sit dubitandi de eo locus. Sed quando eius, ut Hispani Avicena interpretis, iniecta hic à Nostro mentio est, minime ipsi tacendus erat indubius alter Hispanus, nec longo intervallo à Gerardi ætate proximus, X. Avicena Metaphysices, ac de cælo, mundo & anima librorum ex Arabico in Latinum interpres, nimirum *Dominicus Gundisalvi Archidiaconus Toletanus*: cuius versio existat in Bibliotheca Regis Galliarum *Tom. III. pag. 244. cod. 6443.* Item in Vaticana apud Montfauconium *Biblioth. Bibliothecar. T. I. pag. 106. col. 1. n. 2186.* quo loco legitur: *Gondisalvi Archidiaconi Toletani varia opera; Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

atque apud Eundem in Laurentiana Medicea *Plut. LXXXIV. T. I. pag. 403. Liber Avicena De Anima translatus ex Arabico in Latinum ab Anonymo Archidiacono Toletano.* Item, in Bodleiana *Class. V. Kenelmi Digbæi n. 1677. pag. 81. col. 1: Alfarabi. De scientiis, sive liber Gundisalvi de divisione Philosophiæ.*

(2) Exstant quoque bini Hebraici Avicena codices in Regia Laurentiana Escorialensi, inter Hebraicos nn. 64. & seq.

(3) Apud Herbelotum *Biblioth. Orient.* in eo: *Abou Ali Housfain Ben Abdallah, Ben Sina Al-scheikh Al-Reis.* In fronte autem nitidissimæ Arabicæ Romanæ omnium eius operum editionis è Typographia Medicea ann. MDXCIII. fol. *Abu Ali-Ischaich Al-raisi* (id est Senioris, Principis) *Ibn Sina.*

CAPUT III.

De Scriptoribus sæculi XII. PETRUS ALPHONSI ex Hebræo Christianus. De hoc, eius patria & ævo errores quorundam notantur. Eius Dialogi contra Iudeos, & alia. PETRUS Legionensis Episcopus Alphonfi VI. Regis Historicus. ALBERTUS monachus. PETRUS Compostellanus Episcopus idem est cum PETRO DE MONSONCIO superius laudato. PELAGIUS Ovetensis præsul. De eius collectione historiarum Hispaniæ, & quodam earum codice ms. cuius præfatio vero haud constat. De aliis eius libris. Nostrorum hominum incuria historiæ fontes non querendi, & publico bono exponendi. Ambrosium Moralem aliis quàm nos Isidori Pacensis, Sebastiani, Sampiri, atque huius Pelagii Chronicis usum fuisse, pluribus argumentis comprobatur. BERNARDUS Gallus Toletanus Archiepiscopus temerè creditur quorundam sermonum S. Bernardo Claræ-vallensi attributorum auctor. De NONNIO Lusitano abbate, & quodam eius opusculo.

32. **I**NTITIO sæcli duodecimi iam Regum Christianorum in Hispania vires & imperium longè lateque dispersa in unam Baticam viciniorem & commodiorem Africae Saracenos ferè protruderant. Quo quidem excellentissimi principes, ampliandæ Ecclesiæ ditioni à Deo nobis concessi, bellica vi atque virtutibus regiis, si qui alii, florere. Obiit quidem Alphonfus VI. Castellæ ac Legionis Rex magnus, anno MCVIII. relicta herede Urraca, quæ Alphonfo I. Aragonensium Regi, Præliatori cognominato, non dudum nupserat: qui aliis Alphonfus Castellæ VII. aliàs, quod Urraca ex priorè coniuge Raymundo Burgundionum Comitum filio Alphonsum regni heredem futurum iam susceperat, nullo inter huius nominis Reges Castellæ numero habetur. Post Urracæ obitum Alphonfus Raymundi iam laudatus, vulgò septimus & Imperator Hispaniarum dictus, ab anno MCXXII. usque ad MCLVII. utriusque regni habenas moderatus, obiens Sancium primogenitum Castellæ, Ferdinandum verò iuniorem Legioni præfecit. Sancio unius anni Regi, qui propterea vulgari ad posterum nuncupatione, *Desideratus* audiit, Alphonfus filius VIII. *Nobilis & Bonus*

Huc referri commode posse existimo *Bernardum Archiepiscopum Toletanum* qui interfuit Conciliis Legionensi, Nemausensi, & Gerundensi Annis MXCI. MXCVI. & MXCVII. auctorem *Sermonum IV. in Antiphonam Salvæ Reginae* &c. De quo vid. *Fabric. med. & inf. T. I. p. 234.* Is autem quamquam Gallus origine fuerit, incolatu ac munere nostris iure vide-

appellatus, anno MCLVIII. succedens, absolvit sæculum longævus ac felicissimus princeps. Ferdinandus item Legionis anno MCLXXXVIII. fato functus, Alphonsum filium, sæculo & ipsum æqualem, successorem reliquit.

33. Aragoniæ verò Regnum, cui Navarræ unitum erat, post Petrum germanum fratrem huius nominis tertium (1), qui eodem ineunte sæculo rerum potiebatur, Alphonfus obtinuit, ille qui propter Urracam coniugem Castellæ quoque Rex, uti diximus, fuit. Quo absque liberis diem suum obeunte, Aragonenses Ranimirum monachum Benedictinum, Navarræ Garfiam Ranimiri, è regia utrumque stirpe, anno MCXXXIV. Reges elegerunt. Ranimirus ducta coniuge Petronillam suscepit, quæ Raymundo Berengarii Barcinonensium Comiti (2) (huius nominis quarto) nupta circa annum huius sæculi XXXVII. Alphonsum filium, Castum nuncupatum, anno sexagesimo tertio reliquit Aragoniæ, unà cum Cataloniæ Principatu, Regem. Huic Petrus, cognomento *Catholicus*, nonagesimo sexto successit.

34. Navarræ verò post Garfiam prædictum Sancius eius filius *Sapiens* ab anno MCL. Huic alius Sancius, *Fortis* appellatus, ab anno MCXCIV. præfuit. Portugalliæ Comitatum Henricus cum Teresa Alphonfi VI. Castellæ ac Legionis filia initio sæculi regebat: cui anno MCXII. successit Alphonfus filius, primusque eiusdem iam regni Rex, quod septuaginta tribus annis usque ad MCLXXXV. tenuit, successore relicto Sancio I. Hæc de Hispaniæ totius Regibus prænoscere, ut liqueat quibus eorum quisque æquales huius sæculi Scriptorum vixerint, non inutile duximus.

35. Agmen ducit hos inter Moyfes Hebræus natione sectaque, ab ea ad Christianissimum conversus anno MCVI. in urbe Osca regni Aragoniæ, ac PETRUS ALPHONSI nuncupatus, eo quod in festo SS. Apostolorum Petri & Pauli sacro tinctus lavacro Alphonsum Aragoniæ simul & Castellæ atque Legionis, uti diximus, Regem, cuius medicus fuit, sponforem aut susceptorem, sive ut vocat ipse spiritualem patrem, habere meruit. Id quod expressissimè idem narrat in prologo eius dia-

tur accensendus.

(1) An potius *secundum*? Quod verius existimo.

(2) Addidimus uncinis inclusa ad vitandam confusio- nem quæ ex *ὀμωνυμία* oritur. Vidend. *Diagus Hist. Comitum Barcin. Lib. II. cap. CVIII. fol. 180. pag. 1. col. 2.*

dialogi, de quo paulò pòst dicemus. Hunc esse quem innuimus Alphonsum de quo loquitur, tum ratio temporis, tum Hispaniæ Imperatoris titulus, quo eum vocat, contra eos evincunt, qui Alphonsum huius nominis II. Aragoniæ intelligunt: quem non ante annum sexagesimum tertium eiusdem sæculi regnum suum inchoasse iam notavimus. Nec minus virgâ censoria dignus est Petrus Amboesius, qui in præfatione apologiæ pro Petro Abailardo, Alphonsum hunc Regem optimum & mathematicum doctissimum appellat, confundens eum cum Alphonso X. Castellæ Rege, Ferdinandi sancti filio, *Sapiente* cognominato.

36. Baptismatis item locum Oscensem urbem eius regni nobilissimam Sertorii Academiâ, & longè plùs sanctissimorum martyrum Laurentii Vincentique natalibus celeberrimam (1), unde domo idem fortè Petrus noster Alphonfus fuit ^p, corruptè *Ostam* vocat auctor *Magni Chronici Belgici* inter Scriptores rerum Germanicarum à Pistorio editi, dum anni MCI. gesta refert ^q; atque eo corruptè magis Vincentius Bellovacensis, & S. Antoninus Florentinus, apud quos *Hostia* legitur. Malè itidem Matthæus Palmerius in Chronico ad annum MLXVIII. nostri meminit ^r, qui ante sex tantùm fuerat natus; anno enim MCVI. quo in gremio Ecclesiæ fuit susceptus, quartum & quadragesimum, ut ipse ait, in ætate habebat. Quo autem nomine appellandus erit eorum crassissimus in paucis error, qui uno & ultrà sæculo antequàm Dominicus Prædicatorum sanctissimus parens ordinem suum instituisset, Dominicano Prædicatorum ordini Petrum adscribunt? Quem errorem Andreas Schotus in *Bibliotheca Hispana*, & Valerius Andreas Taxander in *Catalogo suo Hispanorum Scriptorum* inadvertenter admisere. Scripsit, nomen suum à gentiliis suorum, qui eius ad castra Christianorum transitum malignè interpretabantur, calumniis vindicaturus doctissimè atque eruditissimè,

37. *Dialogos*, (sive dialogum in XII. partes sive titulos distributum) in quibus impie Iudæorum opiniones evidentissimis, cum naturalis, tum celestis philosophiæ argumentis, confutantur, quedamque Prophetarum abstrusiora loca explicantur. Quomodo nuncupati Colonix primùm ex Gymnici officina anno MDXXXVI. in 8°. prodire, ab Hermanno Comite Nuenario Ecclesiæ Argentinensis Præposito, viro doctif-
Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.

(1) Quæ hæcenus hoc numero traduntur panegyricum milè potius quam historiam videntur sapere: certe

fimo ac doctorum amicissimo sedulò conquisitum, & in bibliotheca tandem Corbeienfi repertum opus. Quod Moyses Iudæus & Petrus Christianus, nempe is qui olim fuerat, cum eo qui iam esse coeperat, accuratissimè pertexunt. In eo (auctor ait) omnium aliarum gentium credulitatis destructionem præposui: post hæc Christianam legem omnibus præstantiorem esse conclusi: ad ultimum etiam omnes cuiuslibet Christianæ legis adversarii obiectiones posui, positasque pro meo sapere cum ratione & auctoritate destruxi. Prodiit quoque in editionis *Bibliothecæ Veterum PP.* tomo 12. & in novissima Lugdunensi tomo 21. Laudat hominem opul- que sequentis sæculi Scriptor Raymundus Martini Dominicanus in *Pugione Fidei adversus Mauros & Iudæos* ^s: fuisse eum, priusquam Christianus fieret, magnum apud Iudæos Rabbinum asserens. Vincentius ^t, uti diximus, Bellovacensis, & Antoninus Florentinus, & Matthæus Palmerius ^u, Alphonfus item Spina ^x *Fortalitii Fidei* auctor, qui sapientissimum & eruditissimum, & Alphonfi Imperatoris medicum, & venerabilem vocat: Valerius historiarum noster ^v, Alphonfus Venerus ^z, Iacobus Philippus Bergomensis ^a, Paulus Langius ^b, præter noviores bibliothecarum editores, Possevinum, Schotum, Miræum & Hispanos historicos. Tribuitur quoque eidem à nonneme ^c

38. *De scientia & philosophia* lib. 1. Qui forsàn idem est cum libro *Disciplina*, ita ab eo appellat: cuius exemplum veteris valdè scripturæ codex Vaticanus Ms. 4161. conservat, cuius initium: *Dixit Petrus Alphonfus servus Iesu Christi, compositor huius libri: Gratias ago Domino &c.* Et mox: *Prologus libri Petri Alphonfi. Deus in hoc opusculo mihi sit in auxilium, qui me librum hunc componere & in latinum convertere compulit. Cum enim apud me sapius &c.* Et paulò inferiùs: *Propterea ego libellum compegi, partim ex proverbiiis philosophorum, & suis castigationibus Arabicis, & fabulis, & usibus; partim ex animalium & volucrum similitudinibus &c.* Principium libri: *Hoc philosophus qui linguâ Arabicâ cognominatur Edrich, dixit filio suo &c.* Et in fine est: *Explicit liber Petri Alphonfi, qui intitulatur Disciplina, prout habetur in proœmio.* Character est lectu difficilis ob frequentes abbreviaturas, & æqualis, aut ferè sæculo huic quo auctor vixit. *Dialogorum* ms. codicem Labbeus laudat in *novæ bibliothecæ mss. li-*

B 2

bro-

obrusam desiderant. Et mirandum sane quod Nostrò, Catoniani alias supercilii critico, tam facile exciderint.

^p Ita credit Lanuza *Hist. de Aragon.*

^q Pag. 220.

^r Et cum eo Paulus Langius in *Chronico Citizen.* & ad hunc ann.

^s 3. par. dist 3. cap. 4. pag. 540. editionis Parisinæ anni MDCLL.

^t In *Spec. histor.* par. 2.

^u In *Chron.* ad annum MLXVIII.

^x Lib. 1. fol. 39. 65. & lib. 3. col. 122. 128.

^y 134. 137. Lib. 8. tit. 6. cap. 9.

^z In *Enchiridio.*

^a *Supplem. lib.* 12. fol. 210.

^b In *Chron. Citizen.* ad annum MLXVIII.

^c Bergomensis ubi supra, Venero in *Enchiridio.*

* Pag. 26.

brorum parte secunda (1) d.

* *Hist. de los Reyes de Castilla y Leon Don Fernando* &c. pag. 93.

† Lib. 15. cap. 14. & 16. cap. 7. & 19. & lib. 17. cap. 8.

‡ Meminit in lib. *Informe de la casa de Sarmiento* fol. 4.

39. Eiusdem temporis fuit æqualis PETRUS Legionensis Episcopus, Alphonſi VI. Castellæ ac Legionis Regis maior capellanus & historicus : cuius de eiusdem Alphonſi VI. rebus gestis historia latino sermone scripta, ut suspicor, & ab aliquo in vulgarem non eius ævi, sed recentioris translata, latet adhuc in schedis, fato quodam veterum transacti temporis monumentorum, quibus recentia quæque præferre solemus. Hanc tamen historiam laudavit, eaque usus fuit, Prudentius Sandovalius, ut liquet ex his quæ de rebus Alphonſi VI. in literas retulit e. Eius quoque meminit Laurentius Padilla archidiaconus Rondensis, & Caroli V. chronographus, inter veteres alias, quæ ad manum ei ad scribendam novam *Hispaniæ historiam*, adhuc hodie si primum exceperis librum ineditam, olim fuere. Habuit quoque eiusdem exemplum atque eam sæpius laudat, Hieronymus Romanus de la Higuera in *Toletanæ urbis & regni historia*, nondum & ipsa typis edita f, quamvis Didacum pro Petro eum vocet. Alio usus fuit g D. Iosephus Pellizerius, amicus noster, Phi-

lippi IV. & Caroli II. Regum nostrorum historicus laude dignissimus.

40. Qui auctor in Annalibus Hispaniæ, quibus ante aliquot annos immortuus fuit, lib. 4. num 37. indicium nobis fecit servari hoc opus inter mss. libros qui Excellentissimi Comitis de Villa-umbrosa fuere, & nunc penes lectissimam eius olim coniugem sunt. In cuius principio de se ipse auctor ait : *Ego itaque ab ipso iuvenili flore colla pio Christi iugo subnectens apud cœnobium quod Domus feminis nuncupatur, habitum monachalem suscepi: ubi diversis sententiis sanctorum Patrum, catholicorum Regum sacris indicantibus libris, necum ipse spatiando revolvens, statui res gestas domini Adephonſi orthodoxi Hispaniæ Imperatoris, vitamque eiusdem carptim perscribere* (2). Cœnobium Domus feminis appellatum, non aliud videtur, nisi S. Dominici de Silos; nam Silos nos vocamus granaria subterranea, quæ verè domus feminis. Petri autem ipsius Legionensis Episcopi ætate sibi æqualis meminit Pelagius Ovetensis præsul versus finem tui Chronici, quum ad Alphonſi huius VI, obitum pervenit (3).

In-

(1) Petri Alphonſi *Dialogorum opus adversus Iudeos* non raro occurrit in celebrioribus MStorum. Bibliothecis, varique inscribitur. In Cottoniana, in *Galba cod. XV. pag. 68 col. 1: Iudaismus*. In Alnensi, *Classi IV. Decur. 6. pag. 247. à Bosquiero: De vera amicitia*. In Galliarum Regis, T. III. pag. 252. *cod. 2213. De prophetis veteris Testamenti*. Non item *Liber de scientia & Philosophia* de quo, num idem sit cum opere ab ipso Petro Alphonſo DISCIPLINA, ab Oudino, Fabricio & aliis DE CLERICALI DISCIPLINA inscripto, Noster ambigit. Mihi utrumque idem videtur opus; nam in Escorialensi Bibliotheca *Lit. q. Plut. 1. sub n. 14.* notatum reperi: *Petri Adelfunſi, sive Alphonſi Oſcensis Opus PROVERBIORUM seu CLERICALIS DISCIPLINÆ*: quo loco in eius Bibliothecæ codicum recensione (*Tom. III. Latinor. pag. 10. init.*) hæc addidi: *Tribus libris: Latino quidem sermone, sed Hebraici aut Arabici saporis*. Iure igitur DISCIPLINÆ titulo, PROVERBIORUM titulus præponitur; nam ex *proverbiis Philosophorum compactum* opus ab eius Auctore dicitur. Exstat in Regia Taurinenti *Tom. II. Cod. DCCXXXVII. pag. 236* ac eodem atque apud Nostrum initio: *Dixit Petrus Adelfunſus &c.* Itemque in Oxoniensi & Cantabrigiensi apud Oudinum *T. II. pag. 993. col. 1.* qui & *Logicam* à Petro Alphonſo conscriptam fuisse tradit, extareque in Bibliotheca Regis Galliarum *Cod. 6279.* eo tamen numero, atque in IV. eius Bibliothecæ Tomi Indicibus frustra quæſivi; & puto Petri potius Hispani cognominati quam Petri Alphonſi Logicam esse. Sanderus apud Fabricium *Biblioth. med. & inf. T. V. pag. 239.* eidem tribuit: *De abundantia in Sermonibus ad omnem materiam*. In Bibliotheca Regis Galliarum *T. IV. pag. 212. col. 1. Cod. 6184.* hæc legi quasi in eo codice contenta; 7.º *Fragmentum ex libro PETRI ALPHONSI contra Iudeos; porro illud fragmentum desinit in hæc verba:* " Sed inter iam dicta, & dicenda, libet hic metricam illam intertere fabu-

„ lam quam aliàs ante triennium scripsi; cuius figuræ & similitudines plenè & perfectè intellectæ, proprietates gentium & ordinum, & causas perturbationum, univèrsalis Ecclesiæ declarabunt." & *statim subiicitur carmen de pavone figurali, id est . . . unde colligas carminis huius authorem esse Petrum Alphonſum*. Hactenus.

(2) Totidem atque ipsis verbis leguntur hæc in Chronico Exiliensi apud Cl. Florezium *T. XVII. pag. 273. n. 7.* ut pronum sit coniecere, Monachum *Domus feminis* id est Exiliensis Cœnobii eius Chronici auctorem, non diversum esse à Petro Legionensi Episcopo. Sed intercedunt alia apud eundem Florezium videnda *eod. Tom. in Notit. præv. ad id Chron. pag. 267. à num. 9.*

(3) Pelagii verba in fine Chronici (qualia in Complutensi olim, nunc Regiæ Bibliothecæ Matritensis non semel aliàs à me laudato eiusdem & Sebastiani & Sampiri codice fol. 52. pag. 2. leguntur) hæc sunt: *In nativitate S. Ioannis Baptistæ hora sexta in lapides quæ sunt ante altare Sancti Ysadori ubi tenet sacerdos pedes quando missam celebrat non per iuncturas lapidum sed per medias petras cepit manare aquam videntibus cunctis civibus tam nobilibus quam immobilibus una cum Episcopis, videlicet Pelagius Ovetensi & Petro Legionensi: & hoc fuit factum tribus diebus quinta feria & sexta feria sive & sabbato. Et aliis interiectis: peracto sermone ab Episcopo Ovetensi. & peracta missa accesserunt prædicti Episcopi ad locum ubi erat aqua. & ipsi Episcopi biberunt ex ea. & multi alii homines. Illa vero que remansit posuerunt in vase vitreo, & fuit in eo multo tempore &c.* Cl. Emmanuel Risco Augustinianus Hispaniæ Sacræ Florezii Continuator *Tomo XXXIV.* qui hactenus editorum postremus est, catalogum Legionensium Præfulum ad Froilanum tantum huius nominis secundum perduxit, qui ab anno CMXCII. ei Ecclesiæ præfuit, reliquos, ut coniecimus

41. Interfuisse dicitur eiusdem Alphonfi VI. Regis sepulturæ, qui anno MCVIII. è vivis excessit, ALBERTUS monachus SS. Facundi & Primitivi monasterii, quod in *Sahagun* contraxit sequior ætas: cuius historiam de rebus eiusdem huius monasterii SS. Martyrum vulgari lingua scriptam laudare possumus fide unius Hieronymi Romani de la Higuera nuper laudari, qui memoratæ *Historiæ Toletanæ*, quam in schedis adhuc legunt qui eius exempla ad manum habent, cap. 13. & 14. lib. 17. fragmentum inde vulgaris linguæ, sed non eius quo vixit auctor temporis, quod hæere facit nos, depromsit. Laocoontis Virgiliani verba illa licetne usurpare?

Quicquid id est, timeo Danaos, & dona ferentes.

42. Nisi latinè auctor scripserit, ifque hispanam translationem dederit. Certè in fragmento asserit Albertus hic, se morienti Alphonfo præsentem fuisse, eundemque filiam Urracam regnorum heredem reliquisse.

43. Celebratur eiusdem Regis tempore à nonneme PETRUS quidam Compostellanus Episcopus, idemque à Callisto II. Papa ad Archiepiscopi dignitatem exaltatus, & Emeritana diocesi mactus, qui in laudem Virginis composuisse quædam dicitur. Ita in *Supplemento Chronicorum* ^b Iacobus Philippus Bergomensis, & noster Marinæus Siculus ¹. At hic magnus commissus fuit ab his auctoribus error. Aut enim ad Petrum Martini Compostellanum Episcopum (1) respexerunt, ut in eo diximus cap. 14. lib. 6. aut, quod magis credimus, Didacum (non Petrum) Gelmirez, primum Compostellanum Archiepiscopum à Callisto II. creatum significare voluisse credendi sunt. At hic nihil scripserit de B. Virgine aliàs refertur. Quare ad nos non pertinet, summus quantumvis, si quis alius, Hispaniarum antistes.

44. Sub Alphonfo etiam sexto, sed ultra etiam, dignitate floruit literisque, iuxta illius ævi captum, PELAGIUS Ovetensis Episcopus, qui huius Regis sepulturæ interfuit, & in Ecclesia S. Isidori

Legionensis concionem habuit pro actione gratiarum seu expiatione miraculosæ aquæ ab altari per triduum manantis: quod ipse refert in fine Chronici (2) iam laudandi. Adfuit idem Concilio cuidam in urbe Ovetensi anno huius sæculi decimo quinto, regnante Urraca, celebrato: cui simul interfuere Bernardus Toletanus primus post urbem à Mauris receptam Archiepiscopus, Pelagius Bracarenis, & quindecim alii antistites. Cuius notitiam ex archivo sanctæ Ecclesiæ Toletanæ primus, ut credimus, Prudentius Sandovalius in huius Reginæ rebus gestis ^k publicavit. Superstitem verò Pelagium fuisse adhuc anno MCXXIV. liquidum est ex instrumento cuiusdam donationis ¹ Sanciæ Infantis Alphonfi VII. qui rerum iam potiebatur, sororis germanæ, Petro cognomento Venerabili, Cluniacensi abbati, hoc anno factæ, cui eius nomen inter alia subscriptum legimus. An autem annis aliquot ultra vixerit, postea videbimus.

45. Sumto hic in manus filo nostratis historiæ quam aliquot sæculis veteres Episcopi Isidorus Pacensis, Sebastianus Salamanticensis (nisi alius fuerit, uti suo loco diximus) & Sampirus Asturicensis, unus post alium ad Ranimirum usque III. profecti sunt, res ipse gestas Veremundi II. Alphonfi V. Veremundi III. ac Ferdinandi Legionis Regum, qui ultimus & Castellam obtinuit, eiusque filiorum Sanci I. & Alphonfi VI. stilo duxit; brevissimè quidem, ut in more tunc fuit, & incompositè. Huic tamen huius temporis res, nec alii ferè, acceptas ferimus: quem ab eodem Sandovalio cum tribus aliis Episcopis editum habemus (3). Sed quod idem ait, descriptum à se hoc Pelagii Chronicon ex codice Gothico, qui Oveti servatur, & ab ipso Pelagio scriptus creditur, admonet nos, ut pro certo habeamus eodem isto codice usum Ambrosium Moralem olim fuisse, cuius cum laude magni pretii is meminit lib. 9. cap. 7. & lib. 12. cap. 29. utpote manu ipsa auctoris, aut per alium iussu eius descripti, & ex eadem bibliotheca Ovetensi ad manum habiti. Sunt tamen in eo codice, præter laudanda-

^k *Hisp. de los Reyes de Castilla y Leon* fol. 123.
¹ Sandoval. ibidem fol. 124.

^b Ad annum MCXX.

¹ *De laudib. Hisp.* lib. 6.

mus mox daturus. Iure igitur à Viro Cl. uberiolem Petri Legionensis historiam, scriptique de quo agimus noticiam propediem expectamus, quæ verbo fortassis rem expedient.

(1) Petrum videlicet Martini de Monsoncio, aut Monforo, qui prius Abbas fuerat Monasterii de Antecaltaria, cuique nonnulli, præeunte Guillelmo Durando, tribuunt Orationem *Salve Regina* dictam à Nostro, atque à nobis de eo supra *Tom. I. lib. VI.* n. 341. seq.

(2) Exstat item hoc Pelagii Asturicensis, sive Ovetensis, Chronicon in prælaudato olim Complutensi, nunc Regio Matritensi codice fol. 48. pag. I. Inc. *Mortuo Ranimiro Veremundus Ordonii filius &c.* Desinit (fol. 54. pag. 1.) : *Sepelière prædictum Regem (Alfonsum) in Ecclesia Sanctorum Facundi & Primitivi cum laudibus & hymnis &c.*

(3) Exstat item à Cl. Florezio vulgatum *Hisp. Sacr. T. XIV. à pag. 466.*

data Chronica quatuor Episcoporum, aliqua etiam de Gothorum tempore; atque item genealogiæ latinæ quædam Gothorum Regum à Cindasvintho, quas idem Morales dicto cap. 29. lib. 12. repræsentavit.

46. Quibus indiciis eò ferimur, ut non solum Sandovalio & Morali unum eundemque visum Ovetensem librum credamus; sed neque de alio quàm de isto locutum fuisse D. Iosephum Pellizerium, cum de Pelagii hoc opere, & eo in quo descriptum est codice bibliothecæ nunc Reynosianæ (hoc est Excellentissimi D. Didaci de Arce Reinoso, viri summi & olim dum viveret Inquisitoris Generalis Hispaniæ regnorum) mentionem in observationibus ad Dulcidi Chronicon^m facit. Nisi duos inter codices Ovetenses, quos Morales in eius Ecclesiæ libris olim viderat, ut infra dicemus, distinguendum sit. Pelagium (Pellizerius ait) fecisse compilationem quandam plurium historiarum, veluti centonem quandam, cui titulum hunc dedit: *Liber Chronicorum ab exordio mundi usque eram MCLXX* (1).

47. Quæ autem liber is comprehendit, præfatio hæc docet: *Charissimi fratres, si Chronicam hanc, quam aspicitis, bono animo eam legeritis: invenietis quomodo iunior Isidorus Pacensis Ecclesiæ Episcopus, sicut in veteri Testamento & novo legit, & per Spiritum sanctum intellexit, ita ab Adam usque ad Noe, & usque ad Abraham, & David, & usque ad adventum nostri Redemptoris, & de Iudicibus, sive & Regibus, sive Imperatoribus, & de Wandalis, & Alanis, sive & Suevis Hispaniæ Regibus, sicut à maioribus & prædecessoribus suis inquisivit & audivit, plenissimè scripsit.* Maximum tamen hic admissum errorem crediderim (antequam ad alia procedamus) à Pelagio nostro, dum Isidoro Pacensi barbaro *Epitomes Imperatorum vel Arabum* Scriptori Chronicon Isidorianum vulgò dictum & eleganter du-

(1) Deest quidem hic titulus in Complutensi sæpius laudato, nunc Regio Matritensi codice; sed verè Pelagius, ut Pellizerius ait, *Compilationem, veluti centonem plurium historiarum à mundi exordio ad Eram MCLXX.* confarcinavit: qualis profectò codex quodè agimus est. Continet enim fol. 1. *Civitates quas regebant Reges Gothorum, earumque Pontifices;* & continuò, eodem fol. 1. *Parvos annales per Eras à XXXVIII. in qua Christus natus fuit, ad MLXXIII. die III. f. (Februarii) in quo occiderunt Regem Beremutus in Valde Tamarón.* = Fol. 4. *Parvos annales à captione urbis Hierusalem, Era MXXXIII.* = Fol. 6. sub hac maiori rubrica: *Pelagius Episcopus Ovetensis ait: De originibus celebriorum Hispaniæ urbium.* = Fol. 8.

ctum, adscribit: qui dubio procul Isidori magni Hispalensis est, ut in huius mentione iam monuimus.

48. Sequitur in præfatione: *Et beatus Isidorus Hispalensis Ecclesiæ Episcopus (de quo nunc Legionensis gaudet Ecclesiaⁿ) de Regibus Gothorum à primo Athanarico Rege ipsorum usque ad catholicum Wambanem Regem Gothorum, prout potuit, plenissimè exposuit. Et à prædicto Rege Wambane usque ad catholicum Pelagium Regem Gothorum B. Iulianus Toletanæ Sedis Archiepiscopus, qui arcam cum Sanctorum pignori- bus (quæ nunc Ecclesia Ovetensis gloria- tur) cum Rege Pelagio secum in Asturias transtulit; & sicut à maioribus & prædecessoribus suis inquisivit & audivit, prout potuit, plenissimè scripsit.* Erroribus etiam hæc omnia icatent. Nam neque Isidorus Hispalensis, qui sub Chintilanæ obiit, gesta successorum eius Cindasvinthi ac Recesvinthi, quos penè secutus fuit Wamba, literis potuit commendare; neque Iulianus Archiepiscopus Toletanus, Wambanis rerum historicus, Egica regnante, scilicet anno DCXC. vitâ functus, ad Pelagii tempora, quibus etiam translata Ovetum arca reliquiarum ob Saracenorum fuit metum, historiam pertexere naturâ potuit.

49. His verè & notæ historiæ visis defectibus, in quos Pelagius vix incurrerit, faciliè persuadeor (nisi librum contrectantibus aliunde contrarium constet) non Pelagii hanc præfationem, sed alterius eo recentioris esse (2): qui summam rerum, quæ in eo libro continerentur, conficere voluit; atque eò magis quòd non sese auctorem continuationis usque ad Alphonsum VI. quod ipse loquens debuit, sed Pelagium quasi à se alium commendet. *Et ab Weremundo podagrigo usque ad Adephonsum Regem filium Raymundi Comitis & Urracæ Reginæ, Pelagius Ovetensis Ecclesiæ Episcopus, sicut à maioribus & prædecessoribus suis inquisivit & audivit, de Gothis & Aragonensibus Regibus, prout potuit*

Librum Chronica, seu Tabularium ab Adam ad diluvium; & quatuor Romanorum, Gothorum, Asturiarum & Saracenorum Regum ordines. = Fol. 28. *Ordinem annorum mundi Beati Iuliani Pomerii Archiepiscopi Toletani.* = Fol. 29. *Excerptum è Sebastiani Salmanticensis (seu verius Alphonfi Magni) Chronico.* = Fol. 34. *Chronicon Sampiri Asturicensis.* = Fol. 48. *Chronicon Pelagii Ovetensis de quo agimus.* = Fol. 54. *De Salomonis penitentia.* = Fol. 55. *Decreta Adephonsi & Geloiræ Reginæ;* & minora alia usque ad folium 73. quod codicis extremum est.

(2) Rem videtur Noster acu tetigisse; cum enim tot insunt quot vidimus prælaudato Complutensi codici: abest ab eo præfatio quæ magnas illi turbas excitavit.

ⁿ Corpus eius ibi quiescit.

tuit, plenissime scripsit: æquè ut de duobus aliis Episcopis Sebastiano & Sampiro sermonem prius habuerat. Præterea, cum de Aragonensibus Regibus nec verbum quidem unum apud Pelagium fiat: iure quidem optimo ab eo depellimus ignorantia eorum, quæ ipse literis consignasset, invidiam. Nullum ergo ex præfatione ista præiudicium, quod Pellizerio visum, notis & compertis iam memoratorum Chronicorum auctoribus creari velim; neque item ex ea necessariò colligi systematis huius diverforum operum formatorem Pelagium fuisse.

50. Adiungimus his adversus præfationem consideratis, vacillare & inscriptionis seu tituli fidem. Quomodo enim Pelagius potuit anno huius sæculi XXXII. hoc est erâ MCLXX. conficere opus hucusque perductum, qui ante biennium ultravè ad plures abierat? Alphonsus etenim Ovetensis Episcopus, eius ut videtur successor, comes fuit Alphonsi Regis VII. in ea expeditione, quam adversus Mauros anno MCXXIX. unà cum Zafadola eorum Regulo, quem foedere sibi copulaverat, perfecisse dicitur^o.

51. Codicem hunc vidisse Ambrosium Moralem nullus dubito, eo tempore quo regiâ Philippi Regis II. auctoritate munitus iustravit monasteria omnia & Ecclesias Asturiarum, Galliciaque & Castellæ veteris, rationem Regi piissimo redditurus antiquorum quorumcumque monumentorum, sanctarum reliquiarum, & manscriptorum librorum, quæ in iis reperirentur & adservarentur: de quo industriè à se adimpleto munere relationem in schedis reliquit, *El santo viaje* (1), sive sanctam expeditionem, inscriptam. Historiam quoque hunc librum appellat Ecclesiæ atque urbis Ovetensis (quam innuere videtur Sandovalius, aut eius hunc titulum, de proelio Clavixano scribens^p): cui inserta legi ait privilegia omnia & bullata diplomata à summis Pontificibus huic Ecclesiæ & urbi concessa: quod genus codicum in Asturiarum principatu, Gallæciaque, ac Portugallia regnis proprio vocabulo *tumbos*, in Castella verò *becerros* vocant. Easdem quoque historias sive Chronica ibidem reperisse, alio libro insigni & raro contentas, idem auctor paulò inferiùs refert. Sed post laudata eiusdem Pelagii alia huc statim redibimus.

52. Exstat quoque apud historiae seu

Magnalium Abulensis urbis auctorem (2), qui Ludovicus est de Ariz Benedictinus monachus, Pelagio adscriptum de rebus huius nobilissimæ urbis fragmentum: in quo de fundatore eius Hercule Nestorinum quendam Græcum Scriptorem laudat, seque ait idem postea legisse in *legenda* Guidonis Turonensis *De orbibus* (an *de urbibus*?) qui centum ferè annis antea floruerat, hoc est, nisi fallimur, sæculo undecimo: quæ omnia suspecta mihi sunt, seu potius meræ nugæ^q. Fatetur tamen Morales opus hoc Pelagii Ovetensis superesse, in quo de quibusdam Hispaniæ præcipuis urbibus tractavit, inque aliis de Legionensi ea, quæ inde dictus Morales refert 19. capite libri decimi septimi. Meminit quoque huiusmet sub titulo *Historia Abulensis urbis* ms. & in tabulario eius curiosissimè asservatæ Prudentius Sandovalius in historia Regis Alphonsi VII. Hunc commentarium Chronico ipsi Pelagiano videtur mihi contribuisset Ioannes Ægidius Zamorensis Franciscanus, multæ vir lectionis: qui in adversariorum, hætenus ineditorum, tractatu VI. *Pelagius verò* (ait) *Ovetensis Episcopus in Chronicis suis dicit, quòd ab exordio mundi usque ad ædificationem urbis Toletanæ fluxerunt anni MMMMDCCCLXXIV.* Quæ de opere illo quo urbes illustravit intelligere oportet, cum in Chronico eius vulgato nihil tale de Toletanæ urbis fundatione legatur.

53. Indignor quidem Hispaniæ doctorum hominum, quos semper tulit & hoc nostro sæculo fert haud vulgaris eruditionis, negligentia aut contemptui publicæ utilitatis in postponenda quibuscumque aliis non magni compendii aut fructus libris pretiosissimorum antiquitatis monumentorum, è quibus velut è limpidissimis fontibus historia tota nostræ gentis derivat, accuratissima editione. Indignor principibus viris patriæ amantibus, doctorumque Mæcenatibus, incuriositatem exprobrans, promovendi eam industriam, quæ in purgandis & ad usum derivandis nostrarum originum his fontibus collocari ante alia debuisset. Quod Pelagii nostri & lucubrationum eius, sive unius eiusdemque, sive variorum codicum occasione, iure à me dictum inficias nemo iverit, qui amore ac desiderio veri noscendi quamvis leviter tactus; Sandovalianam editionem, aliàs incorrectissimam, quadruplicis Chronici cum

^q Videndus Pet. Abarca *De Regibus Aragoniæ* par. 1. in fine additionum.

^p In *Additionibus* ex quadam historia ms. sive indice capitulum historiae præmissæ sub cap. 45.

^o Sandoval. ubi supra *Hist. de D. Alonso el VII.* fol. 146. Garibay lib. 12. cap. 2.

^p In Notat. ad *Episcopos* fol. 208. pag. 2.

(1) Editum Martini fuit apud Antonium Marin anno 1765. curante Cl. viro Fr. Henrico Florez.

(2) Vernaculus eius operis titulus est: *Historia de*

las grandezas de la Ciudad de Avila. Complut. apud D. Martinez Grande 1607. fol.

cum eiusdem auctorum eâ formâ, quam in Ambrosii Moralis *Hispana historia* & si quorum aliorum habent, conferre velit. Quod aliquando nos fecimus, animadvertentes id non ignorari magnum operæ pretium esse. Nec prætermittimus hic, ne alia occasio non obveniat, ea quæ in Sebastiani seu Alphonsi III. Magni, & Sampiri, immo & Isidori Pacensis, Chronicis, iteratò fuit monendum, semel in Pelagio notare; atque hominibus nostris ab his falebris, quomodo possint, emergendi, consultis nempe, ubi sint, memoratis codicibus, viam ostendere.

54. Nimirum ad manum fuere huic nostro veteris historiæ vindici non solum duo hi codices quos diximus Ecclesiæ Ovetensis, unde, sive ab eorum aliquo, tam Prudentius Sandovalius editionem suam, quàm Pellizerius supra positam narrationem & præfationis textum depromere; sed & alii quoque illa ipsa Chronica continent, alia tamen facie ac titulo quàm edita sunt. Nec enim aliter evadere possumus difficultates inde provenientes, quòd cum in editione distinctæ sint partes integri Chronici, suoque earum formatori quæque adscripta, ut quæ Isidori Pacensis sunt, sub eius nomine, quæ Sebastiani seu Alphonsi, quæque Sampiri ac Pelagii sunt, sub eorum legantur: Ambrosius tamen Isidori Pacensis Chronicon id, quod typi repræsentant, vidisse vix appareat, sed aliud quodvis: aded absunt ab eius vulgari forma quæ Isidoro à Morali tribuuntur. Immo ea quæ apud Isidorum legimus, Sebastiano aut Sampiro is adscribit. Sebastianum quoque Isidoro antiquiorem supponit, ac sæpius affirmat; tandemque ab his tribus, quasi eiusdem temporis omnes historiam scripserint, eosdem eventus, eadem res quærit, & non inventas desiderat. Exempla dabimus uniuscuiusque partis.

55. Primò, adscribit Isidoro Pacensi, immo & Sebastiano Salmanticensi, quæ apud eos frustra quæras. Libro 12. cap. 65. ex Isidoro ait Rodericum Regem Cordubense palatium paternum valdè munivisse: quod nusquam ab eo dictum apparet. Lib. 12. cap. 59. ex eodem & Sebastiano refert Egicam Gothorum Regem omnes regni sui rebelles domuisse: quod apud eos non legitur. Cap. 64. ait, se de Pelagii rebus non alia proditurum nisi à Salmantino & Pacensi Episcopis prodita: quorum posterior ne semel quidem Pelagii meminit. Postea ait Isidorum expressè dixisse Fasilam Cindasvinthi Regis filium à Witizane occisum reliquissè in eiusdem aula Pelagium filium, qui apud eundem

Regem Protospatharii munere fruebatur. Id autem neque Isidorus, neque aliorum aliquis enuntiassè legitur. Cap. 65. de Witizanis sceleribus agere & conqueri affirmat Isidorum & Sebastianum. Non ii quidem, quibus editis utimur. Cap. 66. de eiusdem Witizanis obitu diversè loqui monet Pacensem, Salmantinum, ac Tudensem (Lucam scilicet) Episcopos ab eo quod Rodericus Toletanus prodidit. Nihil de Witizanis morte Isidorus, neque de Witizane Sebastianus. Cap. 40. eiusdem libri 12. (eum enim ordinem sæpe retrogradum, quo his observandis processimus, sequi lubet) Reccesvinthi mortem erâ DCCX. contigissè referens, huius rei Isidorum laudat auctorem, de quo vulgatus altè silet.

56. Secundò, attribuit idem Sebastiano Salmanticensi (aliquando & Sampiro Asturicensi) ea quæ Isidoro adscripta in editis habemus. Quo argumento planè convincitur Isidori Chronicon Sebastiano, Sebastiani autem Chronicon Isidoro inscripta eum vidisse. Iccirco hunc ætate posteriorem, illum priorem credidit: quod frequentissimè inculcat. Nempe lib. 12. cap. 53. De Ervigio Rege ac Toletano Concilio eius tempore celebrato referens, Sebastianum Salmanticensem secuturum inde se ait, cuius Chronicon in Ovetensi codice repertum totius nostratis historiæ primam scaturiginem profitetur. Sed adhuc magis de ordine quo uterque, Sebastianus & Isidorus, fuere ab eodem habiti, ex libri 12. cap. 40. constat, ubi Ildephonsus ait Isidori Hispalensis Chronicon ad annum usque Reccesvinthi duodevicesimum continuassè: Wambanis rerum non ignorari auctorem (Julianum Toletanum scilicet), ulteriora autem post longum temporis intervallum prodidissè, cum Sebastianum Salmanticæ, tum Isidorum, quem iuniorem, seu Pacis (vulgò *de Beja*) vocant, præfules.

57. Prosequitur: (eius verba Latine sic sonant) *Salmantinus usque ad Alphonsum Regem Castum, cuius tempore vixit; Pacensis autem ad Ordonium usque primum, neque ultra, se extendit, quamvis adhuc vixisse videatur sub Garseane Rege. At parum inferiùs admittit Roderico Archiepiscopo Toletano aliter visum fuisse. Archiepiscopus (ait) D. Rodericus non dicit scripsisse hunc auctorem (Isidorum) nisi ad Hispaniarum usque excidium; noster verò exemplaris liber historiam prosequitur usque prefatum tempus (Ordonii nempe Regis primi), eamque his verbis absolvit, quæ unum eundemque totius historiæ auctorem fuisse planè ostendant. Item libri 13. cap. 15. po-*

steriorem Sebastiano Isidorum facit, illum circa id tempus quo Alphonfus Catholicus obiit, nempe anno DCCLVII. in lucem editum affirmans. E contrario autem à principio libri 13. quo Pelagii & successorum res gestas tractare coepit, Sebastianum pro eo agnoscit, qui talis est in editis, nempe auctorem primæ adversus Mauros pugnae. Cap. 2. ac 3. aliorumque eventuum in sequentibus. Sed cap. 13. notat nuncupasse eum historiam suam, uti in ea legitur, Alphonso Casto, quæ tamen in editis usque ad Ordonium tertium, à Casto Regem, pertingit; nec ullum in ea talis nuncupationis reperitur vestigium.

58. Tertio asserimus, Moralem creditur hos tres Episcopos (Sebastianum, Isidorum & Sampirum intellige) non quidem de suo tempore singulos, quasi lampade in manus ab antiquiore accepta historiam formasse; sed unumquemque generalem Hispaniæ historiam scribendi finem sibi proposuisse: quamvis in his tamen, quæ alius iam enarrasset, verba eius plerumque transcribere contentus fuerit. *Plerumque* diximus; namque variatè unumquemque eorum à prototypo in iis quæ transcriberet, exinde perspicuum redditur, quòd Morales diversa inter se plura de eodem tempore, ac de eadem loquentibus re sæpe attribuat. Unde manifestum etiam sit, non æqualium aut recentiorum curiosâ industriâ in unum coaluisse historiæ corpus tria quatuorve ista Chronica, sive historiæ partes, ut sic totus rerum apud nos per ea tempora gestarum cinnus ad posteros ita compositus coordinatusque perveniret; immo unumquemque laudatorum auctorum continuationem suam historiæ ab alio iam coeptæ sic literis consignatam voluisse, ut non minus auctor credi vellet, aut forsitan recognitor & corrector eius partis, cui ipse continuationem superstrueret. Absque quo vix fuerit, ut qui transcriptoris tantum fungi vellet munere, à transcriptis verbis sensive auctoris eorum recederet.

59. Planè Morales initio libri 13. quo recuperari coeptam à manibus Saracenorum Pelagii operâ Regis Hispaniam refert per plura capita, tres illos Sebastianum, Isidorum, Sampirum eorundem eventuum auctores sæpius conformes, quandoque etiam à se invicem discrepantes laudat. Huius nempe libri cap. 2. & 3. miraculose paucorum Christianorum adversus ingentem hostium, Alcamane Duce, multitudinem ad Covadongæ antrum reportatæ victoriæ successum beatissimæ Virginis Mariæ tribuere ait Sebastianum Episcopo-

pum; idque ipsum facere Isidorum Pacensem aliquantò clariùs, Sampirumque inquit Asturicensem. Quam rem in Sandovaliana editione frustra quis apud alios, quàm apud Sebastianum quæsierit. Cap. 4. Pelagium obiisse completo anno regni undevicesimo, ex tribus illis auctoribus prodit; cuius rei auctorem unum legimus Sebastianum. Cap. 5. Isidorum, ait^u, & Sampirum bene plura iis addidisse, quæ Sebastianus de Pelagio scripserat. Vides, lector, ut inter se variaverint. Cap. 9. ædificasse Fasilam Regem Pelagii filium iuxta oppidum Cangas sacram vivificæ Crucis ædem docet^x ex iisdem tribus; adiuncto tamen, quòd Isidorus Pacensis mirè eam ædificatam expresserit. Sebastianus dumtaxat id rei narrat simpliciter in editis.

60. Cap. 10. tribus iisdem Episcopis refert auctoribus successisse Fasilæ Alphonsum; adiungere tamen Pacensem electione id populi factum: eisdem item dixisse Alphonsum è Gothorum semine esse, quem non *Catholicum* y, uti Rodericus Toletanus, Lucasque Tudensis, sed *Magnum* cognomento, appellant. Nos unius Sebastiani testimonio uti possumus, qui verè ait ex semine Leovigildi & Reccardi Alphonsum progenitum; attamen disertè eum *Catholicum* fuisse dictum prodit. Cap. 12. & 13. Alphonfi huius Catholici narrat expeditiones, tribus his laudatis. In eodem cap. 13. legimus post nominata, simulque recentioribus explicata vocabulis recepta à Mauris oppida, quæ mirè hîc ab editis variant. *Hæc loca* (ait) *nos ita appellavimus, quomodo apud tres antiquiores Episcopos, quos maximè sequimur, omnino hac in re conformes, appellata invenimus. Rodericus tamen Toletanus & Lucas Tudensis addidere his non iam oppida, sed provincias, Alavam, Viscaiam, Orduniam, Pampilonem, & Ruconiam, quæ nunc Rioja. Sed existimamus nos huiusmodi expeditiones minimè tales esse, quarum omisisset habere mentionem Sebastianus Episcopus, qui eos qui interfuissent his noscere potuit, historiamque suam, uti in illa conspicimus, huius Alphonfi nepoti Alphonso Casto nuncupavit, &c.* Consule sis apud eum vernacula.

61. Nec iis contentus auctor, parum simile vero esse profequitur quod de Visciaia, Alava, Orduniaque per eundem tractum temporis ab Alphonso recuperata subiunxere Tudensis ac Toletanus; cum notoria res sit, inquit, has nunquam in Maurorum potestatem venisse: Pampilonem itidem urbem non nisi Carolo Magno duce, anno scilicet DCCLXXXVIII. à Mauris receptam, apud Franciæ Scriptores

^u *Añadieron hartas cosas (el de Beja, y el de Astorga) à la Historia del Obispo Sebastiano en lo que toca à este Rey &c.*

^x *Solamente escriben los tres Prelados mas antiguos, como edificò cerca de Cangas la Iglesia de santa Cruz; añadiendo el de Beja, de maravillosa labor.*

^y *Llamándole D. Alonso el Catholico el Arzobispo D. Rodrigo, y D. Lucas de Tuy; porque Sebastiano, y los otros dos Obispos mas antiguos siempre le nombran Magno.*

^t Cap. 3. lib. 3. *Asi el Obispo Sebastiano atribuye expressamente este milagro à la sacratissima Virgen &c. y aun mas claramente lo dice el Obispo de Beja; y el de Astorga figue al de Salamanca.*

res referri. Miratus quidem valdè sum in Sebastiani legens Chronico ea, quæ si Morales legisset, non coniecturâ suâ, sed expressissimo illius testimonio usus, Roderici, Lucæque antistitum de recuperatis prædictis regionibus narrationem refellere potuisset. *Alava namque* (apud Sebastianum habemus) *Viscaia, Araone, & Ordunia, à suis incolis reparantur, semper esse possessæ reperiuntur, sicut Pampilona dictum est, atque Berroza.*

62. Quid ergo credemus? Interfertane hæc in editione, iuxta Moralis coniecturam ob oculos positam, fuisse? Poteram quidem hanc suspicionem alio etiam argumento diversitatis adiuvere, quæ inter editum Sebastiani, atque id, quod consulebat Morales, manuscriptum Chronicon eiusdem intercedit. Morales ait cap. 14. sequenti, adiunxisse hos tres Episcopos Alphonsi hoc tempore repopulatam (verbo utimur eorum barbaro) *Barduliam, quam hodie* (ille ait) *Castellam vocant.* Consulentes tamen editum Sebastiani Chronicon, Barduliæ loco *Burgi* occurrunt. *Burgis quæ nunc appellatur Castella.* Quæ suspecta esse alicui poterunt, ob introductam eò *Burgorum* mentionem. Nihil tamen nos mala fide factum temerè credimus. Appellandum ergo est necessariò ad codicum differentiam, quibus Morales & Sandovalius usi sunt; repetendumque, ne ultrà hinc moremur, magnum operæ pretium facturum eum, qui curiosè hos omnes codices, quotquot invenire possent, huius historiæ inter se conferret; veraque horum auctorum propriaque lineamenta, quibus dignosci possent signarique, nostræ libertatis ac postliminii origines, accuratè nobis exprimeret.

63. Eodem, quo Urraca Castellæ Regina obiit, anno MCXXVI. è vivis quoque abiit Bernardus Toletanus præsul post receptam à Maurorum ditione urbem primus, quam non minùs quatuor supra quadraginta annis rexerat, gestis rebus clarissimus. Gallus quidem is ex territorio Agenensis in Aquitania urbis, & in

^z Mariana lib. 9. cap. 17. & lib. 10. cap. 14.

(1) Huc pertinere puto, nimirum ad sæculi XII. initia, *Berengarium de Podio Pardines* (vernaculi *de Puig Pardines*) Gotholanum auctorem libri Latine primum, ut conicio, ab eo scripti, ac deinde ab Anonymo in vernaculum Gotholanorum, seu Lemolinum Sermonem translati, hoc titulo: *Sumari de la població de Espanya, è de les conquestes de Catalunya, è de on devallen los Comptes de Barcelona*: id est: *De præcis Hispaniæ incolis: deque urbibus oppidisque Cataloniæ Saracenis ereptis; ac de Comitum Barcinonensium origine.* Exstat Lemolina versio in Regia Escorialensi *Lit. I. Plut. III. n. 4.* Auctor in Prologo se in Cataloniæ atque in

monasterio Cluniacensi Benedictinus monachus, sed ad Alphonsum Regem VI. ab Hugone Cluniacensium abbate missus, S. Facundi cœnobium administrandum & ad severiorem vivendi formam reducendum suscepit. Unde ad cathedram Toletanæ urbis expugnatae anno MLXXXV. magna omnium approbatione ordinum ascendit. Huic Bernardo Toletano, non autem Claræ-vallensi, debere adscribi Sermones quinque super *Salve Regina*, & alterum super *Magnificat*, qui inter huius sancti opera editi leguntur^a, persuadere voluit is, qui Iuliani Petri Chronicon fabrefecit^b. Iure quidem Claræ-vallensi abiudicatos eorum iudicio^c, qui aures stilo melliflui doctoris tritas habent; unde quarendus fuit alius Bernardus ex eodem religioso ordine cui adscriberentur: quem invenit industrius vir Iulianus, qui sese habere ait scriptos manu ipsius Bernardi huius Toletani prædictos Sermones: quem rei auctorem, parum tamen uti decet ei fidentes, laudant Philippus Labbeus, Theophilus Raynaudus, Vincentius Placcius. At Meditationem seu sermonem quintum super *Salve Regina*, quæ incipit: *Ad salutandam Virginem*, B. Anselmo Lucensi Episcopo, Mantuæ anno MLXXXVI. demortuo, Antonius tribuit Possevinus.

64. NONNIUS Lusitanus abbas monasterii *de Tibaens* circa annum MCIX. scripsisse dicitur *Vitam Ioannis abbatis*, cuius ea celebratur quamplurimum annorum ecclasiæ ad aviculæ cantum, cuius meminit Alvarus Lupus martyrologii lusitanè conversi auctor; quamque penes Emmanuelem de Resurrectione, Augustinianum reformatum provinciæ Portugalliæ ipsius testimonio existare novimus. Qui & ipse nobis retulit multa hunc reliquisse mss. de Regibus Portugalliæ monumenta (1).

C A P U T IV.

De Historiæ Compostellanæ auctoribus, MUNIONE Mindoniensi, HUGONE Portucalensi Episcopis, & GERARDO Compostellanæ eiusdem Ecclesiæ canonico. Annales Com-

po-
cognomine ipsi Castro *Puig Pardines*, quod Vice-Comitatûs de Bas oppidum est, natales habuisse; vixisseque Raimundi Arnaldi Berengarii (huius nominis III.) Comitum Barcinonensis ævo, id est exente Sæculo XI. usque ad sequentis seu XII. annum trigelimum: quod videndus *Diagus Hist. Comit. Barcin. Lib. II. c. 103.* Conicio autem opus Latine primum scriptum, quod Auctoris ætate non ita excultus esset Lemolinus quo constat Sermo. Item: *BIVSDEM* Berengarii exstat in eadem Regia Bibliotheca *Lit. I. Plut. III. n. 5.* exemplum aliud *Historiæ Comitum Barcinonensium* multam à præcedenti discrepans.

^a In edit. Parisiensi anni MDCLVIII. t. 4. pag. 288. & 294.

^b Num. 607.

^c Vide Notam, quæ præcedit hos Sermones in dicta edit. Parisien. pag. 288. Theophilus Raynaudus *De bonis & malis libris* partit. 1. erotem. 10. n. 202. Placcius in *Pseudonymorum catalogo* pag. 163. Labbeus *De Script. Eccles.* tom. 1. pag. 197.

postellani. *Iriensis Ecclesie historia vernacula*. ELIAS *Rotensis canonicus auctor Vitæ S. Raymundi eiusdem Ecclesie antistitis*. S. OLDEGARIUS *Tarraconensis Archiepiscopus*. ANONYMUS *auctor historiae Alphonsi VII. Regis Castellæ; carminis item De expugnatione Almeriæ urbis*. SALVATUS S. *Martini Sauriensis presbyteri vitæ Scriptor*. FERNANDUS *monachus Benedictinus*. ANONYMUS *alius Chronici auctor à Resendio visus*. ATTO *Pistoriensis in Italia Episcopus*.

65. INTER insignia alia veteris historiae nostratis monumenta præcipuo quodam loco habita semper fuit *Compostellanae Ecclesie historia*, cuius auctores fuisse MUNIO, aliàs MARTINUS Mindoniensis, & HUGO Portucalensis Sedium in Gallæcia Episcopi, cum GERARDO presbytero. Munio, aliàs Martinus (quod idem nominis est, sicut & Nunnus, sive Nonnius, vulgò inter nos *Nuño*, annotantibus originum nostrarum vindicibus^d) ex Thesaurario Compostellanae Ecclesie factus Mindoniensis præsul, capellanus & à secretis fuisse dicitur Alphonsi Regi VII. Imperatori cognominato, instrumenti cuiusdam testimonio^e cui ita se subscripsit: *Munio Mondoniensis Episcopus, & capellanus regius notavit*. Anno scilicet MCXXXVI. Idem pars fuit regie adversus Saracenos expeditionis circa annum MCXXX. tactæ: cui inter alios, ut moris fuit, Episcopos interfuisse ipsum observavit Prudentius Sandovalius in huius Regis Alphonsi VII. historia^f, sub nomine tamen Vallobriensis Episcopi, quod idem esse ait ac Mindoniensis. Verè enim locus, ubi ædificata urbs fuit, Vallibriensis^g, hodie *Valdeabria* dicitur. Munio Alphonsus à nonemine hic audit^h.

66. HUGO item Portucalensis antistes, Gallus natione, ut creditur, tam ex hoc eius quàm ex Guilielmi cuiusdam nomine, qui se, his diebus quibus Hugo Sedem hanc tenuit, fratrem se Episcopi cuidam instrumento subscripsit: de quo à Roderico da Cunha in historia monemur Portuensium Episcoporum. Idem enim est oppidum *Portuale* antiquum ab Idacioⁱ, & in Dulcidiano carmine Episcoporum sui temporis memoratum, cum *Portu*, sive *Porto Lusitanorum*, cui urbi laudatus Hugo præfuit. Et hic ille est Hugo Portucalensis, quem huius sæculi nugatores *Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

(1) Præfuit Iriensi Ecclesie *Didacus*, huius nominis primus, cognomento *Pelagii*, ab anno MLXX. ad MLXXXVIII. in quo, ut habetur in Historia Compostellana (*Lib. 1. cap. 2. in fin.*) à *Domno Rege Adefonso* (Castellæ, huius nominis sexto) suis

ante aliquot annos epistolæ cuiusdam ad Mauricium Archiepiscopum Bracarensem scriptæ auctorem finxere^k: ut de prædicatione Iacobi Apostoli, Petri Ratensis vicariatu per Hispanias, quicquid in mentem iis venerat pro certo venditarent.

67. His duobus accessit operæ supplementum GIRARDUS, & ipse Gallus, Compostellanaeque Ecclesie canonicus, & ad sanctæ Anastasiæ sacram ædem parochus, Didaci Gelmiri Archiepiscopi Compostellani, summi illius ætatis viri, familiaris: qui in Prologo illius partis, quam conscribendam tulceperat, eidem Didaco antistiti, cuius verè iussu & auspiciis totum opus coeptum & absolutum fuit, directæ, quibus id auctoribus acceptum ferri deberet noluit posteros ignorare. *Tua igitur sanctitatis (ait) hortatui obsequentes, reverendissime pater Didace secunde^l, S. Iacobi antistes^m, præcedentis libri seriem ex parte contexere studuimus. Eiusdem namque libri præcedentia Munio Mindoniensis, & Hugo Portucalensis, Episcopi viri scilicet prudentes ac reverendi scripserunt*. Quæ Girardi verba exscripsit è codice quodam huius historiae manu exarato laudatus nuper Rodericus Cunha; eademque ex alio collegii maioris Salmantini S. Salvatoris de Oviedo nuncupati, Ioannes Vasæus de tribus his auctoribus prodiditⁿ. Quos quidem ignoravit Prudentius Sandovalius, dum Alonsum (*Alonem* dicere debuit) Grammaticum, cuius in ea mentionem ait haberi, auctorem huius historiae suspicatus fuit^o. Cuius & aliud exemplum in bibliotheca Ecclesie Toletanæ aservatum novimus. *Continet ea (ut Vasæus inquit) primordia, successus, incrementa Ecclesie Compostellanae*: in qua plurima scitu digna se reperisse ait, quæ suis locis ponere cogitabat. Videri possunt de ea Morales lib. 9. cap. 7. ^p & Sandovalius in historia Regis Alphonsi VII. ^q & Ramirezius ad Luitprandi Pseudo-Chronicon^r: qui tribus eam constare partibus docet, primæ duobus Episcopis, secundæ tertiæque Girardo auctoribus.

68. *Annales*ne iidem Compostellani sunt, quibus non semel Morales utitur^s? Vix credo, cum *Annales Compostellanae Ecclesie* qui initio libri privilegiorum (*Tumbos* dicunt) eiusdem leguntur, alio loco totidem verbis laudet: quos *Annales* quosdam *breviores*, inde dictos *Compostellana-*

^k Vide Bivarium in Com. ad Dextri Chron. inter elogia pag. 9

^l Cum primus fuerit Episcopus Compostellanus Didacus hic Gelmirez, secundum iccirco vocat auctor, quia Ecclesie Iriensi, cui Compostellana subrogata fuit, paulo ante illa tempora Didacus alter Pelagii præfuerat (1).

^m Iacobi, non Compostellæ antistitem similiter inscripsit se cuidam dedicationi apud Cluniacense monasterium Dalmaçius huius Didaci deceptor; quod vide in *Theatro Compostellanae Ecclesie*. Aegidii Gonzalez pag. 42.

ⁿ In *Chronico Hisp.* cap. 4. num. 10.

^o In *Histor. Alphonsi VI.* fol. 105.

^p Fol. 232. pag. 2. & 241. pag. 1.

^q Fol. 136. & fol. 144.

^r Pag. 453. edit. Antwerp.

^s Lib. 9. cap. 7. fol. 241. & lib. 15. cap. 19. in fine.

^d Mariana lib. 16. cap. 6. Colmenares *Historia de Segobia* pag. 282.

^e Aegidius Gonzalez Davila in *Theatro Eccl. de Mondoñedo* pagina 421.

^f Fol. 146. pag. 2.

^g Davila ubi proxime pag. 407. & 412. lepes *Hisp. de la orden de S. Benito* cent. 1.

^h Pellizer en *el Memorial de los Saavedras*. Aegid. Gonzalez in *Theatro Compostell. Eccl.* cap. 9. pag. 44. Zurita lib. 1. cap. 39.

ⁱ In Chron. sub Marciani imperio.

lanos (1), quod in libro eius Ecclesiæ ab eo reperti essent, non *historiam Compostellanæ Ecclesiæ*, quam suo nomine appellare consuevit, existimamus. Hanc potius significare nobis videtur, quum lib. 17. cap. 20. *Archiepiscoporum Compostellanorum antiquioris historiæ* meminit.

69. Iriensis quoque Ecclesiæ historiam quandam vulgaris linguæ circumferri manu exaratam legimus[†]; sed ea nihil ad Compostellanam de qua agimus pertinet; quantumvis Irienses origines, unde Compostella derivavit, hæc prodat. Ferè latet adhuc antiquum hocce ac pretiosissimum historiæ monumentum, paucis olim visum; qui tamen inde ad areolas suas quicquid observatione atque memoriâ maxime dignum fuit sese deduxisse aiunt, Vassæus nempe, Morales, Sandovalius, Ioannes Tamaius, aliique. Ferè latere diximus; excusam enim iam fuisse hanc historiam in libello supplici, sive memoriali, ut nos vocamus, confecto pro instruenda lite votorum S. Iacobi, hoc est, solutione eius partis, quæ olim per totam Hispaniam voto promissa dicitur Ecclesiæ Compostellanæ S. Iacobi: admonuit nos D. Ios. phus Pellizerius Regius historicus[‡], adiungens propria Pelagii Ovetensis Episcopi manu scriptam sese habere.

70. Sed falsus fuit amicus noster, si de historia Compostellana, quæ de loquimur, excusam eam in laudato memoriali affirmat, & non de Iriensis Ecclesiæ historia quam typis edidit memorialis auctor. Nec prætermittendum est in bibliotheca Olivariensi, quæ ut credimus hodie est in hortis Marchionis del Carpio Matriti, hanc historiam Compostellanam olim fuisse, quam tamen catalogus ms. quem penes nos habemus, ita per errorem appellat. *Chronica de España por el Arzobispo D. Gil Almeiriz*: ubi ad oram no-

tatur: *Está en Salamanca en el colegio de S. Salvador* (2). *Están al fin las guerras de D. Fr. Berenguel. Es del archivo de la Iglesia de Sant-iago.*

71. Sub Alphonso Aragoniæ Rege cui cognomentum fuit *Bellatori*, præsul fuit Rotensis & Barbastrensis Ecclesiarum eius regni Raymundus Guilielmi Gallus, Tolosanae diocesis, vir sanctissimus, virtutibus ac rebus supra mortales vires gestis eo tempore ad omnemque memoriam admodum clarus, qui xx. Iunii die anni MCXXVI. ad superos fuit translatus. Huius Vitam, Godefridi seu Gaufrédi eorundem Ecclesiarum antistitis iussu in literas retulit Elias Rotensis canonicus, quam etiam nunc membranæ descriptam in huius Ecclesiæ archivo servari Vincentius Blascus prodit volumine historiæ Aragonensium 1. lib. 5. cap. 4. Ex qua Vita quicquid de Beato isto Raymundo in commentaria sua retulere, dubio procul hauserunt, tam idem Blascus dicto lib. 5. quàm ante eum Michael Cercitus Barbastrensis Episcopus peculiari libro, Didacus de Ainsa in *Historia urbis Oscensis*, Martinus Carrillus post vitam S. Valerii in catalogo Episcoporum Aragoniæ, Hieronymus Surita in Indice latino rerum eius regni, & si qui alii.

72. Æqualis fuit huic B. Raymundo Barbastrensi beatus item Tarraconensis metropolita OLDEGARIUS, sive OLLEGARIUS, qui de eiusdem Raymundi ab Ecclesia Barbastrensi per vim Stephani Oscensis Episcopi, connivente ipso Rege cui valdè is carus fuit, eiectione, clarisque virtutibus ad Innocentium II. Papam multa scripsit in epistola, quæ apud eundem nuper laudatum Oscensis urbis historicum Ainsam lib. 2. cap. 42. exstat^{*}. B. Oldegarius, qui Barcinonensis domo, natus anno MLX. patriæ urbis fuit Episcopus (3).

miride, sive Gelmirez) *Arzobispo de Santiago: de las cosas que acontecieron en los tiempos antiguos. Tiene al cabo las guerras del Arzobispo de Urgel (pro Berenguér) MS. fol. Latine C. 4.* Exstat hodie eadem Didaci Gelmiridis, sive, ut Hispani cognomina patronymica efferimus, *Gelmirez*, Compostellana Historia à triumviris Munione, Hugone & Gerardo conscripta, Salmanticiæ in Bibliotheca Collegii Sancti Salvatoris Ovetensis, quam ad annum MDCCXLVI. sapius contrectavimus, bonamque descripsimus eius partem.

(3) Consuluerat Oldegarium Raymundus de iuvene, qui puer cum esset puerum ludens colludentem impegit ad casum ex quo vulneratus fuit; post dies autem non multos, cum iam è vulnere convalescisset, in languorem recidens defunctus est: utrum irregularis censendus esset? Respondet autem: *Quoniam Beati Augustini & aliorum Doctorum consilia nos edocent, talia incerta in meliorem partem*

† Sandoval *Observ. à los Obispos* paginâ 219. Pellizer ad Dulcidii Chronicon fol. 30. Tamaius in *Martyr. Hisp.* 1. Martii pag. 38. & 39.

‡ In lib. cui tit. *Trofeo de la verdad de la Historia* fol. 34.

(1) *Annales Compostellanos breviores* primus, ut puto, omnium vulgavit Franciscus Berganza Monachus Benedictinus T. II. *Antiquit. Hisp.* Matriti MDCCXXI. è recenti eorum exemplo Matritensis Sancti Martini Benedictinorum Coenobii: mox Cl. Florezius T. XXIII. à pag. 317. è Compostellano codice vulgò *Tumbo negro* appellato.

(2) In Bibliothecæ Comitatus olim Ducis Olivariensis catalogo à Fratre Luca de Alahejos Escorialensi Monacho anno MDCXXV. confectis, eiusque manu exaratis, quos possidemus autographos, duobus voluminibus fol. sub literis C. M. S. legitur in priore eorum pag. 170. *Chronica Archiepiscopi Compostellani Aegidii Ramirez. Folio. C. 4.* Et paulo inferius pag. 171. *Compostellana historia Incerti: ab anno 1327. vetusta notâ in folio. C. 2.* abest tamen utrobique: *Está en Salamanca &c.* Item eodem volumine in *Indice materiæ*, verbo *España*, pag. 143. *Chronica de Iacobo Gil Ramirez* (pro Gel-

* Dnas huius sanctissimi præsulis epistolæ edidimus nos tom. 3. *Collect. Max. Conc. Hisp.* alteram Raymundo Ausonensi Episcopo (3), alteram Innocentio II. Papæ directam. Quorum posterior à nobis primùm luce donata. Consulit in ea Innocentium circa consecrationem Episcopi Barbastrensis à canonicis electi. CARDINALIS DE AGUIRRE.

scopus, atque eodem tempore aliquot annis Tarraconensis Archiepiscopus, tandemque sanctitate & miraculis inclytus, obiit sexta die Martii MCXXXVI. ætatis suæ LXXVI.

73. Vitam resque ab eo gestas descripsit Antonius Iohannes Garfia Caralps canonicus poenitentiarius in Ecclesia Barcinonensi. At prior eo Anonymus laudatur eiusdem vitæ Scriptor canonicus Ecclesiæ Gerundensis, ut ex Francisco Diago in *Historia Comitum Barcinonensium*, & Iacobo Rebullosa, qui & is vitam viri huius sanctissimi nobis post alios dedit, monuerunt ad sextam Martii diem in Actis Sanctorum PP. Henschenius & Papebrochius. Anonymi Vita ista reperta fuit in archivo Ecclesiæ Barcinonensis, ubi sanctum eius corpus in veneratione magna habetur, teste Antonio Dominico lib. 11. *Historiæ Sanctorum Cataloniae* (1).

74. ANONYMUS hinc laudandus venit, cuius nomen silentio mulctari si quod aliud minimè debuit, auctor *Historiæ Alphonfi VII. cognomento Imperatoris*, Castellæ ac Legionis magnanimi ac victoriosissimi omnes inter omnium ætatum Regis. Ex hoc auctore historiam suam huius principis formavit Prudentius Sandovalius: qui, si mens læva nostrorum hominum veteribus monumentis in schedis latentibus quodammodo bellum non indixisset, confirmandæ narratorum fidei latinam hanc, quæ linguâ scripta est, vernaculæ suæ præponere debuit, magnumque ita operæ pretium facere. Vidisse hanc sese ait in codice literis gothicis exarato, ab iis scriptam, qui rebus ipsi quas referunt interfuere. Et, ut incuriosus esse solet (aliàs multa vir dignus laude atque optimè de historia nostra meritis) in ostendendis, quam nobis propinat, aquæ fontibus, hoc est antiquis libris quos vidit scripsitque, aut ex quibus profecit, germana eorum facie, ac notis diligentissimè designandis (quod recentioribus viris, quo quisque doctior est & eruditione præstantior, non

ultima consuevit præfationum esse pars ad eorum operum, quæ publici iuris tunc primùm faciunt, editiones): nihil ultra de isto codice Gothico docet nos, excepto quòd *Historiam Toletanam* opus hoc passim appellans, eiusdem Ecclesiæ significare librum planè videtur.

75. Sandovalius quidem historiam Alphonfi huius Regis VII. ex hac Anonymi auctoris eorum temporum, ut credere est, æqualis, pluribusque eiusdem Regis publicis instrumentis, brevioribusque aliis Chronicis locupletatam Matrili primùm anno MDC. deinde cum aliis superiorum Regum quos Ambrosius Morales non tetigerat, Ferdinandi, Sancii, Alphonfi VI. & Urracæ eius filix, Alphonfi huius VII. matris, recognitam ac reformatam, ut ipse ait, capitum tamen; uti appellant, distinctione (quonam id consilio?) mulctatam, Pamplone MDCXV. iterum edidit. Nec eo tamen Eruditorum sitim cœmelion hocce antiquitatis curioso legendi oculo potuit extinguere. Utinam aliquando D. Iosephus Pellizerius rixas suas cum nugacibus, atque otii quo fruuntur malè prodigis hominibus cuivis alteri curandas relinquens, è codice isto, quem penes se dum viveret habere aiebat, desiderio publico satisfacere voluisset!

76. Idem verò Historiæ auctor, ut Sandovalio visum, eiusdem fini carmen subiunxit, quod sub titulo *Præfationis de Almeria* laudatus Sandovalius loco suo, idest, cum attingit historia expeditionem contra urbem Almeriam ab nostro Castellæ, Garfiaque Navarræ, Raymundoque Berengarii Aragoniæ Regibus, necnon & Genuensium classe, anno quadragesimo septimo huius sæculi tactam, intexuit. Malè autem, si quid video, existimavit illæ impositum ab auctore *Præfationis* nomen integro carmini; cum hic titulus tredecim versibus, qui nuncupationem totius continent operis, tantum conveniat.

77. Atque id certè monumentum est quovis pretio dignum, barbari quantum-

* In *Memoriali* por Don Fernando de los Rios fol. 6. n. 17. in margine & in biblioth. suorum librorum fol. 146. pag. 2.

tem interpretari debere: de confidentia Dei, cuius misericordia melior est super vitas, præsumentes: hunc bonæ indolis iuvenem laudamus in Ecclesia Dei ad minores Ordines posse provehi; ac deinde ad sacros Gradus, si laudabilis eiusdem vita & honesta morum conversatio cum ætate proficiens ipsum Canonico tempore acceptabilem commendaverit: paucis his sese in Scriptura & Patribus, atque in utroque etiam Iure non vulgariter versatum exhibens. Videndum dubium non dissimile apud I. C. Paulum l. 30. §. 4. ff. ad legem Aquil. Habetur Oldegarii epistola in Bibliotheca Regis Galliarum T. III. pag. 42. cod. 5132

(1) Oldegarii vitam anno MDCCLX. edidit Cl.

Matthæus Aymerichus, amicus olim noster, Barcinone apud Ioannem Nadal in *Nominib. & Actis Episcoporum Barcinon.* à pag. 318. ignoscendas sub initium pag. 325. quo loco pro Innocentii II. uti scriptum oportuit, *Callixti II.* qui septennio antè obierat, nomen parum advertenti excidit. Binas item alias, atque ex iis posteriorem hæctenus ineditam, vulgavit Cl. Florezius T. XXIX. postumo pag. 472. & 492. Vid. Card. Aguirrius T. III. *Concil. Hisp.* pag. 342. *vet. Edit.* Apud Martenium T. I. *vet. Scriptor. & monum.* col. 717. exstat: *Oldegarii Tarraconensis charta per quam dat pauperibus lectos & pannos Clericorum defunctorum. VI. Cal. April. ann. XXV. Regis Ludovici, (Christi MCLXII).*

v Barcin. edita MDCXVII. in 8.

2 Pag. 75.

libet, & si artem quæras, ferrei oris poetaſtri. Nec id tamen perfectum. Auxiliaris enim Genuenſium claſſis, nec minus ſummæ rei, communibus tot Regum viribus confectæ, notiſſimam deſideramus in eo carmine, quo quidem totius belli apparatus, vix nullum verò armorum ſucceſſum deſcribit. Mutilatum dixeris aliqua ſui parte; ac Pellizerius iudicio ſuo noſtrum confirmat, monens codicem ipſum originaleſſimo quaternione mutilum apud ſe habere: quod patratum ab eo ait, qui facinore iſto ſperavit fore, ne auctori ſuo ſed alii quàm iſ credi voluit facile tribueretur. Scilicet fuiſſe ait hunc codicem penes Hieronymum Romanum de la Higuera (omnes ſciunt hunc ab eo, quamvis diſſimulante, ſignificatum) ut colligitur ex notis nonnullis ſcripturæ manûs eius ibi exſtantibus.

78. Nec tamen ſuſpicari poſſum corruptum ab eodem Chronici, unâ & carminis finem, in quo veri auctoris legeretur nomen, ut ſuppoſitio, hoc eſt Iuliano archipreſbytero Toletano, ſupponeret; ſed potius cum reperiret mutilum & anonymum, genio ſuo obſecutum, finxiſſe Iulianum ita de ſe alicubi enuntiâſſe. De quo nos in Iuliano. Liber incipit poſt hunc titulum: *Chronica Adephoſi Imperatoris*, ita: *Quoniam ſemper ab historiographis antiquis huius memorieque poſteriorum per ſcripturam traditæ &c.* Poſt hanc præſationem lib. 1. incipit: *Notandum ergo quòd prædicta Regina Urraca &c.* Auctorem æqualem fuiſſe iis rebus quas narrat, prociſit ipſe, deſcribere ſe ea quæ ab illis qui viderunt, didiciſſet & audiviſſet, affirmans. Præſatio incipit:

Rex pie, Rex fortis, cui fors manet ultima mortis,

Da nobis pacem, linguam præbeque loquacem.

Opus autem ipſum, quod Leoninis ferè

(1) Adelfonſi (VII.) Imperatoris Chronicon, quòde Noſter hoc loco agit, binis diſcretum libris, vulgavit, primus, ut puto omnium Fr. Franciſcus Berganza *Antiquit. Hiſp. T. II. à pag. 590.* mox auctius & correctius Cl. Florezius *T. XXI. à pag. 320.* cumque doctis & apprime neceſſariis prolegomenis. In Catalogis Bibliothecæ Comitum Ducis Olivarienſis T. I. in *Indicibus materialium, pag. 145.* verbo *Eſpaña MS.* legitur: *La vida de Don Alonſo (VII.) el Emperador y de los ſucceſſores del Reyno por un Monje de San Benito de Santo Domingo de Silos en Latin.* Exſtat quoque in Regiæ Bibliothecæ Martiniſis Codice huius Adelfonſi *Forum Sancti Facundi* dictum, in ipſo ſtatim imperii ſui lumine, Era MCLXIV. Calendis Ianuarii conceſſum Abbati & Monachis Sancti Facundi ex una, & *Burgeniſibus*, id eſt incolis oppidi cognominis, ſive de *Salagún* ex alia parte, ad dirimendas inter eos lites. Memo-

verſibus totum conſtat,

*Convenere duces Hiſpani Francigenæque,
Per mare per terras Maurorum bella
requirunt.*

*Dux fuit imperii cunctorum Rex Toletani:
Hic Adephoſus erat: nomen tenet
Imperatoris &c. (1).*

79. SALVATUS, aliàs SALVIANUS per hæc tempora ſcripſit in Portugallia ſancti Martini Saurienſis in eo regno preſbyteri vitam. Hic fuit Martinus Arias, cui & Menendo fratri eius germano ad quem Salvatus vitam fratris direxit Conimbricenſis Eccleſiæ utique canonico, Alphonſus Rex Portugalliæ I. ſive eius mater Terēſia, Sauriam oppidum à Mauris deſtructum, non procul à Conimbrica urbe, reſtituendum & civibus excolendum, ut in eo paſtoris munus tam ii quàm ex eorum progenie alii ſucceſſores (ita ferebant ævi illius mores) adminiſtrarent, anno MCXXIV. conceſſit. Vixit iſ ſanctiſſimis moribus, & fructuoſiſſimè peracto ſacerdotis officio uno ſupra viginti annis, uſque ad MCXLVI. quo à Mauris captus, Scalabimque, indeque Eboram, atque hinc Hiſpalim, atque Cordubam perductus, in pædore & anguſtia huius urbis carceris ſpiritum cælo ſequenti hunc anno pridie Cal. Februarii reddidit.

80. Promiſerat Andreas Reſendius, lumen Portugalliæ magnum, hanc edere vitam ex libro quodam cœnobii canonicorum S. Crucis Conimbricenſium, ut in eius primo libro *Antiquitatum Luſitanarum*, ubi de Tapiæo agit monte, legimus: cuius & vitæ meminit quoque lib. 2. ubi *De fluminibus & Anco amne.* Eam tamen à D. Thoma Tamaio de Vargas, Phiippi Regis IV. chronographo, habitam, Ioannes Bollandus edidit in magno ab eo coepto *De Actis Sanctorum* opere XXI. die Ianuarii.

81. Sub Alphonſo Raymundi Hiſpaniæ Imperatore FERDINANDUS etiam vixit in

in eo *Sanctus & Ferdinandus Reges Adelfonſi filii, cum Imperatrice Domna Rica, & ſore ſua Regina Domna Sancia.* Præterea in Codice Eſcurialenſi *Lit. C. Plut. IV. n. 2.* habetur: *Alfonſi Hiſpaniæ Regis cognomento Imperatoris Privilegium De Foris: ſcilicet de eo quod Clerici non reſpondeant coram Iudice ſeculari in cauſis criminalibus; ac de aliis. Dat. Burgis XIV. Cal. Iulii Era MCLXXIV.*

Demum in alio eiufdem Bibliothecæ Codice *generalem Alfonſi X. Hiſpaniæ huius continentem, Lit. X. Plut. I. num. 4.* tribuitur huic Alfonſo VII. Imperatori cognominato, fol. CCLXXII. *Liber Fori militaris*, vernacule: *El Fuero de las cavalgadas*, Mentefæ Baſtitanorum (Beatia aut Giennium urbes, an oppidum *la Guardia*, incertum) editum abique anni notatione.

in monasterio S. Æmiliani Benedictinus monachus circa annum MCL. Huius quædam scripta manu servantur opera in archivo eiusdem coenobii, bonæ frugis plena, ut audio: *Translatio* scilicet eiusdem S. Æmiliani^b eleganti fermone, necnon & *Conciones* aliquot; itemque *Narratio destructionis antiqui monasterii S. Æmiliani* patratæ ab Almanzore Saracenorum Duce, quo tempore Ferucius abbas eidem præerat.

82. In idem tempus ANONYMUS auctor recidit *Chronici* cuiusdam Hispanicarum rerum, quod vernaculâ illius ævi linguâ scriptum penes Andream Refendium fuit: de quo huius verba subiecimus, cum contenderet, matrem Alphonsi I. Portugalliæ Regis, Henrici Comitis uxorem Terasiam, cui pater Alphonsus Castellæ ac Legionis VI. quicquid Portugallensis limitis à Maurorum manu recuperatum fuerat, nupturæ in dotem concessit, è Simena, non concubinâ sed iusta Alphonsi coniuge, procreatam: quod argumentum curiosissimè alii, quos inter Alphonsus Brandanus Cisterciensis, Regius Portugalliæ post Brittum chronographus, pertractavit. *Verum apud me* (ait lib. 4. *Antiquit. Lusitanarum*^c) *Chronicon Hispanicâ vetustâ linguâ habeo factum, septuaginta annos ante Rodericum* (Toletanum præfulem intellige, qui contra stat) *in quo eadem Simena minimè concubina, sed iusta uxor & Regina disertè perhibetur: de qua re ad Ioannem Barrum scripsi, & quidem prolixè.* Non potuit non esse plena doctrinæ atque antiquitatis hæc epistola, quæ inter eius alias desideratur. At, si calculus Refendi non fallit, anno MCLXXIII. formata fuit hæc historia, quæ septuaginta annis Rodericianam præcessit. Hic enim clarus rerum nostrarum historicus, ut in fine annotatum voluit, anno MCCXLIII. suam absolvit.

83. Ab anno huius sæculi xxxiii. usque ad liii. Pistoriensem in Etruria Ecclesiam sanctissimè rexit B. ATTO, ex Abbate octavo Vallis-umbrosani monasterii, hoc est totius Congregationis quam B. Ioannes Gualbertus è Benedictinorum ordine formavit Generali præfecto ad istam dignitatem promotus. Hispanus hic fuit, domo Pacensis, sive ex Pace-Iulia (quam *Beja* in Portugalliæ regno Recentiores appellant), sive ex Badajoz hodierna Extremaduræ urbe satis clara, quæ *Pax-Augusti*, unde corruptum fuit barbarum istud huius temporis nomen, ab antiquis appellata dicitur:

quicquid nonnisi unam, eandemque *Pacem* Andreas contendat Refendius^d (1).

84. De patria quod dicimus, in eo conformes hi omnes sunt, qui literis B. Attonem, gestaque eius consignaverunt, Franciscus Forreguerra, Arnoldus Uvion^e, Iustinianus Marchetus, Ferdinandus Ughellus^f, &, quem hic non vidit, Ludovicus San-Laurentius noster peculiari libello^g. Apud quem legimus instrumentum quoddam stipulationis VIII. Cal. Martii anni MCLIII, ab eo factæ laudatum, in quo sese ipse Pacensem profiteretur. Scripsit Atto *Vitam S. Ioannis Gualberti abbatis, Congregationis Vallis-umbrosanæ institutoris*, quam post tam longum tempus hoc nostro typis commisit sæculo Thesaurus Velius, eiusdem Congregationis sanctæ Praxedis in urbe abbas, Benedicto S. R. E. Cardinali Iustiniano nuncupatam in typographeio Guilielmi Faciotti MDCXII. in qua editione *Pacensis, Hispanique nominis propugnator* audit eximius.

85. Huic adiungitur *Vita S. Bernardi monachi abbatis monasterii S. Salvii Vallis-umbrosæ, etiam Generalis, Parmensis Episcopi, Sacræque Rom. Eccles. Cardinalis*, quam idem Velius Odoardo Farnesio Cardinali dedicavit. Sed hanc cum dicat à *gravissimis suæ Farnesii urbis* (hoc est, Parmæ) *viris descriptam atque laudatam*, agnoscere videri poterat alterum, à nostro Attone diversum, eius vitæ auctorem fuisse. Attamen *descriptam* de transcriptionis opera debemus accipere. Nam diversum minimè credidit Ferdinandus Ughellus, dum in *Episcopis Parmensibus* Bernardi res gestas prodit^h, quemadmodum & cum aliis San-Laurentius noster,

86. Sequitur in eadem editione sectio quædam, sive tractus, à *Vita B. Bernardi* diversus, ita inscriptus: *Quæ S. Bernardus, etiam Cardinalis existens, pro sua Religione gesserit.* In cuius opusculi quarto capite de successore Bernardi in præfectura monasterii Vallis-umbrosæ: *Tandem Deo favente* (ait auctor) *S. Attonem Hispanum unanimiter elegerunt optimè quidem ut sancto sanctus locum à sancto Ioanne sanctificatum ascenderet.* Et cap. 10. *habetur lib. 2. cap. 10. in Vita S. Ioannis* (Eudoxi, ut credimus, Locatelli qui hanc scripsit) *quod S. Bernardo S. Atto successerit; fuit enim à Pacensi* (ita est editum) *Hispani nominis propagator eximius.*

87. Scripsit idem Atto, ut refertur, epistolarum librum unum,

^d In epist. ad Ioann. Vasæum De colonia Pacensi.

^e Lib. 1. *Li-gni Vitæ* c. 34.

^f *Ital. sacræ* tom. 3. in *Pistorien. Episcop.* col. 360.

^g *Vita B. Attonis* &c. Romæ ann. MDCXIII. in 4. apud Stephanum Paulinum.

^b Hanc Ferdinandi *Translatiōem*, sive translationis S. Æmiliani historiam, edidimus nos primū tom. 3. *Collect. Max. Concil. Hisp.* pag. 215. quō lectorem huius monumenti studio-sam remittimus. CARDINAL. DE AGUIRRE.

^c In editione Colonienſi operum Refendii pag. 219.

^h Tomo 2. *Ital. sacræ.* col. 214. & 215.

(1) De una Pacensi colonia, nunc *Beja* Lusitanæ Transaganzæ urbe; deque eiusdem *Iulie* primū, mox

Augustæ cognomentis nobilitata: plura nos olim *T. I. lib. IV. cap. 2. n. 23. Not.*

88. Item *De translatione reliquiarum, & miraculis S. Iacobi Apostoli* librum unum, quem minus rectè *De translatione capitis S. Iacobi Apostoli ad suam Ecclesiam ex Hispania* Arnoldus Uvion in *Ligno vite* appellat¹. Exstant enim testes omni exceptione maiores in archivo Ecclesiæ Pistoriensis, epistolæ scilicet Rainerii cuiusdam Ecclesiæ huius diaconi, & alia D. Didaci Gelmirez Compostellani præfulis ad Attonem nostrum directæ; unde liquet non minimam (ut ait Raynerius) reliquiarum de capite beatissimi Apostoli Iacobi, fratris Joannis Evangelistæ, partem, ab eodem Compostellano antistite difficillimè obtentam, & ad Attonem fuisse remissam. Has epistolas tam San-Laurentius, quàm Ughellus, publici iuris fecere.

¹ Lib. I. cap. 34.

89. Ad sanctitatem quod attinet B. Attonis, prætermitti non debet, quod in una ex iam laudatis Rainerii epistolis habemus dixisse quondam in Anglia Mathæum S. Georgii Cardinalem, interrogatum ab eodem Rainerio de statu Romanæ Ecclesiæ, quod Romana & Apostolica sedes beata foret, si Attonis duceretur moderamine gubernaculi (1).

90. Diversus à nostro est Atto Vercellensis antistes decimi sæculi; cuius capitula, atque librum *De pressuris Ecclesiasticis*, atque item epistolas, è Vaticano codice foràs dedit Lucas d'Acherius tomò octavo sui *Spicilegii*.

C A P U T V.

PETRUS SEGUINUS *Auriensis Episcopus. PETRUS Toletanus magister, Alcorani Latinus interpres. Ubi de Roberto Ketenenfi Anglo altero interprete, Pampilonensis Ecclesiæ archidiacono.*

* Ægidius Gonzalez Davila in *Theatro Auriensis Eccles.* pag. 387.

91. SUB Ferdinando Legionis Rege, Alphonsi VII. Imperatoris filio, qui anno MCLVII. regnare coepit, vitam agebat ministerque eius à sacramentalibus fuit confessionibus D. PETRUS SEGUINUS Auriensis Episcopus, quem Gallum fuisse, domo Pictaviensem, in libro quodam *Dotationum*, ut vocant, huius Ecclesiæ expressum exstare aiunt^k. Lusitani verò suum

(1) Memini, Pistorii cum essem ad annum MDCCLVI. oblatum mihi à nescio quo libellum ibidem editum passimque obvium: *De vita & gestis Beati Attonis Hispani Pistoriensis olim Episcopi, cum Ecclesiastico Eiusdem officio, atque Historiola de translatione* (Pistorium ex Hispania) *reliquiarum Sancti Iacobi Apostoli*, aliisque ad Attonem pertinentibus; exstatque dubio procul inter reculas literarias nostras; nunc autem, cum maxime usui futurus esset, frustra eum quæsi.

(2) Vernaculam quæ sub Petri Seguini Auriensis

asserunt, & monasterii S. Crucis Conimbricensis urbis canonicorum regularium S. Augustini ex primis fodalibus, de quo agit D. Rodericus da Cunha in *Historia Bracarensi* ad annum MCLIII. Georgius Cardoso in *Hagiologio Lusitano* die XIV. Februarii in commentario, D. Nicolaus de S. Maria in *Chronico Ordinis canonicorum regularium Lusitano* lib. II. cap. 28. qui, & Ægidius Gundisalvi Davila in *Theatro Eccles. Auriensis*, ex monumentis eius monasterii constare aiunt ex canonico huius monasterii factum fuisse Auriensem antistitem. Seguini certè nomen alienum non fuit ab Hispanis hominibus; cum in quodam testamento latinè scripto ac Toleti reposito¹, nescio quid sese legare aut committere testator asserat *domino meo Seguino canonico sanctæ Mariæ*.

¹ Apud Pisam in *Hist. Toletana* lib. 4. cap. 20.

92. Scriptorum autem Hispanorum albo inscribi iure is debet propter exaratum ab illo libellum, sive relationem *De inventione corporis sanctæ virginis & martyris Euphemie*, decem ab Auriensi urbe leucis reperti: de qua martyrologi nostræ gentis curiosè tractant. Hanc historiam barbarâ & vernaculâ sui ævi linguâ à Seguino conscriptam, ex ms. commentario *De Sanctis Gallicæ* D. Gregorii Lobarinhas Feixod portionarii Ecclesiæ S. Crescentii Tudensis diocesis desumptam, ut suspicor, Ioannes Tamaus Salazarius publicavit in *Martyrologio Hispano* partim VII. partim XVII. die Augusti; cuiusque latinam translationem ab Alphonso, Seguini eadem in Sede successore factam, quæ in antiquo huius Ecclesiæ breviario exstat. Sed utique affixum duobus his locis de ipsa re latinum carmen ut ait vetustum, quasi ex eodem Gregorii Lobarinhas opere acceptum, è penu Tamai ipsius, harum inventionum instructissimo esse, in omnes fortunas meas pignus dabo. Huius quoque Seguini nomen præ se fert vulgaris eius temporis linguæ interpretatio latini operis Servandi de antiquis Hispaniæ familiis nobilibus: de quo Servando, Auriensi eo quoque Episcopo, atque eius hoc opere, aliàs egimus lib. 6. cap. 1. n. 14. seq. (2).

93. PETRUS quidam magister Toletanus Præfulis nomine circumfertur *De inventione corporis Sanctæ Virginis & Martyris* historiam Cl. Florezius *T. XVII. pag. 92. n. 11.* iure ipsi abiudicat, vel ex eo solum quod quo anno à Tamai Salazario (*Tom. IV. pag. 493. ad diem XVII. Augusti*) scripta dicitur nimirum Christi MCLIII. vernaculus Hispanorum sermo non admodum scribendæ historiæ congrueret. Certe seu is Castellanus esset, sive inde enatæ Gallæca aut Lusitanica dialecti, primos tunc vagitus edere coepere. De Servandi autem *Hispanicarum rerum compendio, atque De illustrium Hi-*

nus sub idem tempus vixit, cuius operæ in Alcorani translatione ex arabico in latinum facta iussu Petri Venerabilis Cluniacensis abbatis tunc in Hispania degentis, exstat memoria in quodam codice ms. qui apud Marsilium Ficinum fuit ex donatione duorum fratrum germanorum Antonii & Michaelis Miniatiensium, anno MCDLIX. scripto: quem Martinus Siruela, noster in paucis olim dum viveret amicus, Hispalensis nostræ metropolitanæ Ecclesiæ portionarius, singularis vir fidei atque doctrinæ se se vidisse, aut saltem annotata exinde habita quæ iam producimus, nobis affirmavit. Continebat liber Alcorani latinam versionem, & in fine hanc notam: *Illustri viro Petro Cluniacensi abbate præcipiente suus Angligena Robertus Ketenenfis librum istum transtulit anno Christi MCXLIII. anno Alexandri MXLIII. anno Alhigeræ DXXXVI. anno Persarum DXI.* Attamen hanc consequeretur hæc altera nota: *Hunc librum fecit dominus Petrus Cluniacensis abbas transferri de arabico in latinum à Petro magistro Toletano, cum esset ipse abbas in Hispaniis constitutus cum glorioso Adefonso, eo anno, quo gloriosus Imperator Coriam civitatem fecit (1).*

94. Planè Robertum Ketenensem Al-Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.

Hispaniæ familiarum affumento, dictum suprâ T. I. Lib. VI. c. 1. n. 14. seq. fucum omnia merasque esse præstigas. Videndus Tamaus loco citato, & ad diem VII. Augusti T. IV. pag. 413.

(1) Totidem atque ipsis fere verbis eadem hæc legas in Regiæ Bibliothecæ Taurinensis codice CLVI. T. I. pag. 46 col. 1. atque item in Bodleianæ Ioan-

corani interpretem, qui hoc sæculo vixit, atque ex Oriente redeuntem, atque in Hispania Pampilone obtento sacræ ædis archidiaconatu hærentem, magno stipendio ad id opus conficiendum Petrus Cluniacensis conduxisse dicitur, agnovere Nicolaus Cusanus in *Cribratione* eiusdem Alcorani, & ex eo Ioannes Pitsæus *De illustribus Angliæ Scriptoribus*, ad annum MCXLIII. & Haubertus Miræus in auctario *De Scriptor. Eccles.* cap. 373. & post alios Augustus Pfeiffer Saxo in *Fasciculo dissertationum philologicarum*, dissertatione 4. Qui tamen, Erpenii fide, huic Ketenenfi comitem in ea translatione adiungit Hermannum quendam Dalmatam.

95. Quo motus utique laudatus Siruela noster suspicabatur fuisse olim cum versione Alcorani compactum in eodem codice aliquod aliud opus ex arabico id etiam in latinum conversum à Petro Toletano, eiusdem Petri Cluniacensis iussu, ad quod referri hæc nota posterior debeat. Sed bene potuit Cluniacensis iste abbas binum interpretem applicare operi, quod optimè conversum haberi cuperet; cum vel Ketenenfis ea translatio hodie à multis culpetur tamquam parum accurata, & extra manifestas historias veram Arabismi sententiam satis rarò fideliter exprimens, ut ver-

nis Seldeni alio, *Class. VII. cod. 3419.* ac demum in Io. Dan. Anozki Zalufcianæ Dresdenfis, MDCCLII. *cod. CCLVIII. pag. 77.* quæ describere ex asse placuit, atque eodem scripturæ ordine, nimirum ut uno obtutu Lector variantes lectiones observare, ac de vero huius versionis auctore apud se statuere ac iudicium ferre possit.

REGIVS TAV- RINENSIS.

Illustri viro Petro Cluniacensi Abbate præcipiente suus Angligena Robertus Ketenenfis librum istum transtulit anno Christi M. C. XLIII. anno Alexandri MCCCCIII. anno Alligere quingentesimo trigesimo septimo. Anno Persarum quingentesimo undecimo. Hunc librum fecit Dominus Petrus Cluniacensis Abbas transferri de Arabico in Latinum à Petro Magistro Toletano cum esset ipse Abbas in Hispaniis constitutus cum glorioso Adefonso eo anno quo videlicet Imperator Coriam civitatem cepit.

Eadem fere habet, è Bodleiano codice mutuata, Thomas Tannerus Episcopus Afaphensis *Biblioth. Britanico-Hibernica* in Ketenenfi (*Roberto*) sive Retinenfi pag. 454. Et tribus autem his codicibus Taurinensis recens est, sæculo XVI. scriptus: *Bodleianus* epochen non habet, sicut nec *Zalufcianus* qui

BODLEIA- NVS.

Illustri Gloriosissimo viro Petro Cluniacensi Abbate præcipiente suus Angligena Robertus Retinenfis librum istum transtulit A. D. 1143. An. Alexandri 1403. An. Al-Higiræ 537. An. Persarum 511. Hunc librum fecit Dominus Petrus Cluniacensis Abbas transferri de Arabico in Latinum à Petro Magistro Toletano, iuvante Monacho scriptore cum esset idem Dominus ac Ven. Abbas in Hispaniis constitutus cum glorioso Imperatore Adefonso eo an. quo idem Imperator Choream civitatem cepit & Saracenos inde fugavit.

tamen *per antiquus* ab eius Bibliothecæ auctore dicitur; ille autem alter quem à Martino Siruela visum Noster affirmat, anno MCDLIX. exaratus dicebatur: concordantque omnes, in asserendo *Petrum Magistrum Toletanum transtulisse Alcorani librum de Arabico in Latinum.*

ZALVSCIANSVS.

Libri titulus

Illustri gloriosissimoque petro cluniacen. abbate præcipiente suus angligena robertus retenenfis librum istum transtulit anno nat. Xri. M. C. XLIII. anno Alexandri 1403. anno alhigere D.° xxxvii.º. anno persarum D.° XI.º.

Hactenus libri titulus. In eius autem fine legitur.

Hunc librum fecit dompnus Petrus cluniacen. Abbas transferri de arabico in latinum à petro magistro toletano iuvante petro monacho scriptore. Cum esset idem dompnus ac venerabilis abbas in hispaniis constitutus cum glorioso imperatore adefonso eo anno quo idem gloriosus imperator choriã civitatem cepit & Sarracenos inde fugavit.

^m Ad *Sura-*
tam 12. *Alco-*
rani quam edi-
dit præfatione
ad versionem
antiquam.

bis loquar eiusdem Erpenii^m; sive ineptif-
sima est & sententias miserè subvertens, stri-
gosa ad hæc nonnunquam & exilis in nimiam
statim molem assurgit, ut nemo inde *Alcora-*
ni intelligentiam sibi spondere queat: quod
in libro secundo de interpretatione Petrus
Daniel Huetius ait. Et Ioannes Albertus
Widmestadius iuriconsultus Germanus in
Theologia suæ Machometi & epitomes Alco-
rani (quam Norimbergæ anno MDXLIII.
editam vidit Alphonsus Ciaconius, quod
in schedis docet) præfatione admonet Ke-
tenensis translationem epitomen tantum
Alcorani esse. Præterea & à Iosepho Sca-
ligero Petrus Toletanus, ut Alcorani in-
terpres, alicubi laudatur: quamvis inter
eos qui huic studio incubuerunt, tam in
Latii, quàm in aliarum gentium idioma-
ta id opus vertendi, laudatus nuper Pfeif-
fer, qui eos collegit, de Petro isto sileat (1).

C A P U T VI.

De IOANNE CIRITA Taurocano abbate ordi-
nis Cisterciensium. ANONYMUS Hispaniæ re-
gni chronographus. ORDONIUS & STEPHANUS
S. Rudesindi Vitæ auctores. ANONYMUS au-
ctor Historiæ Alphonsi VII. Regis Castel-
læ. ANONYMUS alter auctor libri cui titulus:
Flores de Filosofia. PASCHASIUS abbas ca-
nonicorum regularium. MARTINUS Legionen-
sis canonicus, & abbas S. Isidori.

96. **I**N Portugallia sub Henrici Comitis,
& Alphonsi primi huius provin-
ciæ Regis imperio vixit, atque anno hu-
ius sæculi sexagesimo quarto ad superos
evocatus fuit, IOANNES CIRITA, abbas
Taurocanus ordinis Cisterciensium, qui
unà cum Guiscardo sodali suo *Equitibus*
militiæ de Arvis regulam scripsisse dicitur,
quam Chrisostomus Henriquez in huius
sancti viri vita lib. 1. *Fasciculi Sanctorum*
ordinis Cisterciensium dist. 19. in publicum
edidit, unà cum duabus eiusdem epistolis,
alterâ ad Taurocanos monachos cum re-

(1) Vidimus Martini Siruelæ & Nostri de vero Al-
corani libri interprete coniecturas: è quibus ea mihi
magis aridet, quæ è Ioannis Alb. Widmanstadii præ-
fatione descendit, nimirum: *Ketenensis translationem*
epitomen tantum Alcorani esse; seu quod eodem
redit, Ketensem Alcorani librum primum in epi-
tomen redelegisse, moxque Arabicam eius epitomen in
Latinum sermonem transtulisse. Consonat Gesnerus in
eo, inquiens: *Alcorani libros IV. in epitomen red-*
actos transtulit in sermonem Latinum; & Tannerus
loco citato, qui Ketensem in epitomen redelegisse (ait)
& ex Arabico in Latinum Mahumeti Alcoranum.
De Petro autem Magistro Toletano sinceri id est
integri Alcorani textus interprete, dubitare non sinunt
quatuor unius labii codices in quibus legitur *Alco-*
rani librum Petri Cluniacensis monitu aut iussu

nuntiato abbatali munere privatus age-
ret in S. Christophori monasterio, alterâ
ad Boemundum abbatem. Obiisse refertur
xxiii. Decembris dicti anni MCLXIV.
quod idem post alios Chrisostomus Hen-
riquez in *Menologio Cisterciensi* nos docet.

97. De rebus eius plura scribit Bernar-
dus Britto in Chronico vulgari Lusitano
Cisterciensis ordinis lib. 2. cap. 14. ac
duobus sequentibus. Interim disquirendum
nos aliis relinquimus, utrum Augustinia-
nus seu Eremitarum fuerit monachus, an-
tequam Cisterciensibus à S. Bernardo in
Hispaniam & Portugalliæ regnum missis
sefe & sodales suos aggregavit: quod Au-
gustinianæ historiæ auctores referuntⁿ. Ad
hunc exstat S. Bernardi directâ epistola,
quæ numero 368. est, & ultima in prioribus
editionibus, antequàm ex bibliotheca Oxo-
niensi auctarium aliarum hæctenus inedi-
tarum accessisset.

98. Huius temporis forsitan æqualis
fuit ANONYMUS auctor *Chronici* (ut voca-
vit) *Gothorum*, sive *Historiæ* compendium
usque ad mortem Alphonsi Henrici Portu-
galliæ primi Regis, quæ anno MCLXXXV.
contigit, ab auctore continuatum. Latine
id scriptum fuisse apud Andream Resen-
dium ex eius monumentis constat: quod
& laudat Prudentius Sandovalius. Quæ-
dam autem eius fragmenta in Alcobacien-
si bibliotheca à se reperta Antonius Bran-
danus *Monarchiæ Lusitanæ* part. 3. in pro-
logo (*tradit*): adiungens originale ipsum,
quod fuit Resendii propriis quibusdam
eiusdem locupletatum notis, ostendisse sibi
Emmanuellem Severinum de Faria canto-
rem Eborensis Ecclesiæ, virum aliàs de
Lustrana omni antiqua re optimè meritum.
Editum fuit ab eodem Brandano in appen-
dice laudatæ partis 3. *Monarchiæ Lusitanæ*.

99. ORDONIUS monasterii Cellæ-novæ
in Gallæcia monachus ac Prior hæc eadem
tempora notavit, quibusdam in bonæ fru-
gis monumentis memoriam sui relinquens.

Scri-

ex Arabico in Latinum ab eo translatum fuisse.
Quæ si cum iis conferas quæ præfati codices in ipso
inscriptionis seu nuncupationis libri limine uno quasi
ore de Ketensibus habent, nimirum *Robertus Kete-*
nsis librum istum (Alcorani) *transtulit*: postrema
hæc multò præ iis, quæ de Petro Toletano in iis-
dem codicibus, leguntur generaliora esse, nec Libra-
rio minus seu codicis exscriptori, quam Interpreti ac-
comodari posse deprehendes. Quibus addes Petrum
Toletanum, ut *Alcorani Interpretem* alicubi à Io-
sepho Scaligero laudari, ut Noller hoc eodem nume-
ro innuit. Annum autem quo Coria urbs Saracenis
erepta fuit quatuor memorati codices MCXLIII à
Christo nato designant: Cl. tamen Florezius magno
nisi MCXLII. sive Eram MCLXXX. fuisse conten-
dit T. XXI. pag. 314. n. 20.

ⁿ Hier. Ro-
man (*Augusti-*
nianus) in *Hist.*
Eccles. Hisp.
ms. lib. 6. cap.
44. Ioannes
Marquez *Ori-*
gen de los er-
mitanos de S.
Agustin cap.
15. §. 9. Tho-
mas Herrera in
Alphabeto Au-
gustiniano.

Scriptis enim S. Rudesindi vitam, amplissimi huius monasterii fundatoris, qui primò Dumienſis, tandemque Iriensis^o, ſive Compoſtellanus, præſul fuit munifica ſanctitate clariffimus, & à Cæleſtino Papa III. in Sanctorum catalogum relatus. De quo latè agit hiftoricus noſter pius æquè ac diligens Ambroſius Morales lib. 16. hiftoriæ cap. 36.^p Quamvis enim S. Rudeſindus anno CMLXXVII. prima die Martii ad ſuperos abierit: nondum tamen aliquis res eius geſtas pro dignitate literis conſignaverat: quod Ordonius fecit, & poſt eum STEPHANUS eiufdem monaſterii Prior, ſancti confefſoris miracula poſt mortem edita duobus libris comprehendens. Ut iam ſuſpicio ceſſet Chriſtophori Sandii in notis ad Voſſium *De hiftor. latin.* Stephanum ab Ordonio non diſtinguentis.

100. Duo hæc Ordonii & Stephani opera, Benediſtini, quorum domus eſt monachi, ſimulque S. Rudeſindi teſtamentum in codice adſervant curioſa manu deſcripto verſicoloribusque atque aureis literis paſſim ornato. Quem ibi Ambroſius Morales nuper laudatus vidit^q, adiungens cuſtodiri quoque ab iſdem monachis eiufdem Ordonii Cællæ-novæ monachi & Prioris *Exhomologefes*. Ira ille in *Deſcriptione ſanctæ expeditionis* regiis auſpiciis à ſe factæ, de qua sæpè alias ſubiit loquendi occaſio. Sed in hiftoria nonniſi *Ex pomonogeron* appellatum hoc opus ait, inſtarque eſſe *Rationalis divinorum officiorum*. Cuius fini auctor hos verſus affixit:

Ordonius librum per Chriſtum concedit^r iſtum,

Bis denis annis ſeptem ſupra mille ducentis.
Quos eræ inter Hiſpanos vulgaris annum MCCXXVII. hoc eſt Chriſti nativitatſ MCLXXXIX. ſignificare idem auctor cenſet.

101. Habemus tamen iam quicquid in Cællæ-novæ monaſterio de S. Rudeſindi rebus, dum viveret & poſt obitum geſtis fuit, reverendiſſimorum PP. Godefridi Henſchenii, Danieliſque Papebrochii Ieſuitarum diligentiâ è manibus Benediſtinorum huiuſce domus ſodalium acceptum, induſtriaque in publicam lucem editum magno in opere *De Aëbis Sanctorum* 1. die Martii, quâ mortalem cum æterna vita is commutavit. Apud quos tamen unicum exſtat opus tribus contentum libris, Magiſtro fratri Stephano eiufdem cœnobii Cællæ-novæ monacho adſcriptum, quorum primus liber vitam, duo poſteriores *mi-*
Biblioth. vet. Hiſp. Tom. II.

(1) Putarem pro *concedit*, aut *conſecit*, *reſtituendum condidit*.

racula referunt. Exemplum hoc ſe habuiſſe aiunt, poſtquam alterum accepiſſent, quod præſeferebat ſcriptum opus fuiſſe *per Reverendos magiſtros fratres Ordonium & Stephanum monachos eiufdem cœnobii*: cuius exemplar fortè id eſt, quod Morales viderat.

102. Qua differentiâ moti patres doctiſſimi in eam ſententiam ivere, ut exiſtimarent, omne id quod continetur duobus primis libris, ab Stephano; quæ autem tertio, ab Ordonio conſcripta eſſe; acceperant enim ab Hiſpania Stephanum Ordonio priorem vixiſſe. Commentarium eorum prævium ad ſancti Rudeſindi hanc vitam conſule, ſi vis, lector. Certè auctor quiſquis ille ſit ſine libri tertii ſic loquitur: *Quia ea quæ noſtris temporibus ſunt magis delectant, & melius memoriæ commendantur: ideo de miraculis B. Rudeſindi nonnulla huic operi inferere dignum duxi.* Tempore igitur clara memoriæ illuſtriſſimi Ferdinandi Regis genitoris gloriſſimi principis Regis Alphonſi, princeps quidam illuſtris & potens nomine Fernandus Roderici de Caſtro &c. Qui Alphonſus patri Ferdinando ſucceſſit in regno Legionenſi à Caſtellæ regno ſeorſum habito, uti ſuprà diximus, anno huius ſæculi octogefimo octavo.

103. Poſt hunc ergo annum hiftoricus, ſive continuavit opus ſuum, ſive alterius adiunxit, quæ olim vel is vel alius commentariis digeſſerat. Huius operis partem aliquam, aut ſchedas antiquiores è quibus profecit auctor, Cæleſtinus Papa III. qui Hyacinthus proprio nomine, cum adhuc eſſet S. R. E. Cardinalis & Apoſtolicæ Sedis Legatus in Hiſpania verſatus fuerat, corpusque S. Rudeſindi honorifice collocari conceſſerat, in hoc eodem Cællæ-novæ monaſterio certè viderat. Siquidem in bulla ſolemnis canonizationis eius ſancti viri^s, quam Summus Eccleſiæ creatus paſtor edidit, pontificatus ſui anno V. qui Chriſti fuit MCXCV. his verbis utitur. *Per multorum relationem agnovimus, & per ea quæ in libro rerum geſtarum à Rudeſindo Epiſcopo Dumienſi, qui requieſcit in Domino, apud cœnobium, quod Cella-nova nomen, nos legiſſe fatemur, deprehendimus &c.*

104. Huiuſmet ætatis fuit æqualis, ut credere par eſt, auctor innominatus Chronici latinè ſcripti *Rerum Alphonſi Regis Caſtellæ VII.* cognomento Hiſpaniæ Imperatoris, quod ad hoc uſque tempus, quantumvis luce digniſſimum & optimæ fidei ſcriptum lucem non vidit (2). Eo tamen

D 2 uſus

(2) Bis editum à PP. Berganza & Florezio diximus non ita pridem, ſcilicet *Libro VII. cap. IV. n. 78.*

• Apud Tamaium in *Martyrol. Hiſp. 1. Martii pag. 40.*

• Aliàs tandem Dumienſis, ut Morales reliquit ſcriptum *en el ſanto viage* cuius libri ſtatum mentio fiet.

• Cum aliis quos colligit Tamaius in *Martyr. Hiſp. 1. Martii pag. 26.*

• Meminit d. lib. 16. cap. 36. & in lib. MS. *Del ſanto viage.*

• Conſecit fortè, aut ſe donâſſe monaſterio ſignificat (1).

usus fuit ad conficiendam huius Regis inclyti historiam Prudentius Sandovalius, qui profusus debuit ostenso hoc limpidissimo fonte vulgari suæ narrationi auctoritatem præstruere. Æqualem verò eidem Regi, aut ætate paulò posteriorem fuisse, ex his eius verbis constat: *Sicut ab illis qui viderunt didici & audivi, describere ratus sum.* Hunc autem codicem, qui apud Sandovalium fuit, pervenisse postea ad manus D. Iosephi Pellizerii Regii historici membranæ scriptum, docuit nos Pellizerius ipse in *Bibliotheca suorum librorum* fol. 146. ubi initium operis, & aliqua profert ex eius præfatione: observans inde aliqua notatu digna, præsertimque hunc librum penes Hieronymum Higueraam olim fuisse, à quo mutilatum aliquot foliis fuisse coniectatur: eo forsan proposito, ut Iuliano Petri S. Iustæ archipresbytero, manuum suarum operi (qui auctorem se huius Chronici Alphonsi Regis in Pseudo-Chronico suo iactavit) contrariam aliquam ibi exstantem veri auctoris notam, è medio tolleret. Huius exempla habent Matriti Marchio Mondexarensis, amplissimæ possessor bibliothecæ, quæ optimè utitur, D. Ioannes Lucas Cortesius Dicasterii Matritensis criminalium rerum iudex; & Franciscus de la Sota Benedictinus, ordinis sui chronographus, qui quidem hanc historiam cum Notis propriis edere in publicum, dum viveret, iactabat.

105. Sub Alphonso Rege Castellæ VIII. cui *Bono* fuit cognomen, & qui anno huius sæculi quinquagesimo octavo Sancio patri successit, hoc est iussu illius, ANONYMUS conscripsit librum, *Flores de Filosofia* nuncupatum, vernaculâ huius ævi linguâ, quem non vidimus, sed laudat, verbaque inde refert, Dominus Sebastianus de Covarrubias in *Thesauro linguæ Hispanæ* verbo *Lazeria* (1).

106. Sub eodem floruit PASCHASIUS primus abbas monasterii canonicorum regularium S. Mariæ de Bene-vivere diocesis Palentinæ, qui distichis latinis non omnino incultis conscripsit *Vitam Didaci Martinez de Villamayor* huiusce monasterii fundatoris, viri nobilissimi & optimi. Ea latet, nec proripuit se hætenus è curiosorum manibus, cuius carmina aliqua leguntur in libro D. Iosephi Pellizerii ita nuncupato: *Informe del origen, antigüedad, calidad, y sucesion de la excellen-*

tísima casa de Sarmiento de Villamayor, fol. 32. & 33.

107. Sub Alphonso altero Legionis Rege & Ferdinando eius genitore, vixit sanctitate præclarus, doctrinaque non quidem acquisitâ sed infusâ, mirabilis, MARTINUS presbyter, Legionensis Ecclesiæ, dum viveret, canonicus, idemque nunc in cælis protector: qui & abbas fuit insignis cœnobii canonicorum regularium S. Isidoro Hispalensi in ea urbe sacri. Fama est ex rudi atque illiterato repente doctissimum factum ab eodem nuper memorato Isidoro, ut Ioannis Marianæ^t verbis utar, *oblato in somnis libro quem comederet.* Exinde intentus doctrinæ suæ, cudendis ad posterorum utilitatem sacris monumentis, non minus sanctissimè vivendi normâ æqualibus, quàm doctissimorum operum formatione quancumque futuris, proficuis esse voluit. Asservantur apud canonicos iam dictæ Ecclesiæ Sancti Isidori non modò sacræ eius exuviæ, manusque integra scribendi adhuc gestum imitata; sed & libri plures etiam nunc inediti, & antiquissimo huius quo vixit ævi caractere scripti. Nempe

108. In *Apocalypsin commentarius*, cuius meminit Ludovicus Alcazar in suis ad eundem hunc librum *Investigationibus* notatione 26. proœmiali sect. 3.

In epistolas SS. Iacobi, Petri, & Ioannis Apostolorum.

Conciones ab Adventu usque ad festum Trinitatis. Singularesque aliæ his titulis inscriptæ:

Quod fratres non habeant proprium.

De prælatis Ecclesiæ iuxta curam suorum subditorum.

De obedientia.

De disciplina Ecclesiastica.

Qualiter iuvenes ab otio fugiant.

Qualiter senes ac iuvenes Deo servire debeant.

Ne monachi & canonici Regis curiam frequentare præsumant.

Ne monachi & canonici secreta principum scire appetant.

De translatione S. Isidori.

De Spiritu sancto.

De Sancto Ioanne Baptista.

De Ascensione Dominica. Et plures aliæ conciones aliorum Ecclesiæ festorum. Hæc omnia ex Ægidio Gundisalvi Davila in *Theatro Ecclesiæ Legionensis.*

Al-

in not. adiunximusque è Catalogo Bibliothecæ comitis Ducis Olivariensis, eius auctorem fuisse Monachum Benedictinum, Cœnobii *de Silos* sive Exiliensis. Allata à Nostro ex eo verba: *sicut ab illis qui*

viderunt didici &c. habentur in Florezii edito *T. XXI.* pag. 320. in præfatione.

(1) Exstant bina eius operis exempla in Bibliotheca Elcurialensi, utrumque *Digr amm. & Plut. II. sub n. 8.*

^t Lib. 11. c. 16. in fine.

Alphonsus Venerus *Enchiridii* auctor adiungit insignem, ut ait, librum sic nuncupatum:

Concordiæ veteris & novi Testamenti (1).

109. Quo quidem sanctissimo viro ita perfunctoriè laudato, sæculum aureo veluti sigillo claudimus, ut tamen ad suppositiorum classem qui ad idem referri debent flabello eventilandam nos transferamus: monito prius, vixisse hoc eodem sæculo Hebræorum Hispanorum verè coryphæos, Mosen Maimonidem eiusque præceptorem Iosephum Ben-Meir, Abrahamum Aben-Efra, Iosephum cum duobus filiis Davide & Mose Kimkiis, Iehudam Levitam, & alios, quorum in *Bibliotheca Rabbifico-Hispana* proprio cuiusque eorum nominis loco meminimus (2).

CAPUT VII.

AULI HALI, sive HALONIS, De adventu D. Iacobi in Hispanias carmen suspectum. De Ioannis Tamaii fide & libris iudicium. Carmen istud ex Alvari Gomezii Thali-

(1) Martini Legionensis (quem indigenæ vulgo *Santo Martino* vocant) opera quotquot in Regio Legionensis Sancti Ildori Hispaniensis Cœnobio reperiri potuerunt, edita fuere Segoviz iussu & impensis Exm̃i. atque Illm̃i. præfulis Domini Francisci Antonii Lorenzana & Butrón Archiepiscopi Toletani civis item Legionensis, duobus vol. fol. Typis Antonii Espinosa MDCCLXXXII.

(2) Huc referendum censeo, nimirum ad annum huius XII. sæculi trigessimum, indictum profus Nostro *Gregorium Presbyterum Hispanum* auctorem *Collectionis Canonum & Conciliorum inscriptæ POLYCARPUS*, Didaco Gelmiridi primo Archiepiscopo Compostellano nuncupatæ; necnon: *Ordinis de celebrando Concilio*, aliorumque ad Ius Ecclesiasticum pertinentium. Exstat Florentiæ in Bibliotheca Riccardiana *Plut. S. Ordine II. n. XLI.* Nuncupatoriæ Epistolæ initium hoc est: *Dilecto Domino D. (Didaco) S. Iacobi Ecclesiæ Pontificali insulâ digne decorato GG. (Gregorius) Presbyterorum humillimus. Salutem. Petistis iam dudum & hoc sæpe ut opus arduum & super vires meas aggrededer librum canonum scilicet ex Romanorum Pontificum aliorumque Sanctorum Patrum auctoritatibus, atque diversis authenticis Conciliis utiliora sumens seriatim componerem. Id vero non itcirco à me inscio placuit requirere ut aut vestra excellens sapientia huic labori vel etiam multo maiori non sufficeret. aut plures ad id magis idoneos ac prudentiores voluntarie obsecundari præceptioni suæ non haberet. sed ut in hoc magisterio diu exercitatus ad alia maiora iniuncta instructor & paratior efficerer &c.* Codex est membranaceus sæculi ut videtur XII. forma quartâ mutilus in fine, cui deest bona libri texti pars, septimusque & octavus integri. Descripti ἀπόγραφοι Florentiæ Octobri mense MDCCLVI. benigne id mihi indulgente Cl. atque Eruditiss. viro Ioanne Lamio eius Bibliothecæ Præfecto. Meminit huius Scriptoris atque operis Cl. D. Ioannes Andrès civis ac singularis amicus noster *Epistolar. Famil. ad Carolum fratrem nuperrime Matrili editarum T. I. Epist. IV. pag. 79.*

Christiæ versibus pluribus in locis consarcinatum fuisse ostenditur. Huius tota est Hispaniæ descriptio, & ipsa à Ioanne Tamaii, quodam versu de Ilipa, quæ patria ei fuit, mentione interpolata. Verè Halo, aliàs Alphonsus, poeta sive grammaticus hoc tempore, cuius aliqua producantur carmina.

110. DECERTANDUM nobis iam est capite isto & aliquot sequentibus cum apocryphis, aut veritibus chymæricis auctoribus quos ætas nostra in lucem protulit, quasi ab hocce eodem duodecimo sæculo per manus acceptos, occultisque canalibus ad nos usque deductos. AULUM HALUM, sive HALONEM, poetam ut aiunt natu Burdigalensem at civitate Toletanum, & IULIANUM PETRI huiusmet ultimò dictæ urbis Ecclesiæ archidiaconum, intelligimus.

111. AULI HALI poetæ Burdigalensis civisque Toletani, De adventu in Hispanias D. Iacobi Zebedæi filii &c. carmen heroi-

ITEM *Alfonsum primum Lusitanie Regem*, cuius *Constitutiones Militum Sancti Michaelis sive de Ala* anno MCLXXVI. promulgatæ extant in Privilegiis Ordinis Cisterciensis Antuerpiæ editis MDCXXX. ITEM *Epistola ad Lucium II. Papam qua regnum suum tributarium Romanæ Ecclesiæ constituit Idibus Decembris Era MCLXXX.* Apud Baluzium *T. III p. 78. col. 1.*

Huc item pertinere existimo *Alfonsum* huius nominis *Secundum* Raimundi & Petronillæ F. Aragoniæ Regem & Marchionem Provinciæ qui Era MCCXIV. Christi MCLXXVI. *Forum* id est *Leges* Turolio urbi, novisque eius incolis concessit. Exstant in Regia Bibliotheca Matritensi Latinè atque Hispanicè duobus iustæ molis voluminibus. In Catalogo librorum olim Ducis de la Valliere *T. II. pag. 157. num. 2701.* inter poetas Provinciales, quos vulgus *Trobadores* appellat, legi: *Rey Nansó de Castilla. 2. P.* (id est *bina poematia*); atque illico succurrit, hunc *Alfonsum* non Castellæ sed Aragoniæ Regem fuisse eius nominis secundum, quem Poeseos studio deditissimum aliàs noveram; ac de eo cum in III. præfati catalogi volumine; *Table des noms des Auteurs &c. pag. 11.* eundem codicem 2701. ita inscriptum reperissem: *Alphonse II. Roi d'Aragon, Trubador. 2. Pieces de Poesie. MS. 2701.* aliquanto sedatior effectus sum; donec in D. Th. Sanchezium incidi qui omnem à me scrupulum abegit. Is enim in *Sylog. Poem. Hisp. ante ann. MD. T. I. pag. 74. n. 125.* hunc *Alfonsum* inter Hispanos Poetas cognitos (id est uti ego interpretor *explorati nominis*) agmen ducere; eius autem *Eroticum* tantum carmen superesse ait: quibus & bina incerti argumenti *Poemata* in prædicto Valeriano olim Codice 2701. existantia adungi debent. Huc etiam congrue referri posse existimo *Alfonso VIII. Castellæ & Legionis Regis Forum Conchense*, sive peculiare eius urbis *Leges* illico ab eiusdem recuperatione, nimirum anno MCLXXVII. Conchensibus incolis & Colonis concessas. Exstant in Bibliotheca Escorialensi *Lit. Q. Plut. III. n. 23.* quibus adiungitur *Forum de Teloncario*, seu *De rebus quæ pedaticum debent*; sed hoc videtur recentius.

roicum ex ms. ut ait, Gothico codice erutum, correctum, & Notis brevibus illustratum, Ioannes Tamaius Salazarius *Martyrologii Hispani* auctor Matrili ex officina Didaci Diaz de la Carrera anno MDCXLVIII. in publicum emisit. Ut verò ipse fidem adstruat novo auctori, sic de inventione ait in Notis: *Ut ut sit, carmen hoc qualecumque in manus nostras pervenit, in vetusto codice literis pænè gothicis exaratum, cum alio Carminum libello, in quo varia Sanctorum Hispanorum sepulcralia, elegia, hymni, & istius generis alia, quæ in meo Hispanico martyrologio suis locis apponimus, continentur. Illum ergo codicem inter librorum molem cuiusdam Grammatici magistri, vulgò El ciego de Toledo, quam venalem exposuerat librarius nomine Andrada, in ipsa urbe inveniens, cum aliis mss. vetustioribus accepi, & continuo labore perlegi, exscripsi, & eruditorum bono excudendum proposui hisce notulis illustratum.* Specimen formæ characteris, quem pænè gothicum appellat, in epistola ad lectorem typis expressit, lectu difficilem & longævitatem, si non ludimur, abundè repræsentantem. Et quod magis me movet ad fidem ei non omnino denegandam, D. Iosephus Pellizerius chronographus regius in censura de hoc opere facta atque ei præfixa, innuere videtur sese codicem ipsum pervetustum gothicis characteribus exaratum vidisse (1).

112. Sed cum codex iste, in quo non modò Halus, sed & epigrammatum sive carminum continebatur libellus ille unde Sanctorum Hispanorum elogia plurima Tamaius possessor ad martyrologium Hispanicum transfudit, nusquam sit repertus, quamquam sedulâ conquisitus operâ librariam inter ipsius Tamaii fato functi supellectilem, & in amplissima Excellentissimi domini D. Didaci Arce Reinoso Placentini dum viveret Episcopi, & generalis Inquisitoris, quo nos Tamaii hæredes remiserunt, Bibliotheca: integrum cuique erit, hoc præiudicio interim silente, & inventoris fidem, & operis formam examini subiicere.

113. Ioannes Tamaius, ut hinc exordiamur, homo diligens & laboriosus, insignique copia librorum, quæ ad manum

semper ei fuit in laudata bibliotheca Inquisitoris generalis, usus, non tamen cunctas ad scribendum attulit dotes quæ in historico maximè sacro desiderantur. Nam, ut præmittam latinæ linguæ ignorantiam, quæ omnibus ferè versibus sese prodat, non dico elegantis & idonei sermonis cui aliqua deberetur laus, sed recti saltem & solœcismis vacui, de quo ad quemcumque latina etiam balbutientem verba provocare possum: totum se dedit in ulnas confictorum nuper auctorum in officina Toletana, qui omnes ei paginas & omnia illustrissimarum aliàs lucubrationum spatia nugis & fabulis intolerandis & enormibus implere: adeò ut absque his vastum opus mole fenoque volumine turgens, maiori ex parte, ad iustamque decrevisset formam.

114. Sed & quo adhuc magis premittur viri existimatio, quamplura ipsæ conditura suæ, & aliorum recentiorum pro veteribus, antiquitatisque sigillo notatis monumentis venditavit: qualia sunt ferè omnia epigrammata illa Iuliani Toletani, Cypriani Cordubensis, & Anonymorum aliorum titulis inscripta, ac per totum opus, ubi tamen fictiones Dextri & contubernalium aliis fictionibus corroborari expediens visum, non in veris & certis confirmandis (quod mirè arguit stupidam hominis securitatem) sparsa. Accedunt his Breviariorum, & Legendariorum, ut appellant, veterum exhibitio frequens, non in claris & quæ sua veræ historiæ luce splendent, sed in difficillimis & apocryphis, seu veriùs falsis, quæ, nisi falsis etiam fulcirentur substructionibus, *perlucente iam* (quod Iuvenalis ait) *ruinâ* citò casura erant. De Ioanne Tamaiio id breviter; ne partem hanc omitteremus litandi vero, & quod commissum fuit in Auli Hali libello facinus, hoc præiudicio faciliùs persuadendi.

115. Nil nos videmus in toto opere quod quicquam antiquum sapiat; immo Ioannis Tamaii stilum atque morem ineptè sentiendi & rusticè loquendi non redoleat; si tamen demseris Hispani cuiusdam clarissimi anterioris sæculi poetæ confarcinata his fragmenta, quæ vel cæcutientium & lipporum oculis assuta vilissimi

(1) D. Iosephus Pellizerius doctrinæ alias minime vulgaris ac stupendæ lectionis vir, qui non modo characteris specimen, quo Auli Hali constabat codex in eodem Aulo iam typis edito repræsentatum viderat, sed & codicem ipsum autographum à Tamaiio Salazario eidem exhibitum contrectaverat recensueratque (ut in censura præmissa operi testatur): veritati ac suæ ipsius famæ iniurius fuit, in pronuntiando

pervetustum exemplar, & Gothicis characteribus codicem exaratum esse; planeque se hospitem in re Palæographica prodidit. Vel prima specimen eius codicis scripturæ facies, atque unus Auli Hali Poetæ præfixus specimini titulus grandioribus fractisque literis quas alii De Tortis, Gryphianasve, alii Monachales vocant expressus, heri aut nudiustertius in furtivis officinis confictum edocet.

mo panno purpuræ instar ingerunt. Hic de quo loquimur Alvarus Gomezus de *Ciudad Real* est, Guadalaxarensis eques, qui venâ ubere & amœna versibus latinis & vulgaribus, maximè sacris, pangendis laudabiliter vitam procudit. Nimirum Pauli epistolæ sub nomine *Musæ Paulinæ*, & Salomonis Proverbia, & psalmos septem penitentiales nuncupatos, aliaque; item Christi Redemptoris triumphum, *Thali-Christiam* inscriptum, animi & elegantiaæ pleno carmine ante sesquifæculum edidit.

116. Huius postremi operis semel tantum anno MDXXII. Compluteni prælo subiecti exemplum, quod rarè iam inveniretur, fereque ignotus esset auctor, planè visus Pseudo-Haloni est ditissimus thesaurus, quo augmentum facere rei domesticæ, coeptumque, aut conceptum iam *De adventu S. Iacobi Apostoli in Hispaniam* libellum, aliquot paginis augere posset. Ridicula hominis confidentia cum hominibus agere quasi cum fungis aut stipitibus; persuaderique furtum sic manifestum è typis edito non ita pridem libro, cuius extare multa exempla necesse erat, latere posse; omniumque eruditorum hominum, qui bibliothecarum & bibliopoliorum nullum non angulum in dies excutiunt, oculos fugere!

117. Paginâ 16. symbolum Fidei, quod Iacobus Apostolus Hispanis populis prædicabat, duodequadraginta versibus contentum, illud ipsum est quod in *Thali-Christia* legimus libro 23. fol. 185 * Incipitque:

*Vult quicumque bonis securum vivere calis
Lucis opes, niveasque domos, camposque
serenos*

*Sortiri, & mensis æternum vescier almis:
Ardua vota nimis, quæ non nisi viribus
altis*

*Fas implere, fidem decet omni mente
beantem*

*Catholicam veri teneat super omnia Christi
&c.*

Usque ad illa de trina Deitate v.

Quam non personæ discindunt gloria ternæ.

118. Pag. 23. alloquitur Iacobus beatam Virginem tamquam præsentem, refertque moestus se parum in sua Evangelica expeditione Hispanica, quam eius susceperat nutu, profecisse: ineptissimis porrò sensibus, qui sanctæ Dei genitrici adhuc in vivis agenti applicari minimè possunt;

*Eia parens Domini, quæ & virgo &
nupta, superni*

*Quæ Regina chori, quæ latis præsidet
arvis,*

(1) Initio scilicet libri X. *Thali-Christia* v. 11. quo

*Quæ occiduas migrare ripas me compulis,
eia*

*Dirves opima, tuos secutus ordine nutus
Hispanias lustro.*

Quisnam autem huc deveniens conciperet animo, importunissimam succedere posse totius Hispaniæ descriptionem Iacobi verbis factam, alloquentis adhuc Christi matrem: quæ quidem descriptio totius libelli plulquam dimidium occupat, eamque ex eadem *Thali-Christia* clepere aufurum auctorem? Planè ita est, atque futura ipsa indicat eiusdem oscitantiam, qui tam diversis in unum coagmentandis ne quidem grammaticas advocare regulas novit. Nulla enim est, quæ iam notatis versibus, atque hemistichio isti:

Hispanias lustro,
adaptare valeat quæ sequuntur, & iam subiicimus:

*Quorum pede Calpes ad alta
Loccibrutini primus fastigia colli* * v. 167.

*Flectitur: hoc amplo quæ est pressa Hispania
gyro*

*Ulterior, quæ animosa, ferax, mox sine
resurgit*

*Virgintaniaco, iuga quæ protenditur usque
Citerior Pyrnea, &c.*

Adaptatur certè his quæ in *Thali-Christia* præcesserunt, relativum illud masculi generis. Integer enim hic est versus:

*Quatuor inque sinus, quorum pede Calpes
ad alta &c. (1).*

119. Gomeziana hæc Hispaniæ descriptio Halonianis assuta non minùs centum sexaginta tribus versibus constat; cum operis reliquum (demtis his, & aliis ab eadem *Thali-Christia* transcriptis versibus) ducentos, quos asserere sibi centonis auctor possit, vix contineat. Cui quidem fidelis exscriptoris laudem utique tribueremus, nisi nimio is erga patriam affectu in transversa ductus, *Ilipa* nomine, atque unius versûs augmento alienæ operæ superstruxisset: hoc scilicet

Ilipa, quæ minor isti nunc contiguior urbi. * v. 257.

Ilipam Tamaius, in Beturia oppidum *Zalamea* esse, unde is erat oriundus, credit: falsus & hic malè transcripto lapide qui ibi in Ecclesia cippus est, cui concha lustralis aquæ innititur, cui quidem aperitissimè inscriptum legitur *MUNICIPIUM IVLIPENSE*, non *ILIPENSE*, de quo, ne aliis fidem haberemus, proprios oculos ac mentem attentam, nec unum aut alterum ex oppidanis testes vocavimus, illac ab Hispani anno DCLI. Matritum transeuntes,

120. Versus hic in *Thali-Christia* deest, in-

loco habetur Hispaniæ Chorographia, de qua supra.

* v. 91.

* v. 128.

* v. 163.

infertusque fuit aliis Gomezianis, ut consignaret auctor huic libello aliquam patriam, quæ desiderabatur, mentionem iudicio suo perennaturam (1). Ast secus contigit, vestigium enim luculentum vel in eo reliquit mentis malefanz, ac veranè aut falsa diceret, propriosve quorumcumque labores auctoribus suis adiudicaret, an furto aliis supponeret, tantundem habentis. Animadversione dignum est etiam, quò magis se falsator proderet, inadvertenter eum reliquisse Hispalensis urbis quandam memoriam à Ferdinando Rege III. Sancto in ea urbe relictam, cuius utique Halus eo antiquior, ac multò minùs Iacobi Apostoli verbis præteritum referentibus, non verò futurum prædicentibus, neutiquam potuit. Alvarus autem Gomezius, tribus sæculis posterior, potuit quidem mentionem habere. Gomezius (nonnulla) de quatuor Beticæ conventibus iuridicis quos Plinius descripsit. Pro quibus hos Hali formator:

Quatuor hæcque tenet conventus, Gadibus unus,

Ast alius toti fundavit nomina genti.

Hispalensem conventum intelligens; nam ab Hispali mutuasse nomen suum universam Hispaniam quorundam fuit sententia.

121. Sequitur:

Quo titulum magni præscriptum marmore Regis

Cæsar habet, nunc Hispalis.

In *Thali-Christia* deest Hispalis nomen, quæ tantum indicatur, non disertè appellatur, ut vidimus. Huius namque urbis illa nota est, quòd titulum Cæsaris adhuc servet in lapide à magno Rege posito: quo significare voluit auctor sanctum Castellæ Regem Ferdinandum, cuius auspiciis isthoc marmoris sculptum legitur, supra Xereziensem (ut vocant) urbis portam, vulgaris linguæ carmen:

Hercules me edificò,

Iulio Cæsar me cercò

De muros y torres altas,

El Rey santo me ganò

Con Garzi-Perez de Vargas.

Et tamen commisit Pseudo-Halus, ut Iacobum Apostolum qui duodecim sæculis, aut veterem (si quis fuit) Halum, qui ferè uno sæculo Regem præcessit sanctum, de eo iam loquentes, ac monumentum

(1) In *Thali-Christia* edito *Lib X. fol. 71. pag. 1. v. 8.*

Multiugasque domos: hic primi est nominis Arsa:

Mirobrica, & magnæ non bello ignota Cariffæ.

In Pseudo-Aulo pag. 43. v. 256.

Multiugasque domos; hic prima est nominis Arsa:

ILIPA QUÆ MINOR ISTI NUNC CONTIGUITOR URBI.

gestorum eius laudantes, in ludum introduceret.

122. Conservavit idem transcriptor errores editionis *Thali-Christia*, quò magis furtum constaret. (Item in *Thali-Christia* fol. 70. p. 2.)

Quam Batis circiter actis.

Curfibus, ingrato brava haud dat robora ponto.

Ita excusum fuit contra mentem auctoris in opere isto, qui *parva*, non *brava* scripserat; & tamen huc veniens talpa fuit aut stertit Pseudo-Halus, qui parum advertit vigilantibus & oculatis tantum succedere, ut alios ludificare possint (2).

123. Simili errore foeda est editio *Thali-Christia* in his versibus:

Hic Nebriffa manet, Batisque est inter & æstus

Veneria & Colobona simul: quæ hic regia signo

Asta alio, verè hasta, suos quæ territat hostes.

Quem errorem in hybride hoc libello religiosè conservatum fuisse, oscitantia eadem auctoris fecit: qui distinguere & interpungere ita debuit:

Veneria & Colobona; simulque hic regia signo

Asta alio &c.

124. Mutavit & ex originali *Thali-Christia* textu quædam exscriptor, quæ mutari prosodiæ lex minimè permittit: in quibus poeticâ licentiâ decurtandi propria nomina usus fuit Gomezius, quale est hic versus:

Ensis adest, sonituque tumens Pampilonia magno.

cùm lex metri postulet *Papilonia*; & ita editum sit in *Thali-Christia*, fol. 71. p. 2.

125. Consequuntur geographicam Hispaniæ descriptionem apud Gomezium in isto opere ceterarum Europæ provinciarum aliæ similes ab illis verbis:

Multa manent distanda notis &c.

quæ cùm minùs essent ad Pseudo-Hali propositum, intacta relicta sunt, & pro eis subrogata alia ineptissimam digressionem suam absolventis Apostoli rustica & inficeta, ac ne quidem sibi constantia, hæcce carmina:

En mater intacta hæc tuo sacro nomine vifsi

Oppida: nec labor improbus hiccine valet

Vincere ferocis tam subito pectora gentis:

Te

Mirobrica & magnæ non bello ignota Cariffæ: ut vel hinc perficitur hominis frontem & summam in qua versabatur Poetices inficitiam nostris.

(2) In *Thali-Christia* fol. 70. pag. 2. non *brava*, ut Noster, sed *barba* in hoc versu legitur; apud Pseudo-Aulum, pag. 36. v. 221. *brava*: prono typographi utriusque lapsu pro *parva*.

* De Anafluvio abscondente passim sese agro Laminitano v. 177. *Mondò se inpræclusa resorbens Hostia*. Sic in utroque pro *Ostia* edidit fuit.

* Lib. 3. cap.

1.

* v. 185.

* v. 306.

Te satis ergo quidem cupiebam cernere.

Quis te

Cerneret? O magnam! Non sunt mihi

pectora, quæ se

Te capiant. Mihi sat erit omnia volvere,

quæ sis.

Indigna prorsus quovis, vel qui primis
labris poesin gustaverit, ac digna tantum
Martyrologii Hispani auctore.

126. Quid quod statim apparentis Iacobo
Deiparæ placidissimæ Virginis miraculum
eâ horrore & fragoris prævenit pompâ,
qualem Christi iudicis in maiestate &
iudicio venturi, aut, si Deo placet, in
conspectum se dantis furiosi dæmonis
apparatum magis decuisse, nemo refragabitur.

Vix ea fatus erat, cum splendida subito

nubes

Cælicolam totos loci penetravit amœnos

Sacra latices: furibundo in tempore cælum

Contremens subitas nubilarvit murmure

lucis.

Obstupuit Divus: quid multo? fumigat orbis,

Montis vicini flammis cacumina prorsus

Ignescunt: ipsas glomeravit gurgite flumen

Undas ferventes, concoquens litora fulmen

Cæsariæ augustæ (quo tot prodigia certant)

Ad sonitum tanti fragoris moenia tremunt.

Quid ultrò? titubavit totus stellifer axis,

Pulverulenta reddens tunc omnia concava

cæli.

Tempora temporibus dant sidera. Protinus

omne

Quod penè corruerat, simul in iam corpore

pulcro

Vertitur, has tetras virgo relegavit &

umbras.

In quibus omnibus nec mica falis, ulla-
ve, aut congruo sensui, aut latinis, aut
poeticis legibus constat periodus (1). Atqui
in historiola (qualis ea sit aut cuius fidei,
nunc non quærimus) huius miraculi, om-
nia rident & allubescunt, placata omnia
sunt & affluentia suavitate. In hora
ipsius mediæ noctis auditur B. Apostolus vo-
ces angelorum cantantium: Ave Maria gra-
riâ plena, quasi suavi invitatorio matutina-
le Virginis officium inchoando: qui statim fle-
dens genua sua vidit Virginem matrem Chri-
sti inter duos choros millium angelorum &c.
Furor ergo non divinus poetarum, sed
ægrorum atque insanientium Iulipensem
arripuit Halum, ut sic deliraret.

127. Sequitur S. Iacobi oratio ad præ-
sentem sibi factam columna super Cæsar-
augustana Deiparam:

Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.

(1) Mirandum sane quod una Thali Christiæ, quod
ad Latinam phrasim & metri leges spectat (ut mitta-
mus alia) cum ineptissimis his Pseudo-Auli ineptiis

Heus tu virgo parens, virgo pulcherrima,

quæ tu.

Cui versui sex alios ex eodem Thali-Chri-
stie opere simili dolo cleptos, quamque
potis est ineptissime assutos ac pessime co-
hærentes, subiecit. Ecce illos:

Qualiter & Libano cedri exaltantur in ^{a v. 369.}

alto,

Atque in palma Cades, viridisque in monte

cupressus;

Tantum læta tuos extendis vertice ramos.

Tu terebyntus ades, placidi tu montis oliiva,

Tu platanus aquis, tu myrrha & balsama;

tuque.

In Hiericentino rosarum semina campo,

Tu vitis.

Hæc ex oratione apud Gomezium lib. 7.
laudati operis¹, unius ex magis Christi
Dei genitricem salutantis verba, redolen-
tia quidem suam artificem. Cuius & sunt,
aliunde tamen carpti², apes ut imitaretur
variis insidentes floribus Halus, tria quæ
sequuntur carmina cum initio quarti, ex
ore Elisabethæ Mariam hospitem salutantis
desumpta, & ultimò dictis pessime assuta,
nec fideliter translata:

Tu vitis¹. Mihi quò tanta est gloria, mater,

Ut Domini miserum dignetur visere servum?

Fortunata domus! tecta hæc felicia, quæ te

Excipiunt!

Pessime inquam assuta; cum primus ver-
sus iam non constet, qui prius apud Go-
mezium constabat integer, ita nimirum:

Sic ait. Unde mihi tanta hæc est gloria,

mater,

Ut Domini &c.

Addidi, nec fideliter translata. Absurda
enim sunt illa:

Mihi quo tanta est gloria?

germanis & latinis subrogata.

128. Quæ hinc leguntur solocis iam
lanæ sunt:

———— ^m *Hispania felix hæc tua, te te* ^{n P. 77. v. 378.}

Quæ capit unica, vitam per miracula tanta

Intueri mecum. Sed & ego, lux mea, felix

Æternumque ero.

Sæpiusque peccant in prosodia legibus;
quæ quidem non veteri sed recentissimo
ac personato Halo tribuenda sunt, utpote
quæ inventis Pseudo-Dextrii passim veli-
ficentur: qualia sunt Lætum & Vincentium
Libifocæ, Aquilam & Priscillam *Arjæ* fuisse
martyres, S. Iacobum Gallias & Bri-
tannias lustrasse, aliaque.

129. Sed manum iam è tabula, ut mo-
neamus Halonem quendam fuisse huius

E

tem-

collatio, non attentiores cautioresque effecerit, qui
id genus deliramenta calculo suo ut ederentur compro-
barunt.

* Exstat hæc
Historia in No-
tis Tamaii ad
hunc locum.

• In *Histor. Alphonſi VI.* pag. 105. Sandoval *Historia de D. Alonſo VII.* fol. 134. Franciſcus Bivar. in addit. Braulionis ad Maximi Chronicon pag. 65. Ægidius Gonzalez in *Theatro Aſturic. Ecclef.* Colmenares *Hiſt. de Segovia* cap. 14. §. 15. Marchio Acropolitaniſtus citandus. p. Marchio Acropolitaniſtus in libro *Diſcurſo por el Patronato de S. Fructoſi* §. 35. ¹ Aſſervamus hanc epigrammarum *τετραδα* inter ſchedas noſtras, ex codice Toletano. Quibus, quandoquidem ita res poſtulat, variantes in apographo noſtro lectiones, in margine adiciemus. CARDINALIS DE AGUIRRE. ² Alphonſi VI. uxoris. ³ Ne moreretur. in cod. Tol. ⁴ Fortè eiſdem Halonis, quamquam non eiſdem fili (2).

temporis, quod luſtramus nunc, poetam (cuius aliqua ſuperfuere ad noſtram uſque ætatem epigrammata), eundem cum eo, quem *Alphonſi Grammatici* nomine compellatum, Prudentius Sandovalius auctorem laudat epitaphii pro ſepultura *Conſtantia Regina Alphonſi VI. uxoris: Francia me genuit.*

quod iam producemus integrum; eundemque ut ſuſpicari poſſumus, cum Alone Aſturicensi Epifcopo, cuius *Compoſtellana* ſuprà laudatæ *Hiſtorie* auctores meminere (1); cuiuſque, annis huius ſæculi xxiii. ac xxiv. non uni, aut alteri piarum largitionum inſtrumento ſubſcriptum nomen legitur.

Epigrammata Halonis Grammatici hæc leguntur in ms. codice, qui fuit Petri Ruizii de Azagra, cuius codicis ipſe Azagra meminit in Notis brevibus ad *Corippum Africanum* à ſe editum, quemque Ioannes Baptiſta Perezius reſoſuit in Toletanæ Eccleſiæ bibliotheca ^p; quem tamen Hieronymus Romanus de la Higuera in ms. *Hiſt. Toletanæ urbis* lib. 16. cap. 12. non *Halonem*, ſed *Rollonem* appellare conſuevit, antequam Pſeudo-Juliano incumberet eiſque de Halonis rebus teſtimonio fabricandis, quo de ſtatim erit referendi occaſio.

130. Epitaphium ¹ HALONIS grammatici in ſepulchro *Conſtantia Regina* ^r.

*Si generis formæque decus, ſi gloria mundi
Non bene fida darent, ne memoretur homo,
Regum ſanguis ego Conſtantia Regis & uxor,
His ornata ſatis, credito, viva forem.
At neque dant aliis, mihi nec potuere dediffe,
Quin genus humanum ſorte pari ſequerer.
Ergo precor, quicumque vides epitaphia noſtra,
In me ne quæras nobilitatis opes.
Sed prece dulciloqua pius exorare memento,
Quò mihi culparum det veniam dominus.*

131. Item aliud ^t in mortem eiſdem.

(1) Extra dubitationis aleam videtur poſitum hunc Alonem Grammaticum eundem eſſe Epifcopum mox Aſturicensem, ab anno ſcilicet Chriſti MCXXII. ad MCXXXI. ut elicitur è variis eiſ ævi monumentis, quibus ſubſcribit; præcipue vero è Concilio apud Sanctum Zoilum Carrionenſem ad annum MCXXX. habito, ut ex Didaco Colmenario *Hiſt. Segoviens.* pag. 116. docet Cl. Florezius *T. XVI.* pag. 200. num. 112. & ex Alphonſi VII. Imperatoris privilegio Templo Sanctæ Mariæ de Tera, conſeſſo X. Cal. Jul. Erà MCLXVII. Chriſti MCXXIX. in quo legitur: *Tibi Abbati Domno Ioanni cum canonicis tuis qui cum gratia Venerabilis Patris Domni Alonis Aſturicensis* &c. & mox in ſubſcriptionibus: *Ego Alo Dei nutu Aſturicensis Epifcopus confirmo.* Congruunt præterea ævum, Alonis patria, & peculiare ipſi Grammatici cognomen.

(2) Eiſdem omnino Alonis, ut habetur in Toleta-

*Si pretium pro morte dari novus ordo petiſſet,
Et Deus omnipotens qui cuncta iubet
voluiſſet,*

*Non Regum ſoboles Conſtantia morte periſſem,
Omnia nam mundi pro me pretioſa dediſſem.
Nunc ergo, quia non potuit ſors hæc generalis
Non veniſſe mihi, ſuplex peto, quò ſpecialis
Cordis in altare mea commemoratio dignè
Fiat, ut inferni penitus non tangar ab igne:
Ac procul effugiam, ne diræ torſio pœnæ
Stringere me poſſit; ſed viſio pacis amœnæ
In me ſplendescens concedat gaudia cæli,
Atque frui vitam ſecum per ſæcula ſæcli.*

132. Aliud in eiſdem ſepulchro.
*Francia me genuit, Adeſonſus Rex ſibi duxit,
Gloria magna mihi, multa que pompa ſuit.
Fortè rogas nomen? Conſtantia noveris eſſe,
Quod docet hic tumulus, & notat hic titulus.
Felix valdè forem, niſi me cita mors rapuiſſet;
Nam Regina fui vivere dum potui.
Sex liberos genui, mox quatuor hic ſepelivi,
Ipſa ſequor ſtatim, clauſtraque iam tumuli
Contineo: ſed virvo Deo, cui ſuplice voto
Ut ſuplices rogitò, idque rogans repeto.*

133. Aliud in eiſdem ſepulchro.
*Dormit in anguſto poſt gaudia vana ſepulchro
Uxor Adephonſi, Conſtantia nomine, Regis,
Regalis proles, Francorum germine florens,
Conſilii pollens: fuit huic ſapientia ſollers,
Conſtans, ſacunda, vigit bene religioſa
Omnibus & grata
Sex liberos genuit, generatos hic ſepelivit
Quatuor; hos nempe quos * conſpicias ipſe iacere.
y gravidos moriendo clauſit ocellos.
z Ac ſepelitur
Quatuor iſta in Aſturicensis codicis dicti
Azagræ priore pagina, quæ vacua erat,
epitaphia ſeu carmina ſcripſit poſſeſſor libri,
quem Morales vidit, Hiſpanis characteribus,
ſed valdè antiquis, & ante quadringentos annos
exaratis, ducta, referens (3).*

no Ruizii Azagræ codice, ac *miniatis literis*, ut notatur in Regio Matritenſi exemplo.

(3) In Regio Eſcurialenſi ſæculi duodecimi, ut videtur, codice *Lit. C. Plut. III. n. 17.* exſtat Poemation *ἀδελφῶν* cuius auctor Alonem Grammaticum irridere, propoſitisque logogriphis irretiri velle videtur, ſcilicet ut oſtendat nihil ipſi profore Grammaticalium præceptorum ſarcinam, ut ab eorum tricis ambagibusque ſeſe expediat. Guſtum eiſ placuit ſiſtere.

*Propono quod dopnus Halo nunquam morietur:
Si nullus moritur. tunc Halo non moritur.
Sed nullus moritur. Nam ſi quis homo moreretur
Mortuus aut vivus morte ſua caderet.
Forſan dicetur. Qui mortuus eſt morietur.
Sed quod præterit non remeare licet.
At ſi quis moritur vivens. inconveniens eſt.
Nam mors cum vita non habet hoſpitiū.*

Nam

* Omnibus & grata vultu fuit & veneranda Cod. Tolet.
² *Aspicias* Codic. Tolet.
¹ *Mater & hæc gravidus* &c. Cod. Tolet.
² *At ſepelitur in hoc, ſibi quòd parat ipſa, ſepulchro* Cod. Tolet.

134. Epitaphium verò Bernardi Toletani Episcopi, quod habere se in manuscripto suo libro gothicis pænè literis exarato Ioannes Tamaius iactabat^a, non ullius Hali, aut Halonis, sed ipsius Tamaii est; nec ovo magis ovum, quàm hocce aliis eius carminibus simile. Quod idem censeas, lector veri amans, de illis aliis, quæ per totum Martyrologii Hispani opus carmina, epitaphia, epigrammata, quomodo vocari placuit, sparguntur.

135. Sed cur Ioannem Tamaium auctorem fuisse operis *De S. Iacobi adventu* verisimilius iudicavimus, quod Iulianus Petri S. Iustæ Toletanæ archipresbyter in Chronico suo Aulo Haloni attribuit? Promptum, dices, responsum est. Iulianus & ipse huius sæculi inventum, & fabulosus auctor est. Sed instas. Aut inventus fictusque ab eodem Tamaiio, aut ab alio antea. Prius non dices, cum iam olim ante Tamaii ætatem notum esset Iuliani Chronicon. Si posterius, quoniam potuit modo à Tamaiio fingi, quod pridem in notitia erat Iuliani, sive eius qui Iuliani opera credulis intrusit? Audi sis hunc Pseudo-historicum^b: *Vivebat hoc tempore iam ætate decrepitis Aulus Halo, poeta Burdigalensis, donatus civitate Toleti ab Imperatore Adephonso VI. quem dicunt venisse ex Gallia cum D. Regina Constantia, filia Regis Gallorum Henrici, sorore Regis Philippi, cui munificus Imperator dederat villam Arabicè dictam Manalhabiam (1), ab aliis etiam vocatam villam Halonis poetæ. Semper enim hic poeta celebris fuit. Scripsit enim elegantissimo carmine adventum S. Iacobi Zebedæi filii ad Hispanias, fundationem ab eodem factam B. Mariæ Cæsaraugustanæ de Pilari, idque uno libro versibus heroicis. Vitam S. Elpidii, Iuliani, Saturnini &c. Blasii, Servi-dei, & aliorum, ad Paschalem usque Toletanum Pontificem elegantissimis versibus. Coronationem Ildephonsi Raymundi filii, epitaphia multa, quæ dedicavit D. Bernardo Archiepiscopo Toletano; & iam grandævus cecinit in præsentia multorum Pontificum, abbatum, & palatinorum eleganter panegyricum carmen, Sidonium Apollinarem imitatus, in laudem eiusdem Imperatoris. Obiit hoc anno Cal. Februarii, iacetque in sacello Ecclesiæ maioris quod est S. Margaritæ, cui ego tale composui cænotaphium:*

Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.

Nam si contingat. contraria sunt in eodem.

Quod nunquam iussit summus Aristoteles &c.

¶ Interferuntur alia, clauditurque Poemation hoc disticho

Ergo cum vivus nec defunctus moriatur.

*Dulce poetarum lumen, Gallegue & Iberæ
Gentis honos, numeris nobilitatus, Halo.*

*Patria Burdigali est vati: Constantia princeps
Attulit hunc secum Gallica regna sinens.*

Ingenio felix, florens ætate poeta,

Eius honestati Musa Latina favet.

Cui nil turpe placet, cui displicuere profana

Omnia, Toleti Pontificesque canit.

Atque, Iacobe, tuos adventus ad iuga nostra,

Pilaris templum carmine concelebrat.

Hic fit Toleti civis, moriturque senectâ

Extremâ: cunctis civibus in pretio est.

Vita decens, mores placidi, sine felle venustas,

Vir pius hoc tumulo conditur Aulus Halo.

136. Hæc omnia Pseudo-Iulianus, ut Halonis poetæ memoriam in aliquot uti monuimus epigrammatis conservatam, oblatâ hic aliorum eius operum notitiâ illustriorem redderet: quod vanus iste passim conatus fuit. Quod eius testimonium dignâ censurâ notatum dimisit in libello seu *Discursu historico patronatus S. Fructi*, sive *Fructuosi*, in *Ecclesia Segoviensi*, vir in paucis eruditus & amicus noster D. Gaspar Ivañez de Segovia Marchio Acropolitani, iam hodie Mondexarensis, ex Hispaniæ magnatibus. Neque ideo existimare debemus, quicquam horum ab inventore, unâ cum Iuliani Chronico unde superior est de Alone concepta fabula, confictum, & ex idealibus latebris in lucem productum. Plura enim huiusmodi, quæ nec formare cogitabat, ubique iactat se vidisse: ut ad conscribenda ea, quæ vix fidem inventura præviderat, veterum quamplurimis & exquisitis monumentis instructum venisse facilius persuaderet.

137. Et planè deperditum fuisse Alonis librum *De S. Iacobi adventu* in Hispanias, ab eoque fundata Cæsaraugustana Deiparæ virgini sacra æde, post Iuliani Chronicon editum Franciscus Bivarius conqueritur^c. Quare non ullum hinc nascitur pro Tamaii bona fide argumentum. Potuit enim is nugacibus hisce adinventio-nibus addictus, uti Toletanus Higuera Dextri Chronicon loco deperditi atque olim à S. Hieronymo laudati dolo malo supposuisse creditur: ita libellum Alonis à Pseudo-Iuliano, ut præstigiis luderet, dumtaxat appellatum, ad eam reducere quam præ se hodie fert figuram vitæ senium affectantis. Sed nec omitemus lectorem monere, ut animadvertat libelli

E 2 hu-

Nullus homo moritur. sic Halo non moritur.

(1) Forfan vicum, non prorsus ignobilem, *Menasalvas* vernaculè dictum, ad vigesimum à Toletolapidem versûs Occasum.

^c Commentario ad Braulionis & Heleceæ appendices ad Maximi Chronicon pag. 15.

^a In Notis pag. 5.

^b In Chron. num. 613. ad ann. MCXXXII.

huius carmina, barbara fermè, nulliusque vigoris aut animi, elegantissima vocari vix potuisse ab eo, qui tam idoneè in laudem Alonis versificatus est; sive is fuerit, quod iactant, antiquus aliquis, sive, quod re vera est, recentior Higuera: cuius quidem alii passim exstant huius commatis versus. Hæc interim nos, dum codex ille antiquus è tenebris aliquando caput denuò extollens aliter nos existimare cogat (1).

CAPUT VIII.

IULIANI PETRI *S. Iustæ Toletanæ archipresbyteri opera curiosè atque distinctè examinantur toto hoc libro, carboneque, uti falsa & commentitia, notantur. Eorum inventor Hieronymus Romanus de la Higuera Iesuita Toletanus, cuius historiæ Toletanæ ms. quædam producuntur ad rem testimonia. Iulianusne aliquis Petri hoc tempore Toleti vixerit? Iulianus Petri Alvazil non huc pertinet. De huius muneris Alvazil, seu Alguazil, arabico nomine. An quidam Conciliorum codicis Scriptor qui habitavit in Alcalaga. Ignoratio Higuera de Petro de Riga Auroræ auctore. Frustra adduci pro Iuliani fide testimonia ex scripturis bibliothecæ Toletanæ Ecclesiæ, quibus adaptatum Iulianum suum finxit Higuera, cuius & in hac conformatione notantur errores. Quidnam ipse de se narret Pseudo-Iulianus. Plura hic contradictoriè & inadvertenter*

(1) Præter Scriptores Hebraico-Hispanos paulo antè à Nostro laudatos, nimirum *cap. VI. n. 110. huius libri*, & Rabbi Benachem Ben Sarik, qui adultio iam sæculo IX. floruisse creditur: recensere hoc loco placuit eiusdem gentis popularium nomina & patrias qui sæculis XI. & XII. lucubrationes suas foras emisserunt: quemadmodum à D. Iosepho Rodriguez de Castro Regiæ Bibliothecæ Matritensis Subcustode in eius Bibliotheca Hispano-Rabbinica Matriti anno MDCCLXXXI. edita memorantur: apud quem peculiaris singulorum scripta videri possunt, nimirum:

SÆCULO XI.

R. Samuelem Ben Chophnî Hacohe Cordubensem: R. Isaacum Bar Baruk Ben Alcallia Cordubensem: R. Ichudam Ben R. Levi Barcinonensem: R. Samuelem è Iudæo Christianum, cuius est prælaudata à Nostro epistola ad Isaacum Synagogæ Subiulmetæ in Marochitano regno Rectorem: Rabbi Salomonem Ben Gabirël patriâ Malacitanum Cæsaraugustæ incolam: R. Isaacum Ben Giath Cordubensem: R. Isaacum Ben Ruben Barcinonensem: R. Iosephum Ben Meir Halevi Hispalensem: R. Abraham Ben R. Chiiâ Barcinonensem: R. Isaacum & R. Moïsem Abenezram Ben Isaaci, incertum cuiates. Quibus è Bibliothecæ Escorialensis codice *Lit. M. Plut. I. n. 20.* adnumerandus R. Isaacus Beimiramus Salomonis Medici filius quem sæculo XI. inclinante, anno scilicet MLXX. vixisse Gesnerus tradit, in eo; vel saltem Hispanus interpres tractatus eius *De febribus aliisque morbis in quinque libros distributi*: qui vulgo audit. *Los libros de Isaac.*

ab eo iactata. Quenam opera sibi arroget. Inventum eiusdem de Eutropio historico Christiano à se è græca lingua converso, & de S. Pauli Apostoli epistola ad Hebræos Hispanos, & aliis.

138. **N**USQUAM aliàs visus auditusve, primùm hoc prodiit sæculo in theatrum historicum, in quo veros tantùm rerum eventus, aut qui saltem existimantur tales, pronuntiarî fas & æquum est, sub persona veteris cuiusdam latens IULIANUS PETRI, ut vocat se, archipresbyter S. Iustæ Toletanæ urbis. Nempe eius Chronicon, atque item Adversaria; necnon & *De eremitoriis Hispanis* brevem descriptionem, atque *Variorum carminum* ab eo factam collectionem, uno volumine, tanquam ex bibliotheca Comitum Olivariensis habita (2), Laurentius Ramirezius à Prato senator regius eruditissimus, sed qui hæere salebris his amabat, foras emitti anno MDCXXVIII. Lutetiæ Parisiorum curavit.

139. Sed quoniam magnum ad fidem examinandam rei momentum affert, inventoris huiusce vulgò nuper existimati ditissimi antiquarum rerum Hispanarum thesauri, cognitio: Hieronymus ille ipse Romanus Higuera est, Iesuitarum sodalis non vulgaris literaturæ, miræ tamen audaciæ ac securitatis homo in iis quæ nigra sunt

SÆCULO XII.

R. Moïsem Oscensem alias Petrum Alfonso à Nostro supra, cap. 3. huius libri laudatum: R. Iosephum Hadaiian Ben Jacob Aben Sachal Cordubensem: R. Abraham Ben Meir Abenezram Toletanum: R. Iudam Levi Ben Saul Cordubensem: R. Ionam Ben Ganach, cuius item Noster *cap. I. libri VII.* meminit, Cordubensem: R. Abraham Halevi Ben David Ben Dior Toletanum: Cel. Moïsem Maimonidem Cordubensem, incolatu tamen & cognomento *Ægyptium*: R. Moïsem Ben Ichuda Ben Thibon Marimon Granatensem: R. Moïsem Gikatila Cordubensem: R. Becchai Hadaiian Ben R. Ioseph Barcinonensem: R. Benjaminum Ben Iona Tutelensem: R. Abraham Ben Samuel Chafidai Barcinonensem: R. Moïsem Ben Nachman Gerundensem. Eorum autem Scriptorum atque operum bonam partem in Regia Bibliotheca Escorialensi superstitem, atque à me olim in eiusdem Bibliothecæ codicum recensione descriptam, vidisse se, atque in usus suos retulisse bona fide testatur Cl. Bibliothecæ Hispano-Rabbinicæ Auctor in eiusdem Prologo.

(2) Existit quidem in Comitum Ducis Olivariensis Bibliotheca *Iuliani Petri Chronicon*. In eius enim autographo codicum MSS. Catalogo à Fratre Luca de Alahejos Escorialensi Monacho confecto *Lit. I. M. S. pag. 198.* legitur: *Iuliani Petri Chronicon M. S. ANTIQUA NOTA, forma 4. 0. 28.* quæ verba ANTIQUA NOTA parum coherent cum iis quæ Noster paulo inferius num. 141. de eodem chronico subdit.

sunt in alba mutandis, verisque ac falsis, dum in gentis nostræ honorem tendere viderentur, æquè habendis. Ille inquam Hieronymus Higuera, quem Dextri & Maximi, cum Braulionis & Helecæ appendicibus; necnon & Luitprandi Ticinensis Chronica, è Germania, & codice, qui olim fuit bibliothecæ Fuldensis, curâ Thomæ à Torralba eiusdem Societatis accepisse, iam sæpius, ubi exigebat res, prodidimus.

140. Quod ad Iulianum attinet, è bibliotheca Olivariensi, ut meminimus, opera hæc eius habuit Ramirezius, ut ipse ait in libri vestibulo, atque iterum in epistola ad eundem Comitem Olivarum nuncupatoria. Exemplum autem hoc ibi posuisse D. Petrum de Sandoval & Roxas Moræ Comitem ab alio D. Francisci fratris eius germani descriptum, apud quem id se olim vidisse Franciscus Bivarius alicubi reliquit annotatum^d, constat liquidò nobis ex confessione eiusdem D. Petri Comitis, dum Laurentio Cocco, viro docto atque huiusmodi rerum curioso indagatori in curia nostra degenti, deque hac re per epistolam eum interroganti, ad oram, uti rogatus fuerat, secunda Decembris anni MDCXLV. responderet.

141. Habeo penes me autographas literas cum chartacea Cocci supellectile olim coemptas. Verba eius vernacula in margine legi possunt^e, unde certissimam rei mutuamus fidem. Quod ex parte confirmat Ramirezius editor in laudata nuncupatoria epistola, referens Hieronymum hunc Higueram Iuliani operum quoddam habuisse exemplum. Nam quod item ait, extitisse aliud apud clarissimum virum Tarraconensem antistitem D. Antonium Augustinum, quod ad eum miserat abbas *Abis*

143. Muchas cosas de las que van en este capítulo estan sacadas de memoriales antiguos del real monasterio de Sahagun, y de las que se sacaron de un libro viejo de pergamino, que solia tener la librería del monasterio de Santa Maria de la Sista extra muros desta ciudad, escrito de mano, en pergamino, donde estavan los fragmentos de DEXTRO, MAXIMO, LUITPRANDO, y JULIANO, y cosas desta ciudad bien notables, que se vendió à cierto librero desta ciudad con otros libros de mano; y el doctor Juan de Vergara dio por el veinte y dos escudos. Yo le vi en la dicha librería, y de allí saqué algunas cosas bien dignas de saber. Vendieronse entonces allí unos otros libros de mano, que fuera justo se conserváran, que ya se han perdido ó deshecho,

ex ipsius Iuliani autographo, quod ea tempestate Ticini in Italia asservabatur exscriptum: sine ullo auctore, parumque verosimiliter ait; cum tantus hic thesaurus vix potuerit non alicubi ab eruditissimo possessore iactari ac prædicari; existetque bibliothecæ eius librorum mss. index, nullaque in eo Iuliani huius aut operum eius mentio. Et quisnam ille abbas est *Abis*, Antonii Augustini æqualis, qui Scytham aut Ægyptium magis quàm Italum hominem præferre videtur?

142. Hanc certè Iuliani primam inventionem in *Toletana historia* ms. sæpè sibi arrogat laudatus Higuera; sed tamen his verbis arrogat, quæ potiùs brevem aliquem Toletanorum Episcoporum catalogum, quàm id opus quod *Chronicon* hodie audit, vereque universalem Hispaniæ tam sacram quàm profanam historiam continet, significare apta sint^f. Idem in prologo ad Luitprandi *Chronicon* Iulianum subdiaconum Toletanum testem advocat^g ex libro *De ordine Archiepiscoporum* his laudatis verbis, quæ in *Chronico*^h ferè eadem leguntur. Neque abnuendum est quin aliquam in prædicta historia Toletana Iulianæ Chronici mentionem habuerit. Locum indidem expromam, quasi fatalem omnium istorum quæ ab Higuera manu post aliquantulum temporis prodierunt *Chronicorum* sufflaminandæ auctoritati; nec minus partium aut sectionum eorum aliquali substruendæ fidei: quæ turbatis primæ inventionis vestigiis, & confusis iam cum mendatio si quæ fuerunt veris, omnia in eandem conditionem suspicionis & incertitudinis pervenere. Ait ille lib. 18. cap. 5. utrâque linguâ à nobis repræsentatus:

Plura in capite isto contenta, deducta fuere ex antiquis schedis regii monasterii S. Facundi, ac de his quæ in libro veteri membranaceo exstabant, qui olim fuit in bibliotheca monasterii S. Mariæ de la Sista extra muros huius Toletanæ urbis, manu exaratus in membranis, in quo erant DEXTRI, MAXIMI, LUITPRANDI, & IULIANI *Chronicorum* fragmenta, resque aliæ huius urbis notatæ valdè dignæ, qui liber venditus fuit eiusdem urbis bibliopole cuidam unâ cum aliis pariter manuscriptis. Hunc viginti duorum scutorum pretio doctor Ioannes à Vergara redemit. Quem in prædicta bibliotheca nos vidimus, atque nonnulla ex eo scitu dignissima annotavimus. Venditi quoque ibi sunt manuscripti alii libri, quos iustum fuisset conservari; attamen deperditi iam sunt, aut dis-

* In com. 3. ad anum Christi xxiv. Dextri Cron. pag. 25. *Responliendo à lo que se me prgunta, digo, qu al Padre Jeonimo Ronas de la Higuera se le debento testoros de Julian Perez Arcipreste de Sta. Justa, de Luitprando y sus Adversarios. Conyame por habeme dicho el Padre Francisco ortocarrero è la Compañia de Jesus que axó trassadar el Chronicon le Julian Perez à D. Franco de Roxas, segundo Conde de Mora ni hermano: que este Julian Perez lo había habido el Padre Higuera de la librería de Fulda; y que era el primero, que en estos Reynos andava. Y yo saque una copia del que me dexó mi hermano, y se la di al Conde Duque de Olivares y de esta le trassadó D. Lorenzo Ramirez del Consejo Real, y de Indias, y le imprimió.*

^f Lib. 14. c. 2. *Y assi en ninguno de los catalogos viejos se pone por Arzobispo (Urbanos) ni en el de Julian. Et cap. 18. Y que le ponen los catalogos de los Arzobispos de Toledo, el de Julian, el del Sagrario, y el del Señor D. Garcia de Loaisa. Et in tractatu De quatro linages de Toledo: de los Higuera, Romanos, Cuellas, y Peñas, qui penes D. Iosephum Pellizerium fuit ms. Pero Julian Arcipreste de S. Justa en las vidas de los Arzobispos de Toledo dice, &c.*
^g Edit. Luitprandi Antuerpien. pag. 288.
^h Num. 503. & 505.

viniendo à manos de quien no los conocia, con notable daño de las buenas letras: segun yo lo llorava el otro dia con un grave y anciano padre de aquella Casa, que se hallò presente al destrozo.

144. Habes fragmentorum Chronici de quo agimus Iuliani mentionem expressissimam, sed planè deperditi, si demas tamen nonnulla ea notatu digna, si quæ sunt, ab Higuera ex iisdem fragmentis huiusce Chronici desumpta: quod specialiter non utique docet. Atque hoc testimonium eò magis evertit fabulam remissi ad Higuera à Germania & Fuldensi bibliotheca Iulianæ Chronici: quòd è libro historiæ iam laudatæ 18. transcriptum sit; cum iam in 14. libri cap. 16. idem admonuisset auctor ante annos aliquot ex antea dicta Fuldensi bibliotheca se accepisse *fragmenta quædam* (nempe Chronicon Dextri & Maximi, quorum nuper meminerat) nonnullasque *successiones, & catalogos successio- num* (quæ verba eius sunt) *Hispaniæ Episcoporum*. Tam à vero longè est è Germania venisse integrum, quod possidemus, Iuliani Chronicon. Sed tantum (ut idem refert Higuera) catalogum Episcoporum Toletanorum, quo frequenter in eadem historia utitur.

145. Quod gratis quidem ei damus, causam istam ampliantes, quæ & ipsa, & catalogi veritas gravi quodam vulnere debilitata sunt ab eodem Higuera his verbis inflicto, quæ depromimus ex toties adductæ historiæ lib. 16. cap. 1. ¹ *Iulianus archidiaconus, inde archipresbyter Toletanæ Ecclesiæ, ait se inter opera sua reliquisse librum quendam genealogicum de nobilitate Mixtarabum Toletanorum, maxime Barroforum, Portocarrerorum, Gudielium, & Pantoxarum. Neque tamen liber iste, aut ullus alius ex his quos auctor hic reliquit, nunc exstant.* Qua confessione videtur ipse Higuera sibi obstruxisse viam commendandi quicquam è Iuliani operibus, quæ deperdita asserit omnia. Plane verò, id in quo retulit de suis scriptis, liber est aliquis aut fragmentum libri: quorum huiusmodi aliqua, non tam duri sumus, ut vel ex Ciflensi codice vel è Germania habere eum potuisset obstinatè negemus. Certè in Chronico, seu Chronici fine, ubi de suis scriptis Iulianus docens legitur, ne verbum quidem de libro isto reperias ge-

¹ *Juliano arcediano, y despues arzypreste de Toledo, dize, que entre sus obras dexò un libro de genealogias de la nobleza de los Mozarabes de Toledo, principalmente Barrofos, Portocarreros, Gudielles, y Pantoxas. Este libro, ni alguno de los que este autor dexò, se hallan, &c.*

(1) Prædiximus bis editam à Berganza & Florezio, atque ab hoc, *Hisp. Sacr. T. XXI. à pag. 320.* Locus autem à Nostrò adductus exstat in fine pag.

lecti eorum inter manus, qui eos minimè cognoscebant, cum ingenti bonarum literarum detrimento: de quo lamentabamur non ita pridem nos cum gravi quodam ac sene monacho illius Domus, qui stragi præsens fuit.

nealogico. De inventione affatim; unde colligi datur ex Higuera penù & observationibus, sive iis quæ antiquitatis sigillo munita persuadere aliis impotenter voluit, catalogum brevem Toletanorum præfulum in Chronicon plenum & ex omni parte perfectum, quo Dextri, Maximi, & Luitprandi eo antiquiorum ludionum nugis confirmandis novus testis accederet, excrevisse. Quod semel & in genere dictum partibus infra demonstrare conabimur.

146. Quæri nunc potest, fueritne aliquis huius ævi Iulianus, cui memorata hæc adaptari queant? Aiunt quidem, nec sine documentorum auctoritate. Primò producit charta quædam donationis, seu legati canonicis Ecclesiæ Toletanæ relictæ, his verbis: *In Dei nomine, ego Alvazil Iulianus Petri corporali infirmitate detentus, sana tamen mente, & gratuita voluntate pro remissione peccatorum meorum dono fratribus meis Ecclesiæ S. Mariæ de Toledo pro anniversario meo unam vineam, &c.* Integra legi potest in fine *Historiæ Toletanæ*, seu primi eius voluminis, D. Petri de Roxas Comitis de Mora iam laudati, anno MDCLIV. Matriti editæ.

147. Quominus, verò hic admittamus agi de Iuliano archipresbytero Toletano, quantumvis S. Mariæ canonicos Christiano cuiusvis status aut conditionis recepto more fratres suos vocare potuerit: nos cogit *Alvazili* munus, quod nomini suo restator præposuit. Hoc enim ex Arabica lingua desumptum, vulgareque inter Christianos etiam vocabulum, urbis aut loci rectorem seu gubernatorem importat: quod minimè clerico Tolitano convenit. Petitis ex eodem ævo testimoniis id credere oportet. In Lamecensibus comitiis Henrici Regis Portugalliæ primi tempore habitis ^k, si fictitia non sunt, *Omnes (legitur) de regno Portugalliæ obediant Regi, & Alvazilibus locorum qui fuerint ibi per nomine Regum; & isti iudicabunt per istas leges iustitiæ.* Latina Regis *Alphonsti VII.* ms. adhuc *historia* (1) huiusmet sæculi, ita habet de Zafadola Rege Saraceno loquens: *Quando hæc audivit, vocavit filios suos*

^k Apud Ant. Brandanum in *Monarch. Lusitan.* tomo 3. lib. 10. cap. 13.

330. & initio sequentis; & in eo pro: *filios suos ex uxore*, restituit: *filios suos & uxores*: quæ lectio magis arridet.

suos ex uxore, & Alguaciles, & Alcáides, omnesque maiores suos, &c. Chronicon quoddam Gothorum ex codice ms. Andreae Resendii ab Antonio Brandano Portugalliae historiographo editum. *Era MCXXXIX. octavo Calendas Septembris obiit Alvazil dominus Sifnandus. Cuius Sifnandi meminit Salvatus in vita S. Martini presbyteri Sauriensis, de qua superius mentionem habuimus, eodem usus muneris vocabulo. Verum enimvero (ait) post longa annorum curricula sub Adephonsi Regis imperio praefectum suum Alvazil Sifnandum Aben-Mir, qui tunc temporis Colimbricensem urbem, Montis-maiorensiumque municipium suo solerti pectore procreabat, reedificationem habere coepit. Frustrà ergo in legato isto Iulianum hominem sacris addictum quaerimus. Iulianum, sive Illanum (quod idem hominis nomen est) Toletanae urbis praefectum eo instrumento designatum credunt ex nostris quidam (1).*

148. Secundò, dicitur in almae Toletanae Ecclesiae bibliotheca librum servari manu exaratum gothicis characteribus Conciliorum Hispaniae, cuius Scripor sui notitiam huic elogio commendatam in eo reliquit:

*Finit liber Canonum Concilii
nu me ro
Sanctorum patrum, seu decreta praesulum
fo li o rum
Romanorum feliciter.*

Deo gratias.

*hu ius
Iulianus indignus presbyter
scripsit, is,
li bri*

*Cuius est adiuvante Deo,
habitans*

C. C. C.

*In Alkalaga, quae sita est
super Campum*

L. I.

*Laudabilem F. XVII. K. ✠.
5. Ian. ICXXXIII.*

Atque ad hunc ipsum à se scriptum codicem Conciliorum respexisse aiunt Iulianum in Chronici fine, ubi ait Concilia Toletana saepe se transcripsisse, ubi & admonet se vixisse Toleti, & aliquando in

Alcalà, in campo laudabili. In qua relicta ibi nota suae habitationis, notae illi Conciliorum libri consona, mirè triumphant Iulianae fabulae propugnatores. Cùm potius manifestè appareat, ob notam libri Conciliorum prius observatam, imposuisse Iuliano eius artificem, ut loqueretur de se congruè omnino his quae libri Scriptor incertus sibi adscripserat.

149. Tertio adduci potest pro asserendo huius temporis Iuliano, Alphonso Regis VI. epistola ad Petrum Toletanum S. Iustae (uti vocat) Episcopum XIV. Februarii, era MCXX. (qui annus est Christianus MLXXXII.) directa. Habuit hanc epistolam à D. Roderico Zapata canonico Caesaraugustano, & in senatu rerum iudicarum sub Philippo Rege II. consiliario, Hieronymus Romanus de la Higuera quod ipse refert eiusdem *Tolet. histor. lib. 16. cap. 1. ex bibliothecae magni Antonii Augustini vetustis schedis exscriptam. In ea respondens Alphonso Petri epistolae, quae eum ex urbe ipsa Toletum ad continuandam eius obsidionem hortabatur: ea de Iuliano ait, quae, latina ipsa non adepti, dabimus ex vernaculis ab Higuera productis in latinum translata. Fac ut Iulianus archidiaconus conferat se in hunc locum, ubi ego sum, secreto & cautè. Cum eo enim mihi opus est nonnihil agere. Mane inveniet me quo loco Agaliense monasterium fuit, aut propè in Praetoriensi SS. Petri & Pauli, hora post meridiem quartà. Salvo iterum, pater, & sancte, atque ora pro me misero peccatore. Hunc ait Higuera esse Iulianum à se quandoque laudatum, qui scripsit *Vitarum Toleti Archiepiscoporum catalogum. Sed cùm hæc non aliunde quam ex eodem Higuera ad nos pervenerint: sedet utique Thomae Tamaii monitum de hominis ingenio, quod, ne toties repetamus, in Notis eius ad Luitprandi Chronicon videri potest.**

150. Suggestunt & alia, non iam ut Iulianum aliquem per hos dies existisse credamus Toleti presbyterum; sed pro certitudine eius operum quae circumferuntur, maximè Chronici, argumenta, qui seduci se his figmentis semel passi sunt.

151. Primò id quod refert Iulianus,

Christi MCLII. cui subscribunt Comes Pontius Maior-domus: Rodericus Muñoz: MENENDO ALGUAZIL testis. Item fol. CI. habetur Adelfonsi VII. donatio Toletanae Ecclesiae eiusque Archiepiscopo Cerebruno facta, Aldæ de Cortes: cui subscribunt Comes Petrus de Lara: Comes Lupus: Senior Fortun Lopez: STEPHANUS IULIANI ALGUAZIL &c.

(1) In Bibliothecae Regiae Matritensis codice Privilegiorum, Ambrosii Morali autographo, fol. LXXXV. existat Adelfonsi VII. Imperatoris charta data Segoviae VI. Cal. Iunii Era MCXCI. Christi MCLIII. cui subscribunt Ioannes Toletanus Archiepiscopus: Guter Rodriguez Alcaide in Toletum: ALUAZIL IULIANUS DE CAPELLA &c. Item fol. LXXXIV. eiusdem Adelfonsi alia mensè Septembri Era MCXC.

¹ Eodem tom.
^{3.} Monarch.
Lusitan. in fin.

^m Apud Moralem lib. 17. cap. ult. & apud Comitem de Mora in *Histor. Toletan.* lib. 1. cap. 12. qui addidit quod inter lineas scriptum est de foliorum numero.

ⁿ De Compluto & Alcalà, & Campo laudabili plura habet D. Thomas Tamaius ad Luitp. Chronicon ex pag. 135.

^o Apud Moralem legitur *17. fer. Kalend. Iun. era ICXXXIII.*

^p Procurad que Julian archidiano venga à verme de yo esloy, con secreto, y recato. Tengo ciertos negocios que comunicar con el. Hallarme há mañana donde fue el Agaliense, d cerca de allí, en la Pretoriense de San Pedro y S. Pablo, à las quatro despues de medio dia. Otra vez salud, padre, y santo, y ruega por mi peccador miserable.

^q Ad annum DCCXLVIII. pag. 139.

^r Comes de Mora in *Histor. Tolet.* lib. 1. cap. 12.

^s In Chroniconum. 625. & Adv. ultimo.

ex-

expugnationi nempe se interfuisse Almeriæ urbis eamque carmine descripsisse, confirmari aiunt eo quod in Toletanæ Ecclesiæ bibliotheca liber sit manu exaratus, qui opus hoc metricum unâ cum *Historia rerum gestarum Alphonsi VII. Imperatoris* continet: quam historiam Iulianus ipse attribuit sibi Adversario 582. sive ultimo. Sed cum novisset Hieronymus Romanus eo loci, quem frequenter adire solebat, prædictum extare codicem non ullo auctoris notato nomine: fecit quod sæpè aliàs, nominavitque eorum, quæ ibi erant, proprio illius testimonio, auctorem Iulianum (1).

152. Æquè plumbeum est, atque eodem impulsu declinatur telum secundum, quod scilicet in eadem bibliotheca Ecclesiæ Toletanæ reperiatur liber quidam, cui titulus: *Biblia sacra versibus exposita*, qui Rigam quendam habet auctorem. Quæ quidem Rigam fuisse archidiaconum Toletanum à Raymundo primo Episcopo creatum, eiusque libri Scriptorem, Iulianus nos monet in epistola Chronici præambula ad Albertum Furnensem. Attamen & hunc ibi librum Higuera viderat, quem fallendi occasiones captanti, proclive fuit fictitio archidiacono Toletano Rigam tribuere apud Iulianum. Sed, quod mirere, ignoravit bonus pater huius libri, quem *Auroram* vocavit, auctorem Petrum de Riga fuisse appellatum, nec ultrâ quàm clericum Rhemensis Ecclesiæ, Henrici Gandavensis qui laudat inter Scriptores Ecclesiasticos testimonio¹. Exstat quidem opus non modò in Toletanæ Ecclesiæ, sed & in collegii sancti Bartholomæi Salmantina bibliotheca, ut audio; estque metrica explanatio Bibliorum, sive eorum partis (2).

153. Tertium adiungitur eadem responsione retorquendum. Ait Iulianus²: *Decimo quarto Decembris occisi sunt in persecutione Numeriani Imperatoris in urbe Beati, consulari Holybrio Baticæ provincie, Iustus, Sifinius. Isidorus Pontifex Hispanensis sanctissimus & doctissimus in horum laudem eleganter hymnum edidit. Exclamatur hic, & in cælum attollitur Iuliani diligentia, qui horum martyrum, cum*

nomina tum passionis locum solus memoravit, ab Smaragdo quodam Benedictino monacho S. Michaelis abbate doctus, qui eorum acta literis commendaverat, in bibliotheca eadem Toletana, unâ cum vitis aliis Sanctorum, in membranis descripta. Certè laudari debuit potius quàm veteris Iuliani, recentioris Higuera industria: qui cum bibliothecam istam Toletanam frequenter excuteret, eâ tamquam armamentario usus fuit ad milites suos armandos, quibus hoc erat in mandatis, vera omnia ut everterent falsorumve aggestu deformarent. Dicam quod res est. Legit is in Toletano isto codice *Acta Iusti & Sifinii* sub Holybrio consulari passorum Numeriani Imperatoris tempore. *Iusti & Sifinii*, inquam, quomodo ibi appellantur; bibique imprudens errorem. Haud enim Iusti comes Sifinius sed Abundius fuit, ut constat ex illo, quem Iulianus adducit, S. Isidori hymno in Missali Mixtarabico sive Isidoriano. Unde missi sunt à Baronio in *Romanum Martyrologium*³. Addidit tamen pro petulantia sua Iuliani artifex loci nomen, quod acta reticent (3). Et hoc existimatur congruum esse argumentum bonæ fidei Iuliani!

154. Sed antequam ad particulares eum refellendi locos descendamus, è re erit de Iuliano nunc nos id, quod de se ipse deque suis operibus annotavit in medium producere; nec interim omittere quænam vel hic contraria aut improbabilia dixerit annotare. Filium se esse ait alicubi Nonnii Petri⁴. Cur autem non vocatus fuit Iulianus Nonnii, ut mos fuit illius ævi? Alibi⁵ Petri Iuliani (patrum duorum prolem), Toletique natum, & baptismo lotum à Paschali Archiepiscopo Toletano⁶, cuius principium ab eodem auctore ponitur⁷ anno MLV. sicut & obitus anno MLXXV. sive MLXXIX. Intra hoc ergo vicennium, plus minus, natus Iulianus fuit, seu verè initio eius, ut colligere datur. Quis enim tardiùs potuit natus, tricenario scilicet minor, ad vicariatum sive regimen Toletanæ suæ Ecclesiæ, dum vacaret Sedes, cooptari? quod factum iam anno MLXXXV. quo ipso urbs

To-

nus D. Ioannes Antonius de las Infantas.
(2) Cantorem & Canonicum Rhemensem vocat Fabricius in *med. & inf. T. V. pag. 277*. Eius opus *Aurora* inscriptum nullibi non existit in editis Europæ Bibliothecarum Catalogis. Est & aliud opus *Aurora* inscriptum, sive de *Arte Notariatus*, cui glossas adiunxit Petrus quidam de *Unçola*.

(3) Fortassis hic codex fuerit in quo pro *Hi*erusalem, *Beatiæ* urbis nomen subrogatum à veteratore fuit. Et subit eundem codicem esse.

¹ Cap. 22.

² Chronici n. 283.

³ Eadem die XIV. Decembris.

⁴ Adv. 93.

⁵ Chron. num. 641.

⁶ Ibidem.

⁷ Chron. num. 340.

(1) Memini me olim Toleti cum essem ad ann. MDCCL. Iustrandis ac recensendis Amplissimi Canonice eius Ecclesiæ Bibliothecæ codicibus in per-vetus Legendarium incidisse in quo cum alicubi pridem scriptum fuisset: *In Hierusalem Passio SS. MM. Iusti &c.* ceu clara fugientium semerisarum literarum vestigia demonstrabant: pro *Hi*erusalem recenti manu subrogatum *Beatiæ*. Atque hunc alterum esse è codicibus quibus olim usus fuerat Hieronymus Romanus Higuera, retulit mihi Cl. Doctissimusque eius Ecclesiæ tunc Canonicus mox Deca-

^c Chron. num. 554. & 557.

^d Adv. 398.

^e Adv. 410. pag. 96. & in Chron. num. 641.

^f In *Præfat. Chronici.*

^g Chronicon num. 623.

^h Adv. 527. & 528.

Toletum capta ab Alphonso VI. fuit, eadem credimus affirmanti ^c. Peregrinationem item unâ cum Raymundo Toletano antistite in Galliam suscepisse: in Portugallia quoque peregrinatum ^d, & in Valentino regno in comitatu Bernardi Archiepiscopi Toletani, Apostolici per Hispanias legati. Temerè quidem & inadvertenter, cum Valentia regnum in ditione infidelium Mahometanorum eo adhuc sæculo perseveraret. Tum Romæ semel atque iterum fuisse ^e, senili iam seu decrepita ætate, hoc est erâ MCLXXXIX. sive anno Christiano MCLV. Ex archidiacono Toletano eiusdem Ecclesiæ archipresbyterum à Raymundo Archiepiscopo. creari meruisse ^f: qui Raymundus hoc anno diem suum iam obierat, ut Ioannes Mariana docet lib. 10. cap. ultimo.

155. Audivimus quoque eum anno isto MCLV. factum fuisse archipresbyterum, qui ante triginta circiter annos eadem dignitate mactus, referente ipso, adstitit coronationi Alphonso VII. Regis, atque ad eum orationem habuit ^g. Centenario maiorem se scribere adhuc ait in fine libelli *De eremitoris*; & perduxisse Chronicon suum usque ad MCLX. in calce Adversariorum. Sed nondum viventis metam ei ponimus, qui alicubi scriptum reliquit (cùm de S. Isidori Mantuani, hoc est Matritensis, sacris exuviis loqueretur ^h) factam fuisse primam earum translationem anno MCLV. à cœmeterio ad Ecclesiam S. Andreae, secundam verò à Celebruno Archiepiscopo ad latus altaris SS. Petri & Pauli, cùm in pavimento ante dictum altare xxxviii. annis prius iacuisset. Vixit ergo usque ad MCXCIII. sive centesimum tricesimum octavum circiter ætatis annum. Id enim temporis ab initio Paschalis usque huc intercedit. Quam eius ætatem sic extendere ut naturæ leges supergrederetur, minimè debuit is qui fabulis suis propitia cupiebat legentium iudicia.

156. Multa quidem tam longævus vir scribere potuit, & scripserit utique, si æquum & fas esset credere de se affirmanti tam nullius fidei (sic putamus) historico. Nam præter ea quæ diximus pro Iulianæ edita, de quibus sigillatim distincteque paulò post quæremus, sequentia idem Iulianus sibi attribuit opera:

157. *Historiam* scilicet *Regis Alphonso VI.* Nempe in Adversariis 422. & 582. sive ultimo.

158. *Historiam Alphonso Regis VII. cogn. Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

(1) Monachum Benedictinum Exiliensis Cœnobii fuisse pridem diximus à Comitis Ducis Olivariensis

nomento Imperatoris, quam Anonymo iam suprâ (ignoratur enim auctor (1)) adscriptimus, Adversario ultimo. In *Historia Toletana Ms. Patris Higuerae lib. 17. cap. 18.* id quoque asseritur ex Iuliano.

159. *Historiam domini Bernardi Archiepiscopi Toletani*, primi post recuperatam à Mauris urbem. In eodem Adversario ultimo.

160. *Historiam specialem De obsidione & captione Toleti; ac de tempore captivitatis.* Ibidem.

161. *Vitas multorum Sanctorum* tam prosâ quàm carmine. Ibidem.

162. *Origines & successiones multorum nobilium Muzarabum & Toletanorum, videlicet Barroforum, Nucumque, & Toletanorum, Godielium, Columbatorum, Ficulnorum, Portocarretorum, Pantoxarum, genus Munionis Adephonsi, Arlarum (mendosè editum cognomen hocce credimus) & similiter Alcarramarum.* Ita disertis verbis ibidem. Meminit huius operis, uti deperditi, Hieronymus Romanus de la Higuera in *Hist. Ms. Tolet. urbis* hisce verbis, quæ latina damus ex lib. 16. cap. 1. iam in superioribus utrâque linguâ in medium producta. *Iulianus archidiaconus, postea archipresbyter Toletanus, refert se inter alia reliquisse opus, sive librum genealogicum De nobilitate Muzarabum Toletanæ urbis, præcipuè Barrofos (Hispanâ formâ hæc damus cognomina, ut notiora lectoribus reddantur) Portocarreros, Gudielles, & Pantojas. Neque hic liber, neque alius ex his quos auctor hic reliquit, usquam exstant: qui sanè magnum attulissent antiquis huiusce urbis atque nobilium Muzarabum rebus lumen. De hoc opere facienda nobis erit mentio, cùm Chronicon in examen vocabimus.*

163. *Pro Officio Muzarabum.* Ex Adversario 434. hæc sunt: *Ego utpote archidiaconus prius, nunc archipresbyter sanctæ Iustæ, defendi libris editis Officium Muzarabum, vel sancti Isidori Missale, Breviarium, Manuale, & Antiphonarium, quod primus reformavit sanctus Melantius Episcopus Toletanus, &c.*

164. *Volumen epistolarum, & bullarum, ac privilegiorum à sancto Eugenio primum ad Raymundum de Patriarchali iure sanctæ Ecclesiæ Toletanæ, satis longum.* Adversario ultimo.

165. *Librum carminum & panegiricorum* dicatum Alphonso VII. Imperatori. In Chronico num 639.

166. *Carmina quædam De captivitate*

librorum Catalogo.

F Al-

Almeriæ. Hoc est carmen, quod servari diximus unà cum historia Regis nuper laudati Alphonfi VII. in codicibus mss. Adversario ultimo.

167. *Epitaphia aliquorum Archiepiscoporum Toletanorum & virorum illustrium*, de quo (ait ibidem) exstat iustum volumen.

168. *Prologum in librum Soliloquiorum B. Ildephonsi Archiepiscopi Toletani*, quod (potius qui) incipit: *Dominus meus*. Adversario 412.

169. Translationes quoque has ex arabico in latinum:

170. *Historiæ Hispaniæ Rasis, Mauri Arabici*. Adversario 422.

171. *Averrois medici Cordubensis quorundam operum*. Ibidem. *Averrois* (inquam) qui sæculo integro post hunc interpretem suum vixit: de quo errore & anachronismo loco suo lectores admonebimus.

172. Item ex arabica, seu hebræa, in vernaculam Hispaniæ tunc temporis linguam,

Trium epistolarum in Tabulario S. Iustæ repertarum. Primæ Iudeorum Hierosolymitanorum ad Hebræos Hispanos, præcipuè Toletanos, ut suffragarentur in morte Iesu Christi, &c. & ipsi noluerunt horum petitionibus consilioque consentire. Secundæ Responsivæ Toletanorum ad Hierosolymitanos. Tertiæ, in qua petebant Hierosolymitani Annas, & Caiphas, & Ioseph, & alii, ne si venirent discipuli Christi, & in primis sanctum Iacobum Zebedæi filium (sic omnino) nullo modo eos admitterent. Adversario 421.

173. *Epistolæ aliis, quam scripserunt Iudæi Toletani qui erant Hierosolymis, De Resurrectione Christi & adventu super discipulos Spiritus sancti, & quod Apostoli loquerentur variis linguis, & de miraculis Petri*. Advers. 424. & Advers. 474. 475. 476. 477. Meminit & Adversario 10.

174. *Epistolæ, quam Rabbi Calelutenfis (scribe.....) misit ad Moysen Hispanum Rabbinum maximum consistentem in Hierusalem, qui & venit cum literis de non recipiendis à Iudeorum Hispanorum synagoga discipulis Christi*. Adversario 424.

175. *Scripturarum quarundam ex arabicis ferè mille, quæ erant in Archivo Toletano tempore Maurorum*. Adversario 425.

176. Nec non de Græco in Hispanum, *Historiæ Eutropii historici Christiani, in qua multa de sanctis Apostolis Dei tractat, &c.* Adversario 423. Eutropius quidem, cuius *Breviarium* exstat rerum Romanarum, utpote Italus, latinè scripsit, non græcè,

neque compertum, gentilisne an Christianus fuerit. Hoc tamen eius *Breviarium* græcè vertit, auctore Suida, Capito Lycius. Vossium vide, si lubet, lib. 2 *De historicis latinis* cap. 8. ac *De historicis græcis* lib. 2. cap. 17. Nullum tamen (verbum) in hoc *Breviario* de Christo aut eius discipulis: quæ quidem nec ad alium ex Eutropiis, qui usquam fuerunt, memorati ab eodem Vossio¹, pertinere possunt. Quare hanc existimamus meram Pseudo-Juliani fabulam.

177. Item de Latino in Hispanum, *Epistolæ sancti Pauli ad Hebræos Hispanos, præcipuè Iudeos, qui venerant ex XL. quos transtulit Nabuchocerdam Hieros..... & ad Zamorenses, qui dicuntur nonnullis vocati Numantini; & hanc apud se dicunt autographam conservare*. Adversario 426. Quæ insignis est fingendi audacia aut temeritas: de qua alibi.

178. *Historiæ, quæ erat in tabulario sanctæ Mariæ Casaraugustanæ de Pilari, &c.* (hæc est celebris historiola de apparitione Deiparæ Virginis Apostolo Iacobo, & ædificatione capellæ extra Casaraugustam urbem eius nomini, ut ferunt, dicatæ). Adversario 428.

179. *Historiæ sancti Memmii Mantii, primò Catalaunensis, mox Eborensis Episcopi, cuius corpus sepultum est in Hispania, &c.* Adversario 431. Unum ex duobus sanctis Memmio, & Mantio finxisse Iulianum, alibi erit comprobandi locus.

180. Transtulisse quoque se ait *Pœmata Orontii patriæ Tarraconensis, Episcopi Illiberitanæ Ecclesiæ, ad quem Sidonius Apollinaris scribit, &c.* Adversario 433. Eiusdem Orontii meminit in *Chroniconum*. 256. ubi appellat Episcopum Tarraconensem, quem alii (ait) vocant *Orientium*, & fuit Episcopus Illiberitanus in *Bætica*, civis autem *Tarraconensis*, & *Scriptor nobilis*. Diximus iam, cum de Orentio ageremus, nullam sive huius sive Orontii, sed unam Oresii, mentionem in epistola 12. lib. 9. epistolarum Sidonii reperiri.

181. Memorat & Hieronymus Higuera in *Toletana historia* ms. ^k libellum, seu Memoriale Iuliani se vidisse, in quo annotaverat quosdam libros Ecclesiæ sanctæ Iustæ Toletanæ; atque inter alios *Historiam Arthuagi Cislæ monasterii abbatis tempore Sisebuti Gothorum Regis*. De qua dictum à nobis loco suo quid existimandum esset.

182. Ecquidem hæc de se ipse, aut alii de Iuliano Scriptore (verane an falsa?) literis consignavere. *Chronicon*, *Adversaria*, *De eremitoriis* libellum *Collectionum*

¹ Diæ. lib. 1. cap. 8. De H.L.

^k Lib..... cap. 6.

variorum carminum à superioribus seorsum habuimus, eò quod edita iam simul hæc sint, uti diximus; atque item epistolas præfulum à Iuliano collectas cum eiusdem annotationibus, quibus adiunxit suas D. Laurentius Ramirzius in editione Antuerpiensi operum Luitprandi, ex schedis ut suspicamur totis memorati Hieronymi Higuerae Toletani.

183. Sed de his strenuam, nec parum brevem, institere opus est disquisitionem ad calcem huius Bibliothecæ veteris quam prosequimur depromendam, iactis dumtaxat hinc fundamentis seu locis convincendi falsitatem Iulianæ suppositionis, ferè iisdem cum his quorum tenore usi sumus ad similia Dextri, Maximi, Luitprandique pseudo-historicorum, arguendas nugas (1).

CAPUT IX.

Duodeviginti ostenduntur loci, ex quibus refellere promptum est cuius Iuliani Chronicon & Adversaria.

184. IULIANI fidem in Chronico & Adversariis multi redargutionum loci seu capita collabefactant, multi affligunt: quos omnes summam dabimus, indicatis tantum, non perpensis aut comprobatis exemplis confirmatos. Hoc enim maioris argumentum operis Iuliani scilicet hypobolimæi, fecimus.

I. *Anachronismos sæpè committit: ea quæ infra tempora eius contingere, aut non eo tempore quo contingere, incautè memorans.*

II. *Contradicit sibi ipsi & aliis authenticis Scriptoribus, quorum fides non lubrica.*

III. *Desiderantur in his scriptis ea eius testimonia, quæ alii ex iisdem scriptis, prorsus ederentur in publicum, laudare; aut non ea facie in publicum prodierunt, quam præ se ferebant apud laudatores.*

IV. *Depromit auctor ea quæ dicit ex Scriptoribus eo recentioribus; & ubi illi à vero deviant, cum his & ille fallitur.*

Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.

(1) Videtur propositum Nostro fuisse singulas quæ præcedunt Pseudo-Iuliani Petri absurditates ad iustam trutinam exactas sub huius Bibliothecæ finem solidis rationibus atque argumentis refellere ac confutare: quod idem in MS. iustæ molis ac stupendæ doctrinæ volumine, in Regia Matritensi Bibliotheca superflite, in Flavii Dextri, Marci Maximi, Eutrandi & aliorum id genus Chronicis, abunde ab eo præstitum novimus. Invidere tamen hæc hactenus Hispanis nostris ut publici iuris fierent

..... *crudelia fata:*

Fata quibus nequeas opposuisse manus, ut profanus olim Poeta.

V. *Errorès crassissimos, falsa, absurda multa passim continet.*

VI. *Impiis narrationibus piorum aures offendit, & sanctitatem iis tribuit de quorum sanctitate aliunde non constat.*

VII. *Homines duos in unum coagmentat, aut unum in duos dividit, ad conciliandas variantes sententias.*

VIII. *Sanctis quorum ignoratur natalis locus, Hispanos natales temerè asserit; atque item æquivoco usus, assignata his martyrii loca in martyrologiis, cum Hispaniæ aliis eadem facit.*

IX. *Eundem æquivocationis ludum in locis ludens, peregrè facta quæque in Hispania contigisse ridiculo ausu scribit.*

X. *Archiepiscopatus Toletani primatiales dignitates à prima Evangelii apud nos promulgatione sæpissimè ac ferè omnibus paginis ridiculè & importunè inculcat.*

XI. *Hispanis Episcopis, qui non eò venère, constare facit aliarum nationum Concilia.*

XII. *Hispanis Episcopis nuncupatas decretales summorum Pontificum fingit epistolas.*

XIII. *Quibusnam scripta sint Martialis epigrammata, ridiculè anxius est.*

XIV. *Ex iis quæ vidit monumentorum veterum inscriptionibus aut recentiorum auctorum observationibus, suas procedit.*

XV. *Ut emergat è difficultatibus heri aut nudius tertius, ut sic dicam, suscitatis, totum se in affectatas effundit expressiones.*

XVI. *Certis incerta addit & fabulosa.*

XVII. *Nova, inaudita, inverisimiliaque, & ab aliis indicta refert.*

XVIII. *Quibus ut fidem adstruat, fingit se ex nunquam aliis auditis aut visis auctoribus, quorum opera laudat, profecisse. Inquiritur in ea omnia, quæ ex hisce derivavit fontibus. In re geographica Hispaniæ multa is temerè, multa ineptè, & antiquitati contraria excogitanda, dicenda sibi indulget (2)*.*

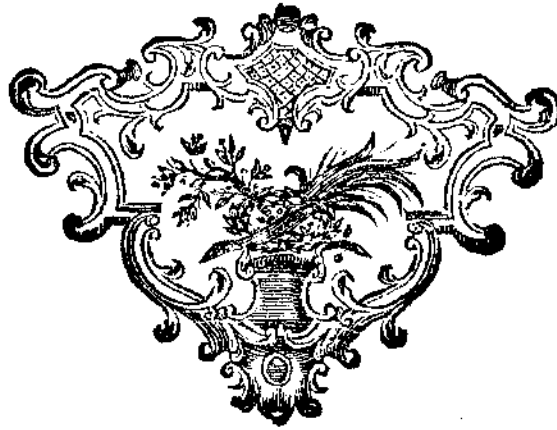
F 2

(2) In alio item MS. eiusdem Regiæ Bibliothecæ Matritensis volumine præcedentia octodecim adversus Pseudo-Iulianum loca singulatim à Nostro examinantur & refelluntur: quibus adiungit alium, nimirum: *Inculcata sæpius & affectata Ficulneorum Toletanorum & aliarum familiarum eiusdem urbis quibus assentari voluit apud Iulianum & alibi mentione, palam ostendit se Pater Higuera Pseudo-Iuliani architectum: in quibus exquiritam Viri industriam & singularem patriæ historix veterisque Hispaniæ chorographiæ cognitionem non satis laudare possum.*

* Adnotare hoc loco placet nonnullos incertæ ætatis Scriptores Interpretesve omnino Nostro indictos, qui mihi dum hæc scriberem succurrebant; quosque non longe ab hoc in quo versamur XII. sæculo lucubrationes suas edidisse credibile est; cum eo adhuc tempore australior Hispaniæ plaga sub Maurorum iugoteneretur, nimirum:

- I. *Alfonsum VIII. al. IX.* Castellæ Regem qui Mauros ad Ubedam sive ad Tolosæ Navas memorando prælio superavit idemque scripsit Epistolas binas *De Saracenis profligatis; ac De Albigensium hæresi exstincta*, Basileæ MDLIII. editas; atque aliam *Ad Philippum Augustum Franciæ Regem* quam edidit Baluzius *T. II. Miscell. pag. 251. Fabric. T. I. p. 71. in fin.*
- II. *Ioannem Toletanum*, cui in Bibliotheca Bodleiana *classi IV. n. 1030.* tribuitur versio ex Arabico libri: *De nativitatibus.*
- III. *Ioannem Boniam*, (seu Boniæ) Valentinum Interpretem ex Arabico libri inscripti: *Sexagenarium instrumentum, sive Canones quadrantis universalis* Auctore *Alfachy Sara-*

- ceno. In Bibliotheca Galiarum Regis *Part. IV. pag. 354. col. I. col. 7416.*
- III. *Magistrum Martinum* Hispanum Physicum *Libri Geomantiæ auctorem.* In Bodleiana *Classi XVI. n. 6714.*
 - V. *Franciscum Nipham* Hipalensem *Alfragani Astronomi* ex Arabico interpretem. In Bodleiana *Classi V. n. 1829.*
 - VI. *Guillelmum Hispalensem*, qui in *Artem de cælo & mundo* scripsisse dicitur in Bodleiana *Classi V. n. 1656.*
 - VII. *Iacobum Toletanum* Monachum Eremitam quem plurima scripsisse ferunt. Gesnerus in eo præter *Marcum Canonicum Toletanum, Dominicum Archidiaconum Segoviensem*, & alios à Nostro in Bibliotheca Scriptorum incerti temporis laudatos, de quibus inferius sermo recurret. Item: Huc refero *Petri I. Aragonum Regis Constitutionem adversus hæreticos Waldenses, sive Sabbatatos & Pauperes de Lugduno* anno MCXCVII. editam. Exstat in Baluzii appendice ad *Marcam Hispan.* p. 1384. & alias de quibus vid. *Io. Alb. Fabric. med. & inf. T. V. p. 242.*

BIBLIOTHECÆ VETERIS HISPANÆ LIBER OCTAVUS.

DE SCRIPTORIBUS DECIMI TERTII SÆCULI.

PRÆMONITIO DE REGIBUS.

UCCESIONES Regum præmittere operæ pretium duximus, ut in superioribus libris, eo fine, ut sub quonam eorum se quisque fecerit merito scriptorum illustrem legentibus, duo simul ordines, cum Regum, tum doctorum hominum, sive duæ Imperii ac doctrinæ facies, in conspectum veniant.

2. In Castellæ regno Alphonfus VIII. *Nobilis* cognominatus & *Bonus*, inchoavit sæculum iam vetus princeps, absolvitque vitæ cursum anno eius decimo quarto. Successit ei Henricus filius decedens anno MCCXVII. relicta regni herede sorore Berengariâ Alphonfi Legionensis Regis coniuge: quorum filius Ferdinandus, huius nominis tertius *Sandus* vulgò dictus, à matre hoc eodem anno Castellano sibi renunciato, patre verò anno MCCXXX. diem suum obeunte, Legionensi imperio susceptis usque ad sæculi quinquagesimum secundum simul tenuit. Hoc anno ad superos evolans, Alphonsum X. aliàs XI. *Sapientem* appellatum, utriusque regni heredem reliquit: quem anno MCCLXXXIV. vitâ functum, Sancius excepit IV. eius filius, *et bravo* cognominatus. Hoc decedente post undecim annos, hoc est MCCXCV. Ferdinando eius nato contingit, ut sæculo finem imponeret.

3. Hoc ipsum inchoavit in Aragonia Petrus cognomento *Catholicus*: cui filius successit Iacobus I. anno MCCXIII. huic autem Petrus eius natus anno MCCLXXVI. Petro Alphonfus III. anno MCCLXXXV. Alphonso Iacobus II. anno MCCXCI. Portugalliæ post Sancium I. qui obiit anno sæculi XII. Alphonfus II. usque ad XXIII. Alphonfus III. usque ad LXXIX. Dionysius, quod superest, Reges fuere. Navarraeos ineunte sæculo Sancius VIII. seu *Fortis*, regebat, cui successerunt hoc ordine: Theobaldus anno XXXIV. alter Theobaldus LIII. Henricus LXX. Ioanna LXXIV. quæ Philippo Pulcro Galliarum Regi post decennium nubens, ad Francos Navarrae regnum transfudit.

CAPUT PRIMUM.

De DURANDO DE OSCA, è Waldensium hæresi ad Ecclesiam recepto, & eius scriptis. De ALPHONSO RAMIRI Auriensi Episcopo, & eius S. Euphemie martyris, & S. Antonii abbatis historiis. De hac ultima queritur. De DOMINICO Placentino antistite, eiusque Chronico De Alphonfi VIII. rebus.

De DIDACO DE CAMPIS atque eius opere *Planeta Toleti* ms.

4. CIRCA huius sæculi initium reliquæ adhuc supererant Waldensium hæreticorum sectæ, quæ in Galliis maximè grassata fuit. Ex his quidam ad se rever-

fi meruerunt in gremium recipi Ecclesiæ ab Innocentio III. tunc Pontifice. In quibus nominantur præcipuè DURANDUS, scilicet DE OSCA, quem nullus dubito ab eius nominis in Aragonia urbe cognominatum¹; & Wilielmus de Sancto Antonino, cum aliis fidem catholicam solenniter professis apud eundem Innocentium: quorum confessionis tenorem, & novi, quod sibi imposuerunt, instituti rationem continet epistola eius 78. libri 13. *Regesti*, qui respondet anno huius sæculi decimo: quæ quidem epistola inscripta est Archiepiscopo Tarracónensi, & suffraganeis eius; impositumque in ea his omnibus, aut Archiepiscopo cum suffraganeorum aliquo, ut poenitentes eos iuxta Ecclesiæ ritum reconciliare procurarent. Pertinet quoque huc epistola Innocentii 77. iisdem *Durando de Osca, Willelmo de S. Antonino, eorumque fratribus* scripta (1).

5. His æqualis auctor Guilielmus de Podio-Laurentii (*Puy-laurens* vulgò audit) quem Guilielmus Catellus publici iuris fecit ad calcem historiæ suæ Comitum Tolosanorum in Chronici cap. 8. huius Durandi, eiusque consignatæ scriptis doctrinæ recordatur, dum ait: *Fuit alia disputatio apud Apamiam, in qua soror Bernardi Rogerii &c. Fuitque ibi disputatum contra Waldenses sub magistro Arnaldo de Campano tunc clerico sæculari arbitro à partibus electo: qui cum eius iudicio succubissent, ex eis ad cor aliqui redeuntes, ad Sedem Apostolicam adierunt, & poenitentiam habuerunt, datâ sibi licentiâ vivendi regulariter, ut audivi. In quibus Durandus de Osca fuit prior, & composuit contra hæreticos quædam scripta. Et tunc in quadam quidem parte Cataloniæ annis pluribus sic vixerunt; sed paulatim postea defecerunt.* Hæc ille.

6. Cessit è vivis erâ MCCLI. qui annus est sæculi decimus tertius, in Sede sua Auriensi regni Galleciæ ALPHONSUS RAMIRI, aliàs FERNANDI, post tricesimum pontificii annum (2), ut in libris eiusdem Ecclesiæ legitur: è quibus *Theatrum* eiusdem scribens Ægidius Gundisalvi Davila profecit^m. Qui & ait præfulem hunc histo-

riam quandam *De miraculis S. Euphemie martyris* (quoniam autem sermone quarimus) scripsisse; atque item à Græco in Latinum Vitam S. Antonii abbatis transfuisse, scriptam scilicet à S. Athanasio; alia enim nunquam exstitit. Et quis auderet post hunc historicum? Hæc tamen S. Hieronymi operâ in sermonem venit Romanumⁿ, eaque vulgò creditur quæ in manibus omnium est, laudata à Gelasio Papa inter scripturas à fidelibus suscipiendas^o. Nam Evagrii Antiocheni Episcopi alia in latinum translatio, cuius meminit idem Hieronymus^p, periisse videtur. Quare non video quid movere potuit nostrum Auriensem Episcopum; nisi è latina Hieronymi versione vernaculam dederit: quod magis credo (3).

7. Occasione mortis Alphonfi Regis Castellæ VIII. quæ MCCXIV. contigit, laudamus hic de rebus eius gestis quandam historiam, cuius notitiam Hieronymo Romano de la Higuera Societatis Iesu acceptam ferimus. Hic enim in toties à nobis memoratæ *Toletanæ urbis & regni historiæ* adhuc ineditæ libro 20. cap. 8. Chronicon citat, sive historiam hanc manu exaratam, quæ olim fuit Comitum de Comares (immo Marchionis; & Didacum Fernandi à Corduba indicatum credimus, qui tertius fuit Marchio de Comares, & ultimus huius tituli; filius enim eius ex Ioanna Folchia Cardona susceptus, & reliqui successores Duces de Cardona & Segorbe appellari fuere); nunc autem, ait, penes Didacum de Frias Haro est Ocaniensem civem: cuius auctor, ut videtur, fuit D. DOMINICUS Episcopus Placentinus, post conditam ab eodem Alphonso Rege urbem secundus. Si vera hæc sint^q, Dominicus patriam habuit oppidum *Bejar*, à quo Duces amplissimæ Zunigarum domûs appellantur; electusque fuit Placentinus Episcopus hoc ipso anno MCCXIV. mortis Alphonfi; sacro Concilio Lateranensi sub Innocentio III. sequenti anno interfuit, sed longè postea vixisse adhuc dicitur, usque ad Ferdinandi III. sancti Bæticarum expeditionum tempora, & annum MCCXXXII. & ultra (4).

In

quovis idiomate hætenus incidi; cum celebriores Europæ Bibliothecarum catalogos frequens perillustraverim.

(4) Huc iure videtur inferendus *Romaus de Levia* (Livia) in Cataloniæ Principatu ordinis Prædicatorum Episcopus Tolosanus qui circa annum MCCL. scripsit: *Regulam honestatis Monachi; & De timendo & amando Domino Iesu Christo prorsâ & ligata oratione.* Apud Quetifum & Echardum T. I. p. 161. & Fabric. in eo.

¹ Et ita videtur Francisco Bosqueto in Notis epist. 77. seu 76. Innocent. III.

ⁿ Ut ipse ait in epist. ad Pammachium 101.
^o Incap. *Sancta Romana Ecclesia* 15. dist.
^p De Script. Eccles.

^q Hæc quæ sequuntur ex Ægidii Gundisalvi Davila *Theatro Eccles. Placent. Ecclesiæ* tomo 2. pag. 484.

^m Tomo 3. *Theatri Eccles. Hisp.* pag. 387.

(1) Exstat apud Aguirriam T. III. pag. 458. n. 201. ad quos etiam pertinet sequens, *Archiepiscopo & Suffraganeis Ecclesiæ Tarracónensis* directâ.

(2) Immo post trigesimum octavum sive etiam nonum: nimirum ab anno MCLXXIV. quo in Adami decessoris locum successus fuit, ut docet Cl. Florezius T. XVII. pag. 95. à n. 1. & 8.

(3) Parum videntur arridere Cl. Florezio l. cit. pag. 99. n. 13. tributa huic Alfonso scripta. In nullo certe eorum seu Latino sive Hispano aut alio

8. In bibliotheca Toletanæ Ecclesiæ afervatur codex membranaceus cum hoc titulo: *Planeta*: de quo hæc annotata lego in exemplo meo librorum mss. in ea exstantium. *Liber est de Christi regno, de B. Virgine, de S. Michaeli, de anima beata, & de pace, auctore DIDACO DE CAMPIS, membranâ mediocri fol. 1. 20.* Ad oram autem hæc: *In tabulis huius libri in parte interiori hæc habentur verba scripta manu Ioannis Baptistæ Perez canonici Toletani, & Fabricæ præfæti.* Verba sequuntur, quæ ex Hispanis Latina damus: *librum hunc scripsit Didacus de Campis cancellarius regie domus Castellæ anno MCCXVIII. Vocavit eum Planeta, ex eo quod septem libris constet, eiusque materia clarissima sit. In primo, secundo, & tertio, de Christo agit; & quomodo is in omnibus vincit, regnat, & imperat. In quarto de B. Virgine Maria sanctissima, deque eius laudibus atque dignitate, in expositionem salutationis Angelicæ. In quinto de Michaeli archangelo ac de eius excellentiis, ac de beneficiis, quæ fidelibus semper contulit, & quotidie confert. In sexto de anima Christi, ac de animabus omnium beatorum. In septimo de pace interiori & exteriori, atque universæ Ecclesiæ. Dirigit hunc librum D. Roderico Archiepiscopo Toletano, cuius ibi sunt duæ epistolæ, prior post prologum, posterior in fine libri. In proemio summis Archiepiscopum laudibus extollit, liberrimeque de Regibus & præsulibus, ac de eius temporis loquitur moribus, unico tantum summo Pontifice excepto. Stilus est copiosus, absque eloquentia tamen. Hucusque Perezus, vir valde eruditus, & iudicio præstans, qui ex canonico dictæ Ecclesiæ datus fuit Segobricensibus in Valentia regno Episcopus (1).*

9. IOSEPHI ABEN ISAAC Iudæi quidam medicæ doctrinæ commentarius anno Christi nati MCCLXVII. Toleti exaratus exstabat in bibliotheca Scorialensi (2).

CAPUT II.

De S. ANTONIO Lusitano, PATAVINO pas-

(1) Exstat in Regia Bibliotheca Matritensi huius codicis apographum è Toletano *Plut. 5. num. 5.* desumptum, cura & studio Cl. Andreæ Marci Burriellii, cui & nos olim cum autographo conferendo nostram operam impendimus. Inscrubitur *Planeta*; opus nempe septem libris discretum: in quibus *De Christo: De Beatissima Virgine Maria: De Archangelo Michaeli: De Anima*, atque *De pace* tractatur: auctore *Didaco de Campos Clerico Regis Castellæ Cancellario*, qui scribebat anno Domini MCCXVIII. Plura de hoc Scriptore D. Iosephus Rodriguez de Castro *Biblioth. Hisp. T. II. pag. 510.* in eo.

(2) Frustra hunc codicem quæsi in catalogis He-

sim appellato, atque eius mysticis & moralibus scriptis. *Vitæ eius Scriptores, insignemque cuiusdam eidem æqualis de doctrina divinitus ei infusa ineditum hucusque testimonium. De ANONYMIS duobus, stupendi de los corporales de Daroca miraculi dicti, celebratoribus. De FRANCISCO XIMENIO, eiusque Historia restorationis Hispaniæ. De RODERICO XIMENEZ Toletano Archiepiscopo, atque eius pace belloque gestis rebus, multiplicique eloquentia & obitu extra Hispaniam, inque Hortensi Cisterciensium monasterio sepultura. Ineditum eius Breviarium scilicet Ecclesiæ Catholicæ, sive historiam veteris & novi Testamenti, satis prolixum opus, servari apud D. Ioannem Lucam Cortesum Matriti. Rerum Hispaniæ Cronicon quo tempore ab eo scriptum. De peculiaribus eius Ostro-Gothorum, Hunnorum, & Wandalarum; atque item Romanorum historiis, non rectè dubitari. Arabum historiæ certissimum esse auctorem. Sphalmata in his omnibus propter sæculi barbariem. Iornandes ex Roderico emendatur. De harum omnium historiarum vulgari translatione aliqua notantur, atque Historiæ Hispaniæ continuatione. Regis Ferdinandi sancti vernaculam historiam non esse Roderici. De aliis eius scriptis ineditis. De PETRO RIBERA PERPEJA, qui omnia hæc Roderici Toletani opera Catalanâ linguâ reddidit.*

10. SEQUITUR clarissimum sanctitatis lumen simul & doctrinæ ANTONIUS Lusitanus, vulgò PATAVINUS dictus, quod è Patavio Italiæ nobilissima urbe ad cælum anno huius sæculi primo supra tricessimum evolaverit. Non hic propositum nobis est de vita eius angelica & miraculossima quicquam post dignissimæ historiæ tot ac tam idoneos editores repetere; industrièque sæpiùs actum de novo agere; summatim tantum dicam, Ulyssipone natum, ex canonico regulari, sodalitiî Minorum turæ temporis à S. Francisco Assisiate inventi sacramentum dixisse, primumque inter sodales theologiæ professorem

braicis nostris Escorialensibus, atque in Hispano Hebraica Bibliotheca D. Iosephi Rodriguezii de Castro.

Sancius Aragoniæ Infans Iacobi I. Aragonum Regis filius Archiepiscopus Toletanus à Mauris ad annum MCCLXXV. occisus scripsisse dicitur *Litanias & hymnos in laudem Genitricis Dei Mariæ* apud Hippol. Marraccium *Biblioth. Mariana T. II. p. 351.* & Fabric. *in eo.*

Andreas de Albalât Episcopus Valentinus Ordinis Prædicatorum ab anno MCC. XLVIII. plurimas edidit *Constitutiones* in synodis Valentinis, annis MCCLV. MCCLVIII. & alias ex parte à Cardinali Aguirrio T. III. *Concil. Hisp. à pag. 506.* editas.

rem Bononiæ creatum, in eum reportatæ ob doctrinæ claritatem, & sacrarum habendarum ad populum concionum excellentiam, famæ apicem ascendisse, ut à Gregorio IX. Pontifice *Arca Testamenti* appellari iure optimo meruerit; eoque concursu, attentione, atque profectu audientium ubicumque de verbo Dei publicè diceret, sacrum hoc munus exercuisse, qualem Hieronymi Plati Iesuitæ^r luculentissimis verbis Lucas Wadingus, Minorum ordinis inclytus chronographus, prodit^s. Abreptus in flore ætatis Patavii iacet, magnaue religione ab Italis omnibus, nec minùs exteris, eius sepulcrum frequentatur. Scripsit

^r De bono statu Religion. lib. 2. cap. 33.
^s De Script. ordin. Min. in S. Ant. Lusitano.

11. I. *Sermones quadragesimales, & de tempore*, Parisiis per Badium editos anno MDXXI. Raphael Massæus eiusdem ordinis correxit, auxit, & marginalibus illustratos Notis prodire fecit Venetiis ex officina Io. Antonii Bertani MDLXXV. in 8.º

12. II. *Sermones de Sanctis*, quos post alias editiones Carolus recudit Rouillard Parisiis anno MDCXLI. operâ Ioannis de la Haye Parisiensis Regii ecclesiasticis, *Bibliorum magnorum* compilatoris: quibus adiunxit:

13. III. *Expositionem mysticam in omnes fermè sacræ Scripturæ libros, vel ab ipso S. Doctore scriptam, vel ex eius sermonibus excerptam.* Item

14. IV. *Concordantias morales S. Scripturæ, prædicatoribus ad virtutes commendandas & vitia condemnanda utilissimas.* Has Lucas Wadingus anno MDCXXIV. Romæ apud Alphonsum Ciaconium ex antiquis. codd. mss. Ara-cælitani coenobii, Urbano VIII. dicatas, edidit.

15. De rebus sanctissimi ac doctissimi viri totâ vitâ gestis, patratisque post mortem miraculis, multa supersunt sive domesticorum sive non domesticorum commentaria. Eundem Wadingum consulere lector Antonii, immo & virtutis, amans poterit primo *Annalium Franciscanorum* volumine. Hieronymus à Ponte Italicè, Ioannes Franciscus à Rodrasem Polonicè, Antonius de S. Maria, Christophorus Moreno, Franciscus Lopez, Matthæus Aleman Hispaniarum linguis, hoc est, Castellânâ, Lusitanâve; alii aliis Spartam hanc amplissimam ornare.

16. Adiungemus nos non vulgare de eo atque eius doctrina à Deo infusa testi-

monium F. Thomæ Galli, vulgò dicti Abbatis Vercellensis anonymi in commentario ad S. Dionysium Areopagitam, qui asservatur manu auctoris exaratus in bibliotheca Serenissimi Sabaudia Ducis. Hic ait: *Multi penetrârunt arcana sanctissimæ Trinitatis, sicut expertus sum in Antonio ex Minorum ordine, in familiari consuetudine quam habui secum: qui parum instructus disciplinis secularibus, tam brevi mysticam theologiam est adeptus, ut cælesti amore intus perustus, foris divinâ scientiâ illuminaret.* Hæc eius Antonio æqualis verba ex ms. produxit, & in syllabum *Scriptorum Pedemontanorum*, sub nomine *Abbatis Vercellensis* coniecit, Andreas Rossotus Cisterciensis (1).

17. ANONYMOS duos hîc fistimus, Catalanum alterum qui vernaculo provinciali, sive uti appellari solet Lemosino idiomate, alterum Darocensis in Aragonia Ecclesiæ canonicum, qui & ipse, ut suspicor, eodem sermone literis tradiderunt stupendum editum anno MCCXL. à Deo miraculum pro certitudine realis præsentia corporis Iesu Christi domini nostri in Eucharistiæ sacramento, corporalibus, seu pallâ corporali (sic vocat Ordo Romanus) quâ sacrificatum fuerat, sex hostiarum sanguine delibuta: qui hodie vividus & recenti similis hostiæque post quatuor & ultra sæcula incorruptæ adhuc manent, eâque, quâ decet religione in Darocensi urbe asservantur (*Mysterio de los corporales de Daroca* apud nos audit): cuius mentionem sub Iacobi Regis Aragoniæ primi huius nominis tempus patrat, omnes Aragonensium, immo Hispanarum huius sæculi rerum, historici constanter habuere; specialemque commentarium Gaspar Michael de las Cuevas, eiusdem Ecclesiæ Darocensis canonicus, è monumentis his duobus veteris illius ævi desutum anno MDXXXIX. Compluti edidit.

18. Darocensis viri quem diximus memoria suggerit nobis Darocensis alterius notitiam exhibere hîc, FRANCISCI XIMENII nomine, ex eadem urbe presbyteri: qui anno huius sæculi quinquagesimo vixisse dicitur, ac *Historiam restaurationis Hispaniæ* scriptam (quâ autem linguâ, Latinâve an Lemosinâ, non dicitur), reliquisse. Hunc verò auctorem, si quis fuit, ineditum hactenus, Valentinorum Scriptorum nullus quod sciam hucusque laudavit. Unus enim

(1) Mirum quam ieiune de Sancti Antonii Patavini scriptis Lucas Wadingus in *Scriptor. Ord. Min.* Romæ MDCL. & Ioannes à Sancto Antonio *Biblioth. univers. Francisc.* Matrini MDCCXXXII. egerint. Nihil

apud utrumque hunc Scriptorem legas, nisi: *Scriptis Questiones Quodlibetales Venetiis MCCCCXCIII. in folio editas.*

^r Martin de Viciana *Histor. de Valencia.* Petr. Ant. Beuter. in *Histor. Hispaniæ*, Petr. de Medina *Grandezas de España*, Mariana lib. 13. c. 1. Lanuza *Hist. Eccles. de Aragon.* tom. 1. lib. 2. cap. 27.

nim Franciscus Boil Sardus S. Theol. magister, ex instituto Mercenariorum, Regiusque Philippi IV. ecclesiastes in historia *Camera angelicæ Deiparæ Virginis del Puche regni Valentini* cap. 5. auctorem hunc laudat, atque eius fide Ioannes Tamaius Salazarius in Notulis ad *Aulum Halum*.

19. Miror tamen uni Boilio hunc Scriptorem cognitum, invisum aliis omnibus: qui quidem repertæ campanæ quadam huius venerabilis S. Mariæ de Podio, sive del Puig aut del Puche, iconis, recuperati Valentini regni coepti tempore, multis meminere: quorum postremus Gaspar Escolanus diligens patriæ suæ historicus, lib. 7. cap. 6. post Beuterum, Bernardinum Gomezium Miedem, Martinum Vicianam & alios, inventionem huiusce imaginis narrat; nihil autem de campanæ illius olim Gothicis literis scripto elogio, ubi adventus in Hispaniam Deiparæ Mariæ sanctorumque trium Apostolorum Petri, Pauli & Iacobi mentio disertâ legeretur, adiungit, vel ex traditione illius gentis ad posteros propagatum; nedum ut auctorem rei laudet hunc Ximenium inventioni æqualem: quod referre is dicitur apud Boilium Tamaiumque. Nempe, ut ultimi huius utar verbis, refert Ximenius prædictus se inventioni huius sacræ imaginis interfuisse, & tintinnabulum sub cuius cavo effigies delituerat virginea conspexisse, in eoque foris expressas Virginis & SS. Apostolorum, Petri, Pauli, & Iacobi fusiles iconas demiratum fuisse & in circulo seu limbo nolæ has sigillatim Gothicis characteribus literas perlegisse. *S. Maria ora pro nobis. Imago tua sit nobis tutrix, quæ fuit ab angelis in lapide sepulcri tui dedolata, & ab eis adsportata, ac Apostolorum adventu decorata. Servi tui te colimus. Abige fulgura, tonitrua sonitu campanæ quam fecimus erâ DCLX.* Quæ iudicio meo, maiori testimonio probari æquum esset, quàm hoc est latentis etiam nunc & unica unius laudatoris fide probati Scriptoris (1).

20. Ingens huic sæculo & Hispaniæ no-
Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.

(1) De huius campanæ inventionem & circum ipsam epigraphem; necnon de lapideo Beatissimæ Virginis Mariæ, quod eadem contegebatur, simulacro, late Fr. Franciscus Martinez è Sacro Mercenariorum Instituto, in vernacula historia *De la Imagen sagrada de la Virgen Santissima del Puig*, edita Valentini 1760. 4. cuius narrationis fidei nihil profecto detractum vellem; de aureo tamen numismate, cuius icon pag. 61. visitur, in eius facti confirmationem adducto, quasi hac occasione à Iacobo primo Aragoniæ Rege percussum fuerit: est quod Lectores ad-moneam, non eius Iacobi, nec alterius ex Aragoniæ Regibus esse, neque ullo modo ad nos pertinere; cum manifestissime recens numus Venetus sit ex illis

stræ cum dignitatis ac rerum pace bello-
que gestarum, tum doctrinæ multiplicis nomine, RODERICUS SIMONIS, vulgò XIMENEZ, Archiepiscopus Toletanus, ornamentum præstitit. Origo ei regnum Navarræ, familia nobilissima sive *de Rada*, sive *Tifon*: quæ utraque ex paterno & materno potuit genere ad eum pertinere. Nam avi sui D. Petri Tifon meminit ipse in charta donationis abbati & monasterio S. Mariæ de *Fitero* regni Navarræ erâ MCCLII. hoc est anno MCCXIV. factæ¹: qui famâ clarus fuit duodecimo sæculo Aragonensium procer ex eorum numero qui *Ricos hombres* vulgò audiebant². *De Rada* verò Navarræ stirpe Rodericum progenitum apud veterum conquistores monumentorum non obscura fama est³. Stephanus certè Garibaius rerum Navarræ haud parum gnarus Rodericum Ximenez de Navarra, nec aliter, vocat⁴.

21. Parisiis literas didicit, quarum quidem & morum gravitatis nomine ætatis iustæ factus, eò gratiæ apud Regem suum pervenit, ut privatus etiam auspex fieret pacis Alphonsum inter Castellæ, Sanciumque Navarræ Reges initæ. Quod recens meritum viam munivit, ut in Martini Toletani præsulis anno MCCVIII. è vivis erepti locum ipse ad hanc totius Hispaniæ amplissimam dignitatem assumeretur. Quam quidem tot egregiis factis, tot pietatis, prudentiæ, fortitudinis, misericordiæ gestis decoravit: ut nunquam non Rodericum in omnibus, quæ sive sacrorum apud nos principis, sive Saracenorum perpetui hostis munera respiciebant, illius temporis historiæ loquantur. Post biennium auctor Alphonso Regi VIII. fuit⁵ Palentiæ veteris Castellæ (*urbe*) academiam instituendi, quæ post aliquot annos in eam, quæ Salmanticæ totius orbis celeberrima nunc audit, translata fuit. Nec diu post Romam ad Innocentium III. amandatus, Cruce-signatis omnibus qui bellum Hispaniense adversus Mauros excidium genti minitantes sequerentur, veniam peccato-

G 10-

quos vulgus *Zecchinus* vocat, atque ita inscriptus: SIT. T. XPE. DAT. Q. TV. REGIS. ISTE. DVCA. sive: *Sit tibi Christe datus quem tu regis iste ducatus*, nimirum in antica, in qua Beatissima Virgo Maria circumdata stellis conspicitur; in postica vero: S. M. VENET. id est: *Sanctus Marcus Venet.* & Ducis sub quo cusus fuit nomen, cui genustexo Sanctus Evangelista stans vexillum id est Reipublicæ gubernacula committit. Plurimos eiusdem omnino typi & commatis vidi, binosque possideo atque ad manum habeo, in quibus IOANNIS CORNELII, & FRA. FOSCARINI Venetorum Ducum nomina leguntur: ut nullus de hoc superstiti dubitandi locus.

¹ Adducit eam Hieronymus Higuera *Hist. Tolet. ms. lib. 20. cap. 5.*

² Meminit ipse Rodericus, ut monet Surita lib. 1. *Annal. Arag. cap. 53.*

³ Ex fide Francisci Rades de Andrada ibidem docet.

⁴ Lib. 13. *Comp. hist. cap. 4.*

⁵ Mariana lib. 11. cap. 22.

torum obtinuit; atque in Italia & Gallia ingentem numerum ad sacram istam expeditionem excitavit^b. Interfuit ipse in comitatu eiusdem Alphonsi Regis proelio omnium, quæ apud nos toto captivitatis tempore commissa sunt, celeberrimo ad Navas Tolosæ Bæticæ anno duodecimo sæculi profligato: de quo scriptam ad Innocentium epistolam^c rei felicissimè gestæ nuntiam consulere non pigebit.

22. Elapso triennio Romam rediit vocatus cum aliis totius Christiani orbis Episcopis ad Lateranense Concilium IV. sub eodem Pontifice Innocentio celebratum: in quo, si vera nobis proferuntur ex schedis Ecclesiæ Toletanæ, à Garfia de Loaisa^d *De facultate Pontificis latinè concionatus est. Sed quia ex diversis mundi provinciis tam clerici quam laici convenerant, ut omnibus satisfaceret, rationes, & testimonia latino sermone prolata, laicis, & matris linguis singulis exponebat, Romanis videlicet, Theutonicis, Francis, Anglis, Navarris, & Hispanis. Huiusmodi autem prædicationis expositio (subiungit auctor) valde placuit, utpote quæ admirationem omnibus propter concionatoris acumen & ingenii subtilitatem attulit; cum ab Apostolorum tempore auditum non sit aut scriptum reperiat quæquam ad populum eandem concionem habuisse tot ac tam diversis linguis cuncta exponendo.*

Quæ quidem verba, nō fallimur, antiquitatis percussa videntur notā. Sed quod sequitur de obtento ibi superioritatis adversus ceteros omnes Hispaniarum Archiepiscopos privilegio, ex Honorii Tertii qui Innocentio successit literis^e ad Rodericum Toletanum & antistitem Bracarensem datis, unde pendere adhuc tempore illo causam liquet, falsi convincitur^f.

23. In patriam reversus, regia castra, quandocumque bellum Dei hostibus inferretur omnium primus (moribus id honestum & sanctum existimabatur) secutus fuit^g. Sub Ferdinando III. Rege sancto nihil absque eo magnæ rei gestum invenire se Ioannes Mariana ait lib. 12. cap. 12. In urbe Toletō templum maximum antiquo disiecto ædificare coepit^h: quod urbis nobilissimæ decus & ornamentum vel hodie præcipuum est. Post emensum verò longum vivendi ac de omni posteritate bene merendi spatium, anno sæculi quadragesimo quinto Lugdunum Galliarum ad Concilium profectus, quod eò convocaverat

Innocentius IV. præcipuè adversus Frederici Imperatoris II. contumaciam, è conventu isto breviter absoluto dimissus, dum secundo Rhodano patriam versus navigaret, seu maris iam potitus, vitæ cursum absolvitⁱ. Cadaver eius ad nos delatum Hortenses monachi Cisterciensis ordinis in Castellæ & Aragoniæ regnorum confinio positi, honorificentissimo sepulcro tumulavere: quod hodie incorruptum, post quatuor, & amplius, sæcula, vestibus etiam illibatis, magna cum sanctitatis, miraculorum argumentis quampluribus sustentatæ, famâ, in præcipua veneratione est.

24. Viri maximi historiam exhibet eò venientibus hoc epitaphium lapidi insculptum^k:

*Angelicis manibus ad sidera tollitur iste
Cæli nominibus sociandus, laus tibi Christe.
Continet hæc fossa Roderici corpus & ossa,
De cuius morte soli bene contigit Hortæ.
Præsulum (erat) gemma, totius gloria
gentis,
Lux, decus Hispaniæ, verus fons, arca
sophie;*

*Et pius, & mitis, cunctis uberrima vitis
Exstitit alumnis, caruit sua vita calumnis
Mater Navarra, nutrix Castella, Toletum
Sedes, Parisius studium, mors Rhodanus,
Hortæ*

Mauseolum, cælum requies, nomen Rodericus.

*Bis quater adde fuit, erit constructio plana.
Anno Domini MCCXLVII. obiit Archiep.
Toletanus quarto Idus Iunii (1).*

25. Unde emanavit aliorum opinio decessisse eum hoc anno MCCXLVII. non, uti suprâ diximus, & ex habiti Lugdunensis Concilii tempore colligitur, XLV. Roderici elogia quærenda sunt apud nostros historicos^l.

26. Venimus iam ad monumenta literarum ab eo relicta, quorum pars aliqua adhuc inedita est, scilicet:

Breviarium Ecclesiæ catholice compilatum à Roderico Toletanæ Ecclesiæ sacerdote. Hic libri titulus, cuius initium est: De opere primi diei. Rerum principium creavit Deus in principio, dans rebus principium, quod est à principio sine principio &c. Continetur hoc opus quodam satis grandi volumine, quod fuit Collegii S. Ildephonsi Complutensis, novem divisum partibus; & propriè est Historia veteris & novi Testamen-

trientis, pag. CXCI. Vulgavit illud D. Josephus Rodriguezius de Castro, Biblioth. Hisp. T. II. pag. 521. cum aliis bene multis ad Rodericum pertinentibus.

^a Mariana lib. 11. cap. 23.

^b Exstat apud Marianam ibidem cap. 25.

^c In Notis ad decretum Gundemari pag. 288. in editione Concil. Hispaniæ, & Concilior. editionis novissimæ tom. 2. par. 1. pag. 235. Garibay lib. 13. cap. 4.

^d In edit. Concil. ultima Paris. tom. 2. par. 1. col. 244. & 245.

^e Monent Mariana lib. 12. c. 4. Surita lib. 2. Annal. cap. 67.

^f Mariana lib. 12. cap. 11. & 12.

^g Mariana lib. 12. cap. 12.

^h Mariana lib. 13. cap. 5. Garibay lib. 13. c. 4. qui tamen ait obiisse in Hortensii monasterio. Aegidius Gonzalez Davila ubi proxime laudandus. Balthasar Porreco Vida de santa Librada. Escalaus Hist. de Valencia. par. 1. lib. 2. cap. 3. Aegidius Gonzalez Davila in Theatro Eccl. Seguntina 1. volum. Theatri Eccl. Hispaniarum pag. 158.

ⁱ Garibay lib. 13. Comp. Hist. cap. 4. Mariana lib. 13. cap. 1.

(1) Exstat longius aliud Roderici epitaphium, seu potius elogium rhythmicum à Ricardo Hortensis conobii Monacho conscriptum, in Sylloge Privilegiorum Ambrosii Morali Regiæ nunc Bibliothecæ Ma-

menti, usque ad Ascensionem Dominicam & Apostolorum divisionem, qualis Petri Comestoris *Scholastica historia* est. Hæc autem Roderici nostri prolixior aliquantò: quam præcedit prologus etiam prolixus. Opus est historicum, theologicum, & philosophicum, sanè doctum & eruditum, nec planè inelegans, si captum illius temporis consideremus; quandoque tamen subobscurum adeo, ut sæpè acumen legentium eludat. Scriptum fuisse postquam auctor *historiæ Arabum* incumberet, ex his verbis eius, dum de Hismael & Agare agit, liquere credimus: *Sed de his, & de genere Hismael, si Dominus dederit, in alio volumine proposui profèqui, & genealogiam, & facta suorum.*

27. De omnibus his certiores facti sumus literis D. Ioannis Lucæ Cortesii civis nostri eruditissimi, ac iudicii ad unguem facti, in curia nostra Matritensi litium iudicandarum olim Duodecimviri, nunc Indiarum senatûs patris, penes quem liber est. De alio autem operis huius exemplo in Regia Escorialensi bibliotheca servato, Laurentii Cocci Umbri, qui apud nos diu vixit, conquirendis & examinandis monumentorum reconditorum arcanis intentus diemque suum obiit, quædam nota in schedis eius à me reperta aurem vellit. De Roderico enim ait: *Scriptit aliud opus huius tituli, Historia catholica, in qua figuræ utriusque Testamenti conferuntur: ut legitur in catalogo Regiæ bibliothecæ D. Laurentii in Escoriali confecto anno MDLXXVI. Tit. Historici mss. Latini in folio, scriptione veteri, numero 123. in quo, loculo si-ve numero 123. comprehenduntur libri seu codices quinquaginta quatuor.* Hucusque nota Cocci (1).

28. Sed quæ lucem viderunt, & viri famam sustinent, sequentia sunt:

I. *Rerum in Hispania gestarum Chronicon*, quomodo editiones præferunt, sive, ut nos existimamus *Historia Gothica*. Hoc enim, nec alio appellat nomine auctor in *historiæ Arabum* capp. 32. & ultimo. Nec alio titulo insigniuntur veteres quique codices. Hæc primùm subiecta prelo fuit Granatæ anno MDXLV. in folio & quidem Xanti Nebriffensis Antonii filii operâ, valdè tamen vitiata: adèd ut Ioanni Vafæo hanc eandem Spartam ornaturò, ut ipse conqueritur^m, passim sistendum aut aberrantem *Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

(1) Servatur hodieque in Regia Bibliotheca Escorialensi codex à Laurentio Cocco indicatus, *Lit. X. Plut. 1. n. 10.* totidemque verbis atque à Ioanne Luca Cortesio inscriptus. Late eum describit D. Rodriguezius de Castro *Biblioth. Hisp. T. II. à pag. 522. ad 527.*

dum fuerit, nisi in codicem non paulò emendatiorem huius historiæ ab Henrico Cardinali Portugalliæ sibi communicatum incidisset: unde ait innumeros locos in codice suo se restituisse, ac propemodum videri sibi suæ eum integritati reddidisse. Prodiit deinde auctior & correctior in systemate auctorum *Hispaniæ illustratæ*ⁿ Andree Schoti clarissimi viri, de Hispaniaque optimè meriti industriâ. Habemus nos huius historiæ varias lectiones è duobus codicibus mss. altero sanctæ Ecclesiæ Toletanæ, & altero monasterii S. Ioannis Regum eiusdem urbis, cum quibus anno MDLXVI. editam historiæ contulere Ioannes Lopez de Leon, & Franciscus de Mendoza, Petri filius, qui, ut ibidem annotatur, in Goletam arcem Tunetani portus quo die ductu & auspiciis Caroli V. Imperatoris capta fuit, primus irrupit (2).

29. Liber hic noster in eiusdem Laurentii Cocci, non ita pridem laudati, mancipio fuit, à quo notatum invenio, codicem de quo dictum est Ecclesiæ Toletanæ his numeris 29. 25. signatum esse: quo adiutus ipse Rodericianam hanc historiæ edere cogitabat. Neque hanc notitiam rerum antiquarum, veterumque librorum amore captis celare debui. Existare autem ms. huius historiæ codicem auctoris olim proprium, eiusque notationibus ad oram scriptis illustratum in coenobio S. Mariæ Hortensis, in quo Rodericus iacet, docuit nos in schedis suis Alphonsus Ciaconius. Ex quo, vel simili alio emaculato exemplo, Hispanicam versionem huius historiæ factam fuisse ait, quæ edita fuit. Exemplum quoque bene antiquum Matriti servat Marchio Mondexarensis, in quo est & *historia Romanorum* de qua infra; aliudque non minoris antiquitatis D. Ioannes Lucas Cortesius, quod libris tantùm, non capitibus constat. In quo libro ms. rarissimum, valdeque notatu dignum est, nuncupationem Ferdinando III. Castellæ ac Legionis Regi factam legi cum titulo etiam Lusitanie Regis ita scilicet: *Regi Castellæ & Toleti & Legionis, & Gallicie, Cordubæ, Murcia, Lusitania, & Gienii* (3).

30. Nuncupavit Rodericus Chronicon suum Ferdinando (B. Ferdinandum iam lætabundus Christianus orbis appellat) Regi Castellæ, Toleti, Legionis, & Gallicie, Cordubæ, atque Murcia. Unde

G 2

col-

(2) Concessit autographa hæc Ioannis Lopezii & Francisci Mendozæ collatio cum duobus Toletanis Codicibus in Regiam Bibliothecam Matritensem: quæ & ad manum nobis cum hæc scribimus est.

(3) Existat eadem nuncupatio in prælaudato I. Lo-

colligere datur scriptionis tempus fuisse post captam Cordubam, anno scilicet MCCXXXVI. immo & Murcia Regem in fidem receptum anno MCCXLI. & ante recuperatam anno MCCXLVIII. Hispalim urbem, cuius in titulo isto non meminit. Immo in fine operis absolvisse id anno Incarnationis Domini MCCXLIII. liquidè admonet (1). In epistola nuncupatoria, quæ Regem alloquitur seseque hoc opus iussu eius aggressum refert, notandum est *Dionis gothica historia*, ut ait, Scriptoris quo inter alios usum se inquit nomen. Addendus nempe hic est Vossianis historicis Græcis, ignoratus aliis præterquam Iornandi, qui *De rebus Gothicis* libro Dionem laudat, qui *Historias Gothorum* annalesque *Græco stilo composuit*. Quo quidem sæpè idem Iornandes utitur, fortè iam non alibi quàm in huius hoc opere, cum historiam noster Rodericus suam scribebat, quodammodo superstite. Iterum enim Iornandes recordatur Dionis, præcipuè his verbis: *Dio historicus, & antiquitatum diligentissimus indagator, qui operi suo Gethica titulum dedit; & sæpè alias.*

31. Sed Rodericus laudat quoque alios per quos profecerat in originibus depromendis Gothorum, nempe lib. 1. cap. 9. Ablavii descriptoris eius gentis egregii (hic est Ablavius Gothus) & *Iosephi Annalium relatoris verissimi, qui veritatis regulam, & causarum origines retraxit fideliter*: quæ quidem vix est ut ad Iosephum Hebræum *historiæ Judaicæ* Scriptorem referri possint. Quid enim illi cum gente Gothica, ut Rodericus Gothorum originem, quam ex Ablavio profert probatque omisam apud Iosephum uti & apud Isidorum Hispalensem, veluti incuset? Sed ad Iosephum quod attinet, eatenus incusatur apud Iornandem per quem & Ablavii multa mentio fit in *Gethicorum* libro; & apud Recentiores P: ex quo Iornandis opere omnia ferè sunt, quæ Rodericus de Gothorum origine toto libro 1. & initio secundi usque ad sextum scribit. Consequuntur in editionibus historiæ huius peculiare aliæ illarum gentium;

• Vossium *De hist. latinis* lib. 3. par. 2. *De hist. incertæ ætatis.*

pezii, & F. Mendozæ codice variarum lectionum fol. LXI. nimiram: *Serenissimo & invicto, & semper Augusto Domino suo Fernando Dei gratia Regi Castellæ, Toleti, Legionis, & Galleciæ, Cordubæ, Murcia, LUSITANIÆ, & Giennii, Rodericus indignus cathedræ Toletanæ Sacerdos hoc opusculum & Regi Regum perpetuo adherere. Crediderim vero TO LUSITANIÆ, pro BASTITANIÆ positum; & postrema hac voce Bazam urbem, BASTI, eiusque tractum BASTETANIAM, olim appellatam, significari: atque hoc magis quod inter urbes Murciam & Giennium collocata sit.*

(1) In Escorialensi optimæ notæ codice sæculi XIV.

quæ in Hispaniis præter Gothos dominatæ sunt:

32. II. *Ostro-Gothorum*, quæ cum altera *De rebus Hispaniæ* Francofurtensibus typis edita fuit anno MDLXXIX. in folio.

33. III. *Hunnorum, & Wandalorum, & Suevorum, & Alanorum, & Silingorum.*

34. IV. *Arabum.*

35. V. *Romanorum.* Omnes hæ simul editæ sunt cum *historia Gothica* in corpore *Hispaniæ illustratæ* auctorum volum. 2. Sed Arabum illam correctiorem edidit Iacobus Golius unà cum Elmacini *historia Sarracenicæ*, laudans operam in utraque à Thoma Erpenio, viro de Arabica doctrina optimè merito, collocatam. Prodiit Lugd. Batav. anno MDCXXV. in folio. Ambrosius tamen Morales noster lib. 11. cap. 13. Roderico abnegat barbararum gentium hanc historiam ac potius credit alicuius esse Isidoro antiquioris, à quo ille desumerit ea, quæ ferè iisdem verbis apud Isidorum in eiusdem tituli historiis, & hunc auctorem qualis ille sit, narrata legimus. Sed huius sui iudicii non ullum argumentum profert. Id enim nullum est quo utitur; cum potuerit Rodericus ex Isidoro quædam, ut & facit in Gothica historia mutuare; mutuavitque ex Iornandis *Gethicorum* libro ea quæ diximus.

36. Ioannes quoque Vasæus videtur & hanc Severo cuidam tribuisse; conveniunt quippe quæ ex Severo is passim refert, cum hac historia⁹. Quem Severum, sive de Sulpicio sive Aquilio Morales intelligit, falsum in eo Vasæum pertendens; antiquiores enim his quæ hic narrantur duo illi Sulpicius Severus & Aquilius Severus, sæculo & amplius fuere. In eadem hac re dubium sese ostendit Andreas Schotus^r. Codex ille meus ms. qui continet varias lectiones è duobus codicibus vetustis mss. post *Hispaniam historiam* integram, has alias habet minores hoc ordine: *Historia Romanorum, Historia Hunnorum, Wandalorum &c. Historia Ostro-Gothorum, Historia Arabum. Historia Romanorum* habet prologum iam editum qui incipit: *Quia direptiones*

Lit. Q. Plut. II. n. 19. legitur in eius Chronici fine: Hoc opusculum ut scivi & potui consummavi anno Incarnationis Domini MCCXLIII. Era MCCLXXXI. anno XXXVI. regni Fernandi. 5. feria pridie Calendas Aprilis: anno Pontificatus nostri XXXIII. Sede Apostolica adhuc vacante anno uno. mensibus VIII. diebus X. Gregorio Papa IX. viam universæ carnis ingresso. Consonant bini eiusdem Bibliothecæ codices nimirum Lit. Y. Plut. I. n. 12. & Lit. I. Plut. III. n. 1. quorum postremus scriptus dicitur à Ioanne de Villalón anno MCCCLXXXVI. quo anno & prima eiusdem die accidit eclipsis Solis.

⁹ Vide Vasæum ad ann. CDXX. & historiæ caput 12.

^r In Notulis ad historiam Roderici pag. 159. tom. 2. *Hisp. illustr.*

nes Herculis &c. unde clarissimè apparet hanc, & quæ sequuntur omnes historias eiusdem auctoris esse, qui *De rebus Hispaniæ* scripserat; atque his aliarum nationum, quæ in Hispania dominatæ olim sunt quarumque res ibi gestas veluti per transfennam literis consignaverat, origines pro complemento rei adiungere voluit. Nonne hæc eius verba cum auctorem eundem omnium esse, tum eo ordine, quem assignavimus, collocandas quatuor has historiolas planè convincunt? Quia direptiones Herculis, quas gens misera pertulit Hesperorum in superioribus capitulis declaravi, qui Romani, qui Wandali, & Suevi, Alani, & Silingi, & Arabes Mahometi; & qualiter Hispanias invaserunt; & quæ ei multiplicata supplicia addiderunt, prosequi dignum duxi. Ostro-Gothorum historiæ non hic meminit; eo quod Ostro-Gothi Hispanias non vexaverint, in Italia tantum & alibi dominantes: uti nec eorum recordatus fuit Rodericus noster in fine epistolæ ad Ferdinandum Regem historiæ *De Hispaniæ rebus* nuncupatoriæ quæ mirè cum his prologi huius consonat.

37. Subiungit à Romanis exorsurus: *Romani quippe &c. quorum Reges successionebus persecutus usque ad eos, qui Hispaniæ calamitatibus (fortè calamitates) adiecerunt, genealogiæ eulogia supputavi: ut discat Hispania (quæ Dei misericordiam perfunctoriè vix attendit) à tot tempestatibus iam respirans, quantum debeat divinæ gratiæ inclinari.* Sanè videtur hæc pars defuisse Hispaniæ historiæ. Rodericus enim si propositum habuit res in Hispania quocumque tempore gestas describendi, Romanorum in ea imperium, bellaque inter Hispanos & Romanos tamdiu tamque acriter continuata omittere vix debuit. Aut si Gothicam, uti appellat, historiæ tantum, hoc est Gothorum in Hispania res gestas, stilo comprehendere in animo habuit (quod sanè videtur ex eo quod leviter memoratis Hispaniæ antiquissimis incolis, primis nempe libri primi capitibus, in octavo per saltum transit ad Gothorum origines inquirendas eorumque cum Romanis antequam ad nos venirent progressus, quos usque ad caput sextum secundi libri prosequitur): certè is conscius prætermisissæ à se Hispaniarum rerum tot annorum historiæ, peculiaribus his libellis supplere voluisse credendus est, quod ad Gothicam, quantumvis Hispaniam historiæ, haud pertinere noverat.

(1) Escorialensis codex Lit. c. Plut. IV. n. 12. non longe à Roderici ævo exaratus Romanorum Historiam, ita inscribit: *De prisca Latii atque ur-*

38. Ita est, nec differt stilus & mos utendi poetarum carminibus in designandis antiquitatibus, quod fecit Rodericus lib. 1. *De rebus Hispaniæ* per multa capitula, & auctor huius Romanorum historiolæ cap. 1. Interlucentque in hac Hispanismi, quos bene Rodericus, non verò antiquior alius, &, uti credebat Morales, ante Isidorum florens committere potuit: ut, in casu discriminis adjuvarent (pro quo) Hispani dicimus: *en caso de peligro. Cum Ænea iterum iter fecit: quasi dicere volens: prælium inivit: Hispani: Llegar à jornada.* Et, *Campi victoriâ iam obtentâ: Hispani campo* pro exercitu dicimus. Freqüentes ad hæc sunt errores in digerendis Romanorum rebus, quales frèquenter Rodericus in geographica re & in antiquis quibuscumque committere solet. At hanc historiolum codex ms. ille, quem diximus D. Ioannem Lucam Cortesum penes se habere, *historiam Romanam de Regibus Latii* appellat (1).

39. Ponè consequi hanc Romanorum, *Historia Ostro-Gothorum, Hunnorum, & Wandalorum, & Suevorum, & Alanorum & Silingorum* debet: una quidem atque eadem barbararum omnium harum gentium. Quam ab Ostro-Gothis exorsus fuit non quod pars fuissent rerum Hispaniæ Ostro-Gothi; sed ne ignoraretur de gente Gothorum, quam illustratum ibat, quibusnam Regibus gestisque rebus ubivis claruissent. Ad quos veniens ait se in alio libro *successiones & acta Visi-Gothorum* digessisse, *Gothicam historiæ* significans.

40. *Historia Hunnorum* à cap. 7. sequitur, in cuius prologo indicat iterum se, nec alium, esse eorum quæ præcesserunt auctorem. *Quia stilo flebili (ait) nostræ gentis repetita excidia recitans, ad eorum tempora &c.* Et in fine, quod Gothorum originem, gloriam, & processum in superiore volumine declaraverit. De *Gothica historiæ* intelligit, ubi latè de Gothis egerat non de Ostro-Gothorum, aut alia ex his peculiaribus historiis: uti & in cap. 7. *Hermanaricus* (inquit) *Rex Gothorum, qui (ut superius retulimus) multarum gentium exstiterat triumphator.* Quæ verba desumpta sunt ex cap. 19. lib. 1. *Historiæ Gothorum*, in cuius libri 18. capite hæc de Hermanarico enuntiaverat. Similiter ait in eodem septimo capite: *Post quod bellum (Catalaunicum) de quo in superiore libro latius expressum est: nempe cap. 8. libri 2. Gothi-*

bis Romana Regibus; & deinde ad Iulii Cæsaris & Pompeii tempora; atque iisdem fere verbis prælaudatus Lit. Q. Plut. II. n. 19.

* Ita, non quæ (in codd. Tolet. mss.)

* Nempe 2. 4. 5. 6. 9. 10. 12. 13.

thica historia; nusquam enim in pusillis istis gentium aliarum historiis huius belli mentio exstat. Octavo etiam capite: *sed eorum* (Hunorum, Gothorum, Romanorum) *prælia & processus in superiore volumine descripsi calamo latiore*: scilicet cap. 8. libri 2. ubi Rodericus iisdem verbis utitur quibus noster in describendo secundo Thurismundi Gothorum Regis cum Attila pro Alanis proelio.

▪ Attilæ Regis Hunorum vitam scripsit Iuventius Cœlius Callanus Dalmata, quam extare ms. penes se ait Thomassinus in *Biblioth. Patav.* ms. pag. 127.

41. Caput nonum *De Wandalis* inscribitur, ubi ait: *Wandalos autem Scythas fuisse superioris libri auctoritas protestatur: Historiæ nimirum Gothicæ cap. 9. lib. 1. cap. 12.* Walix adversus Alanos victoriam verbis narrat ex lib. 2. cap. 7. eiusdem *Historiæ Gothicæ* desumptis. Hic & facit mentionem translatae in Toletanam Carthaginensis Ecclesiæ metropolitice dignitatis: quod innuere Toletanis rebus obnoxium auctorem videtur. Ibidem & Arabum & *Andaluziæ* appellationis meminit: quæ pertinere nequeunt ad auctorem S. Isidoro ex suspitione Moralis antiquiorem.

42. Cap. 17. quod *De historia Alano-*rum audit, historiam Alanorum sese ait superius enarrasse; & cap. 18. quod *De regno Suevorum*, horum originem superiore se opere declarasse: quibus non quidem iam ad Gothicam, sed ad superiora huiusmet infestaticum Hispaniæ gentium historiæ, sive ad caput eius nonum respexisse auctorem credimus. Caput 20. totum ferè desumptum fuit, aut eiusdem telæ est cum posteriore parte capituli noni libri secundi *De historia Gothorum*, ubi de divisione Suevorum Gallaciæ Regum in duas factiones agitur.

43. Cuncta hæc manifestè indicant peculiariora ista de nationum rebus commentaria, non ab alio quàm à Roderico, ut compleret Gothicæ historiæ veluti lacunas, suppleretque quæ in ea desiderari poterant, elucubrata. De *Historia* enim *Arabum* adhuc manifestius constat ab auctore hoc esse, eodemque ceterarum, & *Historiæ Gothicæ* Scriptore. Prologus enim ait: *Quæ calamitatum acervus (lego acervis) Hispania dispendia sit perpeffa, in superioribus, ut licuit, explicaroi. Nunc de excidiis Arabum &c.* Fatetur quoque sese *Gothicæ historiæ* auctorem dum ad eam se refert huius cap. 32. & cap. ultimo.

44. Descriptæ huius Arabicæ tempus ex eodem prologo palam deducendum ad Rodericum quoque nos manuducit. Nam de Hispania ait, *iam à quingentis triginta duobus annis & ultrà à gladiatorum, hoc est Saracenorum, gladio difsecatam: qui numerus annorum adiunctus septingente-*

fimo decimo quarto nati Redemptoris anno, quo Hispaniam invasisse ab Africa Mauros vulgò magis existimatur: annum elicit huius sæculi quadragesimum sextum. Quod mirè convenit Roderici lucubrationum tempori, & emissæ ante triennium in vulgus *Gothicæ historiæ*, ut suprâ diximus.

45. Retardat nos aliquantulum scrupulus, quòd scilicet, cetera omnia cum assensum urgeant, illud tamen non bene componi videatur cum felicissimis B. Ferdinandi temporibus & iustissimo imperio, his annis vigente, quod auctor in prologo *Romanorum historiæ* quasi de convulso aliquo & pessimo regni statu paratragœdiatur. *Sed (proh dolor!) nec præterita memoratur (Hispania) nec quæ accidere poterunt pertimescit. Principes etenim & potentes volitis & libitis involvuntur, & perturbato ordine rationis enervant iudicii veritatem, & procuratis iniuriis consuetudines violentæ pro iustitia inducuntur; & in partes iustitiæ advocati id iustum iudicant quod aures mulceat præsentis; & à summi iudicis intuitu alieni oculos suos in terram statuunt declinare; nec est qui pauperi condescendat, nisi familiari debitu inducatur. Sed utinam Altissimus videat, & permittat, & non Hispaniæ misera, sed facientibus imputetur; & non luat universitas oppressorum, quod meretur iniquitas dominorum; & cesset (lege cesset) indignatio maiestatis compatiens clamoribus paupertatis, qui faucibus (an auribus?) præsentium ingeri non sinuntur mediatorum rabie...*

46. Et post brevem quandam lacunam: *Cum enim cetera mundi provinciæ certis agrariis seu pangariis (angariis & parangariis emenda, iuxta titulos utriusque codicis De cursu publico, angariis, & parangariis, & vulgarem postea horum nominum pro quibuscumque tributis & oneribus acceptio-* nem *) *deducantur, Hispania misera incertis oppressionibus cruciatur; & quæ sequuntur. Quæ quidem nisi ad quorundam procerum tyrannicas adversus sibi subditos vexationes, silentibus inter arma legibus, & oneratam ad immensos belli sumtus plebem tributis, respectum habuisse dicamus, rem non illius temporis, non illius Regis, significare videntur. Lucas Tudensis nonne huiusmet temporis Scriptor omnino fidem his derogat, dum inter alia, in tanta pace (inquit) regnum sibi subditum rexit, ut maiores vel minores in aliorum res insurgere non auderent. Aliter enim vix potuit Rodericus, qui certissimè harum historiæ auctor fuit, ita Regi carus, perpetuusque eius in acie comes defectum iustitiæ*

* Ut in *Glossis* Isidori, *Suida*, & *Matthæi Evangelio*.

tiæ in publicis monumentis paulò post publicandis sic acerbis verbis taxare ac detestari. Nisi tragica hæc lamentatio alicuius ætate inferioris sit appendix oræ libri adscripta Rodericianum prologum pro lubricitate continuare, & ad sua tempora, infelicia forsitan & turbida, qualia hic describuntur, accommodare volentis. Quod facinoris genus exemplis non deficitur; & plerique huiusmodi insultus ab orâ in auctorum textum facti passim deprehenduntur.

47. Planè ex his historiarum monumentis, quantumvis plura minùs rectè in antiquis præsertim rebus senserit Rodericus, utpote qui Singilim Bæticiæ fluvium (*Xenil* hodie) *Silingium* vocat, ac à Silingis mutuasse nomen asserit cap. 12. *Hist. Ostro-Gothorum*, &c. Cæsaraugustam urbem Carpetaniæ adscribit eiusdem cap. 19. passimque in Romanis rebus ab Romanæ historiæ idoneis Scriptoribus secedat: gravissimus ante alios est, atque integer Hispanicarum rerum usque ad ætatem suam Scriptor, omnesque adivit vestitorum se auctorum fontes: dignus equidem in quo maior aliqua & accuratior docti alicuius ac diligentis viri, cui cara esset antiquitas, collocaretur opera: computus annorum, qui sæpè fallit observante Ambrosio Morali ^v, quodque librorum incuriæ Mariana adscribit ^z, adamussim veræ chronologiæ corrigeretur, in collationem vocato Roderici autographo, quem Hortæ in monasterio Cisterciensium supra laudato se vidisse idem Morales prodidit ^a; Vaticano item codice bene antiquo, plusquam trecentorum annorum nî fallimur, quem Romæ vidimus hanc amplissimam bibliothecam excutientes, qui n. 2007. signatus est; & fuisse Cardinalis D. Bernardini Caravaxalii, ex quadam huic præfixa nota, scilicet *Chronica de España Caravaxal*, non temerè suspicamur.

48. Iornandis item historia *De rebus Gothicis* cum Roderici Gothicis libri primi & secundi collata invicem emendarentur. Cuius rei exemplum breviter dabimus. Rodericus ait lib. 2. cap. 8. Thurismundum Wisi-Gothorum Regem, antequam à suis per dolum interimeretur, una manu par-

vo ganipulo, quem tenebat, sui sanguinis ultorem fuisse. Unde corrigendus est Iornandes, à quo profecit Rodericus, qui pro ganipulo, scabellum habet, parum aptum instrumentum, quo ut auctor iste ait infidiantes aliquos extinguere posset. Legenda ego scabellum; idem etenim ferè sonat ganipulum Roderici, quo vocabulo paulisper ad vernaculam detorto, ganivete nimirum pro cultello seu gladiolo, iam duobus ab hinc sæculis usos fuisse maiores nostros observavimus ^b. Scabellum verò, quod restituendum Iornandi censemus, ferrum est excisorium.

49. Expediret non minùs *Historiam Gothicam* aliasque conferre cum earundem in vulgarem linguam facta, ut fama est, à Roderico ipso translatione: quæ, si alium non habet auctorem (1), eorum saltem quæ latina eius continet, continuationem à Roderici morte usque ad Ferdinandi Sancti mortem ab aliquo factam fuisse oportet. Atque ea quidem lucem fortita fuit antio, ut credimus, MCDXCV. Toleti. Manuscriptam vidit hanc translationem (quæ quidem plura habet, quæ in latina desunt, omnia autem illa quibus latina constat habet: ut solent operum suorum interpretes passim ac liberè divagari à prototypo, & quælibet adiungere) Ioannes Pineda Hispalensis Societatis Iesu ^c, membranaceo codice, qui Marchionis de Tarifa erat, quadringentis septuaginta octo foliis descriptam.

50. Hunc codicem à laudato Marchione donatum fuisse monasterio S. Hieronymi Hispalensis urbis, quod Cartusianis per errorem attribuit; indeque exemplum à se procuratum, D. Laurentius Ramirez de Prado in Notis ad Luitprandi Chronicon ^d scriptum reliquit. An id exemplum è supellectile Ramirezii libraria coemerit vir summus D. Petrus de Guzman, Castellæ senatus præses, Marchio de Montalegre ac de Quintana, Comes de Villa-umbrosa, penes quem quoddam esse aiunt, moneri cupimus. Planè in eo codice, simul cum omnibus his Roderici historiis Gothica, Barbarorum, & Arabum, aliud Anonymi opus, *Conquista de ultra mar, ò de la Tier-*

^b Vide Theaur. linguæ Castell. verbo *Ganivete*.

^c Ut ipse ait in *Memoriali de la Vida del santo Rey D. Fernando*.

^d Pag. 590. in omittis.

(1) Rodericum Latinæ Gothorum historiæ à se conscriptæ interpretem, sive Hispanicæ quæ vulgo circumfertur versionis (necnon Romanorum, Gothorum, & Asturicensium Regum historiarum) auctorem fuisse, videntur ostendere verba è *Compendio Chronicorum Hispaniæ generalium* in Escorialensi codice *Lit. X. Plut. I. n. 12. La Coronica* (inquit) *de España & de los Reyes que en ella ovo desde los Reyes Godos fasta el Rey Don Rodrigo: & del Rey Don Rodrigo &c. La qual Coronica romansó el Arzobispo Don Rodrigo desde los Godos*

fasta los fechos del Rey Don Rodrigo &c. Et in eiusdem Roderici prologo: *Por ende nos Don Rodrigo Arzobispo de Toledo movido á cumplir el mandamiento del esclarecido Principe Rey & Señor mi Señor Don Fernando de Castilla, propuse Yo en el comienço de esta obra por mi comendada de compilar los mas fechos de España &c.* De quo tamen dubitare videretur D. Rodriguez de Castro in *Roderico*, *Biblioth. Hisp. T. II. pag. 543.* Videndus.

^v Lib. 16. cap. 30. & lib. 12. cap. 58.

^z Lib. 12. cap. 3.

^a Lib. 12. cap. 58.

ra Santa, nuncupatum, de quo paulò post dicemus, descriptum legitur. Asservatur & in Toletanæ Ecclesiæ bibliotheca, ut ex catalogo eius quem manu exaratum habemus constat. In quo codice annotatum sciimus Ioannis Baptistæ Perezii Toletani canonici doctissimi manu, hanc esse Roderici Historiæ interpretationem hispanam quæ ex stilo videtur eiusdem temporis esse, quo scripta fuit latina. Interpretem verò plura è penu sua addidisse, quæ magnam historicæ veritati, cum in latina desint, lucem afferunt. Quare libro eximiam utilitatis laudem consignat Perezius, magni iudicii, & insignis eruditionis nomine vir clarissimus (1).

51. Nec parum attinet scire visam olim à D. Thoma Tamaio de Vargas regio Philippi IV. chronographo interpretationem hanc è Latino vernaculam, in cuius vestibulo hæc habentur: *trasladóla* (æquivocum hoc nomen est inter nos, haud minus ad interpretationis quàm ad descriptionis operam referri pronum) *por mandado del Duque de Alva, Marques de Coria, Joan de Canal clerigo en Tale arrabal de la villa de Salvatierra de Tormes.* Hoc est: *Trasfultit, sive malis, descripsit, iussu Ducis de Alva, Marchionis de Coria, Ioannes Canal presbyter in Tale suburbio oppidi Salvatierra ad fluvium Tormes.* Cui Ioanni deferendam iccirco esse translationis laudem nullus credo. Translator enim fidum interpretem, non paraphrasten, seu potiùs sic locupletem amplificatorem, qualis hic est agere debuit. Planè haud hic est Gaudfridus Toletanus archidiaconus, qui Roderici historiæ *De Hispaniæ rebus* continuationem, eorum quæ sub Alphonso X.

Ferdinandi filio, contigerunt, adiecisse dicitur: de quo nos alibi. Absolvam de historia hac, si dixerò, epitomen eius quandam incerti auctoris in membranæ ducentorum annorum existisse inter Antonii Augustini Tarraconensis præfulis libros mss. in catalogo eius me legere. Ad alia eius pergimus (2).

52. VI. *Relationem Hispanâ linguâ scriptam victoriæ, quam à Saracenis ad Navas Tolosæ in Batica Alphonfus Rex VIII. Castelle anno huius sæculi duodecimo reportavit.* Quam cum latinè descripsisset pluribus octavi libri capitulis, vernaculam nihilominus relinquere voluisse dicitur. Atque eam inseruit *Annalibus suis urbis & regni Giennensis* Martinus Ximena Iuratus, desumptam è pergamento libro sodalitatis sanctæ Crucis oppidi de *Bilches*: quæ quidem sodalitas constanter iactare solet, & quòd penes eam sit ipsum id crucis signum quod Rodericus præful præ se in eo proelio ferebat; & quòd memoratam *Relationem* à decessoribus eorum acceptam quatuor iam sæculis & ultra possederint: quòd & annotatum habemus à Iosepho Moreto Iesuita, eximio huius ævi historico.

53. VII. Tractatum quoque *De primatia Ecclesiæ Toletanæ* circumferri eius nomine auctor est Ioannes Mariana lib. 12. cap. 4.

54. Frustrà autem sunt ^h qui eidem Archiepiscopo vulgaris linguæ historiam *De Ferdinandi Regis gestis rebus* attribuunt; cum ea ferè descripta sit ex historia quam appellant *Generalis*, Alphonfi eius filii iussu & auspiciis formata: de quo nos monuit qui eiusdem Ferdinandi adornare historiam pergit, dum hæc scribimus, D. Ioannes

† Pag. 26. & sequensibus.

‡ Investigaciones del Reyno de Navarra lib. 3. cap. 9.

§ D. Iosephus Pellizerius in *Memor. de la calidad, y servicios de Don Fernando de los Rios* fol. 37. n. 11. in margine.

* Esta es la Historia de D. Rodrigo Arzobispo de Toledo, y es en Romance, y segun su manera y estilo debiera de ser de aquel tiempo; y en trasladar añadió muchas cosas el trasladador de suyo, y dan gran luz á la verdad de la historia, que no estan en la Latina. Y assi este libro es de muchissima estimacion. Hæc Perezius, uti ex schedis Laurentii Cocci, qui descripsit, constat.

(1) Exstat in Regia Bibliotheca Matritensi Roderici Toletani Historiarum codex alter membranaceus elegantissimus sermone vernaculo, Era MCCXCIV. Christi MCCLVI. exaratus, ut in eiusdem fol. 141. pag. 1. sub finem Arabum Historiæ legitur. Prior omnium in eo rubrica hæc est: *Este es el prologo en la Coronica que Maestro Rodrigo Arzobispo de Toledo conpuso rogado por Don Fernando Rey de Castilla.* Continet autem à fol. 1. ad 104. *Historiam sive Chronicon Gothorum* usque ad Ferdinandum III. quo loco totidem atque ipsis verbis quæ paulo antè è Regio Escorialensi Codice *Lit. Q. Plut. II. n. 19.* Latina dedimus, vernaculo sermone leguntur, nimirum: *Esta obra como sôpe & pude acabé el año de la Encarnacion del Señor de mill & dozientos & quarenta & tres. Era de mill & dozientos & ochenta & uno: veynte & seis años del Reynado del Rey Don Fernando el Jueves ante de las Candelas de Abril. año de mi Ponteficado treynta & tres. la See Apostolica aun vacante un año & ocho meses & diez dias. & Gregorio Papa noveno entrado al camino de la universa carne.* A folio autem 104. p. 2. ad fol. 111. p. 2. *Historiam Romanorum.* A fol. 111. p. 2. ad 118. p. 1.

Historiam Hunnorum. A fol. 118. p. 1. ad 120. p. 2. *Historiam Ostro-gothorum.* Inde ad fol. 141. p. 1. *Historiam Arabum.* Dein à fol. 141. ad 201. quòd codicis extremum est *Historiam belli sacri*, sive ut in vernacula rubrica legitur: *Comiença la Estoria de Gerusalem abreviada*: auctore Anonyino, itidem atque in supralaudato Laurentii Ramirezii de Prato exemplo. Noster autem codex in extimo coriaceo operculo hunc titulum aureis capitalibus literis inscriptum exhibet: *De la Bibliotheca de Don Jayme Ortensio Lopez Almirante de la Armada naval de la Ribera de Amberes.*

(2) Præter laudatos hætenus Roderici Toletani codices exstant in Bibliotheca Escorialensi quatuor alii Gothorum & reliquas eius historias continentes, nimirum *Lit. X. Plut. I. n. 19. = X. II. 24. = V. II. 5. & II. 1.* atque in Regia Matritensi membranaceus alter sæculi XIII. in quo *Historia Gothorum* novem libris discreta, & *Romanorum*: utraque notæ optimæ. Exstitit quoque Latinè & vernaculè in Bibliotheca Comitum Ducum Olivariensis ut in autographo MMStorum. eius catalogo pagg. 225. & 227.

nes Lucas Cortesius, iam laudatus, vir apprimè eruditus, & veri amans (1).

55. Exstant in codice illo quem supra laudavimus monasterii S. Ioannis Regum Toletanæ urbis, unà cum Roderici memoratis operibus, peculiare aliæ lucubrationes: quas ut eidem auctori adiudicemus ea monent quæ in eorum singulis annotabimus. scilicet

56. VIII. *Chronica omnium Pontificum, Imperatorum Romanorum, ubi anni eorum ponuntur, & notabilia facta eorum; & distinguitur quis Papa, quo Imperatoris tempore: incipiens à Christo, qui fuit primus & summus Pontifex, & ab Otharviano Augusto, qui eius tempore imperavit; & vadit usque ad Innocentium Papam III. & Fredericum Imperatorem.* Incipit: *Dominus noster Iesus Christus &c.* In exemplari meo ab isto codice Toletano exscripto, primâ paginâ Pontificum, atque è regione Imperatorum series ponitur; idemque ordo alternis paginis servatur. Innocentius III. ultimus est, quem cum elogio celebravit auctor, carmine Leonino ac verè barbaro, quod ait Martinum Episcopum Zamorensem composuisse (2). Hic est D. Martinus Arias, qui per hæc tempora huic præfuit Ecclesiæ¹. Cuius Innocentii memoriæ adiunxit auctor quatuor aliorum Pontificum nomina tantum, sic: *Post hunc Honorius, post Honorium Gregorius, post Gregorium Cælestinus, post Cælestinum Innocentius*: qui omnes unus post alium successores fuere Innocentii, nempe Honorius III. anno MCCXVI. Gregorius IX. qui MCCXXVII. Cælestinus IV. qui MCCXLI. Innocentius IV. qui MCCXLIII. ad cathedram Romanam promoti. Supervixit autem Innocentius IV. Roderico nostro, uti & Fridericus II. Imperator, qui anno obiit MCCL. unde ordo Pontificum in Innocentio, & Imperatorum in Friderico desinens, palam evincit opusculi auctorem illis viventibus id scripsisse.

57. Laudat is in mentione Iustiniani II. Gotfridi *Pantheon*; & in Friderici I. *Biblioth. vet. Hisp.* Tom. II.

(1) Exstant tamen in Escorialensi codice *Lit. V. Plut. I. n. 12.* post Roderici Chronicon: *Anonymi, Continuatio historiæ Roderici Ximenii*, scilicet: *De rebus ad Ferdinandum III. pertinentibus usque ad obsessam Hispalim*; & continuo quaternio recentior codici allutus in quo: *De Hispali à Ferdinando capta usque ad eiusdem obitum*, Hispanico sermone.

(2) Habetur in Matritensi Variarum Roderici lectio-num I. Lopezii, & F. Mendoza: sæpius laudato codice fol. 33. nimirum:

Qui Petro pridem Cathedram tibi terminus idem, Præbens illud idem quod Petrus promisit ibidem. Sed magistratus ubi quomodo fuit cathredatus

Aenobarbi, historias eius quæ *Fridericæ* (ait) vocantur. Potuit quidem utrumque opus laudare Rodericus noster; cum Godofridus Viterbiensis *Pantheonis*^k auctor sub eodem Friderico I. & Henrico eius filio ad annum usque MCLXXXV. floruerit; *Fridericæ* autem ille *historiæ* absque dubio Othonis Frisingensis Episcopi duo libri sint, quos *De gestis Friderici I.*^l fidelissimè scripsit, atque anno MCLVIII. aut sequenti è vivis cessit. Hæc eadem *Chronica Pontificum & Imperatorum* post historiam Gothicam Roderici in codice legitur venerandæ antiquitatis (quodè supra diximus) D. Ioannis Lucæ Cortesii.

58. Sequitur in eodem codice Toletano VIII. *Provinciale* quoddam (sic enim appellare possumus, cum inscriptione careat) *Cathedralium Ecclesiarum totius orbis.* Incipit: *Isti sunt Episcopi sub Romano Pontifice, qui non sunt in alterius provincia constituti. Ostiensis, Portuensis, &c.* cuius quidem germanus est *Codex Provincialis vetus &c.* quem Haubertus Miræus è libro Cancellariæ Apostolicæ excerptum edidit lib. 2. *Notitiæ Episcopatum orbis Christiani*; idem cum *Provinciali Romano*, quem publicavit, unà cum *Praxi Cancellariæ Apostolicæ*, Hieronymus Paulus Barcinonensis (3). Sed nostrum de quo loquimur à Roderici manu esse, illud indicat, quod cum in Hispania Cordubensis Episcopatus mentionem faciat, Hispalensis tamen non recordatur; quippe qui post recuperationem Cordubæ urbis & ante liberatam à iugo Maurorum Hispalim, hoc est inter annos MCCXXXVI. & MCCXLVIII. ab auctore scriptum. Expediret utique cum libris Provincialibus è quibus Miræus profecit nostrum hunc, atque item alium bibliothecæ Viennensis conferre, quem, quod à Miræano haud parum discrepat, editurum se ante paucos annos promisit vir doctrina & industria singulari Petrus Lambecius lib. 2. comment. *De bibliotheca Casarea* cap. 8. m. (4).

59. Hactenus de Roderico Toletano

*Accipiens apicem quem petit, atque vicem.
Hic enim quantum fuit in omnibus gloriosus
Opera eius testimonium perhibent veritati.
Nam lingua eius gladius acutus.
Fulgens enim splendida facta eius
In urbe pariter & in orbe.*

(3) Exstat item in prælaudato variarum Roderici lectio-num codice à fol. 33. pag. 2. *Provinciale Cathedralium totius orbis Ecclesiarum*, cuius Noster hoc loco meminit.

(4) Non dissimulandum, quando iam à Roderico recedimus, sectatum eum alicubi aniles quæ sub Tilpini aut Turpini Rhemensis nomine ipsius ævo circumferebantur fabulas, aliaque erraticam plane mi-

^k Editi à Pistorio inter *Re- rum German. Scriptores.*

^l Vossius *De H. L.* lib. 2. cap. 53.

¹ Ægid. Gonzalez Davila in *Theatro Zamor. Ecclesiæ* pag. 400.

antistite. Cuius tamen interpretem quendam ab eo segregare, quamvis ævo aliquantulum inferiorem huius tamen eiusdem sæculi, piaculum sit. D. PETRUS is est RIBERA DE PERPEJA Catalanus, ut videtur, qui Roderici Toletani *Historiam universalem Hispaniæ*, & peculiare alias Romanorum, Gothorum, Wandalorum, Silingorum, & Arabum, post vicennium ab earum publicatione, Catalano, seu quod idem est Provinciali (*Lemosinum* vulgò dicunt) Catalanis vernaculo convertit ex Latino auctoris. Professus fuit nomen ipse ac tempus in *Historia Arabum* his eius idiomatis verbis: *Aquesta obra fò feta en lany de la encarnació de Iesu Christ MCCXLIII. en lany que on contava de la era MCCLXXXI. en lo veyntysisè any del Rey Ferrando; e fò feta en Româns per En P. Ribera de Perpejà, que la feune segons son poder en lany que on contava de Iesu Christ MCCLXVI. en temps del Rey noble en Iacme Daragò & de Valencia, & de Mallorca, lo qual morí en lo ters dia de S. Iacme de Ioliol en la Ciutat de Valencia.* Vides ut *Româns* vocat interpretem vernaculam gentis, è Romana sive Latina lingua conversam linguam: quomodo & Castellani, & Galli, & Itali faciunt, nomine ipso agnoscetes dialectorum quibus utuntur fontes.

60. Hanc versionem penes se habuit D. Franciscus de Urrea Aragoniæ chronographus, cuius copiam fecit Ioanni Francisco Andreæ Ustarrochio, qui in munere isto ei successit, ex quo nos didicimus. Sed laudatus Ustarrochius suspicabatur hanc eandem esse cum ea historia, quam Hieronymus Surita lib. 11. cap. 51. & 63. *Annalium* tamquam Iacobi Regis tempore conscriptam, iis ipsis rebus adductis laudat, quæ in hac versione reperiuntur. Ita ille ad me datis literis. Quæ si vera sint, utpote à probatæ in aliis fidei viro profecta, oportet utique factum, ad ea quæ Roderici sunt adieciisse nonnulla interpretem. Hæc enim quæ Surita ex Catalana hac historia dictis locis adducit de Petro, Iacoboque eius filio, Aragoniæ Regibus, in Rodericiana minimè sunt (1).

CAPUT III.

De LUCA TUDENSI Episcopo. Eum verosimiliter fuisse auctorem egregiè facti, quod Anonymo cuidam ipse attribuit. De eius pa-

litiam (quos Hispani libros *De caballerias* dicimus) redolentia, ut nos olim in recensione prælaudati Escorialensis codicis Lit. X. Plut. I. n. 12. (*T. II. Latinorum pag. 398.*) notavimus; non tamen ideo, cum tot alia in eo eximia nec facile aliunde haurienda essent, tam acerbe à Petro de Marca, *Marc. Hisp.*

tria, & Chronicorum libris Isidorianum cum eius appendicibus SS. Ildephonsi & Iuliani continuantibus, atque eorundem Chronicorum vernacula translatione. De opere eius alio Adversus Albigenes, atque item Vitæ S. Isidori Hispalensis præfulis & eiusdem translationis historiâ, vulgarique huiusmet historie versione. De ANONYMI huius ævi æqualis alia historia inedita. De ANONYMO altero qui De rebus Castellæ ac Legionis scripsit. De VITALE CANELLAS Oscensi Episcopo Aragoniæ legislatore. De BERNARDO Compostellano archidiacono, & quinque decretalium epistolarum ante Gregorianam collectionem auctoris: quarum tertia, aliàs Romana, Bernardi est, ab Antonio Augustino edita. Eiusdem opera alia laudantur. Diversum esse BERNARDUM alium thesaurarium eiusdem Compostellane Ecclesiæ. De IOANNE DE DEO, eiusque Cavillationibus, sive Correctione cavillationum Huberti de Bovio, & aliis ineditis. PETRUM, IOANNEM, ac VINCENTIUM Hispanos in Canonum explanatoribus circa idem tempus laudari. De ANONYMO quodam, qui scripsit De rebus in Portugallia gestis, Gothorum excidio, & Christianorum sub dominatione Maurorum vivendi forma. De AGIDII Lusitani Dominicanorum sodalis quadam epistola. De PETRO FERDINANDI, Vitæ S. P. Dominici historico, ac THOMA DE TEMPLO eiusdem ordinis Dominicanorum quodam eiusdem instituti sodali, auctore cuiusdam Summæ grammaticalis. De PETRO DE AMERIO ex Mercenartorum ordine. Deque ALVARO DE LURIA ET MENDOZA ex equestri militia Calatravensi.

61. **D**ISIUNGENDUS non est à Roderico Toletano LUCAS Episcopus TUDENSIS, quippe eiusdem temporis, eiusdem dignitatis, sub iisdem ambo Regibus Alphonis duobus & Ferdinando, & eximius uterque ac celeberrimus apud omnes famâ & historiarum de rebus nostris scriptarum laude, quæ nomen eorum æternitati consecraverunt. De patria Lucæ nil est quod dicamus certum; sed cum in Legionensis urbis S. Isidori Ecclesia canonicus fuerit regularis: non malè colligimus inde aut è vicinia originem sortitum. Quod in sequentibus coniecturâ aliâ ex eius monumentis confirmabimus. Diaconus cum esset, eruditionis religionisque studio, ut

Ioan-
Lib. III. capp. VI. & XV. exceptum oportuit virum bello & pace inclytum, doctrinæ autem laude pro eius ævi genio nulli secundum. Loca indicasse sufficiat.

(1) Longe diversa opera esse, de quibus Noster ex Ustarrochii suspitione dubitat, ostendemus infra ubi ad Iacobum I. Aragoniæ Regem devenerimus.

^a Lib. 12. c. 1. & 12.

Ioannes ait ^a Mariana, Romam, Constantinopolim, ipsamque Hierosolimam abiit: quo tempore vanissima in eadem urbe Legionensi superstitione Arnaldum quendam hæreticum, ex Albigensium ut credimus sæce, ante sedecim annos defunctum, sanctissimum martyrem acclamantium vires alere, & magna cum Christiani populi turbatione reclamantibus piis ac religiosis hominibus, grassari cœpit.

62. Quo nuntio excitus diaconus quidam qui tunc Romæ versabatur, zelo Dei accensus in patriam repedavit, ut increbescenti malo pro virili obviam iret; veniensque, piis officiis, comminationibus, promissionibusque largè dispensandæ à Deo (statim atque superstitionis cultus damnati hominis aboleretur) anescentibus campis pluvix: id tandem evicit, ut eiectionis hæreticis prisca rediret urbi spiritualis pacis serenitas. Id quod latius memorans in eo opere quod *Contra Albigenses* scripsit Lucas nolter, qui se aliàs diaconum nuncupare solet, nec proprium viri sic in Dei causâ efficacis & strenui nomen, quod ignorare vix potuit, adiungens: videtur mihi recto modestè suo nomine proprium factum narrare voluisse. Quod si admittimus, præterquamquod huius diaconi in patriam ab Roma urbe reditus Legionenses Lucæ natales confirmare videntur, quod supra innuimus; cum Roderici Legionensis Episcopi, cuius obitus superstitionem præcessit, memoria, utque ad eram MCCCLXXV. vel annum Christianum MCCCLXXVII. ut ex epitaphio eius ^o & monumentis aliis liquidum est, duret: vero mihi videtur simile, statim ab hac pia pro negotio Fidei pugna, quam his diebus decertavit, & quasi in præmium servatæ patriæ, vacanti Tudensi Sedi Lucam fuisse præpositum. Hoc enimungebatur munere anno huius sæculi nono supra tricesimum; fortè ex eiusdem Ecclesiæ Scholastico (hanc enim dignitatem gessisse ante Episcopatum, immo & cum Episcopatu ipso, refertur ^p) assumtus. Nec ante quinquagesimum decessit è vivis. Olim verò, cum & diaconus tantum audiret, & in laudata Legionensi S. Isidori Ecclesia canonicum ageret: propter insignem eruditionem delectus fuit à lectissima omnium sui temporis Regi-

Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.

(1) De Legionis urbe Lucæ Tudensis patria, deque eximiis eius gestis, & susceptis pro negotiis Ecclesiæ peregrinationibus latè Cl. Florezius *T. XXII. pag. 108. à n. 19. & n. 47.* quo loco Diaconum cuius ex Urbe in Hispaniam reditum ut patriæ laboranti succurreret Lucas memorat modeste nomen suppressens, ipsum esse Lucam affirmare nihil hæsitat

(2) Existat quidem in prælaudato Matritensi *varia-*

narum Berengaria B. Ferdinandi III. parente, qui de rebus Hispaniæ commentaretur. Scilicet huius Regiæ iussu scripsit (1)

63. *Chronicon Hispaniæ*, sive *Chronicorum libros à Beato Isidoro, & à quibusdam aliis peritis de historia Regum Hispanorum & quorundam aliorum editos*: ut eius utar verbis in huius præfatione. Qui ipse in alio, quod sequitur, proœmio *De excellentia Hispaniæ*, manum iam se mittere ait *ad libros Chronicorum à doctore Hispaniarum Isidoro editos, profecuturumque secundùm quosdam alios auctores Hispanorum Regum, & quorundam aliorum seriem.* Constat enim opus ex Chronico prædicto S. Isidori, atque eo quidem luculentiore quàm Isidorianum vulgare est: de quo iam in Isidori rebus coniectati sumus, quo primus liber clauditur. Secundus continet eiusdem sancti doctoris Wandalorum, Suevorum, & Gothorum historias. Tertius *Continuatio* audit *Chronicorum B. Isidori per B. Ildephonsum Archiepiscopum Toletanum composita*: cuius telæ suam annexit Lucas *Divisione* interim *Hispaniæ Ecclesiarum atque diocesium*, quæ Wambanem præfert auctorem; deinde Iuliani Toletani Episcopi libro *De eiusdem Wambanis expeditione adversus Paulum rebellem*, insertis. Quæ sequuntur in eodem tertio libro, & quarto integro, Lucæ omnia sunt, pertinentque usque ad expugnationis Cordubæ urbis tempus, quæ anno MCCXXXVI. sub gloriosissimi ac B. Regis Ferdinandi ditio-nem venit.

64. Hanc historiam ingenio stiloque non ineleganti, neque prorsus vasto conscriptam, Ioannes ait Mariana ^q. Autorem hunc & Rodericum Toletanum, qui non ad voluptatem aurium, sed ad memoriam & iudicium posteritatis scripserint, quàm à deliciis longè, tam ab ineptiis & mendacio procul abfuisse, Alphonsus Garfias Matamoros exittimat ^r. Pro illo sæculo non penitendum Ioannes Vasæus vocat ^s; sed vel temporum vel Scriptorum vitio ita depravatum, ut non facillè queat à quovis intelligi. Habemus nos exemplum è codice bibliothecæ S. Ecclesiæ Toletanæ à Ioanne quodam Lopez de Leon fidelissimè descriptum, & à descriptore recognitum anno MDLXVI. (2)

H 2

Cer-

rum Roderici Toletani Legionum, Ioannis Lopezii codice à fol. 193. Lucæ Tudensis historia, disiecta tamen, foliisque & quaternionibus suo loco motis. Desinit fol. 255. pag. 2. in Era MCCCLXXIV. & captione urbis Cordubæ his verbis: *Capta est civitas Cordubæ, Era MCCCLXXIV. & reversus est inclytus Rex Fernandus Toletum cum victoria* :: *Acquisivit etiam Rex Fernandus Turgellum, Sanctam*

^o In *Theatro Eccles. Legionen.* Ægidii Gonzalez Davila.

^p Sandoval *Obispos de Tuy.* Ægid. Gonzalez in *Theatro Eccles. Tudensis.*

^q Lib. 12. cap. 12.

^r De *Academ. & doctis Hisp. viris.* Chronico Hisp. cap. 4.

65. Certe hanc historiam seu Chronicon in vernaculam vertit linguam, an ipse auctor, an alius aliquis? quod non facile dixeris. Mihi postremum placet, atque interpretis operam esse; quod non, ut Latinum opus, in captione urbis Cordubæ Hispanum desinat, sed ad mortem usque Beati Ferdinandi, & initium Alphonsi Sapientis, Regum, pertingat (1). Translatio autem id non tacere debuit, mantissam adiunctam hanc Lucae Historiæ; ne retenta *Diaconi* appellatio, & ad Berengariam Reginam directio vetus operis, crucem figeret legentibus in fine historiæ ea quæ diu post susceptas à nostro Luca Tudenfes infulas, Berengariamque fato fundam contigere.

66. Hispanæ huius historiæ exempla quædam laudantur mss: quoddam scilicet in bibliotheca Serenissimi S. R. E. Cardinalis, atque Hispaniarum Infantis Ferdinandi, olim fuit, & fortasse nunc est penes Excellentissimum Comitem de Villumbrosa & Montalegre, supremi Senatûs Castellæ præsidem: alterum in Cartusianorum Hispalensium libris. Latinæ autem codice satis antiquo atque correcto (quem à summo viro Benedicto Aria Montano mutuò habuit) usum se esse Ambrosius Morales affirmat^c. Hæc prodiit primum in systematis *Hispaniæ illustratæ* volumine quarto, Francisci, Andreae fratris, Schotti operâ. In codice Villumbrosano cuius nuper meminimus historiæ huius, existare etiam, liber, elencus seu index eiusdem bibliothecæ ait, historiam *De la conquista de la tierra santa por el mismo Arzobispo D. Rodrigo*: ubi forsan substituendum Lucae Tudenfis nomen est, atque ei hæc historia tribuenda (2).

67. II. *De altera vita, Fideique controversis adversus Albigenfes* tribus libris. Quod opus Ioannes Mariana Societatis IESU primus, adiunctis Notis, in lucem prodire fecit. Existat idem editum cum Monachii, tum Ingolstadii MDCXII. in 4°. unâ cum succedaneis aliquot *Scriptoribus contra Waldenses*; necnon in *Bibliotheca veterum PP.*

68. III. *Vitam S. Isidori Hispalensis Archiepiscopi*. Quam ante aliquot annos in

nam Crucem, Alhangem, & quædam alia castra: quo loco è regione hæc habentur in margine: Este original Latino acababa aqui; y despues fallè fojas adelante en un Don Lucas en Romance: las quales trasladè en el Don Lucas Latino que se sacò en limpio. Latinus quoque Escorialensis codex Lit. B. Plut. I. sub n. 9. è vetusto Ecclesiæ Ovetensis alio desumptus ita inscribitur: Lucae Tudenfis continuatio Chronici Hispaniæ usque ad tempora Ferdinandi Regis (qui demum in Sanctorum

Actis Sanctorum Aprilis, quarta die huius mensis, à me acceptam, Godefridus Henschenius Danielque Papebrochius Antuerpientibus typis edidère, unâ cum brevibus meis ac propriis eorum Notis, ac mea item epistola: in qua cum coniectatus fuisset vix videri, ut eundem Vita hæc & Chronicon vocare auctorem possent ob discrepantiam in iisdem rebus utriusque operis stilique differentiam: nunc fulto, & doctissimorum hominum sententiam non improbo: potuisse hanc differentiam ætatis maturioris aut provectioris varietate excusari; non adeo tamen ut Episcopus iam Tudenfis Chronicon Lucas, quod aiunt, scripserit, qui *Diaconum* se ad Berengariam id mittens nuncupavit. Annexæ est planè huic Vitæ in codice Toletano nostro

69. IV. *Translationis S. Isidori Episcopi Hispaniarum primatis historia*, quæ incipit: *Quæ dignè non plures*, &c. Quam in iisdem SS. *Actis* legere est. Huius tamen, & vitæ iam laudatæ, quin unus & idem fuerit auctor, vix nobis dubium est: adeò ut nullius horum operum, aut utriusque laus Tudenfi nostro sit consignanda. Dispersuntur tamen in hac re expedienda recentiores historici. Vitam Lucae quidam abnegant, *Translationis historiam* concedunt, Franciscus Padilla^u, Ægidius Gonzalez Davila^x, Ambrosius Morales^y. Utrumque opus Lucae nomine signatum voluit Alphonsus Morgadus lib. 1. *Hist. Hispal. urbis*. cap. 5. & lib. 4. cap. 4.

70. Vidisse huius historiæ exemplum Salmanticæ in domo S. Mariæ de la Vega Canonicorum regularium, idem Davila docet. Manuscriptam superesse in tabulario etiam Legionensis Ecclesiæ, Ioannem de Palacios in *Catalogo Tudenfium Episcoporum* docuisse, auctor nobis est Ludovicus Souza in *Historia Ordinis S. Dominici regni Portugalliæ* 1. parte seu libro 2: qui addit, precibus Fr. Suarii Gomezii, Dominicanorum illius temporis præiecti provincialis, dedisse Lucam, ut hanc Spartam quam eidem nuncupavit ornandam susciperet. Idem scribit in *Hagiologio Lusitano* xxvii. die Aprilis Georgius Cardosus.

numerum relatus est) usque ad *Erasm MCCLXXIV.*

(1) Huc refer è precedente Notâ verba: *Este original Latino acababa aqui; y despues fallè fojas adelante &c.*

(2) Enatum inde errorem existimo quod in nonnullis etiam Roderici codicibus post historias *Gothorum, Romanorum, Hunnorum, & Arabum*, habetur *Anonymi Historia belli sacri sive Urbis Hierosolymæ*: ut in Matritensi exemplo D. Iacobi Hortensii Lopezii, cuius non ita pridem meminimus.

^c In *Prolegom.* tom. 2. tit. *Las ayudas*, &c. fol. 19.

^u *Hist. Eccles. Hisp. cent.* 6. cap. 22.
^x In *Theatro Eccles. Hispal.* Lib. 12. c. 21.

sus. Vidit & in bibliotheca Complutensi S. Ildephonsi ab eius collegii & Universitatis magno fundatore D. Francisco Ximeno Zúñero Toletano antistite, ex S. Isidori Legionensi monasterio descriptum exemplum Ambrosius Moeales, uti in proemio secundi historiae suae voluminis sub titulo *De los libros antiguos*, &c. refert.

71. Planè scriptum hoc transfuisse in vernaculam videtur nobis Ioannes de Robles in eo libro, qui solet vulgò ei adscribi, *Historia de los milagros de S. Isidoro Arzobispo de Sevilla* nuncupatus, & anno MDXXXV. in lucem editus^a. Hic alicubi canonicus Legionensis Ecclesiae, aliàs sacerdos militaris ordinis S. Iacobi, ac Prior S. Ioannis *de la Calzada* nuncupatur. Lucæ autem, ut iam absolvamus de eo dicere memoriam antiquis monumentis signatam ab era MCCLXXVII. usque ad MCCLXXX. hoc est ab anno huius sæculi tricesimo nono usque ad quinquagesimum, reperire se dives huius supellectilis, quâ Hispanas res locupletavit, Prudentius Sandovalius Tudensis, atque inde Pampilonensis Episcopus, in *Tudensis Ecclesiae historia* scriptum reliquit^b (1).

72. Ad B. Ferdinandi III. Regis obitum pertingit quoque ANONYMI cuiusdam *Historia rerum Hispanarum*, quæ à Froilanis II. Regis tempore initium ducit, in pluribusque ab historia quam vocant generalem, Alphonsi Regis X. auspiciis iussuque compilata differt; nec pauca continet quæ alibi frustra quæras. Exemplum huius ms. ab alio, ut notatum ibi est, Salamanticæ anno MDLXXXVII. desumptum, possedit Matrizi Excellentissimus dominus D. Petrus de Guzman olim Marchio Montalegrensis & Villumbrosanus, Castellæ Senariis præses, Literatorum Mæcenas: de quo ad nos detulit, cum prædictorum notitia, præcipuo amicorum loco ob insignes virtutes nobis semper colendus D. Ioannes Lucas Cortesius, toties mihi dictus atque laudatus.

73. Diversa videtur, utpote ab inferioris temporis principio ducta, quam ad hoc tempus Ferdinandi Regis ut superiorum, referimus, historia ANONYMI *De rebus Castellæ ac Legionis* post obitum Veremundi III. Legionis, usque ad Ferdinandi Regis III. Castellæ, Sancti, mortem: quam asservari Parisiis in Regia bibliotheca docet nos Philippus Labbeus *Bibliothecæ suæ Ms.* pag. 315.

74. At isto ipso anno, quo B. Ferdinandus in cælum fuit translatus, scilicet sæculi quinquagesimo secundo, vitam cum morte commutasse dicitur VITALIS DE CANELLAS, aliàs CANIELLAS^c, Catalanus gente, Oscensis Episcopus, *vir literatus* (ut Michaelis Molini verbis utar^d) *valdè præbiticus & expertus in foris, & magnæ auctoritatis Iurisconsultus*. Interfuit hic bellicis ac politicis expeditionibus Iacobi I. Aragonensium magni Regis, Valentiae nempe urbis recuperationi anno MCCXXXVIII. peculiaris eius fori sive iuris formationi; necnon & Concilio Valentino anno MCCXL. celebrato, comitiisque Cataloniae & Aragoniae anno MCCL. in oppido *Alcañiz* habitis, ut ex *Annalibus Aragonensibus* Hieronymi Suritæ^e, Petri Antonii Beuteri historia^f, & Martini Carrilli *Catalogo præfulum Aragoniae regni*^g constat.

75. Huic veluti Legislatori suo laudem Aragonenses consignant. Cum enim in comitiis Oscæ anno MCCXLVII. celebratis placuisset, ut universum regni Aragoniae ius, diffusum aliàs & dissipatum, in singula genera cogeretur digerereturque: in fororum collectione ista, quæ publica sanctione decreta fuit, *præcipuam operam navavit* (utar iam Hieronymi Blancæ verbis ex *Aragonensium rerum commentariis* doctissimis^h) *reverendissimus ille Vitalis Canelis Oscensis Episcopus, magnæ eruditionis vir, ac in præcis nostris regni scitis valdè versatus: qui præter hoc magni laboris & industriæ opus reipublicæ aded utile & necessarium, librum etiam composuit varia nosstrarum antiquitatum explicatione refertum. Is autem, quia incipit: In excelis Dei thesauris, vulgò liber In excelis dictus est: cuius meminit prima observantia, sub titulo De venatoribus. Hæc Blancas. Hieronymi quoque Suritæ iudicio gravissimus totius regni auctor fuit in exponendis legibus, quæ Iacobi Regis I. tempore sancitæ primum sunt, lib. 2. Annal. Aragonensium cap. 64.*

76. Compilavit ergo veluti Tribonianus alter in unum corpus, digessitque per titulos Aragonenses leges, à *Suprarbiensis* vulgò dicti fori tempore promulgatas: sive ut Blancas alibi aitⁱ, *antiquum ius regni, nequaquam satis artificiosè digestum, generatim composuit*. Necnon & glossavit usque ad nonum collectionis librum inclusivè (ait Molinus^k); cum habuisset potestatem à Rege & curia generali Aragonum glossandi

que ad Ferdinandi Tertii tempora & annum Christi MCCXXXVI. adiecit.

^a Vide Morales in *prologo* 2. part. tit. *De los libros antiguos*, &c. Athan. Lobera in *Histor. urb. Legionen.* cap. 32. fol. 311. & cap. 33. Monachum appellat per errorem D. Didacus Ortiz de Zuñiga in *Annal. Hispanensib.* ad annum MCCLII. num. 17.

^b Ubi de Tudensi Luca agit. Idem ait Davila in *Theatro eiusdem Eccles.*

^c Zurita vocat eum *Canelas* lib. 2. cap. 64. Beuterus autem malè, *Canellos*. (Lib. II. c. 41. pag. 220.)

^d In *Reperitorio fororum Aragoniae*, verbo *Furtum*.

^e Lib. 3. cap. 32. 33. 34. & 45.

^f Lib. 2. cap. 41.

^g *Catalogo de los Obispos de Huesca* pag. 302. simul cum *Histor. S. Valentii Cesar aug. Episc.*

^h *Hispan. illustr.* tom. 3. pag. 656.

ⁱ In *iusdem Commentariis* pag. 796.

^k Ubi supra.

(1) Quantum conicere est, Tudensis Isidori, Ildefonsi, & Iuliani historias corrasit easque aliquanto locupletiores edidit; ac de suo continuationem uf-

¹ In iisdem
Comment. tit.
De magistratus
Iustitiæ
Aragonum di-
gnitate pag.
722.
^m Titulo De
optimatibus
pag. 727.

di & interpretandi dictos foros antiquos non mutatâ sententiâ eorum. Laudat alibi¹ Blancas maximam eius ubertatem & copiam in describendis iis quæ ad eius regni leges & mores pertinerent; necnon & alio loco^m: *Is enim* (ait) *& communium legum & antiquitatis nostris hominibus documentum fuit.* Editum opus exstat cum titulo: *In excelsis Dei thesauris, sive ad foros regni Aragonum commentaria novem libris.* Quæ verò *De pœnis* inibi adiuncta sunt, non ab auctoris manu esse, sed regia auctoritate ab alio quodam addita: vel stilus ipse diversus prodit, Vincentio Blasco in *Historiis Aragonensibus* observante.

77. Didacus Morlanes Cæsaraugustanus tribuit & nostro *leges* quasdam seu *tabulas legum* (*Foros* vulgò vocavit) Catalanis ab ipso, iisdem Regis Iacobi I. auspiciis ac iussu, scriptas: quas se vidisse in schedis exaratas vernaculâ huius gentis linguâ alicubi retulit, ex eoque Ioannes Andreas Ustarrozius, regius Aragoniæ chronographusⁿ. Ministrasse dicitur Oscani Ecclesiæ Episcopus ab anno tricesimo octavo usque ad quinquagesimum secundum huius sæculi.

78. Catalano iurisperito Castellano, neque eo minùs nobilem ævoque suo illustrem annectimus iurisperitum. BERNARDUS is est, quem sive à patria sive ab exercito munere appellant COMPOSTELLANUM. In hac enim metropolitana Ecclesia archidiaconus fuit, quomodo edmi vocat Tancredus ille Bononiensis canonicus, qui ad tertium Decretalium compilationem & scholia eodem tempore scripsit, de qua statim dicemus. Diu autem Romæ fuit commoratus; siquidem clarus iam eximiâ iuris doctrinâ sub Innocentio III. qui anno MCCXVI. desiit inter mortales esse, usque ad Innocentii IV. tempora, qui MCCXLIII. Petri Apostolicam ascendit cathedram, in eadem urbe, sive continuò sive per intervalla permansit. Huius enim capellanus & familiaris vulgò audit.

79. Celebratur in paucis eius nomen inter plures canonici Iuris doctores, qui sub Lucio III. Cælestino III. Innocentio III. Honorio III. & Gregorio IX. collegerunt decretales epistolas eorum Pontificum, quorum adepti non sunt ætatem compilatores paulò antiquiores Decretorum Burchardus, Ivo, Anselmus Lucensis, Gratianusque. Laudantur enim huius temporis, de quo loquimur, quinque non minùs collectiones epistolarum decretalium, ante celeberrimam omnium illam quæ à Gregorio IX. appellatur, Raymundumque

Barcinonensem auctorem habuit. Has omnes Ioannes Andreæ filius initio glossæ ad easdem decretales^o, & ex parte laudatus nuper Tancredus, in scholiis ad tertiam collectionem^p dilucidè narraverunt. Quarum brevem notitiam, quia ad Bernardum nostrum maximè pertinent, nunc dabimus.

80. Prima facta fuit à Bernardo Circa Papiensi præposito, Faventino deinde Episcopo: Decretalium nempe usque ad Lucium tertium, *Breviarium extravaganantium* ab auctore appellata. Secundæ post duodecim annos factæ quæ Cælestini III. epistolâ adiunxit, auctor sive Gilbertus, sive Alanus, sive Ioannes Vallensis fuit Volaterranus. Fecerunt scilicet Gilbertus & Alanus singulas, ex quibus suam formavit, secundam vocatam. Tertiam confecit noster Bernardus ex Regestis Innocentii III. eamque Bononienses *Romanam compilationem*, quòd Romæ facta esset, appellarunt; sed offensi Romani (ait ex Ioanne Andreæ & aliis Antonius Augustinus^o) quòd usu iudiciorum minùs accepta referret, ab eodem Innocentio impetrarunt, ut Pontificia auctoritate aliqua collectio ederetur. Cui rei Petrus Beneventanus notarius præfectus est anno duodecimo eiusdem Pontificis. Hæc cum *tertia collectio* audiat, uti præcedens Bernardi: aut hanc prorsus abolitam, aut utramque in unam iussit coactam, editoris tantùm nomine mutato, existimare debemus.

81. Quartæ post quinquennium causam præbuit Lateranense Concilium, cuius LXXXI. capita, & constitutiones Innocentii aliàs, ea comprehendit. Has omnes publici iuris primus fecit Literatorum phœnix Antonius Augustinus, Gregorio XIII. nuncupatas, additis ad primam Notis. Quintam verò, quæ Honorii III. constitutiones habet, Tancredumque Bononiensem archidiaconum fortita fuit auctorem, eiusdem Ioannis Andreæ testimonio, Innocentius Cironius Tolosanus canonicus & Academiæ Cancellarius, è codice Albiensis bibliothecæ desumptam publicavit^r. Quibus omnibus lumina obstruxit Gregoriana vulgaris Decretalium collectio, quâ nunc utimur^s. Nec tamen absque maxima utilitate in his antiquis studium poni, qui Raymundo Barcinonensi fontes fuere, integrioresque auctorum suorum sanctiones retinent, Augustinus idem nos docuit. His necessariò præmissis, ulteriora ne obscura sint, opera Bernardi iam proponimus.

82. I. *Scholia in secundam collectionem Decretalium*, Ioannis Walensis, aut Gualensis nempe. Constat de his ex Ant. Au-

^o Scilicet ad tit. verbo Gregorius.

^p Ex mss. edit fragmentum huc pertinet Franc. Bosquetus in *Notis ad Innocentii III. epist.* pag. 48.

ⁿ In proœmio ad collectionem Decretal.

^r Exstat inter Cironii opera Tolosæ MDCXXV.

^s De Collectionum harum historia eruditè ac plenè commentatus fuit decus Hispaniæ nostræ iurisperito-rum D. Emmanuel Gonzalez Tellez in *Apparatu ad Decretales*, de origine ac progressu Iuris canonici.

ⁿ In notitia mss. quibus usus fuit in *Notis ad coronationes Regum Aragoniæ.*

gustini, qui secutus est Ioannem Andream, his quæ sequuntur verbis: *Sed & Hugo Ferrariensis Episcopus ab Innocentio III. sæpe relatus* (in epistolis eius intelligo) & *Bernardus maior Compostellanus archidiaconus, huius collectionis interpretes fuere, hoc est expositores sive scholiastæ. Immo & in primam quoque collectionem, ut ex eodem Ioanne Andream ad proœmium Speculi Guilielmi Durandi habemus. Sed legerat (ait) duas primas compilationes, & apostillas dederat super illis.*

83. II. *Collectio Decretalium*, quæ *Tertiæ* sive *Romanæ* nuncupationem obtinuit. Hæc si ea est quam sub *Tertiæ* titulo Ant. Augustinus edi curavit, subtractum inde voluit Pontifex nostri nomen unâ cum iis, quæ invidiam Romanis civibus, ut inusitata, fecisse monuimus supra; cum in præfatione hic Pontifex *Magistro P.* (hoc est, Petro Beneventano) *subdiacono & notario* suo laboris meritum laudemque consignet. Deficit autem in *tertia* ista *collectio*ne titulus *De summa Trinitate*, qui splendendus est, cum epigraphæ totius operis à Bernardo usurpata, ex ms. codice Nicolai Fabri apud eundem Antonium Augustinum^c. Inscriptio hæc est: *In nomine Dominicæ & individue Trinitatis incipit brevium Decretalium omnium prope Innocentii Tertii per Bernardum Compostellanum canonicum fideliter compositum.* Tacuit diu noster post hæc edita, usque dum facta iussu Gregori IX. circa annum MCCXXX. novissimâ, quæ omnes alias pessumdedit, collectione Decretalium quinque libris comprehensa: ille cum aliis pluribus interpretationis earum sese muneri accinxit, iussuque Innocentii IV. munitus edidit.

84. III. *Lecturam auream* (uti editio præfert) *super primum librum Decretalium*, quæ in publicum venit primùm cum apostillis Antonii de Crevant abbatis S. Leonardi de Ferrariis, MDXVI. in 4.º typis Bertoldi de Rembolt. Accedit huic editioni, quæ locum tacuit,

85. IV. *Breviarium iuris canonici*. Incipit: *Quot modis*; & invenitur ms. in bibliotheca Barberina Romæ. Gesnerus, Posssevinus, alii.

86. V. *Casus super Decretales libris v.*

(1) In Indicibus Tomi IV. Bibliothecæ Galliarum Regis pag. XXIV. col. 2. init. sub *Bernardo Compostellano* reperi: *Summulam de libellis*, cod. 4521. B. quem numerum cum in operis corpore requisivissim, Tomo scilicet III. pag. 602. col. 1. comperi hanc *Summulam* eo loco *Bernardo*, cuidam *Dornæ* Provinciali tribui. Reliqua *Bernardi Thesaurarii Compostellani* opera nullibi non obvia sunt. Di-

Argentorati MCDXCVIII. uti est in indice Scriptorum Iuris, & confirmat Venerus^a, Gesnerusque^x. Fortè idem opus cum sequenti.

87. VI. *Super Decretalium libros v.* Norimbergæ MCDXCIII. Utrumque, & hunc & superiorem commentarium, tribuunt Bernardo nostro Posssevinus^y Gesnerusque.

88. VII. *Apparatum in Decretales*. Eifengreinio^z, Ciaconio^a, Venero^b, testibus. ms. servatur in bibliotheca S. Iustinæ Patavii, uti refert Thomasinus in *Biblioth. ms. Patavina*.

89. VIII. *Summam questionum ex Decretalibus*. ms. in bibliotheca Ecclesiæ Toletanæ^c. Nisi idem sit opus cum aliquo ex superioribus.

90. IX. *Notabilia novæ compilationis Decretalium Gregorii IX. & in definitiones rubricarum à Gofredo compositas*. In membranis apud Antonium Augustinum, ut constat ex eius librorum catalogo^d. Necnon &

91. X. *Apostillas in Codicem & Digestum*. Has esse in bibliotheca Ecclesiæ B. Mariæ Carnotensis affirmat Labbeus^e (1).

92. Diversus omnino est BERNARDUS thesaurarius Compostellanus, de quo Ambrosius Morales hæc ait, ad Regis Veremundi II. quoddam diploma ex eo desumptum præmonitione^f: *Compostellani Archiepiscopi librum habent manuscriptum, (inquit) qui eis simul cum dignitate traditur: librum, in quo transcripta sunt, tum summorum Pontificum, tum etiam priscorum Regum diplomata sanctæ eidem Ecclesiæ olim concessa. Hunc librum congeffit Bernardus eiusdem Ecclesiæ ut vocant thesaurarius, anno Domini millesimo centesimo vicesimo nono: quod in præfatione ipsemet ostendit Bernardus.* Certè nos hæc una impedit affixi temporis nota, quominus ad nostrum Bernardum hanc laudem derivemus: quem obiisse diem suum, cum ad interpretationem capituli: *Super hoc, De renuntiatione in Decretalibus Gregorianis*, quod quintum est noni tituli, devenisset, Antonius idem Crevant, qui apostillas ad eius in lib. 1. Decretal. lecturam fecit, à nonneminem se audivisse in literas retulit. Nescimus autem quò respexerit Conradus Gesnerus, ex eoque Posssevinus, admonentes Bernardum

versus autem ab hoc *Bernardo de Montemtrato* Presbyter Compostellanus *Iuris Canonici peritia celebris, & apud Innocentium IV. graciosus circa annum MCCL. de cuius Commentariis & casibus in Libros Decretalium & Extravagantes vid. Fabricii. med. & inf. T. I. p. 229. Oudin. T. III. p. 246. & Marten. Anecd. T. IV. p. 932.*

^a In *Enchiridiotempor. Hispans.*

^x In *epit. Biblioth.*

^y In *Apparatu.*

^z In *Catalogo test. veritat.*

^a In *Vitis Pontif. in Innocent. IV.*

^b Ubi supra.

^c Pluteo 28. num. 4.

^d Inter mss. Latinos.

^e In *Biblioth. libror. mss. pag. 54.*

^f Tomo 4. *Hispan. illust. pag. 352. & in edition. S. Martyris Eulogii operum.*

dum hunc à quibusdam Græcum appellari.

93. Æqualis tempore, ac in studiis atque doctrinæ prærogativa omnino similis, fuit Bernardo Compostellano Hispanus alter, IOANNES DE DEO nuncupatus (Speculator *Ioannem de Deo-gratia* singulariter vocat *) in Italia & gymnasio Bononiensi, ut videbimus, Decretorum doctor & professor, qui canonicum se Isbolensem & magistrum ipse appellat. Crederem editionibus potuisse accidere, ut pro Hispalensi prævaluisset Isbolensis, si non de eo tempore ageretur, quo nondum civitas Hispalensis in Christianorum potestatem venerat. Hunc etiam eundem esse existimarem cum Ioanne Hispano, qui inter veterum collectionum epistolarum Decretalium glossatores seu scholiastas laudatur à Ioanne Andree in proœmio Gregorianæ; nisi Guilielmus Durandus in proœmio *Speculi* Ioannem Hispanum à Ioanne de Deo clarissimè distinxisset. Multa quidem is in literas retulit, morem aliorum secutus qui de Iure canonico bene mereri cuperent. Sed latent in schedis maior eorum pars; immo, nisi fallor, omnia alia opera præter unum quod diversimode appellari solet, sub titulo isto in lucem prodit:

94. I. *Carvillationes, seu doctrina Advocatorum partium, & Assessorum*, unà cum Guilielmi Durandi, nuncupati ab opere *Speculatoris*, Episcopi Mimatenis *Speculo*, Venetiis anno MDLXVI. volumine tertio. Opus hocce *Carvillationum* à quibusdam legum doctoribus olim, ut ipse ait ^h, verè ab Huberto de Bovio inceptum hoc initio: *Quia pietas paterni nominis*, ut Ioannes Andree mèmorat ⁱ, valdè tamen confusum, ac verè chaos: ampliavit noster, ordinavit, ac suum fecit. *Summam carvillationum* vocat Bergomensis. In bibliothecæ Vaticanæ ms. codice *Correctio* audit *carvillationum Huberti de Bovio*. In huius operis nuncupatoria ad G. S. R. E. Cardinalem epistola refert se alia quædam elucubrâsse auctor, quæ nos dabimus eo ordine quo ille usus fuit in iis memorandis, suarum lucubrationum optimus testis: nempe

95. II. *Apparatus Decretorum*:

96. III. *Breviarium Decretorum*. Bergomensis *Tabulam Decreti* appellare videtur. *Ioannes de Deo super Decreta*, erat inter libros, quos secum portabat Benedictus Papa XIII. appellatus, ut est in eorum catalogo in schedis à me viso.

97. IV. *Liber Pastoralis*.

98. V. *Liber Dispensationum*. ms. exstat tam in Vaticanis libris num 5066. quàm in Palatinis eidem bibliothecæ adiunctis, num. 802. Fuitque in Antonii Augustini

99. VI. *Summa sub certis casibus Decretalium*. In eiusdem Antonii Augustini exstitit, nuncupata, ut videtur, *Casus in collectionem Decretalium Gregorii IX*. Cuius præfationis initium est: *Ad honorem summæ Trinitatis*. Bergomensis appellat fortè *Tabulam Decretalium*.

100. VII. *Liber Iudicum*. Ioannes Andree ad proœmium *Speculi*, *Iudicium* appellat. Bergomensis, *Summam Iudicum*.

101. VIII. *Notabilia cum summis super titulis Decretalium & Decretorum*.

102. IX. *Chronica*. De quo opere nusquam alibi mentio (1).

103. X. *Apparatus metricus super arbore Decretorum*.

Intelligo arborem consanguinitatis, quæ inserta legitur post cap. *Primo gradu*. VII. 35. q. 5. Hanc commentario illustrare conatus Ioannes Andree, sic de eo ait: *Initio circa lecturam arboris diversis olim diversum modum tenentibus, Ioannes de Deo Hispanus post illos lecturæ illius arboris novum modum assumens, per suas metricas regulas ipsius intellectum nisus fuit aperire. Sed propter multitudinem regularum, & versuum obscuritatem, aliquibus notum ignotum, & aliis ignotum ignotius reddidit*. Hæc ille. Romæ in Palatina Vaticanæ bibliothecæ accessione num. 666. Ioannis Andree hæc glossa est super lecturam arboris *Ioannis de Deo*.

104. XI. *Liber distinctionum*. De quo nil ultra scio.

105. XII. *Commentum super Novellis Decretalium*.

106. XIII. *Liber Pœnitentiarius de cautela simplicium sacerdotum* ms. in 4.º asservatur in bibliotheca canonicorum Lateran. S. Ioannis in Viridario urbis Patavinæ, Thomasino teste ^k. Initio libri scriptum est in codice alio D. Feronii canonici Carnotensis: *Ad honorem summæ Trinitatis & individue unitatis Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, & B. Virginis, & omnium angelorum, & omnium Sanctorum, & præcipuè B. Vincentii, & ad honorem & gloriam venerabilium patrum Episcopi & capituli urbis Bononiensis, & ad utilitatem universi studii, & ad honorem Romanæ Ecclesiæ, & eius venerabilis præsulis Innocentii IV. Magistrum se vocat, librum ad Episcopum & capitulum dirigens: doctorem,*

ca-

(1) Exstitit in Bibliotheca MStorum. Comitum olim Ducis Olivariensis in cuius catalogo pag. 197. sub Lit.

I. M. S. legitur: *Ioannis de Deo Chronica Romana ex multis auctoribus collecta: fol. cax. 12 n. 26.*

* In proœmio *Speculi*.

^h In proœmio.

^y In addit. ad proœmium *Speculi*.

^k In Biblioth. Patav. usq. pag. 31.

canonicum Decretorum, & servum eorum se appellat. Et in fine absolutum à se opus ait sub anno Domini MCCXLVII. Indict. v. v. Cal. Novembris. Quædam excerpta ex hoc libro edidit Iacobus Peritus Galus ad calcem tomi 2. *Pœnitentialis Theodori Cantuariensis Episcopi.*

107. XIV. *Liber questionum. Quem nuper* (inquit) *edidi ad exercitium magistrorum.* Hucusque librorum Ioannis, quorum ipse in hac epistola meminit, elenchus. Laudantur verò aliunde alii, videlicet:

108. XV. *Concordantia Decreti & Decretalium.* Meminit Bergomensis, nisi idem opus sit cum aliquo ex superioribus.

109. XVI. *Additiones ad summam Hugutionis* ¹. Exstat inter libros mss. Vaticanos numero 2280.

110. XVII. *Catalogus hæreticorum.* Similiter in Vaticana bibliotheca num. 4896.

111. Habeo penes me mss. schedas Alphonsi Ciaconii Dominicani, è suis scriptis sat noti, ad Bibliothecam quam præparabat universalem: in quibus asservari affirmat in bibliotheca Ferdinandi Coloni Christophori Magni Coloni filii, quæ nunc est Hispalensis Ecclesiæ, Ioannis de Deo Hispani Ulyssipponensis Iuris Decretorum doctoris *Librum primarium de variis Iuris Pontificii materiis*: qui si cum nostro idem est, ut suspicari pronum, è Lusitanæ primaria urbe is oriundus fuerit.

112. *Summa moralis* eiusdem in eadem quoque bibliotheca asservatur ms. sed anno MCCXLVII. in charta pergamena (1).

113. Occasione autem duorum istorum Iuris canonici interpretum & illustratorum, Bernardi Compostellani & Ioannis de Deo, quode nil præter dicta novimus: recenseri hoc in albo digni sunt eiusdem temporis PETRUS, & IOANNES, & VINCENTIUS, Hispani omnes absque ullo cognomine literis consignati, ut ferè solet inter externos usu venire, patriæ subrogato nomine, ut subveniant difficultati pronuntiandi, aut memoriâ retinendi familiarum cognomina. Ioannis & Petri Hispanorum Ioannes Andreæ meminit ^m: cuius Ioannis Hispani *Summa super Decretales* in bibliotheca *Vatic. Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

aticana num. 2343. asservatur. Fuit & in bibliotheca Comitis Olivariensis *Ioannes super Decretum* (2).

114. Petrum laudat idem Ioannes Andreæ his verbis ⁿ de Vincentio loquens, uno ex antiquis his glossatoribus: *Ait quòd hæc ultima opinio, quæ fuit P. Hisp. quem vocat de Corbolio, sibi non placet: quem Ostiensis vocat P. de Bolio vel de Borliato.* Hæc Ioannes Andreæ.

ⁿ Glossa Ergò Eccles. ad cap. Liberas. De restit. spol.

115. *Vincentium* Antonius Augustinus inter cæteros glossatores, ad Gregorium XIII. Papam super Decretalium collectionibus præfatus, appellat (3).

116. Anno huius sæculi sexagesimo nono scriptus fuisse dicitur, Bernardi Britti Cisterciensis *Monarchiæ Lusitanæ* auctoris in prolegomenis testimonio, liber quidam latinè scriptus, cuius auctor latet deficiente principio, *De rebus in Portugallia gestis, Gothorum excidio, & Christianorum sub dominatione Maurorum vivendi forma.* Acephalum opus, quæ sanum est, ita incipere ait: *Divisiones utriusque gentis.* Finem verò sic habere: *expulsi funditus interiere.* De quo opere unà cum Laimundi, Menegaldi, Petri Alladii, aliis, exstare scilicet in Alcobaziensi monasterio, ab eodem Britto rogati, testimonium dixerunt, quorum in prolegomenis laudatæ *Monarchiæ* mentio fit & attestaciones exhibentur. Nos de invisis hæctenus censere abstinemus (4).

117. Celebratur inter Dominicani ordinis illustratores ^o quædam epistola sanctitate & miraculis eximii viri ÆGIDII, vulgò GIL, Lusitani, prius magi ac diabolo addicti, deinde poenitentis, atque in ordine Prædicatorum fulgentissimi omnium virtutum luminis, ac de diabolo gloriosissimi triumphatoris: quæ ad Humbertum Magistrum ordinis Generalem scripsit res gestas quorundam Dei servorum coenobii sui Scalabitani, sive Santarenensis, in quo tandem vitam brevem cum æterna vita commutavit anno huius sæculi, ut dicitur (5), septuagesimo quinto. Cuius vita exstat ab Andrea Resendio V. C. descripta, & Parisiis edita ^p.

^o Vide Marieta lib. 12. SS. Hisp. cap. 34. & 56.

^p Vide Bibliotheca poster. partem in And. Resendio, Ant. Senensem in Chron. ord. pag. 123.

I

Ce.

que libros Decretalium Gregorii IX. Et codice sequenti: Vincentii Episcopi Hispani apparatus in quinque libros Decretalium. Et sequenti seu 3969. ead. pag. col. 2. Casus Decretalium auctore Magistro Vincentio Hispano.

(4) Recursant animo huius scripti occasione quæ de Bernardo Britto eiusque ingenio ad furtivas merces in vulgus emittendas comparato ac veluti ad unguem facto, supra notavimus *T. I. Lib. VI. cap. IV. n. 77. in Laimundo Ortega.*

(5) De Ægidio Lusitano, deque eius scriptis ad Hum-

(1) Canonica Ioannis de Deo scripta passim habentur in MStorum. Bibliothecis. Auctor frequentius *Ulyssipponensis*, interdum *Sacerdos tantum Hispanus* audit.

(2) In Bibliotheca MStorum. Comitis Ducis Olivariensis pag. 197. Lit. I. M. S. legitur: *Ioannis Hispani, & Bartholomæi Brixiani super Decretum & Decretales. Tractatus fol. III. LL. 5.*

(3) Exstat in Bibliotheca Regis Galliarum *T. III. pag. 533. col. 1. cod. 3967: Vincentii Episcopi Hispani, & subditur (qui & Vincentius Castellionensis Mediolanensis appellatur): Apparatus super quin-*

^m Addit. ad proœmium *Speculi.*

118. Celebratur quoque alius Vitæ Ægidii descriptor IOANNES PORTALEGREN-
SIS, ita dictus à patria (Episcopalis urbs
est in Portugalliæ regno *Portalegre*) atque
eiusdem temporis, *De conversione B. Ægi-
dii* inscriptæ, & à Dominicanis quorum so-
dalis fuit laudatæ (1).

119. Eiusdem instituti sodalis FR. PE-
TRUS FERDINANDI sive FERNANDEZ, Gal-
læcus, inter fratres à puero per sanctè vi-
xit, ac pluribus locis professor fuit, tan-
demque è Zamorensi cœnobio ad supe-
ros abiit. Hic S. P. *Dominici Vitam* di-
ligentia non mediocri adhibita compila-
vit. *Legendam* vocat Antonius Senensis⁹,
quæ incipit: *P. Dominicus adhuc pue-
rulus*. Scripsit quoque, ut idem Senensis
ait, *Chronicam ordinis, incipiendo à pa-
tre Dominico, usque ad Vitam Generalis
Magistri ordinis Humberti*. Floruisseque
hunc notat circa annum MCCLXX. Aliis
placet^r obiisse eum sæculi quinquagesimo
nono (2).

120. Cœvus his & parenti Dominico
fuit FR. THOMAS DE TEMPLO, utpote eius-
dem sancti Patriarchæ socius, qui scripsit-
se librum refertur *De Rosario B. Virginis*,
obiisseque anno MCCLX^s (3).

121. Laudatur etiam eiusdem institu-
ti horum temporum sodalis BARTHOLO-
MÆUS quidam, *vir non in-eruditus* (ut
verbis Antonii Senensis laudem) & *conci-
onator non vulgaris; ea autem ratione etiam
venerandus, quòd minus doctis & sufficien-
tibus compatiens, & se illis quodammodo
debitorem cogitans, scripsit Summam quan-
dam grammaticalem in eorum gratiam. Plu-
ra eius (inquit) non vidi. Claruit circa an-
num Dom. MCCLXV. ex Iacobo de Su-*

zato in *Chronico ordinis*. Unde Fernandez,
Plodius, Altamura, hausere (4).

122. Circa hæc tempora nascentis etiam
familie sacræ Mercenariorum, qui capti-
vos ex instituto vitæ redimunt, quartus
à S. Petro Nolasco Magister erat Gene-
ralis, anno MCCLXII. creatus, FR. PE-
TRUS DE AMERIO, ex Catalano equi-
te ad hanc militiam ab eodem Petro ad-
missus, prudentia & sanctitate vir exi-
mia regulæque observantia, quantumvis
non valdè literis exercitatus. Reliquit ta-
men fratribus possidendos tractatus ali-
quot, linguâ gentis vernaculâ, ut credi-
mus: nempe

123. *De differentia ætatum, ac de eo
quod unicuique convenit.*

124. *De differentia vestimentorum, su-
per duo patrum loca: S. Gregorii alterum,
quòd scilicet pro sola vana gloria vestimen-
torum pretiositas queritur; & S. Bernardi
alterum, quòd nempe exterior superfluitas
interioris vanitatis indicium est.*

Videatur Petrus Zumel in catalogo Ma-
gistrorum Generalium huius sui ordinis,
Petrus Ramon in historia, Marcus Salme-
ron in monumentis eiusdem.

125. ALVARUS DE LURIA ET MENDOZA,
miles ordinis de Calatrava, iubente Iaco-
bo Aragoniæ Rege, cuius per hos dies
maxima fuit atque inclyta propter vir-
tutem bellicam ac res fortiter gestas toto
orbe terrarum fama, constitutiones for-
mavit equitibus sive ordini S. Mariæ de
Montesa in regno Valentia, ab eodem Re-
ge instituto sub Cisterciensium regula. Ca-
rolus Vischius in *Bibliotheca Cisterciensi*,
Haubertus Miræus in *Scriptoribus Eccle-
siasticis* (5).

CA-

Humbertum Ordinis Prædicatorum Magistrum Gene-
ralem, plura apud Quetifum & Echard. *Scriptor. Ord.
Præd. T. I. à pag. 241.* Historiam autem de ma-
gicis eiusdem artibus ab Andrea Resendio (qui prior
ex Stephani Sampayi Lulitani exemplo Parisiis 1586.
8. edito imbibèrat) hausitam, affinesque alias à
Iosepho Saravia & Lezana *Annal. Ord. S. Dominici
Matrii* 1609. T. II. p. 145. & Stephano de Bor-
bone, alias de Bellavilla *De Donis Spiritus Sancti
Par. II. de don. pietat. tit. V. cap. 6.* eidem su-
perfructas, ad vanos vulgi rumores, atque ad aniles fa-
bulas uterque ablegat; & Resendii *Vitam Ægidii
Scalabitani* nusquam typis editam fuisse affirmat
pag. 242. col. 1. quod & Noster confirmare vide-
tur *Bibl. Hisp. nov. in Andr. Resend.* dubius
tamen utrum Antonius Senensis, qui de eadem Vita
typis edenda fidem suam obligaverat, promissis steterit.

(1) Meminere huius Scriptoris atque operis Quetifus
& Echardus *Tom. I. pag. 902. col. 2.* ubi tamen ma-
nuscriptum aut typis excusum servetur, ignorare pro-
fiterentur.

(2) Meminere item utriusque huius Operis Queti-
fus & Echardus *T. I. pag. 127. col. 1. & 2.* qui ta-

men dubitant, unumne atque idem sit.

(3) *Thomam de Templo* atque indivisum eius co-
mitem, doctrinæque virtutum & gestorum zmu-
lum *Ioannem de Monte*, quos Alani de Rups
fide Hispanos, Beati Dominici socios, eiusque rerum
Scriptores nonnulli fabulantur, mera tantum nomina
ac phantasmata esse non corpora: ingenue agnovère
Quetifus & Echardus *T. I. pag. 472. col. 2.* in eis;
& *pag. 851. col. 2. fin.* in Alano.

(4) *Bartholomæi Hispani* eiusque *Grammaticalis
summæ* fidem, præter Scriptorum à Nostro hoc loco
laudatos, tuerur Ludovici à Valleoleti, qui sæculo
XV. ineunte vixisse dicitur, testimonium apud Que-
tifum & Echardum *Tom. I. pag. 466. col. 1.*

(5) Huc refero Sancti Patris Dominici Ordinis Præ-
dicatorum Fundatoris, cum Canonicus Oxomensis
esset, literas sive testimonium: *De reconciliatione
Poncii Rogerii hæretici*, circa annum MCCVI. da-
tas, apud Martenium & Durandum *T. I. Thes. nov.
Anecdotor. col. 802.* Epigraphæ hæc est: *Univerfis
Christi fidelibus ad quos præsentis literæ pervene-
rint, DOMINICUS Oximensis Canonicus, Prædi-
catorum minimus salutem in Christo.*

⁹ In *Biblioth.
ord. Prædic.
pag. 193.*

^r Marietæ lib.
12. *SS. Hisp.
cap. 54. Seraph.
Razzi 1. parte
fol. 60.*

^s Ant. Senenf.
Anton. Fernan-
dez, & ceteri
Dominicani.

CAPUT IV.

De S. RAYMUNDO DE PENYAFORT ordinis Prædicatorum, eiusque egregiis erga Ecclesiam gentemque nostram factis. *Compilationem sextam sive Gregorianam Decretalium, eius esse. Item Summam Raymundinam, cuius Summæ Summula quædam versibus barbaris Adami cuiusdam exstat. Pugionem Fidei adversus Iudeos non huius, sed Raymundi Martini esse. De IACOBI I. Aragoniæ Regis gestarum rerum ab eodem conscripta historia, Provinciali sermone; coævique eius ZEIT ABU-ZEIT, sive VINCENTII Ex-regis Valentini & ex Mauro Christiani, quodam opere. De ANONYMO Catalonia Principatus historico ms. De duobus poetis Valentinis, Mossen IORDI, & Mossen FEBRER, quorum priorem imitatus fuit Franciscus Petrarcha.*

126. ILLUXIT eodem tempore non modò Hispaniarum, sed & universali Ecclesiæ fulgentissimis sanctissimæ vitæ atque inclytæ doctrinæ radiis S. RAYMUNDUS cognomine DE PENYAFORT, Catalanus, Barcinone, ut noviores¹ contendunt; sed priorum ac simpliciorum² affirmatione ex loco diocesis quodam *Penyafort* nomine ortus (Provincialem Henricus Gandavensis perperam asseruit³; unde & quidam auctor⁴ Gallicum *Rochefort*, tamquam gentilium cognomen attribuit) maioremque suorum originem ad principalem illius provinciæ familiam, quod nonnullis pro comperto est⁵, referens.

127. Coluit is mores simul aque literas ea intentione animi, ut virum, in quem aliquando evasurus erat, immaturam adhuc ætatem agens iam promitteret. Viginti natus annos Philosophum in patria explicuit. Sed cum ad studia sacrorum Ecclesiæ canonum totus propenderet, Bononiam se contulit, ibique intra breve tempus è discipulo in professorem laurea doctorali ornatum, eumque totius gymnasii primarium ascendit. Evocatus inde Barcinonem à Berengario huius urbis Episcopo viri famâ commoto, sacerdotium, simulque præposituram Ecclesiæ cathedralis adeptus fuit. Desiderio tamen aliquantò maioris perfectionis impulsus, non diu postea sodalibus Prædicatoribus S. Patris Dominici affectis, annum quintum super quadragesimo in ætate numerans, se comitem dedit. Qua sui renuntiatione facilius apparuit Iacobo Regi huius nominis primo ante alios dignus, cui secreta conscientiæ regiæ, sic ingentibus plerumque negotiorum momentis, veluti nexibus quibusdam implicitæ, referaret.

Bibliot. vet. Hisp. Tom. II.

128. Quo tempore Deiparæ Virginis auspiciis intimationeque, auctor fuit magnanimo ac religiosissimo Regi, ut redimendis à servitute Saracenorum Christianis iure belli, quod apud nos ferè continuo gerebatur, factis mancipiis, sub sanctissimi viri Petri à Nolasco Galli administratione sacrum institueret ordinem: qui ex militari antiquo munere pietatis etiam huic operæ addicto, in Mercenariorum, ut nunc vocamus, sodalitatem, Deo sacrorum hominum dignitate virisque, maximè in Hispaniis florentem, non diu postea deflexit; eique sub regulæ S. Augustini forma constitutiones observandas composuit. Quo ferè tempore Iacobus Rex anno sæculi xxix.⁶ in Balearium insularum

⁶ Surita lib. 3. cap. 4.

maximam, ut inde propulset Maurorum tyrannidem, navigaturus, vix se victoriæ compotem fieri posse credidit absque præsentis Raymundi precibus. Et voto quidem Rex non excidit, cum hostium & insulæ sit potitus.

129. Sed maiori adhuc celebritate nominis inde venit mactus Raymundus. Nam, quominus Iacobum obsidioni Maioricæ urbis hærentem, de concubinato autem crimine diu atque frustra monitum, fugere posset, indicto ubique ne quis eum navigio transveheret impeditus: pallium dorso maris extensum, cuius partem baculo in carbasi adaptavit formam, ingressus; eaque fide quæ in Petro etiam Apostolorum principe titubaverat sustentatus, brevi tempore ad Barcinonense litus appulit, ingenti stupore omnium, præcipueque Iacobi: quem certiore de re factum miraculi conscientiam conversionem vitæ in melius, quod sanè debuit, condonasse aiunt.

130. Abreptus hinc in Romanam curiam, vocanti Gregorio IX. Pontifici à capellæ ministerio, quod honorificentissimum fuit ea ætate, sacræque Rotæ Auditorum, sive universarum totius orbis catholici Ecclesiasticarum litium delegatorum iudicum muneri æquale munus, & indulgentiæ supplicibus postulantibus veniæ delictorum nonnisi apud Sedem Petri laxandorum minister, (*pœnitentiarium* vocamus) fuit. A quo Pontifice oblatos sibi Tarraconensem, necnon, ut ab aliis proditum legitur, Bracarensem quoque Archiepiscopatus, atque inde Barcinonensem Episcopatum constantissimè recusavit. Profectus verò inde in patriam impellentibus medicis, quò sanitati non parum afflictæ nativi aeris fomento suppetias iret, concursantium & hinc negotiorum, & hominum à Roma usque ipsa remissorum, multitudinem adeò non evitare potuit, ut,

¹ De Script. Eccles. auctores.

² Marfilii & Humberti æqualem Vide Tamaium vi. Ianuarii pag. 89.

³ De Script. Eccles. cap. 48.

⁴ Rosweidus apud Bollandum infra.

⁵ Post plures de hoc loquentes vide Domenec De Sanctis Catalonia lib. 2. fol. 24.

aiente quodam antiquo auctore, Barcinonensis urbs altera Roma videretur. Lucanus similiter dixit lib. 5. *Pharsaliæ*:

— Veiosque habitante Camillo
Illic Roma fuit.

131. Denuò tamen relinquere patrium solum, diuque peregrinari opus habuit, eo quòd anno MCCXXXVIII. fato functi Iordani Generalis Prædicatorum magistri locum suscipere fuit iussus; cui tamen dignitati post biennium renuntiavit. Acceptum item nostro referrì debere ait Marsilius sodalis & suppar (de quo postea) quòd Thomæ Aquinati doctori Angelico *Summam* scribendi *adversus Gentes*; atque Iacobo Regi, ut Aragoniæ ditionem Inquisitores à Romana curia impetrati, ab occultis Fidei hostibus sartam tectam servarent, auctor fuit. Mira de eius abstinencia, & patientia corporis, fidelium à Deo averforum ac infidelium Dei hostium compassione, religionis zelo, sive, ut Synodi Tarraconensis ad Nicolaum Papam Gregorii successorem epistolæ verbis utar, *humilitate in corde, dulcedine in sermone, strenuitate in opere, fervore in caritate, in orationibus vigilantia, in consiliis prudentia, in moribus disciplina*, referuntur.

132. Contigit magno tandem seni desideratissimus ad superos transitus sexto die Ianuarii anni MCCLXXV. exsequias eius celebrantibus ante alios Iacobo Aragoniæ, filioque eius item Iacobo, Alphonsoque Castellæ Regibus, Iolantaque huius coniuge, ac Ferdinando germano fratre. Viventis verò sanctitatem ea miraculorum à Deo Opt. Max. eius suffragiis per tria ferè sæcula obtentorum confirmavit & commendavit legitimis documentis gliscens fama: ut à Clemente VIII. Pontifice Maximo, referente, quod tunc in more fuit, Francisco Peña viro clarissimo S. Rotæ Auditore xxix. Aprilis die huius quod vivimus sæculi, Sanctorum catalogo adscribi, universæque iam solidè invocandus proponi Ecclesiæ, iure meritoque sit consecutus. Iacet, coliturque sepultus in Divæ Catarinæ Barcinonensium Dominicanorum domo, quamplurium mirabilium auctor: in quibus non pauci numerantur mortui vitæ restituti.

133. Res eius gestas literis commiserè ex antiquis fereque æqualibus Petrus, quem laudavimus, Marsilius in Vita Iacobi Regis^b, Humbertus ordin. Præd. Gener. Magister in Chronico ms. peculiaribusque commentariis Nicolaus Eymericus, Bernardus Guido, Iacobus de S. Ioanne, qui in schedis apud domesticos latent; passimque recentiores historici,

quos plena manu dant Ioannes Tamaius^c, Antonius Vincentius Dominicus; & qui *Acta Sanctorum* nunc Antuerpiæ magna cum laude pietatis eruditionisque profèquantur^d. Elegantissimum eiusdem sancti viri elogium lege sis in historiæ latinæ Iacobi I. Aragoniæ Regis à Bernardino Gomezio Miedes scripta lib. 19.

134. Sed ride mecum lector cuiusdam Danielis Keiseri iurisperiti Germani putidum, vixque dignum qui ab incuria aut negligentia excusetur errorem, Raymundum nostrum confundentis cum illo Parisiensi doctore, qui è feretro caput extollens anno, ut ait, MLXXXVI. deque sua damnatione præsentis monens, occasionem vitæ in melius convertendæ Brunoni dedit Cartusianorum Patriarchæ. Hoc ille scriptum reliquit in opusculo, *Historia iuris civilis, feudalis, canonici &c.* inscripto, Coburgique edito MDCLXIII. in 4.º Dedimus Iatiusculè summa capita præcipuaque vitæ Raymundi, ut aliquantò tardius à singularis erga studia, maximè Ecclesiastica, meriti viro discederemus. Hic enim fuit Raymundus, cuius unice operæ, iussu accedente Pontificio, debemus

135. *Compilationem* (post plures alias, de quibus in Bernardo Compottellano egimus, ultimam) *Decretalium Gregorii Papæ IX.* quinque divisam libris: in cuius præambula scholaribus Bononiæ (aliàs *Parisiis & Bononiæ* est) commorantibus epistola, Fr. Raymundum, ait Gregorius, cappellanum & pœnitentiarium suum illas in unum volumen refecatis superfluis redegisse; atque eiusdem Gregorii alias, quibus priora quædam dubia declararentur, adiecisse. Cui rei etiam testimonium perhibent Petrus Marsilius^e, Henricus Gandavensis^f; & Ioannes Andrea^g, Raymundo æquales, & quotquot in hanc compilationem scholia moliti sunt^h.

136. Alterum opus est, quod Raymundo debemus, planè novum, nec ulli ante eum eâ formâ tentatum,

Summam, dictam ab auctore *Raymundinam*: aphorismorum nempe moralium, pœnitentibus & pœnitentiæ sacramentum administrantibus *valdè necessariam*, ut Henricus inquit à Gandavo: *quæ modò tam vulgata est (inquit) ut à nemine ignoretur.* Huius & meminit Guido Perpinianensis in *Summa heresum*^k, S. Antoninus, Leander Albertus, alii. Annumeratam vidimus hanc libris, quos vehebat secum Benedictus Papa XIII. dictus, *Summam magistri Raymundi de Peñafort* inscriptam in bibliothecæ Barberinæ antiqua scheda. Prodiit in lucem, quæ aliàs *septem sacramentorum Ec-*

^b Edidit Tamaius vi. Ian. pag. 80.

^c Ibidem pag. 79.

^d Die vii. L. nuar. pag. 49.

^e Pag. 27.

^f In Vita Regis Iacobi & pag. 25.

^g De Script. Cæles. cap. 48.

^h In proemio ad Decretal.

ⁱ Laude dignus præcipue aliorum est postremus D. Emanuel Gonzalez Tellez in prol. De orig. iuris canon. prævio ad sua in 5. libros Decretal. comment.

^k In fine utrum Iudæi sint inducendi ad inrandum.

clesiæ audiebat, cum titulo *Summæ de pœnitentia & matrimonio*, ac Notis Ioannis de Friburgo eiusdem ordinis Prædicatorum sodalis, Romæ apud Tallinum MDCIII. in folio. Audio de editionibus etiam Bononiensibus MDCXIII. Romanaque altera MDCXIX. in folio.

137. Eius autem quoddam specimen dedit, ante quam summa ederetur integra auctoris, is qui ex ea summulam seu compendium confecit, Adamus quidam frater, eiusdem forsitan instituti Prædicatorum (1); atque hanc quidem versibus barbaris, quæ incipit:

*Summula de Summa Raymundi prodiit ista.
Dogmata multorum coniunximus huic
manifesta,*

*Scriptorum spurios versus facili cumulantes
Eloquio textos, & in apta sede locantes.*

*Ingenio pueris tardo, quos cura studendi
Non stimulat &c.*

Edidit hanc Coloniae Henricus Kentel anno MDII. in 4.º quam à se enucleatam scientificis, ut dicitur, glossis M. Ioannes Chapuis Venetæ cuidam officinæ anno MDLXIX. in 8.º iterum edendam commisit. ms. Raymundi *Summam quando pœnitens remitti debeat ad superiorem*, in bibliotheca Thuani Parisiis exstare Labbeus prodit ¹. Item sæpius repetita in libraria supellectile mss. librorum, qui ex Ambrosiana Serenissimi Archiducis Oenipontani bibliotheca Viennam transportati sunt ad Cæsaream, teste Lambecio lib. 2. *De bibliotheca Vindobonensi* ^m. *Summam autem De casibus conscientie* diversam credidit Antonius Senensis à Summa *De pœnitentia & sponsalibus*: quem sequitur Antonius Fernandez. Hæc duo aliis notiora nostri opera. Sed &

138. *Dubitabilia cum responsionibus ad quædam capita missa ad Pontificem* (consultationes intelligo Gregorio IX. roganti directas) fuisse novimus inter libros membranaceos Antonii Augustini Archiepiscopi Tarraconensis; & hunc ducentorum annorum tunc præferre antiquitatem docet eius catalogus.

Laudatur quoque eiusdem Raymundi

139. *De duello & bello* liber à Gesnero, Possævino, Alphonso Ciaconio, Marie-

ta, Antonio Senensi, Fernandez, aliisque, 140. *Constitutiones ordinis sui fratrum Prædicatorum* in meliorem formam redegit.

141. *Epistolam* item scripsit Bononiæ anno MCCXXXIV. ad Petrum Nolasco primum Magistrum Generalem ordinis Deiparæ Virginis de Mercede, pietate, humilitate, ac eruditione referam, quæ dissuadet eum huius muneris renuntiationem quam Raymundi ipsius exemplo invitatus meditabatur. Hanc ex archivo Barcinonensis cœnobii Dominicanorum habitam publicavit Stephanus Corbera in *Vita Dom. Mariæ Cervellon, sive Mariæ de Socos* ⁿ (2).

142. Temerè autem Raymundo nostro *Pugio Fidei adversus Iudeos*, qui Raymundi Martini est, attributus alicubi refertur, ex eo quod ipse auctor fuerit Raymundo Martini ut opus id conscriberet, promotorque & adiutor operis, pro eo quo flagrabat zelo Fidei, hostes Iudeos & Saracenos disputationibus coram, librisque per viros utriusque harum linguarum gnaros, in castris suis oppugnandi. Philippus Iacobus Mausacus in prolegomenis ad *Pugionem* cum Iosephi de Voisins observationibus Parisiis anno MDCLI. editum de hoc monuit.

143. Altero anno post eum, qui fatalis S. Raymundo fuit, scilicet septuagesimo sexto mors contigit Iacobi Regis. IACOBUS primus huius nominis, Aragoniæ regni hæreditatem à Petro genitore, Valentiniæ autem & Balearium insularum regna vi & armis adeptus, sexaginta trium annorum imperium fortissimè, nec minus feliciter iusteque, administravit: expugnator urbium, tricies Maurorum in acie victor, decore vultus & corporis, regisque omnibus virtutibus dignus in quem, si eligendus dominator esset, vota omnium conspirarent, anno huius sæculi decimo tertio amisit patrem, inauguratusque imperio fuit: vicesimo nono Balearium maiorem insulam, tricesimo octavo Valentiam principem sui regni urbem, post eiusdem alias, expugnavit; demumque gloriosissimus omnium decessorum, isto quem diximus in eadem Valentia urbe decessit anno, qui ætatis septuagesimus tertius (3),

re-

(1) Quetifus & Echardus *T. I. pag. 734. col. 2.* inter dubios Ordinis Prædicatorum scriptores hunc Adamum referunt.

(2) Bina Diagus noster *Annal. Valent. lib. II. c. 3.* laudat præterea Raymundi opuscula, nempe: *Tractatum de ratione visitandæ Diœcesis*; &: *Modum iuste negotiandi in gratiam mercatorum*: ex quo ea mutuavère Quetifus & Echardus, *T. I. pag. 109. in Raym. & Fabricius, med. & inf. T. V. pag. 224.*

Reliqua eximii huius Scriptoris opera nullibi non obvia sunt. In Regia Escorialensi *Lit. Q. Plut. II. n. 1. Lit. I. Plut. III. n. 20.* In Matritensi passim.

(3) Immo *sexagesimus octavus*; natus enim fuerat (ut Bernardin. Gomehus Miedes ait in eius vita, *Lib. I. pag. 17.*) ipsa nocte *Calendarum Februarii* anno à *Virginio partu supra octavum MCC.* denatus autem (ut idem Scriptor *Lib. XX. pag. 390. & 391. init.*) *VII. Idus Iulii* anno *Christiane salutis MC-*

¹ In *Biblioth. mss. libror. pag. 52.*

^m Pag. 812. & 813.

ⁿ Cap. 28. fol. 66.

regni autem sexagesimus secundus fuit. De cuius rebus gestis nihil ulterius nos, quibus integra historicorum commentaria transcribere neque animus neque institutum est.

144. Exstant sanè singulares de hoc Rege historiæ, Petri Marsilii qui ævo ei æqualis vixit, Bernardinique Gomezii Miedes Albarracinenfis præterito sæculo Episcopi, satis locupletes. At, quod caput est ac nostra interest, elucubravit ipse Iacobus Rex vernaculâ gentis, hoc est Provinciali ut vocant linguâ (quæ tam in Catalonia, quam in Valentia, necnon in Montis-Pesulani unde Maria fuit Regis mater ditionibus in usu fuit) rerum tempore suo gestarum historiâ. Nec audiendi sunt qui non ab ipso Rege, sed iussu eius, eòve res uti gestæ fuerant suggerente, formatam coniectantur. Prodiit ea Valentia cum hac vernacula inscriptione, quam retinere placuit, venerationem ut habeamus antiquitati:

Chronica ò commentari del gloriosissim e invictissim Rey en Iacme Rey d' Aragò, de Mallorques, e de Valencia, Compte de Barcelona, e de Urgell, e de Munt-peiller, feita, escrita per aquèll en sa lengua natural, e treita del Archiu del molt mag-

MCCLXXVI. etatis vero suæ LXVIII. Consonat Zurita, *Indic. Reg. Aragon. ad ann. MCCVII. pag. 90. Ea nocte (inquit) filius concipitur :: Mompellerii K. Febr. nascitur.* Et ad ann. *MCCLXXVI. pag. 161. A. D. VI. K. Aug. Rex (Iacobus) Valentiam delatus è vita excedit.* Abarca, *Tom. I. c. 8. n. 3. in Iacobo;* Hieronymus tamen Blancas etatis ei LXXII. annos tribuit, *Aragon. rer. Comment. pag. 168. inquit: Iacobus Rex, regali munere gloriosè perfunctus, senex obiit Valentia A. D. VI. Kal. Aug. ann. Chr. MCCLXXVI. etatis suæ septuagesimo secundo.*

Dedi cor meum ut scirem prudentiam & doctrinam; erroresque & stultitiam. Salamò diu esta paraula en un libre qu'es dit Acllesiastès, è l'enteniment es aquèst: Yo doni mon còr que sabès doctrina è savièsa, & error e follia per guardàrli. Sabèr volch avèr pera sí, è doctrina pera àltres, per çò com destes cofes no's lab hom guardar fino les entèn. Per çò Yo Rey En Iacme ven aquestes cofes, esfòrçem d'apendre com les sabès, les quals Salamò volch pera sí; è done mon còr per saber aquèlles; & demanàn açò, trobe paraules bones de Philosophis antichs; & ja sia que en Theologia sia tot compliment d'enteniment & de sèn: les bones paraules que dixèren aquèlles que no foren chrestians, no es dany en sabèr, ans es profit: qué diu Seneca: *Soleo transire in aliena castra, non tamquam transfuga, sed tamquam explorator &c.*

nifich Rational de la Insigne ciutat de Valencia, hon estava custodita. Valentia apud viduam Ioannis Mey MDLVII. in folio. Idem Cæsar Iulius fecit & alii principes: idem Ptolemæus Lagi filius Alexandri Macedonis res gestas, quibus ipse interfuerat, iam Ægypti Rex memorans, in quo, ut Arrianus ait, *turpius mendacium fuisset quàm in alio quopiam.*

145. Quare huic Iacobi historiæ non minor quàm Cæsar's commentariis ab omnibus his, qui Aragonensium rerum commentaria scripsere, adhiberi fides solet. De qua Gomezius (Miedes) nuper laudatus: *In primis quidem historia (inquit P) cuius præcipuus ad perennitatem genius est veritas, ab ipsomet Rege non modo per diligentem dictata, verum etiam inter arma, ne quippiam excideret, hastâ quandoque in levam conversâ, dextrâ arrepto calamo, exarata; & quamvis ineleganter utroque stilo pro iniuria temporum; summa fide tamen, atque accuratè perscripta. Ideoque calcaria mihi certè fuere acrius ad hanc conscribendam adhibita.* Lanuzam adire lector poterit lib. 5. *Historiarum Aragonensium* cap. 37. *Garrubaum* lib. 32. *Compendii histor. Hisp.* cap. 7. (1).

Sup-

(1) Multa præterea Iacobum scripsisse comperi, in Regia Bibliotheca Escorialensi ad hanc diem exstantia, atque à me olim in manuscriptorum eiusdem codicum recensione observata, nimirum:

I. *Lit. m. Plut. I. n. 39.* librum patrio Lemosino sermone inscriptum: *De la Savièsa*, id est, *Sapientia*, quem proprie appellaveris *Ethica*; continet enim morales Philosophorum sententias & monita ex Ioannico Isaaci filio, Socrate, Aristotele & aliis. Prologi initium vernaculo communi Hispanorum sermone versum sultere placet:

Dedi cor meum ut scirem prudentiam & doctrinam; erroresque & stultitiam. Esto dice Salomon en un libro que es llamado Eclesiastès, y su sentido es este: Yo entregué mi corazon para que supiesse doctrina y prudencia; y tambien errores y necedades para guardarle. Ciencia quisó haber para sí; doctrina para otros: puesto que de estas cosas nadie sabe guardarle si no las entien-de. Por esto Yo Rey Don Jayme viendo estas cosas esfòrçeme á aprender como las supiesse, las cuales Salomon quisó para sí; y entrégo mi corazon para saberlas; y buscando esto, encuentro palabras buenas de Filósofos antiguos; Y aunque en la Teología está todo el cumplimiento del entender y del juicio: las buenas palabras que digeron aquellos que no fueron chrestianos, no daña antes bien aprovecha saberlas. Porque dice Seneca: *Soleo transire in aliena castra, non tamquam transfuga, sed tamquam explorator &c.*

plu-

* Proemio de Alex. rebus.

* Lib. 1. De vita Iacobi Regis, initio.

146. Suppar fuit Iacobo Regi ZEIT ABUZEIT, Valentiaæ Rex, olim Mahometanus, deinde Christianus: postquam declinantibus in Hispania sub invictissimis ac bellicosissimis Ferdinando Castellæ, atque Jacobo Aragoniæ principibus Maurorum rebus, Valentiaque imperio factionibus discisso, Christianissimi Regis adversus hostes suos ac rebelles implorare auxilia, postremoque ei regni parte quæ sibi supererat, cedere habuit opus. Tunc enim VINCENTII assumpto nomine, sacro meruit lavacro tingi, Christianoque ritu coniugem ducere. Huius hinc meminimus, quia auctorem habemus conscriptum ab eo fuisse

147. *De historia animalium*, seu *De animalibus* librum, qui cum Aben-Sinæ operibus per Michaellem Schotum ex Arabico in Latinum translatus vulgò editur. Nec absque idoneo rei testimonio id asseruisse speramus Hieronymum Paulum Barcinonensem, virum doctissimum, in *Antiquitatum commentario*: cui nonnisi magnam præstasse fidem Petrum Ioannem Nunnesium Valentinum, clarissimum sui temporis phi-

losophum & philologum, Gaspar Escolanus lib. 3. *Historia regni & urbis Valentiaæ* capitis tertii sine scriptum reliquit. De Ex-rege hoc videri potest Hieronymus Surita lib. 3. *Annal. Aragon.* cap. 2. & 25. Idem in *Indicibus Latinis rerum Aragon.* multis locis^a, Bernardinus Gomezus lib. 5. *De vita & rebus gestis Iacobi I.* lateque Escolanus proximè laudatus, qui ait obiisse hunc anno MCCXLVII. aut sequenti (1).

148. Ad ætatem eiusdem Iacobi Regis referimus, quia æqualis vixit, ANONYMUM cuius *historiam Catalonia Principatus* vidit, & in *Annalibus suis Aragonensium rerum* laudat, Hieronymus Surita lib. 2. cap. 63. qui & in eiusdem libri cap. 51. historicum alium innominatum huiusmet temporis pro asserenda sacri Pontificii vexilli (*Consaldon* appellati) Aragonensis regni fasciis aureis rubrisque signati formæ & causa in testem appellat.

149. Floruere hoc ipso Regis clarissimi tempore duo viri poetica facultate ad posteros clari Mosen (ita pro domino meo Va-

^a Ad ann.
MCCXXV.
MCCXXXIX.
MCCXXXVII.
MCCXXXVI.

Plura de hoc opere D. Ioseph Rodriguezus de Castro T. II. *Biblioth. Hisp.* à pag. 605.

II. *Lit. P. Plut. II. n. 3. Forum Aragoniæ* contentum in octo prioribus libris Fororum eius Regni.

III. *Lit. C. Plut. II. n. 20. Comitia Barcinonensia anno MCCXXVII. habita; & constitutiones in eisdem editas.*

IV. *Lit. L. Plut. III. n. 17. Forum Aragoniæ seu leges Aragonensibus datas apud urbem Oscensem anno MCCXXXIII. Dat. Iurundina IV. Kal. Martii Era MCCLXXI.*

V. *Lit. L. Plut. II. n. 20. Los Fueros & costums de la Ciutat de Valencia*, id est: *Los Fueros y costumbres de la Ciudad de Valencia*: anno MCCXXXIX. Lemosino sermone.

VI. *Lit. C. Plut. II. sub n. 16. Constitutiones binas adversus usurarios; & de usurarum modo: ad annum MCCXL. seq.*

VII. *Lit. L. Plut. III. n. 17. Forum apud Exëam (El Fuero de Exëa) anno MCCLXV. VI. Kal. Maii editum.*

VIII. *Lit. C. Plut. II. sub n. 16. Constitutiones varias adversus eos qui rapiunt domicellas; & cum illis matrimonia contrahunt. Item: De domicellis quæ nubunt contra parentum voluntatem, ut nihil teneantur iis dare parentes.*

IX. *Lit. P. Plut. II. n. 12. Comitia Dertosa, Tarracone, Villæ franchæ (de Panadès).*

Præterea in Foro Turolit (Teruël) Hispanico, Regiæ Bibliothecæ Matritensis, postrema omnium sanctio inscripta: *De sacrament* (id est *iuramento*) *de calumnia* Iacobum I. auctorem habet; edita autem dicitur *In Castiello Xativa (Sætabis, hodie San Felipe) Kalendis Novembris Era MCCLXXXI. Christi MCCXLIII.* Quibus adde ex Hier. Blanca *Aragon. rer. Comment. pag. 164. Comitia apud Almudevarem De confirmatione pacis, annis*

MCCXXVII. Item: *Alia Cæsaraugustæ, anno MCCXXXV.* Item: *Alia Montione, De confirmatione monetae, anno MCCXXXVI.* Videndi de Iacobo I. Aragoniæ Rege Vincentius Ximenes *Biblioth. Valent. T. I. pag. 364. in addit. & correct. & Fr. Iosephus Rodriguezus Biblioth. Valent. pag. 573.* Minutiora alia Eiusdem scripta, literas, privilegia, Institutionem Ordinis B. V. Mariæ de Mercede, Testamentum &c. apud Martenium & Durandum *T. I. Thes. nov. Anecdotor. pag. 1120. 1133. 1139.*

A Iacobo I. Aragoniæ Rege Petrum eius filium, Alfonsoque & Iacobum nepotes & Regni successores, qui nonnullis editis doctrinæ atque ingenii monumentis hoc sæculo inclaruerunt, minime disiungendos cenfeo. Et PETRUS quidem Aragoniæ Rex huius nominis III generalia Comitia ab Eodem Barcinone, anno MCCLXXXIII. habita vulgasse dicitur in Regio Escorialensi codice *Lit. C. Plut. II. n. 16.* itemque alia Perpiniani, Cervariæ, & Montione, in eiusdem Bibliothecæ altero *Lit. d. Plut. II. n. 12.* ALFONSUS autem III. Petri filius Comitia ab Eodem Montione celebrata, constitutionesque in iisdem anno MCCLXXXIX. editas: quæ habentur in Escorialensi codice *Lit. c. Plut. II. n. 16.* & alia apud Montem-album (*Mon-blánch*) *Lit. d. Plut. II. n. 12.* ac demum IACOBUS II. Alfonsi frater, qui ab anno MCCXCI. ad sequentis sæculi XXVII. Aragoniæ Regnum obtinuit, Comitia ab Eodem Barcinone, Herdæ, & Monblanchi, & Constitutiones in iisdem promulgatas, in eodem codice *Lit. d. Plut. II. n. 12.*

(1) Neuter è paulo ante laudatis Valentinis Bibliographis Zeidi huius Abu Zeidi meminit, nedum eum in nostræ gentis Scriptorum album refert; nimirum, ut conflicto, quia non satis explorata iisdem visa sunt, quæ de eius scripto *De historia animalium*, seu *De animalibus*, hoc loco à Nostro adducuntur. Immo Gesneri Epitomator Michaellem Scotum non interpretem, sed auctorem eius operis fuisse asserit *Scriptis* :: (inquit) *De animalibus ad Cæsarem lib. 1.*

* Vide Escolanum lib. 5. *Hist. Valent.* cap. 26. 8.
* Idem lib. 1. cap. 14.

Valentini usurpant⁽¹⁾ IORDI, hoc est Georgius; & Mossen FEBRER, qui vernaculâ gentis linguâ, quæ eadem est cum Provinciali & Catalana^s, magna cum laude versificati sunt. Priorem iucundissimè usum fuisse iis carminum formis, quas *sextiles*, *sonetos*, *terzeroles*, & *octavas rimas* vocat, ab eoque plura desumpsisse, aut in pluribus imitatum fuisse Franciscum Petrarcham sæculi sequentis famigeratissimum poetam, & veluti sui temporis Homerum & Senecam, observavit rei totius auctor Gaspar Escolanus lib. 1. cap. 14. ubi inter alia huius imitationis, sive, ut ille vocat, usurpationis, exempla hæc adducit. Petrarcha dixit in quodam soneto:

*Pace non trovo, e non hò da far guerra,
E temo, e spero, & ardo, e son un giaccio,
E volo sopra 'l cielo, e giaccio in terra,
E nulla stringo, e tutto il mondo abbraccio.*

Et mox ibidem:

Et hò in odio me stesso, & amo altrui.

Et aliud illius sonetum ita incipit:

S' amor non è, che dumque è quel che sento?

Mossen autem Iordi Valentini suâ linguâ sic:

*E no he pau, e no tinch quim guerreig,
Vol soprel cel, e nom mori de terra,
E no strench res, & tot lo mon abrás,
Oy he de mi, e null altri gran bè.*

Si no es amor, donchs azò che serà?

Bene autem notam habuit Franciscus Petrarcha Provinciale linguam, tot annis in Gallia & Avenionensi territorio moratus; potuitque de Iordio poeta nostro audire, cum adolescens, & Lomberiensis^t in Vasconia & Pyrenæis sic prope Hispaniam canonicus in comitatu Iacobi Columnæ huius urbis Episcopi dulcissimè vixit^u: quod Beuterus noster consideravit^x.

150. Posterior autem Mossen FEBRER reliquisse dicitur, cum æquè esset egregius poeta eiusdem Valentini urbis atque huius temporis, ogdoadibus descriptam tempestatem, qua Rex iactatus anno huius sæculi sexagesimo nono prope Minoricam insulam, Balearium unam, cum ad bellum sacrum in Palæstina gerendum navigaret, classem penè amisit: de qua Bernardinus Gomezus lib. 18. & Surita lib. 3. *Annalium* cap. 74. (1).

CA.

(1) Latè ac disertè de nostratibus *Georgio & Febrerio*, deque utriusque scriptis atque ætate D. Thomas Antonius Sanchez Regiæ Bibliothecæ Matritensis Custos *Sylog. Poemat. Hispanicor. ante ann. sequimilles. Matriti 1779. edita T. I. pagg. 81. 85. & 89.* in cuius demum num. 45. ex allatis ab eodem literis Eneci Lopezii Mendozæ Marchionis Sant-Julianensis ad Petrum Portugalliæ Comestabilem, conficere sibi videtur, utrumque hunc Poetam sub sæculi XIV. exitum floruisse, & fortasse sequentis seu XV. initia indeptos. Ac de *Georgio* quidem seu *Mossen Iordi*, quemadmodum eius nomen Valentini efferimus (si is modo Georgius de quo agimus est), aliquantò quam vulgo creditur recentiorum fuisse non abnuero; cum in laudatis Marchionis Sant-Julianensis literis quas circa annum MCCCCLV. scriptas fuisse verosimillimum est, disertè clarissimi auctoris earum ævo (*en estos nuestros tiempos*) floruisse is dicatur; atque adeo nec Iacobi I. Aragonum Regis alumnus itinerisve Hierosolymitani socius, Regiæque classis ad Baleares insulas dispersæ disiectæque historicum fuisse; neque demum Petrarcham, qui anno MCCCCLXXIV. diem suum obiit, quicquam ex eius Poematibus mutasse. De *Febrerio* verò non est cur ita iudicem; cum nihil de eius ætate Sant-Julianensis Marchio in prælaudatis literis; nec quicquam præterea impediatur quominus à Iacobo I. è sacro fonte susceptus, eidem post vicennium, anno scilicet MCCLXIX. (1) ad Baleares periclitanti adfuerit, reversusque in patriam eius naufragii historiam metricè descripserit, Dantemque demum Aligherium vernaculum Lemolinis dederit; cum si eum anno MCCL. natum atque ad MCCCXX. vitam protulisse fingimus, plana fore omnia comperimus. Nec *Febrerii* post *Georgium* mentio in Sant-Julianensis literis; neque Raymundi Montanerii ac *Febrerii* carminum collatio atque conflictus, ad quæ D. Sanchezus nn. 142 & 144. provocat, quicquam me movent. Lubrica hæc sunt. Sant-Julianensis Provinciales Poetas sibi notos memorat, parum moratus

eorum ætatem, quæ forsàn eidem dum scriberet non in promptu aut non penitus explorata erat: indicta certè Iphi fuit. Lenior autem qualis iure D. Sanchezio præ Montanerii visus est *Febrerii* carminum habitus, ex pervulgatis nulliusque non manibus attritis genealogiarum, quas id opus continet, exemplis provenire potest. Quid quod Onufrius quidam Elquerus civis Valentinus, elapsi proxime sæculi Scripser, veterem qui ei obtigerat *Febrerii* codicem refinxit ac plane transformavit, ut invictis argumentis docet Vincentius Ximenes *Biblioth. Valent. T. I. pag. 3. col. 2. & T. II. pag. 133. col. 1.* è quo fonte manarunt exempla quæ vulgo circumferuntur. Exstat penes me refectum Onufrii autographum nuperis hæc diebus Valentini ac non parvo ære redemptum. Et sane si Montanerius *Febrerii* synchronus fuit, quod ex hypothese D. Sanchezius n. 142. perhibet, hunc sæculum XIII. inclinante ac sub initium sequentis vixisse omnino dicendum est; cum Montanerius anno MCCCXXV. quo primum animum ad Chronicon scribendum apulit, sexagenarium se esse profiteatur in edito eiusdem prologo, atque in Escorialensi sæculi XIV. codice, *Lit. K. Plut. I. n. 6.* Quæ ad *Febrerium*; videnda tamen quæ nos infra in *Andrea Febrerio* qui se Alfonso Aragonum Regis *Algutziurum* nominat, & nonnullas Dantis Aligherii Comœdias in Lemolinum sermonem transtulisse dicitur. De *Georgio* autem adhuc hæremus. Et quid si à Beuterò laudatum in Chronici eius prologo diversum à Marchionis Sant-Julianensis *Georgio* dicimus? Id sane Clariss. rei literariæ Hispaniæ Duumviris DD. Francisco Cerdano Rico, & Ioanni Andréso placuisse video: qui Beuteri *Georgium* Iacobi I. Aragonum Regis alumnus itinerisque Ultramarini Socius, cuius Petrarcha imitator fuit cognominem fuisse alium existimant, itidem Valentinum vulgo *DUX REX* (fortassis quod à Iacobo altus atque educatus fuisset) vernaculè appellatum, tantæque existimationis Poetam, ut de eius versibus Gaspar Egidius Polus Valentinus, Poeta & ipse sæculi XVI. elegantissimus, affirmare nihil

(1) Surita ad hunc annum MCCLXIX. Regiæ classis dispersionem refert *Indic. rer. Arag. pag. 148.* & *I. Mariana Lib. XIII. c. 18.*

^t Lombes hodie.

^u Thomasius in *Petrarcha redivo* cap. 3. pag. 15. San-Marthani fratres in *Gal. Christ. & Episc. Lomber.*

^x In *epistol. proœmial. Chronici.*

CAPUT V.

De PETRO IOANNIS sive IOANNE Pontifice, huius nominis XXI. deque eius doctrina, obituque miserabili. Diversus ab hoc fuit PETRUS HISPANUS Summularum auctor, ordinis Prædicatorum. Censiones de hoc invento. Petri Cirueli Darocensis laus. Eiusdem de PETRO altero HISPANO iunior Summularum reformatore observatio. De ALPHONSO X. Castellæ ac Legionis Rege cognomento Sapiente, eiusque in literas studio. Plura huius nomen præferre opera, quæ an ipse scripserit, an alios scribere iusserit, ambiguum est. Singula curiosè percurramus, tam poetica, quàm prosaica. De Tabulis ab eo formari iussis astronomicis. Aliqua de earumdem confectoribus forsàn Hispanis. Quadrupartitum Ptolemæi, & Hali Aben-Raghelis opus astronomicum ex Arabicis Hispana, & ex Hispanis Latina facta fuisse; atque item Albategni Canones ex Arabica lingua in vernaculam Hispanam à Rabbi CAG Toletano translata. Avicennæ & Averrois Latinæ versiones ab eodem Rege promotæ; deque Rabbi IUDA BEN RABBI MOSIS HACCOHEN Toletano, aliisque quorum operâ usus fuit Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.

nihil veritus fuerit, vel ipsam Poetarum altricem Italianam, si typis ederentur, territoros. Perièrè tamen aut usquè in Eruditorum scriniis latent. Videndus uterque hic Scriptor; ac prior ille in Notis ad Gasparis Ægidii Poli Ogdoadas *Canto del Turia* vernaculè inscriptas, & Matrivi MDCCLXXVIII. editas, pagg. 153. & 295; posterior autem in eximio opere Italico: *Dell'origine progressi e stato attuale d'ogni Letteratura*, Parma MDCCLXXXII. pag. 323. Nec prætermittendum, quod longè ante Cerdanum & Andresium dubitaverit Ximenez, *Biblioth. Val. T. I. pag. 1. col. 2.* diversusne esset Beutèri Georgius, à cognominato *De sancto Georgio*, cuius Marchio Sant-Iulianensis meminit: *y si este*, (inquit), *como lo parece, fue el celebrado Poeta de quien hablamos* &c. Quod autem ad Bibliothecam Hispanam spectat, Sant-Iulianensis Georgii (sive *Mosen Iordi*) à Nostro memorati paucissima supersunt, à D. Sanchezio è veteribus Hispaniæ *Cantionariis* recusa, *T. I. Sylloges pag. 85; Febrerii* autem *De gentilitiis Valentini Regni stemmatibus & Familiis*, opus hætenus ineditum, innumeris tamen exemplis pervulgatum ac minime sincerum.

HVC refero indictos Nostro Ximenez, sive Ximenezium Presbyterum Darocensem, qui ad annum MCCL. scripsisse dicitur vernaculè: *De restauracione Hispaniæ*, è notis mss. D. Pauli Ignatii Dalmâses & Rôs ad Nostri Biblioth. Vet. quas benigne ad me transmisit singularis amicus D. Nicolaus Rodriguezius Laso violatæ Fidei apud Barcinonenses Quæstor & vindex; Paulus autem in eius rei fidem adiicit: *Vid. P. Iordâ Chronic. Ord. Eremit. S. Augustini Prov. Aragon. T. I. pag. 27.*

Fratrem Tedricum sive Thudericum Catalanum ex Ordine Prædicatorum qui circa annum MCCLX. scripsisse dicitur patrio Lemolino sermone: *De Chirurgia: De arte Veterinaria*, ac *De avium cura. Ad Andream Albalatum Episcopum Valentinum*. Apud

idem Rex in Arabicorum translationibus, De Historia generali Hispaniæ vulgaris lingua annotantur non incuriosa aliqua; & insigne aliud universalis ab initio rerum historiæ eiusdem Regis iussu compilatum opus paucis notum laudatur. De septem Partitarum, sive Hispani Iuris corpore, atque eius proposito & excellentia. De ANONYMO quodam Burgenfi Episcopo historiæ Alphonfi iam laudatæ Hispanarum rerum in Latinum interprete. De ROLDANO Scriptore libri De regulis alex.

151. Hoc auspiciari caput ab eo qui per hæc tempora, brevissimo quamvis tempore, caput fuit & summus Ecclesiæ Pontifex, fas & æquum est. De IOANNE PAPA loquimur, vulgò magis vicesimo primo, aliis tamen undevicesimo existimato, Lusitano Ulyssipponensi. Petrus is dictus Ioannes, & Petrus Hispanus & Petrus Iuliani (vulgò *Giaens*, quomodo in monumentis Lusitanis): sicut & Petrus Physicus à parentis nomine, tenuis fortunæ hominis, si Pontificiis Scriptoribus credimus; si autem Lusitano Cardo-

Quetifum & Echardum T. I. pag. 355. qui id opus extare aiunt in Bibliotheca Regis Galliarum num. 7249. eo tamen loco atque in Indicibus frustra id quæsi; atque in Catalogo Codd. Mss. Angliæ T. I. p. I. n. 7802.

Fratrem Paulum Christianum item Catalanum atque ex Ordine Prædicatorum, virum Hebraicè & Rabinicè in primis peritum: qui ad annum MCCLXIII. die xx. Iulii Barcinone coram Iacobo I. Aragoniæ Rege eiusque Aulae proceribus aliisque viris primariis disputavit cum R. Mose Nachmanide Gerundenfi (*Ramban*) de rebus Fidei, ac præcipue de adventu Messiæ: quem ita clare demonstravit (aiunt Quetifus & Echardus in eo, T. I. p. 246.) ut Rabinus, qui ceu oraculum apud suos habebatur, ad incitas redactus ac mutus redditus clam se subdlexerit & aufugerit. Longe tamen aliter huius disputationis exitum ab ipso Nachmanide nartatum legas apud Christoph. Wagenfeilium, *Tel. ign. Sutan. Diss. R. Nachm. pag. 60.* Disputavit item Paulus cum Bonastrucho Porta Iudæo Gerundenfi, ut auctor est Diagus, *Hist. Comit. Barc. lib. III. fol. 287. pag. 2.* cuius disputationis exitum apud ipsum vidèsis. De Bonastrucho nos infra inter Scriptores Hebræos sæculi XIII.

Fratrem Munionem Zamorensis Ordinis Prædicatorum ab anno MCCLXXXV. Generalem Magistrum, mox Episcopum Palentinum, auctorem *Encyclicarum Epistolarum & Capitulis Generalibus quibus præfuit; & Regulæ Fratrum & Sororum de Pœnitentia Beati Dominici*. Apud Quetifum & Echardum in eo, T. I. pag. 400.

Bernardum Olivellam Archiepiscopum Tarracoensem, qui circa annum MCCLXXX. composuisse dicitur libros *Missalem & Breviarium pro usu Ecclesiasticorum eius Diœceseos*. E not. D. Pauli Ignatii Dalmâses & Rôs ad Nostri Biblioth. Hisp. vet. qui hæc adiicit: *Vid. Blanc. Archiep. Tarr. cap. 27. fol. 81 & 83. pag. 2.*

† Tom. 3. die XIX. Maii pag. 322. quem sequitur in Cardinalium Portugalliae elencho P. Fr. Emmanuel à Resurrectione Augustinianus reformatus Prov. Portugalliae, quem adornabat superioribus annis Romæ.

‡ Corius & Zazara in Italiae genealogiis pro hac parte laudari solent.

• Cardosius in *Hagiolog.* ubi proximè pag. 322.

• Volaterranus lib. 23. *Comm. Urban.* Sabellicus *Enneadis* 1. lib. 8. Martinus Polonus in *Chronico*, Naclerus, Platina, Simoneta *De Vita Pontif.* Rollevink in *Fascic. temporum*, Magnum Chron. Belgicum ad an. MCLXXVI. ex Bernardo Guidone.

• Auctor *Chron. Colmar. Dominican.* apud Raynaldum anno MCLXXVII. num. 20.

• Vide Gab. Naudæum in *sua Virorum pro magis falso habitatorum Gallica apologia.*

• Sifridus Misnensis in *Chron.* apud Raynaldum ibidem.

fo *Hagiologii* auctori †, nobili stirpe de *Rabolo*, aliàs *Rabello*, nati. Cui quidem Cardoso minimè debuit Ioannes, non optimæ famæ vir, pars argumenti *Hagiologii* esse. Hunc temerè alii Florentinum ex familia Mediceorum fuisse affirmare ausi sunt: falsi, ut suspicamur, attributione *Medici* quam nomini adiunctam legerant ‡. At is ingenio supra fortunam positus, in Gallis sive Parisiis sive Monspelii sive utrobique philosophiæ ac medicæ arti egregiam navavit operam. Quæ artes viam ei primùm ad patriæ Ecclesiæ sacerdotium, aliasque dignitates muniverè; deinde ad munus Cardinalitium, quo eum Gregorius X. Pontifex circiter annum huius sæculi septuagesimum tertium, unà cum S. Bonaventura, Petro de Tarantasia (qui Innocentius V. postea fuit) & aliis ornavit viris amplissimis; ac fortè ad Episcopatum etiam Bracarensem †, demumque ad principem totius Ecclesiæ cathedram: cuius præfecturæ obeunte diem suum Viterbii Adriano V. in eadem is urbe, Septembris decima tertia die anni MCLXXVI. impositus fuit, ex Episcopo Tusculano, non tamen ultra menses octo imperium sacrum prorogaturus. Ruinà etenim conclavis oppressus, & è ruderum trabiumque cumulo ægrè ac femianimis eductus, post sextum diem Maio mense in eadem urbe Viterbiensi expiravit. Transeuntes quidem hac nos anno MDCLXXVIII. cum è Roma in patriam reverteremur, non sine horrore contemplati sumus ruinæ huius locum, seu voraginem Pontificii palatii, nihil ab eo in quod tunc recidit immutati.

152. Non pauca de eo pastoralis sollicitudinis intra hoc brevissimum temporis intervallum documenta narrantur, velificantibus aliis †, ingenium hominis ad scholasticam laudem potius quàm ad gerendam Ecclesiæ rempublicam natum, ut ferè sunt ingeniosissimi homines administrandis negotiis inepti: obicientibus aliis, præ ignorantia illius sæculi, magicæ artis studium †, uti Alberto Magno, & similibus non cum vulgo sapientibus †; necnon violatam novis opinionibus pietatem †, & à religiosis Ordinibus aversum animum. Quæ omnia tum Odericus Raynaldus in *Annalibus Ecclesiasticis*, tum Antonius Macedo amicus noster in *Lusitania purpurata* enixè atque egregiè refellunt: cuius hanc diligentissimam atque elegantissimam lucubrationem pro absoluta Ioannis rerum notitia consulere lector poterit. Nullus hoc non fatetur insignem literis virum, & litterarum omnium beneficentissimum Mæcenatem fuisse. Ingenii autem Ioannis Papæ, ad

rem nostram ut iam veniamus, inconcussæ fidei partus medici omnes per me sint, qui adscribi ei consuevere. Nempe in primis

153. I. *Theaurus pauperum, seu de medendis humani corporis morbis per experientia propria congestum*: quomodo inscriptus Lugduni prodiit anno MDXXV. ex Iacobi Myt officina. Editiones alias, binam Francofurtensem annorum MDLXXVI. & MDLXXVIII. & Parisinam MDLXXVII. laudat in *Bibliotheca Pontificia* Ludovicus Iacobus à S. Carolo Carmelita, plures ad codices mss. qui Patavii, Parisiis, & Cantabrigiæ in Anglia custodiuntur, digitos intendens. Ex interpretatione Hispana prodiit, post antiquiorem ut suspicor editionem, Pincii anno MDCXXII. in cuius tamen titulo monet temerè interpretes, opus hoc iussu Ioannis Papæ formatum à Iuliano eius medico doctissimo, qui ad id conficiendum magistros omnes illius temporis in medicina celebres, hoc est non minus quinquaginta sex, in unum collegisse, absque ullo rei tam novæ auctore ait: si excipias quam vetus quidam codex meus ms. huic suspicioni confirmationem exhibere videtur: qui certè liber continet hunc nisi fallimur, *Theaurum pauperum* linguâ Lusitanâ sed Rabbiniis characteribus scriptum: cuius à me possessi atque ei in manus dati, Rever. Pater D. Iulius Bartholocius meminit in appendice primi voluminis *Bibliothecæ suæ magnæ Rabbiniæ*, ubi sanè auctor se magistrum Iulianum vocat librumque ipsum *Theaurum pauperum*.

154. II. *De medenda podagra tractatus*. Cuius libri Petro Portugallensi, Episcopo Cardinali Tusculano, attributi, Paulus Cortesius meminit lib. 1. *De Cardinalatu* qui idem cum nostro est.

III. *De oculis tractatus*, qui ms. exstat Oxonii in collegii omnium animarum bibliotheca vol. 3.

IV. *De formatione hominis tractatus* ms. Cantabrigiæ in archivo collegii Caii.

V. *Super Tegnus & Hippocratem glossæ de natura puerorum* mss. Patavii inter libros S. Ioannis de Viridario canonicorum Lateranensium; & in bibliotheca Veneta S. Antonii, auctore Thomasio *Biblioth. Venetæ* pag. 4. & *Patavinæ* pag. 35.

VI. *Canones medicina.*

VII. *Consilium de tuenda valetudine*. Ad Blancam Franciæ Reginam, S. Ludovici matrem. Ms. fuit apud Gabrielem Naudæum.

VIII. *Commentaria in Isaacum de dietis universalibus & particularibus*: unà cum operibus Isaaci edita Lugduni à Bartholomæo

mæo Trost MDXV. in folio, manuque exarata Oxonii in bibliotheca collegii omnium animarum vol. 23.

IX. *Commentaria* in eundem Isaacum *De urinis*, ibidem apud eundem Trost.

X. *Problemata* quædam ad exemplum Aristotelis. Id vulgò tribuitur Petro medicorum laudatorum auctori, ut iam videbimus.

155. XI. *Epistolæ*, quarum unum volumen in Vaticanis libris numeratur, certe nostri auctoris sunt. At, ut reliquæ eidem Ioanni Papæ à Ludovico Iacobo, quem ferè sequimur diligentissimum *Pontificum Scriptorum* enarratorem adscripta his subiungamus, nondum est persuasum, quemadmodum nec *Sermones prædicabiles* (quamquam plura in divinis eum scripsisse, per errorem ut suspicamur Sabellicus prodat^f) aliæque Cremonæ, ut ait, in bibliotheca Augustinianorum servata. Tractatum item *De conceptione Deip. Virginis*, quem unus Ioanni attribueret non dubitavit Bartholomæus Guerrerero Franciscanus^g (1).

156. Quamvis enim pluribus, atque utique doctis viris^h, non displiceat unum atque eundem esse Petrum Ioannis, sive Iuliani, Hispanum de quo agimus, cum Petro Hispano decantatissimo illo *Summularum*, & aliorum philosophicorum operum, auctore: silentium tamen de Ioannis Papæ operibus dialecticis sive philosophicis, ac præcipuè isto libello *Summularum* qui tot statim sequaces & illustratores habuit æqualium eius temporis Scriptorum, qui Ioannem Papam, uti *Thesauri pauperum* & ceterorum quorum meminimus monumentorum Scriptorem tantum laudant, ambiguam omnino rem facit. Ptolemæus Lucensis in *Ecclesiastica historia*, quam perduxit ad annum usque MCCCXLII. quo tempore florebat, anno Domini eodem hoc est MCCLXXVI. & circa finem (inquitⁱ) *Septembris dominus Petrus Hispanus, dictus Petrus Iuliani, Cardinalis Tusculanus, natione Portugallensis, de Cardinalatu assumitur in Papam, & Ioannes XXI. est vocatus. Hic generalis clericus fuit, (virum philosophicum, & in omni scientia eruditum* Ioannes Ægidius Zamorensis^k, in scientiis diversis famosum Nicolaus Trivet^l, vocaveret) & præcipuè in medicinis. Unde & quædam experimenta scripsit ad

Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.

curas hominum, ac librum composuit qui Thesaurus pauperum vocatur. Fecit & librum De problematibus iuxta modum & formam libri Aristotelis. Et quamvis magnus fuerit in scientia &c.

157. Nec aliter Ioannes Trithemius *De Scriptoribus Ecclesiasticis*, & in *Chron. Hirsaugiensi*: ubi ait confusè & indistinctè ex libris de re medica, & aliis de arte logica opusculis, *Summulam* quandam existere, quam *Thesaurum pauperum* appellant. Ioannes item Philippus Bergomensis in *Supplemento*, Platina in Ioanne XXII. Franciscus Tarafa *De Regibus Hispaniæ*, in Alphonso X. & alii.

158. Accedit ut diversus ab hoc auctor sit *Summularum*, quod Dominicani Scriptores ordinis sui sodalem Petrum Hispanum, cuius ex *Summula* nomen præferunt, communiter faciunt; aliique cum eis, tum veteres tum recentiores, ut postea dicemus, absque tamen præiudicio veritatis: relinquentes aliis quorum intererit, duo an unus Petrus cognomento *Hispanus* fuerit, examinare. Interim nos, præter Ioannem Papam, privatum alium ponimus:

159. PETRUM scilicet, à gente HISPANUM vulgò nuncupatum. Hic ex ordine fratrum Prædicatorum fuisse dicitur, ac in Parisiorum gymnasio professor publicus. At volens is domesticis sodalibus dialecticam artem facilius insinuare: introductionem quandam ad Aristotelis magnam logicam excogitavit, diminuentemque verbo *Summularum* usus, vulgarem fecit. Quamquidem, veluti fausto conceptam omine, statim ferè gymnasium illud aliæque per Europam amplexata sunt, auditoribusque dictaverunt. Utinam verò successores, atque in eadem schola Parisiensi professores dialecticæ artis, bonum Petri consilium non evacuassent, imprudenterque alii post alios quasi contendentes evertissent! Ecce enim, pro breviuscula introductione compendioque viæ demonstrato, ingentia mox volumina interpretes parum scholaribus morigeri, iuxta modum unusquisque sectæ suæ, sive magistrorum doctrinæ, planum atque apertum iter immensis quæstionum noviter excogitarum molibus obstruentes substituerunt.

160. Ioannes quidem Verforis Thomi-

K 2

sta-

(1. In Regia Bibliotheca Matritensi: *Petri Hispani Portugallensis: Scientia de anima*. Codex membranaceus iustæ molis, circa annum MCCC. exaratus. Item: *Petri Hispani omnium Medicorum operum* volumina ipsillum membranaceum sæculi, ut videtur XIV. h Regia Escorialensis *Lit. g. Plut. II. sub*

n. 15. *Petri Hispani: De ordine iudiciorum*. In Galliarum Regis Part. IV. pag. 341. cod. 7349. *Petri Hispani, tractatus mirabilis aquarum, sive Secreta Medicinæ, de oculis*: quem supra n. 154. relatum esse existimo. Sunt & alia operum huius Scriptoris exempla bene multa in Bibliothecarum Mss. catalogis.

^f Ineadis IX. lib. 3.

^g De controvers. immaculata. Concept. &c. fol. 12.

^h Lusitani ferè omnes, Ioannes Brros, & ex co Aunha *Histor. eccles. Bracar. par. 2. cap. 5.* Cardoso in *Angiolog.*

ⁱ In Chron. ad annum MCCCXXVII. t. 2. fol. 211.

^k Auctoris inediti verba leguntur apud Reynaldum Tomo 14 *Annal. Eccles.* anno MCCLXXVI. num. 29.

^l Libro De præconiis Hispan. adhuc aedito tract.

^m In Chron. ad annum MCCLXXVI. edito in *Spicilegio Dacheriani* volum. 8.

starum, Ioannes alius Magistri Scotistarum; necnon & tertius alius Ioannes cognomine *Buridanus* Nominalium, quos vocabant, sectæ ac sensus prolixissimi defensores. Quorum postremus correctiones etiam suis *Summulis* de suo adiiciens, huius ipsius libelli auctor vulgo laudari non erubuit. Neque tamen hæcenus ab iis, quos nuper laudavimus; meditata perpetuum scribendi cacœthes aliorum retardare aut deterere potuerunt; quin textui Buridani Ioannes Dorpius eiusdem Nominalium scholæ commentarium apponeret quæstionibus refertissimum; hinc Buridani expositiones Georgius Bruxellensis, atque utriusque, Georgii nempe ac Dorpii, commentariorum amplificationes Ioannes Maioris publicarent.

161. Porro aliàs *introductiones*, quas *terminorum* nomine appellaverunt, Petro de Alliaco satis breves, Ioanneque ipso Maioris aliquantulum auctas, aliisque alias superiorum glossas obtrudentibus: evenit planè, ut veræ ac solidæ studium logicæ philosophiæque, triennio aliàs absolvendum, maiori ex parte sophistarum cavillis & inextricabilibus argumentorum nodis loco suo & possessione decederet. Hic fuit nempe successus progressusque, quem nisi feliciora liberalium artium tempora in melius hoc est ad rectam viam revocassent: haud utique esset cur Petro nostro aliquam gratiam haberemus, qui invento suo infinitam Scriptorum literis & otio suo alienoque abutentium, vim ac veluti turbinem concitavit.

162. Hæc ferè omnia summatim excerptissimus ex Petri Cirueli Darocensis, ut in omni historia & disciplinarum genere fuit curiosus, ad easdem *Summulas* commentario. Adi, si vis, lector de omnibus harum *Summularum* enarratoribus & exemplaribus in bibliothecarum angulis aservatis, Ludovicum à S. Carolo toties dictum, dum hoc opus *Summularum* Ioanni suo XXI. Papæ adscribit. Hunc Petrum Hispanum *Summularum* inventorem Dominicanum sodalem fuisse, passiva est huius sacrae familiæ persuasio: quam legere est apud eos omnes, qui de *Scriptoribus Dominicanis* à sæculo & ultra commentati sunt^m. Nec dicas domi hanc natam præfunctionem; nam & exteris quibusdam ante hos domesticos testes natis eadem seddit sententiaⁿ; & Ioannes Marieta Dominicanus quicquam adiunxit^o efficacioris argumenti, fervari nempe huius cada-

ver in cœnobio S. Dominici Stellæ Navarrae regni urbis. Necnon & in volumine ms. bibliothecæ Hispalensis Ecclesiæ, quod *Summulae cum commento Bartholomæi* inscriptum est, hæc legitur operis totius conclusio: *Et in hoc terminatur lèllo, & per consequens totus liber Bartholomæi super primam partem magistri Petri Hispani de ordine Prædicatorum* (1).

163. Sed & aliquid habemus his ex eodem Petro Ciruelo adiungere. Alterum nempe is PETRUM HISPANUM, præter priorem hunc *Summularum* inventorem, cognitum habuit, quem iuniorem appellat, cum tempore, tum professione vitæ diversum. In clericali enim statu honestissimè vivens, philosophus fuit atque theologus doctissimus, omniumque bonarum artium disciplinis excultus: utpote quem non barbarum ævum, sed cultior utique ætas tulit. Huic tribuit Ciruelus commentaria

I. *In spheram Ioannis de Sacro-bosco.*

II. *In arithmetica & geometriam Thomæ Bravadini.*

III. *In perspectivam Cantuariensis.*

IV. *In Aristotelis prædicamenta seu categorias, & posteriora analytica.*

164. Huius quoque Petri iunioris adscriptum nomini circumferri ait in antiquis quibusdam exemplis *Summularum* opus hoc titulo:

Petri Hispani recentioris opusculum Summularum ad magnam logicam Aristotelis introductionium. Hoc inde natum aiunt, quod iunior hic Petrus contreranei sui & sibi cognominis Petri alterius dolens vicem, cuius libellus scilicet orto iam disciplinarum sidere propter ruditatem stili contemnebatur: eidem limam iudicii ac sermonis admoverit, inductis insuper quæ necessaria, deductisque prudenter quæ superflua essent, omniaque in commodiorem ordinem redegerit.

165. Exemplum esto septimi & ultimi libri postremum caput *De redditione omnium fallaciarum ad ignorantiam elenchis*: quod in recentioris Petri editione omnino reiectum fuit; quemadmodum & exulare hinc iussus est *Tractatus de parvis logicilibus* (de quo agit Io. Ludov. Vives in *De causis corruptarum artium* libro 3.) hoc est, *de ampliationibus, suppositionibus, restrictionibus, appellationibus, atque aliis proprietatibus terminorum.* Hæc omnia Petrus Ciruelus. Congeremus ergo hinc omnia quæ Petro Hispano, præter iam supra memorata, novimus adscribi conue-

^m Ant. Senensis, Ambrosius Thegius, Alphonsus Fernandez, Seraphinus Razius.

ⁿ Martinus Siculo, qui de cubus distinctis capitibus libri 6.

^o De laudibus Hispaniæ: altero *De Petro medico Episc. Tuscul. & summo Pontifice*, altero *De Petro Hispano mathematico & philosopho* agit. Didaco Rodriguez de Almeida ducentorum annorum Scriptori, in *Valerio historiar. vulgaris* Hisp. linguæ lib. 6. cap. 9. Petro Ciruelo ubi supra.

^o Lib. 21. *De los santos de España* cap. 57.

(1) Iure de hoc Petro Hispano *Summularum* inventore dubitant Quetifus & Echardus, Dominica-

nusne Instituto fuerit T. I. pag. 485. & seq. Vide quæ Noster infra, hoc titulo & capite, n. 178.

vissè, ut aliquem horum trium apud diligentiores rei difficilis perscrutatores auctorem suum nominare aliquando valeant. Ludovicus nimirum Iacobus à S. Carolo, helluo librorum & bibliothecarum diligentissimus inspector, in *Pontificia bibliotheca* ultra opera medicæ artis & *Summulas*, alia hæc dialectica & philosophica Petro suo Lusitano, seu Ioanni Papæ, attribuit

166. *Parva logicalia*. Quæ edita sunt seorsum à *Summulis* anno MDXCIII. in 4°. Venetiis.

167. *Tractatus logicales sex*, quos cum copulatis elucidariis magistrorum in bursa montis Colonie regentium edidit Henricus Quentelius Colonie MDIII.

168. *In physiognomicam Aristotelis*. Existat ms. Cantabrigiæ in bibliotheca domus S. Petri vol. 54 num. 3. Et in Vaticano codice, & iis qui Ducis Urbini fuere, num. 472. pag. 46. legitur *Petri Hispani sententia super libro physiognomiæ Aristotelis*.

169. *Dialecticam*. Existat ms. in bibliotheca S. Ioannis in Viridario Patavii teste Philippo Thomasino. In hanc dialecticam (ait à S. Carolo) Christophorus Hegen-dorfius *Pragmata* Basileæ apud Cratandrum anno MDXL. in 4°. edidit. Fuit & ms. hæc dialectica in bibliotheca Cardinalis Carpensis. *Logica* Petri Hispani Hebraicè versa reperitur ms. in bibliotheca Cæsarea Viennensi, auctore Spizelio in *Sacris biblioth. illustr. arcanis* pag. 73. *Dialectica* ex interpretatione Græca Maximi Planudis ms. in bibliotheca Veneta Barociana, Thomasino teste p. Sunt & alia, quorum is non meminit, nempe

170. *In logicam reparationes Petri Hispani*, Colonie anno MDCX. editæ. Sunt in bibliotheca Sapientie Romanæ.

171. *Modernitates logicales* Petri Hispani fuere inter libros, quibus utebatur in via Benedictus XIII. Papa, ut in earum catalogo legitur, quem habet Barberina bibliotheca Romana.

172. *Textus & copulata* Petri Hispani edita in 4°. anno MCDXCIV. fuere in bibliotheca eiusdem Cardinalis de Carpi.

173. *Petri Hispani lectiones in primum lib. physicorum* fervantur mss. in Mediolanensi Ambrosiana.

174. Existant in Hispalensis almæ Ecclesiæ bibliotheca, quæ D. Ferdinandi Coloni, magni Christophori filii & in eadem Ecclesia sepulti, olim fuit, quædam Petro Hispano tributa opera, sive ms. sive vagiente adhuc typographia edita, quorum en rationem.

175. *Textus omnium tractatum Petri*

Hispani cum copulatis secundum doctrinam S. Thomæ; iuxta processum magistrorum Colonie in bursa montis regentium. Possessor Colonius inscriptum à se habebat: *Petri Hispani tractatus logicales cum commento Lamberti de Monte*, anno MCDLXXXIX. folio.

176. *Glossulae Petri Hispani super Joannicum* ms. nec satis distincto isto titulo, in charta pergamena in folio.

177. *Summulae Petri Hispani cum interpretatione Versoris doctoris Parisiensis* Venetiis MDXVIII. folio.

178. *Summula cum commento Bartholomæi* ms. antiquo satis caractere. In fine habet: *Et in hoc terminatur lectio, & per consequens totus liber Bartholomæi super primam partem mag. Petri Hispani de ordine Predicatorum. Deo gratias. Amen.* Quod valdè notandum ad constituendum Petrum Hispanum Dominicanum.

179. *Petri Hispani Summulae cum comment. Dorpiti & Ocham* (apposuit Colonius ex suo Marte hunc titulum: *Petri Hispani Summulae cum commentario compilato ex Buridano, & Ocham, & aliis. Item Nicolaus Amans super Summul. Pet. Hisp.*) Parisiis MDX. in 8°.

180. *Hieronymus Cingularius Chryso-politanus in omnes tractatulos Petri Hispani*. Lipsiæ MDXIII. in 8°.

181. *Gerardus Herdevicensis: copulata super parva logicalia Petri Hispani*. Colonie MCDLXXXVIII. in folio.

182. *Commentarium secundum modernorum doctrinam in tractatus logicos Petri Hisp.* MDIII. in 4°.

183. *Petri Hisp. Summulae cum interpretat. Georgii Bruxellensis*. Rhotomagi MD. in 4°. Hæc omnia inter Colonæos libros.

184. Hic autem Dominicanus horum operum seu partis auctor, Petrus forsitan est de Blanes, seu Valentinus seu Catalanus, creatus à Benedicto XIII. Cardinalis diaconus S. Angeli anno MCCCXCVI. Panvinio⁹ & Ciaconio testibus; idemque eius Pontificis causæ, quæ totâ ferè Europâ contra Bonifacium Papam IX. in factiones iverat, de scripto patronus & propugnator: de quo Raynaldus in Bonifacii gestis⁷. Huic gesta alia, tamquam ex eodem Panvinio proficiens, falsò imputat Gaspar Escolanus in *Historiæ urbis & regni Valentie vernaculè conscriptæ* lib. 9. cap. 11. num. 8. Qui quidem ex occasione laudatæ ibi nobilissimæ de Blanes familiæ è Sabaudia oriundæ: de hoc eius stirpis viro monet, videri sibi non nusquam lectum, fuisse hunc *Petrum à patria Hispanum dictum*

⁹ In biblioth. Ven. pag. 48.

⁹ In Romanis Pontificibus pag. 234.

⁷ Ad annum MCCCXCV. n. 5. tom. 17. *Annal. Eccles.*

etum, cui scriptum hoc imputari solet (1).
 185. Petri Hispani nomen præfert liber *De rebus spiritualibus*, asservatus in bibliotheca Dominicanorum Bononiæ: cuius rei testem habeo Alphonsum Ciaconium in schedis ad *Bibliothecam universalem*. Præterea eiusdem nominis æquivoco ductus, ut credo, Balthassar Porreño in opere suo adhuc inedito *De Cardinalibus Hispanis*, Petri cuiusdam de Toledo, aliàs vocati Petri Hispani, quem Bonifacius VIII. Pontifex anno MCCCII. in Cardinalium collegium assumisse dicitur, mentionem habens, ingenio eius laudato, digna eo nonnulla hunc scripsisse opera refert, quin ultra aliud.

186. Iam verò supremum Ecclesiæ principem de quo nuper locuti sumus, si unus sit atque idem Petrus quem in duos aut etiam tres divisimus, Rex sequatur Hispaniæ nostræ potentissimus ALPHONSUS X. *Sapiens cognominatus & Astrologus*, B. Ferdinandi filius, Castellæ atque Legionis antiquus, Muriæ autem, Giennii, Cordubæ Hispalisque regnorum novus Rex, idemque in Romanum Imperatorem electus. Qui profectò, si eximiam partem ob ingentis doctrinæ magnanimitatis & aliarum corporis animique virtutum dotes famam, elatione quadam ingenii * iusto altiùs se efferentis atque iactantis non denigrasset: inter optimos & sapientissimos, non tamen felicissimos, rerum dominos, monumentum sui nominis albo sæculorum inscripsisset.

187. Neque intendimus historiam quæ

nulla ignota est Regis, sed studiis dediti ac Scriptoris tantùm, quæ instituti est præsentis, texere: contenti si ob chronologiæ, quam accuratè persequimur, observationem monuerimus anno huius sæculi quinquagesimo secundo regni habenas à magno parente diem suum sanctissimè obeunte dimissas in manus sumsisse: quinquagesimo septimo in Romanum Imperatorem à tribus electoribus adversus Ricardum Ducem Eboracensem, Henrici Angliæ Regis germanum fratrem, cooptatum fuisse: quò proficisci cùm domesticis impeditis negotiis diu cunctatus esset, novæ Rodulphi Augsburgici electioni locum fecit: anno demum sæculi eiusdem octogesimo quarto, regni tricesimo secundo, ætatis LXIII. ferè exauctoratum à Sancio filio Hispali obiisse.

188. Huius erga literas meritum bifariam dividimus. Vel enim per se ipsum ac propriâ industriâ elucubravit, vel per alios elucubrare fecit, quæ ad posteros eius nomine insignita derivavere. Prioris generis certè sunt

189. I. *Libro del tesoro*: in quo doctè ac excellenter agit de tribus philosophiæ partibus, rationali, physica & morali. Hunc habuit ms. in codice qui fuerat prius D. Iosephi Gonzalez regii Castellæ & Cameræ Senatoris, Excellentissimus D. Petrus de Guzman Comes de Villaumbrosa, Marchio de Montealegre & de Quiurana, supremi eiusdem Castellæ Senatus olim præses (2).

190. Alius tamen ab hoc videtur, quam-

(1) Neuter è Bibliographis Valentinis, neque Quetifus, aut Echardus huius Petri de Blanes meminere.

(2) De huius *Theauri* auctore atque interpretibus vix est ubi pedem figas. Terna eius exempla reperi in Bibliotheca Escorialensi, è quibus bina Alfonso Regis nomen in fronte gerunt, tertium anonymum. E prioribus alterum Hispanicum sæculo, ut videtur, XIV. exaratum, *Lit. p. Plut. II. n. 21.* (T. III. Latinor. pag. 73.) lacerum initio ac misere deformatum, reliqua utcumque melius habita; extrema vero pars quæ de Rhetorice agit sub hac rubrica maiore: *Aquí comiença Rhetorica que es ciencia de la buena razon que enseña & muestra à ome à bien fablar, integra prorsus totisque CV. capitibus constans, in cuius fine legitur: Aquí se cumple de escrevir el libro del Tesoro con la gracia & bendicion del muy glorioso Señor Dios que es Rey de paz eterna. Et por su alto remedio è esfuerço lo acabé de facer. Porque él dá primeramente & otorga la vida al ome para conplir las obras. & à él llo & bendigo con anima & cuerpo por siempre Amen: quæ Auctori sine an Interpretis verba sint, quis divinaverit? Alterum exemplum Gallicum aliquanto recentius, *Lit. I. Plut. II. n. 3.* (eod. T. III. pag. 251.) hoc titulo: *Ci començe le liure dou Tresor le quel comence Maître Brunet Latin de Florence de latin en Romanz & párole de la naissance de tou-**

tes choses. Tertium denique Anonymum Hispanicum sæculi, ut videtur, XIV. *Lit. c. Plut. III. n. 8.* (T. I. Latinor. pag. 433.) cuius initium est: *Este libro es llamado Tesoro: è bien asi como el que en pequeño lugar quiere encerrar cosas de muy gran nobleza: è bien asi este libro es conplido de sabencia: asi como aquel que es sacado de todos los miembros de filosofia en una muy pequeña suma. La primera partida es asi como dineros contados para despende todo el dia en las cosas que ome hà menester, que quiere decir que ella fabla del comienço del mundo & de la antiguedad de las viejas estorias: è de las maldades, que es como piedras preciosas que dan à los omes deleytes & virtud, que quiere decir quales cosas debe ome fazer & quales non: è de la tercera partida del libro del Tesoro es Oro fino, que quiere tanto decir como que ella enseña al ome à fablar segund el enseñamiento de rretorica, & como el Señor debe gobernar sus gentes, que son en el su Señorío señaladamente segund las leyes & las costumbres de Italia &c. Hæc in Bibliotheca Escorialensi. Matritensis Regia bina itidem huius *Theauri* exempla possidet, utrumque Hispanicum, in quarum altero, chartaceo maioris formæ, qui in eiusdem folio 151. scriptus dicitur Vallisoleti V. Decembris*

* Id scriptum reliquit D. Petrus IV. Aragon. Rex, quem laudat Surita. *lib. 4. Annal. cap. 47.* Idem *lib. 9. cap. 64.* Roder. Sancius *Hist. Hisp. parte 4. cap. 5.* Garibay *lib. 13. cap. 15.*

* Præter historicos Castellanos de Alphonso agunt Bernardus Desclot in *Historia Cataloniæ* cap. 6.

quamvis similiter inscriptus, liber chemicus in quo refert sibi datam à Deo fuisse lapidis, quem vocant philosophorum, cognitionem; ad idque præceptore usum se Ægyptio quodam homine, quem magnis præmiis allectum inde ad Hispaniam venire fecit: quod quidem partim soluta oratione, partim versibus narrat. Specimen huius & principium, primus typis edidit Ægidius Gundisalvi Davila in *Ecclesiæ Hispalensis theatro*. Unde colligere possumus, cum germano illius temporis quo vivebat Alphonsus idiomate conscriptus sit, aliaque eiusdem Alphonsi opera stillo referat: aut eius esse, aut æqualis alicuius eloquentiæ & maiestate sermonis eius bene imbuti: qui quidem se scripsisse librum anno huius sæculi septuagesimo secundo annotatum insuper voluit.

191. *Theaurum* Alphonsi Ioannes laudat Mariana in tractatu *De adventu S. Iacobi in Hispanias*. Nec dicere possumus, an hic sit *Philosophiæ occultioris liber, præcipue metallorum*, qui eidem adscriptus in *Theatro chmico* legitur*; ubi tamen *Alphonsus Rex Castellæ, sapientissimus Arabum philosophus* ridiculo errore audit. Meminit quoque Borellius in *Bibliotheca chimica*†, *Clavis sapientiæ* Alphonsi, quæ sic incipit: *Quia semper honoratiss.* (1).

192. II. *Libro de las querellas* versibus, quos *de arte mayor* idiotismus noster vocat, eo tempore vulgaribus, iam antiquatis, dodecasyllabis, nec maiestate & harmoniâ vacuis; qui tamen hendecasyllabis ab Italia petitis grandiori cothurno elatis locum suum pridem cesserunt. Lamentatur in hoc opere Alphonsus de magnatum regni sui vel ingratitude vel infidelitate,

bris 1433. post capitulum indicem fol. 4. pag. 1. hanc notam reperi è minio: *Aquí se comienza el libro Del Tesoro que traslado Maestre Brunet de latin en Romance frances. Et el muy noble Rey Don Sancho hijo del muy noble Rey Don Alfonso & nieto del Santo Rey Don Fernando: el VII. Rey de los que regnaron en Castiella & en Leon que ovieron asy nombre Don Sancho mandò trasladar de frances en lenguaje castellano à Maestre Alonso (A.º) de Paredes físico del infante Don Ferrando su hijo primero heredero. & à Paulo (Pl.) Gomes escribano del Rey sobre dicho. Et fabla de la nobleza de todas las cosas.* Quibus vel si accumules quæ de hoc argumento nostri Thomas Sanchezius *Sylog. T. I. p. 167. n. 243.* è Bastero & Sarmiento, & Rodriguezius *T. II. à pag. 626.* (Pellicerius enim, *Specim. Interpr. Hisp.* altum de eo silet) adducunt: nihilo magis elicies uter eorum qui hanc lusere fabulam *Theauri* quode agimus inventor dispensatorve, id est auctor aut interpres huius operis fuerit. Mihi quidem vel nunc vulgatum: *Incertior multo sum* &c. stillat in aurem Comicus; atque interea existimo parum aut nihil omnino esse quod Alfonso Rex iure sibi in hoc The-

qui Sancium eius filium, vivo adhuc patre Rege ac derelicto eo sequerentur.

193. Nuncupavit librum Didaco Petri Sarmiento hac ogdoade:

*A ti Diego Perez Sarmiento leal,
Cormano, e amigo, e firme vassallo,
Lo que à míos homes de cuita les callo
Entiendo dezir, plañendo mi mal.
A ti que quitaste la tierra e cabdal
Por las mias haciendas en Roma e aliende,
Mi pëndola buela, escúchala dende,
Cà grita doliente con fabla mortal.*

Prosequiturque:

*Como yaz solo el Rey de Castilla,
Emperador de Alemania que foe,
Aquel que los Reyes besavan el pie,
E Reynas pedian limosna è mancilla:
El que de hueste manturvo en Sevilla
Cien mil de à cavallo y tres doble peones,
El que acatado en lexanas regiones
Fue por sus Tablas, y por su cochilla.*

Quod libri principium nunquam luce donati ex D. Iosepho Pellizerio archichronographo regio habuimus² (2).

194. III. *Libro de la vida y hechos de Alexandro Magno*. Metricum id quoque opus diversorum rhythmi ac mensuræ, ut patet ex his versibus, quos apud eundem Pellizerium³ rei auctorem legimus, de expeditione Alexandri in Libyam atque Ammonis delubrum:

*Subiugada Egypto con toda su grandia,
Con otras muchas tierras, que contar non
podria,
El Rey Alexandre señor de grand valia
Entrol en voluntad de ir en romeria.
Puso su esportiella, e prisò su bordon,
Pensò ir à Libya ala sied de Amon* (3).

195. IV. *De los loores y milagros de*

nues-fauro vindicet. *De Bruneto Latino* hæc Fabricius *med. & inf. T. I. p. 286.* *Theaurum in tres distributum partes quibus historiam omnem doctrinamque moralem & Rhetoricam voluit complecti constat in Gallia ab eo primum Gallice compositum, & ab ipso etiam auctore versum Italice, ab aliis deinde in Latinam Linguam translatum.* Apud Gesnerum nulla huius Bruneti Latini mentio.

(1) Late de hoc Alfonso Regis thesauro Chmico D. Sanchezius *T. I. syllog. à pag. 152.* & Rodriguezius *T. II. pag. 628.*

(2) Plurima item ac scitu digna de hoc Alfonso Regis Poematio D. Sanchezius *T. I. syllog. pag. 149. à n. 224.*

(3) Alexandri Poema sub Alfonso Regis nomine hætenus circumlatum, & in Matritensi Ducis Infantatús Bibliotheca diu latens, benigno quodam sidere detexit Cl. D. Franciscus Cerdanus Ricus (ut in eius *Append. III. in Ger. Io. Vollii Partit. Orat. Matriti 1781. pag. 147.*) & in diis luminis auras protulit D. Sanchezius *Sylog. Poemat. Hisp. T. III.* qui non improbabiler existimat eius Poematis auctorem esse Ioannem quendam *Laurentium Seguram de Astorga*, ne nomine quidem Eruditus nostris hæ-

² In opere huius tituli, *Informe del origen, antiguedad, calidad y succession de la casa de los Sarmientos de Villa-mayor* fol. 22.

³ In eodem opere fol. 35.

* Tomo 2. *Theatri Eccles. Hisp.* pag. 5.

* Volum. 5. *Argent. apud Zckner. ann. MDCCXXII.* in 8.

† Pag. 9.

^b *Noblezza de la Andalucia, in Indice librorum quibus fuit usus.*

nuestra Señora, & id quoque versibus: cuius quidem libri fecit mentionem Gundisalvus Argote de Molina in *Historia sua* ^b *nobilium familiarum*, quæ ad Bæticam adversus Mauros expeditionem venerit, *Cantica* tamen (seu vulgò *Cantares*) librum vocans. Erat ab hinc aliquot annis codex ipse Regius, hoc est iussu eiusdem Alphonsi ut conicere datur pulcherrimè in membranis scriptus historiisque versicoloribus variegatus, penes D. Alphonsum de Siliceo, curiosum literarum omnis generis æstimatorem, uti accepimus ab amico nostro D. Ioanne Luca Cortesio literis ad nos datis XIX. Sept. MDCLXXIV. ex curia Matritensi. Nunc iam est, quum hæc scribimus, inter eiusdem D. Ioannis

gentis notum; (Vid. Sanchezii Prologus ad Eiusd. T. III. n. 16. seq.) ac proinde Alfonso abiudicandum.

(1) De Canticorum (vulgo *Las Cántigas*) Beatissimæ Virginis Mariæ metrico Alfonso Regis opere, sistere hic placuit quæ in recensione insignis eorundem membranacei Escorialensis codicis *Lit. b. Plut. I. n. 2.* in promptu olim, id est ad annum MDCLXXIII. nobis occurrerant (T. I. *Latinor. pag. 155.*) nimirum: *Alfonsi cognomento Sapientis liber inscriptus LAS CÁNTIGAS DE SANTA MARIA, Gallaico an potius Lusitano sermone invertum, versibus tamen alligato. In eo, quantum liber est, (est autem volumen ingens) in laudes Beatissimæ Virginis MARIÆ Rex inætà pius & sapiens totus effunditur, virtutes ac dona quibus Eam Spiritus Domini replevit deprecans, Eiusdemque opem humiliter implorans. Metri genus varium atque insolens. Sunt in eo sex, septemque syllabarum versus, pares, impares, alterni: sunt & binarii octo syllabarum, dimetris Latinis Iambicis respondentes: sunt item & novem, quos iure sesquialteros dixeris; decemque atque undecim syllabis constantes, HENDECASYLLABI proinde dicti, unde & Hispanicum ENDECHAS, quamvis hodierno usu aliud detortum; necnon hexametri dodecasyllabi trimetris Iambicis respondentes; itemque tredecim, quatuordecim ac sedecim demum syllabarum; quindecim vero, quales apud sequioris ævi Græcos POLITICI, apud nos hymni sacri in Passione Domini: LUSTRA SEX &c. & PANGE LINGUA GLORIOSI LAUREAM &c. necnon profanum inscriptum Veneris pervigilium: VER NOVUM &c. nullum observavi. Horum vero carminum alii perpetuo rhythmo à primo usque ad ultimum strophæ versus procedunt; alii alterno ordine rhythmum conficiunt; ultimus autem singularum stropharum versus prioribus eiusdem strophæ versibus asymphonus est, postremis autem reliquarum stropharum fere perpetuo symphonus, ut sæpius à nobis observatum. Aliis præterea exordium præponitur, sive ἐπιφωνεῖς, in fine uniuscuiusque strophæ recurrens: quas Itali RITORNELLOS, Hispani ESTRIVILLOS vocamus; singulorum autem Canticorum sive Odarum initia technicæ notæ adscriptæ sunt ad musicales modos. Iuvat omnium exempla subdere.*

Versus sex syllabarum pares:

Quen dona fremosa
Et boa quiser amar
Am' a gloriosa
Et non poderá errar.

Lucæ libros. Miracula plusquam ducenta, maiorem partem sui temporis, & singularia quidem aliàs inaudita Rex enarrat, alterâ paginâ collocatis versibus, è regione autem pictis affabrè historiis miraculorum.

196. Suspiciatur autem idem Cortesius huic volumini deesse aliquid, aut maioris operis partem esse. Desideratur enim miraculum, quod Dominæ nostræ *del Castillo de Chinoja* vulgò appellant; cuiusque idem Argote meminit in laudata *Historia Bætica nobilitatis*. Hæc, ferè omnia poëtica, nota sunt nobis hæctenus Alphonsi Regis opera (1). Nec dubito quin alia eius nomen præ se in ore omnium hominum ferentia plura eius curæ & industriæ habeant; quantumvis regis iussu & auspiciis

Septem sexque syllabarum alterni & impariter iuncti:

*Macar poucos cantares
Acabèi è con son.
Virgem dos teus miragres
Pego chora por don.*

Septem syllabarum, pares:

*Beneyto foi d dia
E benaventurada
A ora que à Virgem
Madre de Deus foi nada.*

Octo syllabarum, pares:

*Muito devem os varones
Loar à Santa Maria
Que sus graças è seus dones
Dà à quen por ela fia.*

Novem syllabarum, pares, quod metri generis rari in codice occurrit:

*Sennor vos embiaestes por mi.
E tanto que vosa carta vs.
Vin quanto pude áquem' a.jui.
Et el Rey logo resposill' assi.*

Decem syllabarum, pares, frequentissimi:

*O que à Santa Maria mais despráz
E de quen a o seu Filho pesar fáz.*

Undecim syllabarum, pares:

*Santa Maria os enfermos faza
E os sanos tira de vis vana.*

Duodecim syllabarum, pares:

*O que pô la Virgem de grado seus dones
Dêr: d'aruolla ela grandes galardones.*

Tredecim syllabarum, pares:

*Com Deus fez vino d'agua ant' archetriclino
Ben assi pois sa Madr' acrecentou d'vino.*

Quatuordecim syllabarum, pares:

*Ben guarda Santa Maria pela sa virtude
Las relicas porque muitos receben suade.*

Quindecim syllabarum, nullus; sexdecim pares, rari, nimirum:

*E desto vos quer eu ora contar segund à
letra diz*

*Un mui gran miragre que facer quis po la
Emperadriz*

*De Roma segund eu contar oy: por nome
Beatriz*

*Santa Maria a Madre de Deus. ond' este
cantar fiz*

*Que à guardou dd mundo que lle foy mal
joz.*

Quorum postremus versus impar ac tessaradecasyllabus

ciis elaborata ab aliis credantur fuisse. E quibus, si non Scriptoris, saltem meritum promotoris & auctoris, hoc est veri literarum omnium ac literatorum sui temporis, sive in philosophica sive in medica sive in prudentiæ iuris sive tandem in sacra profanæque eruditionis & historiæ disciplinis excellerent, Mæcenatis, inclytum reportavit. De quibus sigillatim agendum est. In hoc enim rem nostram procuramus. Cum cives Hispaniæ sint ex iis plures, quorum industriam & stilum ad peragenda ea Rex applicuit sapientissimus. Notiora sunt.

197. V. *Tabularum Astronomicarum* opus celeberrimum, quas Alphonsinas posterior mathematicorum vocavit ætas. Hæ cælestium motuum tam errantium quam fixarum stellarum, quæ ab observationibus Ptolemaicis multum iam desciverant, rationes continent, quæ ad superius usque sæculum in usu fuere. Astronomis pluribus viris ævi eius clarissimis ex Africa & aliunde magno impendio^c evocatis id conficiendum, quod potentissimo ac doctissimo principe dignum esset, opus commisit. Quorum præcipuus fuisse Hebræus quidam dicitur ISAAC AZAN, id est cantor, quod synagogæ Toletanæ cantor esset. Isaacum Ben יצחק Sid vocant Hebræi Scriptores librorum *Iuchassin* & *Scialfceleth hakabbala*, ut observavit amicus noster abbas Dom. Iulius Bartholocius Cisterciensis in *Bibliotheca magna Rabbinica sive De scriptis Hebræorum*^d: quæ bene inter se duo conveniunt, alterum patris, alterum officii, nomina.

198. Attamen cum eo admovisse operi manus & laborem Alfarabium, Aben Raglelem, Profatium, Mahomad Haomar; necnon & Omar si alius est Hali, Geberum Hispalensem, Zacutum, Calo-Calonymum, & alios quamplurimos: partim Iacobus Christmannus^e & Augustinus Riccius^f, partim Lucas Gauricus^g auctores sunt. Sed vixisse hos omnes Alphonso æquales non facile ab aliis impetrabitur. Alfarabium quippe decimi aut undecimi sæculi auctorem Iosephus Blancanus^h, sicut & Geberum Io. Bapt. Ricciolusⁱ credidere: qui Geberi & Arzakelis Hispalensium observationibus eos fuisse usos

Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.

qui *Tabulas* Alphonso componere, potius quam operas suas contulisse his utrumque viventem & præsentem existimabat, uti in Gebero annotatum à nobis fuit.

199. Profatium verò Iudæum vixisse circa annum MCCCL. hoc est post sæculum integrum, censuit Ismaël Bullialdus^k. Aben-Raghel est idem qui Hali; fuit enim filius Aben-Raghel, vixisseque hoc sæculo dicitur, quem in Hispanum vertendi curam, ut infra dicemus, Alphonsus Hebræo cuidam delegavit. Zacutus verò, si est Abraham Zacutus libri *Iuchassin* auctor, ante sesquisæculum, hoc est proavorum, floruit tempore (1).

200. Diversum omnino est quòd Alphonsus ipse dicitur in quodam codice seu exemplo harum *Tabularum* scriptum reliquisse: qui codex fuit penes Ioannem de Herrera Bustamante, doctissimum Philippi II. Regis architectum, uti refert Hieronymus Romanus de la Higuera in *Historiæ suæ ms. urbis regni que Toletani* lib. 22. cap. 13. Ibi enim legitur^l *Alphonsum iussisse Toletum ut convenirent Aben Raghel, & Alquibitium, quos præceptores suos appellat, Toletanos: Aben-Musium & Mahomad Hispalenses: Ioseph Aben-Hali, & Iacobum Ab-Vena Cordubenses, pluresque alios ad quinquaginta & ultra è Guasconia & Parisiis ingentibus expensis convocatos; hisque curam imposuisse vertendi Ptolemæi Quadrupartitum, & colligendi libros Mentefanis & Algazelis; præsertimque huic rei incubuisse Samuëlem, & Iehudam Elconhefo, quem Alfaqui Toletanum vocat; hosque in palatio quod extra Toletum à Galiana (ut aiunt) Regina appellationem habet, congregatos, quibus ipse Alphonsus eo autem absente Aben Raghel & Alquibitius præerant examinandis firmamenti atque stellarum motibus ab anno MCCLVIII. usque ad MCCLXII. attentissimè ac perpetuò vacasse, tandemque Tabulas quibusde loquimur confecisse. Quo absoluto negotio Rex dicitur omnes sive pecuniâ, sive exemptionibus tributa solvendi, quæ ad eorum quoque heredes pertingerent, alacres ac locupletes dimisisse. Quarum exemptionum conservari vel nunc instrumenta Toleti XII. die Maii era MCCC. (qui est annus MCCLXII. supra memoratus) confecta, idem subiungit:*

L

cu

stimtu: prorsus ut Regium opus è vestigio esse dignoscatur. In Regia Matritensi exstat exemplum recens è Toletano antiquo codice, cura & studio Cl. Andreæ Marci Burriellii descriptum.

(1) *Tabularum* Alfonso varia in Regia Escorialensi & Matritensi exstant exempla, & nullibi non sunt apud nos obvia.

^k In *Præfatione ad astronomi. philolai. cam.*

^l Verba Higuera: *Mandò el Rey que se juntassen AbenRagel y Alquibitio sus maestros, naturales de Toledo, AbenMusio y Mahomad de Sevilla, y Josef AbenHali, y Jacob Ab-Vena de Cordova, y otros, mas de cinquenta por todos, que truxo de Gascuña y de Paris con grandes salarios; y mandòles traducir el Quadrupartito de Ptolema, y juntar libros de Mentefan y Algazel. Diose este cuydado a Samuel, y Jehuda, Elconhefo, Alfaqui de Toledo, que se juntassen en el alcazar de Galiana, donde disputassen sobre el movimiento del firmamento, y estrellas. Presidían, quando allí no estava el Rey, AbenRagel y Alquibitio. Tuviron muchas disputas desde el año de MCCLVIII. hasta el de MCCLXII. Y al cabo hizieron unas Tablas tan famosas como todos saben. Y despues de haver hecho esta grande obra, y de haberles hecho muchas mercedes, los embid contentos à sus tierras, dandoles franquenzas, y que fuesen libres ellos*

^a Ad quadringenta aureorum millia quidam extendunt. V. Caramuelem de hac summa disquirentem parte 1. *Mathesis* in disputatione proœmiali art. 14. num. 34. Ricciolum in *Chronic. astrologorum Almagesti* sui parte.

^b 1. volum. §. 260. pag. 354.

^c In *Astronom. hist.*

^d In *Præfat. ad Almag. Ptolemæi.*

^e In *Oratione de laudibus astronomiæ* Hos tres laudat Arhan. Kirkerus in *Arithmologiæ* part. 1. cap. 4. pag. 49. & 55.

^f In *Chronol. Mathematicorum* pag. 56.

^g In *Præfatione novi Almagesti.*

tabus est. D. Rodriguezius nostra hæc *in notis* in Bibliothecam suam transtulit *T. II. p. 641.* Alterum huius operis exemplum exstat in eadem Escorialensi Bibliotheca *Lit. t. Plut. I. n. 1.* in quo singulorum Beatissimæ Virginis miraculorum quæ in eo recensentur historiæ non inleganter pro illorum temporum ratione depictæ sunt, stupendo sane labore atque immenso

y sus descendientes de pechos, derechos y pedidos, de que hay cartas fechas en Toledo doze dias auçados del mes de mayo era de mccc.

cuius verba, quæ inedita hæcenus sunt, remque ab opinione laudatorum prius auctorum valde diversam continent, oræ imprimere prærium operæ duximus.

201. Non quidem dedignatus fuit Rex sapiens mathematicarum artium summum fieri artificem: quod infra dignitatem excellentiæ Epicratis, quocum loquitur in *Anatoria oratione*, Demosthenes arbitratur. Sed neque hæc *Tabule* scopum suum ferire omnino potuerunt. Quinimmo ab ipso Alphonsi post quadriennium correctiores fuisse emissas Augustinus Riccius scriptum reliquit in libro *De motu octavæ spheræ* cap. 46. ut postea dicemus, cum de interpretatione Albategni *Canonum* ab eodem Rege procurata mentio fiet. Necnon variantibus temporum spatii stellarum ac cæli motibus Nicolaus de Cusa Cardinalis decimo quinto sæculo *correctionem* earum dedit; alii tamen, scilicet Ioannes de Ligneris^m Gallus, & Ioannes de Saxonîa *Canonibus* suis illustrarunt.

202. Quod verò ad editiones attinet, primum, ut suspicor, C. Ioannes Lucilius Santritter Germanus de Fonte-salutis, vulgò dictus Heilbronensis, in *facillimum* (ait) *ordinem* suâ operâ *redactas*, Venetiis anno MCDXCII. in 4°. publicavit. Ad hoc fortasse *Tabularum* consiciendum opus pertinuisse videtur liber Instrumentorum Alphonsi, quem se vidisse ex Arabico in Castellanicum, & inde in Latinum idioma conversum, Egnatius Dantes quarta parte *Astrolabii* scribit, Ioanne Baptista Ricciolo in *Chronico Astrologorum* &c. referente. Eodem matheos, præsertimque astronomiæ & astrologiæ studio Rex incensus, eruderandis Arabum thesauris, & in com-

pendium Hispanorum vertendis, eosdem ævi sui sapientes applicasse dicitur. Laudantur enim eius auspiciis iussuque elaborata.

203. *Tetrabibli*, seu *Quadripartiti Ptolemæi Alexandrini* versio ex Arabico in Hispanum, ut iam vidimus ex Nota ipsius Alphonsi *Tabulis* suis affixa. Hanc versionem Hispanam Latio donasse quendam Ægidium Tebaldinum sive de Tebaldis Parmensem, eruditusⁿ notum est (1).

204. VII. *Hali Aben Raghelis filii operis astronomici* similiter ex Arabico in Hispanum operâ Iudæ Ben-Musæ, quod ex Hispano itidem fecit Latinum idem Tebaldinus^o (2).

205. VIII. *Albateni Canones* ex eadem Arabica lingua Hispanos fieri fecit. Quæ versio existat hodie in grandi volumine penes D. Ioannem Lucam Cortesium Duodecim-virum litium iudicandarum curiæ Matritensis, cuius ob ingens erga literas meritum toties meminimus. Et quia ineditus est liber, eius hic specimen dabimus. Incipit: *Aqui se comienza el libro de los Canones de Albateni, que mando escribir el muy noble Rey D. Alfonso, à quien Dios de vida è salud por mucho tiempo. Capitulo I. del prologo deste libro. Dixo Mahomad hijo de Geber Albateni, que la primera cosa en que deve home comenzar en cada libro es de loar à Dios, e alabarlo, que dio entendimiento al home con que se puede allegar à estas ciencias preciosas. E yo Mahomad el sobredicho, despues que estudiè mucho en esta ciencia que es la ciencia de la Astrologia, y aturè de pensar en ella &c.*

206. Continet liber LVII capita cum tabulis, figuris & instrumentis affabrè depi-

^m *Canones Tabularum* Alphonsi R. ordinati per Ioan. de Ligneris ms. in biblioth. Regis Galliar. teste Labbeo in *Nova bibliotheca* ms. pag. 332.

(1) Existat in Laurentiana Escorialensi *Lit. e. Plut. III. sub n. 4.* hoc titulo: *Quadripartiti Ptolemæi operis expositio ex Arabico in Latinum translata iussu Alphonsi X. Castellæ Regis cognomento Sapientis, cum glossis prudentissimis Hali Aben Rudanis Philosophi, qui à Deo habuit (inquit Tebaldus) & sua consideratione mirabili, ut plenius intelligeret ipsa verba; & quidquid per ea voluit patefacere Ptolemæus transferre providit. Et paucis interiectis: Eum tamen librum (idem Alfonso) de Arabico transferri mandavit primitus in Hispanicum idioma &c.*

(2) Habetur item in Regia Bibliotheca Escorialensi inter codices quorum lectio promiscue interdicta est num. 10. Latina operis *De iudiciis Astrologiæ Hali Abenraghelis filii* ex Hispanico idiomate versio Ægidii de Tebaldis Parmensis, una cum Perro de Rhegio Imperialis Aulæ Protonotario, iussu Alphonsi Castellæ Regis X. facta. ITEM alia ALVARI cuiusdam HISPANI qui se Regis Alphonsi facturam appellat, Num. II. inter promiscue interdictos libros. En eius priorem rubricam: *Hic est liber magnus & completus quem Hali Abenraghel summus Astro-*

nomus de iudiciis Astrologiæ (composuit): quem Iuda filius Mosè de præcepto Domini Alphonsi illustrissimi Regis Castellæ & Legionis translulit de Arabico in idioma matrem; & ALVARVS dicti illustrissimi Regis factura eius ex præcepto translulit de idiomate materno in Latinum. In Regia Matritensi existat præterea membranaceus codex Hispanicus sæculi, ut videtur, XIII. exeuntis, operis inscripti: *De iudicio stellarum Hali Abenraghelis, interprete Iehuda filio Mosè Alcohén (sacerdotis sive Alfaquni) in cuius initio legitur: Por (lo) que Yhudá fi de Mosè Alcohén su Alfaqun, & su mercet, fallando tan noble libro & tan acabado & tan conplido en todas las cosas que pertenecen en Astronomia como es el que hizo Aly st de Aben Ragel por mandado de dicho Señor (Regis videlicet Alphonsi quem prænominaverat) à quien Dios de vida: trasladdo de la lengua arabiga en castellana: & este libro es dicho por su nombre: el libro conplido en los iudicios de las estrellas: forte qui in Bibliothecis MSS. vulgò inscribitur: *Mes-ja-Halláh.**

ⁿ Io. Seldenus ad *Marmoræ Arundeliana* pag. 138.

^o Vossius *De scientiis mathem.* cap. 35. §. 37. pag. 179.

pietis coloribusque distinctis. Post hæc sequuntur *Tabulæ* expansæ artificiosè pulcreque formatæ: quibus subiiciuntur aliæ *Tabulæ* Zarquielis, ut vocat, eiusdem generis; absolviturque liber tractatu, cuius initium est: *Este es el prologo del libro, que es de saber como puede home rectificar por el cuadrante sennero todas las estrellas, quier los planetas ò las estrellas fixas; & de como puede escusar con ell todos los otros instrumentos de rectificar.* Constat hic tractatus tredecim capitibus. Primus: *De saber ell arredramiento dell estrella, què tanto es del Eguador del dia en la parte del Septentrion, & en la parte del medio dia, e què tanto es su altura en el cerco de medio dia, por la su longura e por la sua ladera.*

207. In fine Prologi totius codicis hæc habentur: *Et por esto nos Don Alphonso el sobredicho mandamos à Rabi Çag de Toledo, nuestro sabio el sobredicho, que lo possesse en este libro, e que lo amostresse bien paladino, & que aduga sobre cada razon su prueba de geometria & de astrologia, por toller la dubda, e porque se paresca la certidumbre del que havemos dicho; & este libro es partido en dos partes. La primera parte es en como pueden rectificar con un cuadrante que se mueve sobre cerco, que es señalado en la tierra en lugar llano que sea enderecho del orizon, & que sea aquel cerco partido por quatro partes eguales, que sea cada parte dellas partida por noventa partes eguales, à quien dizen Zontes, & dizen à este cuadrante el cuadrante movable; & la segunda parte es en como pueden rectificar con un cuadrante que sea armado en la linea del medio dia, & que sea fixable en logar, que non se mueva, & à este dicen el cuadrante fixo; & la prima parte es partida en trece capitulos.*

208. Hoc opus est Mahomadis Albategnii Aracensis seu Aractensis, Syri, Gebiris filii: qui cum iam suo tempore, hoc est circa annum DCCCLXXIX. Ptolemæi canones ab astrorum situ & motibus manifestè discessissent: novas tabulas cælestium motuum formavit, *De scientia stellarum* operi inscribens, quod Latinum ex Arabico fecit Plato Tiburtinus (1), & Ioannes Regiomontanus quibusdam notis illustravit. Laudat Albategnium atque eius hunc interpretem, Gulielmus Parisiensis circa *Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

(1) Exstat in Regis Galliarum Bibliotheca Part. IV. pag. 332. cod. 7266. hoc titulo: *Liber Mahometi filii Gebir filii Cinem qui vocatur ALBATEINI in numeris stellarum, & in locis motuum earum: Interprete Platone Tiburtino.*

(2) Immo Toleti à Gerardo Cremonensi, ut Noster

hæc tempora lib. *De legibus* cap. 18. ubi, ne id omittamus scitu dignum, distinguit à Machometo pseudopropheta Machometum philosophum qui vocatus fuit *Albategni*: hunc scilicet Albategnium, profunditatem ac nobilitatem philosophicam huius *De astrologia* libri eius laudans. Occasionem dedisse dicitur huic versioni Hebræus alius Rabbi Iuda, qui conversum à se in vernaculam Hispaniæ linguam ex Arabica Albohazenis librum *De stellarum fixarum motu ac locis* Alphonso obtulerat: cuius auctoritate permotus Rex Albategnii sententiam de motu fixarum in eo libro confirmatam elegit, & pro tabulis anno MCCLII. editis, alias correctiores anno MCCLVI. substituit, si vera sunt quæ docet ex Zacuti relatione Augustinus Riccius *De motu octavae sphaerae* cap. 46. ⁹

209. IX. *Avicenam* etiam & *Averroem* in Latinum ex Arabico converti Salmantica iussisse dicitur (2). Quod quidem fortè intelligendum sit de Avicena Astronomicis, uti refert factum D. Julius abbas Bartholoccus in laudato iam opere *De scriptis Hebræorum* ⁷; idque operâ R. Iudæ Ben-Rabbi Mosis *חכמה Hacohen, Sacerdotis* (ut vocat) *de Toletis*, in utraque lingua & in astronomia eminentis. Eiusdem argumenti cum Tabulis, seu motibus stellarum, alius liber est ab eodem Rege confici iussus hoc titulo:

210. X. *Libro de las armellas*, hoc est, liber armillarum seu circularum, ut interpretor: quem Compluti asservari in bibliotheca collegii maioris S. Ildelfonsi Hieronymus Higuera refert lib. 21. *Hist. Toletanae* cap. 8. In quo hæc præfatio legitur: *En el nombre de Dios. Amen. Este es el libro de las figuras de las estrellas fixas, que son en el octavo cielo, que mandò trasladar de Chaldeo y Arabigo en lenguaje Castellano el Rey D. Alonso, hijo del muy noble Rey D. Fernando, e de la Reyna Doña Beatriz, señores de Castilla, de Toledo, de Leon, de Galicia, de Sevilla, de Cordova, de Murcia, de Jaen, e del Algarve. E trasladólo Jehuda Elconhefo Alfaquin, e Guillelmo Arremon Daspasso clerigo, e fue fecho en el catorze año que reynò este Rey sobredicho, que andava la era de Cesar en MCCXCIV. e despues lo enderezò, e lo mandò componer este Rey sobredicho, e tollò*

L 2 las

infra in *Scriptoribus incerti temporis, Lit. G.* Nec tantum Avicena Astronomica, ut suspicatur Iulius Bartoloccus loco paulo inferius à Nostro adducto, sed & *Medicinae canones: Cantica: De viribus cordis*, permultaque alia de quibus in *Gerardo*.

⁹ Apud Ricciolum ubi supra, verbo *Albohazeni*.

⁷ Ubi supra, verbo *Alphonfusius* i. vol. um. §. 260. pag. 354.

⁸ Vossius *De scient. mathematicis* cap. 35. §. 6. & cap. 48. §. 28. Ioan. Bapt. Ricciolus in *Almag. novo* 1. parte Chron. part. 2. *De Auditoribus, Astronom. & Cosmographia*.

las razones que entendió que eran sobejanas e dobladas, e que non eran en Castellano derecho, e puso las otras que entendio que complian; e quanto en lenguaje enderezólo el por sí, e en los otros saberes horvo para ayudadores maestre Juan de Axssina, e à Mossen Juan de Cramona, e à Jehuda el sobredicho e à Samuel. E esto fue fecho el año xxv. de su reyno, e andava la era en MCCCXIV.

(1) In Bibliotheca Escorialensi Lit. h. Plut. I. n. 1. habetur huius Ildesfoniano-Complutenis codicis exemplum à Cl. Honorato Ioannio in usum Caroli Hispaniarum Principis Philippi II. Regis filii, cuius Institutor fuit, describi iustum, in cuius fine eadem fere leguntur, nimirum:

Este libro fué sacado de uno que el Rey Don Alonso mandó traducir de Caldeo y Arabigo en lengua Castellana á Judá Elcohén ó Alhaqín è Juan de Aspáso Clerigo en la Era de MCCXCIV. (1256.) y enmendado por el dicho Rey en el lenguaje, quitando lo superfluo, y añadiendole lo que le faltaba: en lo qual le ayudaron Maestre Joan de Messina y Maestre Ioan de Cramona, y el sobredicho Judá è Samuel en el veinte y cinco anno de su reynado, que era del nascimiento de Christo nuestro Señor MCCLXXVI. E quibus corrigenda videntur cognomina Interpretis Iehuda Elcohéso, & Ioannis de Axssina; & pro iis substituenda ELCOHEN, & de MESSINA.

Opera autem in eo codice contenta cum eorum auctoribus interpretibusque hæc sunt:

- I. Cuento de las estrellas que son en el ocharo cielo. Anonymo auctore.
- II. Libro de la Esfera, de su fayçon, è de sus figuras, & de sus uebras. Compuesto por COZTA Oriental è llamado en Arabe ALCOZRI, y traducido por Maestro Iuan Daspáso.
- III. Libro del Astrolabio redondo compuesto por Rabbi Çag Toledano. Primera y segunda parte en que se trata de cuemo se faz de nuevo, & de cuemo deben obrar con él.
- IV. Libro del Astrolabio llano. Eodem ut videtur auctore.
- V. Libro de la lamina universal: la qual fue fecha en Toledo donde fue sacada la Açafesa del Zarquiel. & del modo de facerla de nuevo: que fue compuesto por Rabbi Çag el de Toledo: dividido en cinco partes.
- VI. Libro de la Açafesa ó Açafesa, que es llamada Lamina: la qual compuso Azarquiel el Sabio Astrolomiano de Toledo à honra del Rey Almemún, è por esso llamada Almemunia, y despues Alhabedia * traducido primeramente por Maestre Fernando de Toledo; y despues por Maestre Bernaldo, y por Rabbi Abraham.
- VII. Libro de las Armellas dicho en Arabigo DETALHAG, y en Latin ARMILLÆ, compuesto por Rabbi Çag el Toledano.
- VIII. Libro de las laminas de las siete planetas, compuesto por Abulcacim Abnaçâh.
- IX. Libro de la piedra de la sombra, esto es del Relogio, compuesto por Rabbi Çag el Toledano.
- X. Libro del Relogio del agua... compuesto por Rabbi Çag el Toledano.

e la de N. S. Jesu Christo MCCLXXVI. Hucusque præfatio, ex qua liquidò apparet diversum hoc esse opus à Tabulis, & ab astronomicis laudatorum Arabum libris, quorum iam meminimus (1).

211. De Mathematicis hæc Alphonsus. Ceterum in historia providentiam æquè Rege dignam ostendit, quum formatam voluit in latinè ignorantium subsidium, seu

- XI. Libro del Relogio del argent vivo, compuesto por Rabbi Çag el Toledano.
- XII. Libro del Relogio de la candela, compuesto por Samuel el Leví Judio de Toledo; & ibidem: Del Palacio de las horas. Anonymo auctore.
- XIII. Libro del esturmento del levantamiento, dicho en Arabigo ATACIR, compuesto por Rabbi Çag el Toledano.

In quibus è nostris videntur in Scriptorum aut Interpretum Hispanorum album referendi Ioannes D'Aspaso, Magister Ferdinandus de Toledo, & fortassis Magister Bernaldus; ex Hebræis autem atque Arabibus Iehudá Elcohén, Samuel Leví, Rabbi Çag, Azarquiel, cuius iam supra meminimus in Scriptoribus XII. sæculi, & Abulcacim Abnaçâh, cui in eadem Bibliotheca Lit. O. Plut. II. sub n. 16. tribuitur Antidotarium. Videndus de his D. Josephus Rodriguezius de Castro Biblioth. Hisp. Hebr. sæc. XIII. In Regia Bibliotheca Matritensi habentur etiam bina magnæ huius collectionis exempla, sæculo, ut videtur XIV. exarata, diverso tamen tractatum ordine. Ut autem nôrit Lector quam non perfunctoriè Alfonso Rex in hoc studium incubuerit, iuvat subiungere quæ in eorum altero leguntur fol. 208. pag. 1. nimirum:

Nos Rey Alfonso el sobredicho viendo la bondad de esta açafesa (nimirum Azarchielis) que es generalmente para todas las ladézas: y de como es instrumento muy conplido y muy acabado: è de como es caro de señalar: è que muchos onbres en podrian entender conplidamente la manera de como se face por las palabras que dixo este Sabio que lo compuso: mandamos figurar la figura della en este libro; y mandamos señalar con tinta prieta todos los arcos que son llamados Almadarát, y son los que están al par del cerco del yguador del dia enderecho del; y à estos cercos que son llamados en arauigo Almadarát, dicen en castellano circulos circulares; y otrosy porque están estos circulos mas conosciados y mas partidos de los otros: fezimos teñyr lo que há entrel uno y el otro dellos con azafrán: è mandamos fazer otrosy los arcos que son llamados en arauigo Almamarrát que van de un polo del mundo al otro con bermellon: y los arcos de las longézas que son en par del zodiaco y en su derecho: y otrosy los cercos de las ladézas que van de un polo de los signos al otro: y estas dos maneras de arcos son al zodiaco. como los dos otros primeros al yguador: y destas quatro maneras son todos los cercos que há en la faz de la lamina: y porque se hacen muchos y semejantes los unos à los otros: fezimoslos señalar con colores departidas segund es dicho; y otrosy mandamos poner en el punto de medio de la faz de la lamina dos filos que están en logar de la regla que anda sobre ella, y es la regla á que llaman orizón inclinado: y con estos dos filos y con los dos lazos que fizieres poner en ellos se

* Consonant quæ supra diximus in Azarquiele Lib. VII. c. 2. de AÇAFESA. In codice autem Toletano Rationum Regii censûs, siue, ut vulgo loquimur, *Accepti & expensi Sancti* IV. Castellæ Regis, circa annum MCCXCIII. scripti, AYABBA nablii seu instrumenti musicalis genus est. Apud *Archipresbyterum de Hito EXANEVA*. Vid. de utroque *Steph. Terreros* (seu potius *Cl. Andreas Marcus Burrius*) *Palæogr. Hisp. Matrit.* 1758. pag. 81. 82.

potius ut ornandi latinorum omnibus divitiis vernaculi sermonis propositum urgeret,

212. XI *La historia general de España* quatuor partibus: de qua post Roderici Sancii laudes parte 4. *Historia Hispaniæ* cap. 1. sanum est, & ob oculos habendum, Ioannis Vasæi iudicium in Hispaniæ Chronici cap. 4. *Alphonsus Rex* (ait) & ex auctoribus probatis historiam Hispanam iussit in quatuor partes redigi, opus copiosum, & antiquo illius temporis idiomate venerabile, sed mirè vitiosum; ita tamen ut adhibito labore, & collatione auctorum, ex quibus collectum est, facillè possit in pristinum nitorem restitui; non quin alicubi totâ erret viâ, sed in paucis, in quibus Rodericum Toletanum tamquam auctorem irrefragabilem sequitur. Similiter de historia hac censuere Florianus Docampo^s, Ambrosius Morales^t, Stephanus Garibaius^u, & alii. Asservantur quidem apud varios huius historiæ exempla: quæ differre admodum ab ea, quæ in lucem prodiit Floriani Docampi operâ primum Zamoræ anno MDXLI. deinde Pinciæ MDCIV. in folio, passim annotatur. Bibliothecæ regiæ Escorialensis codex aliquantum variat^x: ubi & notatum legitur, desumptum hocce Chronicon ex historiis latinis antiquorum Idacii, Isidori, Sebastiani, Sampiri, Pelagii, ac Roderici. Diversum quoque in nonnullis esse codicem collegii S. Catharinæ urbis Toletanæ, Ambrosius Morales admonuit^v.

213. Observatione tamen præcipua dignum est, historiam hanc penes Excellentissimum Comitem de Villumbrosa, magni Castellæ senatus aliquando præsidem, olim fuisse bipartitam, duplici hoc titulo notatam: *Historia general de España, compuesta por el Rey D. Alonso el Sabio, desde la primera poblacion de España, hasta el Rey D. Ordoño el segundo, y año de DCCCXCIII.* Seorsum altera pars legitur sic inscripta: *Historia general de España, por el mismo Rey D. Alonso el Sabio, desde el principio y origen de los Godos hasta la*

puede fazer todas las obras que fazen con la faz de la lamina que es figurada en este libro. assi como si fuessè fecha de latón: otrosy mandamos figurar las espaldas della con todos sus señales: y otrosy la regla del orizón inclinado. y el Alhidada. y la atravesada.

Iussit præterea Alphonsus in Hispanum sermonem transferri *Incerti Chaldæi*, ut ferebatur, librum *De gemmis seu lapillis*; eorumque colore, magnitudine atque efficacitate; necnon de peculiari in eos astrorum & planetarum influxu: quem librum Arabicè primum vertisse dicitur *Abolais* quidam Arabs; & ex Arabico Hispanum fecere *Rabbi Iehuda Mofcha* (seu Moïse) filius, iunior dictus, Toletanus, Alphonsi medicus; & *Garfias Perefus* Alphonsi Re-

gloriosa muerte del santo Rey D. Fernando, y año de MCCLII. Harum cum edita diversitatem non mediocrem observaverunt ii, quibus codices mss. hauriendi oculis copia fuit.

214. Immo sub *Historiæ generalis Hispaniæ* nomine diversas ire historias valde inter se variantes observavit Gundisalvus Ferdinandi Ovetensis in Quinquagenis suis mss. cuius verba refert in historia vulgaris linguæ *De el origen de los Monteros de Espinosa* cap. 3. D. Petrus de la Escalera Guevara. Ceterum hanc historiam non iussu Alphonsi, alieno tamen labore, sed ab ipso formatam innuunt ea præfationis verba: *Mandamos ajuntar quantos libros podimos haver de historias, &c.* Et mox: *Y composimos este libro de los fechos que hallarse podieron, &c. Esto fecimos, &c.* quibus propriâ industriâ, non auspiciis tantum, editum opus significari quis non videt (1)?

215. Alia prorsus est ab hac Alphonsi X. alterius Alphonsi Regis XI. sive ultimi, *Historia*, quarum utriusque Florianus Docampo in prologo suæ *Hispaniæ Historiæ* meminit; habebimusque & nos mentionem, cum ad huius Alphonsi XI. ætatem perventum sit. Nec minus diversa est ab hac Alphonsi nostri *Hispaniæ generalis historia* de qua egimus, universalis alia, quæ hoc titulo insignis ex parte adhuc existat, paucissimis cognita & adhuc paucioribus visa. En titulum:

216. XII. *La grande y general historia.* Primum huius volumen habet Matriti D. Ioannes Lucas Cortesius, magnique, atque instar thesauri habet. Codex est membranaceus, magnitudine par iis, quibus divina officia in choro cantanda describi solent, palmi verò altitudine, figurisque antiquis exornatus. In fine dicitur scriptum fuisse Hispali erâ MCCCLXXVII. qui est annus redempti orbis MCCCXXXIX. Inscriptionem & initium operis lectori non invidemus.

Aqui

gis Clericus; atque Hispanicè inscripserunt: *EL LAPIDARIO*, in quo de CCCLX. lapillis eorumque mirabilibus virtutibus agitur. Bini huius versionis habentur codices in Regia Escorialensi, nimirum *Lit. h. Plut. I. num. 16. & Digrann. & Plut. II. n. 16.* De utroque hoc codice ac de singulis lapillorum nominibus atque *επερυσια* late D. Iosephus de Castro *Biblioth. Hebr. Hisp. in R. Iehuda Mofcha T. I. à pag. 103.*

(1) Generalis quæ sub Alphonsi nomine circumferitur Hispaniæ Historiæ dena minimum exempla habentur in Regia Bibliotheca Matritensi; totidemque in Escorialensi, quæ singulatim indicare longum esset. Exstant etiam in Bibliothecis Sanctæ Ecclesiæ Toletanæ, Salmanticensis Academiæ, atque alibi passim.

^s In præfat. ad hanc historiam, & in epistola dedicat. sui *Chron. Hisp.* & lib. 4. cap.

^t

^u In prologo tertii volumin. *Hisp. Hisp.* & lib. 16. cap. 34.

^v Lib. 10. cap.

^x

¹ Meminit D. Petrus de la Escalera in lib. *De los Monteros de Espinosa.*

² Lib. 17. cap. 16.

Aquí se comienza la general e grand Estoria, que el muy noble Rey D. Alfonso, hijo del noble Rey D. Fernando, y de la Reyna Doña Beatriz, mandò fazer.

PROLOGO.

Natural cosa es de cobdiciar los homes saber los fechos que acahescen en todos los tiempos, tambien en el tiempo que es passado, como en aquel en que estan, como en el otro que hà de venir. Pero destos tres tiempos no puede home ser cierto fueras da quel que es passado: ca si es del tiempo que hà de venir, non pueden los homes saber el comienzo nin la fin de las cosas, que y avernàn, e por ende non lo saben ciertamente. E si es del tiempo en que estan, maguer saben los comienzos de los fechos que en el se facen, porque non pueden saber la fin quel serà, tenemos que non lo saben complidamente. Mas del tiempo passado, porque saben los comienzos e los acabamientos de los fechos, que y se ficieron, dezimos que alcanzan los homes por este tiempo ciertamente el saber de las cosas que fueron. Onde porque el saber del tiempo que fue es cierto, e non de los otros dos tiempos, assi como diximos, trabajaronse los sabios homes de meter en scripto los fechos que son passados, por haber remembranza dellos, como si entonces fuessen, e que los supiesen los que havien de venir assi como ellos, e fizieron desto muchos libros, que son llamados Estorias, e gesta, en que contaron de los fechos de Dios, e de los Profetas, e de los Santos, e otro si de los Reyes, e de los altos homes, e de las cavallerias, e de los pueblos, e dixieron la verdad de todas las cosas, e non quisieron nada encobrir, tambien de los que fueron buenos, como de los que fueron malos. E esso ficieron porque de los fechos de los buenos tomassen los homes exemplo para fazer bien, e de los fechos de los malos, que recibiesen castigo por se saber guardar de lo non fazer. Onde por todas cosas yo D. Alfonso por la gracia de Dios Rey de Castilla, de Toledo de Leon, de Galicia, de Sevilla, de Cordova, de Murcia, de Jahen, e del Algarve; fijo del muy noble Rey D. Fernando, e de la muy noble Reyna Doña Beatriz, despues que hove fecho ajuntar muchos escriptos, e muchas Estorias de los fechos antiguos, escogì dellos los mas verdaderos, e los mejores que y sope, e fiz ende fazer este libro, e

* Hoc est De bellis. Ita significat verbum Cavallero, & Cavalleria, pro milite, & bello usus illius temporis, ut in legibus Partitarum 3. tit. 1. part. 2. L. 3. tit. 4. L. 5. tit. 7. L. 2. tit. 8. part. 5. Vegetio De la Cavalleria, hoc est, De re militari, existat Hispanè conversus in biblioth. Escorial.

(1) Existat in Bibliotheca Regia Matritensi is idem Ioannis olim Luca Cortesii membranaceus seculi XIII. codex, CCCXXIV. foliis constans; mutilus tamen in fine, definensque in Deuteronomio, hac ru-

mandè y poner todos los fechos señalados, tambien de las Estorias de la Biblia como de las otras grandes cosas, que acahescieron por el mundo, desde que foe comenzado fasta el nuestro tiempo.

217.

Capit. I.

De las obras que Dios fizò en los primeros seys dias.

Quando nuestro Señor Dios criò en el comienzo el cielo, e la tierra, e todas las cosas que en ellos son, segund que lo cuenta Moysen, que foe santo y sabio, y otros muchos que acordaron con èl, repartiòlo, e fizolo todo en seis dias, desta guisa, &c. Et sic profequitur in hoc volumine triginta librorum opus, quorum quilibet capita triginta, & ulterius, usque ad quadraginta continet; iisque triginta libris ea tantum gesta, quæ in quinque libris Moysis sive Pentateucho narrantur, comprehensa sunt; unà cum regnorum & monarchiarum per varias orbis partes intra hoc temporis spatium originibus, atque ethnicorum deorum fabulis: quæ omnia latè nimis atque eruditè naturalibus doctrinis atque moralibus curiosè tractatis, enarrat, hoc in fine colophone addito: En este lugar acabamos el Pentateucho, e nos desembargamos de todas las razones de los cinco libros de Moysen; e sea bendito e exaltado por ende el nombre de nuestro Señor Dios, e viva e regne por muchos años e buenos, e venza siempre à todos sus enemigos el dezeno D. Alfonso por la gracia de Dios Rey de Castilla, e de Toledo, &c. que la feche fazer (1).

218. Quod autem deest huius magnæ historiæ, tomis aliis duobus aut pluribus contentum latet adhuc, aut esca vermibus tineisve factum iam fuit, magno eorum dolore dispendioque, quotquot antiquitatis amore flagrant, veteraque clarissimorum hominum huiusmodi monumenta toto ore exosculantur. Parum enim verisimile videtur, prologoque eiusdem Regis verbis concepto & in fronte huius voluminis collocato malè cohæret, non ultra id processisse opus, aut priusquam absolveretur, id quod tantum conceperat fore aut vix è limine Pentateuchi gestorum excesserat, quasi iam factum & absolutum esset, magno hiatu Regem sapientissimum celebrasse, auctoritatisque suæ sigillo communivisse. Ad hunc fortè commentarium idem

bricà: De como el Rey Dario comenzò à fazer en el regno de la Reyna Tedriza. Tituli autem in eo codice inscribantur: De la general estoria: postremus omnium est XXIX.

idem respexit, quum in testamento suo, præter Biblia tribus tomis, tria alia Bibliorum historiae volumina se relinquere ait. Nec dubito quin & oculos ad hunc habuerit doctus ævo suo vir Alphonsus Fernandez de Madrid archidiaconus de Alcor in Ecclesia Palentina, quum in historia huius urbis nondum typis edita Alphonsi Regis *Genesis* inter opera eius laudat. Quod autem imputatur quoque Alphonso, Bibliorum libros in maternam linguam, quod Ioannes Mariana ait^a, vertendos curasse: non ad propriam versionem, quæ nusquam apparuit, sed ad hanc paraphrasin pertinere dixeris. Sed iam ad alia:

219. XIII. *La gran conquista de Ultramar*, sive historia sacrarum omnium recuperandis Hierosolymis ac totius terræ sanctæ tractu expeditionibus, quas continet iam hoc erudito tempore collectio illa *Gestorum Dei per Francos* Wecheliani typis Hanoviæ edita, nec ante multos annos Gallica historia *des Croisades*, auctore Ludovico Maimbourg Iesuita. De operis hoc argumento sic ipse Alphonsus Rex in prologo: *Mandamos trasladar la historia de todo el sucesso de Ultramar, de como passò, segun le oimos leer en los libros antiguos, desde que se levantò Mahomad fasta que el Rey Luis de Francia, hijo del Rey Luis e de la Reyna Doña Blanca, e nieto del Rey D. Alphonso de Castilla, passò à Ultramar, e pugnò en servir à Dios lo mas que pudo.* Edita fuit Salmanticæ anno MDIII. in folio, apud magistrum Huns Scheffer (1). Haecenus de historicis.

220. At Iurisprudentiæ opus maximum, & Iustiniani Imperatoris, Tribonianive Latinorum, sive Basilii Græcorum, æterno de hac artium arte merito haud impar, nullis tacendum gentibus aut sæculis iam subiicimus,

221. XIV. *Las siete partidas del Rey D. Alonso* nuncupatum: hoc est, Hispaniæ totius, tam sacræ quàm profanæ, tam publicæ quàm privatae, tam civilis quàm criminalis, ut vocant, Iurisprudentiæ corpus absolutissimum: quod Ius Alphonsinum propriè dixeris, quod cum scholiis Alphonsi Diazii à Montalvo semel, & cum aliis Gregorii Lopezii Salman-

(1) Penes nos; atque omnino integrâ, sed absque prologo, qui editus nusquam fuit. In Regia Bibliotheca Matritensi habetur eiusdem argumenti codex alius sæculo ut videtur XV. ineunte exaratus, *Ultramar* (sive *Ultramarinus*) Lemosinè inscriptus: in quo plurima ad bellum sacrum, præcipuè vero ad Palæstinæ chorographiam spectantia.

(2) Cui non dictum tritumque præsertim è Pragmaticis nostris?

ticæ ter, editum habemus, ex Portonariorum officina: annis MDLV. MDLXV. & MDLXXVI. (2).

222. Interpretatio nempe quædam est Romanarum legum, atque item sacrarum canonum, nonnullis adiunctis pro resolvendis scholasticarum Iuris quibusdam controversiis, quas opus fuit exsolvi. Quare non aliter quàm ab earumdem Romanarum, tam Ecclesiasticarum quàm profanarum, legum sententiâ explicari has *Partitarum* leges debere notant nostri pragmatici^b; atque item nequè ante Ferdinandi & Elisabethæ catholicorum Regum tempora vim legum habuisse^c, ex eo quod nunquam uti tales fuerint promulgatæ. *Partita* verò, quasi partes seu divisiones operis, dictæ; nam & intus hic verbi usus legitur, *alguna partida*, pro aliqua parte in L. 22. titulo 8. *partita* 5. & passim.

223. Fama est B. Ferdinandi tempore hoc exculptum legum systema; sed aliud nos vocat eiusdem inscriptio, & vulgaris^d historicorum persuasio, hanc laudem non alii quàm Alphonso præstantium. Utrique autem habere gratias Hispaniam debere, aliis & melius placet^e, Ferdinando concepti & inchoati, Alphonso absoluti operis. De quo verè possumus dicere quod olim Cicero de suo Romanorum primitivo Iure non parum ambitiosè: *Fremant omnes licet, dicam quod sentio: bibliothecas me hercule omnium philosophorum unus mihi videtur XII. Tabularum libellus, si quis legum fontes & capita viderit, & auctoritatis pondere, & utilitatis ubertate superare.* lib. 1. *De oratore* (3).

224. Tribui quoque solet Alphonso Regi *De Saraënis profligatis epistola*, Basileæ anno MDLIII. in folio edita. Sed hæc ad Alphonsum Regem alium, scilicet octavum, pertinet; nec non & alia *Epistola de Albigenisium hæresi extincta*, ibidem in folio publicata. Utraque exstat in bibliotheca Barberina Romæ. De Alphonso haecenus.

225. Sub eo vixisse ANONYMUS Burgenis Episcopus dicitur, qui sub hoc nomine historiam quandam scripsit, sive potius *Generalem Alphonsi historiam* latine loqui fecit. Huius rei meminere Hieronymus Su-

(3) Scripsit præterea Alfonso Hispanicum opus *EL SETENARIO*, quod *Partitarum* eiusdem isagoge quædam est. Eius specimen primus omnium protulit Stephanus Terrerius *Palæogr. Hisp. à pag. 76.* exemplum autem *ἀνέπαρον* è Toletano codice, *Plus. XXVI. n. 14.* descriptum, atque à nobis olim cum autographo collatum nonnullisque notis marginalibus respersum, in Regiam Bibliothecam Matritensem intulit C. Andreas Marcus Barriellus, sæpius à nobis lau-

^b Covarrubias lib. 1. *Var. cap.* 14. num. 5. Roderic. Suarez ad leg. 1. num. 43. circa medium. tit. *De las ganancias* lib. 3. *For. iudicum.*

^c Burgos de Paz ad L. 1. *Tauri* ex num. 367. 572. 663.

^d Alphonsus de Cartagena in *Anacephalæosi Reg. Hisp.* cap. 84. *Tarafa De Reg. Hisp.* Matamoros in *Apologetico*, Rodericus Sancius *Hist. Hisp.* parte 4. cap. 1.

^e Ioan. Mariana lib. 13. cap. 8.

Surita lib. 3. *Annal. Aragon.* cap. 3. in fine. Bernardinus Gomezus Miedes lib. 5.

¹ *Hisp. illust.*
t. 3. pag. 428.

De rebus Iacobi I. Regis Aragonum f. 226. Huiusmet Regis Alphonſi iuſſu anno MCCLXXVII. ſive erâ MCCCXV. Magiſter ROLDANUS ſcripſit *el libro de las tafurerias*, ſive de regulis alexæ ludi: quod opus ms. exiſtat initio cuiuſdam codicis quo

laudatus. Eſt autem iuſtæ molis volumen, formâ paulo ſupra quartam; habeturque integrum in Bibliotheca Eſcurialenſi ſub *Anonymi titulo*, Lit. p. Plut. II. num. 20. ITEM Opuſculum inſcriptum: *De iis quæ ſunt neceſſaria ad ſtabilimentum caſtri tempore obſidionis & fortiſſimæ guerræ & multum vicinæ*, in Regia Eſcurialenſi ſuperſtes, Lit. Z. Plut. I. ſub num. 4. (T. II. Latinor. p. 277.) ITEM *Forum Regum Caſtellæ* (El Fuero Real de Caſtilla) apud Sanctum Dominicum Calceatenſem, in eadem Regia Bibliotheca, binis minimum exemplis, nimirum Lit. Z. Plut. III. nn. 5. & 16. (T. II. Latin. pagg. 331. 339.) in quorum poſtremi ſine legitur: *Eſte libro fue fecho & acabado en Valladolid por mandado del Rey Don Alphonſo XXV. dias andados del mes de Agoſto. Era de MCC. & novanta & tres años. El año que Don Odoart ſijo primero & heredero del Rey Anrrich de angla-terra reſcibio caualleria en Burgos del Rey Don Alphonſo ſobre dicho. Millan Perez lo eſcribio el año quarto que el Rey Don Alphonſo regnó.* ITEM *Forum Regium Burgenſe* (El Fuero Real de Burgos) quod aliàs *Valliſoletanum*, & *Sancti Facundi* (Sabagún) audit. In eadem Regia Bibliotheca Lit. Z. Plut. III. nn. 11. & 13. & Lit. Z. Plut. II. ſub num. 8. & Lit. K. Plut. III. n. 25. ITEM *Leges De litibus brevi finiendis* (Ordenamiento para abreviar los pleytos) in Comitibus Zamorenſibus, Erâ (pro anno Chriſti) MCCLXXIV. in eadem Bibliotheca Lit. Z. Plut. II. ſub n. 6. ITEM *De ludo ſcachorum ac teſſerarum ſive taxillorum* (De los juegos del Axedrez & Dados & Tablas) eiſque ſpeciebus nimirum. I. *De otro axedrez que fue fecho à ſemjanza de los quatro tiempos del año: à que dicen El mundo.* II. *Del juego llamado El Alquerque de doze, que juega con todos ſus trebejos.* III. *Del juego que llaman De cerrar la liebre que ſe juega otrosy en el Alquerque de doze.* IV. *Del Alquerque de nueve que ſe juega con dados.* V. *Del Alquerque de nueve que ſe juega ſin dados.* VI. *Del Alquerque de tres.* VII. *Del Tablero de los eſcaques è de las Tablas que ſe juegan por *Aſtronomia*, è *Del Juego de los ſiete Planetas: quemadmodum olim hunc codicem Eſcurialenſem Lit. t. Plut. I. n. 6. deſcripſeram, quibus hæc ſubdidi: In unoquoque autem ex his ludis non modo eorum icones in codice noſtro depiſtæ ſunt, ſed pro variis ipſorum hypotheſibus, quas combinationes vocant, varia itidem ſchemata ſeu figura, eæque non inelegantes, exhibentur, depiſtis quoque qui colludunt, aliſque ludo adſtantibus, primariis nempe, uti apparet, aule Regiæ viris ac feminis, tum chriſtianis, tum etiam Mauris, ut ex veſtibus & ſedendi ritu facile dignoſcitur. Interdum etiam Rex & Regina colludentes inducuntur, Regiæque item pueri ac puella Regiæ, quibus Inſtitutores atque Inſtitutrices adſident. Singulis autem figuris ſive *χῆμασι* ſubditur expoſitio eiſ hypotheſeos quæ in ſchemate adumbrata eſt: incredibili ſane labore & impenſa, quam plane Regiam, in id opus collatam fuiſſe neceſſe eſt. AC**

continentur *Ordinamenta Regum Caſtellæ*, ab Alphonſo XI. ſive ultimo huius nominis uſque ad Ioannem II. qui quidem codex exiſtit in bibliotheca D. Iosephi Pellizerii, dum viveret; nunc autem in diſtiſſima & exquisitiſſima D. Ioannis Lucæ Cortesi, Curiæ criminalis Matritenſis Duodecim-viri (1).

CA-

DEMVM, ut mittamus minutiora alia, Eiſdem Alphonſi Regis teſtamentum, ſeu ſuprema voluntas, in Bibliotheca Eſcurialenſi Lit. X. Plut. II. ſub n. 3. In eadem Bibliotheca Lit. O. Plut. II. ſub num. 3. (T. III. Latin. p. 104.) habetur *Anonymi Hiſpani: Del juego del Axedrez*: qui forſan idem fuerit Alphonſus Rex. Ad eundem certè referri debent quæ in alio Bibliothecæ Eſcurialenſis codice, *Diagramm. & Plut. II. ſub num. 8.* inſcripto: *De la nobleza y lealtad*, ſub eiſdem ſinem me legiſſe memini; ea verò ne culpâ ingeniū dederam, totidem ac vernaculè ſcripta ſunt verbis transferre huc placuit: *Despues* (inquit de Ferdinando III. loquens) *que eſte ſanto Rey que ganó à Sevilla oro ſinado regnó el Infant Don Alphonſo ſu ſijo primero & heredero :: Et porque à poco tiempo acaſcieron grandes diſcordias :: por ende embió el Rey por los doce grandes Sabios è Filoſofos que nombrara el Rey Don Fernando ſu Padre para haver ſu conſejo con ellos. E porque dos de ellos eran ſinados embió à llamar à otros dos :: Et luego que ellos todos doze (concurrieron) el Rey les demandó el ſu conſejo :: è ellos dixieronle ſus conſejos buenos & verdaderos de que el Rey ſe tovo por muy bien aconsejado. E despues que eſto fue aſſi acabado dixieron al Rey eſtos grandes Sabios: Señor à noſotros parece que en ſepoltura de tan alto & tan noble Rey como fue Don Fernando vuestro Padre que tanto ſervicio fizo à Dios, & que tanto ennobleció & enriqueció los reynos en ganar e conquiſtar, como él ganó e conquiſtó de los enemigos de la Fee: que la ſepoltura deſte bienaventurado Rey debe ſer tytuſada de los dichos de cada uno de noſotros: porque la ſu ſanta & buena memoria ſinque ſiempre. Et el Rey Don Alphonſo les agradeció mucho eſte ſu decir por de ellos ſe mover à tan honrrada obra como eſta era; & rogóles que le dieſſen por eſcripto los ſus dichos porque los fiziéſſe poner en la ſu ſepoltura de letras de oro muy ricamente obradas ſegund que à él pertenecia. Et eſtos Sabios dierongelo aſſi por eſcripto en eſta manera &c. Atque hinc originem ducere exiſtimo magnificentiſſimum quadrilingue Ferdinandi III. in Divorum album iam relati apud Hiſpanenſes ſepulcrum.*

(1) Exiſtat huius Magiſtri Roldani *Liber de las Tafurerias* in Regiæ Bibliothecæ Matritenſis codice, ſæculi ut videtur XIV. ſecorſum editus; itemque in Regiæ Eſcurialenſis alio Lit. Z. Plut. II. ſub n. 3. hoc titulo: *Ordenamiento de las Tafurerias que fue fecho en la Era de MCCCXIII. años.* Atque in codicis fronte: *Eſte es el libro que Yo Maeſtro Roldan ordené & compuſe en razon de las tafurerias por mandado del muy noble & mucho alto Señor Don Alonſo por la gracia de Dios Rey de Caſtilla de Leon de Toledo &c. porque ningunos pleytos de los dados ni de las tafurerias no eran eſcriptos en los libros de los Derechos, ni de los Fueros; ni los Alcaldes no eran ſabidores, ni uſaban, ni judgaban de ellos; fize eſte libro apar-*

CAPUT VI.

De RAYMUNDO MARTINI, atque eius Pugione Fidei latè differitur. Scaligeri error in tribuendo hoc opere Raymundo Sebeide. Quisnam hic fuerit, ac quo tempore vixerit. De Pugione Fidei testimonia. De GARSIA Hispano iuriconsulto. De BERNARDO DE SCLOT, atque eius Catalonia Chronico; eiusdemque nationis PONTIO CARBONELLO Minorita, eiusque in sacram Scripturam ineditis commentariis. An sit auctor Catenæ aureæ in Evangelia. De GAUFREDI archidiaconi Toletani continuatione historiae Roderici Archiepiscopi vulgari & Latina. De BERNARDO, sive BERNARDO TRILLA, Dominicano. Hispanusne an Gallus fuerit, quæstio. SANCIVM quoque Castellæ Regem Alphonsi Sapientis filium, Documentorum opus conscripsisse. De IOANNE diacono Matritensi S. Isidori agricolæ Matritensis Vitæ auctore; & ARNALDO PONS, sive PONTIO; & PETRO PASCHALI Giennensi Episcopo & martyre, Mercenariorum sodalibus. Structura adversus quendam, qui ut alteri assereret ordini Paschalem hunc, nihil non temerè finxit. De Petri Paschalis libris. Laurentius de Laurea Neapolitanus, Minor Conventualis, Vaticanæ bibliothecæ primus custos laudatur. ANONYMUM sub titulo Dispensatoris Reginae Eleonoræ Ioannis Regis I. Castellæ coniugis, qui historiam quandam scripsit, huius temporis esse. De ALPHONSI DE PAREDES inedito adhuc opere.

227. **P**UGIO Fidei RAYMUNDI MARTINI ordinis Prædicatorum adversus Mauros & Iudæos, nunc primum in lucem editus curâ & auspiciis felicis memoræ Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.

tadamente de los otros Fueros, porque se judguen las tafurerias por siempre: porque se viede el descreer, y se escusen las muertes è las peleas y las tafurerias. È tuvo por bien el Rey como sabedor Señor y entendido de todos los bienes que oviesse cada uno pena y escarmiento en el descreer; y en los otros engaños que se fazen en las Tafurerias. Consonat codex alter Escorialensis Lit. Z. Plut. II. n. 6.

EX HIS autem quæ in præfenti capite V. à nobis observata sunt, præter Scriptores tum Christianos tum etiam Iudæos Maurosque, quorum nomina ex Escorialensi Armillarum Alfonso Regis codice retulimus, videntur mihi in eundem Scriptorum Interpretumve Hispaniæ numerum referendi Ioannes Laurentius Segura de Astorga Poematis Alexandri auctor: Alvarus Hispanus factura (quemadmodum ipse se nominat) Regis Alfonso, interpres è materno, id est, ut conicio, ex Hispano idiomate in Latinum, libri Aben Raghelis De iudiciis Astrologiæ: Garfias Perezius Alfonso Regis Clericus, item interpres ex Arabico libri inscripti EL LAPIDARIO; & fortassis Aben Rudianus Maurus Glossator Quadripartiti Ptolemæi: quibus itent

riæ reverendissimi Thomæ Turco, subindeque reverendissimi Ioannis Baptistæ de Marinis Magistrorum Generalium, ope & operâ illustrissimi ac reverendissimi D. Episcopi Lodoventis, & illustrissimi præsidis D. de Mausac Comitis Consistoriani, cum observationibus D. Iosephi Voisin presbyteri & Ex-senatoriis Burdigalensis, ad Serenissimum regis stirpis primum principem Ludovicum Borbonium Condæum, Burdigalæ & Aquitaniæ Pro-Regem. Parisiis apud Maturinum Henault MDCLII. in folio.

228. Hæc libri inscriptio; sed argumentum & historiam operis, ex epistola D. Francisci Bosquet Episcopi Lodoventis ad Iosephum Voisin, observationum Scriptorem, atque item Philippi Iacobi Mausaci prolegomenis in eundem librum hanc desumimus: *Hervia España en Judios, y en libros de su falsa secta, que vivian assi entre los Arabes como entre los mismos Christianos, con poder y riquezas. De estos libros suyos sacavan armas con que obstinarse mas en sus errores: no havia quien los convenciese de ellos. Por esto el santo varon Raymundo de Peñasfort con ayuda del Rey D. Jayme de Aragon, despues de haver hecho que publicasse edictos contra esta falsa y calumniosa nacion, aplicò muchos varones doctos en Theologia y sagradas letras al estudio de las lenguas Arabica, Hebraica, y Caldaica, de quien despues se valió para ganar y enseñar à estos infieles.*

229. Cuentanse entre otros, Fr. Paulus Christiani, & Fr. Raymundus Martini, opido de Soubiratz^h in Catalonia oriundus. El Fr. Pablo disputò publicamente en pre-

^e Dicese que veynte religiosos de S. Domingo, con ayuda de los Reyes D. Jayme de Aragon y el de Castilla, aplicaron al estudio de la lengua Arabica: los quales dando el fruto deseado, convencieron mas de 100. moros. En la Hebraica hizo adiestrar otros que descubriesen las falsedades y corrupciones que havian insertado en la Biblia para ocultar los mysterios de la passion, y los otros Sacramentos de la Fee.

^h Ser su patria en este pueblo, y no en Barcelona, como quiso Antonio Senenté, dice lo Diago lib. 2. c. 28. de la provincia de Aragon, del orden de S. Domingo.

adiungendus esset Magister Alfonso de Paredes, nisi eius Nolter paulo inferius meminisset, ut suo loco videbimus. ITEM Didacus Lupi de Faro Dominus de Vizcaya, cuius Forum, sive Leges ab eo editæ pro oppido de Faro, vulgo El Fuero de Faro circa annum Christi MCCLX. exstat in bibliotheca Escorialensi Lit. N. Plut. III. n. 14. ITEM Tibaldus Navarra Rex, qui apud Trapanam Siciliæ urbem (Drèpani) obiit anno MCCLXX. auctor Fori De homicidiis Latino sermone, in eadem Escorialensi Lit. Z. Plut. II. sub num. 15. ac poematum: *Les chansons de Thibaut IV. Comte de Champagne & Roy de Navarre*, in Codice olim Ducis de la Valliere T. II. n. 2719. ITEM Gundisalvus Archiepiscopus Toletanus, cuius constitutio ad Clericos eiusdem urbis, in qua pro eorum commodo reducit ad minorem numerum Rationes Parochialium Ecclesiarum Toleti. Data 1. Maii Era MCCCXXIII.: *Index locorum in quibus Archidiaconus Toletanus ius procurationis habet*: Forma Visitationis Ecclesiasticæ habentur in eadem Bibliotheca Escorialensi Lit. C. Plut. IV. sub n. 3. necnon Eiusdem Constitutiones Synodales Toletanæ Era MCCCXXVIII. De Foro quod sortiuntur prima tonsurâ initiati (El Fuero de

sencia del Rey D. Jayme el año MCCLXIII. con el docto Hebreo Moyses Gerundense (1); detectisque eius calumniis, & confutatis erroribus, omnium calculo victoriam reportavit.

230. Ex huius felicitis pugnae eventu Iacobus & Raymundus convertendæ gentis ad Christum non dubiam spem concepere. Mandò pues el Rey con edicto de 4. de las Calendas de Setiembre, que todos los Judios le recibiesen como à legado, que iba à enseñarlos: le oyessen, dieffen lo necessario y le exhibiesen los libros que le pidiese. Hizose assi, y Paulo por este medio descubria todo lo mas secreto de los libros Hebraicos. Dio cuenta al Rey, y obturvo que se les mandasse que dentro de tres meses borrassen todas aquellas palabras que en ellos havia in contumeliam Christi Salvatoris, & Deipara Virginis matris eius. Quexaronse diziendo que sus libros no contenian blasphemias ningunas contra la Escritura, y que no sabian que se les mandaba borrar, pues no havia que; y assi el Rey suspendio el orden con nuevo edicto de 27. de Marzo de MCCLXIV. Quo expunitionem calumniarum remisit, nisi tales esse libri probarentur, datis mensis unius induciis ad eas probandas & refellendas. Dieronse por juezes desto el Obispo de Barcelona, y Raymundo de Peñafort, y Arnaldo de Sigarra, y Raymundo Martini, y Petrus de Janua, omnes ordinis Prædicatorum, earum rerum peritissimi.

231. Hisce modis Dei dextrâ caufarum seriem nectente, quique reconditores Hebræorum codices in manus Martini venire; & ille probus artifex ex hostium ferro hunc Pugionem confecit. Exinde arcana quæque Iudaicæ impietatis detegi, scripta Hebraica publica auctoritate legi, & in academiis Christianis linguarum orientalium scholas & magistros generalis Concilii Viennensis decreto institui, originem habuit.

232. Creyeron algunos haver sido Fr. Raymundo de Peñafort autor del Pugio Fidei: lo qual no puede ser; porque en el mismo dize su autor parte 2. cap. 10. que tiene por titulo: Quòd Messias iam venit: que le dio la perfeccion, y acabò en el año MCCLXXVIII. Y el santo de Peñafort havia muerto el dia de los Reyes del año de la Encarnacion MCCLXXV. ut affirmat constantissimè Nicolaus Rosellus eiusdem or-

de los Coronados) Erã MCCCXXIII. in eadem Escorialensi Lit. C. Plut II. n. 2. ITEM. Bernardus Briocanus (de Brihuega) qui se Alfonsi X. Clericum & alumnus & Ecclesiæ Canonicum vocat, eiusque exstant: Flores (id est Vitæ) Sanctorum Christi Martyrum & Confessorum Hispanicè, in

dinis Dominicanis, Cardinalis, in opere quod de beati Raymundi vita scripsit anno MCCCLVII. Lo mismo dice S. Antonino 3. part. Chron. titulo 23. cap. 12. y. Tertius ordinis Magister, Leandro Alberto De viris illustribus ordinis Prædicatorum, in vita Raymundi. Surita lib. 3. cap. 94. & in Indicibus sub annum MCCLXXV. Gomezius (Miedes) De vita Iacobi Regis cap. 15. Garibay lib. 12. cap. 12. Castillo 1. parte lib. 2. cap. 18. aunque un autor Anonymo, que escribio su vida, tenga en el lib. 1. cap. 78. que murio el de MCCLXXVI. lo qual puede ser yerro de imprenta; y va à dezir poco para el intento un año antes de despues. Al verdadero autor con nombre de Raymundo, le cita y alaba Lyra Comm. ad cap. 9. Osee vers. 12. Sed & vix eis cum recessero ab eis; y llámale Frater Raymundus in Hebraica lingua valdè peritus. Porcheto¹ en el libro llamado Victoria contra Iudæos, dice, que, ut omnis eorum (Iudæorum) excusatio desinat, & ut facilius refellantur: sequar literam codicum Hebræorum veteris testamenti, secundum quod translatum est à Fr. Raymundo Martini Hispano, ordinis Prædicatorum, de partibus Catalonia: à quo sumsi huius libelli materiam in plerisque compilandi, qui fuit vir eximius tam in scripturis Hebraicis & Arabicis, quam Latinis. Hac Porchetus. Augustino Justiniano Obispo Nebienfe, in præfatione editionis Victoriae Porcheti, habiendo admiradose de que siendo nacido en Genova de padres Christianos, en donde no se permite la vivienda de los Judios, turviessse tanta comprehensio de la lengua, y de todos sus libros, dize: Fateatur nihilominus, nimirum ut fuit candidus & ingenuus, se in structura ædificii sui adiutum à Pugione. Sic enim liber inscriptus est Raymundi Martini Catalani, nostræ Prædicatorum familiæ alumni, quem suspicor quoque Hebræum fuisse. Hac Justinianus. Tambien le llama con el mismo nombre Antonio Senense; y Diago, que le celebra en muchas partes, lib. 1. cap. 2. y cap. 15; y en el lib. 2. cap. 28. le dà la patria en Soubiratz, y dize que tomò el habito en Barcelona: de quien dice el P. Marsilio: Erat multum sufficiens in Latino, philosophus in Arabico, magnus Rabbini & magister in Hebraico, & in lingua Chaldaica multum doctus.

¹ Natural de Genova.

Que Bibliotheca Escorialensi Lit. F. Plut. I. n. 1. atque item in Regia Matritensi.

(1) De Paulo Christiano cuius memoriam reficit Mausæus in Prolegomenis Pugionis, dictum non ita pridem.

233. Que fuese Judio de nacion y Rabino, llamado Rabbi-Puggi, dizelo Gauberto Fabricio en un prologo à su historia de Aragon. Y que fue sin duda uno de los religiosos aplicados por San Raymundo al estudio de la lengua Arabiga y Hebrea; porque como dice que escribió en el lib. 1.º cap. 2.º de la historia de su orden en el Capitulo celebrado en Toledo año de MCCL. fue destinado con otros siete religiosos para el estudio de la lengua Arabiga. Dice mas Diago, que fue muy estimado y querido de Reyes y principes: del Rey de Tunes, del de Francia D. Luis el Santo, y de D. Jayme de Aragon; y que murio despues del año de MCCLXXXIV. en Barcelona con casi cinquenta años de habito.

* A Escaligero le entrò en la libreria deste colegio de Fox Guillermo Catel, que despues fue senador de Tolosano, y escribió su historia, entonces mozo; y habiendo leido de passò algo en él, y parado en lo de las hebdomadas de Daniel, luego cayó en el hurto de Galatino: esto dice Francisco Bosquet en una Prefacion.

† Y el mismo Bosquet dice en otra prefacion, que el fue el primero que descubrió el nombre verdadero del autor; porque en su proprio lugar no habia otra cosa que: *Pugio fidei Christianæ à Fr. Raymundo editus*; y en un rincón con letras muy menudas hallò razon del nombre del autor, que se havia escapado à los otros. Es la prefacion que se pone despues en nombre del que copió esta.

234. * Escaligero en la carta que escribió à Casaubono 3. Idus Septembris MDCIII. y en otra de las posthumas al mismo 16. Calend. Maii MDCIV. dice que el autor es Raymundo Sebon. Devese el haver sacado por el rastro el hurto de Galatino el primero; pero en confundir à nuestro autor con Raymundo Sebeide, errò mucho Escaligero. Raymundo Sebeide fue natural de Barcelona, professor de medicina, filosofia, y theologia en Tolosa, donde recibió el grado, y murio año MCDXXXV. como refiere Tritemio y Josias Simlero, abreviador de la biblioteca de Gesnero, cuyas palabras son estas: Raymundus Sebeide natione Hispanus, scripsit *Creaturarum*, sive de homine lib. 1. quæst. disputat. lib. 1. claruit anno MCDXXX. Eius theologia naturalis, sive liber *Creaturarum* &c. impressus est Parisiis MDIX. apud Ioannem Parvum &c. Dice tambien que Sebeide no es Dominicano, nec in Hebraicis cum Martino comparandus. Esto es todo de Mausaco en los prologos. El qual añade, que en el elogio de Fox de Tolosa està el exemplar que vio Escaligero, no en dos, sino en tres cuerpos grandes; y que no dice bien Escaligero quando dixo que no harria quedado mas exemplar que este y otro que tuvo Matheo Beroaldo; porque en el convento de Napoles estava tambien, como dice Antonio Senense; y por diligencia del General Turco se juntaron para que los confiriesse Josepho Voisin, otro que havia en el convento de Dominicanos de Tolosa, otro en el de Barcelona, otro de Mallorca. Dice Mausaco mas, que Jacobo Spiegelio Rozenbakio, doctissimo en la lengua Hebrea y otras, alcanzò poder copiar de propria mano el exemplar del colegio de Fox de Tolosa operà domini de Bosquet Lodovensis Episcopi, que era entonces colegial¹. De aquella copia havia prevenido el mismo Mausaco esta edicion; pero parando en ella muchos

años, no la hizo hasta ser instado por el General Turco.

235. En el codice de la libreria Fuxense el que hizo aquella copia puso estas palabras allí: Nota diligenter, lector, quòd hoc opus editum est à bonæ memoriæ Fr. Raymundo Martini ord. Prædic. Catalano, qui fuit bonus clericus in Latino, magnus in lingua Hebraica & Chaldaica & in Arabica philosophus reputabatur, qui in Conventu Barcinonensi quiescit. Hic talis ac tantus primò composuit diversas summas Saracenorum^m: postea composuit in solo Latino opus quodam compendiosum, quod appellatur *Capistrum*; sed considerans Iudæorum astutam malitiam., qui parvipendunt quicquid illis Latine profertur, & habent ad hoc diversa subterfugia: edidit hoc opus quod *Pugionem* vocavit. Pugio enim gladius acutissimus est, penetrans insitam Iudæorum infidelitatem, si in eo studens linguam habuerit Iudaicam. Nescitur enim tale opus usque hodie contra Iudæos esse scriptum. Hoc etiam opus Latine & Hebraicè totum manu propria scripsit, in qualibet pagina literam ordinando, sicut in primo originali patet, quod modò non est in provincia ista. Et nota quòd opus modicum te diriget, nisi ipsum sic habeas ordinatum. Latinum enim per se modicum valet contra Iudæos, & corruptissimè tibi dat nomina Hebraicorum librorum; quia per literas nostras scribi non possunt. Hebraicum etiam per se quidem valet; sed non dat tibi conclusiones quas ipse auctor intendit, nec per se possunt de facili inveniri. Hoc itaque opus in certas partes divisit, & partes in capitula, & capitula in paragraphos. *Hucusque transcriptor Tolosanus.*

236. De Galatini suppilatione sic Mausacus: Primus huiusce Pugionis auctor Raymundus Martini bellum acerrimum gessit contra Iudæos, ope tantum classiorum auctorum, non levium aut hypobolimarum, ut sibi persuasere hactenus quidam non vulgaris eruditionis viri, Galatinum quæcumque habet siye mala siye bona, ab eo petiisse existimantes. Nam Galatinum frequentes auctoritates produxisse in suis arcanis ex libris *Gale Razeia* (id est: *Revelans occulta*) & *Zohar* (id est: *Splendor*), sciunt illi qui eas omnino sublestæ fidei esse clamârunt. Quod Raymundo nostro non accidit, ne quidem ex *Zohar*, licet eius ponderis & fidei, ut à quibusdam antiquioribus & probatoribus Rabbinis æquiparetur; quia fortè secundum alios ante quingentos vel circiter annos, incognitus penè fuerit: unde tanta

^m Diago lib. 2. cap. 28. le attribuye *Summam unam contra Alcoranum Maurorum.*

eius vetustas ipsis suspecta visa est: tantum abest ut de alio *Gale Razeia* mentionem unquam fecerit, de quo plura paulò post. Nunc de altero *Zohar* videamus tamquam in transcurso quid eruditi quidam scripserint, & ad alia sensim perveniamus. Adducit deinde *Mausacus Seldeni* & *Buxtorfii de hoc libro Zohar sive Sepher Haz-Zohar* (quod interpretatur: liber splendore coruscans) testimonia: qui magni haberi apud Hebræos, auctoreque Rabbi Simeone Ben-Iochai, discipulo Rabbi Achibæ natum, qui Simeon circa annum Christi CXX. vexante Iudæos Hadriano, vixisse dicitur, at propter novitates quasdam & summam vetustatem doctioribus esse suspectum.

237. Et adiungit: Quod autem spectat ad alterum librum *Gale Razeia*, soli quoque Galatino valdè familiarem: credendum est firmiter spurium eum esse & supposititium. Nec à vero fortè aberrabitur, si ab eius inscriptione *Arcana* fuisse formata dicatur *Gale Razeia*; namque *revelans arcana* denotat. Præterea cum ex Buxtorfii bibliotheca de huius fide multos sæpe dubitasse discamus: ulterius advertendum est, Iudæis ipsis fuisse semper ignotum, & ab eis in nullo pretio habitum; quamvis non erubuerit Galatinus eum tribuere celebri illi apud Hebræos magistro traditionum, sive Misnaioth *Hakkadosch* dicto ob sanctitatem. Quod quàm appositè & prudenter ab eo factum sit, sciunt illi qui iam diu odorati sunt magno Iudæorum doctore, & infensissimo Christiani nominis hosti, assignari non posse opus in quo de mysterio Trinitatis ita distinctè ac dilucide tractatur: ut apud ipsum S. Athanasium nec solidius nec fidei nostræ convenientius de eo disseratur; nec etiam apud alios patres ante ipsum Concilium Nicenum de Eucharistiæ sacramento. Quod non omiserit eruditissimi viri Casaubonus & Tomsonus, Scaligerum per epistolas consulentes, qui fieri potuerit ut magister ille antiquus, qui ob insignem doctrinam & nominis celebritatem *Rabenu Hakkadosch* (*Doctör noster Sanctus*) meruit à sua gente appellari, in auctoritatibus à Galatino inde petitis, de transubstantiationis & aliorum secretiorum, similibusque huius mysterii vocabulorum explicatione egerit, quæ alicui ex infimis potiùs convenisset. Solus Galatinus arcanè in arcanis suis ausus est interferere hæc nauci & planè ridicula, inter innumeras alias auctoritates ex probatæ fidei Rabbini à Martino nostro allatas & longè ante productas, ut à primo & vero huius apparatus parente. Qui enim post eum secuti sunt omnes, Nicolaus de Lyra,

Finus, Riccius, Hieronymus à S. Fide, Porchetus, Galatinus, Fabianus Fioghi, Philippus Mornæus, alii que non pauci, ducem alium non habuerunt.

238. Petrus Galatinus ex Iudæo Christianus, anno demum MDXV. post ducentos triginta septem aut circiter annos, libros duodecim de arcanis catholicæ veritatis, *Pugione Fidei* nondum edito, publicare ausus est: ex quo quæcumque protulit bonæ notæ, in sua arcana transfudit, suppresso penitus Martini nomine, non paucis dubiæ & incertæ fidei additis ex *Gale Razeia*, Rabbino *Hakkadosch*, id est ex eius opere *revelans arcana* dicto (unde fortè arcanorum suorum inscriptio), & libro *Zohar*, Rabbini Simeonis filii Iochai, qui quidem non est eiusdem farinae, sed tamen tempore Raymundi Martini nondum in publicum prodierat. Tum secutus Porchetus de Selvaticis Genuensis monachus Cartusienfis, cuius *Victoria adversus Iudæos* tandem edita anno MDXX. ab Augustino Iustiniano Dominicano Episcopo Nebiensi, parta est ope *Pugionis Martiniani*, ut ipsemet, non Galatinianâ, sed bona & sincera fide palam professus est. *Hucusque Mausacus.*

239. *Testimonia de Pugione & eius auctore.* Nicolaus de Lyra in comm. ad cap. 9. Osæ versu 12. *Sed & vae eis cum recessero ab eis.* Locum hunc inter alios numerat quos Iudæi corruerunt: *secundum quod dicit frater Raymundus in Hebraica lingua valdè peritus.* Et quibusdam interiectis iterum eum adducit. Idem in responsione ad quendam Iudæum ex verbis Evangelii secundum Matthæum disputans anno Domini MCCCXXXIV. sæpiùs ex hoc Pugione argumentatur.

Paulus Burgensis in annotat. ad comm. Lyrani: *Expositio Raymundi est vera* (inquit) *ad cuius maiorem declarationem &c.*

Porchetus in proœmio *Victoriæ contra Iudæos*, verum Raymundi Martini nomen, professionem, patriam Cataloniam agnoscit, à quo summissè ait se libelli huius materiam: *qui fuit vir eximius, tam in scripturis Hebraicis & Arabicis, quàm Latinis: qui quidem in proœmio sui Pugionis ait: Materia huius libelli duplex est &c.*

Relatis his Porcheti verbis, notat is qui hæc testimonia collegit, Raymundum ad convincendos & ad incitas redigendos Iudæos, vulgata versione quam illi reiciunt, ne frustra ageret, uti noluisse; sed versionem eorum locorum, de quibus lis est, de novo dedit, ex Rabbini probatoribus. Quis enim contendere contra eos auderet antequàm de versione veteris Testamen-

menti communi consensu partium conventum fuisset? Hæc ferè ille.

Idem de Raymundi Martini nomine, patria, professione, Augustinus Iustinianus Episc. Nebiensis in præfatione editionis laudatæ *Victoriæ* Porcheti.

Antonius Senensis in Bibliotheca.

Contextus operis.

240. In primo capite primæ partis notat, eos qui à Fidei veritate exorbitant, vel esse habentes legem, vel non habentes aliam quàm naturalem; atque hos quidem vel esse temporales hoc est carnales ut Epicurei, vel naturales qui dicerent mortalem esse rationalem animam; vel denique philosophos, ut Socratem, Platonem, Aristotelem: ex Mauris seu Arabibus Avicennam & Alpharabium, qui dicunt mundum fuisse ab æterno, Deum particularia nescire sed universalia tantùm, denique corporum resurrectionem non esse. Adversus hos agit in prima parte Martinus, probans contra Epicureos Deum esse, & quod voluptas carnis seu delectatio non est summum bonum: adversus naturales, quòd anima immortalis est: adversus philosophos ::::: quæ tria ipsi negant.

Secunda parte iam agit adversus eos qui legem habent, scilicet Iudæos, probatque adventum Messia.

Tertia parte adversus eosdem Iudæos disputat, Fidem Christianorum eandem fuisse cum Prophetarum. Circa Trinitatem divinam (1), hominis lapsum, & peccati poenam, generis humani redemptionem, & Iudæorum reprobationem.

241. GARSIAS Hispanus hoc ipso tempore, quo in vivis Alphonsus erat Rex, floruit & ipse in magna iuris studii fama. Trithemius de eo: *Garsias natione Hispanus, vir in utroque Iure exercitissimus, ingenio subtilis, consilio promptus & cautus,*

(1) In Rabbi Nachmanidis historia de concertatione cum Fratre Paulo Christiani Barcinone habita, apud Wagenheilium, *Tel. ign. Satan.* subextremum, pag. 58. inducitur *Frater* quidam *Raimundus* (ברוך ריימונד) de Divina Trinitate verba faciens, atque ita Iudæos alloquens: *Agnoscite tandem Trinitatem.* Fueritne autem hic *Martini*, an *Pennafortii* Raimundus? Incertum. Verum cum sub initium historię eiusdem concertationis pag. 24. recursæt idem *Frater Raimundus* sandi ut velit copiam Nachmanidi faciens, modo tamen nihil proferat quod in contentum Christianæ Religionis cedat: putaverim magis hæc *Pennafortio*, cuius summa erat in eo confessu atque apud Iacobum I. Aragoniæ Regem auctoritas, quam *Martini Raimundo* congruere. Nec dissimulandum in eiusdem concertationis historia pag. 52. mentionem extare *Fratri* cuiusdam *Peiræ*, quem Nachmanides ברוך פיירא חכם גדול *magnum sapientem*, interpretis vero *Professorum facile doctissimum* appellat. Existimo autem Hebraica voce פיירא, *Piëra* potius (quod & oppidi in

& in solvendis quæstionibus causarum acutus, apud suæ facultatis professores suo tempore in pretio habitus, docendo & scribendo nomen suum dilatarvit. Fertur enim in Iure canonico & in Legibus plura conscripsisse opuscula, quæ ad manus nostras non venerunt. Exstant eius

242. *Super Decretalibus libri V.*

& in Legibus plura. Claruit temporibus *Rudolphi Imperatoris anno MLCXX.* * Hæc ille. Mentionem quoque eius, atque huius *super Decretales* commentatii faciunt (*super Extravagantes* inscribitur in catalogo librorum *Benedicti Papæ XIII.*) atque eodem quidem sensu *Raphael Maffæus Volaterranus* libi 21. *Commentariorum Urbanorum* ¹, *Iacobus Philippus Bergomas* in *supplemento Chronicorum* ², *Lucius Marinæus Sculus* *De laudibus Hispaniæ* lib. 6. ³ *Franciscus Tarafa* *De Regibus Hispaniæ*, in *Alphonso X.* *Alphonfus Garsias Matamoros* in *Apologetico* ⁴, qui disertè *Hispanensem* vocat, *Ioannes Mariana* lib. 14. cap. 16. (2).

243. BERNARDUS DE SCLOT Catalanus, genere nobilis, qui vixit sub Iacobo & Petro Aragoniæ Regibus, vernaculâ linguâ conscriptam reliquit rerum sui temporis historiam, quæ adhuc in schedis latet, sic inscriptam:

Chronicas de conquestas de Catalunya, compostes è ordenades per en Bernat de Sclot. Aliàs: *De les histories de alguns Comtes de Barcelona, y Reis de Aragò.* Huius exemplum servat *Matriti* excellentissimus *Marchio Mondexarensis.* Sed hanc, ne prorsus lateret, à se in Castellano sermonem eleganter conversam publicavit, affixis oræ notis, *Raphael Cervera Barcinonensis*, quæ in eadem hac urbe edita fuit apud *Sebastianum de Cormellas* anno MDCXVI. in 4.º (3)

Sub

Catalonia nomen, & gentis cognomen est non infrequens) quam *Peira* legi debere. *Raimundi Martini Pugionis* opus extat in Bibliothecæ *Escorialensis* sæculi XIV. ineuntis codice *Lit. K. Plut. II. n. 19.* (T. III. Latinor. pag. 350.)

(2) In Galliarum Regis Bibliotheca T. IV. pag. 531. cod. 3949. extant *Gregorii X. Constitutiones in Concilio Lugdunensi editæ cum glossis Magistri Garsie.* Item pag. 535. cod. 3993. *Breviarium apparatus Innocentii IV. auctore Bernardo Compostellano: præmittitur apparatus Magistri Garsie Hispani super novissimis Decretalibus.* Alius videtur hic *Garsias* à cognomine *Canonico Toletano*, tractatus *De reliquiis Martyrum Albini & Ruffini* auctore, cuius meminit *Montfauconius Biblioth. Bibl. MSS. in Vaticana T. I. pag. 17. col. 2. n. 163.* Item à *Garsia Perezio* Interprete ex Arabico operis inscripti *EL LAPIDARIO*, cuius paulò ante meminimus.

(3) Exstant hæc *Chronica* patrio Auctoris seu *Lomolino* sermone in ea Bibliothecæ *Vaticanæ* parte quæ olim ad *Urbini Ducem* pertinuit, num. 894.

* Sic. Ref. MCOLXXIII.

¹ Pag. 496.
² Sub Martini Papa IV. fol. 237.
³ Pag. 60.

⁴ Pag. 812. tomi 2. *Hispan. illust.*

244. Sub idem tempus ornamento haud mediocri amplissimo Minorum ordini hoc sæculo nato PONTIUS fuit CARBONELLUS Catalonia civis, Barcinone, ut creditur, natus, religiosissimus vir simul & doctissimus. Sub hoc præceptore ac morum formatore Ludovicus Caroli Salernitani principis filius, Caroli Neapolitani regni Regis nepos, cum ante infulas Tolofanas, & proVectam absolutamque insignium virtutum ætatem (quibus post mortem quam citissimè à Ioanne XXII. Pont. Max. Sanctorum albo adscribi promeruit) apud Aragoniæ Regem Alphonsum in custodia loco parentis pro obside detineretur, pietateque non minùs quàm doctrina in eum virum adolevit, qui candelabro inde lucernæ instar impositus, tempore suo per Galliam, immo Europam universam, splendidissimè coruscavit. Malè quidam Ludovicum hunc Episcopum cum Ludovico Francorum Rege, sanctum nempe cum sancto confundentes, huius Regis præceptorem Carbonellum fuisse opinati sunt. Cur enim præceptore usus Hispano fuerit homine Rex Gallorum in regno isto doctissimorum ubique virorum feracissimo? Episcopus certè Ludovicus apud Catalanos detentus Catalanum præceptorem habere faciliùs potuit.

^r Henricus Willot *De Scriptor. Franciscanis*. Possivinus in *Apparatu*, Andreas Schotus in *Bibliot. Hispana*, Alva in *Judicio Salomonis* vulgaris linguæ. Contra quos pro vera historia sunt Wadingus infra laudandus, & post plures alios Vincentius Baronius lib. 1. Apologeticæ sui ordinis Dominicanæ sect. 2. articulo ultimo §. 2.

^r Tomo 2. ad an. MCCXCVII. num. 35.

^r Fol. 55.

245. Incidit Pontius iam senex in ea tempora, quibus de paupertate Franciscanorum acriter disputabatur inter Minores ipsos; atque eo quòd is non improbaret doctrinam Petri Ioannis Olivi Galli, eiusdem familiæ, circa eiusdem paupertatis mensuram, atque eius libros interdictos apud se retineret: in carcerem missus ærumnisque vexatus, circa annum huius sæculi nonagesimum obiit, iacetque in cœnobio Franciscanorum Barcinonensium. Cuius innocentiam post mortem Deus multis miraculis (uti Wadingus ait in suis *Minorum Annalibus*^s) contestatus fuit. De eo videndi Bartholomæus Albizius Pifanus in libro *Conformitatum S. Francisci cum Christo* lib. 1. fructu 8. idem Wadingus *De Scriptoribus Minorum*, Antonius Dominicus *De Sanctis Catalonia* lib. 2. ^t Scripsit (Wadingus laudatus ait)

246. *Commentaria in universa Biblia, ad singula loca collectis abundè sanctorum PP. sententiis, ita ut non ineptè vocari possit Catena SS. PP. in universam sacram Scripturam*. Reperitur octo non minus tomis contentum opus in bibliotheca Tolotana fratrum Minorum, summè expetitum ab eis qui contrectaverunt, sed usque nunc

voto suo fraudatis (1). Scio quas ex manuscripto codice isto, in quo & Evangelia continentur, controversas moverit Sancto Thomæ Aquinati de *Catena in iv. Evangelistas aurea* dicta, Petrus Alva & Astorga Franciscanus; & quid illi fuerit repositum. Reverendus quidem Pater Thomas Harney Dominicanus Belga, *Epistolam apologeticam* scripsit ad Rever. P. Petrum de Alva de secunda editione eius Nodi indissolubilis, & publicatione libelli cui titulum fecit: *Certum quid*, Bruxellis apud Ioannem Mommart MDCLXIV. in 4.º In qua epistola liquidis testimoniorum probationibus contendit iniuriam fieri maximam vero *Catena in Evangelia* auctori S. Thomæ Aquinati, ex eo tantum quòd sub Pontii Carbonelli nomine hæc simul cum aliis in ceteros Biblicos libros *Catenis* Toleti reperiat; cum potuerit (id quod verissimilius est, Thomæque sanctissimo doctore non iniuriosum) Carbonellus in Thomæ invento sibi placens, reliquos Bibliorum post Genesim libros catenata ista ex SS. Patribus explanationis ratione percurrere & illustrare; & in *Evangelia* istam *Catenam*, quæ S. Thomæ esset, subsequenter suis, veluti partem completi iam à se deinde magni operis, attexere. Certissimum quippe auctorem esse Angelicum doctorem *Catena* huius, constat ex epistola eius ad Evangelium Matthæi nuncupatoria ad Urbanum IV. Papam, qui obiit anno MCCCLXIV. & ex alia dedicatoria trium Evangelistarum præter Matthæum, ad Cardinalem Annibaldum: ex Thomæ Reginaldi socii indiculo, & S. Antonino; exstatque in Vaticana bibliotheca eiusdem rei testimonio antiquissimus codex laudatæ *Catena*: quem ipsum esse oblatum Urbano Papæ ab auctore, verisimile multi credunt. Vide sis Vincentium Baronium lib. 1. *Apologeticæ ord. Prædicatorum* sect. 2. §. ultimo articuli 2.

247. Petrus Alva contendit fuisse æqualem S. Thomæ Pontium Carbonellum, & præceptorem S. Ludovici IX. Regis Galliarum. At fallitur. Nam anno MCCCXXXIV. in Capitulo generali Franciscanorum apud Cadurcum (nunc Cahors in Gallia) literæ quædam Benedicti XII. Papæ lectæ sunt, quibus præscripsit ordini quasdam leges ex consilio Cardinalium & aliorum religiosorum, ubi nominatur Pontius Carbonellus Provincialis Aragoniæ. Hæc notitia legitur in ipsius ordinis constitutionibus.

248. S. Thomas^u quinquagenarius obiit anno MCCCLXXIV. & *Catenam auream* ab-

^r Ex Fr. Martini Harney Dominic. *epist. apologetica ad R. P. Fr. Petrum Alva &c. De secunda editione eius Nodi indissolubilis & publicatione libelli cui titulum fecit: Certum quid* Bruxellis typis Ioann. Mommarti anno MDCLXIV. in 4.

(2) Vidimus non semel hæc Pontii Carbonelli volumina apud Patres Minores Tolotanos insignis San-

cti Ioannis Regum cœnobii ad annum MDCCL.

absolverat ante annum MCCCLXIV. nam illam Catenæ partem absolutam dedicavit Urbano IV. qui obiit hoc anno. Carbonellus autem obiit circa annum MCCXC. si credimus Antonio Vincentio Domenec *De Sanctis & illustribus viris Principatus Cataloniae* scribenti, & Lucae Wadingo Annalium Franciscanorum collectori. Et ratio temporis congruit. Fuit enim S. Ludovici postea Episcopi Tolosani præceptor Carbonellus. Quod enim Willot, Possévinus, & Schotus, & quidam Hugo Carbonellus, scribunt Pontium Carbonellum præceptorem fuisse S. Ludovici Regis, nullo modo est credibile. Et ratio congruit. Carbonellus enim fuit Catalanus; & non videtur in Gallia, quæ tot viris doctissimis abundabat, ad confessorem (*præceptorem*) Regis assumi potuisse. Fuisse autem confessorem (*præceptorem*) S. Ludovici Tolosani verisimile magis est; quia S. Ludovicus cum duobus fratribus pro patre Carolo Siciliae Rege qui ab Aragonensi captus fuerat obses datus non procul à Barcinone (ubi habitabat & obiit Carbonellus), præceptore usus istius loci Minorita (*credenaus est*): cui muneri aptissimus erat Carbonellus.

249. Deinde, si Carbonellus octo, talia qualia dicuntur, volumina, in sacra Biblia edidisset & Parisiis habitasset, præceptor Regis Galliarum: penè impossibile creditu est, quin toto celeberrimum orbe semper fuisset, contra quam nunc accidit, Carbonelli nomen. Præterea Willot & Wadingus in rebus domesticis versatissimi, obitum Carbonelli constituunt viginti ferè annis post S. Thomæ mortem. Sanctus autem Thomas Catenam in Matthæum annis ante mortem, ut minimum, decem, hoc est triginta ferè ante Carbonelli obitum, absolverat. Nec bene argumentatur Alva ex eo quòd septem alios tomos in reliquis Scripturæ partes, eodem modo ac in istud in Evangelia commentarium, Catenæ formâ composuerit; nam potuit is inventum quod S. Thomas coeperat in Evangelia, ipse in aliis sequi. Credendum enim est S. Thomæ in epist. dedica-

(1) Exstat penes me *Beati Thomæ Aquinatis Continuum in Evangelium Sancti Iohannis*, satis antiquum fol. absque anni, Typographi & Loci notatione. Et in alio volumine eiusdem omnino typi: *Continuum in Evangelium Sancti Marci*, cui præmittitur nuncupatio *Reverendo in Christo Patri Domino Anivaldo &c.* & in fine subditur:

Aspicis illustris lector quicumque libellos &c.
MCCCCLXX.

ut in *Conr. Sweeneyheimii & Arnoldi Pannartzii* editionibus. Vid. de hac Guill. Franc. de Bure *Bibliogr. Instruct. volum. de Theologie pag. 143. n. 148.* &

tionem operis sui ad Urbanum IV. & in epistola dedicatoria trium aliorum præter Matthæum Evangelistarum ad Cardinalem Anribaldum. Citat opus hoc S. Thomæ Reginaldus eius socius, & S. Antoninus. In Vaticana bibliotheca antiquissimum exstat exemplar, quod creditur illud esse quod auctor obtulit Urbano IV. Plura dictus Harney contra Alvam (r).

250. Ad ætatem Alphonsi Regis, sub quo vixisse fama est, referimus memoriam GAUFREDI archidiaconi Toletani (vulgari nuncupatione IOFRE DE LOAYSA fuisse, D. Iosephus Pellizerius alicubi monet) qui scripsit *Supplementum*, seu *continuationem historiae Hispanæ Roderici præsulis Toletani*. Eam quidem vulgari lingua; hanc tamen ex ea in Latinum vertit Arnaldus de Cremona Cordubensis canonicus; idque rogatu ipsius auctoris, atque D. Ferdinandi Guterii, qui sub initium sequentis decimi tertii sæculi eidem Cordubensi urbi Episcopus præfuit. Quam interpretationem adfervari Parisiis in collegio Navarræorum testatur idem Pellizerius *.

251. Meminit certè huius operis, Latinaque ex eo verba adducit, in Gallica *Benearnensi historia* Petrus de Marca lib. 7. cap. 8. §. 6. & in Notis ait custodiri ms. in laudato collegio Navarræ. Meminit & Arnaldus Oihenartus *Notitiæ Vasconie* cap. 17. ^v qui ducentessimam vicesimum primum eius caput (adèd vastum opus Hispaniæ nostræ honorificentissimum desideramus adhuc) laudat. Recordatur itidem huius continuationis Ioannes Iacobus Chiffletius *Vindiciarum Hispanicarum* cap. 12. ^z Memoriam autem nos retinemus ab aliquo audivisse, *Continuationem*, seu *supplementum* quoddam historiæ Roderici Toletani asservari membranceo codice in bibliotheca Hispalensi Ducis Alcalitani, quæ hodie est Excellentissimi Ducis Medinæ-cæli.

252. Theologum historico subiicimus, Gaufredo scilicet Toletano BERNARDUM Dominicanum sodalem, quem Leander Albertus lib. 4. *De viris illustribus ordinis huius Prædicatorum* Scriptorem agnoscit, ex quo Antonius Senensis, Alphonsus

Guill. de Bure filium, *Catalog. libror. Ducis de la Valliere T. I. pag. 58. n. 196.* Item: *Continuum in quatuor Evangelia* Venetiis MCCCCLXXXII. fol. in cuius fine legitur:

Beati Thomæ Aquinatis Continuum in quatuor evangelistas finit feliciter: magna cura diligentiaque emendatum atque correctum. Impressum Venetiis impensa ingenioque Hermannii Lichtenstejn Colonienfis atque Iohannis Hamman Spirensis sociorum Anno Dominici natalis MCCCCLXXXII. die vero quarta Septembris:

quæ editio utriusque *De Bure* diligentiam fugisse videtur.

* In *Memoriali* per Don Fernando de los Rios fol. 10.

^v Pag. 378. & 379.

^z Pag. III. editionis Antwerp. omnium Chiffletii operum.

sus Fernandez, & ceteri Dominicanorum nomenclatores, necnon & Antonius Posssevinus in *Apparatu*, profecerunt. Hispanum vocant Senensis, Fernandez, & Ioannes Marieta lib. 14. *Historiæ Eccles. Hispanæ*, ubi de Hispanis Dominicanæ familiæ Scriptoribus agit, eumque cognomento VOCATUM appellat.

253. Ambiguum tamen videri potest, an hunc confundant Hispani nostri cum Bernardo de Trilla diœcesis Nemaufensis Occitaniæ Galliarum provinciæ, cui & præfuisse dicitur: quem seorsum laudant iidem Senensis & Fernandez, & ex Senensi Posssevinus. Eadem quippe utrique adiudicata ferme opera eò intendunt animum falli tergiversantem. At hunc quoque Bernardum de Trilla Hispanis annumerat Gesneri epitomator. Sed audiamus Philippum Labbeum in *Bibliotheca manuscripta* recensentem libros mss. Gabrielis Naudæi doctoris medici Parisini^a, in quibus enumerat *Fr. Bernardi de Tritia* (non Trilla) *Hispani magistri, in Theologia, ordinis Prædicatorum, quæstiones XVIII. De cognitione animæ coniunctæ corpori Parisiis disputatæ. Incipiunt: Queritur s. utrum anima coniuncta corpori intelligat veritatem naturaliter cognoscibilem per species innatas vel acquisitas &c. Desinit: Sed potius ut passio quædam transiens in ea recepta. Gesnerus iuxta titulum illius codicis ms. bibliothecæ Naudæanæ Bernardum hunc Hispanis annumerat; sed proprius vero Ambrosius Gozæus (Ragufinus) in catalogo Prædicatorum illustrium, ex provincia Provinciæ eum esse dicit. Nam Posssevinus ex Antonii Senensis bibliothecæ diœcesim illi assignat Nemaufensem prope Provinciam, & Avenionem; eundemque circa annum MCCXCI. vixisse contendit. Hæc Labbeus. Nos in medio relinquimus obscuram rem; non tamen ignari familiam de Trilla in Catalanis vel nunc esse, cuius est *Leo de Trilla* Præmonstratensis, in Præpositum Ebusitanæ insulæ superioribus annis creatus (1).*

(1) Hunc Bernardum Quctifus & Echardus *T. I. pag. 432.* invictis rationibus Occitanum Nemaufensem esse affirmant. Vidend. de eo Petri Alvæ opus inscriptum *Pleytos de libros: pleyto 53. pag. 247.* Dertosanæ, ut venditatur, editionis 8°.

(2) Habetur in Bibliothecæ Escorialensis codice sæculi XIV. exeuntis *Lit. Z. Plut. III. n. 4.* atque item in Regiæ Matritensis alio non longe ab Auctoris ævo exarato, in cuius fine, fol. nimirum 82. pag. 2. legitur: *Nos el Rey Don Sancho que fezimos este libro è lo acabamos en este logar, teniendo cercada la Villa de Tarifa; & continuò: En el año de Cesar de mill & trescientos & noventa & uno años:* in quo manifestissimus error est; cum omnino is annus esse debuisset à Christi nativitate

254. Attribuuntur quidem Bernardo Hispano *Commentarii ad aliquos Bibliorum libros: Quodlibeta tria De spirationibus, creaturis, & potentia Dei: liber De anima corpori coniuncta & ab illo separata.* Bernardo autem Trillæ eadem prorsus paululum mutata, scilicet

Postilla super Ecclesiasten.

Super librum sapientiæ.

Super Ioannem, usque ad XI. caput.

Super Apocalypsin.

Super Psalterium.

Super Cantica Canticorum.

Quæstiones De differentia esse & essentiæ.

Quæstio De anima.

Quæstio De potentia Dei.

Quæstio De spiritualibus creaturis.

Quodlibeta aliquot.

Quæstio super totam astrologiam.

255. *Scriptit etiam* (ait Senensis)

Tractatum De cognitione animæ separatæ; sed hunc morte præventus non absolvit. Multa alia scripsisse fertur. Claruit circa annum MCCXCII. P. 4. Monum. Ordinis. Hæc de Trilla Senensis, quem alii sequuntur, Fernandez, Posssevinus, Gesneri epitomator.

256. SANCIVS quoque Rex Castellæ ac Legionis, Alphonsi Sapientis filius, qui ab anno MCCLXXXIV usque ad MCCXCV. rerum potitus fuit: *Documenta* quædam Ferdinando filio, huius nominis Reges inter Castellæ quarto, seu *Librum* (ita vocant) *documentorum*, vernaculâ tamen linguâ reliquisse in schedis dicitur, auctore mihi viro magnæ fidei doctrinæque historicæ Didaco de Colmenares in *historia Segorviensis urbis.* Asservatur ita inscriptus: *Castigos, & documentos que dio el Rey D. Sancho el Bravo à su hijo el Rey D. Fernando el IV. antiquo admodum caractere ms. in folio in bibliotheca quæ fuit Excellentiss. Comitis de Villa-umbrosa (2).* Hunc Regem maiores nostri ob bellicam strenuitatem, animique magnitudinem *Don Sancho el Bravo* appellare consueverunt, quod lau-

MCCXCI (I. Mariana Tarifæ obsidionem ad annum MCCXCII. refert, XIV. 16.). Scripsit præterea SANCIVS Hispanicum iustæ molis opus inscriptum LUCIDARIO, in quo primum *De celo, de astris, Sole, Luna: de Deo eiusque in cælis sede: de Dei figura: De Trinitate: De animæ rationalis sede: De incarnatione Verbi: De Angeli ad Mariam Virginem salutatione, de que perpetua Eiusdem virginitate: De Christi morte, resurrectione, descensu ad inferos, ascensu ad cælos cum humanitate quam assumerat, deque aliis bene multis tum Theologici tum physici atque ethici argumenti.* Exstat in Regia Bibliotheca Matritensi in codice chartaceo sæculi XV. in cuius fol. 3. pag. 1. col. 2. in fine legitur: *E por ende nos Don Sancho por la gra-*

laudis potius quam vituperationis verbum inter nos est; quamvis non dubitem quin etymon à *pravo* duxerit, quod ferocem denotat Senecæ lib. 1. *De ira* cap. 17. de Pifone loquenti: *Vir à multis vitiis integer, sed pravus.*, & cui placebat pro constantia rigor.

257. Ad hoc idem sæculum referendus est IOANNES diaconus Matritensis, qui brevi relatione (prout oportuit factum, bonaque requirit fides Historici) conscripsit *Vitam S. Isidori agricolæ Matritensis*. Cuius quidem anima volâsse ad cælum superioris (scilicet XII.) sæculi circiter annum septuagesimum dicitur, relicto in terris ad D. Andreæ Apostoli Matritensis curiæ parochiale templum pretiosissimo exuviarum thesauro: quibus honorificentius adservandis atque Ecclesiastico ritu colendis, sub Philippi IV. ultimos vitæ annos, novum & pulcherrimum Ecclesiæ ipsi contiguum amplitudine templis par sacellum, regis, & fidelium eiusdem regii oppidi magnis sumptibus, curâ optimi & gravissimi Senatoris regii D. Antonii de Contreras, ædificatum fuit. Cùm vir sanctissimus atque Matritensium patronus, à Gregorio XV. Papa, unâ cum Ignatio, Francisco Xaverio, Theresia de Iesu, atque Philippo Nerio, in Sanctorum catalogum die XII. Martii MDCXXII. sub initium nempe Philippi eiusdem Regis, fuisset relatus.

258. Vitæ auctor non quidem S. Isidori, sed eorum saltem æqualis fuisse videtur, qui de rebus eius sanctissimè ac mirabiliter gestis testimonia ei dixerunt, ut ex illis verbis colligere datur: *Ut relatu bonorum virorum didici*. Et infra: *Et hoc, prout à fidelibus narratum est testibus, dignum duximus scribendum*. Constat verò post quadraginta ad minùs post obitum eius annos commentariolum hoc literis ab eo consignatum, cùm translationis sancti corporis, quæ quadragesimo circiter S. Isidori vitæ immortalis anno contigit; necnon & miraculorum post eam patratorum disertè meminerit. Ex archivo S. Andreæ Apostoli memoratæ Ecclesiæ Matritensis, in quo liber venerabili antiquitatis nota insignis conditur, acta viri sancti plures in literas retulerunt, quos refert Ioannes Tamaius *Martyrologii Hispaniæ* 3. volumine die xv. Martii, iisdem actis seu Ioannis diaconi libello, quod & alii fecerant, typis edito. Nempe Iacobus Bleda è Valentia regno Dominicanus à se ex Latino in vernaculam linguam conversum dedit foràs cum additionibus affatim luculentis: quarum cap. 1. ea omnia adducit quæ germanam veramque esse hanc historiam confirmant; & auctores, qui eâ, uti autentico veteris illius ævi monumento, absque hæsitacione ulla utuntur, laudat. Prodiit Matriti apud Thomam Iuntam MDCXXII. in 4.º

259. ARNALDUS PONTIUS, sive PONS (Catalanusne, an Valentinus incertum) cùm in Podii domo (*El Puig* vulgò) Valentia urbi proxima, Fratrum Redemptorum, qui sub Deiparæ Virginis patrocinio appellationeque militant Deo se mancipâ-

N fer,

gracia de Dios Rey de Castilla de Toledo de Leon & de Galicia & de Sevilla de Cordoba de Murcia de Jaen del Algarbe: e Señor de Molina: e hijo del muy noble Rey Don Alfonso e de la muy noble Reyna Doña Violant. el setimo Rey de los que fueron en Castilla e en Leon que ovieron este nombre &c. pergitque usque ad fol. 4. pag. 1. alia interferens quæ huc non pertinent, post quæ: *E por esta razon tenemos por bien e por derecho de començar este libro à su servicio (de Dios): e por esso pedimos merced à él è à la Virgen bienaventurada Santa Maria su Madre en guisa que nos è ellos ayuden que le podamos acabar. porque sea à su plazer è à su servicio: porque este libro es todo razon de preguntas e de respuestas & comiença assi: Maestro Yo sò tu discipulo e tu me has enseñado mucho. Empero el saber que tu me mostraste es todo de Thologia. E en esta villa en que nos vivimos (incertum quæ urbs fuerit, forsan Salmantica; sed putò ἀλλυγοπέρα hæc esse) hai muchas escuelas en que se leen muchos saberes: è contese me muchas vegadas que vò allà à estas escuelas hà algunas dellas por veér que tales son: e otrosy por oir los maestros que y estan leyendo si amuestran tan bien à sus discipulos como vos mostráredes à mi: E acabese me que he de entrar en algunas de estas escuela-*

*las que es en el arte que llaman de Naturas. è fállo y buelta muy gran disputacion entre los escolares con su maestro. E tan grande fue el sabor que dende õve de aquellas cosas que y vò disputar que :: E vos quiero manifestar de toda la verdad è tornar y muchas vegadas por oyr porque aprendiesse mas: è quanto bien pare mientras en aquellas cosas que allè õy fallè que muchas eran contrarias de las que õy à vos. E en ante que lo viniessè à disputar con otro escolar quèselo veer con vos que sòdes mi maestro que me dieessedes recaudo à las cosas que vos Yo demandare segund lo que sabèdes & entendèdes. In fine codicis legitur: *Acabòse en el mes de Marzo año del Señor de mill & quatrocientos & cinquenta & cinco. Este libro es llamado Lucidario no porque fue assi llamado el maestro que lo fizò, mas fue compuesto à semejanza que un discipulo preguntaba à su maestro todas las cosas que en él son puestas: el qual libro habla primèramente de la santa Teologia è Filosofia natural. Apud Maittaire. *Annal. Typogr. T. IV. part. 1. pag. 439. reperi huius operis titulum Italicè: LUCIDARIO libro così detto. Dialogo trà Maestro è Scolare: per Dominicum di Silvestro de Cini: 10. Marzo 4.to Bononiæ 1482.***

(1)

set, quantumvis annis maior ac vertice canus, sacræque iam theologiæ doctor susceptus inter sodales fuerit: egregiè quidem ferum adventum insigni virtutum omnium exercitio compensavit: cubare in lacrymis perdius ac pernox, sævè corpus affligere, pietatem insuper quibusdam scriptis insinuare. Inter autem asperrima hæc centesimum fermè annum attigisse dicitur.

▷ Alphonfus Ramon in *Hist. Mercenariorum*, Franciscus Zumel *De Præfatis Ord. sui Generalibus*, Salmeron *Reverendos historicos*.

260. Opuscula ista ab eo emanasse domesticis credimus testimoniis ^b:

De bono meditationis libellum, quo explanantur ea quæ S. Bernardus *De modo orandi* scribens olim docuerat.

261. *Super illa verba Genesis cap. 24. Egressus fuerat Isaac ad meditandum in agrum inclinata iam die*, tractatulum: ex quorum verborum crebra repetitione magno se afficiebat solatio.

262. *De meditatione mortis*. Aliaque non satis distinctè memorata: quæ omnia, Latine an vernaculè scripta fuerint, iidem reticent.

Floruisse sub Petro Amerio Generali Præfecto huius ordinis quarto dicitur.

263. Eiusdem instituti sacri Mercenariorum sodalium fuisse dicitur, atque huius sæculi exeuntis præsul Ecclesiæ Giennensis, & Granatæ inclytus Christianæ Fidei confessor, PETRUS PASCHALIS, vel PETRUS NICOLAUS PASCHALIS, Valentinus: qui cum illius ævi more (ut quibusdam placet) adversus Granatenses Mauros, quibus Ecclesiæ eius Giennensis ditio proxima est, incursionem aliquando bellicam faceret, aliàs, dum dioecesim suam pastor inviseret: captus ab iis Granatamque fuit perductus, atque in ea ærumnis, vexationibus, carceratione, tormentis maceratus, ac forsan gladio capite plexus.

264. Hic ad instar martyris apud domesticos celebratur, Granatæque in cœnobio SS. Martyrum huius instituti Mercenariorum exalceatorum magna cum veneratione asservantur candidissima eiusdem, uti creditur, caput, ossaque; unà cum cruce, aliisque pastoralibus ornamentis, anno MDLXXXVIII. in quodam subterraneo carcere (Arabibus *masmorra* nuncupato) ex iis uno, quibus captivos includere mos eorum fuit, reperta. Placet aliis Beatæ corpus asservari; qui & sepulturæ locum ostendunt ita inscriptæ, ut nequeat de alio intelligi.

265. Cuius religiosum cultum antiquissimum iam agnovit & approbavit Clemens Papa X. die xi. Decembris MDCLXXIII. necnon & insurgentes adversus communem

existimationem quosdam ordinis sanctissimæ Trinitatis, æque redemptionis captivorum, sodales, Petrumque ordini suo tam scriptis quàm picturis vindicantes, opportunè repressit; librumque de huius S. Martyris Vita sub nomine fictitio S. *Petri de Figueriis Carpi de Valentia*, non incerti auctoris, damnavit literis è sacra Rituum Congregatione emanatis, cum die III. Septembris MDCLXI. tum xxx. Martii MDCLXXV. Miratus equidem sum hominis, iam aliàs in hac re malè audientis, singendi temeritatem (an impudentiam dixerim?) lecto ad libelli calcem eorum auctorum sui huiusce ordinis sanctissimæ Trinitatis syllabo, quos in testimonium iam à se dictorum laudavit. Inter quos Robertus Palmer Anglus in libro *De redemptionibus* per eiusdem familiæ fratres usque ad suum tempus factis, anno MCCCVI. scripto: Ioannes Blakney eiusdem gentis, in libro *De mundietatibus* anno MCCCIV. Ioannes Betay Scotus in libro *De laudibus ordinis sanctiss. Trinitatis* anno MCD. Robertus Lander, similiter Scotus, in libro *De viris* eiusdem *illustribus* anno MCDXX. scriptis; tandemque Ioannes de Burgos in libro ms. *Burgensique* in cœnobio asservato, cui titulus: *Collectanea ordinis sanctiss. Trinitatis* anno MD. ab auctore formato.

266. Quorum duorum ex Anglia altum est silentium apud Ioannem Pitæum, qui duos alios Ioannes, Lelandum & Balæum, secutus fuit, & exscripsit, diligentissimos Angliæ Scriptorum perscrutatores. Aliorum autem duorum Scotorum notitia liberalissimum, ne ultrà dicamus, erga suam hanc gentem Scriptorum pariter enarratorem Thomam Dempsterum omnino fugit. Ioannis demum Burgensis neque nomen neque istum *Collectaneorum* librum auditum unquam aut visum fuisse ex confessione constat Iosephi Rodriguez, Valentiaë urbis conventûs Ministri (1), qui conquirendis huic rei firmandæ Castellæ cœnobiorum, atque adeò Burgensis tabulariis, diu vacavit: literis nempe ad Vincentium Dominicum Henricum sodalem datis, quæ typis editæ sunt & ostensæ in causa super hac re hic Romæ agitata. Hæc nos ex occasione huius de instituto Petri nostri martyris controversiæ.

267. Asservantur in bibliotheca Regia Laurentina quædam beati nostri Petri Nicolai Paschalis opera duobus voluminibus in folio manuscripta, scilicet, in primo: *La impugnacion contra la secta de Mahoma,*

(1) Prodiit huius Iosephi Rodriguezii Bibliotheca

Valentina, Valentiaë ad ann. 1747. fol.

y defension de la ley Evangelica de Christo, por Don Pedro Obispo de Jaen compuesta. Continetur 198. chartæ foliis. Incipit: *En los libros los titulos y las rubricas alumbran los corazones de los que leen &c.* stilo scilicet Castellæ tunc vernaculo, quo scriptum est eiusdem serè temporis *Partitarum*, sive *Alphoncini Iuris*, opus. Sequitur prologus, in quo ait, ut opitularetur eis, qui ob ignorantiam eius mali quod in Mahometi secta, atque eius boni, quod in lege nostra continebatur miserè peribant, inter Mauros scilicet: se ex Latino in Castellanum vertisse Mahometi eiusdem vitam, sicuti eam in libris nostris descriptam reperit; quibusdam tamen adiunctis, quæ à Mauris ipsis audiverat & in eorum libris legerat, ultra id quod in Evangeliorum & aliis Ecclesiæ authenticis libris scriptum invenit. Hispanâ inquam linguâ, quæ inde aut ipse auctor, aliufve in Latinum vertit, cum Latina quoque extant, ut mox videbimus.

268. Dividitur totum opus in sedecim titulos.

I. *De la historia de Mahomat, y como se prueva; y de su secta de los Moros, y como se prueva que no es verdadera, ni puede ser salud de las animas en ella.* Continet capita octo.

II. *De la encarnacion de Iesu Christo.*

III. *De la nacencia de Iesu Christo nuestro Salvador.*

IV. *De como adoraron los tres Reyes Magos à nuestro señor.*

& consequenter de aliis vitæ Christi mysteriis: quæ apud D. Martinum de Ximena Iuradó in *Annalibus Ecclesiasticis Gienensis urbis* videri possunt ^c.

XIV. Titulus, *De las imagenes est.* xv. *De la Trinidad.* xvi. *De como se prueba que Iesu Christo dixit que èl era Dios.* Monet ibi se anno MCCC. his scribendis incumbere, quo ipso mortuus dicitur.

269. Alterum volumen, supra pergamenam chartam, quâ compactum est, *Viridarii* nomine inscriptum, aliaque aliorum opera continens, hæc habet Paschalis nostri:

I. *Glossa del Pater noster*, cum hac inscriptione: *La glossa del Pater noster, que hizo Don Pedro Obispo de Jaen, jaciendo preso en la ciudad de Granada; e fizolo e ordeno, è compusolo en razon de defension de la ley de Dios, è por razon de que ningunos* *Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

(1) Sistimus eius operis initium & prologum Lemofino idiomate, qualia leguntur in antiquo Vaticano Codice olim Christianæ Suecorum Reginae num. 2056. è quo ad annum MDCCLVIII. Romæ cum essemus, exemplum authenticum describi nobis fecimus: *En nom de Deu è de la Verge Maria. Comença*

Moros ni Judios non se puedan llamar hijos de Dios, si non aquellos que laudan en su santo nombre, que es Christo. Incipit: *Porque algunos Moros y Judios dizen, que tambien pueden ellos dezir el Pater noster, segun su secta &c.* Nec diversum ab hoc opus existimo *Vitam Christi*, quæ attribui nostro Paschali non nusquam solet.

270. II. *Libro en que prueva que Dios es Trinidad:*

qui videtur ampliatio aut locupletatio tituli xv. *De Trinitate* alterius operis iam laudati contra Mahometanorum sectam, & pro Christiana lege.

III. *Contra los que dizen que hay Fados, y Ventura, horas menguadas, signos, y Planetas, en que nacen los hombres: sive contra genethliacorum superstitionem.*

IV. *Explicacion de los diez mandamientos.*

V. *Explicacion del Credo.*

271. Hucusque opera duobus his voluminibus comprehensa, quorum priori possessor nomen suum subscripsit Licentiatu Martinez Prior; posteriori annotatum legitur: *Variorum hoc tractatum exemplum absolutum fuisse xx. die Martii anni MCCCXCII. nonaginta scilicet duobus à morte sancti viri annis.* Fuerunt, antequam Regio huic thesauro accenserentur, clarissimi viri Gundisalvi Argote de Molina, qui Philippo Regi II. Catholico dono dedit, ut eò illa inferret.

272. VI. Præter hæc aliud ab eo extat opus quod *Biblia pequena*, *Biblia parva*, nuncupatum se vidisse in membranis antiquissimis lingua Provinciali seu Lemofinâ, hoc est, vernaculâ Valentia regni unde erat, exaratum, & eodem in monasterio SS. Martyrum (*Granatensi*) conservatum D. Iustinus Antolinez sacri montis Illipulitani eadem in urbe Granatensi abbas & Episcopus aliquando Dertusensis, in historia eiusdem urbis adhuc inedita reliquit scriptum. Huius quidem exemplum in Italicam linguam olim, nempe ut videtur ante ducentos annos translatum, invenimus nos Romæ in bibliotheca Theatinorum S. Andreae de Valle ^d: unde hic initium libri seu prologum, dum Valentium nostrates celant (1), hoc idiomate dabimus. *In Dei nomine, è gloriosa Virginis Maria. Incomenza il prologo del libro*

N 2

or

^d Pluteo 19. tabulâ supremâ, nisi mutatus inde sit.

lo Pròlech del libre ordenat per lo molt Reverend Senyor Bisbe per la gracia de Deu de la Ciutat de Jahén de Castella, açi no anomenat, à la honrà de Iesu Christ, è per informar los simples feels Christians; per ço ques púsquen defensar è rahonar de totes les demàndes è questions que los mal-

ordinato per lo reuerendo Signor Episcopo per la gratia de Dio della città di Jahèn del regno di Castella, ad honor di Jesu Christo, per informare gli semplici Christiani delle santa Fede Catolica. Et prosequitur huic titulo præfationem subiungens: *Come io detto Religioso, & Episcopo per la gracia di Dio della città di Jahèn del regno di Castella, così nominato, harvesse letto trenta anni in Theologia, & altre scienze, per mia desaventura fui preso in poter del Rè di Granata; & vedendo io assai delli detti Christiani, qui captivi, & per non sapereno de lettere, ne sapereno la fede degli Christiani, alcuni Giudei mercanti &c.*

273. Ait inde se annorum esse septuaginta, formâsseque hunc librum per interrogationes & responsiones instruendis Christianis, ut tam Iudæis quàm Mahometanis aliisque perversis gentibus Fidei nostræ rationem reddere possent (1). Non autem esse hunc librum, in quo certè nomen subticetur, auctoris D. Gundisalvi Zunicæ (qui & Episcopus Giennensis, & Mauro-rum fuisse Granatæ servus dicitur), idem D. Justinus Antolinez aptè comprobatur, argumento inde ducto, quòd Gundisalvus is ante Episcopatum uxoratus fuerit; nec in hac mariti, atque item viri nobilis & laici, conditione cui professorium munus parum conveniebat, annis non minis triginta docuisse eum theologiam, simile vero est. Accedit coniecturâ nostrâ potius esse ut Valentinus homo Valentinâ linguâ scripserit hoc est vernaculâ, quàm exterus aut peregrinus, qualis Zunica fuit.

274. VII. Oratio item, quæ incipit: *O principium sine principio*, deperdita est: cuius ipse meminit in libro *adversus Mahometi sectam* his verbis: *E sabed amigos, que yo escribi una oracion en Latin, que comienza: O principium sine principio. En la qual brevemente comprehendí gran parte de las historias de los Evangelios, e de las cosas que son escritas en este libro. Sed habemus iam post annotata hæc preli beneficio vulgo communicata hæc S. Martyris*

maloats juhèus, è les altres nacions malvades fan als dits feels Christians de la Sancta Fè Catholica. Et pergit: Com Yo dit Religios è Bisbe per la gracia de Deu de la Ciutat de Jahèn, açi no anomenat, aguès legít per XXX. anys de Theologia e altres sciències per ma ventura fui prés en poder del Rey de Granada, è vehént yo molts dels Christians esser aquí Catius, è per no saber letra ni la fé dels Christians, è alguns Juhèus mercaders è Moros ab ells ajustats, entrar en lo corral de la presó enterrogántlos de la Fé nostra, è no sabént respondre, tot die qui un qui altre dels dits Christians, tornáven à la mala secta dels Moros; e vehént yo açó ab la ajuda de Deu, misme en cerquar los

opera ex typographia Matritensi Bernardi à Villadiego anno MDCLXXVI. in folio, Clementi X. Pont. Max. dedicata, censurisque reverendissimorum PP. Laurentii de Laurea Minoris Conventualis, consultoris S. Officii & sacrorum Rituum, Vaticanæ bibliothecæ primi custodis, religione ac doctrina theologica & utriusque Iuris in paucis clari, aliorumque doctissimorum Hispaniæ nostræ virorum, commendata.

275. Cùm autem tam vernacula sermonis forma quàm Latina sint antiquæ, & non huius aut superioris sæculi: verosimile nobis est, ab auctore fuisse vulgari fermone Castellæ conscripta, non Latino, hæc opera: illud maximè, quo absurditates Mahometicæ ostendit ac redarguit sectæ. Qui Christianis captivis nihil proderat hacce minus eis notâ linguâ verba salutis infundere, Mahometanosque suorum Alcorani errorum admonere, quibus Hispanica lingua non prorsus ignorata, sicut Latialis, erat. Deinde verò hæc eadem fuisse ab aliquo alio in Latinum conversa. Nec post multum quidem temporis; cum Latina ferè phrasim eiusdem temporis paulòve inferioris phrasim redolere videatur. Ordo autem hic est in editione Latina:

276. I. In *sectam Mahometanam*. Qui liber sic, ut in Hispana scriptus, distinctus XVI. titulis, maiorem voluminis partem occupat. Sequitur

277. II. *Glossa orationis Dominicæ*. Incipit: *Cùm autem aliqui Maurorum &c.* Quæ continet septem orationis huius petitiones cum glossis.

278. III. *Caput valdè utile in honorem sanctissimæ Trinitatis & exaltationem legis, in quo etiam ostenditur ignorantia quorundam asserentium esse Parcas, horas infestas, signa & Planetas, in quibus homines nascuntur.*

279. IV. *Glossa decem præceptorum Decalogi.*

Denique opus illud, quod fortè sub inscriptione aut nota *parvorum Bibliorum* alicubi exstat; sed in Latino sic dumtaxat inscribitur:

V.

libres de la Biblia è dels Profetes &c. Constat autem rubricis seu capitibus XL. quorum primum: *Del peccat de Adam, è de la creació del món*; postremum: *Quin captaniment feu Lucifer, Satans è los altres dimonis qui tenten la anima de Adam è dels altres Sancts Pares en lur poder, quant la anima de Jesu Christ fon vista en los inferns.*

(1) Exemplum Vaticanum: *Aplegut tot aquest volum daquest libre, açi com per demàndes açi hò trobarèts. Empero yo dit Religios, açi no anomenat, slich en loc que nom' plau, è hè partit lo men enteniment en moltes parts, è son ya vell entorn LXX. anys &c.*

Salmeron *Recuerdos históricos*, recuendo 17. Pedraza *Hist. de Granada* parte 3. cap. 19. Argote *Nobleza de Andalucía* lib. 2. cap. 38. *Catalogus ms. Episcoporum Giennensium*. Al-tuna in *Chronico Ordin. Sancti. Trinit.* part. 1. lib. 4. Figueras Carpi in *Chron. Ordin. SS. Trinit.* & in hist. eiusdem, Barthol. Ximenez Paton *Historia de Jaen* cap. 10. & 37. Martinus Ximena in *Annal. Eccles. Giennensibus*, Bilches Santos de *Jaen* part. 1. cap. 50. Quintanadueñas Santos de *Toledo* figlo 14. §. 1. RufPuerta *Histor. Eccles. de Jaen*. Franciscus de S. Maria *Chronica de la Reforma del Carmen* lib. 4. cap. 8. num. 7. Vargas *Historia Ord. Mercenarior.* lib. 1. cap. 27. Aegid. Gonzalez Davila in *Theatro Eccles. de Jaen* Alcozer *Historia de Toledo* cap. 24.

280. V. *Quoddam perpulcrum opus compilatatum* per admodum reverendum Episcopum civitatis Giennensis, dum Granatæ in publico carcere esset captivus. Incipit prologus: *Cum ego præfatus religiosus &c.* Et hoc quidem Barcinone olim editum anno MCDXCII. hodie reperiri in archivo Congregationis, quæ ad promovendam purissimæ Conceptionis B. Mariæ Dei-paræ mysterii causam à Philippo IV. Rege nostro ex viris Theologiæ Iurisque scientiæ doctissimis dudum fuit formata, in regia curia, in eiusdem operis anteloquio refertur (1).

281. Volasse autem anima Petri Nicolai Paschalis è trucidato corpore in cælum dicitur vel anno MCCC. vel MCCCIII. Reliqua eius apud nostros f videre lector poterit. Vitam certè peculiari libello descripsit Fr. Petrus à S. Cæcilio Granaten-

(1) Superius laudata omnia Sancti Petri Paschalis scripta exstant hodieque in Regia Escorialenti Bibliotheca, nimirum: *Expositio XII. versuum Symboli Apostolorum Hispanicè inscripta: El Declarante*. Item: *Que Dios es Trinidad*; ac demum: *De las Fadas, agueros horas menguadas &c.* in codice sæculi XIV. *Lit. P. Plut. III. n. 21.* ITEM. *Contra Seitam Mahometanam Hispanicè*. Prologus incipit: *Aqui comienza el Prologo que yo Don Pedro Obispo de Jaen romancé á servicio de Dios, y á prò de las animas de los que quisieren leer este y oyr con buena voluntad. E esto fiz seyendo preso en Granada:* pergitque de Christi mysteriis disserens, ab eius salutaris incarnatione, usque ad in cælos ascensionem; ac de Sacra Pentecoste (*Cinquésma*): De sacrarum imaginum cultu: De Sancta Trinitate. In eadem Bibliotheca *Lit. H. Plut. II. n. 25.* in cuius tractatus sine habetur pia neque inelegans Hispana ad captivos apostrophe: *Amigos: Escúfome, que quando esta obra començé, no cuidé de todas las cosas hablar:: Amigos: Esforçadvos è avèd consolacion en nuestro Señor Jesu Christo por cuiò nombre gufris ferros, è carceres, hambre, sed è otras muchas lazerias, è penas, è sofãos (sannas) è tribulaciones muchas de muchas maneras:: & concludit: Onde, Amigos, ya védes el consejo de nuestro Señor Jesu Christo: Ca como dice el Francès: Bon croyre faz à consil de prodòm, id est: Bien sienta, è bien se cree, consejo de bueno &c.* Videntur de hoc notata nostra ad *Alfonso Boni-Hominis* versionem Latinam ex Arabico Epistolæ Rabbi Samuelis ad Rabbi Isaac infra *Lib. IX. cap. V. n. 250.* Ac demum *Biblia parva* de quibus supra. In Vaticano autem eorum exemplo continuo orationis filo, ac Lemosino item sermone nonnulla alia insunt, quasi ab eodem Auctore profecta, quæ nobis etiam describenda curavimus. Siftimus eorum titulos, in quibus pietatem magis quam historiæ fidem crifimque exactam in Scriptore laudes.

- I. Historia de Sanct Lázter com visquè, ne com fon reconciliat, è après la mort com visquè après que fon resuscitat, è com mori Bisbe D' Achs de la ciutat de Marsella, è hom mori, è hom es lo seu còrs. *Fol. 43. p. 2.*
- II. Contemplació del dimècres Sanct, com parlàren Jesu Christ e la Verge Maria gloriosa familiarment de la Passió de Jesu Christ. *Fol. 49. p. 2.*

sis, huiusmet ordinis Mercenariorum, ut vocant, Reformatus, per Bartholomæum de Lorenzana MDCXXIX. Granatæ editam; atque eo meliùs D. Martinus de Ximena Iurado Toletanæ Ecclesiæ Portionarius, vir industrius ac doctus, in *Annalibus suis Ecclesiasticis urbis Giennensis.*

282. Latet adhuc vetus auctor *Compendii* cuiusdam *historici*, quod manu exaratum anno MDLXXX. à quodam curioso, qui se antiquum alium codicem unà super quinquaginta chartis sive foliis contentum exseripsisse ait, aliquando vidimus. ANONYMUS iccirco à nobis huic loco inferretur, quod scripserit *Sumario de los Reyes de España, desde D. Pelaio hasta D. Enrique el III. compuesto por N. despenfero mayor de la Reyna Doña Leonor muger del Rey D. Juan el I.* (2) Obiit Regina hæc anno huius sæculi LXXXII. Rex autem Hen-

- III. Historia de la Sancta Corona de Jesu Christ, la qual li fon posada lo divéndres sanct fore lo seu gloriós cap, e d' on vingut, ne de que era, ne quès feu après la Passió. *Fol. 55.*
- IV. Historia del Sanct Lázter appellat Dimas, lo qual lo jorn que mori entrà en Paradis &c. *Fol. 58. p. 2.*
- V. Historia dels Sancts Ignocens los quals moriren martyrs per Jesu Christ &c. *Fol. 63.*
- VI. Açí comença com ni perquè dix S Iohan Baptiste lo primer Agnus Dei, ni hon è dix, ni com nos devèm millorar per lo seu dit. *Fol. 67.*
- VII. Com Sant Iohan vista la visió del primer Agnus Dei desitjaba la segona, è com la vehè, è com contemplà &c. *Fol. 69.*
- VIII. Lo segon Agnus Dei; è com vehè Sant Iohan part de la Passió, è com fon lo sanct baptisme de Jesu Christ. *Fol. 70.*
- IX. Lo tercer Agnus Dei, *Fol. 72. p. 2.*
- X. Lo libre de Gamaliel lo qual tracta largament de la mort è Passió de Jesu Christ. Constat XXXI. capitulis à fol. 73. p. 2. ad 97. p. 2. quod exempli postremum est. Ximenus *Bibl. Val. T. I.* pag. 9. ulterius eidem tribuit: *Regimen Principum Secularium &c.*

Fuerintne autem *Parva* hæc de quibus egimus *Biblia* ab Auctore primum Lemosinè, an communi hodierno Hispanorum idiomate, quod *Castellanum* vocant, conscripta, non facile diiudicare est. Nostro videtur arridere quod Lemosinè scripta fuerint; cum paulo antè num. scilicet 273. de hisdem loquens dixerit, *potius esse ut ea Valentinus homo*, qualis certe Petrus Paschalis fuit, *Valentina lingua scripserit, quam exterus aut peregrinus*; atque in id conspirant terna minimum (totidem enim hæctenus novimus) Lemosina eiusdem operis exempla, atque satis antiqua, nimirum: *Vaticanum, Granatense, & Escorialense Lit. L. Plut. II. n. 12.* quod sub sæculi XIV. medium scriptum omnino fuit. Cui enim bono è communi & receptissimo Hispanorum sermone, qualis dubio procul Castellanus est, opus in Lemosinum longe contractiorem (licet non parvus ipsi Scriptoris ævo constaret honos) iteratis exemplis propagare, nisi quia Lemosinè primitus scriptum fuisset?

(2) Exstat eodem titulo in magna *Chronicorum Castellæ Sylloge* Matritensì apud Antonium de Sancha MDCCLXXXI. à Cl. Eugenio Llaguno Amirolo San-

ricus eius filius successit patri anno nonagesimo. Historiam verò hanc vidisse se penes Didacum de Colmenares historiæ Segoviensis urbis auctorem typis satis antiquis editam asseveravit aliquando nobis D. Iosephus Pellizerius regius chronographus; & habet eam editionem Marchio Mondexarensis Matriri absque notitia loci aut temporis.

283. Adiungam pro colophone huius seculi ALPHONSUM DE PAREDES, qui Ferdinandi Castellæ Infantis, qui nempe in regno Sancii parentis successor fuit anno eiusdem nonagesimo quinto, medicum sese nuncupat in quodam opere, quod in membranis manuscriptum & coloribus variegatum in regia Laurentina bibliotheca adservatur, ita scriptum: *Theatro de la nobleza de las cosas*; hoc est, *Nobilitatis rerum theatrum* (1).

Sti Iacobi Equite, atque è Decemviris qui Summo Reip. Constituendæ sive negotiorum Statûs Administrato iugiter adsunt, primario edita; sed ut ego existimo ad sæculum sequens sive XIV. referendum; cum eius Auctor ad Henricum usque Castellæ Regem huius nominis tertium Ioannis I. & Leonoræ Reginae, cuius *Oeconomus* fuisse dicitur, filium, historiam suam protraxerit.

(1) Hunc *Alfonsum de Paredes* Ferdinandi Castellæ Infantis Medicum supra Lib. VIII. c. V. n. 189. in Not. laudavimus, seu operis inscripti *EL TESORO* è Gallico in Hispanum sermonem interpretem: cuius versionem cum inditum fuisset nomen: *De la nobleza de todas las cosas*, ut ibidem notavimus: vero videtur simile hunc titulum Escorialensi codici cuius Noster hoc loco meminit è minio adscriptum ansam præbuisse effingendo *Nobilitatis rerum Theatro*, quasi diversum fuisset opus ab Hispanica eiusdem Alfonso versione libri *DEL TESORO*.

Hæsitans huc refero, Catalanus, Valentinusne, an Gallus Biterrensis fuerit, *Mansfredum Ermengaudum de Bezeys* eximii operis Provinciali seu Lemosino idiomate anno MCLXXXVIII. scripti auctorem, cui titulus: *LO BREVIARI D'AMOR*. Exstat in Regia Matritensi in chartaceo magnæ molis codice non longe ab auctoris ævo exarato, qui olim ad Ill. D. Gasparem Galcerandum de Guriæa Comitem de Guimerà pertinuisse in eodem dicitur, integerque cum esset CLXIV. foliis constitit, nunc IX. ex eiusdem corpore avulsis miserè decurtatus. Est autem meo iudicio plenum bonæ fragis opus, Theologicæ præsertim argumenti, in quo primum *De arbore seu stemmate & gradibus amoris*: *De virgine in arbore seu stemmate depicta*, cuius corona gestat amorem Dei & proximi: *De Sancto Spiritu per amorem procedente ac de Sancta Trinitate & Divina Essentia*: *De prædestinatione*: *De Sanctissimo Eucharistiæ Sacramento*: *De natura Angelica*: *De triplici Angelorum hierarchia & novem eorum choris*: *De Angelis malis*: *De cælo & mundo*: *De astris & planetis*: *De cometis*: *De ventis*: *De gemmis & lapillis*: *De diebus & hebdomadis*: *De arboribus & plantis*: *De avibus, piscibus, bestiis, reptilibus*: *De nive, grandine, tonitru, fulmine*: *De somniis*: *De natura hominis integra & corrupta*: *De amore Dei ac proximi*: *Quare & quomodo amandus*

CAPUT VII.

An Scriptoribus accensendus sit s. DOMINICUS ordinis Prædicatorum auctor. Librum De corpore Christi, alterius esse Dominici de Pantaleonibus. Nihil ab hoc diversum probari ex miraculo voluminis de Dominicana confessione ab igne illæsi. Testimonium tamen ex quodam Chronico Latino-Gallico contrarium videri, si fides eius constat. De aliis eidem sanctissimo viro tributis temerè operibus. De VASCO LOBEIRA Lusitano, eiusque opere De Amadis de Gaula.

284. **D**E sancto DOMINICO Prædicatorum ordinis auctore diu dubitavi, atque etiam nunc dubito, Scriptoribusne accensere debeam: confessorum quidem solem, & qui successisset solus nostrarum lucubrationum tenebras fulgore suo dispellere. Sed proposito insistendum est, non

Deus: De ordinandis operibus & cogitationibus ad amandum Deum: De signis amoris Dei: De ieiunio: De operibus misericordiæ: De laudibus Dei: De laudibus Beatissimæ Virginis: De predicatione & oratione: De penitentia: De contritione: De memoria passionis Domini nostri Iesu Christi: De penis inferni: De die iudicii: De confessione Sacramentali & absolutione: De peccatis: De peccatis Regum, Imperatorum, Ducum, Militum, Advocatorum, Medicorum, Mercatorum &c. De ordine amoris Dei ac proximi: De virtutibus Theologicis: De articulis Fidei: De conceptione, natiuitate, passione, resurrectione Domini nostri Iesu Christi, eiusque in calos ascensione: De Spiritu Sancto Apostolis illapso: De secundo Christi iudicis adventu, plurimisque affinis argumenti aliis: quæ omnia singulatim prorsà oratione tractantur; nisi quod operis initio habetur metrica Divinæ opis imploratio, in qua Auctoris nomen & ætas, fortassis & patria exprimitur; nam si quis aliunde Biterras eam fuisse me docuerit, non repugnabo. En illam:

*En nom de Deu nostre Senyor
Ques fonts e payres d' amor
E es sens comensamen
E sens fi serà hizamen.
E l' escriptura per aysò
L' appella & alpha & hò.
Que es en vera Unitat
E en Persones Trinitat.
Matsfrès ermenians de bezeys
Senyor en leys e d' amor serfs.
E no solament d' amor
Mas de tot fizel amador.
En l' any que zom sens falensa
De Iesu Christ mil è CC.
LXXXVIII. sens mayns sens meyns
Dementre qu' dls nom fazia
Comencent lo primer dia
De primavera sus l' albòr
Aquest briuiari d' amor
Per declarar las figuras
Del arbre d' amor obscuras
Lo qual ell mezeis compilèt
Aixi com Deu loy ministrèt.
Sequitur Prologus item metricus in quo Auctor Messier Matsfrès audit, hac strophe:
Messier Matsfrès pus de concèll &c.*

non verò aliud agendum. Liber enim quidam Sancti Dominici præ se nomen ferens, *De corpore Christi*, falsò ei suppositus communiter vel inter suos existimatur; cum Dominicum alium, de Pantaleonibus cognominatum, auctorem habeat. Ita vir do-

ctissimus Thomas de Malvenda libro *De paradiso* cap. 60., & cum aliis Theophilus Raynaudus *De bonis & malis libris* partitione 1. erotemate 10. num. 215. & in *Diptychis Marianis* parte 2. puncto 2. n. 19. post antiquiores Bartholomæum Pisanum &

In opusc. De univers. corrupt. gen. humani part. 6. cap. 6.

Alterum huius operis exemplum sæculo ut videtur XIV. exaratum existat in Bibliotheca Escorialensi *Lit. S. Plut. I. n. 3.* metricum tamen, cuius Au-

ctor *Fratrem Manfredum* (Frères Matfrés) se vocat *ex Minorum Ordine*. Rubricæ eadem atque in profæico opere dimetris versibus expressæ in hunc modum:

Del nom de MARIA, (id est)
& per ché Nostra.
Dona hác nom
MARIA

*Maria vol dir sens dubitâr
Aitân com estela de mar.
Et es nominada veramén
Estela mout propriamén.
Car si com la estela guida
En lo gran mar desta vida.
Tots los navilis que en mar són
Escuits en lo mar d'aquest món
La Verges santa Maria
De tot home qui si fia
E qui fizelment la serots
Adutz al port del Paradis.*

Del nombre de MARIA,
y porqué Nuestra Se-
ñora huvo nombre
MARIA

*Maria quiere decir sin dudar
Otro tanto como estrella del mar,
Y es llamada verdaderamente
Estrella muy propriamente.
Porque assi como la estrella guia
En el gran mar de esta vida,
Todos los barcos que navegan
Solos en el mar de este mundo.
La Virgen Santa Maria
A todo el que (en ella) se confia,
Y que fielmente la sirve
Conduce al puerto del Paraíso.*

Quæ in antiquiore Regiæ Bibliothecæ codice frustra quæsi metricè scripta; sed habentur soluta oratione in eandem sententiam ac totidem fere verbis expressa, fol. scilicet LXXVIII. pag. 1. quo loco de mysteriis Beatissimæ Mariæ Virginis agens, ait:

Del nom de Madona Santa Maria.

Per qué hác nom axi

*Maria vol aytân dir com estela de mar: & es nomenada propriamént estela per aytal significança. Car axi com la estela guia en la gran mar les naus els altres uexells qui van en la mar: axi Madóna Santa Maria guia tots nosaltres en aquesta gran mar d'aquest mon. E tots aquells que en ella se sien é lealment la serueixen adû á bon port ço es al glorios port de Paradis: profus ut dubitari nequeat idem utrumque & metricum & profæicum opus, atque unius Manfredi esse. Fueritne autem hic Biterrensis Gallus, quod Milloro placuit *Hist. Literair. des Troubadours* T. III. Ed. Paris. 1774 p. 418. an nostras Hispanus, Catalanus scilicet aut Valentinus, incertum mihi est. Et quidem profæica nominis Beatissimæ Virginis Mariæ ratio atque expositio, quam in antiquiore Regiæ Bibliothecæ Matritensis codice existare diximus, Catalanæ aut Valentiniæ dialecti omnino est, ne minimum quidem Provincialitatis, ut ita loquamur, vestigium aut saporem retinens. Præterea codicem de quo agimus Valentiniæ nostræ asservatum, ibique coemptum fuisse docent eiusdem verba in extremo folio pag. 2. nimirum: *Emi hunc librum die veneris XI. Octobris anno MCCCCXXVI. in civitate Valentiniæ á Estacionario, die prædicta, & fuit præfens venditor & dominus dicti libri præsentibus pro testibus Petro Castellés Petro & aliis in multitudine copiosa.* Existat huius operis exemplum aliud metricum in Bibliotheca MStorum. Regis Angliæ Davidis Caslei Londini MDCCXXXIV. edita, pag. 297. sub n. 19. C. I.º *Frayres Matfrés. Lo Breviari d' Amors: un poeme vieil escript l' an 1288. Fol. 1.* Sunt ibidem eiusdem Manfredi minora alia, nimirum: II.º *La pistola que tramés Frayres Matfrés frayres Men-**

dres en vers. Fol 242. III.º Salve Regina en Româns. Fol. 243. IV.º Del peccat d' Adam. Fol. 244. p. 2. Huius Manfredi nec Lucas Wadingus. neque Ioannes à Sancto Antonio Bibliographi Ordinis Minorum videntur meminisse.

Nec minus quam de Manfredi hæsitans, huc refero Ioannem de Valentia Alphonzi Regis Castellæ (X. an. XI. incertum) Medicum, cuius *Tractatus De concordantia Legis* existat in Bibliotheca Regis Galliarum T. III. pag. 409. in cod. sæc. XIV. n. 3360. cumque Frater Gundisalvus Episcopus Gadicensis Præceptor Henrici Regis Castellæ ex Hispano idiomate in Latinum transtulisse dicitur. ITEM Guillelmum de Aragonia libri *De prognosticationibus somniorum* auctorem. In eadem Regis Galliarum Bibliotheca T. IV. pag. 365. in cod. sæc. XIV. n. 7486. ITEM Ioannem Burgensem Monachum Benedictinum, qui Gesnero teste, in eo, scripsit *Anglorum Annales*, & floruisse dicitur circa annum MCC. ITEM Laurentium à Cárceres (f. Cázeres) Lusitanum, quem nonnulla carmine scripsisse perhibet Gyraldus apud Gesnerum, in eo. ITEM Petrum Garfiam de Xátiva laudatum in Chrysopraso Ioannis Ekchii inter Scriptores Theologicos, apud eundem Gesnerum. ITEM Prudentium Columbam (Lemosinis Prudens Colóma) Valentinum aut Catalanum: cuius existant Epigrammata varia tetrastica: *De Adamo & Eva: De diluvio: De Arca: De Abrahamo: De Iosepho (casto): De Moyse: Samsone: Davide*, ac de Veteribus Patribus usque ad Christi adventum. In Escorialensi *Lit. S. Plut. III. sub. n. 16.* atque in Montis Casini, apud Montfauconium *Biblioth. Bibliothecar. p. 204. col. 2. lit. A.* ITEM Guillelmum Raymundi de Moncada, Militem, Artium Doctorem, Interpretem ex Arabico libri *Surathil Hagi Mahumeti*, quam versionem Frederico Urbini Duci S. R. E. Vexillifero nuncupatam ferunt. In Galliarum Regis T. III. p. 446. cod. 3671. ITEM Magistrum Martinum Hispanum Phylicum Auctorem libri *De Geomantia*. In Bodleiana *Clafs. XVI. Henr. Savillii p. 316. col. 2. cod. 6714.* ITEM Robertum Cordubensem, cuius existant *Commentaria in Priscianum;*

¹ De Concept.
B. V. Mariæ.

¹ Pelbertus de Temesuar in *Stellarum B. Virginis*, part. 1. art. ult. Bernardin. à Busto *Mariæ* serm. 5. Hilaretus nescio quis serm. De *Conceptione*, Coccius lib. 3. *Thesauri*. Canisius *De Beatiss. Virg. Mariæ* lib. 1. cap. 7. Salmeron *In epist. ad Rom.* 5. disp. 2. Suarez in 3. part. q. 27. disp. 3. sect. 7. Vasquez disp. 117. Galatinus lib. 7. *De arcanis* cap. 5. Cucarus in *Elucidario*, Helmesius serm. 7. *De Conceptione*. Quos omnes laudat Pet. Oxeda. *Informacion Eccles. en defensa de la limpia Conception* fundam. 1.

atque eo antiquiorem Ioannem de Turrecremata^h. Quare huius operis in commemoratione sancti Patris nulla fit mentio, neque ab Theoderico de Apoldia, Vincentio Bellovacensi, S. Antonino, antiquis; neque à recentioribus scriptorum compilatoribus, Antonio Senensi, Michaeli Pio, Razzio, Fernandio & aliis: qui è contrario laudatum *De corpore Christi* opusculum Dominico de Pantaleonibus constanter adscribunt. Pro adversa parte adduci solent S. Dominico id attribuentes, atque ex eo libro, tamquam viri huius sit sanctissimi testimonium quoddam pro illibata Virginis Mariæ Conceptione laudantes, non unus aut alterⁱ qui adhæsisse huic pie iamque hoc nostro tempore insigniter ab Ecclesia adprobatae sententiæ, Dominicum ordinis ab ea discedentis Patriarcham si confirmassent, non levis momenti rem ab se confectam existimavere. Sed quia ingentem eorum numerum collegit Petrus Alva & Astorga in *Militia sua Conceptionis*: age videamus, constetne iis omnino fides.

285. Sed antequam eò ingrediamur, animadversione opus est, è miraculo quod omnes sciunt probati & approbati per ignis purgationem, ad instar canonicæ, libelli Fidei quam tuebatur & prædicabat adversus Albigenes Dominicus: non statim, immo pessimè colligi hunc eundem esse cum libro, in quem inquirimus, *De corpore Christi* eidem attributo. In quo hallucinatur, aut confundit sponte rem paralogismo usus, *Militiæ* auctor. Quamvis enim nonnulla esset pars Albigenium insaniam circa Eucharistiam error, pleræque aliæ partes non debuerunt, in libro *Fidei* per

Domicum exhibitò hæreticis, sub eo tantum *De corpore Christi* titulo comprehendì, vel potius taceri. Hunc enim illum fuisse librum, in quo patratum fuit ignis miraculum, huius partis assertores palam affirmant. Miraculum sanè referunt maior eorum pars, qui ab Alva coacervantur; sed non ideo, ut S. Dominici esse *De corpore Christi* librum contestarentur, coacervari debuerunt. Ecce enim Theodericus de Apoldia, S. Dominici ferè æqualis, qui vitam eius circa annum MCCCLXXXVIII. ex legendis fideliter scriptis Iordani Magistri Generalis secundi, Constantini, Humberti Magistri Generalis quinti, Gerardique Provincialis Theutoniæ formavit, existatque apud Surium v. die Augusti lib. 1. cap. 6. hæc ait: *Permulti quoque catholici libellos conscribebant in Fidei defensionem. Scripsit quoque B. Dominicus librum Fidei suæ sacris auctoritatibus & divinis rationibus munitum, qui etiam præ ceteris approbatus, ab omnibus receptus fuit. Idemque ad confutandam hæreticam falsitatem, & catholicæ Fidei confirmandam veritatem, post longam disputationem apud sanum Iovis habitam, cum libello cuiusdam hæretici in ignem coniectus est. Iterumque in cap. 9. repetitum ut videtur enarrans miraculum, S. Dominicus quedam Fidei documenta scripsit in chartula, tradiditque eam hæretico &c.*

286. Quæ quidem libentius profero, quia Theodericus ipse auctor in epistola ad Nicolaum Magistrum ordinis, se ex prædictis patribus, non modò sententiam, sed plerumque verba de verbo posuisse inquit. Nec ulterius aliquid Petrus Vallisarnensis *Hist. Albigenium* auctor, cap. 7. Vincen-

tius

num; ac *De barbarismo & Solæcismo*. In Vaticana Urbinatensi cod. 298. ITEM *Petrum de la Cavalleria* Iuriconsultum auctorem tractatus inscripti *Zelus Christi*. In ead. Vaticana Urbinatensi n. 536. & in Galliarum Regis, T. III. p. 409. cod. 3362. sub titulo: *Petri Cavallariani Tarraconensis Cesar-Augustani adversus Iudeos & Saracenos, liber: De fide* in Christum. ITEM *Tobiam Berengarium* Cesar-Augustanum Carmelitam qui circa annum MCCXC. scripsit *Commentaria in sacram Scripturam*, teste Ludovico Iacobo à S. Carolo in *Biblioth. Carmelit.* MS. apud Fabric. *med. & inf. T. I. p. 214.* Ac demum ut mittamus alios qui sub huius XIII. sæculi exitum, aut sub initium sequentis nonnulla elucubrassè videntur, *Ioannem Davilam de Roa* Priorem Sancti Ioannis de Chayero Can. Reg. Sancti Augustini cuius existat in Vaticana Christianæ Suecorum Regiæ cod. 472. Tractatus *De personali prædicatione Sancti Iacobi Apostoli in Hispania.*

QUIBUS subdere hic placuit è D. Iosephi Rodriguezii de Castro Bibliotheca Hispano-Hebraica Iudeorum nomina, qui hoc sæculo XIII. scriptis inclauerunt, nimirum *R. Ioannem Gerundensem: R. Iosephum Ben Caspi* Barcinonensem: *R. Iacobum Ben Samsen Antols* Granatensem: *R. Iehudam Mosca*

Junioem, *R. Iehudam Ben Mosèh Hacohen*, & *R. Cag de Suiurmença* Toletanum, quorum nos in Alfonso X. meminimus: *R. Isaacum Ben Said* Toletanum: *R. Bechai Bar Ioseph* Cesar-Augustanum: *R. Isaacum Aben Latif*, incertum cuiatem: *R. Mosèh Ben. R. Iacob Mikozzi* Toletanum: *R. Perez Ben R. Isaac Hacohen* Gerundensem: *R. Abraham Ben R. Iehuda* Barcinonensem: *R. Zarachia Sephardi*, id est *Hispanum*, incertum cuius Loci: *R. Gerson Ben Scelomòh* Catalanum: *R. Scelomòh Ben Abraham Ben Adèret* Barcinonensem, vulgo dictum *Arisba*: *R. Bechai Hadaiian Ben Aschèr Michalato* Germanum origine, Toleti tamen incolam: *R. Iedahia Hapennini* (id est, *Margariti*) *Ben Abraham Bardaxi* Barcinonensem: *R. Ioseph Ben Iachia* Barcinonensem, ut vulgo existimatur: *R. Isaac Israelt Ben Ioseph* vulgo *Ruiv* Toletanum: *R. Mosèh Ben Schem Tôu* Legionensem: *R. Chaim Bar Schemuel* Tutelensem: *R. Abner* Burgensem: quorum scripta apud eundem D. Rodriguezium videntur. Atque his addendus indictus Ipsi *Bonastri-chus de Porta* qui ad annum Christi MCCCLXV librum impudentissimum adversus Fidei Christianæ dogmata scripsisse perhibetur à Diago, *Hist. Comit. Barcinon. lib. III. cap. XI. fol. 287. p. 2.*

tius Vellovacensis, S. Antoninus, Iacobus de Voragine, qui non librum, sed *cedulam* appellavit, cap. 108. *legende Sanctorum*, quomodo & Petrus Episcopus Equilinus lib. 7. *catalogi* cap. 22. Surius, Lipomanus, Possevinus, aliique ab Alva collecti; atque in genere omnes hi, quos pius in sacratissimum hoc magnæ Matris mysterium non sic præoccupaverat affectus, ut iudicio ad censendum de emendicatis undique antiquorum testimoniis pro eo adductis defæcato ac libero renuntiâsse viderentur. Si excipias tamen auctorem cuiusdam Chronici anonymum, cuius mentio legitur in Francisci Martini Carmelitæ compendio *De immaculata Conceptione*, quod cum aliis publicavit eiusdem argumenti Petrus Alva laudatus. Huius verba dabimus, quamvis multa sint, ne quod pro sancti Dominici partibus, ac sanctissimi mysterii Dominicana confessione militare videtur, subricentes reprehendamus. Unde legitur (ait) *in quadam Chronica Regis Franciæ, quam venerabilis quidam Magister in sacra pagina, vocatus Magister Ioannes Gollen, ordinis B. M. Dei genitricis de Monte Carmelo transtulit de Latino in Gallicum ad requisitionem Regis Franciæ Caroli, quam Chronicam aliàs ego audivi dum scholaris fui in dicto studio, in sermone, quem dictus Magister fecit ad clerum, in domo fratrum Minorum anno Domini MCCCCLXIV.*

287. Sequuntur verba ipsa Chronici, quibus ait Albigenium quendam errorem fuisse, Deiparam Virginem culpa originali maculatam, ideoque ex ea nasci non potuisse qui mundum fuisset redempturus; itemque alterum errorem, hostiam consecratam non continere verum Christi corpus. Sanctum autem Dominicum venisse de partibus Hispaniæ, qui ordinem Prædicatorum incoepit, fecisseque *quendam librum De corpore Christi, in quo ostendit quòd hostia consecrata continebat verum corpus Christi, illius qui redemit genus humanum.* Adiungitque: *Et dicebat contra eos, quòd Christus natus est ex Virgine immaculata.* Narratque inde miraculum coniecti & illæsi ab igne voluminis. Hæc Franciscus Martini.

288. Solet etiam eidem sancto Patriarchæ tribui *Postilla super epistolas S. Pauli Apostoli* ex Romanis prælectionibus, atque etiam ex Bononiensibus super alias epistolas canonicas, & Psalterium. Evangelium *Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

(1) Excidisse videtur Nostro *Amadisii fabularum* mentio inter Scriptores Anonymos; eam certè non reperi.

LIBET sub postremi omnium Libri VIII. huius

his adiungunt Marthæi, & specialem super illa capitis octavi verba: *Abeunte Iesu in naviculam &c. lucubrationem: in qua omnia ad navem necessaria pulchrè moralizavit,* Senensis ait: quem alii exscripserunt. Nullus verò aut vidit manuscriptos codices, aut de loco monet, in quo visi ab aliis, aut videri possunt. Vix autem est ut doctissimi & sanctissimi parentis lucubrationes tam viles apud suos fuerint, ut nemo hæc hactenus, si minus ediderit, servari tamen has veneratione magna hoc vel illo bibliothecarum Dominicanarum aut aliarum angulo nondum admonuerit.

289. Vereor igitur ne ista eiusdem commatis sint cum his quas Alphonsus Cicalanus, impostorum coryphæus ille, quem vir clariss. Leo Allatius integro opusculo descripsit vivis coloribus exprimens, Dominico attribuit, Homilias tres, videlicet *De gratia Dei*, ac totidem *De ineffabili Trinitate*, quas penes se habere planus aiebat.

290. Diversum quidem est, suoque, idest magno, pretio habendum, nec tamen Dominici adscribendum calamo, quòd cinnus quidam sermonum inter opera B. Alani de Rupe legatur, editus cum ea commendatione, ut revelati dicantur prius beato nostro Patriarchæ, quos ad concionem diceret, iidemque postea laudato Alano.

291. Sub Dionysio Portugalliæ Rege, qui exeunte hoc sæculo vivebat, floruisse dicitur VASCUS LOBEIRA Lusitanus, Portuensis, primus auctor, ut fama est, profæci poematis, seu fabulosæ historiæ *de Amadis de Gaula*, à qua ceteræ huiusmodi tamquam surculi prodire. Huius autographum Lusitanum extare penes Dynastas Aveirenses notatum inveni in quadam notula, quæ post Antonii Ferreiræ Lusitani poetæ opera edita est: qui Ferreira duo epigrammata (*sonetos* vocant) composuit in laudem Lobeiræ, eodem stilo antiquo usus, quo ipse scripsit, scilicet *sonetos xxxv. & xxxvi.* Confirmat Antonius Augustinus, Latinis Andreæ Schoti verbis, qui *Dialogos* eius eâ lingua interpretatus fuit, loquens: *Quarum fabularum primum fuisse auctorem Vasculum Lobeiram Lusitani iactant.* Plura nos de his Amadisii fabulis altera Bibliothecæ parte inter Anonymos (1).

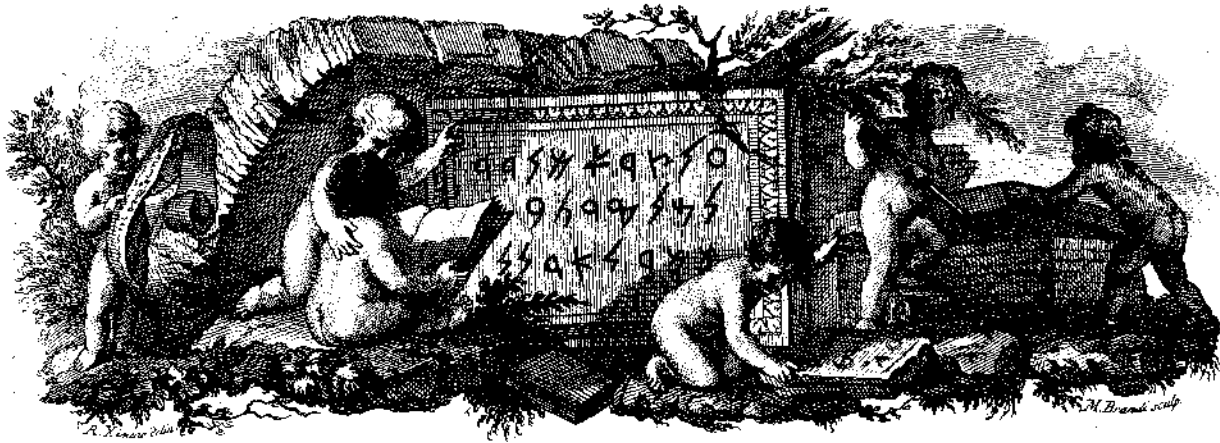
O

Bibliothecæ capitis finem Poetarum quos Provinciales & *Trobadores* vulgus appellat; necnon Hispanorum, seu Castellanorum, præcipue qui circa annum Christi MCCC. (quo maxime tempore hoc studium floruit, atque in Regum deliciis fuit), aut non longe ab eo clari ha-

habiti sunt; syllabum attexerè è Marchionis Sanct-Julianensis, Antonii Basteri, M. Milloti, Fratris Martini Sarmienti, D. Thomæ Antonii Sanchezii & aliorum commentariis; quamvis nonnullorum iam meminimus, & Recentiorum peculiaris inferius mentio suis locis habenda sit. Et quidem post *Alfonso II.* Aragoniæ, ac *X. Castellæ*, & *Thibaudum* Navarræ Reges, *Guillermi Bergedani* Catalani, meminere Marchio Sanct-Julianensis, *Epist. ad Comestab. Portugall.* & D. Sanchezius, in *Not. Basterus, Crusc. Prov. & Millotus, Hist. des Troubadours*; atque idem Marchio in prælaudata Epistola meminit *Pauli de Benlure* Catalani: *Petri March Senioris*: *Georgii de Sancto Georgio*: *Iacobi Febrerii*, & *Ausie March* Valentini-
 norum. *Ioannis Laurentii Segura de Astorga* auctoris, uti apparet, *Poematis Alexandri M. D. Sanchezius T. III. Syllog. Poem. pag. XIV. n. 19...* *Anonymi Hispani* Poetæ opus, qui Alfonso XI. historiam dimetro scripsit carmine, servatur in Bibliotheca Escorialensi *Lit. L. Plut. III. n. 9.* & quidem in sæculi XIV. codice; itemque in Bibliotheca Sanctæ Ecclesiæ Hispanensis *Lit. AA. tab. 144. n. 39.* . . . *Iacobi March* Valentini *Lo libre de Concordances & de rimes* &c. testante Eod. D. Sanchezio ap. Cl. Cerdanum Ricum *Not. ad Gasp. Ægid. Polum pag. 294...* Præterea Auctoris sive Interpretis Hispani Poematis inscripti *Los votos del Pavón*, meminere Marchio Sanct-Julianensis & D. Sanchezius; atque item *Ioannis Ruizii* Archipresbyteri de Hita, & *Petri Lupi de Ayala* Castellano-
 rum; ac *Dionysii Portugalliæ Regis...* Item: *Ioannis Suarezii de Pavia* Lusitani: *Ioannis Gonzalezii de Sanabria*, incertum cuiatis: *Vasce Perezii de Camoës* Gallaici: *Ferdinandi Casquicii* Gallaici aut Lusitani: *Matthiæ*, qui vulgo *Maclas* audit: *Petri Gonzalezii de Mendoza*: *Rabbini Sanctii de Carrione*: *Alfonso Gonzalezii de Castro*: *Archidiaconi de Toro*: *Garsie Ferdinandi de Gerena*: *Alfonso Alvari de Illescas*: *Ferdinandi Sanchezii*: *Petri Velezii Guevara*: *Ferdinandi Perezii Gusmani*: *Federici de Castro* Ducis Arjonæ: *Ferdinandi Rodriguezii Portocarreri*: *Ioannis Gayosi*: *Alfonso Gayosi de Morána*; ac demum *Ferdinandi Emmanuelis Landi* Castellano-
 rum: quibus adiungi potest *Franciscus Lopezius de Villalobos* auctor Operis *Summario de la Medicina* versibus trimetris hexametris Salmanticæ MCCCCXCVIII. editi fol. Præterea idem Sanct-Julianensis Marchio in *Proverbiorum prologo*, atque item Millotus meminere *Raymundi Vitalis de Besadric* & *Ioffredi de Foxá* Catalanorum; necnon *Berengarii de Noya* * Balearici Maioricensis, quem Noster infra in *Scriptor. incert. temp.* Gallæcum fuisse coniicit è cognomine eius regni Oppido; Marchio tamen Sanct-Julianensis in MS. Regiæ Bibliothecæ Matritensis codice, quem ad manum habemus diserte Balearum Maioricensem nominat: EL MALLORQUÍ, pro qua voce in exemplis editis irrepsit: EL MAYORAL. Basterus, præterea & Millotus meminere Ar-

* Cl. Mart. Sarmiento. *Berengarium de Troja* nominat. *Mem. para la Histor. de la Poesia T. I. pag. 348. n. 768.*

ualdi Catalans: *Berengarii de Palasol*: *Comitum Emporiarum*, ac *Provinciæ*: *Hugonis de Mataplana* Catalanorum. Basterus unus, *Bernardi de Ventadour*: *Guillelmi de Cabestany*: *Raymundi Montanerii* ex eodem Principatu: item *Molæ* cognomento *Catalani*: *Raymundi Lulli* Balearici: *Iacobi Roigii* Valentini. Millotus *Pontii Barba* quem subditum Regis Aragoniæ vocat: *Hugonis d' Escire*: *Giraldi Cabrera*: *Guillelmi de Mur*: *Cerverini de Girona*: *Petri Hispani* Catalanorum; atque Inter incognitos, *Ermengaudi de Beziers*, quem à cognomento Biterrensem facit. Martinus Sarmientus *Roderici Coæ Toletani*: *Caroli Vianæ Principis*: *Ioannis II. Regis Castellæ*: *Gomezii Maurici*: *Ioannis Ixar de Aragonia*: *Didaci de Sancto Petro*: *Ioannis Roderici del Padrón*: *Ferdinandi Gomez de Ciudad Real*: *Roderici de Valdepeñas*: *Nicolai de los Romances* & aliorum quorum Poematia existant in vetustis Hispaniæ Cationariis. His autem adnumerandi quos primus in lucem protulit D. Sanchezius *Syllog. Poem. Castellano- ante annum sesquimilesum*, nimirum *Auctor Poematis del Cid*: *Gundisalvus de Berceo* eiusque encomiastes ἀδαλός; necnon *Ioannes Laur. de Segura* cuius antea meminimus. Item *Georgius del Rey* Valentinus, cuius meminere Gaspar *Ægidius Polus*, *Diana Enamor. Canto del Turia p. 153.* & *Ioannes Andreus Orig. è progressi d' ogni Letterat. T. II. p. 117.* *Andreas Febrerius* qui se perpetuo Alfonso Aragoniæ Regis *Algutziurum* vocat, tresque Dantis Aligheri comedias in Lemosinum sermonem metricè transtulit, in Bibliotheca Escorialensi *Lit. L. Plut. II. n. 18.* superstites. *Ludovicus de Averçò* Barcinonensis Poeta, metrici ex parte operis auctor Lemosinè inscripti EL TORCIMANY (id est Tricimánus, sive Interpres) *del Gay Sabèr*, itidem in Escorialensi Bibliotheca servati, *Lit. M. Plut. I. n. 3...* *Mosen Açanus de Tarrega* Poeta Lemosinus Hexaemeri Sacri, seu *De opere sex dierum* Scriptor patensque: cuius operis Hispana item metrica versio habetur in eadem Bibliotheca *Lit. L. Plut. II. sub n. 6.* *Frater Ennecus Mendoza* ex Ordine Minorum *Vitæ Christi* dimetris decaesticis scriptæ auctor, ibidem *Lit. K. Plut. III. n. 7...* *Anonymus Hispanus* Lemosinus qui Apollonii Regis historiam versibus pentadecasyllabis; item *S. Mariæ Ægyptiacæ* vitam, & alia metricè scripsit, in eadem Bibliotheca *Lit. K. Plut. III. n. 4.* ut mittamus alios in quos olim MSS. Catalogos præterlegentes incidimus atque in adversaria nostra retulimus, quæ nunc relegere non vacat; atque hoc de quo agimus ævo recentiores; succurrunt tamen interea quæ de Ferdinando III. Castellæ & Legionis Rege cognomento *Sancto* Alfonso Sapiens eius filius in libro *Setenario* hæctenus incedito memoriæ prodidit: *Pagabasse* (inquit) *de hombres cantadores*: *sabiendolo él fazer. Et otrosy pagandose de omes de Corte que sabien bien de trobar & cantar.* Vid. Steph. Terretus *Palæogr. Hisp. pag. 80. seq.*

BIBLIOTHECÆ VETERIS HISPANÆ LIBER NONUS.

DE SCRIPTORIBUS DECIMI QUARTI SÆCULI.

PRÆLOQUIUM.

VIAM huic libro ex more nostro munitam ne desideret lector chronographiæ amans, Regum ordinem damus, qui hoc toto, cui nunc insistimus, sæculo, rebus nostris præfuere. Degebat nempe anno MCCC. adhuc in vivis Ferdinandus Castellæ ac Legionis Rex quartus, qui vitâ functus anno MCCCXII. successorem habuit Alphonsum XI. aliis XII. eorum postremum, qui fatali hoc illustrium gestarum rerum nomine (& quare nunc iam desueto?) appellati sunt. Huic anno quinquagesimo Petrus filius successit, vulgo *Crudelis* dictus, qui occisus anno sexagesimo nono ab Henrico fratre, vacuum ei regnum reliquit. Henrici sceptrum suscepit septuagesimo nono Ioannes filius, huius nominis primus, qui ex equo præcipitatus anno huiusmet sæculi nonagesimo infeliciter obiit. Cuius filius Henricus III. cognominatus *Infirmus*, usque ad sequentis septimum vitam prorogavit.

2. Aragoniæ autem regnum Iacobus, sive Iames secundus, superioris etiam sæculi Rex, deinde ab anno MCCCXXVII. Alfonsus IV. *Pius*, Iacobi filius: ab anno XXXVI. Petrus IV. Alphonsi filius cognomento *Ceremoniosus*: ab anno octogesimo tertio Ioannes I. Petri filius; eoque improbi decedente anno nonagesimo tertio, Martinus eius frater germanus, tenere.

3. Res verò Portugalliæ, quæ penes Dionysium iam diu fuerant, ineunte hoc sæculo, anno eiusdem XXV. ad Alphonsum IV. filium transferunt; hinc autem ad Petrum filium anno quinquagesimo septimo: cuius vices Ferdinandus ab eo natus, anno septimo super sexagesimum suscepit. At hoc diem suum anno MCCCLXXXIII. obeunte, cum iure successionis Ioannes primus Castellæ Rex propter Beatricem coniugem Ferdinandi filiam niteretur: Lusitani externi Regis odio magis quam iure aliquo, Ioannem Ferdinandi prædicti Regis fratrem ex illegitimo toro natum regno imposuere, qui sæculum absolvit.

4. Quartum denique Hispaniæ regnum, Navarræ scilicet, Philippus Pulcer Franciæ Rex Ioannæ uxoris suæ nomine, cum quartum decimum hocce incœpit sæculum, tenebat: qui anno eius quinto Ludovicum Utinum ex eo matrimonio natum huic regno præfecit, qui Rex etiam Francorum fuit. Ioannes paucorum dierum post patrem Rex, Philippum patruum cognomento *Longum* anno decimo quinto; hic autem Carolum Pulcrum fratrem anno vicesimo primo, Galliarum quoque Reges, successores sortiti sunt. Carolo autem orbo Ioanna successit, Ludovici Utini filia, cum coniuge Philippo Ebroicensi Comite, qui *Nobilis* vulgari cognomento audit. Hos excepit Carolus alter eorum filius, MCCCXLIX. atque hunc Carolus III. *Nobilis* appellatus, anno MCCCLXXXVI.

CAPUT PRIMUM.

De GUNDISALVO HISPANO Ioannis Wallensis Minoritæ testimonium. De IOANNE ÆGIDIO ZAMORENSI eiusdem Minorum ordinis, eiusque operibus adhuc ineditis, dignis quidem ut lucem videant, quantumvis erroribus quibusdam historicis & geographicis ex parte deformibus. De GUNDISALVO A VALLEBONA, sive VALBOA, eorumdem Minorum Generali ministro. De ARNALDO DE VILLANOVA. Hispanis an Gallis sit accensendus. Multa huius in literis existimatio; errores tamen quosdam eius in religionis re Eymericum taxavisse. Clementis Papæ V. laus ei tributa. Variæ de eo censiones. Doctissimum fuisse in re chimica ac medica. De prædictione finis sæculi quæ ei imputatur, quæ aliis passiva præsumptio. Recensentur eiusdem Arnaldi opera.

5. OCCURRIT ante alios sæculi huius æquales, si non antiquior est, GUNDISALVUS quidam, quem à natione HISPANUM ut moris fuit appellatum, laudatumque simul reperio apud Ioannis Wallensis Franciscani Florilegium *De vita & dictis illustrium philosophorum*: quod ex lateribus bibliothecarum Lucas Wadingus anno MDCLXV. in lucem produxit. Huic ultimæ diffinitioni (ait par. 1. cap. 1.) addit Gundisalvus in libro *De ortu scientiarum* &c. ubi ad oram libri notatum Wadingus voluit Gundisalvum Hispanum scripsisse *De divisione philosophiæ*, ac *De anima*; & libros *De cælo & mundo* ex Arabico in Latinum transtulisse. Librum eius *De anima* citat idem Wallensis in laudato Florilegio, seu Breviloquio *De sapientia Sanctorum* cap. 1. num. 2. Quem Wallensem novimus circa annum MCCC. floruisse, nec ab eo Gundisalvum dividimus (1).

6. Per hæc eadem tempora in vivis fuisse alterum GUNDISALVUM Diocesis Conchensis, qui Nicolao cuidam Calabro dictavit librum *Virginale* vocatum, errorum & hæresum plenum, qui damnatus fuit ab Aragoniæ Inquisitoribus, ex Nicolai EymERICI *Directorio* * constat.

7. IOANNES ÆGIDIUS ZAMORENSIS ad principium huius sæculi referendus esse videtur, qui floruisse etiam dicitur post annum MCCC. in bibliotheca Scriptorum ordinis Minorum Lucæ Wadingi. Franciscanus hic instituto ex provincia S. Iacobi, Zamorensis autem patriâ, in eam do-

ctrinæ civilisque conversationis atque pietatis famam pervenit apud sapientissimum Regem Castellæ Alphonsum, quem superiore libro meritis iam laudibus cumulatim dimissimus: ut ad gubernandam, literisque instruendam Sancii principis pueritiam accerferi ab eo inter tot unus mereretur. Qui Sancius deinde parentis successor præceptorem suum valdè carum habuisse dicitur.

8. Variâ Ægidius literaturâ conspicuus ad posteros venire conatus est; quodam tamen fato adversante, aut incuriæ ac ruditati istius sæculi suffragium subtrahentibus typis quos ei proximum inde sæculum in Germania invenit: laboriosissimæ lucubrations, longissimæ quidem vitæ fructus, latebris suis infeliciter addictæ & à paucis visæ, lucem adhuc desiderant, & à sodalibus Francisci asseclis optimo quidem iure flagitant. Has septem non minùs atque his grandibus, contentas membranaceis voluminibus, asservari Zamoræ in monasterii Franciscanorum bibliotheca plures referunt¹: quæ volumina vulgò sodales ab auctoris nomine *los Egidios* appellant. Varia hæc continere doctrinæ multiplicis documenta Ioannes Turrecremata olim nos monuit; nam dum *De conceptione Deiparæ Virginis* ad Concilium Basileense tractatum dirigeret, eosque auctores enumeraret qui pro ea parte quam is tuebatur, stitissent: item (ait parte 6. cap. 32.) *ad idem est eiusdem ordinis Pater Frater Ægidius Zamorensis Hispanus, qui iuxta ordinem alphabeti mira scripsit, tam de Chronicis, quàm de doctrinalibus, quàm etiam de moralibus: cuius verba informia (licet propter distantiam à Basilea ubi hæc scribuntur ad insignem civitatem istam Zamorensis in regno Castellæ, ubi eius libri habentur, non sint mihi ad manum): sententia tamen eius certa est in Summa sua in cap. De Maria &c.* In his septem voluminibus sequentia leguntur:

9. *Archivum*, aliàs *Armarium scripturarum*. Utrâque enim inscriptione auctor utitur in altero quod mox laudabimus opere *De præconiis Hispaniæ*. In eo (ait Wadingus) *optima quæque eruditionis Ecclesiasticæ argumenta ad præcipua capita reduxit*. Huius libri testimonio bis utitur Alphonsum Spina in *Fortalitii Fidei* lib. 3.^m *Archivum* quoque eum appellans, quem alibi *Arceanum*, per errorem ut videtur edi-

(1) Putaverim hunc Gundisalvum Ioannem Gundisaldi esse, qui cum *Salomone* quodam ex Arabico in Latinum quatuor Physicorum Avicenæ (f. Aristotelis) libros transtulisse dicitur; & solus, qui inscri-

buntur *De cælo & mundo*. Exstat utrumque opus in Bibliotheca Vaticana olim Ducis Urbini, num 186. ut nos olim in excerptis è Vaticanis Indicibus.

¹ Figuera in *Hist. Tolet.* ms. lib. 14. cap. 8. epistola quædam ex Zamora ad Rodericum Carum missa, quam vidimus. Wadingus *De Scriptoribus Franciscanis*.

^m Fol. 219. col. 4. & fol. 185. col. 4.

* 2. parte quæst. 11. & quæst. 28.

editionis, nuncupavit: uti & refert *Chronici Hispaniæ* cap. 4. Ioannes Vasaus.

10. *De præconiis Hispaniæ*. Cuius exemplum vidimus in libro quodam Martini Vazquez Siruelæ Portionarii Ecclesiæ Hispalensis, viri eruditissimi. Unde hinc aliqua dabimus in specimen operis & doctrinæ auctoris. Initium eius: *Serenissimo domino suo Infanti Sancio illustrissimi Adelfonsi Regis Legionis, & Castellæ, Toleti, & Wandaliæ, maiori filio & heredi, & Biscagiæ potentifico adeptori, humidissimus Scriptor suus Frater Ioannes Ægidius Fratrum Minorum indignus apud Zamoram doctor, diu & feliciter vivere, prosperè procedere & regnare. Quemadmodum sanguis animalium, & quod est mirabilius, sanguis urvæ ac mori, iuxta Machabæorum historiam, ostensus elephantibus ipsos acuit ad prælium: sic exempla illustrium principum animos nobilitatem excitant & animant ad virtutum cumulum & profectum.*

11. Et post aliqua de vi persuadendi, quæ exempla funguntur, brevem (ait) libellum *De præconiis Hispaniæ subscribere cogitari*. Quod mihi verum nomen operi fuisse ostendit. *Ut autem quod quæsieritis (prosequitur) facilius invenire possitis: singulis subsequentibus per ordinem capitulis digestis titulos adnotari, quibus quasi quibusdam claribus intellectus ad sequentia referatur, & omni confusione remota, animus vester tanquam stellis interlucentibus illustretur. Primus autem liber sive tractatus, De Hispaniæ impositione^a, & impositionum varietate, & populationum diversitate. Secundus erit De Hispaniæ fertilitate seu foecunditate. Tertius De eius franquezia seu liberalitate, quæ Reges debet inducere ad benefaciendum maximè suis. Quartus De eius fortitudine, quoad situm & quoad animum, & de diffinitione fortitudinis, eiusque speciebus. Quintus erit De aliquorum virorum Hispaniæ potentifica strenuitate & animositate. Sextus De virorum Ecclesiasticorum exemplifica bonitate, quæ Reges debet inducere ad cultum & respectum Dei per timorem divinæ pietatis, & cognitionem divinæ veritatis, & amorem divinæ bonitatis. Septimus De philosophorum & doctorum eiusdem sapientifica perspicacitate, quæ Reges inducere debet ad circumspectionem sui & populi per virtutem temperantiæ, & continentiam, iustitiæ, & clementiæ, providentiæ, & cautelæ. Octavus erit De civitatibus eius-*

dem nominibus immutatis. *Nonus verò erit De apologia principum & magnorum, & eorum tyrannica cervicacitate, incipiendo à creatione mundi usque nunc, descendendo per Imperatores usque ad tempora nostra. Decimus erit De iuribus Magnorum, & de obligationibus vassallorum, in quibus videlicet vassalli dominis & vassallis domini teneantur. Hæc autem scribuntur propter mores, & non propter historias; quia de historiis actum fuit in aliis libris nostris. Undecimus erit De regulis bellorum generalibus. Duodecimus erit De cautelis habendis in rebus bellicis. Hæc ille de divisione operis (1).*

12. Quæ consequitur primus titulus, liber primus *De Hispaniæ inceptione, nominis impositionum varietate, & populationum diversitate*. Scribi coepisse hoc opus anno MCCLXXVIII. patet ex his eius ex primo tractatu verbis: *Sexta quidem populatio mixta usque in hodiernum diem sub era CCCXVI. deest M. nota millenarii, sed suppleri debet ut concurrat cum isto Redemptionis anno. Stilus vitio potius ætatis quam hominis, non semel in barbarient labitur; nihilominus tamen multa sunt quæ comparari meliorum auctorum optimis possunt. Animo ut plurimum & expressione viget, nervorumque & spiritus, præsertim in describendis præliorum congressibus, plenus est. Peculiare id in opere isto, quod post representata ea quæ quisque promittit libri titulus, ad Principem exemplis super iisdem admonendum ex sacris libris, Græcorumque ac Latinorum veteri memoria petitis, convertitur.*

13. Erroribus tamen passim foedatur, præsertim in geographica re ac etymologica. Tractatu nimirum primo ait in *Celtiberia* provincia comprehensam fuisse *Carpetaniam*, quæ quidem constabat quatuor civitatibus, *Auca, Calagurri, Tyrasona & Auripa*, quæ postea dicta *Cesaraugusta* fuit. *Celtiberiamque sic interpretatur, ut sit quæ nunc Catalonia.*

14. Tractatu 7. *Ovetum* ab *Ove* fluvio & *veto*, as, verbo nuncupationem accepisse docet: *ex eo quod ibi flagitia vetabantur. Etenim (ait) in monte illo ubi constructa est civitas Ovetum, principes, & potentes iustitiam exercebant. Item quia mons ille situatus erat inter duo flumina, quæ Ove & Deva communiter vocabantur, Ovetum est ipsa civitas appellata. Toletum quoque monet *Serrezola* olim dictum; vetus-*

^a Fortè nominis impositione.

(1) Habetur *De præconiis Hispaniæ* opus in Regia Bibliotheca Escorialensi Lit. Q. Plut. II. n. 17. duodecim item libris discretum; atque eundem hunc esse

codicem existimo, quem Noster hoc loco apud Martinum Vasquium Siruelam se vidisse perhibet.

que *Saguntum* hodiernum esse *Medina-Selim* oppidum. Ex aliis refert *Mundam*, Pompeianæ domus excidio celebrem, *Conimbricam* esse, quæ quidem à *connivendo* fuit *Conimbrica* appellata; eo quòd incolæ attriti pugnâ civitatem Cæsari conniverunt. *Mondegum* fluvium hanc urbem alluentem ita dici eo quòd *mundam* agat. *Septem-publicam*, hodie *Sepulveda*, à *septem-publicis* mulieribus quæ in ea habitarent nomen sortitam.

15. *Lusitaniam* à *Iusu* & *Ana* fluvio, quòd Hercules ibi ludos instituerit. *Tyrasonam* à *Tyriis* & *Aufoniis* populatoribus de comitatu eiusdem Herculis dictam. Sicuti *Urgellium* ab eodem Hercule, quòd bello *urget* Celtiberos; & *Barcinonem* à *barca nona*: quem alii ex nostris ridiculum errorem admiserunt. *Numantiam* item esse *Zamoram*, fuisseque hanc iuxta aliquos à *Numa Romuli* successore populatam, & *Zamoram* dictam postea à *Zara* Pompeii filia & à *Roma*; quia nempe hoc pactum fuerat cum *Numantinis* ab ipsa *Zara*, quæ eos conciliaverat cum parente Pompeio. Monstra quidem historiæ! quale est etiam quod tractatu 6. Aristotelem natu Hispanum ex opinione *Lucæ Tudensis* fuisse affirmat. Hæc de opere, quod indigitavit *De præconiis Hispaniæ*. Unde & lucem accepimus ad alia, quorum in eo auctor meminit, hîc adiungenda.

16. *De mundi ætatibus*, & *De viris illustribus*. Idem tractatum IV. *De præconiis*, &c. his absolvit: *Hæc autem de strenuitatibus principum Hispaniæ sufficiunt causâ brevitatibus. De aliis verò Legionis, & Castellæ, Aragoniæ, & Navarræ, ac Portugalliæ, Hispaniæ principibus & militibus generosis, & eorum victoriis gloriosis, & acquisitionibus famosis, à primaria Hispaniæ populatione, deducendo à creatione mundi nationum historias generales usque ad Regem nostrum Adephonsum, qui in Regem Romanorum electus fuit, & illustrem Infantem Sancium filium eius maiorem, qui iam eidem incipit conregnare, in libro nostro De mundi ætatibus & De viris illustribus fuit dictum. Et ideo pertranseuntis bellicosum Hispaniæ potentatum, ad alia Hispaniæ præconia calamum convertamus.* Hæc ille. Quibus manifestè ostenditur molis maioris hoc esse *De ætatibus* commentarium, & quò coniecit locupletiores historiæ opes. Alibi enim ait, de capta à Mauris Hispania per occasionem locutus, *sicut tetigi sufficienter in libro De ætatibus.*

(1) Exstat in eius Bibliothecæ Mss. catalogo T. I. pag. 139. hoc titulo: *Liber proprietatum in mem-*

17. *Historia naturalis, Ecclesiastica, & civilis*. Ita vocat Wadingus, & Ægidius Gonzalez Davila °. Saltem ex eodem Ægidio constat *De naturali & civili*, ad quas se se refert. Tract. 6. iam laudati *De præconiis Hispaniæ* operis, de Carthagine ait: *de qua sufficienter dictum fuit in libro nostro De historia naturali*. Alibi quoque in fine eiusdem tractatus sexti libros suos citat *De historia civili*. Nescio an diversum sit opus.

18. *Indices historiarum per literas alphabeti*: quorum mentionem facit epistola quædam à me visa D. Thomæ Tamaii (*Vargas*) viri clarissimi, ad D. Baltassarem Sandovalium Moscosum S. R. E. Cardinalem, Episcopum tum temporis Giennentem, atque immortalis memoria dignum. Planè ita confusè de his Ægidii operibus apud varios refertur, ut curiosam diligentium hominum sitim potius accendant quàm extinguant. Quidam *Chronicon* laudant, quidam *Historiam*, quidam hosce *Indices historie verbales*. A quibus æquè nescimus an diversa opera sint, an superiorum alicuius fragmenta, quæ sequuntur:

19. *Vita S. Nicolai martyris, sive Vita sancti Leonardi, & utriusque Nicolai, Bletiffæ, sive Ledesmæ oppidi martyrum*. Quam se vidisse refert Ægidius Gundisalvi Davila in *Theatro Ecclesiæ Salmantinae* ^p; meminitque Hieronymus Romanus de la Higuera in Notis ad Luitprandi *Chronicon* ^q. Item

20. *De corporis S. Ildephonsi revelatione in Ecclesia Zamorensi*. Cuius operis librum primus alicubi laudat D. Thomas Tamaius de Vargas, recordaturque Stephanus Garibaius lib. 12. cap. 1. in fine. Itemque

21. *Adversaria*, quæ apud se descripta habet D. Gaipar Ibañez de Segovia Marchio Acropolitanus Matriti: quæ, quum hæc scribimus tam longè positi, de eorum argumento consulere vix potuimus.

22. *Liber quoque proprietatum Ægidii Zamorensis* fuit in Olivariensi bibliotheca ms. in membranis, & antiquâ notâ, in folio (1).

23. *Summam* quoque laudat, ut vidimus, Ioannes de Turrecremata parte 6. cap. 32.

24. *Antiguedades de España* Lusitanâ linguâ scriptas eum reliquit, undè hausit is, quæ de legatione Hispanorum ad Alexandrum Magnum destinata in historiam retulit, Florianus Docampus monet lib. 3. *Chronici generalis Hispaniæ* cap. 32. Vereor au-

branis. Folio. antiqua notâ L. I.

° In *Theatro Ecclesiæ Zamorensis*.

^p Tomo 3. *Theatr. Eccl. Hisp.* pag. 247.

^q Ad annum DCCXLVIII. pag. 406.

autem ne sit pars operis illius *De præconiis Hispaniæ*, aut alterius *De etatibus*, ex Latino in Lusitanam linguam translata. Immo

25. *De casibus conscientiæ* librum Ægidio quoque adscribit Ægidius Gonzalez Davila in *Theatro Ecclesiæ Zamorensis* ^r. Nisi hæc Summa sit, de qua monuimus.

26. Minimè tamen in Zamorensibus Ægidii lucubrationum voluminibus reperientur, quæ à novioribus nonnullis Higuera dicto audientibus huic nostro tribuuntur *Additiones ad Iuliani Petri Chronicon*: quarum mentio fit apud Thomam Tamaum in *præfatione* ad librum suum vulgaris linguæ, *Novitatum antiquarum*: ex quibus, uti suspicor, fragmentum est à D. Laurentio Ramirezio adductum ^s pro confirmando Pseudo-Luitprandi asserto de Toletana cathedra, quæ sedit virgo parens sanctissima, cum ad S. Ildephonsum descendit. Certè is, qui *Conchæ urbis historiam* publicavit, has additiones citat part. I. cap. II. quemadmodum & P. Portocarrerus in libro suo *De descensione Deiparæ Virginis Mariæ ad Ecclesiam Toletanam* vernaculo. Nullus autem eorum de his additionibus vidit novitve aliud quàm quod idem Hieronymus de la Higuera Patri Portocarrero, eiusdem instituti Societatis, affirmavit. Cuius rei testem habeo laudatum paulò ante Thomam Tamaum in epistola memorata ad Eminentissimum Cardinalem Sandovalium: à quo interrogatus, vidissetne Ægidii Zamorensis ad Iulianum Notas, negavit utique; adiungens, valdè se de his dubitare, eo quòd earum notitia derivaverit à Patre Higuera ^t: Qui (inquit) quantumvis vir admodum religiosus, prurimum patiebatur scripta quæque novita-

tum pro veris & fide dignis asserendi. Quæ Tamaum verba consonant iis, quæ in Notis ad Luitprandi Chronicon de eodem Higuera, eiusque ac levitate præposteroque de historia iudicio, consignata manere voluit.

27. Robusta valetudine vixisse Ægidium ad protractam adeò ætatem, ut quamvis pleraque volumina, tam historiarum quàm sapientialium scripserit: nec literas iam cognosceret, nec sciret se esse qui libros illos ediderit, Abulensis Episcopus magnus Alphonsus Tostatus prodit ^u. Hæc nos de Ioanne Ægidio annotare habuimus, dum alius uberiore omnium eius operum notitiâ, aut quòd æquius esset editione, doctissimi viri famæ consulat (1).

28. Anno huius sæculi quarto Assisi in Umbria provincia in comitiis ordinis Minorum generalibus electum scimus in Generalem Ministrum F. GUNDISALVUM DE VALLEBONA (quod vernaculè VALBOA libenter interpretamur) Gallæcum natalibus, quem tamen Henricus Villottus ^x atque ei adhærens Possëvinus ^y Ulyssipponensem in Portugallia credidere. Sed Lucas Wadingus, strenuus siquis alius Franciscanarum rerum vindex, quem nihil ferè latuit quo illustrari & constare sibi possent Minoriticæ antiquitates: pro Gallæca stat Gundisalvi patria, tam in *Annalibus* ^z, quàm in *De Scriptoribus ordinum Minorum* commentario. Unde hæc sunt quæ de eo intimamus: sancti Iacobi provinciæ alumnum eum fuisse, & Castellæ præfectum, Assisique electum Ministrum Generalem decimum quintum: Concilio Viennensi anno sæculi undecimo interfuisse: egregiè ordinem rexissè, & sapienter re-

for-

Dicant illi qui damnati: sunt ad vitam revocati: sunt Mariæ precibus.

Dicat ille desperatus: vitæ domus sum salvatus: de inferni faucibus.

Dicant omnes tribulati: & peccatis onerati: ubi sit refugium.

Ad petendum & habendum: certe tutè retinendum: ad Mariæ gremium.

Ad hanc currunt omnes rei: (ut) in annum Iubilei: habet nostra servitus

Ipsa lima peccatorum: Spes dolorum, schola morum: via scale cælitus;

Et pergit quadragenis minimum huius generis strophis laudes Mariæ semper Virginis decantando. Postremæ omnium strophæ hæc sunt:

Cruce ostendit immo Christus: Qui in cruce fuit fixus: Patri rivum sanguinis.

Mater pectus lac mamillas: tamquam nato offert illas: Hæc sunt dona Virginis.

Audi Benignissime Pater peccatores: Per dilectum Filium fac nos meliores: Da nobis Paraclitum corrigentem mores: O Virgo dulcissima nobis hoc implores. Amen.

^r Tom. 2. *Theatr. Eccles.* pag. 390.

^s Ad annum DCLXVIII. pag. 348.

^t Verba Hispana: que aunte sue muy religioso, fue tentado de autorizar papeles de novedades.

(1) In Regia Bibliotheca Matritensi habetur codex membranaceus satis spissus sæculo XIV. exaratus, formâ quarta, nonnullis indicis capitum foliis initio mutilus, cetera integer. Inscrubitur *De Iesu & Maria*.

I. Omnium eius rubrica est: *Qualiter Virgo almissua fuit Divinis oraculis revelata.*

II. *Qualiter Virgo almissua fuit à Patriarchis præfigurata.*

III. *Qualiter Virgo almissua fuit à Prophetis pronuntiata.*

Et post CC. minimum folia, circa codicis finem legitur è minio: *Explicit liber Iesu & Mariæ, quem edidit Frater Iohannes Ægidii, Doctor, Fratrum Minorum, Zamorensis.* Et aliquanto relicto spatio, in membrana pura, habetur item è minio rubrica maior: *Incipit officium almissuæ Virginis quod composuit Frater Iohannes Ægidii apud Zamoram, ad preces & instantiam Illustrissimi Aldefonsi Regis Legionis & Castellæ.* Et continuò: *Serenissimo suo Domino Aldefonso Divina Providentia Illustri Regi Castellæ &c.* Sequitur officium Ecclesiasticum novem Lectionum pæne rhythmicum: quales sunt etiã meditationes variæ de Beatissima Virgine, quibus clauditur opus præcipuum *De Iesu & Maria*, nimirum:

^u Tom. 2. in *Iosue* cap. 25. & in 3. *Reg.* cap. 3. quæst. 2. ut Wadingus refert.

^x In *Athenis Ord. Minor.*
^y In *Apparatu.*

^z Ad annum MCCCIV. num. 13. & MCCCV. n. 12. MCCCVII. num. 1. MCCCX. num. 6. & 9. MCCCXI. n. 1. MCCCXIII. n. 1. & 2.

formasse, virum solidè pium & prudentem, scripsisseque

29. Tractatum *De præceptis eminentibus regulæ*, &

30. *De equipollentibus*: quæ habentur in *Enchiridio Minorum* Hispali typis edito anno MDXXXV. *Summam seu epilogum omnium, quæ in Regula continentur*. Hos vocat libros Ludovicus Miranda in expositione eiusdem. Obiit Parisiis anno MCDXIII. Maius est omni laude elogium de eo Alvari Pelagii, viri minimè assentatoris, sed integerrimi & ad amussim religiosæ vitæ exacti, lib.2. *De plantu Ecclesiæ* cap.33. dum de magistris agit. *Fateor autem me (ait) numquam magistrum vidisse, in quantum ut homo scire potui, maximè in S. Theologia, & maximè religiosum mendicantem, humilem, patientem, pauperem, oratorem, despectum mundo, mortificatum, nec pœnitentiam agentem, nec verum magistrum Christum in virtutibus sectantem, nec propterea magisterium appetisse, nisi magistrum Gonsalvum Sacra Theologiæ professorem Hispanum, Generalem Ministrum, ordinis fratrum Minorum, qui me Assisi recepit ad ordinem*. Aliud eiusdem Pelagii datum ei earundem virtutum testimonium vide sîs lib. 2. cap. 67. quod Wadingus exscripsit ad annum MCCCIV. num.33.

31. Vitam cum morte commutasse anno eiusdem sæculi duodecimo aut circiter, ARNALDUS VILLANOVANUS creditur, quem Galli nobis competunt. Pro Gallica quidem patria stare videtur, quòd ibi operam literis dedit, Parisiis egit, & in Gallia se scribere *De regimine sanitatis* librum eius cap.20. ostendit: *De piscibus (ait) qui sunt in usu in his partibus Gallia*. Gallicarum item feminarum sæpè meminit eiusdem libri cap. 2. & in Galliis scribere se frequenter significat ^a. Provinciam quoque se esse innuere videtur, dum ad Robertum Neapolis Regem Provinciæque Comitum *De conservanda iuventute* librum dirigens, *qui ex innatæ (inquit) fidelitatis devotione pro salute vestra meritò semper oro*. Provinciam appellat item Ioannes Villanus, qui eodem sæculo scripsit obiitque, *Historiæ suæ universalis* lib.9. cap. 3. S. Antoninus *Historiæ* tit. 21. cap. 2. §. 8. Paulus Langius in *Chronico Citizenensi* cum aliis; nuperque Paulus Colomesius vir eruditus, suffragium, in re licèt ambigua, nimis animosè tulit in *Gallia sua Orientali*, sive Gallorum qui linguas Orientales caluerunt Vitis ^b, oppidum Villanovanum in Gallia Narbonensi Arnaldo patriam adscribens. In quo Symphorianum Campegiùm viæ ducem secutus fuit, qui in Ar-

naldi Vita eundem cum Colomesio annum, atque idem oppidum origini eius præscribere non minoribus contendit animis. Vereor tamen ne in natalis loci, æquè ac in natalis anni, designatione uterque à via veri exorbitaverit: qui trecentesimo natum, quadragenario huius sæculi eum obiisse aiunt: quem evidentissimè, ut paulò postea dicemus, constat huiusmet duodecimo ad plures iam abiisse. Gallum quoque disertè vocat Ioannes Antonius Lindanus ^c, ex Paschalis Iusti *Chronologia medicorum*; ipse tamen parum sibi constans, sive editionum adhærens titulis, dum Arnaldum Catalanum ab hoc diversum laudat *Regularum curationis morborum* auctorem: quod opus Villanovani esse nemo ignorat.

32. Hispanum autem nos haud minus idoneis auctoribus Arnaldum asserimus. Durandus de S. Porciano Dominicanus Meldensis Episcopus ^d, anno MCCCXXVI. creatus, libro *De visione divinæ essentia ante diem iudicii*, quem Ioanni XXII. Papæ obtulit: *Fuit dictum (inquit) Magistro Arnaldo Catalano, qui volebat præfigere tempus Anti-Christi: Magister Arnalde, si vultis prudenter dicere, adsignetis tantum tempus adventus Christi*. Fuit autem Durandus hic natus in Gallia oppido *Sancto Portiano*, vulgò *S. Porcain*, Arvernensis diocesis, sive Claromontanae, uti docet post alios vir clarissimus Henricus Valefius in *Galliarum notitia* ^e. Quæ Arvernum provincia non ita femota est à Provincia propriè dicta, unde Arnaldum processisse aliis placuit, ut ignotum esse posset de viro famosissimo, in Gallia eum scilicet natum, homini eiusdem ævi, Gallo, & Arvernensi. Bernardus item de Lutsemburgo eorundem Durandi & Arnaldi æqualis, in *Catalogo hereticorum* ^f: *Arnaldus (ait) de Villanova in partibus Cataloniae magnus medicus, &c.* Eodem loquendi genere utitur Nicolaus Eymericus Dominicanus, Aragonensis, qui de Arnaldi erroribus ad Archiepiscopum Tarraconensem detulit in *Directorio Inquisitorum*, eodem quoque sæculo in lucem edito, part. 2. quæst. 28. Ioannes Picus Mirandulanus, ingeniorum Phoenix, qui anno MCDXCIII. vitâ functus fuit, in *De rerum prænotione* lib.5. cap.10. *Arnoldus (inquit) Hispanus ex astrologica vanitate, aliisque compluribus, nobis Anti-Christum comminabatur anno gratiæ MCCCXLV. &c.* Quibus de nostro agi mox patebit.

33. Ferè eodem tempore quo Picus florebat, nempe anno MCDLXXX. editus fuit Arnaldi liber *Regimen sanitatis* dictus, cum

^c De scriptis medicis verbo Arnaldus de Villanova.

^d Sant-Marthani in *Gallia Christi*. tom. 3. Verbo, *Meldenses Episc.*

^e Pag. 456.

^f Verbo *Arnaldus*.

^a De regim. sanitatis cap. 20.

^b Pag. 2. edit. Hagæ-comitis MDCLXV.

cum *Catalani* cognomento : quam quidem editionem vidimus nos in bibliotheca Coloniæ Hispalensis Ecclesiæ, cum admonitione, *correctam eam noviter exire per Montis-pessulanus doctores*; absque tamen loci notatione. Quemadmodum, & sequenti sæculo eiusdem *Regulæ universales curationis morborum*, cum aliis, Basileæ MDLXV. teste Lindano *De scriptis medicis in Arnaldo Catalano*. Sequuntur Gabriel Praetolus ^e, Abrahamus Bzovius ^h, quamvis Villanum per errorem rei auctorem laudans, Henricus Spondanus ⁱ; ipse tamen non dissimulans alios repugnare & Provinciam credere, ut & Gesnerus fecit in *Bibliotheca*. Et tamen Symphorianus Campegius Gallicis partibus addictus in *Vita Arnaldi* hanc opinionem nullos habere auctores pronuntiare ausus fuit.

34. Recentiores conveniunt nostri, sed inter se divisi. Quidam enim è regno Valentiae, & oppido eius *Liria* oriundum asserunt: Hieronymus scilicet Paulus, quantumvis ipse Catalanus, & Petrus Ioannes Nunnesius, viri magni, quos laudat, vix tamen sequitur, Gaspar Escolanus Valentinus, historiae suæ huius regni lib. 3. cap. 18. Catalanis frequentior sabet calculus. Et sunt utique in provincia ista plura oppida *Villanova* nuncupata, unde iuxta consuetudinem nuncupari Arnaldus posset: in Ruscinonensi nempe comitatu duo, in Ceritania unum, in Confluente unum, in Catalonia propria, sive Barcinonensi Comitatu, haud minus quatuordecim, ut videre est apud Andream Bolchum in operis Catalanæ linguæ vernaculi *De titulis honoris Cataloniae, Ruscinonis, & Ceritaniae* lib. 1. cap. 19. 20. & 21. Cum vix in Gallia tota huiusce appellationis locum invenire in *Galliae descriptione* diligentissimi viri Henrici Valesii potuerimus.

35. Nec minimè pertinet quòd ad Aragoniæ Regem (Iacobum II. intelligo) *Regimen* quoddam *sanitatis* direxerit, ab eodemque ad Clementem V. Papam destinatus venerit ut iam notabimus; necnon (quòd) & Parisios clam relinquens, non ad alium quàm ad Fridericum Aragonensem, laudati Iacobi fratrem confugerit: quod synopsis statim subiicienda rerum eius gestarum ostendet. Nec de fidelitate id quod ad Robertum Regem enuntiavit eatenus valet, ut eam intelligere, quâ Regi subditus, non verò eam debeamus, *Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

(1) Immo & Africam, si nos non fallit eiusdem Arnaldi prologus operis *De confectioe vinorum*, ad *Incertum Regem*, in quo legitur: *Confestim lætitiæ meæ festum festinans (fortuna) amovit super me*

quâ quilibet ei principi cuius servitio sese dicavit obstrictus est. Meminisse quoque eum Galliarum, atque huius regni mulierum, indicat potius se ibi degere quàm in ea ortum fuisse. Maxime cum de Hispaniæ rebus præcipuè medicis non minùs frequenter, & in specie in libro *De venenis*, mentionem faciat. Planè adduci utrimque non spernenda argumenta visum fuit iis, qui rem in medio relinquere maluerunt ^k. Nempe Arnaldo nostro idem contigit quod S. Raymundo de Pennaforti Barcinonensi, de quo hæc habet Labbeus in Dissertatione historica *De Script. Eccles. Henricus Gandavensis natione* (ait) *Provinciam vocat, cum fuerit Catalanus: quòd ex illius temporis consuetudine profectum pauci norunt*. Hæc ille. Sed de patria satis.

36. Coluit Arnaldus felicissimo quo floruit ingenio, non modò philosophiam, & medicam artem, quibus præcipuè censerit voluit, sed & sacram Theologiam, variisque linguis imbutum animum gessit. Hebraicæ enim, Arabicæ, Græcæque doctrinæ specimina eius opera ostendunt. Parisiis dicitur ac Monte-pessulano dedisse operam his disciplinis, & naturæ arcanorum indagacioni plurimum vacasse: adeò ut in ea (quod Campegius ait) *altius post ætatem suam penetraverit nemo*. Multum per Europam peregrinatus fuit, multorum vidit & mores & urbes, magno discendi atque docendi compendio. Italiam, Gallias, Hispanias peragravit (1); Græciam quoque meditatus. Magistrum in medicina suum Ioannem Casamidam frequentissimè laudat, sæpiùs tãcito nomine, sed in capite *Breviarii practicæ* expresso.

37. Mira in eo & singularis fuit stili, barbariem inter & eloquentiam ut idem ait medi, claritas, & in commentando mentis aciei ad res ipsas intentio, ut omnem aliam scribendi rectè ac distinctè curam negligeret. Nec ad ea redire quæ scripsisset, cum præcipuè hebeti laboraret videndi sensu, facillè tolerabat. Cuiusmodi sunt nonnulli homines præfenti adeò ingenio & parabili, ut omnes eius vires veluti primo impetu exhauriant, nihil ultrà, si ea resumerent quæ semel effuderunt, præstaturi. Eius famâ permoti, Gallias, ubi profitebatur, medicorum filij confluere coeperunt: qui priùs aliò quovis, Galli etiam ipsi, veluti ad mercatum huiusce artis pergebant.

P

Post

Aquilonem, & induxit in Africam ad miseriam ipsam: ut in Regiæ Bibliothecæ Matritensis codice, de quo mox.

^k Gesnerus in *Bibliotheca, Quemsted. De patriis illustr. virorum* pag. 63. Bulæus in *Hist. Universit. Paris.* tom. 4. pag. 120. Spondanus in *Annal. continuat.* anno MCCCIX. §. 5.

38. Post professionem, ut credimus, in patriam rediit. Cataloniam intelligimus; Barcinone enim medicinam faciebat circa præteriti sæculi annum octogesimum quintum, quo Petrus Magnus Aragonensium ac Siciliae Rex in vivis esse desuit. Inde enim evocatus ad Petrum fatali morbo in itinere Tarraconem versus occupatum in historicis huiusce Regis monumentis refertur¹. Fuisse eum in curia Romana, sive ea sit Roma urbs sive Avenio, ubi Pontifices illius temporis Sedem suam fixerant: scriptum nobis reliquit Ioannes Andreae in additionibus ad Durandi *Speculum* paulò post laudandis. Anno eius sæculi nono ad Clementem Papam V. ivit Iacobi Aragoniæ Regis legatus, ut de Hierosolymitano regno cum eo ageret: ut in *Historia universitatis Parisiensis* Cæsar Egasius Bulaus auctor annotavit². Parisiis cum degeret circa annum MCCCX. scripsit *De iudicii die* libellum, ex astrologicis observationibus contendens id adventurum anno septuagesimo sexto huius decimi quarti sæculi. Ob quam rem, aliaque minùs rectè dicta in religionis causa, cum & magnus audiret theologus, inde clam aufugiens, ne apud Inquisitores respondere cogeretur: Siciliam ad Fredericum Regem, tamquam ad asylum, se contulit, & apud eum vixit, donec non ita diu postea missus ab eo ad Clementem V. tunc temporis sacrarum protomytham Avenione commorantem, in mari diem suum obiit: quod Ioannes Villanus³, & S. Antoninus⁴, alique⁵ referunt: non aliud, ut existimo, quam naturalem significantes vitæ finem. Quare huc è via reducendus est Raynaldus, sive is qui notulas affixit *continuationis Baronianorum Annalium* magno operi⁶, dum fluctibus periisse Arnaldum ait.

39. Meminit certè cum elogio eius non vulgari Clemens ipse, datis ad universos per orbem Episcopos circularibus, ut vocant literis: quibus admonitos de eius obitu, suoque de viri medicinâ præstantissimi defectu iusto dolore, iubet diligentissimè, ac censurarum etiam indictis, ce-lantibus fulmine, ubique perquirete Arnaldi librum quendam *De re medica* sibi ab eo olim promissum; eumque repertum, Oliverio clerico, cui has partes Clemens iniunxerat, in manus consignare. Vidit literas Odericus Raynaldus in tabulario Pontificio⁷. Genue⁸ autem servari eius cadaver, in Ioannis Imperialis *Virorum illustrium elogiis* observatum invenimus: uti & referunt alii, è quibus Paschalis Iustus in *Chronologia medicorum*.

40. Magnum philosophum atque me-

dicum omnes omnium ætatum Scriptores, qui de eo agunt, constantissimè agnoscunt; sed & magnum theologum addunt, nisi quòd foedissimos quosdam errores adversus veram theologiam & summa religionis admisit capita: quorum disertam notitiam non modò Nicolaus Eymericus⁹, sed & alii¹⁰ suis literarum monumentis consignerunt. Vix tamen est ut non resipuerit is, quem destinatum ad Clementem Papam catholicus Rex voluit: & cui per viam extincto, eâ, quam diximus, laudis & honoris significatione idem Pontifex veluti parentavit. Quare maledicentiæ notam vix effugere Bzovius poterit, quum de Arnaldo his verbis agere haud veritus fuit¹¹: *Professione medicum vocans, exercitio alchimistam, consortio dæmonum execrabilem. Quare autem id? A quorum doctus prestigii (infit) ostendebat se posse laminas æreas in aureas commutare.* Ioannes Mariana paulò benigniùs Arnaldum excepit, nec alchimiam exprobravit lib. 19. cap. 9. in fine, maioris famæ quam laudis virum appellans: *cum nobile ingenium, eruditionem maximam, pravis superstitionibus, pravisque de religione opinionibus fœdare visus sit. Quo nomine aliquantò post ab Inquisitoribus ignominia notatus est (Aragonensibus, ut intelligo); librique, quos magno numero ediderat, reprobat. Ex humano semine quibusdam in vase medicamenti hominis corpus efformasse qui affirmet, auctorem habeo; vero an mendacio disputare non est necesse.* Hæc Mariana.

41. Circa enim chemicæ artis veritatem, & hunc eius effectum, quem doctissimi omnium ætatum homines naturalem, quantumvis rarissimum, credidere, minimè debuit Bzovius tam acri & effrenato iudicio, adversus Arnaldum invehi: quem in curia sibi notum Ioannes Andreae Iurisconsultus in additionibus iam laudatis ad Speculatorem hoc elogio commendatum voluit, postquam huius artis chemicæ innocentiam æquè commendasset: *Plus nostris (ait) diebus habuimus magistrum Arnaldum de Villanova in curia Romana, summum medicum & theologum; de quo scripsi De observatione ieiunii consilium: qui etiam magnus alchimista, virgulas auri, quas faciebat, consentiebat omni probationi submitti.* Cuius fidei hac in re Oldradus, Abbas Panormitanus, Baldus, Ioannes Platenus, alique Iurisconsulti crediderunt, ut Hermannus Conringius, inquit, multis experimentorum auctoritatumque argumentis pro fide Arnaldi & huius artis eruditè, ut solet, productis, in *De Hermetica & Paracelsica medicina* cap. 27.

Et

¹ Surita lib. 4. cap. 71. Escolenus *Hist. Valent.* lib. 3. cap. 18.

² Tomo 4. pag. 120.

³ Ubi supra.
⁴ Ubi supra.
⁵ Raynald. t. 15. ad annum MCCCX. num. 39. Bulaus in *Hist. Universit. Paris.* loco citato.
⁶ Ubi proximè.

⁷ Ubi proximè.

⁹ *Directorii* part. 2. qu. 11. & quæst. 28.

¹⁰ Bzovius in *Ann.* tomo 14. ad ann. MCCCX. n. 14. Bulaus ubi supra pag. 121. Præcolus in *Elencho hæresum*, Verbo Arnaldus.

¹¹ Ubi proximè.

42. Et putasne eam, quam novit Bzovius, hoc sæculo quo vivimus pseudophilosophicæ, atque adeo scelestæ ac demoniacæ Arnaldi doctrinæ infamiam, æqualibus eius, & in his summo Ecclesiæ Pastori occultam aded fuisse, ut nuper fato functi, uti diximus, famam eius & nomen, scriptaque, non in privatis colloquiis, sed sparsis per orbem Christianum eiusdem Clementis Papæ literis, laudari & approbari potuisse credamus homini non optimè in huiusmodi censendi licentia vulgo audienti? Raymundus certè Lullus, quem omnia chimica theatra crepant, rei magistrum se Arnaldum habuisse non dissimulat. Ea (inquit alicubi*) *accepi; & habui à serenissimo Rege Roberto (Neapolis) sub secreto sigillo: quæ quidem experimenta ipse habuerat à peritissimo Arnaldo de Villanova, qui meritò fons scientiæ vocari debet, quia in omnibus scientiis præ ceteris hominibus floruit.* Bernardus Trivisanus ridebat olim libros Raymundi & Arnaldi *De arte chimica*, quos aiebat [†] potius à recta via seducere, quàm ad scopum dirigere lectores eius cupidos; & tamen idem postea post varios errores in viam se reductum lectione operum Raymundi, multoque magis Arnaldi, professus fuit [‡].

43. Quicquid autem in transmutandorum metallorum doctrina meruerit noster, in iis certè quæ ad medicinam pertinent, omnium ore [§] doctissimus audit; eaque remedium ad sananda ægra corpora usus differentiâ, & efficacîâ, ut velut Apollo alter fuerit ætatis suæ vulgò habitus: quomodo Ioannes Michael Savonarola, decimi quinti, hoc est sequentis, sæculi Scriptor, in libello *De arte conficiendi aquam vitæ* loquitur.

44. Errores eius in re theologica planè abominamur, si eius verè fuerunt: quos detestatum fuisse eum, aut suspicionem utique de se habitam non indiligenter purgasse, facillè credimus opinionî Clementis Papæ de eo post mortem quoque habitæ non iniuriâ deferentes. Nisi contendatur ex adverso, non ante annum MCCCXVII, hos errores animadversos fuisse atque damnatos: quod ex Eymerico Raynaldus docet Annalista ad hunc annum §. 62. Planè quòd Bonifacius VIII. Gallorum Regi exosus, quendam librum ab Arnaldo compositum & à theologis Parisiensibus reprobatum combustumque revocaverit & approbaverit: id inter capita, quibus prædictum Bonifacium publico & solemnî iudiciò Parisiis habito Galli Pontifices, & proceres Philippi Regis voluntati obnoxii premebant, instrumentum ipsum accusa-

Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.

tionis continet, quod *Historia Universitatis Parisiensis* auctor primus produxit ^b. Sed verius est Arnaldum, dum viveret, erroribus suis solemniter renuntiâsse: cuius rei instrumentum Avenione anno MDXCIV, repertum prodit Raynaldus. Ad quod refert Ioannes Mariana ubi proximè.

45. Adversus errores iam dictos circa annum MCD. Petrus Maza & Sancius de Besaran Dominicani Aragoniæ provinciæ scripsisse dicuntur, Francisco Diago auctore in historiæ eiusdem provinciæ lib. 2. Improbatur etiam, quod suprà monuimus, temerè atque ut putant impiè annuntiati peculiari libello ex prænotionibus astrologicis ultimi iudicii diei: qui fuit reprobatus, Antonino teste ^c, & quasi hæreticus reputatus; atque ipso transcurso temporis falsi & vani convictus ^d. In hac tamen arrogantiâ è cælo quærendi tempora & momenta plures comites Arnaldus habuit, qui stellarum cursus concursusque tantummodo contemplantes, finem sæculi, quem Deus voluntati suæ reservavit, constituere ausi sunt. Exempli referunt Hieronymus Vielmus ^e, Martinus Antonius Delrius ^f, Thomasque Malvenda ^g; nec fraudi aut culpæ fuit sanctissimo viro Vincentio Ferrerio Valentino in concionibus suis, præcipueque in epistola quadam ad Benedictum Papam XIII. data, assertus Antichristi iam suo tempore adventus & nativitas, ex Scripturarum testimoniis, signis datis, & revelationibus sibi vel aliis factis, ab eoque non planè intellectis, ut sanctus Antoninus ait ^h. Videri meretur idem Thomas Malvenda de re agens ⁱ, sed iam ad Arnaldi opera.

46. Existant quidem ea primum, ut existimare pronum est, collectim data Lugduni in folio anno MDIV. cum præfatione Thomæ Murchii Genuensis, quam Gesnerus asserte de Arnaldo loquens in *Bibliotheca*. Sequitur Parisiensis editio anni MDIX. cum inscriptione *Medicorum operum*, quæ servatur in Colonia bibliotheca Hispalensis Ecclesiæ. Triplicata fuit Venetiis anno MDXIV. in folio, sub titulo *Medicorum & chemicorum operum*; necnon & secundo Lugduni apud Guilielmum Huyon MDXX. Sed ultimam similiter inscriptam in manibus habemus, cum annotationibus ad quosdam libros Hieronymi Taurelli Montbelgardenis, in Altorphiana schola professoris medici, Basileæ apud Petrum Pernam anno MDLXXXV. quam nunc describimus.

47. Constat hæc editio duobus voluminibus, quorum primum continet

I. *Speculum introductionum medicinalium.*

P 2

Apho-

* In præfat. artis operat.

† Alchimie parte 1.

‡ Parte 2.

§ Zacutus lib. 1. *Hist. princip. medic. qu.* 49.

^b Tomo 4. pag. 40.

^c Ubi suprà.

^d Villanus, & Paulus Langius suprà laudati, Raynald. ad an. MCCCX. n. 39. Imperialis in e. logio.

^e *De sex diebus cond. orbis lect. 6.*

^f *Comm. ad Senecæ Oæviam v. 386.*

^g *De Antichristo lib. 2. cap. 29.*

^h *Hist. 3. parte tit. 23. cap. 8. §. 3.*

ⁱ *Eiusdem lib. 2. cap. 30.*

II. *Aphorismos de ingeniis nocivis, curativis, & preservativis morborum, speciales partes corporis respicientes.* Ubi Taurellus notat, esse aliquos aphorismos aliunde huc insertos, scilicet ab eiusdem auctoris parte operativa: quæ sequitur,

III. *De parte operativa.* In hoc opusculo magicas ligaturas naturæ viribus adscripsisse Arnaldum, eoque magis superstitioni deditum, quam naturæ gnarum, monuit Conringius cap. 27. laudato ^k.

IV. *De humido radicali duos tractatus.*

V. *De conceptione.*

VI. *De simplicibus.*

VII. *Antidotarium.*

VIII. *De phlebotomia.* Lugdun. cum aliis aliorum MDXVII.

IX. *De dotibus theriacalibus.*

X. *Librum aphorismorum De graduationibus medicinarum per artem compositarum.*

48. XI. *De vinis.* Nescio ad quem Regem, cuius in exordio recordatur, directum. *Spiritus vini dotes* (ait Conringius ^l) *per Arnaldum maxime innotuisse primum Europæ videntur, si eius est libellus de vinis (1).* Germanicè hic liber à Guiljelmo Hirnkofen versus, ac Viennæ editus fuit anno MDXXXII. in 4.º *Bibliotheca medica.*

XII. *De aquis medicinalibus.*

XIII. *De conferentibus & nocentibus principalibus membris nostri corporis.*

XIV. *De ligaturis:* hoc est, ut in limine libri ait, *De incantatione, de adiuratione, & colli suspensione,* epistolam à Græco, ut ait, translata (2).

XV. *Expositiones visionum, quæ fiunt in somniis, ad utilitatem medicorum non medicam.*

XVI. *De diversis intentionibus medicorum.*

49. XVII. *De regimine sanitatis.* Hunc librum, paucis mutatis, plagio sibi adscripsit Magninus quidam Mediolanensis, uti referunt auctor *Bibliothecæ medicæ:* item Lindanus *De scriptis medicis, in Magnino,* & Vincentius Placcius *De libris anonymis & pseudonymis* ^m. Ab hoc diversus est liber, & quidem brevior,

XVIII. *Regimen sanitatis dictus,* & ad Regem Aragonum (Jacobum II. scilicet) directus, uti habet inscriptio. Planè sive hic, sive proximè laudatus, liber prodit seorsum cum aliis Venetiis ex officina Bernardini de Vitalibus MDLXXX. in 4.º

XIX. *De regimine castra sequentium brevissimam lucubrationem.*

XX. *De conservanda iuventute, & retardanda senectute.* Ad Robertum Neapolit Regem. Editus fuit Venetiis cum *Regimine sanitatis* MDLXXX. in 4.º Italicè quoque versus, ibidem typis Erasmi Valgriffii MDL. in 8.º

Manu exaratus servatur in Ambrosiana bibliotheca. Hispanam quoque interpretationem, quam fecit ex Latino codice antiquissimo Hieronymus de Mondragon Barcinone MDCVI. in 8.º typis commissam vidimus.

XIX. *De regimine castra sequentium brevissimam lucubrationem.*

XX. *De conservanda iuventute, & retardanda senectute.* Ad Robertum Neapolit Regem. Editus fuit Venetiis cum *Regimine sanitatis* MDLXXX. in 4.º Italicè quoque versus, ibidem typis Erasmi Valgriffii MDL. in 8.º

50. XXI. *De bonitate memoriæ.*

XXII. *De coitu.*

XXIII. *Considerationes operis medicinæ:* sive, ut ait auctor, *exemplariter de phlebotomia,* ad Grosinum Coloniensem.

XXIV. *Medicationis parabolas secundum instinctum veritatis æternæ, quæ dicuntur à medicis regulæ generales curationis morborum.* Ad honorem scilicet Philippi Gallorum Regis scriptas, ut habetur in ms. codice Veneto, qui fuit Francisci Petrarchæ ⁿ.

XXV. *Tabulas quæ medicum informant, specialiter, cum ignoratur ægritudo.*

51. XXVI. *Breviarium practicæ à capite usque ad plantam pedis, cum capitulo generali de urinis, & tractatu de omnibus febribus, peste, empiata, & liparia,* quatuor libris quibus, & signa, & causas, & curationes omnium ægritudinum comprehendit, ut ipse in proœmio ait, Ioannem Casamidam præceptorem suum laudans, & curationes eius præcipuè commendans. *Praxim medicinalem* Arnaldi editam Lugduni MDLXXXVI. in folio, ex *Breviario* isto, & aliis eius, constare suscipiamur.

XXVII. *Practicam summariam, seu Regimen.*

XXVIII. *De cautelis medicorum.*

XXIX. *De modo preparandi cibos & potus infirmorum in ægritudine acuta.* Laudat in limine magistrum suum P. de Musfadi.

XXX. *Compendium regimenti acutorum.* ms. inter libros Francisci Petrarchæ Venetiis ^o.

52. XXXI. *Regulas generales de febribus.*

XXXII. *Regimen sive consilium quartanæ.* Con-

(1) Existat in codice Regiæ Bibliothecæ Matritensis Arnaldi *Tractatus de confectioe vinorum:* fere nihil. Est quoque in eodem codice, *De retardanda senectute,* quodè Noster paulo inferius n. 49. Utrumque manu recenti.

^k Pag. 383.

^l Dict. cap. 27. pag. 381.

^m Pag. 222.

ⁿ Biblioth. Veneta pag. 56.

^o Bibl. Veneta pag. 56.

XXXIII. *Consilium sive curationem febris hecticae.*

XXXIV. *Consilium sive regimen podagrae, cum aliis: scilicet De ligno vitæ, De oleo & vino antimonii, De facultatibus gemmarum, corali, & spiritûs vini, ac de peste.* Argentinx apud Bernardum Iovinum MDLXXVI. in 8.º ms. inter Petrar- chæ qui fuere libros Venetiis P.

XXXV. *De sterilitate tam ex parte vi-ri quàm ex parte mulieris.*

XXXVI. *De signis leproforum.*

XXXVII. *De amore heroico.* Ad ami- cum quendam petentem eius explicatio- nem: quem vehementem & assiduam co- gitationem supra rem desideratam desinit, cum confidentia obtinendi delectabile appre- hensum ex ea.

XXXVIII. *Remedia contra maleficia.*

53. XXXIX. *De venenis.*

XL. *De arte cognoscendi venena, quum quis proponit ea alicui ministrare.*

XLI. *Contra calculum.*

XLII. *Regimen curativum & præserva- tivum contra catarrhum.*

XLIII. *De tremore cordis.*

XLIV. *De epilepsia.*

XLV. *De esu carniû pro sustentatio- ne ordinis Cartusienfis contra Iacobitas (Do- minicanos intelligo qui in Galliis Les Ja- cobins appellantur): qui nempe contende- bant constitutionem Cartusianorum, lan- guentibus in extrema etiam necessitate car- niû esum prohibentem, irrationabilem esse, & naturali legi contrariam.*

XLVI. *Receptam electuarii mirabilis præ- servantis ab epidemia, & comportantis mi- neram omnium virtutum.*

XLVII. *De ornatu mulierum.*

XLVIII. *De decoratione.*

XLIX. *Explicationem super canonem Hippocratis 1. Aphorismorum. Vita brevis, ars verò longa &c.*

L. *Expositionem super aphorismum Hip- pocratis: In morbis minus periclitantur ægrotantes &c.*

LI. *Commentum super libello de mala complexione diversa, cum textu Galeni.*

LII. *Quæstiones super eodem libro.*

54. LIII. *Commentum super regimen Sa- lernitanum, aliàs medicinam Salernitanam: idest conservandæ bonæ valetudinis præcepta cum luculenta & succincta Arn. Villano- vani in singula capita exegestica per Ioan- nem Curionem primum, deinde per Iacobum Crellium recognita & repurgata. Pisis pri- mum, ut credere est, anno MGDXXXIV. in 4.º deinde frequenter editata: nempe Francofurti apud Egenolphum MDLVII. apud Ioannem Saurium MDCXII. in*

12.º Francofurti apud Steinmeierum MDCXXVIII. in 16.º Antuerpiæ apud Ioann. Withagium MDLXII. in 16.º Lug- duni apud Ioannem Lettout MDLXXVII. in 16.º Parisiis apud Hieronymum de Marnes MDLXXX in 12.º quas omnes editiones laudat Ioannes Antonius Lin- danus; sed nos adiicimus his Monspe- liensem Francisci Chovet MDCXXII in 16.º & Roterodamensem, ex Zachariæ Sylvii recensione, Arnoldi de Laers MDCLVII. in 16.º cum aliis argumenti non dissimilis. *Scholæ Salernitanæ* nomine celebratur liber hic metricus celebratissi- mus, ad Robertum Normanniæ Ducem regniqû Anglicani heredem directus ab Scholâ ipsa; cum proprium nomen suum auctor reticuerit, qui Ioannes Mediola- nus fuisse perhibetur, notante Ioan. Geor- gio Schenkio in *Bibliotheca medica*; & re- centius eo Renato Moreau, doctore me- dico Parisiensi eruditissimo, qui ad suam *Scholæ huius Salernitanæ* editionem anim- adversionibus propriis illustratam, non modò Ioanni Mediolano hanc laudem non invidet; verum & Villanovanum inge- nuè ac prudenter à calumnia Schenkii tue- ri conatur, à quo is traducitur, quod verum auctoris nomen, dum *Scholam* cum Notis edidit, invidiâ motus occultaverit. Incipit: *Anglorum Regi scribit Scholâ tota Salerni, Si vis incolumen, si vis te reddere sanum* &c.

55. Secundum volumen continet chi- mica: *Theſaurum theſaurorum, & roſarium philo- ſophorum, ac omnium ſecretorum maximum ſecretum de veriſſima compoſitione natura- lis philoſophiæ, quâ omne diminutum re- ducetur ad ſoliſicum & lunificum verum.* Adamus à Bodenstein Germanus, Andreæ Carolstadii filius, medicus Baſileenſis, *Iſa- gogem* dedit: *paraphraſticam* in hoc Ro- ſarium *chimicum*, ut ait *Bibliotheca me- dica* auctor. Exſtat *Roſarium* hocce cum *Vere alchimie* aliquot Scriptoribus à Gui- lielmo Gratarolo collectis Baſileæ apud Henricum Petri MDLXI. in folio, tomo 2. pag. 35. ſimulquè eſt *Novum lumen*, de quo mox, pag. 60. epiſtola ſuper alchimia pag. 65. *Lumen luminum* pag. 67. *Præctica ex Brevariario alchimie* pag. 73. è quibus duo poſteriores libri exhibentur tertio volu- mine *Theatri chimici* Argentorati editi apud Lazarum Zetznerum MDCXIII. in 8.º *No- va opera chimica* Arnaldi, videlicet *The- ſaurum, Lumen novum, & Florem ſorum, & Speculum alchimie* edidit Hieronymus Megiſerus Francofurti apud heredes eius MDCII. in 8.º *Theſaurus philoſophorum* ms. eſt

est Patavii apud Hestorem Trivisanum Nicolai nepotem, Thomafino teste in *Bibliotheca Patavina* pag. 113. Sed editionem nostram continuamus.

56. II. Librum, qui dicitur *Novum lumen*, sive eiusdem argumenti secundum de lapide philosophorum, ad quendam directum, quem *patrem & dominum reverendum* vocat; aitque in fine, se non vidisse alium nisi magistrum suum, quem non nominat, *qui in debita* (inquit) *materia opus suum applicaret.*

III. *Sigilla duodecim pro totidem caelestibus signis*: quæ addidit Taurellus in hac editione: quæ superstitiosa videntur.

IV. *Magisterium, & gaudium, ad inclytum Regem Aragonum, quod quidem est Flos florum, thesaurus omnium incomparabilis, & margarita &c.*

V. *Epistolam super alchimiam ad Regem Neapolitanum.* Accedunt

VI. *Capitula Astrologiæ de iudiciis infirmitatum secundum motum planetarum.*

VII. *Theaurus sive Rosarium, Flos florum, & duo ad Reges Aragoniæ & Neapolis opuscula, prodierunt cum aliis in Artis auriferæ, quam Chimiæ vocant, editione Basileensi apud Conradum Valdkirchium MDCX. in 8.º*

57. Hucusque pertingunt editiones Arnaldi operum, sed & alia seorsum veniunt eidem tributa, nempe

I. *De febribus liber exstat operis Veneti De febribus pag. 241.*

II. *De sanguine humano epistola ad Iacobum Toletanum, cuius Conringius meminit De Hermetica & Paracelsica medicina cap. 27.º*

III. *De Anti-Christi adventu librum, quem supra diximus, qui fortè aliquis existimet eundem esse cum sequenti*

58. IV. *De mysterio cymbalorum*: de quo Ioannes Franciscus Picus Mirandulæ Comes hæc ait: *Arnoldus Hispanus præter ea quæ de futuro Anti-Christi adventu coniectatus fuerat, revelationem quampiam multarum atque magnarum rerum factam adducit in libro De mysterio cymbalorum, & adventu Anti-Christi, ad monachos Scalæ-Dei, quæ centum annos præfixit eventibus. Præteriere ducenti, nec impletam esse prænuntiationem constat. Hanc magni fecit revelationem Arnoldus, quoniam ab homine illiterato Latino edita stilo fuerat. Unde patet ad prognosticationem suam de Anti-Christi adventu Arnaldum, æquè uti Vincentium Ferrerium, revelationibus permotos fuisse. Et quidem librum hunc De adventu Anti-Christi cum hac tantum inscriptione habent ms. scilicet*

antiquo caractere PP. Carmelitani S. Mariæ Transpontinæ Romæ. Incipit: *Constitui super vos auditores, speculatores &c.* Sed in codice isto post prædictum opus, quod his absolvitur, & altero Augustini *De civitate Dei*, ponitur seorsum tractatus eiusdem *De mysteriis cymbalorum*. Incipit: *Qui interrogent.* Respondetque in eo ad quæsitum sibi factum, quare Ecclesiæ catholicæ mos fuerit in hora matutinorum & vesperorum prius pulsare cymbalum parvum, postea verò magnum. Sequuntur in eodem codice ms. alia eiusdem, ut credimus, argumenti de adventu Anti-Christi, scilicet: *Apologia de versutiis & perversitatibus pseudotheologorum, & religiosorum, ad magistrum Iacobum Albi canonicum Condignensem.* Item aliæ responsiones ad argumenta & oppositiones doctorum Parisiensium: quæ omnia nunquam, ut credimus, edita fuere.

59. V. *Dialogus De rebus Ecclesiasticis, cum Frederico & Iacobo Regibus Aragoniæ & Siciliae.* Meminit Cæsar Egasius Bulæus *Hist. Universit. Paris.* volum. 4.º

VI. *De urinis tractatus.* Reperiri hunc in codice 435. bibliothecæ Thuanæ, qui in editionum nulla, nec à Lindano laudatur, admonuit Philippus Labbeus in *Bibliotheca manuscripta*. Sed nos Arnaldi tractatum *De urinis, & alium de phlebotomia, Lugduni editos cum aliorum aliis anno MDXVII. aliunde novimus.*

VII. *Testamentum Arnaldi.* Chemicum fortè opus, exstare in Lauredani bibliotheca Venetiis, auctor est Thomafinus in *Bibliotheca Veneta*.

VIII. *Medicamina.*

60. IX. *Abbreviatio libri Prognosticorum, Hippocratis, ut credimus, ubi & De crisi.* Inter libros Francisci Petrarchæ, nunc apud Fortunatum Ulmum Abbatem Cassinensem, cum Thomafinus eandem formaret *Bibliothecam Venetam*.

X. *Interpretatio Avicena de viribus cordis.* In quarto volum. *Avicena operum Venetæ* Erasmi Valgrisi anni MDXX. in 8.º editionis exstat.

XI. *Liber De omni genere simplicium medicamentorum, qui Aggregator prædicator inscribitur, ex Avicena, Serapione, Pandectario, Plateario, &c.* Sed cum inter alios Arnaldus ipse laudetur: iure hunc ab albo germanorum eius operum exclusit Gesnerus in *Bibliotheca, & catalogo Scriptorum De plantis*; ex eoque *Bibliotheca medica* auctor, qui hunc librum Iacobo cuidam de Dondis (hic Aggregator Patavinus nuncupatus) ex coniectura attribuit. Nec alium & ab eo diversum, credi-

º Pag. 381.

º Raynaldus ad an. MCCCX. num. 39.

º Lib. 9. De rerum prænotione cap. 5.

º Pag. 121.

º Parte 4. sect. 6. pag. 50.

º Pag. 100.

º Vide pag. 56.

dimus *De virtutibus herbarum*, qui laudari solet, librum in 4.º Eâdem notâ castiganda est inscriptio quæ

Librum *Tesoro de pobres* nuncupatum, qui Petri Hispani seu Ioannis Petri, aliàs Ioannis Papæ, fuit germana proles, Barcinone editum MDCIV. Arnaldo adscribit.

61. Chemicis operibus, quæ altera editionis nostræ Taurelli pars dedit, adiungimus aliunde.

I. *Lumen luminum.*

II. *Practicam ex Breviario alchimie*, quæ duo exstant in *Theatro chimico*, ut iam diximus.

III. *Speculum alchimie, carmen, quaestiones tam essentielles quàm accidentales*: quæ exstant eiusdem *Theatri chimici* volum. 4. Edidit quoque Megiferus Francofurti apud suos heredes MDCII. in 8.º

IV. *De aqua vitæ simplici*. Incipit: *In humanum corpus*. Exstat Patavii ms. in folio inter libros qui fuere Nicolai Trivisani, uti refert Thomasinus ².

V. *Phoenix* eiusdem ibidem exstat ^a.

VI. *Rosa novella*. Ibidem ^b *Parabolæ Arnaldi de Villanova cum commento Didaci Alvarez Chanca*. Editæ sunt Hispali anno MDXIV. exstant in bibliotheca Colonæ Hispal. Ecclesiæ: nisi opus sit iam dictum num. 23.

62. At quid est, quòd etiam Theologum Arnaldus egerit? Legitur sanè in Vaticano codice ms. 5740. rei testis hæc operis, quod continet, epigraphe: *Expositio super Apocalypsi Magistri Arnaldi de Villanova*. Incipit: *Pertransibunt plurimi, & multiplex erit scientia &c.* In codice

(1) Habentur in Bibliotheca Escorialensi complura Arnaldi opera, quæ singulatim persequi otiosum esset; cum ex iis nihil non typis evulgatum sit.

Ad huius XIV. sæculi initia referri debere existimo IACOBI II. Aragonum Regis *Constitutiones perpetuas, sive Forum Aragoniæ novum* in Comitibus Cæsaraugustanis anno Christi MCCC. tertio Calendæ Octobris habitis, editum... Item: *Constitutiones & Foros* in secunda Curia Cæsaraugustana editos V. Nonas Octobris anno MCCC... Item: *Constitutiones & Foros* in comitiis apud Alagonem Nonis Septembris anno MCCCVII... Item: *Alas* in comitiis Davocensibus XII. Calendæ Decembris MCCCXII. quæ omnia habentur in codice Escorialensi *Lit. I. Plut III. num. 17*... ITEM: *Eiusdem* Iacobi Regis: *Privilegio Real otorgado á los de la Señoría del Señor Rey de Aragon sobre la unidad de los Reynos de Aragon, de Valencia, y del Principado de Cataluña*. Tarracone, XIX. Cal. Ianuarii anno MCCCXIX... Item: *Constitutiones fechas para los aldeanos de las aldeas de Daroca*; Et: *Capitulos de como se debe collir el maravedi en Aragon*, incertum quo anno. In Bibliotheca Escorialensi *Lit. I. Plut. III. n. 21*... Item: *Eiusdem* Iacobi Regis: *Leges de libris brevi finiendis* (quarum iam

etiam 5732. eius manu qui contenta in quoque volumine summatim in primo illius limine annotavit, scriptum vidimus: *Abbatis Ioachini de Psalterio, De concordia vet. & novi Testamenti. Arnaldi de Villanova tractatus de semine Scripturarum. De nomine tetragrammato, & Alphabetum scholasticum. Petrus de Aliaco &c.* De Arnaldo iam satis (1).

CAPUT II.

RAYMUNDUS DE PONTE *Dominicanus, Valentinus Episcopus*, De sacramentis libri auctor. De MICHAELE DE FRAGA, eiusque opere quodam. PETRUS MARSILIUS *historiæ Jacobi Aragoniæ Regis in Latinum interpretis. De PETRO DE RIU Perpinianensi Carmelita, & eius scriptis; atque item de ARNALDO DE ROSIGNOL Valentino, Mercenariorum sodali.*

63. RAYMUNDUS DE PONTE in Aragoniæ regno, & Fraga municipio, uti fama fert natus, inter ævi sui doctissimos, pietateque & virtutibus, gestisque rebus præstantissimos vulgò exultimatur. Planè haud obscura testimonia sunt eximie eius doctrinæ ac dignitatis muneræ & honores, cum in Hispania, tum apud exteros, ab eo gesti. Nempe Romanæ Sedis non tantum Rotæ, ut vocant, senator, hoc est sacri palatii Duodecimvir, sed etiam Marchiæ Anconitanæ Exarchus, seu maxis gubernator, constitutus, operam suam & obsequium probavit. Aragoniæ Rex (Petrus forsan Magnus) Cancellarium eundem habuit, præfulemque

sub Iacobo I. meminimus) Lemosino sermone Valentini editas anno MCCC... *Leges de salariis Notariorum*, incertum quo anno... *Epistolam ad preces Iudaorum Barcinonensium* Datam Osæ MCCCVII... *Comitia generalia* Barcinone habita MCCC. MCCCXI. & alia. In Bibliotheca Escorialensi *Lit. C. Plut. II. n. 16*... ITEM Eiusdem: *Binas Epistolas, alteram ad Hugonem de Fenolletto Iuriconsultum Maioricensem* qua eum invitavit ad docendum munus in Studio Ilerdensi; alteram item invitatoriam ad *Odradum Legum Doctorem Romanum* ad regendum Ilerdense Studium; atque ibidem: *Erectionem Studii Ilerdensis*. In Bibliotheca Escorialensi *Lit. D. Plut. III. n. 3*.

Atque eodem pertinere puto FERDINANDI IV. Castellæ Regis: *El Ordenamiento que hizo para la Villa de Niebla sacado del Fuero de Xerez*, Era MCCCXXXVIII. (anno seculari MCCC)... *Las leyes nuevas de cosas que establecio en las Cortes de Valladolid* Era MCCCXLV. (MCCCVII.) *Las mismas puestas por la orden de los libros y titulos del Fuero Castellano*; ac demum: *Leyes y ordenamientos que hizo en las Cortes de Burgos á XIII. dias de Julio* Era MCCCXLVI. (MCCCVIII.) In Bibliotheca Escorialensi *Lit. Z. Plut. II. n. 6*.

^a In Biblioth. Patav. pag. 113.
^b Eodem teste pag. 110.
^c Ibidem.

Valentina Ecclesia delegit Calendis Maii MCCLXXXVIII. Templariorum equitum causæ cognitio per Aragoniæ regnum eidem cum Eximino de Luna Casaraugustano antistite à Clemente Papa & Iacobo Rege simul delata est. Veniensque in Concilium, quod Viennæ Gallorum celebrabatur, unus ex quinque viris exstitit, quorum iudicio ac sententiæ de rebus mox gerendis legibusque sancendis ceteri PP. assentirentur. Obiit tandem in Tarracoenfi urbe, dum Provincialis ibi Synodus anno huius sæculi decimo tertio ageretur, Dominicanorum ante aliquot annos, quod religionis & moris fuit, quin Pontificalis dignitas impedimento esset, sacro instituto addictus.

64. Nullum hodie scriptum ab eo extat, attamen divulgatum fuit famâ scripsisse eum doctissimum *De sacramentis* librum. Plura de Raymundo scripserunt Dominici Franciscus Diagus in historia ordinis sui Aragonensis provinciæ lib. 1. cap. 8. & ex eo Alphonsus Fernandez *De Scriptoribus* eiusdem, Vincentius Blascus Lanuza in eiusdem regni Chronicis tomo 1. lib. 5. cap. 31. ac 37. Meminit Hieronymus Surita in *Indicibus Rer. ab Aragoniæ Regibus gestarum* anno MCCCIX. Fontana in *Monumentis Dominicanis* ad annum MCCCVIII. (1).

65. Huius Raymundi propinquum & civem MICHAELM DE FRAGA vocatum, eiusdem Dominicanorum instituti, Franciscus Diagus laudat quoque cap. 8. libri 1. *Historiæ huius Aragoniæ provinciæ*; atque ab eo scriptum fuisse librum ait *De donationibus factis cœnobio Prædicatorum Valentia urbis* (2).

66. Circa eadem tempora FR. PETRUS MARSILIUS, eiusdem ordinis Prædicatorum, Domus S. Catharinæ martyris Barcinonensis urbis, in Latinum ex vernacula Provincialium sive Catalanâ linguâ, convertit historiam, quam *De rebus sui temporis* Iacobus Rex Aragoniæ primus superiore sæculo conscripserat: quam interpretatio-

nem minimè vidisse suspicari possumus Bernardinum Gomezium Miedem Archidiaconum Saguntinum & canonicum Ecclesiæ Valentinae: qui eandem Spartam cum adornaret, hoc est *De rebus gestis* eiusdem Iacobi Regis commentaretur sermone Latino: id haud prætermittere debuit Marsilii operam suæ similem ævo adhuc constare nostrò. Quam certè viderunt laudantque, magnus *historiarum Aragonensium* vindex Hieronymus Surita lib. 2. *Annalium* cap. 74. Ioannes Dametus in *Historiæ regni Balearis* lib. 1. tit. 1. §. 2. Franciscus Diago in *Hist. ordinis Prædicat. provinc. Aragoniæ* lib. 2. cap. 29. & 45. Floruisse sub Iacobo II. Rege, qui anno MCCCXXVII. diem suum obiit, disertè monet Surita (3).

67. PETRUS item de PERPINIANO, proprio familiæ nomine DE RIV (in quo Latine exprimendo alii RIMI, alii RIMES, verè alii DE RIVO proferunt) æqualis horum temporum fuit, sodalis Carmelitarum, ex cœnobio Perpinianensi: cuius præfecturæ munus gessit, S. T. doctor, ingenio & eloquentia sacrarumque literarum studio clarus: quem & Trithemius cum Eifensgreinio, Xystus Senensis, & Possevinus, præter domesticos, laudant.

68. Scripsit, Petro Lucio teste in *Bibliotheca Carmelitarum*,

- I. *Super Sententiarum* libros IV.
- II. *Quæstiones Sententiarum* libris II.
- III. *In Psalmos omnes Davidis* lib. I.
- IV. *Sermones varios* libro uno.

Vixisseque ait circa annum sæcularem MCCC. Attamen Eifensgreinius ad annum MCCCXIV. eius mentionem habet in *catalogo testium veritatis*. Circa patriam Aloisius Pons Icart Tarracoenis rerum Scriptor, in c. 42. reperire se non nusquam affirmat, tam Petrum hunc, quam Guidonem de Perpiniano nuncupatos, non ex ea urbe in Ducatu Ruscinonensi fuisse oriundos, sed ex Tarracoenensi; existareque huius cognominis & stirpis quosdam in hac illius urbe (4).

FR.

(1) Hunc Raymundo præter *Tractatum de Sacramento* Quetifus & Echardus *Script. Ord. Præd. T. I. p. 520.* tribuunt: *Decreta & Statuta Synodi Diocesanae Valentinae XIV. Cal. Oct. MCCXCVI. habitæ in Aede Cathedrali...* Item: *Sententiam de pretio ob ius ratæ emtionis terrarum seu prædiorum dominii Ecclesiastici* (nimirum *emphyteutici*: quod ius indigene *Lusme*, Hispani *Luismo* appellant) *solvendo: quæ ab inde rationem Legis obtinuit in Aragonia...* Item: *Inquisitionem de Templariis*; at demum, *Testamentum XXXI. Octobris MCCCXII.* in quo Mss. eius Bibliothecæ codices Cœnobii Prædicatorum Herdensi, Valentino, & Satabensi pro virili legat.

(2) Titulus libri apud Quetifum & Echardum *T. I.*

p. 602 est: *De beneficiis collatis, & aliis donationibus Domus nostræ Valentinae præstitis.*

(3) Echardus & Quetifus *T. I. p. 520.* hunc Marsilium non interpretem modo, ut Noster, sed gestorum Iacobi primi Aragonum Regis Historicum voluit; & præterea *Vitam Sancti Raymundi de Peñafort*, à Francisco Diago Barcinone MDCL. editam, ei tribuunt.

(4) Anonymus Bibliothecæ Carmelitanæ Aurelianis MDCLII. editæ auctor præter commentaria in IV. libris Sententiarum tribuit ei ex Possevino in *Appar. Sacr. Quæstionum Sententiarum librum unum*; & peculiarem *Expositionem Psalmi MISERERE*, Lemoisino sermone: quam existare ait apud Augustinianos Aquis-Sextienses.

69. FR. ARNALDUS DE ROSIGNOL Valentinus, Mercenariorum domus Podiensis (*El Puig*) Valentini regni sodalis, scripsisse dicitur circa annum MCCCXIV. Commentarium ad cap. *Nunquam. De consecratione* distinct. 5. in Decreto Gratia-
Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.

(1) Huius Arnaldi quem Valentinum & Podiensis Mercenariorum Coenobii monachum Noster facit, videntur Bibliographi nostri Rodriguezius & Ximenes non meminisse.

HUC ETIAM referri posse existimo indictos Nostro *Raymundum Rubeum* (Ramón Rós) Catalanum ex Oppido Tárrega, qui ad annum MCCCXX. varia Lemoino sermone scripsit, aut è Latinis Lemoina fecit. Scripsit,

Llaors de Madona Santa Maria, id est: *Laudes Beatissimæ Virginis Mariæ.*

Del menyspreu del món, id est: *De contemptu mundi.*

Vertit è Latino:

Purgatorium Sancti Patricii. Ad Beatricem uxorem Guillelmi de Anglesola Belli-Podii (*Bel-puig*) Dominum anno MCCCXX.

Vitas Sanctæ Euphrosines, & Sanctæ Marinæ Virginum.

Vitas Sanctæ Mariæ Ægyptiæ: & Sanctæ Paulæ Romano-Bethlehemiticæ.

Vitas Sancti Ludovici Tolosatum Episcopi: Sancti Christophori Martyris, & Sancti Francisci Confessoris.

Historiam visionis quæ in Monasterio Claravalensi revelata fuisse dicitur anno MCXLIX. quo Sanctus Malachias in eodem Monasterio diem suum obiisse fertur.

Habentur omnia in Bibliothecæ Escorialensis codice *Lit. M. Plut. II. n. 3.*

ITEM *Magistrum Petrum Compostellanum*, diversum à cognomine antiquiore de Monsoncio aut Monsoro dicto cuius supra meminimus, auctoremque Latini operis magna ex parte metrici, bisque, & interdum ter rhythmici, cui titulum fecit: *De Consolatione Rationis*, circa annum Christi MCCCXXV. ut coniecimus scripti, & Berengario Archiepiscopo Compostellano huius nominis secundo nuncupati, exstantisque in Bibliothecæ Escorialensis codice *Lit. R. Plut. II. sub n. 14. T. II. p. 637.* quem nos codicem in eius Regiæ Bibliothecæ Mstorum. recensione ad annum MDCCCLXIII. ita describebamus.

Incipit proœmium Magistri Petri Compostellani in honorem Domini Berengarii Compostellanæ Ecclesiæ Archiepiscopi.

*Compostellæ Præsul velle videris honestum,
BERENGARI, mente pari reprobas inhonestum:
Nobilis es, bene dividis, es probus, ex probitate
Nomen habes, vitiorum labes fit procul à Te.
Juris amicus, mente pudicus, turpia nescis,
Iuxta legem, cæli Regem mente capescis &c.*

Operis autem metrici initium:

*Cum vitio nuper proprio caro vincta pateret,
Iratum nec mente ratum cor ad ima moveret;
Et levitas in mente fitas excedere metas;
Auderet, nec res sineret reprehendere cretas;
Et Veneris procul à Superis rubrica tumultum
Inferret, nec abhorreret mens turpia multum &c.*

Atque alterno tum voras laboriosissimæ scriptio-
nis, tum etiam prosaicæ genere, binos implet absolvitque
libros, eosque non admodum breves. Operis autem
argumentum allegoria est perelegans, in qua induci-

ni, contra otium Religiosorum: quem
in eodem monasterio adservari nos docuit
Illustrissimus Archiepiscopus Hydruntinus
Dominus Gabriel Adarzo & Santander,
ex eodem ordine assumtus, datis ad me
litteris ex Hydrunto (1).

Q

CA-

tur *Mundis* sub pulcræ puellæ specie Auctori per
somnia obversatus, qui ipsum multiplici lenocinio
ad mundanarum rerum studium pellicere satagit.
Cumque Ipse nutans & iamiam eam sectaturus ali-
quantisper hæreat: supervenit puella alia pulcror,
scilicet *Natura*, mediamque sese inter priorem illam
& Auctorem ingerens, eximie se ipsam commendat
à pulcritudine elementorum, de quibus ea occasione
agit; necnon de animalibus quæ gignit ac nutrit; mox
de plantis atque herbis quarum nomina, virtutes &
efficacitatem indicat: hinc de avibus quarum item re-
censet nomina cantuumque & vocum discrimina nu-
merat. His autem interea colloquentibus supervenit
puella alia longe prioribus elegantior, scilicet *Ratio*,
casque torvè intuens: *Quid hic* (inquit) *adstant sce-*
nulæ meretrices, adulationis artifices, figuli falsi-
titatis, cordis aucupes imperiti, quæ sub hostili
amicitia, tamquam Sirenes melodiam præferentes
ad mortis perducunt exitium? Et ad me
(pergit Auctor) *vultum convertens ait: cur à tuâ*
memoria mei finis peregrinari notitiam, in quo
mca munera me loquuntur? Et continuo de Gram-
maticæ, Rhetoricæ & Logicæ disserit, quas sub trium
virginum Ipsi ancillantium habitu depingit. Hinc ad
Aritmeticam, Musicam, Geometriam & Astrono-
miam præcedit, eas sub quatuor item puellarum
specie describens, quibus totidem germanas virgines
adiungit, virtutes scilicet cardinales, ternasque
alias seu Theologicas, quas Auctori unice sectandas
*proponit. Dolet Auctor interea quod *Mundus* & *Natura**
*Ipsi relinquenda sint, atque ita *Rationem* affat-*
tur: Tu quidem tuarum decentiâ puellarum omne
decus excedis terrenum, maiestate excelsior; sed
illud est non mediocri admiratione suspendendum,
*quod ab illis puellis illustribus (*Mundo* scilicet &
Naturâ) modis omnibus me averti (debere) pro-*
nuntias: quod extremæ dementiæ est; cum nullum
sit tam asperum pectus, tam inmitè, quod non
oblectamentorum talium teneatur affectu. Tunc
Ratio, hoc quidem (pergit) *quod oculorum nutu*
spondebat proprio sermone confirmans, Nigroman-
ticorum velut deliramentis circumventum Aucto-
rem deplorat, qui superficie rerum, id est dealba-
torum sepulcrorum specie se patitur abripi; ac
subrator ita Auctorem alloquitur:

*O iuvenis captusque catenis carnis obesa
Te læsa, cor habes? tabes. Scis quod morieris?
Et Superis cariturus eris, si verba puellæ
Belle corde tuo fatue sectaberis? Illa
Stilla manu, quamvis pravus blanditur ocellis,
Cum mellis calice inversa vice dando venenum
Sirenum modulis rapiens, capiens cor &c.*

pergitque salutaribus monitis Auctorem informando.
Insurgunt tamen ex adverso caro, avaritia, gula ce-
teraque vitia ad suas partes Ipsum pertrahere stu-
dentia, fitque vitiorum virtutumque conflictus ma-
ximus, arbitrâ tamen *Ratione* quæ nunquam Aucto-
rem deserit; is autem aliquantum confortatus, atque
à terrenarum rerum desiderio tantisper avulsus, cæ-
lestium gustum percipere incipit; cumque ex inter-
vallo carnis illecebræ & mundana desideria animo
recurserint, ob quæ *Rationi* subtristis mœrensque
sistitur: ab Eadem rursus erigitur ac recreatur novis
at-

CAPUT III.

De RAYMUNDO LULLO Maioricenſi eremita, atque eius rerum Scriptoribus. Geſta eius præcipua, occaſio converſionis, illuminatio ad artem formandam, mors à Mauris Africanis illata. Nicolaus Eymericus iurene an iniuria eius errores notarverit, inter partes validè controverti: qui fortè alterius fuerint Raymundi de Tarraga nuncupati. Lucas Wadingus laudatur. De Artis Raymundinae utilitate ſuperiori ſimile partium diffidium. Prohibitam hanc tamquam novam in Academia Pariſienſi. Premi eam doctiſſimorum hominum iudicio, aliorum exaltari. Athanaſii Kircheri opera in hac arte poſita. Wadingi catalogus Lulli operum reſentatur, quibusdam adiunctis. Raymundi iudicium de ordinibus militaribus in conſuetudine Maurorum conſtituendis. De Conceptione B. Mariæ librum Lulli non eſſe. Petri Alva de Raymundo de Centillis eius auctore non rectè coniectatio notatur. De chemicis Lulli operibus quaeritur, an eius ſint, aut ei ſuppoſita. Wadingi ſuffragium de renovanda librorum eius omnium priùs examinatum editione. Reſententur plures Raymundi artis ſectatores & aſſertores.

70. **F**AMA clarus, ſi quis alius, deſinente ſuperiore atque ineunte hoc ſæculis, apud univerſas Europæ nationes & ad poſteritatis omnem memoriam, RAYMUNDUS LULLUS fuit Maioricenſis, rebus pro infidelium converſione opere geſtis, & ſcriptis atque conſilio promotis clariffimus, & tandem ab immanibus Fidei hoſtibus Mahometanis occiſus

atque exquisitis narratiunculis de paradifi gaudiis: de beatitudine electorum: de laudibus Dei ac Beatiffimæ Virginis: de præcipuis Eiuſdem & Ieſu Chriſti myſteriis: de infirma atque imbecilla hominis conditione: de poenis inferni, ac de eiufmodi aliis: quorum occaſione Auctor varias Rationi explicandas quaſtiones proponit, cum Philoſophicas tum etiam & præcipue Theologicas: de arbitrii libertate: de beatitudine: de peccatis: de peccato originali: de conceptione Chriſti & Beatæ Mariæ: de unione hypotaſtica: quibus à Ratione clare ac diſerte expolitis Auctor demum ad ſe rediens, nihilque iam terrena curans, ad cæleſtia intendit animum, deſinitque mœſtus eſſe; atque hinc operi, *Conſolatio Rationis*, appoſitum ſcilicet argumento, nomen factum. Prodit autem ſe illico Auctor phyſices ac naturæ arcanorum, nec non Theologiæ atque univerſalis eruditionis, quam encyclopædian vocant, non vulgariter gnarum: quod ineunte XIV. quo floruit ſæculo non modo apud nos, ſed & in Galliis; ipſaque etiam altrice ingeniorum Italia rarum & miraculi loco habendum. Atque utinam non ille impeditiſſimum planeque puerile rhythmi genus in verſibus enoſectatus fuiſſet! Haberemus profecto venam uberem, laetam, ſponte fluentem ad numeros, cuiuſque ſententia nunc ſubobſcura, Lectores vel parum attentos occu-

fuit. In maiori Balearium inſularum, urbeque (*Palma* hodie dicta) is natus eſt, Raymundo altero Lullo parente: qui cum Iacobo Aragoniæ Rege I. huiuſce inſulæ ac regni debellatore, miles venerat ibique domicilium fixerat. Raphael Volaterranus ſponte fallitur, dum contra omnes unus virum Gallicum vocat initio lib. 37. *Commentar. Urbanor.*

71. Ut abſtineamus tamen calamum ab enarrandis eius rebus ordine geſtis, in cauſa eſt proſtitutum operis, quod literarum præcipue merita perſequitur; & quod huic rei operam iam alii navaverint Vitæ Raymundi auctores, Carolus nempe Bovillus Samarobrinas^d, Bonaventura Armingol Balearis Franciſcanus^e, qui Nicolaum de Molinas, & alterum Nicolaum de Paz eidem curæ ante ſe incubuiſſe reſert Latinè: Ioannes Segui poenitentiaris & canonicus Maioricenſis^f, & Gaſpar Eſcolanus^g, & Vincentius Mut^h Hiſpanè: quorum prior ſe viduiſſe ait relationem quandam de vita ſua Philippo Gallorum Regi poſtulanti à Raymundo ipſo olim datam, quam & penes ſe habuit (ſecutiſque fuit Wadingus ſtatim laudandus) N. Colletet Gallicèⁱ, necnon per partes, ut quoquo anno res eius occurrerent, ex fide cuiuſdam anonymi Raymundo æqualis, quem ms. penes ſe conſervare admouit, quemque in publicum edi eiufdem intereſſet, Lucas Wadingus in *Annalibus Franciſcanis*^k. Ex quo quædam ſtrictim tangere animus eſt, ſi priùs factam (ut Paulum Apoſtolum imitaretur) ſui ipſius modeſtam à Raymundo deſcriptionem, ac vi-

^d Pariſiis apud Aſcenſium anno MDXI. & apud Gononum in *Vitis PP. Occidentis*.

^e Unà cum arte Raymundi MDCXLV. *Palma Balear. à Gabriele Guafp. Maioricæ MDCVI. in 8.*

^f In *Hiſtor. Valentiniæ urbis & regni* lib. 3. cap. 21. & ſequentibus.

^g In *Hiſtor. Balearica* lib. 2. tit. 1. cap. 1.

^h Borello teſte in *Bibl. chemica* pag. 63.

ⁱ Tomo. 2. an.

no MDCCLXXV. num. 9. & ſeqq.

an. MDCCLXXVI.

6. an. MDCCLXXVII.

18. an. MDCCLXXVIII.

3. an. MDCCLXXIX.

5. & tomo 3.

an. MDCCLXXX.

33. MDCCLXXXI. 8.

& MDCCLXXXV. 2.

& *De Script. ord. Minor. in Raymundo*

Lullo.

paſſet. Sed is erat ubivis eius ævi malus Genius.

Multus in hoc ſum; neque tamen hinc me abire ſiſunt quæ Auctori de perpetua Beatiffimæ Dei Genitricis virginitate, ac de Immaculata Eiuſdem conceptione curioſe ſciſcitantis Ratio tum prorsà, tum etiam vorſa oratione reſponder, nimirum: *In ipſa anima infuſione omnium gratiarum plenitudine eam beari non ambigo. Ipſa enim (pergit) Virgo peperit, Virgoque concepit atque omnium Redemptorem protulit.* Cui Auctor: *Modum (inquit) Conceptionis Eius vellem perpendere; & continuo Ratio:*

Ut propriis Solis radiis lux vitæ ſubintrat:

Sic uterum Rector ſuperum mox Virginis intrat.

Ut Dominus clauſis foribus loca Diſcipulorum

Ingreditur: ſic Rex oritur de Matre bonorum.

Ut rubus ardens, non tamen ardens, uritur igne:

Sic igitur Chriſtus oritur de Virgine digne:

Arca Dei ſimilis fit ei dum manna tenebat,

Et tabulas pro Lege datas virgamque ferebat:::

Virgo parens ſed peſte carens fit filia tandem:

Sic Deitas, ſed non levitas habitavit Eandem &c.

Inviti ab huius codicis deſcriptione recedimus.

Fueritne autem *Berengarius Compoſtellanus* cui opus quode agimus inſcribitur, auctor *Tractatus De rerum eventibus Anguſtæ MDXXI.* editus, cuius *Fabricius med. & inf. T. I. p. 214.* meminit?

¹ Ex quodam eius libro *Dissput. Petri Clerici, & Raym. Phantastici* exscripsit Wadingus tom. 2. *Analord. Minor.* anno MCCXCIII. num. 3.

vita veluti synopsis quandam praemiserimus¹.

72. Homo (inquit) fui in matrimonio copulatus, prolem habui, competenter dives, lascivus & mundanus. Omnia, ut Dei honorem & bonum publicum possem procurare & sanctam Fidem exaltare, libenter dimisi. Arabicum didici, pluries ad praedicandum Saracenis exivi, propter Fidem captus fui, incarceratus, verberatus: quadraginta quinque annis ut Ecclesiae rectores ad bonum publicum, & Christianos principes movere possem, laboravi. Nunc senex iam, nunc pauper sum, in eodem proposito sum, in eodem usque ad mortem mansurus, si Dominus ipse dabit. Aliquot iam eius vitae momenta subiungemus: conversionis occasionem scilicet, Artis ab eo inventae rationem, piarum expeditionum compendium, & tandem mortem, quam ab infidelium furore subiit, antequam ad doctrinam & scripta veniamus.

73. Iuvenis nihil minus quam in via virtutis ambulans prospicere animae salutem, sed curiae addictus Iacobi Balearium insularum Regis, Petri magni Aragoniae filii, vana quaeque atque ludicra sectari, quibus assurgere vulgus laudemque ac praconium adscribere solet; musicæque, ac poeseos, amorumque, ac deliciarum omnium effreni cupiditate circumagi. Quousque à formosa, quam deperibat, æquè tamen honesta quod factum prodit femina, ostensâ ei per quæsitam occasionem putridâ in uberibus quam cooperiebat plagâ, sic tædio & poenitentia retroactæ vitæ in alterum hominem transformatus fuit: ut exinde relicto sæculo, vitam spiritualem, & ab omnibus, præterquam à salutis hominum & exaltandæ Fidei curis, segregatam sibi præscriperit. Sed illiteratus homo nil minus poterat quam religionis causam literarum præsidio & armis propugnare. Cuius impotentiae sibi conscius, precibus Deum assiduè in quodam eremitorio Maioricensis insulae, ut mentis eius tenebras infusionis divinæ radiis ad exsequendum ritè opus illuminare dignaretur, urgere ac deprecari non desinens: antiquo etiam ardentius debellandi Mahometicam sectam, quo totâ flagravit vitâ, desiderium animitus concepit; & ut fama est singulare quoddam instrumentum id opus, & pium quodcumque aliud eiusdem generis promovendi cælitus accepit, arte sibi monstrata breviter & sine disciplinarum acri & obstinata contentione ad discendi necessaria omnia, atque iis ex tempore utendi: quo doctissimus quisque post exantlatos quam plurium annorum

Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.

labores agrè vix pervenit, quibus utique rem exsequi, atque piissimo voto suo defungi posset ipse, & ut alii defungerentur, procurare.

74. Scripsisse hanc *Artem* sub lentisci umbra vulgò dicitur; mirumque remansisse maioris rei, quam ut humanæ vires eò pertingere possent, hoc loco patratæ vestigium, arbusculi scilicet folia omnia characteribus linguarum Græcæ, Latinæ, Chaldaicæ, atque Arabicæ inscripta: quod adhuc perdurare iisdem signis sed ignotæ iam figuræ succrescentibus in dies omnibus in foliis conspicuum, Scriptores optimæ fidei tradunt^m. Sed de hac Arte postmodum, ubi de ea agemus.

75. Prolixum quidem esset peregrinationes Raymundi omnes, per Europam ferè totam, Asiam, Africam, officiaque apud omnes sibi æquales Pontifices, Nicolaum IV. Cælestinum V. Bonifacium VIII. Benedictum XI. tandemque Clementem V. in Viennensi Concilio Ecclesiae totius comitia celebrantem; necnon & Reges Philippum Franciæ, Iacobum Balearium, Carolum Neapolis, assiduè & constanter acta, ut collegia scholasticorum philosophiæ ac theologiæ, simul & linguarum quibus hostes Christiani nominis utuntur, ut doceri aut convinci cominus possent, ubique instituerentur: quod in Romana curia, Parisiis, Oxoniæ, Bononiæ, atque Salmanticæ fieri iussit, Raymundo uti ferunt urgente Clemens V. *De magistris* edita constitutione, quæ lib. 4. *Clementinarum* existat; necnon ut Hierosolymitana expeditio magnis omnium illius temporis principum animis atque æquis viribus resumeretur.

76. Quod utique postremum præstaturus videri poterat, nisi antiquus ille Christiani proventus hostis tam foecunda hæc omnia, quadraginta & amplius, ut à Raymundo ipso audivimus, annorum labore improbo iacta & confota fructuosissimarum & optimarum cogitationum, & operarum semina, permittente Deo, disperisset & corruptisset. Nec defuit Raymundo, ut quod ab aliis fieri satagebat, ipse completeret opere. Quinimmo ad Mauros tandem, unde vivus olim vix exarserat, anno huius sæculi decimo quinto, constanti & erecto ad ponendam pro Evangelio vitam animo venit, Bugiæque in Africa ora, dum ecclesiasten palam & hyperaspisten profiteretur Christianum & Alcorani hostem, coniectus primò in tristissimum carcerem, vinculis & fame atque verberibus maceratus, demumque inde eductus, festo ipso die SS. Apostolorum Petri & Pauli à furenti populo la-

^m Escolanus lib. 3. cap. 21. num. 5. Wadingus ad annum MCCLXXV. n. 12.

pidibus obrutus, semianimis fuit à Gemensibus quibusdam mercatoribus in navim impositus, in qua invictum spiritum Deo reddidit; atque eius corpus Maioricam, faventibus patriæ Raymundi iurique eius ad sepulturam ventis, non sponte vectorum, fuit delatum: ubi in coenobio Franciscanorum, ut verè martyr, religiosè colitur, religionem suadentibus & confirmantibus quampluribus signis, de quibus latè agunt Vitæ auctores.

77. Derogavit sanè non minimum huius ea virtute ac meritis & mortis genere clarissimi hominis famæ Nicolaus Eymericus, Dominicanus, Inquisitor provinciæ Aragoniæ, huiusmet sæculi, narrans in suo *Directorio Fidei* se in Raymundi curiosè perlectis libris plusquam quingenta, quæ exorbitarent à rectæ Fidei via, atque hæresibus consentirent, dicta olim notasse; deque iis Gregorium XI. Pontificem Maximum, qui anno MCCCLXXI. clavum Ecclesiæ navis in manus suscepit, certior fecisse. Qui quidem diplomate suo ex Avenione anno huius sæculi tricesimo sexto ad antistitem Tarraconensem eiusque suffraganeos directo, lectione Raymundi quorumcumque librorum interdicta, enuntiationes illas ad se delatas ex doctorum virorum, quibus examen earum commisit, sententia damnavit. Exstant apud Eymericum laudatum hæ literæ Pontificiæ non unquam improbatæ, aut hinc decedere iussæ. Quare non solum is laicum hominem, phantasticum & imperitum; imo & doctrinæ falsæ atque à diabolo dictatæ auctorem vocare Raymundum; sed & alii hæresum & hæreticorum enarratores, Bernardus Lutemburgensis, & Gabriel Prateolus hæreticis eum accensere minimè dubitarunt. Quibus consentiunt Genebrardus & Gualterius chronologi; & Eymerici partes strenuè agens Abrahamus Bzovius in continuatione *Annal. Ecclesiasticorum* multis hominem, eiusque famam lacerat.

78. Quod tamen dedecus atroci iniuria illatum nostro Raymundo fuisse, rectorquentes in Eymericum calumniæ facinus, multis & urgentissimis argumentis confirmant Baleares civis sui, & Franciscani sodalis sui (fuit enim Tertii ordinis laicorum unus) propugnatores. Alii enim convictum fuisse Eymericum falsi criminis in confingendo Gregorii Papæ diplo-

mate, atque eo nomine damnatum anno MCCCLXXXVI. & ab Aragonia eiectionem affirmant; deindeque anno MCCCXCV. Avenione sedente Benedicto XIII. iterum accusato eodem Eymerico ab Antonio Riera presbytero Valentino & eodem Eymerico comparare iusso, solemnè examine comprobatum fuisse, nihil eorum quæ imputabantur Raymundi doctrinæ in eius libris uspiam, aut eo sensu quo imputabantur, sed recto quidem & catholico reperiri (1). Tertio tandem, anno MCDXIX. auctoritate domini Alamani Ademari S. R. E. Cardinalis Pisani ad Regem Aragoniæ Alphonsum V. legati Martini Pontificis, Barcinonæ agentis, & coram Episcopo quodam Castellensi Bernardo actitatam denuò causam de Raymundi doctrina & fama; sententiamque ab eodem iudice pro librorum ab omni censura immunitate, bonoque auctoris nomine, pronuntiatam; cunctaque aliàs in contrarium deducta & allegata pro nullis & irritis haberi debere declaratum. Quorum actorum authentica instrumenta Maioricenses in archivo regis Universitatis domus asservari aiunt. Alia etiam testimonia, præcipueque declarationem Tridentinorum patrum, affert Vincentius Mut, paulò post laudandus.

79. Planè editus anno MDCIV. in eadem urbe Maioricensi typis exstat liber Latinâ prius, vernaculâ deinde Hispaniæ linguâ scriptus, atque *Sententia diffinitiva in favorem Lullianæ doctrinæ* inscriptus: quem Raymundi cives editæ atque etiam nunc exstanti Eymericiani *Directorii* accusationi opponi debere, magnumque operæ præteritum sese facturos existimaverunt, productis è latebris suis & in vulgus communicatis, quæ maximo viri celeberrimi famæ detrimento in illum usque diem latuerant. Vidisse se ait Wadingus tomò 3. ad annum MCCCXV. num. 11. Antonii Bellvèr, professoris primarii & canonici Maioricensis, *Apologiam* integro & magno volumine contentam ad Xystum V. Pontificem, & Philippum II. Regem, pro Raymundi asserenda doctrina. 80. Aliis tamen placuit, quin Eymerici prematur existimatio, non Raymundi Lulli huius, quem laudamus germana scripta eum accusasse; sed Raymundo falso suppositos iunioris cuiusdam alterius Raymundi, quem *de Tarraga* vocant, sive

* Edita fuit. *Sentent. Latine una cum disp. Raymundi, & Homerii Saraceni* curante Alphonso de Proaza Valentia per Ioannem Lofredum MDX. 4. inde Palmæ Balearum per Gabr. Guasp MDCIV. Tandem Hispanè cum vita Raymundi à Ioanne Segui scripta Maioricæ MDCVI. in 8.

* Parte 2. n. 189. quæst. 9. sub titulo *De Raymundo & eius erroribus.*

* Ad annum MCCCLXXII. per plures section. & MCCCLXXII. 14. & ann. MCCCLXXVII. num. 25.

(1) Adversus hunc Rieram exstat in Bibliotheca Regis Galliarum T. III. pag. 381. cod. 3171. inter Nicolai Eymerici scripta; *Incantatio Studii Ilerdensis super XX. articulis per quendam Antonium Riera Studentem Valentinum, ut defertur, inibi*

diffeminatis: cuius auctoris & operis iam supra meminimus. Meminere item Querifus & Echardus è Bibliothecæ Colbertinæ codice 2847. qui ternos è Rieræ articulis exhibent, T. I. pag. 713. n. 29.

Neophytum, utpote è Iudæo conversi ac Dominicanorum ordini aggregati, hæreticos libros, iussu nimirum Gregorii XI. damnatos, & igne comburi iussos. Quæ de re facta duos inter eiusdem appellationis opportuna distinctione, Franciscus Penia doctissimus Rotæ Romanæ olim iudex in Notis suis ad EymERICI *Directorium*, atque ex eo alii⁹ admonere. Quæ sine veritatis præiudicio apta magis videri poterunt, ut illæsus famæ uterque maneat, tam Lullus quàm Eymericus: hic vir doctus admodum, & ob lucubrationes suas posteritati sic proficius; ille verò constantissimus erga pietatem & Religionem innumerum ferè operum auctor. Lege sis Francisci Marzal Minoricensis Franciscani *Archilogium vitæ & doctrinæ Lulli*, unà cum *Arte* eiusdem editum Palmæ Balearium MDCXLV. in 4.º & latè doctæque nomen bonum Lulli facientem Vincentium Mut in *Historiæ Maioricensi regni* tom. 2. lib. 2. cap. 11. & pluribus sequentibus; & lib. 8. cap. 6.

81. Apologiam sanè Lulli Hispanicam Ioannis Arcæi de Herrera servari ms. novimus in Ambrosiana bibliotheca. Ioannes item de Riera Franciscanus, & ipse Maioricensis, edidit *Tractatum in quo respondet omnibus quæ hucusque obiecta sunt Raymundo*, Palmæ Balearium MDCXXVII. in folio. Strenuè hic causam egit Romæ eiusdem Raymundi, decessitque ibi in collegio S. Isidori Hibernorum. Laudatur alicubi¹ Lulli Vita eleganti ac terso stilo per Nicolaum Causinum scripta: quam non vidimus, nec laudant Scriptores de Scriptoribus Societatis, si non alius est à summo huiusce instituti viro. Pendent tamen adhuc alii sententiâ, & utrimque rationibus pressi, quas examinare non aliud quod pretium operæ est & neutri causam adiudicant²: in quibus laudo sinceritatem, ac rectitudinem iudicii, quo Lucas Wadingus in hoc negotio utitur³.

82. Derogat quoque multorum opinioni de mirabili eius, quam formavit Raymundus Artis, invento: quamplurimum aliorum contra sentientium, & laboriosissimam eiusdem Artis inutilitatem, nullisque tanti promissi dignos fructus Lullistis, quomodo sectatores huius doctrinæ vocant, reagentium existimatio, dictaque ex animo de iis sententia. Quantumvis enim Lullianam doctrinam, & in primis hanc Artem, multoties fuisse approbatam ac doceri permissam sectatores eius referant: à Parisiensi nempe Universitate anno MCCCIX. à Petro Aragoniæ Rege anno MCCCXLIX. eiusque successoribus, Martino MCCCXCIX.

Alphonso V. Magno MCDXLIX. Ferdinando V. Catholico MDIII. Philippo II. MDXCVII. quæ omnes approbationes, & artem docendi facultates in laudato prius libello latæ pro Raymundo sententiæ continentur, proferant; mira etiam præstitisse, & vix humana, huius Artis beneficio, plures vulgò dicant: Petrus scilicet Daguinus, & Angelus Politianus, qui huius ope sese de omnibus disputare gloriabatur, Iacobus Faber Stapulensis, Cantorii tres fratres, Andreas Petrus & Iacobus Frysi, Ferdinandus Cordubensis Hispanus, de quo altera huius Bibliothecæ parte⁴ agitur, & iterum infra agemus; pro eaque omnium nationum homines doctissimi strenuè decertaverint, Iulius Pacius Vicentinus Iurisconsultus, qui eius usum veluti renovasse videtur, Iordanus Brunus Nolanus, Valerius de Valeriis Venetus, Henricus Cornelius Agrippa; & ex una Hispania Petrus Ciruelus, Iaimus Ianuaris, Franciscus Marzal, Augustinus Nuñez Delgadillo, Petrus Hieronymus Sancius de Lizarázu, & alii à Vincentio Mut in *Historiæ Balearicæ* iam laudato loco adducti: qui doctè & prudenter de vi & facultate Artis loquitur.

83. Quantumvis, inquam, omnia hæc tueantur inventi huius meritum: res tamen certa est, Ioannis Gersonis testimonio, repudiatam Parisiis hanc doctrinam & prohibitam fuisse. Sed quare repudiatam? Audi sis Gersonis verba⁵, quæ tamen ex parte magnam eiusdem laudem continent: *Sic nuper actum est Parrhyis per sacram theologiæ facultatem adversus illos, qui doctrinam quandam peregrinam Raymundi Lulli conabantur inducere: quæ licet in multis altissima & verissima; quia tamen in aliis discrepat à modo loquendi doctorum sacrorum, & à regulis doctrinalis suæ traditionis, & usitate in scholis: ipsa edicto publico repudiata prohibitaque.* Et alibi⁶: *Alta, vera, & copiosa multa continere professus: statutum fuisse ait, ne dereliquentes (scholastici) modum doctrinalem sanctorum Doctorum per Ecclesiam approbatorum, & qui tentus esset hætenus in sacra theologiæ facultate, transfirent ad novam hanc phantasiandi curiositatem: quomodo Gerson loquitur. Una igitur exceptione novitatis Parisiis laboravit. Quam Artem non minus laudat; cum deprimere magis conatur, Hieronymus Cardanus lib. 15. De subtilitate. Tertium genus (ait) inutilis subtilitatis in Raymundi Lulli libris spectare licet. Res prorsus risu digna omnem velle tradere doctrinam, nullam nôsse; sed tamen, ut diligentius consideravimus, non prorsus*

⁹ Gab. Vazquez 1. parte dist. 133. cap. 4. Dermitius Thaddæus in *Nitela Franciscana advers. Bzovium*, ad an. MCCCLXXII. Wadingus ad an. MCCCXV. 13. Raynaudus *De bonis & malis libris* partit. 1. erot. 10. num. 246. Gaddius *De Script. non Ecclæs.* in *Lullo Raymundo*, Balæus in *Hist. Univ. Paris.* tomo 3. pag. 498. & in *catalogo illustr. Academicorum* ibid. & tomo 4. pag. 439. & iterum in *catalogo huius tomi.*

¹ Apud Athanasium Kircherum in *Artis magna sciendi prologo ad lectorem.*

² Bellarminus cum Labbeo, Miræus in *Script. Ecclæs.* Brietius in *Annal.* ad annum Christi MCCCLXXII. ³ An. MCCCXV. 12. & 17. & 18. & seqq.

⁴ Sub nomine *Ferdin. Cordub.* tom. 1. pag. 373.

⁵ In epist. ad Bartholomæum Cartulianum tom. 1. eius oper. fol. 95.

⁶ *De examine doctrinarum* 2. parte consider. 1. eodem tomo fol. 105.

prorsus contemnenda inventio visa est; siquidem totam unam artem, utpote medicinam, duodecim ad summum chartis tradere licet.

84. Vulgò etiam improbant, difficultatis, obscuritatis, nulliusque usus nomine, Ioannes Mariana lib. 15. *De rebus Hispaniæ cap. 4. præstigia oculorum, ludibriaque potius artium, quam veras artes, ex quorundam censione appellans. Sphinge opus esse ad Raymundi Artem Raphael credebat Volaterranus*^z, qui subiungit obscuriora adhuc alia reliquisse, *quæ in sanctuariis Parisiorum assevari ferunt. Iacobus item Gaddius, nostri temporis criticus eruditione ac iudicio non vulgari, De Scriptoribus non Ecclesiasticis agens*^a: pluribus urget hanc Artem, longiorique adhuc tempore opus haberi ait ad comprehendendam Lulli Artem, quàm ad totam Thomæ, aut Bonaventuræ, aut Alessi, aut Durandi theologiam. Cornelius & ipse Agrippa, qui commentaria in hanc Artem dedit *De incertitudine & vanitate scientiarum cap. 9. eandem, inquit, ad pompam ingenii, & doctrinæ ostentationem potius quam ad comparandam eruditionem valere; ac longè plus habere audaciæ quàm efficaciæ; esseque totam ineruditam ac barbaram, nisi elegantiori quadam literatura adornetur.*

85. Laudo semper Wadingi iudicium in cordatè censendo de hac Arte^b. Aliis tamen virum hunc grandi præconio adornantibus, *illuminati sanè doctoris appellatio vulgaris adedò facta est, ut iam eâ usus sit Ferdinandus V. Aragoniæ Rex, Divum quoque nuncupans in privilegio doctrinæ eius concesso*^c; necnon & Alphonfus Magnus, eiusdem Ferdinandi patruus, Rex sapientissimus, *doctorem egregium, mirandarum artium & scientiæ auctorem vocans*^d. Recenter magis Hieronymus Surita *magnum appellat inventorem docendi novam philosophiæ artem, disciplinarumque liberalium divinarumque literarum per novas revelationes atque mysteria lib. 8. Annal. Aragoniæ cap. 1. Excellentis ingenii philosophum Papius Massonus in Vita Bonifacii VIII. Pontificis vocat. Durant etiamnum huius Artis professores stipendio publico exhibiti Maioricæ, & forsitan Barcinone; Gallisque pluribus cara esse dicitur; exindeque pretiosos haurire thesauros, ut ait Wadingus*^e: qui addit, *Ivonem Parisiensem Cappuccinum ex Raymundi principiis duo magna volumina, quæ Digestum sapientiæ vocat, non ita diu concinnasse. In Germania etiam multos esse huius doctrinæ admiratores ac sectatores Hottingerus fatetur*^f; cuius &

Clarvim Ioannes Henricus Alstedius Strassburgi olim ediderat anno MDCXXXIII. in 8.º Nuperque vir eruditissimus Athanasius Kircherus, noster Romæ amicus, examinatâ seriùs quàm vulgò solet Lulliana Arte, ut Ferdinandi Cæsaris III. quæsito satisfaceret, approbavit eam; quinimmo & commendavit, adiuncta ad faciliorem & locupletiolem eius usum combinatoria arte, sive *Arte magna sciendi*: quam dicavit Augustissimo Leopoldo Cæsari, typis Amstelodamensibus anni MDCLXIX. in folio editam.

86. Sed iam tempus est, doctrinæ formâ quomodocumque adumbratâ, in opera huius descendere: quorum à Luca Wadingo in *Scriptoribus Minorum*, & priùs ab Alphonso de Proaza adornatum catalogum, quantumvis prolixum, in classes tamen curiosè distributum, hic repræsentare satius duximus, quàm novum nunc exculpere, aut pleniorẽ eum quærere, quem habere se ex bibliotheca Escorialensi regia testatus olim fuit Petrus de Alva in *Militia Conceptionis*^g. Annectemusei tamen opportunè quicquid aliunde in notitiam nobis venit.

* Verbo Raymund. Lullus.

ARTIUM GENERALIUM LIBRI.

87. I. *Ars generalis. Incipit: Ars generalis.*

II. *Ars brevis*, quæ est imago artis, quæ dicitur *Ars generalis* sive *magna*, scripta anno MCCCVII. impressa variis locis. Incipit: *Ratio quare facimus istam artem.* Hæc Wadingus. Lugduni hæc prodit ex officina Iacobi Marechal cum *Arte generali*, & Argentorati cum Raymundi operibus, quæ ad adinventam ab ipso *Artem universalem* &c. pertinent, MDCIX. in 8.º sumtibus Lazari Zetzneri.

III. *Ars generalis ultima.* Incepta Lugduni MCCCIV. & finita Pisis in monasterio S. Dominici MCCCVIII. impressa Lugduni apud Iacobum Marechal MDXVII. variisque in locis; & ultimò Maioricæ apud heredes Gasparis Guasp, correcta & distinctius divisa per fratrem Franciscum Marzal anno MDCXLV. Incipit: *Quoniam multas artes fecimus* &c. Existat & in laudata editione Argentoratensi Zetzneri. Monnet auctor in fine, ad hoc ut facilius addiscatur hæc *Ars magna*, debere addisci prædictam *Artem brevem*, quæ est imago *Artis huius generalis*, ut ipse ait. Hispanicè existat: *Arte general de Raymundo Lullo para todas ciencias.* Matrili MDXLVIII. in 8.º

88. IV. *Ars demonstrativa veritatis.* Parisiis scripta anno MCCCIX. Incipit: *Quoniam hæc ars demonstrativa.*

V.

^a Lib. 35. Comment. Urban. in principio.

^b Parte 1. lit. L. in Lullo Raymundo.

^c Tomo 3. ad an. MCCCXV. n. 11. & 12.

^d In dicto opere sent. diffinitiva &c.

^e Ibidem.

^f De Script. ord. Minorum.

^g Hist. Eccles. 3. parte cap. 14. sect. 1. pag. 703.

V. *Ars altera demonstrativa veritatis.* Incipit: *Finalis quidam.*

VI. *Compendium artis demonstrativæ.* Incipit: *Quoniam omnis.*

VII. *Lectura super artem demonstrativam, sive liber Chaos.* Incipit: *Quoniam Deus multum est accolibilis.* Alius habetur liber huic similis cuius titulus est: *Chaos magnum* Lullista aliquis scripsit: *Introductorium ad artem demonstrativam.* Quod incipit: *Introductoria artis demonstrativæ &c.* in quo citatur Lullus.

89. VIII. *Liber correlativorum innotatorum,* scriptus Parisiis MCCCIX. Valentiaque editus curâ Alphonsi Proaza apud Gregorium Costilla MDXII. Incipit: *Quoniam ignoratis.*

IX. *Ars inventiva veritatis.* Incipit: *Ars præsens ab arte demonstrativa descendit.* Nuncupata hæc magno illi viro ac Toletano præfûli D. Francisco Ximeno prodiiit Valentia MDXV. cum privilegiis regis pro Lulliana doctrina.

X. *Tabula generalis ad omnes scientias applicabilis.* Incepta in portu Tunisi xv. Septembris MCCXCII. & finita in civitate Neapoli MCCXCIII. in octava Epiphaniæ. Incipit: *Ratio quare ista tabula.*

XI. *Ars expositiva, seu lectura super artem inventivam, & tabulam generalem.* Incipit: *Ars ista modum sequitur & doctrinam artis inventivæ.* Prædicti tres ultimi libri Valentia prodierunt anno MDXV. correcti ab Alphonso Proaza, & Francisco Cardinali Ximeno dicati, ex officina Didaci Gumiel, Valentia.

XII. *Ars compendiosa inveniendi veritatem.* Incipit: *A. Ponimus.*

XIII. *Ars alia compendiosa.* Incipit: *Hæc ars compendiosa.*

XIV. *Ars inquirendi particularia in universalibus.* Incipit: *Cum apud nos.*

90. XV. *Liber propositionum secundum artem demonstrativam compilatus.* Incipit: *Ab arte demonstrativa.*

XVI. *Liber De ascensu & descensu intellectûs.* Incipit: *Quoniam sunt aliqui homines.* Scriptus in Monte-Pessulano anno MCCCIV. Valentia editus Alphonsi Proaza curâ per Gregorium à Costilla MDXIX.

XVII. *Ars penultima.* Incipit: *Quoniam scimus istam.*

XVIII. *Ars scientiæ generalis.* Incipit: *Ars sive scientia.*

XIX. *Lectura alia super artem inventivam veritatis.* Incipit: *Circa quod.*

XX. *De conditionibus artis inventivæ.* Incipit: *Quoniam Deus.*

XXI. *Liber De declaratione scientiæ inventivæ.* Incipit: *Primo ad inveniendum.*

XXII. *Practica brevis super artem brevem, sive super tabulam generalem.* Incipit: *Est autem hæc.*

XXIII. *Liber De experientia realitatis artis.* Incipit: *Quoniam experimentum.*

XXIV. *Liber De mystione principiorum.*

91. XXV. *Liber De formatione tabularum.*

XXVI. *Lectura super tabulam generalem.* Incipit: *Cum theoretica.*

XXVII. *Practica brevis super eandem.* Incipit: *Alphabetum.*

XXVIII. *Lectura super tertiam figuram tabule generalis.* Incipit: *Dividitur hæc lectura.*

XXIX. *Liber facilis scientiæ.* Incipit: *Manifestum est.*

XXX. *De questionibus super eo motis.* Incipit: *Quoniam liber facilis scientiæ.*

XXXI. *Liber de significatione.* Incipit: *Significatio est ens.*

XXXII. *Liber magnus demonstrationis, seu branca artis inventivæ veritatis.* Incipit: *Quoniam humanus intellectus.*

XXXIII. *Liber De lumine.* Incipit: *Quoniam intellectus est valde.* Ms. exstat in Ecclesia Hispalensi in 4.º

XXXIV. *Liber De inquisitione veri & boni in omni materia.* Incipit: *Scientia veri & boni.*

92. XXXV. *Liber de punctis transcendentibus.*

XXXVI. *Ars intellectûs.* Incipit: *Quidam homo.*

XXXVII. *De modo naturali intelligendi in omni scientia.*

XXXVIII. *De inventione intellectûs.*

XXXIX. *De refugio intellectûs.*

XL. *Ars voluntatis.* Incipit: *Cum Deus.*

XLI. *Ars amativa boni.* Incipit: *Ad recognoscendum.*

XLII. *Ars alia amativa.* Incipit: *Ad cognoscendum.*

XLIII. *Ars alia amativa.* Incipit: *Deus benedictus.*

XLIV. *Ars memorativa.* Incipit: *Per quandam silvam.*

XLV. *De questionibus super ea motis.*

XLVI. *Ars alia memorativa.* Incipit: *Hic est necessarium.*

93. XLVII. *De principio, medio, & fine.*

XLVIII. *De differentia, concordantia, & contrarietate.* Incipit: *Sensuale est.*

XLIX. *De æqualitate, maioriata, & minoriata.*

L. *De fine & maioriata.* Incipit: *Quoniam quicquid.*

LI. *Ars consilii.* Incipit: *Cum sit hoc quod consilium.*

LII.

LII. *Liber alius de consilio.* Incipit: *Quidam homo.*

LIII. *Liber De excusatione Raymundi.* Incipit: *Dominus Deus humilis.*

LIV. *Liber ad intelligendum doctores antiquos.*

94. LV. *Ars infusa.*

LVI. *Art de fer y soltar questions.* Vernaculâ linguâ: quod sonat, *Ars faciendi & solvendi quæstiones.*

LVII. *Fundamentum artis generalis.*

LVIII. *Supplicatio Raymundi ad Parisienses.*

LIX. *Liber ad memoriam confirmandam,* scriptus Pisis in conventu S. Domini. Incipit: *Ratio quare.*

LX. *Liber de potentia, obiecto, & actu* Incipit: *Cum plures homines.*

LXI. *Ars generalis rhythmica,* scripta Maioricæ mense Martio MCCC. vernaculâ linguâ. Incipit: *Deus Glorios per &c.*

95. Edita exstant simul Raymundi Lullii opera ea, quæ ad inventam ab ipso Artem universalem scientiarum artiumque omnium brevi compendio, summaque memoria apprehendendarum, locupletissimaque vel oratione ex tempore pertractandarum pertinet; ut & in eandem quorundam interpretum scripti commentarii. Argentinae sumtibus Lazari Quezneri anno MDCXVII. in 8.º prodierunt.

LIBRI GRAMMATICÆ ET RHETORICÆ.

96. LXII. *Ars grammaticæ speculativæ completissima.*

LXIII. *Ars grammaticæ brevis.*

LXIV. *Ars rhetoricæ.* Incipit: *Cum verbum.* Has novit Wadingus. Nos verò adiungimus

LXV. *Rhetoricen Lulli,* quam edidit Remigius Rufus Candidus Aquitanus precibus Bernardi Lavinhetæ Raymundi studiosissimi, ut mox dicemus; mireque commendavit in præmissa epistola. Exstat in editione Argentoratensi quam diximus Zetzneri ^h. Incipit: *Ex tenebris lux ipsa emergit;* nuncupaturque in titulo liber *Alchimia verborum,* ab aliquo forsitan sciolo. Lulli rhetoricam Parisiis editam anno MDCXXXVIII. in 4.º sicuti & in *Rhetoricam isagogen* eiusdem prodidisse ex Ascensiana Parisiensi anno MDXV. in 4.º alicubi legimus.

LIBRI LOGICALES.

97. LXVI. *Liber qui vocatur Logica de Grozell,* versu vulgari. Incipit: *Deus per fer à nos honrament.*

LXVII. *Logica parva.* Incipit: *Logica est ars & scientia.* Edita primùm Compluti ab Arnaldo Guilielmo Brocar MDXVIII. illustrata deinde commentariis Antonii Belvêr Maioricæ à Gabriele Guasf MDLXXXIV.

LXVIII. *Logica nova,* absoluta Genævæ MCCCIII. & Valentia edita à Gregorio Costilla, curante Alphonso Proaza MDXIX. Incipit: *Considerantes veterem & antiquam logicam.* Præter has vidimus

98. LXIX. *Dialecticam seu logicam novam,* quam à superiore distinguimus; quòd hæc incipiat: *Logica est ars qua verum &c.* quam in editione Argentoratensi toties laudata exstantem Bernardus Lavinheta emendasse, restitutis iis quæ olim fuerant sublata, dicitur.

LXX. *Liber de novo modo demonstrandi.* Incipit: *Quare dicitur.*

LXXI. *Liber de fallaciis.* Incipit: *Per istas fallacias possunt convenire theologi.*

LXXII. *Logica alia de quinque arboribus.*

LXXIII. *Liber de subiecto & prædicato.*

99. LXXIV. *Liber de conversione subiecti, & prædicati per medium.* Incipit: *Quoniam opiniones.* Ira est in editione quam laudavimus Zetzneri ⁱ; non, *Quoniam apponentes,* ut apud Wadingum.

LXXV. *Liber de syllogismis.* Idem fortè cum eo qui sequitur,

LXXVI. *Liber de modo naturali & syllogistico, quo concluditur necessariò & naturaliter prædicatum esse in subiecto.* Incipit: *Quoniam omnes quæ sumus.*

LXXVII. *Liber de affirmatione & negatione & causis earum.* Incipit: *Quoniam omnia sunt.*

LXXVIII. *Liber de quinque prædicabilibus & decem prædicamentis.* Incipit: *Quoniam quinque prædicabilia.*

LXXIX. *Liber de novis fallaciis.* Incipit: *Quoniam intellectus humanus.*

LXXX. *Liber, qui dicitur Fallacia Raymundi.* Incipit: *Quædam affirmatio.*

LIBRI PHILOSOPHICI.

100. LXXXI. *Liber lamentationis duodecim principiorum philosophiæ contra Averroistas.* Scriptus Parisiis mense Februariò anno MCCCX. dedicatusque Philippo Francorum Regi. Incipit: *Principum illustrissimo.* In editione Argentoratensi Zetzneri ^k sic inscribitur: *Duodecim principia philosophiæ, quæ & lamentatio seu expostulatio philosophiæ contra Averroistas & Physica eiusdem Raymundi dici possunt.* Ms. est in bibliotheca Patavina quæ fuit

^a Pag. 179.

ⁱ Pag. 166.

^k Pag. 112.

¹ Pag. 113.
Biblioth. Pa-
tavina.

fuit Nicolai Trevifani, Thomafino teste ¹.

LXXXII. *Liber de principiis philosophiæ.* Scriptus Maioricæ MCCC. Incipit: *Cum philosophia fit effectus primæ causæ.*

LXXXIII. *Liber de ponderositate & levitate elementorum.* Incipit: *Ad requisitionem medicorum.*

101. LXXXIV. *Liber de anima rationali*, abfolutus Romæ MCCXCIV. atque editus Compluti per Guilielmum Brocar anno MDXIX. Incipit: *Quoniam anima rationalis.* Tractatus Raymundi *De anima* est ms. Venetiis, apud magnam domum Minorum Conventualium. Thomafinus in *Bibliothecæ Venetæ* pag. 109.

LXXXV. *Liber de reprobatione errorum Averrois.* Incipit: *Cum Christianos fideles.*

LXXXVI. *Liber contra ponentes æternitatem mundi.*

102. LXXXVII. *Liber de quæstionibus super librum de anima rationali motis.* Incipit: *Utrum anima.*

LXXXVIII. *Liber de actibus potentiarum animæ æqualibus.* Incipit: *Utrum beatitudo.*

LXXXIX. *Liber de anima vegetativa & sensitiva.*

XC. *Physica nova.* Incipit: *Cum aggredi.*

XCI. *De natura.*

XCII. *Ars philosophiæ.* Incipit: *Cum natura sit.*

XCIII. *De consequentiis philosophiæ.* Incipit: *Cum philosophia.*

XCIV. *Liber de generatione & corruptione.*

103. XCV. *Liber de graduatione elementorum.*

XCVI. *Liber super figura elementari.* Incipit: *Elementa sunt quatuor.*

XCVII. *Liber de qualitatibus, proprietatibus, & effectibus elementorum.*

XCVIII. *Liber de olfatu.* Incipit: *Ad inquirendum sensum.*

XCIX. *Liber de possibili & impossibili.* Incipit: *Quoniam philosophantes.*

C. *Ars compendiosa principiorum philosophiæ secundum artem demonstrativam in duas partes divisa.* Incipit: *Cum intendamus artem valde compendiosè componere.*

CI. *Liber de intensitate & extensitate.*

LIBRI METAPHYSICI.

104. CII. *Metaphysica nova.* Incipit: *Quoniam quidem intellectus.*

CIII. *Liber de ente reali & rationis.* Incipit: *Quoniam intellectus.*

CIV. *De proprietatibus rerum.*

CV. *Liber de homine.* Incipit: *Cum sit dicens.* ms. Venetiis in magna domo Cont. *Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

ventualium, teste Thomafino in *Bibliothecæ Venetæ* ^m.

CVI. *Liber de magnitudine & parvitate hominis.* Incipit: *O bone Deus!*

LIBRI VARIARUM ARTIUM.

105. CVII. *Ars politica.*

CVIII. *Liber militiæ secularis.* Incipit: *Ad significandum septem.*

CIX. *Liber de militia clericali: aliàs De clericis.* Incipit: *Liber iste.*

CX. *Art de cavalleria: vernaculè, ut credo.*

CXI. *Tractatus de astronomia*, abfolutus Parisiis MCCXCVIII. Incipit: *Cum plures sint homines.*

CXII. *Ars astrologiæ.* Incipit: *Cum plures homines.*

CXIII. *Liber de planetis.*

106. CXIV. *Geometria nova.* Incipit: *Quoniam brevis intentio.*

CXV. *Geometria magna.* Incipit: *Quoniam multum est.*

CXVI. *De quadrangulatura & triangulatura circuli: aliàs appellatus liber de circulis.* Incipit: *Ad investigandum.*

CXVII. *Ars cognoscendi Deum per gratiam.* Vernaculè. Incipit: *Deus es aquellens.*

CXVIII. *Ars arithmetica.*

CXIX. *Ars divina.*

LIBRI MEDICINÆ.

107. CXX. *Ars de principiis & gradibus medicinæ.* Incipit: *Quoniam omnis ars habet sua principia.*

CXXI. *Liber de regionibus infirmitatis & sanitatis.* Scriptus in Montepessulano anno MCCCIII. Incipit: *Quoniam multum est difficilis scientia.*

CXXII. *Liber de arte medicinæ compendiosa.* Incipit: *Ars ista hac intentione compilata est.* Continet hunc codex Vaticanus ms. 5902. & Urbinatensis 1083.

108. CXXIII. *Liber de pulsibus & urinis.*

CXXIV. *Liber de aquis & oleis.* Incipit: *Ego Raymundus.*

CXXV. *Liber De medicina theórica & practica.*

CXXVI. *Liber de instrumento intellectus in medicina.*

LIBRI IURIS.

109. CXXVII. *Ars utriusque iuris.* Scriptus in Montepessulano mense Ianuarii MCCCVII. Clemente V. Pontifice. Incipit: *R*

² Pag. 109.

pit:

pit : *Quoniam scientia est longa.*

CXXVIII. *Ars iuris particularis.* Incipit : *Quoniam vita hominis.*

CXXIX. *Ars principiorum iuris.* Incipit : *Præfens ars.*

CXXX. *Ars de iure.* Incipit : *Quoniam scientia iuris.*

LIBRI SPIRITUALES ET CONTEMPLATIONIS.

110. CXXXI. *Liber natalis pueri Iesu.* Scriptus Parisiis anno MCCCX. Philippo-que Francorum Regi dicatus. Incipit : *Da Domine in te credentibus.* Editus fuit Parisiis apud Guidonem Mercatorem anno MCDXCIX.

CXXXII. *Liber de decem modis contemplandi Deum.* Incipit : *Ad honorem Dei contendere volumus.*

CXXXIII. *Liber de raptu.*

CXXXIV. *Liber contemplationis, quæ fit in Deo.* Incipit : *Summe Deus.*

111. CXXXV. *Liber Blancherna, tractans de quinque statibus personarum, de uxoris, religiosi, prælati, Cardinalibus, & Pontificibus.* Translatus est in linguam Valentinam, & demum impressus Valentia per Franciscum Iofredum anno MDXXI. Hæc de libro isto Wadingus. Præmittitur huic editioni, quam vidimus, epistola Ioannis Bonlabii Catalani ex oppido *Rocafort de Queralt*, qui forsitan interpretatus ipse librum fuit ex Latino. Vulgaris titulus hic : *Blanquerna que tracta de fuch estaments de persones, de matrimoni, de religio, de prelatura, de Apostolical senyoria, la qual es en lo Pare Sant, y en los Cardenals, y del stat de vida hermitana contemplativa, debaix los quals tots son contenguts : ordenat per lo illuminat doctor y martyr maestre Ramon Lull, traduït y corregit ara novament del primer original, y estampat en lengua Valenciana, ab lo libre de oracions e contemplacions del intenment en Deu, fet per lo mateix doctor (1).*

112. CXXXVI. *Liber De orationibus & contemplationibus intellectus.* Simul, uti diximus, typis editus Valentinâ linguâ anno MDXXII. Incipit : *En la ignorancia.*

CXXXVII. *Liber De meditationibus totius anni, aliàs de amico & amato.* Incipit : *Interrogavit amicus suum amatum.* Parisiis editus MDV. Prodiit etiam Rhodomagi cum annotationibus Martialis Cemonanensis tertii ordinis S. Francisci.

CXXXVIII. *Liber De laudibus B. Vir-*

ginis Mariæ : qui dicitur Ars inventionum. Parisiis editus per Guidonem Mercatorem MCDXCIX. Incipit : *Quæstiones, diffinitiones, laudes.* Hæc Wadingus. Sed errore editum fuit *Ars inventionum*, cum *intentionum* sit legendum. Editio hæc anni MCDXCIX. typis Ioannis Parvi confecta, continet etiam *Clericum & Phantasticum*, de quibus postea. Iacobus Faber Stapulensis editionem procuravit, & proœmium addidit, quo se ait multum in lectione horum operum proficere.

113. CXXXIX. *Liber appellatus Clericus, sive pro clericis.* Scriptus anno MCCCXI. seu verius MCCCVIII. simul cum præcedenti editus. Quibus adiungimus, illaudatum à Wadingo,

CXL. *Phantasticum*, scriptum anno MCCCXI. ut ibi dicitur.

CXLI. *Liber de confessione.* Scriptus Maioricæ MCCCXI.

CXLII. *Liber de orationibus.* Incipit : *Com mals homens, vulgaris.*

114. CXLIII. *Philosophia amoris.* Scripta Parisiis mense Octobris MCCXCVIII. Parisiis edita per Iacobum Fabrum Stapulensem, & dicata Alphonso de Aragonia Cæsaraugustano & Valentino Archiepiscopo MDXVI. in 4.º Incipit : *Raymundus Parisiis existens.* Hæc Wadingus. Vernaculâ Valentia linguâ *Philosophiam* hanc *amoris*, sive primitus scriptam ab auctore, sive postea redditam non dubitamus: ex quo in examine propositionum Raymundi nostri quod præcessit diffinitivam sententiam prædictam, testimonia multa proferuntur, & in examen vocantur huius linguæ ex hoc libro.

CXLIV. *Liber proverbiorum*, editus Venetiis MDVII. unâ cum disputatione eremitæ & Raymundi &c. de qua mox, & cum præcedenti *Philosophia amoris* anno MDXVI. in 4.º scriptus ab auctore Romæ. Incipit : *Cum proverbium sit.* Wadingus. Seorsum verò Valentia à Ioanne Iofredo MDX. in 4.º *Proverbiorum mille liber* (idem ne an alius?) est ms. in bibliotheca Ambrosiana. *Proverbia & sententias Raymundi* Venetiis edidit Ioannes Tacuinus MDVII. Est in bibliotheca Sapientia Romanæ.

115. CXLV. *Liber de centum nominibus Dei, alias Psalterium.* Incipit : *Cum Saracenis.* Habetur etiam vernaculè. *Com los Sarayns.*

CXLVI. *Orationes per regulas artis versibus rhythmicis vulgaribus.*

CXLVII. *Horæ Deiparæ Virginis vul-*

(1) Ad manum nobis est, cum hæc scribimus, eius operis

Valentia editi exemplum iisdem omnino notis constans.

garibus modulis decantat. Incipit: *A honor del maior senyor.*

CXLVIII. *Elegiacus Virginis planctus, vulgaribus versibus: Viva en gran gaug la Verge Maria.*

CXLIX. *Lamentatio, seu querimonia Raymundi. Scripta MCCLXXXV. vulgaris linguæ. Incipit: Deus ab nostra virtut.*

116 CL. *Carmina Raymundi consolatoria, vulgaris etiam sermonis: Sed creat è esser mundat.*

CLI. *Mille proverbia vulgaria. Forte ille qui est in Ambrosiana liber.*

CLII. *Versus vulgares ad Regem Balearium.*

CLIII. *Tractatus vulgaris metricus septem Fidei articulos demonstrans.*

CLIV. *Liber continens confessionem. Scriptus Maioricæ MCCCXII. Incipit: Cum peccatum sit magna transgressio.*

117. CLV. *Primum volumen contemplationum, continens primum & secundum librum, & isti continent viginti duas distinctiones. Incipit: Iesus Christ senyor nostre. Wadingus. Liber hic Contemplationum, seu volumen primum duos libros continens, editus fuit Parisiis Latinè curâ Iacobi Fabri Stapulensis, unâ cum Blanchernæ anachoretæ de amico & amato, apud Ioannem Parvum MDV. in folio, emtum à se, ait Faber, obolo uno hunc librum ab egeno quodam; tantique esse, ut lecto eo quidam statim propositum fecerit amplexandi religiosum quendam ordinem, seque ipsum idem facturum subiungit, nî valetudo esset impedimento.*

CLVI. *Secundum volumen continens librum tertium, incipiens à distinctione 23. usque ad 32. inclusive, scriptum per Ægidium de Bret Brabantinum die xxviii. Ianuarii anno MCDLXVII. Incipit:*

Deus glorios & virtuos

A vos senyor sia donat.

CLVII. *Tertium volumen continens quartum librum à distinctione 33. usque ad 40. inclusive. Est De oratione. Incipit:*

A Deus gran maravellos,

A vos senyor sia feta reverencia.

CLVIII. *Quartum volumen, & liber quintus Contemplationum.*

118. CLIX. *De centum signis Dei. Incipit: Quoniam beatitudo hominum.*

CLX. *De centum dignitatibus Dei. Incipit: Quidam homo.*

CLXI. *Liber De expositione orationis Dominicæ. Incipit: Cum oratio, quam Dominicam.*

CLXII. *Liber alius de eodem.*

CLXIII. *Liber De Ave Maria.*

CLXIV. *Liber dictus parvum contemplationum. Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

platorum, secundum artem inventivam & tabulam generalem factus.

CLXV. *Liber De præceptis legis, articulis Fidei, & sacramentis, per modum contemplationis. Incipit: Omnipotens Deus.*

119. CLXVI. *Liber De virtutibus & peccatis. Maioricæ anno MCCCXII. Incipit: Cum sit multum mirandum.*

CLXVII. *Liber De compendiosa contemplatione, cuius quodlibet caput incipit: Die ac nocte; opus autem totum: Cum sit creatus homo.*

CLXVIII. *Liber orationum factus pro Regina Aragoniæ. Incipit: Cum multi homines.*

CLXIX. *Liber De orationibus per decem regulas.*

CLXX. *Liber De viis paradisi & viis inferni.*

CLXXI. *Liber De orationibus & contemplationibus. Incipit: In ignorantiam.*

CLXXII. *Liber dictus Opus bonum. Incipit: Cum multi homines.*

120. CLXXIII. *Liber De conscientia.*

CLXXIV. *Liber De gaudiis Virginis: aliter De Benedicte tu. Incipit: Inter alia verba.*

CLXXV. *Liber De septem horis officii Virginis Mariæ. Incipit: Ad honorem.*

CLXXVI. *Liber alius eiusdem argumenti.*

CLXXVII. *Planctus dolorosus Dominæ nostræ super Passionem filii sui. Incipit: Virgo Maria.*

CLXXVIII. *Ars philosophiæ desideratæ, ad suum filium. Incipit: Solus eram in quodam.*

CLXXIX. *Ars confitendi. Incipit: Cum sit necessarium.*

121. CLXXX. *Liber De doctrina puerili. Incipit: Deus vult.*

CLXXXI. *Doctrina alia puerilis parva. Incipit: Quoniam infideles.*

CLXXXII. *Liber De prima & secunda intentionibus, ad filium. Incipit: Cum desiderans & iacens.*

CLXXXIII. *Blancherna magnus. Incipit: Ad significationem quinque plagarum.*

CLXXXIV. *Liber De placida visione.*

CLXXXV. *Liber De consolatione eremitica.*

CLXXXVI. *Ars ut ad Deum cognoscendum & diligendum maiorem virtutem habere possimus. Incipit: Cum intendemus.*

CLXXXVII. *Liber ducentorum carminum: vulgaris linguæ.*

122. CLXXXVIII. *Liber de vita divina.*

CLXXXIX. *Liber de diffinitionibus Dei.*

CXC. *Primèr libre, et desconsueto de Ramon. Vernaculus.*

CXCI. *Liber hymnorum.*

CXCII. *Liber sex mille proverbiorum in omni materia.*

^a Tom. 3. ad
ann. MCCCXV.
num. 17.

Quæ omnes de contemplatione & piis aliis argumentis libri (ait Wadingus^a) devotionem spirant, Fideique dilatandæ præferunt ardorem.

LIBRI PRÆDICABILES.

123. CXCIII. *Ars prædicabilis. Scripta Maioricæ MCCCXII. Incipit: Cùm hæc sit maior ars prædicationis.*

CXCIV. *Liber super quatuor sensus S. Scripturæ.*

CXCV. *Ars prædicandi maior. Incipit: Cùm prædicatio.*

CXCVI. *Ars prædicandi minor. Incipit: Cùm ars maior.*

CXCVII. *Liber quinquaginta duorum Sermonum contra omnes incredulos.*

CXCVIII. *Commentaria in primordiale Evangelium Ioannis, seu in cap. 1. Evangelii Ioannis: In principio erat Verbum. Editus fuit Ambiani in ædibus Francisci de Halenvim eiusdem urbis Episcopi anno MDXI. Incipit: Hæc propositio varias intelligentias habet.*

LIBRI QUODLIBETALES, SEU VARIARUM RERUM.

124. CXCIX. *Liber primæ & secundæ intentionis. Qui agit de virtutibus & vitiis, ac variis hominum statibus, vernaculè. Aquest libre qui primerament. Alius, ut videtur, à superius laudato, ad filium.*

CC. *Liber De miraculis cæli & mundi: vernaculè. Incipit: En tristitia è en llanguiment.*

CCI. *Arbor scientiæ. Prodiit Lugduni operâ Gilberti de Villiers MDXV. Incipit: In desolatione & fletibus.*

CCII. *Liber questionum quodlibetalium super artem inventivam veritatis. Incipit: Questiones.*

125. CCIII. *Liber de fine. Incipit: Cùm mundus in malo. Hunc laudat librum auctor ipse in disputatione inter Raymundum & Homerium (de qua postea) his verbis: Ex his tribus ordinamentis fortasse mundus redire posset in bonum statum, ut largius locuti sumus in libro De fine, & quem presentavimus Regi Aragoniæ, (Iacobo II.) & ipse statim misit illum ad dominum Papam (Clementem V. ut existimo), qui nunc ipsum habet, quando in Montepessulano me presente obtulit totum suum regnum, suam personam, suam militiam, & thesaurum ad pugnandum contra Saracenos*

omni tempore quo placeret domino Papæ & dominis Cardinalibus. Sum ego de hoc certissimus, quia tunc temporis præsens eram. Convenerunt quidem in Montepessulano Clemens V. recens electus anno MCCCXV. & Iacobus Aragonum Rex, ut Surita refert lib. 5. cap. 68.

126. Proposuisse ait se in hoc libro ad sustentandam adversus Saracenorum impressionem & immensam potentiam, Christianam Ecclesiam, tria remedia: quæ quidem omni tempore non inutilia videri poterunt. Primum: ut curaret summus Pontifex quatuor aut quinque fundari monasteria religiosorum, in quibus alerentur ac in linguis infidelium, theologiaque instruerentur ii, qui ex instituto ad annuntiandum toto orbe Evangelium tempore opportuno mittendi essent. Alterum: ut ex militaribus ordinibus Templi, Hospitalis, Alemanorum (scilicet Theutonicorum) Uclensium (Hispanum nōsti ordinem S. Iacobi cuius caput Uclesi domus), Calatravæ, atque Sepulcri, novus fieret ordo, novæ etiam appellationis, isque in confiniis ditionis Maurorum constitueretur, ut adversus eos bellum gereret: ducto initio à Granatensi, in qua (ait) magnus thesaurus Saracenorum est, & fundamentum lapideum, & quia prope est; eoque regnò expugnato transitum in Africam facerent, qua ex parte, & non aliunde, ad Hierosolymitanam expeditionem pergi debere existimabat.

127. Tertium: quod dominus Papa, & domini Cardinales (audis eius verba) decimam totius Ecclesiæ, quam dant Regibus Christianis, consignarent ad istam sanctam expeditionem & passagium &c. quia decima ideo à laborantibus data est ut Ecclesia per ipsam honoretur, & augeatur Fides catholica; non autem ut Reges ipsam deducant in alios usus forsitan non bonos. Hæc ille. Planè decimæ Iacobo Aragoniæ Regi concessæ à Bonifacio VIII. per triennium circa annum MCCCIII. meminit Surita lib. 5. cap. 60. Ista omnia non inutilia existimavimus hic annotari, ut posteritas discat senis Raymundi hac arte quandoque sapere.

128. CCIV. *Consilium Raymundi. Lingua Balearicâ. Incipit: Un consill vull comensar.*

CCV. *Liber de acquisitione terræ sanctæ. Incipit: Ad acquirendum.*

CCVI. *Liber De Anti-Christo. Incipit: Omnipotens Deus.*

CCVII. *Liber De mirabilibus orbis, dictus Felix. Incipit: In tristitia & languore. Et valdè commendatur. Wadingus. Hic idem*

idem est quidem cum vernaculæ linguæ alio iam laudato *De mirabilibus cæli & mundi* num. 199. simile id enim principium ostendit utrobique notatum.

129. CCVIII. *Liber de civitate mundi*. Messanæ scriptus anno MCCCXIV. unò ante obitum. Incipit: *Civitas est locus.*

CCIX. *Liber variarum questionum.*

CCX. *Liber De gradu superlativo.*

CCXI. *Liber de virtute veniali & mortali ad Regem Sancium*, scriptus Maioricæ MCCCXII. Incipit: *Quoniam plerique homines.*

LIBRI VARIARUM DISPUTATIONUM, SEU CONTROVERSIARUM.

130. CCXII. *Liber De gentili, & tribus sapientibus*. Scriptus in Montepessulano MCCCVII. Incipit: *Deus excellentissime, cuius imperium.*

CCXIII. *Tractatus De articulis Fidei*. Scriptus Romæ lingua vulgari MCCCXVI. & translatus in Latinum Maioricæ MCCC. Incipit: *Cum aliqui dicant.* ms. exstat inter libros Urbini Ducis in Vaticana bibliotheca codice 956.

CCXIV. *De Deo ignoto, & de mundo ignoto*. Parisiis mense Martio MCCCX. Incipit: *Ad ostendendum per quem Deus.*

CCXV. *Liber De efficiente & effectu*. Parisiis mense Martio MCCCXII. Incipit: *Parisiis Raymundus & Averroista disputabant.*

131. CCXVI. *Disputatio Raymundi & Averroistæ de quinque questionibus*. Incipit: *Parisiis fuit magna controversia inter.*

CCXVII. *Liber contradictionis inter Raymundum & Averroistam, de centum syllogismis circa mysterium Trinitatis*. Parisiis scriptus mense Februarii MCCCX. Incipit: *Accidit quòd Raymundista.*

CCXVIII. *Liber alius de eodem argumento*. In Montepessulano mense Martio MCCCIV. Incipit: *Antequam Raymundus, sive Raymundista.*

CCXIX. *Liber De forma Dei, quem aliàs vocat parvam artem pro cognoscendo Deum*. Scriptus mense Iulii MCCCXI. Incipit: *Quoniam Deus est ens.*

132. CCXX. *Liber utrum fidelis possit solvere & destruere omnes obiectiones, quas infideles possunt facere contra sanctam Fidem catholicam*. Parisiis mense Augusti MCCCXI. Incipit: *Accidit quoque circa Parisios.*

CCXXI. *Liber disputationis intellectus & Fidei*. In Montepessulano mense Octobri anno MCCCIII. Incipit: *Theologorum studia.*

CCXXII. *Liber appellatus Apostrophe, in quo probantur articuli Fidei*. Scriptus Romæ in vigilia S. Ioannis Baptistæ MCCCXVI. Incipit: *Ad probationem articulorum Fidei*. Prodiit in variis locis.

133. CCXXIII. *Liber de demonstratione per equiparantiam*. In Montepessulano mense Martio MCCCIV. Incipit: *Quoniam quicquid demonstratum fuit ab antiquis*. Editus fuit curâ Alphonsi de Proaza Valentia apud Ioan. Gofredum MDX. cum disputatione, de qua mox, Raymundi & Homerii, & alijs.

CCXXIV. *Liber De convenientia quam habent Fides & intellectus in obiecto*. Scriptus ibidem, sive anno MCCCIV. sive MCCCVIII. sive tandem MCCCX. variant enim exemplaria. Incipit: *Dividitur iste liber.*

134. CCXXV. *Liber de iis quæ homo de Deo debet credere*. Scriptus in Armenia in urbe Alleas, mense Ianuario MCCCII. Incipit: *Com mals Christians*. Vernaculæ igitur linguæ est.

CCXXVI. *Liber de substantia & accidente, in quo probatur Trinitas*. Scriptus in civitate Messanæ mense Octobri MCCCXIII. Incipit: *Quoniam per plures modos*. Prodiit Valentia Alphonsi Proaza curâ per Ioannem Gofredum MDXX.

CCXXVII. *Liber De Trinitate in unitate, sive de essentia Dei*. Scriptus anno MCD. Incipit: *Quoniam infideles derident Christianos.*

135. CCXXVIII. *Disputatio Raymundi Lulli & Homerii Saraceni, primò habita inter eos in urbe Bugia, sermone Arabico, postea translata in Latinum ab eodem Lullo Pisis in monasterio S. Dominici anno MCCCVIII*. Incipit: *Quidam homo Christianus, cui nomen erat Raymundus*. Edidit hanc Valentia per Ioannem Gofredum Alphonsus Proaza, Bartholomæo Gentili nobili Genuensi nuncupatam, anno MDX. unà cum alijs, scilicet *De demonstratione per equiparantiam*, & proximè sequenti hanc disputationem alia *Quinque sapientum*. Continet disputatio hæc inter Raymundum Christianum & Homerium Saracenum ex condicito Bugia habita rationes omnes, quibus Saraceni errores suos, Christianique his disiectis legem suam tuentur: quam quidem Arabicè ab utroque conscriptam (in ea quippe lingua, ut ipse ait, doctillimus erat) Raymundus ab Africa exilio missus cum omnibus bonis suis & libris, qui sibi (ait) cariores erant, iuxta Pisanum portum naufragio amisit. Sed post aliquot dies memoriâ excusâ Latino sermone deperditum opus restauravit Pa-

pæque & Cardinalium collegio dicavit, inde ut discerent quibus argumentis pestiferam Mahometi legem sequaces eius propugnarent.

136. CCXXIX. *Disputatio quinque hominum sapientum.* Absoluta in civitate Neapoli MCCXCIV. simulque cum superiore disputatione edita Valentia MDX. scilicet primi Latini, secundi Græci, tertii Nestoriani, quarti Jacobitæ, quinti Saraceni. ms. exstat in bibliotheca Veneta S. Antonii °.

° Teste Thomasio in Biblioth. Veneta pag. 11.

CCXXX. *Liber de existentia & agentia Dei, contra Averroem.* Incipit: *Quoniam cognoscere & amare.* Parisiis scriptus MCCCXI.

CCXXXI. *Declaratio Raymundi Lulli per modum dialogi edita contra CCXVIII. opiniones erroneas aliquorum philosophorum, & damnatas ab Episcopo Parisiensi: quam ipse auctor præsentavit eidem Episcopo Parisiensi, & Cancellario ac Rectori Universitatis.* Incipit: *In quadam sylva.*

137. CCXXXII. *De significatione Fidei & intellectus.*

CCXXXIII. *Ars theologiæ & philosophiæ mysticæ contra Averroem.* Incipit: *Cum ad sanctam Fidem.*

CCXXXIV. *Liber de Spiritu sancto contra Græcos.*

CCXXXV. *Quòd in Deo non sint plures quam tres personæ.* Incipit: *Ad probandam.*

CCXXXVI. *De non multitudine esse divini.* Incipit: *Præsuppono.*

CCXXXVII. *Quid habeat homo credere.* Incipit: *Cum sint plures Christiani.*

138. CCXXXVIII. *De ente simpliciter per se, contra errores Averrois.* Incipit: *Quoniam Deus est.*

CCXXXIX. *De perversione entis removenda.* Incipit: *Facta hypotesi.*

CCXL. *De minori loco ad maiorem ad probandam Trinitatem & Incarnationem.* Incipit: *Quoniam aliqui Christiani.*

CCXLI. *De concordantia & contrarietate.* Incipit: *Ad idem probandum.*

CCXLII. *De probatione unitatis Dei, Trinitatis, Incarnationis, Creationis, & Resurrectionis.* Incipit: *Cum aliqui dicant.*

CCXLIII. *De questione quadam valde alta & profunda.* Incipit: *Accidit quòd circa Parisios.*

139. CCXLIV. *Disputatio trium sapientum.* Aliàs, *De gentili.* Fortè, ait Wadingus, erit alius liber à primo huius classis seu ordinis (nempe sub num. CCXII.) quia ponitur aliud principium: *Cum longo tempore.*

CCXLV. *Liber De reprobatione erro-*

rum Averrois. Incipit: *Cum Christianos fideles.*

CCXLVI. *Liber de meliore lege.*

CCXLVII. *Liber contra Iudeos.*

CCXLVIII. *Liber de Reformatione Hebraica.*

CCXLIX. *Liber de participatione Christianorum & Saracenorum.* Incipit: *Raymundus veniens.*

140. CCL. *De adventu Messiae contra Iudeos.* Incipit: *Duo viri.*

CCLI. *Liber De vera credentia, & falsa.* Incipit: *Perveniens ad tempus.*

CCLII. *Liber de probatione articulorum Fidei.* Incipit: *Quoniam infideles.*

CCLIII. *Disputatio Petri clerici, & Raymundi phantastici.* Incipit: *Accidit duos homines.* Idem forsitan opus cum supra laudatis num. CXXXIX. & CXL.

CCLIV. *Liber dictus Dominus, quæ pars fuit (uti quidam asserunt) Disputationis Raymundi & Scoti, qui æquales vixerunt Parisiis.*

CCLV. *Liber De probatione Fidei catholica.*

CCLVI. *Tractatus De modo convertendi infideles.*

CCLVII. *De duobus actibus finalibus.* Incipit: *Duodecim syllogismos.*

LIBRI THEOLOGICI.

141. CCLVIII. *Liber questionum super quatuor libros Sententiarum.* Scriptus Parisiis MCCXCVIII. infra octavam Ascensionis. Prodiit Lugduni MCDXCI. & Panormi per Ioannem Tacuinum MDVII. item cum Thomæ Atrebatensis in eisdem libros quæstionibus Venetiis MDVII. in 4.º Incipit: *Raymundus Parisiis studens.* ms. exstare hunc commentarium in collegio Complutensi sancti Ildephonsi docet Petrus Alva in *Militia Conceptionis*, verbo *Raymundus Lullus.* Lucas quidem Wadingus, qui hoc vidit, de eo sic olim censuit: *Opus theologicum in libros quatuor Sententiarum eò maiorem ingerit admirationem, quò copiosius miris & inusitatis modis loquendi omnia Fidei comprehendit arcana; de singulis theologiæ controversiis plures instituit quæstiones.* Codex quidem Urbinateus 1085. inter libros Vaticanos forsitan id opus continet sub hac inscriptione: *Ars generalis, sive quæstiones super Sententias.* Planè *Disputatio Eremitæ & Raymundi super aliquibus dubiis Sententiarum Petri Lombardi.* Compilatus scilicet, ut in fine legitur, tractatus Parisiis MCCXCIX. prodijt unà cum *Proverbiorum* opere, de quo iam dictum fuit, Venetiis anno MDVII.

MDVII. in 4.º Quæ editio exstat in Ecclesia Hispalensi.

142. CCLIX. *Quæstiones Magistri Thomæ Atrebatensis solutæ secundum artem.* Scriptæ Parisiis MCCXCIX. Incipit: *In Christo Domino.* Meminit in hoc opere libri *De geometria*, & alterius *De principiis theologiæ*, quibus se distineri per eos dies prodit.

CCLX. *Liber De Deo*, vernaculus. *Com lo principal fi.*

CCLXI. *Liber de ente simpliciter absoluto.* Scriptus Viennæ tempore Concilii Viennensis anno MCCCXII. Incipit: *Ens simpliciter absolutum.*

CCLXII. *Liber De esse Dei.* Maioricæ MCCC. Incipit: *Esse Dei vocamus.*

CCLXIII. *Liber de principiis theologiæ*, iam laudatus CCLIX. Incipit: *Theologia est scientia.*

CCLXIV. *Liber De consequentiis theologiæ.*

CCLXV. *De investigatione divinarum dignitatum.* Incipit: *Quidam homo.*

CCLXVI. *Liber De Trinitate.*

CCLXVII. *Liber De Trinitate trinissima.* Incipit: *Quoniam secundum.*

CCLXVIII. *De inventione Trinitatis.*

CCLXIX. *De unitate & pluralitate Dei*, ad Regem Franciæ. Incipit: *Ad venandum.*

143. CCLXX. *De investigatione vestigiæ productionis divinarum personarum.* Incipit: *Investigationem istam.*

CCLXXI. *De divinis dignitatibus.* Incipit: *Nullum maius bonum.*

CCLXXII. *De propriis & communibus rationibus divinis.* Incipit: *Ad probandum.*

CCLXXIII. *De potestate divinarum rationum.* Incipit: *Quoniam infideles.*

CCLXXIV. *De infinitate divinarum dignitatum.*

CCLXXV. *De actu maiori, scilicet actu divinarum dignitatum.* Incipit: *Actum maiorem vocamus.*

144. CCLXXVI. *De diffinitionibus Dei.* Incipit: *Diffinitiones Dei.*

CCLXXVII. *De nomine Dei.* Incipit: *Quia Deus.*

CCLXXVIII. *De unitate Dei.* Incipit: *Quoniam quicquid est.*

CCLXXIX. *De perfectate Dei.* Incipit: *Volo credere.*

CCLXXX. *De natura Dei.* Incipit: *Dicitur quod divina natura.*

CCLXXXI. *De vita Dei.* Incipit: *Legitur in sacra pagina.*

CCLXXXII. *De Est Dei.* Incipit: *Appellamus esse Dei.*

CCLXXXIII. *De esse Dei.* Incipit: *Utrum eternitas Dei.*

145. CCLXXXIV. *De essentia & esse Dei*, scriptus in civitate Messanæ mense Decembri MCCCXIII. Incipit: *Dicitur quod in hac vita.*

CCLXXXV. *De forma Dei.* Incipit: *Quoniam Deus.*

CCLXXXVI. *De inventione Dei.* Incipit: *Omnia illa sine quibus.*

CCLXXXVII. *De memoria Dei.* In civitate Messanæ mente Martii MCCCXIV. Incipit: *Quoniam de divina memoria.*

CCLXXXVIII. *De voluntate Dei absoluta & ordinaria.*

CCLXXXIX. *De potestate Dei.* Incipit: *Ad cognoscendum.*

CCXC. *De potestate pura.* Incipit: *Credere.*

CCXCI. *De potestate Dei infinita & ordinaria.* Incipit: *Quoniam multi sunt.*

146. CCXCII. *De divina veritate.* Incipit: *Quoniam quicquid est.*

CCXCIII. *De bonitate pura.*

CCXCIV. *De productione divina.*

CCXCV. *De scientia perfecta.* Incipit: *Ad investigandum.*

CCXCVI. *De maiori agentia Dei.* Incipit: *Cum infideles.*

CCXCVII. *De infinito esse.* Incipit: *Duobus modis.*

CCXCVIII. *De perfecto esse.* Incipit: *Quoniam infinitum.*

CCXCIX. *De ente infinito.* Incipit: *Quoniam humana.*

CCC. *De ente absoluto.* Incipit: *Quoniam theologia.*

147. CCCI. *De obiecto infinito.* Incipit: *Quoniam multi sunt.*

CCCII. *De inveniendo Deo.* Incipit: *Cum Deus creasset.*

CCCIII. *Liber De Deo.* Incipit: *Appellamus autem ens.*

CCCIV. *De Deo maiori & minori.* Incipit: *Cum Deus creavisset.*

CCCIV. *De Deo & mundo, & convenientia eorum in Iesu Christo.*

CCCVI. *Liber De Deo & Iesu Christo.* Incipit: *Cum sit finis principalis.*

CCCVII. *De Incarnatione.* Incipit: *Quoniam Deus benedictus.*

CCCVIII. *Liber ad intelligendum Deum.* Incipit: *Ad intelligere.*

CCCIX. *Liber dictus: Propter bene intelligere, diligere, & possificare.* Incipit: *Multum est delectabile.*

148. CCCX. *Liber De predestinatione & libero arbitrio.* Incipit: *Cum predestinatio.*

CCCXI. *Liber alius De predestinatione.* Incipit: *Quoniam plures.*

CCCXII.

CCCXII. *Liber De natura angelica.* Incipit: *Quoniam angeli.*

CCCXIII. *Liber De locutione angelorum.* Incipit: *Raymundus iacens.*

CCCXIV. *Liber De hierarchiis & ordinibus angelorum.*

CCCXV. *Liber De angelis bonis & malis.*

149. CCCXVI. *Liber De conceptu virginali.* Incipit: *Contigit quòd.*

CCCXVII. *Liber alius De conceptu virginali.*

CCCXVIII. *Liber De creatione.* Incipit: *Multi sunt qui credunt.*

CCCXIX. *Liber De iustitia Dei.* Incipit: *Iustitia est forma.*

150. CCCXX. *Liber De conceptione Virginis Mariæ.* Wadingus.

Unus ex tribus his eiusdem argumenti libris est liber *De conceptione Virginis Mariæ ab omni culpa originali immuni*: qui editus fuit Hispali impensis fratris Martini de Almodovar ordinis Calatravæ, apud Paulum de Colonia MCDXCI. in 4.º Quæ disputatio est inter monachum quendam Dominicanum & laicos duos, quorum alter canonum peritus est. Hunc eundem editum fuisse Valentia anno MDXVIII. in 4.º curâ Raphaelis Gerardi Tarraconensis, qui Comiti Olivæ Seraphino de Scintillis dicavit, refert Petrus de Alva in *Militia Conceptionis*. Hispanè tandem prodiit, simulque Latine, Bruxellis MDCLXV. in 4.º D. Alphonso de Cepeda interprete.

151. Hunc tamen librum non esse Raymundi Lulli bene coniectatur idem Petrus Alva; cum auctor meminerit decreti super Conceptionis mysterio ab Aragonum Rege emanati; inveteratamque vocat diversitatem, quæ de hoc sanctissimo conceptu inter Christi fideles esset: quod quidem de Raymundi tempore, quo vixit Ioannes Duns Scotus huius controversiæ antesignanus, quòque nondum Ioannis I. Aragoniæ Regis princeps hac super controversia decretum prodierat, intelligi possunt. Perperam autem Alva confingit Raymundum alium de Centillis, vel Centelles, Aragonensem & canonicum, ut ei hunc librum adscribat, motus disticho isto:

*En ego Centillis scutum pro Virgine præsto:
Contra hostes præsto bella parare suos.*

Quod quidem ad dictum Olivæ Comitem Seraphinum de Centellas, & eius gentem Scintillarum cui librum dedicat referendum omnino est.

152. Quare credendum magis ei puto,

(1) Perit dubio procul hoc *Raimundi Astruch de Cortyelles* scriptum. In Bibliotheca hodierna Escuria-

quum refert, in bibliotheca Escurialensi hunc librum asservari ms. sub nomine cuiusdam Raymundi de Astruch de Cortyelles, Avinione mense ante annum MCCCXV. scriptum (1): qui quidem Raymundus, ut habetur in codice isto, *Canonicus* tunc erat *Vit.* (Vicensem credimus); & *ibi in bono dies suos finivit extremos, cuius anima requiescat in pace.* Creditque Alva corrigendum pro anno prædicto annum MCCCXCV. Circa enim hunc annum Rex Aragoniæ decretum fecit pro immaculata Conceptione, ut ille ait. Fuit absque dubio hic liber eò transportatus cum aliis Antonii Augustini Tarraconensis præsulis; nam in eius librorum catalogo notatus invenitur num. 155.

153. CCCXXI. *Liber de angelis.* Hucusque librorum Raymundo adscriptorum catalogus Proazæ & Wadingi. Sequitur tamen apud eos appendix aliorum qui sub eius nomine circumferuntur, chemicorum maiori ex parte.

LIBRI QUI SUB NOMINE LULLI CIRCUMFERUNTUR.

154. I. *Liber Mercuriorum.* Incipit: *Fili oportet.* Wadingus. Colonia editus fuit à Ioanne Birckmanno MDLXVII. in 8.º cum sequentibus, & volum. 4. *Theatri chimici.*

II. *Liber dictus apertorium.* Incipit: *Sapientes asserunt.* Hic cum *Magia*, & *De secretis naturæ* de quibus statim, editus fuit Norimbergæ MDCLVI. in 4.º per Ioannem Petreium. *Apertorium de veri lapidis compositione* prodiit tom. 2. *Alchimie Scriptorum Grataroli*, & tom. 3. *Theatri chimici* apud Zetznerum MDCXIII. in 8.º

III. *Liber dictus Repertorium.* Incipit: *Aqua nostra philosophica.* *Repertorium valde utile ad intelligentiam Testamenti, Codicilli, & aliorum.* tomo 3. *Theatri chimici.*

IV. *Ars intellectiva.* Incipit: *Sunt plures nimis errantes.* In iisdem collectionibus.

155. V. *Practica.* Incipit: *Corruptio & depuratio.* *Practica lapidis* exstat volum. 3. *Theatri chimici.* *Praxis universalis magni operis* volum. 3. *Theatri* eiusdem chimici.

VI. *Magia naturalis.* Incipit: *Compendium artis magicæ.* Omnes simul excusi sunt Colonia MDLXVII. in 8.º apud Ioannem Birckmannum.

156. VII. *De secretis naturæ, sive quin-*

lensi certe non exstat, neque ulla huius Scriptoris memoria.

quinta essentia, libri duo. Wadingus. Primum editi unà cum *Consiliis* Matthæi de Gradi, Venetiis in folio apud Georgium Arriuebenium MDXIV. aliàs MDXVIII. in 4.º apud Sigismundum Grím. Item cum eisdem & Blasii Astari Conciliis ibidem apud Lucam Antonium Iuntam MDXXI. in 4.º Deinde Argentorati apud Balthassarem Beck MDXLI. in 8.º cum Alberti Magni libris quinque *De mineralibus & rebus metallicis*, Venetiis apud Petrum Scheffer MDXLII. in 8.º Norimbergæ MDXLVI. in 4.º Coloniae apud Birckmannum MDLXVII. in 8.º Adicitur epistola ad Regem Robertum *De accuratione lapidis philosophorum*, teste Lindano in *De scriptis medicis*. Incipit: *Iam vero ut rem*. Prologus autem Raymundi: *Liber secretorum naturæ*. Stylus Raymundino simillimus est.

157. VIII. *Liber de questionibus mortis* (sive melius *motis*) *super librum De quinta essentia*.

IX. *Liber Testamenti*.

X. *Clausula Testamenti*.

158. XI. *Codicillus*. Tria hæc ita ieiunè in catalogo laudantur; at nos vidimus Raymundi Lulli *Testamentum*, duobus libris universam Chemicam completens, antea nunquam editum, Coloniae Agrippinæ apud Ioannem Birckmannum MDLXVI. in 8.º & MDLXXIII. in 8.º ibidem. Exstat & Ludolphi Verdemanni epistola proœmialis, quâ ait, Testamentum nunquam aliàs impressum fuisse: quod quidem auctor Eduardo V. Anglorum Regi anno MCCCXXXII. dedicavit. Quæ quidem temporis ratio neque cum Raymundo, qui anno MCCCXV. in vivis esse desiit, neque cum Eduardo V. qui ab anno octavo usque ad vicesimum sextum huius sæculi rerum potitus fuit, congruere potest.

159. Incipit prologus: *Deus qui gloriose*. Continetque *Testamentum* hoc tres partes, I. Theoricam, II. Practicam: quas duas iam continebat id quod in editione MDLXXIII. *Testamentum vetus* audit: cui appenditur *Compendium animæ transmutationis artis metallorum*, Ruperto Anglorum Regi transmissum. Incipit: *Iam sæpè & sapius*. Exstant volum. 4. *Theatri chemici*, in fine Practicæ, dum de modo conficiendi margaritas Regem monuisset, eius scilicet coloris cuius conchilia fuerint, vidisse se ait conchilia quædam de quibus loquitur, in Cypro, Portugallia, & in quadam villa Angliæ quæ dicitur Conilla (corrigo Andaluziæ, quæ dicitur Conilia, nunc Conil); & in alio loco, qui dicitur *Portus Silvenæ*, usque ad Sanctum Vincen-
Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.

tium de finibus mundi (loquitur de Silvenfi Portu, & promontorio S. Vincentii, quod appellat *mundi fines*, olim *færo*); *vidimus enim* (prosequitur) *omnia ista, dum ad Angliam transimus propter intercessionem domini Regis Eduardi illustrissimi*. Quæ omnia bene, seu vix alii quam Raymundo, conveniunt; nisi alius his omnibus fictitiis lineamentis ducere voluerit eius personam.

160. Sequitur tertia pars *Testamenti*, quæ hoc titulo insignis est: *Codicillus, seu Vademecum, aut Cantilena Raymundi Lulli*, in quo fontes alchimie artis, ac philosophiæ reconditoris uberrimè traduntur. Hic primum editus Coloniae MDLXIII. in 8.º iterum prodiit ibidem apud heredes Arnoldi Birckmanni MDLXXII. in 8.º Prodiit etiam Rotomagi MDCLI in 8.º Incipit prologus: *Deus in virtute*. Hæc est illa, quam *clausulam Testamenti* appellatam legimus in Wadingi catalogo, & item *Testamentum novissimum*: uti appellatur in ultima editione *Testamenti*, curâ D. M. Rault Rhotomagensis castigati, & Rhotomagi sumtibus Davidis Bertelin anno MDCLXIII. in 8.º editi. Monet quidem auctor cap. I. huius *Codicilli*, se artem hanc, sive secretum philosophicum, commodasse Eduardo Anglorum Regi in conversionem paganorum. Prosequitur catalogus:

161. XII. *Diadema Ruberti*.

XIII. *Lapidarium*. Ad hoc se refert auctor in fine *Compendii animæ transmutationis metallorum*.

XIV. *Liber dictus: De numero philosophorum*.

XV. *Liber experimentorum*.

XVI. *De inventione secreti occulti*.

XVII. *Ars curatoria*.

XVIII. *Liber dictus Proprietarium*.

XIX. *Liber dictus Aphorismorum*.

XX. *Alius liber De magia*.

Libellos aliquot Lulli chemicos Basilæ editos apud Petrum Pernam MDLXXII. operâ M. Toxitæ alicubi legimus.

162. Chimica tamen hæc omnia, & artis metallorum transformatoriae scientiam Raymundo nostro quidam abiudicant; eâ inter alias ratione permoti, non videri eum alio industriæ, quàm isto aurum conficiendi genere, potuisse acrius & efficacius uti ad Christianis Regibus faciendos animos ad bellum adversus Saracenos mirè ab eo procuratum: quo tamen nusquam legimus eum fuisse usum; nisi eò referendum sit quod è *Codicillo* eius de Eduardo Rege paulò antea adduximus. Robertus tamen Constantinus in *Nomenclatura*

* Wadingus
Annal. Trans-
ciscan.

* Parisiis edito MDLV.

tore suo insignium Scriptorum⁹: Lullus (ait) scripsit præter cetera multa de secretis naturæ, sive De quinta essentia. Hunc quidem inquirendo comperi apud Anglos re quidem vera præstitisse quod libris suis pollicetur, & in arce Londini iussu Regis probatissimum aurum confecisse; mihi- que genus numi ostensum est, quod adhuc appellant nobile Raymundi, auri videlicet puri & obrizi, summæque indicaturæ. Ipse in libro quod Testamentum vocat, fatetur hanc artem ex Arnaldo de Villanova coæ- vo suo didicisse. Hæc ille.

* Pag. 380.

163. Alia congerit Conringius De Hermetica & Paracelsica medicina cap. 27. qui tamen non ex Testamento Lulli, quod Constantinus ait; sed ex Arte eius operativa hoc esse testimonium refert, quo per Arnaldum se profecisse Raymundus monuit. Lucas autem Wadingus optimo egit argumento⁸, ut ostenderet supposita hæc omnia Lullo fuisse, scilicet ex eius aliis germanis libris desumpto, in quibus nihil frequentius est, quàm improbari artem hanc chemicam. Item ex iisdem, qui Lullo malè tribuuntur, de hac eadem arte formatis quidem, ut ex eorummet verbis constat, post Lulli obitum. Has quoque partes Vincentius Mut Balaeris in *Balearium insularum historia* sequitur⁷: quem tamen impugnat acriter Olaus Borrichius Hafniensis medicæ artis professor, in *De ortu & progressu chimie* dissertatione⁶ omnino videndus.

* Tomo 3. ad ann. MCCCXV. num. 13. & 14.

* Tom. 2. lib. 2. cap. 15.

* Pag. 129. & seqq.

164. Præter tot autem catalogi propositi libros, adhuc à nobis dabuntur, spicilegii instar, quidam alii, scilicet,

I. *Ars brevis De auditu cabalistico, sive ad omnes scientias introductorio*. Incipit: *Quoniam quidem omnibus*. Prodiit Argentorati apud Zetznerum cum *Arte brevi*, & *Arte magna*, & aliis Raymundi MDCIX. in 8.º ac prius Parisiis MDXLVIII. in 16.º

II. *Liber De venatione medii inter subiectum & prædicatum*. Incipit: *Medium existens*.

III. *De articulis fidei chemicæ*. Ad Papam Clementem V. ms. Patavii in bibliotheca quæ fuit Nicolai Trevisani, teste Thomasino⁵.

* Biblioth. Patavinæ pag. 113.

165. IV. *Liber De lumine*, in cuius fine: *Ad honorem Dei finivit Raymundus Lullus, De lumine, in Montepessulano mense Novembri MCCCIII*. ms. in eadem bibliotheca Trevisani⁷. Sed vide suprâ in catalogo num. 33.

* Ibidem.

V. *Practica de terminis militis*. ms. ibidem².

* Eadem pag.

VI. *Philosophia desiderata* ms. ibidem.

VII. *Epistola ad Regem Rupertum de libris suis chemicis, & de accurtatione* ms. in bibliotheca Cæsarea, ex libris qui ex arce Ambrosiana iuxta Oenipontem anno MDCLXV. hæreditario iure Viennam translati sunt, uti refert Petrus Lambecius lib. 11. *De biblioth. Cæsarea*^a cod. 184.

* Pag. 842.

166. VIII. *Liber De intentione (aliàs inventione) alchimistarum*. In cuius fine hæc leguntur: *Explicit liber de intentione alchimistarum Mag. Raymundi Lulli, Romæ anno MDXV. die XXI. mensis Decembris, sub Leone X. Pont. Max. scilicet exscriptus, Theatri chimici vol. 4. ms. in iisdem libris cod. 185. & inter libros Renati Morai, teste Labbeo in Biblioth. ms.*^b

* Pag. 217.

IX. *De conservatione vitæ humanæ*. In cuius fine sic legitur: *Explicit lib. Raym. Lulli De conserv. vitæ humanæ, Romæ MDXVI. die XVII. mensis Octobris*. ms. ibidem in iisdem libris cod. 185. Fuit & in bibliotheca Cardin. Carpenfis. Prodiit Argentorati apud Zetznerum cum libro secretorum MDCXVI. in 8.º

167. X. *Magia chimica in XXIII. capita divisa, &*

XI. *Liber de investigatione secreti occulti, qui inscribitur, Compendium: simul mss. in iisdem libris cod. 166.*

XII. *Alphabetum chemicum secretum, &*

XIII. *Arbor artis chemicæ, cum expositione, & subiuncta triplici appendice.*

XIV. *De aqua prima, &*

XV. *De distillatione aquarum, &*

XVI. *De operatione, vel practica lapidum pretiosorum*. Simul omnia hæc mss. in iisdem libris bibliothecæ Oenipontinæ, iam Viennensis, cod. 186.

168. XVII. *Liber lucis Mercuriorum*. Diversus ab alio iam laudato libro *Mercuriorum*.

XVIII. *Arbor philosophalis*. Et alia simul inter eosdem libros cod. 198.

XIX. *Practica arboris philosophalis*. Meminit Labbeus in *Biblioth. ms. part. 4. pag. 47.*

XX. *De lapide physico*. Colonia editus liber MDLXXXV. in 8.º

XXI. *De lapide philosophorum*. Colonia apud Ioannem Birckmannum anno MDLXVII. in 8.º

169. XXII. *De alchimie arte, ac philosophia recondita*. Colonia apud heredes Arnoldi Birckmanni MDLXXII. in 8.º Fortè idem cum sequenti.

XXIII. *De arte chimica, & transmutatione metallorum*. Ibidem per Ioann. Birckmannum MDLXXIII. in 8.º Idem fortè *De chimia Basileæ MDC. in 8.º & cum tit. Fasciculi aurei Francof. MDCXXX. in 8.º*

XXIV.

XXIV. *Liber De Peste*. Patavii ms. inter libros qui fuere Nicolai Trevisani teste Thomasio in *Bibliotheca Patavina* ^c.

^a Pag. 108.

XXV. *Liber qui dicitur synodalis Ecclesie*. ms. in Bibliotheca S. Antonii Venetiis, quæ fuit domini Cardin. Grimani teste Thomasio ^d.

^a *Bibl. Veneta* pag. 21.

170. XXVI. *Disputatio facta inter Ingetum Contardum mercatorem Genuensem, & quosdam Indæos Maioricæ MCCCLXXXVI*. Exstat ms. Venetiis in Bibliotheca SS. Ioannis & Pauli monasterii, teste Thomasio ^e.

^a In *Bibl. Veneta* pag. 23.

XXVII. *Arbor scientiarum*. Edita fuit Lugduni MDCXXXV. in 4.º

XXVIII. *Artificium, sive ars brevis ad absolvendam omnium artium encyclopædiam*. Editum apud Claudium Bornatium anno MDLXV. in 8.º

171. XXIX. *Monologium*. Meminit huius operis *Sententia diffinitiva pro Raymundi doctrina*, de qua supra egimus.

XXX. *El contemplador*. Hunc Hispanâ vocans appellatione pro se adducit Ioannes Martinus Figuerola in libro ms. quem penes me habeo, *Lumbre de Fee contra la secta Mahometana* inscriptum (1).

XXXI. *Secreta secretorum*. Colonix anno MDXCII. in 8.º apud Gosvinum Collinum cum opusculis D. Thomæ *De esse & essentia mineralium*. Et Cornelii Alvetani *De conficiendo divino elixire* libello.

XXXII. *De Mercurio solo*. Libellus editus fuit volum. 4. *Theatri chimici* Argentorati anno MDCXIII.

172. XXXIII. *Epistolæ medicæ*. Exstant cum *Cista medica* Ioannis Hornungi Norimbergæ editæ à Simone Halbmaiero anno MDCXXV. in 4.º

Libelli aliquot chimici Raymundi, tunc primum, uti dicitur, excepto *Vademecum* in lucem editi, operâ doctoris Toxicæ Basileæ apud Petrum Pernam MDLXXII. & MDCX. in 8.º Hæc præter iam memorata continent

XXXIV. *Testamentum novissimè integrum*.

XXXV. *Elucidationem verborum eius*.

XXXVI. *Compendium de transmutatione, media ex parte auctum*.

XXXVII. *De compositione gemmarum & lapidum pretiosorum*.

XXXVIII. *Epistolam accuratorem ad Regem Neapolitanum*. Videtur ea, de qua *Biblioth. vet. Hisp.* Tom. II.

(1) Cave ne hunc Ioannem Martinum Figuerolam Valentinum, Acolythum, Sanctæ Metropolitanæ eiusdem urbis Ecclesiæ (quam *Sedem*, & vernaculè *La Seu* vocant) Beneficiarium, qui circa annum MDXX. edidit tractatum: *Lumbre de la fee* adversus Mauros, confundas cum antiquiore alio *Ioanne Figuerola* itidem Valentino, atque eiusdem

egimus num. VII. eorum qui Raymundo adscribuntur, librorum.

XXXIX. *Medicinam magnam*.

XL. *Dialogum Demogorgon, qui Lullianis scriptis multam præclarè lucem adfert*. Hæc ibi.

173. In Gesneriana quoque epitome quædam alia reperio ex Caroli Bovilli *De Raymundi vita* decerpta, quæ superius illaudata forsitan haud fuere, scilicet,

I. *De tartaro*, nisi sit liber *De viis paradisi & viis inferni* num. CLXIX.

II. *De refrigerio intellectus*.

III. *Artem navigandi*.

IV. *De erroribus Boerii & Fulgerii*.

V. *Librum De duratione*,

VI. *Librum Chaos*.

VII. *De sexto sensu*.

VIII. *De septem Sacramentis*. Nisi error sit communis cum eo qui summam *De Sacramentis*, quæ S. Raymundi de Penafort est, huic Raymundo nostro alicubi adscriptam voluit.

IX. *Artem notandam*.

X. *Artem electionis*.

174. XI. *De divina & individua maiestate*.

XII. *De experientia realitatis*.

XIII. *De qualitate actuum animæ in beatitudine*.

XIV. *De propriis & communibus artibus*.

XV. *De nominibus differentiarum personarum*.

XVI. *De sufficientia trium personarum*.

XVII. *Artem mysticam*.

XVIII. *De ignotis corollariis*.

XIX. *De questionibus sapientiæ*.

XX. *De Deo & universo*.

XXI. *De substantia & actione Dei*.

Librum *De febribus*, quem Symphorianus Camperius vocat *mirandum & celeberrimum*.

In codice Vaticano, qui fuit bibliothecæ Ducis Urbini, signato notâ numeri 1084. sub nomine eodem Raymundi exstat *Clavicula*.

175. Quorum quidem plura, aut forsitan omnia, sub aliis nominibus in catalogis duobus propositis comprehensa existimamus; sed nobis curæ nulli superferendum fuit, ut nihil prætermitteremus.

S 2

In

Metropolitanæ Sedis Canonico, qui ad annum MCCCXCVII. tria edidit volumina *Adversus Indæos* in eiusdem Sanctæ Metropolitanæ Bibliothecæ hodieque exstantia. De utroque Figuerola Ximenus *T. I. pag. 13. & 77.* ac de antiquiore nos infra; recentior enim ad *Novam Nostri Bibliothecam* pertinet.

† Dict. an.
MCCCXV. num.
17.

Interim subnecti æquum est consilium doctissimi & optimi viri Lucæ Wadingi[†] de renovanda editione omnium Raymundi operum. Illud itaque Balearibus insulis, & admirandi huius viri sectatoribus, non aduerso, sed propitio affectu illud suggesterim consilium, ut si iam tandem post tria integra sæcula finem imponere velint inueteratæ de Raymundi rebus controversiæ: genuina opera omnia Raymundi colligant in sua volumina, iuxta argumentorum varietatem distribuant, nitido & accurato tradant prelo, adhibitis ad singula duriora vel obscuriora loca commentariis seu brevibus scholiis, quibus vel explicentur, vel cautiùs legi admoneantur. In totius operis limine præfigant claram librorum distinctionem, spurios & apocryphos omnino reiiciant: quæ absque dubio Lulliana sunt suo ordine disponant: quæ dubium patiuntur in appendicem remittant. Hac ratione fiet, ut absque scrupulo admittantur, & absque offensione legantur, & procedi possit in causa quæ, ut tanto urgetur conatu, sed plurimas passa regulas (exceptiones fortasse voluit dicere, aut simile aliquid) haud sortita est exitus felices. Hæc Wadingus prudentissimè, in quo hætenus cessatum fuit. Regiis enim sumptibus, ac propemodum auctoritate, opus est ad colligenda hinc inde tam variis bibliothecarum angulis dispersa omnia hæc opera; neque successuro, ut videtur, eo impensarum fructu, qui editores allicere consuevit, è plurium voluminum sumtuosissima, eaque concursus emtorum infrequenti, negotiatione (1).

176. Quamplures verò secretæ Raymundi Artis amatores (quales non fuissent si non in eius studio pro mensura exhausti laboris in ea addiscenda, invidiæque in ea commendanda profecissent), variis cogitationibus illustrare magistri hoc inventum conati sunt: quorum qui ad notitiam nostram pervenerunt, hic appendimus album.

177. Iulius Paccius Vicentinus, iuriconsultus celeberrimus, scripsit *Artem Lullianam emendatam* libris 4. Lugduni MDCXVIII. in 8.º Neapolique MDCXXXI. in 4.º Gallicè autem Parisiis apud Franciscum Iuliot anno MDCXIX. in 8.º

178. Iordanus Brunus Nolanus *De specierum scrutinio, De lampade combinatoria Lulliana, De progressu & lampade vena-*

(1) Videtur Ivoni cuidam Salzingero Sacerdoti idem hoc propositum fuisse, nimirum ut universa, ut Ipse in prioris omnium voluminis fronte ait, *Beati Raymundi Lullii Doctoris illuminati & Martyris opera quinque seculorum vicissitudinibus illæsa & integra servata, ex omnibus terrarum Orbis par-*

toria logicorum, in editione Argentoratensi Artium Lulli MDCIX. apud Zetznerum. De hoc Bruno vide *Biblioth. Neapolit.* cum additionibus Antonii Magliabechi.

179. Bernardus Lavinheta Gallus, ordinis Minorum, *Artem magnam* interpretatus est, Lugduni editam MDXVII. in 4.º

N. Morestellus, *encyclopediam ad Artem magnam Lulli*. Rhotomagi MDCXLVIII. in 8.º

N. Brulæus super *Artem* scripsit, ut legitur in *Bibliotheca medica*.

Basilius Poliviacensis, tertii ordinis Minorum *Commentaria in artem*, atque item in *Metaphysicam, seu de ente universalissimo secundum Raymundum Lullum*. Obiisse hunc Parisiis anno MDCXLV. Wadingus docuit &.

180. Iacobus Ianuarius Catalanus editit *Ingressum rerum intelligibilium Raymundi Lulli* anno MCDXC. in folio, sine loci nota. In huius editionis initio dicitur editus liber à Magistro Iacobo Ianuario Catalano monacho Cisterciensi, qui dicat eum ad Fr. Didacum de Mendoza abbatem Coenobii Crucum in monasterio eiusdem ordinis.

181. Valerius de Valeriis patricius Venetus *Aureum opus in Arborem scientiarum, & in Artem generalem*: primum, ut iactatur, editum in editione iam dicta Zetzneriana *Artium Lulli* anno MDCIX. Sed de editione antiquiore Augustana anni MDLXXXIX. in 4.º certiores facti sumus.

182. Henricus Cornelius Agrippa, *Commentaria in Artem brevem*.

Hugo Carbonellus, vulgò Carbonet, Gallus Tectofagus, ordinis Minorum, *Artis Lullianæ, seu memoriæ artificialis secretum explicatum, oratoribus & predicatoribus utilissimum*. Parisiis apud Ioannem Laguehay MDCXX. in 8.º

Ioannes Henricus Alstedius, *Clavim Artis Lullianæ*. Argentorati anno MDCXXXIII. in 8.º

Alphonsus de Cepeda Hispanus miles *Arbol de la ciencia de Raymundo Lullo, nuevamente traducido y explicado*. Bruxellis anno MDCLXIV. in folio.

183. Augustinus Nuñez Delgadillo Hispanus, Carmelita, *Breve declaracion del Arte de Raymundo Lullo*. Granatæ MDCXXIII. in 8.º

Frantibus iam collecta, recognita, à mendis purgata & in unum corpus adunata, immenso labore & sumtu typis ederet, Moguntia ab anno MDCCXXI. è Typographia Mayeriana: quod & pluribus maximæ molis voluminibus præstitum fuit.

* De Scripto-
ribus ord. Mi-
nor.

Franciscus Marzal, Minoricensis, ordinis Minorum, professor Lullianæ Artis apud Baleares, *Artem generalem ultimam à se correctam, districtius divisam, Notis marginalibus ornatam, & indicibus locupletatam; unà & Archiologium vitæ & doctrinæ eiusdem Lulli.* Palmæ Balearium apud heredes Gabrielis Guasp MDCXLV. in 4.º

184. Iacobus, sive Iaimius Ianuarius, Cisterciensis monachus Sanctarum-Crucum Tarraconensis diocesis, *Artem methaphysicalem naturalem ordinis cuiuslibet rei intelligibilis Arboris naturæ, ad intelligendos omnes libros artesque Raymundi, ac etiam ceterorum omnium.* Valentia apud Leonardum Butz. MDVI. in 8.º

Petrus Ciruelo Hispanus, Darocensis, unam ex paradoxis decem suis questionibus *De arte Raymundi Lulli in metaphysica* nuncupavit. Quæ editæ sunt Salmanticæ MDXXXVIII. in 4.º

185. Petrus de Guevara Hispanus, Belforadensis, *Arte general para todas las ciencias en dos instrumentos recopilada del Arte magna, y Arbor scientiæ de Raymundo.* Matriti anno MDLXXXIV. & MDLXXXVI. in 8.º

Petrus Hieronymus Sanchez de Lizarazu, Aragonius, *Methodum generalem ad omnes scientias facilius & citius addiscendas, in qua Raymundi Ars brevis explicatur, & multis exemplis, variisque questionibus ad praxin apertissime reducitur.* Turiasonæ anno MDCXIII. & MDCXIX. in 4.º

(1) Singularium Raymundi Lulli operum innumera fere in nostratium Bibliothecis MSta. exempla supersunt: unumque ex iis & alterum plus vices repetitum: quapropter ab eorum peculiari enumeratione superfedemus.

HUC refero indictum, ut videtur, Nostro *Dominicum Catalanum* è Dominicanorum Familia, cuius ad annum MCCCXIV. citatur *Liber de Conceptione Beatissimæ Virginis Mariæ* ab Altamura *Biblioth. Dominic. Append. pag. 469.* è Possævino *Append. ad T. 1. Appar. Sacr. fol. 725.* Silent de eo Quetifus & Echardus; & forsitan idem fuerit cum *Dominico Agramunt Catalanum* eiusdem, sed ex-euntis XIV. sæculi Scriptore, quo de nos suo loco: Item *Arnaldum Cescómes* Archiepiscopum Tarraconensem, qui anno Christi MCCCXXXVII. sub die VII. Cal. Aug. ex urbe Turolio ternas scripsit epistolas, alteram ad Benedictum XII. binas ad Ioannem de Convenis S. R. E. Cardinalem Episcopum Portuensem: *De Saracenis ab Hispania pellendis.* Exstant apud Baluzium *T. III. Miscelaneor. Edit. Lucensis MDCCLXII. pag. 106.* Atque huc etiam referri posse existimo *Azanum de Tarraga* Poetam Lemosinum Hexaemeri sacri auctorem, cuius iam meminimus in Provincialium quos *Trobadores* appellant syllabo. Exstat Hispanica eius operis versio in Bibliotheca Escorialensi *Lit. l. Plut. II. sub n. 6.* cuius gustum sistimus:

Hi omnes *Artem* seu *Artes* exornârunt, seu interpretati sunt; Chemicæ verò Raymundi institerunt. Plures alios Maioricenses Raymundi cives laudat Vincentius Mut, qui huic Spartæ ornandæ operam suam applicuere, *Historiæ Balearicæ* altero volumine lib. 8. cap. 6.

186. Andreas Libavius, scribens *expositionem sinceram Lulli & Arnaldi cum scholiis.* Francofurti apud Kopffium in 8.º ut est apud Borellum in *Bibliotheca Chémica* ^h.

Ioannes Gerardus, *Arcanum Lullianum Ulmæ* MDCXL. in 8.º *Commentaria perbrevia in Apertorium Lulli de lapide philosophico, & interpretationem Testamenti eius novissimi* Tubingæ MDCXLVIII. in 8.º teste eodem Borello ⁱ (1).

^h Pag. 136.

ⁱ Pag. 242.

CAPUT IV.

De GUNDISALVO DE HINOJOSA, eiusque Compendio historiarum Regum omnium Christianorum. De ANTONIO ANDREA ordinis Minorum, Ioannis Duns Scoti auditore; & HIERONYMO MICHAELE CARMELO Mercenariorum sodali; atque item AUFREDO CONTER Catalano Minorita. Laudantur Scriptores de paupertate Christi & Apostolorum diversa sentientes. De DIONYSIO GALVAON Lusitano, Bracarensis Ecclesiæ archidiacono. De GIRALDO quodam Rei veterinaræ atque accipitrariæ Scriptore. De MENDO VASQUEZ DE BRITEIROS Lusitano, Cisterciensi monacho, eiusque historia. De

RAY-

El seteno dia fue santificado

Por razon que todo era ya acabado.

E mandó que folgasse toda criatura

De las que fueron fechas á su santa figura &c.

E si quisieres saber el mi nombre abierto

Sepas que Mose Azan me llaman por cierto,

Vecino de Tárrega un pequeño Lugar

Et de mui nobles gentes & omes de prestar.

Et es noble Lugar ordenado e puestro

Et poblado de mucho ome limpio e honesto &c.

Mose autem non proprium, id est Moysis nomen Hebræis familiare, sed ingenuitatis seu nobilitatis, sive etiam gradus aut officii Ecclesiastici notio, quasi prænomen est, Catalanis ac Valentinis usitata; ne quis appellam auctorem nostrum putet; cum è contrario christianum eum fuisse postrema operis strophe satis indicet:

Virgen MARIA sancta digna gloriosa

En los cielos y en la tierra reyna coronada

Tu sei con tu Fijo de mi buena Abozada

Pues eres su Madre, su Fija, è su Esposa.

ITEM Ioannem Episcopum Carthaginensem cuius extant *Constitutiones in Synodo Diocesana Carthaginensi Murcia celebrata XVI. Cal. Decembris MCCCXXX.* in codice Escorialensi *Lit. l. Plut. II. n. 9.* ITEM Petrum Abad eiusdem Sedis Episcopum, auctorem *Constitutionum editarum in Synodo Carthaginensi Murcia habita XXVII. Novembris MCCCXXXI.* In eodem codice & numero.

RAYMUNDO MONTANER egregio milite, & historiarum ævi sui auctore; & EXIMINO PETRI SALANOVA, Iustitia (ut vocant) Aragoniæ regni, atque eius Observantiarum doctissimo opere; GEORGIO item IAFER Aragoniæ Vicecancellario, fororum glossatore. De GOFREDO DE BIURE Tarraconensi canonico; deque RAYMUNDO ALBERTI Mercenariorum præfeto generali, SANCIO DE ULL Carmelita Episcopo Albarracinenfi, & DIDACO ÆGIDIO, eiusdem instituti. De GUILIELMO DE RUBIONE Minorum ordinis. IOANNEM DE ARAGONIA, Iacobi II. filium, Toletanumque Archiepiscopum conciones scripsisse. ALVARI PELAGII Franciscani muneris, & erga Ecclesiam merita. Eius De planctu Ecclesiæ opus celeberrimum laudatur, aliaque. De ALPHONSI BURGENSIS ex Hebræo Christiani libro Bellorum Domini, Hebræo & Hispano. D. Iulius Bartolocius Cisterciensis Magnæ bibliothecæ Rabbinicæ auctor, laudatur. De IACOBO DE MONTE-IUDAICO, sive DE MONT-IUÏ, Usaticorum, uti appellant, Barcinonensium glossatore, & ANONYMO Aragoniæ chronographo. Forsan is est PETRUS MARSILIUS monachus Pinnatensis. IOANNEM VALLISOLETANUM ex Hebræo conversum, De concordia legum scripsisse, cuius operis singularia quedam ex Fortalitio Fidei annotantur.

187. **D.** GUNDISALVUS DE HINOJOSA, cuius parentes Ioannem Diazium de Hinojosa & Maiorem Alvari laudat in Genealogico suo opere D. Petrus Comes Barcelensis Portugalliæ Infans, circa ann. MCCCXIII. creatus Burgenfis Episcopus, gavisus fuisse dicitur eo munere usque ad MCCCXIX. quo in Sede sua diem obiit. Fertur is elucubrâsse Compendium seu Abbreviationem (ita forsân appellavit) historiarum Regum omnium Christianorum, ad suum quo vixit tempus: quam Hieronymus Surita notam habuit; siquidem in prologo ad emendationes & animadversiones à se factas ad historiam Regum Castellæ Petri, Henrici, & Ioannis à Petro Lupi de Ayala conscriptam, huius Breviarii meminit (1).

188. ANTONIUS ANDREAS, ex provincia Aragoniæ Franciscanorum, qui inter Ioannis Duns Scoti auditores cum Ioanne Bassolio, Francisco Maironio, Alvaro Pelagio nostro, Gualtero Burleo, Guilielmo

(1) Existit in Bibliotheca Comitum-Ducum Olivariensis: in cuius catalogo T. I. pag. 190. inter Latina manuscripta Lit. G. legitur: Gundisalvi à Hinojosa Burgenfis Episcopi Chronica ab initio mundi ad Alfonso XI. Regem Castellæ, cuius tempore floruit. Fol. membran. - eaz. 19. - n. 1. Existat item in

Ochamo, Ioanne de Ianduno, Scriptoribus his omnibus, aliisque, vulgò enumeratur, Fidelissimum sui magistri sectatorem, doctoremque (ut nuncupare amavit hæc ætas eius) dulcissimum, Wadingus in Annalibus huiusce ordinis vocat^k, eidem sequentia in De Scriptoribus adscribens opera:

189. I. Commentarios in artem veterem Aristotelis, scilicet in Isagogen Porphyrii, prædicamenta, & postprædicamenta Aristotelis. Incipit: Gyrum celi circui soli. Prodiit in folio, exstatque in Barberina bibliotheca.

190. II. In libros sex principiorum Gilberti Porretani. Incipit: Sumens reliquias dedit eis. Gilbertus Porretanus hic Pictaviensis Episcopus sub Eugenio III. Papa, & Friderico I. Imperatore. De quo multis agit Otto Frisingensis lib. 1. De gestis Friderici cap. 46. & sequentibus, alia inter theologica, librum hunc sex principiorum, sive supplementum Categoriarum Aristotelis, scripsit.

191. III. In libros Peri-hermenias Aristotelis. Incipit: Tu ergo Balthassar interpretationes narra.

192. IV. In librum divisionum Boethii. Incipit: Qui divisit mare rubrum in divisiones. Omnes hi Venetiis simul uno volumine anno MCDLXXX. ex officina Octaviani Scoti, anno MDIX. ex Simonis de Lucre, anno tandem MDXVII. è Luca Antonii Iuntæ, in folio semper, prodierunt.

193. V. In octo libros physicorum.

194. VI. In XII. libros metaphysicæ. Incipit & hic commentarius: Celi gyrum circui soli, qui ab nonnullis existimatur non huius, sed Ioannis Scoti præceptoris esse. Laudat tamen Lucas Wadingus Anonymi Franciscani vetustioris mss. commentarios ad istud opus, quod quidem auctor Antonio Andreæ adscribit. Editum quidem fuit primùm Venetiis ab Octaviano Scoto anno MDXIII. in folio; & anno sequenti bis ibidem à Georgio Arrivabenio, correctum quidem operâ Fratris Angeli Lucidi Firmani, & à Gregorio de Gregoriis; correctum quoque industriâ Fr. Francisci de Valentia provinciæ Genuensis, quam utramque editionem habere se aiebat Wadingus.

195. VII. In quatuor libros Sententiarum. Incipit: Circa prologum primi Sententiarum. Opus quidem valdè doctum

(Walescurialensi Lit. p. Plut. I. n. 4. (T. III. p. 54.) codex ipse quo Surita usus fuit: quod ipsius manus, optimè mihi cognita, sub operis initium edocet In eius fine habetur: Breve de Alfonso XI. Castellæ Rege Chronicon, mutilum.

^k Tomo 3. ann. MCCCXIII. num. 61.

(Wadingus ait) quod cum diu latuisset, Fr. Constantius Cardinalis Sarnanus Minorita, è tenebris erutum atque expositum, & locupletibus indicibus, atque ad marginem annotationibus illustratum, emisit Venetiis apud Damianum Zenarium anno MDLXXII. quod & prodiit iterum MDLXXVIII. Cardinalis iam dictus Sarnanus ita de Antonii nostri, & horum commentariorum doctrina, censet. *Denique ut huius libri commoda uno verbo (inquit) absolvam, tanta claritatis & facilitatis laude (quod præcipue mireris in subtili doctrina) omnia pertractavit: ut dubio procul clarissimam faciem Scoti præ subtilitate obscurissimis scriptis adhibuerit, ut horum librorum adminiculo nemo iam possit dubitare, quin nullo negotio difficillimum doctorem facillimum habet.* Hæc Sarnanus.

196. Floruit circa annum MCCCXX. cum Scotus magister MCCCVIII. è vita migraverit. Laudant Possevinus, Miræus, Bellarminus, Labbeus, Vincentius Blacus in *Historia Aragon.* ¹ qui monet ignorari nunc, cuiusnam urbis, cuiusve religiose domus alumnus fuerit (1).

197. In ordine Deiparæ Virginis, de *Mercede* dicto, eorum qui captivos ex instituto à Mauris redimunt, floruit sanctitate vitæ ac literarum merito HIERONYMUS MICHAEL CARMELLUS, quem ex solo cognomine, ut in more gentis est, FR. CARMELL vulgò audiebat, in Aragonia natus. Scripsit his in *Canticum Canticorum commentaria*: quibus cum incumberet, & in eo capitis quarti versiculo quo totam pulchram & absque macula sponsam suam sacer sponsus celebrat versaretur: sanctissimam Deiparam, cui tribuebat eas laudes, vivus & videns coram adorasse dicitur. Quod sibi indigno fervo exhibitum tanti pretii beneficium posteris testatum volens: ad oram ipsius commentarii propria manu adnotavit, quod etiam num legitur: *verè pulchra est nimis; nam & egomet hisce vidi oculis.* Auctores rei habeo Philippum Guimeranum in *Historia* vernacula *Domus Podii Valentini regni*, Alphonsum Ramonem in *Hist. ordinis Mercenariorum*. Existare verò his versibus exscriptum Barcinone Carmelli sepulcrum refert oculatus testis Petrus à S. Cæcilio in libro ms. *De Scriptoribus sui ordinis Mercenariorum.*

Hic dormit Carmell Hieronymus Michael ille, Virgineisque precibus expectat resurgere felix. Claruille refertur circa annum MCCCXXII.

198. Huius temporis Scriptoribus an-

numerari debet FR. AUFREDUS GONTERUS, vulgò ut credimus, GONTER, Catalanus, ordinis Minorum, & Barcinone lector. Ita enim appellatur in opusculo seu scripto quodam, quod eius notatur nomine, inter alia diverforum eiusdem familiæ tam literis quàm dignitate spectatissimorum hominum, qui in controversia sub Ioanne XXII. Papa circa annum MCCCXXII. suscitata *De paupertate Christi & Apostolorum*, sententiam suam in literas retulerunt. Quæ quidem in codice Vaticanæ bibliothecæ num. 3740. signato, nescio cuius operâ collecta, leguntur. Cuius codicis specimen è summario quod præponitur dare hic non inutile existimamus. *Hi sunt (ait) qui scripserunt in quæstione de bonis & usu Christi & Apostolorum secundum ordinationem libri. Prima Pars Dom. Vitalis Cardinalis Albanensis 1. quæstio proposita, & idem addit secundo: Ego frater Vitalis &c. Idem addit tertio: Sed adhuc.* Hic est Vitalis, seu Ioannes Vitalis à Furno creatus Cardinalis à Clemente V. anno MCCCXII. qui obiit MCCCXXVI. de quo videnda historia ultimò edita Pontificum & Cardinalium ^m: falsò contributus à non nemine ⁿ Hispanis Scriptoribus, ut suo loco notabimus.

199. Sequitur in Vaticano codice: *Dom. Bertrandus de Turre Cardinalis. Quæritur utrum sit hæreticum, &c.* Creatus hic à Ioanne XXII. Cardinalis anno MCCCXX. qui post decem annos vitæ decessit, ut habetur in eadem *Historia Pontificia* ^o, ubi & inter alia eius opera tractatus hic *De paupertate Christi & Apostolorum* laudatur. *Dominus Arnaldus Roiardi Archiepiscopus Salernitanus: Utrum asserere &c.* Ferdinandus Ughellus vocat ^p Arnaldum Raiardum, sive Romaiardum, creatum præsullem huius Ecclesiæ anno MCCCXXI. Sequitur noster Hispanus: *Frater Aufredus Lector Barcinonensis: Salvator noster &c.* Deinde alii. *Fr. Monaldus Archiepiscopus Beneventanus: Ego frater Monaldus. Prædicti omnes ordinis Minorum ad eandem conclusionem intendunt: videlicet, quòd Christus & Apostoli nihil habuerunt in proprio vel communi. Secunda pars. Deinde sequitur in libro quædam brevis resumptio dominorum Vitalis & Bertrandi Cardinalium prædictorum; necnon Archiepiscopi Salernitani, Caphensis, Ulixbonensis, Paciensis, & Rigensis Episcoporum, ac Magistri Fratrum Minorum. Qui tamen dictam resumptionem ordinarunt, non reperitur in*

^m Tomo 2. in 3. creatione Clem. V. col. 385.

ⁿ Petro de Alva in *Militia Conceptionis.*

^o Eodem tomo 2. col. 415. in 3. creatione Ioannis XXII.

^p *Italiae sacre* tomo 7. col. 614.

(1) Exstant eius *Quæstiones metaphysicæ* in Bibliotheca Escorialensi, *Lit. g. Plut. III. n. 25.* (T. II.

p. 33.) in codice sæculi XV. qui fuit olim M. Danduli, ut in eodem notatur.

rubrica. *Tertia pars. Illi qui contrariam conclusionem intendunt, sunt qui sequuntur.* Succeditque catalogus Cardinalium XIV. Prælatorum XXII. in quorum numero est *Fernandus Episcopus Portugalesis*, & Magistrorum variorum ordinum V. & tandem *Determinatio Parisiensis data per dominum Cardinalem Viennensem. Queritur utrum Christus &c.* Hic necessario est *Simon de Archiac Cardinalis*, tit. S. Priscæ, creatus Viennensis Archiepiscopus anno MCCCXIX. ut constat ex *Gallia Christiana* auctoribus⁹.

⁹ Tomo I. pag. 807.

200. Quod attinet ad *Aufredum nostrum* sic legitur loco suo: *Ditta Fr. Aufredi Gonteri Lectoris Barcinone ad informationem Minorum contra sequaces Magistri Guilielmi de Sancto-amore*: quæ quidem extenduntur per 23. chartæ folia. De hac re magnaque controversia, cui initium olim dederat prædictus *Guilielmus* contra mendicantes omnes, posterique Minorum aliqui quos *Fratricellorum* nomine vocavit Romana censura, cum *Michaele Cæsenate* Generali eorum Ministro: eadem ferè viâ contra religiones alias obstinatè propugnauerunt, sentientes *Christum Dominum* atque eius *Apostolos* nullum dominium, neque quantum ad mobilia, neque quantum ad immobilia, neque in communi, neque in particulari, habuisse: *Nicolai III. Papæ* auctoritate¹ se tuentes;

¹ In cap. Exit 3. De V. S. in 6.

(1) In Regia Bibliotheca Matritensi habetur codex chartaceus exeunte, ut videtur, XIV. sæculo exaratus, forma quarta, foliis 196. constans, Hispanicè inscriptus: *De Albeyteria seu De re veterinaria*: in cuius folio 2. pag. 1. habetur hæc rubrica è minio: *El comienço de Fray Bernardo Portugues; & continud: Pues assi es. En el nombre del que fizo todo esto* (cælum scilicet terramque de quibus præfatus fuerat) *Yo Fray Bernaldo Portugues. Comiença esta obrecilla à servicio de Dios è rruego de un mi hermano que me lo ha rrogado &c.* Et post pauca item è minio: *ALBEYTERIA. E aquí comiençan los siete libros del arte de la ciencia de Albeyteria. Libro primero &c.* Finiunt libri septem folio 100. quo loco pergit auctor: *Hasta ahora he tratado de la anatomia segun creo tan largamente que deydo se falla por tal via oy por su punto assi como lo has visto ::: assi que en todos los libros de Albeyteria dudo si se hallará de tal guisa: ahora razon es que seas esaminado.* Et pergit dialogistico more de iis de quibus in septem libris egerat rogans & respondens. Atque hæcenus de re veterinaria. Fueritne autem hic quodè *Noster* agit *Giraldus*? Pergit dein folio eiusdem codicis 133. pag. 1. quo loco habetur hæc rubrica: *Aquí comiençan las yerbas provechosas à salud. Flor de las yerbas*: cum herbarum copioso indice, adiectis singularum nominibus tum Hispanicis, tum etiam Latinis, Græcis, atque Arabicis usque ad folium 148. p. 2. quo loco habetur *Flos chirurgiæ* quem composuit *Maestre Fernando de Cordoba*. In fine fol. 196. p. 1. *Aquí se acaba el mui nota-*

cum verus sensus *Nicolai* fuerit à *Ioanne* declaratus², eundem *Dominum nostrum* & *Apostolos* quantum ad immobilia, tam in communi quàm singulares nullo, quantum autem ad mobilia proprio dominio fuisse usos: agit, inquam, multis continuator *Baronii* doctissimus, gesta huius temporis in *Annalibus* memorans³. Qui adiungit, *Minores illos* suprâ memoratos qui contrâ fenserant, declarationi *Sedis Apostolicæ* ex animo acquievisse⁴. Meminit certè huius codicis *Raynaldus*, quem nos in *Vaticana* vidimus, indeque suprâ posita defumsimus.

² Extrav. Ioannis XXII. De V. S. cap. 3. & seqq.

³ Raynaldus tomo 15. ad ann. MCCXXII. num. 51. & seqq. & ann. MCCXXIII. n. 38. & seqq. Anno MCCXXIII. n. 62.

201. *DIONYSIUS GALVAON Lusitanus*, *Bracarensis* Ecclesiæ archidiaconus iussu *Dionysii Portugalliæ Regis*, qui xxv. anno huius sæculi ad superos abiit, partem aliquam *Gastonis Fuxii* operum in vernaculam huius regni vertisse linguam dicitur, *Georgio Cardoso* si credimus, in schedis ad *Bibliothecam Lusitanam* quas nos vidimus testimonium ferenti. *Gastonis* tamen *Fuxii* unicum laudatum opus novimus *De canibus & accipitribus*, Gallicum, ut par est credere.

202. Eiusdem *Regis* præcepto obsequutus *GIRALDUS* quidam, scripsit librum *De albeiteria y volateria*, hoc est, veterinariæ artis & accipitrariæ, quam vidit ms. in folio idem *Georgius Cardoso*, inque schedis laudatis annotatum reliquit (1).
Ad

ble libro de Cirugia el qual acabó un hombre que no quiso decir su nombre: por quanto se fizo al dabrado por no lo pagar segun merece. A Domino benedicitur. In civitate Toletana acabóse en el nombre de Jesu Christo &c. ITEM in *Escorialensi* Bibliotheca Lit. b. Plut. IV. n. 31. (T. I. p. 250.) habetur: *Anonymi Hispani* codex membranaceus sæculi, ut videtur, XIV. inscriptus *De arte veterinaria*, seu: *De signis & equorum coloribus: de cura circa eos adhibenda: deque eorum morbis & medicamentis* cum figuris frenorum quibus pro diversa eorundem indole regi; atque instrumentorum quibus curari, lunulisque ferreis in unguis muniri oportet. Incipit: *Porque los Reyes & los Principes & los altos Señores han à defender & à conquistar las tierras: tengo que ninguna cosa non les puede ser tan noble ni tan à prò pora ellos como los caballos: porque con ellos han à defender & à ganar: è sin ellos non lo podrian hacer: ordèno este libro à servicio de Dios è de los Señores & à prò de los que oyeren que es de fecho de los caballos ::: Et la primera cosa que tengo en que debe hablar. como quier que es poco mi entendimiento. es en fecho de las enfrenaduras: è de las facciones que los caballos deben aver pora seer buenos & à deleto & à servicio de los Señores: quales pora correr por costadal. & quales pora arenales & por otros logares blandos: & quales pora axarál, è por otra espesura qualesquier. è quales por aguachales & quales non &c.*

203. Ad idem Dionysii Regis tempus Lusitani referunt MENDI VASQUEZ DE BRITTEIROS Cisterciensis monachi memoriam; eique historica quædam Latine exarata fragmenta adiudicant, si Georgius Cardofus in iisdem schedis non fallit.

* Raphael Cervrea in nota marginali ad *Hist. Bernardi Desclot* lib. 3. fol. 189. & 198.

204. RAYMUNDUS MONTANER^x, Peraladæ in Catalonia ex Ioanne parente natus, strenuus fuit superioris sine sæculi atque huius initio miles ac belli dux, & in emerita senectute accuratus historiarum Scriptor. Undecim annorum puer sese militiæ addixit, ab ea ætate Petri Magni, atque eius filiorum Alphonfi III. & Iacobi II. Aragoniæ, Fridericique amborum fratris, Siciliæ, Regum castra fecutus: nunquam non in bellorum congressibus, quotquot auspiciis ductuve horum facta sunt ducibus suis probata operâ. Interfuit (quod ipsimet referenti credimus) triginta duobus terrâ marique commissis præliis. Sæpe captus, carceribus inclusus, multisque ærumnis maceratus fuit. In expeditione illa præcipuæ celebritatis Aragonensium & Catalanorum, qui sub Friderico Siciliæ Rege olim meruerant, quietisque impatientes & gloriæ cupidi, pacato iam Siculo bello in Orientem Græcorum Imperatori Andronico Palæologo agrè sese adversus Turcarum vim tuenti opem & auxilium præstituri, classe vecti sunt, diuque ibi etiam cum ingratis amicis gesto bello victoriam ferè semper pauci ab innumeris reportârunt: Raymundus magna pars fuit. Gallipolim Thraciæ urbem anno MCCCVIII. ab impressione Genuensium, dum in Oriente adhuc versaretur; Meningem Africæ insulam (*los Gervos*, aut *Gelvos* vulgò) à Maurorum exercitu Friderici Regis Siciliæ auspiciis anno MCCCXIII. præfectus servavit.

^v Surita lib. 6. *Annal. Aragoniæ* c. 7. Moncada *Expedicion de Catalanes y Aragoneses* cap. 48. ^{*} Surita d. lib. 6. cap. 13.

205. In Hispaniam reversus, Valentiam, unde uxorem duxerat, civis mansit; sexagintaque iam annis natus rerum tempore suo ab Aragoniæ gestarum Regibus, & ab eorum subditis historiam anno sæculi xxv. aliàs xxxv. scribere aggressus fuit: quod & summa fide *avropus*, hoc est, à se visorum enarrator, fecit, vernaculâ gentis linguâ, qua sic titulus concipitur: *Chronica, o descriptio dels fets & hazanyes del inclit Rey D. Jaume primer, Rey de Aragó, de Mallorques, e de València, e de molts de sos descendents*: quæ edita fuit Valentiam typis viduæ Ioannis Mey MDLVIII. in folio, indeque Barcinone MDLXII. in folio (1). Hanc nescio quis in sermonem *Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

(1) Utraque Lemosina editio nobis cum hæc scribimus ad manum est MS. in Regia Bibliotheca Matricensi.

Hispanum conversam Barcinone etiam prodire fecit anno MDXCV. in folio. Ms. fuit in bibliotheca Comitis Ducis de Olivares. Nescio autem deferendane sit fides asserenti non nemini ac pro se laudanti Montanerii librum *De los linages de Cataluña*; cum vix illius temporis quo vixit Montanerius hocce studium videatur. Meminit sæpe huius viri cum laude Hieronymus Surita lib. 6. *Annal. Aragoniæ* cap. 6. 13. & 19. & lib. 7. cap. 1. Gaspar Escolanus in *Historia Valentina* lib. 7. cap. 3. D. Franciscus de Moncada Osonæ Comes in libro *Expedicion de Catalanes y Aragoneses contra Turcos y Griegos*, passim.

206. Iisdem Aragoniæ Regibus Iacobo I. Alphonfo III. & Iacobo II. æqualis, & lumen (Hieronymi Blancæ verbis)^a, & ornamentum Aragonensis fuit reipublicæ, EXIMINUS PETRI SALANOVA, anno retroacti sæculi quarto supra nonagesimum ob insignem patrii Iuris, totiusque antiquitatis peritiam, animi virtutem, dotisque innocentiam, integritatis, seriæque benignitatis, quæ hominem gerendæ reipublicæ in primis idoneum constituunt, ad munus istius regni maximum, *Iustitiæ Aragonum* quod audit, exaltatus. Quod quidem summa omnium ordinum laude in summa principis sui Iacobi II. gratia & exiffimatione diu gessit. Nulla enim successoris mentio ante annum MCCCXXV. reperitur monumentis signata: quæ quidem ante oculos habuit Hieronymus iam laudatus. Blancas vir diligentissimus, atque doctissimus, ab altero Hieronymo Surita nempe aliquantulum in assignando huius Salanovæ magistratus tempore discedens; videndus ipse omnino^b, totus in summi atque omnium monumentorum genere sacratæ memoriæ viri laudes effusus.

^a In *Arag. rer. comm.* infra iterum laudandis.

207. *Ab eo autem* (ait de lucubracionibus Eximini loquens) *quod ille tum diuturna observatione notasset, tum notata ab aliis quæ diffusa & dissipata erant coegisset in genera*, Observantiæ Salanovæ dictæ sunt: cuiusmodi (ait) *satis multa exempla protulimus, dum locum illum de antiqua Ricorum-hominum dignitate tractavimus*; *eademque responsa, ex iis quæ exstant, nonnulla, Iacobo Regi II. de publico iure sciſcitantis data*. Iterum ipse, neque minus dignè, de eximio Iustitiæ apice alibi tractans: *magnus ille, clarus & præstans Eximius Petri Salanova, Ioannis Zapata successor, nomine ac memoriâ dignissimus vir. Qui, ut Marcus ille Varro Romanæ*

^b In laudatis *Commentariis rer. Aragon.* sub tit. *Iustitiæ Aragonum* §. 29. quæ in *Hispan. Illustratæ* corpore est tomi 3. pag. 802.

^c Pag. scilicet 729. eiusdem corporis.

Hispanam M.S. de qua Noster mox, in catalogis Bibliothecæ Comitis Ducis Olivariensis frustra quaerivi.

antiquitatis, sic ipse nostra diligentissimus investigator fuit; earumque rerum scientiam quæ apud nos solo usu constabant, à maioribus acceptam, auctamque per sese pluribus quàm antea, ac illustrioribus literis explicavit. Eas autem, quod ab ipso collectæ fuerint, Salanovæ observantias appellamus. Hæc ille.

208. Manu quidem exaratas oportet eas per manus curioforum currere, aut in archivis asservari: quarum editionis non ullam reperimus mentionem habitam. De genere autem scriptionis nec idem dissimulat^d, accurata esse omnia, & quamvis exilia & sine apparatu, ordinem tamen habere ac firmitatem. *Leges* idem noster regni veteres, quæ vernaculo gentis ser-

^d Pag. 802.

(1) Diverfus ab *Eximino Petri Salanova*, eiusque fortassis filius fuerit, *Ioannes Eximens* (id est *Eximini*) de *Salanova* *Licentiat* in *Legibus*, idemque scriptor *Notarum super Foris Regni Valentia*, de quo mox. *Antiqui Observantiarum, Legumque & Fororum Aragonia* *Glossatores* atque illustratores fuere *Ioannes Petrus de Patos, Iacobus Hospitalis, Petrus Naja, Martinus Pertusa, Ioannes Antichius Bages, Ioannes del Rio, Martinus de Larraga, Ibandus de Bardaxi, & Regentiores alii*, videndi apud *Frackenau Sac. Themid. Hisp. sect. VIII. à n. 1.* è quibus unus & alter nobis suo loco recurreret.

(2) *Guillelmum* rectius *Valentini Bibliographi* *Rodríguezius* & *Ximenus* vocant, inde ducto, ut putamus, errore, quod eius nomen initiali tantum litera *G.* designatum vidisset alicubi Noster: quod non tanti est. Illud gravius quod hunc *Guillelmum* *Iacobi II. Aragonum Regis* (qui ab anno *MCCXCI.* ad *MCCXXVII.* regnum obtinuit) *Vicemancellarium Fororum Valentia* *Glossatorem* vocet: *Franciscum* videlicet *Hieronimum Leonem* secutus, qui prior id falso existimavit, *T. I. decis. 4. n. 35.* Bini igitur, immo terni ex mea coniectura, cognomines *Guillelmi Iafferi*, ex eadem, ut credere pronum est, gente ac stirpe, distinguendi sunt, ut nodus hic expediatur, nimirum: *primus* sive antiquior omnium, qui ad annum *MCCXCVIII.* *Iudex Curia Aragonum Regis* audit (*Cod. Privil. Regn. Val. ibid. 1515. edito, fol. 140. pag. 1. col. 1.*); & ad annum *MCCCIX.* *Consiliarius Regius*, *Iacobi* videlicet *II.* (*cod. cod. fol. 50. pag. 1. col. 1.*); & ad *MCCXV.* *Legum Doctor, Iudex Curia Regia* (*fol. 157. p. 1. col. 2. in fin.*); ac demum ad annum *MCCCXXII.* *eiusdem Regis Iacobi Vicemancellarius* (*fol. 73. p. 2. col. 1. in fin.*); cuius *Guillelmi*, si quid in *leges patrias* seu *Foros Valentia* edidit, nihil ætatem tulisse credimus: *secundus*, qui ad annum *MCCXLII.* in comitiis *Valentia* prid. *Cal. Ian.* celebratis signum apponit *Guillelmi de Iaffero nomine Legum Doctorum* (*For. ant. Regn. Val. typ. editi, absque folior. notat. int. Foros Petri II.*); atque ut ex eiusdem scriptis elicitur, *Bononia* sub *Iacobo de Bellovisu*, quem *Dominum suum* alicubi vocat, in *Iuris studio* meruit; demumque in *Patria* circa annum, ut creditur, *MCCCL.* *Latine* elucubravit: *Notas super Foris Regni Valentia*, *Iacobi* nimirum *I.* unoque & altero *Alfonsi II.* & præterea: *Commentarium in Leges Iuris Romani*; patrio autem *Lemosino* sermone: *Declaracions de duxtes sobre los Burs nous,*

mone dictatae fuerant, Latino reddidit, è Regis regni que consensione, uti idem Blancas refert. Meminit quoque Salanovæ Surita lib. 5. Annal. Aragonia cap. 8. & lib. 6. cap. 31 (1).

209. Huiusmet *Regis Iacobi II. Aragonia* *Vice-cancellarius* fuit *GEORGIUS JAFER*, quem in regno *Valentia* natum *Gaspar Escolanus* monuit^f; quemque hoc munere functum fuisse ex privilegio quodam eiusdem *Regis* constat, uti docet *Franciscus Hieronymus Leonius* *decisione quarta libri primi suarum Aragonia regni decisionum. Glossas* hic scripsisse dicitur *ad Foros sive leges Valentini sui regni* (2).

210. Circa hæc tempora vixit *GOFREDUS* (vulgò *JOFRE*) *DE BIURE*, *doctor Iuris*

fetes (ut fert eorum titulus) *per Micér Guillém Iaffer: tertius* denique, qui *Ximeno* teste, *T. I. Biblioth. Val. pag. 16.* è *Valentia* urbis *Tabularis*, anno *MCCCLXXXVIII.* & rursus *MCCCXCV.* *Iurati* (id est, *alterius ex eiusdem urbis Rectoribus*) munus sortitus fuit; ipsiusque urbis nomine ad comitia sub *Ioanne I.* *Rege* *Calendis Decembris MCCCLXXXIX.* *Montifone* habita *Legatus*.

Quando autem de *Ioanne Eximens de Salanova* ac de *Guillelmo Iaffero* *Fororum Regni Valentia* *Glossatoribus* nonnulla præmissimus, reliquos, præsertim è *Valentinis nostris*, qui idem stadium cum laude confecere, silentio præterire religio fuit. *Primo* autem, omnium loco nominandus venit *Albertus de Alauanya* (*Nalbert d' Alauanya*), qui inclinante sæculo *XIII.* floruit, *Glossasque ad Foros Regni Valentia* scripsit, quas *Guillelmus Iafferus secundus* commentariis illustravit; & *Arnaldus Ioannes (Arnáu Ioán)* sub expresso auctoris nomine laudat, ad *Forum: Dehim que si mór. Rubr. de Intestat.* subscribitque: *Albertus in Legibus Magister* *Sententia* à *Iacobo I. Aragonia* *Rege*, anno *MCCCLXVIII.* *quatre dies á la defexida del mes de Abril*, super *decimis & primitiis Regni Valentini late*, quæ existat in fine antiqui *Fororum Valentia* codicis: *Nalbert dalauanya maestre en leys.* *ITEM, Petrus de Villarrasa*, ad annum *MCCCVIII.* *Regia* *Iacobi II.* *curia* *Iudex*, eiusdemque ad *Florentinos, Lucenses & Senenses Legatus* (apud *Zuritam, V. Annal. 72. Escolanum, VII. c. 24. n. 8. & alios*); & *Fororum Iacobi I. Regis Glossator.* *ITEM Petrus Calbét*, cuius ad annum *MCCCXXIX.* existat memoria in veteri *Privilegiorum Valentia* codice *fol. LXXXII. pag. 2. col. 1.* ibi: *Petrus Calbét Iurisperitus*; & in comitiis eodem anno *Valentia* sub *Alfonso I.* *Rege* habitis, in quorum initio legitur: *En Pére Calbét*; atque in eius *Glossas super Foris Valentia* *Guillelmus Iafferus* *comentaria* scripsisse fertur, *ITEM Arnaldus de Moraria* (*Arnáu de Morera*) quem Noster ad incerti temporis *Scriptores* refert (*infra in eorum Elencho*); & *Catalanum, Consuetudinumque* eius *Principatus* illustratorem facit; cum re ipsa *Valentinus* fuerit, & *Petri II.* alias *IV. Aragonum Regis* *Vicemancellarius*, idemque *Fororum Regni Valentia* circa annum *MCCCXLV.* *Glossator*: cuius cum eximia laude *Zurita, VIII. Annal. cap. 5. Abarca T. II. in Petro II. c. 4. n. 1.* & alii meminerunt. Atque hi omnes *Guillelmum Iafferum*, cuius occasione de hisdem agimus, præcesserunt; nunc autem de synchronis ac recentioribus nonnulla bre-

^e Idem Blancas pag. 735.

^f Lib. 5. Hist. regni Valent. cap. ultimo §. 10.

ris opinatissimus, canonicus & archidiaconus S. Fructuosi Sedis Tarraconensis: qui ad constitutiones huius Ecclesie commentaria edidit, Ioanni Archiepiscopo idemque Patriarche Alexandrino, idibus Iunii anno MCCCXXXVIII. quod ex operis initio constat, nuncupata. Exstitit olim in bibliotheca Antonii Augustini eiusdem Ecclesie antistitis clarissimi manu exaratum opus cum hac inscriptione: *Scholæ & glossæ in constitutiones aliquot provinciales ad Ioannem Episcopum* (1). Refertur quoque ad easdem constitutiones PETRUS eiusdem cognominis DE BIURE nonnihil lucubrationum dedisse; nisi error sit in nomine.

211. RAYMUNDUS ALBERTUS (vulgò ALBERT) Barcinonensis, clarus natalibus, Alberti Romeu Catalani Artaldæque à Pueyo Aragonensis filius, præfectus generatim *Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

breviter addenda; ac primus omnium occurrat *Arnaldus Ioannes* (Arnau Ioân) cuius ad annum MCCCLI. extat mentio in veteri Privilegiorum Valentie codice fol. CXX. pag. 1. col. 2. ibi: *Arnaldo Iohannis Legum Doctore Iudici per Nos* (inquit Petrus II.) *deputato*; & fol. 126. pag. 1. col. 2. *Micer Arnau Iohan doctor en leys*; atque ad annum MCCCXLVIII. in comitis XX. die Febr. Valentie habitis, in quibus legitur: *Narnau Ioân doctor en leys tudor del noble en ramonet de riuséch*; atque apud Zuritam VIII. *Annal. cc. 33. & 54. in fin.* quique fertur Latine scripsisse: *Notas super Foris Regni Valentie: Quodque non competat Iudici Ecclesiastico laicos corporaliter neque pecuniaria punire, aut multare ob crimen sacrilegii &c.* & patrio sermone: *Lo stil de la governació*, qui habetur in fine veteris Fororum Valentie codicis cum Latina eiusdem subscriptione: *Arnaldus Ioannes Legum Doctore*. ITEM de *Ioanne Eximeno de Salanova* forsitan *Eximini Petri Salanova*, cuius paulo antè Noster meminit, filius. Habetur eius mentio in Codice Privilegiorum Valentie fol. CXXXVI. pag. 2. col. 1. ibi: *Ioanne Eximeno de Salanova licentiat in legibus*; scripsisseque dicitur *Notas super Foris Regni Valentie*; ut & *Iacobus de Cavallèr*, cuius vix extat memoria. ITEM *Ianuarius Rabaca Senior* (Ginèr, sive Janèr Rabaca lo Pare) qui se perpetuo *Licentiatum in Legibus* nominat, ferturque auctor *Notarum super Foris Valentie*, & *Commentariorum super Leges Iuris Romani*. Habetur eius mentio in comitiis generalibus Valentie à Petro II. die Martis pridie Calendas Ianuarii MCCCXLII habitis, in quorum fine legitur: *Sig. I. num. ianuarii rabacie licentiat in legibus*, idque bis; atque in aliis ab eodem Petro Rege iudem Valentie celebratis XVIII. Cal. Febr. MCCCXLVII. quibus sermone patrio subscribit: *En janèr rabaca licentiat en leys*. ITEM *Ianuarius Rabaca Junior* (Ginèr Rabaca lo fill) *illustrum* etiam *commentariorum super Foris Valentie* scriptor: qui in laudato Privilegiorum Codice fol. CXXXVI. pag. 1. col. 2. anno MCCCXLVIII. subscribit: *Micer ginèr rabaca licentiat en leys*; idemque, eodem anno in comitiis Valentie XX. die Februarii: *En ginèr rabaca doctor en leys*: notus aliunde Zuritæ, XI. *Annal. c. 72. Blanca, Comment. pag. 239. Morlano,*

lis sacre ac religiose familie S. Mariæ de Mercede, à S. Petro Nolasco fundatore octavus; attamen primus eorum, qui regularem & sacularem huius instituti familiam simul habuere, Iacobo eidem Regi II. eloquentiæ, pietatis, prudentiæ insignium, nomine commendatissimus.

212. Cùm Theologiæ is atque Ecclesiasticorum canonum solidè esset peritus, zeloque perfectionis æstuaret totus: ordinavit sodalibus suis Breviarium, Missale, ac Caremoniale libros; item constitutiones, quæ quidem in generalibus anni MCCCXXVII. comitis Barcinonensibus promulgatæ etiam nunc observantur. *Acclamations etiam catholicas pro Ecclesiasticis honoribus*, sive admonitionem pro immunitate bonorum Ecclesiasticorum. Laudantur & alii eius tractatus, *De re-signatione propriæ voluntatis*; nec non *De*

T 2

obe-

in prolog. Empor. & cui non ex Historicis nostris? cum alter fuerit è Novemviris celeberrimi conventus Caspensis in quo de Rege Aragonensibus dando deliberatum fuit. ITEM *Ioannes Mercaderius* Legum Doctore & *Notarum super Foris Valentie* scriptor: cuius ad annum MCCCXIII. extat mentio in Codice Privilegiorum, in Ferdinando I. fol. CLXXI. pag. 2. col. 1. ibi: *Fideli nostro Ioanni Mercaderii Legum Doctore*; & in comitiis Regis Martini Valentie habitis XXVIII. Septembris MCCCIII. in quibus legitur: *En Iohan mercader doctor sindich de la ciutat de Valencia*. ITEM *Dominicus Mascò* Ioannis Aragonum Regis Vicecancellarius, cuius hodieque extant egregia *super Foris Valentie commentaria*; subscribit autem in comitiis ad Regnicolas Valentinos Montifone ab eodem Rege celebratis *prima die Decemb. MCCCXXXIX.* sic: *D. Mascò*; atque item in Foris Martini Regis Valentie XXIV. & XXVIII. Septemb. MCCCIII. in quorum omnium decretis legitur: *D. Mascò; Do. Mascò; & Do. mas; & Do. ma; & Do; & Dñicus mascò; & non raro plenis literis Dominicus Mascò*; ter autem tantum: *Do. mascò* absque adspiratione, ut à me sedulo observatum. ATQUE his addi etiam possent *Martinus Torresius* (Martí de Torres) *Guillelmus Andreas* (Guillèm Andreu) *Dominicus Aymericus*; *Bernardus Bonasfrus*; *Ioannes Alepusus*; necnon *Petrus Belluga*, cuius iam Noster infra, & Ger. Ern. de Franckenau, *Sacr. Them. Hisp. arc. sect. X. n. XI.* seu potius Ioannes Lucas Cortesius; meminere; quique unus ex ibi memoratis, cum ante annum Salutis sesquimillesimum scripserit, ad pensum nostrum, id est ad *Veterem Scripturam Hispanie Bibliothecam* spectat. Atque ad hos omnes Fororum Regni Valentie Glossatores nos quasi mandavit Cl. cervis ac singularis amicus noster D. Franciscus Xaverius Borrullius in urbe ac regno Valentino Regius stilibus super Decimis iudicandis Præfectus, patriæ Historiæ, Legumque, ac Iuris utriusque consultissimus: qui literis, immo potius verbis atque egregio benigne ad nos transmissis de his commentariis, rem sane obscuram explicasse, pleneque argumentum exhaustisse visus est, è quo presse ut potuimus carptimque hactenus dicta desumimus.

(1) Meminit huius *Gaufredi de Biure* Franckenau *Sacr. Themid. Hisp. sect. IX. n. 29.*

obedientia; aliusque ita nuncupatus: *Horæ recreationis*; tandemque *Monitiones ad orationem*. Quæ ultima vernaculo sermone ab eo conscripta suspicamur.

213. Paulo ante mortem creatus dicitur à Ioanne XXII. Papa S. R. E. Cardinalis, mirisque virtutibus tota vitâ floruisse. Decessit Valentia anno MCCCXXX. iacetque in Podii Valentina Mercenariorum domo, eiusque exuviæ magna cum veneratione, utpote hominis sanctitate conspicui, asservantur: de quo latè agunt huiusce ordinis historici Franciscus Zumel, Bernardus de Vargas in *Historia ordinis Mercenariorum*: in qua & Alphonsus Ramon, & Marcus Salmeron, atque Philippus Guimerâ, in *Historia laudatæ domûs Podiensis Valentinae*, Alphonsus Ciaconius *De vitis Pontificum* in 6. creatione Ioannis XXII.

214. SANCIVS DE VLL sive DE UL, ab Aragoniæ oppido huius nominis defuncto forsân nomine: cuius incolæ cum aliis in novum castrum *El Real* dictum in confinio Navarræ regni versus Sanguesam auspiciis & iussu Iacobi II. Regis ædificatum anno MCCCL. commigravère: quod Hieronymus refert Surita lib. 5. *Annal. Aragon.* cap. 49. unde Sancium de Ul in oppido *El Real* natum fuisse præposterè & inadvertenter Carmelitanis excidit Scriptoribus, excepto qui rem vidit deque ea monuit *Speculi Carmelitici* novum Scriptorum Belgam, qui parte 5. lib. 3. de hoc agit, amico nostro P. M. Fr. Ludovico Petri à Castro coenobii S. Mariæ Transpontinæ studiorum præfecto, doctrina, eruditione ac pietate nulli non in urbe commendatissimo.

215. Carmelitarum hic professus religiosum ordinem in curia Avenionensi, quæ vulgò tum Romana audiebatur, sub Ioanne XXII. Poenitentiarum munus exercuit: aliis eidem Papæ à confessionibus fuisse dicitur. Albarraciniensis autem factus in Aragonia Episcopus Martio mense MCCCXIX. vigilanter ei præfuit muneri, eiusque iura adversus Valentinum Archiepiscopum defendit, ob causam, de qua latè agit Hieronymus Surita, lib. 6. cap. 76. Segobricensi mox Ecclesiæ datus antistes fuit. Mortuus tandem anno MCCCLVI. Avenione. Tribuuntur huic

216. *Canones pro animarum regimine & pastorum spiritualium cura*, libris duobus, qui, ut fama est, in Albarraciniensis Ecclesiæ archivo custodiuntur. Meminit Ioan-

nes Tritemius libro *De viris illustribus Carmelitis*; & Carmelitani historici, Romanus in *Elucidario huius ordinis*, Lezana in *Annalibus* eiusdem. Iacet in sacello undecim millium virginum Ecclesiæ Cathedralis Segobricensis, quod ipse vivus ædificaverat, sed nostris diebus ab alio antistite eiusdem Ecclesiæ & ordinis Anastasio Vives in honorem decessoris sui insigniter ornato (1).

217. Eius Carmelitarum ordinis Lusitanæ provinciæ præfectus, MCCCXXXV. creatus fuit DIDACUS ÆGIDIUS (vulgò GIL) qui domûs Ulyssiponensis iam Prior fuerat. Qui quidem scripsisse dicitur librum *De fundatione & monumentis* eiusdem ordinis, Lusitanè, ut credimus: cuius rei adducere testem possumus Rêv. P. Fr. Emmanuelem à Resurrectione Lusitanum ex Reformatis S. Augustini, rerum Lusitanarum curiosissimum.

218. GUILIELMUS DE RUBIONE, civibus eius de RUBIO, ex oppido *Villafranca* regni Aragoniæ ac territorii sacri Cæsaraugustani, ordinis Minorum, circa hæc tempora celebrabatur scriptis *In quatuor libros Sententiarum commentariis*, quos duobus voluminibus edidit Parisiis Iodocus Ascensus anno MDXVII. & MDXVIII. in folio. Meminere Wadingus in *Scriptoribus ordinis Minorum*, Vincentius Blascus in *Historia Aragoniæ* tomo 1. lib. 5. cap. 40. Gonzaga *De origine & progressu eiusdem ordinis in provincia Aragoniæ*, Verderius in *Supplemento bibliothecæ Gesnerianæ*.

219. IOANNIS DE ARAGONIA, Iacobi Regis Aragoniæ II. tertio geniti ex Blanca Regina, *Liber concionum Evangelicarum* custoditur manu exaratus in Valentina Ecclesia: qui eò advectus fuisse ex bibliotheca Neapolitana Alphonsi V. Regis magni huiusce regni expugnatoris refertur. Abbas hic fuit Montis-Aragonis, electus inde in Toleranum antistitem circa annum MCCCXX. Huic Sedi usque ad MCCCXXVII. præfuit. Hinc translatus ad Ecclesiam Tarraconensem, quam tenuit, Alexandrino Patriarchatu per idem tempus à Papa ornatus. Obiit in oppido *Povo* dicto diocesis Cæsaraugustanæ XVIII. Augusti MCCCXXXIV. Vide sîs Suritam in *Annalibus regni Aragoniæ* *. Quod autem de concionum libro diximus in *Historiæ Toleranæ Ecclesiæ* parte 3. cap. 35. §. 1. Didacus de Castejon & Fonteca Turiafonensis Episcopus refert (2).

* Libro 5. c. 89. lib. 6. cap. 22. & 64. & lib. 7. cap. 21.

Splen.

(1) Anonymus Bibliothecæ Carmelitanæ Aurelianis MDCCLII. editæ auctor T. II. col. 710. huic Sanctio tribuit: *Librum de perfectione vitæ Catholicæ*,

quem Ioanni XXII. obtulisse perhibet ex Andrea Schoto T. II. *Biblioth. Hisp.*

(2) Extant huius Ioannis de Aragonia *Sermones*

220. Splendidissima quidem fax dissipandæ horum temporum caligini, quæ excæcatus omnis ferè status hominum vitia palam virtutum loco amplectebatur, doctrina fuit ALVARI PELAGII. Lusitanus, aliis Gallæcus hic (unde domo, ignoratur), vernaculè *Alvarus Pæz* à civibus suis appellatus^h, (Wadingo tamen, ex quibusdam monumentis Pontificiis dispensantibus circa quendam defectum natalium, *Alvarus Pajo* seu *de Sampajo* est) ad ordinem sodalium Minorum, & provinciam S. Francisci admissus fuit Assisi à Gundisalvo de Vallebona, sive *de Valboa*, Hispano, Ministro eiusdem Generali, anno MCCCIV. quo exquisita quadam laude donato id ipse, quod dicimus, refertⁱ.

221. Prius Bononiæ sub optimis præceptoribus, inque his Archidiacono (uti vulgò audit) Ius canonicum perfectè didicerat: cui, nescio ubi, theologica studia primum adiunxit, atque in eodem gymnasio pileum doctoralem susceperat: cuius rei ipse meminit, dum Doctorum Bononiensium & aliorum malas eò dignitatis perveniendi artes acriter infectatur^k, & in principio magni operis *De planctu Ecclesiæ* iam laudandi. Eo tempore quo Franciscanis iam addictus vivebat, Ioannem Scotum Parisiis audire potuit, cuius discipulum vulgaris tum fama prædicat. Certè horum numero Lucas Wadingus, dum Scoti discipulos famâ clariores laudat^l, (renitente quamvis Matthæo Ferchio Scoti propugnatore) constanter, ac ne famæ derogare videatur, accenset. Neque enim nisi post quatuor annos Scotus diem suum Parisiis obiit.

222. Mansit is fortè in Gallia usque dum Michaelis Cæsenatis Ministri ordinis Generalis adversus Ioannem XXII. Papam superbæ cristas erigentis, exauctoratio Parisiis anno MCCCXXIX. in comitiis generalibus suscepta fuit: cuius temporis est

varii in Bibliotheca Regis Galliarum, T. III. pag. 242. cod. 2134. In Escorialensi habentur Eiusdem *Constitutiones editæ in Synodo Diocesana Toletana, à die XVIII. Maii MCCCXXIII.* Item: *Alia* in Concilio Provinciali Toletano XXI. Novembris MCCCXXIV. *Alia* in Synodo Diocesana apud Complutum eodem anno; ac demum *Alia* in Concilio Provinciali in eadem urbe celebrato à die XXVI. Iunii MCCCXXVI. Quibus accenseri debent *Alia* in Synodo Diocesana Toletana mense Februarii MCCCXXVI. celebrata, editæ à Vincentio Archidiacono Arelavensi in Ecclesia Abulensi Eiusdem Ioannis Vicario Generali. Omnia in codice *Lit. C. Ptu. IV. n. 2.* (T. I. p. 306.) Apud Edm. Martenium T. IV. *Theaur. Anecd.* pag. 283. citantur huius Ioannis Concilia Tarraconensia: *primum* anno MCCCXXIX. celebratum; item *secundum*, ac *tertium*, absque anni notatione. Alius ab hoc vi-

quædam ad Alvarum huius Pontificis epistola^m, quæ eum, licet aliàs è sinistra relatione sibi suspectum, de improbato Cæsenatis schismate laudat, & in posterum admonet in defendenda Ecclesiæ auctoritate constanter & laudabiliiter perseverare. Nec dubito quin ea occasione ad curiam vocatus, iubente Pontifice, navandæ huic in scriptis operæ sese accinxerit. Fatetur enim *De planctu Ecclesiæ* opus coeptum à se Avenione sequenti anno MCCCXXX. qui fuit Ioannis decimus quartus, ut postea dicemus.

223. Biennio exacto Coronensis in Achaia Episcopatus titulum obtinuitⁿ. Intereaque in curia manens Pœnitentiarius Papæ fuit: quod munus, *officialis in pœnitentiæ officio indigni* vocabulo, designat ipse toties nominatum librum absolvens. Cardinalem S. R. E. creatum fuisse percrebuit fama, cui credidè quidam ex Franciscanis^o; atque item Ludovicus Gomezius in proœmio ad *Regulas Cancellariæ Apostolicæ*, ubi antiquissimum Cardinalem eumpse appellat; sed falsa ea, nullique huius temporis monumento innitens^p. Plane Sylvensem, id quod in comperito est, Ecclesiam Portugalliæ seu Algarbiorum regni adeptus, in patriam remeavit; nec tamen fato ibi functus est. Nam in templo S. Claræ monialium Franciscanarum Hispali, quò delatus nonnullius, ut credere par est, officii causâ fuerit, sepulturam, quæ vel hodie exstat, sortitus fuit: egregiorum operum auctor, quæ iam ostendimus, & in primis laudatissimam illius

224. I. *De planctu Ecclesiæ* ad Petrum Gomezium S. R. E. Cardinalem titulo S. Praxedis: quem editiones in Gomezium Hispanum totius ordinis Ministrum Generalem absurdissimo errore transformaverunt; cùm ex contextu ipso & operis principio, id quod dicimus constet. Qui quidem

detur *Ioannes de Aragonia S. R. E. Cardinalis*, cuius in Escorialensi codice sæculi XVI. (qui tamen ex antiquiore videtur descriptus) *Lit. X. Ptu. III. n. 17.* (T. II. pag. 457.) existant: *Vitæ ac gesta nonnullorum Summorum Pontificum*, scilicet *Leonis IX.* qui ad annum ML. ad Pontificatum assumtus fuit: *Stephani IX. Nicolai II. Alexandri II. Georgii (pro Gregorii) VII. Paschalis II. Gelasii II. Callixti II. Honorii II. Innocentii II. Celestini II. Lucii II. Eugenii III. Anastasi IV. Hadriani IV. Alexandri III. & Gregorii IX.* Puto autem huic non *Ioannem* sed *Iacobum Aragonium* esse, Comititis de Prades filium, Iacobi II. Aragonum Regis nepotem, S. R. E. Cardinalem titulo Sanctæ Sabinæ, & Valentiniæ Ecclesiæ Administratorem, de quo mox; errorem autem è solitaria initiali nominis eius litera L. enasci potuisse.

^h Marcus de Lisboa in *Chr. Francisc.* Hisp. lingua scriptis lib. 15. cap. 35.

ⁱ *De planctu Eccles.* lib. 2. cap. 33.

^k Ubi supra cap. 33.

^l Tom. 3. *Annal. Minor.* ann. MCCCVIII. num. 61.

^m Apud Wadingum tom. 3. ann. MCCCXXIX. num. 8. & 9.

ⁿ Wading. an. MCCCXXII. num. 7.

^o Marianus Florentinus in *Pasciculo Chr. ordin. Minor.* lib. 4. cap. 3. 9. Gonzaga *De orig. ord. Minor.* eoque laudato Ant. Daza 4. par. *Histor. eiusd. ord.* lib. 1. cap. 12.

^p Vide Victorell. in *Addit. ad Ciaccinii Pontific. Vitas in Ioanne XXII.*

¹ Ciaconius
De vitis Pon-
tific. in Ioanne
XXII.

dem fuit D. Petrus Gomez Barroso Toletanus à Ioanne XXII. Cardinalis ex Episcopo Carthaginensi anno huius sæculi xxvii. creatus¹. Libros duos opus continet. Primo de statu, secundo de planctu Ecclesiæ agitur; & quidem acerrimè atque doctissimè, ore verè Apostolico in publicum veluti prodire iussis, ac severissimè correptis, omnium statuum vitiis: ita ut mirum videri debeat auctori eò usque procedere licuisse in curia Pontificis & coram collegio Cardinalium scribenti de Paparum & Cardinalium defectibus lib. 2. cap. 16. id quod vix hodierna verecundia pateret permitteretve. Quapropter derogare Alvarum externæ Ecclesiæ amplitudini in hoc eius *Planctu*, ut extolleret Minorum paupertatem, quodammodo voluisse, Odericus censet Raynaldus².

² In *Annalibus Eccles.* tomo 15. ad ann. MCCCLXXXII. n. 30.

225. Editionem vetustam & obsoletam (Ulmensem intelligo anni MCDLXXIV. (1). cuius ex Gesnero Possevinus meminit, aut forsàn Lugdunensem anni MDXVII.) renovavit Nicolaus Tintus quidam, physicum sese appellans, apud Sansovinos typographos Venetiis anno MDLX. præfixâ nuncupatoria ad Aloisium de Toletio Petri Neapolitani quondam Proregis filium. Cuius quidem Tinti optimo iudicio, *vir summus* (Alvarus) & *ad expellendas errorum tenebras, restituendamque veritatis lucem natus: qui in hoc opere quæcumque homines piè ac sincerè de Christiana religione sentientes diligenter quærere consueverunt, omnia ita subtiliter, eruditè, diserteque persecutus est, ut quantum heroibus illis, quorum virtus exitiosa monstra id est vitia extinguebat, antiquitas debuit: tantum nos huius ingenio, industriæ, pietati debere videamur.* Idem Lectorem præmonens, *utilissimum esse arbitratur opus, non solùm ad constituendum Christianam Rempubliam, ab hæreticis labefactatam propè ac convulsam; verùm ad suppeditandam rationem veluti quandam doctoribus, quâ in viam rectam ceteros mortales possint deducere, concionatoribus verò ad rerum ac sententiarum silvam comparandam, omnibus denique ad vitam piè sancteque degendam.* Statimque sanctum Antoninum Archiepiscopum Florentinum ait tanti hoc fecisse, ut de ma-

nibus eum nunquam dimitteret: cuius etiam aliquando summa cum auctoris laude meminit³.

226. In eo tamen Tintus, ne cum eo alii decipiantur, evitandus est, quòd significare videtur scripsisse Alvarum post Concilium Constantiense, tot annis ab eius morte celebratum. Cœpit quidem hocce opus noster Avenione, Ioannis Pontificis, quem *de Cadurco* (hodie Cahors; inde enim erat in Gallia oriundus) vocat, anno xiv. quo tempore schisma Petri de Corbario, qui Nicolaum V. sese vocari Ludovici Bavari auspiciis faciebat, maximè viguit: quem Petrum describit ipse in dedicatione operis, quod absolvit anno MCCCLXXXII. ut ipse ait in fine libri secundi, notâ istâ adiunctâ: *manu propria una vice correxi & apostillarvi anno Domini MCCCLXXXV. in Algarbia Portugalliæ, ubi sum præsul, in villa Ramra. Secundò correxi & apostillarvi in S. Iacobo de Compostella, anno Domini MCCCLXI* (2). Villæ nomen, fortè Arabicum, degeneravit iam, ut credimus, in quodvis aliud, de quo illius provinciæ vernacula consulenda erit geographia.

227. Magnum faceret operæ pretium, si quis recoqueret utilissimi libri, rarò venalis, editionem. Mss. codices servantur in Vaticana bibliotheca, & Ducali Urbinate, quæ Vaticanæ iam adiuncta fuit. Vidimus nos Vaticanum codicem ms. 4280. in quo descriptus est Alvari commentarius hic, satis grandem, cum effigie Papæ sedentis in throno, & Cæsaris ab eo gladium è genibus accipientis inter quosdam religiosos sodales, Franciscanum, quo fortè significatur auctor, Carmelitanum, & Benedictinum, &c. Subiicitur scutum quoddam insignium quadripartitum, in cuius primo & quarto sinibus nigri duo leones super albis & rubris fasciis; in secundo autem ac tertio fasciarum rubrarum & aurearum, in medio scutulorum minus, tria lilia continens, depicta visuntur. Præcedit opus hoc *Francisci de Toletio in Theologia magistri archidiaconi de Artigia* (de Ecijsa est, ut credimus, in Ecclesia Hispanensi) *divisio, ordinatio, continuatio: quæ & summa quædam per rubricas in librum Al-*

(1) Exstat hæc pènes me duobus voluminibus fol. charta maxima apud Ioannem Zémer de Rutlingen; eiusque ut *libri rarissimi* Maittaireus meminit *Annal. Typ. F. IV. p. 332*; atque item *T. V. part. i. pag. 34*. Exstitit quoque in Bibliotheca Ducis de la Vallière num. 1070.

(2) Totidem hæc verbis Gallicè leguntur apud Auctorem catalogi librorum Ducis de la Vallière *T. I. p. 330. num. 1070. L' Auteur* (inquit) *dit à la*

fin de son ouvrage, qu' il l' a commencè en l' année 1330. & qu' il l' a corrigè & apostillè pour la seconde fois à Saint Jacques de Compostelle l' an. 1340. Ramra autem, aut *Ramla* oppidi nomen iure Noster Arabicum esse suspicatur; cum Arabicis *Rámra* aut *Rámra*, *arenam* sive *arenosum litus*, aut *agrum* valeat; atque hinc Lemolinis nostris torrentes maximi *Ramlæ*; & Granatensibus *Bibarrámra*: *Porta arenarum: La Puerta del arenal.*

³ Part. 3. *Histor.* tit. 24. cap. 8. §. 2.

Alvari; & postremò repertorium per alphabetum ad reverendissimum Cardinalem Firmanum (1). Hic est celebris ille Dominicus Capranica. Exstat quoque Alvari hoc opus ms. inter libros Ducis Urbini, qui in eadem Vaticana asservantur num. 953. & 954. Scripsit etiam

228. II. *Collyrium Fidei contra hæreses*: quod nondum in lucem prodiiit. Manus tamen exaratum conservant bibliothecæ Vaticana, scilicet codd. 1129. & 2324. Patavinaque S. Ioannis in Viridario, teste Thomafino^t. Vidimus quoque nos aliud eius operis exemplum, ex parte chartaceis ex parte pergamenis foliis, antiquissimo caractere, ac fortè sub auctoris ipsius tempore descriptum. In fine operis ita habet: *Præfens opus compositum à Fratre Alvaro de ordine Minorum Episcopo Sylvensi, vocatur Collyrium: quòd sicut collyrium est quedam unctio facta ad fæces oculorum tergendas & visum illuminandum: sic præfens liber utilis & necessarius est ad Fidem illuminandam. Et istud Collyrium dividitur in sex partes principales, quarum prima pars continet sexaginta quinque hæreses seu errores, qui noviter polluerunt. Secunda De erroribus qui continentur in Decretis; & primo de illis qui proponuntur xxiii. quæst. 3. cap. Quidam. Tertia De erroribus & hæresibus quæ alibi in Decretis continentur, & continet xvii. errores. Quarta De erroribus qui continentur in Decretalibus; & continet xxx. errores.*

229. *Quinta continet in se xxvii. errores, qui ante & nunc noviter polluerunt. In his præcipuè tractat & refutat errores Thomæ Scoti cuiusdam, qui Olisippone docuit, & apprehensus, hæresisque postulatus, in carcerem detrusus est. In quo adhuc eum cum hæc scriberet detineri ait, seque non semel cum eo de dogmatibus eius disputasse. Sexta pars de erroribus Græcorum, & sunt xli. errores. In fronte libri: Rerum sive hæresum in eo contentarum elenchus est alphabeticus, seu tabula compilata per Fr. Petrum Dominici, in sacra pagina professorem, ord. fratrum Eremitarum S. Augustini. Liber incipit: In nomine Domini Iesu Christi, in quo vivimus, movemur, & sumus, &c. Frater Alvarus professor Minorita, Sylvensis minister, natione Hispanus, Decretorum doctor, in sacra Theologia scholasticus, gratia*

(1) Exstat huius operis atque Auctoris mentio in Bibliotheca Lusitana pag. 108.

(2) Habetur Alvari Pelagii *Collyrium* in Regiæ Bibliothecæ Matritensis membranaceo sæculi XIV. codice, iisdem ipsis notionibus, eodem initio ac fine; præmissaque itidem Petri Dominici Augustiniani in Sacra Pagina Professoris tabula.

vobis, pax, & misericordia à Domino nostro Iesu Christo &c. (2)

230. III. *Apologiam pro Ioanne XXII. Papa adversus Guillelmum Ockam*. Nominatissimus hic illorum temporum Theologus doctor Minorum ordinis, Scoti discipulus, Nominalium scholæ inventor, postea & princeps: inter alia *De potestate Papæ* eiusque auctoritate atque Imperatoris, occasione schismatis propter Ludovicum Bavarum Imperatorem fuscitati; ac *De utili dominio rerum Ecclesiasticarum* peculiare opus adversus Ioannem Papam impudenti audacia foràs dedit: quod *Compendium errorum Papæ Ioannis XXII.* appellavit, quasi is in tribus Constitutionibus (nempe *Ad conditorem canonum: Cùm inter nonnullos, & Quia quorundam* (quæ sunt capita 3. 4. & 5. *De verborum significatione* inter extravagantes ut vocant Ioannis XXII.) circa fratrum Minorum paupertatem, dominiumque, & usum rerum Ecclesiasticarum ab eo promulgatis contra veritates catholicas multipliciter errasset. Quod quidem *Compendium* exstat volum. 2. *Monarchiæ Rom. Imperii*, Goldasti.

231. Pontificium autem scriptum seu Pontificis Apologia, ad hunc diem, ut credimus, in schedis later. Sed laudat eam Trithemius, Marcus Ulyssiponensis, Wadingus, Ludovicus Iacobus à S. Carolo^u. Sed Wadingus adiunxit, non tantum contra Guillelmum Ockamum, sed & contra Marsilium Patavinum apologeticum hoc scriptum opus: qui Marsilius cognomento Menandrinus, Patavii natus, schisma Ludovici & Petri Corbariensis secutus *Defensorem pacis* erroribus frequentibus, & execrandis plenum, sive assertorium Imperialis auctoritatis super Ecclesiasticis rebus & personis commentarium iisdem temporibus publicavit.

232. IV. *Speculum Regum*. Incipit: *In nomine Domini Iesu Christi*. Trithemius, Marcus Ulyssiponensis, & Wadingus.

V. *In quatuor libros Sententiarum*. Idem.

VI. *Summam theologiæ*. Quam editam Ulmæ eodem anno MCDLXXIV. quo *De planctu Ecclesiæ* libros, ait Wadingus (3).

233. In bibliotheca S. Ioannis Regum Toletanæ urbis Franciscanorum cœnobii exstat

VII. *Ser-*

(3) Absit hæc Alvari *Theologiæ summa* à Maittaire Indicibus librorum anno MCCCCLXXIV. editorum *Annal. Typogr. Part. I.* (al IV.) à p. 105. ad 110. *Et Tom. V. part. I. pag. 34.* atque item à Guillelmi Francisci de Bure *Notice des éditions du XV. siècle, Bibliograph instructive Tom. III. pag. 472.* inter opera eo sæculo Ulmæ edita.

VII. *Sermo* (diffusus, ut Wadingus loquitur) *Fr. Alvari Hispani Decretorum doctoris Episcopi Coronensis, & pœnitentiarii domini Papæ, factus in die Iovis cœnæ Domini in præsentia domini Papæ Ioannis XXII.* In quo, ait, totum adhærere eum Ioannis opinioni circa visionem animarum, hoc est, denegaram iis ante diem iudicii; quam tamen sententiam, veluti à privato doctore defensam, Ioannes ipse in fine retractavit.

234. Anno huius sæculi tricesimo sexto in vivis erat adhuc, natu grandævus, utpote qui exeunte superiori iam vigebat, cum literis; tum inter suos dignitate, ALPHONSUS BURGENSIS aliàs DE VALLADOLID, ab alterutro horum natali loco sic appellatus, Hebræus olim sectâ indeque Christianus & Christianorum religionis propugnator. Etenim obiurato hic Iudaismo, sese vere Fidei asseclam non solum vitâ, sed scriptis adversus Iudæorum errorem perfidiamque lucubrationibus docuit sacrista (*Ædituus*) factus Vallisoletanæ Ecclesiæ. Causam suæ conversionis ipse narrat cap. 27. operis postea laudandi, mirabilem illam scilicet apparitionem crucum in Iudæorum palliis, ubiubi essent, per totum Castellæ regnum: dum in synagogas suas falsa spe suæ redemptionis à Prophetis suis falsissimis iniectâ permoti simul omnes confitent: quod anno contigit sæculi superioris nonagesimo quinto, quo Sancio Castellæ Regi Ferdinandus filius successit.

235. Ait idem se à suis consecratis uti medicum fuisse consultum super eorum curatione, quos credebant ex infirmitate aliqua vel cerebri debilitate visa ista passos: diuque ambiguum se ipsum in re fuisse; sed illuminante Deo tandem credidisse, non sine grandi miraculo hæc facta, quæ oculis ipsis vidit, & in quorum testimonii fidem cælum terramque invocat. Verba eius in Alphonso Spinæ *Fortalitia Fidei* lib. 3. * legi possunt. Idem auctor sapius Alphonsum pro se adducit †, præsertim ubi ex eo admonet ‡ Christianos, ut à Iudæis medicis curari se nequaquam permittant, quia lex eorum præcipit occidere Christianos. Habitæ quoque ab eo cum Iudæorum potioribus atque doctioribus Vallisoleti, ubi curia tunc erat, disputationis meminit: quâ convicit eos negantes oratione quadam sese in publicis precibus Christianis omnibus omnipotentis Dei maledictionem imprecari solere: edictum afferens eiusdem Regis Alphonso, quo iis ulteriorem huius orationis usum severè interdixit, datum in eodem municipio xxv. Februarii erâ MCCCLXXIV. qui annus est huius sæculi sextus supra tricesimum. Verba ipsa Al-

phonso edicti apud eundem Spinam † reperies.

236. Ad quem annum saltem extendimus Alphonso Vallisoletani vitam, cum eorum gestas pertigisse tam grave comprobet antiquitatis monumentum. Alphonso autem undecimus, Ferdinandi filius, Sancio nepos Castellæ Rex, ab anno eiusdem sæculi duodecimo usque ad quinquagesimum imperio præfuit. Unde corrigenda est nota numeri, quem huius emortuali anno Paulus assignavit Burgensis Episcopus, quam in *Scrutinio suo Scripturarum* ait sexaginta ante se natum annis Alphonsum obiisse. Cum enim è sepulcro eiusdem Pauli ad S. Pauli Dominicanorum Burgensium constet demortuum eum anno MCDXXXV. ætatis suæ LXXXIII. quod quidem significat anno MCCCLII. fuisse eum in lucem editum; si ab hoc numero anni sexaginta deducerentur, anterioris sæculi nonagesimo secundo Alphonso Vallisoletanus obiisse dicendus esset, hoc est sub Sancio, nedum sub Ferdinando & Alphonso Castellæ Regibus. Quæ omnia constabunt, si pro *sexaginta* in *Scrutinio* laudato *Scripturarum* Pauli Burgensis, *sex* annorum notam substituiamus. Quod utique significabit Alphonsum sex annis ante ortum Pauli, hoc est MCCCLVI. è vita migrasse. Hinc colligere datur, potuisse quidem eum Alphonso Regis X. qui anno MCCLXXXIV. diem suum obiit, ævum ætate contingere: sub quo hunc floruisse, quamquam minus aptè, Didacus Rodriguez de Almela in *Valerio suo historiarum* vernaculi sermonis scripsit. Huius Alphonso opus, ex quo toties ab Spina in *Fortalitia* sui propugnationem vocatur,

237. *Bellorum Domini* titulo inscriptum fuit: Hebraicè quidem hoc scriptum ab auctore, postea tamen in Hispanum sermonem ab eodem conversum. Quæ quidem interpretatio reperitur in membranæ antiquissimæ scripturæ apud Benedictinos Pincianos, uti refert Ambrosius Morales †, cum hac inscriptione: *Este es el libro de las batallas de Dios, que compuso Maestro Alphonso Converso, que solia haver nombre Rabbi Abner, quando era Judio. Y trasladdo de Hebraico en lengua Castellana por mandado de la Infanta Doña Blanca, señora del monasterio de las Huelgas de Burgos.* Hoc est: *Hic est liber bellorum Dei, quem composuit magister Alphonso Conversus, nomine olim, cum Iudæus esset, Rabbi Abner. Transtulitque hunc ex Hebraico in Hispanum iussu Infantis dominæ Blancae, abbatisse monasterii de las Huelgas urbis Burgensis.* Abbatisam pro domina interpretati su-

* Fol. 222. c. De signaculis crucis.

† Dict. lib. 3. fol. 119. col. 2. fol. 131. col. 1. fol. 167. col. 2. fol. 193. col. 1. * Dict. lib. 3. fol. 191. col. 2.

† Lib. 3. fol. 193. col. 2. edit. Lugdun. anni MDXXV.

† En el santo viage.

sumus. Verè enim temporale dominium exercet non mediocris territorii magni illius monasterii abbatissa.

238. Respondit in hoc opere argumentis R. Iosephi Kimchi, quibus usus fuerat in libro suo eiusdem inscriptionis *Milchamót hascém, Bellorum Domini*. Exstat ms. Hebraicè Alphonsi opus in bibliotheca Vaticana, & in collegio Neophytorum Romano: teste mihi reverendissimo Patre D. Iulio Bartoloccio Cisterciensi abbate, quem ego ob eruditi ac humanissimi ingenii dotes carum in paucis habeo, in opere suo, quod edere pergit, *De scriptis Hebræorum*, sive *Bibliotheca magna Rabbinica* (1). Qui & admonet meminisse huius nostri Alphonsi, huiusque eius operis, Rabbi Scem Tou Sciprutt, in libro suo *אמון ברוחן, Eben-Bocham (Lapis probationis seu Lydius)* tract. 15.

239. Sub Aragoniæ Rege Iacobo II. aut forsàn ultrà, fama est vixisse IACOBUM DE MONTE-IUDAICO, quem vernaculè cognominatum DE MONT-IUÍ dicunt Catalani: qui mons seu collis est prope urbem Barcinonensem castello munitus ad eiusdem urbis defensionem. A qua hominis appellatione arguit Hieronymus Puiades huiusce provinciæ & gentis chronographus (2), ab antiquo *Montis-Iudæorum*, non autem *Montis-Iovis* nomine, derivasse *Mont-iuí* hodiernum (2).

Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.

(1) In Regia Bibliotheca Matritensi habetur huius *Rabbi Amér* (non *Abnér*), & postquam ad Fidei transiit castra, *Alfonsi de Valladolid*, diversum, ut videtur, opus à libro *Bellorum Domini*, quem Noster hoc loco describit; quamvis & ipsum polemici argumenti sit adversus Iudæos. In eo primum è variis Veteris Testamenti locis quæ Hebraicè, sed Latinis literis, profert scribitque: probare nititur veritatem articulorum Fidei, qui in Apostolorum symbolo continentur; mox de Trinitatis atque Incarnationis Dominicæ mysteriis ac de Sacramentis novæ Legis agit: in quorum comprobationem varia è Moyse, Davide, Salomone ac de Prophetarum libris adducit testimonia. Omnia Hispanicè; nisi quod Hebraica Latinitate donantur. Codex inscribitur, cœva ipsi rubricà: *De las tres graciás*; estque chartaceus, formâ quarta minore in cuius fol. 2. pag. 1. hæc legi: *Dicen assi (Mauri nimirum & Iudæi) que Dios que non ha padre nin madre nin fijo: & que non fue concebido nin nascido de vientre de muger: & que nin nascio nin murio: è que non poarie ser que Dios quisiese nacer nin morir. E sobre esta razon digo Yo Maestro Alfonso de Valladolid, que ante habia nombre Rabi Amér de Burgos, quando era en la ley de sin salvacion, que todo aquel que algun debdo ó alguna demanda quiere á otro demandar: si la otra parte ge lo negare conbiene que traya consigo dos cosas con que lo pueda bien probar, &c.* Frustra autem in hoc opere quæsi quæ de crucum in Iudæorum vestibus apparentium miraculo, deque Auctoris ad Fi-

240. Commentarium hic, sive *Glossam*, scripsit ad *Usaticos*, hoc est consuetudines Barcinonensis urbis: quæ unà cum aliis glossis Iacobi & Guillelmi à Valle-sicca, & Iacobi Calicii, prodierunt Barcinone è typographia Claudii Amorosi MDXLIV. in folio. In bibliotheca viri incomparabilis Antonii Augustini Archiepiscopi Tarraconensis, ut ex indice edito eius constat, servantur eiusdem Iacobi à Monte-Iudaico, *Apparatus in Usaticos Barcinonenses*, pars forsàn laudatæ iam *Glossæ*. Item *De practica Usatici*, simili modo. Necnon & *De iurisdictione regia: De nominibus Baronum Cataloniae*. Tandemque *De processu pacis & treguæ*. Fuisse autem Iacobum nostrum Dini Mughellani auditorum alicubi legimus, qui Dinus circa annum MCCC. Bononiæ præcipuè floruit (3).

241. Circa hæc tempora vixisse videtur ANONYMUS quidam *Regum Aragoniæ Chronici* auctor: ab initio nempe rerum in Hispania usque ad Alphonsi Regis IV. cognomento Pii anno huius sæculi xxxvi. defuncti regnum, quod fuit ms. in regio Barcinonensi archivo, nuperque penes D. Franciscum Eximinum de Urrea Aragoniæ regni archichronographum, uti refert eius in munere successor Ioannes Franciscus Andreas Ustarrazius in *Notis ad coronationes Regum Aragoniæ*: admonens adscriptas se vidisse oræ libri *Notas Petri Michaelis Car-*

V

bo-

dem conversionis occasione Noster hoc loco adducit, neque demum opus in capita seu tmemata discretum est.

(2) Plurima Hebræorum sepulcra in Barcinonensi *Mont-iuí* vulgò dicto qua parte in urbem vergit, ad ann. MDCCCLIV. reperi ac descripsi: è quibus unum irem & alterum è schedis nostris in *Thesauri antiquitatum Hebraicarum Tomum XXXIV. in fin.* retulit Cl. Blasius Ugolinus Venetus amicus olim noster.

(3) *Usaticorum seu Consuetudinum Barcinonensium*, quique ad eas *Glossas* sive *Commentaria* scripsere, exemplà nullibi apud nos non obvia sunt præcipue in Cataloniæ Bibliothecis. Commentatorum syllabum & nomina sistimus è Franckenau *Sacr. Themi. Hisp. Sect. IX. à n. 13.* nimirum: *Vitalem de Canellas: Iacobum Calicium: Iacobum de Monte Iudaico, seu de Mont-iuí* quode nunc agimus: *Iacobum & Guillelmum de Vallesicca: Guillelmum Præpositi seu Despaborde: Petrum Albertum: Ioannem de Socarrats: Berengarium de Mont-ravá: Thomam Mières: Iacobum Marquilles: Narcisum de Sancto Dionysio: Petrum Despéns: Petrum Terrény: Reginaldum de Arca: Arnaldum Moréram seu de Morária* (quem non ita pridem Valentini nostris adscriptimus): *Bernardum Cèvam: Guillelmum Doménech: Iacobos (IV.) de Monellis, Cardonium, Matthéu, & Calvêt: Guillelmum de Podio: Guillelmum Boterum: Raimundum de Area sive Arca: Raimundum Ballestèr: Iacobum de Faro: Bernardum de Mont-iuí: Berengarium, seu Bertrandum Gualbes*, è quibus nonnulli inferius suis locis nobis recurrent.

* Pag. 366. tomo I.

* *Chronica de Catalunya* lib. 2. cap. 19. in fine.

bonelli, eiusque, & Antonii de Viladamo historiarum Cataloniae subscripta signa, scriptumque videri circa sequentis sæculi initium.

242. Sed hic (nisi fallimur) PETRUS MARSILIUS est, monasterii S. Ioannis Pinnatensis monachus, quem toties laudat Ioannes Brizius Martini eiusdem abbas in huiusmet monasterii historia, taxatque post alios, quasi sex Regum Superarbiæ, sive Aragoniæ, qui nunquam fuere, auctorem Petrus Marca lib. 11. *Historiæ Bearnensis* Gallicæ cap. 10. Neque alium credimus significare Hieronymum Suritam voluisse, quum in *Indice rerum Aragonensium* ad annum Chr. DCCLVIII ait: *Vetus rerum Aragonensium auctor, qui ante ducentos annos Regum facta composuit in artificio & opera, quam tenui & exili, cum aliàs nullam adhibuisse diligentiam videatur in recensendis regni originibus, longè se & ceteros omnes superat. Sed falsò quæsitæ propriæ gentis laus leviolem auctorem facit.* Videndus & Arnaldus Oihenartus *Notitiæ utriusque Vasconiæ* lib. 2. cap. 9. pag. 183. & 184. (1)

243. IOANNES ex Hebræo Christianus, atque ideo dictus CONVERSUS, sive à patria VALLISOLETANUS, sub Petro aut Henrico Regibus scripsit librum *De concordia legum*: quem, laudato eius auctore, sæpe ad rem suam Hebræos arguendi Alphonsus Spina in celeberrimo suo *Fortalitio Fidei* advocat. Nempe lib. 3. qui est *De bello Iudæorum*, consider. 4. argum. 5. ^e ubi Alphonsus verba Ioannis prædicti ex libro iam laudato adducit: ex quibus constat Vallisoletanum scribendo vacare, quam *terram Vallisoletanam* Regis Castellæ in longitudine 66. graduum esse ait. Et considerat. 5. argum. 10. ^f & considerat. 6. impossibili 8. ^g & 9. ^h & 10. ⁱ & 11. ^k ubi affert hanc eius relationem de puero Iesu apparente in hostia sancta: *Sæpe divina gratia apparuit ad oculum multorum hominum & mulierum; quoniam respiciendo in illam hostiam consecratam aliquæ personæ viderunt unum puerulum pulcherrimum ultra modum. Et avus meus, qui erat valdè literatus in Lege, dixit mihi, quod in domo fratrum Minorum in Valleoleti cum respiceret à casu illam hostiam consecratam, vidit, ut prædicitur, illum puerum*

pulcherrimum ultra modum. Et hoc fuit illis temporibus publicatum nimis & famosum. Et idem accidit uxori meæ, & interrogabat alias mulieres, si hoc videbant. Responderunt, non; & prona cecidit in terram viribus destituta, prout legitur de Manue Iudic. 13. capite; Morte moriemur, quia vidimus Dominum. Transcribo libens fragmenta hæc, quoniam liber non existat, & Fortalitium iam infrequens est.

244. Item impossibili 24. ^l narrat eiusdem Ioannis verbis miraculosam aliam ei factam S. Doctoris Ambrosii apparitionem, ut doceret eum de veritate sacrosancti Eucharistiæ mysterii. Necnon & considerat. 10. mirabili 10. affert Ioannem nostrum inter alios testes magni illius miraculi, quod contigit in regno Castellæ anno MCCXCV. apparentium Crucis sanctissimæ signorum in syndonibus, seu vestibus albis quibus induerant se Iudæi ad celebrandum festum quoddam magnum redemptionis suæ per Messiam venturum: quam iis duo Rabbini, alter Abulensis, alter Aillonensis, multæ apud eos famæ, asseverantissimè in illum diem promiserant. *De eodem signo (ait) facit memoriam Mag. Ioannes Conversus in libro suo De concordia legum tit. 4. cap. 4. Dicit enim ibi, quod prædictum miraculum accidit in supraddito regno per quadraginta annos ante tempus suum; & quærebat à Iudæis, qui remanserant, quomodo cum tanto signo poterant remanere in Iudaismo? Et dicit, quod responderunt sibi, quod Rabbini Iudæorum illius temporis publicè prædicabant illud illusionem diaboli esse factum ad Iudæorum deceptionem; & quod omnes, ut prius in lege Mosaica fortes permanerent. Et dicit ulterius (ait Fortalitii auctor) quod quidam Nuntius Papæ suo tempore venit ad partes istas, qui cum hoc cognovisset per eum, fecit per notarium publicum scribi rei veritatem facta diligenti inquisitione. Recepit enim multos testes Iudæos de visu, licitè ut decuit adiuratos, qui pro certissimo hoc asserabant; & dicit quod omnes alii Iudæi illis temporibus confitebantur rei huius veritatem. Sequitur: Et de hoc facio omnibus fidem certam, & iuro per nomen Dei omnia prædicti miraculi esse vera.* Hactenus Ioannis Conversi verba ab Spina relata (2).

245. Ceterum magni huius prodigii non fo-

ut creditur, Historia vetus Regni & Regum Aragoniæ à priscis, Hispaniæ incolis & præcipue ab anno DCCLVIII. & Rege Garfia Eximini usque ad annum MC.

(2) Bina mihi dum hæc scribo, ad manum sunt MSta. exempla operis Hispanici à Ioanne quodam Seniore dicto (Maestre Juan el Viejo) conscripti, hoc titulo: *El Memorial*: in quo adversus eius olim se-

* In editione Ngdun. Ioannis de Moylin. anno MDXXV. fol. 117. col. 3. & fol. 118. col. 3.
^f Fol. 155. col. 3.
^g Fol. 169. col. 1.
^h Fol. 170. col. 3.
ⁱ Fol. 171. col. 4.
^k Fol. 173. col. 1.

(1) In Bibliothecæ Escorialensis codice Lit. 1. Plut. I. n. 15. (Tom. III. p. 230.) inscripto: *Miscellanea Historici argumenti*, habetur exemplum recens quidem, sed eius codicis quem magnus olim Surita, & post eum Hieronymus Blancas, contrectavit apographum: in quo variz utriusque notæ lectu dignissimæ continentur. Titulus operis est: *Petri Marsili, seu Marsilii Monachi Sancti Ioannis de la Peña,*

^m Garibay lib.
13. cap. 26.

solùm alii ex Iudaismo conversi, nempe Alphonsus Vallisoletanus de quo in superioribus actum fuit, & Paulus Burgenfis suo tempore laudandus, & ipsi à *Fortalitii* auctore hic adducti; sed & historiæ nostræ recordantur ^m. Ex eo autem quòd miraculum hoc quadraginta annis ante tempus suum, & anno MCCXCV. contigisse Ioannes asseveraverit: rectè inducimus eum vel natum, vel iudicii compotem factum circa annum huius sæculi tricesimum quintum; lucubrationibus autem his dedisse operam, postquam coram domino Gomezio Manrique Toletano Archiepiscopo iussu Regis in civitate Burgenfi cum Iudæorum potioribus *Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

disputasset, ex relatione huius rei ab eo in lib. 1. *De concordia legum* facta liquet: cuius relationis meminit idem Spina lib. 3. considerat. 7. crudelitate 15. ⁿ Gomezius autem Sedem Toletanam ab anno MCCCLV. ad MCCCLXXV. hoc est per vicennium, tenuit. Nec tamen huius libri *De concordia Legum* dumtaxat mentionem in *Fortalitia* habemus; sed & alterius, quem *Declarationem* vocat ipse auctor Ioannes *super Glossam Rabbi Abrahami Aben-Agra super decem præcepta legis*. Meminit huius illius lucubrationis lib. 2. considerat. 4. argum. 5.º (1)

ⁿ Fol. 172.
col. 4.

ⁿ Fol. 118.
col. 4. & iterum
fol. 119. col. 1.

V 2

CA-

sectæ populares probat Messia, id est Christi Redemptoris incarnationem, nativitatem, atque omnium quæ de Eo Prophetarum vaticinia prædixerant complementum: quæ mihi e vestigio *Ioannis*, quod hoc loco Noster agit, *Vallisoletani* ideam animo ingerebant, quasi is & libri *El Memorial* inscripti auctor, atque idem esset utrumque opus; re autem maturius inspecta comperi longe diversa esse; & *Memorialis* opus multo præ *Concordia Legum* recentius, annoque demum MCCCLXXVI. à *Ioanne Seniore* item *Ex Iudæo*, sed Toletano, quem Noster ad incerti temporis Scriptores reicit, scriptum. De hoc nos plura inferius.

(1) HUC referri debere existimo indictos Nostro huius sæculi Scriptores è Prædicatorum Ordine *Alphonsum Hispanum: Henricum Petri: Bernardum Ermengaudi* (Armengòl): *Nicolaum de Valleleti, Dominicum de Agramunt*, & fortassis *Arnaldum de Podio*, apud Quetifum & Echardum videndos: quibus adiungi debet indictus & his *Fr. Guillelmus Anglès* Valentinus in Metropolitana Ecclesia patriæ urbis ad annum MCCCLV. Theologiæ Lector, Scriptorque operis inscripti: *Expositio de ordine Missæ sumptu à multis dictis Sanctorum Doctorum*, in Bibliotheca eiusdem Ecclesiæ ad hanc diem existantis. Videndi de eo Ximenes *Biblioth. Val. T. I. pag. 12. Diagus Histor. Prov. Arag. Ord. Præd. Lib. I. c. 21. fol. 40.* ITEM Natalem Gavèr Barcinonensem Ordinis B. V. Mariæ de Mercede Redempt. Capt. Magistrum Generalem qui ad ann. MCCCLV. scripsit *Epistolam Apologeticam De perfectione eiusdem Ordinis ad Fr. Bartholomæum Ledò adversus quosdam detractores*; necnon *De cælesti eiusdem Ordinis revelatione, ac fundatione: De Magistris eiusdem Generalibus*; deque affinis argumenti aliis. Existare manu exarata in Chartophylaciis Conventum Barcinonensis, Valentini & Matritensis coniunctim in membranaceis eius ævi codicibus retulit mihi R. P. Augustinus de Arques Jovèr generalis Ordinis chartophylacii Matritensis Præfectus, vir doctus, civis, atque in paucis amicus noster. ITEM Alfonso IV. Aragoniæ Regem, qui ab anno MCCCLXXVII. ad MCCCLXXXVI. regnum tenuit, existatque eius: *Collectio sive Regestum Diplomatum Literarum-patentium*, & aliorum omne genus instrumentorum per Regiam eiusdem Cancellariam editorum; atque item Iacobi II. fratris, aliorumque Aragoniæ Regum, in Escorialensi codice *Lit. K. Plut. II. n. 17...* ITEM Eximinum Archiepiscopus Toletanus, qui ad annum MCCCLXXX. Idibus Ianuarii in Concilio Provinciali Compluti celebrato constitutionem (inter alias) famosam edidit:

Adversus raptos, invasores, vastatores & depredatores bonorum Ecclesiasticorum; itemque *Alias* in Synodo Diocesana apud Complutum habita IV. Nonas Augusti MCCCLXXXVI. Existat utrumque opus in codice Escorialensi *Lit. c. Plut. IV. sub num. 2.* (T. I. p. 306.). ITEM *Rodericum de Maioricensi tractatus: Eximia Chiromantie in Universitate Oxoniensi circa medium sæculi XIV. compilati* auctorem, seu: *De prædictionibus* ex lineis quas in volis seu manuum cavis gerimus: quam apud nostrates artem quodammodo sibi propriam fecere quos vernaculè *Gitanos* dicimus. In Bibliotheca Escorialensi *Lit. p. Plut. III. sub n. 8.* (T. III. p. 80.). ITEM *Bernardum Oliverium* Valentinum Ordinis Eremitarum S. Augustini Oscensem primò, dein Barcinonensem ac Dertosanum Præsulem, circa annum MCCCLXLV. cuius meminere Thomas Herrera *Alphab. August. fol. 104. p. 2.* nostratesque Bibliographi Rodriguezius & Ximenes; eique tribuunt varia tum Theologici, tum etiam Canonici argumenti, præcipue vero: *Excitatorium mentis in Deum ad Raimundum Gastonem Episcopum Valentinum*: cuius eximii operis Latinum exemplum existat in codice Escorialensi *Lit. b. Plut. III. sub n. 3.* (T. I. p. 211.) & Hispanicè ab Anonymo versum eadem *Lit. b. Plut. II. sub n. 19.* (T. I. p. 206.) hoc titulo: *Esperantamiento ó levantamiento de la voluntad en Dios*, quatuor libris; & præterea scripsit: *Tractatum contra Iudæos*, Bibliographis nostris incognitum, in Galliarum Regis Bibliotheca *T. III. p. 565. cod. 4230.* superstitem. ITEM *Guidonem de Monte Rogerio* (Mont-Rochèr): quem Io. Alb. Fabricius *Med. & inf. T. III. p. 133.* atque Allatius è Possévino apud Eundem, *Biblioth. Græc. T. X. p. 786. num. LVIII. Diff. de Georgiis*, natione Gallum voluit; cum omnino Valentinus aut Catalanus sit. Eius certe opus exinimum inscriptum: *Manipulus Curatorum*, sæpius Latinè editum, Græceque item à *Georgio*, ut Allatius loco citato asserit, *Coreliano* versum, anno MCCCLXXXIII. Raimundo Gastoni Episcopo Valentino nuncupatum fuit. Præter editiones Parisinam MCCCLXXIII. Venetam MCCCLXXCI. & Antuerpiensem MDLXX. à Fabricio laudatas: memini me ante hoc quinquennium vidisse Cæsaraugustanam aliam MCCCLXXV. apud D. Ignatium Ibannezium Garfiam Sanctæ Ecclesiæ Turolensis Præcentorem, quam tamen nec prece neque pretio, id est compensatione aliqua, impetrare ab eo potui. Maittairius *Ann. Typ. T. IV. Part. I. pag. 369.* Coloniensem aliam anni MCCCLXXXVI. laudat apud Bartholomæum Unkel. Manuscriptum existat in Regiæ Bibliothecæ Matritensis codice chartaceo satis antiquo,

CAPUT V.

De AUSIA MARCH Valentino poeta, & ALPHONSO BONO-HOMINE Dominicano: GUIDONE item DE TERRENA sive DE PERPINIANO Carmelitarum præfecto generali, & Maioricensi postea ac Elnensi antistite, atque eius operibus editis ac ineditis; atque inter alia (De) correctione Decretorum Romæ ms. De IOANNE A CLARAVO, seu CLARA-VALLE, item Carmelita: IACOBO & GUILIELMO A VALLESICCA Usaticorum Barcinonensium glossatoribus. PETRI Portugallie Infantis opus genealogicum laudatur. De ALPHONSO DE PORTUGALLIA.

246. **A** Musis principium huius capituli: quibus certè litabimus, mentione summi poetæ facta. Is est AUSIAS (aliis OSIAS) MARCH, qui oriundus ex Catalonia, natus tamen Valentia creditur, parentibus Petro March & Eleonora Ripoll, atque educatus in familia (*Alfonsi*) quem *Gandia Ducem regalem* illa ætas vocavit. Uxorem duxit Ioannam Scorna nobilem feminam; sed honesto (ut Francisci Petrarchæ, nostro tamen inferioris, exemplo contenditur) amore Theresiæ cuiusdam de Bou Valentia captus: vernaculi, hoc est Provincialis seu Lemosini pangendi carminis omnem facultatem, quâ maximâ fuit à natura ornatus, in eius extollendis animi & corporis dotibus, sui que erga eam amoris ignibus acutissimè atque elegantissimè significandis insumere, Lauramque priorem, quam alia sequeretur maximi vatum Itatorum Laura recentior,

quo, ab *Alfonso* quodam Segoviensi, ut in eodem legitur, in *Loco de Ajofrin Toletanae Diocesis anno MCCCCXLV. exaratum* ac propterea falsò eisdem adscriptum. Incipit: *Reverendo in Christo Patri ac Domino Raymundo Divina providentia Sancte Valentie Sedis Episcopo suorum devotorum minimus puido deuote ideo (lege: Guido de Monte Rocherio) cum deuota & humili recommendatione se totum suis obsequiis mancipat. Cum fons sapientie Dei verbum &c.* Quod autem is Raymundus Valentia nostræ Episcopus fuerit, ostendunt quæ sequuntur in eodem prologo: *Hæc ego (pergit) attenta vigili meditatione perpensans, sequens opusculum de instructione neophitorum Curatorum composui :: ad Vos qui estis sacrosancte Ecclesie luminare preclarum :: duxi humiliter destinandum, ut lima correctionis vestre politum prodeat in publicum :: correctumque & emendatum si vestre dominationi videatur conuocare nostris Curatis neophitis. ut qui nesciunt addiscant. & qui sciunt scire se gaudeant & ad maiora conscendant. Vestram Reverendam Personam conseruet Deus &c.* Et in exordio operis: *Dignum duxi ad instructionem neophitorum sacerdotum maxime Curatorum scribere per quod possint se in executione sui officii dirigere & Deo debite ministrare &c.* Cui autem potius hæc conueniant quam

orbi eruditorum repræsentare voluit. In eo tamen solum Petrarchæ celebritatem desiderare is videtur, quòd magnus ille vir adeptus fuerit committendis animi sui sensibus linguam, quæ vel nunc in maximo est & usu & pretio; nostro autem Ausia ut conferamus præconium iustæ laudis, non nisi cives illius, aut forsan paucos alios consulere, iisdemque præstare fidem necesse habeamus.

247. Lilius quidem Gregorius Gyraldus, poetarum antiquæ ac recentioris ætatis celebrator eruditissimus, ea religione (ait *De poetis* dialogo 2.) *ab Hispanis legi Ausiam, ut à nostratibus Francisci Petrarchæ rhythmos.* Garsias item Lassus à Vega, nostrorum poetarum ætate princeps, quam pluribus ex hoc thesauro Hispana carmina ditasse dicitur. Et Honoratus Ioannes Valentinus ipse, vir lectissimus, dignitateque ac sapientiâ summus, Caroli principis Philippi II. nati præceptor & Episcopus tandem Oxomensis, ad eum in deliciis Ausiam habuit, ut quoties otia retur, è manibus ferè non dimitteret, Hispanorum poetarum acutissimum ab eo existimatum, aliisque Valentinâ hac Marchi linguâ nescientibus Hispanâ interpretari eiusdem argutias in more atque in amore haberet. Ac, ne interprete aliis esset opus, accuratissimum vocabulorum omnium eius linguæ quibus poeta usus fuerat, Castellanis subiunctis elenchum formavit.

248. Prodierunt quidem Ausia omnia metrica opera cum hoc indice Vallifolenti

Valentia nostræ ad annum MCCCXXXIII. Antistiti, cuius populus solido nondum exacto sæculo Christi iugo colla subdiderat? Postquam hæc scripseram incidi in aliam huius operis editionem anni MCCCCLXXXIV. absque Loci notatione, sed dubio procul Hispanam in 4°. quæ habetur in Regia Bibliotheca Matritensi; eius autem nuncupatoria ad *Raimundum Episcopum Valentinum* his verbis destinit, quod maxime notandum: *Vestramque Reverendam Personam conseruet Dominus &c.* pergitque: *Scriptum Turolis (Teruel, quæ nota est Aragoniæ urbs Valentia nostræ collimitanea) anno Domini MCCCXXXIII. ITEM Ioannem de Tornamira Medicum, cuius in Bibliothecæ Regiæ Matritensis codice sæculi XIV. existat: Tractatus de morbis, omne genus, eorumque remediis; & Clarificationes nonni Almanzoris (libri). In Escorialensi Lit. o. Plut. II. sub n. 16.: De miltu sanguinis. In Regis Galliarum T. IV. pag. 301. cod. 6989. De ingenio sanitatis; & ibidem cod. 6992. De Febribus. In Vaticana olim Palatina Heidelbergensi pag. 472. n. 1229. Modus medendi de pestilentia: quem, licet inclinante hoc de quo agimus sæculo in Studio Montepessulano Medicinam docuisse nōrimus; è gente tamen & cognomento de Tornamira Navarris nostris non infrequenti, Hispaniæ Scriptoribus per coniecturam accensuimus.*

ti MDLV. in 8°. iterumque Barcinone anno MDLX. Fertur quoque editus cum Hispana D. Balthassaris de Romanis interpretatione Valentiae MDXXXIX. apud Ioannem Navarrum, sed absque metri aut rhythmici legibus; ita tamen ut versus versus reddat, Ferdinando Calabriae Duci nuncupatus: quatuor scilicet cantica eius tantum, *Amoris*, *Morale*, *Mortis*, & *Spirituale*: ut nesciamus quam ob aliam causam, nisi quia hanc minus approbaret antiquiorem interpretationem, Georgius à Monte-maiori Lusitanus, Castellae verò linguâ facundus in paucis vates, novam adornare aggressus fuerit. Quae quidem typis exstat Caesaraugustanis anno MDLXII. in 8°. apud Petrum de Naxara, & Matritensibus anno MDLXXIX. edita; at ea tamen, iudicio Gasparis Escolani, dum lib. 1. cap. 14. *Historia Valentina*, brevitatem & suavitatem linguæ Lemosinae, seu mavis Lemovicinae, dotemque paucissimis verbis acutissimos animi sensus explicandi multis laudat, à prototypo suo longè distans. Quae omnia apud eum prædicto cap. 14. lib. 1. ac 29. libri 10. videri malumus (1).

249. ALPHONSUS BONUS-HOMO, vulgari formatione BUEN-HOMBRE, sodalis Dominicanus, Arabicè doctus: quem alii Conchensem natu^p ex eo quòd in ea urbe

(1) *Ausiam Marchum* non iure Noster sæculo XIV. accenset, cum vix vel puer extrema eius attingerit; denatum certe inclinante iam sequenti, circa annum scilicet MCCCCLX. docet Ximenes *Bibl. Val. in eo*; neque altum tantum atque educatum Valentiae nostrae, sed & inibi natum è nobili Cataloniae Marchorum familia, ut legitur in Regiae Bibliothecae Matritensis Lemosino codice Valentiae 1. die Maii MDXLVI. ut in eodem dicitur, exarato: *Mossen Ausias March en honra y memoria del qual* (ait Ludovicus Carrozius de Vilaragut Prologi eius codicis auctor) *ab tota veritat hè attès y sabit que fonch cauallèr Valencià, nat y criat en la ciutat de Valencia, de orige y descendencia dels Marchs cauallèrs Catalans de anticha y honrosa proles, fill de Mossen Pere March è de Elionòr Ripoll, è casà ab Ioana Scórna Dama Valenciàna de antich è honrrat linatge: è fonch Senyor des Lochs de Beniarjó è Pardines; è altres circumvehins &c.* Vidit hunc codicem Ximenes Valentiae in Bibliotheca Ioannis Basilii Castellvini Marchionis de Villatorcas, atque eundem locum describit. Exstat item in Regia Matritensi Lemosinus alter codex aliquanto antiquior, in cuius fine, fol. CXXXXI. legitur: *Fonch acabada de scriure la present obra, per mi Père de Villafaló preuerè per manament del Illustre Senyor Admirant de Nàpols á XXIII. dies del mes de Abril any MDXLII.* atque in Escorialensi *Lit. 1. Plut. III. n. 26.* (T. III. pag. 315.)

(2) Exstat item Hispanicè edita Vallisolei MDXI. forma 4. in Bibliotheca Serenissimi Domini, Ludovici Borbonii Hispaniarum Infantis, CAROLI III.

adhuc sint qui eodem appellanti cognomine, alii Toletanum⁹ suspicantur; circa annum huius sæculi xxxviii. interpretatus est ex Arabico in Latinum epistolam quandam bene longam Rabbi Samuelis, missam ad Rabbi Isaac. Samuel hic oriundus fuit à Feza urbe Marocchitani Africae regni; Toleti autem conversus è Iudaismo ad veram pietatem circa annum MLXXXVII. recens à recuperata per Alphonsum VI. urbe ista; Isaac autem, cui nuncupatur epistola, magister audit synagogæ, quæ est in Subiulmeta prædicti regni Marocchitani.

250. Edita fuit cum Petri Alphonsi dialogo eiusdem propositi adversus Iudæos, adventum veri Messiae, mortem ac resurrectionem, adventumque futurum eius secundum propugnandi; atque item ad calcem *Historiae S. Antonini*. Hispanam quoque eam exstare audio, baccalaureo Alvaro de Villafuente interprete: qui dum Salmanticae operam studiis navaret, in gratiam nobilis cuiusdam Salmantini civis Ioannis de Villafuente anno MCDXVIII. Boni-hominis Latina vernaculo sermone reddidit: uti annotatum legitur in *Historia Toletana* Hieronymi de la Higuera, quam ineditam ab eo relictam passim dicimus, libro 16. cap. 5. (2)

251. Mille autem annis post everfionem

REGIS germani fratris, nuper magno Bonorum omnium dolore extincti. Quetifus & Echardus hanc *Alfonsi Boni-Hominis* Latinam ex Arabico versionem ad annum MCCCXXXIX. referunt *T. I. pag. 594. col. 2.* Habetur etiam in Bibliotheca Escorialensi *Lit. Q. Plut. II. sub n. 16. & Lit. e. Plut. IV. n. 23.* Latinè; Hispanicè autem in Regiae Matritensis codice; quam excipit eodem idiomate: *Responso Rabbi Cag de Sujulmeça ad Rabbi Samuelem de Fez,* qui eum de nonnullis ad Hebræorum Fidem pertinentibus consuluerat. Inc. *Salud sea à ty hermano Semuel de Fez è à toda tu compania. Yo Rabbi Cag de Sujulmeça &c.* Meminit autem in eo responso Antonii cuiusdam Episcopi Marocchitani his verbis: *Dice Maestro Anton Obispo de Maruecos que este Justo: que resuscitò despues que nos le matamos. E parece bien que dice verdad: è prueba por lo que dijo Dios por boca de David Profeta en un lugar donde dice el Señor: probáste-nos è condésteme: è tu conociste el mio saber (lege: scèr, Latinè sessionem, id est mortem: el mio morir) è el mio resocitar (1). E en otro lugar se dice por el Profeta: Levántate Señor con el mandamiento que tu mandaste: qué pueblo de la synagoga te cercó. E por esto subirás en alto è tornarás è judgarás el Pueblo (2); responsum autem clausula hæc est: Señor Maestro Semuel, Yo departido tengo en poco prologo de la Venida de este Justo, que es hijo de Dios è ome: el que negaron los hijos de Israél por su mala desaventura è descreencia que hoy día han. E guay de los judios que en esta posfa están. Porque, te ruego, Señor, por quanto te rogar puedo, asy como an-*

⁹ Thomas Tarnaius in *Elogiis Toletan. Script.*

(1) Hispana Ferrariensis 1553. versio: *Dios, especulásteme y supiste: tu conociste mi estar y mi levantar.* Psalm. 138. Hebræis 139.

(2) Hispa. Ferrar. *Levántate, Dios, con tu furor: exáltate por sañas de mis angustiadores: y despierta á mi juicio que encomendaste: y compañía de nasciones te avrodeará: y sobre ella á altura tórnate. Dios juzgará pueblos.* Psalm. 7.

nem Hierosolymorum ac Iudaicæ gentis ab Hadriano factam, scriptam fuisse epistolam monet Alphonfus: exinde suspicatus occultatam duobus & amplius sæculis ab Hebræis ipsis, eò quòd adversus eos tam apertis ageret testimoniis, usque ad id tempus fuisse, quo ad manus suas devenit. Uti autem se versione (*Bibliorum*) Latina, non S. Hieronymi, sed eà quæ respondet Hebraico textui quo ipse Samuel usus fuit, Alphonfus testatur; ne subterfugisse verba ipsa & sensus auctoris sui in translatione videretur. At Hieronymus Romanus de Higuera nuper laudatus in literas retulit Samuelem hunc aliquando in Marocchum venientem cum Alfachino (ut vocant) Albutaleb de re salutis prolixè disputasse: quòde historiam quandam scripsit Arabicè, quam in bibliotheca regia Escorialensi adservari refert (1).

252. Circa eadem tempora maximè floruit Carmelitanæ decus familiæ maximum, quæ hoc sæculo viros edidit in paucis inclytos, GUIDO DE TERRENA, eo quòd Perpiniani fuisset ortus, DE PERPINIANO dictus; necnon & Parisiensis, quòd in hoc celeberrimo totius orbis gymnasio lauream theologiæ doctoralem susceperit. Unde fama illa vana videri debet, quæ ad aures Ludovici Pons Icart Tarraconensis urbis historici pervenit^r, Guidonem huic civem accensens. In testimonium quippe veræ originis præter agnomen ipsum, patricia, sic vel nunc appellata, de Terrena Perpinianensis familia producitur.

253. In patria is Carmelitarum dicto sacramento, quod ipse alicubi reliquit scriptum^s, Parisiisque, uti iam diximus, sacris instructus literis, doctorque renuntiatus, ad sacrum Apostolicum, quod Avenione tunc temporis erat, palatium docendis sacris literis vocatus, munere isto laudabiliter functus fuit; necnon & provinciæ, quam generali vocabulo *Provinciam* vocant, præfecturâ. Sed maioribus adhuc honoribus dignus, anno sæculi decimo octavo in comitiis fuit Burdigalæ creatus Latinorum, aliis duodecimus, aliis

decimus tertius Generalis præfectus; & ante absolutum triennium, anno scilicet vicesimo, Maioricensium insularum, sextus eorum qui huic insulæ à Mauris receptæ præfuerunt, dignitate auctus fuit. Hinc post duodecim annos ad Elnensem Ecclesiam patriæ suæ translatus, hanc usque ad obitûs diem, qui contigit ei XXI. Augusti anni MCCCXLII. cum pietatis doctrinæque eximia laude, meritisque de Apostolica Sede non vulgaribus, rexit. Quæsitior enim Fidei rerum Generalis vocari solet, & quampluribus dicitur legationibus, negotiisque aliis, Pontificalibus auspiciis infumtus atque exercitatus.

254. Multus est in Guidonis rebus iustâ præconii librâ pensandis *Annalium Ecclesiasticorum* continuator celebris Raynaldus^t, post antiquiores Trithemium, Eiusgreinium, Xystum Senensem, Bellarminum, Possevinum, Haubertum Miræum, Bellarminique illustratorem Labbeum, atque ordinis Carmelitici Lezanam^u. Quibus consentit decimi quinti sæculi Scripitor Wernerus à Rollewink Cartusianus in *fasciculo Temporum*^x; castigandus tamen in eo quòd Guidonem de Perpiniano eum appellans, Cluniacensem deinde pro Elnensi vocat Pontificem; Helix autem alterius elogio donatum dimittit. Miræus quoque in errore est, dum Guidonis à Monte-Perpiniano; & Xystus, & Possevinus, dum Elvensis Pontificis, facili unius in aliam literæ mutatione, nomen & munus de eo prædicant. In re theologica ac philosophica reliquit posteris non contemnenda ingenii sui documenta, scribens

255. I. *Super octo libros physicorum Aristotelis*. Manuscriptum vidimus commentarium hunc Romæ in cœnobio Carmelitarum S. Mariæ Transpontinæ D. Rogerio de Armanaco nuncupatum, qui sic incipit: *Ex stirpe nobili atque regalibus emanans finibus, tandem præclarorum Comitum frondescit dignitate, &c.*

II. *In libros de anima. Questiones de anima* Trithemius appellat.

III. *In XII. libros metaphysicæ.*

IV. *Quod-*

go que Yo mucho amo è bien quiero: que todo esto que lo tengas tu en tu poridat fasta de hoi à treynta dias, que Yo me vaya à ty: è nos tornemos ános del mal camino que aviamos fasta aqui tomado: è tornemos à la fé del Justo Jesu Christo que creen los Christianos, que es verdadero Mexias prometido è conplido en la Ley. Post quæ habetur in codice, ultimo omnium loco, ANONYMI elegans *Orationis Dominicæ expositio* Hispana: Inc. *Algunos moros è judios dicen que tambien pueden ellos decir el Pater noster segunt su*

Seta, como nos los Christianos segunt nuestra Ley. El Obispo (pergit) de Jaén Don Pedro que fue catvo en Granada, por esta porfia dellos romano go esta oracion del Pater noster: por declarar que la non pueden decir, por el yerro en que son de ceguedat en la verdat conosciada. &c. Ioann. I. *Quotquot autem receperunt eum (non aliis) dedit eis potestatem filios Dei fieri &c.*

(1) In Bibliothecâ Arabico-Hispana Escorialensi Cl. Michaelis Casiri, nihil horum reperi.

^r Ut ipse scribit *Grandezas de Tarragona* cap. 42.

^s In *Expositio- ne Decreti.*

^t Tomo 15. ad annum MCCCXXXII. n. 28.

^u Tom. 4. *Annal. Carmelit.* anno MCCCXLII. num. 12. ^x Ad ann. MCCCCLIV.

IV. *Quodlibetorum librum unum. Quodlibeta sex* vocat Trithemius, & incipere ait: *In prima nostra disputatione.*

V. *Quaestionum librum unum.*

VI. *Super IV. libros Sententiarum.*

256. VII. *De perfectione vite* librum, tribus partibus, qui ms. inter Vaticanos, codice 1011. in membranis exstat, Ioanni Papæ XXII. nuncupatus, cum hoc titulo: *Incipit tractatus De perfectione vite, editus à D. Fr. Guidone Episcopo Maioricensi, ordinis B. Mariæ de Monte Carmelo.* Et in fine annotatur, *factum fuisse & completum eum in vigilia Natalis Domini anno MCCCXXIII. (1)*

257. VIII. *Concordiam Evangeliorum, sive Quatuor unum.* Exemplo veterum Patrum, qui eandem pangendi ex quatuor unum Evangelium legem sibi dixere. Prodiit Coloniae ex officina Petri Brachel anno MDCXXXI. in folio. Ms. asservatur in bibliotheca Thuanæa, ut Labbeus refert ⁷.

IX. *Expositionem in tria cantica*, Magnificat, Benedictus, & Nunc dimittis. Ioanni XXII. Pontifici: quæ edita fuit simul cum *Concordiæ* opere nuper laudato.

258. X. *Summam De hæresibus, & earum confutationibus.* Et hæc etiam Coloniae cum duobus proximè dictis prodiit operibus iisdem Brachelii typis, operâ & studio Fr. Ioannis Seineri Volkmartiani, Carmelitæ, professorisque theologiæ Coloniensis, post antiquiorem editionem Badii Parisiensem anni MDXXVIII. in folio. Huius operis meminit Ioannes Nider Dominicanus, sequentis sæculi Scriptor, libro 3. *Formicarii*; & eo laudato Bernardus Lutsemburgensis in catalogo *De hæresibus* lib. 1. cap. 14. Alphonso autem Castrensi nostro, qui eandem notandarum & refutandarum hæresum adornavit Spartam, non valdè hic placuit *Commentarius*:⁸ Quem tamen eo nomine multis arguit Ioannes Baptista Rubeus Carmelitarum, qui fuit Generalis Magister, in scholiis ad Thomæ Waldensis *Doctrinale*; averfatusque acre eius audaxque de Ioachimo abbate iudicium, hæreticum pleno ore vocantis, quem Ecclesia non improbat, Blasius Viegas in commentariis ad Apocalypsin ⁹.

259. XI. *Correctionem Decretorum*, Quam tribuunt ei Trithemius, & Alphonfus Venerus noster, & auctor *Indicis Scriptorum iuris*. Manu exaratus liber hic ex-

stat in Vaticana bibliotheca pulcerrimo caractere ac figuris descriptus, depictusque, idem ipse, ut credere par est, qui Cardinali Gaucelino, uti iam dicimus, fuit oblatus. Titulus nuncupatoriæ epistolæ, quæ prodit operis argumentum: *Reverendissimo patri in Christo, & domino suo domino Gaucelino divinâ providentiâ Episcopo Albanensi, sanctæque Romanæ Ecclesiæ Cardinali, Frater Guido eius humilis & devotus, Dei permissione Episcopus Elnensis, se ipsum &c.* Et paulò post: *Multorum denique amicorum importunè instantium precibus devictus, ut auctoritates novi ac veteris Testamenti, & sanctorum, quas Magister Gratianus in toto suo Decretorum libro allegat, suis locis inscriberem, & unde accepta sunt, fideliter denotarem: hoc certè opus absque præsumptione, innixus auxilio divinæ gratiæ, flagitantium caritate deflexus incipiam.* Hæc ille. Gaucelinus iste nepos fuit ex fratre Ioannis Papæ XXII. ab ipso Cardinalis & Albanensis Episcopus creatus. Hoc opus fortè significat Trithemius; quum scripsisse ait Guidonem librum quendam ad Cardinalem Albanensem, quin aliam inscriptionis notam adiungat. Aliud eiusdem operis exemplum servari Parisina in bibliotheca regia nuper eò illatum, docet Stephanus Baluzius in editionis Antonii Augustini *De emendatione Gratiani* admonitione quadam ad Lectorem in fine voluminis ^b. Idem Stephanus Baluzius ad manum habuit, Conciliorum magnæ editioni Labbeanæ accensendas ⁽²⁾.

260. XII. *Constitutiones & synodales Guidonis Episcopi Helenensis*, editas anno MCCCXXV. MCCCXXVI. MCCCXXVII. MCCCXXVIII. & MCCCXL. in quibus ait, *exstat decretum De immaculata conceptione B. Mariæ.* Hæc Baluzius, aut ex eo Labbeus, in *Synopsi Conciliorum historie* appendicis parte 3. ^c §. 3. ^d

XIII. *Epistolam ad Ioannem XXII. Papam. Utram invocantes demonem sint hæretici.* Hæc fuit sub Guidonis Carmelitæ Helenensis Episcopi nomine inter libros mss. Latinos Antonii Augustini Archiepiscopi Tarraconensis, ut constat ex eorum typis edito indice. Scripsit item, Possévinò teste, non Trithemio,

XIV. *Reprobationes operis Catalonici*: quod aliqui (ait Possévinus) Arnaldo de Villanova attribuunt.

XV. *De*

(1) Exstat item in Bibliotheca Regis Galliarum T. III. p. 404. cod. 3331. editusque dicitur in *Studio Parisiensi*; & eodem T. III. p. 437. cod. 360. & p. 541. cod. 4046.

(2) In Bibliotheca Regis Galliarum T. III. p. 597. in fin. cod. 3914. inscribitur: *Apparatus in Decretum Gratiani Guidonis de Perpignano* diciturque anno MCCCXXXIX. exaratus.

⁷ In Biblioth. manuscripta pag. 22.

⁸ Vide lib. 2. De hæres.

⁹ Pag. 184.

^b Pag. 642.

^c Edidimus nos primi in *Collect. Max. Concil. Hisp.* tom. 3. pag. 592. & seqq. CARDINALIS DE AGUIRRE. ^d Edit. Paris. MDCLXI. pag. 389.

261. XV. *De vita & moribus Christi* librum singularem eidem ab aliquo attributum, non facile admittimus; ineptiam tituli abhorrentes. In maiorem Bibliorum partem scripsisse eum quoque, sed quæ ad manum vix habeantur, ait Trithemius* (1).

* *De Script. Eccles.*

262. Minimè separandus est à Guidone Perpiniensi alius eiusdem familiae & gentis, vir literis etiam dignitateque spectatus, IOANNES DE CLARAVÒ, sive de CLARA-VALLE, ex quo Cataloniae oppido, sibi patrio, mutuatus nomen creditur. Attamen est qui ex Catalanis CLARA vocet. Carmelitarum ordinem assumpsit in provincia Provinciae, antequam in hanc & Narbonensem divideretur; Monspellicusque creatus doctor theologus, in huius urbis studio generali primus (primarium intelligo) lector fuit. Anno autem MCCCXXI. comitiis generalibus ibidem habitis praefuit electus in iis primus Narbonensis provinciae praefectus. Quo quidem administrato per triennium munere, non diu post, scilicet anno MCCCXXVII. à Ioanne Papa XXII. assumptus fuisse in Ecclesiae Bossensis, quæ in Sardinia est, Pontificium dicitur, atque in hac Sede diem anno MCCCXL. suum obiisse. Bossensem minùs rectè vocant Episcopum Gesnerus & Possevinus. Scripsit, ut fama est,

* Bofch. *Titols de honor de Catalunya* lib. 3. cap. 13.

263. I. *Commentariorum in libros Sententiarum* libros IV.

II. *Lecturas* alias libris duobus.

III. *Sermones* libris tribus, coram summis Pontificibus sui temporis Avenione habitos, Ioanne videlicet XXII. & Benedicto XI. qui obiit anno saeculi XLII.

264. Non seiungimus à Catalanis theologis iuriconsultos. Horum namque sub Rege Petro IV. alias III. qui patri Alphonso III. anno huius saeculi tricesimo sexto successerat, duo vixerunt eiusdem cognomentis, JACOBUS & GUILIELMUS DE VALLE-SICCA: illustrator uterque sive glossator *Usaticorum* (ita leges appellant) Barcinonensis urbis. Prior Jacobus, post Jacobum alium de Monte-iudaico anti-

(1) Anonymus Bibliothecae Carmelitanae Anrelianis MDCCCLII. edita Auctor, T. I. col. 583. tribuit Guidoni opus: *De virtutibus: quod appellavit* (inquit) *Ethica seu commentaria in VIII. Libros Ethicorum Aristotelis: idque M.S. in Regia Galliarum Bibliotheca cod. 3914. existare ait; eo tamen numero, non Guidonis Ethica sed Apparatus in Decretum Gratiani continetur, ut superiore nota dicebamus. In eiusdem certe Bibliothecae cod. 3228. T. III. p. 389. col. 1. legitur: Ibi continetur Guidonis Elnensis Episcopi Ordinis Carmelitarum Ethica. Nihil amplius. Præterea cum id opus ab Ano-*

quiorem, cuius iam meminimus, curæ huic incubuit, brevioribus commentariis contentus, ut colligitur ex iis quæ scripsit ad Usaticum: *Omnes homines* I. ubi & Jacobus Marquilles notat. Posterior Guilielmus, altero diligentior & laboriosior, magnusque in legibus patriis doctor, ab Antonio Olibano audit: *cuius sententia lubenter ab omnibus* (ait) *recepta est; qui & historiam Comitum Barcinonæ, totamque originem regalis profapiae enarravit in Usatico: Cum dominus Raymondus &c. Scripsisse hunc sub eodem Petro in Usatico: Princeps namque, testatur ipse, atque eius Cancellarius fuisse dicitur: uterque autem civis Barcinonensis fuit* (2).

265. Dionysii Portugalliae Regis, qui anno MCCCXXV. obierat, filius nothus hoc tempore quòde agimus maximè floruit PETRUS DE PORTUGALLIA, Comes Barcellensium (de Barcelos vulgò): qui cum esset literis extra fortis suæ morem instructus, præcipuo arsit historiarum amore, maximè Lusitanarum, sive Hispanarum; & cupidissimè illius partis, quæ veterum familiarum origines & successiones quibus flos nobilitatis constat, accuratè, nec sine magno fructu ac delectatione persequitur; describitque, huius studii, in quo non lectione tantum antiquorum codicum & instrumentorum à se consultorum, sed & plurium curiosorum hominum, quam corrogasset, operâ eum adiutum, simillimum vero est: reliquit nobis monumentum ære perennius, opus genealogicum præcipuarum Castellæ & Portugalliae familiarum nobilium: quod quidem opus esse maximè inter nos auctoritatis, eiusque absoluteionis & certitudinis, quâ maior vix dari possit, Ambrosius noster Morales, flos historicorum, cum omnibus aliis censet.

266. Huc ab omnibus nostris profapia- rum indagatoribus, quantumvis in schedis tantum manu exaratis tribus ferè saeculis legeretur opus, recurri mos & æquum fuit. Librum tamen ex archetypo archivi Ulyssipponensis descriptum Ioannes Bapti-

nymo inscribatur: *Commentaria in VIII. libros Ethicorum Aristotelis*; atque aliàs constat Philosophum X. de hoc argumento libros ad Nicomachum scripsisse: coniecerim pro *in VIII. Physicorum Aristotelis*, itrepisse in huius operis titulum: *in VIII. Ethicorum eiusdem libros*; neque posterius hoc diversum esse à priore scriptum.

(2) De *Usaticorum Barcinonensium Glossatoribus* atque *illustratoribus*, ac de utroque Valle-sicca dictum à nobis supra, hoc Libro cap. IV. n. 239. in *Iacobo de Monte Iudaico, seu de Mont-Ius.*

* Encl linage de Santo Domingo in l'Histor. tom. 3. Hisp. Hisp. Hisp.

ptista Labanha Lusitanus Christi militiæ eques, & Catholicæ Maiestatis archicofmographus, Lusitanæque suæ chronographus, propriis Notis & indicibus ornatum editionique paratum, apud heredes moriens reliquit: quem Excellentissimus D. Emmanuel de Moura & Corte-real, Marchio Castelli-roderici, Romæ, dum Philippi Regis nostri IV. legatum ageret, typis edi curavit Lusitanâ linguâ, quâ scriptus fuit, cum hac inscriptione:

Nobiliario de D. Pedro Conde de Barcelos, fillo do Rey D. Dionis de Portugal, ordenado e illustrado con Notas e Indices. Apud Stephanum Paulinum MDCXL. in folio. Eundem Castellanus à se factum prelo iterum Alphonsi de Paredes Matrirti subiecit anno MDCXLVI. cum Notis suis & aliorum, doctus vir & eloquens Emmanuel Faria de Sousa, & ipse Lusitanus. Asservantur exempla eius in diversis bibliothecis MSS. binumque exstat in ea quæ fuit Comitibus Villumbrosani (1).

267. Meminit huiusce operis adhuc tempore suo delitescens Andreas Resendius in epistola quadam ad Bartholomæum Quevedum Toletanum canonicum ^h. *Librum (ait) τῶν γενεῶν, aut prosapiarum, si mihi permittant Ciceroniani prisco uti vocabulo, nobilium Hispaniæ familiarum, quem Gaspar Barrerius in sua Chronographia promittit¹, antiquum esse scito; auctoremque eius Petrum Comitem Barcelensem, Regis nostri Dionysii nothum. Liber est etsi stilo rudi, ut illud erat seculum, lectione tamen non indignus. Comitiorem eum facere poterat Barrerius, cui non deest ingenium, & sermonis usus; novum facere non poterit, nisi plagio se involvat &c.*

268. Antonius Brandanus Cisterciensis, Lusitanæ post Brittum chronographus, lib. 10. *Monarchiæ Lusitanæ* cap. 4. ^k cuiusdam codicis meminit, olim in turri *do Tombo*, sive Ulyssiponensis regii archivi, exstantis, anno MCCCXLIII. scripti, quem ex temporis nota eiusdem Petri esse ab nonnullis colligeretur: in quem coniecisse is videbatur quicquid in præmissio iam opere genealogiarum seu Nobiliarii minus accuratè recte prius scripisset.

Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.

(1) In Bibliotheca Comitibus olim Ducis Olivariensis sub *Indice materiarum*, verbo *Linages*, p. 272. describuntur quatuor huius Nobiliarii exempla MSS.

(2) Quæ fides Bernardo Britto affirmanti adhibenda sit, diximus supra T. I. Lib. VI. cap. IV. n. 77. in *Laimundo de Ortega*; supersuntque dicenda alia in *Mendo Gomezio*, *Menegaldo Magistro*, & in *Petro Alladio* Lusitanis, infra inter Scriptores inserti temporis.

(3) HUC refero nonnullos huius XIV. sæculi incli-

Neque tamen exemplum Ulyssiponensis turris *do Tombo*, unde facta est huius operis editio, auctoris autographum vulgò existimant. Nec desunt ^l quibus minus placet, quampluraque de novo adiuncta & ab exscriptoribus perperam posita conqueruntur, cum veris aliis monumentis parùm convenientia. Controvertitur tamen, ne id omittam, de libri auctore ab iis qui præter hunc, alium, cui nomen quoque Petro fuerit, eiusdem Dionysii Regis filium reperire se in veteribus produnt memoriis: cuius rei auctorem habeo Bernardum de Britto *Monarchiæ Lusitanæ* primum formatorem, in elogio Regis Dionysii ^m (2).

269. Ipse tamen *Nobiliarii*, quisquis ille sit, compiler, inter Dionysii Regis filios nonnisi unius Petri Comitibus recordatur, minimè alterum silentio damnaturus, si unquam fuisset. Et huic forsan eidem Petro tribuere possumus *Carmen* linguâ patriâ scriptum mille versibus complectens, glossis etiam quibusdam additis, *De contentu rerum orbis delectantium*: quod impressum typis in Hispania cum hac inscriptione, Alphonsus Ciaconius in schedis ad universalem bibliothecam, quas penes nos habemus, laudat. Porro matrem Comitibus nostri Barcelensis Gratiam appellant, maiorisque vexilliferi Regis genitoris munus ei consignat: bis uxorem duxisse, & anno MCCCXLVII. vitâ iam defunctum fuisse absque prole aiunt: quo scilicet anno altera eius coniux Maria Eximina Cornelia in sepulcro Xixenensis regni Aragoniæ monasterii sese Petri Comitibus viduam diserte vocavit. Iacet ipse in Taroucano Cisterciensium monasterio quod à Lamecensi urbe duabus distat leucis.

270. Lusitanus & ille videtur, quem Augustiniani sodales suæ familiæ asserunt, ALPHONSUS DE PORTUGALLIA; scripsisseque *Interpretationem* seu *expositionem*, ut mos ferebat huius temporis, *Magistri Sententiarum*. Subdubitat tamen ingenuus vir Thomas de Herrera in *Alphabeto Augustiniano*, an ad hunc ordinem suum pertinuerit (3).

X

CA-

nantis Scriptores qui oculatissimi Nostri diligentiam fugisse videntur, nimirum *Milonem*, nescio quem, *Toletanum*, cuius in Bibliotheca Bodleiana *Clas. XVI. pag. 316. col. 2. n. 6673. inter codices Eliæ Ashmolei* extat: *Prognosticum de coniunctione facta anno MCCCCLVII. ITEM Marcum Canonicum Toletanum* (qui aliquantò fortassis antiquior est, & suo loco nobis excidit) Alcorani ex Arabico in Latinum interpretem, apud Lambec. *Biblioth. Vindobon. Lib. II. c. 8. pag. 979. sub n. CCCCIX.* & in Biblioth.

Re-

^l Prudentius Sandovalius *Chronica del Emperador D. Alonso* fol. 188. Marchio Mon. tit. belli *Memorial de su casa* pag. 116.

^m *Elogios dos Reys de Portugal. Ulyssipone* MDCIII. in 4.

^a Quæ est inter Resendii opera tomo 2. pag. 213. & *Hisp. illust.* tomo 2.

^b Fortè in eius Conimbricensis edit. anni MDLXI. fol. 163.

^k Laudatus à Labanha in *Notis* ad tit. 21. & 40. fol. 119. & 225.

CAPUT VI.

De ALPHONSO Castellæ Rege XI. sive ultimo huius nominis. De debellatis prælio quodam ab eo Mauris, in Hieronymi Surtæ historia error editionum annotatur. Huius Regis Chronicon Hispaniæ prosaicum aut metricum. Liber de venatione, De la monteria, & alius del becerro, eiusdem iussu & auspiciis formati. Quinam huius posterioris auctores. De IOANNE EMMANUELE Castellæ Infante, & eius opere historico, aliisque moralibus, ac variis. NICOLAUS ROSSEL Maioricensis, S. R. E. Cardinalis. De ANONYMO Scriptore Historiæ Hispaniæ ab initio rerum. Deque ANONYMO altero, seu potius ANONYMIS libri Del becerro vulgò appellati, auctoribus. De GUILIELMO PRÆPOSITI, sive DES-PABORDE, Catalano iuriconsulto. BERNARDO item Oxoniensi Episcopo. ÆGIDIO CARRILLO ALBOR-

Regis Galliar. Part. III. pag. 414. col. 1. sub num. 3394; necnon Tractatus Galeni De motibus liquidis à Ioannico pridem è Græco in Arabicum sermonem conversi, in eadem Biblioth. Part. IV. pag. 287. col. 1. sub n. 6865. de quo Noster infra inter Scriptores incerti temporis Lit. M.... ITEM Ferrarium Abellam Ordinis Prædicatorum Episcopum Barcinonensem ab anno MCCCXXXIV. ad MCCCXLIV. Quetiso, Echaro & reliquis eius Instituti Bibliographis indictum, qui anno MCCCXXXIX. in Synodo Dicecesana Barcinonensi Constitutiones edidit. Exstant in codice Escorialensi Lit. C. Plut. II. sub n. 7. (T. 1. p. 264.) Videndus de eo Cl. Matthæus Aymerichus Nom. & Ad. Episcopos. Barc. pag. 370... ITEM Franciscum Rufati Canonicum & Vicarium Generalem Barcinonensem, qui circa annum MCCCCLV. Constitutiones quoque Synodales edidit pro Domino Michael de Ricoma Episcopo Barcinonensi in remotis agente, in Escorialensi antea laudato codice c. II. sub n. 7. superstites... ITEM Arnaldum Terreny Ecclesiæ Elnensis Sacristam circa annum MCCCCLXX. scriptorem Tractatus De celebratione Missarum, ac De Horis canonicis, qui habetur in Bibliotheca Regis Galliarum Part. III. pag. 60. col. 1. n. 731. Du-Pinius Tom. II. Des Auteurs du XIV. siècle c. 5. hunc Arnaldum Guidonis Terreny sive de Perpiniaco Elnensis Episcopi ex fratre nepotem existimat, Iurisque Doctorem vocat, scripsisseque ait præterea: *Questiones Theologicas compilatas Avenione* circa annum MCCCCLXXIII.... ITEM Berengarium de Valle Arenosa Hispanum Carmelitam qui *Commentaria in varios Sacra Scripturæ libros* edidisse dicitur à Ludov. Iacobo de Sancto Carolo in Biblioth. Carmelit. apud Fabric. med. & inf. T. I. pag. 214. ITEM Guillelmum Sedacensem, sive Sedasærium (Lemosinis Sedacer, quod iisdem idem valet ac *Incerniculatorum faber*) Carmelitanum, ab Anonymo Aurelianensi eius Instituti Bibliographo Tom. I. col. 607. ad annum MCCCCLXXVIII. relatum, seu Scriptorem Summæ Sedacinae totius Alchimie, libris II. in Bibliotheca autem Escorialensi Lit. g. Plut. II. sub n. 5. (T. II. p. 13.) existat: *Guillelmi Sedacensis sive Sedacerii de Ordine Sanctæ Mariæ de Monte Carmelo existentis in exilio sui Ordinis, Summæ totius artis Alchimie ab Auctore Sedacina, dicta*. Sic Auctor in prioris libri exordio: *Cum enim acerbis*

NOZIO Cardinali, Archiepiscopo Toletano, præter summam ex rebus gestis laudem, Scriptoris laus è Constitutionibus Ægidianis, aliisque ab eo formatis consignatur. Fundatio collegii S. Clementis Hispanorum in Bononiensi urbe. De ANONYMO auctore historiæ Latine S. Ioannis Pinnatenfis in Aragonia. De ALPHONSO DE VARGAS Toletano, Hispalensi antistite. De IOANNE DE CARDALHACO Archiepiscopo Bracarenfi. IACOBUS DOMINICI Dominicanus. IOANNES BALLISTARIUS, FRANCISCUS DE BACHONE, & BERNARDUS OLLERIUS, Carmelite. De ABEN-AGATIN Mauro, eiusque operibus.

271. **D**UOBUS etiam aliis regiis Scriptoribus caput hoc inchoabimus, qui per hæc tempora summam rerum nostrarum, secundum suam quisque eorum

& cephalicis adstrictus, per leones, serpentes, & dracones mei sacri Ordinis, quibus sine damnatione intellectiva & perditione suppositi non poteram contradicere :: dedi locum diabolis, serpentibus & draconibus, & eorum sequentibus, abdicando suppositum meum à corporali societate eorum &c.... ITEM Ferdinandum Vaccæcapitis (Cabeza de vaca) & Paschasium Garfiam Decanum Auriensem, Ioannis Castellæ Infantis ad Ludovicum Ducem Andegavensem anno MCCCLXXVIII. Legatos: quorum existat oratio apud Edm. Martene Tom. II. Collect. vet. script. & mon. pag. 1502... ITEM Petrum Archiepiscopum Hispalensem huius nominis secundum (Gomezus Albornozius, an Gomezus Barrosus, qui ei Sedi ab an. MCCCCLXXI. ad MCCCCLXXV. præfuere, incertum; & puto priorem sive Albornozium esse, qui in mox laudando codice anno MCCCCLXXII. immortuus dicitur. Vid. Noster infra in Script. incert. temp. Lit. p.) cuius in Regiæ Bibliothecæ Matritensis codice chartaceo formæ IV. existat opus Hispanicè inscriptum: *De la justicia de la vida espiritual de todos los hombres; è de la perfeccion de la Iglesia militante, è la onestad de la vida corporal*; & in Comitibus olim Ducis Olivariensis Lit. P. MS. pag. 221. *Vita animarum Hispanicè MS. Fol. 1. II. 2.* cuius operis meminit Noster Script. incert. tempor. in eo; ac demum scripsisse dicitur: *La peregrinacion de su vida*, sive: *De rebus ad se pertinentibus ab anno MCCCCLIII.* ut auctor est Ægidius Gonzalez Dayila *Theatro Eccl. de Sevilla T. II. p. 57.* quod opus in Bibliotheca Sanctæ Ecclesiæ Toletanæ servari ait... ITEM Innominatum Episcopum Hispanum, qui ad annum MCCCCLXXX. scripsit: *Reportorio de la Historia general del mundo desde su creacion asta el gran cisma de la Iglesia*, metro Hispanico ogdoasticho è senariorum genere, cuius specimen sistere placet:

*E fue su comienço (schismatis videlicet) quando contesciera
El año de mil è trescientos è ochenta,
Por ser la primera eleccion violenta
A la qual dixieron no ser valedera
Los Cardenales en esta manera,
Diciendo que avian elegido al Urbano
Por miedo que ovieron del Pueblo Romano,
E per esso fue la eleccion postrimera;*

quæ

rum conditionem, tractavere. Alter est ALPHONSUS Castellæ & Legionis Rex, huius nominis vulgò XI. aliis XII. certè ultimus, appellatione *Iustus*, atque etiam *Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

Conquestor: quem etiam in more est vocari^a ab insigni de Mauris victoria in Bætica ad fretum ab eo reportata iuxta Salsum fluviolum. Natus hic è Ferdinan-

^a D. Alonso el de la batalla del Salado.

X 2

do

quæ penultima est universi operis octoas: in Escorialensi codice, *Lit. h. Plut. II. n. 22.* (T. II. pag. 90.) Sunt qui hoc opus *Alonso de Sancta Maria*, sive *de Cartagena*, Pauli Burgensis filio, adscribant: quod si verum est, ad sequens sive ad XV. sæculum pertinebit; cum is Alfonso anno MCCCCLVI. die XII. Iulii diem suum obierit. In alio Escorialensi codice *Lit. X. Plut. II. n. 17.* (T. II. p. 424.) habetur eiusdem operis atque eodem metri genere continuatio usque ad Callixti III. & Pii II. tempora sive ad annum MCCCCLVIII... ITEM *Magistrum Alexandrum Hispanum*, nescio quem, cuius opuscula: *Melleus liquor Physicæ artis: Vita Beatissimæ Virginis MARLÆ*, & *Conversio Sanctæ Catharinæ Virginis & Martyris* habentur in Regiæ Bibliothecæ Matritensis codice sæculi XIV.... ITEM *Magistrum Petrum* (absque cognomento) auctorem Hispanici operis: *Del consejo, y consejeros de los Principes para su buen gobierno*, in Escorialensi sæculi, ut videtur XIV. *Lit. Z. Plut. III. sub n. 4.* (T. II. p. 331.) exstantis, atque in Regio Matritensi alio eiusdem sæculi LVI. foliis constante, in quorum sexto hæc leguntur: *E Yo Maestre Pedro poniendo los ojos del corazon en esta palabra del Sabio: è demas pensando que los omes en este mundo por sabios & por entendidos & por poderosos que sean, non pueden venir en el su acorro & syn consejo unos de otros &c.* Et in eiusdem folii textu averia: *Pues Yo queriendo fablar del consejo & de los consejeros &c.* Diversus autem omnino hic *Magister Petrus* est à cognomine Toletano Alcorani ex Arabico in Latinum sermonem interprete, cuius Noster meminuit suprâ *Lib. VII. cap. V. n. 94.*... ITEM *Vascon Ramirezium de Guzman* Archidiaconum Toletanum, cuius in Regiæ Bibliothecæ Matritensis codice inscripto: *Vade mecum*, sæculi ut videtur XIV. folio 98. habetur eximia ad Ioannem I. Castellæ Regem *Epistola nuncupatoria Hispanica versionis dialogi Lucianæi* in quo Alexander Annibal & Scipio de bellicæ gloriæ laudisq. primatu coram Minoe disputant... ITEM *Ioannem Figuerolam* Equitem Valentinum patriæque Metropolitanæ Ecclesiæ Canonicum, qui ad an. MCCCXCVII. Latine scripsit: *Adversus Iudeos & Thalmudem*. Exstant tria insignis huius operis membranacea satisfique spissa volumina formâ folii in Bibliotheca eiusdem Ecclesiæ, sæpius à me contrectata, in quibus Auctor & eximium Theologum, & Hebraicè non vulgariter doctum, inque Hebræorum scriptis verfatissimum sese prodit. Videndus Ximenus noster *Biblioth. Valent. Tom. I. pag. 14.*... ATQUE his quos modo retulimus adiungi debent *Henrici Secundi* Castellæ Regis Constitutiones in Comitibus Burgensibus, Taurenibus, Complutentibus, ac Toletanis; necnon *Ioannis Primi*, in Burgensibus, Soricensibus, Vallisoleranis, Segovienibus, Briviescanis; & *Henrici Tertii* in Matritensibus anno MCCCXCI. ac duobus sequentibus editæ, quarum omnium exempla exstant in Escorialensi codice *Lit. Z. Plut. I. sub n. 6*; atque in alio *Lit. I. Plut. II. sub n. 9.*... *Ferdinandi Episcopi Carthaginensis* constitutiones alie in Synodis Dicecesanis XV. Aprilis MCCCCLXXXIV... XIV. Aprilis MCCCCLXXXV... X. Aprilis MCCCCLXXXVIII.. XXVIII. Apr. MCCCXCII.. ac demum XXIII. Aprilis MCCCXCV. promulgatæ.

SED NONDUM me hinc abire sinit scrupulus de egregio huius sæculi excantis Scriptore Anonymo Hispano è Prædicatorum Ordine, incertæ Sedis Episcopo, quem ferunt, Plutarchi *Chronica*, id est *Illustrium virorum παράλληλα*, è nativo pridem in vulgarem Græcorum sermonem conversa, in Hispanam dein Aragonensium dialectum transluisse. Atque huius rei auctor est Cl. Ioannes Andreus sæpius à nobis laudatus, qui in priore Epistolarum ad Carolum fratrem volumine, anno MDCCLXXXVI. Martii edito, *Epist. IV. pag. 86.* de nonnullis Italicis quos Florentiæ viderat codicibus loquens, hæc habet: *Dicen pues estos codices (de los que solo en esta Bibliotheca del Subdecano Riccardi hai tres diferentes): que la Cronica de Plutarco (assi llaman al libro de los Varones Ilustres) fue traducida de Gramatica Griega (esto es de Griego antiguo, & como dicen, Literal) en Griego vulgar, por un Filosofo llamado Domitritaldiqui, y del Griego en Aragonés por un frayle predicador Obispo de Tudernopoli (aqui varían los codices, diciendo uno Tudernopoli, otro Ludernopoli, otro Ludernopoli y otro Andrinopoli) muy suficiente Griego, grande Historiador y experto en varias lenguas: por mandado (pergit) del M. R. en Cristo Padre y Señor Messer fray Juan de Eredia por la gracia de Dios Maestro y Señor del Hospital de San Juan de Jerusalem &c.* Quæ postrema verba memoriam animo meo refricant operis inscripti: *Secretum secretorum Aristotelis* à Philippo Clerico Patriicii filio ex Arabico in Latinum conversi, in Bibliotheca Escorialensi *Lit. f. Plut. III. n. 1.* (T. I. p. 493.) exstantis, cuius nos suprâ, *Lib. VII. sub fidei capitis I. pag. huius Tom. 6. in not.* meminimus; nam & Hispano-Aragonensis eius operis è Latino sermone translatio, eiusdem Bibliothecæ, *Lit. Z. Plut. I. sub n. 2.* itidem *Ioannis Fernandez de Heredia Magistri Ordinis Sancti Ioannis Hierosolymitani iussu & auspiciis* facta dicitur; necnon Hispano-Aragonensis alia è Latino *septem Pauli Orosii* Librorum, Valentia in Bibliotheca insignis Collegii Sanctiff. Corporis Christi, in membranaceo magnæ molis codice, in cuius fronte Magistri Ioannis Hierosolymitani effigies, *bifurcata*, qualem eum Petrus Amelius (1) & Vertotus (2) depinxere, *barbâ*, & gentilitium Herediarum stemma conspicitur. Varietas autem Italicorum codicum in designanda Episcopali Anonymi de quo agimus interpretis Sede, monstratque & vix Geographis audita urbium *Tudernopolis*, *Ludernopolis*, & *Luderoopolis* nomina, antiam nobis conciliendæ præbent; num. pro: *Tudernopolis*, quemadmodum in altero illorum legitur; *Tripolis* restituendum sit. Ac si non vana est coniectio, facit nos manuducet ad *Guidonem* (Nerei) *natione de Valentia civitatis Tripolis* (Africa an. Syria?) *gloriosum Pontificem* (3); cui Philippus ille quem prædiximus Clericus Latinam ex Arabico libri *Secreti secretorum Aristotelis* versionem (ex qua Hispano-Aragonensis iussu Magistri Ioannis Hierosolymitani facta descendit) in prælaudatis codicibus Escorialensibus nuncupasse dicitur; hoc tamen admissio is Philippus, quem nos olim ad sacri belli tempora ex coniectura referebamus, unâ cum Guidone Episcopo ad sæculi demum XIV. exitum retrahendus erit. Et quidnè etiam, cum & libri *Secretorum Aristotelis*, &

(1) *In Itinerar. Gregorii XI. Avenion. Romam à Papirio Massimo & Abrahamo Brovio edito, T. XIV. ad annum MCCCCLXXXVI. ap. Iac. Bosium lib. III. Histor. Meliten.*

(2) *Hist. des Chev. Hospital. lib. V. T. II. p. 79.*

(3) In Escorialensi codice *Lit. I. Plut. I. sub n. 27.* vocatur *Guido Nerei de Valentia*. T. III. pag. 248.

Pau-

do IV. & Constantia Dionysii Portugalliae Regis filia anno huius sæculi undecimo, proximè sequenti anniculus genitori successit. Cumque iustæ esset ætatis factus, rebus strenuè domi & contra hostes gestis, Alphoncini nominis celebritatem propagavit; neminique eorum, quibus fatalis hæc virtutis & gloriæ appellatio contigit, inferior fuit.

272. In ea quam diximus pugna, iunctis exercitui suo Portugalliae, quas ipse Rex Alphonfus IV. ducebat, copiis, immensam Albohaceni Marochii & Aben Iosephi Granatæ Regum aciem Tarifam obsidione cingentem (quam ad septingentorum & amplius millium ascendisse, vulgaris fama est): quatuordecim tantum equitum, ac viginti quinque millibus peditum III. Cal. Novembris anni MCCCXL. perfregit fugavitque, ducentis, ut aiunt, millibus cæsis, & innu-

meris captis: de quo consuli æquum est historias^o; quibus adiungo libens summi viri, & ad posteritatem omnem commendati, D. Ægidii Carrilli Albornozi, qui proelio interfuit, Antistitis iam eo tempore Toletani, postea S. R. E. Cardinalis, & Pontificii patrimonii recuperatoris inclyti, quandam epistolam, Ambaldo Tusculanensi Episcopo (potius Annibaldo, cognomine de Ceccano^p) S. R. E. Cardinali directam: quæ à Philippo Labbeo in *Chronico Rothomagensi* volum. 1. *Bibliothecæ novæ* mss. librorum^q, non ita dudum edita fuit.

273. Neque miraculo vacat tantam hostium stragem viginti quinque dumtaxat Christianorum militum cæde constitisse. A quo quidem numero (ne id prætermittamus valdè notâ dignum) quamvis Hieronymus Surita dissentire videatur, observante Raynaldo, & Ciac-

^o Garibay lib. 14. *Compendii Histor. Hisp.* cap. 15. Mariana lib. 16. cap. 7. Surita lib. 7. *Annal. Arag.* cap. 53. Raynaldus *Annal. Eccles.* tom. 16. anno MCCCXL. num. 16. ^p Ut constat ex *Hist. Pontif. & Cardinal.* in Ioannis XXII. creat. 4. ^q Pag. 388. ad annum MCCCXL.

Pauli Orosii historiarum versiones Hispano-Aragonenses sint, iussuque Magistri Ioannis Hierosolymitani factæ dicantur, utramque ad eundem *Tudernopolitanum* seu *Tripolitanum* antistitem, Ioanni ut videretur Magistro valde familiarem, referamus? Lubrica hæc sunt fateor; atque optandum sanè, quod vel exigua nobis ad manum esset Aragonensis *Plutarchi* *Chro-*

nicorum versionis portio, cum libri *Secreti secretorum Aristotelis*, cumque *Pauli Orosii Historiarum* versionibus Aragonensibus conferenda. Utraque hæc certe seu phrasin & verba, sive orationis structuram consideres, illicò germana eiusdem parentis proles esse dignoscitur, ceu subiecta docent specimina.

Aragonensis libri *Secreti Secretorum* versio, è codice Escorialensi

Lit. Z. Plut. I. sub num. 2.

Libro de Secreto secretorum el qual compuso el grant filosofo Aristotiles. A su Senyor muit scogido & muit noble en honra de la religion christiana GUIDO varon noble de la Ciudad de Valencia alabado Princeb. Phelipe muit chico de los suos letrados &c. Et in prologo: El qual (Magister scilicet Ioannes Hierosolymitanus) considerando que las cosas contenidas en esti present volumen podrian con el favor de Dios redundiar en muit gran provecho & sobirana victoria de la Christianidad & ensalcamiento de la nuestra Fee Catolica mandò screvir aquesti present libro &c.

Nec dissimulandum in prælaudato codice Escorialensi Z. I. sub n. 2. haberi ANONYMI scriptum alterum patriâ itidem Aragonensium dialecto, atque hoc titulo: *Rams de flores*, cuius auctor in prologo: *Al qual libro (inquit) hè posado nombre Rams de flores: por asin como lo ram es bello por las flores: asina questi libro es bello por la flor de los dichos que hè son queriendo ressemblar à la abella la qual de diversas flores plega & compila la miel & la departex en bresca &c.* Continet autem flores sententiarum è sacris Bibliis, Patribus & Philosophis.

Neque demum prætereundam hoc loco existimò non vulgarem Magistri Ioannis Ferdinandi de Heredia commendationem, à propagator scilicet per Italiam & ubivis literarum & maxime patriæ Aragonen-

Aragonensis libri *Pauli Orosii Historiarum* versio, è codice Bibliothecæ Collegii Sanctiss. Corporis Christi Valent.

Esta es la taula è sumaria annotaciò de los libros rubricas è capitales del libro que Paulo Orosio de la nacion de Spanya famoso poeta & ystorial copilò à instancia è mandamiento del bienaventurado sant Agosti ::: Et por ende el muit reverendo en Xpo. padre & senyor Don frai Iohan Fernandez de Eredia por la gracia de Dios Maestro de la Orden de sant Iohan de Irlm. veyendo & considerando que aquesti florient memorial & sumario document de los judicios de Dios à muchas personas de diferentes profesiones & condiciones è maiorment à aquellas que non eran instruidas en sciencia era ignoto & non res menos quasi non sabido nin oido: por tanto el dicho Senyor &c. ::: El primer titulo reconta de que tracta aquesti libro: & fizo esti libro repartido en siete libros &c.

sis dialecti cultu: quam laudem ignorasse, aut viro fortissimo nec pace minus quam bello inclyto invidisse videntur rerum Melitensium Historici; immo etiam Hispanis Scriptoribus iure accenseri debuit, cuius hodieque extant atque observantur: *Leges & Statuta Sacri Ordinis Sancti Joannis Hierosolymitani in Comitibus eiusdem generalibus edita*, ut apud Bosium legimus (1); ac de iis Vertorus (2): *Nous avons (inquit) de lui d'excellentes loix, ou pour mieux dire de sages ordonnances, qui se conservent (f. s. observent) encore, dans le Livre de Statuts; & qui font voir son zele, & combien il étoit habil dans le gouvernement.* Vid. de eo Mehus in *Ambros. Camald.* & Col. *Salutatus* ap. Cl. Andreum. l. c. pag. 87.

(1) *Istor. di Malta* lib. IV. ad annum

MCCCXCVI.

(2) *Hist. des Chev. de Malt.* T. II. lib. V. p. 111.

* De Vitis Pontif. in Clement. VI. & Agidio Albornozio Card.

* Mariana lib. 11. cap. 24.

* En las Noticias à los Obispos pag. 220.

* Lib. 3. cap. 42. & lib. 4. cap. 5.

conio *, viginti quinque millia Christianorum desiderata referens : operarum tribuendum hoc errori est , ut pro *viginti quinque , viginti quinque millia* nunc legamus. Qui error ex iis quæ statim adiungit manifestè coarguitur , prælium hoc alteri de *Vbeda* cognominato , quod Alphonfus VIII. anno. MCCXII. profligavit *, in quo non maior quàm viginti quinque Christianorum numerus desideratus fuit , aliis quindecim supra centum affirmantibus , omnino exæquans. Idque ipsum censuisse eum , ex *Indicibus rerum Aragonensium* , in quibus incruentam vocat hanc victoriam , planè confirmatur. Tantum valet ad deterendam quantumvis maximam gloriam , vel levissimus typorum lapsus. Sed iam receptui canere opus , gloriosissimi triumphii recordatione extra rem vagantibus.

274. Obiit diem suum Alphonfus pestilenti morbo , dum Calpen freti urbem (*Gibraltar* hodie) obsideret , xxvi. die Martii anno MCCCL. ætatis suæ tricesimo octavo. Cui quidem attribui communi solet famâ *Historia* quædam *generalis Hispaniæ* , alia prorsus ab ea quæ Alphonfi X. Sapientis proavi huius nostri nomen præfert , quantumvis utramque pro una habuerit Sandovalius Episcopus Pampilonensis †. Certè hanc diversam à *Generalì* vulgari *historia* (*Alphonfi*) Sapientis agnovit , & per eam profecit, Florianus Docampus: qui unam & alteram in prologo *Hispaniæ* sui *Chronici* omnium aliarum copiosissimas diffusissimasque rerum nostrarum historias esse ait; qui & aliis in locis † eius testimonio utitur. De hac senserit fortassè melius quàm de alia D. Ioannis Emmanuelis historia, cuius statim mentio fiet, Ambrosius Morales lib. 13. *Chronici Hispaniæ* cap. 4. habere se in membranis exaratum antiquissimum Hispaniæ Chronicon anno MCCCLIV. quod ibidem legitur , scriptum , referens. Agnovit etiam hoc Alphonfi opus nonnusquam esse Garibaius lib. 14. cap. 1.

275. Neque negamus verosimilius esse huius Regis iussu & auspiciis potiùs , quàm ab illo hunc exantlatum compilan-

dæ historiæ laborem fuisse : quod itidem de Alphonso seniore, dictaque eius historia , loco suo monuimus. Sed cum non nisi eorum duorum nomine utramque consignatam habeamus : regio titulo inscribere fas & æquum fuit. Diversum autem quid à laudato opere , si Deo placeat , Gundisalvus Argote de Molina significare videtur , dum in *Bætici Nobilitatis* * commentario libris manuscriptis, quorum ope hunc confecisset laudatis , accenset *Chronica en coplas redondillas* , por *el Rey Don Alonso el ultimo* : hoc est, Chronicon versibus Hispanæ linguæ vernaculis ab Alphonso Rege ultimo compositum. In quo tam disertè notando opere, ut metricum non verò profaicum fuerit, virum diligentissimum ac veritatis amatorem vix falli potuisse credimus. Atque hoc quidem historico-musicum opus quin Alphonso ipsi Regi haud ineptè tribuamus, nullam invenimus rationem. Planè neque hanc, nec alteram pede liberam historiã hucusque formis impressam vidimus.

276. Eiusdem quoque Regis Alphonfi munitus appellatione fuit, sive ab eo, sive ab alio confectus, liber *De la monteria*, sive *De venatione* : quem illustratum à se idem Gundisalvus Argote Hispali MDLXXXII. in folio, Andreae Pefcioni typis subiecit; Gallique iam, Labbeo teste in *Bibliotheca nova manuscripta* †, sermone suo verterunt (1).

277. Hoc etiam iubente Alphonso liber alius confectus est & publicâ notâ insignitus, qui *Del becerro*, hoc est, *vitulinus*, vulgò audit. Cuius auctores fuerunt GUNDISALVUS MARTINI A PEÑAFIEL, & LAURENTIUS MARTINEZ, eiusdem oppidi, anno ut dicitur MCCCXL. ab iis cœpti, & MCCCLII. regnante iam Petro, absoluti. Quo scilicet describi placuit veluti in albo publico nobilium totius Castellæ hominum nomina, atque item oppidorum, in quibus vel natales vel patrimonia sortiti essent. Liber hic ex sanctione Elisabethæ Reginae, quæ hodie lex est 5. tit. 15. libri 2. *Recopilationis* apud Cancellarium, uti vocat, Pinciani oppidi esse debuit. Hodie tamen in Septimancensì servatur archivo regio.

Al-

(1) Existat elegantissime scriptus in Bibliotheca Escorialensì *Lit. Y. Plut. II. n. 16.* (T. II. p. 365.) Item n. 19. eiusdem *Literæ & Plutei*, in quo habetur Pars II. *De los montes de Castilla, Leon, Galicia, Asturias, y Andaluzia, en que se encuentran caza de puercos, venados, ossos, y otras animalias: de sus bocinas & armadas.* ITEM Eiusdem: *Institutio equestris Ordinis de la Vanda; eiusque Constitutiones & ritus, cum priorum eiusdem*

militum catalogo. In Escorialensì *Lit. Y. Plut. II. sub. n. 13.* ITEM: *Comitia Vallisoleti* celebrata MCCCXXV. *Matritensia* MCCCXXXIX. *Segovienfia* MCCCXLVII. *Compluten.* MCCCXLVIII. ITEM Binæ *Leges De adulteriis ac De furtis* ad Toletanos qui eas sibi petierant directæ anno MCCCXL. In Escorialensì *Lit. Z. Plut. III. sub n. 18.* per multaque huius generis alia.

* *Nobleza de Andalucia*, in principio.

† Pag. 301.

278. Alphonsi huius cognatus fuit IOANNES EMMANUEL, Emmanuelis Infantis filius, B. Ferdinandi Castellæ atque Legionis Regis nepos, Villenatum princeps, ac Dux de Peñafiel, cuius ex Beatrice Sabauda filiam Ioannam Henricus II. Castellæ ac Legionis Rex uxorem duxit: vir suo tempore in paucis clarus, regis stirpis, divitiarum ac dignitatis multarumque animi & corporis dotum prærogativâ, unâ dumtaxat maiestate Regum Ferdinandi IV. atque eius filii Alphonsi, quos adulta ætate adeptus fuit, minor. Ferdinando certè Archioconomus (*Maiorem domûs* olim Gallia, & nunc nos appellamus) atque à consiliis erat, cum in vicem fato functi Regis Alphonsus eius filius ante annum in lucem editus succedens, plurium regii sanguinis principum, atque in his Ioannis huius ambitiosos gerendi regias vices conatus (1); atque itidem sui compos factus, iam amicum eum & fidelem, iam aversum & hostem, iuxta momenta rerum varia, expertus fuit.

279. Sibi tandem constans Emmanuel noster à Regis latere nunquam discedere, virtutis bellicæ laudem in proeliis omnibus ante alios reportare, Mauris hostibus terrore esse. Quamquidem toto vitæ tempore amplissimè atque honestissimè partam belli sudore gloriam honestis æquè pacis artibus cumulavit: poeta, si quis alius eorum temporum, genio & ingenio præstans, philosophiæ morum, & civilis regiminis doctrinâ excellenter instructus. Multa composuit soluto, ligatoque numeris sermone, quorum omnium uno fruimur edito libro, cui titulus:

280. I. *El Conde Lucanor*, instar dialogi: opere consiliorum moralium, & frugis rerum pleno: quem retenta, uti decuit, antiqua auctoris phrasi, Gundifalvus Argote de Molina, inter præcipuos antiquitatum nostrarum vindices, Hispani anno MDLXXV. in lucem edidit: adiunctis & Vitæ Ioannis nostri, & nobilissimæ inter nos ab eodem derivatæ familiæ *de los Manueles* successione, atque item *discursu* quodam *De Castellana eius temporis poesi*. Hunc iterum edidit Matriti Ioannes Diaz de la Carrera anno MDCXLII. in 4.º Cetera adhuc latent à viro clarissimo relicta monumenta, nempe

(1) Videtur nonnihil deesse ut constet huius periodi sententia, quam alioqui pronum est divinare.

(2) Lege: *Libro de los enjefios*, Latine *De ingeniiis*, qua voces nostrates, *machinas*, bellicas sci-

281. II. *Sumario de la Chronica de España*, tribus libris: quorum primus DV. secundus CCCXXV. tertius tandem CCCXLI. capitibus constant. Absolvitur ultimum beati Ferdinandi Regis, auctoris avi, morte. Verè autem summarium; quia, ut ipse ait², compendium Alphonsinæ *Generalis est historiæ* amplioris. Matriti hanc in bibliotheca D. Christophori de Zambra Calatravæ militiæ equitis manu exarata olim vidimus, & nuper apud Marchionem Mondexarensis, licet acephalam; laudatque Gundifalvus idem Argote, è libris unum, quibus mss. ad utilissima & accuratissima componenda, quæ vel in lucem edidit vel aliquando meditabatur edere monumenta, uti se, monere nos voluit.

282. Diximus in superiore Alphonsi Regis elogio, non Ioannis hanc, sed istius Alphonsi auspiciis formatam historiam videri Ambrosium Moralem ad manum habuisse: quam is, tamquam si Ioannis esset, lib. 13. cap. 4. & 28. historiæ suæ laudat. Cui quidem compendio Gundifalvus Argote sæpè iam dictus adiungit sequentia opera, quæ relicta ab auctore fuisse ait in cœnobio S. Pauli ordinis Prædicatorum, quod in oppido *Peñafiel* Castellæ veteris, in quo tumularetur, vivus sumtibus suis ædificari fecerat, nimirum

283. III. *Libro de los sabios*. Liber *sapientum*.

IV. *Libro del Cavallero*. Quod interpretor, librum *De milite qui equo meret*.

V. *Libro del Escudero*. Hoc est, *De pedite*.

VI. *Libro del Infante*. Idest, *De Regis filio*.

VII. *Libro de Cavalleros*. Fortè *De re equestri*.

VIII. *Libro de la caza*. Hoc est, *De venatione*.

284. IX. *Libro de los engaños* (2). Scilicet, *De fraudibus dolifve*. An verò *stratagematibus*?

X. *Libro de los Cantares*. Carmina videlicet, quæ quidem editurum se post publicatum *Comitis Lucanoris* laudatum antea opus, idem Gundifalvus in se recepit².

XI. *Libro de los Exemplos*. *De exemplis*.

XII. *Libro de los Consejos*. *De consiliis*.

285. Iacet in prædicto cœnobio S. Pauli *de Peñafiel*, sub hoc epitaphio:

AQVI

licet, *hydraulicas*, *tormentarias*, *dynamicas*, nimirum quibus moles maximæ facitè quoquò velis impelluntur aut elevantur, significant, ut nota sequenti.

² In prologo.

² In discursu sobre la poesia Castellana.

AQVI IACE EL ILVSTRE SEÑOR D. IVAN MANVEL
FIJO DEL MVI ILVSTRE SEÑOR INFANTE D. MANVEL
Y DE LA MVI ESCLARECIDA SEÑORA DOÑA BEATRIZ
DE SABOIA, DVQVE DE PEÑAFIEL, MARQVES DE
VILLENNA, ABVELO DEL MVI PODEROSO REY, Y SE-
ÑOR DE CASTILLA, Y DE LEON, D. JUAN PRIMERO
DESTE NOMBRE. FINO EN LA CIVDAD DE CORDOVA
EN EL AÑO DEL NACIMIENTO DE NVESTRO SAL-
VADOR DE MCCCLXII.

Sed nonnisi circa annum MCCCXLVII. quamvis inscriptus hic reclamet lapis diu post mortem positus Ioannis nostri, decessisse eum ex historiis constare, idem ait Gundisalvus Argote, ex quo quicquid hactenus de viro inclyti nominis dictum fuit, accepimus (1).

286. Post virum principem laicum, principem virum Ecclesie laudabimus, NICOLAUM ROSSEL videlicet, S. R. E. Cardinalem ab Innocentio VI. Papa anno huius seculi LVI. Avenione, ubi tunc Pontificum aula erat, creatum. Balearium maiorem insulam hic patriam habuit: in quo conveniunt Vincentius Mut in *Historia regni Balearici* tom. 2. lib. 8. cap. 6. & lib. 11. cap. 4. Hieronymus Surita lib. 9. *Annalium* cap. 6. Balthassar Porreñus in *elogiis Pontificum & Cardinalium Hispanorum* mss. Ciaconius autem, atque eum secuti Dominicani, Lopez Monopolit. Episc. *Histor. Ord. Præd.* par. 4. Fontana in *Monumentis Dominicanis* ad annos MCCCL. MCCCLI. MCCCLVI. quorum institutum professus fuit, nonnisi Tarraconensem appellantes, de patria in Aragonie Regum ditone, quod nomen à Tarracone dictum urbe quidam pro comperto habent, intelligendi sunt.

287. Præfectus fuit Aragonie provincie, simulque Inquisitor Generalis ingentis famæ ac meriti gratieque apud Petrum Regem IV. à quo postulatum ei purpureum fuit Cardinalitium schema: quod

(1) Exstat in Regia Bibliotheca Matritensi eximius Joannis Emmanuelis *Exemplorum* Codex Hispanicus, auctori non modo synchronus, sed eo, ut videtur, superflite exaratus: in cuius prologo habetur operum ab eodem eatenus editorum catalogus, hoc titulo: *E los libros que El fizo & ha fecho fasta aqui son estos*; Et continuo: *La Coronica*: & *el libro de los Sabios*: *El libro de la cavalleria*: *El libro del Infante*: *El libro del cavallero*: *El libro del escudero*: *El libro de la caça*: *El libro de los enjeños* (live de *machinis*, de quo in præcedente nota): *El libro de los cantares*: *E los libros de los frayles pedricadores que estan en el*

primus è subditis Aragonie Regum obtinuisse dicitur. Romæ dum esset anno MCCCLXII. ægrotavit, tabulasque testamenti condidit; navigioque inde in patriam Maioricam vectus, si fortè nativo aere à morbo liberaretur, decessit ibi XXIII. die Martii eiusdem anni, ante quadraginta & octo natus. Res eius gestas copiosius aliis enarrat Porreñus; nullus autem in scriptis laudandis: quorum Ciaconius aliique certiores nos fecerunt.

288. *Romanorum Pontificum gesta pergrandi volumine complexus est* (Ciaconius ait in Innocentio VI.): cuius exemplar teneis sulcatum Romæ se vidisse affirmat in *bibliotheca collegii Capranicensis, & in Vaticano, auctor nomenclatoris Cardinalium*. Exemplar aliud asservari in bibliotheca Aniciana, ut vocat, Benedictinorum, Constantinus Caietanus affirmat in *Commentario ad Galefii II. Papæ Vitam Pandulphi Pisani* pag. 19 (2). Scripsit etiam (Ciaconius intit)

289. *De quadruplici iurisdictione Romanæ Ecclesie in regnum Sicilia, hoc est Neapolitanum*. Quem servari librum in bibliotheca Vaticana Ciaconius ait. Aliud ab his diversum opus, cum de superioribus taceat, Ioannes Eiseingreinius in *catalogo testium veritatis* nostro attribuit, nempe

290. *De unitate Ecclesie, & schismate vitando*. Sed Vincentius Mut *Balearis historie* auctor, loco iam laudato aliorum operum meminit, nempe

Hi-
monasterio de Peñafiel. Et fortassis is prologus ipsius Joannis Emmanuelis fuerit. Eiusdem *Historia del Conde Lucanor y de Petronio su compañero*, exstat in Bibliotheca Escorialensi *Lit. L. Plut. II. sub n. 6.* (T. III. p. 253.)

(2) Meminit huius operis Montfauconius *Biblioth. Bibl. T. II. pag. 1193. col. 2.* his verbis: *Gesta aliqua Romanorum Pontificum collecta ex diversis Registris, & libris Camera Apostolicæ; & ex aliis etiam libris & Chronicis per Rev. Dominum Nicolaum Cardinalem Aragonie (alias Nic. Rossell Dominicanum, mort en 1362.): quæ quidem collecta in Chronicis non habentur.*

Historia ordinis sui Prædicatorum, quam ait Romæ eum anno MCCCLVII. absolvisse.

Indicis item copiosi virorum insignium eiusdem ordinis, qui Parisiis doctores creati fuissent.

Commentariorum quoque in eiusdem ordinis institutum. Necnon &

Commentariorum in Matthæi Evangelium (1).

291. Usque ad principium Petri Regis perduxit ANONYMUS ab initio rerum historiam, cui ob hanc causam locum hîc dedimus. Huius epigraphæ: *Historia de España*, quæ exstat in Bibliotheca quæ fuit Comitis de Villumbrosa, quod magna pars librorum mss. apud plures latentium confluit. Hæc ab orbis fundatione ducto principio, res Hispanas usque ad huius Regis initium persequitur. Scriptusque dicitur anno MCDIV. Chronicon hoc *La historia Gallega* tralatitiè appellari huiusmet bibliothecæ liber elenchus annotat, fol. 105. Huius sæpè meminit Prudentius Sandovalius in sua *Regum Castellæ historia*.

292. Horum temporum sunt ANONYMI, sive plures sive unus, confectores libri, qui apud nos audit *Del Becerro*, fortè à vitulina pelle, quâ coopertum primum & publicum exemplum fuit: quod asservari nunc in Regio totius Castellæ archivo, seu tabulario Septimancensis oppidi, comperta res est. Continet relationem quandam locorum eiusdem Castellæ regni: cuiusnam ditionis seu domini quisque sit, & in eo quinam nobiles domum aut prædia possideant, & quæ iura seu vectigalia Regibus debeat solvatque. Extracta ex eo quædam nos habemus in schedis nostris ex codice Excellentissimi Domini D. Gasparis à Mendoza Ibañez de Segovia, Marchionis nunc Mondexarenis. Aliud exemplum habuit D. Iosephus Pellizerius literis admodum antiquis exaratum, ex quo transcripsit suum, quod Matrini nunc habet D. Ioannes Lucas Cortesius, rerum criminalium

dicafterii & curiæ iudex.

293. GUILIELMUS PRÆPOSITI, sive DESPABORDE, Catalanus, Arenii Comitatus Ripacurtii iuriconsultus, Petri IV. Aragonum Regis tempore circa annum MCCCLVI. in vivis fuisse dicitur. A quo scripta inter libros manu exaratos amplissimi viri Antonii Augustini Tarraconensis præsulis fuere

I. *De privilegio militari tractatus.*

II. *De pace & treuga, ad consiliarios & probos homines Barcinonis.* In charta scilicet annorum plusquam centum, ut in indice eius bibliothecæ legimus (2). Item

III. *Alphabetum iuris patrii.*

294. BERNARDUS Oxomensis Episcopus, Alphonso adhuc in vivis agente Castellanorum Rege undecimo, pro instructione Petri principis filii eius primogeniti qui in regno eidem successit, ex Latino in vernaculum sermonem convertit Ægidii de Columna sive Romani, ordinis Eremitarum sancti Augustini decantatissimum opus *De regimine principum*, quem quidem hac Hispana inscriptione editum scimus: *Regimiento de los principes de Ægidio Romano, para enseñamiento del Infante don Pedro, hijo de don Alonso Rey de Castilla, de Leon, &c.* Hispali per Meinardum Ungut anno MCDXCIV. in folio (3).

295. Maximè verò illustratum sese fateri hoc sæculum debet, eo quod excellentissimum belli & pacis tempore, nullique superiorum secundum, heroem produxerit: insigne Hispaniæ nostræ ornamentum, Pontificiæque dignitatis decus & splendorem in paucis futurum. ÆGIDIUS hic est CARRILLO DE ALBORNOZ, Toletanus Archiepiscopus & purpuratorum patrum apex, quem paucis laudare vix decet; neque multis opus est, post non unum aut alterum de vita & rebus eius gestis commentarium in vulgus editum, atque hisce plenam omnium huius temporis historiarum memoriam. Ioannis præsertim Genesii Sepulvedæ Cordubensis elegantem adire licebit hu-

(1) Quetifus & Echardus *T. I. pag. 650. Processus quosdam iudiciales* ei præterea tribuunt in Fidei negotiis adversus Fratrem Franciscum Baiuli Barcinonensem Ordinis Minorum; & adversus Jacobum Júst Valentinum, & Berengarium quendam de Montefalcone; minoraque alia. Io. Alb. Fabricius, seu potius Dominicus Mansus *T. V. med. & inf. pag. 125.* addit huius Nicolai: *Excerpta & Chronica aliisque libris & chartis Archivi Apostolici LXIII.* capitibus divisa.

(2) Exstat in Bibliotheca Escorialensi *Lit. h. Plut. II. n. 4. (T. II. p. 79.)* Dictum de hoc Guillelmo inter Usaticorum Barcinonensium Glossatores.

(3) *Bernardum* hoc sæculo nullum inter Oxomenses Præsules reperi; et fuerit fortasse *Barnabas* (ex-

rore ab abusu propria virorum nomina solitariis initialibus literis designandi ducto) qui eam Ecclesiam ab anno MCCCXXX. ad MCCCLI. rexit; verum neque is Ægidii Romani opus è Latio in Hispanum sermonem transtulit, sed eius tantum versionis suæ fuit Ioanni Garfæ de Castrogeriz Ordinis Minorum, ut nos infra *in eo.* Ad manum est mihi cum hæc scribo laudata à nostro Hispanica Hispalensis MCCCCXCIV. huius operis versio, in cuius fronte legitur è minio: *E fzeolo trasladar de Latin en romance Don Bernardo Obispo de Osma: por hourra & enseñamiento del muy noble infante Don Pedro &c.* In Codice tamen Regio Matrinenis satis antiquo mox à nobis laudando diserte legitur: *Hecho à petición è ruego del Obispo de Osma Don Bernabe.*

huius argumenti librum, si quis virum maximum vivis coloribus descriptum videre cupiat.

296. Brevi ut compendio morem exsequar, natus fuit in Concha urbe Castellæ novæ, ex parentibus nobilissimis Garfia Alvari Albornozi ac Terefia de Luna; Tolosæ literas doctus, & ab Alphonso XI. Rege ad Toletanæ amplissimæ dignitatis vocatus infulas; cum eiusdem Alphonsi obitu, in Petri eius filii & successoris cognomento *Crudelis* tempora incidisset: sibi cavens, ne fortè sævitæ Regis, clarissimo cuique regnorum suorum viro usque ad excidium infensi, subiaceret possent: quæsitâ occasione ad Clementem VI. Pontificem Maximum Avenione degentem se contulit, à quo galero Cardinalitio fuit ornatus.

297. Huius autem successor Innocentius VI. Ægidium Sabinensem promotum Episcopum, *fortem opere & sermone* virum (ut verbis eiusdem Pontificis laudem), tamquam Pacis angelum in Italiam summa potestate instructum delegavit: cuius munus & cura esset integrum ferè Romanæ Sedis patrimonium ab tyrannis dissipatum atque armis oppressum, libertati ac statui pristino vindicare. Quod mira animi & corporis industriâ atque vi intra non multum temporis spatium perfecit: Urbano V. qui Innocentium excepit, ampla viâ munita, ut (quod magno omnium plausu & Pontificiæ dignitatis honore & compendio, huius sæculi anno quinto supra sexagesimum exsecutus fuit) ab Avenione & Provincia Galliæ, in Italiæ & Romanæ urbis propriam Sedem sese & Pontificiam aulam & curiam opportunè ac tutè transferre possent.

298. Quatuordecim Ægidius annis summæ rerum in Italia præfuit, tam armis adversus tyrannos, quàm consilio erga cives administrato optimè imperio. Inter cuius plenæ frugis & prudentiæ alia opera, formatæ ab eo Constitutiones, quas *Ægidianas* inde vocant, pro Piceni & aliorum tractuum Pontificiæ ditionis recta administratione, optimo iure laudantur. Libri titulum in ms. codice Altempfianæ bibliothecæ hunc legimus: *Constitutiones editæ per reverendissimum in Christo patrem & dominum D. Ægidium miseratione divina Sabinen-* *Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

(1) Edidit præterea Ægidius *Constitutiones* in Synodo Dicecesana Toleti habita pridie Calendas Januarii MCCCXXXIX. Item *Alias* in Concilio Provinciali Toletano XIV. Calendas Junii eodem anno, cum comprovincialibus Segoviensi, Seguntino & Giennensi, atque aliarum Ecclesiarum procuratoribus. Item *Constitutionem contra Clericos concubinos*, Latine, Toleti XVI. Cal. Maii MCCCXLII. Item *Catechismum* Hispanicè: *Interrogationes & Scri-*

sem Episcopum, Cardinalem, Apostolicæ Sedis Legatum, ac in terris in Italia consistentibus citra regnum Siciliae vicarium in temporalibus generalem, in generali parlamento dictarum terrarum celebrato in civitate Fani, & per ipsum parlamentum receptæ, currentibus annis natiuitatis Domini millesimo CCCLXII. indictione x. die ultimo Aprilis, secunda & tertia Maii, Pontificatus Domini Innocentii Papæ VI. anno quinto. Incipiunt: Volentes, sicut nobis commisit, &c. Ægidianæ hæc constitutiones cum additionibus Carpensibus & glossis Gasparis Cavallini Venetiis editæ sunt MDLXVIII. & MDLXXI.

299. Præterea scripsit Institutiones quasdam, quarum pervetustum exemplar in membranæ inter antiqua civium suorum monumenta se legisse fatetur Iulius Rofcius Hortinus in *Elogiis militaribus*, de quo Ciaconius admonet^b.

300. Alias quoque edidisse eum constitutiones, cum vicarius esset regni Siciliae citra Pharam, Neapolitani scilicet, Ioannæ Reginæ tempore quæ in Cardinalis Sirleti bibliotheca olim viserentur, *Nomenclator Cardinalium* nos docet.

301. In *Nova* autem *bibliotheca manuscripta* Philippus Labbeus edidit epistolam quandam Anibaldo Episcopo Tusculanensi directam, quam scribit ei Archiepiscopus Toletanus (qui noster Ægidius est) de victoria Regum Castellæ & Portugalliæ adversus Saracenos iuxta fretum reportata, quam nos à fluvio *Salato* vocamus, cui præful hic interfuit. Reperitur ea Chronico cuidam Rothomagensi inserta, *Bibliothecæ* istius 1. volumine pag. 388. (1)

302. Equè tamen meritis fuit ab Hispana sua gente, nec minus à Bononiensi, quam efflictim amavit & ornavit, urbe, collegio quodam alendis uni super triginta Hispanis scholaribus in hac ædificari iussu: ad quod duobus ferè sæculis, non minus quàm ad Parisiensem scholam, nostra Iuventus, rudi hæctenus bonorum studiorum Martiales inter fremitus Hispaniâ, confluere sueta, alumnos sortita est huius collegii doctrinâ dignitateque eminentissimos; quamvis hodie iam ab antiquo illo splendore defecerit, fundatis intra Hispaniam

Y *tinia de peccatis publicis* pro Visitatoribus Ecclesiarum; ac demum *Constitutiones* in Concilio, ut videtur, Provinciali apud Complutum habito XXII. Aprilis MCCCXLV. *De luctuosa; ac de cathedralico subsidio Episcopis persolvendo.* Habentur omnia in Bibliothecæ Escorialensis codice *Lit. C. Plut. IV. sub n. 2.* (T. I. p. 306.) Io. Alb. Fabricius *med. & inf. T. I. p. 19. Commentaria* ei præterea tribuit in *Ius Canonicum.*

^b In vita Clement. VI. & Ægidii nostri elogio.

niam tot amplissimis studiorum gymnasiis, tamque maioribus, ut vocant, quam minoribus studiosorum domibus, quò omnes qui literis edoceri cupiunt ex omnibus eius angulis innumeri, neque unus aut alter exterorum, tamquam ad mercatum bonarum omnium disciplinarum, convenire solent.

303. Viterbii vir magnus obiit die xxiv. Augusti MCCCLXVII. Quem, verbis licet non ita elegantibus, æqualis tamen ei Scriptoris, laudatum dimittemus. Is est Anonymus, qui *Vitam Urbani V. Papæ* descripsit, & à doctissimo Francisco Boscheto Monspeliensi Episcopo lucem vidit, in *Pontificum è Gallia oriundorum historia*. Hic de Ægidio dum meminit: *Fuit insuper homo (ait) admodum virtuosus, literarum scientiâ præditus, in agilibus multum circumspèctus, corde magnanimus, corpore laboriosus, ac in factis armorum non omiffa Pontificali decentia valdè edoctus & expertus: sic ut in omnibus sic & taliter se gereret, quòd in tota Italia vivens amabatur, aut saltem timebatur*. Hæc ille, & nos ad alia; ne noctuas, ut proverbium est, Athenas.

304. Huius temporis, anni scilicet MCCCLXX. notam præfert Latinus auctor *Historiæ Pinnatensis in Aragonia*: quæ ms. custoditur in monasterio Benedictinorum Claustralium S. Ioannis *de la Peña* vulgo dicto, in mediis Pyrenæis montibus, unde post Maurorum inundationem Christiana religio & regnum Gothorum ferè extinctum, ad hanc plagam ex parte revixit & enatavit. *Historia* exstat vulgaris è Latina ista veniens, Ioannis Briz Martinez eiusdem monasterii abbatis. Sed ANONYMI Latinam veterem illius quod diximus temporis, non profus exacta diligentia scriptam fuisse, sed ordinem rerum turbasse conqueritur Petrus Abarca in *Regibus suis Aragoniæ* fol. 33. prioris partis. Qui tamen alibi (fol. 71.) Iosepho Moreto, *Investigationum regni Navarrae* auctori doctissimo, gratias habet pro eius publicatione lib. 2. earundem *Investigationum* cap. 5. Quam & ipse iterum typis commisit; & hic laudamus, quantumvis brevissimam, ob insignem eius excellentiam, ac totius Aragonensis historiæ regni-que veluti Palladium semper habitam. Videndus Iosephus item Moretus in *Congressionibus apologeticis pro veritate investigationum*, congressione 5. qui, & Surita lib. 1. *Annal.* cap. 11. turbatum in ea rerum ordinem accusat. Eundem Moretum vide congressione 8. num. 14.

305. Ante annum à magni Albornozii Toletani præsulis obitu Alphonsus Hispalensis antistes, eius olim amicissimus, &

in Italico sacro adversus tyrannos Ecclesiæ Romanæ urbium ac ditionis gesto bello, strenuus valdè copiarum ductor, diem suum obierat. In hoc viro nescias qua arte eximiam literarum theologiarum peritiam & professionem religiosumque vitæ institutum apud Augustinianos susceptum, cum militari vita, & cunctis quæ in acie & oppugnationibus ad præfectum belli spectant diu atque acriter exercitis, componas. Nam ex confessione tam domesticorum, quàm illorum qui res pontificias literis tradidere: idem est ALPHONSUS DE VARGAS Toletanus, Ioannis Alphonsi filius, qui Parisiis in academia sacre scientiæ operam dedit, renuntiatus ibidem eiusdem doctor & professor, cum Toleti in patria iam olim Augustinianorum eremitarum sacramentum dixisset: idem, inquam, est cum Alphonso Toletano Pacensi Episcopo, qui Ægidium memoratum Albornozium in expeditione illa Italica inter alios fuit secutus: auctus (ut verbis utar Genesii in libro *De rebus Albornozii* primo) hac dignitate à Pontifice (Innocentio VI.) Ægidii precibus exorato, quòd esset ei veteri fidaque familiaritate coniunctus. At nec solus is dicitur facer homo sese comitem Cardinali dedisse; cum & Lupus Cæsaraugustanus Episcopus idem apud eundem Historicum fecisse referatur.

306. Gestum est hoc bellum scilicet ab anno MCCCLIII. Innocentii Papæ primo, usque ad MCCCLIX. quo anno Forum Livium Romanulæ seu Æmiliæ provinciæ urbs, una cum Francisco Ordelaßo tyranno in ditionem Romani Pontificis reversa est, ut ex Matthæo Villano constat: quibus ultimis belli partibus, Genesio eodem teste, Alphonsus interfuit præfuitque Toletanus. Quo tempore non dubitamus, quin, conferente se Avenionem & in curiam Ægidio, sit etiam facultas eidem Alphonso concessa in propria redeundi. Sed ab anno isto usque ad fatalem eius annum MCCCLXV. septem dumtaxat intercessere: quo quidem intervallo temporis minimè potuit à Pacensi ad Oxomensis Ecclesiam, indeque ad Hispalensem transferri, septemque annis Oxomensis, quinque autem Hispalensem Ecclesias regere. Oportet igitur iam Oxomensis factum ad nos rediisse, & anno MCCCLXI. Archiepiscopali urbis Hispalis dignitate auctum (quod ex monumentis huius Ecclesiæ compertum est) usque ad sexagesimum sextum vixisse: quod ex sepulchrali ad capellam S. Iacobi Maioris Apostoli eiusdem almæ ædis lapide notum habemus: cuius inscriptio hæc est simplex & minimè ambitiosa:

Aquæ

Aquí jace D. Fr. Alonso por la gracia de Dios Arzobispo desta santa Iglesia de la muy noble ciudad de Sevilla, y maestro en santa Theología. Espirò à xxvii. de Diciembre Era de MCDIV. años

307. Scripsit Alphonsus in Aristotelis libros *De anima*, sive *Questiones de anima*, Venetiis editas MDLXV. aliàs MDLXVIII. apud Iordanum Ziletum, in folio; itemque *In librum primum Magistri Sententiarum*, ibidem anno MCDXC. in folio apud Paganinum de Paganinis. In reliquos libros *Commentaria*, si vera est fama, Romæ apud Augustinianos S. Mariæ de Populo exstant (1).

308. De nostro agunt, præter laudatum Ioannem Genesium Sepulvedam, & Porreñum in *Rebus gestis Ægidii Albornozii*, Tarafamque in *Alphonso Rege XI*. Thomas Herrera in *Historia Domus eremitarum Salmantinae*, & in *Alphabeta*: Elsius in *Encomiastico*, aliis laudatis: Ægidius Gundisalvi de Avila in *Theatro Hispalensis Ecclesie*: D. Didacus Ortiz de Zuñiga in *Annalibus Hispalensibus*: Andreas Schotus in *Bibliotheca*, qui in anno mortis & in sepulcri loco binum admisit errorem.

309. Ante annum scripserat, hoc est, sæculi huius septimo supra sexagesimum, IOANNES DE CARDALHACO Archiepiscopus Bracarenfis *Librum regalem*, quo iura Henrici postea Castellæ Regis, post decessorem Petrum fratrem ab eo post biennium occisum, ad hoc ipsum Castellæ regnum tueri conatus fuit: iustum opus, quod ms. servat inter alia eodem codice compacta D. Ioannes Lucas Cortesius, amicus noster & civis dilectissimus, capitalium rerum curiæ Matritensis nunc primus iudex. Libri titulus hic: *Incipit Liber Regalis, divina favente gratia editus per me Ioannem de Cardalhaco Legum exiguum professorem, & sanctæ Bracarenfis Sedis vocatum Archiepiscopum & Hispaniarum primatem, anno Domini millesimo tercentesimo sexagesimo septimo, in civitate Zamorensi Castella*. Incipit liber: *Cum iura abhorreant rerum dominia sub incerto domino divagari, &c.* Præcedit dedicatio: *Sanctissimo in Christo Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

(1) Gesnerus alterius *Alfonsi Archiepiscopi Toletani* meminit, qui in Aristotelis libros *De anima* questiones scripsit, excusas, ut ipse ait, Florentiæ MCCCCLXXVII. Nescio an hæc pertineat; & fortassis hoc loco Gesnerus Alfonsum Toletanum Antistitem cum cognomine Hispalensi, cuius paulo ante meminerat, confundit.

(2) In Bibliothecæ Regis Galliarum locis inferius designandis, vocatur hic Ioannes *Patriarcha Alexandrinus & perpetuus Archiepiscopus Tolosani Administrator*; & alibi: *Archiepiscopus Bracarenfis*

patri & domino clementissimo domino Urbano, &c. Universalis Ecclesie summo Pontifici &c. & Prælatio, quæ divinum auxilium invocat: in cuius fine innuit titulum libri *Regalem* esse, quo tuentur, quæ supra diximus, Henrici Regis iura. Urbanus Pontifex V. est huius nominis, qui anno MCCCCLXII. rerum sacrarum apicem adeptus est, Gallus, qui fortè Gallum hunc Ioannem de Archiepiscopatu Bracarenfi providit (2).

310. Idem cum Nicolao Rossellio de quo supra egimus, atque eodem tempore, atque in eadem provincia, Institutum Dominicanorum secutus fuit IACOBUS (JAIME vulgò) DOMINICUS, in cœnobio Cauco-liberitano (*Colibre* nunc audit) Cataloniae provinciae Ruscinonensisque Comitatus. Provinciae tamen Gallicæ hic fuit præfectus; deindeque & suæ Aragonensis, Urbani V. Papæ iussu & auctoritate creatus anno sæculi sexagesimo. Hoc equidem maximæ gloriæ fuit illius huic præfecturæ, quod eo tempore Dominicanorum dixit sacramentum in Valentia urbis Domo Vincentius Ferrerius, sanctitate vitæ & miraculis sequenti maximè sæculo clarissimus. Volumen is grande scripsisse dicitur *De rebus Ordinis sui rectè administrandis*. Hæc Ioannes Lopez Monopolitanus Episcopus parte 5. *Historiæ eiusdem ordinis* lib. 2. cap. 22. (3).

311. Carmelitas tres ut stilo nunc dicamus, petit ætatis ratio. Primus fuit IOANNES BALLISTARIUS (vulgari appellatione *Ballester*) Catalanus origine, Balearis autem domo, ex oppido *Campos* dicto Maioricensis insulæ. Carmelitarum, quorum castra secutus fuit, XVI. aut XVII. Prior Generalis. Munus hoc sexdecim annis administravit felicissimo ac florentissimo huiusce Ordinis ævo, gratus Deo ac viris principibus; ad hæc in theologicis studiis, quorum magister fuit, veratissimus. Huius laudantur hæc opera:

- I. *Super libros Sententiarum* lib. IV.
- II. *Constitutionum sui Ordinis* libri duo.
- III. *Sermones varii*, duobus libris.
- IV. *De bello forti militantis Ecclesie, &*

Y 2

An-

ac postea Tolosanus. Tribuuntur autem ei T. III. p. 121. col. 2. cod. 1465. 1º. *Sermo de* (magno) *schismate tunc incepto*. IIº. *Sermones De natalitate Regalis filie DD Ludovici, filii DD. Ducis Andegavenfis: De officiis Prælatorum: In die benedictionis Monialium*; atque eodem T. p. 400. col. 1. cod. 3294. *Sermones & Orationes coram magnis viris, & de maximis negotiis habitæ*.

(3) Latè Quetifus & Echardus T. I. p. 622. contenta in eo volumine explicant.

Anti-christo, sive De novissimis temporibus.

313. Obiit, atque sepultus fuit in cœnobio Maioricensis urbis sub hoc epitaphio: *Hic iacet reverendissimus magister in sacra theologia Generalis Ordinis Virginis Mariæ de Carmelo Fr. Ioannes Ballistarius. Obiit ultima die mensis Septembris anno MCCCLXXIV.* In quo conveniunt Trithemius & Andreas Schotus *Bibliotheca Hispanæ* brevioris auctor (1).

314. Alter est FRANCISCUS DE BACHONE, sive ut credimus, DE BACHÒ, eundem Ordinem Carmelitarum in cœnobio Peraladæ provinciæ Cataloniæ professus, Parisiensibus studiis & professione laudabiliter exercita, anno huius sæculi sexagesimo sexto in comitiis Montif-Albani procurator generalis creatus; tandemque provinciæ Cataloniæ præfectus, triennio exacto vitam simul & præfecturam anno MCCCLXXII. Augusti 8 die, in cœnobio Campi-rotundi (*Camp-redò* vernaculè) reliquit moriens. Inter scripta huius laudantur, præter alia quæ Trithemium latuère,

315. I. *Repertorium Prædicatorum. Magnum & insigne opus* ab eodem vocatum, in quo omnia antiquorum Patrum dicta in unum ad concionatorum usum collegit. Necnon pro more illius temporis, & scholæ Parisiensis,

316. II. *Super libros Sententiarum.* Qui asservatur Romæ in bibliotheca Domus Transpontinæ ms. commentarius pulchræ notæ, quamvis antiquæ: in cuius initio Ioannes auctor *sublimis doctoris* appellatione insignitus apparet.

317. III. *Sermones plures*, ad populum habitos, laudat Trithemius: cuius quidem præconio *vir fuit Ioannes literaturâ nobilissimus, philosophus, orator, atque poeta celebris, theologus quoque, sacrarum legum exercitatissimus, tantumque animi magnitudine, consilio, & doctrina valens, ut doctor sublimis cognominaretur.* Errant attamen hic & Eifensgreinius, dum prior ad annum MCD. posterior ad MCDX. floruisse nostrum affirmant.

• Bofch Dels
titols de honor
de Catalunya
lib. 3. cap. 13.

318. Tertium ponimus BERNARDUM OLLERIUM, (*Ollèr* vocant domestici) Ca-

(1) Ioannis Ballistarii *Sermones* exstant in Vaticana olim Heidelbergensi Palatini Comitibus ad Rhenum, num. 486. Anonymus Carmelitanæ Bibliothecæ Aurelianensis MDCCLII. auctor minutiora alia eidem tribuit.

(2) De hoc *Bernardo*, & qui proximè præcessit *Francisco Bachone*, nihil addit prælaudatus Anonymus Bibliothecæ Carmelitanæ Auctor; immo plurima videtur è Nostro mutuasse.

(3) HVC refero indictos Nostro Scriptores Hispanos quorum ætas non satis explorata est, videntur tamen hoc sæculo lucubrationes suas edidisse, Nu-

talanum & ipsum ex *Manresa* oppido Vicensis diocesis, sive ex proxima gentiliū eius domo *Maf-ollèr* vocata. Hunc Instituto suo addictum in patrio cœnobio sacer hic carmelitarum Ordo Priorem Generalem habuit ex Latinorum serie decimum septimum, aliàs decimum octavum; & Ioannis, quem nuper laudavimus, Ballistarii successorem, anno MCCCLXXV. Podii Velaunorum (*le Puy*, sive Anicii) creatum, Parisiensis theologiæ professionis, ubi & doctoralem reportavit pileum, Avenionensis item eorumdem studiorum rectoræ studio iam olim decurso: quibus provinciæ suæ præfecturam, diffinitorisque generalis munus adiunxit. Scripta eius hæc laudantur duo:

319. I. *De Ordinis sui origine.* Liber singularis ad Urbanum VI. Pontificem Maximum, quam alii appellant *Informationem* historico iuridicam, ad Petrum Cardinalem Corsinum Florentinorum antistitem directam: quo quidem scripto suscitata huius Ordinis fodalibus de nomenclatura B. Virginis Mariæ de Monte Carmelo controversiæ pro virili satisfecisse visus fuit. Siquidem paulò post idem Urbanus septimo Cal. Maias anni septuagesimi noni bullato quodam indulgentiarum eidem Ordini concessarum instrumento non alio hunc nomine vocasse legitur. Hanc *Informationem* seu librum, intexuère *Ordinis Carmelitarum Speculo* ii, qui anno MDVII. Venetis typis publici iuris id fecerunt.

320. *De immaculata Virginis conceptione* liber singularis. Vitam diu produxisse dicitur usque ad annum sæculi nonagesimum (2).

321. ABEN AGATIN Maurus, Granatæ civis sub Iosepho Rege huius urbis primo, qui ad fluvium Salsum memorabile ac mirabile proelium Alphonso XI. Castellæ cecidit Regi, si Francisco Pedrazæ credimus Historiæ Granatensis auctori: quamplura scripsit moralis doctrinæ opera, & epistolas. Prædixit is Petro Regi Alphonsi laudati filio necem, quam ab Henrico fratre passus fuit, prophetiâ ad eum quadam directa, quasi Merlini Angli esset (3).

CA-
nium videlicet, seu *Munium*, sive *Martinum* (quæ varia sunt eiusdem nominis vocabula) è Prædicatorum Ordine, cuius in Escorialensis Bibliothecæ membranaceo codice sæculi XIV. *Lit. T. Plur. II. n. 1.* (T. II. p. 220.) habentur Tractatus Scholasticomorales: *De virtutibus in communi: De tribus Virtutibus Theologicis: De quatuor Cardinalibus: De donis Spiritus Sancti; ac De Beatitudinibus.* Videtur autem à *Munio* seu *Munione Zamorensi* septimo eiusdem Ordinis ad annum MCCLXXXV. Generali Magistro, cuius supra meminimus, recentior. Diversa certe sunt utriusque scripta. Quæritas & Echar-

CAPUT VII.

FERDINANDUS SANCII DE TOVAR, & IOANNES NONIUS DE VILLASAN *chronographi Regii. De ALPHONSO PECHA Guadalaxarenfi, Episcopo Giennensi. DIONYSIUS DE MURCIA Augustinianus, Archiepiscopus Messanensis. MARTINUS ALPHONSUS DE MELO Lusitanus historiographus. GOMBALDUS DE ULIGIA Dominicanus. FRANCISCUS MARTINI, & PHILIPPUS RIBOT Carmelita. PETRUS IV. Aragonia Rex, Historiæ, & Ordinationum auctor. IACOBUS DE ARAGONIA Cardinalis, Valerii Maximi interpres. D. IOANNES DE CASTRO-MOCHO Petri Crudelis cognomento historiæ auctor. F. IOANNES GARSIAS DE CASTRO-XERIS. FRANCISCUS EXIMENEZ. Eius patria, honores, & opera. GARSIAS EUGUID. PETRUS TENORIO Toletanus, & MARTINUS Ulyssiponensis Episcopus, de re schismatis Scriptores. GUNDISALVUS GUNDISALVI DE BUSTAMANTE Episcopus Segorviensis. Eius opus Peregrina. IOANNES DE MONTESONO Dominicanus. NICOLAUS EIMERICUS. Super eius fide Dominicanos inter & Franciscanos controversia. Eiusdem opera. FERDINANDUS ALPHONSI, eiusque historia. IOANNES EMMA-NUEL, Eduardi Regis Portugallia filius, Carmelita. ANTONIUS DE CANALES.*

322. SUB Alphonso XI. Petro eius filio, & fortasse etiam Henrico II. Castellæ Regibus, dignitate & auctoritate, propriisque ingenii & eloquentiæ dotibus, commendabatur FERDINANDUS SANCII DE TOVAR, idem dictus DE VALLADOLID, eo quod in hoc oppido Castellæ veteris omni memoria inlyto domicilium à maioribus suis, & inter hos à Sancio Ferdinandi de Tovar parente, susceptum haberet. Alphonfi Regis tempore^d Notarius maior fuit Castellæ, & consequenter unus ex magnatibus, quos *Ricos-homes* olim vocabamus. Cancellarius quoque maior Castellæ quo anno adversus Maurorum Hispaniæ atque Africæ innumeram multitudinem felicissimè ad urbem Tarifam pugnatum fuit. Huius quidem non infrequens habetur mentio in Chronicis antiquioribus eiusdem Al-

phonfi^e; atque itidem Petri^f Regum; genisque eius & successionem variè memorant Prudentius Sandovalius^g, & D. Iosephus Pellizerius^h; regius uterque historicus. Ferdinandum autem vulgaris fama auctorem prædicat antiquorum Chronicorum *De rebus gestis Alphonfi X. Sapientis, Sancii IV. & Ferdinandi IV. Castella & Legionis Regum.*

323. Opportunum verò, quum in horum mentionem incidimus, admoneri lectorem existimamus, à Ferdinando III. quem sanctum ac beatum auctoritate Pontificia iam lætantes dicimus, continuà ferè historiæ serie usque ad Henricum IV. habere nos ferè, absque auctorum nomine, singularia uniuscuiusque eorum Chronica per annos digesta, & auspiciis regis, principum ferè virorum operâ, in literas absolutissimè & accuratissimè relata. Et quidem B. Ferdinandi rerum auctor ignoratur, quam excipiunt

324. *Chronica del Rey D. Alonso el Sabio.*

Hæc seorsum ab aliis Pincia anno MDCIV. edita refertur. Existereque eam absque auctoris nomine, aliquantum ab edita diversam, inter libros qui Marchionis de Tarifa olim fuere, nunc autem Hispali asservantur in domo huius familiæ, quam Excellentissimus Dux de Medina-Coeli possidet, fama est.

Chronica del Rey D. Sancho el Bravo.

Chronica del Rey D. Fernando el quarto llamado el Emplazado.

De his tribus & Ferdinandi alia prius laudata, Ioannes Vasæus cap. 4. proœmiali ad suum Hispaniæ Chronicon: *Alfonfus XI. (ait) pater Regis Petri Crudelis, secundò iussit colligi atque ordinatiùs digeri Hispanorum historias. Eius exemplar esse puto, quod mihi commodatò dedit Eboræ vir ornatus ac probus Ferdinandus Nonius Leioris Cæsarei Licentiatus. In quo libro est historia Regum Castelle à Ferdinando magno (Ferdinandum III. intelligit) usque ad finem Ferdinandi IV. eius, qui in civitate Giennensi mortuus est, die sibi dictò ab iis quos iniuste iusserat de rupe præcipitari (1).*

325. Quatuor has historias consequitur alia

bilia, è quo opere plurima citantur loca in Hispanica Sacrorum Bibliorum versione Regiæ Bibliothecæ Escorialensis num. 2º. inter codices quorum lectio promiscue interdicta est.

(1) Huius Ferdinandi Sanctii de Tovar aliàs De Valladolid habetur in Escorialensi Bibliotheca *Lit. I. Plut. II. n. 13.* (T. II. p. 364.) Hispanico Sermone *Historia Alfonso X. Sapientis...* ITEM: *Las Coronicas del Rey Don Alfonso el deceno, llamado el Sabio; y del Rey Don Sancho el quarto llamado el Bravo, iussu Alfonso XI. Regis Sanctii nepotis, Alfonso X. pronepotis. Ibidem eadem Lit. I. Plut. II.*

n. 15.

^d De hoc munere Notarii maioris vide leg. 32. tit. 11. & toto tit. 12. lib. 2. *Recopil. Hisp. legum.*

Echardus eius non meminere... ITEM *Bernardum Raymundi Archidiaconum Majoricensem, scriptorem Apparatus, ac Declarationum super Libro VI. Decretalium. In Bibliotheca Regis Galliarum T. III. pag. 544. col. 2. codd. 4088. & seq. sæculi XIV.* ITEM *Ioannem de Toletò, cuius in eadem Regia Bibliotheca, T. IV. pag. 299. col. 2. cod. 5978. sæculi XIV. extant: De conservanda sanitate: De quatuor complexionibus: De Zodiaci signis; & Collyrium adversus omne vitium oculorum.* ITEM *Ramicum Hispanicum qui eodem sæculo XIV. patrio sermone scripsit: Los esponimientos de la Bi-*

^e Cap. 35. & cap. 153.

^f Anno IV. cap. 15. & ann. V. cap. 15. & 32. anno X. cap. 11.

^g *Decendencia de la casa de Tovar, una cum Historia Alfonso VII.*

^h *Informe de la casa de Sarmiento de Villamayor fol. 87.*

alia Alfonsi XI. quæ Ioanni Nunnesio à Villafan communiter tribui solet; attamen hunc in formanda ista præ oculis habuisse antiquiorem aliam à Ferdinando nostro de rebus eiusdem Alphonsi prius formatam, auctorem habemus D. Iosephum Pellizerium antea memoratum¹. Et convenit cum eo Ambrosius de Morales. Qui Pellizerius codice usus perantiquo fuit, in quo hæc quatuor historiæ continebantur: à quo exemplo non pauca demta atque addita sunt ab his qui eas in lucem typorum proximo sæculo ediderunt. Codicem amicus noster D. Gaspar Ivañez de Segovia, Marchio Acropolitani, nunc Mondexarenis & ex Hispaniæ Magnatibus, Matriri possidet, à Pellizerio sibi pro aliis libris cessum, quod refert ipse in *Bibliotheca suorum librorum* vulgari lingua scripta^k. Continet codex hic historiam seu Chronica Alphonsi Imperatoris, Sancii, Ferdinandique, & Alphonsi, Hispaniæ Regum, descriptus anno MCDLXXXIX. in quo notatum ad oram libri legimus deesse ibi septemdecim integra capita, quæ in aliis libris exstare auctor rei affirmat. Quod autem adeptum fuisse eum Henrici II. Regis tempora post Petri cædem rerum potiti, superius diximus, ex instrumento huius Regis constare ait Sandovalius in *Tudensis urbis historia*^l, unde novimus Erâ MCDIX. qui annus Christianus fuit MCCCLXXI. Ferdinandum nostrum donatum fuisse ab eo Rege *Astudillo* oppido, & aliis iuxta Castrum-Cæsaris, quem locum hodiernus sermo *Casto-xeriz* appellat. Interea non frustra annotamus, inter libros qui fuere olim Excellentissimi Comitum de Villaumbrosa codicem exstare ms. quo continentur harum trium duæ saltem historiæ, scilicet Alphonsi Sapientis, & Sancii eius filii.

326. Interim pro certo haberi debet, huius ultimò dicti Regis Alphonsi rerum in commentaria digerendarum operi præter Ferdinandum Sancii proximè laudatum incubuisse alium haud inferiorem existimationis & auctoritatis virum. Hic est IOANNES NONNIUS DE VILLASAN, aliàs VILLAZAN, Henrici II. Regis summus iustitiæ inter curiales præfectus (*Justicia, y Alguazil mayor de la casa del Rey*, vocatus vulgari appellatione): qui eiusdem Regis dicto obediens scripsit eam, quam dicimus, patris eius historiam, quæ quidem prodiit

n. 15. (II. 365.)... ITEM sed sub *Anonymi* titulo, *Eadem*; & *Ferdinandi IV.* Chronica, Alfonsi itidem XI. iussu. Ibidem *Lit. Z. Plut. III. n. 7.* ac *Lit. n. Plut. III. n. 11.* (II. 380.)

(1) Quinos minimum vidi ac recensui huius Chronici codices in Regia Bibliotheca Escorialensi, *Lit. L.*

vulgaris hoc titulo inscripta:

327. *Coronica del esclarecido Rey D. Alonso el oncenò de este nombre*, Medinæ Campi anno MDXIV. in folio, & iterum MDLXIII. tertioque Toleti apud Petrum Rodriguez MDXCV. in folio. In quo tamen Chronico deesse ultima Alphonsi, notâ dignum est; sexennium scilicet, ab anno MCCCXLIV. usque ad quinquagesimum. Sed locupletiore eam perfectamque in mss. esse, & aliquando luci dandam, spem fecit alicubi regius historicus Pellizerius^m.

328. Necnon conscriptum ab eo Ioannis etiam primi Henrici filii, Alphonsi nepotis, Chronicon, quam provinciam fortitus quoque Petrus Lopezius Ayala fuit, apud auctorem *Historiæ urbis Molinae* legimus. Etenim prorogasse eum vitam usque ad Ioannis imperium liquidò constat veteris instrumenti fide, quo decima die Augusti Eræ MCDXVII. (sive anni MCCCLXXIX.) dum Burgis comitia haberentur, confirmavit prædictus Ioannes Rex Ioanni Nuñez de Villaizan, iuridico maiori regiæ domus, donationem oppidi & arcis *de Capilla*, cum eius territorio, eidem olim ab Henrico parente xxv. die Aprilis Eræ MCDVIII. (anni MCCCLXX.) Medinæ Campi factam. Cuius rei auctor est Martinus de Ximena Jurado in *Annalibus Giennensis Ecclesiæ*ⁿ (1).

329. Huius Ioannis filius fuit Nonnius Martini de Villaizan, cuius mentio est in Chronico ms. Henrici III. Ioannis Regis primi filii, cap. 59. qui cum Zamorensis arcis custodia præesset, sollicitatus per regios tutores, ut eam illis in manus traderet, id se facturum negavit, priusquam in manus Regis ut consignare posset, iusta eius ætas sibi copiam faceret: adiuncto in testimonium fidelitatis suæ, patrem Ioannem Martini à Villaizan (idem est cum nostro Ioanne Nonnio, Nonnius etenim, & Martinus, & Munius sive Munio, tria eiusdem nominis vocabula sunt^o) Henrici Regis atque eius filii Ioannis magnum iuridicum fuisse. Quo magis confirmamus Ioannis I. tempora, & fortasse Henrici III. Villaizanum hunc adeptum.

330. ALPHONSUS PECHA Guadalaxarensis, Francisci Roderici Pechæ filius, quem Alphonsus Rex iam laudatus camerarium habuit, Giennensi Episcopatu per novennium iam gesto in Pontificis Gregorii XI. *Plut. II. nn. 10. & 12. Lit. L. Plut. III. num. 10. Lit. K. Plut. I. n. 13. Lit. X. Plut. II. num. 3. Lit. Z. Plut. III. n. 8.* In uno tamen eorum & altero hoc opus tribuitur *Roderico* (quidam *Martinez de Medina de Rioseco*, Nostro ut videtur indictos, sed fortassis exscriptor is fuerit.

¹ In *Memoriali de la casa de Cabeza de Vaca.*

^k Pag. 146. editionis Valent. MDCLXXI. in 4.

^l Fol. 171.

^m *Memorial por el M. de Ribas* fol. 46.

ⁿ Pag. 356.

^o Mariana lib. 16. cap. 6. *Colmenares Hist. de Segovia* pag. 282.

manibus renuntiato, pauper, & eremiticæ vitæ addictus Romam venit: in qua urbe S. Birgittæ sanctissimæ heroinæ à confessionis sacramento fuit minister, unàque ambo ad visitanda sacra Palæstinæ loca in Asiam transferunt. Reversi autem, mirabilis vitæ finem Birgitta fecit, Alphonsusque, renuntiaris quæ sibi supererant bonis in Hieronymianos eremitas nuper à Petro Ferdinandi germano fratre institutos S. Bartholomæi Lupianensis, diem vidit extremum in eadem alma urbe anno MCCCLXXIX. cuius pro revelationum sanctæ Birgittæ factarum fide Epistola quædam est ad Reges inscripta, Solitarii nomine, quæ legitur in editione Coloniensi earundem Revelationum anno MDCXXVIII.

331. DIONYSIUS DE MURCIA, ab urbe hac sui regni principe satis nota fortasse oriundus, eremitarum ordinis, ac S. Theologiæ doctor Parisiensis fuit, ibique ferè decem annis ex cathedra docuit. Magister quoque & capellanus Regum Siciliæ audit. Anno huius sæculi LVIII. vicarius generalis erat Neapolitanæ ordinis sui provinciæ, & LXXIII. creatus ab Urbano V. Papa Messanensis antistes. De quo præter Augustinianos, Thomam Gratianum in *Anastasi*, Thomam de Herrera in *Alphabeto*, & Philippum Elsum in *Encomiastico Augustinianis*, non perfunctoriè agit Rocchus Pyrrhus in *Notitia Sicilensium Ecclesiarum* p. Laudantur eius doctissima *In libros Sententiarum commentaria*; atque item *Sermones*: omnia inedita. Exstat Dionysii memoria usque ad annum MCCCLXXX. quo eum vitâ sanctum Pyrrhus credidit.

332. MARTINUS ALPHONSUS DE MELO Lusitanus, sub Ferdinando Portugalliæ Rege, qui anno MCCCLXXXIII. ad superos abiit, *Historiam sui temporis*, ut in schedis ad Bibliothecam Lusitanam Georgius Cardoso refert, scripsisse dicitur.

333. GOMBALDUS item DE ULIGIA, Catalanus, ex *Cervera* oppido, Prædicatorum sodalis, provinciæque suæ aliquando præfectus, doctus vir & prudens, scripsisse etiam dicitur, pro more illius ævi, *In quatuor libros Sententiarum commentaria*; necnon & *De vitis Sanctorum* volumen, obiisseque diem suum anno MCCCLXXXIV. De quo Franciscus Diagus videndus in *Historia huius Dominicanorum provinciæ Aragonensis* lib. I. cap. 31. & Antonius Fernandez in concertatione Prædicatoriæ fa-

miliæ, post Antonium Lusitanum & Balthasarem Sorionem (1).

334. FRANCISCUS MARTINI, Barcinonensis, sub sacro Carmelitarum fratrum vexillo militans, pro conceptione Deiparæ Virginis ab omni labe originali immaculata decertasse scripto dicitur libro singulari, *De conceptione Mariæ semper Virginis* inscripto; atque item scripsisse *Compendium* in honorem ordinis sui libris octo. In quo tamen Ioannes Trithemius & Ioannes Eusebius Greinius diversa dicunt; immo Trithemius ipse malè sibi convenit, qui quidem in libello *De viris illustribus ordinis Carmelitarum*, duorum istorum Martini operum disertis verbis, uti nos, meminit. Idem verò in libro alio *De Scriptoribus Ecclesiasticis*, opus *De conceptione Virginis* vocat *Compendium libris septem scriptum*: quemadmodum & Eusebius Greinius *De conceptione opus septem libris, quibus (ait) Compendii titulus tribuitur*. Nec aliter Philippus Bergomensis, Possevinus, Marracius, Alva. Cuius quidem in *Militia Conceptionis* testimonio didicimus asservari hoc opus in bibliotheca interiori collegii Romani (hoc est Iesuitarum), & Parisiis in coenobio Carmelitarum; adiungiturque, sub prelo iam eo tempore, quo hæc scribebat, apud se sudare.

335. Prodiit quidem cum aliis *De conceptione* auctoribus, eiusdem Alvæ curâ editum *Compendium veritatis Immaculæ conceptionis Virginis Mariæ Dei genitricis, universis fratribus & singulis iuvenibus ordinis Carmelitarum dicatum*: quo magistrum in sacra theologia provinciæ Cataloniæ sese vocat, non quidem libris, sed tractatibus septem distinctum, in quorum primo faretur se in academia Parisiensi, quam matrem vocat, studiis incubuisse. De eo Erardus Carthusianus in *Chronico* ad annum MCCCLXXXIV. hæc de nostro habet: *Franciscus Martini, Theologorum vivamentum, singularis sui temporis lucerna, in honorem prægloriosæ sui Carmelitici ordinis patronæ librum De sancta conceptione immaculatae Dei genitricis conscripsit, cunctis Virginis zelatoribus gratissimum*. Claruisse eum circa annum MCCCXC. ex Trithemio Possevinus monet.

336. Eiusdem Carmelitarum instituti alium celebrabat hæc ætas PHILIPPUM RIBÔT, natione itidem Catalanum, sed patriâ Gerundensem, in qua eadem urbe hu-

(1) Volumen *De Vitis Sanctorum* huic Gombaldo à Balthasare Sorione tributum, Quetifus & Echarodus T. I. p. 687. suspicantur *Petri de Clodio* seu de

Chiozza Ordinis item Prædicatorum esse, qui ad annum MCCCX. floruisse dicitur.

huius religiosæ familiæ sacramentum dixit. Provinciam suam gubernavit præfectus, & maxima laude doctrinæ pietatisque, necnon & erga sodales suos & sacram familiam caritatis zeliq̄ue commendatur, quam amplissimo testimonio Ioannes ei Trithemius exhibuit. Quod verò etiam extinctus famâ viveret, effecit scribens

337. I. *De institutione & gestis Carmelitarum peculiaribus* libros decem, qui Venetiis editi sunt anno MDVII. *Speculum ordinis* appellatum ait Ioannes Baptista Lezana in *Apparatu* paulò post laudando. Opus hoc ex Latino in varias linguas conversum fuisse adnotant domestici. In Anglicam linguam vertisse id scio Thomam Scrope, aliàs Brandley, eiusdem ordinis, Dromoriensem in Hibernia Episcopum, Eugenii IV. Papæ tempore, ut Vossius monet ⁹.

⁹ De Histor. Latinis lib. 3. cap. 9. pag. 631.

338. II. *De viris illustribus Carmelitarum* librum singularem. At ea quæ in his refert, è quatuor potissimum antiqui ævi Scriptoribus se hausisse ait, nempe Ioanne Episcopo Hierosolymitano, Cyrillo Constantinopolitano presbytero, Guilielmo Samucensi Anglo, & Siberto Bekano Gelrensi doctore Theologo. Ioannis Hierosolymitani (si Deo placet) librum innuit *De institutione primorum monachorum in veteri lege exortorum, & in nova perseverantium, ad Caprasium monachum*. Quem cum aliis eidem Ioanni tributis operibus Bruxellis edi curavit cum *Vindiciis* suis Petrus Wastelius, qui lib. 1. sect. 1. articulo 1. §. 1. earundem *Vindiciarum* annotat integrum hunc ad Caprasium directum à Ioanne commentarium prioribus septem libris ex his decem, quos Philippus Ribot *De peculiaribus gestis Carmelitarum* scripsit, verbatim expressum reperiri. Guilielmum Samucensem, non Anglum sed Gallum dicere voluit, ut credimus, qui ex Achonenſi Palæſtinæ urbe à Saracenis fugatus, in Cypro scripsit: *De amissione monasteriorum terra sanctæ, & De multiplicatione sui ordinis per Europam*, circa annum MCCLXXX. ut Vossius docet ^r. Sisbertus autem Bekanus, sive de Beka, eiusdem ordinis, eodem Vossio teste ^s, *Historiarum flores*, sive *Fasciculum*, edidit.

^r Lib. 2. De H. L. cap. 60. pag. 490.
^s Lib. 2. cap. 64. pag. 510.

339. III. *Sermonum* quoque, elegantium quidem & doctissimorum, ut ver-

(1) Anonymus Bibliothecæ Carmelitanz Aurelianensis auctor T. II. col. 641. strenue Ribotum vindicat à nonnullorum suspicione, quasi librum: *De institutione primorum Monachorum ad Caprasium* à se confectum Ioanni Hierosolymitano suppoluerit. Videndus.

bis laudem Eifensgreinii. Atque item

IV. *Epistolarum libros duos*: quos aiunt non minus typis editos.

340. Obiit in conventu Peraladæ, ubi habet sepulcrum ita inscriptum:

Hic iacet R. F. Philippus Ribot magister in sacra pagina, & Prior provincialis provincie Cataloniae, ordinis Fr. B. Mariæ de Monte-Carmeli, qui obiit xxiii. mensis Septembris anni Domini MCCCXCI.

Videndus, post alios Carmelitarum celebratores Trithemium, Luciumque & similes, Ioannes Baptista Lezana in *Annalibus ordinis* cap. 9. & 10. *Apparatus*, quo loco maximas Riboto habet gratias ob insertum *Speculo* suo integrum Ioannis Hierosolymitani *De institutione primorum monachorum* librum, & quandam B. Cyrilli epistolam. Unde factum ait Lezana, non ultrà aliquem dubitare de vero & germano huiusce libri auctore sic antiquo posse. Sunt tamen qui à Philippo Riboto hunc formatum, & Ioanni Hierosolymitano suppositum, etiam post Wastelii vindicias enixè contendunt (1).

341. Anno huius sæculi octogesimo septimo, quinta die Ianuarii, Barcinone decessit Aragonum Rex PETRUS, huius nominis IV. vulgari attributione *Ceremoniosus* dictus, quinquagesimo primo regni sui ^t, alacer, atque iræ promptus facileque irritabilis, & magni animi & peritiæ armorum, totiusque bellicæ rei, viribus licet imbecillis, omnis generis literarum amans præsertim mathematicarum, & in aliis Chimiæ, cuius gnarum valdè hominem, *Menahâm* medicum doctorem Hebræum apud se habuit, eoque præceptore usus dicitur.

342. Huic Petro adscribi solet *Historia suorum temporum*, vernaculo illo sermone scripta, quo pars maior ditionis eius loquebatur: quam quidam Petrus Michael Carbonellus ex archivo regio Barcinonensi habitam *Chronico* suo *Hispaniæ* eadem linguâ scripto integram atque illibatam inseruit. Magno autem Suritæ ^u non sic, ut aliis ^x, res comperta est, quod dicimus de Rege eius auctore (2).

343. Præterea eius iussu & auspiciis formatus fuit liber *Ordinationum* pro servitio domus regiæ, qui continet caerimonias omnes in unaquaque publica actione seu ministerio adhibendas. Cui rei per-

(2) Exstat huius Historiæ exemplum non longe à Regii auctoris ævo, ut videtur, exaratum penes Cl. Vincentium Blascum Canonicum Valentinum Serenissimorum Hispaniæ Infantum Caroli III. Regis filiorum olim Subpræceptorem, amicum in paucis & Collegam nostrum: in quo nonnulla existare dicuntur

^t Vide Suritam lib. 10. *Annal. Aragon.* cap. 39. *Blancas De Aragon. rerum comment.* in Petro IV.

^u Lib. 6. cap. 56. & 65.
^x Garibai lib. 1. cap. 3.

ficiendæ certior fieri voluit de iis, quæ insignes quique sui temporis Reges in curiis suis usurpare solebant: unde quicquid optimum sibi visum fuit & magnificentissimum, elegit. Libri titulus: *Ordinations fetes per lo senyor en Pere Ters Re de Arago, sobre lo regiment de tots les officials de sua cort.* Quem sic inscriptum se vidisse apud D. Fredericum de Palafox S. Iacobi equitem in membranâ pulcherrimè aureis ac rubris descriptum literis, & picturis ornatum, Ioannes Franciscus Andreas Ustarrozius in *Defensione Oscensis S. Laurentii protomartyris patriæ* retulit ⁷. Aliud exemplum Martiri in amplissima bibliotheca sua excellentissimus Marchio Mondexarensis habet satis antiquum (1). Petrum autem tertium per errorem vocatum in isto exemplari, non tam mirum est, quàm in *Codice legum* ab eo promulgatarum Petrum secundum vocari: quod notat in *Commentariis rerum Aragonensium* Hieronymus Blancas ⁸. Laudatur quoque eiusdem Regis Petri stemmatographicus liber. *Nobiliarium* nos dicimus (2).

344. Petri Regis patruelis fuit IACOBUS DE ARAGONIA, Petri Comitis de Prades in Catalonia filius, Iacobi II. Regis nepos ⁹, qui à Clemente VII. in fastis Romanis Antipapa nuncupato, ab Aragoniæ tamen Rege Petro, uti ab aliis legitimo Pontifice existimato, huius sæculi anno octogesimo octavo in S. R. E. Cardinalem solus promotus fuit, deinde *Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

tur quæ in Carbonelli edito frustra quæras. In eo Petrus res ab se gestas ex propria persona, non secus ac in *De rebus ad se pertinentibus* Iacobus I. eius proavus propria ac præclara eiusdem gesta sincere ac simpliciter enarrat.

(1) Exstant in Regia Bibliotheca Escorialensi Lemofino Sermones, *Lit. h. Plut. II. n. 9.* (T. II. p. 82.) dicunturque Barcinone promulgatæ, anno MCCCXLIV. xv. Cal. Novembris: in quarum fine additur à Michaele Clemente Protonotario Regio, qui ad annum MDLXII. Caroli Hispaniarum Principis iussu eas è Lemofino in Castellani sermonem transtulit, *earum autographum cum notis manu ipsius Petri Regis servari in Regio Barcinonensi Tabulario.* Petrus Michael Carbonellus, *Chroniques de Espanya, Barcinon. MDXLVI. fol. CCII. pag. 2. col. 1.* harum Ordinationum editionem ad annum MCCCXLIII. refert, *cum Rex esset ætatis XXVII.* addens: *E per quant acabades que foren: y escrittes de mà del dit Rey en Père, béll escriptor: car mirades e presades en bé scriure, encara que fós Rey: e fós occupat en governar fós régnes &c.*

(2) Scripsit præterea: *De ordine servando in coronationibus Regum Aragonum.* Exstat in Regiæ Escorialensis codice sæculi XIV. *Digramm. & Plut. III. sub n. 3.* (T. II. p. 222.) Item: *Leges & ordinationes pro classe quam parabat adversus Petrum Castellæ Regem, qui ad annum*

que in Sabinensem Episcopum. Quo mortuo Clemente, Benedicti XIII. partes secutus, vixit usque ad annum MCCCXCVI. affirmantibus Alphonso Ciaconio ^b, Contelorio ^c, Ughello ^d. Valentiniæ cum in Hispania Ecclesiæ fuisse Episcopum (3) ab eodem Clemente renuntiatum, ex monumentis illius regni liquidum est, quæ vidit Balthassar Porrenus, retulitque in *Elogia* sua adhuc inedita *Cardinalium Hispanorum*: cuius exemplar laudatorum Cardinalium insignibus propriis coloribus depictis ornatum adservat in bibliotheca sua Franciscus Cardinalis Barberinus Romæ, aliudque inde nos iisdem ornamentis conspicuum describi fecimus.

345. Huius Iacobi nomine inscriptum Chronicon secum inter alios libros portabat olim Benedictus XIII. quod ex elencho eorum apud eundem Cardinalem Barberinum constat, ubi sic notatur: *Item Chronica, aliàs liber aureus, Cardinalis Aragoniæ, in pergamenno, cum postibus & corio viridi.* Quæ quidem iudicio nostro possessorem magis quàm auctorem significare posita verba sunt.

346. Saltem pro comperto habemus veritatem eum in Hispanam linguam Valerii Maximi *Didoriam factorumque memorabilium* libros: quàm interpretationem ms. asservari apud coenobitas Hieronymianos Melioratenses ^e prope Ulmetum Castellæ veteris oppidum, Ambrosius Morales alicubi annotatum reliquit ^f. Vereor tamen, ne aliud quicquam denotetur in codice

Z

MS.

MCCCLIX. Ebusum insulam obsederat: unà cum insertis aliis BERNARDI CABRERÆ magni Aragonum Thalassiarchi, in quibus plurima pro instruenda classe, tum de Thalassiarchi eiusque Vicarii munero; deque reliquis navium ducibus, militibus, navarchis, ministris, eorumque officiis; ac de universo triremium, celocium & liburnicarum instrumento: *De la Galea gróssa: De la Galea bastarda: De la Galea sotil &c.* aliisque affinis argumenti, Lemofino sermone: in eadem Bibliotheca Escorialensi *Lit. q. Plut. III. n. 22.* (T. III. p. 48.) Carbonellus *Chron. de Esp. fol. CCIII. p. 3. col.* addit scribere aggregatum *Ordinationes Equestri Ordinis Sancti Georgii De la Creu-bermella* (Crucis ruberæ), pervenisseque ad XXXII. ^{am} eique operi immortuum fuisse. Leges ab eodem editas in Comitibus generalibus Valentiniæ pridie Cal. Ianuarii MCCCXLII. Item *ibidem* MCCCXLVI. & MCCCXLVIII. Item *Montifone X. Octobris MCCCXLIII.* Item *in castris apud Saguntum à Petro Castellæ Rege pridem captam*, MCCCXLV. Item apud oppidum Sancti Matthæi, quæ postmodum Valentiam translata fuerunt, MCCCXXX. Item *Valentiniæ XXVI. April. MCCCXXXI.* videsis in antiquo Fororum Valentiniæ codice *ibidem* edito, absque tamen anni notatione.

(3) Administrator tantum, non Episcopus eius Ecclesiæ fuit.

^b De Vitis Pontificum in Clemente, tom. 2. ult. edit. col. 686.

^c In Elencho Cardinal. pag. 187.

^d In Italiæ sacræ Episcop. Sabin. tomo I. col. 205.

^e Convento de la Mejorada. ^f Relacion de su viage &c.

⁷ Defensa de la patria de San Lorenzo cap. 6. pag. 110.

⁸ In Petri IV. mentione.

⁹ Surita lib. 7. cap. 18.

ms. antiquæ admodum notæ, qui asservatur cum aliis libris manu exaratis Comitibus de Villaumbrosa apud Excellentissimam & lectissimam Comitissam eius relictam, cum hoc titulo: *Valerio Maximo traducto en Castellano de orden del Cardenal de santa Sabina, hijo del Infante D. Pedro de Aragon, y embiado por el dicho Infante a su ciudad de Barcelona* (1). Æquæ ambiguum est an huc pertineat Thomasinus quædam nota, asserventis in bibliotheca Veneta S. Antonii *Boethium cum Guilielmo de Aragonia* servari ms.

347. Eiusdem Petri Regis Aragoniæ æqualis fuit alius Petrus Castellæ & Legionis Rex, *Crudelis* cognominatus, non tamen opinione quam habuit & quæ imbuere alios voluit, D. IOANNES DE CASTRO aliis DE CASTRO-MOCHO, qui locus est Beneventani Comitibus in Palentina dioecesi, scribens *Veram* (ut creditur à nonnullis) *historiam* laudati *Regis Petri*, cuius fuit domesticus: quam, cum prevaluisset Henricus occiso fratre, nihil antiquius ei fuit, quàm ut è memoria hominum abolere, & exempla omnia nudi-que conquista flammis committere procuraret. Attamen aliqua eius historię fragmenta in manus Petri de Gratia-dei, Catholicorum Regum Ferdinandi & Elisabethæ haraldi simul & chronographi, pervenisse fama est: quibus usum eum fuisse in describenda singulari libro *Vita eiusdem Petri Regis*, quæ servabatur olim ms. in bibliotheca Olivariensi, nullus dubito (2). Manuscriptam eam tamen asservari in bibliotheca quæ fuit Excellentiss. Comitibus de Villaumbrosa, & nunc est

(1) Versio est primùm è Latino in Lemosinum sermonem à Fratre *Antonio de Canalibus* (Canals) Ordinis Prædicatorum huius Jacobi de Aragonia S.R.E. Cardinalis Sabinensis & Valentini Ecclesiæ Administratoris iussu facta, & in Escorialensi codice *Lit. r. Plut. I. n. 11.* (T. II. p. 615.) exstans, transmissaque ab eodem Jacobo (non à Petro eius parente) ad Magistratum & Consiliarios *Barcinonenses*: quæ mox versio è Lemosino in Hispanum id est Castellanicum sermonem ab eodem Antonio de Canalibus Ioannis I. Castellæ Regis iussu rursus translata fuit, ut legitur in prologo alterius codicis Escorialensis *Lit. h. Plut. I. n. 10. & 11.* (T. II. p. 72.) prorsus ut huius Jacobi nihil sit præter Epistolam, quam cum priore Lemosinâ versione misit ad Magistratum & Consiliarios *Barcinonenses* I. Decembris MCCCXCV. per Bartholomeum Cavalls Calligraphum; ea vero simul cum eucharistico Magistratus *Barcinonensis* responso 10. Decembris eiusdem anni, habetur in prælaudato codice Escorialensi *h. I. 10.* Exstat hodie in *Barcinonensis* urbis chartophylacio ut nobis significavit singularis amicus noster D. Nicolans Rodriguezius *Lafas* violatæ apud *Barcinonenses* Fidei Quæsitior.

(2) Exstat in eius Bibliothecæ Catalogo *T. I. pag. 191. Lit. G. M. S. Gratia Dei, Relacion de*

lectissimæ eius coniugis, libro eius indici crederemus, nisi fragmenta, seu excerpta quædam dumtaxat eius esse, ab erudito viro, qui contrectavit, moniti essemus.

348. Habet nihilominus apud se Matriti D. Ioannes Lucas Cortesius, amicus noster, *Relacion de la vida del Rey D. Pedro y de su descendencia, que es el linage de Castilla, por Gratia-dei, con anotaciones de D. Diago de Castilla Dean de Toledo.* Brevem scilicet apologiam seu defensionem eorum quæ imputantur ei facinorum, quam aliis auctoribus, præcipueque historiam *del despensero de la Reyna Doña Leonor* vulgò nuncupata, Didacus prædictus de Castella progenies eius confirmat, in vulgus sparsis olim his versibus:

El gran Rey D. Pedro que el mundo reprueva,

Por serle enemigo quien hizo su historia,

Fue digno de clara y famosa memoria.

Por bien que en justicia su mano fue serua.

No siento como ninguno se atreva

Dezir contra tantas vulgares mentiras,

De aquellas locuras, cruezas, y iras

Que su muy viciosa Coronica prueva.

No curo de aquellas, mas yo me remito

Al buen Juan de Castro Prelado en Jaen,

Que escribe escondido por zelo de bien

Su Chronica cierta como hombre perito &c.

349. Ioannis autem reliqua nostros inter historicos controvertuntur. Ægidius namque Gundisalvi Davila, Palentinorum Præsulum album exponens in *Theatro Hispaniæ Ecclesiarum* & affirmat, id quod non parum verisimile est, Ioannem in comitatu Constantiæ Petri Regis filiam, quæ Ioannis coniux erat Lencastræ Ducis, cuius Con-

stan-
la vida del Rey Don Pedro y su descendencia. Folio 9. 19. omnino qualis à Nostro paulo inferius num. scilicet 348. describitur. Item Lit. P. M. S. T. I. pag. 221. D. Pedro Rey de Castilla su Chronica muy antigua Ibidem: *Otra muy antigua sin principio.* Fuit quoque olim in Bibliotheca Pauli Dalmates, & Ròs, cuius exemplum MS. nos ad annum 1752. *Barcinone* vidimus apud D. Dalmates Canonicum *Barcinonensem* eius gentilem.

ATQUE huc pertinet *Petrus* ipse *Castellæ Rex*, cuius exstant *Leges in Comitibus Vallisoletani habitis* die II. Novembris Eræ MCCCXXXIX: *De mendicis tollendis: De conductitiis operariis & diaria eorum mercede: De pastorum & domesticorum stipendiis sive salariis.* Item *Alie* in comitiis Vallisoletanis, *Petitionum* eiusdem anni: *De moribus corrigendis; ac de delictis quæ diu impunita remanserant coercendis:* omnia in Escorialensi codice, *Lit. Y. Plut. II. sub num. 8.* (T. II. p. 361.) Item: *Forum ingenuorum Castellæ* (El Fuero de los Hijosdalgo) à Regibus Alfonso VI. VII. VIII. & X. olim editum atque ampliatum, à Petro demum ordinatum atque in quinque libros digestum, in eadem Regia Bibliotheca *Lit. X. Plut. II. n. 12.* (T. II. p. 417.).

stantiæ capellanus, aliis à confessionibus, fuit, ad Anglos transfretâsse, ibique Aquensis Ecclesiæ remuneratum infulis, non antequam eorundem Ioannis & Constantiæ filia Catharina Henrico III. Ioannis I. filio nuberet, in patriam rediisse. In qua tamen Giennensem primùm, deindeque Palentinam Ecclesiæ administrandas Præsulem suscepisse. Si vera tamen hæc sint, Aquensis Ioannis Episcopatus vel in ipsa Anglia fuerint *Aqua-caldæ*, sive *Bathonium* (*Bathe* vulgò, seu *Bath*) in Somersetensi Comitatu Episcopalis urbs; sive in Galliæ Britannorum ditionis Gasconia urbs *Aqua-Augustæ*, sive *Tarbellicæ* (*Acs* hodie, aut aliis *Baiona*); licet non ullam huius Episcopi mentionem habeant duarum istarum Sedium Aquensis & Baionensis catalogi San-marthani.

^h Martinus de Ximena in *Annalib. Giennensibus*. Surita in prologo ad librum ex eius schedis nuper editum, *Enmiendas y advertencias à las Coronicas de D. Pedro Lopez de Ayala*.

¹ Garibay lib. 5. cap. 26.

350. Diversâ pergentes viâ alii ^h, Ioannem de Castro, non de Castro-mocho appellare amant, progenitumque ex nobilissima *de Castro*, Comitum Lemosiorum stirpe affirmant; neque illum tot annis peregrè fuisse; immo post Aquensem in Gasconia, quem & hi quoque agnoscunt præfulatum, Giennensi functum apud nos iam ab anno sæculi septuagesimo nono, qui fuit primus Ioannis primi, atque etiam octogesimo primo, tot annis ante Catharinæ cum Henrico MCCCLXXXVIII. ¹ contractas nuptias. Ab hac Giennensi Ecclesia in Palentinam & hi quoque transmigrâsse aiunt. Quam litem aliis diiudicare libenter sinimus.

351. F. IOANNES GARSIAS DE CASTRO-XERIS, ex quonam instituto religiosus ignotum, transfuisse dicitur ad usum eiusdem Petri Regis *Regimiento de Principes*, Ægidii, ut credimus, Columnæ *De regimine Principum* opus: quæ interpretatio existit inter libros D. Ludovici de Castella ms. (1)

352. Sæculum hoc nobilitavit in paucis, Ioannis præcipuè Aragoniæ Regis Petri parentis successoris, tempora, FRANCISCUS EXIMENEZ, aliis XIMENEZ, seu XIMEN (sed *Eximenez* vernaculæ editiones *Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

præferunt) ordinis Minorum, quamplurimumque operum spiritualium, & moralium, suæ præsertim vernaculæ linguæ Scriptor. Quem nonnulli cum Toletano magno præfule eiusdem nominis & professionis temerè confundunt ^k. De patria contendunt regna duo, Valentinum & Catalonia: pro Valentina stantibus Vincentio Iustiniano in *Vita S. Vincentii Ferrerii*, Morlà in *Emporio Iuris*, & Hieronymo Surita. Sed revera Gerundensis è Catalonia fuit, quod eiusdem testimonio non semel dicto alii confirmant, è quorum numero Escolanus est Valentinus lib. 5. *Valentina historia* cap. 7. Hieronymus Puiares, & Andreas Bosch, Catalani, Ioan. Andreas Ultarrozius Aragonensis, in *Defensione patriæ S. Laurentii*, cap. 5. Wadingusque *De Scriptoribus sui ordinis*. In domo autem Valentina Franciscanorum S. Vincentio (*Martyri*) sacra hunc ad ordinem admissus fuit, unde forsitan data errori ansa: quod idem admonet Escolanus.

353. Neque solum sacras literas, sed & Mathesin calluisse eum, tum scripta theologica ab eo emanata, tum Hieronymus Torrellas in quodam *De imaginibus* libro sequentis sæculi auctor, confirmat: à quo *Theologus audit summus & mathematicus non mediocris. Virum doctissimum* vocat Michael Carbonellus cap. secundo *Chronici Hispaniæ* Catalanè conscripti.

354. Patriarchatus idem honore fulsit Alexandrini, quod Francisco Gonzagæ, Lucæ Wadingo, domesticis testibus, & Morlæ iam laudato, credimus; atque ita editum Valentini est in fine operis, cui titulus: *Crestia*, cuius postea meminimus, MCDLXXXIV. contra id quod Escolanus affirmat, Hierosolymis hunc titularem antistitem disertè mancipans. Quod verò Elnensis in Catalonia urbis Episcopus fuerit, vulgaris fama est; quamquam in *Catalogo Elnensium præfulum*, quem, ut Galliæ Ruscinonensem contribuerent Comitatum cuius Sedes *Elna* habetur, San-marthani fratres *Galliæ suæ Christianæ* inseruere, nusquam

Z 2

quam

(1) Fuit hic Ioannes Minorum Ordinis sodalis & Mariæ Alfonsi XI. Castellæ Regis uxoris conscientie moderator, ut legitur disertè in eius operis epigraphe in codice Escorialensi *Lit. K. Plut. I. n. 5.* (T. III. p. 519.) & clarius in Matritensi Regio membranaceo fatis antiquo, cuius initium è minio: *Este libro que es llamado è dicho del rregimiento de los principes & señores que han de rregir, fue traslada-do de latin en lenguaje..... Et copiló Frey Johan Garcia de Castro Xerès de la Orden de los Frayles Menores. confessor de la rreyna de Castilla por el noble infante Don Pedro primero fijo heredero del noble Señor Don Alfonso rrey de Castilla que*

venció los rreyes moros de Benamarin & de Granada en la de Tarifa. & ganó la cibdat de Algezira. à petición è ruego del Obispo de Osma Don Bernabé. Existare diximus Hispali excusum anno MCCCCXCIV. apud Meinardam Ungit & Stanislauum Polonum fol. inque eius editionis fronte, pro *Barnabæ* Episcopi Oxomensis, uti scriptum oportuit, legi *Bernardi*. Apud Montfauconium *Bibl. Biblioth. T. I. p. 277. col. 1.* legitur: *Exponenda Domino Nostro Papæ ex parte Serenissimi Aragonum Regis &c. pro Magistro Ioanne Garsia Confessore suæ Maiestatis*; videntur autem ad factum magni Ecclesiæ schismatis pertinere.

^k Boyadilla in *Polit. par. 3. cap. 7. num. 39.*

quam appareat. Barcinonensem qui credidit præfulem, Ioannes Iustinianus in prologo suæ Hispanæ interpretationis Ludovici Vivis *De instructione femine Christianæ* commentarii, magno in errore est. At Vincentius alter Iustinianus in *De S. Vincentii rebus* vulgari opere, & Franciscus Diago *Annalium Valentinorum* lib. 1. cap. 4. hunc inter virum mirabilem & Franciscum nostrum Ximenium magnam in Deo dilectionis necessitudinem intercessisse auctores sunt. Quod si de amicitia inter vivos exulta intelligatur, magna in *amicitias* culpâ sese involvère. Porro is ut civibus suis studiorum rationem suorum redderet, vernaculum in manus assumpsit stilum, insuper habito Latino; nam, ut puto, maiorem operum partem, aut omnia opera, quorum notitia sequitur, proprio Cataloniae sermone composuit.

355. *Vita Christi*. Librum hunc, de cuius Catalonica editione nihil hæcenus audivimus, vernaculâ Castellæ linguâ loqui fecit Anonymus quidam: quam recognovit & castigavit interpretationem summus ille Christianæ prudentiæ antistes Ferdinandus Talaverensis, Granatensis primus post recuperatam à Mauris urbem Archiepiscopus, typorumque luce donavit. Quam editionem absque Loci nota nunquam vidimus. Gallica etiam eiusdem operis versio inter libros Regis Galliarum exstat, codice 116.

356. *Crestia*, sive *De regiment de princeps*, è *de la cosa publica*. Hoc est, *Christianus*, sive *De regimine principum, & republica*. Varium quidem opus & vastum, Theologico-politicum, doctum atque eruditum, & verè Christianum. In eo integræ tractationes de republica & illius regimine, de principatu, de belli ducibus & re militari, atque de optimo cive, ac civitatum prosperè conservando statu, de mercaturæ beneficiis, pluribusque aliis rebus ad publicam rem spectantibus comprehenduntur. Quare non debuit Wadingus ex uno duos facere commentarios, scilicet alterum *Crestia*, alterum verò *De regimine reipublicæ* appellatos. Idem enim opus est, & sub inscriptione hac posteriore tantum (quod Wadingo forsan fuit errandi occasio) id laudant Diagus *Annal. Valentia* lib. 1. cap. 9. & Escolanus in eiusdem argumenti historia lib. 5. cap. 23. qui & *De republica* alibi appellat. Sed & idem Escolanus & Hieronymus Puiades in *Historia Cataloniae principatus*, & Ioannes Franciscus Andreas Ustarrozius in *Defensione patriæ S. Laurentii* cap. 5. pag. 65. & ante eos omnes Hieronymus Torrellas in Com-

mentario *De imaginibus*, & Petrus Michael Carbonell in *Chronico Hispania* cap. 2. agnoscunt alteram *Crestia*, sive *Cristia*, libri appellationem: quem & laudavit Alphonso Tostatus magnus Abulensis Episcopus, in opusculo *Contra clericos concubinos*. Et scriptum ab auctore fuisse anno MCCCLXXIX. Ustarrozius proximè laudatus monet verbis ex eo opere adductis. Nuncupatum verò hoc opus auctor voluit Alphonso (*Namfos* vulgari vocabulo) Marchioni de Villena, Comiti de Denia & de Ribagorza, filio Infantis Petri de Aragonia, ordinis fratrum Minorum, qui natus è Iacobo Rege Aragoniæ fuit. Alphonso hic, de quo loquimur, primus creatus fuit Castellæ Comestabilis à Ioanne Rege I. de quo, & de parente eius Petro, qui Franciscanorum ordinem ingressus est, Alphonso IV. germano fratre, Iacobi II. filio, videri potest Hieronymus Surita lib. 7. *Annal. Arag.* cap. 12.

357. Scire autem aves, lector, quàm vastum sit opus? Tredecim, nec minùs, partes, seu libros continet: quorum librorum aliquis, nempe duodecimus, integris duobus voluminibus satis grandibus continetur. Existare omnia hæc simul in cœnobio *de Iesu* dicto Franciscanorum Barcinonensium, fama est. Nos vidimus primò laudatè nuper duodecimi libri priorem partem, sive tomum, Valentia editum per Lambertum Polmart Alemannum anno MCDLXXXIV. in amplissima simulque selectissima bibliotheca Marchionis Mondexarensis: quem etiam possedit in supellectile non parum lauta librorum suorum amicus olim, dum viveret, noster D. Raphael de Vilosa, Consilii Aragonensis Senator optimus & literatissimus, apud quem fortè fortuna primum quoque totius operis librum, unde fax ad dignoscendam illius formam, reperi.

358. Argumenta iccirco singulorum librorum hic subiicere non extra rem erit, cum libri rarissimi sint, ac penè invisi.

Primus liber agit de religione Christiana, de eius initio, progressu, & dignitate.

II. Quod homo Christianus ab hac dignitate tentationibus variis emotus excidat, ac de dotibus ei datis.

III. Peccata exponit omnia, in quæ Christianus cadit homo.

IV. Quibus remediis à Deo adiuvetur ad resurgendum à peccatis: de divinis inspirationibus, prædestinatione, gratia, libero arbitrio: de donis & fructibus Spiritus sancti, ac septem beatitudinibus.

V. Quomodo relevetur per lumina theologiarum virtutum.

VI. Quo-

VI. Quomodo relevetur per virtutes morales & cardinales.

VII. Quomodo relevetur per legem Dei sanctam, atque eius decem præcepta.

VIII. Quomodo relevetur à Deo per ostensionem divinæ potentia, sapientia, & clementia, in rebus creatis, & earum ordinatione manifestarum.

IX. Quomodo relevetur per divinam Incarnationis mysterium.

X. Quomodo per sancta Sacramenta.

XI. Quomodo per sanctum Ecclesiasticum statum, & altitudinem sanctæ religionis.

XII. Quomodo per rectam publicæ rei gubernationem secundum dominorum & subditorum varietates, diversaque vivendi genera.

XIII. Quomodo per minas magnarum poenarum, & promissiones supernorum celestium bonorum. Hactenus librorum epigraphæ. Unde manifestum redditur quàm immensam operam auctor doctissimus mancipaverit Christiani hominis studio per omnes Theologiæ ac Philosophiæ moralis, Politicæque artis, quatenus ad philosophiam spectat, limites instruendo ac muniendo.

359. *De natura angelica.* Hunc dicavit auctor domino cuidam Petro (Mossen Père Catalanè) Regis Aragoniæ Ioannis Magistro Rationali, sive ex præfectis rationum. Qui Rex usque ad annum vixit MCCCLXXIX. Audit hic alibi Petrus de Artès, eques, & camerarius, & magister domus Regis Ioannis. Hispanam editionem vidimus Burgensem anni MDXVI. (Wadingo est MDXXVII.) apud Fredericum de Basilea in folio. Gallica: *Le livre des saints Anges* inscripta Parisiis anno MDXVIII. à Wadingo forsan significata ab officina Michaelis le Noir prodiit, Verderio teste in *Bibliotheca Gallica*. Ms. quoque asservatur in¹ regia Parisiensi, ut Labbeus testatur, & in Ambrosiana Mediolanensi.

360. *Pastorale*, ad Episcopum Valentinum pro instructione Episcoporum, & quorumcumque superiorum. Wadingus laudat Barcinonensem editionem anni MCDXCV. in folio. Manuscriptum asservatur in bibliotheca Ambrosiana Mediolanensis urbis, Francisci Ximenez nomen præferens, forsan Latinum opus.

361. *De feminis* liber. *De les dones* vernaculè: quomodo enuntiatum apud Puia-des vidimus. Hispana autem translatio retinuit Catalanum vocabulum. Inscribitur enim: *El libro de las donas. Trata de las virtudes y vicios de las mugeres en todos estados, y como se pueden estos remediar.* Librum dirigit Fr. Franciscus Ximenez ordi-

nis Minorum ad dominam Sanciã Ramirez de Arenòs Comitissam de Prades. Ms. possidet carus mihi ex sorore nepos D. Iosephus de Bernuy, & Mendoza Marchio de Benamexi Bæticæ provinciæ nostræ; cum quadam ad calcem nota, quâ monentur lectores scriptum codicem ab Andrea Mudarra iussu Fr. Ioannis de Guadalupe Monasterii Guadalupensis Prioris, principio Aprilis MCDLXXIII.

362. Attamen sive hæc sive alia in publicum iam prodiit translatio, cum hoc titulo: *El carro de las donas*, facta, ut ibidem dicitur, à quodam religioso Franciscano provinciæ Conceptionis, quatuor libris: quibus plura immiscuit parùm fidus interpres, veluti opus renovans; necnon & adiunxit quintum *De memoria aeterna* inscriptum, sive de præparatione ad mortem, Pincia apud Ioannem de Villquirân MDXLII. Catharinæ Portugalliæ Reginæ directæ. Forsan & ad Eximium nostrum pertinet *Informacion de la vida Christiana, en que se contienen tres tratados è rudimentos de la vida Christiana, penitencia que es virtud, y penitencia que es Sacramento. Por el Maestro Fr. Francisco de la orden de los Menores*: qui liber prodiit Hispali anno MDIX. Hispana seu Castellana videtur Catalani operis, de quo loquimur, interpretatio. Hanc Matriri habet D. Ioannes Lucas Cortesius, criminatum olim causarum Duodecim-vir, Indiarum iam Senator regius, amicus noster, & Musis amicissimus.

363. *Scala Dei* opus aliud tributum novimus huic eidem Eximino à Ioanne Francisco Andrea Ustarrozio *De patria S. Laurentii* cap. 5.

Alia ab aliis opera tributa Ximeno annectimus,

364. *Historia Ecclesiastica*, teste Morlà in *Emporii Iuris* præfatione.

365. *Doctrina compendiosa*. Quam hactantùm complexione nominis Petrus Carbonèll Cataloniæ historicus laudat: *Doctrina compendiosa de vivir justamente* nuncupata prodiit Barcinone anno MDXIX.

366. *Flos Sanctorum*, sive *Sanctorum vitas*: cuius meminit Petrus de Salazar in *Chronico provinciæ Castellæ* eiusdem ordinis.

367. *Librum de pomo* laudat ipse auctor in *Crestia*, parte 2. cap. 135.

368. *La gloriosa*. De quo opere monuit nos cum Granatæ moraremur Thomas de Leone Societatis Iesu, vir doctissimus atque eruditione eximius, noster in paucis amicus. Certè Franciscus Gonzaga Franciscanorum generalis præfectus, & rerum do-

¹ *Biblioth. manuscripta* pag. 313.

domesticarum exactus Chronographus, tredecim voluminum auctorem Franciscum Ximenium fuisse ait; iacereque in coenobio Sancti Francisci Perpinianensis urbis.

369. Habeo tamen de quo cum doctissimo, & ut fama est sanctitate vitæ conspicuo viro, exoptulem. Etenim videre mihi videor in Francisco Ximenio isto, decimi quarti huius sæculi auctore, alterum & quidem eo priorem Antonium Guevaram Mindoniensem Episcopum: cui minimè quidem bona insedit mens fingendi auctores veteres, atque notis etiam certisque, ea quæ non dixerunt quosque nunquam scripserunt libros appingendi: ut verè videatur existimasse is, sacris exceptis, quod ipsa nonnunquam dixisse fugillantibus perhibetur, de omni alia antiquitate ludere se impunè, immo & laudabiliter posse. Minimè autem hic magni Præsulis impotentia culpam alibi iam notatam refricaremus, nisi eadem cepisset Ximenium hunc lubentia & amor catalogo Scriptorum Scriptores, qui nusquam gentium fuere, ac bibliothecæ librorum similiter libros nusquam exstantes magna securitate fidei suæ ac nominis immittendi. Quod vitium omnes ferè paginas & capita, duodecimi saltem libri laudati iam operis, cui *Christiani* nomen, & cuius priorem partem, ut dictum fuit, vidimus, infecisse, nullus spero in hoc studio, eruditionis mediocriter versatus, lecto eorum qui sequuntur & ex innumeris præcipui habiti sunt elencho, inficias iverit. Auctores intus, capita verò in quibus ille laudantur, ad oram invenies.

370. ^m *Aëtor De spiritu & anima.* ⁿ *Candidus in Informatorio.* ^o *Fulgidus Nolanus Episcopus,* ^p *Chronicon Africanum,* ^q *Gregorius Capuanus Episcopus,* & *magnus doctor, in tractatu de Congregatione.* ^r *Chronicon Bulgaricum,* quod de Polymarcho loquitur Chalcedonensi legista & philosopho. ^s *Guilielmus monachus S. Dionysii, magnus historicus,* quem nostri Possevinus & Vossius *De historicis Latinis* lib. 3. nomine tenus nōrunt. Hunc eundem credimus sub nomine *Guillemi Gallici,* ^t alibi laudatum. ^u *Ethnicus* (an *Ethicus?*) ^x *Manasses de Domās, sive de Damasco,* quem laudare ait Iosephum. Nicolaum Damascenum dicere debuit, quo Iosephus utitur lib. 1. *Antiquit. Judaic.* lib. 1. cap. quarto. ^y *Mamenot, qui scripsit De antiquitatibus Ægyptiorum pro Manethone.* ^z *Historia Orientalis* nescio quæ. ^a *Facundus in sermone De gubernatione divina,* fortè pro Lactantio

Firmiano. ^b *Primas Authenticus.* ^c *Tertullius Philosophus.* ^d *Magni iurisperiti Fabius & Sempronius,* atque item *Pompilius,* nusquam visi, etiam à Ximenio antiquioribus. ^e *Caladius poeta.* ^f *Macrobius ad Terullium.* ^g *Magnus philosophus Agellius in suo Informatorio:* cum verè Macrobius ad Eustachium filium utrumque opus suum direxerit. Agellius autem, nisi fallimur, nullam in *Noctibus suis Atticis* (quod unicum eius opus nescitur) civitatis diffinitionem, unde laudatur, nobis reliquerit. ^h *Sallustius poeta,* & ⁱ *Misael astrologus,* & ^k *Mellisius philosophus.* *Trogus Pompeius* frequenter advocatur, qui nusquam fuit repertus, nisi in Iustini epitome; nec in historia semper, sed aliquando in *tractatu facundo;* necnon referens de Almario quodam Romano legislatore, qui mihi certè ignotus est. ^l *Fulgentius* item nescio quis de cive quodam Strigonii in Alemania loquens. ^m *Bassium chronicon* de re quadam Sabaudia, & Martino Papa (nugæ!) Templariorum destructore. ⁿ *Medus in historiis Ungariae Regis cuiusdam Axysti nomine, factum narrans.* ^o *Macrobius* iterum in *Saturnalibus* falsò laudatus de his quæ prudentiæ insunt virtuti docens, cum debuisset in *Somni Scipionis* lib. 2. cap. 8. Horum omnium in prima huius primæ partis duodecimi libri parte meminit.

371. Ad secundam transeamus. ^p *Novalianus De urbibus mundi.* ^q *Simplicianus, sive Simplicius,* in *Commentario;* nisi is sit ad Epictetum scriptus. ^r *Plato in Officiario.* ^s *Magnus cancellarius Parisiensis,* qui certè vix potuit esse Ioannes Gerson: qui anno, quo id scribebatur, MCCCLXXIX. uti iam diximus, XVIII. ferè annos in ætate habebat. ^t *Iuvenalis poeta in suo Dictato minori.* ^u *Martialis in Exsecutorio,* ^v *Leontiusque in Instructorio.* ^w *Gilabertus Nolanus & Arvicebron in suo Morali.* ^x *Marcianus poeta y. Simplicianus in suo Morali* ^z *Honorius Papa in suo Decretorio,* & *Felix Papa in epistola ad Heliodorum Senensem Episcopum.* ^a *Aristoteles in libro De bona fortuna.* ^b *Balthassar Suecia Rex ad Ptolemæi Quadripartitum.* ^c *Fulgentius in sua poesi,* de Sabio Austriae Duce loquens. ^d *Polus De ædificiis.* *Theophrastusque in Elementari,* quem de Lesbio philosopho acciperem qui libellos huc spectantes edidit, nisi auctor laudaretur novæ Hierosolymæ sub finem mundi ædificandæ, in qua simul degere debebunt Papa & Imperator; nisi Theophrastum Paracelsum significare voluerit. ^e *Amelius magister equitum*

- ^m Lib. 12.
- ⁿ 1. part. cap. 3.
- ^o Cap. 6.
- ^p Cap. 6.
- ^q Cap. 7.
- ^r Cap. 12.
- ^s Cap. 14.
- ^t Cap. 15.
- ^u Cap. 36.
- ^v Cap. 16.
- ^w Cap. 17.
- ^x Ibidem.
- ^y Ibidem.
- ^z Cap. 22.

- ^b Cap. 26.
- ^c Cap. 27.
- ^d Cap. 29. 30.
- ^e 33.
- ^f Cap. 33.
- ^g Cap. 42.
- ^h Cap. 43. & 2. part. cap. 1.
- ⁱ Cap. 50. & part. 2. cap. 78.
- ^k Cap. 57. & 2. part. cap. 102. 160. 176. 180.
- ^l Cap. 55.
- ^m Cap. 62. & 2. part. cap. 98.
- ⁿ Cap. 63.
- ^o Cap.
- ^p 2. parte cap. 70.
- ^q Cap. 73.
- ^r Cap. 75.
- ^s Cap.
- ^t Cap. 79.
- ^u Cap. 82.
- ^v Cap. 83.
- ^w Cap. 84.
- ^x Cap. 85.
- ^y Cap. 99. & 100.
- ^z Cap. 102.
- ^a Ibidem.
- ^b Cap. 103.
- ^c Cap. 106.
- ^d Cap. 110.

Cap. 112. tum Caroli Manies (Magni) in tractatu arcium defensorii ². Candidus in suo Comuniloquio : idem fortè, cuius Informatorium supra laudaverat ³. Fulgidus Nicosensis narrans de Episcopi cuiusdam Cypri urbis quoddam ridiculum ⁴. Salustius in suo Complanctorio, Ferisonem quendam Bohemix Regem commendans ⁵. Alanus in Doctrinali vivendi ⁶. Lucanus in sua Profodia ⁷. Rabbi Eleazar in chronico Iudaico ⁸. Methodius in Instructorio ad Sanctos monachos ⁹. Titus Gallus in sua Politia ¹⁰. Forseus Arabia Rex in suo Regimine ¹¹. Gervastus Ambianensis Episcopus in suo Officiario ¹². Restitutus Cordubensis ad civis Hispanenses scribens ¹³. Quintinus Arcadius in Politica ¹⁴. Primateianus Episcopus scribens ad Pisanos, Genueses, & Venetos, qui in Romania erant ¹⁵. Lellius Theutoniae historiographus ¹⁶. Libertus historicus Latinus ¹⁷. Caladius philosophus in libro De libero & servitute ¹⁸. Atlotus Praenestinus in Compendio moralium ¹⁹. Gondisabvus in suo Historiali, ex quo exemplum adducitur cuiusdam Regis Legionensis ²⁰. Castorius Episc. de Ambr. Severus in Rationali (illene Severus, quem se vidisse in Escorialensi bibliotheca regia de rebus Romanorum. Scriptorum Petrus Antonius Vila-damôr historicus Catalanus affirmavit? Non tamen, ut crederet ei de Tetrico & Gallieno Imperatoribus quicquam narranti Hieronymus Puiades lib. 4. *Histor. Catalon.* cap. 62.) & ²¹. Lactantius in *Ecclesiasten.* ²². Herculanus Episcopus Beneventanus in epistola ad Guilielmum Siciliae Regem ²³. Leopoldus, ex quo narrat nonnulla de Antisthene Rege Odocia, eiusque successore Erullum Philosopho magno ²⁴. Satyrus princeps Bohemiae, & ipse magnus Philosophus ²⁵. Gorgias nobilis eques in *Catay tempore Assueri Imperatoris* ²⁶. Otto primus huius nominis Imperator noluisse falso dicitur in Romanorum Regem eligi suum filium primogenitum : quæ mera fabula est in Ottonis historia ²⁷. Servus magnus legista, & homo valde moralis ²⁸. Titus Livius quoddam factum narrans Rageni Lydiae Regis, de quo illum nusquam egisse apparet ²⁹. Anastasius Papa in epistola ad Valentinianum Imperatorem, cui attribuit fabulosam & ridiculam, seu potius Pontificio indignam stilo, historiam de Rhodo Parchia Rege, & collegio canonicorum; cum Anastasii epistolæ palam omnibus sint in Conciliorum collectioni-

bus ³⁰. Pantaleo magnus Dalmatiae iuriconsultus ³¹. Novatianns in suo *Morali* ³². Sallustius Ciculus ³³. Prosper in epistola ad *Bavarum* ³⁴. S. Ioannes Boca-dbr in quodam *Sermone* : est S. Ioannes Chrysostrmus ³⁵. Audifax consiliarius Pipini *Franciae Regis* ³⁶. Esdrae tribuitur scriptura quaedam de dignoscenda cuiuslibet anni conditione ex die quo incipit, memorque huius revelationis laudatur *Cordubensis in quodam Sermone* ³⁷. Misael astrologus antiquus super *Centiloquio Ptolemæi* ³⁸. Zosimus, eximius doctor in epistola ad *Lotum Otlandiae ducem* ³⁹. Zoilus doctor gloriosus ad *Lodegatum Liguriae principem* ⁴⁰. Licurgus insignis iuriconsultus referens factum illius (Armenia vocat Regem) qui iudicem iniquum excoriari, inque pelle eius cooperta sede occisi filium ius dicere præcepit ⁴¹. Paulinus Panhormitanus Episcopus in *elogio suorum dogmatum* ⁴². Iustinus Pompeius historicus magnus, pro Iustino Trogi Pompeii epitomatore; cui tamen nec tribuit quæ in eius epitome invenias: exempli gratiâ, iter Alexandri ad Regem Darium, tamquam Legatus esset Alexandri, datumque in convivio sibi præbito generositatis suæ specimen ⁴³. Flavius Capsinus magister equitum *Romanae reipublicæ in Phrygia*, cuius epistola ad Castorium filium datæ meminit, adiungens de ea se legisse in *historiis Torpegis* ⁴⁴. Iovis *Cretæ Regis documenta laudat militaria* ⁴⁵. Lucorius Episcopus *Bellorvacensis* Scriptor, nescio cuius rei ⁴⁶. Pyrrhus *Romæ Rex*, & ⁴⁷ Pompinianus iuriconsultus in eiusdem comitatu Neapolim obsidentis. Aliaque huiusmodi, quorum continuatio lectoribus nauseam, nullâ colligentis gratiâ, dudum forsitan movet. 372. Quibus tamen sub conspectum dandis operam non illiberalem accommodavisse nobis videmur, ne iis qui dignoscendis antiquis Scriptoribus non accuratè invigilant, subesset adversus nos suspicio calumniæ magnâ erga Ximenium iniuriâ negantes existisse olim libros qui hodie latent, deque hominum exciderunt memoria, quasi non multi perierint qui olim fuere. Id quod in paucorum dinumeratione Ximenii causam posset apud aliquos dubiam reddere; in tot verò hæctenus inauditorum tot falso nomine aut ex falsis libris laudatorum, sive Scriptorum, sive Regum, atque aliorum hominum diligenti recensione, minimè poterit (1).

Lau-

Christiano, *Lit. n. Plut. II. n. 18.* alter: *De las Donas, Lit. h. Plut. III. n. 14.* cuius posterior sive se-

(1) Extant in Bibliotheca Escorialensi bini Hispanici è Lemosino sermone codices, alter operis: *El*

m Cap. 183.
 n Ibidem.
 o Ibidem.
 p Cap. 185.
 q Cap. 192.
 r Cap. 193.

s Cap. 196.

t Cap. 197.

u Cap. 201.

x Cap. 202.

y Cap. 204.

z Cap. 207.

a Cap. 213.

& 214.

b Cap. 217.

c Cap. 232.

d Ibidem.

e Cap. 287.

f Cap. 297.

373. Laudatur ab Stephano Garibai nostro libri 21. cap. 1. *Compendii historici* eos inter auctores, qui de Navarra regni rebus aliquid in literas retulerunt, GARSIAS EUGUI, Bayonensis in Gallia Episcopus ex eremita Augustiniano: quem ait in eodem regno Navarrae natum, & Carolo Regi III. à confessionis sacramento fuisse. Hunc tamquam Scriptorem brevis cuiusdam Regum Navarrae ab Inico Arista usque ad memoratum Carolum, historiae huc advocamus; quamvis incertum Garibaius reliquerit, cuiusnam Navarrae portionis; eiusne, quæ intra Hispaniæ limites, an eius quæ Gallia est, domo natus fuerit. Neque enim quicquam aliàs de patria docuere San-marthani fratres, Bayonenses præfules in *Gallia Christiana* describentes: qui tamen circa annum MCCCXCII. Garsia meminere, incerti an HEUGUI, an EUGUY cognomento vocari debeat (1).

374. Inter Archiepiscopos Primatis nostræ Toletanæ Ecclesiæ paucis concedit, si iuris doctrinam, morum honestatem, accuratam Sedis suæ ac muneris administrationem, gestaque eius magnificentissima considerentur, D. PETRUS TENORIO Lusitanus gente*, natus verò in *Tavira* eius regni, sive Algarbiorum oppido. Sub Regibus Henrico II. Ioanne I. & Henrico III. ab an-

* Fernandus Perez de Guzman in elogio eius lib. *De las semblanzas*.

secunda pars repetitur eadem *Lit. & Plut. n. 20*. Item Opus: *Dels Angels Lemosinè, Lit. h. Plut. II. n. 13. & 16. & Eadem Litera, Plut. III. n. 21*. Item: *El Chrestia Lemosinè, Lit. t. Plut. I. n. 11*. In Bibliotheca Regia Matritensi quini minimum habentur operis *El Chrestia*; bini: *De les dones*: omnes Lemosino sermone, Valentia, anno MCCCCLXXXIV. & Granatæ MCCCCLXXXVI. editi. *Pastorale* existat in Bibliotheca Galliarum Regis T. III. pag. 384. eod. 3188. Barcinone typis evulgatum MCCCXCIV. fol. Fabricius *med. & inf. T. VI. pag. 329*. Tractatum: *De Scala Dei* Barcinone MDI. vulgatum fuisse; aliaque eius Opera MSS. in Bibliotheca Cœnobii Sanctæ Mariæ de Iesu prope Barcinonem servari ait, ex Wadingo.

(1) Existat in Bibliotheca Escorialensi *Lit. X. Plut. II n. 22*. (T. II. p. 428.) huius Garsia codex seculo XV. ineunte exaratus, inscriptusque: *Las Chronicas que fizo escribir el Reverent en Jesu Christo Padre Don Fray Garcia de Eugui Obispo de Bayona de los fechos que fueron fechos antiguamente en España, segunt se trueba por escrito en diversos libros antiguos*: à Iapheto nimirum & primis Hispaniæ incolis ad sæculum à Christo nato XIV. iam adultum, atque annum MCCCXL. & memorabile proclium ad flumen *Salsum* cum Benamarino Maurorum Rege commissum: post quæ habetur in eodem codice: *Genealogia Regum Navarrae ab Eneco Arista usque ad Carolum Vianæ Principem* & sæculi XV. initia. In Regia autem Matritensi habetur eiusdem operis auctorisque codex alter aliquanto recentior, hoc titulo: *Estas Chronicas fizo scribir el Reverent en Jesu Christo Pa-*

no scilicet MCCCCLXXV. ad MCCCXCIX. Ecclesiæ isti præfuit. Existat quidem huius, ut ad nos pertineat, qui Scriptoribus peculiarem consignamus laudem, inter inedita plura diversorum opera quæ ad magni huius temporis schismatis negotium spectant collectaque in varia volumina olim fuere, ut in chartophylaciis Vaticanis servarentur, epistola, seu *Excursus* sive *Apologia* eorum, qui ad sedandam Ecclesiæ illam infelicissimam discordiam vocari & congregari universale Concilium desiderabant, adversus contrarium librum Petri Cardinalis S. Eustachii: cuius epistolæ fragmentis quibusdam ad explicanda quedam huius controversiæ momenta Odoricus Raynaldus XVII. *Annalium Ecclesiasticorum* tomo utitur^b.

375. Vidimus nos codicem Vaticanum num. 5608. signatum, in quo litera eiusdem nostri legitur *Reverendiss. Patri dom. Cardinali S. Eustachii pro parte domini Archiep. Toletani super factio presentis schismatis anno LXXX*. Incipit: *Rev. P. & dom. meo præcipuo dom. Petro S. Eustachii Cardinali diacono, Toletanus Archiep. vestre Paternitatis orator, inter decretorum professores non dignus adscribi, modicum id quod est quero verborum stemmate &c.* Sequitur hanc epistolam *Responso* eiusdem Cardinalis S. Eustachii super rebus schismatis (2).

Ad-

dre Don Fray Garcia de Eugui Obispo de Bayona de los fechos que fueron fechos antiguamente en España, segunt se trueba por scripto &c. ut in Escorialensi codice. E quibus eliciat Lector, fuerint Euguius operis quode agimus auctor, an hortator suasorve tantum. Utrobique autem cognominatur, *De Eugui*. apud Herreram *Alphab. August.* pag. 295. *De Eugui*. In codice Regia Matritensi nuper laudato, fol. 167. hæc leguntur: *Item fasta aqui escribió el Arçobispo Don Rodrigo en el ayño que andaba la hera en mil dozientos ochenta y uno. á los veinte é cinco ayños que regnaba el Rey Don Ferrando (Tertius); & á los treynta é tres ayños quel fuera Arçobispo, & estonce vacó la Sy de Roma un ayño & ocho meses & diez dias empues la muert de Gregorio, & despues fizieron Papa á Innocent Quarto: quæ indicant superiora è Roderici Toletani historia mutata fuisse. Uterius à folio eiusdem codicis 167. pag. 2. usque ad 172. pag. 2. habetur: *Brevis historia Regum Castellæ ab Alfonso X. cognomento Sapiente usque ad eius pronepotem Alfonso XI. & proclium Benamarinense*: quam excipit: *Genealogia Regum Navarrae ab Eneco Arista ad Carolum Ioannæ Regine filium & annum Christi MCCCXX*: à fol. nimirum 172. ad 183. quod codicis extremum est.*

(2) Habetur quoque in Bibliotheca Regis Galliarum T. III. pag. 123. col. 1. n. 1470. hoc titulo: *Epistola Petri Tenorii Archiepiscopi Toletani ad Petrum Flandrini Cardinalem Sancti Eustachii super factio electionis Bartholomæi (Pisani)*. Et eadem pag. col. 2. sub n. 1472. *Tractatus Archiepiscopi Tolet-*

^b Ad ann. MCCCCLXXX. n. 43. & seqq.

376. Adiungitur his in eodem cod. Vaticano MARTINI Episcopi Ulyssiponenſis propositio facta nomine domini Ferdinandi Portugalliae Regis coram Carolo Galliae Rege XIV. Iulii eodem anno MCCCLXXX. Hic est Martinus.

377. Ab Archiepiscopo Toletano D. Petro Tenorio D. GUNDISALVUS GUNDISALVI DE BUSTAMANTE separari non debet, quem floruisse sub regibus Ioanne I. & Henrico eius filio, eidem Tenorio carum, & in magno pretio propter doctrinam Iuris singularem fuisse, compertum est. Episcopus fuit Segoviensis Ecclesiae usque ad annum, quo in vivis esse desiit, MCCCXCII. Iulio mense; Scriptorque cuiusdam libri qui *La Peregrina* audit. Hoc opere concordavit is cum Romanis nostras Hispaniae, hoc est Partitarum, leges. Hunc hominem & *Peregrinae* opus laudant Didacus Colmenares *Historiae Segoviensis* auctor, & Aegidius Gundisalvi de Avila in *Theatro* eiusdem Ecclesiae, & in vita Henrici III. Regis; & ante eos Stephanus Garibaius lib. 16. cap. 7. & adhuc omnibus his antiquior Ferdinandus Petri Guzmanus in elogio D. Petri Tenorio, ad calcem historiae Ioannis II. Regis. Et hic est Gundisalvus (ille quem Bonifacium seu Bonifacii falsè appellat) Ioannes Narbona in libello suo *De appellatione à vicario ad Episcopum*, eos laudans qui Toletanis Archiepiscopis à consiliis fuere. Diem obitus expressit in Petri Tenorii elogio Guzmanus laudatus. At noster (sive *Gundisalvus Gundisalvi*) diversus est à Gundisalvo Bonifacio, quem praedictus Narbona videtur mihi cum Segoviensi nostro Episcopo confudisse: qui quidem Bonifacius Lusitanus fuit, & Scriptor proximè sequentis saeculi, ut loco suo videtur. Et ad huius nostri antiquioris *Gundisalvi Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

zani (Petri videlicet Tenorii) super discordia populi. Atque idem videtur opus à Durando & Martenio laudatum T. II. *Thef. nov. Anecd. pag. 1099*; hoc titulo: *Acta Domini Tolotani super factis schismatis ad Dominum Sancti Eustachii Cardinalem: De necessitate & utilitate Concilii Generalis.*

(1) Bina huius *Peregrinae* exempla servantur in Bibliotheca Escorialensi, nimirum *Lit. c. Plut. I. n. 4.* (T. I. p. 409.) & *Lit. Z. Plut. I. num. 11.* (T. II. p. 285.) prius illud Latinum sub Anonymi Seguntini (lege, Segoviensis) Episcopi nomine, inscriptum: *Peregrina, seu Apparatus Peregrinae*; quod proprie appellaveris *Indicem locorum communium*, sive *Alphabetum Iuridicum utriusque, necnon patrii Iuris*; nam ordine alphabetico digestum est, adiectis à regione ad oras codicis concordantibus ex *Foro Iudicum*, & ex nova Ordinatione quae dicitur *de Alcalá*; posterius hoc Hispano sermone, ac sub nomine *Gundisalvi Gundisalvidis de Bustamante* Episcopi Segoviensis, eodem *Peregrinae* titulo, sive *Alphabeti Iuris utriusque, ac praesertim patrii Hi-*

disalvi Peregrinam respexisse mihi videtur Alphonſus Didaci à Montalvo, Partitarum antiquus glossator, quum ita ait: *Casus summarios legibus praemittam, quos pro maiori parte à repertorio aureo, & multum utili Partitarum per alphabetum, Peregrina vulgariter nuncupato, composito assumpsi.* Hæc ille. Diversus autem ab eo est Gundisalvus Bonifacius, quantumvis homonymi alterius libri, *Peregrina* quoque dicti, artifex, qui exeunte saeculo sequenti vixit, quo loco erit quaerendus (1).

378. In celebriorem huius exeuntis saeculi Doctorum Theologorum, qui Parisiis ut moris tunc erat insignia huius tituli ritè susceperant, numero, IOANNES fuit DE MONTESONO vulgò DE MONZON, Dominicanus è Regno Aragoniae, forsanique ex oppido huius appellationis. Cuius quidem memoria, non ita illi prospera semper, aut ordini suo, ad nos pervenit. Suscitavisse enim eum anno MCCCLXXXVII. turbas ingentes doctrinae causâ, quam Thomisticae praetendebat, in Parisiensi schola; sibi que adversantes ceteros Theologorum ordines, & academiam integram, Episcopumque ipsum Parisiensem, postremoque etiam Clementem Anti-papam VII. Avinionem commorantem, quem appellaverat; expertum fuisse, ex monumentis eius ævi editis atque ineditis constat: quorum nonnulla foras dedit Caesar Egasius Bulæus in historiae istius Universitatis tomo 4. ¹

379. Ex oratione quidem, seu propositione contra eundem facta coram Urbano Papa à Petro de Alliaco doctore Parisiensi, aliàs celebratissimo, huic historiae insertâ, liquet Gallum eum non fuisse, sed alienigenam: *Dum quidam dictus (ait*) Fr. Ioannes ord. Praedicatorum de nescio quo Monte-sono, de monte utique ven-*

spanorum, è Foro Iudicum, è libro Still Curiae, Ordinationis de Alcalá, & De Madrid: De Valladolid: De Briviesca: De Toro, & De Sevilla scriptum autem in eodem legitur ab Alfonso Sancti in Oppido Alcalá de Guadaira, Conventus Hispanensis die VII. Septembris anno MCCCCXIX. quæ aliquanto prolixius describi placuit, ad vitandam de hoc *Peregrinae* opere atque auctora dubitationem, inde enatam quod recentior alius *Gundisalvus* cognomento *Bonifacius*, seu *Bonifacii* Lusitanus, quode nos inferius, affinis argumenti sed longe diverso operi, titulum itidem *Peregrinae* indiderit; *Seguntinum* autem, quod alter è codicibus Escorialensibus *Gundisalvum Gundisalvidis Peregrinae* auctorem *Episcopum* vocat, error manifestissimus est; cum nullum *Gundisalvi* nomine inter Seguntinos Praesules toto XIV. saeculo censeari videam; *Gundisalvus* autem à Sancta Maria ab anno MCCCCXL. aut circiter ad MCCCCXLVIII. eam Sedem tenuit, ac proinde huc non pertinet. Plura nos infra in *Gundisalvo Bonifacii.*

¹ A pag. 628. usque ad 633.

* Pag. 624.

tofo, sono dissono latrans, me violenter irritavit; & me meos inter domesticos meis in castris fraudulenter invasit, atque peregrinis è partibus adveniens in illam, quæ teste Quintiliano & Hieronymo recitante, sola monstris caruit, Galliam, monstrum horrendum, immo errorum monstra quamplurima, pertinaciter inducere conatus est. Eadem ferè in altera propositione¹ de cognomine Ioannis formâ loquitur. Frater Ioannes de Monte-sono, de monte inquam eminentis superbiæ, sono dissonantis arrogantia intonans, &c.

¹ Pag. 629.

380. Fuisse tamen eum natalibus Aragonensem illud confirmat, quod post Pontificium præceptum ut rediret Parisios, dictataque Universitatis sequeretur, clam fugiens, in Aragoniam tamquam in Patriam fugerit; quod & Bulæus, & Dominicani Scriptorum collectores, historicique Aragoniæ regni admittunt^m. Videtur tamen paulò post idem Ioannes, sive quia iudicio Clementis ita sese subducere posse credebat, sive alia de causa, coepisse bene mereri de Ecclesiæ pace, ac illius communi desiderio, Urbanique VI. causam totis ingenii & eloquentiæ viribus propugnare. Aquis enim Provinciæ positus anno MCCCLXXXIX. egregium opusculum adversus schismaticos, qui Clementi adhærebant, composuit, ex quo in voluminibus *De schismate* Vaticanis mss. descripto Raynaldus ad annales huius anniⁿ quædam derivavit. Nec diu postea commentarium alium cui *Correptorium contra epistolam fundamenti schismatis* inscriptum, cuius argumentum idem Raynaldus ibidem exponit^o.

^m Diago lib. 1. *Hist. Provin. Aragon.* cap. 21. Fernandez in *Scriptoribus.* Lanuza *histor. Aragon.* lib. 5. tomo 1. cap. 39.

ⁿ Tom. 17. an. MCCCLXXXIX. n. 15. & seqq.

^o Num. 27.

381. Tertio tandem adversus schismaticos in eadem causâ decertaturus postremum alium commentarium laude dignissimum, quinque dialogorum libris contentum, ad Cardinalem Reatinum direxit: quo inter alia infelices quorundam Europæ Regum & principum, Clementis deterioribus seu schismatis partibus adhærentium, Caroli nempe Dyrrachii prin-

(1) Huius Ioannis de Montefono nihil prorsus in Bibliothecis Regiis Escorialensi & Matritensi reperi. In Regis Galliarum T. III. pag. 121. cod. 1466. habentur: I. *Dialogus ad Cardinalem Reatinum super Schismate.* II. *Informatorium de Schismate pro Urbano VI. contra Clementem VII.* III. *Correptorium contra epistolam fundamenti Schismatis.* IV. *Scopus LXXII. conclusionum ad peragranda viam Ecclesiæ à devio triviali ad Bonifacium Papam IX.* Vincentius Ximenes *Biblioth. Valent. T. I. pag. 17.* invictis rationibus ostendit patriâ Valentinum fuisse è Montegonorum, seu Montefonorum gente (indigenis Monteb & Monteb) ad hanc diem in ea urbe superstiti; eique præterea tribuit:

cipis, Regis Castellæ Ioannis I. Ludovici Andegavenfis Ducis, Ioannæ Reginae Neapolis, Bernabonis Mediolani, Leopoldi Austriæ Ducum, Raynaldi tandem Ursini obitus divinæ vindictæ adscribit. Asservatur hic liber ms. in bibliotheca Barberina, ut idem Raynaldus compendiosè eum iisdem annalibus contexens^p, prodit. In bibliotheca Colonæ Hispalensis Ecclesiæ est etiam ms. liber hic, aut alius ex superioribus, *De schismate* inscriptus. Huius quoque concionum voluminis, variorumque vernaculâ linguâ scriptorum memoriam servant domestici^q (1).

^p Ad ann. MCCCXCI. n. 24.

382. Æqualis fuit horum temporum & Ioannis de Montefono, eiusque sodalis in eadem Aragonensi Dominicanorum provincia, NICOLAUS EIMERICUS, Catalanus gente, natus quidem in Gerunda urbe: qui cum doctrinâ iuris existimaretur & sacrâ non leviter excultus, post Nicolai Roselli eiusdem ordinis Generalis per Aragoniæ Regum ditionem adversus hæreticam vâsaniam & pravitatem Inquisitoris ad sacrum Cardinalium Sanctæ Romanæ Ecclesiæ collegium assumptionem, idem iussus fuit munus exercere anno sæculi sexto supra quinquagesimum.

^q Diago lib. 1. cap. 21. Fernandez in *Scriptoribus.*

383. Quo autem profectu & integritate in eo se gesserit, suscitata ingens & vix reconciliabilis Dominicanos^r inter & Franciscanos quæstio iam olim fuit occasione bullæ cuiusdam contra Raymundi Lulli errores, quæ Gregorii XI. Papæ nomen præferret. Hanc ab Eimerico suppositam Franciscani, Raymundum suum Lullum qui Tertii ordinis Minorum fuit tuentes, enixè contendunt; ex eo confirmantes, quod eadem bulla diligenter quæsitâ inter alias eiusdem Pontificis, regesto illius excusso nusquam apparuerit: cuius rei legitimæ custodum archivi Papalis fidei testimonium exhibent. Documentum quoque sententiæ in coetu Generalis Aragoniæ Inquisitoris Magistri eiusdem ordinis Prædicatorum Bernardi Ermengaudi, aliorumque, tam Dominica-

^r Bzovius, & contra Bzovium scribentes Thaddæus in *Nitela Franciscana*, & Lucas Wadingus in *Annalib.* videri possunt. Theoph. Raynaudus *De immunit. Cyriacorum.* diatriba 6. pag. 141. & qui è Dominicanis pro Cyriacis scripserunt.

Tractatum de conceptione Beatæ Virginis, quem olim Tolosæ in Fuxenli Bibliotheca extitisse, indeque, Ecardo teste, furto sublatum fuisse refert. In Vaticana olim Christiæ Suecorum Reginae Cod. 870. legitur hic titulus: *Ioannis Thomæ & Ioannis de Montefono ex Ordine Prædicatorum Palinodia ad idem argumentum (scilicet De conceptione Beatissimæ Virginis) pertinentes: Latine & Gallicè.* Incipit: *Cum multas &c.* Ulterius Ximenes *l. c. pag. 19.* aliud eidem opus adscribit, cuius initium est: *Dicit Apostolus: In novissimis diebus instabunt tempora periculosa; præterea Volumen concionum, & minora alia Lemolino sermone, è Diago, Fernandezio & Bibliographis domesticis.*

no-

norum quàm Minorum, Barcinone habito anno MCCCLXXXVI. vivente adhuc Eimerico, pro sana Lulli doctrina in libro *De philosophia amoris* inscripto, & ab Eimerico hæresis postulato, solemniter pronuntiata; aliaque, in quodam libello videnda, quo quidem continetur lis & litis exitus de hac re Avenione, sedente Benedicto XIII. & aliàs continuata, à nobis supra, dum de Raymundi rebus ageretur, laudato.

384. Epistolam quoque Regis Ioannis Aragoniæ ex archivo desumptam adducunt, quâ Eimericus, *nequam hominis, & pestilentis, sui que & eius subditorum publici inimici, ac venenosa viperæ*; necnon *& Fidei orthodoxæ suspecti* compellationibus diffamatus, in exilium eiicitur. Quibus quidem famam eius ita gravantibus testimoniis opponunt Dominicani horum non illibatam fidem, ac præ aliis inverisimilitudinem suppositionis Gregorianæ istius bullæ. Insanum enim, & cuius vix esset capax homo haud emotæ mentis, nedum eius, qui munus integrâ famâ obiret, Inquisitoris, videri debet, ut celebratissimi eius temporis eremitæ, ac propter Fidei odium à Mauris mactati Lulli doctrinam, à pluribus probatam, defensamque, conficte Gregorii Papæ Avenione ferè in vicinia sedentis diplomate; neque uno tantum, sed tribus (totidem enim super eadem re à partibus producuntur) statim examinandis, ac si falsa inventa fuissent, cum auctore & falsatore damnandis, convellere ac extirpare se posse, ac tantum facinus mansurum impunitum, sibi persuaderet.

385. Sed nos litem hanc nostram non facimus, id, quod sine missione inter partes decertatum bellum novimus, iis relinquentes, & eo adiecto contenti, quod vel testimonio domesticorum Eimerici constans haberi debet: eum scilicet nimio, & quem vix ferrent ea tempora, zelo tractum eò usque in exercendo Inquisitionis munere processisse, ut in Perpinianensibus ordinis seu provinciæ suæ comitiis eo decedere iussus sit, eidem tamen post aliquot annos restitutus; at æque infelici exitu, cum in odia multorum incurrens, regiæ etiam offensionis scopulo navem illiserit, extraque ditionem totam Aragoniæ regni peregrinus & exsul patriæ demorari coactus fuerit. Hæc in historia ordinis Prædicatorum Monopolitani Episcopi extensius narrata fidem fortasse mereri possent, darique temporum malitiæ ac impotentia inimicorum, innocentis & tantum, si Deo placet, nimiram

Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.

iusti hominis per exilia & odia vexatio; quin tamen errorem historici laudati manifestum sequi propterea debeamus, qui per sequens decimum quintum ferè totum sæculum Eimerici memoriam resque gestas 3. parte lib. 11. cap. 20. digessit: qua in navi vehitur etiam Ioannes Marieta.

386. Melius quidem nuperi Scriptores Dominicani, Ambrosius Altamura in *Bibliotheca* ad annum MCCXCII. & Vincentius Maria Fontana in *Monumentis Dominicanis* sub Simone Lingoniensi, Elia Tolofano, Raymundo de Capua, præfectis generalibus, cap. 8. 9. ac 10. per omnes ferè paginas, veram illius ætatem & acta literis tradiderunt. Quod verò ad meritum doctrinæ pertinet, illibatum id, vel inter tot pessimè sententium iactationes, hucusque mansit; opera enim ab eo scripta, & vel typorum beneficio foras emissa, vel etiamnum latentia, doctissimum, tamque divinarum quàm canonicarum literarum eximiè gnarum fuisse ostendunt. Inter cetera autem caput semper extulit:

387. *Directorium Inquisitorum*, Quod cum commentariis suis, facultate usus Gregorii XIII. Pontificis, Romæ edidit anno MDLXXVIII. Franciscus Peña Rota sacræ iudex, qui & Eimerici vitam adiunxit; unde aliæ prodierunt editiones, quarum meminimus Peñam laudantes in altera Bibliothecæ huius parte. Certè hic liber *Directorii*, quasi prora & puppis est doctrinæ ad sartam tectam præstandam Fidei puritatem necessariæ; ideoque summi viri Francisci Peñæ lucubrationibus dignus semper visus fuit. Nec nisi insanientis animi œstro scriptum fuisse dixeris à Petro Alya Franciscano in quodam vulgari libello *Respuesta limpia* &c. nuncupato, *mancha* 18. falsitatum plusquam literarum in eo libro contineri. Alia de iisdem rebus Fidei adiiciunt Franciscus (*Diagus*) in *Historia sui ordinis prov. Aragoniæ*, & antea memorati Altamura & Fontana: scilicet

388. *De potestate Pontificis contra hæreticos* librum.

De duabus Christi naturis, & de tribus personis in Deo, adversus errorem Valentiniarum parochorum, qui quando ægrotos sacro refecturi erant viatico, interrogabant: *Credis quod hæc sacra hostia est Pater, Filius, & Spiritus sanctus?* & affirmantibus tum demum ministrabant.

De excellentia Christi & B. Virginis Mariæ: contra quosdam hæreticos male de iis sentientes.

389. *Adversus alios hæreticos, S. Ioannem Evangelistam filium naturalem B. Mariæ Virginis asserentes.* Error fuit (ut aiunt) Boneti cuiusdam & Francisci Maironis; idque per transubstantiationem corporis S. Ioannis in corpus Christi ad illa verba: *Ecce filius tuus*: adversus quos Belgas duos scripsisse, Ioannem de Ecoute & Ioannem Tinctorem, in *Bibliotheca Belgica* Valerii Andreæ legitur. Quod Theophilus Raynaudus in suo *Ioanne Evangelista* vix credit; Nicolaum scilicet Bonetum, & Franciscum Maironis potuisse sic monströse insanire. Quamquam non diffiteatur eodem tempore scripsisse adversus eundem errorem Dominicum de Dominicis Venetiis anno MDLVII. excusum. Quisquis autem erroris auctor sit, saltem id confirmant fuisse, tam Domini istius quàm Eimerici nostri scripta de eo opuscula. Edidisse etiam dicitur

390. *Vitam & miracula B. Fratris Dalmatii Molnér*, cuius ipse fuerat alumnus, cuiusque memoria in eadem utriusque horum patria Gerunda urbe venerabilis est. Diagus, Sorius, in *Prov. Arag. historia*, Fernandez, & Altamura in *Bibliotheca*.

Insuper &

Super quatuor Evangelia commentaria. Quorum Matthæi & Marci propediem è typographia quadam Lugdunensi proditura, Romæ à Dominicanis ante paucos annos audivimus.

391. *In epistolas Pauli ad Galatas & ad Hebræos.* Quibus, cum pergeret adiungere aliam *ad Romanos*, absolvendis super hanc commentariis, mors intercessit. Antonius Senensis, Diagus, Michael Pius, Alphonsus Fernandez, Altamura.

Conciones plures tam de tempore quàm de Sanctis. Idem.

Logicam & physicam. Idem.

(1) In *Bibliotheca Regis Galliarum T. III. pag. 381. Cod. 3171.* habentur præterea huius EymERICI. I. *Confessio Fidei Christianæ ad Benedictum XIII. (De Luna)...* II. *Tractatus contra emissam in Conclavi anno MCCCXCVII. per Papam & Cardinales promissorium iuramentum, & contra epistolam Parisiensem Magistrorum...* III. *Contra Universitatem Parisiensem Dei Ecclesiam impugnantem, responsiones ad XXIX. quaestiones...* IV. *Contra Alchymistas: ad Abbatem de Rosis Decretorum Doctorem...* V. *Correptorium Correptorii (alias Corruptorii, ut est apud Echardum T. I. pag. 713.) sive: Censura libri de vilitate conditionis humanæ (Cardinalis ut videtur Lotharii, qui postea fuit Innocentius III.)...* VI. *Contra præsgentes certum terminum fini mundi: ad Ioannem Comitem Empuriam...* VII. *Tractatus contra Astrologos imperitos, atque Necromanticos de occultis perperam iudicantes: ad Thomam Ulzinam Ordinis Minorum*

392. *Contra adoratores & advocatores: demonum.* In quo probat huius delicti poenam infligendi facultatem Inquisitorum esse; ut confirmaret ritè iudicium anno superiore factum fuisse de Astruco Piera Iudæo Barcinonensi apud se Inquisitorem. Astrucus hic diversus ab eo videri debet, filius forsan eius, qui urbe Darocensi (*Dertusensi*) disputationi illi coram Benedicto XIII. anno huius sæculi XIII. interfuit, nominante eum in alijs sectæ suæ doctoribus Salomone filio Virgæ, ex literis Abunstroci cuiusdam, fortè eiusdem, qui de se loquitur. De hac disputatione dicemus in Hieronymi à Sancta-Fide mentione.

393. *Contra calumniantes præminentiam Christi & Virginis matris eius*, bis scripsit, primò Clementi Papæ (*Septimo*) atque iterum Benedicto XIII. dicatum opus, cuius meminit Petrus de Alva in *Funiculis nodi indissolubilis, de prima approbatione doctrine S. Thomæ in communi* §. 2. Obiisse autem Eimericum Gerundæ in patria Ianuarii die iv. anni MCCCXCIX. ex vetusto in cœnobio Dominicanorum sepulcri eius titulo constare ait Altamura, ex Diago, ut credimus (1).

394. FERDINANDUS ALPHONSUS, Sanctæ Iustæ Toletanæ urbis parochus, scripsisse dicitur anno huius sæculi XCIII. *Sanctorale* quoddam, sive *De Sanctorum vitis*, quod asservari in eadem Ecclesia docuit nos Martinus de Roa Iesuita in sua *Astigitanæ urbis (Ecija nunc) vulgari historia* fol. 169.

395. Huiusmet sæculi pars fuit IOANNES EMMANUEL, Eduardi Regis Portugalliæ filius, Carmelitarum sodalis, qui anno MCDXLI. præfectus datus fuit tum Ulyssiponensi domo, tum provinciæ cum vicarii generalis titulo. Factus quoque primas Africæ Episcopus, necnon Gardien-

sis,

Regis Aragoniæ Confessorem... VIII. Elucidarius Elucidarii (nihil amplius)... IX. Tractatus de admiranda sanctificatione Dei & Hominis Genitricis: ad Martinum Aragoniæ Regem... X. Incantatio Studii Ilerdensis super XX. articulis per quendam Antonium Riera Studentem Valentinum, ut defertur, inibi disseminatis... XI. Super declaratione XXII. articulorum Magistri Sententiarum. Eadem fere legas apud Quetifum & Echardum in Eymericho T. I. pag. 709. Exstant in Regia Ecurialensi Lit. n. Plut. I. num. 18. (T. III. p. 146.) Directorium Inquisitorum anno MCCCXXVI. Avenione compilatum; & Lit. Z. Plut. II. sub n. 12. (T. II. p. 325.) De iurisdictione Inquisitorum in & contra Christianos demones invocantes; & Tractatus de potestate Papæ tempore maximi Schismatis: iussu Clementis VII. Antipapæ conscriptus anno Domini MCCCXXXIII.

sis, & Archicapellanus regius, scripsisse- que dicitur atque edidisse: *A regra de viver en pax*, sive, *Regulam in pace vivendi*, & alia. Vitam eius à Georgio Cohin, eiusdem Familiæ doctore theologo, scriptam Romæ habet amicus noster ac doctissimus magister Fr. Ludovicus Perez de Castro, S. Mariæ Transpontinæ Regens, ab Emmanuele de Resurrectione Augustiniano nudipede dono acceptam (1).

396. ANTONIUS DE CANALES, ordinis Fratrum Prædicatorum, dicitur Ioannis Castellæ Regis I. iussu sub finem huius sæculi vertisse in sermonem Hispanum

Valerii Maximi opus: *De dictis & factis memorabilibus*. Quæ versio exstat ms. in folio MCCCXCV. confecta in bibliotheca Hispalensis Ecclesiæ à Ferdinando Colono, magni Christophori Indiarum Occidentalium inventoris filio, eiusdem Capitulo, cum moreretur, legata. Cuius habendæ curæ impositus hoc tempore D. Ioannes de Loaisa, huius portionarius, vir industrius & probus, nos per literas monuit, versionem hanc non ex Latino Valerii (ruditatem admiramur temporis) sed ex antiquiori versione Catalana, in Castellana sermonem commigrasse (2).

BI-

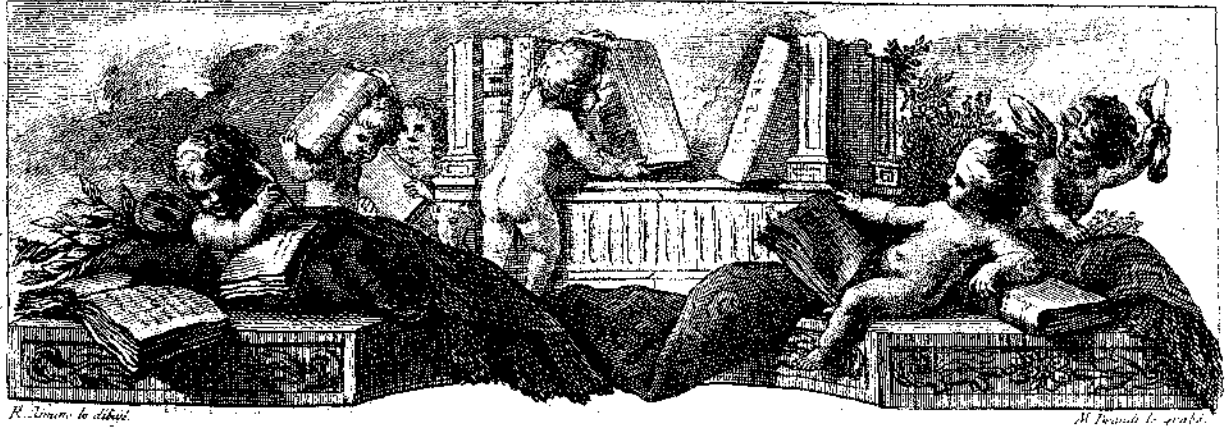
(1) Nihil præterea de huius *Ioannis Emmanuelis* scriptis Anonymus Bibliothecæ Carmelitanae Aurelianensis MDCCLII. auctor: quin potius Nostrum ipse κατά πῶδας describit *T. I. pag. 837. seq.*

(2) Bina huius operis exempla exstare in Regia Bibliotheca Escorialensi, diximus non ita pridem in *Iacobo de Aragonia* Cardinali Sabinensi: alterum Lemosino sermone *Lit. r. Plut. I. num. 2.* alterum Hispanico sive Castellano iussu Ioannis I. Castellæ ab eodem Antonio de Canales sui ipsius interprete confectum. Aliud item Hispanicum eius versionis exemplum habetur in Regia Matritensi. Vincentius Ximenes *Biblioth. Valent. T. I. pag. 33.* ipsi præterea tribuit opus Lemosino sermone inscriptum: *De la Confessió*, seu *De Exhomologesi*, hoc est: *De Sacramentali confessione*; atque invictis rationibus docet non Catalanum, sed Valentinum, atque in Metropolitana patriæ Ecclesiæ Sacræ Theologiæ Lectorem fuisse. In Regia Bibliotheca Taurinensi *pag. 359. cod. 1065.* habetur: *Expositio libri Raymundi Lullii De memoria, Fratris Antonii de Canals Ordinis Prædicatorum Lingua Provinciali*: cuius scripti Quetifus & Echardus videntur non meminisse.

SCRIPTORES HEBRÆO-HISPANI SÆCULI XIV.

R. David Ben Abudrahâm Hispalensis, auctor: *Expositionis nonnullarum precum & festorum Hebraicorum*: *R. Ioseph Metolitolah*, id est Toletanus, operis inscripti: *Rector mundi*, in quo de Hebræorum præceptis exactè adimplendis agit: *R. David Destiliáh*, sive *De Estella* Navarræ urbe, tractatum: *Turris Davidicæ: Domus Dei: Kiriath-Sépher*, sive *Civitatis libri*: *R. Iehuda Bar Ascher* Toletanus, qui scripsisse dicitur: *Statuta Legis Mosaicæ*, & *Statuta cælorum*: *R. Don Santo de Carrion* ex Oppido de *Carrion de los Condes* in Castella veteri, cuius exstant *Poemata varia Hispanica* in codice Escorialensi *Lit. b. Plut. IV. num. 21. (T. I. p. 241.)*; atque in Regia Matritensi, *Anonymi Hispani* metrica, item Hispana eorundem poematum expositio: in cuius prologo Interpres auctorem appellat: *Rabbi Santob* Hebræicè שׁוֹב שׁוֹב *schém sôb*, Latine nomen bonum: *R. Kréskas Vidal de Quistad*, verius *de Esquellâr*, aut *Escallâr*, Catalanus aut Aragonensis, qui è Latino in Hebraicum sermonem transtulit *Arnaldi de Villanova summam Medicinæ*; exstatque eius versio in Bibliotheca Escorialensi inter codices Hebraicos num. 63: *R. David Gedaliáh Ben Iachia* Castellanus, incertum cuius, auctor: *Compositionis seu combinationis iudiciorum*; & *Tractatus de iudiciis super epulis*, in

eadem Bibliotheca Escorialensi superstitem num. 46: *R. Isaac Kanpanton*, vulgo dictus *El Gabu* (sive *Excellentis*) *de Castilla*, auctor libri *Viarum Talmudis*: *R. Iosue Halurki*, ex urbe Lorca, Hebræis *Megadef*, id est *blasphemus* dictus, ex quo è Iudaismo ad castra Christianorum transit, assumpto *Hieronymi de Sancta Fide* nomine, de quo plura nos in eo sub sæculi XV. initia: *R. Ioseph Albo* Sorientis, sed incola Cæsaraugustanus, qui congressui seu disputationi Christianorum Doctorum cum Iudæis, coram Benedicto XIII. (*de Luna*) Dertosæ ad annum MCCCCXIII. habitæ interfuit, & popularium Hebræorum partes oblinatissime tutatus fuit, *polemicaque nonnulla scripsit* sæpius edita Venetis & Soncinatenibus typis inque iis: *Sepher Ikharim*, sive *Librum fundamentorum*: *R. Vitalis Benveniste* Cæsaraugustanus in eodem Dertosano congressu orator: *R. Schem Tôb Ben R. Isaac Sephrôth* Tutelensis, auctor: *Lapidis Iydii*, & *Behlorum Domini*; item; *Horti malogranatorum*, & fortassis aliorum: *R. Iehuda Ben Iachia Ben David* Ulisiponenſis auctor operis inscripti: *Kinâh*, id est: *Threni*, seu *Lamentationis*: *R. Mathathias Haitetzahri* Cæsaraugustanus auctor *Commentarii in Psalmos*: *R. David Cohen Sephardi*, id est Hispanus, Hispalensis, *Lexici Arabici* in Bibliotheca Escorialensi superstitis, atque aliorum auctor: *R. Ioseph Ben Chabib* Legionensis qui in *R. Alphesi institutiones parvas commentarium* scripsisse dicitur: *R. Iom Tob* (Hispan. *Buen-dia*) *Bar Abraham* Hispalensis, auctor operis inscripti *Turris fortitudinis: Libri memoriae*, & aliorum: *R. Iuda Ben Schelomôh Ben Alchopni*, aliàs *Alcharist*, incertum cuius, auctor libri: *Remedium corporis*: *R. Perôph Durân* Atagonensis aliàs item è concertantibus cum Hieronymo de Sancta Fide in congressu Dertosano MCCCCXIII. auctor operis inscripti *Opus* (Phrygionum) *Ephod* id est *Pectoralis*; & *Cheseb Ephod* id est: *Cingulum* sive *Cinctorium Pectoralis*: *R. Gedaliáh Ben David Iachia* Scriptor libri: *Schibhah henaim*, sive *Septem oculi*; ac demum *R. Schelomôh Haitev*, & absurdato Iudaismo, Clarissimus *Paulus de Sancta Maria*, alias *Burgensis*, nemini non notus, atque elogio nostro maior: quæ nos è D. Iosephi Rodriguezii de Castro Bibliotheca Hispano-Rabbinica, ex assè descripsimus; In Escorialensi autem codice *Digramm. & Plut. IV. n. 22. (T. II. p. 259.)* in quo *Ol.* nostratis Ioannis Pæzii de Castro *Adversariorum* habetur silya, hæc à me olim in eius codicis recensione notata reperi: *Ex Leone de Balneolis* (de Banyôles, Catalano) *Hebræo qui floruit anno Christi MCCCXXIX. Excerpta* (à Pæzio) *ex libris: De Anima.*

R. Simon le dit

M. Perrot le dit

BIBLIOTHECÆ VETERIS HISPANÆ LIBER DECIMUS.

DE SCRIPTORIBUS DECIMI QUINTI SÆCULI.

PRÆLOQUIUM.

VENIMUS ferè iam ad carceres post circumdatam continuo cursu sæculorum quatuordecim in hoc Musarum circo metam : quæ quidem nunc sequitur decimum quintum & ultimum huius partis. Porrò æquales huic fuere moderatores Hispanarum rerum in Castellæ ac Legionis regnis Henricus III. cognominatus *Æger*, qui anno VII. Ioannes II. qui LIV. Henricus IV. qui LXXIV. vitâ functi sunt : quorum postremo absque prole demortuo, Elisabetha germana soror cum coniuge Ferdinando (Aragonæ Catholici Rex & Regina) maximo rerum nostrarum compendio successère.

2. Et quidem in Aragonia Ferdinandum præcesserat Ioannes parens demortuus anno sæculi septuagesimo nono; & hunc Alphonsus frater germanus, Neapolitanus primus Aragonensis Rex familiæ, qui diem suum obiit quinquagesimo octavo; & hunc Ferdinandus I. quem decimus sextus huiusmet sæculi annus sustulit, Martini illius qui hoc ipsum inchoavit successorem.

3. Portugallix autem Ioannes I. iam superioris sæculi Rex, usque ad huius tricesimum tertium : Eduardus usque ad trigesimum octavum : Alphonsus V. usque ad octogesimum primum : Ioannes II. usque

ad nonagesimum quintum ; Emmanuelque abhinc, præfuere.

4. Navarrense obtinebat regnum anno MCD. Carolus III. *Nobilis* dictus, qui MCDXXV. diem suum obiit, Blancâ filiâ herede, Ioannis Aragonæ II. coniuge: quibus successit anno septuagesimo nono Eleonora filia, Gastonis Fuxii Comitis vidua; eodemque anno Eleonoræ Franciscus Phoebus nepos, atque huic Catharina soror anno octogesimo tertio, quæ Ioanni Albretano nupta sæculum absolvit.

CAPUT PRIMUM.

De PETRO LUPI DE AYALA, eiusque gestis & honoribus. Regum quatuor historix ab eo scriptæ, item alia. RODERICUS GUNDSALVUS A CLAVIJO Henrici Regis Castellæ III. ad Tamberlanem legatus, historix huius legationis Scriptor. ANONYMUS Scriptor epitomes Regum Hispaniæ à Pelagio usque ad Henricum III. PETRUS MAZA Dominicanus. FERDINANDUS NONIUS DE CUENCA Henrici dicti Regis chronographus. MARTINUS ALPALTILIUS canonicus Cesaraugustanus. De PETRO ALBERÏT, eiusque opere genealogico. De BERNARDO DE RIERA Mercenariorum sodali. IACOBUS CALICIUS iurisperitus Catalanus magni nominis. PETRUS DE FONTE-LUPORUM Dominicanus. HIERONYMUS DE SANCTA FIDE, sive IOSIAS LURKÏ, ex Iudeo Christianus. Disputatio contra Iudæos coram Benedicto XIII. & qui-

quinam ei adfuerint, aut de ea scripserint.
BARTHOLOMÆUS PEYRÒ *Carmelita*, VINCEN-
TIUS ARIÆ DE BALBOA, *sive VALBUENA*,
Placentinus Episcopus.

5. PRINCIPIMUM ferè huius sæculi vi-
rum Hispaniæ fortissimum, nec
minus doctum atque disertum, pace ac
bello parem eripuit. PETRUS LUPI DE AYALA
hic est, Ferdinandi Petri de Ayala
Adelantati (ut cum vulgo loquar) Mur-
ciæ regni filius, matre Elvira de Zava-
llos, domina Vallis de Escalante, Ex-
cellentissimorum Comitum de *Fuensalida*,
Hispaniæ nunc magnatum, ex coniuge sua
Leonora Guzmanâ propagator inclytus.
Quatuor hic Castellæ Regibus, quos per
ætatem adeptus fuit, Petro cognomento
crudeli, Henrico II. eius fratri, Ioanni
I. Henrici, & Henrico III. Ioannis fili-
is, non minùs ob sanguinis & munerum
apud eos gestorum commendationem,
quàm ob eximias animi & corporis dotes
carus in paucis vixit. Iuvenis Petro æqua-
lis, nec ingratus dum tolerari potuit ei
adhærens, Henricum postea secutus fuit,
qui adversus fratrem toti regno perosum
Gallorum ope usus prævaluit. Repetente
autem, cum Anglorum & Navarræorum
exercitu unde eiectus fuerat regnum Pe-
tro, & cum Henricianis iuxta urbem Na-
xaram anno MCCCLXVII. commisso fe-
liciter proelio, captus noster, ingentisque
summæ redemptus pretio, Henricum rebus
in melius mutatis imperio cum fratris cæ-
de restitutum, obnoxium sibi semper ha-
buit, eique à consiliis fuit.

6. Nec minùs Ioanni I. successori Hen-
rici patris in bello Lusitano fortissimam,
licèt improsperam, navavit operam. Ve-
xillifer enim signi, quod ab ordine quo-
dam equestri de *la Vanda* nuncupabatur,
in sæva decretoriaque illa, quæ de *Alju-
barrota* audit, pugna, secundùm à Lu-
sitanis fuit captus, postquam nihil quod
strenuo esset milite ac fortissimo duce di-
gnum prætermisisset. Quibus gestis pares
eum obtinuisse honores, ius & æquum
erat.

7. Castellæ igitur Cancellarius, ut
vocant, maior, archimetator, &, quod
etiam legimus, Comes cubiculariorum
Regibus fuit: quorum primo dicto mu-
nere conspicuum omnes nôrunt, qui à
Ferdinando Perezio Guzmanio confectum
lectissimi huius viri elogium aliaque hi-
storiarum æqualium monumenta consulue-
re. Alterum ipse præfert regia privile-
gia confirmans. Ultimum tandem genea-
logici nostri auctores produunt*.

* Cancellor
mayor de Ca-
stilla.

* Apofenta-
dor mayor, Ca-
marero. Sumi-
ller de Corps.

* Haro Nobi-
liario genealo-
gicolib. 5. c. 17.

8. Procero fuit & pulcro, licèt gra-
cili, corpore, summa vir auctoritate at-
que prudentia, sapientique seu bellum
seu pax esset consilio, benignus idem &
comis ac Dei timens. Nec dictu facile,
quibusnam, aulæne ac militiæ rebus an
literis ac libris magis aptus. Vehementer
enim studia, præsertim moralis philoso-
phiæ, rerumque olim gestarum, in illa
bonarum omnium artium quæ tempore suo
apud nos vigeat egestate, amavit ferè
solus excoluitque. Titum Livium præci-
puè in profanis, & Sanctum Gregorium
in sacris Scriptoribus caros & assiduos ha-
buit.

9. Idem tamen, ut sacrorum & pro-
fanorum Scriptorum illustri gentis nostræ
honore augetur numerum, Regum qua-
tuor Castellæ & Legionis, Petri nempe,
Henrici II. Ioannis I. & Henrici III. res
gestas eleganti, quem ætas ferebat, sti-
lo, summaque fide historiciæ telæ com-
misit. Quas ei historias disertè attribuit
laudatus antea Ferdinandus Perezus. Edi-
tæ sunt earum tres priores sub his titu-
lis:

Coronica del Rey D. Pedro.

Coronica del Rey D. Henrique II.

Coronica del Rey D. Juan el I.

tum aliàs, tum Pampelone MDXCI. in
folio. Duas posteriores continet codex ms.
in bibliotheca Villumbrosana Matritensi:
in quo notatur, originale seu exemplar
historiæ Ioannis Regis apud Hieronymia-
nos Guadalupenses existare. Immo omnes,
huncque Guadalupensem codicem emen-
datissimum, inde fuisse mutuò acceptum
Regis Ferdinandi iussu à Laurentio Ga-
lindi Carvajalio anno MDX. eoque hunc
esse usum, constat ex nota eidem codi-
ci apposita, cum post viginti octo an-
nos è manibus heredum laudati Carvaja-
li recuperatus fuisset, & ad monasterium
reductus operâ Fr. Didaci de Cazeris.
Quam notam vidimus in volumine 9. *Mi-
scellaneorum* eiusdem bibliothecæ transcri-
ptam. Hunc tamen codicem mutuò datum
Carvajalio, & ab eius heredibus resti-
tutum Guadalupensibus coenobitis, con-
tinuisse veram quam appellant historiam
Petri Regis, à Ioanne de Castro Gien-
nensi conscriptam Episcopo, non autem
hanc Ayalæ nostri, olim iactatum fuit
ab his qui de amissione illius dolebant
valdè. Nec desisterunt ita opinari ex quo
curiosis quibusdam hominibus innotuit ex
relatione Guadalupensi nil aliud contine-
re codicem istum sibi restitutum, quàm
Chronica, vulgaria Regum Petri, Henrici,
& Ioannis, quæ Ayalæ præ se nomen fe-
runt.

runt. Reponunt quippe, coniecturæ nimirum dantes, alterum codicem mutuatum à monachis, & alterum iis dolosè restitutum: priore illo Ioannis Castrii, posteriore Aialæ diversam prorsus historiam Petri Regis contentam. His tribus historiis, & quartæ (de qua statim dicemus) additiones seu Notas fecit magnus vir Hieronymus Surita, quæ in eadem Bibliotheca mss. asservantur in folio; quasque Cæsar Augustæ in lucem post hæc scripta dedit Didacus Dormér Aragoniæ chronographus anno MDCLXXXIII. Attamen Henrici III. quarta, usque ad annum eius sextum sive sæculi superioris nonagesimum quintum, ab eo perducta, in schedis mansit. Vidimus eam nos ita inscriptam & annotatam:

10. *Historia ò Chronica del Rey D. Henrique el III.* Quæ incipit: *La desastrada muerte del Rey D. Juan el I. &c.* & in fine post annum sextum sequitur hæc vulgaris linguæ nota: *Hasta aqui el noble cavallero Hernan Perez de Ayala* (error est pro Petro Lopez de Ayala, Ferdinandi Petri filio, quem fortè ha-

(1) Quatuor Petri Lupi de Ayala Chronicorum, plurima apud nos existant exempla, tum in Regia Matritensi, tum in Escorialensi, & in privatis aliorum Bibliothecis. Escorialensis *Lit. Y. Plut. II. n. 9.* (T. II. p. 362.) exhibet: *Las Cronicas de los Reyes Don Pedro: Don Henrique segundo: Don Juan el primero, y Don Henrique tercero asta el año sexto de su reinado*, id est, ad annum Christi MCCCXCV. qui aliis est *nonagesimus sextus*. In eiusdem Bibliothecæ codice *Lit. X. Plut. II. n. 5.* (T. II. p. 407.) extat: *Eiusdem La Cronica del Rey Don Henrique Tercero*, scilicet ab anno MCCCCLXXXIX. quo regnum auspiciatus fuit, usque ad MCCCXCV. eius regni sextum, cum supplemento usque ad eiusdem mortem: quo loco in nostra Escorialensium MStorum. ann. 1763. recensione hæc è prælaudato codice ad literam descripta reperi: *De aqui adelante no se falla que el Coronista escribiesse los fechos que despues de esto sucedieron en el reino; y es de creer, que quando Pedro Lopez de Ayala que tuvo el cargo de ello estuvo absentado de estos reinos, como lo dice en la rubrica del capitulo proximo pasado* (missus eo tempore Petrus fuerat Lutetiam Henrici ad Regem Francorum Legatus): *despues que vino cesò de escrevir por vegez: segund que lo pone el Coronista que despues de el tuvo, en su prologo de la Cronica del Rei Don Juan fijo de este Rei Don Henrique (III): Mas porque estos años que faltan asta la muerte del Rei Don Henrique no quedasen del todo vactos, se continua la historia tomando lo que se fallò en algunas sumas mui breves que hablan de este Rey Don Henrique en la forma siguiente.* Ex quibus elicitur Henrici III. historiam in hoc codice contentam usque ad annum MCCCXCV. (aliis XCVI.) omnino Petri Lupi Ayalæ esse, quamvis non ita incipiat: *La desastrada muerte del Rei Don Juan el primero &c.* ut illa cuius exemplum Noster sub finem

historiarum auctorem existimavit) *desde la muerte de D. Alonso XI. sobre Gibraltar hasta este lugar. Desde aqui se añade, aunque en suma, del noble cavallero Hernan Perez de Guzman señor de Batres, que escribió los illustres varones de este tiempo; e de Mossen Diego de Valera, e de Alvar Garzia de Santa Maria e del Obispo D. Alonso de Cartagena su hermano. Añadiò lo que se sigue Francisco de Medina y de Mendoza, natural de Guadalaxara.* Quibus significatum videtur ex quatuor his, Ferdinando Perezio Guzmano, Didaco de Valera, Alvaro Garzia, & Alphonso fratribus de S. Maria sive de Carthagea, quod reliquum fuit Henrici Regis Vitæ usque ad initium anni MCDVII. laudatum nuper Franciscum de Medina & Mendoza supplevisse (1). Quod quidem latuisse videtur diligentissimum *Rerum Segoviensis urbis* historicum Didacum Colmenares, qui de continuatore nihil certi esse affirmat. Immo ne quidem in literis esse hanc continuationem Stephanus novit Garibaius, dum lib. 15. cap. 47. *Compendii sui historialis* non le-

Historia de la Ciudad de Segovia pag. 318.

vi-
n. 9. huius capituli se vidisse perhibet; sed ita: *Luego que se supo la muerte del Don Juan &c.* Suspitor autem vehementer hunc esse codicem cuius exemplum penes Ioannem Lucam Cortesium existisse Idem affirmat num. 10.; cum in eo post res eatenus, id est ad annum Christi MCCCXCV. ab Henrico gestas, habeatur iridem ANONYMI (nimirum Francisci Medinæ Mendozæ Guadalaxarensis): *Supplementum perbreve historie Henrici III. usque ad eius mortem Toleti obitam ipso recurrente festo Natalis Domini die, anni MCCCXCVII.* Extat quoque huius Henrici III. historie cum Francisci Medinæ Mendozæ supplemento exemplum alterum in eadem Bibliotheca Escorialensi *Lit. X. Plut. II. n. 9.* (T. II. p. 415.) Item aliud Quatuor Chronicorum, *Lit. X. Plut. I. n. 5.* (T. II. p. 390.) trium autem scilicet Petri, Henrici II. & Ioannis I. sæpius repetitum *Lit. Z. Plut. III. num. 15. :: Lit. l. Plut. I. num. 14. :: Lit. Q. Plut. I. n. 3. :: Lit. M. Plut. I. num. 10.* Item Chronicorum Ioannis I. cum aliis ad Reges Petrum & Henricum II. spectantibus *Lit. X. Plut. II. n. 1.* (T. II. p. 403.) ac demum unius Petri Regis Chronicon *Lit. K. Plut. II. n. 20.* (T. III. p. 351.) ac repetitum in Regia Bibliotheca Matritensi, in maximæ molis codice chartaceo sæculi, ut videtur XV. non multum adulti. Omnia autem hæc coniunctim edita fuere Tomis I. & II. *Sylloges Chronicorum Hispaniæ Regum* Matritensis ab anno MDCCLXXIX. cum emendationibus Hieronymi Suritæ, notisque & correctionibus Cl. Eugenii de Llaguno Amiralæ ex equestri Sancti Iacobi Ordine, primariique è X. viris Supremi R. P. C. quod Status vocant, Ergasterii. In Bibliotheca Ducis olim Olivariensis pag. 221. *lit. P. MS.* legitur: *Don Pedro Rei de Castilla, su Chronica mui antigua. 4. D. 31. Otra mui antigua sin principio fol. A. 4. Otra, cajon 14. n. 18. Otra con la de Don Henrique y Don Juan.*

viter lamentatur, quo desit loco Ayala noster, sibi quoque opus fuisse rerum Henrici filum abrumpere; neque enim vidit unquam audivitve, quantumvis sedulo conquistum, quem in prosequenda huius Regis historia ducem sequi posset. Mstam. Matrini habet hanc historiam D. Ioannes Lucas Cortesius, amicus & civis noster, cui adiungitur *Tractatus genealogicus*, is forsân, de quo statim agemus.

11. II. *Libro de linages* MS. quem petnes Petrum Salazarium de Mendoza, indeque in bibliotheca D. Petri de Roxas Comitis de Mora olim fuisse, credimus amico nostro D. Iosepho Pellizerio id affirmanti²; subtractum tamen vero auctori, dum præferret titulus *Didacum Lopez de Ayala Vicarium Toleti*, qui nescio quid antiquis novi adiunxit. Immo se iam esse huius libri possessorem idem Pellizerius alio loco ait³. In eorum quidem auctorum elencho, quibus se usum fuisse ad scribendam *Nobilitatis Baticæ historiam* Gundisalvus de Argote & de Molina ait, *Linage de la casa de Ayala, escrito por D. Pedro Lopez de Ayala el gran Canciller*, legimus.

Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.

(1) Frustra in Regis Galliarum Bibliotheca MSS. hoc n. 2170. atque in Indicibus hunc librum quæsi- vi. Existere tamen bina eius exempla MSS. in Bibliotheca Matritensi Illustriæ Femine Comitis de Campo-Alange, atque apud Cl. Eugenium de Llaguno Amirolam paulo ante laudatum, notat D. Thomas Antonius Sanchezius T. I. *Sylog. Poemat. Hispan. ant. ann. sesquimilles. pag. 107. n. 4. Not.* In Regiæ Bibliothecæ Matritensis codice chartaceo sæculi XV. inscripto: *Juan de Sant Fagún, De Cetreria*, cum commentario *Bertrandi de la Cueva* (quem utrumque Nostro indictos Hispanis Scriptoribus suo nos loco adscribemus), habetur fol. 88. *Tractatus Hispanicus De re accipitraria* à Petro Lupi de Ayala dum in carcere detineretur ad Gundisalvum (de Mena & Vargas) Episcopum Burgensem directus, hoc titulo: *De la caza de las aves. & de sus plumages è dolencias è amelezinamientos*. Incipit nuncupatio: *Al muy honrado padre & Señor Don Gonzalo por la gracia de Dios, Obispo de la muy noble cibdad de Burgos. Pero Lopez de Ayala vuestro humill pariente & servidor me encomiendo en la vuestra merced. Señor, dice el Filosofo Aristotiles en el ochavo libro de las Ethicas en la filosofia moral, que à los verdaderos amigos de buena è honesta amistanga non los departe la distancia de logares: E Señor gran tiempo ha que fui è soy alongado de la vuestra presencia & vista por grandes departimientos de tierra: empero Señor la vuestra buena verdadera è honesta amistanga tovo siempre en mi toda su virtud. E Señor, como en las queexas è cuidados sea grande consolacion al paciente haver memoria de sus amigos: por ende Señor en la mi grand cuyta & quexa que tove de tiempo, aqui en la prision do esto, have por consolacion*

12. *Libro de cetreria, sive de la caza*. Hoc est, de re accipitraria, cuius meminit in eodem elogio toties memorato Ferdinandus Perezus Guzmanus, eiusce rei bene peritum fuisse Ayalam nostrum adiungens. Hunc & laudat, inter libros quos ad manum habuit, Gundisalvus idem Argote. Existereque Hispanum quoddam eius exemplum ms. in regia bibliotheca Regis Galliarum cod. 2170. docet Labbeus in *Bibliotheca manuscripta* b. (1)

13. *Libro llamado Rimado del Palacio*. Cuius rei testis est idem Ferdinandus Perezus: metricum ut videtur opus, fortè deperditum. Coniectabatur tamen vir magnus Surita^c huc deveniens, *Primado*, non autem *Rimado* legendum, quasi ordinationes Palatii (2). Laudantur & eiusdem nobilissimæ optimorum auctorum ex Latino in vernaculum Castellæ sermonem interpretationes,

14. *Decades* nempe (quod usus introduxit temporum barbarorum dicere) seu potius Titi Livii historiarum libros, qui tunc noti erant, nondum tamen typis mandati (prima enim huius historiæ editio Pauli Papæ secundi nomine insignitur circa MCDLXX. a) (3) manu scilicet exaratos

Bb

Hi-

acordarme de la vuestra verdadera amistanga: E como por muchas vegadas fui alegre & consolado de vos en la caza de las aves asi como de aquel que tove siempre en ella por maestro & por Señor. E por quanto, Señor, en esta arte è ciencia de la caza de las aves oy è vi muchas dudas: por esto acordè de trabajar por non estar ocioso, de poner en este pequeño libro todo aquello que mas cierto fallè assi por los libros como por las opiniones de los cazadores, segund la esperiencia que de este fecho prouè è vi. è fecho este pequeño libro acordè de vos lo enbiar asy como à mi Señor è mi maestro para que vos lo veades emendades è tirèdes è añadades lo que à la vuestra merced pluguiere &c. Continet autem LXIV. maioris formæ folia.

(2) Exstat in Bibliotheca prælaudatæ Comitis de Campo-Alange, hoc titulo: *El libro de Palacio*, ut notat D. Thomas Ant. Sanchez Syll. *Poetar. Hisp. ant. ann. sesquimilles T. I. p. 109. n. 169.* quo loco & eius argumentum exponit. Est autem opus metricum, & rhythmicum, *Rimado* propterea, ut coniecimus, à Ferdinando Perezio Guzmano Hispanicè appellatum; non *Primado*, ut magnus olim Surita coniciebat apud Nostrum hoc loco; neque *Metro de Palacio*, ut Cl. Sarmientus apud D. Sanchezium pag. 112. n. 173.

(3) Maittaireus *Ann. Typ. part. I. pag. 66. not. b.* de Romana omnium principe Titi Livii Contr. Sweynheim & Arn. Pannartz editione loquens: *Nulum (inquit) gerit editio hæc anni indicium; sed conicio produisse anno 1469. quod Liviana Vindelini editio quæ 1470. produit, eandem quam illa habeat Episcopi Aleriensis epistolam. Oportet itaque huic illam antecessisse.* De Veneta Vindelini, idem Maittaireus *part. I. pag. 69. not. g.* in cuius

fi-

^a En el Memorial por el Marques de Ribas fol. 48.

^b Memorial de los Martelles.

^c Pag. 305.

^d Vide epistol. proœcial. libri *Enmiendas y aduertencias à las Coronicas de D. Pedro Lopez de Ayala*, de Surita.

^e Vide Ioannis Frederici Gronovii *Præfationem* ad Amstelodami Livii editionem anni MDCLXV.

Hispaniæ invexit primus, eodem Ferdinando Perezio teste, & in Hispanam linguam convertit. Quæ quidem interpretatio Salmantica absque auctoris nomine anno MCDXCVII. in folio prodiit, rursusque additis quinque libris postremis quintæ decadis, alio quodam interprete qui & ipse nomen suum reticuit, ex officina Arnaldi Birchman Coloniensis typographi anno MDLII. seu MDLIII. Philippo Hispaniarum principi Caroli Cæsaris filio dicata. Auctorem verò fuisse huius interpretationis Petrum Ayalam, idoneo satis comprobamus teste Joanne Alphonso de Zamora Joanni Regi II. à secretis, de quo statim dicemus: qui in præfatione quadam ad versionem aliam eiusdem auctoris mox laudandam, integrum Livium ab eo Hispanè conversum & disertis verbis annotatum reliquit. Qua in gloria Latinum Romanæ historiæ principem vulgaribus linguis communicandi, alios omnes ceterarum Europæ nationum anteverit is videtur (1).

• Verba Hispana: Romanzò enteramente el Tito Livio, los Morales de Job, y otras algunas obras.

fine habetur: M.CCCC.LXX. In Bibliotheca Ducis olim de la Valliere num. 4852. existisse dicitur T. Livii editio altera Romana MCCCCLXX. ex recensione Joann. Ant. Campani apud Udalricum Gallum 2. vol. fol.

(1) De Hispana Titi Livii Historiarum Petri Lupi Ayalæ versione ita Noster hoc loco disputat, quasi is primus inter reliquas Europæ nationes hanc arcam triverit, aut è Latino Livium ad Hispaniam transtulerit; cum Ipse variis in locis ingenue profiteatur faciem sibi in hoc studio præluxisse Petrum le Berceur (Berchorium) Gallum Sancti Hilarii monachum. Regius Matritensis Hispanicus Petri Lupi Ayalæ codex, anno, ut mox dicemus, MCCCXXXIII. exaratus in eiusdem limine: *Aquí comienza el libro primero de Titus Livius de las estorias & coronicas Romanas: el qual libro trasladò de Latin en Frances maestro Pedro Berceur monge de Sant Ylario en Paris: & trasladò à petición & mandado del Rey Don Juan de Francia* (Philippi scilicet Valesii filii, qui Ioannes ab anno MCCCCL. Gallorum imperium tenuit). Atque in eiusdem versionis prologo Petrus ipse Lupus Ayalæ his verbis Henricum III. Castellæ Regem alloquitur: *Por ende la vuestra Real Magestat ::: fue movida con necesidad loada de mandar à mi vuestro homil subdito & muy natural pedro lopes de Ayala vuestro canceller maior, que de la dicha ordenança è deciplina de cavalleria que trasladasse un libro que es escripto por un ystoriador antiguo è famoso del qual haze mencion Sant geronimo en el prologo de la Vibria loando la su alta manera de fablar: el qual es llamado Titus Livius: & plôgo vos que lo tornasse en lenguaje de castilla: el qual estava en Latyn por vocablos ignotos & escuros: & despues por mandamiento del muy excelente Don Juan Rey de Francia fue trasladado en frances &c.* In eius autem codicis fine, folio nimirum 290. legitur: *Este libro è coronica se escribio en la Villa de haro lugar del muy alto principe Señor Don Pedro Ferrandes de Velasco Conde de haro en el año del Señor de mill CCC.CXXXIII. años à servicio del Señor Dios è*

15. *Los Morales de Job.* Ita effert laudatus iam Zamora, rem ipsam adstruens. Quod intelligo de Commentariis moralibus in Iobi librum S. Gregorii Magni; hos enim cum Livio & aliis aliorum auctorum operibus; communicasse eum suis Hispaniæ civibus, Ferdinandus ait. Perezio toties à nobis advocatus Didaci (*Petri Lupi Ayalæ*) rerum testis (2). Hanc autem interpretationem siquæ ignoravit siue insuper habuit ut novam procuderet, Alphonso Alvari à Toledo, quum eidem versioni *Moralium S. Gregorii* sese accinxit, quæ anno superioris sæculi decimo quarto Alphonso Manriquio S. R. E. Cardinali & Hispanensi antistiti nuncupata, Hispanensibus postea Joannis Barba de Salamanca prodiit typis, anno eiusdem sæculi tricesimo quarto (3).

16. *La caída de principes de Juan Boccaccio* ex parte etiam vulgarem fecit. Ioannis Boccaccii *De casibus virorum illustrium* ad insignem militem Machinardum de Calvancantibus; præclarum regni Siciliae Ma-

re-
del dicho Señor Conde: el qual fue escripto por su mandado & lo escribio martin sanches de tricio escribano vecino de la dicha Villa de haro, vasallo & servidor del dicho Señor Conde. Laudetur Deus. Eadem sere in aliis Hispanicis codicibus legas. Quod autem Henrici potius tertii iussu quam alterius è Castellæ Regibus quorum ætate Interpres noster floruit iisque indivulsus adhæsit comes, versionem quæ agimus aggressus fuerit (cum Regis nomen expressum non exisset in prologo): elicitur ex eiusdem verbis in quo Alfonso qui Mauros ad Tarifam insigni clade afflixit, undecimus nimirum huius nominis: eius Regis quem Interpres alloquitur proavus, Henricus autem alter, siue secundus eiusdem avus enumeratur.

(2) D. Th. Sanchezius *T. I. sylloges, pag. 107. n. 166. not. 2.* occasione unius forsitan 87.^æ Petri Lupi Ayalæ strophæ è libro *Rimado de Palacio*, in qua de se ipso loquens in *Gregorii Moralia* incidisse, & Iobi librum exposuisse affirmat: enatam opinionem existimat Hispanicam eidem Moralium Gregorii versionem tribuendi: quod verum fortasse fuerit; mihi certe quid reponam in numerato nihil est, nisi quod in recensione Escorialensis codicis *Lit. II. Plut. III. n. 19. (T. II. p. 122.)* in quo sub ANONYMI titulo varia Petri Lupi Ayalæ opera & poemata exstant, hæc olim à me notata legam: *Librum denique Iob occasione codicis Moralium Beati Gregorii forte fortunà eidem oblatis longo atque elegantis carmine exponit παραφρασεως: quæ utut à me raptim in eo temporis articulo scripta, non tamen de nihilo sunt. Viderint quibus is codex ad manum est.*

(3) Exstant in Regia Bibliotheca Matritensi tria membranacea ingentis molis volumina, sæculo ut videtur XV. ineunte exarata: in quibus integra Hispanica *Moralium Sancti Gregorii* versio atque expositio continetur ANONYMO seu potius INCERTO Interprete; bona enim prologi pars initio primi voluminis, quo loco Scriptores nomen suum profiteri solent, forfice abscissa est. Videntur autem ex armorum stemmate ad oram alterius eorum depicto pertinuisse olim ad Petrum Ferdinandi de Velasco Comitem de Haro.

reschallum, audit opus in exemplo, quod MS. vidimus Romæ in Altempfiana bibliotheca. Habet & aliud Vaticana MS. cod. 2030. Quibus quidem similia exstare alia in Oxoniensi & Lincolnensi, ex Thoma Iamesio didicit Gerardus Ioannes Vossius^f. De editione autem eius operis nusquam audivimus. Edita autem hæc Hispana interpretatio fuit primùm Hispali anno MCDXCV. in folio typis Meineardi Ungut Germani & Lancalai Poloni, atque iterum Compluti apud Ioannem Brocâr MDLII. in folio (1).

17. Non tamen ea tota Petri nostri est. Cùm enim ipse ex decem libris octo integros, nonique usque ad id caput, quod de Arturo Anglorum Rege est, Hispano stilo percurrisset, imperfectum opus reliquit: quod supervenienti eius morti ex coniectura imputat is, qui versionem absolvit, Alphonsus Garfias de Sancta Maria, Decanus Compostellanæ & Segoviensis Ecclesiarum, qui præful deinde Burgenfis fuit, Pauli decessoris filius, de quo infra latius. Constat hoc ex huius editionis Hispalensis præfatione, quæ Ioannem Alphonsum de Zamora Regi Ioanni II. à secretis auctorem habet, qui quidem dictante iam laudato Alphonso Decano, dum ambo regiis cum mandatis in Portugalliæ curia versarentur, manu propria se id quod deerat Boccaccianæ versionis scripsisse ait. Manuscriptum codicem huius interpretationis servabat Matriti Excellentissimus Comes Villumbrosanus: in cuius titulo^s notatum legitur Ioannem Alphonsum prædictum edidisse opus hoc in lucem, hoc est, ut intelligo, aliis manu exaratum communicasse, anno MCDXXII.

18. Nescio autem an de aliis eiusdem translationibus intelligenda sint quæ Ferdinandus Perezus in elogio ait, beneficio nempe eius cognitos fuisse in Castellæ regno quosdam libros non antea notos, scilicet *Titi Livii Romanam historiam: Casus Principum Ioannis Boccaccii* (ut vidimus): *Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

(1) Bina Hispanæ huius versionis exempla exstant in Bibliotheca Escorialensi *Lit. L. Plut. II. n. 14.* (T. III. p. 264.) & sub ANONYMI HISPANI titulo *Lit. E. Plut. III. n. 7.* (T. I. p. 433.) Item aliud in Bibliotheca Ducis olim Olivariensis *Page 173. C. MS.*

(2) Isidori *De summo bono*, & Boetii Hispanam versionem Petri Lupi de Ayala nunquam me vidisse memini; Troianæ autem Guidonis de Columna Historiæ bina exstant in Bibliotheca Matritensi exempla: alterum Lemosino sermone circa annum MCCCLXXX. alterum Hispano, quem Castellanicum vocant, inente XV. ut videtur sæculo exaratum: utrumque tamen absque Interpretis nomine. Habetur item Hispali edita MDXLV. fol. In Bibliotheca Escorialensi *Lit. L. Plut. II. n. 16.* (T. III. p. 265.): ANONYMI

Morales libros S. Gregorii: Isidorum De summo Bono: Boetium, ac Troianam historiam (2). Vix credo: maximè cùm vix nusquam sint Boetius Hispanè olim conversus, sed primùm ab Antonio Genebrada Dominicano; Guidonis autem de Columna *Troiana historia*, de qua una Perezus loqui videri poterit, ab extero homine in Hispanum translata, ignotum quo tempore, dicatur in fine editionis Toletanæ anni MDXII. quam Petrus Nuñez Delicatus procuravit, recognita à se & in pluribus locis meliore facta, atque peregrinis verbis, à peregrino interprete usurpatis, expurgata versione: ut in altera recentiorum Scriptorum parte annotatum fuit.

19. Obiisse nostrum in Calagurritana urbe quinque annis septuagenario maiorem, sæculi huius septimo, & in monasterio de Quexana familiæ suæ sepulcro conditum fuisse, in fine elogii ait Guzmanus: quod cum aliis aliorum sui ferè temporis conspicuorum sanguine aut dignitate virorum in libellum coniecit *Las generaciones ó semblanzas*, nuncupatum, ad calcem *Historiæ Ioannis Regis II. Castellæ*: de quo, cùm ad Guzmanum devenerimus, congrua erit iterum quærendi occasio. Huic & locum inter Hispaniæ viros illustres iure dedit meritoque Lucius Marinæus Sículus *De Hispaniæ laudibus* lib. 5. & Stephanus Garibaius lib. 16. cap. 3. Vide & magnum Suritam in *Prologo ad emendationes in eius historias, seu Regum Chronica*, quarum antea meminimus.

20. RODERICUS GUNDISALVI A CLAVIJO, ob legationem ad Tamberlanem initam Henrici Regis III. Castellæ nomine huius sæculi initio apud nos fuit in celebri fama. Hic Matriti nobili loco natus eo loci habitasse dicitur, in quo nunc spectatur iuxta Ecclesiam S. Andreæ Apostoli sacellam à Garfia de Vargas Placentino antistite constructam. Delegaverat Henricus, Tamberlanis, seu Timuri

Bb 2 Tar

Historiarum de bello Troiano versio Hispanica male lacera & in fine mutila, ac præterea atramenti acrimoniâ exesa, dimetro carmine, cuius gustum sustinuit:

1. *De Diomede cum captum à Troianis equitum, ad Calchantis filiam per puerum internuntium misit:*

El Doncel de que fue entrado
Y vio entrar à la Doncella:
(Assi) como era enseñado
Los hinojos fincò ant' ella
Et dixol' Señora mia
Saludavos Diomedes
Et por mor de vos embia
Este cavallo que védes &c.

* De Hispor.
Lat. lib. 3. c. 1.

* Caida de
Principes por
Juan Bocacio,
traducida de
Latin en Ro-
manze por D.
Pedro Lopez
Ayala por la
mayor parte, y
continuada por
el Dean de
Santiago el
Doctor Alphon-
so Garzia, sa-
cada á luz año
de MCDXXII.
por Juan Al-
phonso de Ca-
mora secretario
del Rey D.
Juan el II.

Tartarorum ducis famâ rebusque fortiter gestis permotus, ad eum Legatos Pelagium Gomezium de Sotomaiori, Ferdinandumque Sancium de Palatiolis: qui de bello adversus Turcarum Imperatorem suscepto, deque arreptis propria virtute insignibus & potestate vasti imperii regio nomine gratulati, ambitiosum hominem & gloriæ cupidissimum officiis ab extremo orbe mandatis compellarent. Qui cum iniuncto munere perfuncti, cum donis literisque ad Henricum datis, atque insuper proprio Tamberlanis legato comitati rediissent: repetendum sibi grati animi officium, quâ erat regiæ dignitatis famæque ad externos propagandæ curâ, legationemque alteram adornandam Rex duxit.

21. Delecti sunt gerendæ pro dignitate rei tres viri, Alphonsus Perezus à S. Maria Prædicatorum sodalis, Gomezusque Salazarius Regis custodiam, tertiusque Noster cubiculi curam gerens. Hi commissum sibi opus omnes, prout tanti principis susceptæ vices postulabant, æque expederunt. Rodericus autem itineris historiam, qua Tamberlanis imperium, resque in bello gestas nostris hominibus ostenderet, præterea scripsit: quam Gundisalvus Argote de Molina, huiusmodi monumentorum superioris ævi perstudiosus deque Hispana historia optimè meri-

tus, adiecto rei & auctoris indicandi gratiâ proœmio, typis edi curavit. Inscriptio libri hæc: *Historia del Gran Taborlan. Itinerario y enarracion de la embaxada que Rui Gonzalez de Clavijo le hizo por mandado del muy poderoso señor Rey D. Henrique terzero de Castilla.* Ad Antonium Perezium Philippo Regi II. à secretis, Hispali apud Andream Pescioni MDLXXXII. in folio. Qui commentarius quantivis pretii haberi debet iis, qui decantatissimi huius & invictissimi Imperatoris res gestas noscere cupiunt. Adiungendus Achmedis Arabschæ filii Arabicæ quam Golius edidit, Petri Perondini Latinæ, & Schiltbergeri cuiusdam Bavari Germanicæ historiis eiusdem argumenti; atque iis quæ latè ac luculenter de eodem Timure *Historiæ suæ Ecclesiasticæ* xv. sæculo cap. 5. sect. 2. Ioannes Henricus Hottingerus scripsit.

22. Triennio is cum abfuisset, nempe è vicesima secunda Maii die anni MCDIII. usque ad Februarii quartam super vicesimam MCDVI. in patriam reversus apud Franciscanos fratres eiusdem Matritensis municipii sacellum templi maximum grandi sumtu adificavit, sibi in eo marmoreum tumulum effigie sui imposita, exaratisque in circulum hæc literis:

AQVI IACE EL HONRADO CAVALLERO

RVI GONZALEZ DE CLAVIJO

QVE DIOS PERDONE, CAMARERO DE LOS REYES

D. HENRIQUE DE BVENA MEMORIA, E DEL REY

D. IVAN SV HIJO, AL QVAL EL DICHO SEÑOR REY

OVO EMBIADO POR SV EMBAXADOR AL TABORLAN.

ET FINO DOS DIAS DE ABRIL AÑO DEL SEÑOR

DE MIL Y QVATROCIENTOS Y DOCE AÑOS.

23. Hoc loco mansit conditum eius cadaver, usque dum, nullo ab eo herede relicto qui ius posset quæsitum prætere, coenobii illius sodales hinc deduxere, Ioannam Reginam Henrici Regis IV. uxorem telluri apud se traditam honorificentissimo totius templi loco, ubi & nunc marmoreum eius sepulcrum conspicitur, accepturi. Exuvias Roderici, monumentumque in alium locum, à quo

(1) Exstat in Regia Bibliotheca Matritensi huius legationis exemplum auctori ut videtur synchronum, sed ἐλλειπτικόν, desinens his verbis: *Lunes en la noche postremo dia de Noviembre llegaron* (de Legatis loquitur) *à la isla de Cecilia è tomaron puerto en la Cibdat*: quibus prælaudatus D. Eugenius

deinde ad Ecclesiam mediam, rursusque hinc in proximum amboni parietem ante annum MDLXXX. fato quodam, insignique rerum humanarum inconstantia argumento, sedem mutarunt (1).

24. Sub Henrico III. Rege, qui anno septimo è vivis cessit^h, ANONYMUS quidam vixit, obscurus ad posteritatem derivatus, excepto quòd de munere ab eo gesto inter curiales constat. Dispensatorem enim de Llaguno Amirola in nuper edito eiusdem Legationis opere Matriti apud Antonium de Sancha 1772. adiecit reliqua, nimirum à die ultima Novembris 1405. ad 24. Martii anni sequentis seu 1406. quo die Complutum ubi tunc Henricus III. cum Regia Curia versabatur pervenerunt.

^h De hoc ipso Anonymo iam supra actum lib. VIII. cap. VI. num. 282. sed quoniam hic plenior eius notitia exhibetur, quodque ipsa auctoris manu repetita illius hic mentio, eam delere religioni duximus. CARD. DE AGUIRRE.

enim se appellat Eleonoræ Reginae Ioannis I. Castellæ Regis coniugis; non autem proprio nomine: quod suspicari possumus inter exscriptorum manus evanuisse. Nam cui fini reticere nomen & abscondere hominem, cuius aliàs indicium ex tam noto munere fecerit? Liber exstat ita inscriptus, propter quem hunc laudamus: *Sumario de los Reyes de España desde D. Pelagio hasta D. Henrique el III. compuesto por despenfero mayor de la Reyna Doña Leonor muger del Rey D. Juan el I.* Brevis quidem historia est, sed bene ordinata. Exemplum huius vidimus anno MDLXXX. exscriptum ex antiquiore alio. Vidimus etiam typis editum opus vagientis adhuc impressoriæ artis in 4.º sine loci nota apud Excellentissimum Marchionem Mondexarensem. Meminit Ægidius Gundisalvi de Avila in *Historia Henrici III. Castellæ Regis* cap. 57 (1).

25. Circa hæc tempora PETRUS MAZA, Oscensis, Prædicatorum sodalis ex Aragoniæ provincia, uti Franciscus Diagus refert in eiusdem provinciæ *Dominicane historie* libro 2. cap. (XCII. fol. 269. pag. 2.) eruditum opus scripsit adversus Arnaldi Villanovani errores.

26. Anno septimo desit mortalis esse Castellæ Rex Henricus, ob afflictam continuo valetudinem Æger sive Infirmus vulgò cognominatus. Huius res in historiam digessit FERDINANDUS NONIUS DE CONCHA, huius forsitan nobilissimæ urbis civis, archicapellanus eiusdem Regis, quæ ms. adhuc à paucis legitur. Fuisse autem apud Carthusianos Hispalenses à multo tempore scriptum laudatum hoc aliudve Henrici III. Chronicon, indeque acceptum exemplum, ante aliquot annos in bibliotheca Comitum Ducum Olivaram, testes optimæ fidei habeo (2). Meminit huius auctoris & historiæ D. Didacus Sanchez Porrocarrero in *Historia Molinae*, atque eius dominorum catalogo, sæpiusque variis in locis D. Iosephus Pellizerius.

27. Gliscebant apud nos initio huius sæculi animorum turbæ ob controversam magnis animis inter Gregorium XII. &

Benedictum XIII. vulgò Antipapam dictum, atque utriusque affectas, supremam Ecclesiæ dignitatem: quo tempore Benedicti, cuius adhærebant partibus Castellæ & Aragoniæ atque alii Reges, in familia fuit MARTINUS ALPARTILIUS Aragonensis, Cæsaraugustanæ S. Mariæ Virginis de Pileri Ecclesiæ, ut olim audiebat, Camerarius, fidus semper strenuusque Benedicti comes, quocum in Avenionensi palatio Gallorum Cardinalium & adversæ partis ducum obsidionem circa annum MCCCXCIX. diu pertulit; ab eo autem, dum in Nicienfi (Galliæ) Provinciæ urbe ageret, aliquando (quinto nempe huius sæculi anno) ad Siciliæ Regem Martinum iuniorem, Martini alterius Aragoniæ Regis filium, destinatus fuit.

28. Huius passim in *Annalibus Aragonensibus*, atque huius temporis rebus meminit Hieronymus Surita¹: ex quo eum in commentarios retulisse ait *Historiam huius schismatis*, unde plurimum eventuum huius temporis æqualium deservire historiæ suæ mentionem fecit. Quo similiter in *Latinis Rerum Aragonensium indicibus*², uti solet, præcipue circa finem, ubi ait Martinum Alpartilium *Operarium Cæsaraugustanum, qui in intimis Benedicti erat, eius varios actus actionesque ferme omnes consiliorum & temporum, ex quo in summum Pontificem est evedtus, diffusè complexum fuisse*. Alibi Dertosanæ Ecclesiæ Camerarium vocat, ad annum scilicet MCDVI. Nec tacuere hominem, atque eius has lucubrationes, alter eiusdem regni chronographorum coryphæus Hieronymus Blancas, egregium antiquarium eum appellans; ac Didacus Espès, Blancae (Ioannis II. Aragonum Regis uxoris, an filiae?) præceptor, Cæsaraugustanæ Ecclesiæ sancti Salvatoris portionarius & archivi custos, in prolixis suis, at eruditissimis ac diligentissimis rerum eiusdem Ecclesiæ Cæsaraugustanæ nondum editis, à quibus tot alii profecerunt, commentariis. Meminit quoque Petrus Ribadeneyra in Vita S. Vincentii Ferrerii. Necnon & Escolanus *Valentinæ historie* decade 1. lib. 5. cap. 27.

¹ Lib. 10 cap. 56. 61. 68. 74. 80. 85. & 88. lib. 11. cap. 31.

² Lib. 3. ad ann. MCDVIII. & MCDX.

(1) Hoc item *Regum Hispaniæ Summarium* è Bibliothecis Regia, Matritensi Escorialensi & aliis primis omnium in lucem protulit idem D. Eugenius de Llaguno Amirolo in Sylloge Chronicorum Hispaniæ Matriti apud *De Sancha* 1782. cuius auctorem falso eatenus à nonnullis creditum *Gutterrium* quendam *de Guémez*, *Ioannem Rodriguezium de Cuenca* Eleonoræ Ioannis I. Regis uxoris, atque item Catharinæ Castellæ Reginae Œconomum live Dispensatorem verè appellatum fuisse statuit, illustris Marchionis Mondexarenensis fide ac testimonio. In Cata-

& logo materiarum Bibliothecæ Ducis olim Olivariensis pag. 270 exstat: *Genealogías de los Reyes de Castilla por el Despenfero. F. 24.*

(2) Frustra hoc Henrici III. Chronicon in utroque & nominum & materiarum Bibliothecæ Ducis quondam Olivariensis catalogo sub *Ferdinandi Nonni Conchenensis*, ac sub aliorum Chronicorum titulis quaesivi. Tantum exstant T. I. pag. 174. C. MS. *La Chronica del Rey Don Henrique el tercero folio: La misma Tom. 14. n. 5.*

& Ioannes Franciscus Andreas Ustarrozius in *Defensione patriæ sancti Laurentii* cap. 8. Natum verò eundem prope locum, quem *Pueyo de Aranda* vocant, alicubi¹ admonuit laudatus iam Surita.

¹ Lib. II. cap. 31.

29. Ad rem ac tempus eiusdem Benedicti pertinet PETRUS ALBERTI Aragonensis, quo iussu laudati prius Benedicti dum Cardinalis esset, *Genealogicum* de familiis eiusdem regni Aragoniæ illustribus opus confecit. Quod laudat Ioannis Martini de Bahamonde in *Elogiis quorundam Sanctorum*; elenchoque auctorum quibus usus fuit, his verbis: *Pedro Alberti en el libro que hizo de linages ilustres de Aragon por mandado del Cardenal Luna llamado Papa Benedicto XIII.* atque item tacito Alberti nomine Alphonsus Lopez de Haro lib. 5. *Nobiliarum Hispaniæ* cap. 15. fol. 463 (1).

30. BERNARDUM itidem DE RIERA Mercenariorum fratrum sodalem, atque eò quòd insigne volumen *De laudibus Benedicti* eiusdem XIII. aliquando edidisset ad collegium Cardinalium ab eo exaltatum, Historici huiusmet religiosæ familiæ, cum aliis eodem honore mactis, laudant: quibus, cum testimonia alia deficient, non solidè credit Ciaconius Cardinalium sedulus enarrator, aut ii qui Ciaconium locupletavere^m.

^m In editione Rom. an. MDC. LXXVII. *Vitarum Pontific. & Cardin.* tom. 2. col. 746.

31. Catalonia semper edidit egregios prudentiæ iuris & omnimodæ doctrinæ viros quorum auxit numerum celebris sub Martino, ac Ferdinando & Alphonso Aragoniæ Regibus, postremique huius consiliarius & fisci advocatus, IACOBUS CALICIUS, seu DE CALICIO, Vicensis eques, monumentis pluribus à se relictis de patrio iure optimè meritis. Exstant quippe eius

32. I. *In Usaticos urbis Barcinonensis* (leges municipales ita vocant^a) commentarii, qui cum aliis Iacobi à Monte-Iudaico sive de Mont-Jui, Iacobique, & Guilielmi de Vallesica anno MDXLIV. in folio Barcinone prodierunt. Hos sese conscripsisse circa annum MCDI. admonitum idem voluit auctor in *Margarita fisci* cuius infrà meminimus. Quo loco animadvertere æquum est quamplures Cataloniæ iurisperitorum hanc Spartam *Usaticorum* explanandorum sibi adornandam delegisse, quorum nomina, quia de eius monumentis aliàs obscura memoria est, ex Andrea Boschi Perpinianensis vernaculo *Admirabilem titulum honoris. Catalonia, Rusci-*

^a De quibus vide Olivani De *actionibus* parte 1. lib. 3. cap. 3.

(1) Cave ne hunc Petrum Alberti Aragonensem confundas cum Petro Alberti sive Albertini Catalano Canonico Barcinonensi Usaticorum patriæ Glossatore: quod Noster, nosque infrà cap. sequenti n. 62. Not.

nonis, ac Ceritaniæ opere^o huc advocavimus. Laudat nempe is lib. 3. cap. 13. hos *Usaticorum* glossatores, Raymundum de Area, Raymundum Balistarium, Iacobum de Faro, Petrum Terrenam, Petrum Despens, Bertrandum de Monte-Iudaico, Berengarium de Gualbis, Petrum de Ponte. Præter hos quibusdam aliis testimonium tribuit Antonius Olivani^p, nempe Bertrando de Seva, Guilielmo Dominico, Iacobo de Monellis, Iacobo Cardoni, Iacobo Matthæi, qui omnes (Olivanus ait) partim scripserunt observationes aliquas in nostra iura: quas postea colligentes alii maioris nominis Scriptores, in suis commentariis, auctore quandoque expresso, quandoque tacito, continuerunt. Hæc ille (2).

^o Summari, d' epitome dels admirables titols de honor de Catalunya, Rosselló, y Cerdania Perpiniani edito MDCXXVIII

^p Tract. De actionibus ubi supra num. 98.

33. II. *Directorium pacis & treugæ.* Secutus in eo Iacobi Cardoni (ut idem Olivanus ait^q) *Iurisperiti*, & egregii *causarum patroni civitatis Vici*, ut idem noster Calicius testatur in præfatione huius tractatus *De pacibus & treugis*, quem dicit complevisse in anno MCD. sub Rege Martino: in quo tractatu plures constitutiones, pragmaticas, privilegia declaravit. Fuit ms. cum additionibus Thomæ Mieres, propria eius manu exaratis, in bibliotheca Antonii Augustini. Huic adiungitur

^q Ubi supra

34. III. *Processus soni emissi* (vulg. *Somatèn*) Quod peculiare genus est in Catalonia adversus delinquentes procedendi, à Calicio conscriptus MCDVI. Utrumque opus prodiit caractere Longobardico; typographus tamen & nomen & locum silentio pressit. Tractatum hunc dicavit auctor Speranti-in-deo Cardona, Martini Regis Vice-cancellario.

35. IV. *Margarita fisci.* In ea propositis octo questionibus explicat iura fisci, & alia iura ad principem spectantia, pœnas pecuniarias, corporales, & alia id genus &c. Hæc sub Alphonso IV. edita est (Alphonsus IV. Catalani vocant, quem Aragonenses V. qui anno sæculi decimo sexto regnare cœpit) ut idem scribit in præfatione num. 5. & in fine operis, in anno scilicet MCDXXIV. Hæc Olivanus.

36. V. *De prærogativis militaribus*, tractatus, anno scilicet MCDXIX. sub eodem Alphonso scriptus, in quo iura huius patriæ (ait iterum Olivanus) communia & privata privilegia militum declarantur. Thomas Mieres eiusdem sæculi auctor,

(2) Glossatorum in Usaticos Barcinonenses syllabum longe auctiorem dedimus supra Lib. IX. C. IV. n. 240. Not. è Franckenavio *Sacr. Themid. Hisp. Sect. IX. à n. 13.*

ctor, collectione quarta Jacobi II. curiarum Barcinonensium cap. 27. circa finem tractatum *De re militari* vocat, ubi, opinor (ait) posuit prolixius privilegia militaria, cum ipse fuisset etiam miles. Sed cum *Viridarium militie* vocatum ab auctore ibidem adiunxerit, referri ad sequens opus testimonium hoc debet. Scripsit etenim Calicius etiam

37. VI. *Viridarium militie*, MCDXXIV editum, à superiore aliud opus, quod Olivanus disertè aliique distinguunt.

38. VII. *De moneta* tractatus, anno MCDXXI. Hunc Thomas Mieres vocat tractatum *Secca*, & monetariorum, librum laudans, & auctorem in operis antea memorati collatione 4. cap. II. num. 7.

39. VIII. *Extravagatorium curiarum*. Post curias generales per Alphonsum Regem celebratas anno MCDXIX. in monasterio S. Cucuphatis del Vallés scriptum, quod est de curiarum celebratione ut idem in præfatione auctor ait, & Olivanus. *Curiale*, sive *Exgravatorium*, disertè vocat idem Mieres collatione 7. cap. I. num. 7. Editum fuit Barcinone seorsum à Ioanne Guardiola anno MDLVI. uti ait Verderius in *Supplemento bibliothecæ Gesnerianæ*. Hæc omnia fuisse inter libros MSS. summi viri Antonii Augustini eius te docebit catalogus; sed & alia ista quæ sequuntur:

40. IX. *Tractatus* ita inscriptus: *Quis dicatur heres solidus*.

41. X. *De iurisdictionibus*, quædam alia.

42. XI. *Additiones super Directorio suo pacis; & postilla, & quæstiones, & conclusiones Doctorum super processu pacis & treugæ, cum variis pragmaticis de eadem re*.

43. XII. *Allegationes super factio lutionis inchoatæ contra Ecclesiam in favorem eiusdem*.

Calicii hæc opera, sive eorum maior pars, Lugduni prodire anno MDLVI. in folio (1).

44. PETRUS DE FONTE-LUPORUM Dominicanus, qui in domo Tarraconensi professionem emisit, in Bilbilitana autem diem suum obiit, provinciæ suæ Aragoniæ præfectus fuit; tum Fidei causarum per integrum regnum censoriâ supre-

maque potestate ornatus. Scripsisse dicitur tractatum *De modo celebrandi comitia provincialia*. Laudatus ob id scriptum à Francisco Diago in *Historia* sua eiusdem provinciæ Aragoniæ Dominicanorum (*Lib. I. c. XXXII. fol. 59. pag. 1.*), qui anno MCDXXII. eum vitâ functum ait (2).

45. Benedicti Pontificis circa hæc tempora medicus, fuit HIERONYMUS DE SANCTA FIDE, olim Iudæus, IOSIAS sive IOSUA LURKI nomine; inde Christianus, atque Iudæorum hostis acerrimus. Celebratur maximè disputatio huius cum Hebræorum Hispaniæ tosius doctissimis anno MCDXIII. iussu Benedicti habita. Cui quidem Hieronymus obtulerat, si sapientissimos eorum quosque acciret, se illis ex Talmude clarissimè demonstraturum Messiam iam pridem venisse. Eius aliqua pars legitur in epistola quadam Abunstroci ad Gerondenfem (Gerundenfem intelligo) Conciliabulum missa: quam *Historiæ suæ Iudaicæ* inseruit Salomon filius Virgæ Hispanus, quam ex Hebraico in Latinum sermonem non ita pridem Georgius Gentius convertit. Huius tamen disputationis verum eventum aliunde sanè quàm ab Hebræo historico peti oportuerit.

46. Meminit quidem ex nostris Hieronymus Surita historicorum suos, *Annalium Aragonensium* lib. 12. cap. 46. qui notat convenisse hunc coetum in Dertusensi Cataloniæ urbe: quam Romam, solemnè curiam Pontificiam ubi ubi esset appellandi more, Salomon ille Hebræus vocavit; cumque Hieronymo de Sancta Fide, pro meliori causa stetit Garfiam Alvari de Alarcon Hebraicè, Chaldaicè Latineque doctissimum, & Andream Bertrandum olim Iudæum ex Valentia urbe, Papæ eleemosynarium & aliquando Barcinonis præfulem, in iisdem literis Hebraicis atque Chaldaicis versatissimum. In Iudæorum nomenclatura, qui vocati conveniant sectæ suæ principum, Salomon & Surita toto cælo differunt. Hebræus quidem aut verè ignoravit eventum rei, aut silentio involvere fatidus duxit; nam aliquot sessionibus eorum descriptis, quibus omnibus interfuisse Benedictum disertè ait, deficiente filo epistolæ, abruptè & ipse narrationem; cum sanè constet ex eodem Surita Benedictum vices suas ut coetui præ-

Secca. *Seccam* sive *Zeccam* Lemofini Officinam monetariam vocant, unde Italicum *Zecchini*, atque hinc *Zequines*, *Zequies*.

(2) Nihil præterea de eo Quetifus & Echardus, qui potius huius Scriptoris notitiam gesta que à Nostro, atque à Francisco Diagi *Historia Ord. Præd. Prov. Aragoniæ Lib. I. cap. XXXII.* mutuasse videntur.

(1) Exstant omnia ferè huius Calicii opera ac pluries repetita in Bibliotheca Escorialensi: in quibus qui à Nostro hoc loco n. 38. inscribitur *Tractatus de moneta*, & à Thoma Mieres ibidem: *Tractatus Secca*, & *monetariorum*: in Escorialensi codice *Lit. E. Plut. II n. 18.* (T. I. p. 427) hunc titulum habet: *Monetarium seu Liber Alcaldorum*

* Edita fuit Amstel. apud Pet. Neffium MDCLL. in 4.

præsent Ministro Generali ordinis Prædicatorum, atque S. Palatii Magistro delegasse; atque huic sementi messem admodum uberem felicemque successisse, conversis integris aliquot Locorum synagogis, pluribusque aliarum familiis, usque ad trium serè millium capitum; & inter alios Theodorum (Todorz vulgari nomine) Benvenist Cesaraugustanæ præcipuum, causam Dei simul agente Vincentio illo Ferrerio, Prædicatorum ordinis clarissimo huius temporis Evangelii præcone, nullius non ore prædicando.

47. Neque contentus nostet Hieronymus coram cum Iudæis disputasse, eiusdem fortè Benedicti iussione, quicquid pro asserendo Messie vanè ab eis sperato etiam nunc adventu, tam ex sacris literis quàm ex Talmude ipso Hebræorum observasset, in commentarium retulit: quem duobus libris distinctum, & *Contra Iudæos* inscriptum, è manibus abire permisit.

48. Hunc dimidium Tiguri editum anno MDLII. indeque Hamburgi, monet in prolegomenis suis ad opus תשובה יהודה (Texubáh Iehudáh), sive *De convincendis & convertendis Iudæis*, Ioannes Hoornbeckus, nostri ævi heterodoxus, Calvinii assensu, in hoc saltem laudandus, quod & hic, & in opere alio *De convertendis gentilibus* catholicorum zelum æmulatus fuerit. Integer tamen commentarius prodiit, toto scilicet libro auctior, Francofurti anno MDCII. Cum enim in primis duabus illis editionibus secundus dumtaxat de erroribus Talmudicis sex capitum liber apparuisset: adiunctus fuit in hac ultima primus, duodecim capitibus pro convincenda Iudæorum perfidia contentus: quorum lemmata, cum aliis observatione dignis ex isto opere, *Annalibus suis Ecclesiasticis* Odoricus Raynaldus intexuit. Exstant hi duo libri *Contra Iudæos* in editionibus *Bibliotheca veterum Patrum*, si-

* Pag. 6. editionis Lugduno-Batavæ an. MDCLV.

* Tomo 17. ad an. MCDXII. num. 8.

(1) Frustra in Catalogo librorum Academiæ Lugduno-Batavæ, 1716. inter Hebraicos Scaligerianos atque Warnerianos codices à pag. 404. ad 408. hunc titulum quaesivi; atque item in exculis, à pag. 308. ad 323.

(2) Exstant in Bibliotheca Escorialensi huius disputationis Acta in Membranaceo sæculi XV. incuntes codice *Lit. S. Plut. I. n. 10.* quem olim ego ita describebam (T. II. pag. 545.)

Magistri Hieronymi de Sancta Fide (1), (olim Iosue Lurki ex Hebræo Christiani) Medici Domini Petri de Luna alias Benedicti Papæ XIII. Acta disputationum quas per LXX. dietas habuit coram Domino Benedicto Papa XIII. & Cardinalium Collegio in urbe Dertusensi Provinciæ Tarraconensis cum famosioribus Synagogarum eius regionis Rabbis de præcipuis Fidei nostræ articulis, & signanter de adventu Iesu Christi veri Messie & Servatoris generis hu-

gnateque postremæ Lugdunensis xxvi. volumine.

49. Codex autem ms. qui inter libros fuit Antonii Augustini, historica hac inscriptione conspicuus legebatur: *Hieronymi à Sancta Fide artis medicinae magistri, disputatio contra Iudæos Dertosa habita præsentate Papa Benedicto, & eius curia convocatisque maioribus Rabbis totius Hispaniæ, anno salutis MCDXIII.* Ms. codice hanc eandem servat controversiam Bibliotheca Altempsiana Romæ, quem vidimus, sed non antiquæ notæ. Adversus quem ex Iudæis insurrexerunt pro consueta obstinatione & animositate R. Vidua Ben-Levi, scribens קודש קודש (Kodex Kodaxim), *sanctum sanctorum*; atque item R. Isaac Nathan תוכחה כותה (Thocachát methaháh) *Redargutionem seductoris*: quem vulgatum fuisse librum post Hieronymi obitum Hottingerus in *Bibliotheca monet Orientali*.*

50. Ad hanc Hieronymi cum Iudæis disputationem pertinet, aut totus liber, aut pars saltem eius, qui in bibliothecæ Lugduno-Batavæ catalogo laudatur, sic ס הכלימה (Sépher hacelimah) *Liber opprobrii* (1): *Epistola Impourpet cum comm. Ioseph f. Schem Tof: epistola Estrick* (videtur hic Astrocus Levita ex urbe Daroca, quem huic congressui interfuisse docuit nos Salomon Virgæ laudatus) *ex Iudæo Christiani ad Anschaltiel Bonfos: Epist. Schelomoh Bonfed: Nachmanidis disputatio cum Prifolo Iudaica fidei desertore, in palatio Barcinonensi, coram Rege & Magnatibus: Epistola Iosie Lurki* (is est noster Hieronymus) *ad D. Schelomoh Hallevi amplexum religionem Christianam in urbe Avenionensi: Literæ D. Schelomoh Levitæ ad D. Meir Alondilam: Expositio epistolæ Impourpet, cum refutatione dogmatum Christianorum.* Hactenus libri seu codicis inscriptio Lugduno-Batava (2).

In-
mani, scilicet anno eiusdem nativitatæ MCCCCXIII. à die vii. mensis Februarii. Exemplum synchronum, proque archetypo habendum.

In Bibliotheca MStorum. Illustr. Antonii Augustini Archiepiscopi Tarraconensis codex eadem fere inscriptione recensetur, binæque eiusdem operis exempla in Vaticana atque Altempsiana Bibliothecis existere dicuntur. Cum autem constet Antonii Augustini Bibliothecam bona saltem ex parte in Regiam Escorialensem immigrasse, crediderim hunc esse eundem illum codicem qui olim ad incomparabilem Præsulem pertinuit; & maxime quod eiusdem initio antiqua manu legatur: *Este libro es de la Cartuja de Aula Dei*; subscribitque: *Frai Simon Sebastian Prior*: ut pronum sit coniecere ex eius Cœnobii in Antonii Augustini Bibliothecam concessisse.

, Bartolocius *Biblioth. Rabb. Part. III. pag. 776.*

* In catalogo lib. Mss. Lat. nor. n. 156.

* Cap. i. Classe 4. pag. 22.

(1) Hunc Hieronymum Hebræi מגדף (megadef) vocant: quæ vox ipsis idem ac Latinis blasphemus, blasphemator valet; conflata autem est è capitalibus literis M. G. D. F. quæ plenè significant *Magister Geronymus De Fide* (רַבֵּי סַנְטָאֵי רֵלִיגְיוֹנִיס

causâ omissa), hoc scilicet convitio in eum debachantes. Familiarè autem Hebræis est technica hæc vocabula brevitate causâ confingere: RAMBAM quo R. Mosem Ben Maimonis: RALBAG, quo R. Levi Ben Gersonis significant.

51. In Carmelitarum laudatur monumentis BARTHOLOMÆUS PEYRÒ, cui patriam tam naturæ quam religionis Perpi-
Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.

, 776. è libro inscripto *Virga Indæ* catalogum at-
textuit Rabbiorum qui è variis Hispaniæ atque or-
bis partibus evocati huic disputationi interfuere, ni-
mitum: *E civitate Cæsaraugustana Rabbi Za-*
rachia Hallevi, & Nafsi Princeps D. Vidal
(כנכנשה) Benbanaste (Hisp. Benveniste, Bien-
venido): *E Calagurritana, Macaltia Præfectus,*
Don Samuel Hallevi. De civitate Ghorisca (Hues-
ca, Don Todoros Alconstantin, Theodorus Constan-
tinopolitanus. De Alcaués (Alcañiz) Don Joseph
Aben ארדוט Ardut, Don Meir חליגוא Chalegua.
De Daroca Don Astruk Hallevi, De Montalván
R. Joseph Albo :: qui non diu post librum עקרים
Ikkarim, id est Fundamentorum scripsit. De
Monçon, Don Joseph Hallevi, & R. Iom Tov
Korkost. De Montalbano (f. Montblanch Catalo-
niæ) Abuganda. Ex Malieset (f. Mallént) Don
Joseph Albalag, & Sapiens Bongua, cum R. To-
dròs Aben Lachia Gerundenfi; atque his adiecit
R. Mathathiam Haiietzaré, R. Samuelem Levi-
tam, R. Mosem, atque innominatos alios.

, Nos autem perfunctoriè decursu codice non-
nullos præterea invenimus, nimirum *Rabbi Ferrer*
Magistrum Salomonem Isaaci Rabbium Aliama
Dertusensis: Magistrum de Gerunda: Bonastrum
Gerundensem, diversum à Bonastrucko de Alca-
ñicio: Rabbi Mosem Aben-abèz, & Mathathiam
Cæsaraugustanum.

, Conventus autem ac disputationis congressibus
videntur Rabbini omnes postulatis atque argumenta-
tionibus Hieronymi de Sancta Fide ordine suo, vel
prout fors illis obrulerat responsa dedisse: dein ta-
centibus aliis res ad triarios rediit, nimirum ad Rab-
bi Ferrerium, Astruckum Darocanum, Mathathiam
Cæsaraugustanum, & Salomonem Dertosanum; at-
que ex iis Mathathias itidem discessit dicens: *quod*
non intendebat amplius os suum aperire (Cod.
fol. 349.); Salomon autem & Astruckum veritati
aperte cedere coacti sunt, ut mox dicemus.

, *In eadem vero dieta, scilicet x. die mensis*
Novembris MCCCCXIV. apud oppidum Sancti
Matthæi habita (verba sunt Actorum Codicis fol.
399. & seq.) lecta fuit quædam Cedula quam in
præsentia Rmi. in Christo Paris & Dni. Dni. Car-
dinalis Sancti Angeli Iudæi obtulerunt sub tenore
sequenti: *Et ego Astruk Levi cum debita humili-*
tate subiectione & reverentia Rmæ. Paternita-
tatis & Dominationis Domini Cardinalis, alio-
rumque Rev. Patrum & Dñorum. hic præsentium
respondeo dicens: quod licet auctoritates Talmu-
dicæ quæ contra Talmud tam per Rev. meum
Dominum Eleemosynarium (1) (Benedicti Papæ)
quam per Honorabilem Magistrum Hieronymum
allegatæ, sicut ad literam iacent, male sonent:
partim quia prima facie videntur hæreticæ, par-
tim contra bonos mores, partim quia sunt erro-
neæ; & quamvis per traditionem meorum Ma-
gistrorum habuerim, quod illæ habeant, aut pos-
sint alium sensum habere: fateor tamen illum me

nianum; Sedem à Gregorio Papa XII. (po-
tius à Benedicto cui adhærebat Catalonia
cum Aragonum Rege) ei commissam, El-
nen-

, *ignorare. Idcirco dictis auctoritatibus nullam fi-*
dem adhibeo nec auctoritatem aliqualem, nec
illis credo, nec easdem defendere intendo. Et
quancumque responsionem per me superius datam
huic meæ ultimæ responsioni obviantem illi, revo-
co & pro non dicta habeo, in eo solum in quo huic
contradicit. Omnibus Iudæis & Rabbis totius
Congregationis Aliamarum ibidem præsentium
(Rabbi Ferrer, & Rabbi Iucef Albo (2) dum-
taxat exceptis) magna voce clamantibus & di-
centibus: Et nos in dicta Cedula concordamus &
illi adheremus

, Die vero Lunæ XII. mensis Novembris apud
præfatam Villam Sancti Matthæi Iudæi dictæ Con-
gregationis vice & nomine omnium præfatam Cedu-
lam obtulerunt. In eadem vero dieta SSimus. Dñus,
noster Papa sententiam contra ipsum Talmud per eun-
dem Dñum. nostrum datam & promulgatam; nec-
non & quasdam constitutiones vel ordinationes per
præfatam Sanctitatem contra Iudæos factas & ordi-
natas in generali Consistorio mandavit publicari:
quæ quidem :: præfata die Lunæ & die Martis se-
quenti publicatæ & recitatæ fuerunt :: sub hac formæ
Benedictus Episcopus Servus Servorum Dei &c.

, Exiguam autem hoc tanti laboris atque operæ
pretium cuius meritò videri posset, nisi rei exitus
copiosè per Christum redemptionis virtutem atque effi-
cacitatem comprobasset. Tria fere Iudæorum millia
post eam disputationem Catholicam Fidem amplexata
fuisse per gratiam illius qui potens est de induratis
lapidibus suscitare filios Israel, legimus in prælaudato
Benedicti Brevi (3).

, In Actorum autem progressu nonnulla præter-
ea observata à nobis fuere, hoc loco in Lectorum
gratiam sistenda,

, Fol. 47. pag. 2. *Perfecta dicta dieta* (sci-
licet quæ die Mercurii primâ Martii habita fuerat)
Divina gratiâ quæ illuminat omnem hominem ve-
nientem in hunc mundum misericorditer inspirante
in decem Iudæos notabiles, quinque videlicet de
Aliama Montisoni, duos vero de Aliama Loci de
Mora, unumque notabilem Studentem Talmudistam
de Aliama Villæ Alcañicii (qui) à cunabulis de do-
mo paterna ac Schola sua continuè Talmud audien-
do nunquam discesserat: quendam etiam juvenem de
civitate Calataiubii se ipsam illustrative effudit; qui
omnes pariter decem magna cum devotione magna-
que cum humilitate genibusque flexis ante scabellum
pedum SSmi. Domini nostræ Papæ prostrati confessi
sunt dicentes unanimiter: *Evidenter enim videmus*
& clare cognoscimus rationes Magistri Hierony-
mi fore veras, & responsa Rabbiorum Iudæo-
rum nullius penitus esse valoris. Ideo Sanctitati
Vestræ :: supplicamus ac requirimus quatenus
Vestra Sanctitas benignissima nos faciat bap-
tizari ut valeamus acquirere nostrarum salutem
animarum. Quod Clementissimus Dominus noster
Papa pie ac diligenter attendens; visaque devotio-
ne ardentissima eorundem, cum qua dicti decem
pariter ad Fidem orthodoxam veniebant, honorificè
& solemniter fecit eos baptizari: quibus conversis
laborantibus diligenter, uxores & eorundem fami-
liz usque ad numerum XXX. animarum & ultra
in fonte baptismatis à lepra Iudaica fuerunt mundatæ.

Fol. 58. Eadem die xxv. Martii MCCCCXIII.
venerunt aliqui Iudæi de Cæsaraugusta, de Turolio,
&c

(1) Hic fuit An-
dreas Bertrandi
Valentinus ex lu-
deo Christianus
in Hebraicis &
Chaldaicis ver-
satissimus, Epis-
copus dein Bar-
cinonensis.

(2) Auctore Li-
bri עקרים Ik-
karim, sive Fun-
damentorum.

(3) In codice
nostro. *Ultra tria*
millia hominum
ad Fidem Catho-
licam conversa
fuisse dicuntur,
(fol. 399. p. 2.)
Odoricus autem
Rainaldus Edit.
Lucensis Tom.
VIII. ad ann.
MCCCCXII. n.
VIII. quinque mil-
lia.

nensem Ecclesiam, de literis autem meritum *De Sanctis* librum assignant; decessisseque aiunt anno huius sæculi sive decimo quinto sive vicesimo. Constat Elnensi Ecclesiæ præfuisse anno huius sæculi sexto (1).

52. VINCENTIUS ARIÆ (ARIAS nostri efferunt) DE BALBOA, sive quod idem est VALBUENA, doctor iuris suo tempore clarus, archidiaconus in Toletana Ecclesia, domesticus & à consiliis fuit regiminis eximio viro Petro Tenorio, eiusdem Primatis Ecclesiæ præfuli: in cuius elogio Vincentii nostri Ferdinandus Perezus Guzmanus ad calcem *Historiæ Ioannis II.* Regis cum laude meminit; uti & Alphonsus Didaci à Montalvo in præfatione glossæ ad leges Fori regii, seu Fori legum Hispanarum, doctorem egregium appellans. Petrus quidem Tenorius vir fuit præstanti doctrina Iuris, uti suo loco diximus, doctorumque hominum consuetudine, quos secum habebat quibusque in expediendis rebus utebatur, maximè gaudebat. Plures laudat iam dictus Guzmanus: nempe Gundisalvum Episcopum Segoviensem *Peregrinæ* auctorem, Vincentium nostrum, Ioannem de Illescas Seguntinum, & fratrem eius Burgensem præfules, & Ioannem Alphonsum à Matrilo iuriconsultum maximum.

, & de Alcañicio, dicentes quod audierant relative, in suis Locis de responsionibus debilissimis quas eorum dabant Rabbin; & ideo deliberaverant ad Fidem converti Catholicam. Quibus Dominus noster Papa dari sacrum baptismum præcepit. Et fuerunt viri notabiles numero tredecim; & postmodum omnes sic baptizati ad propria redeuntes fecerunt uxores, filios & totam eorum familiam baptizari.

Fol 91. pag. 2. Durante hoc præfato tempore pluribus Indæis qualibet hebdomadâ quotidie venientibus ad agnitionem veritatis & Fidem Catholicam publice consentibus contigit, ut nunc tres, nunc quatuor, nunc vero plures in præsentia totius Sanctæ Curie Domini nostri Papæ qualibet hebdomadâ anni præsentis sacrum receperunt baptismum, ultra aliquos qui in diversis regni partibus convertentur ad Fidem, sicut in Cæsar Augusta, Calataiubii, Alcañicii, & Regni aliis Synagogis. Audiebant quidem qui præsentibus erant & aliis referebant validas tam notabiles ac rationes transcendentes per præfatum Magistrum Hieronymum contra Indæos factas, & scientiæ allegatas, responsionesque tam debiles, tamque cautelosas à Rabbiniis oppositas.

Sunt præterea in codice plurima notatu dignissima quæ ut hic ex assè describamus instituti nostri rationes prohibent; non tamen silentio prætereundum, in eo præter Andream Bertrandi & minorum gentium alios; mentionem fieri complurium illustrium virorum Hispanici nominis qui Benedicti partes sequebantur, nimirum Lupi Garfiæ de Alarcon, Didaci Episcopi Placentini (sic omnino), Gunditalvi Garfiæ Sacri Palatii Apostolici causarum Auditoris, Sanctii Portæ Magistri Scholarum Sacræ Theologiæ

53. Placentinus antistes hic noster fuit, non Palentinus, ut falsò legitur apud Montalvi glossam dicti *Fori legum*, & quidem ante annum MCDIV. ad eum honorem evectus, quod ex monumentis huius Ecclesiæ constat. Cum verò de successione in Aragoniæ regnum à Martini obitu Ferdinandus Castellæ Infans Ioannis Regis patruus, anno sæculi XII. iure acturus, consilium doctorum quorumcumque virorum exquireret: coacto Hispali eorum coetu, Vincentium Placentinum præfulem, ut ex Annalibus Suritæ lib. 11. cap. 83. perspicuum est, ante alios suffragatorem habuit: quibus ceteri ob eximiam doctrinæ auctoritatem facilè acquieverunt.

54. Memoriam sui Episcopi, cum aliàs, tum in appellatione cuiusdam Decimarum generis, quod *Rediezmos de Vicente Arias* vocant, Placentinos conservare ait Guzmanus in Tenorii iam prius laudato elogio. Decessit è vivis, ut ibidem legimus, Augusto mense anni MCDXIV. sepulturæque locum (*delegit*) in eiusdem Archiepiscopi sacello, quod intra pomerium maximi templi est, marmorea eius effigie ornatum. Scripsit primus

55. *Ad Forum legum* (quod Alphonsus XI. aliàs X. Sapientem auctorem habet, diuque præcipuum Castellæ ac Legionis regnorum ius continuit) glossam ver-

na-

, in Palatio Apostolico, quod Noster *Cap. seq.* Lupi, de Galdo Benedicti Papæ Pœnitentarii, & aliorum; de quibus an Hispani fuerint non liquet.

Atque hæc nos ad annum MDCCLXIII. Iosephus autem Rodriguezus de Castro sæpius à nobis laudatus in *Biblioth. Hisp. Rabbin. Sæc. XIV. à pag. 203.* latius huius disputationis historiam complexus minutiora alia postea corrasit è Hieronymo Surita *T. III. Ann. Arag.* Salomone Ben Virga *Hist. Judaic.* & Latina Gentii versione Amstelædamensi MDCLI. in qua plura insuper habentur Hebræorum nomina, patriæ, incolatus, munera; atque è Bartoluccio & aliis Hieronymi de Sancta Fide orationem ad Papam & Cardinales habitam, singulareque huius disputationis sessiones, notato dierum quibus celebratæ sunt ordine, aliæque affinis argumenti accurate recensuit apud cum videnda.

(1) Nihil præterea de hoc Bartholomæo Anonymus Aurelianensis Bibliothecæ Carmelitaneæ 1752. editæ Auctor in eo, nimirum *T. I. pag. 246. col. 1.* nisi quod non à Gregorio Papa XII. neque à Benedicto (XIII. ut Noster hoc loco) sed à Clemente VII. in Episcopatum Helenensem assumptus fuerit. *Excitato autem* (inquit) *perniciosissimo schismate Urbanum inter VI. & Clementem VII. huic cum suis Hispanis & Gallis adhæsit Bartholomæus noster: qui post varia discrimina factus est Episcopus Elnensis sive Elenensis in Catalonia, cum iam Avenionem se recipiens ibi testis fuisset examinatus in favorem Clementis VII. Sic enim* (pergit) *è Registro Pontificio Romam Avenione translato hausit Illustriss. Ioseph Suarezus Episcopus Vasionensis &c.*

naculo fermone, quæ lucem nunquam vidit. Nec tantum id compertum habemus ex Alphonso Montalvo, qui in *Glossæ* suæ proemio ita ait: *Considerans quod vir vitæ nobilis, sermone scientiaque præclarus, Vincentius Ariæ, doctor egregius, Episcopus Placentinus* (ita legendum est) *super hoc libro, qui Forus legum est, aliter Forus Castellanus, vulgariter appellatur, ali-quod iam opus sub brevi compendio defuda-vit. Sed quia aliqua omisit, quæ requiruntur explicanda, &c.* Immo *Glossæ* ipsa manu exarata rei testis est, quam in Tole-tanæ Ecclesiæ bibliotheca adservari, Ioan-nes Narbona in libello suo *De appella-tione à vicario ad Episcopum* parte 2. fun-dam. 5. num. 19. scriptum reliquit. Sed & alium *Glossæ* huius codicem ferè eiuf-dem cum auctore, quod è scriptura col-ligitur, temporis, contrectabamus, cum de his commentaremur, nobis ostensum ab erudito viro D. Ioanne Luca Cortesio, criminalium rerum in curia & domo re-gia tunc XII. viro, postea Indiarum Con-silii regio senatore: à quo expectamus *De originibus Hispani iuris* libellum, huic ope-ri adiungendum forte pro maiori eorum, quos frequenter laudamus, eiusdem *Hi-Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

ADDENDI SUB INITIUM SÆCULI XV.

HVC refero *Ferdinandum Ioannis I. Castellæ Regis filium* Aragoniæ postea Regem, cuius scri-ptum: *Regla de devota como Cofradía, que ordena à honor de Nuestra Señora de la Assuncion; y tomò su principio en Medina del Campo à XV. de Agosto de MCCCIII.* Existat in Bibliotheca Escu-rialeñi *Lit. D. Plut. III sub n. 25.* (T. I. pag. 384.): : ITEM *Petrum de Canalibus*, Antonii, Valerii Maximi interpretis, fratrem, ex Ordine Præ-dicatorum, qui ad annum MCCCIV. scripsisse di-citur tractatum Hispanicum *Super antiphona Salve Regina, atque incerti argumenti alia* apud Vinc. Ximenum *Biblioth. Valent. T. I. pag. 15.* Diver-sus est autem hic Petrus de Canalibus à cognomi-ne Tarraconensii Benedictino Cœnobii Sancti Cucu-fatis Vallentis in Catalonia monacho itemque Scri-ptore, quod Noster infra hoc libro cap. 12. n. 707.: : ITEM *Encum de Vallterra*, equitem Valentinum, Gerundensem primum ac Segobricensem, mox Tar-raconensem Præfulem, cuius exstant *Constitutiones Synodales Gerundenses* incertam quo anno editæ; ac ternæ *Tarraconenses Synodi Provinciales*, an-nis MCCCXCI. MCCCXCV. & MCCCXVI. ce-lebratæ: apud eundem Ximenum *Biblioth. Valent. T. I. pag. 16.*: : ITEM *Ioannem de Cuenca* Op-tensem (*de Huete*) auctorem versionis Hispanicæ operis Ioannis Goër Angli cui titulus: *La Confession del amante*, circa annum MCCCIV. Habetur versio in Bibliotheca Escurialeñi *Lit. G. Plut. II. n. 19.* (T. II. p. 24.): : ITEM *Michaellem Pa-lomár* Archidiaconum Carthaginensem eiusque Dico-ceseos Vicarium Generalem pro Paulo Episcopo a-pud Regiam Curiam agente, cuius sunt *Constitutio-nes editæ in Synodo Carthaginensi habita à die*

spani iuris tot diversis compilationibus con-tenti, glossatorum, sive interpretum co-gnitione (1).

CAPUT II.

IACOBUS MAGNI *Augustinianus an noster sit non satis liquet.* ANONYMUS auctor hi-storiæ *Ferdinandi I. Aragoniæ Regis.* PE-TRUS ALBERTUS *Barcinonensis canonicus.* ANTONIUS TAJAL *Mercenariorum Generalis Præfessus.* ANDREAS *Cordubensis medicus.* ALVARUS DE VILLASCUSA. S. VINCENTII FERRERII *gestorum synopsis; & cuiusnam sint eius nomine vulgares sermones; ac de aliis eius libris.* BENEDICTUS CRINIGANDUS, seu CRINIGRANDUS, *ordinis Prædicatorum,* & HIERONYMUS DE OCHON *Carmelitarum.* CLEMENS SANCII DE VERCIAL *archidiaconus de Valderas.* FERDINANDUS DE PAZOS *Mercenariorum sodalis.*

56. IACOBUM MAGNI Augustinianum ac-censeri frequenter Hispanis Scri-ptoribus potius novimus quam probamus. *Sophologium* hic scripsit *De sermone seu in-quisitione divinæ sapientiæ*, Parisiis editum à Gaspare Philippo anno MDVI. in 4.º & Serenissimi ac Christianissimi principis

Cc 2

Fran-

xxiv. *Aprilis MCCCCVI. atque ITEM Gundisalvum Martini* eiusdem Ecclesiæ Cantorem & Vi-carium Generalem auctorem *Constitutionum editarum in Synodo Carthaginensi habita à die xx. Aprilis MCCCCIX.* ITEM *Nicolaum Episcopum Cartha-ginensem, Constitutionum in Synodo Carthaginensi Martiæ celebrata à die X. Maii anno MCCCCVIII.* ITEM *Guillelmum eiusdem Sedis Episcopum, & Ioannem de Befeteria Thesaurarium* aliarum itidem *Constitutionum* annis MCCCCVIII. MCCCCXV. MCCCCXVII. MCCCCXVIII. & MCCCCXX. in Synodalibus Comitibus editarum auctores: quæ omnia habentur in Escurialeñi codice *Lit. I. Plut. II. num. 9.* (T. III. p. 257. seqq.). ITEM *Guillelmum Aventurèr* (quod Catalanorum aut Valentinorum, cerè Lemovicentium proprium cognomen est) Me-dicinæ Doctorem Scriptoremque *Præcticæ Medi-cinæ, sive Antidotarii* in cuius fine legitur: *Exple-ta est præctica Magistri Guillelmi Aventurèri in Medicina Professoris extracta à principio Avicen-næ usque ad finem: & G. Indiamidis: & Rha-fis: & Gilleberti: & Alcaphaqui, secundum quod eam audiit Petrus Sillemont Medicina studens Bononiæ MCCCCVII.* In Bibliotheca Escu-rialeñi *Lit. O. Plut. II. n. 16.* (T. III. p. 112.): : ITEM *Ioannem Gundisalvi* Canonicum Hispalen-tem, Doctorem Sacri Palatii causarum Auditorem & unum (inquit Ioannes Dominicus Mansius in *Not. ad Fabricii Biblioth. med. & inf. T. III. pag. 75.*) *de Regentibus Artium Iuris Canonici Cathedram in Universitate Salmantina, qui in vivis agebat tempore Concilii Pisani anno MCCCCIX. celebra-ti, auctorem Tractatus: Contra duos Pontifices de Papatu inter se contendentes. Ad Patres Concilii Pisani.*

Francorum Regis Confessori Episcopo Altifiodorensi dicatum ab auctore.

57. Item *Librum bonorum morum. Annotationes in omnes sacros libros. In Aristotelem De anima quæstiones. Compendium utriusque philosophiæ*, aliaque, Pamphilo, Stellartio, Elfio testibus, Augustinianorum historicis.

58. Et quidem ut non Hispanus sed Gallus fuerit Iacobus, facit quod Altifiodorensi Episcopo, ut ex nuncupatione *Sophologii* patet, obnoxius: quod Carolo VII. Gallorum Regi à ministerio confessionum sacramentalium, indeque Burdigalensis antistes electus, recusato tamen munere, Gallos inter, vixerit. Tolosanum credunt qui Gallis favent; sed Hispanum, & Toletanum, non Hispani modo, sed & exteri affirmant; nempe Ioannes Trithemius^z, Iacobus Philippus Bergomensis^a, Xyftus Senensis^b, Antonius Posselinus^c, Lucius Marinæus Siculus^d, Conradus Gesnerus^e; Gallus quoque Gabriel Lurbæus, qui in *Chronico Burdigalensi* confectum à se dedit catalogum eius urbis Episcoporum, notavitque *Iacobum de Eubio Toletanum cognomento Magnum Carolo VII. Regi à confessionibus auctorem Sophologii ordinis Eremitarum S. Augustini, in literis sacris versatissimum, postulatam fuisse ad insulas MCDXV. sed recusasse.* Quæ verba ex Lurbæo sunt Sanmarthianorum fratrum in *Gallia Christiana Burdigalensibus Episcopis.* Necnon Renatus Chopinus lib. 1. *Monasticon* titulo 3. num. 14. Hispanum & Toletanum facit, *Sophologium* vocans *sapientiæ exquirenda per accommodum opus.* Iosephus item Pamphilus in *Chronicis Augustiniani ordinis Iacobum Magnum de Eubio dictum Toletanum* laudat^f.

59. Nihilominus, cum ex *Sophologii* opere iam laudato nihil pro Hispanis natalibus deducere possimus; cognomenta quoque, sive *Eubii* sive *Magni* haud nostra videantur, perpetuaque auctoris commemoratio, ac munera gesta Gallicana sint: non temerè suspicamur inter Trithemii aut Bergomensis sphalmata haberi posse, quod Toletanum, pro Tolosano Iacobum crediderint, ac recentiores deceperint: quod & docto viro arridet ex eiusdem familia, atque

eius chronographo, Thomæ ab Herrera in *Alphabeto Augustiniano*^g; & iterum in *Salmantina domus Augustinianorum historia*^h.

60. Sive Parisiensis fuerit, quod significatur antiquissima, & forsan prima *Sophologii* editione, quam habet Matriri amicus noster D. Ioannes Lucas Cortesius cum hac in fine notula: *Sophilegium editum à fratre Iacobo Magni de Parisius, ordinis Eremitarum S. Augustini, fuit feliciter, sine loco editionis* (1).

61. ANONYMUS quidem huc loci pertinet, qui Ferdinandi I. Aragoniæ Regis res in commentaria retulit, quem in schedis habere se, in *Salmantina Ecclesia theatro* Ægidius Gonzalez Davila reliquit scriptum. Hic etenim Ferdinandus, ut in præloquio huius libri annotavimus, anno huius sæculi decimo sexto in vivis esse desit. Nec si quis dicat historiam hanc esse illam, quæ auctorem habuit Laurentium Vallam, è Latino in sermonem Hispanum ab aliquo translata, valdè resistam: aut si Ludovicus Panfanus sit, de quo nos infra, ex eodem Ægidio. Exstabat ea olim in Bibliotheca Olivariensi D. Gasparis de Guzman Comitis Ducis de San-Lucar (2).

62. PETRUS ALBERTUS Catalanus, Barcinonensis canonicus, eiusdem Ferdinandi Regis tempore scripsit de municipali Cataloniae Iure aliqua. *Commemorationes* appellavit Ioannes de Socarrats, qui ad eas commentaria elucubravat, ut in hoc dicemus (3).

63. ANTONIUS TAJAL Catalanus, Tarraconensis, Mercenariorum sodalium Deiparæ Virginis Generalis Præfectus, anno sæculi XVII. Constantiæ obiit in Germania, dum Concilium ibi œcumenicum pro danda Ecclesiæ pace, faciendaque summi Pontificis electione celebraretur. Electus hic anno MCDVI. è Barcinonensis Domûs in totius ordinis Præfectum: quibus aptum sese gerendis muneribus Salmanticae professor philosophus atque theologus olim ostenderat, Martini Regis nomine Catharinam Henrici Castellæ Regis III. anno septimo defuncti viduam eo destinatus Christiana allocutione solatus est.

64. Post aliquot annos, cum inter Sigismundum Imperatorem Ferdinandumque Ara-

^r Romanus in *Chron. ord. Aug. cen. 10. fol. 62.* Ægidius Gonzalez Davila *Vida del R. D. Henrique III. cap. 53.*

^z *De Script. Eccles.*

^a In *supplem. Chron. ad ann. MCDVI.*

^b In *Bibliothecæ lib. 4.*

^c In *Apparatu.*

^d *De laudibus Hispaniæ lib. 6.*

^e In *Epitome Bibliothecæ.*

^f Sub *Petro de Vena Generali fol. 72.*

(1) Ioannes Albertus Fabricius *Biblioth. med. & inf. T. IV. pag. 13.* & Ioannes Dominicus Mansi in *Not. Tolosanum* volunt, Nostrum laudantes.

(2) In eius Bibliothecæ catalogo pag. 174. exstat hoc titulo: *Anonymi Chronica del Rei Don Fernando el primero. Fol. C. 17.*

(3) Habentur huius Alberti *Constitutiones feudales, & Usatici ac Consuetudines Cataloniae* in Bibliotheca Escorialensi *Lit. Z. Plut. I. sub num. 4.*

(T. II. p. 275.):: Item *Pragmaticæ sanctiones* complurium Aragoniæ Regum; & *Stilus Curie Archiepiscopatus Tarraconensis tam in temporalibus quam in spiritualibus* Latino & Lemosino sermone, in eiusdem Regiæ Bibliothecæ optimæ notæ codice chartaceo anno MCCCCXXX. exarato *Lit. Z. Plut. II. n. 10. (T. II. p. 224.)* Vid. de eo Franckenavius *Sacr. Themid. Hisp. arc. scd. IX. num. XIX. p. 208.*

Aragonæ Regem convenisset, ut communibus officiis Benedictum ad renuntiationem summi Pontificatus adigerent, atque ipse Sigismundus Perpinianum usque rei causâ accessisset: Antonius dicitur cum Benedicto sæpius, quantumvis frustra, Ferdinandi iussu convenisse. Delegatus tandem ab eodem Rege unâ cum Ioanne Raymundo Folchio Cardonæ Comite, Philippo Malla concionatorum illius ævi maximo, Gundisalvo Garfia de Sancta Maria Pauli Burgensis præfulis filio, & aliis, venit Constantiam, ibique rem Ecclesiæ ac principis, cuius gerebat vices, strenuè procuravit. Quin tamen eam ad exitum perductam videre posset ante absolutum Concilium electione Martini V. anno decimo septimo vitâ functus fuit; sepultusque in Petro Martyri sacra Dominicanorum domo eiusdem urbis: cuius corpus ad nostram usque ætatem incorruptum, non sine Constantiensium civium veneratione assevari, domestici aiunt Scriptores. Legationis quidem ad Concilium ab eo obitæ, atque mortis eius præterea meminit Hieronymus Surita lib. 12. *Annal. Aragon.* cap. 63. & 66.

65. Quatuor autem integris voluminibus comprehensum ab eo fertur quicquid *Circa unitatem Ecclesiæ, capitique eius ac sponsi Iesu Christi præstantiam, obsequioque Vicario eius deferendo*, in literas retulit. Necnon & scripsisse dicitur *Rosam ad aurores*, seu de Mariæ Deiparæ conceptione intemerata; itemque *De institutione novitiorum*. Multi sunt Mercenariorum Historici in laudandis eiusdem Tajalis (quem Surita *Caxal* vocavit, nisi non eius error sit) virtutum Christianarum, ingenii, prudentiæ, atque omnimodæ literaturæ dotibus.

66. Hoc eodem anno MCDXVII. ad superos abiit Gregorius XII. Papa, qui ante biennium solemnè Pontificatus Romani facta in manibus Constantiensium PP. per procuratorem suum renuntiatione, viam Martini V. electioni, finique teterrimi schismatis straverat. Huius forsan medicus fuit ANDREAS CORDUBENSIS cuius *consilium* quoddam ad summum Pontificem Gregorium, qui renum dolore vexabatur, laudatum reperies in libello *De imaginibus astrologicis* Hieronymi Torrellæ medici Valentini, de quo ad finem huius sæculi agemus.

67. Sequenti MCDXVIII. ALVARUS

DE VILLASCUSA, *baccalaureus* vocatus, dum Salmanticæ operam literis daret, Rabbi Samuelis *De Fide* ad R. Isaacum epistolam, quam ex Hebraico in Latinum Alphonsus Bon-hominis converterat, in Hispanum ipse, ut Ioanni à Villa-forti eiusdem urbis equiti morem gereret, vertisse dicitur. Rei auctor est Hieronymus Romanus de la Higuera in *Toletanæ urbis & regni historia* ms. (1)

68. Eiusdem anni, aut sequentis, quinta dies Aprilis Christiano eripuit orbi VINCENTIUM FERRERIUM Valentinum, ex urbe regni huius regia Dominicanorum ordinis magnum incrementum: qui ob sanctissimè actam, & portentosis miraculis clarissimam vitam, reductamque in concionibus per Hispaniam, Galliam, Belgium, Angliam, Scotiam, Hiberniam, Italiamque, Apostolico ritu habitis innumeram hominum, quæ Hebræorum & Sarracenorum ad Christi gregem, quæ Christianorum à bona mente deerrantium, ad viam salutis multitudinem; coronatumque peregrinationis agonem felicissimæ in Deo mortis palmâ; confirmatam demum innumeris mirabilium signorum attestationibus beatissimæ eius animæ ad superos translationem, Calistus Papa III. in Sanctorum numerum, quos invocare ritè possumus, huius sæculi quinto anno super quinquagesimum retulit; literas tamen Pontificias eius apothoseos testes Pius II. anno MCDLVIII. publicavit.

69. Natus Vincentius ex quorundam opinione anno circiter MCCCXL. ex aliorum non ante annum MCCCCLVIII. ex nostra post annum saltem MCCCCLII. ut ex epistola eius ad Benedictum Papam liquiddò constat; & ad Prædicatorum ordinem decimo octavo ætatis admissus: opere vir potens atque sermone, prophetici spiritus, mortuorum suscitator, nulliusque virtutis non dives affatim, novusque sui temporis Apostolus, in Britannicæ Armonicæ Venetica urbe, vulgo *Vannes*, diem suum obiit.

70. Hic, cum ob Martini Aragoniæ Regis mortem absque ulla prole, in novem electores futuri Regis conventum fuisset: pro Valentino regno S. Vincentius noster, & cum eo Bonifacius eius germanus frater Carthusianorum Prior Generalis, tertiusque alius delecti, Ferdinando Castellæ Infanti potiore aliis iure regnum competere declaraverunt. Præterea Benedi-

(1) Meminerat Noster huius Interpretis operisque ab eo ex Hebraico in Latinum sermonem conversi, supra *Lib. VII. cap. 1. num. 8.* quam versionem MStam. alcubi se vidisse ait. Nos editam in Biblio-

theca Sereniss. olim Hispaniarum Infantis Ludovici Caroli III. Regis germani fratris extitisse ibidem, atque item *Lib. IX. cap. V. n. 250.* diximus.

dictum Papam XIII. dum causam suam modestè agens tueretur olim secutus, præfractè atque obstinatè impediendam Ecclesiæ concordiam, furdaque renuntiationi obnitentem aure, palàm inde averfatus fuit, & ad Constantiæ magnæ Synodi iudicium se totum convertit. Ingentia hæc duo rerum ab eo gestarum capita ea propter attigimus, quòd relinquere aliis earum enarratoribus singula quæque referenda magis opportunum nobis videtur.

71. Plures enim Vincentius historicos fortitus est, qui consuli possunt. Petrus scilicet Ranzanus Sículus Lucerinus Episcopus, quem Surius olim, recenter autem Antuerpienses *De Actis Sanctorum* Scriptores dedere: Salvus Casseta Panormitanus Dominicanorum Generalis præfectus, Franciscus Castellionensis S. Laurentii Florentiæ urbis canonicus, S. Antoninus eiusdem Archiepiscopus, ferè æquales, Io. Antonius Flaminius Forocorneliensis, alique: ex Hispanis Ioannes Marieta¹, Vincentius Iustinianus Antistius, Franciscus Diago, Ioannes Lopez Monopolitanus antistes, & alii: quos omnes, tam apud eosdem *De Actis Sanctorum* doctissimos Commentatores, quàm apud Ioannem Tamaium nostri *Martyrologii Hispani* Aprilis quinta die laudatos novimus. Præferunt eius nomen, quibus maximè promovetur pietas, ascetica hæc:

72. *Sermones*, tribus tomis comprehensum, quorum duo sunt *De tempore*, scilicet partes hyemalis, & æstiva; tertius *De Sanctis*. Prodiere Lugduni anno MDXXX. in 8.º & MDXXXIX. & ex officina Iacobi Iuntæ MDL. in 4.º Antuerpiæ ex Philippi Nurii MDLXIX. Venetiisque ex recognitione Damiani Diazii Dominicani, typis Bartholomæi Rubini MDLXXIII. in 8.º Moguntiaque MDCXXI. Tandem Colonia MDCLXXV. tribus tomis in 8.º apud Ioannem Guilielmum Friessum. Suspiciari utique possemus horum sermonum in unum collectione promisso se exsolvisse Vincentium Infanti Martino, deinde Regi, olim factò, de compingendo ac nuncupando ei concionum à se habitatum volumine: nisi vulgaris esset persuasio, doctrinam quidem sanctissimi concionatoris continere hos Sermones, minimè autem concepta verba; discipulorum enim eius, qui exceptorum loco essent, ea certò haberi debere; cum & Vincentium ipsum in iisdem Sermonibus non semel laudatum offendas. Cum enim is ubique, sive Anglis, sive Gallis, sive Italis sermonem haberet Valentini hoc est vernaculâ suæ gentis linguâ, quam omnes tamen certissimo miraculo caperent, uteretur, quod ex Petro

Ranzano Vitæ auctore constat^{*}: haud potuere iidem Sermones vernaculè concipi, & pronuntiari, Latinoque apparere eadem occupatissimi hominis operâ, & qui extemporalia atque inspirata potius quàm meditata plerumque ad populum diceret.

73. Quare credendum est de his Sermonibus eundem Ranzanum loqui, dum, *Ne autem perirent ea* (inquit) *quæ de tanti viri ore emanabant: movit Deus animos nonnullorum ex auditoribus eius, ut quæ ipse prædicabat, utcumque possent conscriberent. Itaque composuerunt ex eis complura volumina, quorum aliqua sunt multis in locis divulgata, ex quibus nostri temporis concionatores multum utilitatis accipiunt. Sunt tamen multi* (adiungit idem) *qui & eum prædicantem audierunt, & nunc legunt Sermones, quos ipse suo tempore prædicabat, in scripta redactos; asseruntque quòd vix consequuntur umbram eorum, quæ ipse suo ore resonabat.*

74. Colonia scimus prodiisse tomum quendam *Sermonum* hoc titulo insignem: *S. Vincentii Ferrerii tuba extremum resonans iudicii diem, sive conciones de Rosario*, apud Io. Guil. Friessum MDCLXXV. in 4.º Perusii quoque servari codicem sermonum nondum editorum eiusdem Sancti propriâ eius manu exaratum, iccircoque magna veneratione in sacristia Dominicanorum domûs cum aliis reliquiis habitum, quem ibi reliquit Leonardus Manfuetus eiusdem ordinis Magister Generalis Perusinus, refert Seraphinus Razzius *De viris illustribus Dominicanis*¹.

75. Eius magis certè sunt quæ sequuntur opuscula, quæ quidem Vincentius Iustinianus Antistius Hispanus Vitæ S. Vincentii Scriptor collegit, scholiisque explicata Valentia apud Petrum Patritium Mey anno MDXCI. publicavit. Hæc sunt:

I. *Tractatus De vita spirituali*. Quem cum SS. Augustini & Bernardi *Meditationibus* alicubi; solum, Venetiis anno MD. prodiisse audimus. At Franciscus Ximenius Cardinalis Toletanus in linguam Hispanam conversum typis edi curavit, quod Valentia factum dicitur. Tria is capita continet. 1. *De paupertate*. 2. *De taciturnitate*. 3. *De obedientia*. Incipit: *Poenam in hoc tractatu*.

76. II. *Tractatus consolationis in Fidei tentationibus*. Servabatur antiquis characteribus, partim in membrana, partim in charta, apud Carthusianos Scalæ-Dei Tarraconensis diocesis, descriptus, ut ex titulo apparet, ante solemnem sanctitatis eiusdem declarationem; *Magistri etenim Vincentii Ferrerii esse dicitur*.

III. *Epi-*

¹ Lib. 12. *De SS. Hispania.*

^{*} Lib. 2. cap. 3. §. 14.

¹ Pag. 243. editionis Lucensis MDXCVI.

77. III. *Epistola ad Benedictum Papam*, ex oppido *Alcañiz* regni Aragoniæ xxvii. Iulii MCDVII. directâ, quâ reddit ei rationem uti supremo Christi vicario, prædicationis suæ de Anti-christi adventu. Inventâ est in domo Carthusianorum Vallis-Christi Segobricensis diocesis, manu Andreæ Martini S. Vincentii discipuli: qui suscepto ibi ordinis cucullo hanc in eo monasterio reliquit. In Hispanum sermonem convertit, atque in sua Hispaniæ *Historia Ecclesiastica* ^m Ioannes Marieta edidit.

^m Lib. II. c. 25.

78. IV. *Epistola alia ad Ioannem de Podio-nucis ordinis sui Generalem Præfektum* data Genevæ xvii. Decembris MCDIII. Hispanam fecit atque edidit idem Ioannes Marieta ⁿ. Comparuit ea quidem propria auctoris manu exarata in urbis Cataniae coenobio S. Mariæ maioris: ubi eam posuit idem Ioannes de Podio-nucis, cum ex Præfektio Generali creatus fuisset à Martino V. Papa Catanensis antistes. Ex qua quidem epistola constat de conversione hæreticorum quamplurium in Sabaudia & Italiae confiniis.

ⁿ Lib. II. c. 24.

79. V. Fragmentum *Epistolæ ad Bonifacium fratrem Carthusianorum Generalem Priorem*. Autographum sanè, at præ vetustate lacerum iam & exesum, habetur in Portæcæli Carthusiano (*Valentini Regni*) monasterio.

80. VI. Fragmentum *Epistolæ ad Ioannem Gersonem cancellarium Parisiensem*. Habetur in huius operum 1. parte tract. 22. lit. E.

81. VII. *Epistolæ duæ ad Infantem Martinum Petri IV. Aragoniæ Regis filium*, deinde Regem, idiomate Lemovicensi, hoc est patrio Valentini regni, qui tunc in usu. Sed Latine reddidit, ut cum superioribus simul ederet, Vincentius idem Iustinianus Antistius.

82. VIII. *Epistola ad Ferdinandum Castellæ Infantem*, primumque huius nominis Aragoniæ Regem, quam ad eundem Iustinianum remisit Ferdinandus de Castello, magnus ille Dominicanorum chronographus. Præter hæc in eodem volumine edita ab eo S. Vincentii opuscula & epistolas, Hispanam & hanc publicavit Marieta ^o. Scripsit opus aliud

^o Dict. lib. II. cap. 21.

83. IX. *De fine mundi*. In quo agitur, primò de casu sive ruina Ecclesiasticæ dignitatis; præterea de impugnatione sanctæ Catholicæ Fidei; denique de du-

plici adventu Anti-christi, videlicet puro & misto. Editum sane opus Neapoli, quod & exstabat in bibliotheca sancti Severini: idem quod Antonius Senensis refert.

Fecerat olim dum docendæ philosophiæ operam daret,

84. X. *Suppositionum* librum.

Servatur item in coenobio ordinis Pifarum urbis volumen grande eius effigie signatum, quod ita possumus indigitare:

85. XI. *Biblia, seu Promptuarium*, scilicet *locorum sacræ Scripturæ singulis diebus, sive de Tempore, sive de Sanctis usurpandorum*. Cuius initio affixa hæc legitur nota: *Hanc Bibliam inspirante Domino mihi Fr. Antonio de Auria reliquit beatissimus pater F. Vincentius.*

86. XII. *Liber de sacrificio Missæ, atque eius ceremoniis*, lingua Lemovicensi seu vernacula, teste Marieta.

87. In codice Vaticanæ bibliothecæ ms. num. 1043. fol. 246. sic legimus: *Incipit tractatus novus & valde compendiosus contra perfidiam Iudæorum. Fuit editus & compilatus iussu Benedicti Papæ sic in sua obedientia dicti per quatuor famosos magistros in sacra theologia, quorum unus fuit Fr. Vincentius Ferrerius. Incipit: Prophetam suscitabo eis, &c. In fine notatur: Scripsit manu propria Fr. Ferdinandus Hispalensis Minor anno Domini MCDXL.*

88. *Sermones item S. Vincentii Ferrerii, distinctiones, & expositio præceptorum decalogi* Lugduni MDXXIII. in 4.º edita exstant in Ecclesia Hispalensi.

89. Sepulcrum Apostolici viri magna religione in sua Venetensi urbe Britannia colit Gallica: in cuius principe Ecclesia olim sanctum corpus humo conditum, anno MCDLVI. scilicet post Callisti declarationem altero, in superiorem locum elevatum aliquando diu latuit, usque ad annum MDCXXXVII. quo honorificentiori quàm hæctenus fuerat, conditæ sunt reliquiæ eius, quæ reperiri & coagmentari potuere, capsâ argenteâ, & marmoreo tumulo in facello à tergo maioris capellæ ædificato, uti lectiones huius translationis referunt, quæ Septembris vi. die celebratur. Rei testes etiam sunt Venetensis Episcopus illius temporis in epistola quam cum his lectionibus in *Actis Sanctorum* Henschenii & sociorum editam reperies ^o; atque insuper Petrus Lezin in *Vita venerabilis patris Fr. Philippi Thibaut Carmelitæ* ^o Gallicè edita (1).

^o I. Tomo April. pag. 26.
^o Edit. Parisien. anno MDCLXXIII. in 12. cap. 26.

Ce-

(1) De Sancti Vincentii Ferrerii scriptis præstat filere quàm pauca loqui, aut aliorum dicta recoquere. Videndus Vinc. Ximenus *Biblioth. Valent. T. I. à*

pag. 24. qui minutiora alia eiusdem S. Doctoris opuscula undeunde corrasit.

90. Celebratur à Dominicanis per hoc idem tempus familiæ huius sodalis ex Aragoniæ regno BENEDICTUS CRINIGANDUS, seu CRINIGRANDUS, sacre theologiæ magister Parisiensis, quem aiunt *In quatuor Sententiarum libros* scripsisse, Ioannes Marieta lib. 14. *Histor. Ecclesiastica*, sive *De Sanctis Hispaniæ*, Alphonfus Fernandez *De Scriptor. ord. Predicatorum*, Antonius Possevinus in *Apparatu* (1).

91. Eiusdem Benedicti XIII. Papæ minister fuisse dicitur à confessionibus sacramentalibus, atque Helenensis Ecclesiæ præful, anno MCDXX. HIERONYMUS DE OCON (ita enim Catalani efferunt, pro eo quod communiter audit OCHON, sive OCHUS) Carmelitarum coenobii Perpinianensis, ex qua urbe fortasse fuit, sodalis, sacreque theologiæ doctor, moribus & scientiâ spectabilis, qui *In libros Machabeorum* eruditè scripsit.

92. Eidem *Acta* eiusdem Papæ Benedicti XIII. attributa novimus ab Emanuele Romano in *Elucidationibus Carmeli*, & à Ludovico Iacobo à S. Carolo *Bibliothecæ Pontificiæ* auctore. Et tamen *Acta* hæc, sive *De vita & moribus Benedicti XIII.* alterius Hieronymi Ochi esse, Navarri Pampilonensis, eiusdem ordinis Carmelitarum, Benedicto admodum cari, & in pretio habiti, ob insignem doctrinam & in rebus gerendis prudentiam dexteritatemque, Martinum Carrillum affirmasse in suo *De vita S. Valerii Casaraugustani Episcopi* libello cap. 13. alicubi fingitur; cum in dicto Carrilli loco nulla alia quàm Hieronymi Oconis Carmelitæ, Benedicti à confessionibus, *Actorum* eius auctoris, mentio fiat. Deest hic Helenensis Episcopus in San-marthanorum *Galliæ Christianæ catalogo*, aliàs parùm correcto (2).

93. CLEMENS SANCII DE VERCIAL Iuris legum, uti audit, baccalaureus, archidia-

conus de *Valderas* in Legionensi Ecclesia, scripsit *Sacramentale* opus (vulgari an Latinâ linguâ non facilè dixerim): quod se inchoasse in urbe Segontina tertia die Augusti anni MCDXXI. & in Legionensi exeunte Martio anni MCDXXIII. absolvisse, auctor ipse ait. In Escorialensi bibliotheca Regia antiquo caractere scriptum asservari *El Sacramental de Clemente Sanchez arcediano de Valderas*, fama est (3). Id opus in Lusitanum sermonem ut loco Catechismi esset fidelibus suæ diocesis, Henricus Portugalliæ Infans, & Archiepiscopus tunc Bracarensis, atque aliquando eiusdem regni Rex, verti ac typis Bracaræ anno MDXXXIX. edi curavit, uti referunt Rodericus da Cunha in *Hist. Ecclesiæ Bracarensis*, & Antonius Macedo in *Lusitania purpurata* s.

94. Habet insuper eadem regia bibliotheca Escorialensis eiusdem auctoris alium librum: *Suma de exemplos del Arcediano de Valderas*, in folio antiquis literis scriptum (4).

95. FERDINANDUS DE PAZOS Lusitanus ex instituto Mercenariorum B. Virginis sub Antonio Taxal Præfecto Generali, quem diximus anno MCDXVII. Constantiæ Alemannorum decessisse, duabus redemptionibus Castellæ & Portugalliæ provinciarum ducenta quadraginta quatuor fervorum Christianorum capita è Maurorum potestate, iuxta morem ordinis sui, priorum redituum designata portione, piorumque eleemosynis, liberavit.

96. Eidem tribuitur liber *De primatu Romanæ Ecclesiæ*, quem scripsisse aiunt domestici; ac tunc maximè floruisse circa annum MCDXXIV. Sed quod adiungunt, sub Eugenio IV. Papa, non bene convenit cum huius tempore, quippe non ante annum MCDXXXI. creatus fuit in Christi vicarium. Nisi emendandum sit, MCDXXXIV. Rei auctores habeo Alphon-

sum *son ignorantes para instruit y enseñar las cosas que pertenescen à nuestra salvacion: E por ende Yo Climen Sauches* (non addit *de Berceal*, quod ei cognomen à patria fortassis inditum fuit) *Arcediano de Valderas en la Iglesia de Leon maguer pecador indigno propuse de trabajar de hacer una breve colacion de las cosas que necesarias son à los Sacerdotes que han curas de animas confiado en la misericordia de Dios &c.* Editum Hispali XXVIII. Maii MCCCCLXXVIII. apud Magistros Antonium Martinez, Bartholomæum Seguram & Alfonso del Puerto fol. existit penes Cl. Antonium Taviram, ex equestri Sancti Iacobi Ordine, Regium Ecclesiastam, Regique Uclensis Conventus Priorem, amicam in paucis nostrum.

(4) Frustra fui in exquirendo hoc *Summæ exemplorum* codice in Indicibus meis Escorialensibus.

• Pag. 338.
edit. Lugduni
MDCXLIII.

(1) Nihil præterea Quetifus & Echardus in eo, nimirum T. I. pag. 771. nisi quod nonnulli eundem folido sæculo recentiorum faciunt, ad annum MCCCXVI. referentes.

(2) Anonymus Aurelianensis Bibliothecæ Carmeliticæ 1752. auctor totidem atque ipsis verbis hoc loco Nostrum describit, nihil addens præterea.

(3) Huius Clementis Sancii *Sacramentale*, sive *Catechismus Parochorum*, Hispanicè primum scriptum fuit; exstatque in Escorialensi Bibliotheca inter libros quorum lectio promiscue interdicta est num. 14. iisdem ipsis notionibus quas Noster hoc loco adducit. In Regia item Bibliotheca Matritensi habetur alterum eius operis exemplum chartaceum circa annum ut videtur MCCCXX. exaratum absque titulo; in cuius tamen prologo legitur: *Et por quanto por nuestros peccados en el tiempo de agora muchos Sacerdotes que son Curas de animas no solamente*

sum de Roxas in *Catalogo virorum illustrium ordinis sui Mercenariorum*, ac Petrum de S. Cæcilio in tractatu, quem ms. vidimus, *De Scriptoribus eiusdem ordinis* (1).

CAPUT III.

PETRUS DE LUNA, seu BENEDICTUS XIII. *Antipapa. Eius libri inediti in Vaticana bibliotheca, & alibi. Vita eius Scriptor LUDOVICUS PANSANUS. D. PETRUS GARZES DE CARIÑENA Scriptor sub Benedicto XIII. De familia de Luna. BERENGARIUS DE MONTRAVÀ iurifconsultus Catalanus. GUTTERIUS DIDACI DE GAMEZ. ALPHONSUS CHIRINO, seu DE GUADALAXARA, Ioannis II. Castellæ Regis medicus. SANCIVS PORTA Dominicanus, S. Palatii Apostolici Magister. BONIFACIUS FERRERIUS Carthusianus. SANCIVS DE BESARAN Dominicanus. RAYMUNDUS SABUNDE quinam homo fuerit ignorat. Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

(1) ADDENDI A SÆCULI XV. INITIIS AD ANNUM CIRCITER MCCCCXX.

Magister Didacus del Covo, Medico-Chirurgus, cuius in Regia Bibliotheca Matritensi exstat metricum opus Hispanicè inscriptum: El segundo tratado en la Cirugia Rimada, que compuso Maestro Diego el Covo Medico e Cirugiano: el qual tratado es de las apostemas, segund humioersal e particular sablamiento. Et el su prologo general comenzando por Rima es aqueste que se sigue:

Despues del loor de Dios por loamiento

Por mi fecho sin numero e sin acabamiento,

Aqui comienza en las apostemas tratar

En quanto pudiere la mi fuerza bastar

Pergitque eodem metri sive rhythmi genere usque ad folium 82. in cuius priore pagina habetur operis epilogus, atque anni quo scriptum fuit nota, scilicet:

En veynte dias de Mayo fue el fenescimiento

Año de mill e quatrocientos e doze del nascimiento De nuestro Salvador Jesu Christo e Señor del mundo para alcanzar este presente e el segundo:

Reinante la muy Católica criatura

Don Johan (II) que Dios cumpla de gracia e de buena ventura.

Videtur autem Auctor priorem de eodem argumento tractationem pridem absolvisse, cuius satum ignoratur. ITEM *Narcissus à Sancto Dionysio I. V. D. Canonicus Barcinonensis, cuius nos supra Lib. IX. c. IV. num. 240. in Not. inter Usaticorum Barcinonensium Glossatores meminimus; quique ab anno MCCCCXII ad XVI. Lemolino sermone scripsit: Compendi de les Constitucions de Catalunya: quod ter repetitum exstat in Bibliotheca Escorialensi Lit. Z. Plut. II. nn. 11. 12. 13. (T. II. p. 224.) Noster infra inter incertæ ætatis Scriptores Lit. N. hunc Narcissum collocat; constat autem ab anno MCCCCXII. ad XVI. floruisse; laudat enim in operis prologo ut superstitem Ferdinandum primum Ioannis I. Castellæ Regis filium Aragoniæ Regem, quem constat anno MCCCCXVI. diem suum obiisse: ITEM *Ioannes Senex Toletanus (Maestre Iohan el Viejo de Toledo) Ex-Iudæus, cuius in Regia Bibliotheca Matritensi exstat opus hoc titulo: Este libro fizo el Sabido Maestre Iohan el Viejo de Toledo que es sacado**

tur: confusus cum Raymundo Martini Purgionis auctore, de quo iam supra. Theologia eius naturalis, & quale eius argumentum. Michael de Montagne Gallus, huius libri vindex. De natura hominis eiusdem Sabundii opus, & alia. EMMANUELIS RODRIGUEZ DE SEVILLA Historia Hispanarum rerum. LUPUS DE OLMEDO Hieronymianus cuiusdam Reformationis auctor. Res eius gesta, opinio sanctitatis, & libri. SIMON PONCII (Pons) veteris Hieronymiani instituti adversus Lupum defensor. HENRICUS DE ARAGONIA, Marchio de Villena. A magia impostura quâ inuritur liberatur. Eius scripta, laudesque.

97. **P**ETRUS quoque DE LUNA, idemque BENEDICTUS XIII. Papa Romanus, aliquod meritum erga literas habet, quo Scriptoribus annumeretur. Ex

Dd fa

*de toda la Biblia aprobada por todos los Profetas que profetizaron como fue venido el Rey Mexias que es el nuestro Salvador Jesu Christo; & como los Judios cegaron e non lo vieron, nin lo quisieron conofcer nin creer, ni hoy en dia lo creen, por donde son perdidos e condepuados sus cuerpos e sus almas: Effomesmo, se prueba por este libro como Santa Maria es su Madre de Jesu Christo, e fue virgo ante del parto, e en el parto, e despues del parto: lo qual los Judios niegan &c. moxque in Prologo: Et por ende dixo nuestro Señor: Otearán à mi el qual punçaron (Et aspiciet ad me quem transfixerunt, Zachar. XII. v. 10. qui locus maxime inter Christianos & Iudæos controversus est). E Yo Maestre Joan el Viejo veyendome que esd en la edad postrimera que dijo David esto en el Salmo: nuestros años son setenta e quando mucho ochenta: pensé de otear continuamente en nuestro Señor Jesu Christo, e espender este poco de tiempo que me finde segun mi edad, en declamar como fállo (las profecias) conplidas en él. E maguera que esta cosa ya clara es e manifesta como el Sol: Yo por quanto era oveja fuera del corral. e él por la su santa merced me llamo à la su santa Fee Católica. tómo gozo en trabajar e espender mi sefo en fazer à mi e à mis fijos un memorial de las cosas que atañen à nuestro Señor Jesus e à la su santa Fee. Cà en sablando de su santa Fee, oteó en él. por lo qual hè fiuzia en él, que por la su santa passion averé en el su santo regno &c. In operis autem processu ætatem qua scripsit sæpius indicat, nimirum annum Christi MCCCCXVI. Meminit disputationis Hieronymi de Sancta Fide Dertose triennio antè cum Iudæis, præcipuè Catalanis & Aragonensibus habitæ, & nonnullorum Hebræi nominis Scriptorum, nimirum *R. Sahadiæ: R. Moïsis Nachmanidis: R. Ionathanis Ben Uziel: R. Abraham Abenazin: R. Salomonis Abenjubayzól: R. Moïsis Maimonidis: R. Davidis Kimchí: R. Akibæ: Rabbix (sic) Alfonsi (Petri) Ex-Iudæi: R. Olex filii R. Helix: R. Elieser, & aliorum, quorum unius & alterius ne nomina quidem alibi legimus; eosque omnes è popularium olim suorum scriptis CEFYAZARA (היצירה) sépher haetsiráh: Liber creationis mundi): ABODAZARA (עבורה זרה) Abodáh Za-**

* De utraque familia latè agit D. Iosephus Pellizerius *In-forme de la Casa de Sarmiento* fol. 80.

familia is Lunarum Aragoniæ regni nobilissima, Ioanne Martini à Luna & Mariâ Pereziâ à Gotôr^t parentibus ortus, & ex archidiacono Cæsar-augustanæ Ecclesiæ, professoreque magnæ famæ Iuris canonum Monspeliensî S. R. E. Cardinalis diaconus S. Mariæ in Cosmedin à Gregorio XI. creatus, aliquandoque post Clementis VII. obitum anno MCCCXCIV. renuntiatus Avenione summus Ecclesiæ Pontifex adversus Bonifacii IX. partes, qui ante aliquot annos Romæ fuerat electus, dignitatem integris triginta annis, quâ iure ut multis videbatur obstinato ad preces omnium ferè principum, atque ipsius Ecclesiæ In Concilio Constantiensî congregaræ, animo retinuit, Peninsulæ

(*Peníscola*) tandem Valentini regni, tamquam in scopuli deporratioe, mortuus nonagenarius, anno huius sæculi quarto suprâ vicesimum, si Alphonso Giacconio credimus; aliàs anno vicesimo tertio, si Suritæ, & Marianæ, & aliis rerum Hispanarum Scriptoribus. Brevis fuit staturæ gracilisque, severi ac rigidi ingenii, vitæ integræ, ac omnis labis alienæ, iuris utriusque doctor peritissimus. Omnia hæc ostendit iam octavum supra septuagesimum annum agens, in conventu Perpinianensî coram Sigismundo Imperatore, Rege Aragoniæ Ferdinando, & Legatis omnium ferè Christianorum principum, habita pro se & iuribus suis oratione septem horarum; atque ea quidem contentio-

Zarâh: Cultus alieni, sive De Idololatria: MORE (מורה נבוכים: *Moréh nebuchâm: Doctor perplexorum*): PEREQUE (פרקי אבות: *Pirkê abbôh: Capitula Patrum*); & præsertim è Talmude atque è sacris V. T. libris confutat atque acriter urget. Exstat in extremo operis, iudicium de eo Fratris Didaci de Famusco, incertum cuius Instituti, qui se indignum Magistrum in sancta Theologia vocat, elegans profecto, sed paulo longius quam ut huc transferri debeat, Hispanico sermone. Alterum eiusdem operis exemplum neque minus antiquum vidi ante hoc triennium Placentiæ apud D. Iosephum Ildefonsum de Roa Canonicum Pœnitentiarium, nunc ut audio eiusdem Ecclesiæ Decanum, quod postea iuri meo cessit atque ad manum mihi nunc est. In Bibliotheca Escorialensî *Lit. n. Plut. I. sub num. 12.* exstat huius Ioannis el Viejo incolæ Oppidi de Villa Martin: *La executoria de hidalgua suya y de su Linage.* (T. III. p. 142.) :: ITEM Valascus de Taranta Lusitanus (Fabricio T. VI. med. & inf. p. 279. Montepesulanus) auctor operis inscripti: PHILONIUM pharmaceuticum & chirurgicum, incepti, ut in eiusdem prologo legitur, anno MCCCCXVIII. in vigilia sancti Barnabæ Apostoli: remoto schismate & regnante Domino Papa Martino, anno primo sui Pontificatus: in Portugallia regnante Rege Iohanne confictum Saracenis continuè inferendo: in Comitatu vero Fuci (Foix) & Biarnio regnante Domino Iohanne Isabelle mæ (matre) eiusdem domina & comitissa principali existente. In Francia tunc regnabat Carolus Albricus (Albritus) fidelissimus rex Franciæ cum guerris & tribulationibus quæ fere in toto regno Franciæ inualescebant. In Anglia regnante Domino Iohanne pro tunc in Normandia militante & obsessionem super Rhotomagum possidente. Unius Castellæ tunc Regis non meminit; ut vel hinc Lusitanum fuisse conicias. Exstat penes me editum Lugduni per Iohannem Trechfol Alemannum MCCCCXC. fol. in cuius fine legitur

Laus & honor gloria sint nostro Creatori,
Qui finem imposuit præsentî labori.
Completum est PHILONIUM iussu Salvatoris,
Liber utilissimus & magni valoris.

Quaterna insuper eiusdem exempla MSta. exstant in Regis Galliarum Bibliotheca *Part. IV. pag. 317. Codd. 7142. & tribus seqq.*: ITEM Antonius de Mercede Alfonsi Aragonum Regis ad Concilium Constantiensè Legatus cuius Parentatio (inquit Fabric. T. V. med. & inf. pag. 69.) in exequiis

Ferdinandi Regis Aragoniæ anno MCCCCXVI. XXX. Aprilis habita exstat apud Herm. ab Hardt in historia illius Concilii, pag. 129. 138 :: ITEM Martinus de Salvâ Presbyter Cardinalis Sancti Laurentii in Lucina, auctor *Allegationum pro Benedicto XIII.* In Bibliotheca Regis Galliarum *Part. III. pag. 124. sub n. 1475.* :: ITEM Rodericus (Narvaez) Episcopus Giennensis cuius exstat: *Votum Benedicto XIII. factum ut se Pontificatu abdicet pro bono pacis Ecclesiæ*, in eadem Regia Bibliotheca *Part. III. pag. 125. sub n. 1479*; atque ITEM ibidem & in eodem Codice, Ferdinandus Bonet Procurator Fiscalis Curie Benedicti XIII. auctor: *Propositionis adversus quosdam Francos suadentes subtractionem obedientiæ Benedicto XIII. debite*: cum eiusdem Benedicti Bulla :: ITEM Carolus de Urries Cardinalis Sancti Georgii, cuius exstant: *Allegationes pro Benedicto XIII. adversus Cardinales Concilii Pisani* in eadem Regia Bibliotheca, *Part. III. pag. 113. num. 1450.* :: ITEM Magister Iohannes de Paguera Barcinonensis Ordinis Sancti Benedicti auctor: *Letarii novi sive Calendarii & Martyrologii Catalanicæ seu Lemovicensis dialecto*, in Appendice Bibliothecæ Regis Galliarum *Part. IV. pag. 529. n. 7300. B.* in Codice sæculi XV. ineuntis :: ITEM Antonius Corita interpres è Gallico sermone operis Honorati (Boneti) inscripti: *L'arbre des batailles*: quæ versio Hispanica circa annum MCCCCXX. facta, atque Eneco Lopezio Mendozæ Marchioni Santillanensi nuncupata fuit. In Codice Escorialensî *Lit. h. Plut. II. n. 19. (T. II. p. 87.)* :: ITEM Anonymus Archidiaconus Toletanus cuius in Bibliotheca Vaticana Christianæ olim Suecorum Reginæ sub n. 386. exstant: *Concordata cum Exactoribus Rev. Cameræ Apostolicæ ad annum MCCCCXI.* :: ITEM Anonymus Civitatenfis Episcopus (Gundisalvus, ut puto, huius nominis primus) auctor operis inscripti: *Chronica recollectio XXIV. schismatum in Ecclesia factorum à tempore Felicis II. anno CCCLIV. usque ad Benedictum XIII. anno MCCCCXVII.* In Bibliotheca Basileensî apud Montfaucon. *Biblioth. Bibl. T. I. pag. 610. col. 2.* Meminit huius quoque operis, *Anonymique Civitatenfis Episcopi auctoris Theophilus Spizelius Sacr. bibliothecar. illustr. relectis, pag. 29.* quod Nolster infra hoc eod. libro cap. V. num. 266. Andrea Scobario è Benedictinorum Ordine Episcopo Megarenfî per coniecturam adscribit. Vid. Notat. infra cap. IV. n. 266. in Andr. Scobario.

tione & præsentia virium & animi, ut fatigatis & lassatis auditoribus, ipse magis atque magis fervere & invalescere videretur. Quædam reliquisse sui monumenta is dicitur, nempe

98. I. *De potestate summi Pontificis & Concilii* librum, quem exstare aiunt in bibliotheca Vaticana MS. Nos tamen hunc non vidimus, quantumvis sedulo illius catalogos legerimus; sed loco istius codice 5608. ms. fol. 238. *Tractatum subtilem Petri de Luna super facto schismatis, docendo de ipsius vera & canonica electione, & reprobando gesta in Concilio Pisano.* Incipit: *Quia nonnulli, &c.* & fol. 273. *Replicationem contra libellum factum contra tractatum præcedentem: Quia nonnulli &c.* Incipit: *Inter distractionum molestias mihi assidue occupato, nuper libellus quidam meas devenit ad manus, &c.* Quæ quidem ea sunt fortasse *De potestate summi Pontificis & Concilii* ei attributa. Exstat item in Capranicensi eiusdem urbis, teste mihi Ciaconio (1).

99. II. *Vitæ humanæ adversus omnes casus consolationes.* Hispanicè. Si autem scripsit eum Hispanicè, is certè liber Latinus exstat in Vaticana codice 4853. Qui quidem sine alio titulo incipit: *Quoniam secundum Apostolum quæcumque scripta sunt ad nostram doctrinam scripta sunt, &c.* Et post aliqua: *Ideo consideratis mundi huius tribulationibus ac multiplicibus turbationum causis seu occasionibus, cogitavi de infinitis consolationibus contentis implicitè vel explicitè in Scripturis, quasdam redigere in qualicumque opere in scriptis ad honorem Dei consolatoris optimi & eximii, ac gloriosæ Virginis Mariæ, quam ipse sic fecundavit Paraclitus, quod Deum totius consolationis nobis genuit, &c.* Prosequitur se exemplum Boetii ante oculos habuisse, qui ex eo quod Theoderici tyrannidi non faveret in exilium missus, librum *De consolatione philosophiæ* scripsit: *Sic & ego (ait) ab impugnantibus iustitiam pariter & obedientiam Romanæ Ecclesiæ à propriæ mansionis loco eiectus, quandam exilii speciem retinens, præfatum opus aggressus, ipsum, ut legentibus placeret, De consolatione theologiæ appellandum iudicavi.* In quibus satis se auctorem prodit Benedictus. In fine hæc nota legitur: *Explicit liber De consolatione theologiæ, Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

(1) Habetur in Bibliotheca Escorialensi hoc titulo: *Petri de Luna tractatus adversus Concilium Pisani*; atque eodem initio: *Quia nonnulli &c.* *Lit. L. Plut. II. n. 17.* (T. III. p. 266.)

(2) Exstat item Hispanicè scriptus in Bibliotheca

aliàs, *vitæ humanæ: quem compilavit sanctissimus pater D. Petrus de Luna, quondam Papa, aut propter ipsum compilatus est.* Potuit ergo liber ab eo scriptus vernaculâ forsan linguâ, transferri, vel ab eo vel ab alio in Latinam (2).

100. III. *Tractatum de horis dicendis per clericos.* Incipit: *Quod nuper de horis canonicis dicendis in quadam lectione differui, &c.* Ms. nos vidimus cum hac nota: *Quem composuit reverendissimus pater & dominus Petrus de Luna, divinâ providentiâ Cardinalis Aragonensis, qui post eius exigentibus meritis unus de successoribus Petri est electus.* In catalogo librorum, quos ad usum ferebat secum idem Benedictus, quem in Barberina bibliotheca vidimus, ita legitur: *Item tractatus domini nostri Benedicti Papæ XIII. tunc Cardinalis de Luna, super dicendis horis, in papiro, coopertus pergamento, cum corrigio albo.* In eodem catalogo habetur hæc altera nota:

101. IV. *Libellus, ubi est repetitio facta per Dominum nostrum in cap. Sicut stellas; & aliquot arengæ scriptæ in papiro de manu propria, coopertum de pergamento, cum corrigio albo.* Repetitio, ut credimus, fuit ab eo facta Montpelii ubi professor fuit, super cap. *Sicut stellas* 8. 38. distinct. in Decreto Gratiani, quam de utilitate ex sacrorum librorum studio certè percipienda eum formasse verisimile nobis est; hoc est enim eius capituli argumentum, quod Zephyrinum Papam habet auctorem. Habeo penes me testimonium à Petro Hilôcha Dominicano, lectore theologo in cœnobio oppidi de Gotôr Aragoniæ regni, quod Iacobus Martinez de Luna circa annum MDXV. ædificavit Prorex Cataloniae, datum v. die Sept. MDCXLIII. quo affirmat in prædicto cœnobio esse tria volumina Papæ Lunæ (sic vulgò audit): Primum *De historia Troiana* 217. chartæ foliorum absque principio & fine. Alterum similiter acephalum, multiplicis doctrinæ moralis, æconomicæ, & politicæ, quâ instruuntur omnes cuiuscumque status homines ad explendum munus quisque suum. Tertius liber continet Ethnicorum gesta secundum Ægypti Regum tempora, usque ad Octavianî Imperium. Quartum inde extractum (quoniam ignoratur.) Quos omnes eiusdem

Dd 2

Pe-

Escorialensi *Lit. Y. Plut. III. n. 7.* (T. II. p. 377) in codice chartaceo sæculi ut videtur XV. ineuntis, hoc titulo: *Libro de las consolaciones de la vida humana contra toda miseria è tribulacion que acadesiere à la criatura: in quindecim secciones distributus.*

Petri Lunæ esse, iuxta vulgarem famam asserit Hilócha laudatus.

102. *Regule* item D. Benedicti Papæ XIII. in *Cancellaria data* de eius mandato per dominum Ioannem Cardinalem S. Anastasiæ, Vivariensem vulgò nuncupatum, S. R. E. Vicecancellarium. Exstant in codice MS. 3983. Vaticanæ bibliothecæ (1).

103. Benedicti mortem procuratam fuisse, haud naturalem, ut affirmemus Scriptor alius huc advocandus est, scilicet LUDOVICUS PANZANUS (vulgò PANZAN) *De rebus Benedicti*, aut *sui temporis*, commentator. Verbis enim Ioannis Marianæ lib. 20. *Historiæ Hispanæ* cap. 14. *Ludovicus Panzanus civis Hispalensis, atque è familia Alphonsi Carrilli Cardinalis S. Eustachii* (creatus hic fuit à Benedicto XIII. Luna anno MCDVIII.) *pro certo affirmat in proprio commentario Benedictum veneno fuisse peremptum, infectis nebulis dulcariis, quibus in secundis mensis libenter vescebatur, à Thoma monacho, quo is multo & familiariter utebatur: de confesso atque convicto sumtum supplicium corpore in quatuor concepto partes consilii auctorem Cardinalem Pisanum, &c.* Nisi hæc eius verba sint ex historia, quam scripsisse dicitur *De rebus Ferdinandi I. Aragoniæ Regis*: cuius rei testis est Ægidius Gundisalvi de Avila in *Historiæ Regis Henrici III. Castellæ* cap. 48. quam etiam laudat cap. 13. De quo auctore non aliud scimus, nisi quod Panzana familia non

(1) Plurima insuper alia Benedictum XIII. (de Luna) scripsisse docent nos Bibliothecarum MSS. Catalogi atque Scriptores. In Bibliotheca Regis Galliarum, præter *Bullas & Literas*, habentur: *Protestationes ab eo factæ quando detinebatur in Palatio Avenionensi, anno MCCCXCIX.:: Allegationes (pro se ipso) contra duas vias capitulatas inter Regem Aragonum & Imperatorem:: Practica tenenda pro unione Ecclesiæ per ipsum transmissa Carolo VI. Francorum Regi:: Narratio eorum quæ pro sedando schismate facta sunt Paniscola inter Benedictum XIII. & quosdam Prælatos anno MCCCCXVII. omnia in Cod. 1479. T. III. pag. 126.:: Responsum ad Literas Gregorii XII. super unione Ecclesiæ faciendâ in Cod. 5914. T. IV. pag. 176.:: Responsiones tres factæ Legatis Galliæ, Cod. 5156.:: De liberatio in facto Fratris Thomæ de Asinâr Ordinis S. Benedicti Prioris Ecclesiæ Cathaniensis qui ad eiusdem partes transferat, circa annum MCCCCXIV. in Cod. 5155. T. IV. pag. 47.:: Oratio ad Regem Castellæ pro Clemente VII. in Cod. 1472. T. III. pag. 124. In Vaticana existare dicuntur à Montfauconio *Biblioth. Bibl. T. I. p. 117. col. 2. n. 117. Benedicti XIII. impositiones novi subsidii: Prorogatio Concilii Perpiniensis & alia.* Exstat item in eiusdem Bibliothecæ parte quæ fuit olim Comitum Palatini ad Rhenum: Petri de Luna *Sententia deiectionis è Pontificatu*, num. 647. pag. 301... Apud Martenium *Vet. Scriptor. & monum. col-**

ignota est in Aragoniæ regno.

104. D. PETRUS GARZÉS DE CARINE-NA Aragoniæ civis, scripsisse sub Benedicto Papa dicitur, sed privato adhuc, opus *De familia eius de Luna*, sive Latine sive Hispanè: quod vidit tam Latine quam vulgaris linguæ laudatis inde testimoniis D. Iosephus Pellizerius *en el Informe de los Sarmientos* fol. 73. & seqq.

105. BERENGARIUS DE MONTRAVA canonicus & Sacrista Urgellentis in Catalonia Ecclesiæ, scripsit anno MCDXXXVI. *Lumen constitutionum, & aliorum iurium Cataloniae ordine literarum*: quod opus MS. fuit inter libros clarissimi Tarracensis præsulis Antonii Augustini, ut ex eorum catalogo constat (2).

106. GUTERRIUS DIDACI DE GAMEZ scripsit anno MCDXXXV. *El victorial, ó historia de D. Pedro Niño Conde de Buelna, compuesta por Gutierre de Gamez su escudero.* Hanc ipse Comes custodiri iussit moriens manu auctoris descriptam in Sacristia (ut vocant proprio verbo) Ecclesiæ S. Iacobi de Cigales, in qua sepulturam sibi delegit. Exemplum quoddam eius servatur in bibliotheca quæ fuit Comitis de Villa-umbrosa, & nunc conservatur magna ex parte ab Excellentissima Comitissa eius vidua. Aliud habere penes se ait D. Iosephus Pellizerius *en el Informe de los Sarmientos* folio 63. (3) GUTIERRE DIAZ DE GUEMEZ ab aliis audit. Laudavimus iam nos in altera Bibliothecæ parte, cum adhuc quanquam is ætate vixerit, ignoraremus.

AL-
lectione T. VII. pag. 633. habetur: *Responsio Domini nostri Papæ Benedicti XIII. facta Ambasciatoribus Regis Aragonum post supplicationes ipsorum ut condescenderet ad capitula per Ambasciatores Regis Franciæ sibi proposita; Et pag. 636: Acceptatio capitulorum Regis per Dominum Benedictum.* Apud eundem & Durandum *Theaur. nov. Anecdotor. T. II. pag. 1134.* extat: *Litera ex parte Benedicti XIII. directâ Regi Aragonum.* In Bibliotheca Escorialensi *Lit. I. Plut. II. n. 17.* (T. III. p. 265.) *Academiæ Tolosane literæ ad Galliarum Regem directæ super facto schismatis quæ à nonnullis (ut in earum rubrica legitur) Benedicto XIII. Lunæ tribuuntur.* Longum esset omnia recensere.

(2) Exstat in Bibliotheca Escorialensi *Lit. Z. Plut. I. n. 3.* (T. II. pag. 273.) eodem titulo, cui adicitur: *Ad relevamen Advocatorum: perfectum anno MCCCCXXVI. ordine alphabetico; & subduntur: Privilegia civitatis Barcinonis.* Habetur huius Berengarii mentio supra *Lib. IX Cap. IV. n. 240.* in elencho Glossatorum in Usatica Barcinonensia.

(3) Editum Marriti MDCCLXXXII. apud Antonium de Sancha in Sylloge Chronicorum Hispaniæ sæpius à nobis laudata. Meminit infra huius Guterrii Nolter, nimirum *cap. VI. n. 332.* inter eos Scriptores qui sub Ioanne II. Castellæ Rege floruerunt; neque tamen de eorundem exitu quicquam certi statui, aut affirmari potest.

107. ALPHONSUS CHIRINO, aliàs DE GUADALAXARA, Conchensis, medicus Ioannis II. Castellæ Regis à cubiculo, regiusque protomedicus (vocabulo illius ævi *Alcalde*), ac medicorum & chirurgorum ex munere examinatus. Scriptum reliquit artis suæ opus: *Menor daño de medicina*: hoc est, quod in medica arte minus noceat, sive regulas & compendium eius, ad filios. Prodiit anno MDV. sive, ut alibi lego, Hispali ex officina Iacobi Cromberger anno MDXLVII. in folio. Simul editum fuit auctoris *Testamentum Medinæ-Cæli* scriptum XII. die Augusti MCDXXIX (1).

108. SANCIVS PORTA Cæsaraugustanus, ordinis Prædicatorum, quem in patria domo fuit professus, Ecclesiastes sui temporis clarissimus audit, multiplicis doctrinæ ac eloquentiæ armis strenuè munus suum atque utiliter gerens, à Benedicto XIII. creatus S. Palatii Apostolici Magister, cum ab eo sanior fidelium pars restituendæ veteris Ecclesiæ pacis ergo recessisset, ipse quoque muneri isti sponte cessit. Varia idem reliquit opera concionariæ suæ, quæ sic prævaluit, artibus, rudi tamen ac simplici sermone, (ut Xystus ait Senensis) pia tamen moralitate referta: quæ Alphonsus de Castro, eiusdem Prædicatorum familiæ, sanctitate vir ac literis præstans, quod speraret magnum operæ pretium sese facturum, formis edicuravit. Nempè

109. I. *Divinum, ac proinde inestimabile, sed & omnium quæ hucusque de*

Christifera Virgine scripta sunt, Mariæ. Quo cum elogio editum fuit Lugduni à Ioanne Cleyn Alemanno MDXVII. in 4.º cum prius exiisset è typographia Valentina Ioannis Gofredi, seu Jofrèu, anno MDXII. cum titulo: *Sermones festivitatum annualium beatissimæ Virginis Mariæ*, in folio.

110. II. *Sermones æstivales de tempore.*

111. III. *Sermones hiemales de tempore.* Adiciuntur

112. IV. *Introductiones sermocinales in Sermones, tum de tempore, tum de Sanctis.*

113. V. *Sanctorale, seu sermones de Sanctis*, Hagenoæ per Henricum Gran MDXIV. Omnia hæc simul prodiisse credimus Lugduni eodem anno MDXVII. in 4.º Fortè & prius Valentia, de quo nihil habemus certi. Sermonum tomos duos Senensis laudat. Iacet in domo Cæsaraugustana quam sodales habitant XIX. die Nov. anni MCDXXIX. è vivis ereptus. Xystus Senensis in *Bibliothecæ* lib. 4. Gefnerus, Franciscus Diagus *Histor. prov. Aragon.* lib. 14. pag. 35. Vincentius Blasco primâ parte *Histor. Aragonensis* lib. 5. cap. 27. Mutillus in *Histor. Pilarienti*, Ioannes Marieta *Histor. Ecclesiast. Hispaniæ* lib. 14. §. 93. Nomenclatoresque Scriptorum ordinis, Antonius Senensis, Michael Pius, Alphonsus Fernandez (2).

114. BONIFACIVS FERRERIUS, S. Vincentii, quem ante biennium ad superos translatus fuisse proximo diximus capite, anno MCDXIX. (3) frater. De hoc agit

(1) Bina huius operis exempla MS. vidimus in Regia Bibliotheca Matritensi, utrumque chartaceum sæculi ut videtur XV. non multum adulti. In altero habetur: *Auctoris testamentum*; in alio: Eiusdem *Replicatio adversus Medicos eius obtrectatores*, qui audito primùm operis titulo quasi agmine factò Auctorem adorti sunt. Titulus hic est: *Esta es la replicacion que replicò Maestre Alfonso de Guadaluajara Físico del Rei, contra lo escrito è dicho contra el su primer tratado: Espejo de Medicina por algunos Medicos escandalizados con la acusacion de la verdad: la qual replicaron. Assi comienza*. Continet autem folia LXIII. mediæ formæ ad maiorem accedentis; folio autem 61. pag. 2. col. 2. notanda hæc legi: *De todo lo qual se sigue que non es de menos provecho lo que yo amonesto que debemos dexar de la Medicina, que lo que digo que debemos tomar de ella mesma; & paucis interiectis (initio fol. 62.): Todo esto pregoné & demostré muchas vezes delante los grandes Señores, estando entre muchos famosos Letrados en los lugares mucho publicos en Castilla, & en Aragon, en los años de la natioidad del nuestro Salvador Jesu Christo de mill & quatrocientos & honze: & de doze: & de treze años fasta que fui cansado de dar voces tres años. Et non fallé boz ni escuchador: nin quien lo quisiese bien entender: los unos por poco sensibles & menos racionales: otros por-*

que su ciencia non les acostumbro querer verdad nin buscarla: los quales pues desprecian la verdad non debieran despreciar el peligro: otros &c. Et paucis interiectis (initio paginæ 2. fol. 62.) sic concludit: *E desque vi que todos desdeñaron este pleyto, assi como si fuera mio seyendo suyo de todos proprio: por ende dexélo yo desdeñado assi como pleyto ageno. è luego judgué que nunca fallé bme cuerdo en medicina. Yo mas loco que todos que esto sabla & queria remediar el mal tan sin remedio:: è à todas estas tres partes que es un tratado, llamélo à todo: ESPEJO DE LA MEDICINA &c.* Exstat exemplum aliud sub titulo: *Menor daño de la Medicina* in Bibliotheca Escorialensi *Lit. b. Plur. IV. n. 34.* (T. I. p. 253.) Ferdinandus Baccalaureus de civitate Regali, *Centon Epistolar.* Epist. XXIV. eum appellat *Doctorem Garciam Chirinum*.

(2) Nihil præterea Quetifus & Echardus in eo, T. I. p. 779.

(3) Decefferat Bonifacius biennio antè, nimirum anno MCDXVII. die XXI. Aprilis in Monasterio Valis-Christi Valentini Regni, ut constat ex eiusdem Necrologio, nondum solido ante Vincentium fratrem anno: quem quinta Aprilis die anni MCDXVIII. ad celos evolâsse longe probabilius est, quàm quòd sequenti, sive MCDXIX.

agit Arnoldus Bostius Carmelita, in tract. *De præcipuis aliquot Carthusianæ militiæ patribus* cap. 15. Prior (ait) *Carthusiæ xxxv. Juris Pontif. doctor apprime celebris, sanctimonie sublimitate egregius, disciplinarum omnium cognitione ad unguem excultus evasit. Scripsit inter pleraque alia ad Bonifacium sacri ordinis sui professorem, Librum de confirmatione ac approbatione sacre religionis suæ & cæremoniarum eius: utilem & frugiferum, miræque claritatis lucem radiantem. Ad eundem etiam tractatum condidit omni profecto commendatione dignum (hoc titulo): Cur in eodem ordine sanctissimo perpauci canonizati sint, miraculaque publicè non fiant (1). Ait deinde natum Valentie, priusque uxorem duxisse, qua obeunte, hortatu Vincen-*

(1) Utrumque hoc scriptum archetypum extare hodie in chartophylacio Cœnobii Cartusianorum *De Porta-Cæli* in Valentino regno, XVI. à primaria urbe milliari versùs Aquilonem, docet Vinc. Ximenus *Biblioth. Valent. T. I. pag. 22. col. 2. m. 3. & 4.*

(2) Dictum paulo superius Bonifacium biennio antè, sive anno MCCCCXVII. decessisse. Scripsit præterea *Tractatum De approbatione Ordinis Cartusiani*, quem quia Ioannes Gersonus in compendium redegit, sunt qui Gersoni adseribant. Theophilus tamen Raynaudus strenuè eum Bonifacio vindicat, *T. IX. punct. X. & XI. pagg. 46. & 57. apud Ximen. l. c. n. 5. : : Item Tractatum De Passione Domini*, eodem Ximeno teste n. 6. Manlius, *Addit ad Fabric. T. I. med. & inf. pag. 259. Tractatum pro defensione Benedicti XIII. Pontificis, uti vocant, Avenionensis* ab Edm. Martene *T. II. Anecdotor. p. 1435. vulgatum, minutioraque alia eidem tribuit; ac postremo Sacra utriusque Faderis Biblia in patrum Lemosinum sermonem transfudit: quæ versio Valentie anno demum MCCCCLXXVIII. typis edita fuit. Exstat penes me postremi eius editionis folii opisthographi exemplum ex archetypo apud Cartusianos Cœnobii Portæ-Cæli Monachos servato accuratissime descriptum, eodem prorsus charactere columnarumque & linearum œconomia: in quo extrema capitis XX. Apocalypscos pars à v. 8. *sobre la ampèia de la terra: e cercolàren los castells dels sants e la ciutat amada; & bina quæ sequuntur integra eiusdem libri capita continentur; & continuo:**

Gracies infinides sien fètes al omnipotèt déu e , senyor nòitre Jesu Crist : e a la humil e sacratissima , vèrge maria màre sua. Acàba la biblia molt vera e , catholica : treta de una biblia del noble mossen be , rēguer viues de boil cavallèr : la qual son trellada , da de aquella propria que son arromançada en lo , monestir de porta celi de lengua latina en la nostra , valenciana per lo molt reverent inicer bonifaci ferèr , doctòr en cascum dret , e en facultat de sacra theologia : e don de tota la Cartòxa : germà del benaventuràt sanct vicent ferrèr del orde de p̄ricadors : en la , qual translacio fòren altres singulàrs hòmes de sciencia. E ara derrerament aquesta es stada diligentmēt , corregida , vista , e regonegada per lo reuerèd mestre , jaume borrèll mestre en sacra theologia del orde de , p̄ricadors : e inquisidor en regne de valècia. Es stada empremtada en la ciutat de valencia à despèses , del magnífich en philip vizlant mercadèr de la vila

tii fratris Carthusiæ nomen dedisse in domo Portæ-cæli propè Valentiam, ubi post quatuor ferè annos cùm esset rerum usu admodum solers & industrius, in huius ordinis Priorem Generalem assumtus fuit, nihilque egit non summa laude & commendatione dignissimum. Verùm quia in schismate Ecclesiæ electus fuit, quod malum ad religiones quoque sese extendit: electo pro pace Ecclesiæ in Concilio Pisano Alexandro V. ipse in capitulo generali absolutionem ab officio petiit & impetravit, Stephano de Sævis (aliàs *Mazonio*) Priore Generali alterius obedientiæ simul cedente. Hæc Bostius. Idem ferè Dorlandus lib. 4. cap. 25. Obiit anno MCDXIX. xxix. Aprilis (1).

115. Circa annum MCDXXX. scripsisse

se , de Jsne de alta Alemāya : per mestre Alfonso ferè , nàdez de Cordoua del Reg' de Castella , e per mestre lambèrt palomàr alamāy mestre en arts : comēça , da en lo mes de febrer del any mil quatrecentos setenta e tres : e acabada en lo mes de Març del any mil . CCCC LXXVIII.

Lemosicensis Sacrorum Bibliorum versionis meminere Ferrariensis Hispanicæ seu Castellanae 1553. Interpretes in eiusdem prologo; atque item Cyprianus Valera in Exhortatione ad Lectorem præmissa Hispanicæ eiusdem translationi Amstelodamensi apud Laurentium Iacobi 1602; extantque nobis ad manum septena è duplici ut videtur Lemosicensi sacrorum Bibliorum versione folia MS. quorum terna chartacea sunt, inque iis bona Sancti Hieronymi in Apocalypsin prologi pars, nonnullaque eiusdem libri capita continentur: reliqua membranacea, varia item exhibent memora è Danielis, è I.º Machabæorum, & ex Actuum Apostolorum libris; neutra tamen harum versionum annum Christi MCCCCXX. neque Bonifacii Ferrerii ævum anteverit, ut ex utriusque charactere conicimus. Præterea in Bibliotheca Comitum olim Ducis Olivariensis *T. I. pag. 168. Lit. B. MS. legitur: Biblia traducida en Castellano por un Rabino, con sus notas y comentarios: por orden de Don Luis de Guzman Maestro de Calatrava. Acabise año 1430. En pergamino folio Regio B. I. Demum in Bibliotheca Escorialensi inter libros quorum lectio promiscue interdicta est n. 14. exstat Hispania verso sacri textus quatuor Evangeliorum; ac XIII. Pauli Epistolarum. Interprete Doctore Martino Lucena cognomento El Machabeo: de quo nos infra in *Addendis ad annum circiter MCCCCL.**

Exstat item penes me: *Relatio itineris Bonifacii Ferrerii & DD. Petri Archiepiscopi Tarraconensis, Episcoporum Mimatensis, Avenionensis, Sennetensis: Petri Episcopi Seguntini, Dominici Ram Prioris Ecclesiæ Cesaraugustanae, & Fratris Didaci de Maiorga ex Ordine Minorum Elei Pacensis*, qui ex urbe Perpiniano Pisam anno MCCCCIX. ad generale Concilium inibi congregatum Benedicti XIII. nomine Legati missi fuere; eorumque Pisam adventus, gestorumque ibidem historica narratio, ex authentico apud Ioannem Baptistam Dei Civem Florentinum Romanorum Imperatoris Magnique Etruriæ Ducis Antiquarium codice Florentiæ à me ad annum 1756. descripta: quæ cum ab altero ex Legationis sociis confecta videatur, fortassis Bonifacium quode agimus auctorem habuerit.

se referuntur *Adversus Arnaldi Villanovani errores* è Dominicanis sodalibus Fr. SANCIVS DE BESARAN Ofcensis cœnobii, atque itidem eiusdem Fr. PETRVS MAZA ante decennium, quem suprâ^u laudavimus : cuius rei testes sunt præter nomenclatores Dominicanorum Scriptorum, Franciscus Diagus in *Histor. prov. Aragoniæ* lib. 1. cap. 25. Vincentius Blasco lib. 5. *Histor. Aragon.* cap. 42.

^u Huius libri
10. cap. 1.

116. Hoc ipso tempore floruisse creditur professoriâ celebritate ac libris in publicum datis RAYMUNDUS quidam, in editionibus SEBUNDA, aliàs SEBONDE, atque etiam SABUNDE cognominatus; apud Trithemium verò SEBEIDE, ab aliis SANTSEBEIDE, & SEBON, appellatus, obscuri æquè nominis & conditionis, non ita tamen obscuræ ad posterum in monumentis ab eo relictis famæ. Hispanum fanè omnes fatentur, & *virum Trithemius vocat in divinis Scripturis studiosum & eruditum, atque in secularibus literis egregiè doctum, artium & medicinæ doctorem insignem: quæ docendo & scribendo in gymnasio Tolosano* (ita corrigo pro *Toletano*, quod editiones habent) *magnum eruditionis suæ experimentum dedit.*

117. Docuisse autem eum Tolosæ ex ipso eius testimonio constat initio dialogorum, quos deinde laudabimus, consignato. Cætera ignorantur, adeò ut vir Galliarum eruditissimus & qui nihil ignorare suo tempore credebatur Hadrianus Turnebus, à Michaelè domino de Montagne, quem in paucis studiosum Raymundi huius lucubrationum fuisse mox videbimus, olim consultus, de his magnificè, de auctore nil certum responderit. Quocum (ut & aliàs altè eum latuisse diligentissimos & perspicacissimos præteritarum rerum homines intelligas) confudit Iosephus Scaliger ad Casaubonum scribens*, Raymundum alium Martini cognomento, *Pugionis Fidei contra Iudeos* verum auctorem, professione quidem Dominicanum, fereque duobus sæculis ætate superiorem. Quisquis tamen ille fuerit, de quo ultrâ quicquam desiderare frustra sit: celeberrimum in primis commentarium in schedis reliquit, quem Trithemius

* Epist. 84.

118. I. *Creaturarum* sive *De homine* librum appellat. Eodem hoc titulo *Creaturarum* libri Raymundi Sebeide inscriptus codex, & in 4.º scriptus Tolosæ anno MCDXXXVI. fuit in bibliotheca Cardinalis Carpenfis, ut ex eius librorum elencho patet, nisi in designando numero error commissus aliquis sit. Eundem quoque servavit titulum princeps ut videtur editio,

cuius Gesnerus meminit, Parisina Ioannis Parvi anni MDIX. Quem aliæ editiones in *Theologiæ naturalis*, qualis verè est, mutaverunt, cum adiuncto, sive *Liber creaturarum, specialiter De homine, & natura eius, in quantum homo; & de his, quæ sunt ei necessaria ad cognoscendum seipsum, & Deum, & omne debitum, ad quod homo tenetur, & obligatur tam Deo quàm proximo* (quod totum habet inscriptio Lugdunensis anni MDXL. addito alicubi, vice elogii, altero illo non ita rei proprio) *Theauri divinarum considerationum.* Laudatur à Possævino Veneta Francisci Ziletti anni MDLXXXI. Nec ultima, ut credimus, Lugdunensis est Petri Compagnon anni MDCXLVIII. cum titulo *Theologiæ naturalis, sive libri creaturarum* in 8.º nam Amstelodami prodiisse ex officina Petri Vandenberg anno MDCLXI. ex nundinis Francofurtensibus vernis huiusce anni didicimus.

119. Scopus auctoris fuit in hoc libro ut ad convincendos etiam eos, qui revelatæ veritati nihil deferunt, omnes Christiani dogmatis, tam divinæ in se, quàm communicatæ homini in verbo æterno Dei naturæ articulos à naturali veritate non esse absonos, immo naturalibus non incongruè confirmari posse argumentis ostenderet. Quod quidem arduum ac durum quibusdam visum, mollire conatus fuit laudatus suprâ Michael de Montagne, nobilis eques Petragoricus: qui in Gallico libro *Les essais*, hoc est, *specimina*, nuncupato, inigne sui experimentum eruditibus omnibus dedit, non *Theologiam* solum ipsam Gallicè vertens, sed in versione Rothomagi MDCIII. & iterum MDCXLI. in 8.º edita pretium operæ factum ostendens, scripto vulgari lingua ac sapius edito, Raymundi Sebundii, sive *Theologiæ huius naturalis* ab eo relictæ *Apologetico*: quod Italis communicavit unà cum *Saggi* libro altero, Marcus Ginammi Venetiis anno MDCXXXIII. publicatum.

120. Sciebat autem vir clarissimus, ac tandem nostræ Ecclesiæ iugalis, Hugo Grotius, cum *De veritate religionis Christianæ* commentaretur, *excoluisse hanc materiam philosophica subtilitate Remundum Sebundum, dialogorum varietate Ludovicum Vivem, maximâ autem tum eruditione tum facundia, memoriâ aliàs indignum, Philippum Mornæum.* Excellit quidem erudita & nervosa brevitate commentarius hic Grotianus: qua de re alios qui noti sunt collegit, censuram unicuique adiiciens, heterodoxus quoque ipse, attamen doctus, Ioan. Hoornbeck *De conversione Indorum*
&

& *Gentilium* lib. 2. cap. 2. qui tamen Raymundum ait magis laudem acuminis quam soliditatis promeritum fuisse. Diversum à Theologia opus, & quasi Theologiæ compendium, in dialogisticam formam redactum, alius liber est,

121. II. *De natura hominis, seu Viola animæ, formâ dialogi inter Raymundum Sebundium artium, medicinæ atque sacræ theologiæ professorem eximium, & Dominicum Semivverbium De hominis natura, propter quem omnia facta sunt tractans, ad cognoscendum se, Deum, & homines*, editus Toleti anno MD. in 4.º sequenti etiam Coloniae apud Henricum Quentel eadem formâ.

122. Crederem ab alio quovis factum hoc dialogisticum Theologiæ compendium cultiori stilo, quàm Theologia est, à Dominico scilicet isto dialogista. Nec retardat, quòd initio operis eidem auctori duo hæc attribui videantur. Potuit enim hoc velamento compendiator uti, ut Raymundum posterioris huius libri auctorem credulis facilius persuaderet. Dominicus ibi ait: *Hesternò serò cum essem in gymnasio Tolosano post varias quæstiones explicitas auctori illic à narrantibus iis diebus, quibus pro communi utilitate absens fui, mirabilem te omnibus coram disputationem habuisse, quâ sanctiorem utilioremve nemo se unquam asserit audisse; tantæque fuisse virtutis, ut non ullum ullatenus arbitremur hominem, neque spem habere salutis, qui eâ non fuerit à vitis ad iustitiam permutatus*. Raymundus. *Multum mihi homines tribuunt, sed ipsi viderint qua id faciunt ratione. Ego fructum ingenii mei Domino dicavi. Dominicus. Iustissime id facis. Sed obsecro te (hac enim causâ tam manè in tuum hunc agrum festinus descendi), ut quæ illic à te disputata sunt scriptis coram exhibeas*. Raymundus. *Scripta est, fateor, disputatio illa. Sed hei mihi! Dominice. Aurelius Sulpicius amicus noster, iam fermè mensis est, librum illum, ut sibi describeret asportavit. Quid igitur tibi nunc faciam? Dominicus. Numquid tu me vacuum patieris abire? numquid ideo sine doctrina es, aut industriam omnem perdidisti, quia liber ille à te dimissus est? Raymundus. Sed quid tibi vis faciam? Dominicus. Certè ut videam; aperi mihi lumen ingenii tui, & illam sapientiam, qua librum illum Dei munere condidisti, rursus, quæso, mihi clemens aperias, &c. Et infra.*

(1) Hunc Raymundum in Bibliotheca Escorialensi non reperi. Terna Theologiæ Eiusdem naturalis exempla habentur in Regis Galliarum, Part. III. pag. 376. *cod. 3133. & duob. seqq.* à quibus anti-

Raymundus. *En pareo libens votis tuis & trium dierum disputationi me promptum exhibeo. Dum igitur materiam à fundamentis exordior, tu diligenter aspicio, & sapienter interrogato.*

123. His tamen nihil moveor à præmissa coniectura, maximè cum Thiremius huius operis non meminerit; & Valerius Andreas Taxander in *Bibliotheca Belgica* mihi auctor, post coniectationem hanc nostram, visus sit, Petrum Auratum Artesium ord. Prædicatorum ex Theologia Sebundi concinnasse operis *Viola animæ* à se inscriptæ sex priores dialogos; septimus enim aliunde fuit desumptus, atque inter Mariam Virginem & Dominicum ipsum formatus. Hoc opus Hispanè loquitur operâ Antonii Ares Taurensis ex ordine Minorum, *Dialogos de la naturaleza del hombre* inscriptum, & Matriti anno MDCXVI. in 4.º editum. Nostro tamen attribuit is præter laudatam theologiam,

124. III. *Quæstionum disputatarum librum unum* (1).

125. Anno huius seculi tricesimo quarto scripta iussu D. Roderici Alphonfi Pimentelii Beneventani Comitum *Historia* quædam generalis *Hispanicarum rerum* vulgaris linguæ, auctorem præferens EMMA-NUELEM quendam RODRIGUEZ DE SEVILLA; pertingensque ab origine ipsa nostræ gentis ad Alphonsum usque Legionis Regem huius nominis quintum, qui sagittâ percussus in Vicensi obsidione obiit, apud Prudentium Sandovalium Tudensem ac postea Pampilonensem Episcopum, olim fuit, ut ex mentione eius non semel ab eo facta constat; at nunc est Matriti, quum hæc scribimus, penes amicum nostrum D. Ioannem Lucam Cortesium, sæpe à nobis nec unquam sine elogio laudatum. Porrò hic me certiore fecit de scripturæ antiquitate, huius ævi, quo compilatum opus fuit, æqualis; pluraque ibi esse planè singularia; deesse tamen in principio tria quatuorve capita, & in medio totidem chartæ folia.

126. Admonuit me itidem historiæ huic adiungi aliam existimatam eiusdem auctoris, *De la conquista de Tierra santa*, sive de expeditionibus sacris in Palæstinam Godefridi Bullionæi, & aliorum: quo libro chorographia Syriæ, & Ægypti, morumque & religionis illarum gentium notitia continetur.

Sed

quius anno Christi MCCCCXXXIV. inceptum, & MCCCCXXXVI. absolutum in eodem dicitur. In aliis per Europam MStorum. Bibliothecis non rara occurrunt.

En las Notas à los Obispor pag. 177. & 187. inque eodem volumine pag. 321. ubi de rebus agit Comitis Ferdin. Gonzalez, laudans ibi: *La historia del Sevillano, que à mas de CCC. años que se escribió.*

127. Sed postquam hæc scripseramus, fidem D. Ioannis Lucae fecuti, codicem contrectavimus, in cuius fine, hoc est voluminis folio 180 rubro scriptum exstat: *De como se acabò este libro, quien fue el que lo mandò hacer, e qual fue el escribano que lo escribio, e en qual lugar, e à quantos dias, e en que año.* Quibus subiiciuntur alia hæc atramento communi expressa: *Esta primera parte desta Chronica de España acabò Manuel Rodriguez de Sevilla por mandado del señor Conde de Benavente D. Rodrigo Alphonso Pimentel: la qual acabò en la dicha villa de Benavente à 15. dias de Marzo del nacimiento de nuestro señor Jesu Christo de MCDXXXIV. estando en la dicha villa el dicho señor Conde, e D. Juan su hijo, à los quales dèxe Dios vivir por muchos años y buenos.* Pertinet, uti diximus, usque ad mortem Alphonfi V. & annum MV.

128. Hoc autem in eodem volumine consequitur *La estoria de Jerusalem abreviada*: cuius caput primum sic inscribitur: *Capitulo primo que fabla en como nuestro señor Dios dispuso la tierra santa por diversos azotes y contrarios acaecimientos que en ella vinieron.* Mutilum opus & sine auctoris nota. Quod totum exprimere volumus, nondum certi cuiusnam nomen sit, Scriptorisne an exscriptoris, Emmanuel Rodriguez de Sevilla, quem clausula ista quam adduximus scribam vocat; nisi ætate ista, pro eo qui invenit & auctor scriptionis erat, *Escribano* dictum fuerit.

129. Ante annum obierat Romæ LUPUS DE OLMEDO Hispalensis natalibus, Instituto autem vitæ Hieronymianus sodalis, Guadalupensis domûs ob miraculosam Deiparæ Virginis imaginem, quæ in ea colitur & magna pietate à populis frequentatur, affatim notæ: ex eo scilicet ordine, quem sub nuncupatione Eremitarum S. Hieronymi Gregorius XI. anno MCCCLXXIII. Hispanis quibusdam institutoribus, præscribens iis observandam S. Augustini regulam, confirmaverat.

130. Huic magnâ iniuriâ quidam cum nomen, tum stirpem mutasse deprehenduntur. *Lupum de Oliveto* (*Ulmeto* dicere debuere Latinè Hispanum cognomen designaturi) Ioannes Eifensgreinius^z, Franciscus Tarafa^a, Antonius Possevinus^b, Marianus Victorius^c, & alii vocant. Adiungitque Eifensgreinius, errori errorem cumulans, & Possevinus deinceps, S. Vincentii Ferrerii fratrem eum germanum fuisse: qui fortè audierat de Bonifacio Ferrerio Carthusiano eius verè fratre, & pro isto Lupum nostrum habuit. Hic cum stu-

dio legum civilium & canonicarum Perusiæ in Italia olim addictus, iurisque civilis doctor creatus, huius ordinis sacramentum dixisset: post alia munera urgentibus meritis ad summam ordinis sui præfecturam, anno ut creditur MCDXXI. fuit promotus. Quo tempore concepit animo, ut pius erat & vitæ strictioris cupidus, si verè monachalem, quam professus fuit pater Hieronymus, vivendi formam pro Eremitarum Instituto à quo denominari hæctenus maluerant, sodalibus ut amplecterentur, persuaderi posset: congruentius illis Hieronymianorum appellationem postmodum adaptandam, rigoroseque magis, atque ut tanti parentis deceret filios, vivendum.

132. Eo consilio Romam cum eorum quibusdam profectus, tentavit frustra huc ceteros pertrahere: qui cum nihil in haud ita diu à Sede Apostolica confirmato religioso vivendi genere reformatione dignum existimarent: spurium eius filium, ac verè matri lupum potius quàm reformatorem vociferabantur, animi inconstantiâ, non verò pietatis stimulo ad id negotii actum. Qualis (*cumque*) tamen revera Lupus existimatione Hispanorum fuerit sodalium, certè Martinus V. Pontifex hominem doctrinæ religiosarumque virtutum nomine olim sibi (ut aiunt) notum atque in pretio habitum benignissimè excepit, & unicè carum habuit. Quinimmo approbato eius consilio, monasterium ei & aliis qui novo Instituto nomen dare vellent, sancti Alexii in monte Aventino habitandum concessit; eumque ibi & quocumque alibi recipiendorum monachorum Præfectum Generalem creavit.

133. Hinc in Hispaniam semel atque iterum eum rediisse Scriptor Vitæ inferius laudandus refert, quod alii temerè negant. Certè in Hispania novum hoc Institutum radices egit, quod ab eodem Lupo præfente procuratum simile vero est: cum scilicet remoto ab Hispalensis honore Pontificatus viro sui temporis illustri D. Didaco de Añaya Maldonato, Lupus ipse à Martino V. Papa sacrorum eius Ecclesiæ administrator fuit circa annum sæculi xxix. eò destinatus: quod eum gessisse munus triennio saltem sequenti, usque ad xxxii. ex tabulario cœnobii S. Isidori iuxta urbem Hispalim, ibique asservatis rei monumentis, constare aiunt^d. Quo quidem tempore cœnobiis aliis novi Instituti ditissimum hocce S. Isidori accessit, à quo nova propago vulgò nomen *Isidorianorum* apud nos sortita fuit^e; mansè-

Ec re-

^d Iosephus de Siguenza lib. 3. *Hist. Ord. S. Hieron.* cap. 7. D. Franciscus Vergara in histor. D. Didaci Añaya, & Collegii S. Bartholomæi c. 11. pag. 41. Corrigendus in eo quòd anno MCDXXI. (erratum forsan pro MCDXXXI.) hanc deputationem adscripserit.

^e Iosephus de Siguenza lib. 3. cap. 8.

^z In *Catal. Test. veritatis.*
^a *De Regibus Hisp.* in Ioanne II.

^b In *Apparatu.*

^c In editione oper. S. Hieronymi tomo 4. pag. 351. editionis Lugdunensis. an. MDXXX.

reque monachi ab eremitis separati, usque dum sesqui-sæculo transacto res ad pristinum statum reversa est, ac dissipata Hieronymianorum Hispanorum divisio: de qua re latè agit Iosephus Seguntinus in historia huius ordinis, Ioannes Mariana lib. 20. cap. 15. & Silvester Marulus in *Oceano religionum* lib. 5. Garibay lib. 16. cap. 16.

134. Romæ tandem post ampliatam in Italia sacram familiam, earumque virtutum, quas plantationi suæ tot curis & molestiis exantlatis conatus fuit inserere, continua documenta exhibita: diem vidit extremum in eadem S. Alexii sacra domo, ante maiorem aram sepultus, cum hac circum eius imaginem lapide excisam inscriptione: *Hic iacet reverendus in Christo pater frater Lupus de Olmeto, natione Hispanus, resuscitator, & reformator, ac primus Generalis Præpositus ordinis monachorum eremitarum S. Hieronymi, Priorque huius monasterii: qui obiit tertia die Aprilis anno Dom. MCDXXXIII. Pontificatus dom. Eugenii Papæ IV. anno tertio (1).* Vitam Latinè scripsit D. Pius Rubeus Placentinus, eiusdem ordinis Generalis aliquando Præfectus, quæ edita est Novocomi unà cum *Floribus S. Hieronymi*, quorum iam meminimus; necnon Italicè ab eodem conversa in Ioannis Petri Crescentii *Præsidio Romano* lib. 1. ^f qui duo Philippi Bergomensis ^e elogium adducunt.

135. *Virum undecumque doctissimum, vitæ & morum sanctitate clarum, philosophum insignem, nec ulli theologorum secundum, eloquentiæ vi pollentem, ac diviniæ gratiæ nervis validum* vocat Eifensgreinius: *divinarum Scripturarum eruditissimum* Franciscus Tarafa & Iacobus Philippus Bergomensis; & quod caput est Martinus V. in quodam diplomate ^h multipliciter eum *apud se religionis zelo, vitæ munditiâ, & literarum scientiâ commendatum* asseverat. Multa de eo Iosephus Seguntinus *Historiæ ordinis S. Hieronymi* vulgaris linguæ Hispanæ lib. 3. cap. 1. 5. 6. 7. & seqq.

136. Ad hoc undique magis stabilendum vivendi iuxta Hieronymi normam propositum, omnia quæ Lupus consignavit literis, respiciunt opera: nempe in primis

I. *Flores S. Patris Hieronymi*, ex eius scriptis decerpti in centonis formam; adeò tamen appositè congruenterque in unum

connexi, ut non aliter fuisse Hieronymum ipsum existimaverit Marianus Victorius, vir doctissimus atque operum Maximi Ecclesiæ doctoris annotator egregius: Inter hæc enim iam diu editur ⁱ horum *Florum collectio sub Regula monachorum S. Hieronymi, ex scriptis eiusdem per Lupum de Olmeto collectæ* nomine: unà cum *Bulla approbationis Martini Papæ V.* Verè enim eo consilio hic liber compilatus fuit à Lupo, ut Hieronymiani monachi non aliam quàm S. Hieronymi monachi regulam profiterentur, quod iis Martinus concessit, pro S. Augustini alia quam sequebantur ad eum diem, hanc substituens ^k. Ms. quidem is liber existat in Vaticana Bibliotheca, & in Basileensi, Spizelio teste ^l. Prodiitque post editiones dictorum Hieronymi operum eiusdem Pii Rubei curâ Novocomi apud Ioan. Angelum Turatum MDCXXI. in 8.º quadraginta & uno capitibus constans: quorum aliqua Pius ipse, quæ deesse videbantur, adiecit, eadem industriâ excerptoris usus.

137. Ægrè tamen ferunt aliqui, & inter eos Ioannes Petrus Crescentius, vir admodum eruditus, in *Præsidio suo Romano* ^m, abiudicari hanc regulam Doctori maximo, quæ tamquam illius aliquot ab hinc sæculis habita fuit, etiam Pontificum Romanorum existimatione. Sed cum apertissimè è fragmentis contrarium constet hinc atque illinc ab excerptore desumptio, antiquitatis tantum hoc præiudicio nihil detinemur, ne suum cuique tribuamus; præsertim cum ex statim adducenda Lupi *Responsione ad obtreçtatores* sese eius regulæ compilatorem fateatur. Consule sîs Francisci Bivarii *De veteri monachatu* lib. 4. cap. 4. §. 1. huius regulæ censuram, & confirmaberis, lector, ut pro hac parte stes. Simul enim in eodem Pii Rubei volumine, Lupi eiusdem habemus

138. II. *Responsionem obtreçtatoribus novæ regulæ factam*, quæ incipit: *Invidis respondendum* &c. quibus subiecit alienis operibus proprium Rubeus: *Venerabilis viri Lupi de Olmeto Hispanensis congregationis monachorum S. Hieronymi olim instauratoris ac Præpositi Generalis perpetui Vitam*. Sed quia lex sibi dicta in *Floribus* sive *Regula* verbis tantum Hieronymi loquendi, ulteriorem quamcumque divagationem respuebat, adiunxit Lupus Pontificia usus auctoritate

III. *Sta-*

(1) Vidimus, ac non semel, descripsimusque ad annum MDCCLV; atque Lupi effigiem, ut potuimus, eiusque sepulcrum cum coronidibus Gothici saporis

adumbravimus. Existat in Ephemeridibus nostris Romanis MS. T. II. pag. 177.

ⁱ In edit. Lugdun. an. MDXXX. vol. 4. pag. 351. & aliis.

^k Dicta Bulla xxvii. Aug. MDCXXIV. apud Rubeum cap. 15.

^l In *Sacris Biblioth. illustr. arcanis relictis* pag. 4.

^m Lib. 1. n. 146. pag. 74.

^f *Præsidio Romano, de vero della militia Ecclesiastica.* Placentiæ MDCXLVIII. in fol. pag. 407.
^e Ad ann. MCDXXVIII.

^h xvii. Aug. MDCXXIV. apud Rubeum in *Vita Lupi* cap. 9.

139. III. *Statuta cum suis declarationibus*, ad usum eorundem sodalium, quæ incipiunt: *Venerabilibus & discretis viris &c.* & promulgata fuisse nona die Maii anni MCDXXIX. idem Rubeus ex tabulis domesticis cap. 17. *Vitæ Lupi* annotat.

140. IV. *Ordinarium*, hoc est ita inscriptum triginta capitum librum, teste eodem Rubeoⁿ, qui & sequentia subnectit

141. V. *Doctrinam testamenti S. Patris Hieronymi*, xxv. capitibus, atque item

142. VI. *Epilogum S. Hieronymi*. Unaque

143. VII. *Vitam S. Hieronymi*, Martino V. & sacro Cardinalium collegio nuncupatam. Hæc in prima huius S. Doctoris operum editione *cuidam devoto & eius operum studioso*, tacito auctoris nomine, adscripta legitur. Sed eam Lupi esse, advocatâ in rem eâ quam diximus nuncupatione, cuius se ipse auctorem prodit, Rubeus comprobat^o. Eaque usus videtur Marianus Victorius fuisse, *cum ab ea quam ipsemet operibus S. Hieronymi adiecit* (Rubeus ait), *haud distare videatur. Quod si deinceps* (prosequitur) *Cardinalis Baronius eius non meminerit in annotationibus ad Martyrologium Romanum, ut in Annalibus Ecclesiasticis: id in causa fuit quod illi eamet incognita prorsus fuit. Quæ enim tomo nono dictorum operum legitur, quamque Baronius ipse reprobavit: diversa omnino ab hac est, quam præfatus vir Lupus ex allegatis operibus primus conscripsit.* Tradidit quoque in manus domesticis suis Lupus ipse

144. VIII. *De Sanctis*, ac de tempore sermonum, seu homiliarum à se elaboratarum volumen, ut legimus in *Supplemento Chronicorum Bergomensis*, & apud eundem Rubeum^p: qui & advertit multum *Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

ta alia sub eiusdem nomine mss. circumferri, præsertim verò quæ grandi uno volumine comprehensa sequuntur, videlicet fragmentum in clericum, cui titulus hic appositus legitur:

145. IX. *Castigatio S. Lupi ad clericum monendum.*

146. X. *Vitæ patrum sive adhortationes contra octo principalia vitia.*

147. XI. *Sententiæ patrum.*

148. XII. *Adhortationes sive homilie ad perfectam vitæ rationem*: in quorum calce legitur: *Liber S. Columbani de Bobio*. Servatur autem volumen in bibliotheca Ambrosiana Mediolani. Ibi & aliud extare *Commentaria* continens in *Isaiam prophetam* Rubeus item ait; licet istud, non, uti paulò ante adlata, originale existimetur, cum præsertim nuperrimè transcriptum sit. Ex quo & factum reor ut in eius fine legatur. Laus Deo, B. Virgini, & B. Francisco, cuius regulam fortè profitebatur transcriptor. Libri huiusce titulus est:

149. *Frater Lupus in Isaiam prophetam*; ac pro certo habet non alium esse huius auctorem; cum nusquam (ait) in quolibet *Ecclesiasticorum Scriptorum catalogo Frater Lupus ab hoc alius occurrat*. Planè deceptus fuit Rubeus; cum horum commentariorum verus auctor fuerit Alphonsus Lupus ordinis Capuccinorum; constetque ex Frederici Borromæi S. R. E. Cardinalis, Mediolanensisque antistitis aureo libro *De sacris oratoribus*, Alphonsi, quem in paucis concionatorem laudat, hunc librum sese in ea bibliotheca à se constructa, unicum tanti viri monumentum, reposuisse. Quod in altera bibliothecæ huius parte de eo loquentes, annotavimus (1).

Ec2

Lu-

(1) Exstant huius Lupi in Bibliotheca Escorialensi *Lit. F. Plut. IV. n. 15.* (T. I. p. 519.): *Regula Monachorum Instituti Sancti Hieronymi sumpta ex veris atque authenticis dictis eximii Doctoris de institutione & directione spiritualis vitæ Monachorum*, sub Anonymi titulo; atque ITEM in eodem codice sub expresso Lupi nomine, & cum adiuncto: *Præpositi Generalis Ordinis Sancti Hieronymi: Statuta & declarationes Ordinis Monachorum Eremitarum eiusdem Sancti Doctoris*, præmissa Martini V. Bulla ac delegatione ad eadem Statuta conficienda, Data Gallicani Prænestinæ Diocesis IV. Idus Augusti Pontificatus anno VII. (Christi MCCCCXXIV.) edita & publicata. ITEM, ibidem: *B. Eusebii (olim B. Hieronymi Discipuli) Epistola ad Damasum Portuensem Episcopum & Theodorum Rom. Senatorem: De doctrina Monachorum in obitu Sancti Hieronymi & per eum tradita: quæ cum Statutis præcedentibus publicata fuit Romæ per eundem FRATREM LUPUM in Mo-*

*nasterio SS. Bonifacii & Alexii in monte Aventino die ix. Maii MCCCCXXIX. Pontificatus Martini V. XII.º præsentibus Fratris Ioanne de Marinonibus Priore Monasterii Sancti Petri ad Vincula: Clemente de Portugallia Vicario Monasterii SS. Bonifacii & Alexii: Alexio de Turrégano: Ioanne de Segovia, & Ioanne de Wachtendonck presbyteris monachis professis dicti Ordinis monachorum Eremitarum Sancti Hieronymi per Michelinum Pardze Clericum Traiectensem Notarium. ITEM Fratris Lupi de Olmedo: Ordinarium Ordinis Monachorum Eremitarum Sancti Hieronymi. Codex membranaceus forma octava ad quadram figuram accedente, circa annum MCCCCXL. scriptus in quo nonnulla inducta sunt atque erasa, adiectaque de novo alia. In Bibliotheca Regis Galliarum *Part. III. pag. 308. cod. 2640. EIVSDEM: Flores Sancti Hieronymi.* In Vaticana apud Montfauconium *Biblioth. Bibl. pag. 111. col. 2. lit. B. EIVSDEM: Vita Sancti Hieronymi.**

ⁿ Cap. 17.

^o Dist. cap. 17.

^p Cap. 18.

150. Lupus autem aurem vellit nobis, ut alium Scriptorem ei æqualem & adversarium in eo negotio reformationis, de quo dictum fuit, subiungamus, PONCIUM nempe sive SIMONEM PONCIUM (vulgò, ut credimus, *Pons*) Tarraconensem quendam: non quidem eiusdem familiæ, ut persuasum fuit non nemini; sed medicum, quod professus munus est in eo, quem scripsit *Apologetico libro*, seu defensione veteris Instituti Hieronymianorum Hispaniæ adversus præsentem Lupi reformationem. Hunc editum reperies ad calcem *Chronici* huiusmet ordinis Latini Petri de la Vega. Meminit auctoris Iosephus Seguntinus lib. 3. *Historiæ* eiusdem ordinis cap. 18.

* Sylvestro Marulo in *Occano Religionum* quem Pius Rubens in *Vitæ Lupi* c. 3. laudat.

151. Sequens annus quartus supra tricesimum sustulit literarum magnum quendam alumnum, nec minus studiorum laude quàm utrimque à Regibus derivato sanguine in paucis clarum: HENRICUM DE ARAGONIA intelligo, quem MARCHIONEM DE VILLENA compellare vulgus solet, Aragonensium ex masculino, Castellæ autem Regum ex sequioris sexus latere familiis oriundum. Parentes enim habuit Petrum & Ioannam Henrici II. Castellæ Regis filiam notham. Petrus autem ex Alphonso extra matrimonium natus, qui Alphonso Villenæ Marchio, Comes Dianii & Ripacurtiæ, & postea Dux Gaudiæ, primusque Castellæ Comestabilis, filius idem Petri Aragoniæ Infantis, nepos Iacobi II. Regis fuit, Suritâ lib. 14. cap. 22. *Annalium Aragoniæ*, & Salazario Mendoza lib. 3. *De dignitatibus Castellæ & Legionis* cap. 20. necnon & Ferdinando Perezio Guzmano in *Historia Ioannis Regis II.* & in libro *Similitudinum*, sive elogiorum ad calcem eiusposito, rei auctoribus.

152. Fato quodam huic familiæ Castellæ regnum improsperum accidit. Nam Alphonso Comestabilis munere ab Henrici III. tutoribus, ac iure quidem spoliatus dicitur; noster autem Henricus, cum à Ioanne II. Rege Comitatum *de Cangas* ac *de Tineo* in Asturibus obtinuisset; eique mox, ut magister Militiæ S. Mariæ de Calatrava deligeretur, renuntiasset: à militibus ipsis depositus magistratu quoque decidit, soloque ornatus *Iniestæ* oppidi Toparchæ titulo, eò loci se contulit: revocata ad se coniuge Maria Albornoza plurimum oppidorum domina, quam olim, ut ordinis religiosi præfectum ageret, cœnobio cuidam monialium non abnuentem incluserat: de quo videnda Ioannis Regis historiæ, quam diximus, 4. & 248. capita.

153. Sed neque concorditer unquam vixere. Quippe qui Henricus à puero totus libris & studiis deditus, non solum exercitia militiæ atque omnes nobilium hominum proprias artes, sed & curam rei domesticæ, & quicquid eum à philosophiæ studiis & contemplatione rerum naturalium avertere posset, omnino sprevit. At sibi nonnullis artibus interdictis famam (nec ausim dicere veram, an falsam) suscitavit, non astrologiæ dumtaxat quâ vana existimatur, sed & superstitiosis aliis, quovis catholico, immo principe viro indignis, ex somniis nempe, sternutationibus, aliisque huiusmodi futura prædicendi operam dedisse. Quare à temporis sui Regibus & proceribus non eo loco fuit aut pretio habitus, quo aliàs oportuit regiæ profapiæ ac singularis doctrinæ hominem apud omnes mortalium ordinis planè censerî. Atque ivisse dicitur quasi in proverbium, plus cælestium quàm terrenarum, plus inutilium quam utilium ac necessariarum rerum assecutum studio suo Henricum fuisse.

154. Itaque *amissas opes, atque amplissimos honores ablatos, iniuriamque fortune honestis (vel saltem studiosis) solatiis ad extremam senectutem toleravit* (quæ Ioannis Marianæ verba sunt lib. 21. cap. 7.) podagrâ, chiragrâque gravatus; neque etiam post mortem iniuriæ & ignominia speciem quandam evitare potuit. Librariam enim supellectilem, quâ divite & electa vivus fuit usus, Regis præcepto, vir doctus quidem atque ei valde carus, Lupus Barrientus Dominicanus Henrici principis præceptor, lustrandam suscepit; ex eaque plusquam centum volumina, quasi damnatæ lectionis essent, Vulcano tradidit, publicè ut aiunt comburenda. Quod quidem iudicium approbantes Ferdinandus Perez de Guzman in *Historia Ioannis Regis* cap. 248. & in *Elogio*, Lupumque ipsum adducens Pincianus infra; alii improbantes alii ex æqualibus variè referunt.

155. Ferdinandus certè quidam Gomezus, Ioannis medicus, in quadam ad Ioannem Menam, clarissimum poetam & historicum data epistola facetè admodum rem totam uti facta fuit enarrat: quem piaculum esset alio quàm suo sermone loquentem hoc loco sistere. *No le bastò à D. Henrique de Villena su saber para no morir se (epistolâ inquit 66.) ni tampoco le bastò ser tio del Rey, para no ser llamado por encantador. Ha venido al Rey el tanto de su muerte, e la conclusion que os puedo dar es, que asaz D. Henrique era sabio de lo que à los otros*

* Petrus Carrillo historicus, quo utitur Surita lib. 14. cap. 22.

cum-

cumplia, e nada supo en lo que le cumplia à él. Dos carretas son cargadas de los libros que dexò, que al Rey le han traido. E porque diz que son magicos, e de artes no cumplideras de leer, el Rey mandò que à la posada de Fr. Lope de Barrientos fuesen llevados. E Fr. Lope, que mas se curò de andar del principe que de ser revisor de nigromancias, fizo quemar mas de cien libros: que no los vio él mas que el Rey de Marruecos, ni mas los entiende que el Dean de Ciudad-Rodrigo; que son muchos los que en este tiempo se fan dotos, haciendo à otros insipientes e magos; e peores, que se fazan beatos haciendo à otros nigromantes. Tan solo este denuesto no habia gustado del hado este bueno e manifico señor. Muchos otros libros de valia quedaron à Fr. Lope, que no seran quemados, ni tornados. Si vuestra merced me manda una epistola para mostrar al Rey, para que yo pida à su señoria algunos libros de los de D. Henrique para vos, sacaremos de pecado la anima de Fray Lope, e la anima de D. Henrique haurá gloria, que no sea su heredero aquel, que le hà metido en fama de bruxo e nigromante. Nuestro señor &c.

156. Hæc tota epistola Ferdinandi Gomezii non iniucunda, neque iudicii forsitan expers; nam & Ioannes de Mena summis quibusque laudibus Henricum extollit his versibus:

*Aquel que tu vès estar contemplando
En el movimiento de tantas estrellas,
La fuerza, la orden, la obra de aquellas,
Que mide los cursos de como y de quando:
Y orvo noticia filosofando
Del morvedor y los commovidos,
De huego, de rayos, de son, de tronidos
Y supo las causas del mundo velando:*

*Aquel claro padre, aquel dulce fuente,
Aquel que en el Castaño monte resuena,
Es D. Enrique señor de Villena,
Honra de España y del siglo presente.
O inclito sabio, autor muy scyente!
Otra y aun otra vegada yo lloro,
Porque Castilla perdió tal tesoro
No conocido delante la gente.*

*Perdió los tus libros sin ser conocidos;
Y como en exequias te fueron ya luego:
Unos metidos al arido fuego,
Y otros sin orden no bien repartidos.
Cierto en Athenas los libros fingidos
Que de Protogoras se reprobaron,
Con ceremonia mayor se quemaron,
Quando al Senado le fueron leidos.*

(1) Qui plura de his desideret, adeat Ferdinandum Nonnium Pincianum *Comment. ad Ioann. de Mena Cant.* 128. editionis Salmant. 1505. fol. 70. live

157. Ad quem tamen poeta locum Ferdinandus Pincianus vir summus adducit quædam Lupi huius Barrienti verba ex libro quem *De divinatione ac eius speciebus*, sub idem tempus hac occasione, & ut factum excusaret, ut Ioannes Mariana libri 21. cap. 7. ait, scriptum Ioanni eidem Regi nuncupavit; cuiusque dum de auctore mentionem intrâ habebimus, notitia suum fortietur locum. Hic ait *Rafel* librum, sic inscriptum ab angeli nomine qui Adami cuidam filio eum dictavit, invocationes bonorum angelorum ad benefaciendum, malorumque ad malefaciendum continentem, se Regis idssu igni cum aliis tradidisse; at quidem invitum: quippe qui existimaret Lupus huiusmodi libros servari apud fidos quosque oportere, quibus aliquando uti ad religionem tuendam, & idololatrias ac necromantas redarguendos, æquum & expediens foret (1).

158. Nihilominus tamen ignorat nemo fatum huic simile accidisse olim magnis viris, ac literis innocuis (extra tamen communem aliorum usum & captum positus) instructis: quos magiæ & quarumcumque indignarum artium insimulare sua eorum atas non dubitavit. Præstò sunt Rogerii Baroni Angli Minoritæ, qui obiit MCCLXXXIV. ac Thomæ Bungeri eiusdem nationis & Instituti apud Wadingum *De Scriptoribus Franciscanis* differentem: Ioannis Trithemii *Steganographiæ* auctoris, cuius autographum Fredericus II. elector Palatinus, quasi incantatoriis artibus plenum, comburi fecit, defensi à Sigismundo abbate monasterii Seon in Bavaria, & à Ioanne Caramuele Episcopo Viglevanensi, amico nostro: Gerberti quoque, in Pontificatu Silvestri dicti, & aliorum passim exempla. Exstat quidem Gabrielis Naudæi, viri famâ clari, libellus de his, quibus immeritò magiæ crimen omnibus sæculis fuit imputatum, Gallicè scriptus.

159. Certè ad nos usque derivavit fama non multum Henrico favens, quasi fututa prædixerit, aliaque moriens vana in mandatis reliquerit, quæ nos inter aniles fabulas & otiosorum cantilenas reputamus. Staturâ brevi sed crassus fuit, colore autem vultus albedine & rubore misto: neque ciborum neque Veneris parcus, acumine poetico nulli sui temporis secundus, atque historiarum valdè gnarus, mul-

Antuerpiensis Ioann. Steelfii 1552. pag. 289. Franciscum Sanctium Broensem, nostratesque Ioannis Menæ interpretes.

multiplici vir doctrinâ, atque idiomatum variorum cognitione præstans, Guzmani testimonio. Matrivi obiit quinquagenarius xv. die Decembris MCDXXXIV. (corrigenda enim editio Hispalensis est anni MDXLIII. quæ habet xxiv.) & in coenobio Franciscanorum ad lævam aræ maximæ sepulturam accepit.

⁵ Rades de Andradâ in *Hist. Ordinis S. Jacobi*, atque item Caro de Torres in eadem. Surita lib. 10. *Annal.* cap. 54. & lib. 14. c. 22. Alphonsus de Madrid archidiaconus de Alcôr. in *Hist. Palentina* ms. Garibay lib. 16. cap. 24.

160. Plena sunt rerum nostrarum commentaria⁵ Henrici mentione Villenæ Marchionis. Præstat autem Ioannis Mariana è libri 19. cap. 8. verba subnectere, quia de operibus ab eo relictis, & iam dicendis, non tacet: *Petrus ad Alubarro tam ceciderat, eius Henrici pater, cui à Villena cognomentum fuit: eruditionis huic tantum studium, ut magica etiam sacra, carminaque calluisse fama sit. Exstant ingenii monumenta, in quibus multa reconditaque eruditio est, elegantia parum, quippe affectata, sed horrida, & cum Hispana lingua Latinam miscentis.* Idem ferè de studiis eius cap. 7. lib. 21. quæ quidem eximia sed innocua existimavit Marinæus Siculus in Henrici elogio lib. 7. *præstantissimum eum vocans in mathematicis, & liberalibus disciplinis, astrorumque cognitione, & secretis naturæ, per quæ sæpe futura prædiceret.* Idem ait permulta eum de rebus cælestibus egregia opera posteris reliquisse. Quorum nos velut è naufragio quodam tabulas colligemus.

161. Liber *De los trabajos de Hercules* inscriptus, carmine, ut credimus, Burgis prodiit ex Ioannis de Burgis officina anno MCDXCIX. scriptus ab auctore, ut ibidem dicitur ad preces Petri Pardi Catalani equitis. Utitur eo Ferdinandus Mexia in *Nobiliario* suo, Henricum ex hoc opere laudans lib. 1. cap. 73 (1).

162. *De rebus philosophicis & moralibus* existat alius codex bene antiquus varia opera continens ms. in folio in bibliotheca quæ fuit Excellent. Comitum Villum-

(1) Existat in Bibliotheca Escorialensi, *Lit. I. Plut. II. n. 6.* (T. III. p. 253.) hoc titulo: *Los XII. trabajos de Hercules, adiectis allegoriis moralibus earumque declarationibus: ad Petrum Pardum Equitem Valentinum*, in codice, maiori ex parte chartaceo, sæculo XV. non multum adulto, ut videtur, exarato. Editus penes me non carmine, ut Noster existimavit, sed prorsâ oratione, Burgis apud Ioannem de Burgos 8. die Augusti anno 1499. fol.

(2) Meminit huius operis *Del Gay saber*, sive *De la Gaya ciencia* ab Henrico de Aragonia editi, D. Thomas Antonius Sanchez sæpius à nobis laudatus *T. I. Syll. Poem. Hisp. ant. ann. sesquimill. in not. ad Epist. March. Sant-Julian. n. 8. pag. 5.* quo loco & nn. seqq. de *Gaya scientiæ* Consistorio sive collegio, Tolosæ ad annum MCCCXXIV. erecto, deque eiusdem auctoribus, legibus, itatoribus (*Mantenedores*) atque aliis è Iosepho Merveli-

brofani Castellæ præsidis, nunc autem Excellentissimæ coniugis ex pretiosiori manuscriptorum codicum parte.

163. Diversum ab hoc, an eundem cum eo, habuit olim D. Franciscus de Quevedo Villegas vir clarissimus, ut ipse refert in præfatione ad Ludovici Legionensis Augustiniani carmina, varia Henrici opera continentem: in quibus quoddam erat *De la Gaya ciencia*, hoc est *De poetica arte*, ut Quevedus interpretatur, inscriptum. Ego autem Gallicum, seu mavis Provinciale (Galli enim non suum agnoscunt) vocabulum hoc Rhetoricæ artis existimo; cum Guilielmus Catel in *Occitanie historia* Gallica lib. 3. collegii cuiusdam meminerit, in quo docebatur hæc ars; idque ex regeſto quodam constare ait, cuius hic Gallicus titulus: *Registre des deliberations faites au college intitule: De la science de Rhetorique, autrement: De la Gaye science, fondée en Tolose par Dame Clemence, le quel registre commence en l'an MDXIII.* Quibus ille adiungit laudes Noguerosis cuiusdam Gaixæ scientiæ, uti appellat, doctoris, quem ante multos annos variorum carminum librum edidisse ait.

164. Sed Ioannes Franciscus Andreas Ustarrozius, vir eruditus & Aragoniæ chronographus, in notationibus huius regni Regum^u admonuit apud se esse Henrici nostri: *Del arte de trovar*, hoc est, *De arte versificandi*, ut vocat, discursum (2).

165. *Henricus de Villena sobre Virgilio*, sive huius tituli volumen, in bibliotheca Toletanæ Ecclesiæ pluteo 17. num. 32. servatur, ex meo eius catalogo exactissimè transcripto. *Glossas sobre Virgilio* vocat, Villenatem Henricum laudans, Ferdinandus Mexia in *Nobiliario* suo lib. 2. cap. 1. 19. & 27. Nescio autem de quonam (diversone?) Henrici eiusdem libro intelligam fuisse olim (quod alicubi

no *Histor. Poeseos Gall.* Antonio Bastero *Crusc. Provenzal.* Marchione Sant-Julianensi in *Prol. proverb.* Hieronymo Surita *Ann. Arag. ad ann. 1398.* Milloto *Hist. des Troubadours* & aliis, docte & copiose agit; atque iis adiungi possent nostras Ludovicus de Averçò in opere *Torcymány*, sive *Interpres*, vernacule inscripto (Hisp. *Trugimán*) quode superius egimus; & *Guillelmus Molinerius*, ab eo laudatus in *Libro Flors del Gay saber*: quod vocabulum non ad Rhetoricen sive ad Oratoriam, ut Noster hoc loco existimabat, sed ad metricen rhythmicenque seu versificandi artem pertinere constat: eamque propterea Lemovicenses *Art de trovar* sive *inveniendi*, Hispanice *De hallâr d'encontrar*, appositè appellarunt. Poetæ enim *inventores* dicuntur ac sunt; *trobar* autem sive *trovar*, quali *strophare* Gr. *σποσιῶν*, quod Latinis *vertere* & *σποσῆν verso*, *versus* &c.

bi legi) penes Didacum Colmenares, ac deinde ad Comitem de Ribadavia pervenisse (1).

CAPUT IV.

IOANNES POLEMAR, sive PALOMAR, archidiaconus Barcinonensis, qui Basileensi Concilio interfuit. Scripta eius contra Bohemorum errores: De procuranda decisione pro sententia immaculatae conceptionis Deiparae Virginis, & alia. IOANNES DE SEGOVIA, eiusdem Concilii clarum lumen, circa quem errores quorundam notantur. Viri docti ex Hispania qui huic Concilio magna cum auctoritate interfuerunt. Segorviensis laudes ex Aenea Sylvio. Cardinalatus eius & Casarensis Episcopatus, demumque secessus in quodam monasterio. Ioannis Pineda Iesuitae doctissimi lapsus. S. Antonini Florentini Archiepiscopi alius. Insignes famae sanctitatis viros huic Concilio, & illius ei parti, quae

(1) Exstant in Regia Bibliotheca Matritensi terni priores Virgilianae Aeneidos libri ab Henrico de Aragonia Hispanico iure donati, prorsum oratione, cum amplissimo eorundem commentario, recentis manu, sed ex antiquo saeculi XV. codice, ut in istis legitur, descripti. Senos item priores prorsum quoque oratione, absque commentario tamen, in Sanctae Metropolitanae Hispanensis Ecclesiae Bibliotheca superstites describi, atque in praedictam Regiam Matritensem inferri curavit D. Thomas Antonius Sanchez interventu D. Didaci Alexandri de Galvez Bibliothecae Hispanensis Ecclesiae Praefecti.

Exstat praeterea in Bibliotheca Escorialensi, Lit. f. Plut. IV. n. 1. (T. I. p. 509) Henrici de Aragonia liber Hispanico sermone inscriptus: *Del arte del cortar del cuchillo*, pro dapibus scilicet in Regia aut Procerum mensis dividendis, rogatu Sancti cuiusdam de Járava Regi a secessit, quod hodie munus Itali *Scalchum*, nostrates *Trinchante* appellant, confectus; atque ut in audio nuperrime Matritensibus typis evulgatus.

ADDENDI AB ANNO MCCCXXX. AC DEinceps vsqve AD ANNUM CIRCITER MCCCXXX.

HVC referri posse existimo Fratrem Ioannem de Tahuste à Sacro Mercenariorum Instituto, Episcopum primum Oscensem, mox, ab anno scilicet MCCCXX. ad XXVII. Segobricensem atque Albarracensem, auctorem *Constitutionum Synodaliū Segobricae XXV. Aprilis MCCCXXVII.* editarum, teste Vinc. Ximeno *Biblioth. Valent. T. I. pag. 34.* ITEM D. Franciscum Aguilonem (Aguilo) Equitem Valentium Episcopum Segobricensem, qui anno MCCCXXVIII. die XVIII. Octobris *Constitutiones Synodales* edidit, teste Vinc. Ximeno *Biblioth. Valent. T. I. pag. 35. col. 1.* ITEM Arnaldum de Stanyól Carmelitanum, cuius in Escorialensi Bibliotheca Lit. r. Plut. I. n. 8. (T. II. p. 613.) exstat Lemolina versio operis: *De Regimine Principum*, hoc titulo: *Lo libre del Regiment dels Princes*, fet è compilat per Frare Egidi Romà del Ordre des Freres Ermitans de Sent Agost, declarat è explanat per Frare Arnau Stanyól del Ordre de Santa Maria del Munt del Carme, à

schismatica audit, consensum commodasse. Segorviensis scripta, Concordantiae biblicae vocum indeclinabilium: De actis Concilii Basileensis: De immaculata Virginis Deiparae conceptione (cui adversatus fuit Ioannes de Turrecremata): De mittendo gladio spiritus adversus Saracenos, cum Alcoranum Latine converteri procurasset: cuius operis adhuc inediti synopses capitum damus. IOANNES DE CASANOVA, qui scripsit De potestate Papae supra Concilium. ANDREAS DE ESCOBAR Benedictinus Megarensis Episcopus.

166. BASILEENSI Concilio generali, quod maxima rerum Ecclesiasticarum agitatione partim catholicum, partim schismaticum totos undecim annos sub Eugenio Papa IV. anno MCDXXXI usque ad MCDXLII. duravit, tres, inter plures, aliis clariores, Ioannes de Turrec-

*cre- instancia del molt alt e magnific Princep lo Senyor Infant En Jaume Comte D'Urgel e Vexcomte D'Ager, in codice chartaceo circa ann. MCCCXXX. exarato. Abest ab Anonymi Bibliotheca Carmelitana Aureliana edita MDCCLII.... ITEM Bernardum Gavi, qui sub idem tempus Raymundi Lulli *Artem de memoria, sive Artis memorativae librum* è Latina in linguam Provinciale Lemovicentium translulisse, fusoque commentario explanasse dicitur, in Regia Bibliotheca Taurinensi inter *Codd. Lat. cod. MLXV. T. II. pag. 350. col. 1.* ITEM Gomesum Lusitanum Ulisiponensem (diversum à cognomine Ordinis Minorum) qui cum *Monachi Benedictini cucullum induisset Patavii anno 1413.* (inquit Ioann. Dom. Mantii *Addit. ad Fabric. med. & inf. T. III. p. 74. col. 2.*) deinde transiit Florentiam, eiusque Abbatiae regimen tradente Nicolao Guasco eiusdem Abbate Commendatario suscepit, tenuitque annis duobus supra viginti: In tabulario Abbatiae Florentinae plures eius literae exstant, tum: PROTESTATIO CONTRA BARTHOLOMÆUM DOMINICI. Item: CAPITULA PRO REFORMATIONE MONASTERII SANCTI DOMNINI. Hæc loco citato Manlius... ITEM Petrum Rodriguez de Lena Tabellionem, cuius est liber inscriptus: *Defensa del passo honroso que defendió Suero de Quiñones cerca de la puente de Orbigo á seis leguas de la Ciudad de Leon è tres de la de Astorga: en que juraron nueve Cavalleros Castellanos con otros nueve Aragoneses año de 1434.* In Bibliotheca Escorialensi Lit. f. Plut. III. sub. n. 19. (T. I. p. 492.) Matriti 1784. editus in Sylloge Chronicorum Hispaniae, curante Cl. Iosepho Michaele de Flores Regiae Academiae Historiae Matritensis socio, atque à Secretis perpetuo, nunc iam cum hæc scribimus Regio criminibus vindicandis XII. viro. ITEM Anonymum Archiepiscopum Toletanum (Ioannem scilicet de Contreras): cuius in Regis Galliarum Bibliotheca, *Part. III. pag. 123. cod. 1472. n. 4. exstat: Tradatus Archiepiscopi Toletani super discordia populi in facto schismatis.* ITEM Rodericum (de Narvaez) Episcopum Giennensem, auctorem: *Voti Benedicto XIII. (Lunæ) facti ut se Pontificatu abdicet pro bono pacis Ecclesiae.* In eadem Regia Bibliotheca, *Part. III. pag. 125. cod. 1479. n. 6.**

cremata, Polemar, & de Segovia, Hispani doctores, interfuerunt. De horum primo alias dicemus; duo reliqui hoc simul capite describendi sunt IOANNES POLEMAR, sive PALOMAR*, archidiaconus Ecclesiæ Barcinonensis, & Catalonia, Eugenii IV. Papæ capellanus, & S. Palatii auditor (ita, qui nunc *Auditor Sacre Rotæ*, tunc temporis audiebant) Decretorum doctor gymnasii Viennensis, in laudato Basileensis urbis Concilio tum dignitate, tum doctrinæ existimatione valde conspicuum sese præstitit. *Dte enim Iovis decimâ nonâ Iulii de anno Domini MCDXXXI.* (principium Concilii habet) applicuerunt Basile domini scilicet Ioannes Polemar capellanus summi Pontificis, & auditor sacri palatii; & magister Ioannes de Ragusio doctor in theologia Parisiensis, Procurator generalis ordinis Prædicatorum, delegati ad præsidendum Concilio à domino Iuliano (Cæsario) Cardinali S. Angeli Legato Apostolico &c.

167. Idem refert Iulianus ipse Cardinalis ad Eugenium epistolâ quadam recenter publicatâ: quod scilicet, cum in Bohemiam exercitum adversus Hussitas ducturus esset, ne Concilii res interim omitteretur, hos duos suo loco deputaverit. Corrigendum tamen ibi est Ioannis cognomen, quod minus rectè *Pilombar* fuit editum. Constat verò ex actis eiusdem Basileensis Concilii^a, Bohemis invitatis ad Ecclesiasticam unionem in amplissimo congressu isto de articulis secum controversis disputantibus, singulos designatos Concilii patres tam theologiæ, quam canonum doctores, qui articulo cuique proposito ac propugnato, Fidei regulam, aut saltem Ecclesiæ totius consensum antiquissimum rationibus suis vallatum opponeret.

168. Quod quidem exsecutus fuit anno MCDXXXIII. Ioannes Polemarus, ex iis unus, cuius, ut de civili dominio clericorum cui Bohemi obnitebantur differeret, partes fuere: tribus diebus strenuè doctèque Petri Payne^b Angli, qui per triduum quoque ipse auditus fuerat, argumenta evertens, atque rem totam explicans. Oratio, seu disputatio hæc cum titulo *Responsionis ad quartum articulum Bohemorum de temporalitate Ecclesiæ, sive quod licet Ecclesiæ habere temporalia*, edita primùm Ingolstadii anno MDCIII. fuit ex mss. codicibus ab Henrico Canisio *Antiq. lectio.* quarto volumine, atque inde in recentioribus Conciliorum editionibus^c.

169. Absoluta disputatione visum est patribus opportunum destinare in Bohemiam Legatos, qui cum gentis illius cœ-

tu Pragæ coacto Concilii nomine coram agerent, ut controversiæ finis imponeretur. Venit inter hos Pragam Polemarus: qui post Episcopos duos, Constantiensem in Normannia & Augustensem, primus in actis laudatur ante alios non Episcopos; ipseque aliorum nomine orationem ad Bohemos habuit, ut ex Ioanne Cochleæ lib. 6. *De historia Hussitarum* constat. *Venimus (inter alia dixit) ad vos, ambasciatores numero decem pro parte S. Concilii, quorum tres sunt de Francia, quinque verò sunt Teutonici; unus Episcopus Augustensis, & reliqui de diversis partibus. Ego verò inter omnes minimus de partibus Hispaniæ regni Aragoniæ, civitate Barcinonensi, adhuc per quadraginta sex dietas distante &c.*

170. Cumque Bohemi hoc patrum officio unionisque desiderio tractabiliores facti, quatuor articulorum declarationem peterent; eaque petitio ad Concilium remissa fuisset; in mandatis habuere Polemarus & alii tres ex Legatis, Basileensium patrum mentem, & quam postulaverant articulorum declarationem, iis significare: cuius rei gestæ seriem (ait idem Cochleæ lib. 7.) nemo melius explicat, quam orator Concilii Ioannes de Polemar Hispanus, in ea oratione, cuius initium est: *Magister scimus quia verax es: quam in secundo suo in Bohemiam adventu Pragæ habuit ad Bohemos. Meminit idem nostri Ioannis alibi^d. Qui quidem præterea scripsit libellum ad Sigismundum Imperatorem ante Concilium Basileense inscriptum *De procuranda decisione piæ sententiæ asserentis B. Virginem conceptam fuisse sine macula.**

171. Cuius rei auctor est, ut aiunt, Ioannes Ludovicus de Schonleben^e ab Hippolito Marraccio Congregationis clericorum regularium matris Dei, nostro quondam Romæ, dum viveret, amico, viro utique pio, totque Marianorum monumentorum cumulatore indefesso in *Bibliothecæ Marianæ* quadam *appendice*^f laudatus. Scripsit etiam ad Ioannem abbatem monasterii Scotorum ordinis S. Benedicti Viennensis *De abstinentia carniū* insignem tractatum, uti appellat Trithemius, cuius initium est: *Surgunt in iudicio filii.* A quo & eidem tribuuntur sermones, & quæstiones, aliaque multa sibi nondum comperta, quæ in gymnasio Viennensi scripsit Sigismundi Imperatoris tempore. Quem utique doctoris *Decretorum insignis, tamque in divinis scripturis, quam in secularibus literis notabiliter docti, ingenio subtilis, sermone scholastici, vitæque & conversatione præclari* laudibus ornat. Similiterque Eisen-

* Ita vocat Andreas Bosch Catalanus, civis suos Scriptores laudans in *Summario dels titols de honor de Catalunya* lib. 3. cap. 13. & Hier. Surita lib. 14. cap. 40.

† Ita habent editiones Parisienses ann. MDCXXXVI. & ultima ann. MDCLXXII. & Panvinius in *Epit. Pontif. & Cardinalium in Eugenio IV.*

^a In *Historia Pragmat. sanctionis* parte 2. pag. 825.

^b In editione ultima Parisiensi ann. MDCLXXII. & seqq.

^c Alias *Rayne.*

^d In ultima Paris. laudata tom. 12. columnâ 1354.

^e Lib. 8.

^f Lib. 4. orbis votorum §. 14.

^g Non max editionis Romæ anni MDCXLVII. sed alterius posterioris.

greinius Sermonum meminit non minus doctè quàm eleganter ad populum habitorum : quem & plura alia proficua Ecclesiæ Dei posteritatis ait memoriæ consecrâsse (1).

172. Alter Hispanus huiusmet Basileensis Concilii decus maximum IOANNES fuit ; sive à patria , sive proprio gentis cognomine , SEGOVIENSIS vulgò nuncupatus cuius res inter nos & in propria patria obscuræ , in hoc autem amplissimo Ecclesiæ totius conventu clarissimæ in paucis fuere. Planè hominis fama invitavit ætate nostra quosdam familiarum nobilium Segoviæ urbis illustratores , ut alius ei quæ de Contreras audit , alius ei quæ de Segovia Ioannem adscriberent. Non rectè autem Ioannem de Villavitirosa , & archidiaconum Ovetensem cognominavit Ciaconius in *Vitis Pontificum* ; cum nonnisi archidiaconus de Villavitirosa , quæ dignitas est in Ovetensi Ecclesia , non ab stirpe sic appellatus fuerit. Quo munere ornatum ostendunt acta ipsa Concilii Basileensis sessione

Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.

(1) De Ioanne Palomario nollem qui meo dudum hæserat animo scrupulum non pilam exponere , virisque doctis eventilandum siltere. Etenim cum à puero in patriæ Academia non in scholarium modo , sed & in Magistrorum colloquiis , ac sæpius inaudissem , Basileensi Concilio interfuisse virum eximium nostratem , cui Palomarii vel à maiorum traduce , vel potius ab oppido Valentini regni non ignobili Palomâr dicto in Valle Albaydensi in quo natales hausisse potuit , cognomen inditum fuisset : mirabar ego quidem alitum de eo siltere Bibliographos nostros Ortinum , Rodrigueziun , Ximenun. Ubi autem primum ad hanc Bibliothecæ Hispanicæ partem deveni , in qua de se Ipse de regno Aragoniæ , ac de civitate Barcinonensi ad Pragam Bohemiæ urbem atque ad Basileense Concilium venisse affirmat : omnem iamdiu de Valentina eiusdem patriæ cogitationem abieci. Sed quid si Barcinonensem se à sacerdotio , longoque ea in urbe incolatu appellet , potius quam à natali solo ? Viderint cives nostri , quorum res agitur ; mihi hæc vel indicasse sat est. Verum illud tamen affirmare interea possum , Palomarii cognomen Valentinis nostris minime peregrinum esse ; immo & vicum Valentiniæ urbis quem pii atque optimi parentes ab anno minimum 1680. incoluerunt (in quo & paternæ , iuris nunc mei , ædes , in quibus & ipsi diem suum obierunt & ego cum fratribus meis in lucem editus fui , sitæ sunt) hodie indigenis De Palomâr dici : quod ego nomen è conspicuo aliquo Palomariæ gentis viro qui olim eundem vicum incoluerit , mutuatum fuisse conicio ; cum proximos eisdem De En Sèndra , De Valeriola , Dels Exàrchis , De En Còll , ob eandem causam nomenclaturam sortitos fuisse videam. Atque hæc parègi loco ; Palomarii scripta quod attinet , in Regis Galliarum Bibliotheca hæc reperi : *Magistri Ioannis Palomar scriptum contra Basileense Concilium*. Part. III. pag. 112. cod. 1442... Item : *Schedula per Ioannem de Palomar oblata in generali congregatione (Concilii Basileensis) anno MCCCCXXXVII. adversus Cardinalem Arelatensem*. Part. III. pag. 135. cod.

38. §. 3. & Æneas Sylvius lib. 2. de eiusdem Concilii gestis *

173. Corrigendos quoque monemus ; Franciscum Tarafam , qui Ioannem Segobricensem ; fortè ut Segobricæ urbi Valentini regni adscriberet , vocare maluit : Onuphrium Panvinium , & Genebrardum , qui unius literæ inversione Segonium pro Segovio , quomodo eum Æneas Sylvius vocare amat , aut ipsi , aut operæ posuerunt. Sororium suum (sive de fororis viro , sive de fratre aut fratris filio intelligas) Didacum Ferdinandi de Ubeda ipse alicubi laudat ^m. Canonicus autem Toletanus audit in editionis *De conceptione operis* titulo , quod mihi non aliunde notum est (2). Natum quidem anno sæculari fuisse MCD. historico Segoviensis urbis minimè credo ; cum alicubi recordetur is proelii cum Turcis infeliciter suis diebus , ut ait , commissi , quo captus fuit Ioannes Burgundiæ Dux : quod quidem proelium anno superioris sæculi sexto supra nonagesimum contigisse auctores produnt ⁿ.

Ff

Do-

1502... Item : *Eiusdem Oppositiones & responsio ad positionem Magistri Ioannis de Rokezana coram Patribus sacri Concilii Basileensis* Part. III. pag. 137. cod. 1506... atque ibidem num. 8. *Eiusdem positio super possessionibus bonorum temporalium ab Ecclesia*. Et num. 9. *Eiusdem replicæ & responsiones pro veritate ad rationes Magistri Petri Anglici de Secta Orphanorum factas contra temporalitatem terræ Ecclesiasticorum*... Item : *Eiusdem Responsiones ad ea quæ dixerant Sacerdotes Bohemorum hac secunda vice qua accesserunt ad sacrum generale Basileense Concilium* Part. III. pag. 137. cod. 1507... In Vaticana autem Comitibus olim Palatini ad Rhenum Lit. S. num. 596. pag. 265. *Ioannis de Palomar Sermones in Concilio Basileensi*. Item : *Sermo de Septuagesima*... Apud Gesnerum in *EO* : *De abstinentia carniun. Ad Ioannem Abbatem Monasterii Scotorum Ordinis S. Benedicti Viennensis*... Apud Martenium Coll. vet. Script. & mon. T. VIII. pag. 353. *Invocatio Divini auxilii præambula ad positionem De possessione rerum temporalium ab Ecclesia per Dominum Ioannem de Polemar Decretorum Doctorem , Auditorem Cardinalis Sancti Angeli contra Magistrum Petrum Anglicum Oratorem Bohemorum habita in præsentia Concilii Basileensis* (exstat & apud Labbeum T. XII. p. 1363.) Item apud Martenium T. VIII. pag. 515. *Pulchra positio pro temporalitate & iurisdictione Ecclesiæ ; & defensio eiusdem venerandi Doctoris Decretorum Ioannis Palomar Auditoris Rmi. in Christo Patris Domini Cardinalis Sancti Angeli*. Et pag. 596. *Anno Domini 1433. in Praga 3. mensis Iunii Dominus Ioannes de Palomar fecit relationem eorum quæ habuit in commissis ex parte Concilii* : Et pag. 717. *Epistola Ioannis Palomar Auditoris & Ambasciatoris Sacri Concilii versus Bohemiam*. Plura forsan apud Fabricium , Canisium , Trithemium.

(2) Eundem illi *Canonici Toletani* titulum tribuunt Regis Galliarum codices 3457. & 4225. Part. III. p. 421. & pag. 564. de quibus mox.

* Errant editiones huius operis ; nam quædam de Ecclesia Metensi , uti & Contelorius in *Cardinal*. at illa quam sequimur , ex *Hist. Pragmaticæ* habet de Ecclesia Ovetensi , quomodo & in Parisiensi ultima Concilio-rum fuit excusum , & apud Panvinium legitur. Retinuit tamen verum Ecclesiæ nomen editio Colonienfis Gymnici an. MDCVI.

¹ De Regibus Hisp. in *Ioanne II.*

^m *Adversus Alcoran*. consider. 4.

ⁿ Vide Marchant in *Flandrie descript.* lib. 3. in *Ioanne Digeonio Burgundiæ Duce.*

² Colmenares in *Historia de Segovia* tit. de *los Escritores*.

³ Memorial, de libro del linage de Segovia nondum publicatum , ut credimus , Pellizerii.

⁴ Tomo 2. editionis Romanæ ultimæ col. 942.

174. Doctor erat Theologus Salmanticensis (1), atque adhuc apud nos morabatur anno huius sæculi tricesimo primo: quo quidem super duobus Fidei nostræ articulis, Trinitate & Incarnatione Christi, disputationem cum Mauro quodam, qui Medinam à Campo dictam Castellæ oppidum, ubi tunc Ioannes II. Rex degebat, Granatensis Regis legatus venerat, se habuisse, comite usum sororio suo quem diximus Iurisperito, eo ipso loco docet; ubi eius meminit.

175. Paulò post indicto Basileæ Concilio, eò se Ioannes contulit Salmanticensis Academiae nomine, & iussu Ioannis II. Regis; & cum post celebratas sessiones quamplures inter Eugenium Pontificem & Conciliares Patres malè convenire coepisset; resque eò perducta esset, ut Concilium falsò existimans iure id posse Papam citaverit, & cessantem citationi deferre, contumacem eum declaraverit: huic primùm sessioni quæ vicesima octava fuit, Calendis Octobris anni MCDXXXVII. celebrata, interfuisse gestæ rei testes in eiusdem Concilii actis referuntur *Venerabiles & circumspècti viri domini, & magistri Ægidius Camineti in medicina Parisiensis, & Ioannes de Segovia in theologia magistri Salmanticensis, almarum universitatum studiorum generalium in dicta sancta synodo Ambasiatores, Guilielmus Kircher &c.*

176. Et quamvis Eugenius literis suis Concilium Ferrariam transferre procuraverit: nihilominus Basileæ eò demum fuit perventum, ut ad Eugenii exauctorationem, & alterius Papæ electionem Concilium procedere non dubitaverit. Quæ electio ut ritè perficeretur, destinari triginta duos ex patribus qui suffragia ferrent, totiusque Concilii vices obirent, placuit. Sed primò tres tantum electi sunt, quorum fuit inde de singulis unum, duos, aut tres alios; deindeque omnibus his hoc modo electis eligendi ceteros usque ad supra dictum triginta duorum numerum facultas data. Ex tribus autem illis, sive, ut appellat Æneas Sylvius P, *Trium-viris*, unus fuit noster Ioannes de Segovia archidiaconus de Villavitirosa in Ecclesia Ovetensi, unà cum Thoma abbate de Dondraina ordinis Cisterciensis, & Thoma de Courcellis canonico Ambianensi, theologi omnes magistri.

177. Ab his utique reliqui omnes sunt electi: quorum è numero ex Hispanis fue-

re (neque extra rem est, quum illustres literis viros celebramus, eorum hic meminisse, qui cum aliis virtute ac meritis existimationeque digni tunc apparuere, quibus de tanta re, hoc est de supremo eligendo ut credebant Ecclesiæ capite, restituendisque Ecclesiæ illibato suo decore & antiqua pace, arbitrium concederetur) ex Episcopis Otto Dertusensis, Georgius Vicensis, & Ludovicus Vifensis in Portugallia: ex monachis Benedictinis Petrus S. Cucufatis in Barcinonensi dioecesi, Antonius Arularum in Elnensi, abbates: ex canonicis cum Ioanne nostro Ovetensi Bernardus de Bosco Ilerdensis, & Raymundus Albioli Turiasonensis Ecclesiarum.

178. Isti vero omnes Episcopi Cardinalatu postmodum fuere à Felice V. tunc ab iis electo remunerati. Otto quidem Dertusanus, cognomento de Moncada: Georgius de Ornis Vicensis: cuius inscripti nomine sermones tres anno MCDXXXVIII. habiti mss. asservantur in bibliotheca Basileensi, Spizelio teste⁹: Ludovicus de Amaral Vifensis, Portugalliæ Regis Legatus, de cuius rebus gestis latè atque eruditè pro more suo Antonius Macedus in *Lusitania* egit *Purpurata*^r. Sed priores duo, quum Felix Eugenio decessit & sublatum schisma fuit, honore spoliati sunt; tertius iam prius obierat. Horum trium & aliorum electorum Hispanorum virtutes Ioannes noster in declaratione eorum quam apud Æneam Sylvium^s patribus fecit, sigillatim enumerat.

179. De Segoviensi nostro ut iam dicamus, maximaque in confesso isto privati hominis existimatione & auctoritate, aliquot colligemus data ei ab Ænea Sylvio, qui tunc à secretis erat patribus & ea quæ vidisset, literis tradidit, summarum laudum testimonia. *Theologiæ peritissimum* primo libro *De gestis Basileensibus* vocat, cum de responsione eius ad Nicolai de Tedeschis, abbatis Panormitani nuncupati, quandam orationem agit^t. Deinde: *Inter tot tamen strepitus (ait^u) turbulentasque vociferationes non defuit spectato & optimo viro Ioanni Segovio ex gymnasio Salmantino theologo audientia; quoniam & illum Conciliares avidi audiebant, quasi ex suis unum; & alii virtutem hominis, summamque bonitatem etiam invitè venerabantur. Tanta est enim virtuti innata auctoritas, ut etiam in hoste colatur; verumque Virgilianum illud in eo fuit:*

Tum

p. 130. & Fabricius med. & inf. T. IV. p. 142. Actaque Concilii Basileensis, ut paulo inferius.

⁹ Basil. Concilii sess. 38. §. 3. Æneas Sylvius lib. 2. *De gestis Concilii Basileensis.*

^r Lib. 2. *De gestis Basile.*

⁹ In sacris Bibliothecar. illustrium arcanis pag. 33.

^r Pag. 169.

^s Lib. 2. De actis Basile.

^t Pag. in edit. Pragmaticæ 766.

^u Pag. 794.

(1) Et hunc *Theologi Salmanticensis* titulum Ioanni tribuit Regis Galliarum codex 1494. III. Part.

*Tum pietate gravem ac meritis, si forte
virum quem*

*Conspexere, silent, arreclisq; auribus
adstant.*

Omnes namque, ut affurrexit Ioannes, silentium tenuerunt. Ille autem postquam desiderari sua verba cognovit, sic exorsus est &c.

180. Initio item libri secundi*, summam scientiam virum appellat; & quum de datis futuro conclavi, in quo eligendus erat iudicio eorum Pontifex, cibariorum legibus refert: Rigidus (ait^r) huiusmodi legum non solum observator, sed custos etiam fuit Ioannes Segovius, qui non aliter violare alienas leges exhorruit, quam suas proprias apud Romanos Arrius Restio: de quo illud memoriale fertur, eum foris, quoad vixit, postea non cenasse, ne testis fieret contemptæ legis, quam ipse bono publico pertulisset. Idem Sylvius, venerabili & doctissimo magistro Ioanni de Segovia theologo excellenti sanctissimi domini nostri Felicis ad dietam Bituricensis oratori direxit epistolam, quâ eum de coronationis Amadei, seu Felicis, Basileæ nono Calendæ Augusti MCDXL. peractæ solennibus certiorum fecit. Atque hæc edita est in eiusdem Pragmaticæ editione post *Gesta Basileensia*, unde etiam liquet missum eum Felicis oratorem ad conventum Bituricæ in Gallia hoc ipso anno habitum hac re super, ut electionis & Concilii res tueretur: in qua legatione comitem certè habuit alterum ex Triumviris Thomam de Courcellis Gallum^r; cuius tamen muneris infelix iis fuit exitus; cum Carolus Rex VII. eò veniens displicere sibi quæ facta fuerant, Eugenioque veteri Papæ adhærere se velle declaraverit. Planè cuncta ferè gravissimi huius negotii sed maximè ambigui, & in quo pro utraque parte & rationes & homines decertabant eximie auctoritatis, momenta Reges eius temporis, pro virili quisque, ad ea quæ utiliora sibi essent, dirigere videbantur.

181. Destinatus quoque fuit earundem partium defensor cum aliis ad conventum Moguntia ab Imperatore indicendum anno MCDXLI. tunc recens creatus à Felice Cardinalis tituli S. Callisti, ut ex Historiæ Basileensis huius Concilii, quæ auctorem habet Augustinum Patricium Senensem, quamque Philippus Labbeus in Parisiensem ultimam Conciliorum editionem contulit, cap. 113. 117. & 118. constat. Cum enim Bituricis adhuc ageret, creatus fuit Ioannes à Felice Cardinalis tituli S. Mariæ Trans-tiberim (Augustino Patricio S. Callisti, uti diximus) die XII. Octobris hoc ipso anno MCDXL. Cui qui-

Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.

dem honori postea renuntiâsse eum compta res est, cum discisso schismate Felix & ipse Pontificatui renuntiavit, & Nicolaum V. tota acclamavit Ecclesia. Ioannes Segoviensis (Ioannes Nauclerus ait^a, qui hoc ipso vixit sæculo) homo Hispanus, moribus & doctrina illustris, qui Amadeo Pontifice Cardinalatus præminentiam acceperat, & deinde unioni consentiens, à Nicolao Pontif. Max. dimisso Cardinalatus titulo, Cæsarensi Ecclesiæ præfectus fuit, monasterio contentus modico.

182. Eadem Aeneas Sylvius vetus amicus in Europa sua, qui cum Amadei renuntiationis in cap. 38. quod *De Sabaudia* inscriptum est, meminisset, nullum alium ex his qui eius electioni se immiscuerunt, quem elogio afficeret, præcipuum habuit, moribus & doctrina illustrem vocans; & qui summos theologiæ præceptores doctrinâ equaret. Iacobus Philippus Bergomensis in *Supplemento*^b, Sabellicus Enneadis 10. lib. 3. Franciscus Tarafa *De regibus Hispaniæ* in *Ioanne II.* & alii. Unde neque Ioanni Pinedæ Iesuitæ doctissimo, qui de Ioannis nostri rebus quicquam ut mox dicemus, elucubravit, in dubium verti debuit, an Cæsaraugustæ fuerit antistes factus, Cæsaream de ista urbe intelligenti. Siquidem Cæsarensis Episcopatum ipsi collatum, aliquem nempe ex his qui ita in partibus infidelium vocantur, prædicti omnes auctores constanter produnt; nec vita solitaria, quam in parvo monasterio, sive, ut ait Tarafa, in altissimorum Hispaniæ montium secessu, sibi elegit, cum Cæsaraugustanis infulis bene conveniunt.

183. Quisnam verò hic locus fuerit; tempusve eius obitus; non ita constat: uti planè certum est in privato isto secessu non inutiliter sibi posterisque, ut paulò post dicemus, eum vixisse, atque sanctè diem suum obiisse. Quibus evincitur falsum ab aliquo fuisse S. Antoninum; dum Ioannem Segoviensem non modò Prædicatorum sodalem credidit, sed & statim ab affectione sua in Purpuratorum senatus patres, vitam sanctum affirmavit. Sed iam ad scripta Collegii hic:

184. I. *Concordantias biblicas vocum indeclinabilium*: quas post antiquiores Hugonis Cardinalis, qui ad id operâ usus dicitur quingentorum monachorum, *Grammaticas*, & S. Antonii Patavini *Morales concordantias*, quod hæc indeclinabilium pars deesset, à nostro elaboratas, in Germaniâ à Petro de Langendorf & Ioanne Frobenio de Hamelburg, præmissâ dedicatione Ioannis Brant ad Ioannem Gey-

Ff 2

ler

^a Chronol. vol. 3. ad ann. MCDXXXIX.

^b Ad ann. MCDLXIX.

* Pag. 807.

^r Pag. 817.

^r Ex *elencho Cardin. Contelarii*, & Auberio, Oldoinus *De vitis Pontif.* ultima editione Ciaconiana.

* Pag. 172.

ler & Keifersperg, editas vidit Ioannes Henricus Hottingerus, ut ipse refert in *Bibliothecarii* sui lib. 1. cap. 5. ° & mss. existare in Basileensis urbis bibliotheca Theophilus monet Spizelius in *sacris bibliothecarum illustrium arcanis detectis* ^a.

* Pag. 21.

185. Meminere quidem operis Xystus Senensis, Alph. Ciaconius, Possevinus, & distinctè magis Michael Angelus de S. Romulo Franciscanus in prologo ad *Concordantias sacrorum biblicorum Hebraicorum* Fr. Marii de Calasio his verbis: *Ioannes de Segovia vir planè doctus, canonicus Toletanus, in Concilio Basileensi, cum ei ante negatam Eugenio obedientiam cura demandaretur cum Græcis disputandi circa processionem Spiritus sancti; & ex Scripturæ Patrumque locutionibus illarum præpositionum per & ex, sensus omnes & acceptiones essent indagandæ, totumque evolveret, & attentius legeret. Biblicum volumen: omnes dictiones indeclinabiles coniunxit, Gualtero Lonau suo sibi adstipulante facellano; easque alphabetario ordine digessit: quibus postea suis locis secundum syllabicam seriem concordantiis declinabilium insertis prædiere auctiores & locupletiores: ut non immeritò ob hoc, aliaque, quæ receperunt augmenta, in editionibus recentioribus Concordantiæ maiores insigniantur. Hæc ille.*

186. Cui Segoviensis operæ nescio quid additum à Gaspare de Zamora Iesuita Hispalensi hoc nostro sæculo fuerit, editis Romæ anno MDCXXVII. *Concordantiis sacrorum Bibliorum, duobus alphabetis: altero dictionum variabilium, invariabilium altero (ut legitur) absolutissimis*. Cui fortè obvenit, ob ignotum Segoviensis antea iam exantlatum laborem, quod olim mihi cum iuvenis in scholastico pulvere adhuc versarer, in colligendis *Pandectarum nominibus*, antequam in Antonii Augustini absolutum huiusce rei commentarium incidissem.

187. II. *De processione Spiritus sancti ex Filio* liber: ad disputandum cum Græcis, cui rei à sancta Synodo Basileensi deputatus fuerat, ut ipse inquit in præfatione operis statim laudandi ad D. Ioannem Cardinalem de Cervantes, cuius familiaris erat: quod ipse loco isto aperitissimè testatum reliquit.

188. III. *De summa auctoritate Episcoporum in universali Concilio*. Ad prædictum Cardinalem directus libervin Concilio Basileensi, & Ioanni de Segovia adscriptus in bibliotheca urbis Basileensis ex-

(2) Frustra hunc codicem in Catalogis nostris Escu-

stat, auctore laudato iam Spizelio *De bibliothecarum arcanis* °; & in Regia Escorialensi mss. librorum (1).

189. IV. *De actibus Concilii* eiusdem *Basileensis* duo volumina eidem nostro Ciaconius tribuit °, sive potius auctores *De vitis Pontificum*. Hoc enim modo, nec aliter tutò allegari possunt, postquam in editione ultima Romana sic Augustinus Oldoinus cum Ciaconianis sua confudit, ut quænam huius, quænam istius sint, nisi collatis prioribus editionibus vix appareat. Habemus huiusce rei potiorem aliis testem Augustinum Patricium Senensem canonicum, qui anno MCDLXXX. Iacobi Amanati seu Piccolominæ Cardinalis Papiensis iussu *Summam Conciliorum Basileensis, Florentini, & aliorum eius temporis*, composuit: quæ hodie iam *Conciliorum Parisinæ ultimæ editionis Labbeanæ volumine* 13. legi potest °. *In huius Summæ capite* 143. *Quæ hætenus (inquit auctor) de rebus gestis Basileensis Synodi perscriptissimus, ex longa historia & maximis duobus codicibus excerptissimus, nihil omnino prætermittentes rerum publicarum, sed summarie omnia atque integra fide sumus profecuti. Hos quidem codices ipsi Basileæ vidimus magnâ diligentia ut Syllabularum libros à civibus servatos: quorum exemplum à reverendissimo domino Cardinali S. Marci, rerum Ecclesiasticarum diligentissimo perscrutatore nuper habuimus. Horum Scriptor & auctor fuerat Ioannes Segoviensis natione Hispanus, qui deinde à Basileensibus Cardinalis S. Callisti est appellatus: vir quidem magno ingenio & multa doctrina præditus; & qui in sua pertinacia usque ad extremum vitæ suæ etiam dissoluta illa multitudine semper permansit. Camerariatus officium gessit. Hæc Patricius.*

190. V. *De immaculata Virginis Deparæ conceptione: sive extensius, Septem allegationes, & totidem arvisamenta pro informatione PP. Concilii Basileensis anno MCDXXXVI. circa sacratissimæ Virginis Mariæ immaculatam conceptionem, eiusque præservationem à peccato originali in primo suo animationis instanti.* Opus hoc Petrus Alva & Astorga Franciscanus ex ms. Ecclesiæ Hispalensis cuius exemplum Matrini reperit, aliisque, ut ipse ait, Gallois, & Belgicis, anno MDCLXIV. in folio apud Balthasarem Vivien. Bruxellis edidit. Duplex quidem opus idem continet, quem descripsimus, titulus. *Allegationes enim ab Arvisamentis series, ac tenor utrorumque distinguit aperitissimè.*

At-

* Pag. 21.

* In Felice V.

* Col. 1488.

Allegationes tantum continet codex Hispanensis, quem è pulvere extractum D. Petri de Castro & Quiñones Archiepiscopi tempore, Ioannes Pineda Societatis Iesu, vir doctissimus, recognovit, notitiaque Ioannis Segoviensis auctoris eruditâ locupletavit. *Arvisamenta* verò Parisiis in Fucana, ut ait, bibliotheca Petrus Alva invenit.

191. Et quidem Segoviensis *Allegationes* has, ut ex proœmio earum constat, in confesso PP. opposuit *Affertionibus* Ioannis de Montenegro S. T. magistri ex ordine Prædicatorum, & Lombardiæ Provincialis, qui contrâ nitebatur. Ioanni verò Segoviensi postmodum anno MCDXXXVII. Ioannes de Turrecremata suum illum *De veritate Conceptionis beatissimæ Virginis tractatum* reposuit: qui editus apud Antonium Bladum anno MDXLVII. Romæ fuit: quod in ipsius tractatus par. 1. c. 8. is admonet, ubi mentionem facit ex adverso locuti Segoviensis, cum *Venerabilis S. Theologiæ professoris & magistri Ioannis de Segovia compatriotæ* sui elogio. In eodem Concilio Basileensi, ut ipse refert in præfatione iam laudata libri *De processione Spiritus sancti* ad Cardinalem suum Io. Cervantesium, plures alios composuit tractatus, publicas fecit plures *Allegationes*, & inter alias *De materia communionis sub utraque vel altera tantum specie*, cum Bohemis disputans.

192. VI. *De mittendo gladio spiritus in Saracenos*. Nempe zelo propagandæ ad Mahometanos etiam Fidei ardens noster in monasterio illo, quo se inclusisse supra diximus, vocatis ex Hispania legis Arabicæ magistris (ut Æneæ Sylvii in *Commentario* suo, quem anno MCDLVIII. scribebat de Europæ statu sub Frederico III. Imperatore, verbis utar) *librum*, quem vocant *Alcoranum*, & in quo *Mahometis pseudo prophetæ non tam mysteria quàm deliramenta continentur*, in nostram linguam de novo convertit; & ineptias eius veris ac vivis rationibus & argumentis explisit. Eadem Naclerus, Bergomensis, Franciscus Tarafa, & Ioannes Eifensgreinius, præter noviores. Hunc autem posuisse titulum operi, quod aliàs *Contra Saracenos tractatum* Alphonsus Spina *Fortalitii* auctor vocat^h, ex eodem libro constat. Nos certè ms. olim vidimus sed aliqua parte mutilum, penes amicum olim, dum viveret atque in Ecclesia Hispanensi Portionarii munere fungeretur, nostrum Martinum Vasquium Siruela, virum eruditissimum: cuius operis capitulum summarium quod integrum est, ne totus labor pereat, infra subiungemus.

193. Prologus ita concipitur: *Præfatio Ioannis de Segovia Casareensis Archiepiscopi summatim quædam explicantis de lege Mahometi, & arvisantis de mittendo gladio spiritus, accendendoque gladio divini amoris in corda Saracencorum, & eorum conversionem in sacramenta catholicæ Fidei, à qua multum retrahit eos iuxta legem suam Christianis falsò imponentes, adoratores esse plurium deorum, quia Patris, Filii, & Spiritus sancti, quos vocant Dei participes, seu socios; ac quòd impossibile est Deum hominem esse. Super his autem describuntur XL. considerationes (in elencho deinde earum describendo, xxxviii. dumtaxat sunt, deesse tamen videtur aliquid) insertis intelligentiis duodecim, De mysterio Trinitatis, & de Incarnationis sacramento, septem advertentiis; annexa illis duodecim expositione primæ partis Symboli Athanasii; & his septem declaratione prævia, quid propriè sit auctoritas.*

194. Sequitur elenchus capitum quæ summam integri operis continent, isque ut ex veteri scriptura, quomodo potuit, translatus.

195. I. *Consideratio*. Quòd per divini verbi expositionem intelligendum sit ad conversionem Saracencorum Episcopis ac doctoribus Fidei catholicæ in ea re existimaturis exemplum doctrinamque exsequentibus eius, quam gentibus insinuandam esse voluit usque ad sæculi consummationem.

196. II. *Consideratio*. Explicat bellorum causas per Saracenos continuandorum semper in Christianos, manente lege Mahometi, id ipsum multifarie, multisque iubente modis.

197. III. *Consideratio*. Pro guerrarum cessatione arvisamentum continet, si videatur ex parte Christianorum persequendum ut per confessionem publicam Fidei, quæ persæpè est de necessitate salutis, defendatur honor Christi, Ecclesiæ, prælatorumque eius in omnem partem, sive boni, aut mali sint, in lege Mahometi turpissimè diffamatorum; & virtualiter omnium Christi fidelium, qui tamquam legis variatores & idololatræ in ea designantur.

198. IV. *Consideratio*. Narratis summarie collationibus nonnullis habitis cum Saraceno quodam ambasiatore Regis Granatæ, notat quòd sit compatiendum cæcitati Saracencorum, ex solo defectu intelligentiæ imponentium Christianis plurium adoratores esse deorum, & negantium Incarnationis mysterium, scilicet, quòd multi eorum attentè audiunt sobriè expositam veritatem.

199. V. *Consideratio*. Quòd non satis esse putatur ad exponendam Fidei catho-

^h Lib. 1. in 4. examine fol. 13.

licæ veritatem Saracenis mitti duodecim viros, ut Apostolos Christi in pauperate; cum pro temporalibus causis ad eos mittantur ambasiata magnificæ; & quod adeptio terre per eos inhabitata vi armorum pluries facta hætenus fuit minimè permanens, à tribus annis id ipsum probante experimento in quam multis enumeratis passagiis Christianorum.

200. VI. Consideratio. Ex effectu ostendit quàm brevi tempore velut infinita multitudine belligerantium exunda verit lex Saracenorum, cuius indulto semper ac magis augetur; & an deceat pietatem Christianæ Fidei illis primum exponere causas bellis; & si, aut quomodo hætenus existit factum.

201. VII. Consideratio. De spe multitudinis convertendæ Saracenorum, eorum lege plurimas quæ inseruntur, affirmante veritates catholicæ Fidei, quantum verò ad mores virtutesque plurimas in Eoangelis contentas persuadente.

202. VIII. Consideratio. Septenario divisis numero erroribus in Alcorano contentis, duos principales exponit de mysterio Trinitatis & Incarnationis; & quare Mahometo non fuit difficile illos introducere sub colore auferendæ idolorum cultura, vexantibus adhuc Ecclesiam erroribus Arianorum & Nestorianorum tunc vigentibus.

203. IX. Errores describit in lege Mahometi contentos quantum ad legem matrimonii, quam vocat castitatem, quamplurimum laxatis habenis pro saturanda libidine.

204. X. Recitat exhortationes, præceptaque multiplicatissima sectæ Mahometi, ut Saraceni pugnas prædāsque semper continuent, indulgentiam concedentis plenariam omnibus interemtis, & interemptoribus Paradisi quoque celsiore promisso gradu præ aliis beneficientibus.

205. XI. Designat mendosas excessivè laudes libri Alcoran, aliosque multos absque nexu contentos errores.

206. XII. Prout in Alcorano describitur, recitat Paradisum ultimamque beatitudinem per Mahometum Saracenis promissam in voluptatibus dumtaxat corporeis, & deliciis consistentem.

207. XIII. Consideratio. Alloquitur prælatos Ecclesiæ, doctoresque catholicæ Fidei, ut subdant tam infinitæ multitudini hominum Christi sanguine redemptorum quorum cæcitas manifestius agnoscitur ex promissa illis beatitudine, latâ portâ, & spatiosa patente via in divinis eloquiis, ad exponendas veritates catholicæ Fidei, errores sectæ Mahometicæ exsufflantes.

208. Sequuntur intelligentiæ duodecim ad exponendum Trinitatis mysterium proximè pertinentes.

209. I. Intelligentia ad exponendum mysterium Trinitatis, quod sicut duplex est locutio oris & cordis, ita duplex est verbum, ad eius esse quatuor conditionibus requisitis.

210. II. Intelligentia. Quia omnis cognitio est per similitudinem rei cognita; quod cognitio ipsa ab specie rei cognita & intellectu procedens, est magis propria similitudo rei cognita, quàm eius species; quodque omne ens intellectuale agnoscit se per suam propriam similitudinem, ac Deus quoque.

211. III. Intelligentia. Quod Verbum Dei ab eo productum seipsum cognoscens est dumtaxat Dei similitudo, non verò creaturarum: quodque non est aliud quàm ipse Deus.

212. IV. Quod licet Verbum Dei idem sit quod Deus, nihilominus quæ est similitudo Dei, imago quoque eius, quod inter Verbum Dei & ipsum Deum necesse est intelligi distinctionem; quia Verbum non à se dicitur, sed ab alio; nec imago aut similitudo est respectu sui, sed alterius.

213. V. Intelligentia. Quia Verbum Dei, quod est imago similitudoque eius, à Deo procedit tamquam vivus à vivente; estque sibi similis omnino, immo id quod ipse Deus; quod igitur processio hæc natiuitas dicitur, Deusque Pater, & Verbum verissimè est filius eius.

214. VI. Intelligentia, explicitè declarans quare non verbum hominis vel angeli, sed Dei Verbum dicitur Filius, eiusdem quoque nature cum Patre, totam divinam substantiam, omnesque divinas habens perfectiones; & quare nullatenus esse aut dici creatura potest, deque stupore Saraceni his auditis.

215. VII. Intelligentia. Quia inter Deum patrem eiusque Verbum infinitus est amor mysticus ab utroque procedens, quod hic amor est Deus Spiritus Sanctus; quodque huiusmodi tres, Deus, Verbum eius, & Amor sint tres personæ coeternæ sibi & coæquales.

216. VIII. Intelligentia, commemorans quædam ex prædictis palam facio, quod necesse est intelligere in Deo tres esse personas impermutabilis ordinis, quodque non plures quàm tres.

217. IX. Intelligentia exemplariter manifestans quamvis singula proprietatum personas divinas constituentium unum idemque omnino sint cum deitate; nihilominus quod suam servant rationem alteri compara-

ta

¹ Sic videtur scriptum abbreviate, ut sensu constet.

ta proprietati, intelligi facit personas inuicem esse distinctas, distinctionem hanc minime impediens immensitate diuina essentia, sed corroborante.

218. X. Intelligentia, explicatione particulari declarans apertius constitutionem distinctionemque personarum diuinarum, & quomodo longissime exsulat ratio compositionis ab eisdem habentibus omnimodam similitudinem, aequalitatem, consubstantialitatem, identitatem, atque circuminseffionem, ut una sit in altera.

219. XI. Intelligentia apertissima demonstrans ratione, quod tres diuinae personae tres Dei esse non possunt, aut tria principia rerum; sed quod sunt una tantum & prima causa, & primum principium.

220. XII. Intelligentia, licet in Filio & Spiritu sancto sit potentia generandi; ac in Spiritu sancto spirandi: quare non potest generari alius Filius, nec spirari alius Spiritus sanctus? & quod licet Deus sit omnipotens, non potest alium facere Deum, quia repugnat Deum esse creatum aut factum.

221. Conclusio duodecima precedentium intelligentiarum exponens docta speculatione descripta in Symbolo Athanasii, quantum ad mysterium Trinitatis, de quo sentitur quadrisario gradu * sp. celsiori.

222. Praefatio in septem advertentias de mysterio humanae redemptionis declarans radicatus differentiam inter auctoritatem & intelligentiam veritatis; & quomodo nisi credatur diuinis verbis, nunquam intelliguntur, verbis autem hominis quod non creditur, nisi primo intelligantur; quodque Saracenis non credentibus auctoribus canonis sacri exponenda sunt mysteria Fidei ratione.

223. Conclusio duodecim intelligentiarum & praeloquium septem animadvertentiarum sequentium.

I. Animadvertentia de sacramento Incarnationis. Ad quem finem homo conditus sit suae conditione naturae monstrante, quod ad percipiendam aeternam beatitudinem debet aeternum summumque semper cognoscere & amare.

224. II. Animadvertentia, quod homo factus est à Deo magna perfectus virtute, ut suae naturae conditione aptior esset beatitudinem adipisci quam ab ea deficere.

225. III. Animadvertentia, quod omnis homo veniens in hunc mundum non est talis qualis primus homo fuit à Deo conditus; sed est in dispositione contraria, ad malum inclinatus magis quam ad bonum.

226. IV. Animadvertentia, quod inclinatio ad malum provenit omnibus homi-

nibus propter peccatum primi parentis Adae iustissime à Deo cum tota sua damnati progenie: ut, quia cum in honore esset non intellexit, iumentis comparatur, legi mentis repugnante lege membrorum.

227. V. Animadvertentia describens quid peccatum, quidve satisfactio sit: declarat seriosius gravitatem cuiusvis damna-bilis culpae, praesertim quae fuit primi parentis, pro qua nec ipse aut quivis filiorum eius satisfacere potuit.

228. VI. Animadvertentia, quod ad satisfactionem pro peccato originali decuit diuinam pietatem supplere impotentiam hominis, & sic Deum fieri hominem, ut satisfaceret qui debuit homo, & qui potuit Deus: Filius utique, non Pater, aut Spiritus sanctus; & quod differens sit confessio mysterii huius per Iudaeos, Christianos, & Saracenos. Subiungitur autem lucida speculatione quod Deus potuit assumere naturam humanam in unitate personae.

229. VII. Animadvertentia, quod sufficiens, immo & superabundans, pretium fuerit redemptionis humanae mors spontanea Filii Dei; & quod permaxima fiducia est Christi fidelibus de assequenda aeterna gloria; quia sibi datus est Filius Dei; quia & eius participant sacramenta; quia observant mandata Dei; & quia tenent apud se omnem integritatem diuinae doctrinae.

230. Regressus ad considerationes priores, de Saracenis specialiter alloquentes.

XIV. Consideratio. Quod gentilibus nulla fuit, estque Iudaeis spes aeternae vitae, praemaxime autem Saracenis diuinam multifarie despicientibus doctrinam, & abiicientibus à se disciplinam Domini.

231. XV. Quod nulla etiam spes est Saracenis diuina mandata non observantibus, sed circa illorum quaedam erroneè sentientibus, dum eorum secta contraria diuinis preceptis quam persaepe & in magnis casibus iubet.

232. XVI. Consideratio nullam spem Saracenis suffragari; quia nulla habentibus sacramenta, specificatis allocutione & confessione in lege Mahometi contentis, deque ieiunii qualitate omni plena sortitae.

233. XVII. Expositio, quid est Iesum dissolvere, ostendit quod supra omnes alias haereses Mahometi Iesum dissolvit, eius deitatem omnino negans, necnon mediatoris officium, quod sibi met tribuit Mahometus, tamquam semen sit Abrahae, in quo benedicendae sunt omnes gentes; & quomodo praeteriens redemptionis mysterium commendat dumtaxat beneficium creationis.

234. XVIII. Quod ut sectatores sui viverent in lege naturae, nec tenerent legem gratiae,

* Ita scriptum, aut super, aut semper, forte.

tiæ, aut scripturæ, profundissimâ nequitia usus astutiâ, Mahometus finxit; datam sibi fuisse quam commendat Abrahæ legem; & quod Abrahæ divina tribuit Scriptura falsò illorum quædam exponens replicatissimè mandat.

235. XIX. Consideratio inserit verba libri Alcorani per Mahometum recitata de lege Abrahæ super aliquibus eorum positis glossis vilificantibus textum.

236. XX. Exponit, quare in legibus humanis prior ad posteriorem trahitur, non autem è converso; utque videatur si ita est in divina lege explicat substantias differentiasque legis naturæ ad legem Scripturæ, & huius ad legem gratiæ sub paucissimis verbis declarat differentias.

237. XXI. Ostendit quàm à recta ratione exsulet ad priorem trahi posteriorem legem Dei; & declarat speculativis exemplis Christum non solvisse sed adimplevisse Moysis legem; quantaque sit cæcitas apud Saracenos utentes circumcissione post eam, quam fatentur, adimpletionem fœderis; & quomodo ex divinis Scripturis probari non potest legem aliquam specialem datam fuisse Abrahæ.

238. XXII. Quod legem Abrahæ observandam Mahometus præcepit, ut solvat Iesum, negans ipsius excellentias, quarum specificantur quædam; quodque præsertim negat redemptionis mysterium, iudiciariamque auctoritatem Christi, cuius invidiâ Saraceni audire nequeunt laudes, quas Christo exhibet Christiana religio, conantur extinguere nomen Christianum.

239. XXIII. Quod laudes de Mahometo scriptæ in libro suo sunt quadrifariam: aliæ personam eius concernentes, aliæ singulariores virtutum actiones; tertie quales de ipso, dum viveret, commune fuit iudicium; & postremò quæ miracula fuit operatus. Duo prima genera primò exponuntur, quibus innotescit qualis fuit spiritus loquens ad eum, permaximè ex tenore multiplicium, quæ illi fecit, iuramentorum.

240. XXIV. Consideratione describitur de vita & actionibus Mahometi: qualiter pervenit ad principatum, & quid de his constat, teste libro suo; deque probatione Mahometo facta per spiritum suum in expugnationibus aliorum, & quomodo illi defecit circa purgationem infamiæ.

241. XXV. Præmittens quomodo sæpè Mahometus affirmat opera naturæ, artisque & fortunæ miracula esse, notificat decem alias excusationes descriptas in libro Alcorani, quare Mahometus non faciebat miracula.

242. XXVI. Designat miracula quæ in libro Alcorani facta narrantur, quadrupli-

ci differentia inter illa sistente; quia aut tantum dicuntur confuse ut intelligentia haberi non possit; aut rationem habent miri seu mirabilis, non verò miraculi; aut dicunt pollicitationem, non autem exhibitionem; aut sunt invisibilia, per homines nusquam visa.

243. XXVII. Recitat miraculum unum de septem dormientibus; quod Mahometi spiritus sibi attribuit fecisse ad probationem resurrectionis futuræ, illud referens, ut moris sui, cum fabulis multis; quod vero nulla fides attribuatur verbis Lebræ subiunguntur dicta quatuor constantia ex eius tenore, & deducitur specialiter, quod spiritus Mahometum alloquens fuit Belzebub, qui ut suum, ita hominum peccata, Deo tribuit, errore hoc in lege Mahometi tamquam pro fide commemorato persæpè.

244. XXVIII. Docta speculatione palam faciens quod fuit peccatum Luciferi, causam refert quare ex lege Mahometi tantopere spiritus eius visus est negare Filii beatissimæ Virginis deitatem ab ipso Lucifero concupitam permaximè: quantum verum distet Iudicii dies multipliciter primò varians; tandem Mahometus exhortatur patienter indurare, quia eius spatium est quantum quinquaginta millia annorum.

245. XXIX. Inquirens facti causas, quare Mahometi secta tam in brevissimo tempore convaluit, utrum ratione legis fuerit principatus Saracenorum, siue è converso: ostendit ex auctoritate Mahometi totam ipsam pendere legem in his sistente verbis duobus, quod Deus est unus, & quod Mahometus est nuntius eius; quodque in collationibus utrimque habendis per Christianos agendum est ut Saracenis probatio omnis incumbat Mahometum Dei fuisse prophetam.

246. XXX. Consideratio commemorat viginti & unam rationes, quæ pro magna parte haberi possunt ex lege Mahometi. Quare secta eius acceptata fuit, accepitque, & accipit in dies multiplicationem, quarum ultimæ septem, ut quibusdam videri possit, pungunt magis.

247. XXXI. Consideratio explicat seridè responsum primarum quatuordecim rationum, notificans qualitatem dogmatis Mahometi; & quomodo bona ex gratiæ opera absque recta Fide non valent; quodque manifestè reperitur acceptio personarum in lege Mahometi, peccata, quamvis minima¹, aliis verò suis cultoribus etiam maxima, non imputante.

248. XXXII. Consideratio respondet, quatuor ex septem rationibus ultimis allegatis, quare secta Mahometi continuò mansit in maiori propagatione; & quod magna dignum est

¹ Immo peccata, quamvis minima aliis, suis verò cultoribus etiam maxima &c.

est admiratione quomodo id sit factum absque gloria martyrii Christianorum inter rationes alias, quia putatum est non conurari^m (legem: contrariari) doctrinæ Evangelicæ, quam præ ceteris Saraceni odio habent; & quare non est apud eos multitudo librorum divini aut iuris humani, aliaque multa referantur.

249. XXXIII. Consideratio ad tres ultimas respondet quæstiones. Quoniam verò maior est victoria Saracenorum, quò maior illis succedit victoriarum prosperitas, opportunè illis subveniendum esse. Et quòd terrore belli vix aut nunquam infidelium sit conversio, sed exhortatione doctrinaque: super quo narrantur exempla ex libris Regum, & de Bohemis tempore nostro. Item specificantur multe rationes quare ab initio per Ecclesiam nonⁿ tam fuit diligentia pro secta Mahometi reducenda, sive extirpanda tamquam hæresi.

250. XXXIV. Consideratio epilogationem addendo designat modos quatuor, quibus cogitari potest de conversione Saracenorum, vel aliàs de subversione^o sectæ Mahometicæ: explicans minùs convenire duos primos; vel nulla interveniente diligentia Christi fidelium, expectando à Deo fieri miraculum, vel mittendo prædicatores, nullo consensu habito illorum.

251. XXXV. Consideratio de via belli tertia pertractat, si gladio anathematis sunt feriendi Saraceni, specificatis constitutionibus quatuor, à quibus excludit sententia excommunicationis. De responsione ad bellorum causas eos morventes in Christianos pluribus parte hac se offerentibus. Quodque Mahometus ut placeret Arabibus, præcepit, velut essent à Deo, prædas, quibus ab initio intenderrunt, & hoc probatur.

252. XXXVI. Consideratio multifaria ratione arguit Saracenos adoratores esse principis mundi huius, cuius nuntius fuit Mahometus, si non confiteantur alium esse creatorem mundi, alium eorum legislatorem. Explicantur autem XII. in quibus vera religio consistere nequit, & quomodo Belzebub quando peccavit ab initio, phantasma proprium arbitratus fuit esse Deum.

253. XXXVII. Consideratio prosequitur quartum membrum, quòd opportunum sit per modum tractandæ pacis intendere ad conversionem Saracenorum, severitati parcendo ob multitudinem eorum, ignorantiamque ipsorum instruendo, & sic notitiâ veritatis uniendo animos, violenta pace nunquam firma manente. Cùm verò eadem sint principia essendi & conservandi, quamvis hoc Mahometi Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.

(1) De hac Petri potius Magistri Toletani quam Roberti Ketenenfis Latina Alcorani ex Arabico versione, dictum latè, supra Lib. VII. cap. V. n. 95.

secta non servat, quod decet religionem Christianam, uti originem accepit per verbum Dei vivi, sic semetipsam continuare, & sibi met subdere orbis nationes, talibus armis sibi concessis.

254. XXXVIII. Consideratio, quia per Dei verbum generantur filii eius, abiiciendos fore Saracenos ex hac permaxima dignitate, ex cuius declaratione intueri possunt felicitatem eis promissam non esse veram; & quòd intelligendo participes, sicut lex accipit eorum, Christiani non sunt reputandi increduli. Respondeturque ad rationes legis eorum, negantes Deum habere filium, Christianis secundùm intellectum eorum etiam negantibus Deum non assumpsisse personam hominis.

255. Defunt, ut videtur, summaria duarum Considerationum, tricesimæ nonæ & quadragesimæ, si error non est in numero isto in capite seu præfatione operis assignato.

256. Circa hanc, de qua suprâ diximus, Alcorani conversionem ex Arabico in Latinum sermonem, observatione non indignum est Petrum Toletanum, sive Robertum Ketenensem Anglum, iussu Petri Cluniacensis abbatis in Hispania tunc morantis circa annum MCXXX. priorem aliam fecisse, aut forsan duas Alcorani translationes: quibus habitis Petrus ipse Cluniacensis opus suum adversus hanc sectam scripsit (1). Sed cùm translatio Ketenenfis quæ existat, plures defectus habeat (de quo iam nos in Petro Toletano lib. 7. cap. 5. aliqua): desiderandum esset alterius huius interpretis conversionem prodire in lucem integram: cuius Suratta prior cum Roberti & Hermannii interpretatione edita est, ait Huetius, adiungens: quæ an Ioannis Segoviensis, alteriusve sit, aliorum esto iudicium. Hæc ille posteriore libro De interpretatione.

257. Exstat quidem inter Vaticanos codices MSS. is qui numero 2923. signatus est, cuius, quia ad hoc Segoviensis nostri opus pertinet, descriptionem quandam facere lubet. Incipit scriptura: Reverendissimo in Christo patri & venerandissimo domino Ecclesiæ Cardinali Senensi, præceptor ac specialissimo benefactori suo. Deinde post nuncupationem: Omnimoda cum humilitate &c. subcribitque epistolæ huic sive prologo: Servitor ac supplex discipulus Ioannes de Segovia Casarensis Archiepiscopus. Data epistola fuit: Ex prioratu Esthon, Manzanensis diocesis. Maii an-

Gg

no

in Not: quo loco Ketenensem, Epitomen Alcorani, non purum eius Libri textum ex Arabico in Latinum sermonem convertisse coniciebamus.

^m Sic legitur.

ⁿ Forfan facta fuit.

^o An subversionem.

no MCDLVIII. Epistola longiuscula est ad Cardinalem Senensem, quem Franciscum Ammanatum intelligas, Cardinalem Senensem vulgò appellatum. In fine est *Summariū capitulorum in epistola contentorum*. Sequitur folio 35. responsio eiusdem Cardinalis ex Inspruck xxix. Decembris subscritbitque *filius N. Cardinalis* manu propria. Sequitur folio 39. alia epistola ad quendam, ut apparet, Ducis Burgundiæ subditum: quem refert scripsisse aduersus Alcoranum quoddam opus sermone vernaculo, iussu eiusdem Ducis, quod transferri in Latinum idem præceperat; gratulaturque ei quòd eadem atque ipse curâ distineretur. Refert item ei Cardinalem N. mandasse ad se librum quem ediderat *De pace fidei habenda cum Iudæis, Saracenis, Arabibus, Persis, Armenis, & multis aliis discedentibus à Christiana religionis cultu, &c.* Tum opus sequitur, quod ipsum idem esse cum superius laudato existimamus. Folio ramen 145. inscriptum legitur: *Allegationes libri Alcorani de peccatis primi parentis facientes mentionem: quam epigraphen non vacat nunc cum summariis iam suprâ positis conferre.* Folio item 157. *Ex plurimis in ea contentis primi errores legis Mahometi excerpti de libro legis ipsius Alcorani nominati.* Et 164. *Tituli documentorum & speculatiuarum inquisitionum.* Et folio 186. *Præfatio Ioannis de Segovia Cæsar. Archiepiscopi in translationem noviter editam ex Arabico in Latinum, vulgaremque Hispanum, libri Alcorani per Saracenos reputati legis divinæ, &c.* Cuius præ-

fationis exemplum penes me habeo ex laudato codice excerptum (1).

258. His iisdem cum Basileensibus patribus Romanæ controversiæ immiscuit se, & conatus fuit calamo Eugenii Papæ tueri partes IOANNES DE CASANOVA, quem *Theologum* vocat insignem Alphonsus Ciaconius in *De vitis Pontificum & Cardinalium* sub Martino creatorum volum. 2. pag. 864. Unde novimus Aragonensem hunc patriâ fuisse, genere nobili, & sodalem Dominicanorum Barcinonensium ab anno huius sæculi tertio. Cùm ad confessiones sacramentales Aragoniæ Regis (Alphonsi Magni ut credimus) audiendas deligi meruisset in iuvenili adhuc ætate: evocatus fuit Romam ad magisterium sacri Palatii administrandum, quo tempore, furente Basileensis Concilii æstu, scripsit aduersus hunc conventum

259. *De potestate Papæ supra Concilium*, aliaque multa, ut aiunt, theologice doctrinæ. Factus è Magistro sacri Palatii Bosanus in Sardinia, mox Elnensis in Catalonia Episcopus, octavo tandem Novembris die anni MCDXXX. à Martino V. obtinuit annumerari patribus purpuratis, quamvis ab Eugenio post quinque menses pileum receperit. Decessisse eum fama est primâ Martii MCDXXXVI. Florentiæ, aliàs Barcinone: quorum prius è monumentis Vaticanis & cœnobii S. Mariæ Novellæ Florentiæ urbis constare ait Ciaconius; inde tamen corpus eius ad Barcinonensem Dominicanorum domum non diu postea translatum fuisse (2).

Pa-

(1) *Ioannis Segoviensis in Bibliotheca Regis Gallicarum* Part. III. pag. 111. cod. 1441. existat: *Liber de auctoritate Episcoporum in Concilio generali.* Authenticus... Item Pag. 112. cod. 1442. n. 8. *Dicta famosissimi sacre Theologiæ Doctoris & Magistri Ioannis de Segovia circa materiam neutralitatis Principum.* Authenticus.. Item Pag. 130. cod. 1494. quod est authenticum Actorum Concilii Basileensis exemplum Regio iussu descriptum: *Acta Concilii Basileensis auctore Ioanne de Segovia Theologo Hispano*; et pergit: *Ioannes de Segovia Doctor Hispanus scientia & morum candore claruit. Academia Salmanticensis, & Ioannis Castellæ Regis iussu Basileam profectus ab initio fere ad finem usque Basileensi Concilio interfuit: historiam Concilii à primo eius exordio ad annum usque MCCCCXLIII. novemdecim collationibus sive libris perduxit; inseruitque passim & suo quæque loco non modo Decreta & Epistolas Synodales, verum etiam quæcumque pertinent, cum ad Bohemorum reductionem, tum ad Græcorum reconciliationem; & exinde ad illud bellum memorabile, quod Concilium inter & Eugenium IV. exarsit &c.* Item, Pag. 421. cod. 3457. *Ioannis de Segovia CANONICI TOLETANI: Advisamenta septem de sancta Conceptione MARIE Virginis Beatissimæ Dei Genitricis, oblata de mense Octobris anno Domini*

MCCCCXXXVIII. *Deputatis à sacro Basileensi Concilio ad videndum & referendum quæ in disputationibus utrimque fuerint allegata; Atque ad calcem: Eiusdem, Officium & miracula Beatæ MARIE Virginis...* Item, Pag. 443. cod. 3650. *Ioannis de Segovia Cæsarensis Archiepiscopi ad quendam S. R. E. Cardinalem Epistola pro exterminanda Saracenorum seita.* Ac demum Pag. 564. cod. 4225. *Ioannis de Segovia CANONICI TOLETANI super neutralitate & protestationibus factis per Oratores quorundam Principum intendentium declinare ad tempus ab obedientia sacri Basileensis Concilii...* In Bibliotheca Vaticana olim Ducis Urbinateus num. 402. sub titulo: *Æneæ Sylvii Epistola*, habetur: *Ioannis de Segovia Cardinalis Sancti Callixti Epistola*, cuius initium: *Trinas superioribus &c.* In eadem, olim Comitis Palatini ad Rhenum Lit. C. n. 600. *Tractatus de Conciliorum & Ecclesiæ auctoritate*; repetitus Lit. E... Item Pag. 112. n. 286. *Eiusdem*, cum titulo *Oratoris Regis Castellæ & Legionis, Sermo in Epiphania Domini*; & pag. 273. n. 600. *Tractatus super præsentia in Concilio Basileensi.* Plura forsitan apud Fabricium, Labbeum, & præcipue apud Martenium & Durandum. In Bibliotheca Escorialensi nihil prorsus.

(2) Nihil præterea de huius scriptis Quetifus & Echardus in eo, *T. I. Scriptor. Ord. Præd. pag. 791.*

260. Patribus autem Concilii Basileensis, aut saltem iis qui gestis in eo rebus se immiscuerunt, annumerandus etiam venit ANDREAS DE ESCOBAR Benedictini ordinis, Megarensis Episcopus. Ita enim legitur inscriptus duplici commentario, quod in bibliothecæ Vaticanæ codicibus 4067. & 4117. cum aliis de Basileensis Concilii rebus, continetur. Primum est

261. *Tractatus copiosus contra quinquaginta Græcorum errores, sanctissimo domino nostro Eugenio IV. legitimo & indubitato Pontifici..... intitulatus, de Græcorum errantibus, & ipsorum erroribus.* Incipit: *Tractatus optimus in nomine Domini Iesu Christi à paupere Episcopo Megarensi ordinis S. Benedicti in theologia magistro Andrea Hispano de Scobar compositus & collectus, &c.* In fine repetit: *Tractatus iste De Græciæ errantibus ad studium iuris Ecclesiæ valde utilis & necessarius, completus fuit & re-collectus ex multorum doctorum thesauro anno Domini nostri Iesu Christi MCDXXXVII. die xv. mensis Decembris Bononiæ.*

262. Hic ille annus fatalis fuit Ecclesiæ paci, quo postquam dissidentes Eugenius IV. Pontifex & Basileenses Patres, nullo modo convenire potuerunt in idoneo aliquo Italiæ loco Græcis Episcopis quò cum nostris concurrere possent, communibus votis designando: res eò tandem fuit deducta, ut Eugenium Basileam vocatum, nec venientem, Basileenses tamquam contumacem declaraverint, unde prætenfa deinde exauctoratio fuit secuta. Tunc temporis Bononiæ aderat Andreas noster, ut vidimus, ubi & Eugenius. Inde forsan & aliud emisit opus huius tituli, quod codex Vaticanus 4117. manu exaratum servat: *Gubernaculum scilicet Conciliorum per dominum Andream Episcopum Magorensem (lege Megarensis) editum, & Domino patri & domino Cardinali Legato transmissum.* Incipit: *Ad perpetuam Conciliorum generalium memoriam, & ipsorum reformationum faciendarum ac statutorum in ipsis ordinandorum, arvisamenta nonnulla corrigenda, addenda, minuenda per vos pater, reverendissime domine Juliane de Cesarinis tit. S. Angeli Cardinalis dignissime, & nunc in sacro Concilio de consensu universalis Ecclesiæ catholice, & sanctissimi domini nostri Papæ Eugenii IV. præsidens, iustissime tibi stabo præsentem, &c.*

263. Quod quidem scriptum ad eum fuisse datum anno circiter MCDXXXI. *Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

791. nisi diversum sit opus inscriptum: *De potestate Papæ &c.* ab Eiusdem *Tractatu contra Schismaticos Basileenses.*

quo ab Eugenio IV. datæ Iuliano partes fuere ut Basileensi Concilio præset 9, existimare possumus; eò quòd in fine scripta hæc notula sit, diversæ quidem manus, sed eius antiquitatis quam ipse præfert, nempe: *Hunc librum emit magister Ioannes de Turrecremata Basileæ anno MCDXXXII. Martii decimâ.* At hoc opusculum potuisset utique conciliaribus aliis adiungi, quæ Philippus Labbeus & Gabriel Colartius, Iesuitæ doctissimi, in *Apparatu ad sacrosancta Concilia novæ luci* edidere.

264. Idem, ut credimus, Andreas Hispanus est cuiusdam tractatus *De decimis auctor:* qui in magnæ collectionis *Tractatum Doctorum*, voluminis xv. partem secundam coniectus fuit;

265. Necnon & alterius commentarii *De forma & modo confitendi peccata sacerdoti*, qui sub nomine *A. Episcopi Megarensis* Daventriæ MDIV. in 4.º atque itam sub *Andræ Hispani* Argentorati MDVIII. excusus fuit. Andræ Scobaris *Lumen confessorum* ms. exstat in bibliotheca Ambrosiana. Legimus apud Possevinum *Antidotario animæ* Nicolai abbatis de Bogardis præfixum, Norimbergæ, ut credimus, apud Hieronymum Hofel MDVIII.

266. In bibliothecæ Antonii Augustini Tarraconensis antistitis catalogo Andræ de Dari Hispani Episcopi laudatur tamquam in ea servatus liber huius tituli: *Quedam notabilia deprompta ex libro inscripto: Lumen confessorum, De restitutione:* quæ aut nostri Andræ sunt, aut ab eius hoc opere per alium excerpta. Attamen idem nuper laudatus Possevinus ex uno tres Andreas fecit, primum Hispanum Benedictini ordinis Episcopum Megarensis, deinde Civitatensem, mox Aiacentem, postremò Cardinalem ac Pœnitentiarium & decretorum doctorem, ut ipse de se fateri ait in nuper dicto *De modo & forma confitendi* tractatu: quod totum confirmatum adiungit (id quod certum est) à Ioanne Trithemio lib. 2. *De viris illustribus S. Benedicti* cap. 136. & lib. 4. cap. 43. Secundum Andream Hispanum, cui iterum tribuit eundem tractatum: tertiumque Andream Megarensis Episcopum, cuius tractatum: *De Græcis errantibus*, & item alterum: *Gubernaculum Conciliorum* nuncupatum, manu exaratos, & in Bibliotheca Sirleti quæ fuit mox Ascanii Cardinalis Columnæ, exstantes laudat. Nos pro eodem habemus; nec tamen Cardinalem aliquando fuisse creatum

9 Raynaldus hoc anno, num. 17.

9 Forfan dato (1).

(1) Forfan: *præsidens iustissime, tibi sisto tractatum præsentem.*

tum admittimus; cum eius creationis nunquam habeatur mentio; neque Trithemius, neque Arnoldus Uvion, aut ex his Balthasar Porreñus de Cardinalibus Hispanis agens, quando, sive à quo Pontifice creatus is fuerit exprimere potuerint. At si Episcopus Civitatis fuit, quod ad Hispanam Ecclesiam non facile referimus, videtur idem esse auctor cuiusdam commentarii, quem reperiri inter mss. libros Theologicos Basileensis bibliothecæ docet nos Theophilus Spizelius in *Sacris bibliothecarum illustrium arcanis relictis* cum hac epigraphe: *Civitatis Episcopi Chronica re-collectio 24. schismatum in Ecclesia factorum à tempore Felicis II. anno CCCLIV. usque ad Benedictum XIII. anno MCDXVII. in folio (1).*

Pag. 29.

CAPUT V.

IOANNES EXIMINI CERDAN *Iustitia, ut vocant, Aragonie regni, Iurisconsultus. PAULUS DE S. MARIA Burgensis Episcopus. Quædam de eius genere, dignitate, rebus gestis,*

(1) Huius Andreæ Scobarii Episcopi Megarensis scripta: *Gubernaculum Conciliorum*, &: *Lumen Confessorum*, nullibi non exstant in nostratum atque exteris Bibliothecis; non item aliud: *De Græcis errantibus, ac de eorum erroribus. Chronicam autem XXIV. Ecclesie schismatum recollectionem* &c. quæ Noster hoc loco agit, nos supra, hoc Libro, sub finem capitis 2. num. 96. in: *Addendis circa annum MCCCXX. ad Gundisalvum eius nominis primum Episcopum Civitatis per coniecturam retrulimus; & fortassis ad eius in Episcopatu successorem Alfonsum Emmanuelem pertinuerit: quem constat Era MCCCCLXVI. sive anno Domini MCCCXXVIII. obiisse.*

ADDENDI AB ANNO MCCCXXXIV. ET DEINCEPS AD ANNUM CIRCA MCCCXL.

HVC referri posse existimo indictos Nostro *Petrus de Toledo* in Academia Complutensi Legum Studentem (nam & ante Card. Franciscum Ximenum, Gundisalvus item Gudielus & Alfonsus Carrillus Toletani Præsules ea in urbe Musarum domicilium fixerant primaque Academie fundamenta iecerant, ut docent Alvarus Gomezius *De reb. gest. Ximen. Lib. II. p. 28. Mariana XIV. 16. & XXIV. 22.*): cuius in Codice Escorialensi *Lit. Q. Plut. II. n. 9. (T. III. p. 19.)* circa annum MCCCXXXIII. scripto, habentur: *Epistole ad Anonymum patrum Sacrorum Canonum Professore, Auditorem, & Referendarium, Reginumque Relatorem & Secretarium; huiusque ad Nepotem ἀποβάνου, in quibus agitur De causa ob quam Angeli in diversis locis simul esse non possunt...* ITEM. *Fratrem Lupum Ferdinandi Augustinianum (quem Herrera Alphab. August. in eo De Portugallia cognominat) Scriptorem operis Hispanici inscripti: Espejo del alma; atque item tractatus: De la Penitencia & de las señales por donde se conoce quando es verdadera; & primero de la contricion è sus señales.* Exstat utrumque opus optime frugis plenum in Bibliotheca Escorialensi *Lit. h. Plut. II. sub num. 14. (T. II. 85.)...*

habitique in matrimonio filii. Additiones eius ad Nicolai Lyran Postillas, & Scrutinium Scripturarum; quædamque eius nomen præferens historia. ALVARUS GARSIA DE S. MARIA eiusdem Pauli filius. ALPHONSUS DE ALPHAMA *Carmelitarum ordinis.* EDUARDUS *Portugallie Rex.* THOMAS MIERES *Gerundensis.* IOANNES FRANCES & IOANNES FRANCES BOSCAN *historici Aragonie regni.* MARTINUS DIDACI DE AUX. IACOBUS ROIG *Valentinus poeta.* ANONYMUS *Scriptor vitæ Ferdinandi Portugallie Infantis Septæ in captivitate martyris.* Hic forsitan est IOANNES ALVARES, qui de eodem argumento scripsit. HENRICUS *Infans Castellæ magister ordinis S. Iacobi.* PETRUS *Portugallie Infans.* IACOBUS MARQUILLES *iuriconsultus Catalanus.* GUNDISALVUS GARSIA DE S. MARIA *Pauli Burgensis Episcopi filius. Eius gesta & scripta.*

267. AB anno proximi retrò sæculi nonagesimo, usque ad huius vicissimum tertium, summa illa post Regem

ITEM *Didacum Anayam Maldonatum Episcopum Salmanticensem, dein Conchensem atque Hispalensem, qui ad annos MCCCXXXV. & XXXVII. ternas edidit Constitutiones Collegii Salmanticensis Sancti Bartholomæi, vulgo El Colegio viejo, recens ab eo erecti, Salmanticæ anno 1598. apud Petrum Lasum editas.* ITEM *Guillelmum de Monserrat sive de Monte Serrato in Principatu Cataloniæ Scriptorem: Commentum super Pragmaticam Sanctionem Caroli VII. Gallie Regis anno 1439. de potestate Generalis Concilii ac de Episcoporum electione: De intellectu regulæ Basileensis Concilii: De reservationibus & aliis, apud Fabricium med. & inf. T. III. p. 155. seq. vidend...* ITEM *Franciscum Pertusam (Francech de Pertusa) Equitem & Canonicum Valentinum magni nominis Theologum qui exeunte anno MCCCXL. volumen ingens Theologicum Lemosino sermone scripsit hoc titulo: Lo Pertusa, sive: Memorial de la Fee Catholica; in quo de præcipuis Fidei articulis, deque circa eosdem dubiis ac solutionibus. Exstat autographum in Bibliotheca Sanctæ Metropolitanæ Ecclesiæ Valentiniæ, chartaceum, formâ quarta; atque item eiusdem operis exemplum aliquantò auctius in fol. cum XVII. Auctoris additionibus: quod utrumque sæpius vidi ac manibus meis tractavi. Habetur exemplum aliud chartaceum fol. anno, ut in eodem legitur, 1464. exaratum in Regia Bibliotheca Matritensi. Sissimus gustum è Prologo: *Perço, com tèm que les rahons scampades per diversos libres que Deu per gratia sua è mijançant mon continuat gran trebàll m'ha donades a trobar sobre la declaració ó probació dels articles de la Santa Fee Catholica, no m'hi squen de memoria è los lochs è son posades. Per tal è la gloria de nostre Senyor Deu Jesu Christ è de la sua Mare Verge gloriosa Senyora è advocada nostra Madona Santa Maria, è è consolació del meu sperit Yo Francech de Pertusa jatsia indigne servent de Jesu Christ, les hè replegades totes en lo present Memorial:: En los quals tractats apparrà assats clarament, les grans dificultats de moltes materies subtils: les quals**

potestate Iustitiæ, ut vocant, Aragoniæ, functus fuit IOANNES EXIMINI CERDAN, Dominici Cerdani filius, cui in magistratu successit, cum fisci advocatum prius egisset. Huic laborem in negotiis, fortitudinem in periculis, in agendo industriam, in conficiendo maturitatem, ac in præcavendo consilium, inter alias dotes & innumeras laudes, Hieronymus Blancas clarissimus Aragonensium rerum post Suritam historicus, de rebus eius gestis, in commentario de iis & elencho Iustitiarum attribuit. Cui tandem muneri cessit, ne Alphonsi Regis secum irati maiorem adhuc indignationem provocaret.

268. Vixit tamen sub aliis tribus Iustitiis. Anno enim quinto supra tricesimum Martino Didaci de Aux, qui Francisco Zarzuelæ, qui Berengario Bardaxino, qui nostro Ioanni successerant, nobilem scripsit paulò ante mortis tempus epistolam maximarum rerum plenam, & interdum etiam iocosam: in qua seriem, immo historiam comprehendit omnium qui ante se hunc magistratum gessissent: quæ licet absque temporum designatione atque ideo non ita luculenter hoc argumentum pertractaverit: ea tamen unica ad illum diem genus hoc scribendi ornavit, dignaque visa est quam publicarum legum volumini earundem compilatores annecterent. Disertè, ut solet, de hac atque eius auctore Cerdano laudatus iam Hieronymus egit Blancas: cui epistolæ, & alter Hieronymus Surita lib. 8. cap. 38. ornatissimum præcipuæ fidei testimonium perhibuit. Necnon & in *Indicibus rerum ab Aragoniæ Regibus gestarum* ad annum DCCCXLIV.

269. Exstat huius temporis Hispana interpretatio Valerii Maximi, addo & Lucani, nisi fefellit nos qui vidisse librum

affirmavit sic notatum: *Este libro de Valerio Maximo escribió Diego de Lobrañan, criado de Alphon Gonzalez de Leon contador del Rey, por mandado del dicho Alphon Gonzalez, en la muy noble ciudad de Sevilla, año del Señor de MCDXXXIV. años. In eodem volumine se vidisse Lucani etiam versionem idem nobis asseruit (1).*

270. Eodem huius sæculi anno tricesimo quinto, ætatis suæ octogesimo tertio, diem vidit extremum magnus ille, quem de Hebræorum obstinatione Christiana Fidestrium reportavit, PAULUS à patria urbe BURGENSIS dictus. Profapiam hic referebat inter Iudæos Hispanos ad Leviticam tribum, quod innuit ipse alicubi*, dum verba illa *Tribui Levi non mandata est possessio, quia Dominus est possessio eius*, ad Alphonsum filium sermonem dirigens, sibi & suis attribuit. Filiorum iam aliquot parens, egregieque in literis philosophorum ac theologorum instructus, eminentissimusque inter legis Moisaicæ magistros habitus: lecto, ut fama est†, S. Thomæ Doctoris Angelici *De legibus* tractatu, quæ Summæ pars est theologicæ, divinoque illuminatus veræ lucis radio: collegit prudens in tenebris sese ad illum usque diem ambulasse, neque ullam aliam præter Christianam legem in via salutis sectatores suos dirigere; atque tunc primùm *de portis mortis* (iuxta Psalmum †) *fuit exaltatus, ut in portis filia Sion*, seu in iudicio natæ de Iudaismo Ecclesiæ, omnes Dei laudationes annuntiaret. Cuius conversio innumeros eiusdem originis viros & mulieres, exemplum tanti apud eos viri secutos, ad Ecclesiæ gremium pertraxisse dicitur.

271. Postquam verò unà cum filiis, matre

quals coses serán al enteniment molt placent, & à la conscientia dels Catholichs molt consolables & profitoses &c. ITEM Petrum Ferdinandi de Velasco Comitem de Haro Dominum Domus de Salas, cuius in Regia Bibliotheca Matritensi exstat: El seguro que dio en nombre de su Alteza el Rei Don Juan el Segundo à los convocados, y que ovieren à venir à la Villa de Tordesillas al llamamiento de su Alteza en el año MCCCCXXXIX. Typis iam editus Matriti in Sylloge Chronicor. Hispan. 1784. ap. Ant. de Sancha.

(1) Idem ipse, ut videtur codex Hispanicus *Valerii Maximi & Lucani* versiones continens Auctore Anonymo, habetur in Regia Bibliotheca Matritensi; in quo post Valerii libros legitur è minio: *Este libro de Valerio Maximo escribió Diego de Lobraña (non Lobrañan) criado de Alphon Gonzalez de Leon Contador del Rey por mandado del dicho Alphonso Gonzalez. En la muy noble Cibdat de Sevilla año del Señor de M.CCCC. è XXXIII. Decit prologo initium in quo forsán Interpretis*

olim nomen exstabat; in superstite tamen eius parte hæc leguntur: *E como entre los otros esloriales que han tratado de los fechos virtuosos de Roma en compendiofo & breve estilo & muy sentencioso sea Valerio, el qual vos Señor havedes singularmente por manos, que deseades que los omes que non son Gramaticos entiendan el dicho Valerio perfectamente. El qual es peregrino & poco comunicado por el Reyno de Aragon. E esto por el estrecho estilo que tiene en su ordenacion. Porque Yo ha mandamiento de vuestra Señoría HELO TRAI DO EN NUESTRA AUULGADA LENGUA MATERNA VALENCIANA assi breve como pude: ya sea que otros lo hayan traido de latin en romance catalan &c. Quæ indicant Hispanam hanc Valerii versionem è Lemovicensi Valentina descendere. In primo codicis folio, manu recenti legitur: *Historia de los Romanos traducida por el Gran Cardenal: tiene 329. fojas: quæ verba infra recurrent in Petro Gonzalezio de Mendoza.**

* In dedicatione *Addition. ad Nicolaum Lyranum.*

† Garibay lib. 15. cap. 48. Bellarminus & Labbeus *De Scriptor. Eccles.*

† Psal. 9.

tre & fratribus, in Ecclesia Burgenſi anno ætatis ſuæ quadrageſimo, ſæculi autem ſuperioris nonageſimo, ſectæ ſuæ ſacro lavacro exceptus renuntiâſſet, cognomento ſibi SANCTÆ MARIÆ cooptato, ut indicaret ad Leviticam Deiparæ genitorum familiam originem familiæ ſuæ pertinere * : Chriſtianismi quàm optimè inſtruendus myſteriis, Pariſios uſque veniſſe dicitur; ibique doctõris pileum ſuſcepſiſſe; poſtmodumque in Romani Pontificis Avenionenſi curia eximiam ab habendis ad populum ſacris concionibus laudem ac meritum reportâſſe. Nactus interim in eadem Burgenſi Eccleſia eum, quem *de Treviño* vocant, archidiaconatum, Carthaginenſi paulò poſt Eccleſiæ præſicitur; indeque ad Burgenſem translatus, in ceſſiſſimo dignitatis, & apud Henricum III. & Ioannem II. eius filium Caſtellæ ac Legionis Reges exiſtimationis & gratiæ ſaſtigio uſque ad mortem poſitus, vixit.

272. Prioris quippe horum electione nominatus fuit ex his unus, qui ſupremam eius, cùm fato functus eſſet, voluntatem exſequi deberent; necnon & inter eos, quibus Ioannis filii nondum biennis cuſtodiam uſque ad pubertatis annos habendam commiſit: quem & Cancellarium ut vocavit illa ætas, maiorem eiufdem principis iam creaverat. Ad hæc Ferdinandus Infans, defuncti Henrici Regis frater & Ioannis ex eo nepotis tutor, anno huius ſæculi XI. (*reſt. XII.*) Aragoniam profecturus ad capeſſendum regni huius ſibi delati regimen, eundem Paulum cum aliis regiam vicem eius geſturis delegit ^v. Erat quippe magni conſilii, profundæque vir prudentiæ, ac ſecretorum retinentiſſimus: quas eius dotes cuiuſvis boni ac prudentis Regis demerendæ gratiæ valdè oportunas, Ferdinandus Petri Guzmanius, Ioannis II. chronographus, diſertè in elogio eius commendat ^z.

273. Planè in huius historia frequens, & quoties de comitiis omnium regni ſtatuum agitur, præcipua mentio noſtri habetur. Cuius utique gloriæ acceſſit quòd patres ſibi ſortitus eſt filios olim in matrimonio procreatos, Gundisalvum ſcilicet Placentinum & Seguntinum præſulem ^a, qui Conſtantiensî Concilio Alphonſi Aragoniæ Regis legatus interfuit: Alphonſum, quem in Burgenſi Pontificatu ſucceſſorem vivus habuit ^b, eundemque Concilii Baſileenſis maximum ornamentum: Alvarum Garſiam de Sancta Maria rerum Ioannis Regis ex parte Scriptorem: Petrum quoque de Carthagera, cuius & haſtiludii ab eo Burgis coram eodem Rege fortiter depu-

gnati Ferdinandus idem Guzmanius in *Historia Ioannis* meminit ^c. Cùm verò Eccleſiæ ſuæ Burgenſi per vicennium præſuiſſet, quo locum daret Alphonſo filio, huic muneri renuntiavit, Aquileienſi ſuſcepto Patriarchatu: quod quidem ab æquali Scriptore & qui eiufdem Alphonſi Epifcopi familiaris fuit, proditum ^d, ita interpretari debemus, ut datum fuerit ei hoc munus titulo tenus; cùm in catalogo Patriarcharum huius Eccleſiæ ^e nulla legatur Pauli Patriarchæ memoria. Quam quidem renuntiationem, dum haberetur Baſileæ Synodus generalis, ibique Alphonſus degeret, factam ex eo credimus, quòd in historia toties laudata tunc cùm Eccleſiarum Compoſtellanæ, ac Segoviensis decanum tantum ageret, eò miſſus cum aliis Ioannis Regis referatur legatis; in libris verò de eiufdem Concilii geſtis Æneæ Sylvii, Burgenſis Epifcopus, quoties occurrit de eo loquendi occaſio (& occurrit ſæpiùs) appellatur.

274. Sed ne ſacrarum Scripturarum exquiſitæ ſuæ, quâ pollebat doctrinæ in Hebraicis fontibus hauſtæ, fructum invidiſſe poſteris videretur; & (*cum*) *Poſtillas* (ſic illa ætas de Latinis luſit vocabulis) Nicolai Lyrani, eiufdem originis viri Minorumque ordinis clariffimi ſideris, ad omnes veteris ac novi Inſtrumenti libros perpetuas fundamentum vigiliis ſuis bibliis delegiſſet: elucubravit ipſe

275. I. *Additiones notabiles ad has Poſtillas Nicolai de Lyra in totam Scripturam*: ad Alphonſum filium, de quo nuper locuti ſumus: quibus corrigere nonnulla, & ſupplere alia Poſtillatoris ſeſe commodum poſſe exiſtimavit. Et hæc quidem additiones cum iifdem *Poſtillis* editæ leguntur præcipuè in editione Lugdunenſi anni MDXC. & eis, quæ ſecutæ ſunt, *Bibliæ magnæ cum ſcholiis ſeu gloſſis diverſorum*. Attamen & ſimul proſtant ſubiectæ Paulinis additionibus portiones ex *Defenſorio Lyrani* quod Matthæus, aliàs Matthias Doringus ſeu Toringus eiufdem ſæculi Franciſcanus ſodalis, provinciæque Saxoniz miniſter, pro Lyrano decertans contra Pauli Burgenſis additiones, composuit, parum modoſto uſus titulo, & ut Averrois contra Argazelum ſtilum imitaretur, *Correctorii corruptoris Burgenſis*. Tribuntur & Paulo

276. II. *De cœna Domini* liber. Necnon & alius

277. III. *De genealogia Ieſu Chriſti*.

At maioris operæ eſt, & clarius, in eoque genere quod contra Iudæos Evangelii tuetur fidem opus præſtantiffimum, quod ſequitur,

^c Anno xxv. cap. 68.

^d Anno xxxiv. cap. 243.

^e *Italiae ſacræ* tomo 5. in principio.

^a Notat Fernandez *Annales de Placentia* lib. 1. cap. 27.

^v *Hiſt.* eadem *Ioann. II.* cap. 165. año XI. (XII.)

^z In libello *Generaciones de los Reyes* cap. 16.

^a Anno XIX. cap. 272. anno XXI. cap. 324. ann. xxv. c. 68.

^b *Ibidem*.

278. IV. *Scrutinium* scilicet *Scripturarum*: aliàs dialogus, quem hoc nomine laudat *Fortaliti Fidei* auctor, quòd dialogus verè sit, duobus libris continuatus: quorum prior est polemicus contra Iudæorum errores, dialogistis *Saulo & Paulo*, hoc est, Hebræo, & ex Hebræo Christiano; posterior autem didascalicus inter magistrum Ioannem & discipulum: quo primus secundum instruit de iis quæ discipulus in *Scrutinio Scripturarum* mira, declarationeque digna reperisset. Huius operis editio princeps in Sapientiæ Romanæ bibliotheca est, Mantuana scilicet apud Ioannem Schallum MCDLXXV. in folio (1). Aliam habet bibliotheca quæ fuit Lucæ Wadingi Romani Franciscanorum Hibernorum collegii, absque tamen loco & anno, bene antiquam. Huic notam apposuit typographus huius hexastichi non parum arguti sensus:

*Anser Tarpeii, custos Iovis, unde quòd alis
Constreperes, Gallus decidit, ultor ades.*

*Vuldricus Gallus, ne quem pascantur in usum
Edocuit, pennis nil opus esse tuis.*

*Imprimit ille die quantum non scribitur anno:
Ingenio, haud noceas, omnia vincit homo.*

Tetrastichon Ioannis Antonii Campani est in celebrem tunc temporis typographum Udalicum Han, qui Romam hanc artem ex Germania derulit, Iacobo Wimphelingio teste, in *Epitome rerum Germanicarum*, quem laudat Iacobus Mentelius *De vera typographiæ origine* parænesi^f. Distichum verò ultimum suis editionibus veluti notam insigere Udalicus is consuevit.

279. Hunc dialogum à Paulo compositum post additiones ad Lyrani postillas anno Christiano MCDXXXIV. ætatis suæ LXXXI. hoc est paulò ante mortem, docet inscriptio iam laudatæ Udalrici Galli editionis. Recognitum verò ac restitutum à Christophoro Santotifio Augustiniano eiusdem Burgenfis urbis, adiunctâ etiam Pauli Vitâ, fideliter ex vetustissimis historiis, ac ipsiusmet Patriarchæ scriptis collectâ, Burgis prodiit ex officina Philippi Iuntæ anno MDXCI. Servari autem hos libros omnes manu auctoris exaratos, sive ut aiunt originales, in cœnobio Dominicanorum S. Pauli eiusdem urbis, quod ipse sumtibus suis non parùm ampliavit, Ægidius Gundifalvi Davila in

Theatro Burgenfis Ecclesiæ prodidit.

280. Sed & vernaculæ opus linguæ, sive verè sive falsò, ei tributum observavimus. Exstat quippe à nobis visus codex ms. cum hoc titulo:

V. *Suma de las Coronicas de España, hecha por el christianissimo y gran varon el Obispo D. Pablo*. Principium tale est: *Los que escribieron el departamiento de las tierras*. In fine, post absolutum *Chronicon*, nomen suum transcriptor iis verbis subiecit, quæ nisi de auctore iam ab initio ipso nos docuisset, ambignam relinqueret ipsine deberemus an alii adscribere. *Hic liber* (ait Latinè loquens ex Hispano) *scriptus in nobili urbe Burgenfi, Castellæ capite, & absolutus Septembri mense anno Nativitatis Dominicæ MDLXXI.* (immo MCDLXXI. ut mihi stilius persuadet proprio idiomate ad oram videndo) *quem librum cum consilio, advisatione, & auxilio divino scripsit Ferdinandus Martinez de Burgis notarius olim publicus eiusdem urbis, qui quidem^h Io. Martini obiit sodalis in monasterio S. Domini de Benfica non longè ab Ulyssipponensi urbe in Portugalliæ regno.* Dicit historia in Ferdinandi Castellæ Infantis in Aragoniæ Regem electione, qui fuit (annus) huius sæculi decimus tertius (*rest. secundus*). In qua id ante alia singulare, notaque valdè dignum est, quòd Bernardi de Carpio fortissimi viri res gestas, non ut ceteræ historiæ nostræ, Alphonsi Casti sive secundi, sed Alphonsi tertii sive Magni, regno æquales collocat.

281. In bibliotheca locupletissima Raphaelis Fricheti Fresnæi Galli, cuius catalogus in manibus omnium est, ms. similiter fuit: *Compendio de la Chronica del Obispo D. Pablo, que trata de las cosas de España desde el año de treientos y quarenta y tres, hasta mil y quatrocientos y cinquenta y quatro.* Quam quidem, sive eandem cum superiore historiâ sive deductum ex ea compendium, aliquot annis, à decimo tertio usque ad quinquagesimum quartum, locupletavit aliquis, Alphonsus forsitan Pauli filius, qui bienio post obiit. Paulus enim quî potuit huc pertingere, ante vicennium fato functus? Clarissimus verò dignitate vir, doctrinaque, & cunctis virtutibus sacro antistite

^h Sic legitur pro: *Ferdinando Martini.*

&
trem Dominum Paulum de Sancta Maria Episcopum Burgensem: quem composuit: anno Domini 1434. anno vero ætatis suæ 81. Romæ per Udalicum Gallum circa 1470. in fol. in cuius fine exstat: Anser Tarpeii &c. & subditur: Superbe exemplaire de la premiere edition &c.

(1) Immo princeps *Scrutinii Scripturarum* editio ea est, quam Noster mox recenset *Udalrici Han*, id est *Galli* (cognomine, non patriâ); circa annum enim MCCCCLXX. & Romæ facta perhibetur in Catalogo librorum olim Ducis de la Valliere *T. I. Theologie*, pag. 50. n. 172. scilicet: *Dialogus qui vocatur Scrutinium Scripturarum per Rev. Pa-*

^f Editionis Parisinæ an. MDCX. pag. 10.

^h *Este libro se escribió en la muy noble ciudad de Burgos, cabeza de Castilla, y acabóse en el mes de Setiembre año del nacimiento de nuestro Señor Jesu Christo de mil y quinientos y setenta y un años: el qual libro con el consejo, avisacion, e ayuda divina escribió Fernan Martinez de Burgos, escribano publico que fue de la dicha ciudad, el qual Juan Martinez finó fraire en el monasterio de S. Domingo de Benfica, cerca de la ciudad de Lisboa, en el reyno de Portugal.*

& consiliario regio dignis, atque item liberalitate & munificentia in pauperes, & pia alia opera (*sic*), quorum memoriam historici nostri literis suis ad posteros transire fecerunt, obiit tandem Burgis in Sede sua Augusti die XXIX. anni MCDXXXV. ætatis suæ LXXXIII. sub inscriptione ista tumulatus in maiori capella coenobii S. Pauli eiusdem urbis:

Hic quiescit corpus reverendissimi patris Domini Pauli miseratione divina Episcopi Burgenfis, magistri in theologia, archicancellarii,

Atque consiliarii sereniss. dom. nostri Regis

Ioannis huius nominis secundi. Qui venerandus

Pontifex hanc Ecclesiam cum sacristia & Capitulo suis sumtibus edificavit, additiones

Ad postillam mag. Nicolai de Lyra, & librum

Qui dicitur Scrutinium Scripturarum, ad fidelium

Eruditionem, & infidelium impugnationem Composuit. Et post hæc, & multa alia opera

Liberatus de corpore mortis huius profectus est ad

Omnipotentem Deum senex & plenus dierum

xxix. Augusti anno Dom. MCDXXXV. ætatis verò

Suæ LXXXIII. clementia divina illum in gloria

Sua collocare dignatus. Amen (1).

282. Huic Paulo unum ex filiis eius coniungimus, quòd incertum sit nobis, quo potiùs loco sit laudandus. ALVARUS GARSIAS DE SANCTA MARIA is est, cuius in referenda summi viri mascula prole nuper meminimus: quem Ioanni Regi Castellæ à secretis fuisse, & Ioannis Infantis, Ferdinandi & Alphonfi Aragoniæ Regum filii, & germani fratris. Quæstorem sive rationibus præpositum Hieronymus Surita lib. 13. *Annalium Aragoniæ* cap. 37. refert: quo loco, & alibi^k ad Alphonsum venisse eum cum aliis, ait, Castellæ ac Legionis urbium procuratoribus, Burgensium nomine, ut eiusdem Al-

phonfi in Castellani ditionem cum exercitu ingressum communibus officiis & protestationibus moraretur. Verè enim is in magna olim floruerat gratia Ferdinandi priùs memorati, qui ex Castellæ Infante in Aragoniæ Regem cooptari promeruit: quem & in hoc regnum secutus, laterique eius adhæsisse dicitur in *Prologo historie Ioannis II. Regis*, quem Laurentius Galindi Carvaxalius confecit, & ad Carolum V. Imperatorem direxit.

283. In hoc eodem prologo scripsisse ait Alvarum historiæ prædicti Ioannis Regis principium ab Henrici exorsus parentis obitu, usque ad vicesimum huius sæculi annum, sive regni eius decimum quartum. Quæ quidem historiæ pars potissimum, aut vix nisi Ferdinandi Infantis nuper laudati res in tutela Ioannis Regis, atque inde in capessendo Aragoniæ regno enarrat gestas. Atque existant quidem in ea, quæ in vulgus emanavit, Ioannis II. Regis historia, prologus, & capita viginti quinque nostri Alvari, eas res continentia, quæ ante mortem Henrici Regis tertii Ioannis huius parentis contingere.

284. At illa, quibus inchoasse eum, ac per aliquot annos profecutum fuisse Ioannis Chronicon supra monuimus, supererant ea quidem, cum Carvaxalius prædictus ad memoratum Ioannis Chronicon à se recognitum prælocutus fuit. Ibi enim refert recordari se Ferdinando V. Regi cognomento Catholico Castellanorum & Aragonensium Regi, oblatum à quodam equite istud Alvari commentarium, quasi Ferdinandi Aragoniæ, non Ioannis Castellæ Regis verè esset Chronicon. Subiungit verò ibidem, historiam hanc Alvari Garsias usque ad annum sæculi vicesimum tantum ab eo perductam, Anonymum quendam ad usque quintum supra tricesimum continuasse: quem Ioannem fuisse Menam, poetam eius ævi clarissimum, fama est.

285. De tribus aliis huius Helenæ procis, Petro Carrillo Albornozio, & Lupo Barriento, ac Ferdinando Perezio Guzmano dicendi locus alius nos manet; dummodo interim hic notemus, horum postremum Guzmanum, cui tota nunc *Historia Ioannis II. Regis Castellæ* adscribitur, Alvari

^k Cap. 36. eiusdem lib. 3.

(1) Pauli Burgenfis *Postillæ*, & *Scrutinium* sæpius excusa sunt & nullibi non obvia; non item *Traictatus de cena Domini*, ac *De Iesu Christi genealogia*: ad quos forte respexit epitaphii auctor illis verbis: *Et post hæc, & multa alia opera. Chronicorum Hispaniæ summa* existat in Escorialensis Bibliothecæ sæculi XV. non multum adulti codice, *Lit. h. Plut. II. sub num. 22.* (T. II. p. 90.) eodem profus atque apud Nostrum initio: *Los que escri-*

bieron el departamento de las tierras. Item in codice *Lit. X. Plut. I. sub num. 12.* (II. p. 397.): *Compendium Chronicorum Hispaniæ & eiusdem Regum successiones à Pelagio usque ad Henricum III. Castellæ Regem*: quod forsitan fuerit cuius Noster hoc numero meminit, atque à Paulo conscriptum, & post eius decessum ab Alfonso locupletatum coniicit. Nobis is codex iam ad manum non est.

ri Garsia commentaria & aliorum ita sua fecisse, ut nullum iam illarum partium quæ cuiusque eorum fuerent vestigium deprehendere valeamus. Et hanc auctorum sub uno nomine misturam fecisse magnum virum Suritam existimo; quandoquidem de Alvaro Garsia loquens dicto cap. 37. lib. 13. *Annalium*, fuisse eum Alvaro de Luna Comestabili addictissimum; rerumque ab hoc gestarum magnum chronographum affirmat. Cum verè is annum decimum quartum regni Ioannis, qui decimus quintus ætatis eius fuit, Carvaxalio auctore, non prætergressus: neququam potuerit de Alvaro Comestabili narrare alicuius momenti rem; cuius hominis, nedum gestorum eius, toto hoc tempore *Historia Ioannis* auctor vix meminerit. Quare alium ab Alvaro Garsia fuisse eum oportet (Anonymum illum forsitan continuatorem), quem Surita rerum ab Alvaro Luna gestarum auctorem laudare voluit. Immo descripsit quoque Alvarus Garsias *Henrici III. Regis* tempora, uti ex aliis Stephanus Garibaius lib. 15. cap. 48. refert: quod opus nunquam sese ait vidisse. De aliis Pauli Burgensis Episcopi filiis, Alphonso & Gundisalvo, suis locis mentio à nobis habebitur.

286. In Lusitania per eosdem annos floruit ALPHONSUS DE ALFAMA, Carmelitarum ordinis vicarius generalis, præter merita propria eo nomine memorabilis, quod magni illius Lusitanorum Comestabilis Nonnii Alvari Pereiræ post suspensum à se in Ulyssiponensi Carmelitarum templo fatalem illum tot palmarum gladium, sæculo renuntiantis, sacramentum religiosam vitam in eodem ordine profectendi, factus ex munere tantæ rei spectator & auctor, suscepit. Scripsisse verò eum aiunt *Super Cassiani collationes* librum unum, cui titulus: *Doctrinale patrum*; necnon & *De ordinis sui progressu* libros 2. Ulyssipone natus dicitur (1).

287. Eidem Lusitanæ annus sæculi tricesimus octavus, circa quem versamur, funestissimus fuit, Tingensis in Africa superioris anni cladis malum cumulante Regis EDUARDI obitu. Ioannis I. ac Philippæ Lencastriæ hic filius, Vifensi in urbe ferè cum sæculo in lucem editus: quinque tantum annis regno præfuit, cum secundum iam super tricesimum agens patri successisset. Multas ei animi & corporis
Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.

(1) Meminere huius Alphonso Didacus Barboza Biblioth. Lusit. I. pag. 27. item Anonymus Bibliothecæ Carmeliticæ Aurelianensis 1752. auctor *T. I. pag. 42.* neuter tamen aliud præterea scriptum ab

ris, mentis nimirum, doctrinæ, præsertim philosophorum cupidæ, iustitiæ ac religiosorum rituum curiosissimæ, pulcritudinem aspectus & magnarum virium, atque item maximæ in equestribus cunctis exercitationibus dexteritatis, summæ ad hæc in loquendo venustatis & eloquentiæ, dotes, Lusitanorum historiæ attribuunt^k. Bonis suis felix, nisi adversata ei omnia essent, continua ferè toto regno pestis, infelix bellum, mors denique apud Tomaris cœnobium XIII. Calen. Octobris immatura.

288. Scripsit in philosophia morum non contemnenda vulgaris Lusitanæ suæ linguæ opuscula, scilicet^l *De consiliario fidei*^m. *De bono regimine iustitiæ*. Cuius libri fragmenta aliquot haud parvi momenti se vidisse in codice admodum antiquo Lusitanæ magnus historicus Bernardus Brittus aitⁿ; necnon & *De misericordia*. Quæ tria idem Brittus laudat; Auctor autem historiæ huius Eduardi Regis, quæ ceteras superiorum Regum sequitur, ac Roderici Pinæ vulgò existimatur opus, secundum illum *De regimine iustitiæ* Latine ab eo fuisse formatum commentarium refert: cuius aliquam portionem in domo Ulyssiponensi, uti vocant, Supplicationis, suo adhuc tempore superfuisse ait. Aliud verò *De fidei consiliario* Reginae coniugi nuncupatum, vernaculæ certius linguæ adscribendum, vel hoc uno nuncupationis indicio existimamus. Tertium præter hos duos laudat librum laudatæ historiæ auctor, *De re equestri, sive equitandi arte*.

289. THOMAS MIERES, Catalanus, Gerundensis, iuriconsultus sui temporis primarius, Alphonso V. Regi Aragoniæ à consiliis, regique patrimonii in Catalonia advocatus fiscalis, publicavit anno sæculi XXXIX. *Apparatum super constitutionibus curiarum generalium Cataloniae*. Quod opus ornavit postea Sigismundus Despujol *indice singularum materiarum doctorum practicum Cataloniae, in quo latebræ, quæ in Thomæ hoc Apparatu existebant abdite, demonstrantur*. Editus dicitur hic Apparatus Barcinone MDXXXIII. duobus tomis, rursusque MDCX. in folio. Scripsisse quoque fertur *De homagio & oppressionibus* (2).

290. In Catalonia vivebat, ut fama est, his annis IOANNES FRANCES Barcinonensis natus; qui vernaculo gentis idiomatis
Hh ma-

eo prodisse affirmat.

(2) Hunc Thomam inter Usaticorum Barcinonensium Glossatores supra retulimus Lib. IX. cap. IV. num. 240.

^k Brito in *elogiis Regum Portugalliae*, vulgaris linguæ. Valconzelos in *Anacephalæosi Reg. Lusit. Mariana* lib. 21. cap. 13. Garibay lib. 35. c. 9.

^l *Dò fiel Conselheiro.*

^m *Dò bon governo da iustiza.*

ⁿ Ubi proxime.

^o *Da misericordia.*

mate, quod Lemosinum vulgus vocat, copiosè ac verè *Historiam Regum Aragoniæ atque Comitum Barcinonis* composuit: quæ in schedis adhuc latet paucis visa. Hanc tamen laudat Ioannes Franciscus Andreas Ustarrozius Aragoniæ regni chronographus in libro *Coronationum Regum Aragoniæ* ^p, quem cum notationibus suis foras emisit; eamque cccx. capitibus comprehensam desinare tandem ait in Alphonso IV. coronationis solennitate: quam ante centum & ultrà annos, hoc est MCCCXXVIII. Cæsaraugusta urbs regni princeps omnium superiorum magnificentissimam vidit: de qua Hieronymus Surita lib. 7. cap. 1. *Annalium Aragonensium* agit, laudato dumtaxat rei auctore Raymundo Montanerio, æquali eius temporis, non autem Ioanne nostro, quem forsan non viderat. Iccirco idem Ustarrozius ^q hunc Ioannem Francès distinguit ab alio eiusdem nominis, IOANNE FRANCÈS BOSCAN, optimæ fidei historico, cuius quidem veras *relationes* Suritam in iisdem *Annalibus* laudare ait.

291. Matriti penes Marchionem Mondexarensis liber exstat ms. qui hanc historiam continet. Cuius tamen titulus hic est: *En nom de nostro Senyor Iesu Christ Salvador, e Redentor &c. Com sia cosa natural que tota persona desitge saber e hoir nobles fets, per rahò dasto Jo. Francesc natural de Brtha (Barcelòna) comens à dirar e ordenar questa obra. La tal es appellada, libre de les nobleses dels Reys, sò es dels nobles fets e valenties, e cavalleries que feren en fets darmes &c. Comens assi à parlar del primer Rey que arvia fò al mon, lo tal arvie nom Ambrot, senyor de Treja &c. Patriæ nomen auctoris iisdem literis quibus scriptum est descripsi-*

(1) In *Raimundi Montanerii* antiquo sane Regiæ Bibliothecæ Matritensis codice post Montanerii historiam habetur alià manu sed itidem antiqua: *Parvum Chronicon Comitum Barcinonensium* præmissis eorundem stemmate, quod excipiunt: *Annales urbis Barcinonensis ab anno MCXCVI.* atque exitu Ildesonsi Aragoniæ Regis & Comitum Barcinonensis usque ad annum MCCCCLXXX. in quibus præcipua Regum Aragoniæ & Comitum Barcinonensium gesta summam continentur; anniversariæ autem Magistratum, Consiliariorum, & Officialium urbis Barcinonensis electiones minutissimè describuntur, adiecta per singulos annos proluxa nomenclaturâ electorum ad peculiariora eiusdem munera: quod opus optimæ frugis plenum mihi vitum fuit. *Boscanum* autem aliquem auctorem habere (quod propius nos spectat) id mihi indicio est, quod quoties inter electos, eius gentis sive familiæ cognomen occurrit, in margine è regione perpetuò adicitur hæc nota †: quod mihi primum observare licuit in electione Magistratum anni MCCCXIV. quo loco in *Concilio*

mus, quibus vix videtur Barcino urbs notari. Convenit autem cum relatione Andreæ Ustarrozi, quod hæc historia usque ad inaugurationem Alphonso Regis IV. Iacobi II. filii extenditur (1).

292. Anno huius sæculi quadragesimo fama fert in carcere demortuum Sætabitanæ urbis regni Valentini, ob contumaciam muneris Iustitiæ Aragoniæ contra fidem Regi Alphonso præstitam, non cecidit, MARTINUM DIDACI DE AUX, qui ante sex annos id obtinuerat. Rem narrat ex Martini Pertusæ scriptis consulendus Hieronymus Blancas in *Aragonensium rerum commentario*: ubi de Iustitiæ hoc munere §. 42. *Industria is valuit* (ut eiusdem verbis de eo quod ad rem nostram pertinet Auxium laudemus) *& usu complurium negotiorum multum. Præterea is vir fuit, qui ex comitali decreto regni nostri Scita, quæ Salanova, Hospitalis, & alii veteres, eorum observatores collegerant, undique tamquam flosculos carpens, coegit in genera, in illudque redegit, quod nunc sub Observantiarum nomine connexum exstat legibus nostris volumen. Qua in re eorum omnium diligentiam superavit; auctoritate verò longè operam vicit; quandoquidem huic eius labori is magnus cumulus dignitatis accessit ut publicarum legum instar publica ipsa lege sanciretur: sic fecit quod quisque eorum fecit, & quod omnibus defuit explevit.* Hæc ille (2).

293. Eiusdem temporis æqualem Valentia urbs iactat IACOBUM (Jaime vulgus vocat) ROIG, poetam vernaculâ eius regni, quæ eadem Lemosina est, linguâ facetum & ingeniosum: qui professione medicus hanc artem exercuit apud Mariam Reginam Alphonso V. Aragoniæ ac Neapolis Regis magni coniugem.

Scri-

centum Iuratorum (Concèll de cent Iurats) legitur † *Iachme Boschà*; itemque anni MCCCXVI. & MCCCXLII. atque anni MCCCXLIV. † *Pere Boschà* & † *Iachme Boschà*; ac demum anni MCCCCLX. † *Iachme Boschà*, & † *Pere Boschà*, Fuerintne autem hic *Ioannes Francès* Barcinonensis, quod hoc loco Noster? Postquam hæc scripseram, in hanc eiusdem Codicis notam incidi, quæ omnem de *parvi* huius *Chronici* auctore dubitationem amovere videtur: *En aquest present trienni* (inquit N. Boschà Ioannis Francès id est *Francisci filius*) *plagué à nostre Senyor Deu apellar de aquesta present vida al Senyor mon pare EN IOAN FRANCH. BOSCHA lo qual morí dissapte deprés dinâr passades les quatre hores e miga, apres mig jorn, que comptauem cinch de febrer del any 1450. dia de Santa Agata.*

(2) Habetur hæc *Observantiarum Regni Aragoniæ Collectio* auctore Martino Didaci de Aux in Bibliotheca Escorialensi *Lit. n. Plut. II. num. 22.* (T. III. p. 154.)

^p Nota marginal. pag. 40.

^q In Elencho auctorum quibus mss. usus fuit in *Coronationum* opere.

294. Scripsisse dicitur, alia inter metrica, genere quodam versificandi, quod *Cudoláda* Valentini vocant, librum adversus feminas, quem inscripsit *Consejos*. Hoc opus & auctorem laudat Gaspar Escolanus *Historiæ Valentini regni & urbis* lib. 3. cap. 14. §. 4. & lib. 4. cod. 4. §. 10. Augustinus item Morlà in *Emporii iuris* præfatione, in qua agit de viris doctrinâ & scriptis in ea urbe claris: adiungens, conversum iam in Castellanam linguam legi posse hunc poetam. Planè edita Barcinone Iaimii Roig opera anno MDLXI. in 4°. in catalogo quodam librorum bibliothecæ regiæ Escorialensis olim legimus (1).

295. Anno XLIV. huius sæculi obiit in Airicano carcere Ferdinandus Portugalliæ Infans, cuius Vitam ANONYMUS ferè æqualis in scriptum redegit. Vidimus eum in Vaticano codice, ex manuscriptis 3634. cum hoc titulo: *Incipit martyrium pariter & gesta magnifici ac potentis Infantis dom. Ferdinandi magnif. ac potentifs. Regis Portugalliæ filii, apud Fez pro Fidei zelo & ardore & Christi amore*. Incipit: *Diebus istis novissimis pater misericordiarum & Deus totius consolationis &c.* E regione huius tituli visitur Ferdinandi imago, ex vivo, ut credere par est, deducta: scriptura enim æqualis eius videtur temporis. Huius forsàn auctor est IOANNES ALVAREZ presbyter militaris de Avis, Ferdinandoque à secretis. Nam huic inscriptam legimus: *A vida do santo Infante D. Fernando*, quam à Hieronymo Lopez, Ioannis Regis III. Portugalliæ familiari (*escudeiro* vocant) acceptam Ulyssiponensis quidam typographus anno MDXXVII. in lucem emisit. Nisi quòd hæc Lusitanè, superior verò illa scripta sit Latinè.

296. Anno quinto super quadragesimum, xv. die Iulii, Calatalubii deceffit HENRICUS Infans Aragoniæ, Alphonfi V. magni germanus frater, Ferdinandi Castellæ Infantis deindeque Aragoniæ Regis filius, magister ordinis S. Iacobi, postquam unà cum Ioanne Rege Navarræ fratre ad Ulmetum Castellæ veteris proelio victus atque fugatus fuisset. *Vir magni quidem* (ait Mariana noster) *sed inquieti animi, neque otium patientis*, & qui magnas turbas, dum vixit, Castellæ Regi Ioanni II. fratrum Aragoniæ & Navarræ Regum, ac propriis viribus, dedit. Fama
Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.

(1) Quinquies minimum Valentis & Barcinone ab anno MDXXXI. editam docet Vinc. Ximenes T. I. *Bibl. Val. p. 51.*

(2) Huius Henrici habentur præterea in Escorialen-

fert, atque editi libri fides confirmat, delectatum cum fuisse in vertendis in vulgarem sermonem veterum Mythicorum fabulis, quibus per allegorica mysteria non mediocris secretioris philosophiæ thesaurus comparatur. Liber exstat huic adscriptus cum hoc titulo: *Quatro libros de las fabulas de Esopo: Las extravagantes: Otras de la translacion de Remigio: Las de Arriano: Las collectas de Alfonso y Poggio, como largamente se dice en el prologo*. Editus fuit Burgis per Fredericum Aleman MCDXCVI. in folio (2).

297. Anno MCDXLVIII. die xx. Maii mensis occisus in proelio diem suum obiit PETRUS Portugalliæ Infans, Ioannis I. Regis filius è Philippa Lencastris Regina, idemque Alphonfi V. ex fratre Eduardo nepotis focer. Hic duobus supra triginta annis natus, ne otio & vitiis otii asseclis iuventutem marcescere, atque aciem virtutis absque aliquo stimulo, quod cotis vice esset, hebetari sineret: orbis terrarum magnæ partis aggressus peregrinationem, post visitatum sanctum Domini nostri sepulcrum Hierosolymis, magnique Turcarum Imperatoris atque Ægyptiorum Soldani aulas, Italiæ, Germaniæ, Daciæ, quod tunc temporis vigeat, Angliæ, Navarræ, Castellæ regna, magni ubique habitus; omnes enim harum Reges, sive propinquitate sive amicitia obnoxios habebat, multorum denique hominum, ut cum poeta loquar, mores vidit & urbes, pace belloque (nam & hoc exercuit) æque bonus: tandem Alphonfi Regis generi ex fratreque nepotis indignationem malis consiliatorum artibus in se convertens, bello tueri se opus habuit: quo quidem optimus Princeps strenuè sese defendens in acie occubuit.

298. De hoc multis agit Portugalliæ Regum historicus antiquus in Chronico Ioannis I. cap. 99. & Alphonfi V. cap. 21. Huius nomine scripta est Lusitaniæ vernaculo sermone Historia Infantis Petri, *que andurvo las siete partidas del mundo* nuncupata: quæ quidem in Castellanum translata, cum pueri essemus, vix è puerorum manibus cadere solebat: multis licèt fabulis potiùs illius sæculi genio, quod huiusmodi inventionibus delectabatur, quàm veritati conformata. Cuius quidem historiæ hæc memoriam relinquere, quo tempore in vivis esse desit Petrus Infans,
Hh 2

si codice *Lit. M. Plut. I. sub n. 20. Leges & statuta Ordinis Militiæ Sancti Iacobi de Spatha in eiusdem Ordinis generalibus Comitibus Toleti anno MCCCCXL. celebratis edita.*

fans, cùm veri auctoris ignoretur ætas, opportunum existimavimus. Exstant quoque, quæ non vidimus carmina sive de eo sive ab eo scripta, quæ edita cum hoc titulo novimus: *Las coplas del Infante Don Pedro de Portugal, con glossa.*

299. IACOBUS (vulgò JAIME) MARQUILLES, iuriconsultus Catalanus, circa hæc tempora egregiam illustrandis legibus patrii navavit operam. *Usatica* hæc audiunt, à Gothicis originem ducentes, ad quæ post Iacobum de Monte-Iudaico, Iacobum, & Guilielmum de Vallesicca, Iacobumque Calicium, præsumsit non absque fructu se novum commentarium exiis, quæ illi præoccupassent, & quæ adiungere proprii laboris poterat, se confecturum. Quare eum ceterorum Cataloniæ Doctorum parentem Hieronymus appellat Puiades*.

300. Presbyter hic, & civis Barcinonensis urbis, Vicecancellarium egit Martini Regis, ut ipse alicubi testatur†, postquam in gymnasio Ilerdensi Scira utriusque iuris edoctus, baccalaureatus, quod in præfatione commentarii sui ipse notat, insignia reportasset. Exstat hic, *Manna Iacobi de Marquilles super Usaticis Barcinonæ* inscriptus, & in hac urbe ab Ioanne Luschner Alemanno anno MDV. in folio editus. Publicavit hunc cum magno auctoris elogio Ioannes Andreas Riquerius iuriconsultus, ac regiæ curiæ Barcinonensis iudex, Petro Cardonæ Urgellensi Episcopo, & principatûs Cataloniæ Cancellario nuncupatum. Sed audire ipsum Marquilles de se loquentem, ut ferebat sive hominis sive ætatis quâ vixit genius, iuvat librum suum dirigentem. *N. & N. civitatis Barcinonensis consiliariis Iacobus Marquilles presbyter minimus in decretis baccalaureorum, civis & incola civitatis cuius supra, & in octogenaria ætate cum uno constitutus, nullumque obtinens beneficium, nisi quandam in Barcinonensi Ecclesia capellaniam valoris septem librarum cum dimidia Barcinonensium, vel circa. Quasi hoc scire omnes quicquam interesset.*

301. Post alia subiungit: *Prædictum librum Usaticorum dominis Iacobo de Monte-Iudaico, Bertrando de Seva, Iacobo de Vallesicca, & Iacobo Calis, & aliis dominis & doctoribus, & ipsorum dictis me adherendo, nihilque eis detrahendo, tremebundè assumpsi glossandum. Absolvitque his proœmium: Regnante viduoriosissimo principe & Rege Aragonum, Comiteque Bar-*

cinonæ, dom. Alphonso IV. die Martis secundà mensis Aprilis anno à Nativ. Domini MCDXLVIII. regni que ipsius domini Regis XXXIII. Hæc in iure (1).

302. Ceterum scripsisse eum quoque opus *Genealogicum* circa annum MCDL. è tabulariis publicis atque aliis authenticis instrumentis, *Casas solariegas de Cataluña*, hoc est, *De Catalonia nobilibus familiis*, inscriptum, nonnusquam legimus.

303. GUNDISALVUS GARZIAS DE SANCTA MARIA, Pauli Burgensis Episcopi filius è legitimo toro natus, Alphonso eiusdem urbis præfulis, & Alvari Garziæ germanus frater, non indignum ea se stirpe summorum virorum fœcunda, & Regum apud quos vixit, Ioannis Castellæ & Alphonso Aragoniæ gratiâ præstitit. Cùm enim esset apprimè ornatus non tantùm Latine pronuntiandi peritiâ, sed & iuris doctrinâ atque historicæ rei cognitione: Alphonso Aragonensi quem diximus adhærens, præcipuus habitus ab eo fuit, qui alios inter sex ad Concilium Constantiense tollendi schismatis causa coacti Legatus mitteretur. Quo loco in electione Ottonis Cardinalis Columnæ, qui Martinus dictus fuit quintus, ad summum Pontificatum, unum è sex Hispanicæ nationis suffragium habuit: quod ex Hieronymi Suritæ *Annalium Aragonensium* lib. 12. cap. 63. & 66. constat. Intertuissè idem Concilio Basileensi refertur, aliaque munera regia obiisse. At in Ecclesiasticis plura obtinuit: Berovicæ prius Archidiaconatum in Ecclesia Burgensi, atque inde infulas Asturicensis, Placentinæ, Seguntinæque hoc ordine Sedium: extinctus in hac ultima XVII. Decembris MCDXLVIII. quod in sepulcro eius ad S. Paulum Dominicanorum Burgensis urbis, è regione sepulcri Pauli parentis extracto dicitur, in *Theatro Seguntinæ Ecclesiæ* Ægidii Gundisalvi Avila videndo.

304. At Gundisalvus ad nos pertinet. Scripsit enim Latino stilo *Aragoniæ Regum historiam*, sed cuiusnam temporis non ait Hieronymus Surita lib. 12. cap. 55. in fine.

305. Miratus sum cùm legerem in Notis quas ad librum Coronationum Regum Aragoniæ scripsit Ioannes Franciscus Andreas Uitarrozius eiusdem regni chronographus, vir exquisitæ industriæ, pag. 4. laudatam Aragonensem historiam Gauberti Fabricii de Vagâd Cisterciensis, atque huius historiæ Latinum interpretem Gun-

di-
limus *Lib. IX. c. IV. n. 240.*

* In *Histor. Catal.*

† In *Usaticum: Princeps namque vers. Ea propter: & in Usatic. Potestatem, quæst. ultima.*

(1) Et hunc Iacobum inter Usaticorum Barcinonensium Glossatores è Franckenavii elencho supra retu-

disalvum Garfiam à S. Maria ; cùm verè Gaubertus quinquaginta annis post Gundisalvi obitum suum opus evulgaverit. Alium ergo oportet Gundisalvum Garfiam esse : eum nempe qui recognovit Fabricii historiam, cuius hominis in eiusdem initio & fine, atque item navatæ ab eo huius operæ mentio fit (1). De quo nos in altera Bibliothecæ prius edita parte, & in additionibus ad eandem in hac altera parte antiquioris ævi (2).

CAPUT VI.

FERDINANDUS LOPEZ. *Quorumnam Regum Portugallia Vitas scripserit? Damianus Goefius laudatur.* PETRUS DE CAVALLERIA *Cæsaraugustanus.* IOANNES RODRIGUEZ DEL PADRON. DIDACUS DE VALENTIA. ANTONIUS DE CASTELLANOS *historia rerum D. Alvari de Luna Scriptor.* ALVARUS ipse DE LUNA. MARCUS GARZIA. ALPHONSUS MARTINEZ A TOLETO *Archipresbyter de Talavera.* DIDACUS DE S. PETRO *poeta.* FERDINANDUS GOMEZIUS DE CIVITATE-REGALI *Ioannis II. Regis medicus.* IOANNES SANCII A MENDOZA. IOANNES DE LUCENA. GUTERIUS GAMIZ. IOANNES SERRA. ANONYMUS *poeta* IOANNES ALPHONSUS DE BAENA. *Cantionaria systemata (vulgò Cancioneros) inter nos plura.* LEANDER DE MURCIA *Mercenariorum ordinis.* GUILIELMUS DE LOARTE. GUILIELMUS SANCHEZ DE MENDOZA. DIDACUS DE HERRERA. PETRUS DIACIUS DE TOLETO *Seneca vulgaris interpret.* PETRUS TAFUR. LUPUS DE ESPEJO. PAULUS *Lusitanus.* ANONYMUS *Scriptor Breviarii historiarum Castellæ Regum.*

306. **L**USITANORUM Regum, qui ab initio nascentis Portugallia nominis imperiique usque ad nostrum vivere sæculum, historiam resque gestas poste-

(1) Vide infra notata nostra ad annum sæcularem MD. Cæsaraugustanus is fuit, atque Alphonsi de Aragonia Archiepiscopatûs Cæsaraugustani Administrato- ris perpetui, advocatus, qui & alia plurima scripsit apud Nostrum videnda in *Bibliotheca* Eiusdem *Nova.*

(2) ADDENDI AB ANNO MCCCCXL. ET DEINCEPS USQUE AD ANNUM CIRCITER MCCCCL.

HVC refero *Doctorem Martinum de Luzena,* cognomento *El Machabeo,* cuius in Bibliotheca Escorialenti inter libros quorum lectio promiscue interdita est n. 14. exstat : *Hispana versio sacri textus quatuor Evangeliorum;* necnon : *XIII. Pauli Apostoli Epistolarum,* rogatu Illustris Viri Eneci Lupi de Mendoza Marchionis Sant Iulianensis confecta. De eò nos suprâ *Lib. X. cap. 3. n. 114.* in Not... ITEM *Alphonsum de Sancto Christophoro* ex Ordine Prædicatorum ipsius, ut videtur, eius instituti Bibliographis Quetifo & Echardo indictum, auctorem *Hispa-*

ritas forsan desiderasset, nisi hoc vixisset, instrumentaque omnia huic operæ necessaria, cùm à natura tum ab Eduardo Rege, qui anno tricesimo octavo vitæ functus fuit, accepisset, FERDINANDUS LUPI, seu LOPEZ, eiusdem gentis homo : quem *Guardamòr da Torre do Tombo* (ita vocant) sive archivi regii Ulyssipponensis archicustodem, atque Infanti Ferdinando, Eduardi Regis germano fratri, à secretis intimis * fuisse aiunt.

* *Guardamòr da Torre do Tombo.*

* *Escritión da puridade.*

307. Hunc verò eas formasse omnes historias, quas singulorum regni eius ab Alphonso I. Regum Lusitani manu tantum exaratas in ulnis & manibus diu habuere compendio earum contenti, quod Eduardus Nonnius de Leone iurisconsultus Eborensis, regius idem senator, amolendo ex earum prolixitate delicatorum fastidio edidit, iure quidem existimat, atque aliis persuadere Damianus Goefius, Emmanuelis Regis chronographus diligens æquè disertusque, contendit. Hic in huius Regis historiae parte 4. cap. 38. dum magnâ diligentia iudicioque de Portugallia Regum omnibus historiis, earumque auctoribus censet, multa certè adducit huic rei confirmandæ : quorum momenta hic insinuare haud quidem erit extra rem agere. De historiis loquimur Alphonsi Regis primi (nam Henrici Portugallia Comitis, Alphonsi patris existisse aliquam, Lusitanis incertum est), Sancii I. Alphonsi II. Sancii III. Alphonsi III. Dionysii, Alphonsi IV. Petri, Ferdinandi, Ioannis I. atque Eduardi, sub quo Ferdinandus Lupi forsan diem suum obiit. Quas distinctè appellare opus fuit; eò quòd in asserendo uno omnium auctore altera alteri opem fert & coniurat amicè.

308. In primis Ferdinandum nostrum fuisse curæ huic impositum ab Eduardo adhuc principe, cùm Ioannes genitor etiam nunc

nica versionis Literalis, Moralis & Ascetica IV. Librorum Flavii Vegetii De re militari, in tres partes divisæ : quarum

Prima : *Dirà lo que dixo Vegecio en sus libros rromanzando.*

Secunda : *Será como glossa de los libros de los Sabios que concuerdan con Vegecio.*

Tertia : *Fablará espiritualmente, trayendo los dichos de Vegecio à las veces à las virtudes è à los pecados de esta vida*

cum glossis & allegoriis quibus interior homo adversus spirituales nequitas armatur. Ad Ioannem (ut videtur) II. & fortassis ad Henricum IV. Castellæ Regem. In Bibliotheca Escorialenti *Lit. L. Plut. I. n. 10.* (T. III. pag. 225.) Et *Digramm. & Plut. II. n. 18.* (T. II. p. 218.).. ITEM *Fratrem Bernardum Fontova* Valentinum è Cartusianorum Ordine Cœnobii Vallis-Chritti prope urbem Segobricam alumnum, Mariæ Henrici Castellæ Regis filia, Alfonsi V. Aragonum coniugis conscientia moderatorum, cuius

nunc in vivis esset, ut literis Eduardus fuit & bonis artibus non perfunctoriè deditus, coniectari rectè possumus ex eo quòd Gomezius Ioannis (Gomezæanes vulgus appellat) de Zurara in *Chronico Septensis urbis* cap. 3. refert Ferdinandum hunc scilicet multum ac diu vagatum fuisse iussu Eduardi toto regno ut publicis chartophylaciis excussis, epitaphiisque Ecclesiarum & monasteriorum exceptis, bene de iis doctus ad eum rediret; eundemque Eduardum in Castellæ quoque regnis multa instrumenta conquiri fecisse. Quæ quidem cura veterum regni monumentorum eo studio promota, nisi eò quòd credimus tenderet, inutilis prorsus futura fuit; nec ullius usus in conficienda tantum Ioannis Regis, quam Ferdinandum habere auctorem in confesso est, historiâ, superstitum quidem, non demortuorum testimoniis in latebris iam antiquorum tabulariorum delitescens comprobanda: quod prudenter Goesius expendit.

309. Existare etiam subiungit ipse antiquum librum Portorii, seu vectigalium Ulyssiponenſis urbis, cuius quodam verſu scriptum legitur: *Ferdinando Lupi turris do Tombo archicustodi assignatam à Rege summam fuisse quingentorum regalium (Reaes) singulis mensibus, dum viveret, super Portorio Ulyssiponenſi, ob magnum laborem ab eo exantlatum, deindeque exantlandum, in formatione Chronici rerum à Portugalliæ Regibus gestarum.* Quo quidem documento idoneè satis additum eum vixisse huic rei gerendæ comprobari nemo ambiget.

310. Ut verò ad rem propriùs veniamus, ac singulas consideremus historias, in eius, quæ Petri Regis est, prologo, profecuturum sese illum ordinem auctor ait, quem in primo prologo sibi præscripserat: hoc est, ut in primis eius de quo acturus est Regis mores vitæque formam referat. Quod quidem nisi ad generalem totius historiæ systematis proœmium referas, vix est ut aliquem idoneum sensum habeat. In hoc etiam Petri Chronico tribuit sibi auctor Alphonſi IV. ibidemque Ioannis I. historias. In Chronico Ferdinandi cap. 39. refert se ad eandem Alphonſi IV. & cap. 83. ad eum locum, ubi eventum quendam temporis Sancii II. *Capelli* cogno-

stant Tractatus Hispanici ascetici: I. *Tratado espiritual de las tres vias purgativa, iluminativa y unitiva.* II. *Menosprecio de las cosas visibles.* III. *Escuela de la Divina Sabiduría.* Apud Vinc. Ximenum in eo *Biblioth. Val.* p. 46. . . ITEM Fratrem *Franciscum Marésme* Saguntino-Valentinum ex eodem Cartusianorum Ordine in Cœnobio de Porta-

mento, in literas retulit. Quòd si Sancii hanc, & Alphonſi illam idem scripserit, nonne & intermedias duas Alphonſi III. Dionysiique? Planè ex Ioannis historia, quam nullus non Ferdinando adscribit, id ipsum quod intendimus, non semel evincitur. Cap. 50. hæc verba habet ex Lusitano Latina: *Iuxta id quod loco suo scripsimus, ubi de diminutione monetarum à Ferdinando Rege facta locuti sumus.* Quæ ad huius Regis historiam utique respiciunt à se confectam. Cap. 58. magis adhuc aperte, *Eo modo (inquit) quo in principio huius operis nonnullorum virorum nobilium mentionem fecimus, qui operam suam Comiti Henrico in expellendis à regno nostro Mauris navaverunt: similiter nunc in secundo isto volumine quorundam recordabimur, qui in tuendo ab hostibus eodem regno comites Magistro fuere.* De Ioanne loquitur, qui ex Avisenſis ordinis Magistro sibi ad Portugalliæ regnum viam vi aperuit. Unus ergo idemque est integri huius, seu omnium Regum Chronici, ab Henrico huiusve filio Alphonſo, ad Ioannem usque: quod in volumina duo se divisisse laudatis verbis significat auctor Ferdinandus Lupi, Ioannis historiæ certus Scriptor.

311. His tamen omnibus historiis sub eandem Scriptoris manum, Goesii iudicio, non temerè remissis: observandum tamen est de prima Alphonſi primi, penultima & ultima Ioannis primi & Eduardi Regum, non solidè id ipsum in confesso esse. Alphonſi etenim primi historiam, quæ quidem non eodem ac aliæ stilo exarata est, Eduardus Galvanus Emmanuelis Regis iussu, schedis & vigiliis usus ut creditur Ferdinandi Lupi, sive reformavit, sive in compendium redegit: quam quidem ms. asservari ad S. Crucis Conimbricæ, in Bibliothecæ huius altera parte, quæ iam dudum prodiit, cum de Galvano dicendi occasio esset, annotavimus. Quod quidem ipsum non in hac solum, sed & in ceteris quoque subsequentiis Regum historiis facere, ut fecit postea Eduardus alter Nonnius Leonius, de quo nuper diximus, Galvanus meditatus forsan fuit; cum audiamus in bibliotheca Excellentissimi Comitum Villumbrosani Ex-præsidis supremi Castellæ Consilii ms. codicem *Historia do reyno de Portugal por Duarte Galvaon*

Cæli, eiusque Instituti ad annum MCCCCXXXI. Priorem Generalem, virum aliàs clarissimum, auctorem: *Tractatus de unione Cartusiani Ordinis occasione funestissimi & maximi Ecclesiæ schismatis per XL. annos in sectas divisi.* Existare hodie à Iosepho Rodriguezio *Biblioth. Valent.* p. 137. dicitur MS. in memorato Cœnobio de Porta-Cæli.

vaon inscriptum Matrili exstare.

312. De altera verò Ioannis primi ut iam dicamus, publicata ea quidem fuit statim atque res Portugalliæ post quadragessimum huius, quod excurrit, sæculi annum ad Brigantinam domum conversæ sunt: cuius partem primam vidimus anno MDCXLIV. ab Antonio Alvares Ulyssippone in folio editam, quam secuta est forsitan posterior pars. Ea disertè adscribitur Ferdinando Lupi, ut ex hac inscriptione quam subiecimus, manifestum sit: *Chronica del Rey D. Joan I. de boa memoria, e dos Reis de Portugal ò decimo. Primeira parte, en que se contem à defenzam do reino ãte ser eleito Rey, ofrecida à Magestade del Rey D. Juan o quarto nosso señor de miraculosa memoria. Composta per Fernan Lopez.* Manu exaratum exemplar tribus comprehensum tomis habet Matrili bibliotheca Villumbrosana.

313. Nondum tamen certum est eiusdem esse auctoris integram hanc historiam, cum Gomesius Ioannis de Zurara, Alphonsi V. historicus, qui quidem iuvenis Ferdinandum noscere potuit, non obscurè scriptum cap. 3. laudati iam commentarii vulgaris linguæ *De Septæ urbis Africa expugnatione* reliquerit Goessii testimonio, non ultra huius Septæ urbis tempus, hoc est annum MCDXV. Ferdinandum fuisse res Ioannis gestas profecutum. Ipsi tamen Goessio certius videtur non alii quàm Ferdinando totam deberi hanc historiam; quinimmo nec dubitare se ait Eduardi Ioannis filii etiam illam, quæ superiorem consequitur, eiusdem esse; si tamen quædam exceperis à Gomesio eodem Ioannis addita, ut breviorum Eduardi rerum commentarium locupletaret: cui Spartæ orandæ Rodericum Pinam tertium accessisse ait. Nihilominus tam Ferdinando Lupi quàm Zuraræ recentiores tribuunt eius gentis homines ² totum historiam Ioannis Regis corpus tribus voluminibus comprehensum.

314. PETRUS DE CAVALLERIA Cæsar-augustanus circa annum MCDL. tractatum

(1) Hunc *Petrum de Cavallerta* seu *Cavallunianum*, ut in Regis Galliarum Bibliotheca T. III. pag. 409. cod. 3662. nos supra *Lib. VII. cap. VIII. pag. huius vol. 104. col. I. in Notis* ad finem sæculi XIII. retulimus, parum memores de eo à Nostro hoc loco, qui proprius est, agi. Constat enim inclinante hoc de quo agimus sæculo XV. floruisse, atque ad annum MCCCCLXIX. Complutum e Valentia nostra, unà cum Alfonso Palentino Catholicorum postea Hispaniæ Regum Historico, à Ferdinando Aragoniæ Principe & Siciliæ Rege missum ad Alfonso Carrillum Archiepiscopum Toletanum, nuptiarum Principis cum Elisabetha Ioannis II. Castellæ

quendam scripsit, *Zelum Christi contra Iudeos, Saracenos, & Infideles* nuncupatum: cuius exemplum à se repertum cum alio Savonensi contulit doctus vir Martinus Alphonsus Vibaldus Toletanus, auctor *Candelabri aurei* moralis, scripti famigeratissimi, ac primus in lucem prodire curavit, glossis adiunctis assatim eruditus, apud Baretium de Baretis typographum Venetum anno MDXCII. in 4.º ut in altera parte iam diximus, cum de Vibaldo sermo nobis esset (1).

315. IOANNES RODRIGUEZ DEL PADRON, Gallæcus cognomen ab oppido huius appellationis in regno isto, ut videtur, sortitus, in Ioannis II. Regis aulâ bonam vitæ partem vanis amoribus colendis carmineque celebrandis, qua versificatoria arte plurimum valuit, contrivisse dicitur. Perterritus tandem violenta Mazix sibi perfamiliaris morte, quam ei ardentissimi cuiusdam amoris obstinatio peperit (cuius quidem cadaver, ne id ex occasione raceamus, in capella Catharinæ martyri dicata castelli oppidi *Arjonilla*, provinciæ Baticæ regni que Giennensis sepultum hac inscriptione dignoscitur: *Aqui jace Mazias el enamorado*: quod in *Annalibus Ecclesiæ Giennensis* ^a annotatum reliquit posteris Martinus Ximena): perterritus, inquam, amici eadem viâ deerrantis casu, cuius Ioannes de Mena eius temporis poeta meminit ^b, ac in se reverius: laicum statum, moresque insanix impensos pro religiosa vita commutare voluit, & Franciscanorum sacramento in patria addictus, magno inter eos virtutum omnium viro huius conversionis dignarum, exemplo vixit, ædificandoque ibi eiusdem instituti monasterio facultates suas elargitus est. Hanc vitæ, tum profanæ, tum religiosæ, periodum, Ioannis Roderici nostri, cum Gundisalvus Argote de Molina in lib. 2. *Nobilitatis Beticæ* ^c, tum Lucas Wadingus *De Scriptoribus ordinis Minorum* agens, descripsere: quorum ultimus videndus est sub nomine Ioannis de Herbon, quo item nomine, familiæ forsitan, idem fuit appellatus.

Va-

Regis filia Enrici IV. sorore germana *παράνυμφον*, cum mandatis, ut XX. florenorum millia, monileque aureum pretiosissimum, nuptiarum arrhabonem, ad Archiepiscopum Toletanum deferrent: ut legimus in Didaci Valeræ MSto. hætenus ut putamus, inedito Enrici IV. Castellæ Regis Chronico Regiæ Matritensis Bibliothecæ, ad annum MCCCCLXIX. cap. XLIX. fol. XCV. pag. 2. quo loco *Petrum* de quo agimus vocat: *honrado Ciudadano de Caragoça*; & rursus eius meminit *cap. sequenti* seu L. fol. XCVII. pag. 1. de hoc nos Didaci Valeræ Chronico, infra in eo.

¹ Da Tomada de Septa.

² Toscanus in *Parallelis* cap. 28. & 44.

^a Pag. 171.

^b In *Labyrintho*, orden 3 de *Venus*. copla 105. & ibi Ferdinandus Pinicianus in glossa.

^c Fol. 272.

316. Varia scripsit carmina, & in iis *Infernum amoris*.

317. Item aliud opus *Cadira de honor*, hoc est, *sedem seu cathedram honoris*, ut interpretor: quod laudat Ferdinandus Mexia in suo *Nobiliario* lib. 1. cap. 45.

318. Necnon & genealogicum opus, quod vulgò ei attribui solet, *Compendio de linages* dictum; nisi alius sit eiusdem nominis, quod valdè suspicor (1).

319. Sub eodem Ioanne II. & Alvari de Luna Comestabilis Castellæ, cui quidem Ioannes totus obnoxius fuit, clientela DIDACUS DE VALENTIA vixit: de quo nil aliud novimus quàm eiusdem Alvari auspiciis iussuque librum edidisse vulgaris linguæ *Arbol de batallas* inscriptum, è Gallico tamen Honorati Bonet conversum: qui quidem Honoratus dicavit opus hoc suum, de sacris, ut videtur, Bibliorum historiis conceptum, ut in translatione legimus, *A la santa corona de Francia, en la qual el dia de hoy por la ordenanza de Dios reyna Carlos sexto en este nombre*. Hoc est: *Sancta coronæ Francicæ, in qua hodie Carolus huius nominis sextus divina ordinatione regnat*. Doctorem se ibi auctor Decretorum, ac *de Lalo* (ita sonat Hispana scriptura) priorem vocavit. Verus libri Gallici & auctoris titulus: *L'Arbre des batailles fait & composé par Maître Honoré Bonet docteur en Decret, & Prior de Challôn, à l'honneur de Dieu, & en faveur du Roy Charle le bien aimé*. Latine appellatur hæc dignitas *Prior Catalaunensis*, Maresio de *Ioanna Papissa* pag. 11. qui ait habere se hunc librum ms. & compositum ante ccc. annos (2).

320. Nil magis in historia Castellæ Regum decantat fama duratque ad postero-

rum documentum, quàm Ioannem II. addictum plusquam deceret maiorem vitam vixisse, ac nihil non detulisse Alvaro à Luna Aragonensi, quem Castellæ Comestabilem, S. Iacobi ordinis Magistrum, sexagintaque oppidorum & arcium toparcham, magnà omnium aliorum Castellæ Magnatum iniuriâ, nec minori invidia creaverat. Hunc ipsum, variante fortuna vices anno huius sæculi quinquagesimo tertio Pincianum municipium in foro suo, Regis eiusdem sententiâ, decapitatum vidit. Cuius quidem rerum gestarum historiam cum hac inscriptione: *Chronica del Condestable Don Alvaro de Luna* edidit nescio quis, absque nomine tamen auctoris, Mediolani anno MDXLVI. in folio. Quam apud Marchionem Acropolitanum olim Matrili vidimus. (3).

321. At huius Chronici auctorem ANTONIUM DE CASTELLANOS, hominem aliunde ignotum, rebus tamen quas descripsit æqualem, paulove inferiorem, ut ex stilo apparet, fuisse, affirmatè nos docuit huiusmodi monumentorum cognitione multum vir subactus D. Iosephus Pellizerius, regius historicus Philippi IV. & Caroli II. non uno loco^d, huius historiæ hunc architectum laudans (4). An autem hæc sit eadem cum ea quæ sine nomine auctoris ms. servatur in bibliotheca Villumbrosana Matritensi, exscripta, ut ibidem annotatur, ex codice bene antiquo castri sive arcis villæ de Cornago, nondum affirmare possumus.

322. Eidem tamen ALVARO DE LUNA tribuitur liber *De las claras mugeres Hebreas, Gentiles, y Christianas*: sive *De claris mulieribus Hebraeis, Ethnicis, atque Christianis*, in exemplo huius operis ms. quod

(1) Exstant varix huius Ioannis eclogæ in Συρνασι Poetarum & poemation Hispanicorum, quæ *Cantacioneros* vernaculè appellamus. In Hispanensi 1540. apud Ioannem Cronberger, fol. IX. p. 2. & X. *De caduca mundi gloria: Ad Christum Cruci affixum: Ad beatissimam Virginem Mariam Christum è cruce depositum gremio suo excipientem...* Fol. LXIV. *Septem amoris gaudia...* Fol. LXV. *Decalogus, seu decem amoris præcepta...* Fol. CLIV. p. 2. *Canticum eroticum*. Absunt *Compendium genealogicum: Cathedra honoris, & Infernus amoris*. Sub hoc titulo: *Infierno de amor*, ludit in eodem Cantionario fol. LXXXVI. pag. 2. *Garfias Sanchez de Badajoz*, quo in carcere Ioannem Rodriguezium del Padron detentum se vidisse narrat. Sub titulo *Infierno de amores, D. Carolus de Guivara*, ibid. fol. LXXVI. pag. 2. atque item Marchio Sant-Julianensis: *El infierno de los enamorados* apud D. Sanchezium T. I. Syll. Poem. Hisp. p. XXXVIII. In veteri autem Escorialensi Cantionario MS. de quo mox, habetur *Ioannis Rodriguezii del Padron* Poemation hoc titulo: *Cantiga quando se fue à meter frayre à Jerusalem, en*

despedimiento de su Señora.

(2) Huius operis versionem aliam Hispanicam *Antonii Coritæ* è codice Escorialensi *Lit. h. Plut. II. n. 19.* supra retulimus, hoc libro, *cap. 2. post n. 96.* in *Addendis ad annum usque MCCCCXX.*

(3) Recusum fuit *Alvari de Luna Chronicon* Matrili apud De Sancha 1784. in *Sylloge Chronicorum Hispaniæ* curante Cl. Iosepho Michaeli de Flores Regio Matritensi criminibus vindicandis XII. viro sæpius à nobis laudato. MStum. existit in Bibliotheca Comitum olim Ducis Olivariensis pag. 162. A. MS. *D. Alvaro de Luna. Su Chronica. fol. D. 27.* Item, in editis *Lit. A: Alvaro de Luna su Chronica en folio. su nota de Impression. K. 8.*

(4) *Antonium de Castellanos*, qui hæctenus creditus fuit *Alvari de Luna Chronici* auctor, fictitium esse nomen, ex *Antonio de Castellano*, qui prioris omnium Mediolanensis eiusdem Chronici editionis 1546. curator fuit, in Hispanum sermonem parcè detortum, monuit opportune in editionis Matritensis 1784. prologo nuper laudatus D. Iosephus Michael Flores.

^d *Memorial por la grandezza de los Condes de Miranda fol. 37. & in libro nuncupato Informe de los Sarmientos fol. 83.*

quod in supellectile sua libraria ditissima Excellentissimus Comes Villumbrosanus servat: ubi & annotatur anno MCDXLVI. *en el real sobre Atienza*, id est, in obfide dione Atienzæ oppidi publicatum fuisse (1).

323. Magis quod ad hunc eundem Alvarum pertinet, quam quod huius temporis esse noscamus, laudandus venit nunc liber, *Defensa contra la conjuracion de D. Alvaro de Luna* qui in bibliotheca Olivariensi olim exstitit, ut ex eius catalogo constat, appposito *Baccalauri Marquillos* auctoris nomine: cuius quidem veram fuisse appellationem MARCUM GARZIA, cui munus, *Alcalde mayor de Toledo*, in eiusdem catalogi ms. ora notatum voluit, aliquis non ineruditus homo: qui totum, quantus ille est catalogus, marginalibus huiuscemodi animadversionibus locupletavit (2).

324. Huiusmet Regis Ioannis capellæ minister fuit, & archipresbyter de *Talavera* (quod municipium est in agro Toletano nobilissimum) ALPHONSUS MARTINI A TOLETO: cuius exstat liber non parum utilis admonendæ iuventuti, & ab amasiarum laqueis servandæ, hoc titulo insignis, in editione Lucroniensi MDXXIX. in folio Michaelis de Eguia: *Compendio breve y muy provechoso para informacion de los que no tienen experiencia de los males y daños que causan las malas mugeres à los locos amadores, y de otras cosas anexas à este proposito, nuevamente añadido y impresso*. Hoc est, *Breve compendium, sed valde utile, ad informandos eos, qui damna nondum experti sunt, quæ insanis amantibus inhonestæ inferunt femina*. Prodiit iterum Hispali anno MDXLVII. in 8.º ex officio *Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

(1) Exstat in Bibliotheca Collegii Sancti Bartholomæi Salmanticensis, hoc titulo: *D. Alvaro de Luna, Claras Mugeres*, ac duplici exemplo: apud Marchionem de Alvètos *Hist. Coll. T. I. p. 312.*

(2) Frustra fui in hoc codice in Catalogis Comitiss Ducis Olivariensis exquirendo: v. *Baccalaurus*: v. *Marquillos*: v. *Marcus Garcia*, in utroque & *Librorum & Materiarum* indice.

(3) Exstat in codice Escorialensi *Lit. h. Plut. III. n. 10.* (T. II. p. 115.); atque item EIVSDEM *Archipresbyteri Talaverensis* tractatus alter Hispanicus: *Contra la comun fabla & opinion que se tiene falsamente acerca de los Fados, Fortuna, Signos y Planetas*, anno, ut ibidem legitur, MCCCCXXXII. ab Auctore editus. Utraque & Lucroniensi MDXXIX. fol. & Hispalensi MDXLVII. 8.º ad manum nobis cum hæc scribimus est.

(4) Librum *Atalaya de las Chronicas*, sive *Speculam Chronicorum* non ad hunc *Alfonsum Martini à Toletò Archipresbyterum de Talavera*, sed ad *Alfonsum* alium de *Toletò Conchensem in Decretis Baccalaureum*, Nostro indictum, pertinere

na Andreæ de Burgos. Opus hoc à quibusdam *Corvacho* appellatum novimus (3).

325. Eundem quoque auctorem habuit liber *Atalaya de las Coronicas*, sive, *Specula Chronicorum* nuncupatus: quem inter libros nostri olim dum viveret amici, religiosi viri Fr. Ludovici Emmanuelis de Espinosa domus B. Virginis de Monte-ferrato Matritensis abbatis, eiusdemque illustrissimi Dom. Ioannis Emmanuelis de Espinosa Tarracõnensis præfulis, germani fratris, manu exaratum contrectavimus. Possedit olim (idem an aliud?) exemplum Didacus Colmenares Segoviensium rerum historicus, quod penes Marchionem de Cábregas nunc esse, monuit nos in *Dissertationibus suis Ecclesiasticis*. Acropolitanus olim, hodie iam Mondexarensis Marchio, Alphonfus hic duorum istorum operum Scriptor magis notus est *Archipresbyteri de Talavera* dignitate, quam proprio suo & familiæ nomine (4).

326. In poetarum temporis eiusdem Ioannis Regis, sub quo maxime apud nos huic arti sese dedere ingeniosi homines, aliquo numero fuisse dicitur DIDACUS DE S. PETRO Decurio Valliseletani municipii: cuius ad eundem Regem directum exstare opus metricum *De los llantos* inscriptum, versibus dodecasyllabis ferè iam antiquatis, nulliusque inter nos hodie præhendecasyllabis ab Italia acceptis pretii, D. Iosephus Pellizerius alicubi^r affirmat (5). Hoc idem hominis nomen præ se fert profanum opus, *Carcel de amor*, hoc est *Carcere amoris* dictum, & ad Didacum Ferdinandi, quem *Alcayde de los donzeles* vocat, directum: cuius quidem Antuerpiensem Martini Nucii anni MDXCVIII. editionem laudare possumus.

ii At

pinto: cuius est etiam liber Hispanicè inscriptus: *El Inventionario, en el qual se hallan los primeros inventores de las cosas, assi temporales como espirituales, & los motivos & las causas de las invenciones*: ad *Alfonsum Carrillum* Archiepiscopum Toletanum Hispaniarum Primate, in Bibliothecæ Escorialensis codice, *Lit. h. Plut. II. n. 24.* anno MCCCCLXXXV. ab Antonio Córduba, ut in eodem legitur, exarato exstans. In eius enim codice sine meminit Auctor alterius operis Hispanici à se conscripti iussu Conchensis Episcopi, hoc titulo: *Espejo de las Historias*: ut nos olim in eius codice recensione T. II. *Latinor. pag. 93.* notavimus: quod non diversum ab *Specula*, sive *Atalaya Historicorum* fuerit. De hoc *Alfonso à Toletò* nos infra, in *Addendis ad annum MCCCCLXXX.*

(5) Non exstat in Hispalensi anni MDXL. Cantionario; neque in Antuerpiensi MDLXXIII. apud Philippum Nucium 8.º In alio autem eius poemate Hispanicè inscripto: *Desprecio de la fortuna*, meminit alterius eius operis itidem Hispanici, cui titulus: *Carcel de amor*.

* *Difertaciones Ecclesiasticas por el honor de los antiguos tutelares, contra las ficciones modernas.* par. 1. difertacion 1. c. 4. §. 32.

* *Origen de la casa de los Sarmientos de Villa-mayor f.* 20.

At neque alium à Vallisoletano Decurione & poeta hunc esse, confirmari potest è nuncupatione ipsa; Didacus enim Ferdinandi à Corduba Comarensum Marchionum progenitor, huiusmet ætatis quam percurrimus domicellorumque, seu puorum regionum magister præfectusve, quod munus *Alcayde de los donzeles* vulgus appellabat, is videtur, cui librum inscriptum voluit auctor.

327. Huius toties dicti Regis medicus fuit FERDINANDUS GOMEZIUS DE CIVITATE REGALI, nescio an à municipio cognomine Castellæ novæ sortitus appellationem: qui & perpetuam sibi à Baccalauri scholastico honore inditam voluit ad hære notam, in aula regia quatuor supra quadraginta & amplius annorum spatium medicinam fecit, ob urbanum ac verè aulicum ingenium in paucis cum Regi, tum eiusdem proceribus carus. Ioannem hic Menam poeticâ per id tempus laude clarissimum, cuius & ipse haud expertus fuit, eundemque regium historicum res gestas eius temporis conscribentem, crebris literis, quo Regis obsequeretur iussibus, in iisque veris eventuum narrationibus quos apprimè callebat, instruere consuevit.

328. Quæ quidem literæ unâ cum aliis ad alios missis, inter cimelia præteriti istius ævi chalcographicæque artis recens tunc natæ, paucissimorum hodie manibus teruntur. Elegantes quidem ipsæ (quæ illius temporis elegantia erat) facietis partim, saleque innoxio aspersæ, ceteroqui rerum tot annis in turbulentissimo regno gestarum illustrem summam verè continent. Burgis has prodiisse docet libri frons anno MCDXCIX. sic inscripta: *Centon epistolario del Bachiller Fernan Gomez de Ciudad-real, fisico del muy poderoso e sublimado Rey D. Juan el segundo de este nombre*. Neque aliam existimo eam editionem anni MDC. in 4.º eiusdem Burgensis urbis, quam notatam inter libros Raphaelis Tricheti præfert eius bibliothecæ catalogus, immo errorem in designando numero admissum fuisse. Nihilominus suble-

(1) Nimirum à D. Ioanne Antonio de Vera & Zuniga Comite de la Roca, ut vulgus Eruditorum putat: de cuius ingenio vidètis Nostrum *Bibl. Hisp. Nov. T. I. pag. 482.* in eo... *Epistolaris Cento* nuper recusus fuit Matrili 1774. in Regio typographio de la *Gazeta* indigenis dicto, cum Hispanicis aliis opusculis. Cl. Editor Anonymus nonnihil innuit de suspicionis labe qua inuritur Burgensis *Centonis* annum MCDXCIX. (1499.) præferens editio, quasi longe recentior sit, atque à nonnemine alicubi interpolata; nihil tamen de hoc definit. Indicatur hæc editio à Maittaireo *T. I. pag. 359.* hoc titulo: *Cent-*

sti aliquid in ea editione ab eo, qui intrusus eò familiæ suæ aliàs nobilissimæ cognomine notatis aliquot viris, eam magnificare voluit, commissum; atque ut antiquitatem repræsentaret, veterum characterum alicubi repertorum, aut de novo fusorum, habitu eam vestitam fuisse, sunt inter nos equidem qui valdè suspicentur (1).

329. Colligemus nunc quorundam, qui sub eodem Ioanne II. Castellæ ac Legionis Rege, anno MCDLIV. fato functo, florère, nec de eorum obitu quicquam certò affirmari potest, nomina & literarum monumenta.

330. IOANNES SANGII A MENDOZA, quem familiarem huiusce Regis appellatum invenimus, laudari solet ex opere haraldico & genealogico huius tituli: *Discurso de armas y linages*: quod ms. existat.

331. IOANNES DE LUCENA, eidem Ioanni Regi à consiliis, scriptum reliquit vulgari sermone opus *De vita beata*, commutantibus verba duobus dialogistis, eximiiis quidem virtute & proficuâ doctrinâ viris, Alphonso Burgensi, Episcopo de *Cartagena* dicto, & Enneco Lupi à Mendoza, sanctæ Iulianæ & Marchione; ac disquirentibus in quonam vita hominis beata consistat: quod ferè post sæculum prodiit typis editum Medinæ Campi ex officina Petri de Castro anno MDXLI. in 4.º (2).

332. GUTERIUS quidam GAMIZ pen hæc tempora scripsisse dicitur *La historia del Conde de Buelna D. Pedro Niño*: cuius ipse signifer fuisse dicitur, quam usque ad annum MCDXLVI. perductam, hoc est ad mortem Beatricis Portugalliæ, fuisse legimus in libro indice *Bibliothecæ Villumbrosanæ* Matritensis fol. 106. in qua aservatur eius quoddam exemplum (3).

333. IOANNES SERRA Valentinus notum se posteris, atque à nobis Scriptores persequentibus Hispanos commendandum reddidit, scribens hoc ipso tempore, aut circiter, librum quendam *De controversia trium animæ potentiarum, invicem de præstanton Epistolar del Bachiller por Jean de Rey.* 4.º Burgis 1499.

(2) Prodiert Burgis MCDXCIX. existatque eius editionis exemplum penes me, in cuius fine legitur: *Esta obra fue impressa en la muy noble & mas leal Cibdat de Burgos. Acabose Jueves á ocho dias del mes de agosto por Juan de Burgos emprentador. Año del Señor: de mil y CCCC. y noventa y nueve años. Folio.*

(3) Totidem hæc atque ipsis fere verbis apud Nostrum legas suprâ, *Cap. III. huius libri n. 106.* prorsus ut alicubi superfluant; ea tamen omittere religio fuit.

stantia disceptantium inscriptum, ac Dominico S. R. E. Cardinali S. Crucis in Hierusalem nuncupatum, qui ms. asservatur inter Vaticanos codices (1). Hic est Dominicus Capranica, celeberrimus huius temporis sub Eugenio IV. Nicolao V. & Callisto III. summis Pontificibus, cunctisque virtutibus ornatus, ac literatorum Mæcenas, idemque ipse doctissimus sacri senatus pater: cuius res gestas luculenter habemus à Ciaconio, & qui Ciaconium continuaverunt, inter Cardinales Martini V. descriptos^h. Obiit is anno huius sæculi quinquagesimo octavo; Nicolaus autem Papa, sub quo liber scriptus fuit, quode agimus, anno quinquagesimo quinto.

334. ANONYMI poetæ carmen exstat Ioannis quoque tempore scriptum *De las fazañas de Hercules*, sive *De laboribus & expeditionibus Herculis* versibus vernaculis dodecasyllabis: cuius fragmentum in bibliotheca suorum operum Valentia MDCLXXI. edita D. Iosephus Pellize-Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.

(1) Exstat penes me MS. in membranis hoc titulo: *De contemplatione amicitie in coniunctione anime & corporis* (nisi diversa sunt opera); atque in Bibliotheca Regis Galliarum apud Montfaucon. *Biblioth. Bibl. cod.* 6313. & memini hoc titulo editum in Catalogis librorum venalium Lugdunensibus Tournesianis aut Fratrum de Ville circa annum 1740. evulgatis.

(2) Exstat *Ioannis Alfonso Baena* Bibliothecæ Escorialensis *Cantionarius* Lit. h. *Plut. I. n. 5.* quem nos ad annum 1763. in recensione MStorum. eiusdem codicum ita describimus (T. II. à pag. 64.): *El Judino Juan Alfonso de Baena*, qui se alicubi Regium tabellionem appellat. Titulus ab Auctore sive Collectore operi impositus: *El libro fundado sobre la muy graciosa & sutil arte de la Poetria & Gaya ciencia, en el qual son escritas & asentadas todas las cántigas muy dulces & graciosamente assonadas de muchas & diversas artes.* Colludit autem Auctor in eo cum famosioribus eius ævi Poetis, quorum nomina Hispano idioma, te, atque eodem quo in codice scripta sunt ordine sistere placuit, nimirum:

- , Juan Alfonso de Baena escribano del Rey, com-pilador, y en gran parte auctor de este libro.
- , Alfonso Alvarez de Villasandín.
- , Fray Diego de Valencia del Orden de San Francisco Maestro en Santa Theologia, è gran Maestro en las artes liberales, gran phyfico, estrologo, mecanico, tanto è tan mucho que en su tiempo non se fallò ome tan fundado en las ciencias como él; y lo manifestó bien en la respuesta que dio al Comendador Ferrandes Calavera en la muy alta trascendente question: *De preçitos è predestinados.*
- , Don Pedro Velez de Guevara.
- , Fray Miguel de la Orden de Sant Hieronymo, Capellan del honrado Obispo de Segovia.
- , Don Juan de Tordesillas.
- , Ferrant Manuel del Arando (aliàs: *de Lando* aut *de Lango*) Doncel del Rey.
- , Fray Pedro de Colunga de la Orden de los Pre-

rius regius historicus, tamquam totius operis specimen, publicavit¹.

335. IOANNES ALPHONSUS DE BAENA, nescio quis, compilavit, aut ipse auctor fuit, systematis cuiusdam variorum carminum, quod *Cancionero Español recopilado en tiempo del Rey D. Juan el segundo por Juan Alonso de Baena*, in codice chartaceo ms. regie Escorialensis bibliothecæ inscriptum exstat. Sed ex occasione hic adiungam, in eadem bibliotheca, iuxta meum eiusdem catalogum, sub titulo *Poetas y gramaticos en Castellano de à folio de mano*: unà cum iam laudato Baenæ, ut sic dicam, Cantionario, tres alios eiusdem cum eo nuncupationis, hos scilicet, reperiri:

336. *Cancionero Español, que comienza*: Este jamas perdió su reposo.

337. *Cancionero de devocion, que empieza*: Diversas virtudes y vicios.

338. *Cancionero de devocion de una obra larga continuada* (2).

li 2

LEAN-

- , dicadores (aliàs *De San Pablo*)
- , Un Bachiller y Maestro en Artes de Salamanca, que no se nombra.
- , Pedro Moirera.
- , Francisco de Baena Escribano del Adelantado, Perafan de Ribera.
- , Pedro Carrillo.
- , Alvaro de Cañizales.
- , El Maestro Fray Lope del Monte del Orden de San Francisco Bachiller en Theologia.
- , Ferrant Perez de Guzman Señor de Batres.
- , Alfonso Sanchez de Jaen Canonigo de Toledo.
- , Don Gutierre de Toledo Arcediano de Guadalupe, fajara ó bien sea...
- , Ferrand Perez de Illescas Señor Dèba...
- , Micer Francisco Imperial natural de Genova, residente en Sevilla.
- , Fray Bartholome Garcia de Cordoba del Monesterio de Frex de Val en Burgos.
- , Don Mossè Curgiano del Rey Don Enrique.
- , Diego Martines de Medina Jurado de Sevilla.
- , Maestro Fray Alfonso de la Monja.
- , Pedro Gonzalez de Mendoza Padre del Almirante D. Diego Furtado.
- , Alonso de Morraña.
- , Ruiz Paez de Ribera vezino de Sevilla.
- , Pedro Ferris su cántica para los Rabies.
- , Los Rabies, respuesta.
- , Macias el enamorado.
- , El Arcidiano de Toro.
- , Gonzalo Martinez de Medina.
- , Pedro Gonzalez de Uceda hijo de Gonzalo Sanchez de Uceda: el viejo natural de Cordoba, ome muy entendido en todas Ciencias, especialmente en el arteficio è libros de Maestro Rremon (*Lullii*)
- , Gomez Perez Patino criado del Obispo de Burgos Don Juan de Villacreces, que era buen Gramatico, Logico, è Filosofo è Theologo è mecanico en las otras artes.
- , Juan Garcia de Vinuesa Oficial de Juan Garcia de Soria Despensero del Rey.

, Al-

^h Ultimæ editionis Rom. an. MDCLXXVII. tom. 2. col. 837.

339. LEANDER DE MURCIA cognomen fortasse ab urbe patria habuit. Huius viri fama, qui sodalis fratrum B. Mariæ de Mercede in Murciae urbis coenobio, dum rerum Ioannes II. Castellæ Rex potiretur, vixit, extincta ferme apud nos est; cum & libri ab eo conscripti atque ea ipsa hominis fama inter exteros etiam nunc durent. Insignem habuisse cognitionem literarum proditur, floruisseque eâ poeticæ artis facultate ut in consuetudinem proverbii de eo venerit, vel vivere in Leandro, vel fuscitatum à Leandro Virgilium fuisse. Eruditionem quoque cum pietate coniunxisse, qui ut sibi viveret conditionem honestissimam docendi Latinas literas Ferdinandi Castellæ Infantis, Ioannis Regis patruum, filios repudiaverit. Scripta huius prosa versaque oratione hæc memorantur:

340. *Christias*: hoc est, *Vita Christi*.

Distichon morale.

Annales sacri.

Anagrammatum varietas.

Hæc omnia desumimus ex *Historia ordinis Mercenariorum* Alphonso Ramonis lib. 10. cap. 11. ne hic desiderarentur. Ceterum vellem ab eo adduci huius hominis, atque horum eius operum, idonea documenta.

- , Alvar Rruiz de Toro Escudero de Juan Sanchez de Palenzuela.
- , Don Juan de Guzman Hermano del Conde de Niebla.
- Martin Alfonso de Montemayor Señor de la Villa de Alcabete.
- , El Mariscal Inigo de Astúniga.
- , Un Moro que decían Maestro Mahomât El Xarrose de Guadalfajara Phisico que fue del Almirante Don Diego Furtado de Mendoza.
- , Juan de Mena.
- , Rodrigo de Arana.
- , El Despensero de Don Ferrando Obispo de Córdoba.
- , Gonzalo de Quadros.
- , Un Bachiller. (*innominatus*.)
- , Juan Rodriguez del Padrón. Meminerat huius, Noster hoc libro X. c. V. num. 315. *eiusque poemati*: Cántiga quando se fue á meter frayre á Jerusalem en despedimiento de su Señora.
- , Juan de Viena.
- , Nicolas de Valencia criado de Juan Alvarez Oforio.
- , Pedro Lopez de Ayala (*Cancellarius maior*.)
- , Ferrant Sanchez Calavera, nimirum quem paulo appellaverat: *El Comendador Ferrandes Calavera*. Comendador de Villarubia
- , Fray Alfonso de Medina Monge de San Gerónimo de Guadalupe, Bachiller en Teologia
- , Garcí Alvarez de Alarcon escribano del Rey, vecino de Madrid.
- , Alonso Alvares (*Toparcha, ut puto de Valdecorneja*).
- , Garcí Fernandez de Jarena, el qual se tornó Moro y luego se volvió al Christianismo (è

341. Eiusdem ordinis GUILIELMUS (vulgò GUILLEN) DE LOARTE, Aragonensis, qui diu Granatæ commoratus, opus Instituti sui agens, Regi prius valde carus, post ea verso in odium amore, quod Mauros quosdam nobiles ad Christi fidem convertisset, ab eodem Rege in carcerem detrusus fuit, durissimeque tractatus. Nec nisi post mortem eius solutus vinculis libertatem obtinuit. Reverfus, Pincia in monasterio ordinis, quoad vixit, continuit se, asperrimè corpus tractans, ac religiosissimè in omnibus agens. Scripsisse dicitur quosdam, qui periére, tractatus, & in primis *De obligatione Principis Christiani ad redimendos elemosynis suis captivos qui à Mauris detinentur*. Historia ordinis Mercenariorum lib. 10. cap. 19. Lanuza *Hist. Aragon.* lib. 4. prioris partis cap. 36.

342. IOANNES SANCHEZ DE MENDOZA in familia eiusdem Regis Ioannis fuisse dicitur, scripsisseque nescio quid *De armas y linages*.

343. DIDACUS DE HERRERA in montanis Burgenibus natus, ad S. Bartholomæi Salmanticæ olim sodalis, atque inde monachus Hieronymianus in Melioratæ Ulmeto propinqua domo, cuius vitæ fan-

Ci-

, cuius poematiis eliciuntur præcipua & valde rara eius vitæ gesta; figmenta que & hypocriſis.)

, El Mariscal Pero Garcia

, Suero de Ribera

Hactenus Poetarum nomina quorum scripta collegit Ioannes Alfonso Baena; ea vero in codice excipiunt: *La Carta sobre los Proverbios que mandò el Marques Inigo Lopez de Mendoza al Principe de Castilla Don Enrique*; Et Hispanica notissimaque *Georgii Manrici* carmina: de quibus nos infra.

, Pervellem equidem (pergebam codicem recensens) nobiliorum Poetarum carmina aut saltem unius & alterius eorum gustum sistere; cum ut Poeticam singulorum indolem internoscere liceret; tum ut metri genus, obsoletaque patrii sermonis vocabula nostratium aures arrigerent ac titillarent. Quando autem id exequi, non vacat, unum moneo collectionem hanc uberriam, nam atque omnium quæ circumferuntur antiquissimam esse; neque exiguum operæ pretium facturum quicumque eam non perfunctorie legerit. In his enim poematiis præter eorum elegantiam, nativamque patrii sermonis copiam, bona forsân ævi, quo scripta fuerunt historiae pars graphicè depingitur. Nimirum his verborum involucris ac *rois à-vis*; quæ Poetæ animi sensa, quæ aliàs propalare tutum, minime foret, includere amant.

Exstat præterea in Regia Bibliotheca Matritensi *Cantionarius* alter Lusitanus paulo priore recentior, in quo plurima, varii argumenti non iniucunda neque illepidæ existant poemata. Sistimus alterius eorum ideam quando plura non licet: *Trovas do Coudelmoor à huma moça que le pedyo uns çocos. e que fôsse bon par de laôr.*

citatem historici huiusce ordinis enixè laudant, scripsisse dicitur inter alia quorum perit memoria, cum theologus & philosophus esset eximius, memoriaque ad miraculum singulari.

In libros metaphysicorum Aristotelis commentaria.

In Boetii libros De consolatione glossam quandam. Obiit, cum esset iterum domus suæ præfectus, floruitque hoc eodem tempore sub Ioanne II. Rege. Præter Hieronymianos Vegam lib. 2. cap. 23. & Seguntinum parte 2. lib. 4. cap. 7. vide Vergaram in *Historia Collegii S. Bartholomæi Salmanticensis* pag. 97.

344. PETRUS quoque DIAZIUS DE TOLETO circa hæc tempora, eiusdemque Regis auspiciis, de literis antiquis mereri quadantenus voluit, Senecâ in manus sumto, quem nondum iis communicatum, qui Latine nescirent, civibus suis ægrè ferebat. Sed, quæ erat illius ævi infelicitas, cum nondum critica sagacitas vera opera antiquorum auctorum ab supposititiis, subque magno aliquo nomine sese venditantibus, distinxisset: pro Senecæ germanis libris eos propemodum Hispana donavit civitate, qui in Senecæ sacrarium profani violentique irruerunt; non quidem aliàs viro probo doctoque, attamen Cordubensi illo sopho indigni.

345. Sed antequam huc accedamus præmittere opus est, Petrum hunc nostrum proverbialia vulgaris linguæ amplissimi eius temporis Hispaniarum Magnatis Eneci Lupi à Mendoza Marchionis de Santillana excellentissimorum Ducum Infantatûs progenitoris de quo infra erit nobis tractandum, quæ carminibus auctor complexus fuit, scholiis quibusdam unicuique eorum subiectis exposuisse. Præloquitur his Petrus ad Henricum principem, sese hanc glossam genitoris eius Ioannis Regis præcepto ductum confecisse: ubi & refert, iisdem auspiciis iussuque *Proverbia Senecæ* iam olim se in Hispanum sermonem vertisse. Multis quidem prudentibus documentis hæc plena glossa est; sæpe tamen ob ignorantiam rerum & hominum veterum deficiens.

346. Polycratum sæpe uti auctorem laudat, quæ operis Ioannis Saresberiensis compellatio est. Elimandum quoque in *Historia Romanorum* citat, qui Helinandus forsitan est Gallorum historicus. Armenii etiam Bononiensis in libro *De Florica Fidei Argivi uxore*, nescio cuius testimonio utitur. Brasenum quendam in septenario Atheniensium, sive Græciæ sapientum, collocat. Pompeium ait in Nu-

mantino proelio in campis Philippicis à Cæsare victum. Platonem Stoicorum magistrum magnum vocat. De officiis librum Senecæ tribuit, ac fortasse alia, viro forsitan iurisprudentiæ dedito (nam & Doctor in his monumentis audit) ad amœna hæc historiæ divertenti condonanda.

347. Hæc autem duo proverbiorum, quibus lucem noster commodare voluit, systemata Marchionis Sant-Julianæ alterum, ut sic dicam, glossatum, Pseudo-Senecæ alterum Hispanè conversum, simul prodiere Antuerpiensibus typis anno MDLII. in 8.º hac inscriptione: *Proverbios del Marques de Santillana, glossados por el doctor Pedro Diaz de Toledo*; unàque *Los proverbios y sentencias de Seneca*. Hæc eadem Senecæ proverbiorum interpretatio vulgaris cum aliis eiusdem libris similiter conversis simul prodiit Medinæ, ut credimus (liber enim nunc ad manus non est) anno MDLV. in folio ex officina Hadriani Ghemart. Quæ collectio hæc continet. Primò *Los proverbios*: Sed ii Publii Syri & Laberii Mimi sunt, ut in rebus Senecæ annotavimus, multorum qui aliàs crediderunt, & in his Ioannis Saresberiensis, errorem arguentes.

348. Annotat in præfatione huius libri auctor sese non hunc dumtaxat Senecæ, sed & alium eiusdem librum, quem *De las costumbres y hechos* appellat, vernaculo interpretatum sermone; necnon & ex Aristotelis philosophia morali (Ethicorum libros intelligo) testimonia quædam ex Latina ex Arabico versione desumpta: quo quidem ostenditur illo tempore non è Græco Aristotelem, sed è Græco-Arabico Latinum fuisse habitum. Sequuntur II. *epistolæ*, *Las epistolas*. Sed ex CXXIV. quibus hodie fruimur, quinque tantum & septuaginta, & alio quàm nunc eduntur ordine. III. *De la vida bienaventurada*. IV. *De las siete artes liberales*: qui non liber, sed epistola est Senecæ octogesima octava. V. *De las amonestaciones y doctrinas*: qui Senecæ non est. Incipit: *No hay cosa tan mortal á los ingenios humanos como la luxuria &c.* VI. *De la providencia de Dios*; inversis tamen capitibus. VII. *Libro segundo de la providencia de Dios*; cum unus tantum exstet Senecæ. Non tamen scimus quem intellexerit, cum ista solum inscriptione contentus, ad quorundam fragmentorum interpretationem sese convertat, quæ ex Senecæ operibus aliquis antiquus racemator decerpserit. Pertinet autem ad auctoris laudem quod sequitur, hæcenus pertingere hanc compilationem, quam primam sive priorem vocat, *Senecæ dictorum è nostra* (ut ait) *ma-*
gna

gna dictorum eius atque doctrinæ compilatione depromptam. VIII. Fragmentos de las declamaciones : quas quidem fortè existimavit esse eiusdem Senecæ , cum patris Marci sint. Hactenus hæc sylloge (1).

349. PETRUS TAFUR, Cordubensis eques, Itinerarium quoddam reliquit scriptum, quo quidem adhuc in schedis servato Ambrosius Morales usus fuit; dum in opusculo *De genealogia S. Dominici* quod in finem *Historiæ suæ Hispaniæ* coniecit, Bononiensis urbis, atque in ea corporis eiusdem Dominici asservati, insigniumque Guzmanicæ domus sepulcro inscriptorum meminit. Familiarem cum Ioannis Regis II. fuisse ibidem ait. Hunc & consulebat Gundisalvus Argote de Molina; siquidem in libris suis, quos ad manum habuit, cum *Beticæ nobilitatis* conficeret commentarios; Petrum Tafur laudat.

350. LUPUS DE ESPEJO Oriolanus Nicolao V. Pontifici sese commendavit ad eum directâ epistolâ ex Neapolitana urbe anno huius sæculi quinquagesimo tertio, præambula opusculi, quod appellavit: *Propositionem adversus quosdam curiosos detractores Ecclesiæ, quia possidet, & super statu eius*: facta coram eodem Papa. Incipit: *Loquebar de testimoniis tuis* &c. In epistolæ principio fere ostendit patriam, ac de se aliqua. *Et ut confutando respondeam, Beatiss. Pater, alicui fortè me in promptu arguenti quod iniuste detraho de his quæ non sentio: noverit ipse reprehensor quod in ea natus fuerim, quæ non tunc, sed nunc est civitas Oriola* (facta scilicet post natalem auctoris annum civitas) *pulcra, fertilis, amœna, de regno Valentia; & ibidem usque ad duplex septennium educatus, demum inter coætaneos nostros in adolescentia nostra in studiis nostrarum regionum totius Hispaniæ in arte componendi metra cuiuscumque generis per dactylos & spondæos & ceteros pedes, de quibus facit mentionem Hieronymus in prologo super Iob, non tantum primus, sed solus fui; non tamen sic eleganter, quia in Italia fui supre-*

mus, aut nullus &c. Inscriptis sese epistolæ: *Humillimum servulum & devotum Lupum de Espejo.*

351. In fine sunt hi versus quasi compendium operis:

Pars prior hortatur quod sacras quisque loquatur

Semper Scripturas, clerus & ipse magis.

Parsque secunda gemit laicorum murmur iniquum

Ecclesiam contra, ne bona possideat; Ecclesiæ & Petri Papæ quoque tractat honorem,

Atque potestatem triplice lege probans. Tertia pauca tenens, multa excellentia tangit

Alphonso Regi munera cessa Dei.

Quarta parum dixit, Fidei nisi robur, & altas

Ecclesiæ vires. Sic citò claudit opus. Vidimus eiusdem Lupi de Espejo Italico sermone scriptam

352. *Historia de' primi Rè delli regni de Napoli e d' Aragona*: ad Alphonsum de Aragonia Calabria Ducem, quod interpretor, Alphonsum Ferdinandi filium qui post patrem regnavit. Librum servant Carmelitani PP. Excalceati hospitii Romanæ urbis sanctæ Annæ sacri.

353. Hoc eodem tempore PAULUS Lusitanus, congregationis S. Ioannis Evangelistæ canonicorum regularium in Portugallia, scripsit huiusmet suæ congregationis Chronicon, quod Cardoso vidit, atque eo utitur in Hagiologio Lusitano die XII. Martii*, unde vixisse anno huius sæculi LVIII. suspicari possumus.

354. Sub eodem Rege Ioanne II. natum fuit opus historicum incerti auctoris, quod continebat Breviarium, seu abbreviationem (hoc enim verbo auctor usus forsitan fuit) historiarum omnium Castellæ Regum. Quam vidisse videtur Hieronymus Surita, eam laudans in prologo ad opus suum, ante paucos annos publicatum: *Emendationum & animadversionum ad Chronica regia D. Petri Lupi ab Ayala.* (2)

CA-

(*) Cognominem Vasconum Ramirezium de Guzman Archidiaconum Toletanum auctorem eximie nuncupatoris Epistolæ ad Ioannem I. Castellæ Regem Hispanicæ versionis Dialogi Lucianæ: *De bellicæ laudis gloria & prima-*

(1) Quaterna minimùm huius operis exempla exstant in Bibliotheca Escorialensi: bina scilicet *Lit. t. Plut. III. nn. 9. 10.* alterum *Lit. s. Plut. II. n. 10.* ac demum alterum *Lit. N. Plut. II. n. 7.*

(2) ADDENDI AB ANNO MCCCXLI. AD ANNUM CIRCITER MCCCCL.

PRIMUM autem omnium ne memoriâ excidat, huc refero Fratrem Didacum de Valentia Ordinis Minorum cuius in nuper descripto Ioannis Alfonso Baenæ Cationario laudatur *Responsum ad Commentarium Calaveram super quesito: De reprobis & prædestinatis ad gloriam...* ITEM Vasconum de Guzman (*) auctorem Hispanicæ versionis Sallustii

Historiarum *De coniuratione Catilinæ ac De bello Jugurthino*: Ad Ferdinandum Perezium de Guzman eiusque hortatu, quæ habetur in Bibliotheca Escorialensi *Lit. G. Plut. III. n. 11.* (T. II. pag. 28.) Item *Fratrem Gundisalvum* cuius in Bibliotheca Escorialensi *Lit. t. Plut. III. num. 3.* (T. II. p. 523.) exstat Hispanica versio *L. Annæ Senecæ librorum: De ira eiusque remediis ad Novatum*: in cuius prologo legitur: *Este libro escribio Frai Gonzalo suficiente Ortografo Capellan de la muy generosa, & non menos virtuosa Señora Doña Ines de Torres muger de Don Luis de Guzman de preclarissima memoria Maestre de Calatrava que Dios haya. Et acabose à 8. de Oubre de MCCCXLV.*

tu, inter Auctores sæculi XIV. inclinantis retulimus supra, Libro IX. in fine capituli V. è Bibliothecæ Regiæ Matritensis codice; atque ex Escorialensi *Lit. h. Plut. II. n. 22.* (T. II. pag. 91.) quo loco habetur, sub incerti nomine.

CAPUT VII.

De ALPHONSO TOSTATO *Abulensi Episcopo. Insignes animi eius dotes & doctrina. Ferdinandi Pulgaris elogium laudantur. Adventus in curiam Pontificiam, ubi propugnata quaedam theses Apologetici argumentum ei præbuere, & occasionem Ioannis Turrecrematæ scripto. Collatus eidem ab Eugenio Pontifice Abulensis Episcopatus. Immensa vis & alacritas ingenii in commentando, mirabilisque eius memoria. Biblicorum operum editiones. De die mortis Christi sententia Tostati sequaces habuit. Propositionum eiusdem à Turrecremata impugnatarum congruus sensus. In Eusebium commentaria vernaculæ linguæ, & alia.*

355. **D**uo sequuntur ordine temporis, qui sub eodem Ioanne Rege clarissimi vixere, quantumvis post eius obitum, Henrico IV. iam rerum domino, diem suum intra eundem annum obierint. Quibus singula dabimus capita. Prior est ALPHONSUS TOSTATUS, notior Europæ integræ quàm peculiari egeat laude, nisi deberemus hic nos præscriptis operi legibus obtemperare. *Madrigal* Castellæ oppidum patriam habuit, à quo maluit quàm à proprio cognomine, cum in studiis literarum celebrari cœpisset, appellari. Unde vel *Alphonsum Tostatum*, vel *Alphonsum de Madrigal*, vel *Abulensem*, ab Episcopatu huiusce urbis quem gessit, vocatum offendimus.

356. Anno MCD. aut circiter Alphonsum nostrum genitori eiusdem nominis honestæque familiæ Maria de Ribera mater edidit. Grammaticis literis statim atque compos rationis factus, Arevali inter Franciscanos fratres, philosophiâ atque theologiâ Salmanticæ instructus, adiunxit in eadem amplissima Academia canonici ac civiis iuris prudentiam, linguarum Hebraicæ Græcæque notitiam, liberalium ceterarum artium doctrinam. Capacissimum quippe omnium ingenium, quocumque transterres (ut Senecæ utar verbis) idem poterat.

357. Factusque brevi tempore totius

de la salutifera Encarnacion. Interpretæ autem an exscriptor fuerit?.. ITEM Cosmatem de Monte Serrato Archidiaconum Sancti Laurentii Tarraconensem, Priorem Sedis Cæsaraugustanæ, Magistrum in Sacra Theologia, Datarium in Palatio Apostolico, & Confessorem SSmi. Domini nostri Papæ Callixti III. Episcopum Gerundensem & mox Vicensem, qui circa annum MCCCCL. collegit ex antiquissimis, ut ipse ait, libris Monasterii Sancti Laurentii Extra-muros Urbis Romæ, varia scripta de Christo Iesu: De Beatissima Virgine MARIA: De Sanctis Apostolis: De Sancto Ioanne Evangelista,

encyclopediæ opum dives, gigantæis veluti passibus cæteros omnes eius gymnasii doctos, atque aliàs antiquiores magistros post se relinquens: & magisterii pileum viginti-quinque natus annos promeruit, & unus, veluti gerens omnium vices, adeptus fuit, ut ex cathedra memoratas istas ferè omnes sive scientias sive artes publico salario (triplici aiunt disertè alii) ornatus simul doceret; gestientibus omnibus illo uti magistro: quem, ut Livium Patavinum è Gadibus usque olim aliquem, visuros æquè tunc plerosque doctrinâ claros homines tam nostrates quàm exteros, Salmanticam venisse fama est ab æqualibus ad posteros fidis utique literarum monumentis propagata.

358. Planè inter alia exstat Ferdinandi Pulgaris, quem sæculum hoc idem protulit elogium Tostato dictum, sobrium quidem ac prudentiæ plenum moderationisque, ut cetera eiusdem, Catholicorum Regum Ferdinandi atque Elisabethæ chronographi, simul iam olim edita. In quo gnarus ille humanæ debilitatis, vix audet eo niti, ut contendat Alphonsum nostrum omnium scientiarum perfectam cognitionem consecutum; credere se tamen ait, in artium ac theologiæ, necnon philosophiæ utriusque naturalis atque moralis; astronomiæ insuper & astrologiæ doctrinâ nusquam gentium tempore suo æqualem habuisse.

359. Admissus interim ad collegium S. Bartholomæi (*ad Laurum* Possevinus addidit, ignoto aliis huiusce domus cognomento) quod ante aliquot annos Didacus de Añaja Maldonado vir clarissimus Hispanensis antistes, in eadem academia, virorum undique eminentissimorum promptuarium futurum, extruxerat: ei aliquando præfuit rector, inter præcipua & singularia huius fodalitii ornamenta nunquam non accensendus. Cuius quidem viri famæ ut secundaret Eugenius IV. Pontifex, canonicatum & Scholastriam Salmanticensis Ecclesiæ, penes quam dignitatem ultimò dictam ius est omne academicum, ei contulit: quod ille munus integerrimè rexit &

con-
deque aliis. Exstat hæc collectio in Bibliotheca Escorialensi *Lit. Q. Plut. III. sub n. 15.* (T. III. p. 44.). ITEM *Gundisalvum de Ocaña* Monachum Hieronymianum ad Sanctæ Mariae de la Sista prope Toleum, cuius in Bibliotheca Escorialensi *Lit. b. Plut. II. nn. 9. & 13.* (T. I. p. 199. seq.) habetur: *Hispanica versio quatuor librorum, qui inscribuntur: Dialogi Sancti Gregorii Papæ, ad preces Illustris viri Ferdinandi Perezii de Guzman, cuius in limine codicis exstat pia ac diserta Epistola ad Gundisalvum, & huius ad Ferdinandum responsum non minus elegans.*

constantissimè. At quòd vasti & subtilissimi ingenii viribus eò forsan penetraverit quòd aliis arduum & impervium videretur: quorundam incurrisse dicitur in curia ipsa Papæ Romani censuram: quæ à viris utique non mediocris doctrinæ scriptis etiam confirmata eò usque percussit constantem hæctenus de magno literarum coryphæo existimationem: ut iuxta aliquos rerum eius auctores, & necesse habuerit quàm primùm eò sese conferre; & in conspectu huius Ecclesiæ totius compendii, Eugenio priùs difficili, tandemque propitio, nominis sui causam dicere, palamque atque editis scriptis defendere.

360. Venisse tamen eum non ea necessitate ad Pontificem, sed cum aliàs venisset, in Senarum urbe in qua Eugenius morabatur, theses quamplures ex theologia ostentationis causâ disputandas proposuisse: quarum aliquæ censuræ priùs dictæ subiacuere, verosimilius est, & narrationi *Defensorii* libri magis consonum: à quo nec discedit Ioannes Mariana lib. 21. cap. ultimo, & Raynaldus *Annal. Eccles.* tom. 8. ad annum MCDXLIV. ¹ Quo quidem anno id existimat contigisse, cum potius proximè præcedenti contigerit, ut postea videbitur; in eo tamen explicatione etiam indigens, quòd Abulensem Episcopum iam eo tempore Tostatum vocat, qui in privato adhuc ordine numerabatur. Planè Ioannem Turrecrematam Hispaniæ civem, & ex ordine S. Domini assumptum, postea S. R. E. Cardinalem parium inter se doctrinæ ac dignitatis famæque hominem, adversarium inter alios habuit.

361. Numerantur & alii duo, Anconitanus & Rhegiensis antistites. Anconitanus autem huius temporis Ioannes Cafarellus Romanus ^m, Rhegiensisque Guilielmus Logotheta ⁿ eius urbis civis fuere. Quibus omnibus & Curia integræ approbare is tandem conatus est se quidem subtiliter paradoxæque, nec tamen acatholicè, aut contra perpetuam Ecclesiæ persuasionem, quicquam in publica ista disputatione propugnasse. Attamen propositiones eius, de quibus statim agemus, acri censione notatas docet antagonista Turrecre-

mata in tractatu super his ms. qui inter Vaticanos libros servatur.

362. E Roma Basileam transiisse, idque anno sæculi quadragesimo, hoc est ante hoc tempus, quòd à nonnullis dicitur, vix credimus: nuper dictâ ibi in Concilio Eugenii IV. exauctoratione ac Felicis exaltatione, hoc est, indicto bello in Eugenium: quem, qui Basileensibus communicaret patribus, damnare quodammodo videretur. Quamquam non diffitear eos in præcipuo themate, quo quasi fundamento Eugenio adversantes nitentur, Alphonsum, ut ex aliquo eius testimonio liquidum est ^o, secundantem habuisse. Crederem potius Basileam cum aliis Hispanis theologis venire potuisse, indeque Romam circa annum MCDXLIII. ut inde alii, & inter eos Ioannes ipse de Turrecremata, recesserunt.

363. Est & qui è publicis monumentis Tarraconensis Scalæ-Dei monasterii Carthusianorum confirmare velit ^p, in Hispaniam reversum ac strictioris vivendi normæ desiderio tactum in ea domo sese Carthusianis sodalem dedisse; tribus tamen ferè elapsis mensibus huic instituto renuntiare opus habuisse ut regiis expostulationibus, nec minus publicorum negotiorum quibus sese subtraxerat necessitati, obsequeretur. Ascitus enim fuerat à Ioanne Rege in consilium suum, maiorque cancellarius, & Abbas Pincianæ collegiæ Ecclesiæ dictus.

364. Tandem, ne pontificali dignitati vis quodammodo iniuriæque ultrà fieri videretur: idem Eugenius Pontifex rogatu Ioannis Regis Abulensis urbis antistitem Alphonsum Tostatum in locum Alphonsi Fonseca ad Hispalensem Ecclesiam translatis, anno MCDXLIX. renuntiavit. Quo munere per sexenium piissimè atque integerrimè functus, naturæ tandem concessit in oppido suæ diocesis *Bonilla de la Sierra* dicto, III. die Septembris MCDLV. ætatis suæ anno LV. cum ante aliquot menses publicis novi Regis Henrici huius nominis IV. coronationis comitiis interfuisset ^q. In quo quidem assigmando ætatis anno, nimis à vero abeunt qui quadragenarium eum obiisse aiunt ^r.

365. Statura fuit mediocri (Pulgaris ait iam laudatus) crasso quidem corpore, sed aptè

^o Part. 2. *Defensorii*.

^p (D. Joseph) Valls in libro vulgaris linguæ (*Fundaciones de las Cartujas de España* Matriti edito 1663) (1).

^q *Hist. Regis Ioannis II.* ad hunc annum. ^r Bellarminus, Labbeus, Possivinus.

¹ Num. 24.

^m *Ital. Sacrae* tom. 1. col. 384. ⁿ Eiusdem operis tom. 9. col. 446.

(1) Huius Scriptoris locum describit D. Iosephus de Roxas & Contreras Marchio de Alvètos in *Historia Collegii Sancti Bartholomæi Salmanticensis* nuper Matriti edita tribus vol. fol. Part. II. pag. 18. nimirum: *Que á 16. de Enero del año 1444. vispera de San Antonio Abad tomó el habito de novicio en el Monasterio de Scala-Dei (que es uno de los que tiene la Religion de la Cartuja en el Principado de Cataluña:) y que permaneció en*

él asta el dia 15. de Abril, tercero de Pasqua de Resurreccion, en que le fue preciso dejarlo, por haber sido requerido de su Rey, y de la Republica Christiana por los graves negocios que trataba: que salió de la Religion con harto dolor suyo y de los Padres. &c. Vidend. tamen de Alfonso Madrigalii Monachatu idem D. Roxas & Contreras in eadem *Historia P. II. pag. 20. fin. & init. seq.*

aptè formato, grandi capite robustoque, hoc est, virili vultu, eoque breviori collo subnixo. Quibus autem viribus ingenii memoriæque ad pertingendum literarum omnium apicem, nomenque suum in eminenti quodam loco, quo quidem eniti datum fuit paucissimis, collocandum accesserit perpetuoque usus fuerit: monumenta ipsa ab eo relicta immensæ molis, neque imparis doctrinæ, clamant. Quæ quidem si annorum quinquaginta quinque quos vixit, diebus componas, nisi fallit curiosorum hominum^s, qui iam olim supputaverunt, calculus: singulis eorum dierum tria non minùs expansæ chartæ folia Tostatium exaravisse integra oportet; sive, ut adstrictius dicam ferè quinque aut sex omnino, pueritiæ si demas adolescentiæque planè discendi, non docendi aut scribendi, annos, stupendo ad posterorum omnium sive documentum sive æmulationem exemplo.

366. Memoriâ item viguit felicitatis tenacitatisque vix credendæ, adeò ut quæcumque semel etiam legisset, veluti è fidelissimo deposito statim & quancumque reddiderit. Mira prorsus res traditur Gundisalvi de Aiora Catholicorum Regum historici fide confirmata^t, Bononiæ eum libri cuiusdam usum, ut legeret quin tamen exscriberet à possessore adeptum: legisse quidem illum semel atque iterum eâ animi contentione, ut domum veniens facilè integrum è memoriæ penu depromptum schedis commiserit. Quo quidem Charmidam illum apud Plinium lib. 7. c. 24. laudatum ex æquo provocari, quis non videt? Recensentur alia eiusdem documenta rei cum Cyri, Cinnæque, Scipionis, aut Mithridatis, quorum idem recordatur ibidem auctor, conferenda. Huiusque non ultimum amplissimæ indicium est eius memoriæ, quod in sic vasta librorum ab eo relictorum mole nil contradictorium, aut, in quo à se ipse abierit, reperiat: quod in præfatione ad Eusebianum eiusdem commentum sodales Bartholomæani collegii admonent. Alia notavit Bovossius statim laudandus.

367. Et hac tanta opus quidem ei fuit memoria, ut tot libris sic doctè copioseque de tot gravissimis, tam sacrarum quàm profanarum rerum atque historiarum quæstionibus à se subtiliter inventis, acutissimè atque nervosissimè tractatis, cumque admiranda soliditate & perspicuitate resolutis: unus homo tan immaturè rapiendus disputare posset. Hac tanta, inquam, opus ei fuit memoria ut de re quacumque disputare posset, Gorgiæ illius rhetoris exemplo, qui se in auditoriis (si fides aliqua est antiquitatis) qua quisque de re vellet interro-

Biblioth. vet. Hisp. Tom. II

gari permittebat^u, locumque dare, ut de se prædicaretur:

Hic stupor est mundi, qui scibile discutit omne,

Atque item admirabilem theologum, universalemque scientiarum Oceanum ab aliquo magnæ doctrinæ viro, scriptorum mole, cognitione antiquitatis, multiplici eruditione ad miraculum clarum, à Ioanne Mariana^x: virum multiscium, cuius numerosa & variis de rebus, tum sacris tum profanis, edita volumina Didymo illi Alexandrino parem faciunt, ab Alvaro Gomezio^y, ab aliis aliter audire.

368. Prætermitti nequiquam debet Alphonsi-Garsiæ Matamori elogium, qui *ex tam infinita doctorum hominum (ait) multitudine, quantam hæc ætas habuit, nemo contra controversiam ad Alphonsi Tostati Episcopi Abulensis laudem aspiravit: cui si alio, quam suo sæculo, vivere contigisset, neque Hippone Augustinum, neque Stridone Hieronymum, nec alium quempiam ex illis proceribus Ecclesiæ antiquis nunc invideremus. Excellentis vir ingenii fuit, & admirandæ memoriæ, divinæ etiam sapientiæ, & antiquitatis peritissimus: dignus fortasse qui post quatuor Ecclesiæ doctores cum Isidoro & Thoma de quinto loco certaret. Quod si purior quedam splendidiorque consuetudo loquendi suis temporibus fuisset, non dubito quin posteriores omnes in sui admirationem esset conversurus. Hæc ille in Apologetico ad rem dignissimè. Raynerii Bovossii canonici regularis elogium, de quo infra dicemus, lectu non minùs dignum est.*

369. Sed iam ad scripta, quæ quidem asservata olim in monasterio Hieronymianorum S. Mariæ de Guadalupe, & in Salamantino gymnasio mss. uti Ferdinandus Pulgaris refert, nos hîc recensebimus ex editione Veneta anni MDCXV. apud Ambrosium Dei, quæ viginti quatuor voluminibus, Industriâ Paulini Berti Lucensis, ordinis eremitarum S. Augustini congregationis Lombardiæ, *vetustissimo (ut ait) originali configurata, ac tribus indicibus insignita, scilicet quæstionum, conceptuum ad prædicatorum usum, & sententiarum sacræ Scripturæ ab auctore expositarum*, Latina omnia nostri opera hæcenus edita comprehendit. Quibus præmittitur Raynerii Bovossii canonici regularis congregationis S. Salvatoris de auctore atque eius editione ad lectorem præfatio. Sequuntur opera:

370. I. Tomus. *Commentaria in Genesim. Quibus præit Commentarius in epistolam sancti Hieronymi ad Paulinum, qui prologus audit Galeatus; & in præfationem eiusdem in Pentateuchum.*

Kk

II. In

^s Vide præfationem collegii ipsius S. Bartholomæi ad *Commentum Eusebianum Tostatii*.

^t Referunt Ioannes de Guzman in *Rhetorica*, Vergara in *Hist. collegii S. Bartholomæi* pag. 89. Egid. Gonzalez in *Theatro Eccl. Abulensis*.

^u Quintilianus lib. 2 *Institut. orat.* cap. ultimo.

^x Lib. 21. c. ult.

^y Lib. 5. *De rebus gestis Francisci Ximenii Cardinalis*.

- II. *In Exodum*. Duabus partibus.
 III. *In Leviticum*.
 IV. & V. *In Numeros*. Duabus partibus.
 VI. *In Deuteronomium*.
 VII. & VIII. *Super Iosue*. Duabus partibus.
 IX. *Super Iudices & Ruth*.
 X. *Super primum librum Regum*. Duabus partibus.
 XI. *Super 2. & 3. Regum*.
 XII. *Super quartum Regum*.
 XIII. *Super primum Paralipomenon*.
 XIV. *Super secundum Paralipomenon*.
 371. XV. XVI. XVII. XVIII. XIX. XX.

XXI, hoc est septem non minus volumina, in *Euangelium Matthæi*: quorum sextum anno MCDXLVI. absolvit, septimum MCDXLIX. Interest enim vel minuta de viris summis hæc notari. Quæ sunt omnes ferè historiales libri veteris Testamenti; & copiosissima novi ab Evangelista Matthæo scripta historia: quos quidem ad literam (ut aiunt) relinquens, aliis moralia explanare conatus fuit.

372. XXII. Tomus continet opuscula, quæ hæcenus edita sunt, nempe:

I. *Defensorium trium propositionum*, quod emisit anno MCDXLIII. videlicet Senis in Curia Eugenii IV. coram magna prælatorum, & eruditissimorum virorum frequentia, viginti & unam conclusiones à se propositas publicè, uti antea diximus, per biduum defendit: quarum quatuor parum sanæ quibusdam visæ sunt. Exstat quidem in bibliotheca Vaticana ^a *Ioannis à Turrecremata tractatus, in quo ponuntur impugnationes quarundam propositionum, quas quidam magister in theologia, nominatus Alphonsus de Matricali posuit & asseruit in disputatione publica in Romana Curia XXI. die Junii anni MCDXLIII.* Propositiones sunt, I.º *In nullo anno ætatis Christi eum mortuum dicere possumus, nisi quando incœperit temporis sui annus tricesimus tertius.* II. *Quòd die Annuntiationis Virginis, scilicet xxv. Martii, ut communiter asseritur, Christum passum fuisse dici non potest; sed die tertio Aprilis eum mortuum fuisse dici necesse est.* III. *Nulum peccatum, cuiuscumque conditionis, & pro quocumque statu irremissibile esse.* IV. *Quòd à poena & à culpa Deus non absolvit.* V. *Quòd neque aliquis sacerdos absolvere potest.*

373. Harum tribus ultimis adversus impugnatores vindicandis *Defensorii* sui priorum partem, quæ Guterio Toletano huius urbis præfuli, duabus primis posteriorem,

(1) Exstat *Hispanicè* translatus in Bibliotheca Escorialensi Lit. A. *Plut.* IV. num. 3. (T. I. p. 127.) in cuius versionis fine: *A la muy esclarecida & gloriosa Señora muy magnífica & poderosa Reina de Castilla & de Leon* (Mariam videlicet Ioannis II.

quæ Ioanni Carvaxalio Cardinali S. Angeli directæ est, addixit. Censoriâ quidem notâ eas tunc confixas fuisse, scilicet duas de Christi mortis die, ut temerarias & scandalosas; tres autem reliquas de absoluteione peccatorum, uti falsas, erroneas, & hæreticas, in iudicio trium Cardinalium & aliorum egregiorum, & in utroque iure divino & humano clarissimorum doctorum, Ioannes Turrecremata in fine tractatus sui refert. Nihilominus tamen *Defensorium* suum Iostatus huic promulgatæ iam sententiæ intrepidè opposuisset videtur. Neque tamen sine assertoribus & vindicibus viris nostro & superiori seculo rerum mathematicarum doctissimis ^a Alphonsi ea opinio de die mortis Christi, cuius primus ille fuit auctor, derivavit ad posteros. Et sanè ex hoc fonte, & Pauli Burgensis in *Matthæum apostollis* (Gerardus Ioannes Vossius ait ^b) *Iuniores ferè hortos suos irrigarunt, ut qui vix adferant quod non apud duos illos legerint, vel eos, qui hos exscripserant.*

374. Neque etiam absque rationis ulla specie is dixisse videtur, quamvis nullum peccatum irremissibile sit, hoc est ex sua natura, ab eo tamen nec Deum, nec sacerdotem absolvere, sed à reatu illius dumtaxat. Culpa enim durat dum committitur; commissâ transit, nec iam est quod absolva- tur, quum poenitentia intervenit. Item nec à poena Deum aut sacerdotem absolvere aiebat; quia poena non est propriè vinculum, quod absolutum dici possit; obligatur enim homo ad poenam, necesseque est differre obligationem ab eo, ad quod est homo obligatus. Quæ quidem paradoxè ac rigoroso verborum atque scholastico usu, & ut ingenii vires exereret, credidit Alphonsus verè dici; adversarius verò Ioannes tamquam novè, & adversus communem sacrarum Scripturarum ac theologorum veterum phrasin usurpata, sensu alio reprobavit.

375. II. *Liber de quinque figuratis paradoxis*. Habeo editionem huius operis Venetam Ioannis & Gregorii de Gregoriis anni MDVIII. quæ in fine directionem habet ad gloriosissimum Casarem, & magnificum triumphatorem semper Augustum illustrissimum Castellæ ac Legionis Regem, &c. Ioannem II. scilicet. Incipit: *Humillimus vassallus, &c. Cum epistola nuncupatoria Benedicti Binni Veneti Francisco Simanesio Cardinali*. Hic est Franciscus Ximenez Toletanus antistes (1).

^a Ioannes Lucidus *De emendat. temp. in opusc. De die Passionis Christi* cap. 9. Plures laudat Ricciolus *Almagesti* part. 1. lib. 5. cap. 18. §. 5. *Le vera De invicta verit. anni, mensis, & diei Passionis Christi* pag. 51. Mariana in *opusc. De anno & die mortis Christi* cap. 10. Baronium vide ad annum Christi xxxiv. n. 153. ^b *De tempore Domin. Passionis* §. 8.

III. De

uxorem): *Del menor de sus vasallos Alfonso de Madrigal Maestro en Artes & Bachiller en Theologia: De las cinco figuradas Paradoxas un breve Tratado, con felicidad se concluye.*

III. *De sanctissima Trinitate*. Incipit: *Iuxta conditionem temporis vernalis*. Est penes me ms.

IV. *Libellus super Ecce virgo concipiet*, &c. *Isaia cap. 7*. Incipit: *Hoc mihi propositi*, &c. apud me ms.

V. *Libellus contra sacerdotes publicos concubinos*.

VI. *Libellus de statu animarum post mortem* (1). Editus aliàs cum Barthol. Sibyllæ & Ioannis Trithemii *De Deo & intelligentiis*, Antuerpiæ apud Belleros MDCXXI. in 8.º

VII. *Libellus de optima politia*. Ms. codex noster, qui aliqua è superioribus continet, hoc opus sic inscriptum habet: *Amoenissimi ingenii, omniumque disciplinarum laude, & humanarum rerum usu ac consilio instructissimi, D. Alphonsi Episcopi Abulensis. Repetitio De optima politia*. Incipit *Nuper cum valdè adolescentibus*, &c.

376. XXIII. Tomus. *Index rerum est præcipuarum, quæ in commentariis ac operibus omnibus Alphonsi Tostati*, &c. continentur, auctore *Francisco Fontano sacre theologiæ magistro*, per *R. D. Raynerium Borvosiæ canonicum Regularem restitutus*, nunc tandem per *Paulinum Berti*, &c. à mendis expurgatus & auctus. Hic est Franciscus de la Fuente Ellenerensis, Complutensis Ecclesiæ canonicus, qui suum hunc indicem Carolo V. Imperatori dedicavit, editum Pincia à Ioanne de Villaquiran MDXLVII. in folio duobus tomis, ut in altera bibliothecæ huius parte diximus.

377. XXIV. *Index conceptuum ad prædicatorum usum in totum anni cursum ex eiusdem operibus desumptus per eundem Paulinum Berti*. Item: *Index questionum ex omnibus dictis operibus ab eodem Berti confectus*; & *Index tertius auctoritatum sacre Scripturæ, quas idem in suis commentariis obiter exponit*.

378. His XXIV. voluminibus comprehensa sunt in hac editione opera omnia Alphonsi Latina, quæ reperiri potuerunt. Sed princeps editio eorum, quæ in sacre Scripturæ libros historicos commentaria sunt, Venetiis facta est à Gregorio de Gregoriis tredecim voluminibus anno MDVII. si non fallit Gesnerus, ut ex eius constat epitome: sumtus videlicet præbente magno illo Toletano præfule & S. R. E. Cardinali Francisco Ximeno de Cisneros^e; cuius an eximia sanctitati, an auctoris meritis tribuere debeamus patratum non obscure *Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

in manuscriptis codicibus miraculum, cum in Italiam navi ad editores iterum divulgandi perveherentur, ambigua res prorsus est.

379. Quassata navi, vectorum substantia omnis periit, unaque arca doctissimarum lucubrationum custos, Alphonsi Poli Conchenfis canonici curæ commissa, qui eum ceteris ad Provinciæ litus prope oppidum *Matalon* thesauro illo spoliatus ægrè evasit. Proximo autem mane coram innumeris unica præteriti naufragii præda ex alto ad litus arca eiecta fuit; salvumque in ea quicquid Alphonsus tot vigiliis elucubraverat, quicquid tot hominum doctorum ardentissimis expectabatur votis, paulò post publicandum. Cuius rei examen factum Romæ apud Auditorem Cæmeræ anno MDXXV. sedecim non minus rogatis testibus qui rem videre, publicoque instrumento consignatum in tabulario Bartholomæani collegii Salmanticensis urbis asservatur^d. Quin verò eventum hunc primæ ac secundæ attribuamus editionis temporis, eò cogit nos viginti serè annorum intervallum inter priorem illam anni MDVII. editionem, & sumtum Romæ eo, quod nuper diximus, de recuperata è mari librorum arca testimonium: quod ceteri de hoc scribentes non animadvertunt.

380. Huius quidem alterius editionis Caroli V. auspiciis ac iussu Venetiis nuper (ut ait) factæ, meminit Franciscus Fontanus in nuncupatoria indicis ad eum epistola circa annum MDXLVII. quo is liber prodiit, scripta; in quo tamen auctore obscurum mihi est, quòd alibi dixerit, se indicem istum ad exemplar eorum quæ Venetiis semel tantum excusa fuerant, accommodasse. In hac etenim urbe, tam prima illa anni MDVII. quàm secunda Carolina hæc, factæ sunt. Quæ quidem urbs & tertium edidit apud Sessas anno MDXCVI. qua editione xxvii. tomis distinctâ usum se, cum historicæ *De Scriptoribus Ecclesiasticis* dissertationi navaret operam Philippus Labbeus testatur. Coloniensem quartam anni MDCXIII. ex officina Ioannis Gymnici prodiisse novimus: quam tomis tredecim comprehensam nostra Veneta, cuius ordini adhæsimus, anni MDCXV. secuta est. Audio tamen eorum operum quædam Antuerpiæ MDLI. atque item Hispani & Salmanticæ recocta fuisse^e.

381. Prodiit quoque in publicam hominum lucem eiusdem Alphonsi opus Hi-

Kk 2

Ipa

^d Ægidius Gonzalez Davila in *Theat. Eccl. Abulensis*, & *Alphonsi vita* pag. 92.

^e Idem Gonzalez in *Theat. Abulensis Eccl.*

^c Constat id ex epist. dedicationis Benedicti Binni Veneti ad editionem *Questionum paradoxarum* ann. MDCVIII de qua nos supra.

(1) Huc refer Isidori Hispalensis librum: *De ordine creaturarum*, quodè Noster in priore volu-

mine *Lib. V. cap. IV. num. 170.* nosque ibidem in *Notis pag. 355.*

spanum præcipuæ celebritatis, quod inscribitur:

Commentario sobre Eusebio, sive in eius Chronicon, quinque voluminibus Salmanticæ per Hans Gisser MDVI. in folio, expensis eiusdem Francisci Ximenii Toletani præfulis. Simulque

382. *Tratado de los Dioses de la gentilidad; ò Las catorze quæstiones. Quæ iterum Burgis prodiere anno MDXLV. in folio, curâ Ludovici Ortiz computatoris tormentariæ rei Caroli V. Cæsaris, Petro Ferdinandi à Velasco Castellæ Comestabili dicata; necnon & Antuerpiæ apud Martinum Nutium anno MDLI. in 8.º Quibus quatuordecim Quæstionibus comprehenduntur quatuor illæ à Guterio Tolentino (de Toledo), Palentino Episcopo, auctori propositæ. I. scilicet: Cur tam frequenter Scriptores sacri, tum Ioannis Baptistæ, tum Apostolorum; Deiparæ autem Virginis sic raro meminerint. II. Cur Deus Moyse præceperit ut faceret tabulas lapideas duas, quibus inscriberetur lex, nulla artificii curâ; vasa autem omnia & instrumenta tabernaculi non nisi artificiosissimè à Beseleel, & Oliab, & aliis conficienda eidem iniunxerit. III. Vitæ contemplativa an activa, fructuosa magis ac meritoria sit. IV. Naturalis an moralis philosophia utilior sit. Quæstiones autem decem, quæ sequuntur, ferè de diis gentium agunt: nempe v. De Apolline. VI. De Neptuno. VII. De Luna. VIII. De Narcisso. IX. De Venere. X. De vitæ humanæ ætatibus. XI. De quatuor virtutibus moralibus quas cardinales appellamus, ac de earum dignitate & præcellentia. XII. Quòd poetis frequens fuerit Dei alicuius aut Deæ nominibus res naturales signi-*

ficare. XIII. De Minerva. XIV. De Cupidine (1).

383. *Confessional, en el qual despues de haver tratado de todos los pecados, pone en fin los casos al Obispo y sumo Pontifice pertenecientes. Lucronii apud Michaellem de Eguia MDXXIX. in 4.º iterumque alibi anno MDXLV. in 8.º opus nuncupatum ab auctore Mariæ Reginae Ioannis Regis II. uxori (2).*

384. *Nescimus autem an diversum opus sit id quod in quadam catalogo librorum amplissimæ & manuscriptis ditissimæ bibliothecæ invenimus sub hac inscriptione laudatum: Suma de casos de conciencia de Alfonso de Madrigal.*

385. *Artes y instruccion para todo fiel Christiano como ha de dezir Missa, y su valor. Cæsaraugustæ MDIII. in 4.º Diversus ab hoc videtur*

386. *Respuesta à una peticion del Conde Don Alvaro de Zuñiga sobre la exposicion de la Missa, y como el Christiano ha de estar en la Iglesia à oir los divinos oficios. Cuius editionem anno MDCXVII. Salmanticæ sese procurasse ait Ægidius Gonzalez Davila.*

387. *Breve obra de los fechos de Medea. Quod auctor ipse laudat in principio Quæstionis octavæ libri 14. Quæstionum.*

388. *Tratado que fizo el muy sciente maestro en santa theologia el Tostado, Obispo de Avila, estando en el estudio: por el qual prueva como al home es necessario amar. Exstat sic inscriptus in bibliotheca regia Escorialensi manu exaratus (3); atque item in Colonæ Hispalensis almæ Ecclesiæ, ut ab eius bibliothecario D. Ioanne de Loaisa accepimus. (4).*

(1) Item Salmanticæ 1509. In Bibliotheca Comitum olim Ducis Olivariensis T. I. lit. T. pag. 148. *Tostado: Sobre la Chronica de Eusebio, y las Quæstiones de los Dioses: dos tomos en folio. Salamanca 1509. E. I. 2...* Commentarii in Eusebium quinque elegantissima membranacea volumina MS. in fol. vidimus ante hoc triennium in Bibliotheca Illustrissimi Doctissimique Pace Iulienis (Béja) in Lusitania Translagana Præfulis Domini Emmanuelis à Coenaculo è Minorum quos Tertii Ordinis vocant Instituto, numquam à nobis absque elogio gratique animi significatione nominandi.

(2) Exstat in Bibliotheca Escorialensi Lit. a. Plut. IV. n. 4. & repetitum n. 5. (T. I. p. 129.)

(3) Hoc idem opus esse olim conieciam cum eo quod in Escorialensis Bibliothecæ codice Lit. h. Plut. II. n. 15. (T. II. p. 85.) inscribitur: *Breviloquio de amor y amicitia sobre un di. ho de Platon; in cuius fine legitur: Al mui glorioso Cesar & magnifico & vencedor siempre Augusto mui esclarecido Rey de Castilla & Leon mui poderoso Principe (Joannem scilicet II ut existimo): del menor de todos sus siervos Alfonso de Madrigal Maestro en Artes: Breviloquio de amor & amicitia so-*

CA-
bre un Breve dicho Platónico algun tanto respodiente. Verum in proxime sequenti nota atque scriptorum Alfonso elencho, ut diversa, diversisque titulis inscribuntur n. scilicet II. & XXIII.

(4) D. Josephus de Roxas & Contreras *Hist. Coll. S. Barth. Salmant. Part. I. pag. 122.* ineditorum omnium Alfonso Madrigalii operum catalogum exhibet nimirum. I. *Sobre los fechos de Medea.* II. *Que al home es necesario amar.* III. *Alegaciones del Testamento Viejo.* IV. *De las cinco Leyes Christiana, de Naturaleza, de Moysen, Gentilica y de Mahoma.* V. *Del origen y distincion de las Jurisdicciones.* VI. *De prescriptionibus.* VII. *De potestate Papæ.* VIII. *De la reformacion de la Iglesia.* IX. *De Indulgentiis.* X. *De muger Sarracena convertida á la Ley de Moysen.* XI. *De descriptione Terræ Sanctæ.* XII. *De errore & benedictione Isaac.* XIII. *Sermones del tiempo.* XIV. *Sermones de Férias de Quaresma.* XV. *Sermones de Santos.* XVI. *De Conciliis generalibus.* XVII. *De Monarchia.* XVIII. *Del error del Kalendario.* XIX. *Contra los errores del Alcoran.* XX. *Sobre la Epistola de San Pablo á los Hebreos, que no está acabada.* XXI. *Sobre caza.* XXII. Su-

CAPUT VIII.

De ALPHONSO DE S. MARIA, sive DE CARTAGENA, Burgensi Episcopo, Pauli Episcopi etiam Burgensis filio. Eius magna virtutes atque dignitas in Concilio Basileensi satis perspecta, mireque laudata. Eiusdem legationes & scripta, (super) controversia precedentia inter Angliæ & Castellæ Regum Oratores; & super insularum Fortunatarum dominio inter Castellæ & Portugalliæ. Diversa olim opinio de non repellendis ab honore & dignitate ulla è Iudaismo conversis. De IOANNE DE MENA Cordubensi, poeta & regio Ioannis II. Castellæ Regis historico, & eius carminibus. De IACOBO DE S. IOANNE, FERDINANDO PETRI DE GUZMAN Ioannis eiusdem Regis II. chronographo, & ALPHONSO (imo Petro) CARRILLO DE ALBORNOZ. De ALPHONSO item Aragoniæ & utriusque Siciliæ magno Rege, eiusque in literas & literatos amore. De BERNARDO DE MONTESA Carmelitarum sodali, ac BERNARDO altero Cisterciensi monacho: CALLISTO Papa III. & DIDACO DE COMONTES.

389. ALTER, post nunquam satis laudatum Abulensem Episcopum, ALPHONSUS huic loco sistendam se offert, utpote decem tantum ab obitu Tostati mensibus fato functus. Pauli Burgensis Episcopi ex legitima coniuge filius, DE SANCTA MARIA, atque etiam GARSIAS DE S. MARIA, ac DE CARTAGENA, cognominatus, Burgensis & idem quoque præsul; nec ipse minor existimatione huius sæculi Alphonso Abulensi, si virtus & animi robur, nec non insignis Ecclesiasticæ & publicæ rei utilis doctrinæ, simulque prudentiæ atque facundiæ dotes considerentur. Quibus, dum viveret, Hispaniarum omnia regna, Germaniæ nationes, atque ipsam summi Ecclesiæ Sacerdotis aulam, sive fama, sive coram præceptis, cum singulari quadam nec facile aliis communi famæ celebritate complevit.

390. Natus hic, uti creditur, anno superioris sæculi sexto supra nonagesimum, & sub disciplina magni parentis ad sacram tempore suo ineundam vitæ rationem educatus, integerrimis & gravissimis moribus, quos vultus ipse ac status decore & honestate pleni commendabant,

Suma de casos de conciencia.. XXIII. De amor y amistad.. XXIV. Carta á un Señor de la Casa de Alva, consolatoria é instructiva.. XXV. Brevis formula confessionum (seu Confessionale).. XXVI. De eternitate. Ei autem quod num. XXI. inferibitur: *Sobre caza*, id est *De venatione*, sive ut ego interpretor: *De re accipitraria;*

eximiam iuris utriusque prudentiam, naturalisque totius philosophiæ cognitionem, veluti monogrammæ ac lineari picturæ colores, adiunxit. Decanum ille tunc gerebat Compostellanæ Ecclesiæ (addunt & Segoviensis), cumque Portugalliæ Rege Ioanne, anno scilicet xxiii. Ioannis Castellæ Regis sui nomine pacem pepigerat: cum idem Ioannes Castellæ Rex secundus Hispaniam pro dignitate rei ad Basileensem Oecumenicam Synodum legationem adornaturus (quæ Synodus anno MCDXXXI. & aliquot sequentibus, favente olim Eugenio Papa, mox ab eo diris devota, perduravit): Alphonsum eò nostrum^f, unà cum Alvaro de Oforna Conchenfi antistite, & Ioanne de Sylva Cifontano Comite, destinavit. Quo in loco & munere nactus is idoneum & apertum explicandæ suæ virtutis campum, mira res quantum honoris & plausus ab omnibus eiusdem Concilii patribus & confessu integro reportaverit.

391. Cuius rei quia egregium satis præsentemque gestis omnibus habemus testem, Æneam nempe Sylvium, qui Pius aliquando II. Papa fuit creatus: ex eius *Commentariis* de hoc Concilio ea quæ ad propositum spectant, quod liber ille non adeò vulgaris est, sive quia præstat omnia simul haberi quæ vir laudatissimus de viro laudari dignissimo consignavit scriptis suis, desumemus. Libro I. ait ex Hispaniis unum Episcopum Conchensem, cum inchoaretur Concilium, præsentem adfuisse; *nondum enim delicia Hispaniarum* (infit) *Burgensis ex legatione ad Cæsarem erat reversus*. Unde liquet medio isto tempore postquam ex Hispaniis fuerat profectus, Burgensis eum Ecclesiæ insulis per renuntiationem (quod suo loco diximus) Pauli patris ornatum fuisse. Nam paulò post Æneas de congressu quodam inter patres habito, *plurima etiam* (ait) *prælatorum decus Burgensis Episcopus, atque Eleemosynarius Regis Aragonum* (alius à nostro hic est) *non minùs eloquentiâ quàm doctriinâ præclarus, disputavere*. Deinde ad quæstionem de superioritate Papæ aut Concilii multa illum respondisse *sic doctè atque verificè: ut omnes ab eius ore avidè dependerent, iam non (ut in aliis fit) orationis finem, sed longam continuationem desiderantes, ipsumque unicum esse scientiæ speculum prædi-*

Garibay
lib. 56. cap. 23.

ca-
deque accipitrum morbis eorumque remediis, causam dedisse potuit aculeatum Alvari de Luna Magistri Sancti Iacobi & Castellæ Comestabilis, apud Ioannem Castellæ Regem in Alfonso Madrigalium dictum: quod lægesis apud eundem D. Roxas & Contreras Part. I. p. 119.

carent. Sequuntur alia minus ad rem pertinentia. Loco autem alio: *Primus igitur Burgenfis Episcopus inter omnes consilio & facundiâ præstans, differri conclusionem &c. suadebat. Et mox: Instabat magnopere Burgenfis Episcopus, ut si posset, inter discordes patres concordiam sereret, & qua ipse sibi perpetuò fruatur, elargiri pacem aliis satagebat.* Constat autem ex primo isto, quem laudamus *Commentariorum* libro, Hispaniæ omnes præfules, quum de exauctorando Eugenio actum fuit, à sessione abfuisse. Nec ulla ulterior in Concilii gestis apud Æneam Alphonfi mentio.

392. Carthaginensem quoque fuisse eum Episcopum, nescio unde eliciunt qui hunc fuisse prætermisum in huius Ecclesiæ præfulum albo, Ægidio Gundisalvi Davilæ, & Francisco Cascalio *Murcianarum rerum* historico, confundentes hunc cum Paulo genitore, culpæ vertunt. Ferdinandus enim Pulgarius in elogio altum tacet de hoc munere.

393. Oportet autem, uti diximus, si Compostellanus erat decanus cum Basileam fuit destinatus, & ab Eugenio IV. Papa creatus fuit Romæ Burgenfis Episcopus (quæ duo Pulgarius difertè docet), in eius transitu per Romanam curiam Basileam aut Germaniam versus id contigisse; cum intra breve tempus cum in Concilium venisset, Burgenfis iam ab Ænea Sylvio appelletur Episcopus. Porro eam vel adhuc absentis opinionem Eugenium concepisse nostri auctores referunt*: ut cum certior factus fuisset brevi eum in curiam venturum, coram sacro Cardinalium senatu, se præfente Alphonso, in Petri cathedra non sine verecundia fessurum ingenuè ac modestè pronuntiaverit.

394. Dicitur quoque Alphonfus noster publico nomine, sive Ioannis Regis, sive Concilii ipsius Basileensis, Albertum II, Austriacum Imperatorem & Ladislaum Poloniæ Regem super Bohemiæ regno diffidentes conciliâsse: quod quidem post è Basilea discessum circa annum MCDXXXVIII. sequentemve, quo tempore Albertus imperavit, oportet factum.

395. Multis Pulgarius celebrat Alphonfi virtutes, mentis atque corporis æqualem munditiam, animi demissionem, temporarium abstinentiam, muneris sui gestionem

ad unguem exacti, & insignempiarum erogationum munificentiam. Alphonfus item Palentinus in gestis Hispaniensibus suorum dierum, sive *Annalibus* adhuc mss. gravitate honestateque insignem virum ac doctrinâ singularem prædicat. Opera autem nobis hæc reliquit, quorum non minus quàm rectè & laudabiliter gestorum auctoramento, posteritati se commendavit. Aliquot autem eorum lucem viderunt; cetera remansisse Burgis in capella, in qua tumultus fuit, Pulgarius refert.

396. *Anacephalæsis nempe Regum Hispanorum, Romanorum Imperatorum, Summorum Pontificum; necnon Regum Francorum* (ad Burgenfe capitulum, ut ex præfatione colligitur, quâ innuitur etiam, quâ formâ voluerit auctor hanc recapitulationem seu arborem historiâ expositum chartis consignari) ex illa nempe maioris operæ, quam Ioanni nuper defuncto Regi nuncupatam olim obtulerat, ad maiorem brevitatem redacta; & ab Athanarico Gothorum Rege usque ad Henrici Castellæ Regis IV. initium, sive ad ultimum usque Februarii diem anni MCDLVI. quod in fine ait continuata. Hanc primùm in lucem emisit Xantus, seu Sancius Nebriffensis Antonii filius, unâ cum Roderici Ximenii Toletani (♣) Ioannis Gerundensis antistitum, eiusdemque Antonii Nebriffensis Catholicorum Regum historiis, Granatæ anno MDXLV. in folio. Unde iterum commissâ fuit *Hispaniæ illustratæ* corpori ab Andrea Schoto. Sub *Genealogiæ Regum Hispanorum* titulo laudat hunc commentarium Didacus Roderici de Almela in *Valerio suo historiarum* lib. 8. tit. 6. cap. 9. Attramen *Anacephalæsis* titulum præfert codex antiquus, qui apud Olivarenses comitem fuit manu scriptus (1). Vulgari autem lingua

397. *Doctrinal de cavalleros*: quem rogatu Didaci Gomezii Sandovalis Comitis de Castro ac de Denia scripsit librum, Burgis editum anno MCDLXXXVII. atque iterum MCDXCII, in folio: quæ duæ editiones in eximii viri D. Laurentii Ramirezii à Prato bibliotheca fuere. Continet hic liber nobilium virorum ad ea quæ noscere ac facere tenentur, ex legibus olim à Regibus Hispaniarum promulgatis, instructionem (2).

Ora-

(1) Habetur in Einsdem librorum Catalogo T.I. pag. 159. inter codd. MSS. hoc titulo: *Alfonfi de Carthagena Episcopi Burgenfis Anacephalæsis, Historia Regum Hispaniæ; et ea quæ de Arabico transfuit in Hispanum sermonem, aliæque Eiusdem opuscula. Fol. antiquâ nota C. 11.* Quæ indicant eum & Arabicè doctum, nonnullaque Bibliographis atque historicis nostris indicta, ex Arabicis in ver-

naculam linguam transfuisse.

(2) Existat eodem titulo in Escorialensi, XV. ut videtur sæculi inclinantis optimæ notæ codice. *Lit. h. Plut. III. n. 4.* (T. II. p. 112.) Ad Didacum Gomezium Sandovalium Comitem de Castro ac de Denia; codex autem Anonymo Regii stabuli Comiti nuncupatur: *Los famosos Cavalleros* (inquit) *mi noble Señor Condestable &c.*

* Garibay lib. 17. c. 4. Ægidius Gonzalez in *Theatro Eccles. Burgenfis.* Ioannes Mariana lib. 21. c. 6.

398. *Oracional ò tratado que contiene* (apponimus inscriptionem integram editionis postumæ) *respuesta à algunas questiones que hizo el noble cavallero Fernan Perez de Guzman al reverendo P. virtuoso Prelado D. Alonso de Carthagená de buena memoria, Obispo de Burgos, tocante à la fiel y devota oracion* (1). Sequitur: *Contemplacion mezclada con oracion, compuesta en Latin, y tornada en lenguaje Castellano, sobre el Psalmo de David: Iudica me Deus* (2). Item: *Declaracion de un tratado que hizo S. Juan Chrysostomo, el qual demuestra y concluye, que ninguna persona es dañada sino por sí misma* (3); *que le mandò el Rey D. Juan el II. hazer.* Adiungitur carmen seu epicedion Ferdinandi eiusdem Perezii in Alphonso obitu. Quæ omnia Didaci Roderici de Almela, qui familiaris fuit Alphonso, ut credimus, operâ Murcia ex typographia Gabrielis Loiffi Arimo, & Lupi de la Roca MCDLXXXVII. in folio prodierunt. Hoc *Orationale* opus, aliàs *Duodenario*, quòd quæstionibus constaret duodecim, nuncupatum, idem Didacus Roderici in epistola quadam ad Ioannem Cordubensem scripta, quæ unà it. cum eius opere *De las batallas campales* sub hac laudat epigraphe (4).

399. *Conflatorium* (nescio cuius argumenti) laudat idem Almela in *Valerii historiarum* sæpiùs dicto loco.

400. *Defensorium Fidei*. Hunc librum ditertis verbis laudant idem Almela in *Valerio historiarum* lib. 8. tit. 6. cap. 9. Alphonso Venerus in *Enchiridio temporum*, & alii. Atque hunc editum typis fuisse alicubi legimus.

401. *Super altercatione præeminentiæ se-*

dium inter oratores Regum Aragoniæ & Angliæ in Concilio Basileensi. Ita inscribitur in codice Vaticanæ bibliothecæ manuscriptæ num. 4150. nostris auctoribus non cum Aragoniæ, sed cum Castellæ, controversiam Anglis legatis fuisse affirmantibus. Planè Castellæ dignitatem ab eo contra oratores Anglos, qui priora sibi vendicabant, scripto defensam & patribus oblatam, Stephanus Garibaius lib. 16. cap. 23. & Ioannes Mariana lib. 21. cap. 6. docent, quo quidem scripto Anglorum audaciam fregit. Ac verè res inter Anglos & Castellanos gesta argumentum est libelli, quem plures viderunt. Quare mendum irrepsisse in Vaticanani codicis inscriptionem consonum vero est. Nam codici eiusdem bibliothecæ 4151. *Propositio inscribitur facta per Rev. P. Alphonsum, Ep. Burgensem, super altercatione &c. inter Ambasciatores sereniss. & potentiss. principis dom. nostri Regis, & Ambasciatores illustriss. principis dom. Regis Angliæ &c.* Incipit: *Memor sum, reverendiss. reverendique P.P. eius sententiæ, quam dixisse fertur Demosthenes* (5) &c. Hoc autem fortasse opus est, *De las sesiones*, hoc est, *Sessionum*: quod nostro tributum à Didaco Valera in *Ceremoniali Principum*, quod manuscriptum exstat, observavimus.

402. Item. *Super Canaria insulis pro Rege Castellæ allegationes*, quæ sunt in Vaticano codice 4151. mss. Lis nimirum erat super dominio Fortunatarum sive Canaria- rum insularum, inter Henricum Portugal- liæ Infantem Ioannis I. Regis filium cui Betancurtius Gallus nullo iure eas vendiderat, & Ioannem II. Castellæ Regem; reque ad Eugenium Papam delata, Ludovico

Al-

(1) In Escorialensi *Lit. y. Plut. III. n. 8.* ad Ferdinandum Petri Guzmanum. (T. II. p. 378.)

(2) In Escorialensi, *Lit. h. Plut. II. sub n. 22. sub tit. Miscellanea Historica.* (II. 92.) atque item *Lit. a. Plut. IV. n. 7.* (I. 131.)

(3) In Escorialensi *Lit. a. Plut. IV. n. 7.* (II. 92.) Latine atque idem ab Auctore Hispanice versus *Lit. h. Plut. II. sub n. 22.* (T. II. p. 93.)

(4) Habetur in Bibliotheca Escorialensi *Lit. f. Plut. III. sub n. 17.* (T. I. p. 501.) *Anonymi Hispani Episcopi* (certè *Burgensis*): *Binarium secundum ad Ferdinandum Petri de Guzman*; seu binæ è duodecim quæstionibus ipsi propositis: quasi sexies ad eum scripserit, aut sèna epistolarum binaria miserit.

(5) In Escorialensi *Lit. Z. Plut. III. sub n. 2.* (T. II. p. 329.) hoc titulo: *Allegatio pro præcedentiâ Regum Castellæ præ Regibus Angliæ &c.* Latine; atque eadem ab Auctore Hispanice versa, *Lit. h. Plut. II. sub n. 22.* (T. II. 92.) inscriptaque: *Proposicion que hizo contra los Ingleses seyendo Embajador en el Concilio de Basilea sobre la preeminencia del Rey de Castilla sobre el Rey de Inglaterra.* In Regia Matritensi bina itidem ha-

bentur huius Allegationis exempla, quorum antiquiori circa Auctoris tempora exarato subditur: *Definitio facta per Sacrosanctam generalem Synodum* (Basileensem) *super altercationibus sedium Illustrissimorum Regum Yspaniarum & Anglorum, pro Hispaniarum Rege.* Nos autem (inquiunt Concilii Patres) *post longas & maturas in sacris vestris deputationibus deliberationes desuper habitas: hodie in Congregatione nostra generali conclusimus, Ambasciatoribus præfati Ioannis Regis, necnon Regum Castellæ & Legionis pro tempore existentium, primum locum immediatum post Ambasciatores Karissimi in Christo Filii Regis Franciæ pro tempore existentis in honore & voce assignari debere: quem sic ipsis, ut præmittitur, tenore præsentium assignamus: decernentes Ambasciatores Regis Castellæ & Legionis pro tempore existentis prædictos in Congregationibus & aliis locis generalis Concilii pro tempore celebrandi dictum locum futuris temporibus tenere & habere posse & debere: Contradiçores obstaculo quovis semoto &c.* Exstat in Bibliotheca Comitum Ducis Olivariensis inter MS. Codd. Hispanicè. Pag. 162.

Alvari de Pace Ioannis procuratore, dicta pro eo sententia fuit: quod anno huius sæculi tricesimo primo contigisse, Franciscus Lupi à Gomara in *Historia generali Indiarum* docet; atque eo adhuc distinctius Ioannes Nonnius Peña in nova istarum insularum descriptione & historia cap. 7. Aderat fortè Alphonsus sub idem tempus Romæ Basileam venturus, cui commendatæ simul cum Ludovico causam instruendi partes fuere (1). Adiungit Almela simul agitatum fuisse de iure ad expeditiones in proximis Hispaniæ oræ regnis Africa Fessano & Marochitano faciendis. Meminit etiam huius operis Alphonsus Madridius Alcoritanus archidiaconus in *historia ms. Palentinæ urbis*.

403. *Orationem* quoque habuit in *Concilio Basileensi*, quæ in Vaticano 232. ms. codice exstat.

404. *Defensorium unitatis Christianæ, ad sereniss. principem dom. Joannem Castelle & Legionis &c. Regem potentissimum*. Converforum ex Hebraismo agit causam, ut scilicet benèvolè & ex Christianæ charitatis legibus, non verò cum honorum indignis & expertibus ad Ecclesiæ gremium reciperentur. Liber est doctissimus suoque artifice dignus, sacrarum Scripturarum, Ecclesiæ universalis, atque Hispanæ Conciliorum, nec minùs Sanctorum Patrum & iuris utriusque testimoniis doctè atque nervosè explanatis, constans. Cuius tres partes sunt. *Prima* (ipsius auctoris verbis) *aliquantò generaliter: Secunda particulari distinctione specialiter hanc sanctam* (ait) *unitatem defendere tentat: Tertia quantum errorem incurrant qui contra eam aliquid dogmatizare præsumunt; ac quid ad eorum reductionem seu punitionem superioribus suis incumbat agendum, ostendit.*

405. *Prima* quidem pars continet capita 10. secunda in quatuor theoremata subdividitur. I. Demonstrat per Redemptorem mundi Christum Iesum dominum nostrum populum Israeliticum fuisse quoad sufficientiam salvatum. II. Gentes quoque universas eodem modo per eundem Salvatorem gratiam recepisse. III. Tam Israelitas quam Gentiles per sacri baptismatis ianuam ad Fidem catholicam ingredientes, non duos populos aut duas gentes diversas manere, sed ex utriusque venientibus unum populum

(1) In Escorialensi *Lit. a. Plut. IV. n. 14.* (l. 138.): *Allegationes in Concilio Basileensi pro Rege Castelle & Legionis contra Lusitanos super iure conquirendi Canarienses Insulas, anno MCCCCXXXV.*

(2) *Espaniæ*; quasi vero Statutum Toletanum, quod anno demum MDXLVII. à Ioanne Siliceo eius Sedis Antistite promulgatum fuit, ut docet Di-

novum creari. IV. Tam hinc quàm illinc ad Fidem catholicam venientes, quamcumque eminentiam, nobilitatem, aliamve dotem quam primò habebant, in quantum Ecclesiasticæ hierarchiæ institutis non obviat, recuperare, habilitatemque de novo obtinendi acquirere. Primum theorema octo capitâ, secundum tria, tertium sex, quantum triginta quatuor habet capita.

406. Tertia demum pars operis capitibus quatuordecim continetur. Incipit prologus ad Regem: *Scripteram quidem vestræ regie maiestati, potentissime princeps, sub vestro Hispano idioma, quæ mihi tunc occurrebant ad exhortationem reductionemque illorum, si aliqui sunt, quos inadvertentia &c. quæ unitatem Ecclesiæ catholice &c. offendere possent.* Unde liquet aliud aliquid operæ in eadem adornanda Sparta ante hoc tempus eundem navasse. Absolvitur totum opus his verbis: *Valeat prosperè, quinimmo feliciter, (ut unico verbo bona fortuna & virtutis includam) regia serenitas vestra, & hoc parvulum munusculum in humilitate cordis, cum ardore caritatis oblatum, regali gratiositate acceptare, & ubi opus fuerit, corrigere atque emendare, dignetur. Anno quinquagesimo post quadringentos & mille ab incarnatione Verbi æterni conscriptum, sacri Romani tempore Iubilæi pio & optato currente. Laus Deo.*

407. Huius commentarii hoc specimen nobis benignè huc inferendum subministravit æternum colendus amicus noster D. Ioannes Lucas Cortesius ex ms. codice, quem apud se habet, quemque nos ipsi vidimus. Attamen commune hoc inter doctissimos viros trium ferè sæculorum de hac re iudicium non potuit hæctenus quampluribus stabilitum Ecclesiarum & gymnasiorum sanctionibus, Pontificia etiam auctoritate nitentibus, contrarium iudicium persuasionemque, non infrequentibus confirmatam apostatarum exemplis, labefactare. Occasionem verò huic dedisse Alphonsi scripto, quod quidem anno huius sæculi sui quinquagesimo confecisse dicitur, primum de hac interdictione ab certis honoribus sive sedendi & suffragium ferendi locis novis Christianis facta statutum Toletanum quoddam superiore anno XLIX. factum admonuit nos cuiusdam curiosi hominis oræ libri de quo loquimur affixa nota (2).

Me-

dacus Velasquius, seu qui sub hoc nomine latet, *Iacobus Breton* à patria dictus *De Simancas* Episcopus Pacensis, *Defens. Stat. Tolet. cap. I.* Antuerpiæ 1575. Alfonso Burgensis de hoc argumento scriptum, id est *Defensorium unitatis Christianæ* præcessisset.

408. *Memorial de virtudes*; quod à superius iam laudato *Defensorio Fidei* distinguimus; quamvis confundere videantur alii, eo quod vernacula inscriptio quam omnes laudant, id suadeat, seorsumque ab illo habeant memorati Almela domesticus testis ac Venerus (1).

409. At nescimus planè quò respexerit Ludovicus Ariz Benedictinus *Historia Abulensis* tertia parte fol. 12. quum *Lucam Tudensem in additionibus Alphonsi de Carthagena* (quod interpretor *Additiones Burgenfis nostri ad Tudensem Episcopum*) laudat; nisi *Anacephalæosin* significare voluerit.

410. Iussu quoque is Ioannis Regis è Latino in vernaculum vertit Senecæ aliquot libros (duodecim Almela expressit) locisque opportunis glossas adiunxit (2). Interpretatus quoque est finem operis *De casibus virorum illustrium* Ioannis Boccaccii à Petro Lupi de Ayala maiorem in partem è Latino in Hispanum translatis, uti de Petro loquentes annotavimus. Necnon & cum Leonardo Aretino de Aristotelis Ethicorum interpretatione ab eo confecta, cum in Italia esset disputasse dicitur, scriptoque disputationem consignasse: quod Pulgarus & Almela referunt, quorum posterior *Declinationes* opus vocat. Planè is fuit Leonardus, de cuius facultate interpretandi præclarum erat *Andronici Thessalonicensis iudicium*. Verum quippe eum & fidelissimum *Græcorum librorum interpretem appellare so-*
Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.

(1) In Escorialensi, *Lit. Q. Plut. II. n. 9.* (T. III. p. 19.) *Memoriale virtutum. Libris duobus. Ad Eduardum Ioannis Lusitanæ Regis filium Primogenitum, Latino sermone quo primum conscriptum fuisse videtur. Exstat enim in eadem Bibliotheca, Lit. h. Plut. III. num. 11.* (T. II. p. 116.) versio eiusdem Hispanica Anonymo interprete ad Elisabetham Eduardi ex fratre neptem, Elisabethæ Catholicæ Hispaniarum Regiæ matrem, in cuius prologo: *Conmigo pensando determiné (Interpres ait) trasladar en nuestra comun lengua Castellana un muy gracioso è noble tratado que de virtudes fallé: el qual de los dichos de los Morales Philosophos compuso el de loable memoria Obispo de Burgos al muy illustre, è muy inclito Señor Don Duarte Rey de Portugal seyendo primero Principe: al qual, Memorial de virtudes intituló &c.*

(2) In codice Escorialensi *Lit. L. Plut. II. n. 15.* (T. III. p. 264.) habentur I. *De vita beata. Ad Gallionem Fratrem...* II. *De Providentia Dei ad Lucillum...* III. *De tranquillitate vitæ ad Serenum...* IV. *De clementia ad Neronem...* V. *De septem artibus liberalibus...* VI. *Declamationes* (Marci Patris).. VII. *Proverbia* (Publii Syri & Laberii Mimi).. VIII. *De quatuor virtutibus* (Martini Dumienensis seu Bracarenensis.) Item *Lit. t. Plut. III. n. 4.* (II. 524.) : *De vita beata: De Providentia: De Clementia: De Fortuitis, seu*

lebat, ceteros autem magis paraphrastas; in quo tamen maiorem Romani sermonis castimoniam Erasmus requirebat. Quod totidem verbis ait Petrus Daniel Huetius, vir eruditissimus, *De interpretatione* libro secundo.

411. Decessit noster Alphonsus sexaginta annos natus Villafandini Burgenfis sacri territorii oppido, cum visitato Iacobi Apostoli sepulcro è Compostella rediret, XII. Iulii MCDLVI. Directas ad eum habemus Ferdinandi Gomez de Civitate regali, Ioannis II. Regis medici, disertæ facætiq; hominis, tres epistolas 24. 30. & 31. lectu non indignas. Multis nostrum laudibus efferunt Hispanarum rerum Scriptores, Garibaius lib. 16. cap. 23. & lib. 17. cap. 4. Ægidius Gonzalez in *Theatro Burgenfis Ecclesiæ*; & quis non?

412. Hic idem annus sæculi quinquagesimus sextus clarissimum eius ævi poetam IOANNEM DE MENA Cordubensem extinxit. Poetam dicimus, quamvis & historicus Ioannis II. Regis idem fuerit; eò quod huius studii monumenta absoluta nulla, illius autem celeberrima in posteritatis manus venire fecerit. Corduba eum in lucem edidit, alma ingeniorum parens, genitore Petro Ariæ honestæ conditionis, matre autem Roderici Ferdinandi à Peñalosa, civis ac decurionis eiusdem urbis, Toparchæ Almenaræ oppidi filia: unde illi, ut credere par est, opportuno tempore decurionatus idem munus contigit. Orbatus parentibus,

de remediis fortuitorum: Proverbia: LIBER DE BELLO, hoc titulo: *Aquí comienza el Tratado de la guerra*; continet autem folia formæ quartæ duodecim; *Declamationes: Dicha Senecæ memorabilia.* Item, *isidem Lit. & Plut. n. 5.* præter supra relata: *Libro de Seneca en el qual trata como en el Sabidor non cae ofensa nin injuria alguna.* Et codice seq. seu 6. *De la amistad, ó del amigo.* Et num. 7. *Dichos de Seneca en el hecho de la Cavalleria.* Item, *Lit. h. Plut. II. sub n. 22.* (T. II. p. 92.) *Respuesta á Don Inigo Lopez Marques de Santillana que le habia consultado acerca del juramento ó sacramento militar que hacian los Soldados Romanos.* Item *Lit. t. Plut. II. n. 12.* (T. II. p. 516.) *Libro de Marco Tullio Ciceron que se llama de la Retórica trasladado de Latin en Romance por el muy Rev. Don Alfonso de Cartagena Obispo de Burgos á instancia del muy esclarecido Principe Don Duarte Rey de Portugal.* Videtur autem prior tantum liber *De Inventione*, seu *Veteris*, ut vulgo dicitur, *Rhetorices.* Omnia Hispanice; è quibus nonnulla oculatissimi Nostri diligentiam fugisse videntur. In *Questionibus* quoque *Ortholanis*, five *Hortolanis* Roderici Sanctii de Arevalo Episcopi Palentini Romanæ Sancti Angeli arcis Præfecti de quibus infra, *cap. XI. huius Libri n. 610.* agitur, partem aliquam *Alphonsum Burgensem* habuisse docet ipse operis titulus in *Roderico Sanctii de Arevalo* inferius à nobis adducendus.

bus, unâ cum sorore unica inter cognatos adolevit; nec ante annum ætatis vicesimum tertium, amore tactus literarum iam inde, Cordubæ primùm, postea Salmanticæ, tandemque Romæ, sedulò semper studio, historiaram præsertim, universæque antiquitatis & humanioris doctrinæ totus incubuit. Uxore autem in patria Garsæ ac Lupi Vaccarum sorore ducta, amœnitati ingenii, morum iucunditate, ac singulari poeticæ artis, quæ aspero & rudi illo sæculo emergere poterat, excellentiâ, viris Hispaniæ principibus, & inter alios Eneco Lupi à Mendoza Santillanæ Marchioni, literatorum Mæcenati & ipsi literarum eximio cultori necnon primè inter poetas subfelli, mutuis benevolentia & obsequiorum officii sese devinxit.

413. Iamque vulgò notus ac in pretio habitus, facilè etiam se in Ioannis II. gratiam, qui carmina vehementer amavit, & poetis non mediocriter delectabatur, omnibusque bonis artibus & earum professoribus propitius fuit, insinuavit: ut & chronographi quoque munus ei aliquando exhiberet, in hunc bene de posteritate merendi, resque eius gestas in commentarios digerendi, locum allectus.

414. Nec defuit Ioannes commissæ sibi Spartæ; nam scribere eum æqualem eius temporis nutu Regis historiam, ignorare nos vetuerant ex epistolis quas Ferdinandi Gomezii de Civitate-regali, regii medici nuper laudati iam vulgares legimus, eæ quæ, ad nostrum Ioannem directæ sunt. In vicesima etenim adhortatur eum, ut metrico *Circularum septem*, quod in manibus habemus atque idem confecerat iis iam diebus poemati, compendium historiale succedere faciat. Et in epistola 47. quod vernaculo dabimus testimonio: *E ya sabe su señoria* (hic honoris titulus tunc dabatur Regibus, quem iam in aliquo vix pretio magnates nostri habent) *que escribis su historia à manera de comentos, e le place, e le placera ver algunos capitulos; cà es codicioso de loa, como de meterse en arduos fechos; e me manda que os narre la poridad de lo que à su señoria le mandan de fuera, e lo que su señoria manda tambien.* Hoc est: Novit iam Rex historiam eius te scribere commentariorum ordine, quod placet ei: cuius & aliquot videre capita gratum haberet; est enim laudis non minus quàm aggrediendi magna quæque lau-

deque digna cupidus. Porrò mihi in mandatis dedit ut tecum quicquid novi ad eum aliunde scribitur, ipseque aliò scribit, confidenter communicarem. Et in epistola 49. iussum se à Rege ait ad eum mittere relationem eorum quæ in expugnatione Ximenæ oppidi Maurorum gesta essent; & in fine ait, Regi se legisse conclusionem *Tertii circuli* (Veneris scilicet, in eo, quod laudavimus, poemate), Regemque unâ cum precum divinarum libro ad manus hoc habere, idemque in eas fumere frequenter ac ponere.

415. Necnon in epist. 74. referensei pluuisse iuxta Roam Castellæ oppidum, dum Rex venatura eò exisset, pumicosos ac spongiosos lapides, adeoque leves ut quamvis mortariorum quædam rotundorum, quædam & cervicalium medietatis, nonnulla quoque semimodiorum æquarent magnitudinem, semilibræ vix pondus haberent, & abique aliquo nocumento vel capitibus exciperentur. Ex iis lapidibus quosdam ad Menam deferri ab eodem Rege impositum sibi fuisse ait.

416. Improlis tandem, libros loco liberorum post se propagatores sui relinquens, cum & Ioanni Regi à secretis ut aiunt fuisset, Turri-lacunæ anno MCDLVI. ætatis suæ quadragesimo quinto, pleuritide confectus obiit, illatusque sepulcro fuit, Eneci Mendozii Sanctæ Iulianæ Marchionis prædicti, eorum temporum magni herois, impensâ in templo parœciali eiusdem oppidi, quod diœcesis Toletanæ est, iuxta aram constructo (1). Quod totum ex Lucii Marinæ Siculi elogio, quod libro 6. (nonnisi in antiqua editione quaerendo) *De laudibus Hispaniæ*, consignavit, è Francisco Tarafa *De Hispaniæ Regibus* in Ioanne II. item ex epicedio quodam à Valerio Francisco Romero, in Ferdinandi Nonni Guzman (Menam qui commentario suo illustravit) morte dicto; necnon è Gomezii Manrici carmine ad Marchionis Sanctæ-Iulianæ obitum, Petro Salazario Mendoza, in magni Mendozæ Cardinalis Hispaniæ rebus gestis cap. 23. §. 3. & aliis constat.

417. Poeta hic sublimis venæ ingenique, cui & multæ lectionis, ac vereris ævi monumentorum ornamentum adiunxit, nisi antiquatum hoc iam tempore phrasis genus, legentium auribus quodammodo grave & ingratum esset, sum-

mis

(1) Metricum eius epitaphium ad hanc diem superstes sistere placuit à D. Thomæ Ant. Sanchezii *Syll. Poemat. Hisp. ant. sec. XV. Prolegom. T. I. pag. XXII.* nimirum.

FELIZ PATRIA DICHA BUENA
ESCONDRIJO DE LA MUERTE.
AQUI LE CUPO LA SUERTE
AL POETA JUAN DE MENA.

mis huius artis principibus comparandus; & qui tantum omnes Hispanos ad id tempus poetas, ut Marinæus Siculus ait, quantum Latinos Virgilius superasse videri potest, hæcæ post se reliquit Apollinis signata & Musarum notis.

418. *El Laberinto, ò las Trecientas.* A numero octoadum, sive, ut vocavit illa æras, copularum octo versibus dodecasyllabis constantium: cuius operis argumentum secunda hæc earum ostendit, ut exteris demus nostræ istius sæculi poeseos gustum, hic à nobis posita:

*Tus casos fallaces, Fortuna, cantamos,
Estados de gentes que giras e trocas;
Tus muchas mudanzas, tus firmezas pocas,
Y los que en tu rueda que xosofos hallamos:
Hasta que al tiempo de agora vengamos,
Y hechos passados codicia mi pluma,
Y de los presentes hazer breve suma:
Dè fin Apolo, pues nos comenzamos.*

419. Quibus inde eum eiusdem Regis iussu sexaginta quinque alias subiicere deberet, ut anni dierum æquaret numerum. Fecit quidem viginti quatuor saltem, quæ trecentorum clausulæ & argumento connectuntur optimè: adeò ut dubitari nequeat eiusdem esse Ioannis hanc appendicem: quod & glossator ex clausula quam diximus bene confirmat, simileque prorsus priori est, alterius partis dicendi genus (1). Glossator inquam Ferdinandus Nonnius de Guzman, vir summus qui cum adolescens primum suæ doctrinæ specimen in his dedisset, bonarum postea literarum, & critici studii quasi principatum Compluti, Salmanticæque Græcam linguam, necnon Rhetoricam artem & naturalem historiam professus obtinuit: in qua glossa singularem iam habere se antiquitatis & bonorum auctorum peritiam abundè ostendit: qui nec dissimulat in commentarii colophone ius quidem & æquum esse condonari sibi errores, quos intentati hæcenus ab alio (quodque plures aggredi non sunt ausi multæ
Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.

(1) Principem huius operis editionem nunquam videre mihi contigit; Granatensis anno MDV. die VII. Novembris completa per Ioannem Varelam de Salamanca, secunda editio in eiusdem sine dicitur; neutra tamen nisi primigenias CCC. Ioannis Menæ ogdoadas continet.

(2) Habetur in Bibliothecæ Escorialensis codice Lit. n. Plut. I. sub n. 13. (T. III. p. 144.) atque in alio penes nos aliquanto, ut videtur, antiquiore. In editis passim.

(3) Existat in Regiæ Bibliothecæ Matritensis codice inscripto: *Obras de Don Juan Fernandez de Yzar llamado el Orador*, cuius tamen ne nomen quidem in eo legitur; eamque ob causam

scientiæ ac doctrinæ viri) operis difficultatem apud doctos homines excusaturam non desperabat. Planè non hic, sed alius, adfuturum deinde *Labyrintho* viginti quatuor octoadum commentarium seu glossam confecit, ut ex eius initio apparet.

420. *Labyrintho* subiiciuntur in editione, quâ utimur, Hispalensi apud Ioannem Varelam anni MDXXVIII. in folio, Poemata quædam levioris operæ, necnon &

421. *La coronacion al ilustre cavallero Don Inigo Lopez de Mendoza Marques de Santillana*, hoc est, eiusdem Marchionis veri Mæcenatis in Parnasso coronationem, quam ipse propriis declarationibus, ne obscura & abditis sensibus quædam lectores morarentur, explanavit. In quibus declarationibus affectato, ac versibus simili, prorsus orationis genere usus, notum posteris fecit, eam loquendi formam tunc placuisse. Toleti hæc edita Coronatio est cum glossis in 4.º anno MDIV (2). Coronationem hanc sequuntur quidam alii versus, tandemque

422. *El tratado de vicios y virtudes* (Prudentii *Psychomachiam* dixeris): quem ab eo imperfectum relictum, Hieronymus de Olivares, Alcantaræ ordinis eques, cuius pater æqualis Menæ fuerat, quode in prologo docemur, absolvit (3). Huic sane immortalis videtur Mena, quod scribere se prudentiorem ætate factum & profanorum pertæsum non dissimulat.

423. Omnia hæc carmina prodierunt simul, primumque forsitan, Hispali anno MDXII. atque ibidem iterum ex typographia Ioannis Varela MDXXVIII. atque inde Pincix anno MDXL. in folio, & Compluti ex Ioannis Villæ MDLXVI. in 8.º item Antuerpiæ MDLII. in 8.º

424. *Invocacion que hizo Juan de Mena que comienza: Canta tu Christiana Musa*, est in codice quodam miscellaneo Hispalensis Ecclesiæ (4).

425. Idem esse dicitur auctor non mi-

Li 2 ni

Pseudepigraphum Ioannis Yxarensis codicem deinceps appellabimus, à fol. CX. pag. 1.

(4) Non diversum opus, sed *Psychomachia*; seu *Tractatus de vitiis & virtutibus* initium est. Habetur in *Pseudepigrapho Ioannis Yxarensis* codice paulo ante medium fol. scilicet CXXVII. pag. 2. hoc titulo: *Debate formado compuesto por Johan de Mena: De la razon contra la voluntad*: quem excipit Gomezii Manrici supplementum CLVIII. ogdoadibus dimetris constans, præmissa rubricâ: *Aqui fenescce lo que el noble Poeta Johan de Mena hizo, por fallecimiento suyo. E prosigue el muy noble Cavallero Gomez Manrique & haze un breve prohemio*: quode opere nos inferius.

nimæ partis *Historiæ rerum Ioannis Regis*, earum nempe quæ ab anno eius ætatis vicesimo usque ad tricesimum quintum contingere: de quo videndus in prologo huius historiæ à se recognitæ Laurentius Galindi Carvaxalius Caroli V. Cæsaris chronographus & consiliarius, ut in Ferdinandi Perezii Guzmani mentione iterum extensiusque annotabimus. Item penes Acropolitanum Marchionem, qui iam quum hæc scribimus Mondexarensis appellatur, librum manu exaratum vidimus huius tituli:

426. *Memorias de algunos linages antiguos e nobles de Castilla, que va escribiendo Juan de Mena coronista de su Alteza, el muy serenissimo (barbarismus forsan Scriptoris) y muy esclarecido principe Don Juan el segundo de Castilla y Leon, por mandado del muy ilustre señor D. Alvaro de Luna Condestable de Castilla: unà cum depictis uniuscuiusque insignibus. In bibliotheca, quæ fuit Excellentiss. Comitis de Villumbrosa, & nunc est lectissimæ eius viduæ, liber ms. in 4.º hac inscriptione notatur:*

427. *Treynta y seis capitulos (de la Iliada) de Homero traducidos en Castellano por Juan de Mena, y dedicados al Rey D. Juan el segundo. Codex est membranaceus, & coloribus variegatus (1). Gomezii Manrici carminis de quo suo loco monebimus poetæ nobilissimi, de Marchionis Sanctæ-Julianæ obitu poeseos adversus mortem querelam continentis hæc ad nostrum pertinent:*

*Esta muerte que condena
A buenos y comunales,
Me llevó à Juan de Mena,
Cuya pluma fue tan buena,
Que vi pocas sus iguales.*

Prosequiturque (ne de altero isto egregio, ac Menæ æquali, poeta nihil dicamus)

*Y por mas me lastimar
Llevòme sin mas tardar
Aquel de gran perfeccion
D. JUAN DE IXAR de Aragon,
Orador muy singular.*

(1) Exstat in Regiæ Bibliothecæ Matritensis codice chartaceo à libro I. Iliados ad XXIII. & Patrocli funus iustaque eidem ab Achille perfoluta; sed brevis potius dicenda est argumentorum Iliados expositio quam Homerici operis versio, XIX. non amplius vulgaris folii chartis contenta. In earum postrema: *Finis volumen Iliadis Excellentissimi Homeri brevium & vulgarizatum per Dominum Ioannem de Mena Oratorem Illustrissimi Regis Castellæ Ioannis II. pro eodem Domino Rege & de eius mandato.*

(2) Egregii huius Poetæ atque Oratoris nihil in Bibliotheca Escorialensi reperi præter pauca poemata cum aliis Ioannis cuiusdam de Villalpando, Bac-

Plura qui noscere de hoc huius temporis viro inclyto desideraverit, collecta ea inveniet in *Aragonensium Vincentii Blasii Lanuzæ Historiarum* volum. 2. lib. 5. cap. 50. (2)

428. Hoc ipso tempore floruisse dicitur IACOBUS (vulgò JAIMUS) DE S. IOANNE, natus in oppido Cervera Cataloniæ, in quo & Dominicanorum sodalium instituto se addixit, scripturus Latino sermone

429. *Vitam S. Raymundi de Peña-fort*, Barcinone, dum ibi essent Petrus Queralt Prior provincialis Aragoniæ, ac Minister generalis Martialis Auribellus anno MCDLVI. hoc ipso nempe de quo agimus. Laudat hominem & opus Franciscus Diago Dominicanus in *Hist. prov. Aragoniæ* huius ordinis lib. 2. cap. 17. Qui ait fuisse primum Barcinonensis urbis Inquisitorem, postquam à Nicolao IV. Papa hoc munus seorsum haberi iussum fuit à totius provinciæ Aragoniæ Inquisitoria dignitate (3). Alius forsan est eiusdem nominis JAIMIUS DE S. IOANNE Cæsaraugustani coenobii, quem inter Scriptores duorum posteriorum sæculorum laudatum dimisimus.

430. FERDINANDUS PETRI GUZMANUS (vulgò Fernan Perez de Guzman) clarissimis Castellæ totius familiis de Guzman, de Toledo, ac de Ayala progenitus, patrem habuit Petrum Suarezium Guzmanum Toparcham de Bâtres, archinotarium provinciæ Beticæ, quod munus Cancellarium regium denotat; matrem verò Elviram de Ayala, Ferdinandi Perezii Ayalæ filiam. Qui quidem Petrus Suarezius, cum natus esset Petro alii Suarezio à Toledo ex Maria Ramirezia Guzmanâ Ioannis Ramirezii Guzmani domini de Aviaados filia: insuper habito genitoris, quantumvis nobilissimi, genitricis nomen sibi posterisque suis adscripsit.

431. E Ferdinando autem, quem laudandum suscipimus, & domina Marquefa de Avellaneda uxore, genitus fuit Petrus Guzmanus: cuius filia Sancia, quam ei pe-

calaurei Alfonso de la Torre, Esparça, itidem mihi ignoti; & Lupi de Stunica. Exstant in codice *Lit. n. Plut. I. sub n. 13.* (T. III. p. 144.) Habentur quoque in eadem Regiâ Bibliotheca *Lit. a. Plut. IV. sub n. 26.* (T. I. p. 149.) *Ioannis Ixarensis & Antonii Panormitani* Latinæ literæ varii argumenti ad varios. Neque in Hispaniæ Cantionariis *Baena* aut *Villasandini*; neque in editis, Hispalensi 1540. Antuerpiensi 1573. aut alibi nomen eius me legisse memini.

(3) Quetifus & Echardus *T. I. pag. 815.* opus ita inscribunt: *Relatio insignis Balearicæ transfretationis miraculosæ Sancti Raymundi de Pennaforti; & præterea Auctorem canobii Barcinonensis alumnus faciunt.*

perit Maria de Ribera, Toparchiam de Bâtres in domum mariti Garfiae Lasso de la Vega, regii apud Pontificem Legati, ordinis S. Iacobi equitis, & in Legionensi regno commendatarii maioris, transfuit. E quo coniugio nati sunt Petrus Lasso & Garfias Lasso de la Vega: à quorum prioris hodierna Comitum *de los Arcos*: ac de *Añover* domus derivat. Posterior autem ille est, Hispanæ poesios lumen, de quo altera huius bibliothecæ parte nos agemus. Neque extra rem Historicum hunc celebrem, à decessorum & posterorum claritate non minus quàm ab literarum studiis laudamus: ut nostri discant homines, quorum olim partes essent res principum gestas stilo ducere, ac posteritatem omnem propriis laboribus demereri.

432. Carissimus fuit Alphonso Burgensi Episcopo, Pauli à Sancta Maria filio, cui quidem, alteri veluti Senecæ, Lucilii se loco fuisse alicubi ait¹. Alphonso autem testimonio libri *Orationalis* initio, Ferdinandus in virili ætate, cum pangendi suaviter carminis, tum sacrorum studiorum & contemplationis divini cultus merito censebatur: cuius studii quædam se legisse ait, à Ioanne etiam Rege, cum legisset & ipse, laudata.

433. Huius autem nomen *Historia* præferebat *Ioannis* eiusdem *secundi Castellæ Regis*; sed non tota eius est, nisi quod ab aliis accepta reformavit ac propria fecit. Verè enim Ioannis res gestas (quod Laurentius refert Galindi Carvaxalius, cui quidem huius historiæ debetur publicatio) Alvarus Garfias de Sancta Maria, Pauli & Alphonso Burgensium Antistitum filius & germanus frater, primus omnium describere coepit: de quo iam diximus cap. 5. ab initio nempe eius regni, hoc est sæculi anno VI. usque ad vicesimum: alius inde continuavit usque ad quintum supra tricesimum copiosè & ordinatè, quem Ioannem de Mena fuisse nonnullis placet. Ab hoc tempore usque ad Regis mortem annotata quædam à Petro Carrillo Albornozio, aucupio eiusdem Regis præfecto,

(1) Huc refer superius à Nostro dicta capite huius libri V. n. 285. nimirum *Ferdinandum Perezium Gusmanum*, cui tota nunc *Historia Ioannis II. Regis Castellæ* adscribitur, *Alvari Garfiae & aliorum commentaria ita sua fecisse, ut nullum iam illarum partium quæ cuiusque eorum fuere vestigium deprehendere valeamus*. Vide tamen paulo inferius de hoc argumento a nobis notata.

(2) Exstat in Bibliotheca Escorialensi *Lit. z. Plut. III. sub n. 2.* (T. II. p. 330.) hoc titulo: *De los Reyes de España Henrique III. y Don Juan el II. y de los Prelados insignes, y notables cavalleros de su tiempo*: nuper Matrili editus in typographio *De*

quæ & Lupus Barrientus Henrici principis magister locupletaverat, ad manum habuit Ferdinandus Perezus: unde, & ex his quæ viderat ipse, historiam prosequeretur, & colophone donaret (1). Cui certè typis committendæ Caroli Cæsaris iussu Laurentius iam laudatus chronographus regius nonnulla præmisit inseruitque in prologo eius ad prædictam historiam videnda, quæ edita fuit primùm (*Lucronii 1517. fol. vid. Bibl. Nov. in Laurentio*); atque iterum Hispali ab Andrea de Burgos anno MDXLIII. in folio. Huic subiungitur liber inscriptus, quasi historiæ appendix,

434. *Las generationes, semblanzas, & obras de los excelentes Reyes de España D. Enrique el tercero, e D. Juan el segundo; y de los venerables prelados, y notables cavalleros, que en los tiempos de estos Reyes fueron* (2). Quem librum auctori suo refert Laurentius; nec tamen dissimulat quædam se correxisse atque addidisse. Annotat verò *Generationum* hoc opus ante *Historiam* ab eo scriptum; immo priusquam ad scribendam historiam animum applicuisset, anno scilicet sæculi quinquagesimo, ut ex eiusdem Ferdinandi verbis in *Ferdinandi Castellæ Infantis elogio*, sive capite quarto, constat. Alia quoque habemus partim ab eo scripta, partim ei adscripta, quorum certè non fuit auctor. Planè eius sunt

435. *Las setecientas coplas de bien vivir. Exposicion del Pater noster y Ave Maria, y Confessionario*. Qui liber editus exstat Ulissipone MDLXIV. in 4.º apud Germanum Guillart: ad quem allusisse videtur Alphonso Burgensis præsul, cum opera nostri sacra ut supra diximus celebravit. Nescio autem an diversus ab isto liber alius sit, quem diverso hoc inscriptum titulo extare aiunt:

436. *Las sentencias, que son bien scientificas, y de grandes y diversas materias, muy provechosas por las quales qualquier hombre puede tomar regla, doctrina, y exemplo de bien vivir* (3). Ulissipone MDXII. in 4.º Vidit Petrus Alva.

437. *Canciones de nuestra señora*. Ms. ser-

la Gazeta 1775. 4. simul cum Centuria seu *Centone Epistolari* Ferdinandi Gomezii de Civitate Regali; & *Claris Castellæ viris* Ferdinandi Pulgarii.

(3) In prælaudato à nobis *pseudepigrapho Ioannis Yxarensis codice*, quem maxima ex parte ad Ferdinandum Perezium Gusmanum & Ioannem Menam pertinere deprehendimus, paulo sub medium, exstat profaicum opus ἀδελφότητος atque ἀνεπίγραφον, cui mirifice quadrat huius numeri titulus: *Las sentencias: por las quales qualquier hombre puede tomar regla, doctrina y exemplo de buen vivir*. Continet enim LXIII. capita per totidem loca communia distributa, quæ nihil sunt nisi sententiarum ac prover-

fervatur in bibliotheca Regia Escorialensi. Idem Petrus Alva in *Militia Conceptionis* (1).

438. *Placer de los Emperadores, Reyes, y principes*, Ferdinando nostro adscriptum vidit D. Thomas Tamaius. In bibliotheca, quam olim habuit Matrini vir magnus, & Senatûs Castellæ præses D. Petrus Nuñez de Guzman Comes de Villaumbrosa, exstabat codex ms. cum hoc titulo: *Varias poesias antiguas del tiempo del Rey D. Juan el II. y Enrique IV. compuestas por Hernan Perez de Guzman, abuelo de Garcilasso de la Vega; y de Alvar Garzia de santa Maria, y del Marques de Santillana*. Ms. in folio. *Vicios y virtudes hymnos rimados à loores divinos embiados al muy bueno y discreto Alvar Garcia de santa Maria del consejo del Rey nuestro señor por Fernan Perez de*

biorum seu parcemiarum moralium acervus. Indicis capitum initium est: I. *De temer à Dios*. II. *De Reyes*. III. *De Mayordomos*. IV. *De Escrivanos* (id est Scriptoribus) *buenos y parleros*. V. *De buena crianza*. VI. *De Maestros*. VII. *De Monges*. VIII. *Del siglo*. IX. *Del bien y del mal &c.* & sic deinceps. Constat autem XVI. communis folii chartis: quas excipiunt quinque affinis argumenti alix fusiores tamen aliquanto, nec τμήμασι ut priores illæ, sed iustis sententiarum clausulis discretæ. Fucrine autem opus quod Ulisipone MDXII. editum Petrus Alva vidisse ait?

(1) Existimo opus quod hoc num. 437. inscribitur: *Canciones de Nuestra Señora*, partem illius esse quod paulo antè, scilicet num. 435. retulit Noster sub titulo: *Las setecientas coplas de bien vivir. Exposicion del Pater noster y Ave Maria*; atque utrumque non diversum esse ab alio mox ab eodem num. scilicet 438. laudando: *Vicios y virtudes, hymnos rimados à loores divinos*, de quo nos num. 438. sequenti.

(2) In eodem pseudepigrapho codice, atque in ipso statim initio exstat metricum opus: *De virtutibus & vitiis ac de horum remediis: De mysteriis Christi: De vitæ brevitate: De optimo Rege: De Fide ac Spe Theologica: De tolerantia: De penitentia: De somniis*, deque aliis bene multis. Ea vero excipiunt *Divinæ laudes ad Matutinum: Beatissimæ Virginis MARIÆ gaudia: De eiusdem singulari virginitate: Hymni ad eandem: Alius de eadem Virgine MARIA ad Stephanum de Leon Priorem cœnobii Hieronymiani de Lupiana: Hymni de Sanctis: de Sancta Elisabeth Hungariæ Regina: de Sancto Eugenio & Sancta Leocadia Toletanis: De Sancto Ægidio: De Sancto Luca: De Sancto Michael Archangelo: De omnibus Sanctis: Expositio Hymni Te Deum laudamus: Expositio orationis Dominicæ Pater Noster: Salutationis Angelicæ Ave Maria: ac demum Oratio ad Beatissimam Virginem MARIAM: post quam continuo, legitur:*

Utilogo.

, De la gruesa invencion mia
, E synple imaginacion
, Ved aqui la relacion,
, Muy buen onbre Alvar Garcia. &c.

Post hæc habetur opus: *Las quatro virtudes cardinales*, cum prologo: *Al honorable Señor Mar-*

Guzman (2). Exstat ms. huius tituli liber in Miscellaneorum quodam codice bibliothecæ Hispalensis Ecclesiæ.

439. Ceteris, quæ nomen eius sibi arrogant, vel causam præstitit, vel auctoritatem accomodavit: nempè ei libro cui *Oracional* nomen dedit auctor eius Alphonsus Burgensis aliàs laudatus Episcopus: qui quidem Ferdinando de rebus ad orationi Christianæ vacandum spectantibus sese consulenti opere isto respondit.

440. *Valerius* autem *historiarum Ecclesiasticarum*; atque item alius *Recopilacion de las batallas campales &c.* dictus libri, non utique huius sunt, sed Didaci Roderici de Almela Carthaginensis sive Murcianæ Ecclesiæ canonici, ut loco suo monebimus (3).

441. At quia Ferdinandi huius occasio-

ques de Santillana Conde del Real, in cuius fine:

, Ved aqui la invencion mia
, nin sotil nin elevada,
, como en Bâtres fabricada,
, asy (es) grosera & fria &c.

& subditur: *Guzman*. Sunt autem, nisi me supputatio fallit, DC. circiter ogdoades dimetræ: prorsus ut dubitari amplius nequeat quin *Las canciones de Nuestra Señora*, pars sint operis inscripti *Las setecientas coplas &c.*; quodque hoc unum sit atque idem opus cum eo quod noster hoc loco inscribit: *Vicios y virtudes hymnos rimados à loores Divinos &c.*

(3) In Bibliotheca Escorialensi *Lit. h. Plut. II. sub n. 22.* (T. II. p. 93.) habentur huius Ferdinandi: *Coplas que hizo en la muerte del Reverendo Alfonso de Cartagena Obispo de Burgos*; atque item: *Lit. y. Plut. III. sub n. 8.* (II. 378.) In pseudepigrapho Ioannis Yxarenensis de Aragonia codice paulo ante medium exstant: *Los claros Varones de los Reynos de España*, dimetris ogdoastichis, quod opus laudat Ferdinandus del Pulgar in Prologo *De los Claros Varones de Castilla*; fatum tamen eius hæctenus ignorabatur. Titulus codicis est: *Prologo en los loores de los claros varones de España que embió Fernand Perez de Guzman Señor de Bâtres al noble & virtuoso cavallero Don Fernand Perez de Guzman comendador maior de Calatrava su sobrino: iustæ molis est opus, XXX. maioris formæ foliis constans, cum ubere in eorum pris commentario, cuius tamen partem aliquam abscidit bibliopegi culter. Habetur primum in conuncupatio ad Nepotem cognominem: Introductio: dein *De Gertone tricipiti* aliisque ad tempus mythicum: *De Numantinis: De L. Annæo Seneca: De Paulo Orofio: De Theodosio iunior: De Alarico Gothorum Rege, ac De Ervigio & Roderico: De Pelagio: De Fasila: De Witiza & rursum de Roderico ac Pelagio: De Alfonso Casto: De Bernardo Carpenfi (del Carpio): De Ramiro: De Alfonso Magno: De Ferdinando Gonsalvi Castellæ comite: De Garzia eius filio: De Sanctio: De Eunneco Arista: De Sanctio Abarca: De Sanctio Maiore: De Ramiro Aragoniæ Rege: De Ferdinando Magno: De Alfonso VI. Castelle: De Roderico Bivarrio (el Cid): De Alfonso VII. (el Emperador): De Sanctio II. (el Delcado): De Alfonso VIII. De Berengaria Regina: De Ferdi-**

sione ALPHONSUM (imo PETRUM) CARRILLO DE ALBORNOZ laudavimus; hic ille est qui uti diximus annotata quædam, sive Adversaria de rebus Ioannis Regis in schedis reliquit, quæ speciem potius compendii quàm historiæ præferunt, eventuum nempe, diei, mensis, & anni distinctorum notis, usque ad Ioannis obitum compilationem: quam quidem Lupus Barrientus, Henrici Ioannis filii præceptor, Conchensis aliquando Ecclesiæ præful, paucis quibus ipse interfuerat adiunctis, integram sibi adscripsit. Quod utique disertè refert Laurentius Galindez de Carvajal regius Ferdinandi Catholici Consiliarius, in ea quam prædictæ Ioannis II. Regis historiæ, præfationem adiunxit.

dinando III. (el Santo): De Roderico Archiepiscopo Toletano: De Jacobo I. Aragoniæ Rege: De Alfonso X. (el Sabio): De Maria de Meneses Castellæ Regina: De Alfonso XI. De Henrico II. De Benedicto Papa XIII. (de Luna): De Aegidio Cardinali Albornozio Archiepiscopo Toletano: De Iuvenio Poeta: De Prudentio Poeta: De Petro Alfonso Ex-Iudæo Oscensi: De Ofo: De Valerio Liciniano Emeritensi: De Datiano Poeta, ac demum De Didaco de Campis. Præterea (quod consultò in hunc locum reieci) habentur in Bibliotheca Escorialensi Lit. X. Plut. II. n. 2. (T. II. p. 405.) eiusdem Ferdinandi Perezii Adversaria sive Delectiæ schedæ atque adnotationes pro historia Ioannis II. Castellæ Regis, hoc titulo: Borradores para la historia del Rey de Castilla Don Juan el Segundo. Videntur autem autographa; innumeris enim lituris respersa, nulloque ordine aut selectu còdici affuta sunt; tetradiæque insuper oculatis seu terebratis foliis constant, ad inserendam scilicet transversam tænia n aut filum ne elabantur. Hæc autem indicant non vulgarem neque perfunctoriam operam à Ferdinando in consicienda Ioannis II. Regis historia collocatam fuisse. Demum in eadem Bibliotheca, Lit. X. Plut. II. n. 13. (II. 418.) habetur eiusdem Ferdinandi Historia Ioannis secundi Castellæ Regis: La Chronica del Rey Don Juan el segundo de Castilla, in cuius prologo: De fide quæ Historicum decet: De Scripturis apocryphis earumque causis: De Petri nescio cuius Corralii Chronico Saraceno; deque affinis argumenti aliis egregie disseritur. Cum autem, ut prædiximus, complures insignes viri Alvarus Garcia de Santa Maria Pauli Burgensis filius, & Alfonso itidem Burgensis Episcopi germanus frater, Petrus Carrillus Albornozius, Lupus Barrientus, Ioannesque ipse de Mena, ut Noster hoc loco, rebus à Ioanne secundo gestis posteritati consecrandis operam suam contulerint: non facile est, postquam Ferdinandus quod agimus Ioannis Chronicon sibi ex asse vindicavit, collatam à singulis symbolam cuique tribuere. Iuvat tamen huius còdici prologi segmentum, ut cum Laurentii Galindi Carvajali edito conferri possit, sistere (1): Por lo que yo (inquit Prologi auctor) temiendo que en la Historia de Castilla del presente tiempo haya algun defecto especialmente de no ofar... (desunt nonnulla hoc loco) .. complacer á los Reyes: como quierá que Alvar Garcia de Santa Maria á cuya mano vino esta Chronica, es tan noble & discret ombre,

442. Nihilominus tamen Petro Carrillo tamquam historiæ sui temporis Scriptore in referenda Henrici Villenæ Marchionis morte Hieronymus Surita lib. 14. cap. 22. utitur; eandemque auctori suo adscriptam vidit Io. Franciscus Andreas Ustarozius, Chronographus & ipse regni Aragoniæ: qui in notis ad Coronationum eiusdem Regni librum verba refert laudati Alphonsi (Petri), quibus historiæ huius suæ publicationem vivente se nequaquam fieri calidis votis exoptat (1).

443. Quinquagesimo octavo sæculi anno immortalis vitæ fuit redditus, qui mortalis cum viveret immortalem sibi & suis omnibus gestis famam quæsitit obtinuitque, ALPHONSUS Ferdinandi Honesti Arago-

go-
& que no le falleciera saber para la ordenar, y conciencia para guardar la verdad; pero porque la historia le fue tomada è passada à otras manos (2) segund comissions desordenadas que en este mundo hay: razonablemente se debe temer que la Chronica no estè en aquella pureza è simplicidad que la que él ordenò. E por esto (pergit) propongo de abraçarme con la verdad, non dando nin apropiando las honras y favores á los que lo non trabajaron: nin quitandolos á los que por sus virtudes y trabajos y profesas lo merecieron.... Et si por aventura fueren en esta Chronica algunas cosas relatadas en comienço della del mui alto Principe Rey Don Henrique Padre del Rey Don Ioan, de quien será la presente Estoria relatada por estenso: esto será brevemente contado. Porque en este tiempo las cosas que en Castilla acaescieron, será de necessario contar, porque la materia assi lo requiere. Por ende conviene (quæ valde notanda sunt) que esta Chronica estè secreta & no se divulgue en tiempo de los vivientes: porque no la enmienden los poderosos que quieren honra sin trabajarla segunt sus privanças y favores, como por muchas veces acaesce de cada dia: lo qual requiero à qualquier que esta Chronica hoviere è cobrar, que la tenga en celada y secreta durante el tiempo presente, sò pena que sea avido por contrario enemigo de la verdad &c. Postquam hæc scripseram incidi in librum inscriptum: Mar de historias el qual copilò el noble Cavallero Hernan Perez de Guzman, editum Vallisoleti apud Didacum de Gumiel XXX. Augusti MDXII. fol. in quo primum de Græcorum ad Troiam & Romanorum rebus, deinde clarorum Virorum historias ad sæculum usque XV. iam adultum soluta oratione ac brevissime describit. Hoc autem opus excipiunt: Las generaciones y semblanzas, quasi prioris appendix; incipiunt enim à capite CXXVII. Minutiora huius Ferdinandi alia vidèsis apud Cl. Anonymum auctorem eius vitæ præmissæ operi: De las generaciones y semblanzas, edito Matriti 1775. fol. 191. pag. 2.

(1) Optime hæc concordant cum postremis verbis segmenti de prologo Historiæ Ioannis Secundi Castellæ Regis, in superiore nota allatis: quæ propterea Petri potius Carrilli Albornozii, quam aut Lupi Barrientos, aut Ioannis de Mena, aut Ferdinandi Perezii Guzmanii fuerint; Alvari Garcia de Santa Maria esse non posse, docet prologus ipso.

(2) Forsan Lupi de Barrientos, aut Ioannis Mena, aut Petri Carrilli Albornozii.

(1) Habentur hæc in Prologo operis De las generaciones y semblanzas edit. Matritensis pag. 201. sed Chronici potius quam eius Operis prologo congruere videntur.

goniæ Regis filius, Aragoniæ idem Neapolitani & Siculi regnorum Rex, magnanimus, iustus, fortis, literarum & literatorum valdè amans, omniumque heroicarum regiarumque virtutum exemplar. Cuius quidem hic non meminissim, bibliothecæ dumtaxat Scriptorum construendæ intentus, nisi epistolæ quædam, & orationes eius invitarent Latinâ Linguâ scriptæ, dictæque, à Lucio Marinæo Siculo in *Genealogia Regum Aragoniæ* vulgares factæ; ne absque huius maximi herois mentione obscurior aliquantò hic noster labor ad posteros propagaretur.

444. Et quidem eius laudibus plena sunt omnia huius temporis Latina, Italica, Gallica, Hispanica rerum in Europa gestarum commentaria, præter ea, quæ Bartholomæus Facius, Antonius Panormita, & uti fama est Laurentius Valla, de eo specialia edidere. Quod autem magis aliis admirandum est, quinquagenarium literas didicisse; nec cum tam ingentibus laboriosissimæ vitæ curis intentus viveret, dedignatum aut impeditum, quin pueri patientiâ, & veluti nihil aliud agentis intentione animi, prima Latinæ grammaticæ rudimenta doceri se permiserit: cuius eam cognitionem & linguæ Romanæ usum adeptus fuit, quam laudata paulò antè monumenta Christianæ totius, ac moralis sapientiæ plena, tantoque viro profusè digna præferunt.

445. Sed & in Senecæ epistolis vertendis forsitan non nihil ab eo elaboratum credere debemus Carolo Vianæ Principi, ex Ioanne fratre nepoti: qui in versionis ab eo factæ *Aristotelis Ethicorum* nuncupatione, animatum se ait illius exemplo, qui regium ingenium in Senecæ epistolis exercuisset. Vulgaria eius verba sunt: *Tomando por exemplo el exercicio de vuestro real ingenio en las epistolas de Seneca.*

446. Ad hunc certè annum domestici testes memoriam referunt BERNARDI DE MONTESA, Bilbilitani, (Calataiubiensis intelligo Aragoniæ regni) qui Carmelitarum fuit sodalis, patrii cœnobii alumnus, atque item aliquando præfectus. Hic scripsisse dicitur

447. *In librum Ioannis Patriarchæ Hierosolymitani De institutione monachorum elucidationes.* Itemque

448. *In librum Philippi Ribboti De peculiaribus gestis Carmelitarum.* Ac tandem

449. *In librum Divi Thomæ Aquinatis De quatuor virtutibus cardinalibus commentaria.*

450. Necnon ex Italico in Hispanicum vertisse cuiusdam veteris iurisperiti li-

brum *De moribus politicis.* Quæ omnia propria auctoris manu exarata in domus Cæsaraugustanæ bibliotheca asservari iidem Scriptores affirmant domestici. Miror tamen hunc Bernardi commentarium ad Ioannis Hierosolymitani *De institutione primorum monachorum in lege veteri exortorum & in nova perseverantium* librum, à multis apocryphum existimatum, & à Petro Wastelio sedula admodum navatâ operâ eidem vindicari procuratum: eiusdem Wastelii diligentissimi omnium, quæ ubique essent, ordinis sui veterum monumentorum indagatoris cognitionem fugisse: qui quidem inter alios huius familiæ viros legitimum Ioannis hunc foetum agnoscens, vix alium libro 1. *Vindiciarum* sect. 1. art. 1. Bernardo Montesæ præferre debuit: quem idem opus Ioannis Patriarchæ commentario lustrasse atque illustrasse nuper audivimus. Quid etiam quòd Philippi Ribboti *De peculiaribus gestis Carmelitarum* libri explanator hic Montesa nîl minus potuit, quàm eiusdem Ribboti de legitimitate istius *De institut. primorum monachorum* operis testimonium apertissimum calculo suo approbare; cuius quidem approbationis aut explanationis idem Wastelius verba Ribboti eodem loco adducens, nullam habet mentionem. Franciscum itidem Bonæ-spei *Historico-theologici Carmeli armamentarii* doctum Scriptorem, qui omnium postremus origines ordinis sui adversus impugnantes defendit, duorum Montesæ horum operum latuit notitia.

451. Hæc scilicet (*nobis*) de libro adhuc non viso suspicantibus, fors contigit ipsum codicem ms. Cæsaraugustanum contrectandi manibus, & oculis lustrandi, missum nobis mutuo, Reverendissimi P. M. F. Raymondî Lumbier Carmelitani doctissimi theologi operâ; statimque agnovimus Montesam falso iactatum fuisse apud domesticos horum operum auctorem: qui tantum fuit exscriptor. Primum ibi existat opus decem librorum *De institutione & peculiaribus gestis monachorum Carmelitarum*, cuius prologus incipit: *Cum populum Israel Dominus*; cuiusque operis auctorem ostendit se in eodem prologo *Philippus Raboti* (ita, non Riboti) *Mag. in sacra pagina, Prior provincialis provinciæ Cataloniæ.* Et in fine: *Hæc de nostræ Religionis origine & primæva institutione in primo libro, & de primis fundatoribus & professoribus Religionis prædictæ in secundo &c. à me Fr. Philippo Riboti* (ita hic) *magistro in sacra pagina, necnon Priori provinciali in provinciâ Cataloniæ existenti post veteres patres huius ordinis scripta & dicta sufficiant.* Im-

mensas autem de hoc opere reddo gratias &c. Perfectus fuit hic liber nona die Augusti vespere S. Laurentii, anno à Nativitat. Dom. MCDLVIII. (mixtis Latinis cum Arabicis numerorum characteribus) & est Fr. Bernardi de Montesa ord. S. M. de Montecarmelo. Vide de his decem libris quæ in Philippo isto Ribot supra scripsimus ad annum MCCCXCI. lib. 9. cap. 7.

452. Sequitur in codice Cæsaraugustano opusculum quoddam vulgaris linguæ Castellanae quod incipit: *A la buena mente*, &c. In cuius fine est hæc notula: *Explicit libellus super quibusdam Senecæ (fortè sanctè, nam obscura scriptura est) dictis, editus à quodam italico bachallario, & à quodam iurisperito in hoc idioma reductus. Scriptus à Fratre Bernardo de Montesa prima die mensis Iunii anno Domini MCDLVIII.* Barbaris hic notis idem annus significatus, qui in superiori opere Latino-barbaris. Sequitur *Tract. super quatuor virtutibus cardinalibus S. Thomæ de Aquino* cum eadem nota Scriptoris Montesæ ix. die Augusti MCDLVIII. in fine. Triahæc sunt quæ continentur in laudato codice opera, Bernardo Montesæ per errorem negligenter librum manu exaratum inspicientium (quod sæpe contingit) adscripta. Unde nos documentum sumimus non facilè cuivis de rebus suis referenti sive iactanti credendi (1).

453. BERNARDUS quidam Cisterciensis monachus, abbas S. Pauli in Portugallia, ante hunc annum MCDLVI. quo denata dicitur Elisabetha Regina Alphonsi V. uxor, eiusdem Elisabethæ iussu & auspiciis, Landulphi Carrusiani *De vita Christi* opus celeberrimum aggressus fuit in vernaculum è Latino convertere. Quam quidem ab eo perfectam Eleonora Emmanuelle regina coniux post multum tempus fecit exire in publicum anno MCDXCV. *Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

(1) Consentit Anonymus Bibliothecæ Carmeliticæ Aurelianis 1752. editæ auctor T. I. p. 278.

(2) Transfigurationis D. N. Iesu Christi officium quo nunc Ecclesia utitur, non à Callixto, sed eius iussu à Iacobo Aegidio Sætabitano (Gil de Xativa, nunc San Felipe) Ordinis Prædicatorum Sacri Palatii Apostolici Magistro conscriptum dicitur ab Echarido & Quetiso, T. I. pag. 831. atque à Fabricio med. & inf. T. III. pag. 1.

(3) Scripsit Callixtus *Constitutiones in Synodo Diocesana Valentina anno MCCCXXXII.* promulgatas; nam & ei Ecclesiæ præfuit. Exstant hodieque in chartophylacio Episcopi Valentini apud Vinc. Ximenum *Biblioth. Val. T. I. p. 45.* & Ios. Rodriguezi p. 25... Item, præter laudatas ab Ænea Silvio (Pio II.) epistolæ: *Aliam ad Episcopum Saltzburgersem; ac Solemne votum & iuramentum de recuperanda urbe Constantinopolitana etiam*

utilissimam legentibus futuram interpretationem. Cuius rei testimonium Georgius Cardofus in schedis ad *Bibliothecam Lusitanam* mihi præstitit.

454. CALLISTUS III. Romanus Pontifex, Alphonfus aliàs Borgia, Sætabitanus ex Valentino regno, non quidem collocatur à nobis loco isto, ut de rebus eius gestis quicquam iis adiungamus, quæ tot Pontificalium gestorum Scriptores literis tradidere; sed ut, quia ipsum inter Scriptores *Bibliothecæ Pontificiæ* auctor recensuerit, nos indictum non relinquamus. Adscribuntur ergo ei

455. *Epistolæ quædam Latinae*, quarum novem inter Æneæ Sylvii leguntur epistolæ: plures apud Lucam Wadingum *Annalium Minorum* auctorem, quarum aliquæ ad Ioannem Capistranum directæ, in Hungaria tunc agentem pro bello Turcis inferendo: qui quidem Ioannes Capistranus hoc tempore quo hæc scribimus, scilicet anno MDCLXXIX. canonizationis decretum ab Innocentio XI. Pont. Maximo obtinuit.

456. *Officium itidem festi transfigurationis Domini nostri Iesu Christi* composuisse dicitur (2); non autem festum instituisse: quod ex Platina & Genebrardo quidam affirmant; hoc enim ante Callisti tempora tam apud Latinos quàm apud Græcos celebrari solitum, Baronius Cardinalis ad *Martyrologium* die Augusti vi. Notis, & ex aliis Andreas Victorellus in *Additionibus ad Ciaconii Pontificum Vitas*, admonere (3).

457. Obiit Callistus Romæ MCDLVIII. iam octogesimum annum agens, cuius ossa in Hospitali Aragonensis, ut vocant, Coronæ templo, unà cum Alexandri VI. ossibus, ab Ecclesia S. Petri eò translata, nullo sepulturæ honore, dum Borgia Gandiæ Ducum pius ad hoc funus

Mm

exor-

cum effusione proprii sanguinis, apud Montfauconium *Biblioth. Bibl. in Cæsarea Vindobonensi T. I. p. 563. sub fin. col. 1. & init. seq.* Item: *Bulle du Pape Callixte III. (ad Regem Galliarum) par la quelle il lui donne avis de la Legation du Cardinal de Sainte Praxède en France, & autres parties de Gaules, pour inviter les Princes Chrétiens à la Croisade contre les Turcs, & l'invite de se joindre aux dits Princes*, apud Eundem, *Biblioth. Bibl. in Regia Parisiensi, T. II. pag. 85.* Item *sub Alfonsi Presbyteri Cardinalis Episcopi Valentini nomine: Responsiones ad dubia quædam numero XIX. quæ Nicolaus Papa V. Eisdem tradiderat enodanda*, apud Eund. *Biblioth. Bibl. in Laurentiana Medicea T. I. p. 339. col. 1. lit. E.* Item: *Bullam collationis Officialatus Sancti Sebastiani in Diocesi Pampilonensi*, in Vaticana olim Christinæ Suecorum Reginae sub n. 385. ac minutiora alia.

exornandum non adhuc intendit animus, asservantur (1). Excellenti doctrina, ingenio, & integritate præditum fuisse, Ægidius Cardinalis Viterbiensis in historia ms. quæ apud Augustinianos est Angeli Rochæ bibliothecæ Romanæ custodis, ut præteream notiores alios, refert.

458. DIDACUS DE COMONTES, Garfiæ Alphonfi Toparchæ de Comontes ex Theralia Alphonfi filius, qui se vocat in donationis quodam instrumento Auditorem

maiores domini Regis & Carthaginensem Episcopum (quam eius genealogiam D. Iosephus Pellizerius in illustrationibus domus seu familiæ Cabeza de Vaca fol. 52. nos docuit) vixisse dicitur circa hæc tempora, in scriptisque reliquisse Carthaginensium ac Murciæ urbis Episcoporum historiam, Ægidio Gundisalvi Davila teste in Theatro huius Ecclesiæ: qui per errorem *Didacum Deza Montes* vocavit: (*f. de Comontes, aut Somontes*) (2).

CA-

(1) Fuit hic Ioannes Baptista Vives Archidiaconus Algezirensis (*de Alzira*) in Metropolitana Patriæ Ecclesiæ: obiitque die xxii. Februarii mcccxxii. fere nonagenarius, *relictis scutis tribus mille huic Ecclesiæ & Hospitali* (Hispano-Aragonensium de Urbe): *reliquis bonis Collegio de Propaganda Fide à se iam instituto & in propriis ædibus fundato antea iam donatis*: ut in eiusdem sepulcro in Hispano-Aragonensium Hospitali ad B. MARIE Virginis *De Montserrat* sacra legitur. Exstat in *Ephemer. nostris Roman. T. I. fol. 156. pag. 2.*

(1) Iniurius profecto essem non modò Illustrum Conterraneorum meorum CALLIXTI III. & ALEXANDRI VI. memoriæ, sed & qui eandem impensè coluit ac dum viveret conservare studuit, Cl. scilicet Ioannis Baptistæ Vivesii (1) civis itidem ac Patricii Valentini; nisi exuviarum utriusque Summi Ecclesiæ Præfulis vicem & migrationes hoc loco describerem. Atque hic quidem vir eximius, cum Callixti & Alexandri ossa è sacrario Basilicæ Principis Apostolorum, ubi primum condita fuere, aliorsum transferenda essent: in veteri eiusdem Templi Basilica decenter collocari fecit; qua & ipsa diruta, in Regium Hispano-Aragonensium de Urbe Xenodochium plumbeæ thecæ, dum fata Deusque sinerent concredita, transferri, ac deponi curavit, impositâ eidem epigraphie, quam nos ex autographo in Ephemeridas nostras Romanas retulimus, nimirum:

OSSA.

Callixti III. & Alexandri VI.

E gente Borgia Summorum

Pontificum.

Alexandri corpus in sacrario Basilicæ. cum sacellum. ubi quiescebat Occuparet. in Callixti. patrui. sepulcrum. Marmoreo. opere. e regione sculptum. A basilicanis. illatum est. deinde in Obelisci translatione. sub Syxto V. Propter. machinas. Callixti sepulcro. Disiecto. amborum. Pontificum. ossa. Sub lapide. reperta. Ioannes Baptista Vives. Valentinus. Apostolicæ. Sedis Protonotarius. de numero. & Subdiaconus. In Basilica veteri. decenter. poni. Curavit. in cuius demolitione. sub Paulo V. idem ob honorem communis Patriæ. & ad animi sui devotionem Atque observantiam. erga Illustrissimam Gentem Borgiam. significandam. In hunc locum. transtulit

Anno M. DC. V.

Præsentibus Illustriss. & Reverendiss.

DD. Cardinale Capata. ac Excellentiss.

DD. Marchione de Billena Oratore

Catolico.

Sed neque illud, inter alia quæ ad hanc diem non raro in Urbe occurrunt Callixti III. monumenta, prætereundum duxi, quod Eidem occasione restitutæ ab Iptio Sanctæ Priscæ in monte Aventino ædis erectum fuit. Exhibet autem Borgiarum clypeum anaglyptico opere, decussatis Petri Clavibus, Tiaræque Pontificiæ contextum, in cuius area bos scœnum depascens: aream autem limbus ambit aureus, senis vivi ac virentis cæspitis glebis pari intervallo invicem disiunctis conspicuus, subiecto eleganti poematio,

Prima ubi ab Evandro sacrata est Herculis ara,
Urbis Romanæ prima superstitio;

Post ubi structa ædes longè celebrata Dianæ,
Structaque tot veterum templa pudenda Deum.
Montis Aventini nunc facta est gloria maior
Unius veri religione Dei.
Præcipue ob Priscæ quod cernis nobile templum,
Quod priscum merito par sibi nomen habet;
Nam Petrus id coluit populos dum sæpe doceret,
Dum faceret Magno sacraque sæpe Deo.
Dum quos Faunorum fontis deceperat error,
Hic melius Sacra purificaret aqua:
Quod dudum multis sese volventibus annis
Corruit haud ullâ subveniente manu.
Summus at Antistes Callixtus Tertius ipsum
Extulit, omne eius restituitque decus.
Cui simul æternæ tribuit dona ampla salutis,
Ipsius ne quâ parte careret ope.

(2) ADDENDI AB ANNO MCCCCL AC
DEINCEPS AD ANNUM CIRCITER
M CCCC LX.

PRIMUM autem omnium huc refero modò laudatum *Iacobum Ægidium Sætabitanum* (Gil de Xativa) ex Ordine Prædicatorum, qui præter *Officium Festi Transfigurationis D. N. Iesu Christi*, scripsit quoque: *Librum de Conceptione B. Virginis Mariæ*, apud Fabric. *T. III. med. & inf. pag. 1.* Quetifus & Echardus: *Epistolam* (vocant) *per modum tractatus ad Alfonso Aragoniæ Regem De Conceptione B. Virginis, datam Romæ XXVI. Augusti MCCCCLIV.* exstitisseque olim in Altempisiana; nunc in Archivo Ordinis Romano, *T. I. pag. 831. col. 1.* ITEM *Ioannem de Sant Fagund* (Sahagun) Regium aucupem qui circa annum MCDL. scripsit tractatum Hispanicum *De re accipitraria* (De Cetreria) in cuius exordio legitur: *Este es el libro... Ioan de Sant Fagun cazador de nuestro Señor el Rey, que ordenó de las aves que cazan.* Et in prologo: *Et Yo pedi por merced á nuestro Señor el Rey Don Juan de Castilla, que me diese licencia para que podiesse ordenar una pequeña regla como se puedan regir & gobernar los falcones, & para curar de todas las dolencias & enfermedades que les rrecreciesen, assi dentro de los cuerpos como de partes de fuera, que cada una por sus melezinas fuesen sanas. Et el Rey nuestro Señor diome licencia para que Yo fiziesse & ordenasse este pequeño libro.* Exstat in Regia Bibliotheca Matritensi. ITEM *Bertrandum de la Cueva* Ducem de Albuquerque Glossatorem præcedentis tractatus *Ioannis de Sant Fagund*, cuius commentarius exstat per oras paginarum eiusdem codicis sparsus; initio autem legitur: *En este libro de Juan de Sant Fagun hizo escribir el muy Ilustre Señor Don Beltran de la Cueva Duque de Albuquerque Conde de Huelma las experiencias que en los*

CAPUT IX.

De ENNECO LUPI DE MENDOZA Sanctæ Iulianæ Marchione. Eius animi corporisque dotes. Res gestæ, fama, laudes & scripta. EMMANUEL DIDACI, vel DIEZ, Catalanus De re veterinaria Scriptor. ANTONIUS CERDÀ Maioricensis, Cardinalis. PETRUS BELLUGA Valentinus iuriconsultus. Eius exsiliū & scripta. RUPERTUS, sive ROBERTUS, Catalanus, Alphonsi Regis coquus. ALPHONSUS DE ESPINA Minorum sodalis. Eius sanctitatis mirabile quoddam documentum. Eiusdem opera. IOANNES MARTORELLUS Valentinus. CAROLUS Vianæ princeps. ANONYMUS qui Aristotelis Morales ad Nicomachum Hispanè vertit.

459. VIRUM describet capituli hoc initium nobilitatis Hispanæ decus maximum deliciasque. ENNECUS (idem est INNIGUS) LUPI DE MENDOZA Sanctæ Iulianæ (Santillana vocant) Marchio, Comes del Real de Manzanares, ætatem cuius erga literas recensemus merita, in paucis ornavit. Parentibus hic nobilissimis Didaco Hurtado à Mendoza Hitæ & Buitragi domino, Castellæ archithalasso, atque Eleonora de la Vega in parentum ditioris oppido Carrione Comitum, anno millesimo trecentesimo nonagesimo octavo fausto siedere fuit in lucem editus, quibus tamen
Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.

falcones de su Señoria, experimentó, añadiendo, y amenguando por glossas en los capítulos del dicho libro de Juan de Sant Fagún las dichas experiencias que adelante se figuen: las quales mandó su Señoria à sus cazadores, y falló muy provechosas en sus falcones. E mandó sacar su Señoria en este dicho libro las propiedades de las medicinas &c. ITEM Petrum quendam del Corral, Auctorem Historiæ Saracena, seu Saracenicæ, in quem alter è Quatuorviris qui vulgato Ioannis Secundi Castellæ Regis Chronico præloquuntur, nimirum Alvarus Garfias de Sancta Maria, Petrus Carrillus Albornozius, Lupus Barrientus, & Ferdinandus Perezus Guzmanus, acriter invehitur iniquiens: La primera causa de las escrituras apocrifas, es porque algunos que se entrometen de escrevir & notar las antigüedades son ombres de poca vergüenza, & mas les plazze relatar cosas estrañas & maravillosas que verdaderas & ciertas: creyendo que non será avida por notable la historia que non contáre cosas muy grandes & graves de creer, ansí que sean mas dignas de maravillarse que de fee: como en otros tiempos fizó Pedro del Corral en una que llamó CHRONICA SARRACINA que mas propriamente se puede llamar trufa ò mentira paladina. Por lo qual si al presente tiempo se practicasse en Castilla aquel muy notable & uil officio que en el tiempo antiguo que Roma usaba de gran policia se llamaba Censoria, que habia poder de examinar y corregir las Historias &c. ITEM. Martinum de Avila Henrico IV.

orbatus in septimo ferè ætatis anno, sub tutela^k studio literarum, quibus impartiri decet virorum principum reipublicæ natorum ingenia, simulque omnis generis armorum, equestriumque velitationum exercitationibus, eam corporis & animi vim & contentionem applicuit: ut maior annis factus, in fortissimum nec minus prudentem doctumque ordinis sui dynastam evaserit.

460. Multa gessit bello paceque, optimo, magnanimo, sapientissimo, ac verè Christiano viro digna sub Ioanne II. Rege, temporum iniquitate sublimi virtute superata, honorem vitæ ac bonum nomen fallacibus delinimentis omnibus, quæ magnam quamque fortunam veluti pedisequi comitantur, præferens. Cuius fama non quidem inclusit se Hispaniarum spatiis, sed quod de Livio & Roma Hieronymus retulit, huic verè contigisse Ioannes Mena testificatur: quos nempe ad contemplationem sui Hispania non traxit, unius hominis famam de ultimis Europæ finibus perduxisse. Tandemque sub Henrico IV. (quem optimis consiliis, quamdiu vixit, in statu manere fecit, veluti Neronem, quamdiu dicto eius audiens imperavit, Seneca) Martii die vicesima quinta, anni MCDLVIII. placidissima & Christiano heroe digna morte gloriosissimum vitæ cursum Guadalaxaræ absolvit.

Mm 2

Ne

Castellæ Regi à secretis, cuius in Regia Bibliotheca Matritensi exstat Hispanica versio allocutionis nomine Ducum Burgundiæ Alfonso Regi Portugalliæ factæ. Titulus hic est: *Siguiese una proposicion ó arenga propuesta en Latin ante el muy Ilustre Principe Don Alfonso Rey de Portugal: la qual es la primera de tres proposiciones que antel fueron fechas por Iohan Jufre Dean Vergense Embajador de los Señores Duque è Duquesa de Borgoña: & fue propuesta à 24. de Noviembre de 1449 años; & trasladada de Latin en Romance Castellano Martin de Avila Secretario de Latin del Rey nuestro Señor, & del muy Rev. Señor Don Alfonso Carrillo Arzobispo de Toledo &c. Quæ forsitan Ioannis II. ævo, ac circa annum 1450., facta fuit. ITEM. Ioannem Fortem (Fôrt) Valentinum ex oppido Albocâcer, Cartusianum Monachum Cœnobii Scalæ Dei in Cataloniæ Principatu, cui D. Iosephus Vallès Hist. Fundat. Cartus. à pag. 225. atque inde Vinc. Ximenes Biblioth. Val. T. I. p. 46. in eo, tribuunt: *Librum Revelationum;* eiusque exemplum in Scalæ Dei Monasterio servari aiunt. In Bibliotheca autem Regis Galliarum T. III. pag. 96. cod. 1215, sæculo XV. ut in eodem legitur exarato, habetur hic titulus: *Prædicabilia. Auctore Ioanne Forti Hispano.* ITEM Iacobum Ferrer Valentino-Sætabitanum ex Ordine Prædicatorum qui circa annum MCCCCLV. scripsit librum *Sermonum de Sanctis*, apud Quetifum & Echardum T. I. p. 821. è Diago Hist. Ordinis Præd. Lib. II. fol. 274. pag. 1. col. 1. in fin.*

^k Amitæ Ioan-
næ Mendociæ.

461. Ne autem immoremur ultra in virtutum eius atque gestorum commemoratione, suadet nos eorum celebratissima ubique fama, historiam omnem huius temporis, & recentiorum, quodcumque mentio eius facienda est, veluti proprium suæ claritatis theatrum nacta. Elogium præcipue, lector, adeas rogo Ferdinandi Pulgaris, quo sæpius utimur, meritoque; nam procul ab omnibus adulationis aut odii causis, videtur mihi, quos ætate adeptus fuit principes aulæ viros ingenua probitate ac vivis veluti coloribus expressisse. Nec Ioannes Mena, quamvis viventis adhuc virtutibus *Coronatione* sua ei dicta musicum contexit sermum, uti iam diximus, minoris existimationis loco habendus: qui Lucanum civem suum imitatus, vera sublimiter dicendi artificio tantum, absque ulla fingendi licentia poetæ simul & historici laudem affectavit. Gomezium quoque Manricum poetam nobilissimum idem amor impulit germanum describendi carmine virtutis exemplum epicedio illo, quod in eius morte cecinit, apud nos vulgari.

462. Eiusdemque notæ melioris sunt Ferdinandi Perezii Guzmani, in *Ioannis II. Regis historia*, Ferdinandi Messæ in *Nobiliario*, Lucii Marinæ Siculi lib. 6. *De Hispaniæ laudibus*; atque his recentiorum Garibaii lib. 17. cap. 5. & in *Nobiliario* ms. Gundisalvi Argote de Molina in *Historia nobilitatis Beticæ* lib. 2. cap. 233. Ioannis Marianæ lib. 22. cap. 19. Petri Salazarii Mendozæ in *Petri de Mendoza Cardinalis* (Enneci nostri filii) *Chronico*, Alphonsi Lupi de Haro lib. 4. *Nobiliarii* sui cap. 13. & plurium aliorum testimonia (1).

463. Quo tamen in *Bibliotheca Hispanorum Scriptorum* proprium sibi locum fabrefecit noster, studium philosophiæ fuit moralis, quam ut versibus, ipsius veluti sapientiæ stilo ductis, suaviorem ac venustiore redderet atque auribus propinaret, otii sui, quodcumque suppetere, negotium facere consueverat. Primum autem inter huius generis poemata obtinet locum:

464. *Los proverbios, ò centiloquio*: cuius hoc initium, & metri genus:

(1) Eximii huius viri vitæ gestorumque compendium videtur apud D. Th. Sanchezium Syll. *Poem. Hisp. ant. ann. sesquimill.* T. I. in ipso statim initio.

(2) Exstat in Bibliothecæ Escorialensis codice *Lit. n. Plut. I. sub n. 13.*

(3) Exstant binæ Marchionis Sant-Julianensis Epistolæ in pseudepigrapho Ioannis Yxarenis de Aragonia codice sæpius à nobis laudato, paulò sub medium.

*Hijo mio muy amado
Para mientes:
No contrastes à las gentes
Mal su grado.
Ama, y seràs amado,
Y podràs
Hacer lo que no haràs
Desamado.*

Quo opere Salomonem imitatus, Ioannis Regis iussu, speculum optimi principis Henrico eius filio proposuit, & ad eum cum docta epistola & quibusdam glossis ad libri oram opportunè coniectis remisit.

465. Hoc ipsum deinde præcepto eiusdem Regis Petrus Didaci à Toledo luculentioribus prorsæ orationis declarationibus exornavit, & ad eundem principem Henricum direxit: cuius editionem habemus Martini Nucii anno MDXCIV. cum aliis aliorum, Antuerpiensem. Præcesserat tamen alia eiusdem loci anni MDLXXXI. duabusque his antiquior Hispalensis anni MDXXXIII (2). *Centiloquii* nuncupatione usus fuit: quæ antiquis duobus Bethem Arabi *De consuetudinibus in astrorum iudiciis*, atque Hermæ Græco *Aphorismorum* Scriptoribus, placuisse, legitur. Necnon &

466. *Doctrina de privados*, infelicis Alvari Lunæ exitus arrepta occasione, diverso aliquantulum metri genere, scripsit. Quod carmen sic incipit:

*Vi tesoros ajuntados
Por gran daño de su dueño.
Assi como sombra ò sueño
Son nuestros dias contados.*

Alia eius carmina coniecta sunt in librum qui *Cancionero*, sive *Cantionarius*, inter nos appellatur, atque Hispali anno MDXXXVIII. in folio editus existat.

467. Celebratur & quædam eius epistola ad Alphonsum Episcopum Burgensem, cuius in proximo capite meminimus, data in responsione dicati sibi ab eo *Doctrinalis nobilium* libri, bonæ frugis & ingeniosæ eruditionis plena. Certè inter libros Galliarum Regis (uti Labbeus affirmavit in *Ms. Bibliotheca* paginâ 325.) codex quidam continet *Las cartas que el Marques de Santillana escribio al Conde de Alva, quando estava preso, con algunas poesias Españolas* (3).

Di-

Prior incipit: *Quando Yo demando à los Ferreras tus criados è míos &c.* edita in *Addendis* ad Pulgarium Matrini 1775. pag. 224. posterior autem: *Fue Bias segund que place à Valerio & à Laercio &c.* eas vero excipit metricus *Biantis & Fortune dialogus* eodem Auctore, CLXX. non minus ogdoadibus constans.

468. Diversus autem à nostro est alter Ennecus Lupi à Mendoza Dux quartus Infantatûs, eius abnepos: qui *Memoriale rerum notabilium* scripsit, in Bibliothecæ huius posteriore parte à nobis laudandus (1). Cui quidem, an abavo, an alii ab his duobus diverso tribui debeat *Genealogicum opus Enneci Lupi à Mendoza* titulum, ut audio, præferens, doceri cupio.

469. Neque hinc discedendum nobis est, quin obsequium laudis à literarum studio venientis huic amplissimæ Mendozarum domui exhibeamus, adducta quadam parte testamenti D. Didaci Hurtado à Mendoza primi Infantatûs Ducis, Enneci nostri Marchionis filii, confecti die XIV. Iunii MCDLXXV. quam iisdem Hispanis verbis transcribemus: *Otro si, allende de lo suso dicho mando al Conde mi hijo, e quiero, que haya por mayorazgo las mis casas principales que yo tengo en la ciudad de Guadalaxara, los libros que de mi libreria y camara se hallaren, los quales es mi voluntad que no puedan ser enagenados por el ni por sus successores, mas que siempre anden y sean accessorios à los otros bienes de mayorazgo, e de aquella mesma natura e calidad; e esto porque yo deseo mucho que el y sus descendientes se den al studio de letras, como el Marques mi señor, que santa gloria haya, e yo, e nuestros antecessores fizimos, haziendo mucho por ellos ser crecidas e alzadas nuestras personas, &c. (2)*

470. Huic eidem anno sæculi quinquagesimo octavo, qui Alphonsum Aragoniæ ac Neapolis Regem ut iam diximus vitæ immortalis consecravit, adscribendus venit, ne in alio vagemur, EMMANUEL DIDACI (vulgò DIEZ) Catalanus, ut suspicor, cum eius gentis linguâ scripserit, oconomum eiusdem Regis sese appellans, *Veterinariæ artis commentarium*: quæ manu exaratum in folio cum Romæ essemus, Alexander VII. Pontifex, cui veteres libros quosque undique conquistos expor-

tari ad se gratissimum erat, ostendi nobis, haud nostri laboris inscius, benignè curavit. Libri titulus:

471. *Libro de la Menescalia compost per lo noble Mossen Manuel Diez*. Incipit: *En nom sia de la santa Trinitat, que es Pare, e Fill, e sant Spirit, tot hum Deu. Com sia molt necessaria cosa à tot cavaller, &c.* Et paulò inferiùs: *Perche yo Manuel Diez Majordom del molt alt & poderòs princep & victoriòs senyor Don Alphonso Rei d' Aragó, &c. vull fer un libre de cavalls, per mostrar als jovens cavallers, &c. gran part de la practica e de la conexenza dels cavalls, & de lurs malaties, e gran part de la part de les cures de aquells, &c.*

472. Tres partes hic liber continet. Primam de equis, secundam de mulabus, tertiam de utriusque generis bestiarum infirmitatibus & curationibus. Attamen tertia hæc pars non eiusdem, sed alterius videtur, duabusque veluti appendix seu complementum totius artis, ab alio adfuta. Stilius enim Semicastellanus est, Catalanum quamvis sermonem sapiens. Incipit: *Por tal que vos, no haveis, segunt creo, mucha practica del art de Menescalia*; neque de cunctis equorum ægritudinibus loqui se adiunxit, remittens se ad alios eiusdem argumenti Scriptores. Vereys (inquit) *Laurenzo Russo Erocles, que hunc volùm vos embio*. Hierocles hic est Græcus auctor *Mulomedicinæ*, quem cum Græcis aliis eiusdem argumenti Basileæ Walderus edidit. Russus autem notissimus Hippiatricæ huius rei auctor, Parisiis è Christiani Wecheli officina MDXXXI. prodiit. Hunc tamen Emmanuelis Didaci librum post annum MD. typis editum nonnusquam legimus. Hic liber in Castellanus sermonem conversus à Martino Martinez Dampies, in oppido Sòs Aragoniæ nato, viro nobili, asservatur ms. in bibliotheca Hispalensis Ecclesiæ; sed prodiit Casaravgustæ in folio anno MCDXCVIII. uti dicemus in posteriore huius Bibliothecæ

cæ

(1) Diversus item est ab *Enneco de Mendoza* è Minorum Ordine, auctore: *Vitæ Christi* dimetris decastichis, ad Illustrem feminam Ioannam de Carthage, aliorumque opusculorum, sub finem sæculi XV. quod nos infra.

(2) D. Thomas Sanchez omnium Enneci Lopezii Mendozæ tam editorum quam ineditorum operum catalogum confecit, ediditque *T. I. Syll. Poem. Hisp. ant. ann. sesquimill. à pag. XXXIV.* variaque minora Eiusdem poemata recensuit; necnon opusculum: *La Question fecha por el noble y magnifico Señor Don Inigo Lopez de Mendoza Marques de Santillana & Conde del Real al mui sabio & notable Perlado Don Alonso Obispo de Bur-*

gos 20. Ianuarii 1444. cuius exemplum exstat in Regia Bibliotheca Matritensi. Item à pag. XLVIII. edidit, uberibusque notis illustravit Enneci *Epistolam ad Petrum Portugalliæ Comestabilem*, in qua de Poesi, ac veteribus Poetis Hebræis, Græcis, Latinis, præcipue vero de iis quos *Provinciales* ac *Trobadores* vulgus appellat. Item recenset Eiusdem opus metricum cui titulus: *La Comedieta de Ponzá*, quæ cum præmissa eidem nuncupatoria ad Ill. Dominam Violantam de Prades Comitum de Modica & de Cabrera exstat in sæpius à me laudato pseudepigrapho *Ioannis Yxarensis* codice, paulo sub medium. Item: *El infierno de amor*, & minutiora alia.

cæ parte in Martino laudato (1).

473. Annus sequens MCDLIX. emortualis fuit viro dignitate clarissimo ANTONIO CERDÁ Maioricensi, ex oppido S. Margaritæ, S. R. E. Card. à Nicolao V. anno MCDXLVIII. creato. Theologorum is temporis sui maximus habitus fuit, & princeps theologorum à Pio II. Pontifice appellatus, canonicus olim Maioricensis Ecclesiæ, Eugenii IV. cubicularius, & ab eodem Messanensis factus Archiepiscopus; tandem à Nicolao sub titulo S. Chrysogoni Purpuratorum patrum aggregatus ordinis. Quocum non bene stat Trinitariorum ordinis historicorum (Figueræ præsertim, cuius fides malè audit) persuasio, huius familiæ sodalibus hunc aggregantium. Præfuisse dicitur eiusdem Nicolai Pontificis iussu Ilerdensi & Iuvenacensi Ecclesiis, unde Cardinalis Ilerdensis magis quàm proprio notus nomine. Pacem inter Alphonsum Neapolitanum Regem & Florentinos composuit; Romæque decessit XII. Septembris eo, quem diximus, anno, ut è sepulcro eius apud S. Petrum constat: cuius inscriptionem vide sís in locupletiore iam ab Oldoino (2) facta *Pontificum & Cardinalium historia*, in prima creatione Nicolai V. qui eum ob doctrinæ & sanctitatis merita insigniter amavit.

474. Huic Vincentius Mut in *Historiæ Balearicæ* altero volumine lib. 8. cap. 6. librum tribuit *instructionem principum*, de quo aliàs altum silentium. Maioricensem Episcopum fuisse Porreñus monet in elogio.

(1) Valentinum hunc *Emmanuel* fuisse, Valentini Regni nomine ad annum MCCCXII. Caspensi Conventui, in quo de Rege Aragonensibus dando deliberatum fuit, inter Novemvires suffragatores confedisse, invictis argumentis docet Vinc. Ximenes *Biblioth. Valent. T. I. p. 35.* seq. qui addit vitam à se Valentini in Bibliotheca Marchionis de Villatorcas Hispanam huius operis è patrio Lemovicensi Martini Martinii Dampiezii versionem excusam Cæsaraugustæ 16. Octobris 1499. fol. Extitit MS. in Bibliotheca Comitum Ducis Olivariensis, hoc titulo: *Manuel Diez Mayordomo del Rey Don Alonso. De la cria y cura de los cavallos. En 4. caxon 11. num. 16. Pag. 209. letr. M. MS.*

(2) Oldoinum non vidi. In Ephemeridibus autem Romanis hæc olim à me atque *άποξυπ* ad annum 1756. descripta repertæ: *Ex Panvinio in MS. codice Illustris. Collegii Canoniorum Sancti Petri, in edito cui titulus: De rebus antiquis memorabilibus Vaticanæ Basilicæ fol. 177. b: Antonius Cerdanus Maioricensis Hispanus Presbyter Cardinalis tituli Sancti Chrysogoni creatus à Nicolao V. Papa anno MCDXLVIII. Obiit Romæ pridie Idus Septembris anno MCDLIX, sepultus in vestibulo Sacrarum Sancti Petri humi cum lapide: MCCC LVIII. die XII. mensis Septembris, Antonius Cerdá Maioricensis Cardinalis Ilerden. quievit in Domino.*

475. Quibus hic ordo ætatis quem sequimur, semel placuit, medicis iuriconsultos, atque his theologos, theologis poetas, aut historicos, nullo ordine professionum servato, commiscere opus: PETRUS BELLUGA, iuriconsultus, Valentini natus, sub Alphonso toties memorato Aragonensium & Siciliæ utriusque Rege floruit: quem alicubi Hieronymus Blancas *præclarum iuris interpretem*, Petrus Augustinus Morlà Valentinus in *Emporii iuris præfatione Valentinorum Bartolum aut Baldum* appellant, aliis elogiis meritò alii celebrant.

476. Doctus primas Valentini literas, Bononiæ in collegio S. Clementis Hispanorum (3) ab anno huius sæculi decimo iuris artem excoluit eo progressu, Ioannis Imolæ ac Ludovici Pontani auditor, ut ab eodem Rege Neapolim aliquando evocari addicique publicæ rei meruerit. In patriam hinc reversus, Alphonso Borgiæ antistiti, quo Pontifice sub Callisti nomine paulò post Romana Sedes gavisa est, admodum fuit carus, magnoque apud cives omnes in prætio habitus. At propter defensionem in curiis ordinum Valentini regni iura, Ioannis Navarræ Regis, pro Alphonso fratre tunc absente iurisdictionem administrantis indignationem incurrit. A quo in carcerem coniectus æque regno pulsus, Almanfæ in Castella se continuit (4), quousque Neapolim unà cum Borgia veniens, causam suam constanter doctèque propugnatam Alphonso sapientissimo & mo-

(3) In libro *Receptionum* huius Collegii, nullam prorsus eximii huius viri mentionem repertam.

(4) Veram indignationis Regiæ atque incarcerationis exilique sui causam Ipse narrat in *Speculo Principum* mox laudando, *Rubric. XXXV. nn. 18. seqq.* nimirum, quod in Comitibus Valentini anni MCCCXXXVIII. & sequentis acriter cum Petro Mercaderio Baiulo Generali Regni Valentini disputasset, pro stabilienda lege aut edicto: *ut in universos Valentini Urbis Officiales Regios inquireretur.* Acta hæc ante annum MCCCXLI. Idem docet in *Speculo*, sine; verum deinceps prosperè Eadem omnia cessere; anno namque MCCCXLVI. à Valentini Senatibus Patribus Syndicus renuntiatus fuit, ut eorum nomine Comitibus eiusdem Regni Valentini celebrandis interesset; legiturque eius nomen in Elencho Syndicorum post *Ioannem Gallach.* Ioannes dein secundus Navarræ atque Aragoniæ Rex, Fiscii Regii Advocatum & Valentini Regni Procuratorem VI. Decembris MCCCCLVIII. atque anno MCCCCLXI. XVI. Ianuarii eiusdem Fiscii, seu *Veteris*, ut aiunt, *Regii Patrimonii* Advocatum delegit, habita, ut in utroque Regio diplomate legitur, meritorum eius erga Ipsum atque Alfonsum fratrem Aragoniæ & Neapolis Regem ratione. Decessisse autem videtur anno MCCCCLXXI. sub cuius medium Michael Dalmâu in eius nuper defuncti munus successus dicitur, in *Regest. official. Val. Ioannis II. lib. 2. De qui-*

moderatissimo principi approbaret. Quo quidem tempore obtulisse eidem dicitur.

477. *Speculum principum*. Hoc titulo donatum ab ipso Rege Alphonso. Quod editum fuit Parisiis anno MDXXX. in folio; & mox cum additionibus Camilli Borrelli iurisperiti Neapolitani, tum Neapoli, tum Venetiis MDLXXX. tandemque cum iisdem, & Antonii de Fuetes Biota Hispani Aragonensis brevioribus aliis, Bruxellis anno MDCLV. in folio.

478. *Singularia etiam iuris* elucubavit, ad quæ se ipse in *Speculo* sæpius refert: quæ lucem hætenus non viderunt. Huius clarissimi viri postrema latent, annusque & locus mortis ignota sunt. Quare huc in Alphonso Regis emortualem annum eius mentionem coniecimus.

479. Eiusdem Alphonso Regis coquus fuit ROBERTUS, sive ROBERTUS, Catalanus, qui vernaculo provinciarum suarum sermone composuit librum culinariæ artis, quem vidimus Castellane ab ipso auctore conversum hoc titulo:

480. *Libro de guisados, manjares y potages*; atque editum Toleti MDXXIX. in 4.º (1) Vereor tamen ne alterius Alphonso Neapolis tantum Regis, qui prioris illius fuit nepos, culinæ hic præfuerit.

481. Scribebat, & his maximè diebus florebat, ALPHONSUS DE ESPINA Minorum sodalis, de quo gravissimi ac sanctissimi eiusdem ordinis præfecti aliquando generalis elogium Francisci Gonzagæ repræsentare hic præstat quàm nostro uti. *Inter alios magni nominis patres in huius loci (Palentiarum urbis) Ecclesia sepultos, admirandæ religionis atque doctrinæ Alphonso à Spina iacet. Hic cum esset insignis concionator, animarumque salutem supra modum sitiret: in id maximè incumberebat, ut aliquos Christo lucrifaceret. Cumque ex melancholica imaginatione subtristior quadam die effectus, puteo iuxta Minoritici conventus Vallisoletani sacrarium hæreret, anxiosque cogitaret, num frequentissimis suis concionibus aliquem fructum fecisset: vocem è sublimi delatam sibi præcipientem ut situlam ex trochlea pendentem in puteum demitteret, aquamque hauriret, audit. Cui cum obtemperasset, viginti quatuor subalbos lapillos Iesu nomine insignitos, iuxta viginti*

quatuor sermones, quos paucis antè diebus ad populum Vallisoletanum de sanctissimo nomine Iesu habuerat, in situla fundo invenit. Ex quo demum eventu confirmatus, omnibus nervis prædicationis officio in posterum incubuit. Horum lapillorum duodecim, argenteæ cruci præinserti in prædicti conventus sacrario asservantur; reliqui verò duodecim à Catholica Hispaniarum Regina Elisabetha Granatam delati sunt. Quod quidem non obscuræ sanctitatis argumentum præmisimus de doctrina dicturi, quam sanctitatis præiudicium in primis commendat. Doctissimum librum (quod & Gonzaga docere pergit) absque ullo tamen auctoris nomine, scripsit, scilicet,

482. *Fortalitium Fidei in universos Christianæ religionis hostes &c.* Splendido titulo, voce barbara, eruditum opus, & divinarum rerum cognitione præstans, ait Ioannes Mariana lib. 22. cap. 13. quinque partitum libris, quorum primo arx ipsa, quam *Fortalitium* appellat, secundo hæreticorum, tertio Iudæorum, quarto Saracenorum, quinto demum diabolorum oppugnationes castæ & irritæ describuntur.

483. Sed cum reticisset ob modestiam Alphonso se esse auctorem operis: res eò devenit, ut ferè persuasum multis fuerit olim & ante paucos annos, vel Bartholomæum Spinam, vel Ioannem de Spira aut Spina, vel Guilielmum Totanum, exteros omnes, hoc opus confecisse. Duorum priorum Miræus meminit in *Bibliotheca Ecclesiastica* volumine secundo, Theophilus Raynaudus *De pietate Lugdunensium in B. Mariæ Virginis Conceptionem* §. 14. iniuriosus tamen (nisi fallor) Bartholomæi Spinæ Dominicanæ famæ, quem turpi abiectate, expuncto Alphonso nomine, librum sibi suppositum affirmat: ut & in opere *De bonis & malis libris* partitione 1. erotemate 10. num 272. Quod quidem tanto viro indignum facinus si contigisset, non dubito quin Bartholomæum Spinam, uti *Fortalitii* auctorem, domestici laudassent: quorum certè nulli in mentem venisse credimus (2).

484. At quia antiquæ cuidam anni MDXI. editioni præfuit Guilielmus quidam Totani ordinis Prædicatorum conventus Lugdunensis, nec adhuc verus auctor apparebat: facile fuit Guilielmo huic

quibus nos opportune monuit Cl. Franciscus Xavierius Borrellius Valentinus alibi à nobis laudatus. Corrigendus itaque est Vincentius Ximenes noster, qui de Petro Be-luga loquens in alia it omnia; immo & D. Laur. Matheu in *de Regim. Regn. Val. cap. 3. §. 1. à n. 30. 2. edit.*

(1) *Robertus* hic est *Nola* cuius opus *Arte de Cocina*

Lemosinè scriptum Toletique non anno MDXXIX. ut Noster hoc loco, sed MDLXXVII. editum extare alibi diximus; extitisseque eius exemplum in Bibliotheca D. Ioachimi Ibáñezii Garfía Præcentoris olim Turolentis, 8.

(2) Absit certe à Quetiso atque Echardo. Reliquos eius Instituti Bibliographos omisimus.

librum assignari : quod fecit Antonius Pofsevinus in *Bibliotheca* lib. 9. cap. 3. Bozcius *De signis Ecclesiæ* tom. 1. lib. 5. signo 16. cap. 11 exemplo 10. ac *De ruinis gentium* lib. 7. cap. 4. Puiades in *historia Catalonia* ; & adhuc rei ignarus hac etiam ita exulta ætate Ioannes Hoornbekin prologo sui operis *De convertendis Iudeis*.

485. Qui certè ab ipsis auctoris vincuntur dictis, passim de Hispaniensibus rebus in prologo etiam loquentis¹; seque in Hispania concionatum Medinæ-campi, Vallisoleti, Segoviæque, ab anno MCDLVIII. ad MCDLX. hunc librum conscribere referentis. Quare ei iam adscribitur hoc tempore, & à nostris etiam priùs. Videndi Stephanus Garibaius lib. 16. cap. 46. Mariana lib. 22. cap. 13. Wadingus *De Scriptoribus ordinis Minorum*, Daza parte 4. historiæ eiusdem ordinis lib. 1. cap. 7. Editum quidem fuit Norimbergæ MCDXCIV. Lugduniquæ ter. Primum anno MDXI. per Ioannem de Romoys in 8.º iterum MDXXV. per Ioannem Moylin, aliàs de Cambray, quâ nos utimur: tertio MDCXXIX. quam editionem nondum vidimus.

486. *Sermones quoque De Sancto nomine Iesu* xxiv. scripsit, quos totâ Hispaniâ ex ambone recitasse dicitur: id quod historicus Hispanus Franciscanorum Daza refert. At ipse viginti trium meminit Vallisoleti à se habitorem lib. 2. *De bello Iudeorum* pag. 190. Garsiæ de Bahamonde Lucensis Episcopi magnæ scientiæ & bonæ conscientiæ, uti ait, hominis, & Roderici Didaci à Mendoza strenui militis atque timentis Deum, ac Ludovici cuiusdam ab Almanfa eodem loco mentione factâ.

487. *De fortuna* liber alius, serenissimo Ioanni Castellæ Regi inscriptus eodem Alphonso Espina auctore ordinis Minorum, exstat ms. in regia bibliotheca Escorialensi (1).

488. Hic est qui Alvaro à Luna, dum cervicem iam præbiturus gladio Vallisoleti esset, confortator, & ultimi agonis christianè sufferendi adhortator adstitit, ut Garibaius iam laudatus, & auctor *Historia Ioannis II. Regis* annotatum reliquere; quemque innuere Rodericum Sancium in historiæ suæ quartæ partis cap. 33. mihi

dubium non est, cum se novisse virum & vitâ & sapientiâ integerrimum, qui Alvarum in foro Vallisoletano ad supplicium adductum consolabatur.

489. Res Alphonso usque ad Ferdinandi & Elisabethæ catholicorum Regum ætatem domestici Scriptorum prorogant; & eorundem concionatorem, immo sub iis creatum aliquando titularem Episcopum affirmant, mirè tamen in hoc postremo eius munere variantes. Trinopolitanum Daza, Thermopolitanum sub Athenarum metropoli anno MCDXCI. assumptum Wadingus in *Annalibus Franciscanorum* hoc anno, idem verò *De Scriptoribus ordinis Minorum* scribens, Orinopolitanum, vocant. Thermopilensis quidem Episcopi sub Athenarum diocesi *Codex provincialis vetus* meminit à Miræo editus in *Notitia Episcopatum*, aliorum non ullam alicubi factam invenimus mentionem. Collocavimus tamen hunc loco isto auctorem. Quod planè liquet, nec incertum sit, hoc tempore eum incubuisse commentario iam dicto, & in celebri fama fuisse.

490. A gravissimo theologo ad fabularum artificem stilum convertimus, IOANNEM MARTORELL Valentini regni civem, cuius est liber aliorum huius commatis germanus: *Tirant lo blanch* inscriptus, atque anno MCDLXXX. ut aiunt, Valentia in folio editus. More hic aliorum talium otiosorum consueto, fingit se hunc librum ex Anglica in Lusitanam, deinde è Lusitana in Valentiam linguam anno MCDLX. transtulisse. At in fine advertitur, quartam operis partem à Martorello intactam relictam, Martinum Ioannem de Galla equitem, instante Domina Elisabetha de Loris, simili interpretatione donasse (2).

491. CAROLUS Princeps Vianæ regni sui Navarræ obtinendi causâ, Blanchæ Reginae matris successor, quæ ex Ioanne eum Aragoniæ & Navarræ Rege procreaverat, cum patre diu bellum gessit, aut belli præambulam pacem habuit, non semel ab eo in proelio victus; & vel fugatus, vel captus, consilium amicorum turbatis rebus fruendum in patrem caritati & contrariæ fortunæ documentis præferens: de qua re Ioannis rerum consulendi Scriptorum^m; hic enim haud historiæ nos, sed elogiis tantum inhæremus, nisi quòd circa hoc tem-

pus, vantem Saavedram *Quixot. Part. 1. c. 6.* Præter editionem autem *Lemosinam* Valentia 1480. laudatur *Hispanica* eius operis versio Vallisoletana 1511. fol. in novissima Londinensi Michaelis Cervantis Saavedra (*Quixote*) operum editione 1781. 6. vol. 4. Tom. V. pag. XX. col. 2.

¹ Lib. 1. tit. *Qualis debeat esse prædicatio.* lib. 2. fol. 77. & 85. & 92. lib. 3. fol. 117. & 119. editionis anni MDXXV.

(1) Perit proculdubio. In Indicibus nostris Escorialensibus certe non exstat.

(2) Apud Ximenum *Biblioth. Val. T. I. p. 12.* Petrus Ioannes Martorell. Eius librum nusquam mihi, itidem ac Nostro, videre contigit; lepidum autem de eo iudicium videtur apud Michaellem Cer-

^m Scripta libris 15. 16. 17. Mariana lib. 23. c. 3. Garibay lib. 28. à cap. 16. usque ad 29.

pus, anno scilicet MCDLXI. Septembris XXIII. die fato Barcinone iunctum fuisse è re nostra est adnotare. Quæ mors ei quadragenario contigit, viginti & plus annorum, si Ioannæ matris obitum consideraremus, Navarræ, at nomine renus, Regi, postquam ex Hispaniæ regnis exsul Neapolim ad Alphonsum Regem Aragoniæ patruum dum adhuc in vivis ageret confugisset, honorificentissimè ac benignè admodum ab eo exceptus, & in Siciliam se post eiusdem obitum transfulisset; ne tumultum aliqua Neapolitanis prolem Aragonici sanguinis legitimam cui se submitterent, non obscurè desiderantibus, causa, ne dum auctor, esset.

492. Ibidem Messanæ agens, ut erat literis, & philosophorum atque poetarum, necnon & historicorum plusquam militiæ studiis, à teneris etiam annis deditus: ad S. Placidi, hanc urbem ac Tauromenem inter, Benedictinorum cœnobium frequens fuisse dicitur, bibliothecæ optimorum librorum divitis quæ in eo asservabatur causâ: quos quidem libros in Hispaniam suam dummodo per Pontificem Pium secundum liceret, eorum loco aliis religiosorum hominum prioribus relictis, transportare in votis & in animo habuit: cuius rei memoria inter sodales, cum in peregrinatione sua Hieronymus Surita ad hunc locum accederet ut ipse libro 17. *Annalium Aragonensium* cap. 24. reliquit scriptum, perdurabat.

493. Adcò autem insignibus floruit virtutibus princeps Carolus, eoque siderum aspectu fuerat natus, qui quidem acceptissimum, omni hominum ordini, gestis tamen infelicissimum, si quo modo res inde formantur nostræ, ipsum reddebat: mirum ut videri certè debeat quantum à populis Hispaniæ totius, Neapolisque, & Siciliæ regnorum amoris meruerit vivus, venerationem autem & sanctitatis, miraculis etiam, ut fama est, comprobata opinionem post mortem adeptus sit. *Princeps omnium virtutum splendore præclarus, moribus integerrimus, quique & iustitiâ, modestiâ, liberalitate, clementiâ, humanitate, ceterisque rebus, quæ ad optimum perfectumque principem pertinent, omnes principes antecessit.* Quæ verba sunt Marinæi Siculi eorum temporum hominis, res Ioannis Aragoniæ & Navarræ Regis lib. 13. *Historiâ suæ Hispaniensis* sine, cum & prolixius & luculentius iam in superioribus laudasset, describentis: cuius quidem *vir-*
Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.

tuti & eruditioni (Ioannes Mariana ait lib. 23. cap. 3.) *fortuna non responâit.*

494. Apponam facta de eo verba æqualis ætate hominis, Gundisalvi nempe Garfiæ à S. Maria, cuius ms. *De rebus Ioannis II. Aragoniæ Regis*, Caroli nostri parentis, historia in archivo istius regni custoditur. *Hic primigenius* (ait Latine scribens) *habitu & statura corporis mediocri aut aliquanto supra mediocrem fuit, facie macra, vultu & modesto & gravi, aliquid mororis præ se ferente: undique, etiamsi à tritarvis repetere velimus, generosus &c.* Et mox: *Magnificus præterea ac munificus erat, utpote quem Blanca mater ita à pueritia educaverat, ut quinos aureos singulis diebus, quibus vellet, largiretur. Musicæ plurimum delectabatur, gaudebat literatorum consortio, quodcumque disciplinæ genus, philosophiæ moralis præsertim ac theologiæ, maximè colebat. Habuit ingenium mechanicis artibus, picturæ præsertim, supra quod cuique credibile est, aptissimum.* Hæc ille.

495. Quod verò ad vitæ sanctitatem pertinet, confirmatur egregio encomio Ferdinandi cuiusdam de Bolea & Gallòz, qui in quadam epistola ad Henricum IV. Castellæ Regem scripta (fuerat is cubicularius, & præcipuo loco apud Principem, de quo Surita semel atque iterum agit), hæc verba habet, quæ Hispana, ne quid mutemus, dabimus: *El premio de su loable vida que la divinal esencia le hà de tal manera colocado en la durable felicidad, que todos los dolientes incurables, ribando à donde su cuerpo està, quedan sanos; e tanto numero dellos hay, que un millar de Santos con sus miraglos justamente podrian ser canonizados &c.* Transcripsit hæc & alia de hoc principe ad nos missurus Didacus Iosephus Dormèr, chronographus Aragoniæ regni, ex codice quodam ms. qui fuit Ioannis Garriz domûs hospitalis Cæsaraugustanæ S. Mariæ de Gratia computatoris.

496. Ex libris Carolus, doctorumque, quos ubicumque essent per literas communicare solitus fuit, virorum consuetudine, conspirante in primis eximia indole, non vulgarem philosophiæ totius eruditionem, moralis præcipuè, imbibit; cum & pangendis versibus, & rerum olim gestarum cognitione admodum delectaretur. Leonardus Brunus, Aretinus à patria dictus, iam eò tempore Ethicorum Aristotelis ad Nicomachum Latinam translationem, quam rot alii ante & post eum fecere, quandam præcipuè cuiusdam Dominicanis sodalis (1) Nn pef-

(1) Ioannis scilicet, de Riccio Siculi, qui circa

annum 1436. scripsit: *Commentarium in libros Ethicorum*

peffimam excuffurus è legentium manibus, publicaverat, anno huius sæculi quadragelimo tertio è vivis sublatus. Huic inliftens Carolus, ex huius Latina, Hifpanè Aristotelem fecit loqui, Ethicorum verfionem vernaculè tantum scientibus utiliffimam planè futuram fciens: quam Alphonfo Neapolis Regi patruo fuo, cuius hortatu rem aggreffus fuerat, nuncupavit.

497. Cæfarauguftæ ea prodiit ex ædibus Georgii Coci Germani anno MDIX. in folio, unà cum eiuſdem Aristotelis *Politicorum*, & *Œconomicorum* fimili alia verfione Hifpana: quam ANONYMUS quidam, ex occasione hic laudandus, & alicui loco, cum ignoretur proprius, inferendus, exemplo Caroli principis, uti ait, invitatus edidit (1).

498. Primus quidem noſter Carolus Aristotelis hos libros, quod Leonardus religione quadam ductus non utique fecerat, in capita difsecuit: cuius exemplum interpretes alii fecuti funt, unusquifque partitionis calculo fuo ufus. Nec annotari extra rem erit quorundam vocabulorum Latini fermonis meliorem interpretationem Hifpanam fe dediffe, Græcorumque fuppleviſſe defectum, iactare Carolum: fortitudine (exempli gratiâ) quæ de animi & corporis viribus æquivoce dici videtur, non *fortaleza*, ſed *esfuerzo* (2); mediaque inter ambitionem remiffionemque (*animi*) virtute, quam Aristoteles inno-

minatam reliquit, *comedimiento*, quoniam cum benefactis ponderat & meretur honores, appellatis.

499. Reliquit idem Princeps *Rerum Navarrae regni hiftoriam*, quæ nunquam edita in lucem fuit, quâ fe ufum in ſua formanda Garibaius libri 21. cap. 1. & libri 28. cap. 16. admonet: quam quidem à principio Hifpanarum rerum ufque ad Ennecum Ariſtam dictum, huius regni Regem, indeque ufque ad Caroli avi fui initium, perduxit; erroribus tamen ob exſcriptorum incuriam, foeda circumduci exempla idem conqueritur. Duo exempla huius hiftoriæ mss. aſervantur Matriti in bibliotheca quæ fuit Comitum de Villambrofa, alterum cum hoc titulo: *Chronica de los Reyes de Navarra, compueſta por el principe Don Carlos de Viana, hafta el año de MCDLIV.* alterum cum his adiunctis titulo eidem verbis: *y continuò Moſſen D. Ramirez Darvalos, dirigida al ſeñor Emperador Carlos V.* (3) In Aragoniæ regno alia exemplaria funt: nempe in archivo Regni, in monaſterio S. Ioannis de la Peña, atque item apud D. Ludovicum de Exea Talaiero, eiuſdem Regni, ut vocant, Iuſtitiam (&) D. Michaelem Marinum de Villanueva & Palafox Comitem S. Clementis; & apud Didacum Iofephum Dormer, Aragoniæ chronographum. Meminit hiftoriæ huius Arnaldus Oihenartus *Notitiæ utriuſque Waſconia* lib. 2. cap. 12. & alibi ſæpius (4).

Ethicorum Aristotelis ad D. Cardinalem Diacorum Iulianum Sancti Angeli, ut apud Quetifum & Echardum T. I. p. 791. col. 1. legimus.

(1) *Martinus Viciana* Burienſis in Regno Valentino circa annum MDLX. vertit è Latino Leonardus Aretini, in patrium Lemofinum fermonem *Aristotelis Œconomica. Ad Damiatam coniugem.* Exſtat verſio in Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit. d. Plut. III. ſub n. 2.* (T. I. p. 351.) Titulus hic eſt: *Letra tramèſa per lo Noble Moſen Martí de Viciàna Governador en Regue de Valencia á la Noble Dona Damiàta muller ſua*: quæ operis nuncupatoria eſt. Habetur in eodem codice: *Anonymi (ſ. Viciana) Compendium Ethicorum Aristotelis*: Item *Lucerti Valentini* Lemofina verſio *Moralium L. Annæi Senecæ libelli.* Titulus hic eſt: *Principia lo libre DE VIRTUÔSES COSTUMPS compôſt per lo notable & elegant Moral Lucio Anneo Seneca de Cordova.* Omnes Ortino, Rodriguezio, & Ximeno indicti.

(2) Paulo ante Carolum utrumque hoc vocabulum difcreverat Ioannes de Mena, *Stroph. CCXI.* in-

quiens:
 ,Fuerça ſe llama, mas no fortaleza
 ,La que à los miembros dà valentia:
 ,La gran fortaleza en el alma ſe cria
 ,Que viſte los cuerpos de rica nobleza. &c.

(3) Habetur in Bibliotheca Eſcurialenſi *Digramm.* & *Plut. II. ſub n. 12.* (T. II. p. 215.) & *Lit. X. Plut. II. n. 18.* (II. 425.); atque item in Collegii

Sancti Bartholomæi Salmanticensis, teſte Marchione de Alventos in eius Collegii *Hift. T. III. pag. 316.* fuitque olim in Olivarienſi, hoc titulo: *Don Carlos de Viana Principe de Navarra. Chronica de aquel Reino y de ſus Reyes.* T. I. pag. 173. *Lit. C. MS.*

(4) ADDENDI AB ANNO MCCCCL. ET DEINCEPS AD ANNUM CIRCITER MCCCCLX.

Franciſcus Centelli Hifpanus, neſcio quis, qui ſæculo XV. tunc primum inclinante ſcripſit: *Tractatum De Simonia. Ad Ferdinandum de Carrione.* Item: *De datione & acceptione pecuniarum pro celebratione Miſſæ.* Exſtat uterque in Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit. O. Plut. II. ſub n. 3.* (T. III. p. 104.) ITEM *Guilielmus Morell* (qui ſuo nobis loco excidit) auctor *Expoſitionis ſive ecphraſeos Hymnorum tam de Tempore quam de Sanctis quibus Eccleſia per anni circulum utitur.* Exſtat in Bibliotheca Eſcurialenſi *Lit. b. Plut. IV. n. 3.* (T. I. p. 230.) In eius fine legitur: *Iſte liber Hymnorum fuit perfectus Barchinone die Mercurii nonadecima die menſis prædicti... anni Domini MCCCIII.* *Guilielmus Morell* vocatur, ſemper benedicatur: quæ ſolemnis eſt Libratorum formula. ITEM *Didacus Hernandez de Mendoza*, cuius in Bibliotheca Eſcurialenſis codice ſæculo XV. iam inclinante ſcripto *Lit. C. Plut. IV. n. 9* (I. 316.) habetur *Tractatus Hifpanicus: De gentilitiis armorum inſignibus*

CAPUT X.

De BARTHOLOMÆO CATANIO *Minorita*, & MICHAELE MASSOTO *Carmelita*. CATHARINA *Portugallie Infans*. LUDOVICUS FERNANDEZ DE TARANCON *Beatiensis*. IOANNES DE MELLA *Zamorensis*, negotiorum experientissimus. Munera ab eo obita. Cardinalis à Callisto III. creatus. IOANNES DE TUR-RECREMATA. *Eius patria parentesque inter auctores controversa. Concilio Basileensi interfuit. Florentiæ Latinorum propugnator. Res aliæ ab eo gestæ, honores obtenti. Cardinalis creatur. Eius scripta.* ALPHONSUS DE OROPESA *Hieronymianus*.

500. BARTHOLOMÆUS CATANIUS Maioricentis, ordinis fratrum Minorum, regularis observantiæ in ea insula propagator & auctor, de quo videndus *Franciscanorum Annalium* insignis Scriptor Lucas Wadingus ad annum MCDXLIV. num. 58. & 71. magnæ inter cives suos auctoritatis, prudentiæ, pietatisque,

501. *Homilias scripsit & sermones multiplices pro universis anni diebus, in quibus prædicari solet.* Habentur in magno codice sanctæ Mariæ Angelorum cœnobii extra muros eiusdem urbis Maioricentis ab eo constructi. Obiit anno MCDLXII. cuius corpus eodem loco, in sanctitatis præcipuam comprobationem usque ad hoc tempus incorruptum servari refert idem Wadingus etiam *De Scriptoribus ordinis Minorum* agens.

502. Hic idem annus MICHAELI MASSOTO *Carmelitæ Catalano* fatalis fuisse dicitur, theologo, & utriusque iuris doctori, postquam scripsisset in Peraladæ cœnobio

Sermonum librum unum (1).

503. Sequens sexagesimus tertius annus transtulit in cælum CATHARINAM Portugallie Infantem, Eduardi Regis filiam: quæ cum destinata esset uxor Caroli nuper à nobis dicti Vianæ principis, immatura eiusdem morte ei relata, in monasterium Ulyssiponense S. Salvatoris Dominicanorum Deo sacrarum Virginum anno MCDLX. secessit: post triennium & ipsa, iterum Eduardo Angliæ Regi III. iam pacta coniux, septimum supra vicesimum annum agens, moritura. Iacet corpus eius *Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

bus sive cimari, vulgo DEL BLASON, præsertim nobilium in Hispania familiarum: quorum singulis proprium stemma nativis coloribus adumbratum præponitur, adiecta uniuersiusque historica explanatione. ITEM *Dominicus Bonfillus* (Bon Fill) & *Stephanus Trahimá* Iuris-consulti ut videtur Catalani, qui sub medium sæculi XV. edidit: *Consilia de Emphyteusi. Ad Mercurianum An. Italicum*. In eadem Bi-

cum magna sanctitatis opinione defunctæ in capella quadam monasterii (quò quidem translatum fuit) S. Eligii eiusdem urbis ab illustrissimo eius ætatis viro Georgio Costa Catharinæ olim in Grammaticis præceptore, deinde S. R. E. Cardinali & Ulyssiponensi antistite, pro se & Infantis ossibus constructa. Translulit eam dicitur in vernaculum Portugallie sermonem præter alia *S. Laurentii Iustiniani Patriarchæ Aquileiensis librum De regula & perfectione monachorum*: quem librum inter Iustiniani opera non inuenio, nisi *De regimine & institutione Prælatorum*, qui inscribitur intelligamus: quam interpretationem in cœnobio suo S. Crucis anno MDXXXI. Conimbricenses ediderunt. Cardoso de re agit in *Hagiologii Lusitani*, & Iunii mensis die decima septima, & alii quos idem collegit eo antiquiores.

504. LUDOVICUS FERNANDEZ DE TARANCON, quem Canonicum ex munere, ac Priorem oppidi de *Ximena* Episcopatus Giennensis (Priores ibi audiunt parœci) vocant, natu Beatiensis, librum scripsit à Martino Ximena Jurado *Annalium Giennensium* auctore pag. 367. laudatum, scilicet:

505. *Kalendario de cosas acaecidas en su tiempo en la Ciudad de Baeza.* ms. Quem Ludovicum circa annum MCDLXV. vixisse docet.

506. IOANNES DE MELLA, Zamoræ ingenuis parentibus Alphonso Ferdinandi à Mella & Catharina Alphonso eiusdem urbis civibus circa annum MCCCXCVII. editus, unus è primis S. Bartholomæi Collegii, quod in Academia Salmantina illustrissimus vir Archiepiscopus Hispalensis D. Didacus de Anaya magno literarum compendio extruxit, sodalibus eò vocatis fuisse dicitur, & in eodem gymnasio Decretorum cathedræ præfuisse, doctorali sacrorum canonum pileo munitus. Porro iuris utriusque prudentiam ingenii perspicaciæ & soliditate iudicii, atque in primis negotiorum gravissimorum tractatione & usu eo successu excoluit: ut inter viros sui sæculi experientissimos ab iis qui veterum facta revelant posteris, numeretur.

507. Missum verò Romam ab Archie-

Nn2 pi-

bliotheca Escorialensi *Lit. d. Plut. II. sub n. 15.* (l. 346.) ITEM *Frater Oliverius* (incertum fuerit ne *Bernardus* quode superius egimus) Scriptor *Tractatus De inquisitione Antichristi*. In eadem Bibliotheca *Lit. C. Plut. II. sub n. 20.* (l. 280.)

(1) Anonymus Bibliothecæ Carmelitæ Aurelianis 1752. editæ auctor huic præterea tribuit: *Iurisprudentiæ opera varia T. II. pag. 458. col. 1.*

piscopo Collegii fundatore, legationis seu procurationis principem, ad Martinum V. qui paulò ante prædictum Archiepiscopum hoc munere inauditum spoliaverat, defensionis causâ: decretæ restitutionis Pontificium instrumentum, sive, uti appellant, bulla, manifestum reddidit: quo Mellam summus ille sacrorum administer Decretorum doctorem atque Cauriensem Decanum vocat.

508. Quomodo autem cum hoc stare possit Bononiensis S. Clementis Hispanorum, quod audit, collegii persuasio, Ioannis huius Mellæ effigiei subscriptione confirmata, nec nisi è libris receptionum, ut credere par est, eò inducta: quod scilicet ibidem loci sodalis fuerit, anno MCDXXIV. receptus, doceri cupimus. Cui quidem rei quantumvis expeditæ bullæ dies, Idus nempe Ianuarii mensis MCDXXIII. anni, non resistat; & post absolutum procurationis munus, Româ discedens, Bononiam potuerit noster se conferre, atque istius tunc iam celeberrimi collegii togam induere (quòd recens nati Bartholomæani rudiora adhuc tempora, nec ingratis Didaci ipsius fundatoris admittere potuisse videntur, eo forsitan consilio capto, ut occasione illius in Italiam profectionis Mella quicquid novæ plantæ incremento & iuvamini esse posset, in Bononiensi illo, ad cuius exemplar Salmanticæ constructum fuerat Bartholomæanum, disceret): nihilominus nos hanc litteram iis, quorum res agitur, instruendam, & apud saniores harumce controversiarum iudices propugnandam relinquimus (1).

509. Mansisse tunc in Italia nostrum id forsitan confirmat, quòd ab eodem Martino V. Papa, qui MCDXXXI. obiit, Rotæ Romanæ iudex (*Auditorem* vocant) creatus sit. Immo & Bononiæ eum mansisse, aut postea fuisse, Barbatæ testimonio comprobatur: qui in cap. *Novit. De officio Ordinarii* ait, reverendum Cardinalem Aretinum Legatum Bononiensem constituisse *sibi Locum-tenentem famosissimum iuriconsultum Ioannem de Mella compatrem suum*. Neque diversum indicat Iacobi Piccolomini Cardinalis Papiensis elogium, dum

in *Commentariorum* lib. 2. quum eos Cardinales enumerat, qui Pauli II. electioni adfuere, cum magna nostri laude: *Ioannes (ait) tituli sanctæ Priscæ, Zamorensis civis & præsul. Huius prima iuventus ingressa urbem in extremum nunc senium perseverat, vir laboriosus, & iustitiæ minister intrepidus. Diversis quoque temporibus cunctos penè nostræ curiæ magistratûs solus administravit*. Atque item Ioannis hæc Gobellini, sive Æneæ Sylvii ipsius, *Commentariorum Pii II. Pontificis* lib. 1. ubi de creatione agit Cardinalium, cuius pars ille fuit. *Ioannem (ait) Episcopum Zamorensis natione Hispanum, scientiâ iuris excellentem, qui annis unodequadraginta in muneribus curiæ prudenter casteque fuerat obversatus*. Unde facillè colligimus, ab anno huius sæculi xxvi. curiæ districtum occupationibus absque intervallo vixisse. Legatum interim Eugenii IV. Basileam anno xxxiii. sæculi venisse Protonotarium Apostolicum ex *Historiæ Concilii Basileensis* sectione 10. cap. 24. constat, quam Augustinus Patricius Senensis Canonicus concinnavit, ac Philippi Labbei operâ in appendicem Concilii Basileensis tomo 13. Conciliorum editionis col. 1488. coniectam habemus: ex cuius etiam cap. 28. apparet eum in primis cum Tarentino Archiepiscopo in Basileensi Concilio ad bonam mentem redire parato, Eugenii iussu, dum Basileam accedere possent Cardinales ad munus hoc destinati, Pontificias vices habere debuisse.

510. Certè is hoc, quod iam diximus, Auditoris munere ornatus, ac publicis Ecclesiæ rebus nunquam non impensus, meruit tandem post Zamorensis sibi collatam Ecclesiam à Callisto III. Pontifice ad Cardinalium augendum numerum anno CDLVI. supra millesimum cum aliis assumi, Seguntini post biennium Episcopatus, Zamorensis loco, infulis ornatus. Romæ obiit, ad Sanctum Iacobum, Hispanorum nationis templum, sub hoc titulo terræ mandatus, quem ideo hic subiungimus, quòd in *Theatro Zamorensis Ecclesiæ* Ægidii Gundisalvi Avilæ corruptus legatur.

IOAN-

(1) Ad manum nobis sunt receptiones Collegiarum omnium Sancti Clementis, ex archetypo earundem libro ab anno MCCCLXXII. usque ad XXIX. Novembris MCDXVIII. quo die ad Collegium legitur *Guillelmus Petri Olivarius (alias Alvarus)*

de Catalonia, quin ulla eatenus *Ioannis* de quo agimus mentio existet. Ab anno autem MCDXVIII. ad XIV. Decembris MCDLIV. quo die *Petrus Colobor* cooptatus Collega fuit, liber is ellipticus est.

IOANNI DE MELA^a GENERE HISPANO
FAMILIA INGENVA CÆSARII AC PONTI-
FICII IVRIS CONSULTISSIMO. S. LAV-
RENTII IN DAMASO PRESBYTERO CARDINALI
SACRVM.
VIXIT ANNOS LXX. OBIIT XIII. OCTOBRIS
MCCCCLXVII.
PONTIFICATVS MAXIMI PAULI II. ANNO IV. (1)

^a Ita exculptra
legitur.

Scripta eius aliqua iuris commentaria Ro-
mæ asservantur, manu adhuc exarata,
scilicet:

511. *Portugallia leges quadraginta duæ,
seu constitutiones Portugallia Regis Ioan-
nis anno MCDXIX. xviii. Novembris pro-
mulgatæ in civitate Olissipone, & glossa-
ta per Ioannem de Mella Episcopum Zamorensem, sive de cognitionibus propriis Re-
galium sive Ecclesiasticorum tribunalium.* Ita
opus inscriptum exstat in Vaticana biblio-
theca ms. cod. 2617. pag. 19. Aliàs: *Al-
legationes factæ per Ioannem de Mella su-
per XLII. legibus factis per dominum Re-
gem Portugallia anno XXVII. vi Iulii
Romæ de mandato dominorum S. Martini
& Bononiensis Cardinalium.* Incipit: *Reve-
rendissimi patres ac domini præclarissimi &c.*
In Vaticano alio codice 2688 (2). Hoc au-
tem circa hunc annum sæculi vicesimum
septimum scriptum opus fuisse, antequam
honoribus, quos postea obtinuit, auctor
frueretur: nudum ita inscriptum huic co-
dici nomen eius persuadet: cuius quidem
exemplum fuerit per nos istud, quod prio-
re loco laudavimus, scriptum, cum Za-
morensis iam esset Episcopus; neque enim,
si leges illæ anno xxvii. promulgatæ sunt,
opponi tardiùs debuit *Allegationum*, seu
Glossarum scutum.

512. *Elucidarium.* Continetur hic li-
ber unà cum aliis cod. Vaticano ms. 4066.
cuius codicis hæc est nota, eorum quæ
intus habet, index. *Pantaleon contra hæ-
reses Græcorum. Germani Patriarchæ De*

*processione Spiritus sancti. Ioannis de Mel-
la Elucidarium.* Reperitur id fol. 67. cum
hoc initio: *Sæpiùs rogatus à condiscipulis
quasdam quæstiunculas enodare, importuni-
tati eorum non fuit facilitas obviare.* Sequi-
tur ruber titulus: *Incipit liber primus de
Ecclesiasticis rebus (dialogisticus). Magister
rogo, ut ad inquisita mihi ne pigriteris re-
spondere ad honorem Dei, & utilitatem Ec-
clesiæ.* Magister. *Equidem faciam, quan-
tum vires ipse dabit, nec me labor iste gra-
vabit.* Discip. *Oro, quòd nemo sciat quid
sit Deus, valdè absurdum videtur adorare
quod nesciamus ab ipso ergo exordium su-
mamus; & in primis dic mihi quid sit De-
us? &c.* Ita verò inscriptum fuisse librum
è prologo ipso constat, ubi ait tacere se
nomen, ne ob invidiam scriptum contemne-
retur, & titulum operis esse *Elucidarium*,
quia in eo obscuritas diversarum rerum elu-
cidatur. Tertii autem operis recordatur Cia-
conius in *De Vitis Pontificum & Cardi-
nalianum*, de his quos creavit Callistus ver-
ba faciens, laudati tamen à Piccolomi-
næo Cardinali, vulgò dicto Papiensi.

513. *Clericis nempe licitum non esse ur-
bes pestilenti lue infectatas deserere, ob iniun-
cti sacerdotii curam.*

514. Hunc nostrum inter Cardinales
doctrinâ illustres, & præcipuos illius ævi
iuriconsultos, Garimbertus *De Vitis Pon-
tificum scribens* collocat. Quamvis facie de-
formem, Cardinalatum non foedâsse, ad-
notat multiplex *Historia Pontificum* ante
paucos annos recoctus Scriptor. Huius au-

(1) Corruptè quidem apud Ægidium Davilam
Theatr. Zamor. pag. 407. & corruptiùs apud Mar-
chionem de Alventos *Hist. Coll. S. Barthol. Sal-
mant. Part. I. pag. 91.* sed neque apud Nostrum
hoc loco ad amullim descriptus. Nos ex Ephemer-
dibus nostris Romanis restitutum sistimus; atque ea-
dem linearum quibus constat œconomia.

IO. DE MELLA GENERE HISPANO FAMIL. INGENVA
CÆSARII AC PONTIFICII IVRIS CONSULTISS. S.
LAUR. IN DAMASO PBRO. CARD. ZAMOREN.
SACRUM

VIX. AN. LXX. OBIIT XIII. OCTOB. A SALVTE NRA.
MCCCCLXVII. PONT. MAX. PAULI II. AN. QUARTO.

Exstant ad utrumquè epigraphes latius stemmata Car-
dinalitio galero tecta; quorum arcam implent ter-
næ transversæ horizontales fasciæ, poneque eas in
recessu aquila rostro ad lævam converso, expansis alis
pedibusque; circum arcam autem limbis sive tænia
ostionis leonibus dextrorsum gradientibus totidemquè
stellis conspicua. Exstat quoque apud nos tumulus
perita artificis manu adumbratus.

(2) Hoc titulo nihil reperi in schedis meis Vatica-
nis. Apud Montfauconium tamen *Biblioth. Bibl. T. I.
pag. 106. col. 2.* inter codices Bibliothecæ Regis
Galliarum nu. 2687. & seqq. legitur: *Gravamina
allata Clero per Ioannem Regem Portugallia.* Et
continuo: *Ioannes de Mella contra easdem leges.*

tem germanum fratrem fuisse Alphonsum Mellam Franciscanum eò monere voluimus, quòd tum *Historiæ Ioannis II.* auctor ad annum XLII. cap. 36. tum Ioannes Mariana lib. 21. cap. 17. admonere, Fratricellorum sectæ Durangi Cantabriæ oppido suscitatore hunc fuisse: qui pœnæ metu unâ cum grege perditarum mulierum ad Mauros fugiens, Granatæ canis confixus miserè tandem obiit. Humanarum rerum varietatis, & eodem ventre natorum hominum in diversa tendentium dissimilitudinis exemplum iugi recordatione dignissimum.

515. Hunc qui secutus fuit, anno MCDLXVIII. decessit è vivis Romæ etiam, celeberrimus eius ætatis theologus & iuriconsultus IOANNES DE TURRECREMATA, ingentis, cum viveret & post obitum, famæ vir futurus, dum corda hominum literarum amor & sapientiæ studium infederit. Burgis, an Pinciæ, hoc est Vallisoleti, natus, & cuiusnam ordinis parentibus fuerit, in dubium vertitur. Nam Ferdinandus Pulgaris & Lucius Marinæus Siculus, ætate æquales, Burgis ortum; ac prior ille, cui credidit Ioannes de Cruce in *Chronico Dominicanorum* ab Antonio Senensi laudatus in sua *Bibliotheca eiusdem ordinis*, Iudæorum è genere ad Christianam fidem convertorum prognatum fuisse aiunt.

516. Ex adverso alii Vallisoletanum asserunt, Alvari Ferdinandi à Turrecremata decurionis filium, Petri Ferdinandi nepotem, Lupi Alphonfi, illius quem inter equites *de la Banda* dictos Alphonfus Rex Castellæ XI. cooptavit, pronepotem affirmant. Dominicani ante alios, Antonius Senensis^o, Ferdinandus Castellus^p, Ioannes Pontanus^a (non Xystus Senensis quem hi laudant), & cum his Balthassar Porreñus^r, Pulgaris obnituntur dicto, iniuriam sibi à propinquo Ioannis nostri factam hoc mendacio vindicare volentis. Quod non statim credent absque alio rei iudicio qui neque odio neque adulatione ducuntur. Planè quod non ullius dedecoris fuit Paulo & Alphonso Burgensibus, Francisco item Cauriensi, Episcopis, ab eodem Pulgare; Nicolao Lyrano, Raymundo Martini, ceterisque alijs ob eximias dotes & literarum studia laudatis: cur ingenio & more huius nostri temporis, quod quidem huius originis homines ab honoribus arcet, ætate illa (quod exemplis convincitur) non sic viles aut inhonestos, excipiemus & reputabimus?

517. A Turrecremata oppido oriundum fuisse alii affirmant, è quorum numero

Guido Pancirola lib. 3. cap. 37. *De claris legum interpretibus*, Petrus Alva in *Sole veritatis*, veritate 195. hisque antiquior Blondus decade 4. lib. 1. *Historiarum*, cognominis, ut credimus, argumento ducto. Certè Vallisoleti ad ordinem Prædicatorum fratrum receptus, literis hic primò grammaticis & philosophicis, in urbe autem Parisiorum deinde theologorum & iuriconsultorum studiis impensè operam dedit; nec ante quàm doctoris ornaretur insignibus ab ea discessit. At reverfus, opportunusque muneribus domi gerendis, cum in patria ad S. Pauli, tum in urbe Toletò ad S. Petri martyris cœnobium, sodalibus præfuit.

518. Hinc autem eum Romam declinandæ invidiæ, quæ inter domesticos plerumque accendi solet, se contulisse fama est: non ut Ioannis II. Regis legationem obiret, quod Marinæus credidit. Ille enim ad urbem prius accesserat, quum Ioannis eiusdem Regis (uti Pulgaris refert) iussu Oratoribus eius se comitem dedit.

519. Næ illi in ordinem fortasse redigendi sunt, qui Constantiensi Concilio interfuisse Turrecrematam affirmare non ventur. Neque eiusdem Pulgaris error ferendus est: cui si credimus, discisso iam Eugenio inter & Basileenses atque Felicem schismate, è Toletò Romam venit. Constantiæ namque urbis Concilium anno huius sæculi XVIII. dimissum fuit: quo anno tricesimum aut circiter ætatis agebat noster Ioannes; cum nec præesse iam duobus maximis ac præcipuis cœnobiis potuerit; nec Ioannis Regis, qui adhuc puer sub tutela erat Ferdinandi Infantis, legationem gerere, legatissime adherere. Et tamen Guido Pancirola testem huius in Concilio isto præsentis Turrecrematam ipsum adducit in *Comm. Decreti*, dist. 17. cap. 1. num. 14. quem nunc ad manum non habemus.

520. Basileam autem venit florente ibi adhuc Concilio, nondumque damnabili: quod ex actis in eo ab eodem constat, sacri Palatii Magister ab Eugenio iam creatus. Secessisse ramen cum Hispanis aliis creditur, quum eò res perducta est, ut Senatus ille patrum facultatem sibi exauctorandi Pontificis arrogasset. Ab eo enim in conventum Nurembergensem Germanicæ nationis fuit missus anno MCDXXXVIII. ut ex *Historia* eiusdem *Basileensis Concilii* constat Augustini Patricii superius adducta: nempe ex cap. eius 82. Cumque Florentiæ, quò evocatum fuerat è Basilea Concilium, adesset; ibique partes Latinæ adversus Græcam Ecclesiam, atque eius dogma-

• In *Biblioth. Dominicana.*

^o *Hist. Ord. Prædic.* cent. 1. lib. 3. cap. 42.

^r *Conventicia de Monarquias* lib. 1. c. 13. § 3.

^a *Elogios de los Cardenales de España.*

matum sectatores strenuè propugnâset: ab eodem Eugenio IV. die XVIII. Decembris anni MCDXXXIX. (malè alii MCDXXXV.) cùm fedecim aliis, in quibus Bessarion Græcus, Ioannes Carvaxalius, Alphonsus Borgia, qui postea Callistus III. Papa, Hispani, clarissimi numerantur viri, S. R. E. Cardinalis creatus fuit, post mensem utique à renuntiato Basileæ Felice Sabaudia olim Duce in Eugenio locum Pontifice.

521. Cùm verò Bituricis anno sequenti quadragesimo Carolus VII. Francorum Rex consilio super hac re capiendò Synodum coegisset: eò destinatus fuit ab Eugenio Ioannes Cardinalis (quò & pro Felice directus fuerat Ioannes Segoviensis iam antea dictus) & in causa obtinuit, Carolo adhærere se Eugenio partibus ex consilio patrum declarante. Meminit Augustinus Patricius in *Historiæ Basileensis Concilii* nuper laudatæ cap. 112. Quæ quidem legatio ad Gallum Regem ansam porrexisse quorundam errori suspicamur, qui reversum aliquando in Castellam Pontificis Legatum Turrecrematam, nullo veteris historiæ suffragio muniti asseruere.

522. Destinatum quoque eum cum aliis pro sedando inter Gallia atque Angliæ Reges bello constat ex Eugenio Papæ epistola apud Raynaldum tomo 18. *Annal.* anno MCDXXXIX. num. 39. Infixus tamen vel absentis amor & existimatio ad eò erat Ioanni Castellæ: ut à Ferdinando Go-

mezio de Civitate regali eiusdem medico in quadam epistola ad Gomezium Benavidium directâ, nonnisi ex vero scriptum fuisse videatur, contulisse Regem Gutierio Toletano Hispalensis Ecclesiæ Pontificium, quo morem aliis gereret, non autem ex animi sui sententia: *Quod quidem* (ait^s) *Ioanni Turrecrematæ Dominicano libentiùs dedisset: cuius quidem sapientia & religio plusquam aliorum nobilitas honore isto dignior est.* Obtinuit utique inter nos Mindoniensis & Auriensis Ecclesiarum infulas, cum Abbatibus Pinciana, & Burgensi Fonceana; Romæ autem titulos Episcopatum Albanensis, Nicolai V. Sabinensisque, Pii II. tempore; atque in eadem urbe ædificatis ad sanctæ Mariæ supra Minervam Dominicanorum ædis maximæ impluvio, & in templo ipso eiusdem Deiparæ Virginis ab angelò Annuntiata capellâ, legatum ei reliquit à sodalibus pii collegii ab eodem creati administrandum, cuius fructus maritandis Romanis virginibus quotannis infumerentur. Atque hoc pium opus ad eò semper usque nunc ab eo tempore increvit, ut Annuntiationis festo die Summus ipse Pontifex cum Cardinalium collegio in hoc sese templum conferens dotum chirographa trecentis non minus aut quadringentis manu propria distribuere soleat.

523. Romæ decessit octogenarius, iacetque in capella iam antè dicta sub hoc epitaphio:

F. IOANNI HISPANO VALLISOLETANO
EX VETERI PVRA NOBILIQVE FAMILIA
DE TVRRECREMATA
ORDINIS PRÆDICATORVM.
S. R. E. CARDINALI EPISCOPO SABINENSI
PIETATE AC DOCTRINA CLARISSIMO
MYLTIS LEGATIONIBVS EGREGIE FVNCTO
BEATÆ VIRGINIS ANNUNTIATÆ
SODALITAS
AVCTORI SVO POSVIT
OBIIT ROMÆ VI. KAL. OCTOBRIS
AN. DOMINI MCCCCLXVIII.
ÆTATIS VERO SVÆ LXXX. (1)

524. A Flavio Blondo illius ævi famigerato Scriptore, dum de creatione agit, quâ Ioannes declaratus fuit Cardinalis, *Theologus insignis* audit lib. 1. decadis 4. *Historiarum*; à Græco rerum Florentini

Concilii Scriptore *Philosophus Latinorum & dialecticæ peritissimus.* Ab eodem Blondo, Nicolao Perotto, Io. Antonio Campano, & Bessarione Cardinali Nicæno amatus & magni habitus. Iacobus item Amannatus

(1) Concordat cum Ephemeridum nostrarum Romanarum exemplo; cui tamen *Turrecrematarum* item-

Carma superimponitur: turris nimirum ardens quam ambit limbus octonis lilii floribus distinctus.

* In Latinum conversus ex Hispano.

Cardinalis, vocatus Papiensis, vir eloquens, & *Commentariorum de sua ætatis rebus*, necnon & summi pretii epistolarum auctor, dum Cardinales enumerat qui Paulum II. elegerunt, *Commentariorum* lib. 2. post laudatum cum aliis Ioannem Carvaxalium, virum gestis clarissimum: *Ab eadem natione* (inquit) *Ioannes Turrecremata Sabinorum Episcopus. Huius umbratilis gloria precedentium non cessit laboribus, primas inter theologos sui temporis tenens, propter auctoritatem Sedis apud Gallos defensam: quamquam ex Prædicatorum esset ordine, nullaque adhuc dignitate insignis, ad Cardinalatum Eugenio sedente vocatus est. Scripsit Commentarios divinarum rerum complures, utiles illos & magni in Ecclesia æstimatos. Elogia tanti viri vide sis* (ut ab antiquis discedamus Pulgari & Marinæo) apud Alphonsum Ciaconium in *Vita Eugenii IV.* Ferdinandum Ughellum *Italiae sacræ* auctorem in *Episcopis Sabinensibus*, Balthasarem Porreñum in *elogiis Cardinalium Hispanorum* ineditis; & in epistola cuiusdam Ioannis de Turrecremata, nostro cognominis, quæ Salmantinæ editioni *Summæ illius Ecclesiasticæ* anni MDLX. præponitur. Sed iam ad enarranda eius opera transcendendum est. Scripsit nempe

525. *In Gratiani Decretum Commentarios*, quinque partibus. Quarum I. est in primam *Decretorum*, sive *Distinctiones*. II. in *Causarum* primum volumen. III. in secundum. IV. in tractatum *De consecratione*. V. in tractatum *De pœnitentia*. Quatuor tamen voluminibus integrum opus comprehendit Veneta editio Hieronymi Schoti MDLXXVIII. in folio, quam præcessisse dicitur alia Lugdunensis Ioannis Boerii. Manuscriptam vidimus in Barberina bibliotheca Romæ *Compilationem novam Decreti, Turrim auream Decretorum nominatam: compilatam à rever. P. Ioanne de Turrecremata, & Nicolao V. Pontifici dicatam*. Incipit operis nuncupatoria: *Cupienti mihi opus quod auxiliante Deo inchoavimus in quinque libros, iuxta quinque libros Decretalium &c.* Finitur autem sic: *Finitum est opus Romæ x. Ianuarii MCDLI.*

526. *Summam Ecclesiasticam*. Hoc est contra Ecclesiæ & primatûs Petri adversarios, quatuor partibus. In quarum prima agit *De universa Ecclesia*. In secunda *De Ecclesia Romana & Pontificis primatu*. In tertia *De universalibus Conciliis*. In quar-

(1) Exstat in eius Bibliothecæ catalogo MSS. pag. 197. *Lit. I.* atque eodem omnino titulo; Edita longe ante, nimirum anno 1489. Romæ Fol. apud Eucharium Silber alias Franck Alemanum apud Maittaireum *T. I. pag. 211.*

ra *De schismaticis & hæreticis*, Nicolao V. Papæ dicatam. Hæc prostat Salmanticæ edita apud Ioannem Mariam Terranovam MDLX. in folio; & Venetiis apud Michaellem Tramezinum anno MDLXI. in 4.º In bibliotheca Olivariensi erat tractatus *De potestate Papæ & Imperatoris* ms. in folio, quem haud diversum à *Summa* existimamus (1); cum in hac de potestate etiam Imperatoris agatur lib. 2. cap. 94. 95. & sequentibus. Exstat in Vaticanis codicibus 2577. 2578. & 2701.

527. *De aqua benedicta, eiusque virtute & efficacia*. Romæ apud Antonium Bladum MDLIX. aliàs MDXLVII. Quem librum ei tributum scio à Trithemio, Possentino, Ant. Senensi, & aliis. Hunc tamen Alphonfus Castrensis, cum *Adversus hæreses* scriberet, reperire se non potuisse quæsitum ait, forsan adhuc ineditum.

528. *Meditationes de vita Christi*. Has Coloniae edi curavit Franciscus Swertius cum Vita eiusdem Turrecrematæ, & precibus selectis quibusdam MDCVII. in 12.º apud Bern. Gualterium, ut in mentione dicti Swertii monet Valerius Andreas in *Bibliotheca Belgica*.

529. *Commentaria in Regulam S. Benedicti*, quæ unà cum Smaragdi in eandem commentariis Coloniae prodierunt ex officina Gervini Galeni anno MDLXXV. in folio. Hæc direxit Auctor ad Arsenium monachum cœnobii S. Benedicti, quod ipse (Trithemius ait) in commendis habebat, Florentiæ, ut credimus, *opus magnum & non abiiciendum*, appellans.

530. *Expositionem brevem & utilem super Psalmos*, ad Pium II. Pont. Max. Prodiit hæc primum, ut credere par est, Romæ apud Franciscum Lupum Gallum die XXI. Februarii MCDLXXVI. quam editionem vidimus Caietæ in bibliotheca Dominicanorum; item in Burgo (locum ignoramus) MCDLXXX. in fol. quæ est inter libros Sapientiæ Romanæ. Duo alia exemplaria penes se habere absque ulla loci nota, eaque in ipsis typographiæ incunabulis edita, Labbeus monet *De Scriptoribus Ecclesiasticis*. Item prodiit Casar-Augustæ MCDLXXXII. in folio, Venetiis apud Lazarum de Soardis MDXIII. in 8.º & apud Stephanum de Sabio MDXXIV. (2) in 8.º *Desumpta nempe* (ut auctor ait) *ex Hieronymo, Augustino, Remigio & Cassiodoro.*

Quæ-

(2) Binas præterea huius operis editiones, eaque fatis antiquas indicat Maittaireus *Moguntinam* scilicet Petri Schoefferi fol. 1478. *T. I. pag. 131.*; & alteram absque Loci notatione, sed anno 1482. per Ioannem Fabri Lingonensem pag. 163. quæ forsan Tau-

531. *Quaestiones spirituales super Evangelia totius anni, tam de Tempore quam de Sanctis.* Aliquando editæ hæc sunt absque loci mentione Brixiae anno MCDXCVIII. in 4.º quam editionem habet Ecclesia Hispanensis inter Colonæos libros. Deinde verò Lugduni MDIX. in 8.º apud Stephanum Gueynardum; & adhuc prius ibidem MD. in 8.º & Parisiis MDX. apud Ioannem Barbier. In prologo auctor ait se has scripsisse Cardinalium Collegio dicatas, ut dum epularentur recitari sibi eas iuberent. Parisiensem hanc editionem recognovit Guilielmus Totanus Dominicanus, ille, cui falsò adscribi solet propter similem curam etiam in eo insuntam Alphonsi Spinæ *Fortalium Fidei*, uti loquentes de hoc monuimus. In codice Vaticano ms. 975. servantur cum titulo *Collationum pro dominis Cardinalibus pro colloctionibus post mensam*; & hoc initio: *Sacro & colendissimo &c.* quod idem initium habent *Quaestiones*. Trithemio teste diversum opus est (1)

532. *Sermones de Tempore ac de Sanctis:* quos à præcedenti, præter ipsum Trithemium, Possévinus & alii distinguunt.

533. *Contra principales errores perfidi Mahometi.* Editio princeps fortè illa est, quam in bibliotheca Sapientiae Romanae vidimus absque loci nota. Prodiit etiam Romæ apud Guilielmum Faciotum MDCVI. in 8.º Ms. extat liber in Vaticana bibliotheca codic. 1043. & 974. cum hac inscriptione: *Tractatus contra principales errores Mahometi, propter Dietam Principum proximè celebrandam, ad Pium II. Incipit: Post humilem recommendationem.* Hæc Dieta, sive conventus, fuit Mantuæ à Pio II. indictus, ut Christianorum Principum communibus consiliis & copiis immanissimo Turcarum tyranno bellum inferretur. Reque ipse sese eò contulit Pius; principes verò aut Legati eorum rari, discessumque suadentibus, utpote in re iam desperata, aliis Cardinalibus, & in Romam reditum: *Fuerunt tamen* (Gobellinus ait in *Commentariorum Pii II.* libri 3. initio) *Cardinales melioris consilii, qui perseverantiam suadebant, ut Bejjarion Nicænus, & Ioannes S. Xysti, Græcus alter, Hispanus alter.* Quibus verbis designari Turrecrematam *Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

Taurinensis fuerit. Vid. in *Not. ad h. l.* Postquam hæc scripseram, memini peues me esse principem huius *Psalterii Expositionis* editionem Romanam MCCCCLXX. apud Udaticum Gallum de Bienna 4. in cuius fine legitur: *Reverendissimi Cardinalis Sancti Sixti Expositionis brevis & utilis super toto psalterio: Romæ impressa die quarta mensis Octobris per honorabilem virum magistrum Udaticum Gallum de Bienna Anno Domini Millefimo qua-*

nemo non videt: quemadmodum & cum lib. 3. accersitos eisdem Nicænum, & Ioannem S. Xysti Cardinales, ad colloquium privatè ab eodem Pontifice cum Florentinis Legatis habitum.

534. *Tractatum De veritate conceptionis beatissimæ Virginis, pro facienda relatione coram Patribus Concilii Basileæ anno Domini MCDXXXVII. mensè Iulio, de mandato Sedis Apostolicæ Legatorum eidem sacro Concilio præsentium.* Romæ prodiit primùm ex officina Antonii Bladi Asulani MDXLVII. in 4.º Recognitus quidem, & nova capitum divisione clarior redditus, Alberti Duimii de Catharo ord. Prædicat. in Sapientia Romana sacrae Scripturæ interpretis operâ: iubente Bartholomæo Spina, sacri Palatii Apostolici Magistro, & sumtus præstante illustrissimo domino D. Ioanne de Toletto Cardinali, eiusdem ordinis Prædicatorum, cum in Concilio Tridentino proposita esset hæc res à defensoribus alterius partis. Ita enim præfert integra libri inscriptio, quam dedimus pro huius operis atque eius editionis historia. Apud Ciaconium per errorem editum fuit: *De conceptione Domini: fortè, matris Domini.*

535. Quam quidem relationem seu tractatum exhibiturus iam Concilio, quo minus id facere posset, impeditus fuit schismatis illius causâ, quæ per eos dies ortum habere cœpit: quum Legati Eugenii Papæ recedere inde, & cum eis Ioannes noster, in mandatis habuere: quod ipse ait in commentario ad caput *Firmissimè. De consecratione.* dist. 4. n. 11. Eandem sibi impositam fuisse à Concilio curam repetit ad cap. *Pronuntiandum.* dist. 3. Et tamen à Petro Alva Franciscano (qui in defendendo Immaculatæ Conceptionis beatissimæ Virginis articulo modum tenere netcivit) maiorem huius operis partem non Turrecrematæ, sed Bartholomæi Spinæ, aut magis Alberti Duimii esse, multipliciter in *Sole veritatis* contenditur, prolixiorem quam res ac præscriptum sibi refendi, (*referendi*) non disputandi genus petebat, tempusque permisisse videtur, commentarium causante; cum sanè non minoris esse molis deberet opus, quo maiori adhuc Tur-

Oo re-

dringentesimo septuagesimo. Fuit etiam in Bibliotheca Ducis olim de la Valliere n. 190. Guilielmus Franciscus de Bure Junior, *Bibliographie Instructive volum. De Theologie num 141. p. 139.* falso existimavit principem huius Expositionis editionem esse Moguntinam Petri Schoyffer MCCCCLXXIV.

(1) Extat in Bibliotheca Escorialensi *Lit. h. Plut. II. n. 12. (T. II. p. 84.)*

Veritate
195.

recremata isti Ioannis Segoviensis *Allegationum & Avisaumentorum* operi iam patribus exhibito, ex munere sibi imposito respondere debuit.

536. Et quidem potuit statim ab edito Patrum anni MCDXXXV. Iunio mense publicato, expediri negotium colligendi ex omnibus bibliothecis & archivis monumenta omnia, quæ de hac quæstione concepta reperirentur; & ex his omnibus, thesauroque suæ memoriæ, & proprio studio potuit etiam Ioannes Cardinalis colligere auctorum testimonia in hoc libro exstantia, quæ tantum cogitabat exhibere sacro Concilio; postmodumque auditis Ioannis de Montenigro cuius primæ in hac re partes fuere allegationibus, hæc secutis Ioannis Segoviensis aliis præcedentium *Allegationum* refutatoriis, ampliare opus suum, & ex breviori iustum & integrum reddere, ne tertius iam disputator in arenam descendens, aridior & imbecillior decessoribus suis appareret: quod esset veluti causam adversariis tradere. Et hoc sanè argumento validissimè quætiuntur & corruunt omnia quæ pro abiudicando Turrecremata libro isto pervicaciter enixeque Petrus Alva, & si qui ante eum alii, contenderunt. Quorum cogitata expendenda iis relinquimus, qui non ullo præiudicio, sed veritatis amore ducti, in hunc locum inciderint.

537. *Flores sententiarum D. Thomæ Aquinatis de auctoritate summi Pontificis, collectos in eodem Concilio Basileensi anno MCDXXXVII. iussu Iuliani Cardinalis.* Hanc materiam LXXIII. quæstionibus explicuit, dedicavitque eidem Cardinali. Incipit: *Mandatis, reverendissime pater, & domine præstantissime Iuliane, dignissime presbyter Cardinalis &c.* Editus fuit liber cum aliis argumenti eiusdem à Remigio Florentino Dominicano Venetiis anno MDLXII. Manuscriptusque codex asservatur Romæ in Vaticana cod. 4117. & Patavii in bibliotheca S. Ioannis in Viridario Canonorum Lateranensium, Thomafino teste in *Bibliotheca Patavina manuscriptorum*. Iulianus iste est Cardinalis Cæsarinus, S. Angeli dictus, Basileensis Concilii coactor & præses, qui tandem in Polonia infeliciter obiit à Turcarum copiis occisus. Item

538. *De eadem Pontificis & generalis Concilii auctoritate, ad Basileensem Oratorem* (ut præfert) *responsionem*: quam Venetiis edidit MDLXIII. in 4.º Ioannes Ziletus operâ Camilli Campegi Theologi Parisien-

sis, & Labbeus in Conciliorum Parisinam editionem suam volum. 13. col. 1661. coniecit (1).

539. *Super decreto unionis Græcorum in Concilio Florentino edito apparatus.* Editum Venetiis cum decreto ipso Eugenii anno MDLXI. in 4.º una cum *Summa Ecclesiast.* ms. Patavii in bibliotheca Benedicti Silvatici, teste Thomafino; & in Vaticana biblioth. cod. 4165. Exstant quidem in actis eiusdem Concilii, quæ per dialogum inter se & Ludovicum de Ponte Romanum Andreas Sanctacrucius, & ipse Romanus, concinnavit; legunturque in Conciliorum editionibus, & in postrema Parisiensi volum. 13. quædam Ioannis Turrecremata facta ad Concilium verba de consecratione in azymo seu in fermentato, & de forma ipsius consecrationis. Sed is, quode agimus, *Apparatus ad decretum Eugenii Papæ, seu diffinitionem, quæ incipit: Latentur celi &c.* factus videtur: quo ea omnia, in quibus convenerunt Græci cum Latinis, continentur. Planè ob defensam in Concilio isto Florentino Apostolicæ Sedis auctoritatem adeptus fuisse Ioannes dicitur *universalis protectoris Fidei* titulum: quod Ferdinandus Ughellus in suæ *Italiae sacræ Sabinensibus Episcopis* refert. Alii, ut Antonius Senensis ^v, quemadmodum & Ioannes Lopez Monopolitanus Episcopus ^z meritum ab eo hunc honorem aiunt Pii II. tempore iam Cardinali. In antiquis nos nihil de hoc legimus; nisi in iis Vincen- tium Bandellum computemus, quem auctorem rei Senensis laudat.

540. *De salute animæ.* Incipit: *Docet nos Divina Scriptura*, Ioanne Trithemio, Alphonso Venero, Marieta, Bellarmino, Possentino, Antonio Senensi testibus, quorum nullus de editione loquitur.

541. *Traclatum de corpore Christi adversus Bohemos.* Cuius Antonius idem Senensis, Alphonfus Ciaconius, Possentinus, Bellarminus, & alii, meminere.

542. *Revelationes S. Birgittæ ex commissione Sedis Apostolicæ recognovit, & apologiam apposuit. Expositionem Regule S. Birgittæ* (nisi de alio loquatur opere) Antonius appellat Senensis, ex testimonio Hieronymi Almonazir Complutensis collegii Dominicanorum studiorum præfecti, referens asservari hanc in collegio eorundem Pinciano. Nos autem nihil aliud indicatum ab eo credimus, nisi *apologiam* prædictam: quæ cum iisdem *revelationibus*, & ad eas Gonsalvi Duranti Notis, cum Romæ tum Colonia anno MDCXXVIII. typis edita fuit.

Tra-
eum Quentel, Fol. Maitairius *Ann. Typogr. T. I. pag. 154.*

* Col. 1141. & 1153.

* Col. 1165.

^v In *Biblioth. ord. Prædic.*
^z *Par. 5. Hist. ord. S. Domin. lib. 1. cap. 19.*

(1) Edita pridem fuerat Coloniae 1480. apud Henri-

543. *Tractatum, in quo ponuntur impugnationes quarumdam propositionum, quas magister in Theologia Alphonsus de Madrigal posuit & asseruit in disputatione publica in Romana curia xvi. die Junii anno MCDXLII. Exstat in bibliotheca Vaticana ms. cod. 5606. De quo iam diximus in Alphonso Tostato.*

544. *Symbolum veritatum Fidei Romane Ecclesie pro informatione Manichæorum ms. inter vaticanos libros manu exaratos cod. 974. Miserat nimirum Bosnæ Rex ad Papam viros sui regni tres Manichæorum errore obcæcatos, ut Romæ catechizarentur. Incipit: Beatissime pater. Et in fine notatur factum Romæ in Ecclesia S. Petri die ix. Maii anno MCDLXI. Historiam narrat Ciaconius in Vita Eugenii IV. & hoc eius Cardinali.*

545. *Contemplationes, quæ scriptæ dicuntur Romæ in monasterio Prædicatorum de Minerva. Ms. codice Vaticano 973. inter manu exaratos.*

546. *Præter iam dicta opera, pluribus aliis publicam Ecclesie rem iuvâsse credendus omnino est; cum in Vaticana bibliotheca hæc ælia opuscula exstant nondum edita:*

547. *Libellus velociter compositus & editus contra certos hæreticos noviter impugnantes paupertatem Christi, & suorum Apostolorum. Cod. ms. 974. fol. 55 (1).*

548. *Libellus quidam pro defensione Romani Imperii. Ibidem fol. 65.*

549. *Libellus de nuptiis spiritualibus. Ibidem fol. 68.*

550. *Tractatus contra Concilium Basileense. Incipit: Notâstis, teneo, superiori die pro vestra sapientia & humanitate, reverendissimi patres, sanctissimam & religiosam intentionem sanctissimi Domini nostri &c. In fine: Explicit oratio facta per Mag. Ioann. de Turrecremata sacri & Apostolici Palatii Magistrum anno Incarn. MCDXXXIX. Qui iusto quidem volumine visitur inter eosdem libros Vaticanos mss. cod. 2579.*

De eodem Concilio Basileensi aliqua eius sunt in cod. 4136.

551. In codice 5606. ubi est censura in Tostati propositiones, leguntur & ista:

Tractatus de decreto irritante, factus in Concilio Basileensi in responsione ad hoc quæsitum: An in omni lege licita, ad obviandum abusibus curiæ Romanæ multiplicibus possit per generale Concilium simpliciter & indistinctè poni decretum irritans summis Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.

(1) Exstat in Bibliotheca Cathedralis Metensis in Lotharingia teste Montfauconio *Biblioth. Bibl. T. II.*

Pontificibus: in quo respondet negativè.

552. *Quæstio quædam facta per reverendiss. D. Cardinalem S. Xysti, dum erat Magister sacri Palatii, coram Eugenio Papa IV. ac reverendiss. dominis Cardinalibus, & prælatis curiæ Romanæ. Incipit: Notâstis, teneo, superiore die &c. scilicet circa propositionem factam in Basileensi Concilio, quod veritas de potestate Concilii generalis universalem Ecclesiam repræsentatis, supra Papam & quemlibet alterum, declarata per Constantiense & Basileense generalia Concilia est veritas Fidei catholice. In fine notatur factam fuisse hanc quæstionem sive orationem anno MCDXXXIX. Sed vereor ne idem hoc sit opus cum paulò antè laudato Contra Concilium Basileense, in duobus codicibus Vaticanis repetitum; cum libri initium in utroque conveniat.*

553. *Responsio in blasphemam & sacrilegam invecivoam ad sanctissimum canonem iustissimæ condemnationis damnatissimæ congregationis Basileensium. Incipit: Dissimulare non possumus. In fine advertitur factam eam fuisse per Turrecrematam Card. S. Xysti, dum esset in Bituricis apud illustrissimum Regem Franciæ orator Eugenii Papæ.*

554. *Responsiones quædam breves triginta octo articulorum, qui dicuntur esse Hussitarum, qui sunt in regno Bohemiæ, factæ per eximium virum Mag. Fr. Ioann. de Turrecremata, qui postmodum fuerat Cardin. S. Xysti. Incipiunt: Primus articulus. Et in fine: Expliciunt reprobationes xxxviii. articulorum Bohemorum, qui sunt in Moldavia (an in Moravia?), ita perfunctoriè & celeriter factæ ad mandatum Sanctiss. domini nostri Eugenii Papæ IV. Florentiæ anno Domini MCDXLII. die xxviii. Iulii per studium domini Cardin. S. Xysti.*

555. *Collecta per Dom. Cardin. S. Xysti tempore sanctiss. Dom. Papæ Eugenii IV. super petitione domini Regis Franciæ, ut aliud tertium celebraretur generale Concilium. Incipit: Quod autem convenientissimum esset.*

556. *Tractatus factus contra arvisamentum quoddam Basileensium, quod non liceat appellare à Concilio ad Papam. Incipit: Circa hoc arvisamentum. Qui factus fuit in eodem Concilio Basileensi, ut patet ex his ad finem: Explicit votum Mag. Ioann. de Turrecremata in materia appellationum in deputatione reformatorii ix. Martii anno Domini MCDXXXVI.*

557. *Votum aliud Eiusdem super arvisamento, quod Papa debeat iurare servare*

Oo 2

re

pag. 1382. col. 2. sub num. 282.

re decreta de Conciliis generalibus continuandis, & electionibus confirmandis; aliàs cadat à iure Papatûs. Incipit: *Circa arvisamentum*. Respondetque non licere Papam ad id ligari per Concilium. Factum est in eadem deputatione reformatorii.

558. *Repetitiones quædam* eiusdem Cardinalis cùm esset in minoribus constitutus Basileæ super quibusdam propositionibus Augustini de Roma. Incipit: *Reverendissimi reverendique patres*. In fine: *Explicit votum Mag. Joann. de Turrecremata Apost. Palatii Mag. relatum coram iudice Fidei, & aliorum reverendissimorum reverendorumque patrum, & eximiorum utriusque iuris DD. multitudine copiosa: in domo fratrum Minorum, ita compilatum, & in scriptum redactum ad mandatum inelytæ nationis Italiæ anno Domini MCDXXXV. in mense Julio.*

559. *Propositio* eiusdem cùm esset orator ad Dietam Moguntinam ex parte S. D. N. Eugenii super iustitia translationis Concilii de Basilea in Ferrariam, & tandem de Ferraria in Florentiam. De congressu isto Moguntino agit Odericus Raynaldus tomo 18. *Annal. Ecclesiast.* anno MCDXXXIX. num. 19.

560. *Tractatus* quidam contra Madianitas & Ismaelitas, adversarios & detractores illorum, qui de populo Israelitico originem traxerunt. Incipit: *Turris fortitudinis à facie inimici*. Invehitur contra eos malos Christianos & perversos homines (ut ille ait), qui omni Dei timore postposito, malitiæ spiritu inflati, fideles Christi de populo Israelitico descendentes, quantumcumque fide, virtute, ac donis divinæ gratiæ resplendeant, odio mortali, iniuriis, opprobriis damnisque molestant & persequuntur. Occasionem huic scripto datam refert, dicens quòd libellos infamatorios sub nomine processuum ad varias orbis partes demandatos viderit; & præcipuè processum legerit per quendam Spoleti (s. Toleti) factum per quosdam impios homines domino & Regi suo naturali rebelles, qui capita factioinum, & iniquitatum Toleti commissarum fuere: quem scilicet domino nostro Nicolao Papæ V. per

quendam eorum collegam cum certis literis ad curiam Romanam demandaretur. Qui processus à nobis diligenter lectus & examinatus visus est nobis ex multiplici capite impius, & iniquus, ac plurimum scandalosus, ac multis erroribus plenus, &c. In fine ait, finitum esse Romæ anno MCDL. tempore Iubilæi.

561. Hoc ipsum est magnum opus *Contra statuta aliquot Ecclesiarum*, quibus arcentur ab earum collegiis qui ex stirpe Iudaica descendunt. Quod quidem *Contra Ismaelitas nostri temporis* inscriptum Antonius ait Senensis servari manu exaratum in collegio Prædicatorum Pinciano: optimo iure admonens non ab argumento propugnato isto colligi debere nostrum Joannem ex eadem stirpe fuisse ortum. Planè de huiusmodi legibus plures doctissimi, iidemque nobilissimo & puro sanguine viri, similiter censuere.

562. Sed neque nostri omnia hæcenus inedita codex hic continet. Nam ut index ms. librorum præsert, quem totum legimus, codices tamen omnes in eo notatos manibus contrectare haud potuimus: codices 1130. 2267. & sequentes, usque ad 2273. & codex 2566. sequentesque, usque ad 2580 Turrecrematæ operam dicta, vel alia continent. Codex 1043. fol. 265. *Quæstiones de præceptis iuris naturalis*. Codex 4223. fol. 166. *Super Tractatum de pœnitentia*: de quo monet etiam Ciaconius; qui & *De pœnitentia* addidit. Sed hæc partes sunt *postille decretorum*.

563. *De Deo & angelis quæstiones* sunt cum tractatu *De aqua benedicta* in bibliotheca SS. Joannis & Pauli Venetiis, Thomafino & Spizelio testibus.

564. Falsum ne quid dissimulemus, venditari existimamus nobis in titulo quodam libri bibliothecæ Olivariensis, qui *Torquemadæ lecturarum super institutiones Iustiniani* conceptus est in eius indice seu catalogo (1).

565. Hoc ipso anno, Turrecrematæ fatali, vitâ functus est ALPHONSUS DE OROPESA Hieronymianus, Guadalupensis domus, à patria sic appellatus: de quo mul-

ra

(1) Præter memorata Joannis Turrecrematæ opera habetur in Bibliotheca Escorialensi *Lit. Q. Plut. II. sub n. 9.* (T. I. p. 19.) *Epistola Burgis Basileam ad Concilium proficiscentis ad Fratres consolatoria*; atque eiusdem cum titulo: *Castellæ Regis Oratoris*, alia ad Joannem II. Castellæ Regem qua Ipsi significat incolumem se Basileam pervenisse; ac de nonnullis ad Concilium pertinentibus certiore eum reddit. Videtur autographa. In Regis Galliarum: *Sermo habitus in Concilio Basileensi Dominica secunda Adventus anno MCDXXXII.*

Part. III. pag. 131. cod. 1499. Item: *Expositio Cantici Cantorum*. Part. III. pag. 137. col. 1. cod. 1506. Item apud Edm. Martene, & Urs. Durand. T. IV. *Thef. nov. Anecd.* pag. 595. : *Constitutiones Ecclesiæ Barcinonensis editæ per Joannem Cardinalem Sabinesem Legatum*. Quetifus & Echardus videntur horum non meminisse. Titulus autem apocryphus: *Torquemadæ Lecturæ super Instituta Iustiniani*, legitur in Bibliothecæ Comitum olim Ducis Olivariensis *Lit. T. MS. pag. 239.*

ta Iosephus Seguntinus in historia huius ordinis lib. 3. cap. 17. 18. & sequentibus. Præfectus fuit sodalium Talaveræ, atque inde in Bartholomæano Lupianensi cœnobio, hoc est totius ordinis generalis minister, creatus anno MCDLVII. & famâ clarus habendarum concionum Evangelicarum artifex. Christianæ autem puritatis & unitatis zelo ardens, quam frequentes ex Iudaismo converforum apostasiæ turbabant, indignantibus Christianis veteribus adversus noviter ad Ecclesiæ gremium receptos, quorum omnium sive simulationem sive inconstantiam parem credebant: auctor Henrico Regi IV. fuisse dicitur imponendi hoc munus regnorum prælati, ut unusquisque in sua diœcesi in huiusmodi gentis vivendi morem inquireret, granumque à palea secernere, ut æquum fuit, satageret: quod Oropesa ipse Alphonsi Carrilli antistitis mandato fecisse Toleti dicitur. Hac occasione scripsit librum huius tituli:

566. *Lumen ad revelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Israel*, qui mansit ineditus, vixque è domesticis bibliothecis

hactenus erupit: quod Seguntinus ait lib. 3. cap. 18. Cuius libri hæc intentio est, ut eos reprehendat, qui non ex præcepto caritatis converfos amant, neque fraternè cum eis agunt; censetque tam his, quàm veteribus Christianis cum obstinatis Hebræis consuetudinem prohiberi, hisque ultimis honorum participationem denegari oportere (1). In hoc eodem codice ms. existant

567. *Sermo quintæ feriæ maioris hebdomadæ. Vita S. Ioannis Chrysostomi.*

568. *Epistola satis proluxa ad Hieronymianos sodales Aragoniæ regnorum*: quâ eos adhortatur ne derelinquant cœnobia sua propter declinandas ibi ortas dissensiones inter Ioannem (Navarræ) Regem & Carolum eius filium.

569. *Sermones docti admodum in quatuor capitulis generalibus annorum MCDLIX. MCDLXII. MCDLXV. ac MCDLXVIII. habiti*, cum ipse his singulis annis crearetur Generalis præfectus. Sub cuius duodennalis præfecturæ finem, xxviii. die Octobris anni MCDLXVIII. diem vidit extremum (2).

CA-

(1) Habetur in Bibliotheca Collegii Sancti Bartholomæi Salmanticensis hoc titulo: *De unitate Fidei, & de concordia & pacifica æqualitate Fidelium. Ad Alfonso Carrillum Archiepiscopum Toletanum.* Apud March. de Alvêtos *Hist. Coll. S. Barth. Salm. T. III. pag. 309.*

(2) ADDENDI AB ANNO MCDLX. AC DEINCEPS, AD ANNUM CIRCITER MCDLXX.

AC PRIMUM omnium huc refero *Gabrielem de Casalfagès* Catalanum Barcinonensem, alterum è triumviris ex Ordine Prædicatorum, qui ad annum MCDLXIII. electi fuere ut Romæ coram Papa Pio II. cum totidem Franciscanis fratribus disputarent super celebri, quæ tunc agitabatur, quæstione: *Utrum sanguis Christi effusus in cruce permanserit Personæ Verbi adunatus: ut Corpus eius in sepulcro eidem Personæ hypostaticè coniunctum permansit*; cuius ac duorum in disputatione Collegarum *Iacobi de Brixia, & Vercellini de Vercellis*, tractatus *De Sanguine Christi* editus à Quetiso & Echardo dicitur *T. I. pagg. 822. & 824. col. 2.* unius autem Gabriëlis tractatus: *Adversus hæreses sui temporis. Praxis procedendi in causis Fidei... Summ. S. Thomæ in compendium reducta* apud eisdem Bibliographos *T. I. pag. 825. col. 2.* Item *Anonymum Hispanum* memoratu dignissimum, cuius in Regiæ Bibliothecæ Matritensis membranaceo formâ folii codice extat: *Epistola directâ ad inchoytm & magnificum Virum Dominum Petrum Fernandi de Velasco Comitem de Haro & Dominum antiquæ Domus de Salas Serenissimæ atque invidiosissimæ Domini nostri Regis (Joannis secundi, ut existimo) Archicamerarium.* Constat autem Epistola capitibus XII. impletque folia non minus XXIV. estque salubribus monitis plena. Auctor videtur Comiti de Haro valde familiaris fuisse eiusque in proeliis commilito ac contubernalis, atque operi cui Epistola

præfigitur *Catonianæ Confessionis* titulum indere voluisse; sic enim in capite XII quod eius postremum est ait: Et sicut alterius Catonis *Iurisconsulti* cuiusdam *legali doctrinæ Legistæ* CATONIANÆ REGULÆ nomen dederunt: sic & *Claritas tua huius antiquioris & moralis Catonis salubrium monitorum copilationem dulcium rhythmorum congerie referatam Catonianam confessionem si libet potest vocare: ut librarius tuus quando illam petere volueris facilius in silva librorum tuorum nominis adiectione valeat reperire. Nolo tamen ut putes me hanc confessionem composuisse; cum ingenium meum longe inferius sit; neque in ea aliqua mutasse vel addidisse; sed prout in Bibliotheca mea ruptam ac fere consumptam repereram transcriptione in lucem trahi, & insigni nobilitati tuæ destinare decrevi: quam quidem ne nude transmitterem quasi in quadam præfatiuncula hæc tibi dicere volui. Tu vero qui ingenio ac prudentiâ non mediocriter polles, quid in huiusmodi rebus amplius dicendum sit Divini auxilii invocato favore animadvertete &c.* Sequitur in codice *Catoniana confessio* CCCVI. non minus ogdoadibus rhythmicis constans, quarum omnium quartus, & octavus sive postremus versus metrici item sunt, ex iis quæ *Catonis disticha* passim appellantur desumptus. En operis specimen.

Ogdoas I^a.

In primis charissime te volo docere.
Primum super omnia regnum Dei quære.
Illi soli servias, illi semper hære
Si Deus est animus ut dicunt carmina vere.
Hic tibi præ ceteris sit semper timendus,
Tota mente viribus totis diligendus:
Hic per cuncta sæcula sit benedicendus,
Hic tibi præcipue sit purâ mente colendus.

II^a.

Inter saluberrimos monitus quos præsto,
Hunc tibi non modicum, fili, manifesto,
Uti somno studeas scilicet modesto

Plus

CAPUT XI.

LUPUS BARRIENTUS *Dominicanus* : eius honores & scripta. NICOLAUS SAGUNTINUS. RODERICUS DIDACI DE QUESADA. LUPUS DE SALINAS *Franciscanus*. D. IOANNES CARVAXALIUS *Cardinalis*. ANTINCHUS DE BAGES. RODERICUS SANCII DR AREVALO. *Honores ac munia ab eo obita, item scripta.* FR. THOMAS DE TOLEDO *Dominicanus*. IOANNES VALERUS *Maioricensis*.

570. **S**UCCEDIT ordine temporis dicens à nobis LUPUS BARRIENTUS (vulgò de Barrientos) sequenti anno MCDLXIX. è vivis ereptus. Patria fuit ex oppido *Medina del campo*, ex nobili & antiquo illius civium genere, Petri Guterii filius, anno præteriti sæculi MCCCLXXXII. in lucem editus. Qui quidem sodalium Dominicanorum ad S. Andree patrium cœnobium instituto aggregatus, religione ac literis clarus brevi tempore adedò apparuit, ut ei primo omnium sui ordinis primus Theologiam docendi locus & sedes Salmantinæ academix iure ac meritò commendaretur. Vocatus inde in curiam, Ioannis Castellæ Regis lateri à secretis conscientix adhæsit; atque eodem tempore Henricum principem literas docuit, & Christianæ vitæ præcepta; cu-

Plus vigila semper nec somno deditus esto.

Sicut enim simile registrum registrat,
Et sinister proximus proximum sinistrat,
Et magister vitii vitia magistrat:

Sic diuturna quies vitiiis alimenta ministrat.

Et sic deinceps ad finem usque operis, quod binis libris discretum est. ITEM *Matthiam Mercaderium* Equitem atque Archidiaconum Valentinum Ximeno indidum, auctorem *Traſtatis De re accipitraria, seu de medendis accipitrum morbis*: ad Ferdinandum utriusque Siciliæ Regem anno MCDLXV. Italico *Sermone*; atque item, ut videtur: *De binis accipitrum generibus* *Italice* ASTORE ET SPRAVIERO appellatis: in Bibliotheca Escorialensi *Lit. C. Plut. IV. sub n. 6.* (T. I. p. 315.) ITEM *Antonium Bou* Equitem & Canonicum Valentinum, cuius in patriæ Canonicorum Collegii Bibliotheca, bina ad hanc diem existant Latine scripta *Sermonum de Sanctis* volumina, chartacea, forma 4.^a sæpius à me visa & contrectata. In prioris sine legitur: *Explicunt Sermones Sanctorales editi per Rev. Mag. Antonium Bou Sacrosanctæ Theologiæ Professorem Sedis Valentix Canonicum huic Bibliothecæ dati anno MCDLXVIII.* ITEM *Ioannem Petri* (Perez) Sætabitano-Valentinum ex Ordine Prædicatorum, qui circa annum MCDLXX. scripsisse dicitur *Commentaria in Ecclesiasticum*: *In duodecim Prophetas minores*: *In Epistolas Canonicas*, à Diago *Hist. Prov. Arag. Ord. Præd. Lib. II fol. 274. col. 1. fin.* unde id sumere mutuum Quetifus & Echardus *T. I. p. 85.* & Ximenes *Bibl. Val. I. 50.* ITEM *Hugonem de Urries* Ioannis secundæ Aragonum Regis Pincernam & Consiliarium, cuius existat Hispanica Valerii Maximi librorum è lingua Gallica versio, anno MCCCCLXVII. scripta. En libri titulum: *Co-*

ius & à confessionibus minister fuit.

571. Factus hinc Segoviensis Episcopus, & Castellæ archicancellarius, Abulensem aliquantò post pro Segoviensi sua permutavit Ecclesiam; ne isthic manens, Ioannis Pacieci Villenatum Marchionis à Rege averſi, atque in ea urbe cum Henrico principe cuius gratiam obtinebat frequenter commorantis, impotentix viribus subiaceret. Porro ad Conchensem anno huius sæculi. XLV. promotus, in illud tempus incidit quo fatalis illa in Pincix foro maximo recitata fuit Alvari Lunæ supplicii tragoedia: quo excusso iugo, Ioannes Rex probus aliàs & iustus, ne solus, aut ne quidem tunc, subiret regendi onus, Lupum nostrum, & Gundifalvum ab Illeſcas Hieronymianum Guadalupensis monasterii præfectum, viros ea etate (ait Mariana lib. 22. cap. 14.) integerrimos sanctosque, administrandæ publicæ rei consiliarios ascivit, ac dum vixit secum habuit. Eo mortuo, cum Henrici successoris proſtitutam lenitatem ac lentitudinem minus probaret: auditus hac re super ab eo & non exauditus, ad Ecclesiam suam proprio pastoris munere functurus rediit, ubi anno superius dicto MCDLXIX. Maii tricesima die obiit.

572. Res eius, quarum compendium

fe-
miençan las rubricas que Valerio Maximo Romano compuso, que fue transferido de Latin en Lengua Francesa por Maestre Simon de Hedin maestro en Santa Teologia; despues del Lenguaçe Frances lo trasladò en el Romance de nuestra Hyſpaña Moſſen Hugo de Urries Cavallero, y del Consejo, y Copero mayor del Serenissimo Rey de Aragon Don Juan Segundo digno de immortal memoria: la qual translacion hizo en la Ciudad de Bruges del Contado de Flanders: en el año de Mill CCC. LXVII. stando Embajador en Anglaterra & Borgoña de Su Magestad. Edita Cæsaraugustæ apud Paulum Hurus Germanum de Constantia MCCCXCIV. Fol. Penes me. Item Compluti MDXXXIX. in Bibliotheca olim D. Ioaquimi Ibanneçii Garſiæ Præcentoris Turulentis. ITEM *Petrum Guillelmum* (Guillèn) qui teste Fratre Hieronymo de Olivares Alcantarenſi auctore Supplementi ad Tractatum Ioannis de Mena: *De vitiiis & virtutibus* (Edit. de las CCC. Antuerpiæ 1552. pag. 743. init.) scripsit aliud eiusdem operis supplementum: *Aſſi mismo* (inquit l. c.) *vi fecho otro fin del tratado de vicios y virtudes de Juan de Mena por un Pero Guillèn gran trovador, à mi ver &c.* ITEM *Raymundum de Llavía* auctorem Prologi Sylloges Poemationum Castellanorum sub Ioanne II. Enrico IV. & Regibus Catholicis, ad Dominam Francisquinam de Bardaxi uxorem magnifici Domini Moſen Ioannis Fernandez de Heredia Gubernatoris Aragonix: de quò Cl. Anonymus auctòr Vitæ Ferdinandi Perezii de Guzman, præfixæ huius operi *De las generaciones y semblanzas* editæ Matriti 1775. fol. 191. p. 2. Diversus autem est à *Romæo de Levía* sive *Livia* Ord. Præd. cuius supra *Lib. VIII. c. 2. n. 7.* in Not. meminimus.

fecimus, latiùs enarrant Ægidius Gundifalvi Davila *Theatri Ecclesiastici* auctor, in Abulensibus, Conchensibus, ac Segoviensibus Episcopis; atque in huius ultimo dictæ Segoviensis urbis historia excultus historicus Didacus Colmenares, Ant. Cianca in *Historia S. Secundi Episc. Abulensis* §. 87. Ioannes Monopolitanus Episc. in *Historia ordinis Prædicatorum*, tertia parte lib. 2. cap. 46. Ludovicus Ariz in *Abulensi historia*. Ab hoc habemus quædam vulgaris linguæ opuscula, quorum nunquam factus fuit publicus usus. Vidimus nos in codice quodam ms. qui olim fuit Didaci eiusdem Colmenaris, & postea domini Christophori de Zambrana & Villalobos Calatravensis equitis; nostri amici, qui bene instructam bonorum librorum Matrili habuit bibliothecam: quorum nos, uti prostant, epigraphas dabimus.

573. *Tratado del caso y fortuna, compilado por mandamiento del Christianissimo Rey Don Juan el segundo de Castilla y Leon, por la su humilde fechura inutil Obispo de Cuenca, su confessor, y maestro del serenissimo principe Don Henrique su amado hijo.* Incipit: *Rey Christianissimo, principe de gran poder.*

574. *Tratado del dormir y despertar, y del soñar; y de las adivinanzas, y aguerros, y profecias, compilado &c. eodem initio.*

575. *Tratado del adivinar, y de sus especies, y del arte magica: eodem principio.* Fuerunt & in bibliotheca Olivariensi (1). Item

576. *Llarve de la sabiduria.* Quem tractatum, sive Latinum sive vulgarem, *Historia ordinis Dominicani*, quam nuper laudavimus eidem attribuit (2).

577. *Opusculum super intellectu quorundam verborum cuiusdam decreti contenti in volumine Decretorum, ubi Gratianus tractans de materia sacrilegii in causa 17. & quest. 4. ait: Sacrilegii quoque reatum in-*

(1) Legitur in eius Bibliothecæ Catalogo MS. p. 206. *Don Lope de Barrientos. Algunos tratados suyos. Del caso y fortuna: Del sueño y vela: Del adivinar y otros. Fol. letra antigua. L. 21.* Item, in Escorialensi *Lit. h. Plut. 3. n. 13.* (T. II. p. 117.) sub *Anonymi Episcopi Conchensis* titulo: *Tratado de la Divinanga y sus especies, que son las especies de la Arte Magica: por mandamiento del mui esclarecido è mui poderoso è christianissimo Rey Don Juan (II.) compilado por la su omill fechura Obispo de Cuenca.*

(2) Nihil præterea de hoc opere Quetifus & Echaridus T. I. p. 814. col. 2.

(3) Exstat quidem in Bibliotheca Escorialensi *Lit. S. Plut. III. n. 14.* (II. 596.) & *Lit. g. Plut. III. n. 18.* (II. 30.) *Onofandri Strategicus, sive De Optimo Imperatore. Ad Alfonso Aragoniæ &*

currit qui Iudæis publica officia committit. Incipit: *Quæsitum à domino &c.* Ac desinit: *Hæc sunt, dissertissime baccalauree, quæ breviter sentimus circa tui quæsti propositionem &c.* Opusculum hoc ms. habet Matrili D. Ioannes Lucas Cortesius, civis meus, toties à me laudatus; atque idem, & alii tres tractatus supra memorati, hodie sunt antiquissimè ms. in bibliotheca, quæ Comitum Villumbrosani Castellæ præsidis olim fuit, nunc autem est excellentissimæ coniugis, quæ studia hæc & libros amat.

578. *Instruccion synodal.* Quam asservari in archivo Segoviensis Ecclesiæ, cui quidem facta fuit, occasione forsan Synodi in loco *Turuegano* eiusdem diocesis anno MCDXL. celebratæ, Colmenarius refert^a.

579. *Indicem quoque Latinum confesse dicitur ad S. Antonini Florentini præsulis summam theologicam, in eodem tabulario Segoviensis Ecclesiæ, ut idem ait, exstantem.* Quædam de Barriento diximus in Henrico Villenatum Marchione supra.

580. In bibliothecæ regiæ S. Laurentii Escorialis indice librorum mss. lego exstare ibi Onofandri *De re militari* librum à NICOLAO SAGUNTINO traductum, scriptumque MCDLXIX. Onofander Platonicus philosophus *Strategum, sive De Optimo Imperatore atque eius officio*, opus suum inscripsit ad Q. Varannium: cuius huiusce translationis è Græco in Latinum meminit etiam Gesnerus in Bibliotheca, atque eius epitomator. Prodiisse autem unà cum Vegetio ait Venetiis, & Basileæ aquod Robertum Vinter. At hunc interpretem non temerè Hispanis contribuere nos, ut credatur, Saguntini, à patria Sagunto, quod in ruinis suis adhuc semivivum Valentia regni oppidum est, cognomen speramus efficiet (3).

581. Anno MCDLXX. scribebat **RO-**
DE-
*utriusque Sicilia Regem; Sed è prioris exempli prologo omnino conficitur Venetum enim fuisse & Venetorum Reipublicæ nomine ad Alfonso Aragoniæ ac Neapolis Regem internuntium; atque in Bibliothecæ Regis Galliarum codice 4154. (Part. III. p. 554. col. 1.) Euboicus dicitur; exstatque eius Oratio de Mahumetis Imperatoris Turcorum Ottomanorum naturâ, moribus & ingenio; minoraque alia. Ximenus quoque Saguntino Muriveterensem facit Nostri præiudicio abreptus; atque item Bartholomæum Faccium (Fachs) notissimum rerum Alfonso Neapolitani Regis & aliorum operum Scriptorem, Valentinis nostris adscribit; sed fortassis Genuensis fuerit. Videndus; atque è contrario eiusdem Bartholomæi Faccii, editio Basileensis *Latina Arriani versionis* apud Robertum Winter 1539. 8.º in cuius initio habetur, *Iacobi cuiusdam Curulis Genuen-**

DERICUS DIDACI DE QUESADA, huius oppidi civis in Bætica, commentarium quendam *De cosas acaecidas en la villa de Quesada*: quem penes se habere Martinus de Ximena Jurado in *Annalibus Ecclesiæ Gienensis* scriptum reliquit ^b.

• Pag. 324.

582. Circa hunc ipsum annum MCDLXX. florebat, & fato cessit, LUPUS SALINAS Franciscanus, custodiae Burgenfis, quæ in provinciam postea erecta fuit, fundator; & restitutæ disciplinæ regularis (ait Wadingus *De Scriptoribus sui ordinis*) in Hispania indefessus propagator, Comitibus de Haro carissimus. Huius ascetica quædam opuscula in verusto magno codice bibliothecæ cœnobii S. Stephani ad Ulmos ab eo fundati prope Burgos haberi adiungit idem, nempe:

583. *Espejo de superiores religiosos.*
Escuela de la perfeccion regular, hasta subir al perfecto amor de Dios.

Antidoto de los abusos y males que relaxan la vida monastica.

Conferencias espirituales sobre el Evangelio de la Transfiguracion.

Su testamento. In quo multa salutaria dogmata suis discipulis præscribit.

Item in cœnobio S. Mariæ Angelorum urbis S. Dominici Calceatensis asservari ait

Reglas, y formas de vivir, constituciones, y catecismos, para el mejor gobierno de los Religiosos de la dicha custodia.

Iacet apud moniales Sanctæ Claræ oppidi *Medina de Pomar*, in sepulcro ibi à loci domino Hari Comite constructo.

584. Annus idem sæculi sexagesimus nonus Romæ abstulit magnum purpurati Senatûs lumen D. IOANNEM CARVAXALIUM Truxillensem, nobilissima hac stirpe natum:

nuensis epistola ad Arnaldum Fenolledam Valentinum; & in ea legitur: *Bartholomæus Faccius CONTERRANEUS MEUS, & familiaris tuus.* Exstat in Bibliotheca Collegii Sancti Hieronymi vulgo *Trilinguis* Salmanticensis, ubi olim eam vidi, & hunc locum in adversaria mea retuli.

(1) In Bibliotheca Laurentiana Medicea Angeli Mariae Bandini 1774. T. I. col. 202. Plut. XVI. cod. XI. ad pag. eius codicis 157. legitur: *Altera propositio ex adverso, parte olim Eugenii per Io. de Carvajal & Nicolaum de Cusa primos duos Nuntios eius super magnificandam Papæ auctoritatem & respondentes ad obiecta Concilii.* Atque ibidem ad pag. laudati codicis 190. *Summaria relatio de expositis per Io. de Carvajal & Nicolaum de Cusa Oratores olim Eugenii ultima audientia illis concessa primo dissuadente credi, quia non omne Concilium, esset Concilium; & alio quoque generalia errare Concilia prosequente; nec valere quod agit Concilium absque Papæ consensu.* Et eiusdem Plutei cod. XIII. col. 217. n. XXVIII. *Litera missa per Dominum Sancti Angeli Domino Imperatori.* Et col. 218. n. XXXIX. *Episcopi Portuensis ad Pontificem Litera.*

qui Rotæ prius iudex ob eximiam iuris doctrinam assumtus, indeque gubernator Romanæ urbis, Placentinus in Hispania Episcopus, tandemque S. R. E. Cardinalis, ut ab Eugenio IV. anno MCDXLVI. allegeretur, iure obtinuit meritoque. In eo honorificentissimo munere usque ad extremam senectutem sic de Ecclesia atque eius pastoribus summis Eugenio, Nicolao, Callisto, Pio, tandemque Paulo II. meruit, legationibus haud minus triginta duabus præstanter obitis, sententiâ nunquam non doctè, eloquenter, modestè, atque integerrimè in Senatu dictâ: ut si exemplar huius muneris posteritati commendandum esset, non ita facilè alium à Carvaxalio, vel sapientissimi censores elegerent. Profuit quoque scribens

585. *In Apostolicæ Sedis defensionem.*
Legationum suarum relationem compendiarium.

Epistolas à Doctis multum laudatas: quod ait Cardinalis Papiensis, qui & multas ad eum scripsit (1). Romæ obiit septuagenarius vi. Decembris anni MCDLXIX. iacetque ad S. Marcelli Servitarum templum, in sepulcro, quod procuravit ei Bessario Cardinalis Nicænus (2).

586. Vivebat hoc tempore in Aragoniæ regno ANTINCHUS DE BAGES (ANTINCH vocant) Cæsaraugustanus, Legum (quæ *Observantia* audiunt) Aragoniæ regni glossator: cuius hoc opus in tabulario disputationis eiusdem custodiri, Michael Molinus in *Repertorio suo fororum Aragoniæ* notatum reliquit; at alia passim, & penes se quoddam exemplum esse, Ioannes Franciscus Andreas Ustarrozius docuit in *Notitia auctororum* mss. quibus in libro suo Co-

• Fol. 337.

(2) Exstat apud Ciaconium T. II. p. 926. hoc titulo:

IOANNI CARVAIALI. GENERE. IBERO
PONT. PORTUENSI
S. R. E. CARDINALI. PATRUM. SPLENDORI
VIRTUTUM. DECORI. DE. RELIGIONE
ATQUE. OMNI. REP. BENEMERITO
Q. VIXIT. A. LXX.
BESSARIO. CARD. NICAENUS
COLLEGAE. PIENTISSIMO.

Exstitisse olim dicitur Romæ in æde Sancto Marcello Martyri sacra in via CURSUS, hodie Servorum B. MARIÆ: quæ cum ad annum MDXIX. XII. Cal. Maii integrè conflagrasset, consumtum & illud fuit. Instaurata tamen postmodum æde, restitutoque utcumque monumento, in eiusdem ara SS. Philippo Benitio & Iulianæ de Falconeriis dicata, hoc ei dedicatum in prioris locum suffectum fuit, quod nos ex archetypo in Ephemeridas nostras Romanas retulimus:

Pontificum splendor iacet hic sacrique Senatûs;
Namque animo Petrus, pectore Cæsar erat.
Hunc genuit Bætis, rapuit sed Roma tenerque.
Corpora velat humus, spiritus astra colit.

Im-

ronationum usus fuit : quo loco annotat Bagesium colligendis originalibus Cæsaraugustanæ urbi concessis privilegiis anno MCDLXXI. primùm incubuisse, illustrandisque : cuius operæ suam subiunxisse anno MDXLIX. alium, Michaellem Anchas vocatum, exindeque duo volumina in folio nata : Antinchum quoque ait Alphonso V. & Ioanni Aragoniæ Regibus à secretis fuisse. Hunc vocatum Ioannem (alterius Ioannis filium) Antinch de Bages fuisse ; & *Arborem genealogicam Aragoniæ Biblioth. vet. Hijp. Tom. II.*

Imputat hunc Bætis Latio, cui fama perennis,
Puniceus sacro vertice fultit apex.
Victus honor meritis, contempta & munera vitæ
Dum meliore sui vivere parte cupit.

Ætherei qui magna fuit tutela Senatûs,
IOANNES iacet hic CARVAJAL gentis Iberæ
Angelis in titulo princeps, & Episcopus almi
Portûs, cuius habet meritis iam spiritus astra.
Lupini scilicet pro ære, immo pro obryzo ac defæcato auro. Sed longe utrumque hoc elogium superat *Jacobi Ammanati* Cardinalis Papiensis, optimæ fidei historici, oculatiquæ eorum quæ narrat testis, de Ioanne Carvajalio tractus, in quem incidi recensens Escorialensem codicem *Lit. a. Plut. IV. n. 25.* atque ut parabilior sit, cumque editis eiusdem exemplis conferri valeat, integrum hoc loco listere placuit : Vocatus (inquit) præsto fuit PIO II. ad Cænobium *Divi Benedicti in radicibus montis Soractis* divertenti IOANNES CARVAGIAL, genere Hispanus & Episcopus Portuensis, Cardinalis Sancti Angeli vulgo dictus : qui eodem die maturato itinere ex Urbe venerat. Etenim cum biduo antè Pontifex ab Hieronymo Præsule Cretensi literas accepisset in quibus significabatur magnam Cruce-signatorum multitudinem quotidie Anconam consuere, & lamentari, quod Pontificem qui eos traiceret non invenissent : veritus ne, quod accidere in talibus solet, turba diversarum &... tumultum aliquem per otium excitaret, aut in diversa dilaberetur : præmittere HVNC intendebat, qui deductis confestim navigiis in Peloponnesum eos traderet ; homine autem opus existimabat cuius auctoritatem illi secuti deserto non tenerentur Secum, quæ tardare oportebat, in classe eundi. Hanc igitur ob causam CARDINALI ad se maturius evocato, rationem vocationis prima in colloquutione proponit, & ut professionem capiat impensius deprecatur : verècundè admodum annofo seni & attrito iam pro Ecclesia Dei onus tam grande iniungebat. Sed magnitudinem rei considerans & imminentem necessitatem, cognoscensque quàm pauci essent qui suscepturi mandatum hoc viderentur, annis eius parcendum non duxit. Affui ego solus (inquit Papiensis) sermonibus his cum habebantur : una semper atque eadem constans IOANNIS vox fuit plena humilitatis & spiritûs. Si is sum, Beatissime Pontifex, quem tantis rebus idoneum iudices : sequor sine mora imperium tuum, & certe etiam exemplum, qui in fragili valetudine animam pro me ponis & pro ceteris ovibus tuis. Spiritus meus (promittit) est. Imperatur ut vadam. Ecce inter ingredior. Pars hæc vitæ ultima neganda Christo non est. Commovère hæc verba Pontificem, & quanto maius robur animi in senè agnovit, hoc

gum iussu Alphonfi Regis, cui à secretis erat uti diximus, formasse ex monumentis publicis Ordinum huius regni, admonuit nos Didacus Iosephus Dormer eiusdem regni chronographus.

587. RODERICUS SANCII DE AREVALO dicendus nobis nunc succedit, proprioque, ex eius maximè operibus, veluti penicillo, describendus. Qui enim tot opera elucubravat aliis, multa de se in his dicere, ne à posteris ignorarentur, fas & æquum fuit. Natus is in oppido S. Mariæ de Nie-

Pp

va

ei dolentius est compassus. Amabat unice PIVM nostrum IOANNES, & suasor vehemens & confirmator fuerat huius sancti propositi, increpans eos continuè qui infirmioribus animis dissuadere illi navigationem hanc contendebant. Id agens videlicet amabilis Deo senex, ut extremis vitæ actus reliquis non esset absimilis ; obierat enim ante Cardinalatum legationes complures, difficiles omnes & plenas semper periculo. Cardinalis creatus, sedente Nicolao V. in Germaniam rursus est missus. Succedente dein Callixto (III.) statim ab initio Pontificatus in Pannoniam atque omnem oram Illyrici ad bellum in Turcos iussus est ire. Sexennalem ibi legationem inter asperam gentem & cælum insalubre gessit. Versatus sæpe in castris est. Sæpe etiam nuntiatis irruptionibus hostium in occursum contendit cum militibus qui crucem assumpserant. Desertus nonnumquam à suis, quos ex Hispania & Italia in domesticum famulatum adduxerat, seipsum numquam deseruit. Patienter pro Christo tulit omnia. Languit inter hos labores annum fere continuum usque ad desperatam salutem : propter vim etiam frigorum quibus infesta ea regio est, ita dentes ei omnes emoti sunt, ut quotidianis pelliculis advolutis, sicut videmus, illos ægre retineat. Innumeris porro difficultatibus uno aliquando tempore afflictus, nunquam tamen... est desperatus. Erat ergo PATRI sexagenario in tot anteactis arumnis legitima excusatio provinciam deprecandi etiam iuvenibus operosam ; sed nunquam ei in mentem venit carnis contemptricem. Pro Deo & pro imperio Romani Pontificis quàm patientissimè subeunda omnia iudicavit. Rara hæc virtus est, Præstantissime Pater : rara in duris legationibus obedientia. Magni esse & honorari in populis volumus, sed pro communi salute incommoda ferre æque non possumus : Dignatus est eo die PIVS honore mensæ suæ illum & me... Et alio loco : Ipse PIVS accersiri ad se statim Cardinalem Sancti Angeli iubet, quem propositi sui inter ceteros studiosum habebat. Hunc præsentem me consulit : quid si obsideatur Ragusia à Turcis quem admodum nuntiabatur, agendum existimet? Ille ut erat semper ad bonum opus paratus, nihil cunctatus : Ibo (inquit) ego actutum cum triremibus quæ instructæ in portu sunt ; & vel obsidionem Deo adiuvante dissolvam, vel territis oppidanis speram atque animum faciam. Ecquid, inquit Pontifex, Frater connavigare tecum me prohibet? Consilium certum est, si illuc Turcus adveniat, cum iis quas potero triremibus eodem sine mora conscendere &c. De rebus gestis Ioannis Carvajalii commentarium edidit Romæ anno MDCGLII. apud Laur. Barbielinum Dominicus Lopezius Barrera Compostellanus amicus in paucis dum vixit noster.

va Segoviensis diocesis anno huius sæculi quarto, post decursum in Salmantina academia & iuris studio decennium integrum, susceptaque doctoratûs insignia, sacerdos factus: variis inde per Hispaniam dignitatibus, nempe in Burgensi Ecclesia Treviniensis archidiaconatûs annis viginti, septemque aliis Legionensis decanatûs, duobusque Hispalensis, quod ipse de se alicubi testatum voluit, perfunctus est.

588. Planè è quodam libro eius *De remediis schismatis*, inter Vaticanos codices ms. cuius postea meminimus, constat, archidiaconus Treviniensis cum esset, & Regis secretarius, inscripsisse eum hunc librum Garfiæ Henrici Hispalensi Archiepiscopo; & paulò antè, hoc est circiter annum MCDXL. in curia Frederici Imperatoris egisse Legatum Ioannis II. Regis, cuius nomine habita ad Cæsarem oratio exstat in Vaticano quodam codice manu exarato; quemadmodum aliæ, quas eodem munere functus habuit ad Eugenium IV. de rebus Basileensibus, ad Philippum Mariam Mediolani Ducem, ad Carolum Franciæ Regem. Ex quibus certò constat, à tempore ipso Concilii Basileensis circa annum sæculi quadragesimum has publicas vices de rebus utique magnis eum sæpius obiisse. Immo è Roma ipsa profectum Nicolai V. Papæ nomine apud Philippum Burgundiæ Ducem oratorem egisse. Porrò autem cum decanus adhuc esset Hispalensis Ecclesiæ, denuò Romam se contulit ad Callistum III. &c. Pontificem recens electum, Orator obedientiæ, ut vocant, Henrici Regis, ut ait ipse partis quartæ *Historiæ Hispanicæ* cap. 36.

589. Quo in loco, ut credimus, hinc perpetuò mansit, Ovetensis brevi factus Episcopus; nam huic Sedi iam præerat quum electo in Callisti locum Pio II. quod anno contigit MCDLVIII. eiusdem Regis Henrici iussu, atque eius regnorum nomine, *puram, debitam, ac solitam reverentiam, & obedientiam* (ut verbis eiusdem cap. 40. eiusdem partis dicam) præstitit: quocum ad inferendum ultra mare Turcis bellum auxiliares principum copias Anconæ frustra expectante, quum ægritudine animi oppressus diem ibi suum obiit, transfretare paratum se fuisse ibidem ait. Sub Paulo autem II. Pii successore adhuc maioribus cumulatus honoribus in urbe usque ad obitum vixit. *Hic Pontifex* (ait) *quæ die apicem summi Pontificatus assumpsit, de sacri Collegii assensu, non sine singulari confidentia, me indignum sed fidum præfectum Castellani castri S. Angeli de urbe instituit*

(Hispanum Venetus!): quippe qui iocalia, & Ecclesiæ Romanæ thesauros fidei meæ commisit. Deinde (subiungit) pro sua animi nobilitate & munificentissima liberalitate me ipsum indignum primò ad Zamorensis Ecclesiæ, deinde ad Calagurritanam, tandem ad Palentinam transfudit.

590. At quia stilo eiusdem hucusque usi sumus, præstat cetera quoque non alio prosequi. Verùm cum iussu suæ Sanctitatis (ait) pluribus annis castri S. Angeli (hæc est arx Romanæ urbis Tiberi fluvio adiacens, & Hadriani Cæsaris vetus & amplissimum sepulcrum cingens) curam & administrationem gererem, ubi satis otii supererat: de eiusdem suæ Beatitudinis mandato ad gloriam omnipotentis Dei, & Ecclesiæ Dei exaltationem & decorem, ac veritatis dilucidationem nonnulla opuscula inculto rudique eloquio edidi. Sunt quidem ea parùm exculto stilo, ut fatetur, & quandoque barbaro, edita; sed utique doctissima, & humaniorum disciplinarum floribus sapius conspersa. Horum sequemur ordinem ab ipso servatum, adnectentes quænam publicata, aut quibus locis sint, & quænam inedita, & ubi remanserint. Primò ait se scripsisse magni voluminis librum:

591. *Defensorium status Ecclesiastici dictum, contra querulos, æmulos, & detractores prælatorum & clericorum, divisum in decem tractatus: de cuius editione nihil novimus. Ms. vidimus in codice Vaticano 4106. ad Paulum II. Papam. Incipit: Clamat propheta in vocem gaudii dicens: Lauda sterilis, quæ non parit, &c. volumen est vastum in folio chartaceum. In fine: Explicit Defensorium Ecclesiæ editum & compilatum per reverendum dominum Rodericum Episcopum Zamorensis, utriusque iuris doctorem summum, anno MCDLVII. anno D. N. Pauli II. tertio. Meminit auctor ipse huius operis nuper à se editi in Speculi paulò post laudandi lib. 1. cap. 1.*

592. *De paupertate Christi & Apostolorum; & an Christus & Apostoli mendicarent, & quo sensu dici potest eos mendicasse. Ibi denique (ait) deducitur prælatos & clericos modernos non deviare à vita Apostolica; licet obtineant propria, possessiones & præbendas distinctas, & quamquam segregatim in domibus propriis habitent: nihilominus eos vitam communem à sanctis patribus institutam ducere censendos fore. Integra dedimus auctoris verba pro libri argumentum. Liber ms. exstat in codice Vaticano 969. cum hac inscriptione: Ad sanctissimum & clementissimum patrem & dominum Paulum Papam II. libellus incipit: De paupertate Christi creatoris & domina-*

toris omnium, necnon Apostolorum eius; & que, & qualis inopia & mendicitas fuit in eodem & Apostolis; & de concordantia constitutionum, quæ super eadem re à Nicolao III. & Ioanne XXII. emanarunt. Incipit: Clamat Ieremias propheta, &c. Iustum est volumen in folio. Rursus proficitur: Iussu eiusdem Pontificis editi

593. *Librum, ubi agitur: An sine peccato fideles licite fugiant à locis ubi sævit pestis.* Ms. servatur in codice Vaticano 4881. cum aliis pluribus eiusdem; & in bibliotheca Ambrosiana Mediolani. Item librum.

594. *De monarchia orbis. In quo ostenditur apud Romanum Pontificem residere veram orbis monarchiam.* Habetur in eodem Vaticano codice 4881. cum hac inscriptione: *Liber de monarchia orbis, & de origine & differentia cuiusvis principatus, tam imperialis quam regalis; & de antiquitate & iustitia utriusque, duobus libris.* Primus agit de prædictis, & an Imperatores moderni iuste possint prætere iurisdictionem universalem & supremam super omnes orbis nationes; & an aliqua regna & provinciæ, præsertim Francia & Hispania, sint de iure libera & exempta ab imperio. Ostenditur etiam veram orbis monarchiam solum residere in Romano Pontifice. Secundus liber agit, à quo, & ex quibus causis Reges & principes orbis recognoscunt aut non recognoscunt superiorem in terris possint puniri aut deponi. Ubi deducitur solum ad Romanos Pontifices spectare eandem punitionem, & non ad populum, nec ad barones cuiusvis regni. Deimus totum libri argumentum, utpote adhuc inediti, ex ipsa eius epigraphe, quam habet in dicto codice Vaticano. Meminit verò auctor ipse, tamquam nuper à se editi, sive, ut intelligo, publicati, lib. 1. *Speculi vitæ humanæ* de quo infra c. 1. Item

595. *Defensorium huius libri de monarchia orbis contra quosdam detractores super eisdem & aliis utilibus materiis.* In eodem codice Vaticano 4881. Habet hunc titulum: *Chypus, sive defensio monarchiæ, editus ab eodem Episcopo, in quo confutat nonnulla scripta per quendam æmulum conantem adstruere universalem monarchiam orbis in temporalibus residere apud Imperatores.* Continet duas partes. In prima ostendit decem errores qui resultant ex eisdem scriptis æmuli. In secunda confutat decem conclusiones per eundem æmulum adductas. Item librum

596. *Apparatus, sive commentum super bullam Cruciatæ indictæ per Papam Pium contra perfidos Turcos.* Item librum

597. *Super commento bullæ depositionis Regis Bohemiæ per sanctissimum dominum Paulum II. publicatæ.* Hic fuit Georgius *Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

Podiebratius, seu Poggiebratius, Bohemiæ Rex, Hussitarum hæresi coinquinatus, à Paulo exauctoratus: de quo, & isto ad Bullam exauctorationis commento Odericus Raynaldus agit *Annal. Ecclesiast.* volum. 18. ad ann. MCDLXVI. n. 25. & 26.

598. *De remediis afflictæ Ecclesiæ militantis. In quo adhibentur remedia contra omnes persecutiones quas Ecclesia à domesticis & persecutoribus patitur.*

599. Idem videtur liber *De remediis afflictæ Ecclesiæ militantis adversus extrinsecas Turcarum persecutiones, pressuras, & angustias; & an generalis Synodus hoc tempore sit expediens & sufficiens remedium ad eas extirpandas.* Demum ostenditur, quando, & quomodo, & ex quibus causis generalia Concilia congregari debent. Rursus deducitur Romanum Pontificem habere in terris supremam auctoritatem, foreque summum ordinarium tribunal ad levanda quævis mala & incommoda ab Ecclesia Dei: ad Bessarionem Cardinalem Nicænum. Incipit: *Cunctorum sapientum ista semper verissima fuit sententia, &c.* Ms. Exstat Patavii sic inscriptus in bibliotheca Canonorum S. Ioannis in Viridario, ut affirmat *Bibliothecæ Pontificiæ* auctor lib. 11. Item librum dictum:

600. *Speculum vitæ humanæ, de prosperis & adversis, dulcibus & amaris omnium statuum vitæ mortalis, tam in statu spirituali quam temporalis.* Editum hoc sæpè fuit ita inscriptum: *Speculum omnium statuum totius orbis terrarum, Imperatoris, Papæ, Regum, &c. sortem generis humani, eiusque commoda & incommoda representans.* Nuncupavit Paulo II. Papæ, in cuius libri præfatione educationem refert suam sub matre, contentionem inter eandem cognatosque de studiorum genere cui addicere se puer deberet, instante ea ut theologiæ, ceteris ut iuris doctrinæ: quam quidem persecutum se ait, non tamen prætermittis sacrarum literarum & moralis philosophiæ exercitiis. Rursus super capiendi vitæ statu dissidentibus eadem parente & propinquis, sæcularem his, matre autem Ecclesiasticum præferentibus; vicisse tandem subiungit melius matris votum, cuius rei occasione disceptatum inter eos fingit, & huic scripto occasionem inde quæsitam supponit.

601. Editum id sub idem tempus ferè quo scriptum fuit Romæ, anno MCDLXVIII. quam editionem Labbeus^d laudat. De alia ibidem anni MCDLXXIII. (nisi error sit) alicubi legimus. Bisuntii certius prodiit MCDLXXXVIII. in 4.º deinde Argentiniæ apud Io. Prys MDVII. Parisiis MDXLII.

Pp 2 in

^d *Novæ Bibl. suppl. 9.*

in 8.º Brixiae MDLXX. in 16.º Basileae MDLXXV. in 8.º Hanoviae apud heredes Ioannis Aubrii MDCXIII. in 4.º quâ utimur, una cum Macabri cuiusdam *Speculo morticino*, curâ Melchioris Goldasti Haiminsfeldii, in cuius epistola libri nuncupatoria habere opus ait *multa præclara & lectu dignissima, nec minus iucunda*, unde se multum profecisse ingenuè fatetur. Argentinaeque iterum apud Lazarum Zetznerum MDCXVI in 12.º & Parisiis tandem MDCLVI. in 12.º

602. Fuit sanè facta in Hispanum *Speculi* huius translatio non multò post priores Latinas editiones, cum titulo: *Espejo de la vida humana*, edita Cæsaraugustae MCDXCI. Suspicio tamen non ita antiquam hanc editionem fuisse, ex quo cuiusdam manu exaratum novimus Hispanum hoc *Speculum* anno MCDXCVIII. quod utique post editionem frustra fuisset. In codice Vaticano ms. 4800. exstat, cuius notam hic dabimus: *Comienza el libro intitulado Espejo de la vida humana; porque en él todos los hombres en qualquier estado ò officio, espiritual ò temporal, fueren constituidos, mirarán las prosperidades y adversidades de qualquier arte y vida, y los preceptos y enseñanzas de bien vivir. Compuesto por el reverendo Obispo de Zamora D. Rodrigo alcayde del Castillo de Sant-angelo, e Referendario del muy santo padre Paulo el segundo; y à su Santidad enderezado.* Cum hoc scilicet initio: *Como yo guardando este castillo de Sant-angelo de la ciudad de Roma.*

603. Neque dicitur exscriptumne, an ab eo qui scribit è Latino versum; nisi hæc nota in fine posita quicquam indicet de auctore versionis existimandum. *Acabóse el excelente libro intitulado Espejo de la vida humana, escrito por mi el bachiller Francisco de Arce en la muy noble ciudad de Toledo. Acabóse de escribir vispera de S. Matheo Apostol 20. de Setiembre año del nacimiento de nuestro Salvador Jesu Christo de MCDXCVIII. años.* Librum hunc aureis fragmentis pretiosisque lapidibus coagmentatum Ægidius noster Gundisalvi Davila iure ac meritò ait; quantique statim ab eius publicatione apud Germanos fuerit, Ioannis Botzheimi quædam epistola anno MD. data, Hanoviensi (& forsitan aliis) editioni præfixa testimonio est. Nec minus quòd ex hoc *Speculo* synopsis dedit Iodocus Lorichius theologus Monachii MDLXXXIX. in 8.º *Optimum librum* vocat Alphonsus Ciaconius in schedis. Item librum.

604. *De regno dividendo, & quando*

primogenitura sit licita. In codice Vaticano 4881. sæpius memorato habet hanc inscriptionem: *De regno sive principatu divisibili aut indivisibili; & an possint duo vel plures simul regnare pro diviso vel indiviso. Agitur etiam de primogenitura, quando & quomodo sit iusta & tolerabilis de iure divino, naturali, & humano, tam in regnis quàm in ducatibus & baroniis; & an sint securi inducentes tali primogenitura, & eâ utentes.* Item librum

605. *De pace & bello, & de necessitate & utilitate bellorum.* In eodem codice Vaticano sic inscriptus legitur: *De pace & bello, habens duas partes. In prima inserit laudes & præconia pacis adducta per eloquentissimum virum B. Platinam. In secunda Rodericus Episcopus agit de laudibus bellorum; & eorum necessitate & utilitate; & quod omnia quodam conflictu & bello reguntur; & respondet ad rationes Platinae; & quando sit pax digna commendatione.* Baptista (quem aliqui Bartholomæum vocant ob perpetuam forsitan eius consuetudinem B. tantum, quod & ad codicem istum Vaticanum transit, proprii loco nominis scribendi) Platina, celebris ille Pontificum historicus, librum edidit ad Paulum II. *De pace Italiae componenda, & bello Turcis inferendo.* Cui tam honesti voti argumento, nescio sanè quid noster opponere habuit. Item librum

606. *De eruditione puerorum.* In eodem codice Vaticano habet hunc titulum: *De disciplina alendi & erudiendi filios, & ceteros pueros; & quibus rudimentis sint instruendi.* Item

607. *Librum confutatorium sectæ & superstitionis Mahometi, & quorundam errorum in ea contentorum in quibusdam epistolis per quendam eloquentem oratorem missis perfido Turco.* Item

608. *Librum dialogi De auctoritate Rom. Pontificis, & Generalium Conciliorum; & de pœna subtrahentium obedientiam à Sede Apostolica, & de remediis schismatum.* Hæc ille, subiungens: *Item alios plures tractatus & epistolas quæ siquidem opuscula eidem sanctissimo Pontifici (Paulo II.) pro maiore parte dedicati sunt, & sub illius glorioso & aeterno nomine potiùs, quàm studio & ingenio meo conquiescunt.* Et liber hic *De auctoritate Papæ & Concilii* Paulo eidem II. dicatus, atque eius anno quarto, Christi verò MCDLXVII. compositus, servatur ms. Patavii in bibliotheca Benedicti Silvatici, teste Tomasino paginâ 84. Supplebimus tamen nos eius hoc silentium, in medium adductis aliis, quorum hic non meminit: præsertim è Vaticano isto, quem fre-

frequenter laudamus, codice 4881. qui totus compactus est è Roderici operibus, estque magni voluminis in folio. Præter ea igitur quæ exinde producta hucusque sunt, continet ille sequentia hæc:

609. *Librum de castellanis & custodiibus arcium & castrorum; & de ducibus exercitus bellorum; & de eorum officio; & quales debeant esse.*

610. *Librum de quæstionibus ortholanis, introductum inter reverendum patrem Alphonsum Episcopum Burgensem ex una, & eundem Rodericum Episcopum ex altera: quis sensus corporaliter altero sit utilior & præstantior; & præsertim an visus sit excellentior & utilior auditu. Hic est Alphonsus de Carthagera Burgenfis, præsul doctissimus, de quo iam diximus. Hortolanus fortè vocavit ab horto aliquo, in quo habitæ, aut ortholanas à matutino tempore, quasi matutinas, à simili Græconomine ὀρθρινὸς matutinus.*

611. *Tractatum ad quendam religiosum Carthusiensem, quando liceat religiosi curias principum sequi aut frequentare. Et quod aliquando expedit eos apud principes manere.*

612. *Tractatum De mysterio SS. Trinitatis, & an possit probari naturalibus rationibus: ad Pium II.*

613. Sed antequam ad orationes & pias alias conciones in eodem codice exstantes deveniamus: ceteros tractatus, quorum alibi notitia superest, enarrabimus, nempe:

614. *Libellum ad beatiss. & clementiss. D. D. Paulum II. P. M. in quo testimoniis iuris divini, naturalis, & humani, damnatur appellatio à sententia Romani Pontificis non bene ut aiunt informati ad eundem bene informatum. Adducuntur pro utraque parte rationes iuris & auctoritatis: tandem veritas multis testimoniis comprobatur, declaraturque quotuplex & qualis sit superioritas quæ in appellatione requiritur. Incipit: Ad Romanos scripsit Vas electionis, &c. Exstat inter libros mss. Vaticanos num. 4167. folio 177. & Patavii in bibliotheca Canonorum Lateranensium sancti Ioannis in Viridario, teste Thomasio in Bibliotheca Patavina manuscripta.*

615. *Dialogum De remediis schismatis: Cuius præfatio est: Reverendissimo in Christo patri ac D. D. Garfiae Henrici Dei, & Apostolicæ Sedis gratiâ Archiepiscopo Hispalensi, serenissimi ac illustrissimi principis ac domini Ioannis eadem divina providentiâ Castellæ & Legionis &c. Regis domini nostri inchyttissimi consiliario (hic est Garfias Henriquez Oforio, qui ab anno*

MCDXLII. ad MCDXLVIII. Sedem administravit Hispalensem: quo medio tempore hic liber scriptus) *vestræ dignissimæ amplitudini humilis servitor & devotus capellanus Rodericus de Arevalo archidiaconus de Treviño, eiusdem regie maiestatis secretarius, seipsum, &c. Et mox ait de re ipsa libri præfatus: Nuper itaque, cum apud serenissimum principem Romanorum Imperatorem, aliquandiu demorarer, ad coenam me traxit invitum quidam Theodericus iuris professor insignis, vir arbitrato meo doctissimus, ac multarum rerum experientissimus. Ad mensam itaque nobis inter epulas confidentibus, ecce, ut puto, illius industria verbum prodiit de hac flebili Ecclesiæ scissura, in qua re paulò antè egeram ipse verbum coram Cæsarea maiestate. Tangentem vir ille plurima in rebus ipsis sciscitans, quidnam causæ tantorum esset malorum, quidve remedium futurum videretur, &c. Tandem concludit, rogatum se ut de remedio discurreret, contecisse hunc tractatum, qui dialogus est inter prædictum Theodericum & se Rodericum. Incipit: Vidi nuper (Roderice charissime) coram regia maiestate, &c. De schismate agit, ut credimus, è Basileensi Concilio circa annum MCDXXXIX. nato inter Eugenium & Felicem: quo super missus fuerat forsitan Rodericus noster ad Fredericum Imperatorem, Regis sui, Ioannis nempe II. cuius se vocat secretarium, orator: Quid enim aliud in Germania vir Hispanus & sacerdos, Regi suo à secretis ageret? Librum continet Vaticanus ms. codex 4002.*

616. *Epistolam ad doctissimum & religiosissimum virum Fr. Alphonsum de Palenzuela, in qua agitur de multiplici onere & periculo Pontificalis dignitatis; & de ambitionis vitio, ac modernis abusibus prælatorum. Agitur etiam de modo pascendi gregem, & de pluribus ad curam præfulatus spectantibus. Incipit: Reddita sunt mihi literæ tuæ, reverende in Christo pater ac mi præceptor amantissime, &c. Epistola est decem foliis comprehensa in Vaticano cod. ms. 3899. fol. 37.*

617. *Epistolam lugubrem & mœstam, simul & consolatoriam, de infelici expugnatione insule Eubœæ dictæ Necropontis, à perfido crucis Christi hoste Turcarum impiissimo principe & tyranno nuper inflicta: ad rever. P. ac sapientiss. dom. dom. Besfarionem Cardinalem Sabinum, & Patriarcham Constantinopolitanum. Incipit: Audi vi, & conturbatus est venter meus &c. Exstat in cod. Vatic. ms. 3869. fol. 94. Et hanc epistolam scripsit ille uno ante obitum anno MCDLXX. quo malum hoc expu-*

pugnata à Mahometo II. Eubœæ in Ægæo mari Venetorum insulæ orbi Christiano contigit. Vide Raynaldum tomo 19. *Annal.* hoc anno §. 12.

618. Præter theologica hæc & iuridica maiori ex parte opera, ut historicis accenseretur, edidit Henrici IV. Regis obsecutus præcepto, ut ille ait,

619. *Historiam Hispanam*, quatuor partibus ad eundem Henricum: ab origine rerum scilicet usque ad sua tempora, ut quod Rodericus Toletanus Episcopus (quod ipse ait) Latinis literis usque ad suam ætatem perduxerat, Rodericus alter iisdem usque ad suam absolveret. Præstans opus quidem, & amoeniorum literarum, exemplorumque veteris ævi ad præsentia facta accommodatorum misturâ variegatum, lectuque iucundum; quamquam & navos aliquot habeat, quos excusabit aliquis exscriptorum oscitantia. Nam & propria Gothorum nomina foedè corrupta ibidem legas: *Limbam* pro *Liuba*: *Leonogildum* pro *Leovigildo* (à quo credidit Leonem urbem dictam): *Hermegildum* pro *Hermenegildo*: *Gundamirum* pro *Gundemaro*: *Enrigium* pro *Erwigio*; Fulgentium etiam vocat *Tingitatum* pro *Astigitano* Episcopo. Utitur quoque barbaris verbis, utpote, *effectualiter*, *deordinare*, *servitor*, *auctoritative*, & aliis. Hanc se vidisse manuscriptam in bibliotheca Colonæa Hispali, dum illius curam ageret, prægrandi volumine, Romæ aut saltem in Italia editam, *Chronici Hispaniæ* cap. 4. Ioannes Vasaus testatur: quam & Raphaellem Volaterranum ait citare, & Vallisoleti eam in bibliotheca Cardinalis de Mendoza à se quoque visam (1). Raphaellem ergo Massæum Vo-

laterranum *Geographiæ* lib. 2. dum de Hispaniæ Regibus, & Henrico IV. agit, asserentem legi, novissè nostrum se castri S. Angeli custodem sub Paulo Papa.

620. Ad historiam autem eius paulò antè respicit quum in referendis Hispanis rebus Lucam Tudensem, & Rodericos duos secuturum se ait. *Palentinam historiam* vocavit Mariana, ab auctoris munere ita dictam, piam magis quàm elegantem appellans, lib. 23. cap. 9. magis autem vulgare est, ut ita audiat: *Alphonfi de Palentia Regum catholicorum chronographi Hispana historia*, nondum edita. Cavendum sanè est à Prudentii Sandovalis inadvertentia, qui auctorem huius Rodericum Lainez alicubi appellat*. At quidem hæc eius prodiit historia ante annum MD. Palentiæ scilicet MCDLXX. in fol. sed renovata fuit editio Franco-furti apud Aubrios anno MDCIII. *Hispaniæ illustratæ* vol. 1. *Palentini Episcopi descriptionem Hispaniæ* in Italia editam laudat Alphonsus Ciaconius in schedis ad Bibliothecam universalem, quas possidemus, de nostro Roderico indubiè intelligendus.

621. Sed redeundum iam est ad codicem Vaticanum 4881. ms. aliaque ibi contenta opera quæ hoc loco dabimus,

Orationem scilicet ad sanctiss. Papam Eugenium ex parte serenissimi Regis Hispaniæ (Ioannis II.) contra factiones Basileensium. Ubi multa de devotione Regum Hispaniæ ad Romanam Ecclesiam. fol. 194.

622. *Orationem aliam ad sacrum collegium Cardinalium super eadem materia.* fol. 198.

623. *Orationem ex parte Eiusdem Regis Hispaniæ ad Philippum Mariam Ducem Me-*

(1) Exstat in Escorialensi codice, *Lit. f. Plut I. sub n. 18.* (T. I. p. 480.) hoc titulo: *Roderici Sanctissimi Episcopi Palentini pro Sanctissimo Domino Paulo II. Papa arcis Sancti Angeli De Urbe Præfecti: Compendiaria rerum Hispanicarum Historia à primis nostræ regionis accolis ad Henrici IV. Castellæ Regis tempora: præmissa nuncupatoria ad eundem epistolâ.* Edita autem ac duplici exemplo penes me est, Romæ, ut videtur, per Udalricum Gallum, absque anni & Loci notatione; in cuius capite ultimo seu XXXX. de Summis Pontificibus Callixto, Pio ac Paulo II. deque præclaris eorum gestis, ac de Opusculis auctoris hanc historiam compilantis (inquit) *sub iisdem pontificibus, & eorum iussu editis.* Titulus prior è minio: *Incipit compendiosa historia hispanica. In qua agitur de eius situ ac descriptione: salubritate ac ubertate: gentisque humanitate: & ad religionis cultum pietate: cæterisque eiusdem regionis laudibus. Demum de Gothorum, Vandalarum, & cæterorum ad Hispanias accedentium origine & in Hispania regnantium antiquitate. Necnon de regnorum erectione: regumque succes-*

sione: ac claris illorum successibus. Tandem pro ampliore historiæ ornatu inter ipsa hispanica gesta inseruntur brevi præcorum Romanorum, Græcorum, & aliorum exterorum antiquorum clarissima gesta: dicta: & insignia documenta ad cuiusvis principantis: potentis: seu nobilis: ac privati hominis instructionem edita: à Roderico Sancti utriusque iuris ac artium professore, Episcopo Palentino Hispano Sanctissimi Domini nostri Domini Pauli Pontificis Maximi in Castro suo Sancti Angeli de Urbe Romana Præfecto. Prologus. Pergitque absque initiali litera. *ERENISSIMO AC INVICTISSIMO Principi Domino D. Henrico III. &c.* In fine ante Tabulam materiarum & rerum, exstat Typographi nomen: *De mandato R. P. D. Roderici Episcopi Palentini auctoris huius libri. Ego Udalricus Gallus sine calamo aut pennis eundem librum impressi: circa annum ut videtur MCCCCLXX. Vide infra notata in: Adendis circa annum MCCCCLXX. in fin. & ibi Tractatum eiusdem Roderici Sancti alterum Hispanicum ineditum, cui titulus: *Summa de la política &c.**

Mediolani exhortatoriam ad pacem Italiae; & ut purè & simpliciter adhæreret dom. Eugenio (Papæ) & Basileensem factionem respueret. fol. 199.

624. *Orationem ex parte Eiusdem Regis Hispaniæ ad sereniss. Fredericum Imperatorem exhortatoriam ad unitatem & pacem Ecclesiæ; & quòd deceat Imperatores agere pro unione ac defensione Ecclesiæ, inducens eundem Imperatorem ad puram adhesionem dom. Eugenii, & ad detestationem Basileensium fol. 202.*

625. *Orationem ad sereniss. Carolum Regem Franciæ ex parte eiusdem Regis Hispaniæ, de laudibus eiusdem Caroli, & gloriose domus Franciæ & Hispaniæ, exhortatoriam, ad tollendas omnes occasiones dissidii inter utramque regiam domum. fol. 204.*

626. *Orationem ex parte sanctiss. dom. Nicolai Papæ ad illustrissimum Ducem Burgundiæ (Philippum), ubi multa de devotione & favore eiusdem principis ad incrementa Fidei. fol. 209.*

627. *Orationem ad sanctiss. Papam Pium II. nomine Regis Hispaniæ (Henrici IV.) in præstatione obedientiæ, ubi congratulatur de assumptione: exhortatur ad extirpationem Turcorum, & multa de devotione Regum Hispaniæ ad Ecclesiam Romanam. fol. 212.*

628. *Orationem lugubrem de obitu sereniss. Regis Ioannis Hispaniæ ad sereniss. Regem Carolum Franciæ; & de laudibus eius Regis Ioannis. fol. 216.*

629. *Orationem habitam ad sanctissimum dominum Callistum Papam secundum (ita semper nominat, quem vulgus Callistum III.) in præstatione obedientiæ, & congratulatoriam de assumptione; & multa pia opera adducit, & singularem devotionem Regum Hispaniæ ad Sedem Apostolicam. fol. 218.*

630. *Orationem habitam Romæ in natiuitate primogenitæ serenissimi Regis Hispaniarum, (Henrici) & de causis gaudendi ob eundem natalem. Hæc est Ioanna, alterius Ioannæ Portugalliæ Infantis & Castellæ Reginæ, Henrici Regis coniugis filia: quam licèt uti primogenitam & heredem regnorum solemniter iuratam, exclusit postea Elisabetha certior, quàm quòd Ioanna filia esset, Henrici soror & heres. Hanc, magno errore eorum qui Hispaniam Roderici exseripsere historiam, appellatam Elisabetham in partis 4. cap. 36. legimus.*

631. *Orationem ad sanctiss. Pium II. de felici victoria, & acquisitione ciuitatis de Gibraltar in stricto Oceani maris sitæ, per capitaneos Regis Hispaniæ; & ibi multa de situ illius urbis, & de utilitate Fi-*

dei fol. 225. Id contigit anno MCDLXII.

632. *Orationem ad eundem Pontificem in conuentione Mantuana ex parte Regis Hispaniæ. Commendat dictum conuentum pro expeditione contra Turcos. Exhortatur ad eandem expeditionem, & pollicetur omnia auxilia ex parte eiusdem Regis. Exhortatur & ad pacem Principum Christianorum. fol. 227.*

633. *Sequuntur in eodem codice sermones aliqui de rebus sacris, nempe:*

Sermo coram sanctissimo Nicolao Papa V. in Dominica Passionis in Quadragesima. fol. 231.

634. *Sermo coram sacro collegio Cardinalium in die S. Thomæ de Aquino. fol. 234.*

635. *Sermo coram sanctissimo domino Callisto in die Ascensionis Domini. fol. 238.*

636. *Sermo coram eodem in die Annuntiationis B. Mariæ Virginis. fol. 239.*

637. *Sermo coram sanctissimo domino Pio in die sanctæ Trinitatis. fol. 242.*

638. *Sermo coram sanctissimo domino Nicolao in die Apostolorum Petri & Pauli. fol. 244.*

639. *Sermo coram sanctiss. dom. Pio in die Pentecostes. fol. 247. In bibliotheca etiam collegii S. Benedicti Cantabrigiæ in Anglia urbis codex visitur, cui titulus: Opuscula Roderici Episcopi Calagurritani, Castellani S. Angeli de Urbe; & epistola eiusdem ad quosdam doctissimos & eloquentissimos viros; & illorum ad eum: uti scribit Thomas James in catalogo mss. librorum in bibliothecis Angliæ existentium.*

640. *Ex quibus omnibus in hoc & aliis, quos memoravimus, mss. codicibus contentis tractatibus, quæstionibus, votis, orationibus, sacrisque concionibus, manifestum redditur unum Rodericum serè omnes, tam Ioannis quàm Henrici, regias vices Romæ & alibi; eundemque Theologi, Iurisconsulti, atque Oratoris, Statûsque ministri, partes, pro datis sibi rerum agendarum occasionibus, eadem industria & facilitate; Summorumque quinque Pontificum, Eugenii, Nicolai, Callisti, Pii, atque Pauli; duorumque suorum Regum, quos laudavimus, commendatione plausuque tractasse. Cuius rei non postremum argumentum videri debet, quòd summus ille Pontificum apex Pius II. ex Ænea Sylvio, viro eloquentissimo, & literarum ornamentis clarissimo, ad hanc Sedem exaltatus, Historiam suam, quam refertissimam vocat Rodericus, & aliqua opuscula præclarè ingentique elegantia descripta, eidem suo referendario, antequam edita forent, communicare digna-*

gnatus fuerit: quod ipse refert *Historiæ Hispanæ* quartæ partis cap. 40.

641. Huic eidem, Ovetensis dum esset Episcopus, à Iacobo quodam directam *Græcarum Bruti epistolarum* in Latinum translationem, à doctissimo Ranutio (ut ait) Nicolai summi Pontificis secretario factam, continet alius codex Vaticanus numero 1043. signatus, fol. 233. Cuius dedicationis auctor miris extollit nostrum laudibus, Castellæ Regis Legatum & Consiliarium amantissimum appellans (1).

642. Iacet in Hispanorum templo Romano S. Iacobi Apostoli, in sepulcro marmoreo parieti inserto, cuius inscriptio tantum habet obiisse iv. Nonas Octobris, Pontificatus Pauli anno septimo (2), hoc est, non, ut Ægidius Gundisalvi Davila existimavit, anno MCDLXXI. sed MCDLXX. Cuius quidem anni die xxix. Septembris incoepit annus Pontificatus Pauli septimus: cuius altero mense, nempe Octobri, Rodericum obiisse necesse est; cum sequentis anni Octobri mense Paulus iam Iulii xxviii. die in vivis esse desierit. Stephanus Garibaius lib. 17. cap. 15. Roderi-

ci nostri memoriæ debitum meritæ laudis officium exhibet.

643. FR. THOMAS DE TOLEDO Dominicanus Castellanae provinciæ, S. T. Mag. in literis sacris ac theologia, quæ ab schola vocatur, apprimè versatus: præter tabulas, sive indices (utilissimo id tempus labore) in S. Thomæ Summam, Iacobi de Voragine, & Ioannis à S. Geminiano Sermones, Nicolai Lyranæ quædam opera, item Anonymi *De vitiis & virtutibus*, Innocentii Papæ in psalmos poenitentiales; Alberti Brixientis Summam, & alia, scripsit super Quodlibeta D. Thomæ necnon *Mariale*; atque item tractatum, si diversus est, *De laudibus portæ Paradisi*, hoc est Deiparæ Virginis. Claruisse dicitur circa hunc annum MCDLXX. De quo consuli possunt bibliographi Dominici (3).

644. Alphonso Ioannisque Aragonensium Regum consiliarius & à secretis fuisse dicitur IOANNES VALERUS Maioricensis, qui, teste Vincentio Mut in *Historiæ Balearis* tomo 2. lib. 8. cap. 6. *Rosarium* scripsit *summæ veritatis* (4).

CA-

(1) In Bartholomæi Platinae dialogo *De falso & vero bono*, colloquitur cum Auctore Rhodericus Calagoritanus Episcopus, arcis Romanæ præfectus, vir certe bonus & doctus: cui pridem Platina nuncupaverat tractatum *De laudibus pacis* MS. ut memorant Auctores Diarii Eruditorum Italiae T. XIII. pag. 437. seq. ap. Io. Alb. Fabric. *med. & inf. T. V. pag. 304. col. 1.*

(2) Sepulcri inscriptio:

RHODERICO. SANCTIO. PRAESULI. PALENTINO. HUMANI
DIVINIQUE. IURIS. CONSULTO. OPT. QUI. MOLEM
HADRIANI. FIDELISSIMA. PRAEFECTURA. CUSTODIIT
SEDIS. APOSTOLICAE. OBSERVANTISS.
VIX. AN. LXVI. BESSARIO. CAR. SABIN
ET. MARCUS. CAR. DIVI. MARCI. B. M. POSUERUNT
OBIIIT. AN. VII. PAULI. PONT. MAX. IIII. NON. OCTOB.

subiicitur stemma Episcopali galero tectum, in cuius area aquila dextrorsum versa expansis alis pedibusque; & circum eam in clypei peripheria, tænia octonis palis decussatis (*aspas*). *E nostris Ephemer. Rom.*

(3) Quotifus & Echardus nonnullas insuper eidem *Tabulas* seu *Indices* in aliorum scripta tribuunt T. I. pag. 846. col. 2. & 847. col. 1.

(4) ADDENDI CIRCA ANNUM MCCCCLXX. Bernardus Bazim Canonicus Cæsaraugustanus, auctor tractatus *De magicis artibus & magorum maleficiis*. In Bibliotheca Regis Galliarum Part. III. pag. 252. col. 2. cod. 2193. sæculi XV. Fabricius *med. & inf. T. I. p. 218.* Parisiis 1506. & Francofurti & Lugdunæ 1620. editum fuisse ait. ITEM. Petrus Ioannes Ferrer eques Valentinus, Rodriguezio & Ximeno indictus, cuius in Bibliotheca Escorialensi *Lit. L. Plut. I. sub n. 25.* (T. III. p. 247.) existat tractatus Lemosino sermone inscriptus: *Sumari de batalla hà ultránfa*, seu *Leges de duellis*, cum eiusdem argumenti aliis. Ad eundem pertinere existimo tractatum alterum Hispanicum In-

certi Valentini inscriptum: A TODO TRANCE, sive: *Ritual de retos y desafios*. In eadem Bibliotheca *Lit. h. Plut. II. sub n. 21.* (T. II. p. 89.) Atque idem fortassis Anonymus ille fuerit, itidem *Valentinus*, cuius in eadem Bibliotheca *Lit. y Plut. III. sub n. 4.* (T. II. 376.) habetur: *Forum seu Leges Valentini Regni De duellis*, Lemosino sermone: qui omnes tractatus circa annum MCCCCLXX. scripti videntur: ITEM *Ludovicus Alcaniz* (Alcañiz) Valentinus, Medicus, qui sub idem tempus scripsit tractatum Lemosinè inscriptum: *Regimènt preservatiu è curatu de la pestilènciã*. Apud Ximenum Bibliotheca Val. T. I. p. 52... ITEM *Alfonso de Toledo Conchenfis*, cuius nos supra, hoc libro, cap. VI. num. 325. in Alfonso Martini à Toledo Archipresbytero Talaverensî meminimus, circa annum MCCCCLXX. scripsit ante Polydorum Virgillum tractatum Hispanicè inscriptum: *El Inventionario*, seu: *De primis rerum inventoribus. Ad Alfonso Carrillum Archiepiscopum Toletanum*. Existat in Bibliotheca Escorialensi *Lit. h. Plut. II. n. 24.* atque in Regia Matritensi tribus exemplis, in quorum altero legitur: *Este libro mandò escrebir el Señor Licenciado Juan Diaz de Alcocer Oidor de nuestro Señor el Rey Don Alfonso: el qual escribió Fray Ginès de Bestracán natural de la Ciudad de Murcia Monge de la Orden del Cistél, andando con licencia de su Mayor en la Corte en el año del Señor de mill & quatrocientos & setenta & siete años.* Scripsit quoque *Speculam Chronicorum*, Hispanicè: *La Atalaya de las Chronicas*, Alfonso Martino de Toledo Archipresbytero Talaverensî à Nostro non iure tributam: quæ habetur etiam in prælaudato Escorialensi codice. ITEM *Rodericus Sandius* (el Doctor Ruy Sanchez) Decanus Legionensî & Archidiaconus Treviniensî circa annum MCCCCLXX. scripsit opus Hispanicè inscriptum: *Suma de la policia: que habla como deben ser fundadas & hedificadas las ciudades*

&

CAPUT XII.

De BONIFACIO Lusitano, auctore operis cui titulus: Peregrina. IOANNES STEPHANUS Valentinus. IACOBUS PONS Catalanus, PETRUS DE TURRI, & FRANCISCUS ROMANUS de eadem re Scriptores. Certamen quoddam poeticum huius sæculi. IOANNES VILLAR Catalanus. PETRUS DE CIXAR, sive SITJAR, Aragonensis. MARTINUS ALPHONSUS A CORDUBA Augustinianus. IOANNES DE SOCARRATS Catalanus iurifconsultus. LUDOVICUS FONTANUS, IOANNES MARTINEZ, & LAURENTIUS COMPANY Mercenariorum sodales. D. FRANCISCUS DE TOLETO. IOANNES VALENTINUS, seu DE VALENTIA Minorum fratrum sodalis. IOANNES DE S. FACUNDO. Eius merita ac virtutes. PETRUS UXAMENSIS, atque eius laudes & scripta. FR. VINCENTIUS MAZUELA. LAURENTIUS Lusitanus, monachus Cisterciensis. GOMEZIUS IOANNES DE ZURARA. GARSIAS MENESIUS Orator celebris. ANONIMUS poeta. LUPUS VASQUEZ DE SERPA. PETRUS DE CANALES.

645. **B**ONIFACIUS Lusitanus, filius Petri Garsia, Uliisiponensis, qui serenissimæ dominæ Ioannæ Reginae Castellæ & Legionis auditorem sese appellat, hunc locum fortiri debet. Existimamus enim de Ioanna intelligendum eum, Eduardi Portugalliæ Regis filiâ, Henricique Regis Castellæ uxore, quam verisimile est in Castellam Lusitanam Lusitanam secutum.

646. Hunc absque dubio auctorem habet iuridicum opus *Peregrina*, sive *Peregrina glossa Bonifaciana* de nomine compilatoris inscriptum: quæ veluti index est iuris legum, conclusionumque ab eo, ut verbo utar barbaro, glossatarum. Vidimus id excusum cum hac ad calcem, iuxta morem recentis typographiæ, nota: *Exactum absolutumque hoc præclarum atque insigne opus Peregrinæ, mandato, operâ, & impensis Lazari de Gazanis sociorumque: impressum per nos Meinardum Ungut Alemannum & Stanislaum Polonum socios, anno Incarnationis salutiferæ MCDXCVIII. die xx. Decembris, grandi quidem volumine. Diversus est ab eo Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

& villas. *Fabla otrosy del buen regimiento & recta policia que debe haver todo regno ò cibdad asy en tiempo de paz como de guerra: rogatu strenui Equitis Petri de Cuña Domini de Dueñas & Buendia, Guarda mayor & del Consejo del Rey Don Enrique IV. de Castilla.* MS. In Regia Bibliotheca Matritensi, fol. Hic autem est, ut existimo, *Rodericus Sanctii de Arevalo* Episcopus Palentinus arcis Sancti Angeli de Urbe Præfectus, de quo paulo antè dixi; nam & is prius quam Romam

auctor alius eiusdem ferè argumenti, certè nuncupationis operis, *Peregrinæ glossæ* etiam inscripti, Gundisalvus Episcopus Segoviensis, de quo supra egimus (1).

647. Anno septuagesimo secundo sæculi scripsit IOANNES STEPHANUS Valentinus, & in urbe ipsa regni principe notarius, nuncupavitque Ferrario Torrellæ medicinæ uti vocat professori eximio, Dictionarium quoddam & phrasiologium duarum linguarum, Valentiniæ vulgaris & Latinæ: quod, *Librum elegantiarum* inscriptum, Venetiis editum in folio vidimus operâ atque impensa Paganini de Paganinis anno MCDLXXXIX. apud amicum nostrum D. Hippolytum Sampêr Montefiani ordinis sacerdotem, virum probum atque eruditum, post alia munera capellanum regium, & Matritensis Aragoniæ Coronæ nosocomii rectorem (2).

648. His qui artem arma tractandi, præcipueque gladio feriendi ac se tuendi docent, noti sunt, etiam huius sæculi & ætatis homines hac eadem arte instructi, atque eius præceptores: quæ non infima est inter mathematicas, bellicisque decertationibus valdè utilis. Alter est IACOBUS (sive appellatione gentis IAUME) PONS Catalanus, Perpinianensis: alter PETRUS DE TURRI. Quorum quemlibet anno MCDLXXIV. de hoc argumento seorsum scripsisse, auctor est nostri temporis professor insignis nulli verò secundus, Ludovicus Paciecus de Narvaez Beatiensis in libro suo, quem, *Engaño y desengaño de la destreza de las armas* inscripsit, fol. 48.

649. Quibus adiungendus venit FRANCISCUS ROMANUS, quem Hieronymus de Carranza, alter in gente nostra huius studii veluti Achilles, dialogo secundo libri sui *De la destreza de las armas*, nescio cuius sæculi, eiusdem doctrinæ magistrum laudat.

650. Vidimus quidem huiusmet anni MCDLXXIV. apud amicum nostrum nuper laudatum D. Hippolytum Samper *Poeticum certamen* olim Valentiniæ habitum hoc anno sub auspiciis D. Ludovici Despuig Montefiæ Ordinis Magistri, regni-que Pro-regis *De laudibus Mariæ Deipa-*

Qq

ræ

peteret Decanus Legionensis & Archidiaconus Treviniensis in Ecclesia Burgenfi fuit.

(1) Diximus de huius *Peregrinæ* antiquioris glossæ auctore supra in *Gundisalvo Gundisalvi de Bustamante* Episcopo Segoviensi, *Lib. IX. cap. VII. n. 378.*

(2) Exstat penes me iisdem omnino notis, ex dono Domini D. Marci Garsia Montefiani item Ordinis Sacerdotis, Parœci Ecclesiæ *de Silla* ad VIII. à Valentia nostra lapidem, versûs Occidentem.

re Virginis: in quo ei qui quavis linguâ ceteris melius designatorum iudicum sententiâ fecisset fatis argumento, ferici texti, quantum sufficeret conficiendo thoraçi coloris nigri, dictum fuit præmium. Cuius certaminis exitus quidem ille fuit, ut ne ulli ex ad bravium currentibus fieret iniuria, Deiparæ ipsi præmium, quæ diserrâs fecerat linguas poetarum, decerneretur. Id quod propter antiquitatis venerationem, poeticæque artis, etiamnum rudis, hoc genus velitationum posteris commendandam prætermittere nolimus. Editio in 4.º prodiit Valentia, ut credimus (1).

651. IOANNES VILLAR, iuris doctor, Catalanus, ut suspicari æquum est, anno MCDLXXV. edidit Barcinone vernaculam huius linguæ translationem operis *De epidemia & peste, Magistri Valasçi Tarantini, artium medicinaeque doctoris eximii* quam vidimus. *Valasçus de Taranta Monspeliensis* hic audit apud Lindanum *De scriptis medicis*, diligentem auctorem; qui tamen hoc opus *De epidemia & peste* non laudat, neque Villarium interpretem (2).

652. Floruisse his annis refertur inter sodales instituti redimendi captivos sub invocatione Deiparæ Virginis de Mercede PETRUS DE CIXAR (SITJAR cognomine vocat Vincentius Mut mox laudandus) Aragonensis, sacrae ac civilis literaturæ, necnon & amoeniorum disciplinarum studiis vir ornatissimus. Qui quidem Cæsaraugustanæ domui præerat (referentibus Alphonso Ramone^f, Marco Salmerone^g, Mercenariorum historicis, atque item Vincentio Mut in *Historiæ regni Balearis* secundo volumine lib. II. cap. 9. qui tamen Balearum patriâ fuisse eum contendit), quum Familiæ suæ munus redimendi captivos ab infidelium manu & potestate libello edito defendit, quo tempore id rei non sine multorum oppositione transigetur. Nempe à quinque tractatis in eo quaestionibus eiusdem argumenti taliter inscriptus liber prodiit:

653. *Opusculum: Tantùm quinque.* Barcinone editum anno MCDLXXXI. (3). Scripsit item, eandem forsan causam agens,

654. *De potestate Papæ, & votorum*

commutatione in redemptionem captivorum, ingeniosas decretorum ac theologorum auctoritatibus argutissimè probatas quaestiones. Parisiis editas anno MDVI. apud Ioannem de Gourmont, uti Verderius refert in *Supplemento bibliothecæ Germanicæ.* Quod opus ei quoque attribuunt Franciscus Zumei in *Vitis SS. PP.* huius sui ordinis; & Petrus à S. Cæcilio, *De Scriptoribus* eiusdem scribens, adhuc ineditus. Quorum posterior adiungit collegisse eum, & in unum volumen coniecisse pleraque summorum Pontificum privilegia ordini suo concessa & elargita; claruisseque Xysto IV. Pontifice Maximo (qui electus fuit v. idus Augusti MCDXXI.) anno Domini MCDLXXV. Videndus Bernardus de Vargas lib. 2. *historiæ* eiusdem ordinis primæ partis cap. 16. ad annum MCDLIX. Item scripsisse dicitur

655. *Historiam ordinis Mercenariorum* Latinam: cuius originalis scriptura in archivo domûs Barcinonensis asservatur, atque eius exempla in Matritensi, Burgenfi, & Pinciano cœnobiis. Huius notitiæ nobis auctor fuit illustrissimus dominus D. Fr. Gabriel Adarzo de Santandêr eiusdem Instituti, concionator regius magni nominis: qui præsul Hydruntinus ante aliquot annos obiit, dum de sui Ordinis viris illustribus commutarem aliquando inter nos literas. Idem nobis retulit docuisse Cixarem nostrum Barcinone Decretorum è cathedra, scripsisseque etiam

656. *Sermones de Dominicis & Sanctis.* Quos uno volumine characteribus adhuc rudibus Barcinone editos fuisse mihi retulit.

657. Gallum falso hunc appellat Ludovicus Iacobus à S. Carolo *Bibliothecæ Pontificiæ* auctor, qui & ait sub Iulio II. eum floruisse. At nos domesticorum fidem, nec tam mortis tempus, quod ignoratur, quàm quo maximè is floruisse dicitur, secuti sumus. Lapius idem auctor fuit pro uno eodemque tres Rodericos laudans rerum Pontificiarum Scriptores: *Rodericum scilicet Novotensem, pro Orvetensi: Rodericum Zamorensis, & Rodericum Sancium de Azeculo Episcopum Orvatensem ac deinde Palentinum, pro Roderico Sancio de Arevalo.* Aded est res ardua in rebus ex-

te-

(1) Plura nos infrà de hoc *Poetico certamine* in *Bernardo Fenollario.*

(2) De hoc *Valasço* egimus & nos suprâ in: *Addendis à sæculi XV. initio ad annum usque MCCCCXX.* quem, quod Lusitanus fuerit patriâ, quamquam professor Monspeliensis, Hispanis Scriptoribus accensuimus.

(3) Perfectum tamen anno MCDXLVI. Laudat id

Iosephus Nicolaus Cavêro Mercenariorum Instituti sodalis, in opere: *Informe de la verdad por el Real y Militar Orden de la Merced,* absque Locci & anni nota, sed circa MDCCXL. edito, *Dissert. III. n. 190. pag. 135.* his verbis: *Opuscula Tantum quinque. Consummatum fuit hoc opus... (ut eiusdem Auctoris in fine scribit) Cæsaraugusta... prima mensis Madii, ann. Domini MCCCCXLVI.*

^f Lib. 2. *Historiæ Mercenar.* cap. ult.
^g *Recuerdos históricos de su Orden.*

teris plerumque non labi (1).

658. MARTINUS ALPHONSUS A CORDUBA, natus in cognomine urbe, ut creditur, ibique inter Augustinianos sodales regularis vitæ sacramento addictus, Ioannis & Henrici Regum tempore integritate morum, doctrinaque perutili valdè floruit. Cum Gallia Tolosam, & apud nos Salmanticam professor theologus nobilitasset: haud mediocri æqualium eius ævi compendio navavit sacris concionibus operam: aded quidem totus Deo impensus, ac temporalium securus, ut nec Pacensis Ecclesiæ infulis, nec præcipuo quodam apud eos loco dignitatis & caritatis iisdem duobus Regibus olim invitatus, animi propositum quod sibi fecerat, in paupertate, longeque à sæcularibus manendi, usquam mutaverit. Immo & magnatum illius temporis immensam, nullisque officiis exorabilem dominandi libidinem perosus, curiâ quoque decessit. Nulla huius viri mentio ultra annum MCDLXXVI. habita in Augustinianis monumentis suadet nos hæc tempora eum non excessisse, saltem Vallisoleti decessisse constans fama est.

659. Plura scripsit, atque ea quidem à sodalibus Pincianis, ignotum quâ causâ, pignori apud Benedictinos posita, Hieronymus Romanus in *Chronico Augustiniano* scriptum reliquit. Latina hæc scilicet:

660. *Hexaameron, sive in Genesis priora capita de opere sex dierum.*

661. *In divi Pauli epistolas commentaria & quaestiones.* Quod saltem opus apud laudatos sodales S. Benedicti Pincianos asservari ad Philippum II. Regem Ambrosius Morales retulit, in *Itinerario* suo, quod cum inscriptione *Del santo viage* confecit, servaturque manu exaratum.

662. *Apocalypsis explanationem.*

663. *Logiceam & philosophiam.* Vulgaris quoque linguæ hæc:

664. *Vergel de nobles doncellas.* Ad Elisabetham tunc Infantem, Henrici IV. sororem, nondum, ut credimus, regno inauguratam. Editum fuit anno MDXLII. in 4°.

665. *Alabanzas de la virginidad.* Ad Virgines Deo sacras. Quæ quidem ei Alphonsus de Horosco, vir sanctitate & doctrinâ clarissimus, adtribuit opera. *Ro-Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

(1) Quæ de Lapiro hoc loco Noster huc non pertinent, & ad Rodericum Sancii de Arevalo Episcopum Ovetensem ac deinde Palentinum referenda. Petri autem Cixarii ætas ex iis quæ in præcedenti nota retulimus elicienda.

(2) De utroque hoc Scriptore: nos supra; & quidem de *Ioanne Socarrats* Lib. IX. cap. IV. n.

manus verò aliud præter ista servari adhuc Pincia ad S. Benedictum acceperat, nempe:

666. *De prospera y adversa fortuna* Alvaro à Luna Comestabili, fato quodam, qui exemplum existit utriusque mirabile, nuncupatum. Auctores de his habuimus Iosephum Pamphilum *De Scriptoribus Augustinianis*, Hieron. Romanum, & Alphonsum de Horosco, in historiis huiusmet Ordinis, & Thomam de Herrera in ea quam scripsit *Augustiniana domus Salmantica*.

667. IOANNES DE SOCARRATS Catalanus, iuriconsultus, in oppido S. Ioannis de Abbatissis Vicensis diocesis natus, civis Barcinonensis, quo tempore Ferdinandus Aragoniæ Infans, vivo adhuc Ioanne patre, propter Elisabetham coniugem Castellæ iam & Legionis ab anno LXXIV. regnis præerat, opus iuridicum dicavit ei, ita inscriptum:

668. *In feudorum consuetudines Cataloniae Principatus commentaria, sive in consuetudines Cataloniae inter dominos & vasallos, ac nonnullas alias, quæ commemorationes Petri Alberti appellantur.* Quæ ait absoluta à se XXIX. Octobris anni MCDLXXVI. fuisse. Prodiit liber Barcinone ex officina Ioannis Guardioliæ MDLI. in folio, Lugduniquè eodem anno. Petrus Albertus canonicus Barcinonensis scripsit sub Ferdinando I. Aragonis Rege. Laudantur quoque eiusdem Socarrati

669. *Additiones ad titulum de pace & tregua* (2).

670. Mercenariorum historiae clarum his diebus huius instituti virum celebrant LUDOVICUM FONTANUM (DE LA FUENTE vulgò): quem aiunt *In primam S. Pauli ad Corinthios epistolam* eleganter scripsisse, & Romæ aliquando professorem fuisse, sub Xysto IV. anno circiter MCDLXXIX. maxime florentem. Videndi Alphonsus de Roxas in *Catalogo virorum sui ordinis illustrium*, & Petrus de S. Cæcilio *De eiusdem Scriptoribus*.

671. Eiusdem religiosi ordinis pars fuit IOANNES MARTINEZ Cataloniae civis, quem nuper laudati rerum domesticarum illustratores anno MCDLXXVIII. vixisse referunt, scripsisseque

Qq 2 Or-

240. inter *Usaticorum Barcinonensium Glossatores*; existatque præterea in Bibliotheca Escorialensi *Lit. d. Plut. II. sub n. 8.* (T. I. p. 341.) Eiusdem: *Lectura super Usatico Barcinonensi quod incipit: Auctoritate & rogatu &c.* atque huius occasione: *De delictis Universitatum*; de *Petro* autem *Alberto Canonico Barcinonensi*, Lib. IX. cap. II. n. 62.

672. *Ordinis sui historiam.* Atque item
673. *De perfectione quarti voti Mercenariorum se pretio eorum infidelibus sistendi & mancipandi, quorum apostasia prudenter timeri potest.*

674. At præcipuum quendam locum in hoc Mercenariorum albo LAURENTIUS COMPANY Valentinus habet, vitæ sanctimoniâ & miraculorum etiam laude insignis. Patriâ fuit ex oppido *el Puig* eius regni prope Valentiam, ob eximiam virtutem in vicesimum ordinis sui Præfectum Generalem electus. At cum in captivitate totis duodecim annis fuisset, pignori à se ipso pro iis quos redimere non aliter poterat, oblatum Mauris: *De captivitate* librum composuisse dicitur. Mortuus est sanctissimè in domo Podii, seu *del Puig*, quæ ei & vitæ religiosæ natalia dedit circa annum MCDLXXIX. uti idem Petrus à S. Cæcilio refert. Ad eundem tamen indigitamus Stephanum de Corbera in *Vita venerabilis matris Mariæ de Socòs*, cap. 14. qui mira de rebus eius sanctè gestis prodit (1).

675. Sub Xysto Papa IV. qui ab anno MCDLXXI. usque ad MCDLXXXIV. Sedi Romanæ præfuit, D. FRANCISCUS à patria DE TOLETO dictus, valdè magnæ vir famæ, Cauriensis Episcopus, Hispanæ genti honoris & Pontificiæ auctoritati compendii plurimum attulit. Extremâ è paupertate is emergens, succollatus virtutis perpetuæ humeris, idem semper & bonus, doctrinæ, quam in Parisiensi schola Reginæ Aragoniæ Mariæ sumtibus ibi per decennium exhibitis acquisiverat, vitæque innocentia, plusquam opibus aut generis commendatione munitus: eò devenit præcipuæ cuiusdam inter æquales existimationis, quò paucissimi, quos æquus (veteri verbo) amavit Iupiter, pervenere. Nam si vera dixit in orationis Romæ in eius funere habitæ N. Rancanus auctor, quam typis editam vidimus: in deferenda Elisabethæ Infanti ab Henrico fratre Castellæ regnorum successione, opera eius & sententia præcipuè valuit.

676. Eidem Oratori fidem habentes (& quidnè gesta nuper defuncti coram sacro Cardinalium collegio recitanti?) missum novimus eum ab Henrico Rege ad Paulum II. Pontificem, qui anno huius sæculi LXIV. Pio successerat, minimè verò novum Romanæ curiæ hospitem. Constat enim Dominici Capranicæ Cardinalis ab Episcopatu suo Firmani dicti at-

que optimis comparandi familiæ olim adscriptum, sacramentales eius confessiones ex munere audivisse; morientique officium supremæ eius voluntatis executioni mandandæ exhibuisse: quod quidem Ferdinandus Pulgaris in elogio eius vulgaris linguæ affirmat.

677. Legimusque in Dominici huius Capranicæ Cardinalis rebus à Ioanne Baptista Poggio descriptis (quo auctore in eo laudando inter Martini V. Cardinales Alphonsus Ciaconius fuit usus) Franciscum archidiaconum Toletanum aliis eius familiaribus viris utique lectissimis, in quibus Æneas Sylvius Pius deinde II. Papa, Iacobus Amanatus Cardinalis postea dictus Papiensis, Amicus Aquilanus & ipse Cardinalis, Blondus quoque Foroliviensis fuere, nec sine elogio viri, tum bonitate tum scientia sacrarum literarum omnium illius ætatis facilè principis annumeratum. Atqui mortuus fuit Capranicensis anno MCDLVIII. cuius si voluntatem defuncti executus est, Romæ tunc esse debuit. Immo & Pulgaris testimonio post Cardinalis obitum familiæ Pontificiæ à Pio II. adscriptus, & archidiaconatu Toletanæ Ecclesiæ tunc primùm honoratus, varia legationum munera exercuit: quibus propter facundiæ atque prudentiæ dotes sapientissimo Pontifici aptus natus fuit virus. Ad Ludovicum nempe XI. Galliarum Regem, & Alphonsum Aragoniæ & Neapolis, non semel; necnon & in Bohemiam bis pro reducendis ad viam salutis eius regni hæreticis, cui negotio totis doctrinæ theologicæ, quâ pervicacem ornaverat animum, incubuit viribus.

678. Cui quidem ad nos (si Deo placeat) post exhibita hæc officia reverso, iterum in urbem veniendi ad exhibendam Paulo Papæ post sexennium exaltato obedientiam commissæ ab Henrico Rege partes fuere. Xysti autem IV. tempore maiores adhuc honores fuit consecutus. Datarius enim Papæ creatus, homo exterus, Cauriensem quoque ab eo Episcopatum obtinuit; Hispaniæque regnorum negotia unâ cum regis vicibus apud eundem Pontificem administravit, rarò ad hoc tempus exemplo, ut idem & Xysti Papæ & Henrici Regis minister esset. Genuensem & ipse legationem eiusdem Pauli pro sedandis eius urbis tumultibus cum magna laude & successu obivit. Sacroque purpuratorum patrum collegio iamiam accensendus, quinquagesimo quinto ætatis anno

Ro-

(1) Multa item ac præclara de eo Ximenus *Biblioth. Val.* T. I. p. 52. seq. qui & sepulcræ eiusdem

elogium in oppido *El Puig*, hodieque superstes adicit.

Romæ decessit (1), ad S. Iacobi Hispanorum sepultus, vir constantissimo castè, sobriè, piè, atque integrè vivendi tenore ad summam dignitatem & auctoritatem evectus.

679. Scripsisse dicitur quædam philosophicæ atque theologicæ doctrinæ opera, & in iis *Conciones*; necnon & *Theologico-iuridicum contra eos qui ad dividenda & conferenda privatis factionibus regna impotenter aguntur, commentarium*, occasione ut credimus declarati per eos dies ab Hispanis magnatibus Alphonfi Infantis, exauctorato Henrico fratre, Castellæ Regis.

680. Nam alius non est Franciscus Toletanus (quem tamen Decanum vocat Ecclesiæ istius) cuius prolixè meminit huc deveniens Alphonfus de Palentia, rerum huius temporis Scriptor, cum vernaculâ, tum Latinâ linguâ, lib. 8. cap. 8. *Historiæ Latinæ*, quam exaratam manu habemus. *Franciscus Toletanus* (inquit) & *decanus professor sacræ Theologiæ, vir eruditissimus, singulari honestate præditus, cum in Ecclesiâ Toletana resideret, ante depositionem Henrici frequenti populo in publicis concionibus suadebat, ne quid ad exemplum iniquissimi Regis, immo veriùs dissolutissimi tyranni efficeret; & præ flagrantia prædicationis audebat recensere multitudini innumerabilia Henrici delicta, abominatus populum, quòd iugum tam diuturnum, appellationemque Regis illicitam iniustamque pateretur. Hic ipse congratulatus est lætitiæ publicæ tempore exaltationis Alphonfi Regis. Sed refrixit illicò percepta iniquitate propositi Marchionis (Villenæ), pravæque cupiditatis procerum nonnullorum; vel quoniam id civitate Toletana ex industria malignantium, & aliis urbibus falso vulgata fuerit fama, quòd persuassissent Regi Alphonso Magnates persecutionem neophytorum, insimulata corruptelâ & abusu ceremoniarum atque religionis. &c. Et mox. Itaque consanguineorum factioni adhærens*

(1) Ita quidem apud Ægidium Gonzalezum Davilam *Theatr. Eccl. Caur.* in eo. Sepulchralis autem inscriptio ex archetypa in Romanas Ephemeridas

Deo. Opt. Max. sac. Francisco de Toletō viro integerr. sacrar. litterar. noticiâ excellentiss. mor. sanctimonid. fide pietate constantia insigni antistiti Cauriensi Sixti IIII. Pont. Max. Datario cuius opera ad componendas Christiane Relig. principum populorumque discordias. Nicolaus. Pius. Paulus. Sixtus Pontif. domi forisque usi sunt. Qui ab sumpto munere è Liguria rediens magno de se relicto desiderio importunâ morte preventus intempestive occubuit. ann. etatis sue LVI. men. VII. die X. salutis MCCCCLXXIX. V. Id. Febr. Sixti IIII. ann. VIII. Alfonso eciam de Toletō fratri benemerenti posuit.

Subditur eidem clypeus intra quem Episcopalis galerus & sub ipso crux utrimque parilis, quam vulgus *Græcam*, Hispani vero *de tatega* dicimus; inque eius centro atque itidem in quatuor brachis

Decanus facile persuadetur à Calagurritano benevolente (hic erat D. Petrus Gundisalvi à Mendoza Toletanus postea præsul & S. R. E. Cardinalis) ut posthabitis antiquis prædicationibus retractaret veteres suasiones, & in scriptis causam Henrici tueretur, &c. Et illicò: Igitur compendio collegit ex libro Regum &c. Et post pauca, quibus argumentum & collectionem scripti comprehendit: Adversus hæc (subdit) Episcopus Ampuriensis Fr. Antonius de Alcalâ apprimè inter Hispanos eruditus, professorque Theologiæ egregius, ordinis Minorum; necnon Magister Fr. Ioannes Lupus, ordinis Prædicatorum, quem valdè venerabatur Comes Placentinus, valuerunt facillimè refellere conclusiones Francisci, prout in libellis eorum largiùs explicatur. &c. Quæ quidem omnia libuit hic inserere, quòd historia hæc lectu iucundissima lucem adhuc non viderit; & ut memoria duorum horum præstantium theologorum, qui Francisco Toletano & eius Henricianæ apologiæ scriptis se opposuere, dum de viris agimus doctrinâ illustribus, non desideretur.

681. Nec video quemnam alium hominem significare Ioannes Eifengreinius voluerit, in *Testium veritatis catalogo* suo hæc annotans: *Franciscus de Toletō philosophus, rhetor, atque theologus suæ ætatis clarissimus, & cum in disputationibus vir magnus, tum in argumentorum ac demonstrationum probationibus argutus atque subtilis, omni doctrina consummatissimus, contra Ioannem Rokizanam Bohemum Hussi discipulum de Eucharistia scripsit. Hæc ille minus apè ad annum MCCCCXXXVII. cum Rokizana non huius, sed inferioris, cui nunc insistimus, sæculi fuerit. Meminit etiam Possevinus.*

682. Hominem descripsit ætatis suæ paucissimis celsurum eleganti calamo Ferdinandus Pulgaris (2), qui nec tacet more suo Iudaici sanguinis maiores eius fuisse: in quo convenit ei Alphonfus de Palentia, ut vidimus: quasi meritum eo tempore,

non nostras relata nonnihil, ei amplius cætatis tribuit. En illam atque eadem *καταγραφὴς* ac linearum cœconomia:

stella conspicitur; quatuor autem crucis angulos si-ve recessus totidem lilia occupant.

(2) Exstat eius elogium in opere: *Claros varones de Castilla* Tit. XXIII.

non dedecus haberetur divina ope in lucem à barathro infidelitatis emergere. Quantum ab illo nunc mutata existimatio gentis nostræ! Simile aliud Lucii Marinæi elogium lib. 6. *De rebus Hispaniæ* legere est. Suumque Ægidius Gundisalvi Davila in *Cauriensis Ecclesiæ theatro* symbolum dedit.

683. IOANNES VALENTINUS (DE VALENTIA vulgus dixerit, nisi patrium velis agnomen credere) Minorum fratrum sodalis, à Luca Wadingo *Annalium* sui ordinis volum. 7. ad annum MCDLXXX. pag. 76. laudatur, eo quòd opus scripserit

684. *Doctrinale salutis* nuncupatum. Huius tamen *De Scriptoribus* agens non meminit.

685. Superiore anno MCDLXXIX. tercio idus Iunii vir sanctissimus evolavit ad cælos IOANNES DE S. FACUNDO, vulgò de SAHAGUN, à patria, quod Castellæ veteris oppidum est, cognominatus, familiaris aliquando Alphonso de Carthagenæ Burgensis Episcopi, canonicus inde huius Ecclesiæ: quibus & aliis beneficiis, ut nudus & pauper Dei opus ageret, concionator verè Apostolicus, renuntiatis, tenui capellanæ cuiusdam Burgensis dote contentus vixit, mira in Ecclesiasticis ad unguem gerendo munere operatus. In Bartholomæanum inde (*Salmanticense*) collegium tunc recens constructum admissus fuit ad capellani, ut vocant, interioris officium. Quo post quadriennium dimisso, concionibus ferè quotidianis ad populum habendis, cui ministerio totum se inflammatum sentiebat, Salmantinæ reipublicæ sumptibus sufficienter exhibitis, omnem impendit operam; neque intermisit quicquam postea dicto inter Eremitas S. Augustini religiosæ vitæ sacramento in eiusdem urbis cœnobio: quod quidem sanctissimè vitæ functi exuviis, honorificentissimo propriæ capellæ sepulcro commendatis, gaudet.

686. Nihil nobis aliud quàm summa capita ex historia tanti viri decerpere animus fuit. Virtutibus enim eius heroicis uberibusque, & miris captis è concionum semente fructibus, patratisque supra vires naturæ operibus duorum usque ad hunc diem sæculorum plena sunt comarentaria. Incidimus iam & in id tempus, quo solemnis dies canonizationis, ut vocant, sancti herois ab Innocentio XI. Pontifice assignandus quotidie expectatur^h. Hoc

^h Jam inter divos relatus est ab Alexandro VIII. anno MDCXC. GARD. DE AGUIRRE.

(1) Barnabæ scilicet Apostolo sacrâ, appetente iam nocte MCCCCLXXIX. ut notat Marchio de Adventos *T. I. pag. 151*. Ecclesia tamen, veterem diei ini-

enim anno, quo hæc scribimus MDCLXXIX. decretum S. Congregationis Rituum ab eodem Pontifice approbatum, deveniri posse ad hunc actum, quando Sanctissimo placuisset, emanavit. Neque alienum dicas ab instituto Bibliothecæ nostræ Scriptorem quarundam vitæ suæ *Confessionum*: quas Augustini parentis exemplum secutus post se reliquit, in actisque causæ sanctitatis eius laudantur; & *In Biblia marginalium notarum*, quarum eas, quæ legi potuerunt, ex autographo ipso, quod Augustini Antolinez Compostellani præfuit, ad historiam suam *Salmantinæ Augustinianæ domus* transtulit vir diligens Thomas de Herrera eiusdem ordinis cap. 12. qui & Notas eiusdem alias *Super Summam Bartolinam* (nescio autem quò respiciens) laudat. Dies eius obitus Iunii undecima fuit, ad quam in *Martyrologio Hispano* Ioannes Tamaius celebratores Sahaguntini herois rerum collegit (1).

687. Nec tantus sanctitate vir dedignabitur post se admittere hoc in loco PETRUM UXAMENSEM, qui quantumvis à veræ doctrinæ via deerraverit: citò pedem retulit ad se reversus, PETRUS DE OSMA hic vulgò ab urbe natali dictus, quæ *Uxama* olim audiit, Salmantini gymnasii, cum nondum desiperet, in paucis honos & lumen fuit, magister theologus renuntiatus, & sacri huius studii primarius & antemeridianus professor, idem & canonicus Salmantinæ huius urbis Ecclesiæ, & Bartholomæani togatorum collegii anno MCDXLIV. receptus sodalis. Qui cum in libro quodam *De confessione* inscripto nonnullis erroribus se implicuisset: apud Synodum provinciæ Toletanæ, expediendi huic rei Pontificia Xysti IV. Papæ auctoritate ab Alphonso Carrillo antistite MCDLXXIX. Compluti congregatam, salubriter admonitus iis renuntiavit, dogmatibusque catholicis adherere se in posterum velle, ex animi sententia protestatus fuit. Rem, uti facta est, cum capitum damnatorum, & abiurationis de iis factæ publici instrumenti notitia, Bartholomæus Carranza in *Summa Conciliorum* prodidit.

688. Virum autem, nisi hac maculâ sese foedasset, optimis Hispaniæ doctoribus annumerandum his verbis laudat Antonius Nebrissensis: *Quanto ingenio & eruditione fuerit magister Petrus Oxomensis* (in *Apologia* inquit earum rerum, quæ sibi obii-

tium à primis ut aiunt vesperis numerandi morem secuta, proximâ, id est, XII. Iunii eius festum quotannis celebrat.

obiicerentur): nemo est qui ignoret, cum post Toletum illum, omnium iudicio apud nos fuerit, nostra ætate in omni genere doctrinæ facillè princeps. Is fuit ex portione beneficiarius in Ecclesia Salmanticensi (non ergo Canonicus, sed Portionarius, contra id quod aliorum (1) fidem secuti diximus): cui ex decani & capituli decreto delegata fuit provincia libros Ecclesiasticos emendandi, proposita illa mercede laboris, ut pro quinque quotidie chartis emendandis mereretur quas appellant distributiones quotidianas, tametsi rei divinæ non interesset. Est in ea Ecclesia utriusque Testamenti codex perævetustus, qui mihi sæpe fuit usui ad eam rem, de qua nunc agitur. Ab eo castigationum suarum initium Oxomensis fecit, conferens illum, opinor, ad aliquem è recentioribus libris, atque dispungens vera, & inducens falsa: distorsit à prototypo exemplari plusquam sexcentos locos, quos tibi pater clementissime (ad Franciscum Ximenum Toletanum antistitem loquitur) ostendi, cum illic esset curia.

689. Præter hanc collatam Bibliorum recognitioni operam, scripsit Petrus noster *Super sex libros Ethicorum Aristotelis ad Nicomachum commentaria*: quæ grandi volumine mss. exstant in Toletanæ sacrae ædis maximæ bibliotheca pluteo 37. num. 2. atque in lucem prodierunt Salmanticae anno MCDXCVI. in folio è Ciaconio didicimus: quæ quidem editio est in bibliotheca Hispalensis Ecclesiæ, quæ fuit Ferdinandi Coloni, ut sæpius diximus.

690. Librum item *De confessione memorarum*, unde ei tota mali labes.

691. Necnon *Super libros metaphysicorum* (2); ac denique *De comparatione deitatis, proprietatis, & personæ, disputationem seu repetitionem*: quæ fuit inter libros mss.

(1) Francisci scilicet Ruizii Vergaræ Bartholomæani Salmanticensis Collegii alumni & Historici, qui in ipsius Historia Matrui 1661. edita primus id prodidit, pag. 100. n. 66.

(2) Exstat penes me Hispanica Petri Oxomensis Metaphysicorum versio Anonymo interprete, ante annum, ut ex charactere coniecimus, MD. facta; constatque CLXXIV. foliis formæ quartæ quam maiorem vocant, spisso ac minuto charactere, stipatisque linearum sulcis: in cuius extremo folio hæc leguntur: *Aquí se acaba un breve compendio sobre los sex libros de la metafísica de aristotiles: copiado por el hijo de la filosofía natural no denegando la moral PEDRO DE HOSMA. Por el tiempo que él lo copió era licenciado en Artes. letor de filosofía natural en la Univ... de Salam... e despues con solepnidad grandissima recebio el Magisterio. Fue trasladado en romance por mandado de fernan Gonzalez regidor de la noble Villa de Valladolid Camarero de Don fadric Almirante de Castilla. por el grand desseo*

Antonii Augustini Tarraconensis Archiepiscopi.

692. FR. VINCENTIUS MAZUELA, nescio cuius religiosi Ordinis, vertisse dicitur è Gallica in vernaculam nostræ gentis linguam

693. *El peregrinaje de la vida humana* Tolosæ editum per Henricum Aleman anno MCDLXXX. Auctor operis Gallici Fr. Guilielmus de Gralleville abbas Silvanectensis urbis, qui versibus composuit; at prosaicum fecit religiosus alter Anonymus, iussu Serenissimæ Ioannæ Siciliæ Reginæ. Hæc totidem ferè verbis D. Thomas Tamaius in *Magna collectione librorum Hispanorum*, quam vidimus ms. Vereor tamen, ne Tolosana illa editio non versionis Hispanæ, sed Anonymi illius Galli qui prosâ loqui fecit primum auctorem, Gallicæ transformationis sit; Vincentiusque Hispanus interpret, recentior aliquis, aut non huius sæculi.

694. Sub Alphonso V. Portugaliæ Rege, qui anno MCDLXXXI. fato functus est, LAURENTIUS monachus monasterii de Alcobaza Cisterciensis ordinis floruit: cuius ignotum posteris genus, at non sanctitas morum. Hunc sextâ Martii in Hagiologio suo Lusitano Georgius laudat Cardoso, adiciens inter schedas suas reliquisse eum nonnulla opera, præcipuumque in his tractatum *De conceptione Dei paræ Virginis*.

695. Fatalem hunc laudato Alphonso Regi annum destinavimus memoriæ Historici cuiusdam eius famâ celebris. GOMEZIUS IOANNIS (vulgò EANEZ) DE ZURARA huius temporis æqualis fuit, ordinis Iesu Christi eques ac regii Ulisiponenfis tabularii custos (*Guardamôr da torre do Tombo* audit munus): qui rei sibi ab Alphonso Rege commendatæ facturus satis, Fer-

*que tenia de cognoscer el juycio de maestre PEDRO DE HOSMA. por quanto él era mucho singular amigo suyo; y en sus tiempos no era fallado semejable à él en las artes: ansi gramatica practica como speculativa: logica sophística è racional: philosophia natural è moral: mathematica sobre todas: Theologia de Dios revelada por los Santos è por juycio alcanzada: en todas las sciencias sufficientissime fue instruido. El romance no fue rectoricado porque fue al pie de la letra consiguiendo el latin. Por ende Señor à vos demando mucho perdon porque no vâ segun pertenescia à vuestro buen juyzio. Soy presto para enmendar è satisfacer en otras qualesquier cosas que por vos à mi sean mandadas. ansi como al vuestro capellan è orador. Haciendo fin d:mos gracias infinitas à aquel que es principio è fin de todas las cosas. Amen. In Bibliothecæ Vaticanæ, olim Christianæ Suecorum Reginæ, Indicibus nostris, num. 220. notatum reperi: *Petri de Hosma: Expositio Symboli: Quicumque: Typis Parisiensibus. Inc. Antequam &c.**

Ferdinandi Lupi veteris chronographi Eduardi, huius Alphonfi parentis, filo in manus sumto, historiæ suorum temporum telam continuavit. Obscurum quidem in Lusitaniæ Regum chronicis habetur, cuiusnam auctoris, quodque eorum sit: inde scilicet contractis tenebris, quod absque auctoris nomine, solo Regis cuius rebus gestis inhærebat ornatum titulo, unumquodque per exempla circumferretur.

696. Attamen Damianus à Goes Emmanuelis Historicus rem hanc, quâ potuit homo diligens ac industrius, luce donavit. Ex eo & aliis Lusitaniæ Scriptoribus colligimus historiæ Ioannis I. Regis, quæ ante aliquot annos Ulisipone in lucem è tenebris tandem emerfit, non totam Ferdinandi Lupi esse. Quandoquidem Gomezius ipse in historia sua *Expugnationis Septensis in Africa urbis* paulò post laudanda, disertè ait Ferdinandum hucusque, hoc est ad huius expugnationis tempus, Ioannis Regis res gestas perduxisse. Neque huic affirmationi contrarium est, quod Ferdinandus ipse huius historiæ secundæ partis capiti 149. consignaverit verba hæc, quæ pro Lusitanis Latina damus.

697. *Habuit Rex filium, cui Eduardo nomen, in urbe Visensi natum, qui post eum regnavit, ut in sequentibus audietis.* Ex quibus Goesius duo colligit: alterum, scriptum ita fuisse defuncto iam Rege Ioanne: & alterum, Eduardi quoque vitam ab eodem Ferdinando conscriptam fuisse. Sed prius concedi, posterius autem negari, nec temerè, potest. Cùm neque à vero absolum sit, post Ioannis obitum eius historiæ conscribendæ dedisse adhuc operam Ferdinandum Lupi; atque id quod de Eduardo promisit se scripturum, intra spem quam conceperat, factamque eius etiam partis promissionem, steterit. Certè clavus mihi trabalis est Gomezii asseveratio, Ferdinandum in Ioannis historia expugnata à Mauris Septæ urbis tempora non excessisse. Quicquid ergo abhinc ibidem legitur Gomezii esse, non dubitavit Franciscus Suarez Toscanus in *Parallelorum suorum* cap. 28. & 44. laudatam Ioannis Regis historiæ, vel Gomezio, vel utique & Ferdinando Lupi & Gomezio Ioannis, tribuens. Sed & is conscripsit specialem commentarium, eiusdem Alphonfi Regis iussu, eorum quæ post laudatam

Septensem expeditionem sub primo eius urbis præfecto D. Petro Menesio contingere: quod ut qua maiori poterat diligentia conficeret, in Africam transfretare iussus fuit, ibique certiora magni huius ducis monumenta colligere. Id circumferretur cum Lusitano, quâ linguâ scriptum est, hoc titulo: *Chronica dos feitos do Conde D. Pedro de Meneses primeiro capitão que foi de Septa*; nec hætenus lucem vidit.

698. Nihilominus celeberrimi eiusdem inter Lusitanos herois bello paceque gesta ante quadraginta ferè annos D. Augustinus Emmanuel Vasconzellus eques Lusitanus, vir disertus, atque infelici fato suo ad posteros clarus, eleganti quodam libello renovataque operâ describens, Gomezii commentarium, stilo quantumvis rudi, & ex temporis captu; necnon quandoque inopem, & supplementi, quod à se procuratum ait, ne iam desideraretur, indigentem, plurimum certi ac diligentis continere ait. Sed ab confecta per Gomezium, auspiciis præceptoque Regis Alphonfi, hac historia (quæ duorum Petri atque Eduardi eius filii Septæ præfectorum gestas res comprehendit) rectè meo iudicio Goesius colligit, iam eo tempore absolutam fuisse historiæ Eduardi Regis, Alphonfi parentis. Neque enim alienis ornandis virtutibus, historiaque propagandis tam sedulò Alphonfus incubuisset, quin prius res patris gestas literis tradi procurâset.

699. Sed idem Goesius de Eduardi historia ita censet, Ferdinandi Lupi eam esse: cui Gomezius orationes quasdam, ut volumen parvum hoc augmento ditaret, adiecit; necnon & relationem exsequiarum Ioannis Regis, quæ prior erat historiæ eiusdem Ioannis, quàm Eduardi filii. Sed & his duobus tertium subiunxit, Rodericum de Pina scilicet, qui cum iis partem habuit in absolvenda Eduardi hac historia.

700. Præter hanc, describendis Alphonfi rebus incubuit, saltem (ait Goesius) usque ad Petri Infantis obitum (1). Nec dubitabat, quin & expugnationem Arcillæ urbis Africanæ oræ, quæ anno MCDLXXI. contigit, idem descripserit; cùm instrumentum quoddam eius manu sequenti MCDLXXII. roboratum ipse viderit, nec nisi aliquot post hunc annis fato functus sit.

701. Hæc omnia de Gomezio nostro à

(1) Exstat in Bibliotheca Collegii S. Bartholomæi Salmanticensis hoc titulo: *Gomez de Zurara Chronica del Rey Don Juan el primero de Portugal*

en Portugués. Volum. I. Apud March. de Alvêntos T. I. pag. 322.

à Goësio defumi opus fuit. Cui quidem etiam tributum vidimus *De Guineæ inventione*, tempore Eduardi Regis Henricique eius fratris, cuius auspiciis hæc expeditio facta fuit, librum: quem cum aliis qui Garsiæ Loaisæ olim fuere inventum, Ioannes Tamaius Salazarius non nusquam laudat. Certè hic apud D. Hieronymum Mascareñas Segoviensem Episcopum, cum in vivis esset, fuit. Neque ad alium oculos habere potuit vir cetera diligens Antonius de Leon Pinelo, quum in *Epitome bibliothecæ*, indiceque huiusmet, Gomezii historiam *De las conquistas y descubrimientos de la India* manucriptam existare ait; neque enim nisi post plures annos Indicæ res Lusitanis Argonautis paruere.

702. Sed & opus ab his aliud *De miraculis magni Portugalliæ Comestabilis D. Nonnii Alvarez Pereira*, vernacula non minus linguâ scriptum, Georgius Cardoso in Hagiologio duodecima die Maii laudatum reliquit. Hæc de Zurara.

703. Ab Alphonsi Regis Historico se iungendus non est laudatissimus orator. Hic est GARSIAS MENESIUS, amplissimæ huius familiæ ornatissima proles: qui cum florente adhuc ætate militarem vitam egisset, ad sacram conversus atque Eborensis Ecclesiæ præful factus, cum classe ad Italiam ivit in Neapolitani Regis Ferdinandi auxilium adversus Turcas Hydruntum in Appulia occupantes; occasioneque opportuna interim capta, Romam ivit ad Xystum IV. Pontificem Regis sui Legatus: ad quem orationem elegantissimam habuit in templo Pauli Apostoli coram purpuratorum patrum Senatu, quâ eum mirum in modum, omnibusque rhetoricæ doctrinæ armis usus, bello ut hostibus Christianæ religionis inferendo, expellendisque ab Italia Turcis auxilium ferret, exhortatus fuit.

704. Hanc pronuntiâsse eum sic aptè atque acriter pro rei dignitate bene Latinam atque elegantem fama est, ut Pomponius Lætus, celebris eius ævi philologus & rhetor, concioni præsens, *Pater sancte* (ad Xystum dixisse feratur), *quis est iste barbarus, qui tam disertè loquitur?* Eo enim *Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

(1) De cognomine alio Scriptore Antonii, iidem Scriptoris, fratre è Prædicatorum Ordine, dictum supra sub finem capitis primi huius libri, in *Addendis sub initium sæculi XV.*

ADDENDI AB ANNO MCCCCLXX. ET DEINCEPS AD ANNUM CIRCITER MCCCCLXXX.

Ferdinandus Didaci de Carrionæ, Scholasticus, qualem se Ipse appellat, *Emeritus*, anno MCCCCLXX. scripsit: *Repertorium super omni-*

opprobrii nomine quoscumque exteros Itali vocabant, quo tempore iis auctoribus renascebantur literæ: ut olim Græci quoscumque alios qui Græci non erant. Gaspar quidem Barreiros Lusitanus, cum in urbem Cardinalis Henrici Portugalliæ mandato agendi gratias Paulo III. Papæ pro missio sibi Cardinalitii galeri ornamento, instructus se contulisset: hanc orationem, Romæ olim eo ipso anno quo recitata fuit, millesimo quadringentesimo septuagesimo tertio aut circiter editam à Iacobo Sadoleto Cardinali eloquentissimo accepit; ac in Portugalliam reversus, unâ cum *Itinera suo vulgaris linguæ à Pacensi urbe usque ad Mediolanum* anno MDLI. iterum edidit: cuius ad orationem eam prolocutio lectu dignissima est. Ea enim singularis à Sadoleto & aliis præstitum oratoris Lusitani facundix & actioni testimonium laudis continet.

705. ANONYMUS quidam eiusdem Alphonsi Portugalliæ Regis iussu confecit, atque ei nuncupavit, *Desprecio del mundo, en octavas Castellanas exemplificadas*. Quem librum asservari in Brigantinæ domus bibliotheca, testis est mihi Georgius Cardoso in schedis.

706. Sub eodem Rege, atque eius dicto audiens, LUPUS VASQUEZ DE SERPA, ab oppido isto Transtaganæ provinciæ forsitan dictus, ex Latino in vernaculum vertit *La toma de Constantinopla per lo gran Turco*: sive expugnationem Constantinopolitanæ urbis Turcarum armis factam, quam scribebat Monte-forti xvii. Iulii MCDLX.

707. Debemus quidem nil relinquere ad argumentum pertinens, quamvis informe & indigestum, excitaturi alios ut maiori industria rem perficiant. Ludovicus Pons Icart in vulgari libro *De las grandezas de Tarragona*, cives huius urbis Scriptores colligens, PETRUM DE CANALES monachum Benedictinum monasterii S. Cucufatis (vulgò S. *Culgât del Vallès*) Cataloniæ Principatus, refert Ioannis Regis Aragoniæ iussu historiam quandam è Latino in vulgarem sermonem, hoc est Castellanicum, ut credimus, vertisse; nec ultra de ea quicquam (1).

Rr CA-

bus tam novis quam veteribus decisionibus Rotæ. Exstat in Bibliotheca insignis Collegii S. Clementis Hispanorum Bononiæ inter MSS. codices ubi id nos ad annum MDCCLVI. vidimus. ITEM *Antonius de Burgos* Iuriconsultus Hispanus scripsit: *Super Decretalium tertium: De emtione & venditione* librum Papiæ MCCCCLXXI. editum. Fabricius *med. & inf. T. I. p. 122.* Apud Gesnerum huius editionis annus corruptè legitur MCCCXXI. ITEM *Ludovicus Cornelius* (Cornell) eques Valentinus, Xime-

CAPUT XIII.

DIDACUS DE VALERA *Conchensis. Eius peregrinatio. Scripta.* B. AMADEUS LUSITANUS.
 ANONYMUS *scriptor libri De las virtudes.*
 ALPHONSUS HISPALENSIS DE CORDUBA *tabularum Astronomicarum auctor.* ANONYMUS *Valentinus.* FERDINANDUS CORDUBENSIS.
 D. IOANNES MOLES MARGARIT *Gerundensis Episcopus, & S. R. E. Cardinalis.*
 PETRUS DE OPTA *auctor operis cui titulus: Splendor Fidei.*

708. **P**OSTREMAM gerebat his diebus, quos prosequimur, ætatem DIDACUS DE VALERA *Conchensis* natus, animi fortitudine, prudentia & literarum amore, atque scriptis frugis operibus transmitti ad posteros impense dignus. A tenera ætate videtur is curiam secutus, Ioannis Castellæ Regis familiam auxisse, sive Henrici principis, quum formata ei propria familia fuit, puerorum numerum; siquidem cum Domicelli titulo (*Donzel* vulgò) regiisque literis instructus, ne in aulæ otio marcesceret, patriam reliquit, Europæ magnam peragraturus partem, regiarumque in ea curiarum notatu & imitatione dignum quicquid esset observaturus. Gallicam prius Caroli Regis septimi adiit, Austriacam deinde Alberti Ducis ante annum huius sæculi septimum supra tricesimum: cuius aciem secutus, contra Bohemos bello interfuit. Viennam hinc reversus, ad cœnamque ab Alberto cum aliis invitatus: Austriaco cuidam proceri de regio Castellæ vexillo in Alcobazæ monasterio sibi ostenso procax dictum prudenter non minus quàm fortiter repulit: quod

meno & nostratibus Bibliographis indictus, anno MCCCCLXXIII. Lemosino sermone scripsit: *Les fies letres de batalla* (id est: *Carteles de desafio*) à *Mossen Galceran de Besora*, in quibus variae hinc inde literæ Galcerandi scilicet ad Cornelium de eodem argumento: inque iis formulæ & solemnitates singularium certaminum sive duellorum. In Bibliotheca Escorialensi *Lit. L. Plut. I. sub n. 25. T. III. p. 247.*... ITEM *Ioannes Marbres* Catalanus Magister Artium Tolosæ & Canonicus Dertosanus scripsit: *Questiones in VIII. libros Physicorum* Paduæ (Patavii) editas MCCCCLXXV. Apud Montfalconium *Biblioth. Bibl. T. I. pag. 401. col. 2. n. XX.* ITEM *Frater Ennecus Mendoza* Ordinis Minorum cuius supra, cap. IX. huius libri, n. 468. in Enneco Lopezio Mendoza Marchione Sant-Julianensi meminimus, sub idem tempus varia scripsit metricæ: *Vitam* scilicet *Christi* dimetris, *ad Illustrem feminam Ioannam de Carthagenâ: De Virginum custodia & clausura*; necnon: *Sermon trobado* (id est *metricus*) *que fizo al mui alto è mui poderoso principe Don Fernando Rey de Castilla y de Aragon sobre el yugo y coyundas que Su Alteza trae por divisa*; atque item: *Coplas que fizo al mismo Rey Don Fernando, y à la mui esclares-*

Garibaius noster cap. 26. lib. 16. *Compendii sui historialis* narrat. In cuius gratissimæ sibi rei testimonium (idem auctor ait) certior factus Ioannes Rex, edixit *Mossen Didacum*, quod præcipui honoris titulum exprimit, exinde nominari eum debere. Alicubi & ipse scriptum reliquit se Pragæ Bohemorum anno MCDXXXVII. eundem Albertum iam Imperatorem (in Sigismundi foceri locum hoc ipso fuerat anno electus) Barones ritu solempni creantem vidisse.

709. In patriam reverso cum annus ageretur sæculi quadragesimus, isque inter Hispanos fortissimus & duellis aptissimus reputaretur: nulli alii per Ioannem licuit Regem provocationi Petri Chernei cuiusdam Burgundionum Ducis subditi, pro more illorum temporum sese paratum offerre; atque ea occasione Regis nomine Daciæ Reginam, Angliæ Regem, atque eundem Burgundiæ Ducem adiit, ut Stephanus Garibaius eiusdem 16. lib. *historiarum* cap. 28. refert. A quo tempore nil memoriæ consignatum fecisse novimus, usque ad annum quadragesimum octavum: quo, uti legitur in vulgari *Ioannis II. historia*, procurator cum esset suæ Conchensis urbis, unà cum aliis, ad comitia totius regni evocatus: irato Regi adversus quosdam illius magnates, severaque omnia proponenti ut assensum quomodocumque suffragiaque extorqueret, ceteris sive tacentibus, sive secundantibus, in faciem pari modestia ac virtute restitit; nec eo contentus, idem clementiæ pacique magis conforme votum, literis ad Regem datis constantissimè, Alvari Lunæ contrarium suo consilium, atque impotentem iram nihili ducens, con-

firma *Reyna Doña Isabel su mui amada muger, en que declara que por el advenimiento de estos muy altos Señores es reparada nuestra Castilla;* ac minutiora alia: quæ exstant in Bibliotheca Escorialensi *Lit. K. Plut. III. n. 7. (T. III. p. 339)* ITEM *Iacobus de Anglesola* eques Valentinus, circa annum MCCCCLXXX. scripsit patrio Lemovicensium sermone librum: *Suceffos de aquel tiempo*. Apud Ximenum *Biblioth. Val. T. I. p. 53.* ITEM *Bartholomæus Marti* Sætabitano-Valentinus S. R. E. titulo Sanctæ Agathæ Cardinalis Episcopus Segobricensis binas edidit Constitutiones Synodales anni MCCCCLXXIX. & MCCCCLXXXV. Ximenum *Biblioth. Val. in eo T. I. p. 66.*... ITEM *Balthassar Ioannes Balaguér* Valentinus Cisterciensis, Cœnobii B. V. Mariæ de Valdigna Monachus patrio sermone scripsit: *Resposta en lahór de la Concepció de la Sacratissima Verge Maria per la justa Poetica del any MCCCCLXXXII. & alia apud Ximenum videnda in eo T. I. Bibl. Val. p. 70.*... ITEM Doctor Franciscus Monçon, qui circa annum MCCCCLXXX. scripsit Librum: *Espejo del Principe Christiano*: de quo videlicet Argidiam Gonzalezium Davilam. *Theatr. Eccl. Seguntinæ cap. XII. pag. 173.*

firmavit. Quo animi vigore Petro Stunicæ Placentiæ Comiti ad eum se commendavit: ut ad eius evocari domum, Petrique nepotis formandis moribus præfici meruerit.

710. Post huius Petri obitum in Alvari Stunicæ, atque eius filii Petri alterius, alumni sui, comitatu mansisse videtur. Ipse enim annotatum nonnusquam voluit secutum se nuper laudatum Petrum eo tempore quo Theresiam Guzmanam Ioannis Alphonsi primi Ducis Astionensis filiam coniugem duxit. Sed rexisse eum anno MCDLXXIX. urbem Segoviensem, aliunde compertum est. Iam verò rerum dominis Ferdinando & Elisabethæ, Catholicis cognominatis Regibus, pro merito suo commendatus, cum chronographi & consiliarii, tum etiam (quod in Chronici cuiusdam sui fronte reliquit annotatum) epularum diribitoris (*Maeſtreſala* vocant) functus fuit muneribus. Cuinam autem veteri testimonio credens Thomas Tamaius his addiderit capellani etiam aliud munus, nescire me aio; nisi sacris, post laica officia omnia prius dicta, initiatus, ministerium hoc iis quoque præstiterit.

711. Apud Marinæum Siculum lib. 6. *De rebus Hispaniæ* hoc elogium habet: *Didacus quoque Valerianus & literarum & rei militaris gloriâ splendidus fuit: qui sermone Hispano plures composuit historias, atque magis ingenio quàm doctrinâ fretus.* Ad scripta eius opera iam accedentibus nota hæc sunt, quæ laudemus,

712. *La Chronica de España abreviada por mandado de la muy poderosa señora Doña Isabel Reyna de Castilla por Moſen Diego Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

(1) Omnino sexagesimum nonum, ut in prioribus omnium eius Chronici editione Hispalenti MCCCCLXXXII. quæ habetur in mox describendo Regiæ Bibliothecæ Matritensis codice hoc titulo: *Comiença la Corónica de España dirigida á la muy alta & muy excelente Princesa Serenissima Reyna & Señora nuestra Doña Isabel, Reyna de España de Sevilla & de Sardinia Duquesa de Atenas Condesa de Barcelona, abreviada por su mandado por Moſen Diego de Valera su Maeſtreſala y del su Consejo.* Continet autem folia 171. in quorum extremo legitur: *Fue acabada esta copilacion en la Villa del puerto de Santa Maria: bispera de San Juan de Junio del año del Señor de mill & quatrocientos & ochenta & un años: seyendo el Abreviador della en edad de sesenta y nueve años &c. &c.* Et paulo inferius: *La presente historia general en multiplicada copia por mandado de Vuestra Alteza, á honrra del Soberano e inmenſo Dios uno en eſſencia e trino en personas. & á honrra de vuestro Real estado & instruccion & aviso de los vuestros reynos y comarcas en vuestra muy noble & muy leal cibdad de Sevilla fue impressa por Alonso del puerto. en el año del nascimiento del nuestro Salvador Jesu Christo de mill & quatrocientos & ochenta & dos años.*

go de Valera su Maeſtreſala, y de su Consejo. Prodiit primùm Cæsaraugustæ anno MCDXCIII. ex officina Pauli Hurus Constantiensis; deinde Hispali MDXXXIV. atque iterum è Sebastiani de Truxillo anno MDLXVII. fol. Hanc se absoluisse auctor ait in pervigilio S. Ioannis MCDLXXXI. in portu S. Mariæ (Gaditani sinûs admodum celebri nunc oppido), cum ætatis ageret sexagesimum (alias septuagesimum) nonum; priorem enim numerum Cæsaraugustana, posteriorem aliæ editiones præferunt (1). *Nunquam satis laudatum Chronicon* in Notis ad Luitprandum Thomas Tamaius vocat; cuius & Ioannes Vasæus meminit in præambuli ad suum *Chronicon Hispaniæ* cap. 5. An autem distincta sit *La Cronica de los Reyes catolicos Don Fernando y Doña Isabel*, quod opus nostro attribuitur in ms. codice bibliothecæ Villumbrosiænæ: nondum compertum habeo.

713. *Coronica de algunos Reyes de Castilla, desde el Rey Don Sancho el de Zamora.* Fuit in bibliotheca Olivariensi in fol. ms. ut ex eius constat catalogo: ad cuius oram curiosus quidam homo, qui bibliothecam tamquam digitos notam habebat (2), monitos lectores voluit, hunc librum esse ipsum quem manu sua scripsit auctor Didacus de Valera; continereque historias Alphonsi VI. Urracæ Reginæ, Alphonsi VII. & successorum, usque ad Berengariam Ferdinandi Sancti matrem inclusive.

714. *Chronica de la antigüedad de Francia.* Ms. extitit in eadem Olivariensi bibliotheca in folio (3).

Rr 2

De

Sæpius autem occurrit ad paginarum codicis oras: *Es de D. Bartholome Basurto su bisnieto*, id est: *Pertinet ad D. Bartholomeum Basurtum auctoris pronepsem.* De hoc codice plura nos inferius.

(2) Fuerit fortasse Frater Lucas de Alajos Monachus Hieronymianus Escorialensis, qui ab anno 1624. ad 25. eius Bibliothecæ confecit Catalogos absolutissimos, duobus voluminibus fol. qui exstant penes me autographi.

(3) Neutrùm è præcitatis Chronicis reperi inter Mdtos codices Bibliothecæ Comitum olim Ducis Olivariensis; nec *Lit. C. MS.* neque verbis *Chronica, & Hispania*: ad quæ Lectores manuducit eius Bibliothecæ catalogi auctor; postremum autem eorum, nimirum: *Chronica de la antigüedad de Francia*, habetur MS. in paulo ante laudato Regiæ Bibliothecæ Matritensis codice, in quo Hispalensem MCCCCLXXXII. Valeræ *Chronicorum Hispaniæ* editionem exstare nuper dicebamus. Continet enim is codex varia insuper Valeræ opuscula MS. atque in eiusdem fol. 328. legitur: *Prologo de la obra siguiente dirigido al noble & virtuoso caballero Juan Terrin por Moſen Diego de Valera en el tratado de la genealogia de los Reyes de Francia: quod non diversum esse puto ab inscripto: De la antigüedad de la Francia.*

715. *De los ilustres varones de España* liber quoque eidem tribuitur.

716. *Historia del Rey D. Enrique quarto* inter libros fuit, quibus ad Bæticam describendam nobilitatem Gundisalvus Argote de Molina usus fuit, ut ipse testatur (1).

717. *Libro de las divisas*. Hunc etiam laudat Gundisalvus Argote. Diversus, an idem, cum eo qui sequitur?

718. *Tratado de las armas*. Hunc vidimus ms. in domo Marchionis de Benamexi, nostri ex sorore nepotis: ex quo codice specimen totius operis, inediti ad hoc tempus, dare hic placuit. Nuncupatio: *Introduccion al muy alto, muy eccelente, e virtuoso principe Don Alonso V. Rey de este nombre de Portugal y del Algarve, señor de Cepta y Alcacacer Zaguer en el tratado de las armas, compuesto por Diego de Valera*. Quod quidem scriptum fuisse ante annum MCDLXXI. facile cuivis persuadebit silentium, inter nova, hoc est Africana, dominia Regis, Arzillæ, ac Tingi hoc anno expugnatarum. Tribus partibus opus constat. *La primera trata de las armas necessarias, que por querrela se hazen; y las costumbres de los Rietos en Francia, España, y Inglaterra. La segunda de las armas voluntarias, que sin necesidad alguna se emprenden, como son las hechas por prueva de valor ò destreza, ò en defensa de alguna divisa. La tercera de las señales, que llaman comunmente armas, de que usan los nobles* (2). Huic ita inscripto ac breviter descripto operi, subiungitur in eodem ms. codice:

719. *El ceremonial de principes, com-*

puesto por Mossen Diego de Valera, al muy magnifico y inclyto señor D. Juan Pacheco Marques de Villena (3).

720. *Tratado de la nobleza y lealtad*. Pinciæ hunc editum à Didaco Gumiel anno MDII. in 4.º vidit alicubi D. Thomas Tamaius. At in libris Comitum Olivariensis erat unà cum Ferdinandi Mexiæ Nobiliario sic inscriptus: *De la nobleza y cavalleria* (4).

721. *Libro de los linages*. Fuit in eadem bibliotheca Olivariensi (5).

722. Habeo apud me librum eiusdem, ac forsan eundem, hoc titulo: *Libro de las armas y blasones de muchos linages del Reyno de Castilla, y Leon, Galicia, Toledo, Andalucia &c.* Incipit improprie satis: *Del Preste Juan de las Indias*; deinde de Regum Hierusalem, Cypri, & aliorum initis & insignibus: unde ad Hispanorum Regum principia & stemmata nobiliumque Hispaniæ familiarum tractanda procedit. Scripturæ genus auctori æquale; & si credimus cuidam notæ initio affixæ, auctoris autographum (6).

723. *Arbol de batallas, traducido de Frances en Castellano por Mossen Diego Valera à instancia de D. Alvaro de Luna*, præfert codex membranaceus bibliothecæ Comitum de Villaumbrosa, in qua & alter extat liber cum hac epigraphe: *Obras de Mossen Diego Valera, en que se contienen varios tratados historiales*. additurque: *Fue este libro de su visnieto Don Bartholome Basurto*. Ms. in folio (7).

724. *Historia de la casa de Zuñiga*. Al-

va-

(1) Exstat in Regia Bibliotheca Matritensi in codice chartaceo fere auctori synchoro. Est autem iustæ molis opus CLXI. maioris formæ foliis constans in quorum priore legitur: *Por Mossen Diego de Valera Maestresala y del Consejo de los Serenissimos Principes Don Fernando, y Doña Isabel &c.* & fol. XXIX. ad annum MCCCCLXI. *En este tiempo estaba Yo el dicho Mossen Diego en la Ciudad de Palencia, donde tenia la gouernacion de la justicia por el Rey; y conociendo el desgrado que los tres estados destos Reynos tenian de su gouernacion, temiendo lo que despues acaesció escreuí à Su Alteza la siguiente Epistola: Muy alto ò muy excelente ò poderoso Rey y Señor &c.* Videtur autem hæcenus ineditum.

(2) Exstat in eodem hic tractatus in supra memorato Regio Matritensi codice à fol. 76. ad 105. pag. 2. MS. hoc titulo: *Tratado de las Armas*. Ad Alfonso huius nominis V. Portugalliæ Regem Dominum Algarbii & Septæ, atque in eiusdem ævi ac Regiæ Bibliothecæ alio, eoque non recentiore; in quo tamen hic Alfonso Quartus Portugalliæ dicitur.

(3) In eodem codice à fol. 66. ad 74. hoc titulo: *Ceremonial de Principes*. Ad magnificum virum Ioannem Paciecum Villenatum Marchionem MS. In paulo recentiore Regiæ item Bibliothecæ Matritensis codice fol. LXXV. hic Ioannes Paciecus in-

scribitur: *Señor de las Varonias de Velmonte & Almagán, Moguér, Curuña, & Utiel*, omisso *Marchionis Villenatum* titulo.

(4) In prælaudato codice à fol. 17. ad 46. habetur: *Espejo de la verdadera nobleza*. Ad Ioannem secundum Castellæ & Legionis Regem. Fortassis idem utrumque opus fuerit. Eodem titulo inscribitur in recentiore Regiæ Bibliothecæ Matritensis codice fol. CXVIII.

(5) Frustra fui in hoc codice exquirendo in huius Bibliothecæ Catalogis: neque habetur in Regiæ Matritensis codicibus.

(6) In Bibliotheca Olivariensi, in *Indice materialium*. T. I. pag. 270. fin. & init. seq. verbo *Linages*, habetur: *Elogios, armas, insignias, y divisas genealogicas de los Reyes, Reynas, Infantes, Ricos homes, Condes Cavalleros, Escuderos, Fidalgos contenidos en el repartimiento que mandó hacer el Rey Don Alonso el Sabio en Sevilla* MS. en fol. D. 13. Videtur autem diversum opus.

(7) Exstare huius operis versionem alteram Hispanicam è Gallico sermone, interprete Antonio Corta in Escorialensi codice *Lit. h. Plut. II. n. 19.* supra diximus in *Addendis à sæculi XV. initis ad annum usque MCCCCXX.*

vari Placentiæ Ducis, cuius supra meminimus, tempore, anno videlicet MCDLXXIII. hanc scriptam, & Ioanni Stunicæ Alvari filio Alcantarenſis Ordinis magiſtro dicatam, non ab alio auctore eſſe, quàm à Didaco Valera, eorundem procerum domeſtico: quem quidem tota itili & ſententiarum aptè uturpatarum facie, atque ipſa admonendi libertate, propemodum reddit in *Memoriali Mirandenſis Stunicarum familia* ¹ Hiſtoricus Regius D. Iosephus Pellicerius, valdè ſuſpicatur. Huius viri memoriæ, cùm ignoretur mortis annus: non incongruum fuit viſum nobis hunc aſſignare, quo hiſtoriæ ſeu Chronici compendium, cuius ſupra meminimus, abſolviſſe dicitur (1).

725. Sequenti verò ad ſuperos abiit ſanctitate vir clariffimus, & Luſitanix magnus honos, Ioannes Menefius de Sylva, aliàs B. AMADEUS, dictus à patria LUSITANUS. Natus hic è familiis nobiliſſimis, patrem habuit Arium Gomezii à Sylva præfectum (*Alcaide maior* vocant) Campi maioris & Ouguellæ; matrem verò Eliſabetham de Menefes, Petri Comitæ de Viana filiam, Beatricis de Sylva heroinæ ſanctiſſimæ, ſacrarum Deo ſub Conceptionis Mariæ Deiparæ appellatione Virginum fundatricis, germanus frater. Eleonoram Auguſtam Eduardi Portugallix Regis filiam, Frederico Cæſari deſponſatam ſecutus, in Italia reſtitit. Ibi enim ſæcularium rerum pertæſus, Eremitarum S. Hieronymi priùs, deinde Minorum Ordini ſub laico habitu Aſſiſii nomen dixit. In Inſubriam inde vocatus à Franciſco Stortia Mediolanenſium Principe, auctoritateque Pontificiâ inſtructus, novum Amadeorum Ordinem ſeu congregationem inſtituit. Ipſe enim Ioannis nomen, cùm primùm ſæculo valedixit, in *Amatoris*, ſeu *Amadei* commutaverat.

726. Xyſto autem IV. cui ob inſignem virtutem, Minoritæ olim, carus valdè fuerat, ad Petri Sedem exaltato, Romam venit humanè ab eo invitatus, à quo ſacerdotalem ordinem, inſuperque ſodalibus ſuis habitandum S. Petri, quod à Monteaureo vocant, monaſterium accepit; cui & conſcientiæ arcanorum ſidem commiſit. Deſiderio tandem revivendi Inſubricam religioſi foetus originem, qui eo tractu & alibi iam octo ſupra viginti habitabat cœnobia: Mediolanum veniens viceſimo ſecundo Minoriticæ profeſſionis anno, atque huius ſæculi octogefimo ſecundo, in B. Mariæ Pacis diem clauſit extremum; claruſque ante & poſt mortem miraculis ſepultus iacet, magnaque in veneratione habetur. De cuius mira ſæculi abſtinentia, exorandique aut contemplandi Deum ferè nunquam intermiſſa occupatione, aliſque egregiis virtutibus, apud Gonzagam & Wadingum Minoritarum chronographos multa lectu digniſſima collecta habentur. Hæc Amadeorum congregatio ſub Generali totius Ordinis Præfecto ab initio ſui uſque ad Leonis X. tempus habita, ab hincque ſub Obſervantiæ, ut vocant, novo creato tunc miniſtro: Pio V. demum auctore in eiudem Obſervantiæ corpus unà cum aliis peculiaris notæ congregationibus tranſiit. In ſeceſſu quidem S. Petri Romam (ait Gonzaga)

727. *De revelationibus & prophetiis pulcherrimum libellum compoſuit: Romanæ Eccleſiæ ſtatum, angelicum quendam Pontificem, regnorum, dominiorum, atque religionis mutationem concernentibus. Quem tamen alii quidam (proſequitur) propriis imaginationibus conſpurcantes ad eò obſcurarunt, atque in ordinem pro libito redegerunt: ut ipſorum potiùs quàm B. Amadei dicendus libellus iure optimo veniat.* Cui convenit Theophilus Raynaudus in ſuo *S. Ioanne Evang. ſect. 2. puncto 2. Dolendum eſt* (inquit) *fluente ſpiritus, quibus B. Amadei hortus rigatus eſt, pura ad nos non manſiſſe, ut ſincere proditur in Minorum Chronico; notaruntque etiam Cornelius à Lapide ad cap. 1. Apocalypſis, Adamus Tannerus diſput. 5. De angelis dub. 4. & Ia-*

huius Valeræ reperi præter tractatùs: *De la nobleza y fidalguia*; & *Apologia de las claras mugeres*. Exilat uterque *Lit. n. Plut. I. ſub n. 13.* (T. III. p. 144.) In recentiore altero eiudem Regiæ Bibliothecæ codice habentur inſuper eiudem Valeræ *Doctrinal de Principes ad Ferdinandum Regem Caſtellæ Legionis & Siciliæ Primogenitum heredem regnorum Aragoniæ*, à fol. I. ad XXXVI.. Item: *De Troyanæ ac Romanæ urbium primis conditoribus. Ad Ioannem Furtadum Mendozam Dominum oppidorum de Cañete, Poyatos & Tragacete* à fol. CXLIX. ad CLVI. Exiſtant quoque in eodem codice: *Defenſa de las virtuoſas mugeres*; *Breviloquio: De providencia &c.*

(1) In prælaudato Regio Matritenſi Valeræ operum codice habentur præterea: *Defenſa de las virtuoſas mugeres. Ad Mariam Caſtellæ & Legionis Reginam* MS: à fol. 1. ad 15... *Exhortacion de la paz. Ad Ioannem Secundum Caſtellæ & Legionis Regem* MS: à fol. 47. ad 59. pag. 2... *De Providencia contra Fortuna. Ad Ioannem Paciecum Marchionem Villenatum* MS: à fol. 59. pag. 2. ad 64. pag. 2... *Breviloquio de virtudes* MS. *Ad Rodericum Pimentellum Comitem de Benavente Dominum de Villalon & Mayorga*: à fol. 106. ad 111.. *Tratado de las Epistolâs embiadas por Moſen Diego de Valera en diversos tiempos y à diversas personas* MS.: à fol. 329. ad 369. quod codicis extremum eſt. In Bibliotheca Eſcurialenſi nihil

Jacobus Hautenus *De angelo custode* cap. 1. §. 1. num. 1. *Infectæ* quippe sunt B. Amadei revelationes peregrinitate doctrinæ & falsiloquiis : cuiusmodi sunt quæ in iis nunc leguntur de quibusdam demonibus fatuelis & hebetudine ingenii laborantibus : de angelis in caelo empireo diu ante caelos mobiles ac terram conditos : de caelo creato prima mundi die : de materia prima eadem die producta & insignita nomine terræ : de Adæ corpore à tribus angelis creato. Passim Scoti sententiæ ut caelestia oracula funduntur in iisdem revelationibus , quales nunc habentur : ut propterea non dubitaverit vir gravis dicere, angelum B. Amadei fuisse Scotistam. Exemplo enim non novo interpolatores dum honori Ordinis velificantur, puros latices cœnosa admittance inficiunt : quod hic contigit. Ipsæ tamen revelationes, quales à B. Amadeo exaratae erant, illimes prostabant ac labis puræ. Hæc Raynaudus. Hæc & alia observavit in his carbone notanda Cardinalis Robertus Bellarminus in schedis, quas è manu Hyacinthi Libelli Dominicani ex Magistro Sac. Palatii Pontificii Archiepiscopi Avenionensis creati à se habitas, Julius Bartholocius Cisterciensis amicus noster bono Hebraicarum literarum natus vir, *Bibliotheca suæ magnæ Rabbinicæ* tom. 1. pag. 241. & sequentibus in publicum edidit.

728. In regia Laurentina domo ipsum, ut existimant, servatur autographum (1) : ex quo à se habitum quoddam exemplum posuit in bibliotheca sacri Montis Granatæ urbis D. Petrus de Castro Archiepiscopus Granatensis, & Hispalensis, inclytæ huius canonicorum domus auctor, sub titulo *Apocalypsis novæ*. Aliud possident Salicetani, apud nos cœnobii Franciscani sodales ; aliudque Romæ Augustiniani nudipedes Hispani Ildephonsini hospitii bene antiquum. De quo opere iam per manus omnium curiosorum passim eunte, iudicium abstinere fatius est, quàm ut viri præstantissimi, totiusque ordinis sui Generalis olim Præfecti, & aliorum prius laudatorum, censuræ quicquam adiungamus. Cui Wadingus consonat, videndus *Annalium Franciscanorum* sexto & septimo voluminibus ; & in *De Scriptoribus*, ubi notat Henricum Willotum falsò huic tribuisse *Homilias de Beata Virgine*, quæ Amadei Lausanensis sunt ; huiusque nostri Possëvinum

(1) In secretiori adyto inter sacra eius Cœnobii cimelia.

(2) Existimo hunc Anonymi tractatum : *De las virtudes* eundem esse cum eo qui in pseudepigrapho Ioannis Yxarensis codice sæpius à nobis laudato circa finem inscribitur : *Flor de virtudes*, Anony-

quater sub *Amedei*, *Amatoris*, *Ameoli* & *Amodei*, titulis meminisse.

729. ANONYMUS quidam huius temporis dicavit Alphonso Carrillo Archiepiscopo Toletano librum, qui *De las virtudes* inscriptus in eiusdem Ecclesiæ bibliotheca servatur, Ægidio Gundifalvi Davila teste in *Seguntinæ Ecclesiæ teatro* (2).

730. ALPHONSUS HISPALENSIS DE CORDUBA (sic enim audit, quin sit alicui, quod sciam, notum à quamam harum urbium originem aut agnomen acceperit) Artium & medicinæ doctor : qui circa MCDLXXXIV. claruisse dicitur. Scripsit

731. *Tabulas Astronomicas, atque in easdem demonstrationum theoremata*, Elisabethæ Reginae dicatas. Quas quidem Venetiis unà cum tabulis Alphonso Regis editas fuisse legitur in *Epitome bibliothecæ Gesnerianæ*.

732. ANONYMUS alter Valentinus circa eadem hæc tempora scripsit *Repertorium Inquisitorum prævitatis hæreticæ*. In quo omnia quæ ad hæresum cognitionem, ac S. Inquisitionis forum pertinent, continentur. Opus hoc Michaeli Alberto I. C. Valentino recognoscendum & emendandum, tradidit. Præfationem absolvit his verbis auctor (cùm iam id dedicasset Reverendissimis dominis sacri Concilii generalis Inquisitionis &c.) *Sed quum tibi, Michael Albert, utriusque iuris clarissimo doctore placuit videre quæ mea insufficientia reportavit, nimis te exoro, ut ea diligenter examines &c.* In fine hæc nota legitur : *Explicit Repertorium perutile de prævitate hæreticorum & apostatarum, summâ curâ examinatum emendatumque per præstantissimum virum ingenii, iuris utriusque interpretem, ac doctorem famosum Michaelem Albertum Valentinum in nobili civitate Valentina impressum à Nativitate Domini anno MCDLXXXIV. die verò xvii mensis Septembris*. Quam editionem vidi in bibliotheca S. Isidori Agricola cœnobii Franciscanorum Hibernorum in Romana curia, quæ fuit Lucae Wadingi (3).

733. Prodiit autem idem opus *correctio-nibus & annotationibus præstantissimorum iurisconsultorum Quintilianî Mandosii & Petri Vendrameni decoratum & auctum*, Venetiis anno MDLXXV. in 4.º ex officina Zenari ; atque iterum ex eadem anno MDLXXXVIII. in 4.º Direxit hanc Ve-

ne-
mo item auctore : in cuius fine tantum legitur : *A VIII. dias de Março año MCCCCLXX.*

(3) Exstat penes me iisdem omnino notis ; non tamen anno MCDLXXXIV. ut Noster, sed decennio post, sive anno MCDLXXXIV ; neque *decima septimâ* sed *decima sexta Septembris* editum.

netam editionem Simon Galafus canonicus Messanenſis Ioanni Baptiſtæ Cardinali Caſtaneo, tunc Roſani Archiepiſcopo, & apud Rempublicam Venetam Legato, qui poſtea Urbanus VII. Pontifex fuit; notatque Galafus auctorem operis ignorari; conſtare tamen ex opere ipſo notarium fuiſſe ſanctæ Inquiſitionis, deindeque Inquiſitorem, & clericum (*ſic*) coniugatum; ſcripſiſſeque poſt publicata Ioannis Imolenſis & Iafonis Maini ſcripta; formatumque indicem operum Abbatis per Ioannem Corſetum, quos allegat. Totum inſuper ait Ioannis Calderini *De hæreticis* librum, ac quamplurima *De Inquiſitorum Directorio*, in hanc ſparſim tabulam contuliſſe. Quas autem inſtructiones (Galafus inquit), quæ deliteſcere creduntur, ex parte tertia Directorii coniecere poſſumus compoſuiſſe; quoniam ibi multa ad huiusmodi inſtructionem pertinentia traduntur, quod propediem è latebris in vulgus ſperatur exiturum. Hæc ille de Directorio loquens Nicolai Eimerici, de quo nos ſuo loco.

734. Sub Xyſto Papa IV. qui ad annum huius ſæculi octogefimum quartum Eccleſiæ clavum moderatus fuit, Romæ floruit FERDINANDUS CORDUBENSIS, à patria forſan urbe noſtræ Baticæ inclyta cognominatus: qui ſe ſubdiaconum appellans Sedis Apoſtolicæ, ſcripſit in gratiam eius curiæ *De iure medios exigendi fructus*, quos vulgò annatas dicunt; & *de Romani Pontificis in temporalibus auctoritate*, ad eundem Xyſtum Papam. Incipit: *Etſi indignos, quorum ſententias refelli conveniat* &c. Sed in fine nota hæc poſita fuit: *Secundam huius operis partem De potestate Papæ in temporalibus ob id in alterum tranſtulimus volumen, quoddam altiffima materia ſit, & ſpeciale deſideret opus; & quoddam principior de mediis fructibus tractatus in maius volumen ſurrexerit.*

735. Manuſcriptum vidimus librum Romæ in Barberina bibliotheca cod. 465. necnon & typis editum in folio abſque Loci temporisve annotatione in alia Sapientiæ Romanæ, quæ Ducis Urbini fuit, ab Alexandro VII. Papa in hac gymnafii Romani domo collocata. Exſtat quoque in Hiſpalenſis Eccleſiæ bibliotheca Colonea. Miror utique hunc inviſum fuiſſe Antonio Maſſæ Galeſio, cultiſſimo atque erudiſſimo iuriſconſulto, qui de eodem argumento commentarium nobis reliquit. Quæſtio eſt; *an liceat Pontifici Maximo, eiſque Cardineo collegio, Beneficiorum vacantium medios fructus exigere.*

736. Aliud eiſdem hominis, ut credimus, opus eſt, quod in bibliotheca Va-

ticana cod. ms. 3177. hunc titulum habet: *Ferdinandi Cordubensis De artificio omnis, & inveſtigandi & inveniendi naturæ ſcibilis. Ad Rever. in Chriſto patrem, & omnium ſapientiffimum, D. D. Beſſarionem Episcopum Sabinenſem, S. R. E. Cardinalem, & Patriarcham Conſtantinopolitanum, Nicænum vulgò appellatum. Initium: Quos vides inter ſcholasticos & præſtanti ingenio viros, vel ſuſtulſiſſe penitus, vel in dubium revocâſſe: ſitne artificioſum, quo omne naturæ ſcibile in ſingulis diſciplinis, & inveſtigari, & inveniri poſſit, eos conſtat rerum origines neſciſſe videt. Et mox: Itaque hæc ars nobis ſubtiliter & artificioſiſſimè inveſtiganda eſt, & tuo iuſſu, & mea promiſſione debita. Nam de duabus philoſophiis, id eſt Platonis & Ariſtotelis, utra alteri præſtet diſſerentem me, ſubito è curſu ſuo revocavit voluntas tua; quippe qui iuſſiſti intermittendum eſſe opus, & in artificioſum omnis inveſtigandi & inveniendi ſcibilis calamum eſſe referendum. Nam quod ad comparationem cum Ariſtotele Platonis attinet: ad multam partem eius operis tractationem perduxeram.*

737. In proſſu prologi damnat, quaſi ineptiis plenam & fructu quem promittit vacuam, Raymundi *Artem*; referetque ſe ipſum ad tractatum *De diſcretionem ſpirituum à ſe factum*. De Raymundo ita cenſet: *Unde facile coniecere potes, hunc laicum merè fuiſſe, & omnium literarum expertem; ſed per humorem melancholicum elevatum habuiſſe ingenium: quo, ubi fundamentis careas eruditionis atque doctrinæ, & phantaſtico ingenio coniungas: nihil periculoſius eſſe poſſit; ut in extremos, & Fidei orthodoxæ adverſos, labaris errores. Omnia hæc non prætermittere opus fuit, quo de aliis eius operibus hoc ab ipſo oblatum ſpecimen daremus; nec iudicium eius de Raymundo Lullo, atque illius *Arte* factum ignoraretur. Exemplum huius *Artificii* è Vaticano extractum codice penes nos habemus.*

738. Item in Vaticano cod. ms. 5739. alius eiſdem commentarius *De Pontificii pallii mysterio* conſervatur &: *An pro eo aliquid temporale abſque ſimoniæ labe exigere poſſit. Ad reverendum in Chriſto patrem & dominum dominum Franciſcum Piccolomini S. R. E. Cardinalem Diaconum S. Eufſtachii, Senenſem vulgò appellatum. Incipit: Pallii, quo in argumentum ſupremi ſaſtigii Pontificiæ dignitatis amiciri ſolitos conſtat novi Teſtamenti Pontifices maximos, tanta maietas eſt, ut inter ſacratas veſtes nihil vel concipi ſacratius poſſit. Iuſtæ molis opus eſt, vereque luce dignum.*

739. Idem hic Ferdinandus ad opus Alberti Magni *De animalibus præfationem* for-

formavit, quâcum editus fuit commentarius hic Romæ anno MCDLXXVIII. in folio: quem & ipsi vidimus in Vaticana bibliotheca, præfixo catalogo nominum ipsorum animalium, quod in præfatione facturum in se receperat, Græcè & Arabicè redditorum. In hac etiam editione vocat se Xysti IV. sanctæque Sedis Apostolicæ Subdiaconum, artiumque ac theologiæ magistrum. Iacet Romæ noster Ferdinandus in Ecclesia S. Iacobi nationis Hispanæ ad lævam portæ maioris templi. Hunc eundem esse cum illo Ferdinando Cordubensi, quem in *Bibliotheca* altera parte Abrahami Bzovii verbis laudavimus, affirmantibus inficias non ibimus (1).

740. D. IOANNES MOLES MARGARÏT, Gerundensis Episcopus, S. R. E. Cardinalis, memorandus hoc loco venit, aliàs dictus IOANNES GERUNDENSIS, Chronici cuiusdam Hispaniæ Scriptor. Gerundæ in Catalonia hic natus ex familia præclara, quod Ioannes Rex Aragoniæ II. expressit quodam in privilegio, quo huic & Bernardo Margarit eius germano fratri, ob egregia utriusque de se merita concessit, ut super suis propriarum familiarum insignibus, Aragoniæ, Navarræ, atque Siciliæ regnorum insignia in parmis seu scutis, & quomodocumque, portare possent. Instrumentum huius rei publicum anno MCDLXV. confectum, & ex archivo Barcinonensis

urbis solemniter habitum, in *Historia Romanorum Pontificum* Ciaconii & aliorum, ubi de Xysti IV. Cardinalibus sermo est, legitur.

741. Sub Nicolao V. Papa Romam venit, ab eoque Camera, ut vocant, clericus institutus, eo decedente, Ioanni Regi Navarræ adhæsisse dicitur; necnon Alphonso Neapolis & Aragoniæ eius fratri, cuius nomine sub Pio II. Papa Mantuano Concilio interfuit. Postea ad Xystum IV. à Ferdinando Castellæ legatus, meruit ad sacram assumi purpuratorum patrum dignitatem. Legatus fuit Campaniæ & maritimæ, quæ hodie legatio per gubernatorem non Cardinalem geritur; obtinuitque in Hispania Oscensis, & in Sicilia Paçensis Ecclesiarum administrationem, retento ut credimus titulo Gerundensis. Præfuit quoque, ante Gerundensem istam, Elnensi Ecclesiæ annis octo: quod idem, dum de Ruscilionis terra in Chronico, de quo iam dicimus, ageret, lib. 1. refert. Mortuus fuit anno MCDLXXXIV. octogenarius, Romæ calculo, & in templo S. Mariæ de Populo iuxta portam Flaminiam sepultus. Cenotaphium, inscriptione quadam laudes & munera Gerundensis continens (propinqui alicuius ferè post sesqui-sæculum curâ & operâ) Neapoli in S. Spiritus Ecclesia marmore cælatâ hodie legitur, hæc scilicet:

IOANNI MOLES

S. Romanæ Ecclesiæ Cardinali,

*Gerundæ in Iberia illustri genere orto,
eloquentiâ, doctrinâ, ac pietate insigni,
discordiis inter summum Pontificem Nicolaum V.
& Alphonsum Regem I. sua solertia sedatis,
Regum Aragoniæ & Castellæ ad Pontifices Max.
Pium II. ac Xystum IV. aliosque principes
& Reipub. ad eorum bella pacanda oratori,
atque Italiæ pacis compositor.*
Iulius Moles

*Ne tanti viri suæ gentis post annos CXXV.
memoria periret P. MDCVII.
Romæ lucem amisit Nonis Novembris
anno MCDLXXXIV.*

Mansit etenim Molefia hæc familia in regno Neapolitano, à Francisco Moles, Cardinalis Ioannis ex aliquo latere nepote, ibidem propagata: cuius filius Iulius

hic exstitit; atque eius & ceterorum, qui frequenter reipublicæ gerendæ admoti sunt, & gravissima gesserunt munera, in *Additionibus ad Bibliothecam Neapolitanam* ho-

(1) Idem omnino Ferdinandus hic Cordubensis, Artium, Medicinæ ac Theologiæ Doctor, Sedisque Pontificæ sub Sixto IV. Hypodiaconus est, atque is de quo rursus Noster agit in *Bibliotheca Hispaniæ Nova*, quasi duo cognomines fuerint: id quod Gesneri quoque Epitomator falso existimavit. Ac re-

centi quidem (quique ut putamus nullus unquam exstitit) Ferdinando, Noster in *Bibliotheca Nova Commentaria in Ptolemæi Almagestum & in Ioannis Apostoli Apocalypsin*, aliaque opuscula tribuit: quæ veri, quod hoc loco agitur, Ferdinandi sunt. Huius præterea ex Hispania Parisios adventum ad annum

norifica mentio fit, sub huiusce *Iulii Moles* nomine paginâ 140.

Scriptis noster, ut ad perennatura magis monumenta iam veniamus,

742. *Paralipomênon Hispaniæ libros decem.* Nam Græca hæc operis inscriptio, ad exemplum sacrorum Bibliorum cuiusdam portionis, auctoris est; is licet *Obliteratorum Hispaniæ* titulo in nuncupatoria ad Catholicos Reges epistola non semel usus sit. Initium à descriptione adventuque orientalium gentium in Hispaniam sumitur. Liber autem decimus, qui ad Theodosii Magni tempora, Gothorumque in Hispaniam ingressum extendere narrata debuit, imperfectus mansit. Motum se ad scribendum ait, quod vidisset tam grandia clarissimaque Hispaniæ gesta nusquam, vel satis aridè tradita fuisse à quatuor gentis Historicis: quorum tres *laudabiles*, Trogum à Iustino abbreviatum, Paulum Orosium, Isidorum Hispalensem; quartum verò Rodericum Archiepiscopum Toletanum *tolerabilem* appellat. Ab his si abieris, ceteros ait ignorantium catervam, somnia contexuisse.

743. Ac verè quidem plurima is ad Hispaniæ res pertinentia ex Antiquorum monumentis, quos quatuor illi prætermiserunt, in medium protulit: alioqui solidè laudandus, nisi errores non tolerandos ex non perfecta Antiquitatis cognitione, & ignoratione veteris geographiæ, aut cum nova idoneæ collationis admiscuisset. Nam ecce in præfatione ipsa, Isidori Chronicon ab Isidoro & Sulpicio continuatum prodit, non alium intelligens à Severo (nullus enim huius nominis fuit, ad quem respicere potuerit Historicum); qui tamen duobus ante Isidorum sæculis in vivis esse desit. Nec sine arrogantia quadam nota, eorum, quibus usum se fuisse ait, antiquorum Historicorum & Geographorum nomina in fine eiusdem præfationis cumula-

Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.

num MDI. male doctus ab Bzovio refert; cum totis LVI annis præcesserit. Utrique errori causam dedisse potuit iniecta non suo loco huius Ferdinandi apud Trithemium mentio, qui in Chronico Spanhemensi ad annum MDI. hæc habet: *Verum ista nobis scribentibus Ferrandus Cordubensis ad memoriam reducitur, qui anno MCCCCXLV. iuvenis annorum XX. miles duratus Artium, Medicinæ & Sacræ Theologiæ Doctor cum VIII. equis de Hispania venit in Franciam, & totam Parisiorum Scholam sua mirabili scientiâ vertit in stuporem: quæ quidem anno MDI. à Trithemio relata, longe tamen ante id tempus, ut idem narrat, gesta fuerit. Rem confirmat sepulchralis Ferdinandi titulus Romæ in Sancti Iacobi Hispanorum æde ad hanc diem superites, quem nos olim ex archetypo in Ephemeridas nostras Romanas retulimus, nimiram:*

vit; cum eorum maior pars non solum eiusce Gerundensis ætate, sed diu antè deperdita, quædam tantum præsegmina, veluti è naufragio tabulas, in aliorum scriptis conservaverint.

744. Secutum quippe se ait *Hipparcum, Eudorum (Eudoxum potius), Eratosthenem, Hippiam, Sebosum, Bionem, Xenophontem, Betonem (Bathonem Sinopensem fortè) Themaum (immo Timæum Siculum) Dionysium, & totius artis splendorem & constantem artificem Claudium Ptolemæum; Plinium insuper, Pomponium Melam, Polybium, Artemidorum, Posidonium, ac Strabonem Cretensem (potius Amasenum) Diodorum, Titum Livium, Trogum Pompeium, aliosque plurimos.* Cum planè laudatis tantum quos videre potuit, Xenophonte, Dionysio (si Afer est), Ptolemæo, Polybio, Strabone, Diodoro, Græcis, sive historicis sive geographis; atque itidem Plinio, Pomponio Mela, Tito Livo, Trogo Pompeio per iustinum abbreviato, contentus esse debuisset.

745. Inspersum quoque opus totum est quam pluribus parum aptè, ac verè dictis, dum Antiquitatem omnem exhaurire voluisse videtur. Nam in descriptione Hispaniæ veteris partium, Lusitaniam inter Bætim Tagumque collocat; cum Lusitaniam ad Meridiem Anas amnis limes fuerit: Oretanorum, qui mediterranei populi sunt, Orantiam, sive Oriolam urbem (*Origuela* nunc) paucis à mari leucis distitam, caput constituit. Deinde quamplura populorum, veluti antiqua, memorat vocabula, quorum (si Deo placet) vel in Geographiæ aut rerum olim gestarum Scriptoribus, vel in lapidibus inscriptis, aliisve antiquæ rei monumentis, non ulla memoria superest. Nec minùs in designanda Pompeianorum reliquiis fatali ad interioris maris oram *Munda* urbe à vero abit, quam in Portugallia ad Oceanum & Mondegi fluminis

Ss ri-

D. O. M.

FERDINANDO. CORDUBENSI. PONT. MAX.

HYPODIACONO

DISCIPLINARVM. OMNIVM. COGNITIONE. INCLYTO
CVIVS. INGENIVM. AC. DISSERENDI. ACVMEN
CVNCTARVM. GENTIVM. GYMNASIA. STVPVERE
VIRO. OMNIVM. VIRTVTVM. GÈNERE. ORNATISS.
MODESTIA. VERO. AC. PROBITATE. INSIGNI
QVI. VITA. SACRAR. LITERAR. STVDIIIS
INNOCENTISS. ACTA. MVLTISQVE. DOCTRINAE
MONVMENTIS. POSTERITATI. RELICTIS
HOMINEM. EXVIT

ANNO. AETATIS. LXV. SALVTIS CHRISTIANAE

M. CCCC. LXXXVI.

GEORGIVS. CAR. PORTVGAL. B. M.

POSVIT.

Subditur nudus clypeus in quo aquila dextrorsum ver-

ripam existisse credit. *Ascapam* esse hodiernum *Caspe*: Numantiam Ibero fluvio allui, atque eam suo iam tempore *Cæsaraugustam* appellari *Melam* dixisse: hodiernam urbem *Leon*, non à *Legione* Romani temporis, sed ab *Eleona* *Libyæ* provincia; *Numantiamque* à *Numidia* eiusdem *Libyæ* nomen accepisse: *Astures* coloniam fuisse *Astorum* *Libyæ* gentis secundum *Ptolemæum*, qui *Astacurum* non *Asturum*, in ea plaga meminit: *Cantabrorum* hodiernam linguam à *Latina* non admodum distare: *Eram* *Cæsaris* viginti sex tantum annis *Incarnationis Christi* annum antecedere; aliaque plura passim huius commatis, (*quæ*) nemo eruditorum admittet. Planè in rebus *Valentinis* nihil veritati consonum ab eo dictum, notavit in *Historiæ Valentinæ* lib. 1. cap. 21. num. 8. *Gaspar Escolanus*.

746. Interim ex huius operis lib. 3. ubi de *Galatis* seu *Gallæcis* loquitur, perspicuum est, auctorem anno *MCDLXXVII*. in comitatu *Ferdinandi Castellæ Regis Biscaiam* venisse, ubi oculatus testis quædam de illius populi moribus recitanda potius quàm posteritati communicanda literis consignata reliquit. Hanc quidem historiam, tamquam ignoti adhuc sibi auctoris, primus edidit *Xanthus* seu *Sancius Nebrissensis*, *Antonii Grammatici* filius, unà cum *Roderici Toletani* alia, *Alphonfi Carthagenæ Anacephalæôsi*, *Antonii*que parentis, tum *Catholicorum Regum*, tum *Navarrensis belli historiis* *Granatæ* anno *MDXLV*. in folio, tersiorem stilo hac *Rodericianâ*, neque, ut istam, *Gothicum* sonantem, iure existimans. *Andreas Scho-*

verfâ intentaque acie solem intuens, in cuius pectore atque alis decussata crux. Corrigendus itaque ex eo *Trithemius*, qui *Ferdinandum* vicennem ex *Hispania* *Parisiis* advenisse ait; cum si eum anno *Salutis MCCCCLXXXVI*. ut in epitapho legitur, ætatis vero *LXV*. denatum dicimus, anno *MCCCCXXI*. in lucem editum fuisse dicamus necesse sit: quoposito, *Salutis* annus *MCCCCXLV*. quartus supra vigesimum *Ferdinandi* ætatis fuerit. In *Bibliotheca Regis Galliarum Part. III. pag. 380. col. 2. cod. 3169*, legitur: *Magistri Ferdinandi de Corduba Tractatus de futuris contingentibus*; & repetitur *pag. 553. col. 1. cod. 4152. n. 16*. Apud *Gesnerum* in eo: *An sit licita pax cum Saracenis*.

(1) In *Bibliotheca Escorialensi Digramm. & Plut. III. n. 1. (Tom. II. p. 220.)* habetur *Ioannis Molefii Margariti* *Gerundensis* *Episcopi* & *S. R. E. Cardinalis* liber inscriptus: *Corona Regum*, sive *De Regis officio atque optimo imperio*: in quo postquam Auctor de *materiali* *Regum* corona ac diademate, quæ *Regum* insignia sunt, paulo generalius egerat, pergit de singulis coronæ gemmis, deque in iisdem adumbratis virtutibus, quæ optimum Principem decet, discurrens, ex quibus coronam *Regiam* texit, *intellectualem* scilicet, mutuatis è *Sacra Scriptura*, *Patribus* & *veteribus Philosophis*

tus postea in collectione *Latinorum* qui *Hispaniæ* res scriptis suis illustraverunt auctorum, *Ioannem Margaritum*, cuius cognomentum hactenus ignorabatur, natalibus suis uti ait à se restitutum, iterum edidit. Eiusdem *Gerundensis* *Episcopi* est

747. *Epistola, seu libellus De educatione Ferdinandi Aragoniæ principis* Eidem nuncupata, unà cum præfatione ad illius præceptores seu magistros. Incipit: *Siquidem principem, Dive Cæsar, moribus atque præstantiâ verè institutum esse convenit*, &c. Absolviturque: *Vale Aragonensium expectatio, ex urbe Gerunda*. Atque in hoc libello, ne de auctore dubitetur, refert se ad historiam supra dictam his verbis: *Ut alio volumine Hispaniæ antiquitates, antecessorumque tuorum gesta renovare, quæ ceteri omnes Scriptores Hispaniæ omiserunt* (significata intelligis *Parallelipomena*) *opus suum usque ad medium persequutus*. Ms. vidimus in codice qui fuit *D. Garzerani Albanelli* præsulis *Granatensis*, ac nunc est penes *Thomam de Leone Iesuitam*, virum doctissimum æquè ac nobis amicissimum, in eadem *Granata* urbe (1).

748. *Alphonso Carrillo* antistiti *Toletano*, qui anno *MCDLXXXII*. obiit, *Petrus* quidem *de Opta* (an *de Huete*, ab ea urbe dictus?) *baccalaurei* contentus nomine, & *Artium* professoris, nuncupavit opus quoddam *Splendor Fidei* inscriptum: quod asservari apud *Benedictinos Pincianos* scriptum reliquit in *Sacra* sua *expeditione* toties à nobis laudata, & adhuc inedita, magnus vir *Ambrosius Morales* (2).

CA-

sententiis atque exemplis in eorum quæ probanda sibi assumit confirmationem: *Ad Illustrissimum Ferdinandum* (*Hispaniæ* deinde *Regem*) *Aragoniæ Regis Primogenitum*. Quem codicem *Franciscus Sanchius* *Canonicus Salmanticensis* in *Hispaniam* ex *Urbe* detulit *Cardinalis Sireti* nomine *Philippo II.* præsentandum: nimirum ut eum in *Regia Bibliotheca Escorialensi*, quæ tunc adulescere incipiebat, custodiri iuberet.

(2) ADDENDI AB ANNO *MCDLXXX* AC DEINCEPS AD ANNUM CIRCITER *MCDXC*.

Nicolaus Bonetus *Hispanus* *Ordinis Minorum* qui circa annum *MCCCCLXXX*. scripsit: *Postillas in Genesim, & Commentarium in IV. Libros Sententiarum; ac De Conceptione B. Mariæ Virginis; & Formalitates è doctrina Scoti*. *Commentarius* prodit *Barcinone* 1493. & *Venetiis* 1505. Apud *Fabricium med. & inf. T. V. p. 105. col. 2.* ITEM *Teresa de Carthagenæ* *Sanctimonialis Hispana* incertum cuius *Instituti*, quæ ad annum *MCDLXXXI*. patrio sermone scripsit: *Arboleda de los enfermos que compuso Teresa de Cartagena del Orden de... seyendo apasionada de graves dolencias, especialmente haviendo el sentido del oyr perdido del todo. Et hizo esta obra á loor de Dios y espiritual*

con-

CAPUT XIV.

MICHAEL VERINUS poeta. IOANNES VELASCUS Lusitanus orator. PETRUS DAGUI Catalanus. MARTINUS DE ALMODÔVAR Catalanus. DIDACUS DE TORRES Astrologia professor Salmanticensis. FERDINANDUS DIEZ Presbiter Valentinus. IOANNES ANDREAS ex Mahometano Christianus. LUDOVICUS DE ESCOBAR Minorita. DIDACUS RODRIGUEZ DE ALMELA. Eius scripta. FERDINANDUS PEREZIUS GUZMANUS. PETRUS DIAZ DE LA COSTANA. PETRUS GARZIA Setabitanus. BERNARDUS DE BOIL eremita. IOANNES (aliàs LUDOVICUS) TEIXEIRA Lusitanus. ALPHONSUS DE LA TORRE. IOANNES (immo IACOBUS) PEREZ DE VALENTIA Augustinianus. PAULUS HEREDIA ex Hebræo Christianus. IOANNES LOPEZ DE SALAMANCA, & IOANNES LOPEZ Salmanticus, forsan unicus auctor. LUPUS GARZIA DE SALAZAR Cantaber. ALPHONSUS DE PALENTIA. Eius scripta. ALPHONSUS DIDACI A MONTALVO Jurisconsultus. HIERONYMUS CUCALON, & FRANCISCUS A VELASCO.

749. CIRCA hoc tempus, nempe anno MCDLXXXIII. decessit Florentiæ MICHAEL VERINUS poeta, qui cum optimis moribus adolescens disticha De puerorum moribus scripsisset, in morbum Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.

consolacion suya & de todos aquellos que enfermedades padescen; porque despedidos de la salud corporal levanten su deseo en Dios que es verdadera salud. Opus asceticum bonæque frugis plenum, neque aliunde quam è sacris Bibliorum fontibus hautum, quod merito Latine inscripseris: De bono patientiæ; atque Eadem: Admiracion de las obras de Dios, compuesto à ruego de la señora Doña Juana de Mendoza muger del Señor Gomez Manrique. Exstat utrumque opus in Bibliotheca Escorialensi Lit. h. Plut. III. n. 24. (T. II. p. 130.)... ITEM Alfonso Nuñez de Toledo, qui ad annum MCDLXXXI. patrio sermone tractatum scripsit hoc titulo: Vencimiento del mundo: embiado (pergit) desde Elche en el Reino de Valencia á la Señora Doña Leonor de Ayala en el postrimero dia del año MCCCCLXXXI. In eodem Escorialensi codice... ITEM Petrus Stunica Dux Bejarentis qui circa annum MCCCCLXXX. scripsit patrio sermone: Ordenanzas que hizo para la su Villa de Bejar. In eadem Regia Bibliotheca Lit. Z. Plut. III. sub n. 9. (T. II. p. 335.)... ITEM Sanctius de Furca (de la Forca) Commentarius de Tampus interpres & Gallico sermone Historiæ consecrationis, sacra unctionis & coronationis Christianissimi Galliarum Regis Caroli VIII. in urbe Rhemensi anno MCCCCLXXXIV. celebratæ; ac festivarum adclamationem quibus Parisiensis civitas revertentem Regem prosecuta fuit; hastiludique ea occasione ibidem habiti, adiectis picturis hastiludium & gentilitia concertatorum stemmata ad verum exprimentibus: in cuius versionis fine legitur: Et este libro fue sacado en Paris de frances en castellano. & sacólo el Comendador Sancho de la Forca Comendador de

incidens, quem usu Veneris expellere potuit: ne se pollueret (ut Politianus ait) maluit ipse mori; & quidem anno ætatis decimo septimo. Hunc Baleares suum fuisse contendunt, ac Michaellem de Veri appellant, ex nota ibi familia, ut videre est in Historiæ Balearicæ altero volumine, qui D. Vincentium Mut habet auctorem, lib. 8. cap. 6. & 9. Quod & credit Martinus de Ibarra Cantaber in Vita huius poetæ, Distichis eius, quæ Barcinone anno MDLXXXI. in 8.º ex officina Iacobi Cortesii emisit in publicum, præfixa. Attamen insigniter errant. Michael enim hic Verinus Ugolini Verini filius fuit, Florentini eiusdem, atque poetæ celebris: de quibus adiri possunt Michael Pocciantius in Catalogo scriptorum Florentinorum; Vossius De historicis Latinis lib. 3. cap. 8. pag. 626. Daumius epistolâ 57. inter amœbæas Thomæ Reinesii & eius.

750. IOANNES VELASCUS LUSITANUS (Pontificiæ bibliothecæ auctor ait) Ioannis II. Portugalliæ Regis orator, scripsit Orationem habitam Romæ in aula regia nomine sui Regis ad Innocentium VIII. Pontificem Maximum, qui anno MCDLXXXIV. Pontificatum inivit.

751. PETRUS DAGUI Catalanus presbyter, si Montis-albi ut libri præferunt app- Ss 2 pe-

la Encomienda de Tampus para lo llevar à dar al muy magnifico & muy ilustre Señor el Señor Conde de Benavente. Et fue acabado Viernes à XXV. de Noviembre año del Señor de mill & quatrocientos & ochenta & quatro. Exstat in eadem Bibliotheca Escorialensi Lit. G. Plut. IV. n. 6. (T. I. p. 445.) Vereor tamen Galluine interpres fuerit, De la Forca. ITEM Ioannes de Castilla Palentinus in Salmanticensi Academia in Iure Canonico Licentiat; cuius in Bibliotheca Escorialensi Lit. g. Plut. II. n. 16. (T. II. p. 22.) habetur: Commentarius in Cap. fin. De panis; ternaque ex eo theses propugnatae in Academia Salmanticensi. VII. Septembris MCCCCLXXXVII, cum eiusdem Oratione (Hærengam nostrates vocant) ad Salmanticensem Academiam, & qui tunc præfens aderat Archiepiscopus Compostellanum, in cuius limine hæc de se ipso Auctor: Ego quidem ex ingenua familia procreatus Sancti & Beatricis parentum meorum tertius à primogenito filius, urbe Palentina quæ quondam Gymnasii nostri locum & munus sortita est, educatus, literarum studiis prout illa patiebatur ætas instructus, religioni, atque ordini Clericali devotus à parentibus ac destinatus sum volens illustris illius Petri à Castilla primum Episcopi Oxomensis, postea Palentini in multis proconatu & viribus imitari vestigia: qui tamen nie lactente, ut Dei voluntas iussit, fortuitâ morte decesserat: post hæc in Ecclesia Palentina primis pueritiæ annis Canonicus creatus &c. pergitque per gradus discurrens, quibus ad id ætatis vitam tranlegit... ITEM Gundisalvus de Villadiego Sacri Palatii Apostolici causarum Auditor circa annum MCCCCLXXXV. scriptor. Tradit. De Cardiz na-

pellatio *Mont-blanc* oppidum huius provincie significare positum est, sacrarum literarum magister ac professor in arte Raymundi Lulli peritissimus, idemque à sacris Ferdinando & Elisabethæ catholicis Regibus: composuit in maiori Balearium insularum, quam *Maioricam* vocant, in Podio Randæ anno MCDLXXXV.

752. *Metaphysicam*, sive *De formalitatibus*, cum tribus præambulis, quæ quidem priorem & maiorem libri partem conficiunt. Typis ea fuit Hispali edita anno MCDXCI. in 4.º ab Stanislao Polono, impensis Ioannis de Monferrat Artium magistri, ad quem auctor direxerat. Vidimus quoque eiusdem

753. *Ianuam Artis Raymundi Lulli*, ibidem eodem anno.

754. Post hanc sequuntur, *Absolutæ distinctiones per dominum Fratrem MARTINUM DE ALMODOVAR*, Ordinis militiæ de Calatrava. In fine libri apponitur hæc nota: *Et talis est sententia dicti magistri Petri, quam nos uniformiter laudamus, Antonius Episcopus Fanensis, Nolanus Episc. Xephalensis (an Cephaludensis in Sicilia), Ferdinandus Cordubensis Subdiaconus domini nostri (Xysti nempe IV. hic est enim Ferdinandus de Corduba superiore capite à nobis laudatus) Ioannes abbas S. Bernardi Valentini, Iacobus Conil, Guilielmus Bodonit. Omnes nempe Raymundinæ doctrinæ asseclæ (1).*

755. Valentini regni, ut videtur, civis sequenti anno MCDLXXXVI. *Immaculatæ Virginis Deiparæ Conceptionis mysterium*, recens à Xysto IV. Pontificè approbatum, defendit scripto FERDINANDUS DIEZ Presbyter, cuius hæc inscriptio est patriæ lin-

nalium excellentia Romæ incertum quo anno editi; necnon: De Legato, Romæ 1485. &: Contra hæreticam pravitatem, Romæ, ut creditur, absque anni tamen notatione. Fabricius, seu potius Mansius med. & inf. T. III. p. 75. col. 1... ITEM Ludovicus Fenollét Eques Sætabitano-Valentinus patrio sermone conscripsit: La Historia de Alexandre escrita de Quinto Curcio Ruffo: suppletis è Plutarcho binis prioribus, qui eidem deerant libris, Barcinone MCCCCLXXXI. editam in fol. apud Petrum Posam Presbiterum, & Petrum Brû Sabaudum: Ximen. Biblioth. Val. T. I. p. 54. seq... ITEM Didacus Murus, aliàs de Muris ex Instituto Beatissimæ Virginis Mariæ de Mercede ad annum MCCCCLXXXIII. Episcopus Tudensis, cuius exstat: Brevis Epitome rerum ad Malacam in Hispania à Ferdinando Catholico gestarum anno MCCCCLXXXVII. In Bibliotheca Vindobonensi apud Montfauconium T. I. p. 573. col. 1. lit. Indicis eius Bibliothecæ D. & pag. 576. col. 2. lit. H. necnon: Eiusdem: Historica narratio de victoria Regis Hispaniarum Ferdinandi Catholici contra Mauros Granatenses anno MCCCCLXXXIII. Ibidem, pag. 573. col. 1. & 576. col. 2. ac demum: Ferdinandi Hispaniarum

guæ: Comenza la obra de la sacratissima concepciò de la intemerata mare de Deu, examinada, & dignament aprovada per molts mestres en sacra theologia, divulgada & publicada en la insigne ciutat de Valencia, dins la casa de la loable Cofraria de la gloriosa Señora nostra, en lo any da nostron Senyor Deu Jesu Christ fill seu MCDLXXXVI. Valentia editum eodem anno, in 8.º

756. Vidimus Matriti penes Excellentissimum Marchionem Mondexarenses, tot locis in hoc opere à nobis laudatum, *Astrologicum commentarium*, regulas continentem, quibus uti debent ii qui iudiciariâ arte futura se indagare profitentur. Libri titulus deest, sed id quod subscribitur, auctoris temporisque notam retinet. *Explicit hoc opus compilatum per dominum licentiatum in artibus & medicina, cathedraticum in astrologia Salmantinae Universitatis DIDACUM DE TORRES* anno MCDLXXXVII. mense Maii xxv. die. Idem hic procul dubio est cum Didaco de Torres Matheseos professore Salmantino, cuius librum quendam astrologico-medicum vidit D. Thomas Tamaius de Vargas regius historicus ita inscriptum vernaculâ linguâ: *Medicinas preservativas y curativas de la pestilencia, que significa el eclipse del sol del año MCDLXXXV. Salmanticæ editum anno MCDLXXXV. in 4.º (2).*

757. Huiusmet anni MCDLXXXVII. res est IOANNES ANDREAS, eo factus ex Mauro seu Mahometano Christianus & sacerdos, qui *Confusionem sectæ Mahometanæ* scripsisse perhibetur. Cuius mentionem non alii debemus quàm Ioanni Hen-

ri-

Regis victoria Bacensis contra Mauros, anno MCCCCLXXXVII. Ibid. pag. 574. col. 2. lit. F. Exstat Ferdinandi Pulgarii faceta ad eum epistola cum ad annum MCCCCLXXXVIII. à Lusitanis in carcere detineretur; estque ordine VIII. Diversus autem est hic Didacus de Muros à cognomine Episcopo Ovetenfi Fundatore Collegii Sancti Salvatoris Salmanticensis, de Oviedo vulgo dicti.

(1) Parum hæc cohærent cum iis quæ Noster non ita pridem, num. scilicet huius capituli 737. de hoc Ferdinando retulerat è prologo eiusdem libri *De artificio omnis & investigandi & inveniendi naturæ scibilis*, nimirum: *damnasse eum quasi ineptiis plenam, & fructu quem promittit vacuum Raymundi artem, &c.*

(2) Cognominem his diebus novimus *Didacum de Torres*, item Salmanticensem, atque in Patriæ Academia emeritum Astrologiæ & Matheseos Professore, doctum profecto ingeniosumque in paucis virum, & ad urbanas facetas natum, plurimumque tum prorsâ tum etiam vorsâ oratione opusculorum Scriptorem, amicum dum vixit & collegam nostrum; quem propterea indictum hac occasione relinquere religio fuit.

rico Ursino *Analektorum sacrorum* lib. 4. cap. 7. qui disertè Hispanum vocat (1).

758. Circa hunc ipsum in vivis erat LUDOVICUS DE ESCOBAR, ordinis Minorum: cuius è literario habito cum principe illius temporis viro Federico Henrici Castellæ Archithalasso, neque illi infructuoso, commercio, natus dicitur liber ille inscriptus: *Las quatrocientas respuestas à otras tantas preguntas del Almirante D. Fadrique Enriquez, que hizo à un fraile Menor*. Pincizæ MDL. in folio (2).

759. In urbe Murcia natus, atque eiusdem urbis cathedralis Ecclesiæ canonicus fuit DIDACUS RODRIGUEZ DE ALMELA, doctrinâ historica & probitate morum suo tempore spectatus. Nec potuit aliter in domo magni illius Burgensis antistitis Alphonfi à Carthagena à puero habitus, cui & à cubiculo maior annis fuit. Hunc enim quotiescumque data est ei in scriptis suis nominandi occasio dominum suum reverenter appellat; deinde Catholicorum Regum domesticus, Elisabethæ gloriosissimarum Reginarum principi in capella ministravit, & uti fama est chronographi munus ab ea obtinuit. Bello autem adversus Granatæ Dynastam Saracenum validè ab iis suscepto, non domi mansit, aut asymbolus venit; sed, quod sacrum quamvis hominem non dedecuit, equitibus duobus pedibus sex suo ære exhibitis, Christiana-

rum copiarum vires & robur auxit: quod ex monumentis à se visis Franciscus Cascales, dum in *Murciæ urbis historia* familiæ huius *de Almela* meminit, posteritati consignatum reliquit. Dignitatem hominis non obscure id ostendit, quod in quibusdam eius operum, quæ mox subiecturi sumus exemplis, *venerabilis* nuncupatione ornatus legitur. Hæc autem eius opera ad nos pervenerunt.

760. *El Valerio de las historias escolasticas y de España*. Murcia apud Ioannem de la Roca MCDLXXXVII. in folio; indeque Matrili MDLXVIII. in 8.º & Medinæ-Campi apud Franciscum del Canto MDLXXXIV. in 8.º quarum primam (3) & ultimam vidimus Romæ in bibliotheca gymnasii Sapientiæ amplissima, libris omnibus Urbinatum Ducis ultimi typis mandatis, quos Alexander VII, literarum Mæcenas, ab heredibus ei fini coemit, instructa. *Valerium* appellavit opus hoc historicum, quia *valerium Maximum De dictis factisque memorabilibus*, Latinum atque gravissimum auctorem, cuius ordinem argumentumque novis tamen & hucusque intactis exemplis imitaretur, ante oculos habuit. Id enim inter nos fecit Almela noster, quod Italicâ olim linguâ, quæ quidem in Latinam post conversâ fuit, Baptista Fulgosius, sive Fregosus, Dux aliquando Genuensium, *De factis dictisque me-*

(1) Valentinus fuit Sætabitanus & Maurorum eius urbis Mezquitæ sive Aliamæ olim Alfaqinus: qui cum anno MCCCCLXXXVII. Valentiam nostram adventasset, templum eiusdem maximum fortunatè ingressus, qua die festum Beatissimæ Virginis MARIÆ in celos assumptæ solemnè pompa celebrabatur, laudes eiusdem Virginis triumphumque ex ore Fratris Ioannis Marques Ordinis Prædicatorum Pactensis postea in Sicilia Episcopi, qui ad populum concionem habebat, excepit; & repente quasi de celo tactus salutare baptismi aquas petiit & impetravit: utilior in dies veteris Mauricæ sectæ popularibus factus, quorum plurimos verbo & exemplo ad castra Christianorum traduxit; neque tantum in patria, sed maxime in Granatensi regno post quinquennium Mauris erepto; quò à Ferdinando & Elisabetha Catholicis Hispaniæ universæ Regibus evocatus fuit, & in principe Granatensis urbis templo canonicali sacerdotio auctus. Vertit quoque ex Arabico in Aragonensem dialectum *Alcoranum integrum cum eiusdem glossis; septemque libros Zunæ*, iussu Martini Garfæ violatæ Fidei apud Aragonenses Quæstoris postea Episcopi Barcinonensis, ut ipse ait in prologo *Confusionis sectæ Mahometanæ*: cuius operis Hispanicè primum ab Auctore scripti fatum ignoratur. Michael à S. Iosepho *Bibliogr. Crit. T. I. p. 236. col. 1.* (ap. Ximen. *Biblioth. Val. T. I. p. 76.*) Hispali 1537. in 8.º editam fuisse affirmat. Italica eius versio, Venetiis 1543. itidem in 8.º. exstat penes me, hoc titulo: *Opera chiamata Confusione della Setta Mahometana composta in Lingua Spagnuola per Giovan Andrea, già Moro & Al-*

facquè della Città di Sciatuina (Xativa, Sætabis, hodie San Felipe) hora per la divina bontà Christiano è Sacerdote: tradotta in Italiano per Domenico de Castelu Secretario dell' Illustrissimo Signor Don Lope de Soria Imbasciador Cesareo appresso la Illustrissima Signoria di Venetia MD. XLII. in cuius prologo habetur eius conversionis historia atque occasio, iis quæ paulo ante diximus omnino consona; nisi quòd pro *Ioanne Marques* (quod verè proprium eius Ecclesiæ quem Ioannes Andreas audierat nomen fuit) *Marques Adesora* legatur: de quo infra in *Ioanne Marques*. Exstat quoque hæc versio in Bibliotheca Comitum Ducum Olivariensis pag. 88. ibi: *Iuan Andrés, que primero fue Moro, y Alfaqú: Confusion de la Setta Mahometana: traducido en Toscano por Domingo Gaztelu 8.º Venetia 1540.* sic omninò pro 1543. ut in exemplo nostro. In auctione Bibliothecæ Rotheanæ Amstelodamensi 1669. cuius Indicem edidit Vidua Henrici de Boóm, pag. 48. legitur: *Confutacion del Alcoran y Setta Mahometana Granada 1560.*

(2) Exstat penes me. In Bibliotheca autem Escorialensi *Lit. h. Plut. II. sub n. 21.* (T. II. p. 88.) habetur MS. hoc titulo: *Pregunta que hizo el Conde de Altamira à Frai Luis de Escobar de la Orden de San Francisco: Qué Reyes reinaron en Gerusalem? Y qué tanto tiempo vivieron reinando? allende de aquellos que pone nombrando el Evangelista Señor San Matheo. Y la respuesta de Fray Luis.* Utrumque versibus Martellianis seu trimetris, oppidè elegantibus ac succi plenis.

(3) Exstat hæc penes me.

memorabilibus simili commentaria in lucem emisso.

761. Nec indictum relinquam huic libro alium, nempe FERDINANDUM PEREZIUM GUZMANUM, cuius est maiori ex parte *Ioannis II. Regis Castellæ historia*, auctorem nonnunquam datum fuisse; cum Almela ipse in aliis infra laudatis operibus foetum hunc domi natum agnoscat & profiteatur; diserteque id ipsum confirmet cum aliis, doctus planè vir atque Hispaniæ nostræ decus, D. Thomas Tamaius, cum in *Defensione historiae Ioannis Mariana adversus Pet. Mantuanum* fol. 285. tum etiam in *Notis ad Luitprandum* pag. 34. Historiam hanc Ioannes Vafæus *Chronici Hispaniæ* cap. 4. tam diligentiam quam varietate laudabilem censet (1).

762. *Tratado de copilacion de las batallas campales, que son contenidas en las estorias escolasticas e de España. Dirigido à D. Fr. Juan de Ortega Malvenda Obispo de Coria.* Qui anno MCDLXXXIX. obiit electus proximo superiore. Prodiit cum *Valerio historiarum* in editione Murciensi MCDLXXXVII. & aliis (2).

763. *Coronica general de España.* Quam dicatam catholicis Regibus inter libros Adami Centurionis Marquionis Estepani olim, dum viveret fuisse, nunc iam Successoris illaudabili permissione dispersos, à Martino Vasquio Siruela Portionario Hispanensis Ecclesiæ ac Musarum corculo, certiores facti sumus. Huiusmet aliud exemplum historiæ est, quod se vidisse D. Thomas Tamaius in *Collectione* affirmavit *Hispanerum librorum* hætenus inedita, cum hoc titulo: *Copilacion y genealogia de los Reyes de España.* Cui etiam attestanti cre-

dimus visa etiam sibi fuisse (3)

764. *Copilacion de los vitoriosos milagros de Sant-Jago* (4). Itemque

765. *Epistolas à diversas personas.* Quarum duas à Francisco Cascales Murciana-rum rerum uti supra diximus enarratore, laudatas novimus. Altera est ad Antonium Martinez de Cascales directa, urbis Tole-tanæ iuridicum (*Alcalde* vocat vernaculi sermonis titulo) *Sobre los matrimonios e casamientos entre los Reyes de Castilla e de Leon de España con los Reyes y casa de Francia*; sive, de matrimoniis inter Castellæ ac Legionis Hispaniarum Regibus, & Francicam domum regiam initis. Cui argumento illustrando valdè consulit hac nostra ætate Petrus Rosellus sacerdos Gal-lus *De antiqua Gallias inter atque Hispanias in divinis & humanis rebus communione* Lugduni edito MDCLX. commentario historico. Posterior verò ad Iuratum (sic vocamus secundi subsepii atque ordinis administrationi urbium præpositos, & quasi plebis tribunos) Ioannem à Corduba: *De como no se deven dividir, partir, ni enagenar los reynos y señorios de España.* Hoc est, de dominio & regnis Hispaniæ non dividendis nec alienandis. Editæ sunt epistole istæ cum *Valerio historiarum* Murcia MCDLXXXVII.

766. Salmantino gymnasio debuit educationem in literis theologicis & honores vigiliis scholasticis debitos, PETRUS DIAZ DE LA COSTANA, quodam loco diocesis Burgen-sis natus, & in Bartholomæi Apostoli collegium anno huius sæculi septimo supra quadragesimum, quod in monumentis eiusdem domus amplissimæ legitur, admissus. Sacras literas de loco superiore ibidem

(1) Dicitur de hoc abunde supra in Ferdinando Perezio Gusmano.

(2) Exstat penes me.

(3) Exstat in Bibliotheca Escorialensi *Lit. u. Plut. II. m. 10. & 11.* (T. II. p. 480. seq.) duobus voluminibus divisâ sub titulo: *Compendio Historial de las Chronicas de España à præcis eius post dilu-vium incolis usque ad Henrici IV. tempora.*

(4) Exstat in Regia Bibliotheca Matritensi: *Ad Ferdinandum Pinedam Militiæ Sancti Jacobi Equitem*; atque in Escorialensi hoc titulo: *Copilacion de los vitoriosos miraglos del glorioso Apostol Santiago, y del origen de la Caballeria de este nombre y serie de todos los Maestres asta el XXXII. llamado Don Garci Fernandez de Villamayor.* Lit. h. *Plut. III. n. 15.* (T. II. p. 118.) Exstant quoque in eodem codice pleraque alia *Didaci Almela* opuscula Hispanica nimirum: *La Escritura embiada al muy Rev. Señor Obispo de Coria* (Don Fray Juan Ortega Malvenda): *De quantas veces, è en qué tiempo vinieron los Moros por mar à tierra de Italia; & mal que fizieron en ella: esso mesmo sobre Constantinopla: è del remedio que se podría dar en la guerra contra los Turcos sobre*

la toma de Otranto. Item: *Carta al Dean y Cabildo de la Iglesia de Cartagena sobre la ida que el muy Rev. Señor Don Alonso Carrillo Arzobispo de Toledo Primado de las Españas, se dice que quiere fazer à la guerra contra Turcos: escrita en Murcia à XXV. de Abril de MCCCCLXXXI.* Item. *La Epistola que escribió à Alfonso de Cardenas Maestro General de la Cavalleria de Santiago, sobre la Compilacion que le embid de los vitoriosos miraglos del glorioso Apostol Sant-Jago desde Murcia I. dia de Junio de MCCCCLXXXI. Y la Respuesta del Maestro dandole gracias, dada en Llerena à VII. de Julio del mismo año; atque ibidem: La Carta del Obispo de Coria al Maestro Cardenas de eodem argumento.* Item: *Origen de los Reyes y Reino de Portugal; y el derecho que à el tienen los Reyes Catolicos Don Fernando y Doña Isabel*; ac demum: *Respuesta à algunas preguntas, de algunas Reynas è grandes Señoras que no fueron buenas mugeres; & de otras que fueron muy buenas viviendo honesta & virtuosamente; & de cosas famosas que por sus maridos fezieron.* Ad Didacum Carvajalium Præto-rem Civitatis Murcien-sis.

dem vespertinus professor, & magister creatus docuit. Iamque sacerdotio canonico Burgensis Ecclesiæ ornatus, in ea tempora incidit erecti novi à Catholicis Regibus adversus Fidei perduelles sanctæ Inquisitionis utilissimi magistratûs: qui latrantibus quantum volent hæreticis, suæque infelicitatis miserè securis Hispaniam, quanta est, cum ditionibus quæ participavere, ab hæresis & schismatis contagione, quæ ceteras Europæ Christianas Regiones, atque ipsam Christianissimam & florentissimam Galliam turpiter inficit, nec labii unius in colendo Deo esse permittit, felicissimè hæcenus præservavit. Huius Ordinis inter primos iudices fuit cooptatus noster, unà cum Francisco Sanctio Fontano, ad S. Bartholomæi item collega, ut per ditionem Toletanæ Sedis uterque sartam tectam curaret religionis causam. Canonicus idem fuit ac decanus eiusdem Toletanæ Ecclesiæ ab anno MCDLXXXVI. atque unus ex his, qui de Petri Oxomensis scriptis in Complutensi Synodo anni MCDLXXX. cum aliis censuit, nominatus ea propter in bulla Xysti IV. quæ in Bullarii primo volumine pag. 431. legitur. Scripsit hic

767. *De confessione sacramentali adversus eiusdem Petri Oxomensis errores*, librum; obiitque anno MCDLXXXVIII. loco sepulturæ in S. Eugenio sacello eiusdem Toletani maioris templi accepto. Scripti ab eo catholici huius operis & vitæ gestorum notitiam debemus Petro Salazario Mendozio in *Vita D. Petri Gundisacri à Mendoza Cardinalis* lib. 1. cap. 56. §. 1. & D. Francisco de Vergara & Alava in *Vita D. Didaci de Añaya Hispalensis præfulis; notitiæque virorum illustrium Bartholomæani collegii ab eo fundati*, num. 79.

768. Sed & alius ab hoc, ut videtur, existat liber eiusdem auctoris in Hispalensis Ecclesiæ Bibliotheca, quæ olim fuit D. Ferdinandi Coloni, nempe hoc titulo insignis:

Petrus de Costana licentiatus, super Decalogo, & septem peccatis mortalibus, aliisque materiis moralibus. Salmanticæ MDII. (1)

769. PETRUS GARZIA Valentinus ex urbe Sætabi (hodie *Xativa*) sacre Theologiæ magister Parisiensis, cum in famulatio esset

Roderici Borgiæ Cardinalis Vice-cancellarii, quem postea vidit Roma & Christianus orbis sub Alexandri VI. nomine sibi præfectum: scripsit ad Innocentium Papam VIII. hoc eodem anno MCDLXXXVIII. factus iam Uffelensis in Sardinia Episcopus.

770. *Determinationes magistrales contra conclusiones apologetas Ioannis Pici Mirandulani Concordiæ Comitit. Quæ editæ sunt Romæ per Eucarium Silber, aliàs Franck Alemannum anno MCDLXXXIX. in folio. Quæ, quod rarus valdè liber sit, ne ignoretur Garziæ nostri cum Phœnice literarum (quomodo suo audit ævo) Ioanne Pico isto contentiones materies, conclusiones hæc ponemus.*

Prima est *De descensu Christi ad inferos secundum animam.*

II. *De pœna mortali peccato debita secundum quantitatem temporis.*

III. *De adoratione crucis & imaginis Christi, & reliquiarum aliorum Sanctorum.*

IV. *De assumptibilitate nature irrationalis quoad potentiam Dei absolutam.*

V. *De libertate actûs credendi Fidei Christianæ*

VI. *De existentia accidentium in sacramento altaris.*

VII. *De possibili existentia corporis & sanguinis Christi cum substantia panis & vini in sacramento altaris.*

VIII. *De forma consecrationis panis & vini quoad suppositionem personalem vel materialem.*

IX. *De intellectu & intelligere divino, quomodo & qualiter dicuntur de Deo.*

X. *De intelligere abdito anime humanæ corpori coniunctæ.*

XI. *De magia & cabala secundum se & omnes suas partes, quoad prohibitionem & certificationem de Divinitate Christi.*

XII. *De miraculis Christi, quomodo sunt argumentum certissimum suæ Divinitatis.*

771. Motum se ait ex eo, quod cum Papa remisisset ei legendum & examinandum *Apologeticum librum* Ioannis Pici, in quo magorum & cabalistarum superstitiones fuscitasse videtur; & in quo nonnulla etiam ad Fidem catholicam pertinentia falsò interpretata & defensa esse deprehen-

(1) Idem utrumque opus esse existimat Marchio de Alvêntos, *Hist. Coll. S. Barth. Salm. Part. I. p. 143.* editumque existare ait apud D. Ferdinandum de Velaico, Catholico Hispaniarum Regi Carolo III. à sanctioribus, quæ *Cameræ* vocant, consiliis, hoc titulo: *Tractatus fructuosissimus atque Christianæ Religionis admodum necessarius super Decalogo & septem peccatis mortalibus, cum articulis Fidei, & Sacramentis Ecclesiæ, atque operibus miseri-*

cordiæ, superque Sacerdotali absolutione, utraq; excommunicatione, ac suffragiis & Indulgentiis Ecclesiæ à Petro Costana in Sacra Theologia Licentiato benemerito non minus eleganter quam salubriter editus. 4. Et in eisdem fine: *Libellus iste est finitus & impressus Salmanticæ Civitatis fidelis decimo octavo die mensis Iulii, anno Domini millesimo quinquagesimo.*

henderentur, plurimæque ex philosophicis disciplinis ad sacræ Scripturæ contrarium sensum exponerentur: existimavit gratam rem illi facturum & professioni suæ convenientissimam, si adversus eos errores Fidem clypeis Davidicæ turris pro modulo intelligentiæ suæ muniret, aut potius munitam demonstraret: quam rem eò libentiùs & confidentiùs se fecisse ait, quòd idem Pontifex (Innocentius) prædictos errores damnavit atque anathematizavit. Humili autem stilo & scholastico, Parisiensi more, se scribere inquit. Laudat autem Picum his verbis: *Scio enim & expertum habeo, pluribus concertationibus super hoc habitis coram rever. Patre domino Ioanne Episcopo Tornacensi, Tua Sanctitatis magistro domus, & in huiusmodi causa commissario dignissimo, præfatum virum singulari ingenio pariter doctrinâ ac eloquentiâ esse præditum.* Hæc ille ait in fine libri (1).

772. Planè Apologeticus hic Pici liber apologia est floridissima stilo & varietate rerum pro nongentis conclusionibus à se Romæ, cum eò Innocentii Papæ deosculaturus pedes accessisset, ad ostendendam doctrinam & ingenium propugnatis, Laurentio Mediceo dicata, & inter opera eiusdem Ioannis, & Ioannis Francisci Picorum, *Mirandule & Concordiæ Comitum*, typis edita. In cuius calce propositiones istæ duodecim inter quadraginta sex, quas pro catholicis agnoscere se ac defendere aiebat, & nunc leguntur. At quidem Ioannem Picum patrum suum altero libro à Petri Garsie accusatione Ioannes Franciscus defendit: qui licet hodie non alia inter existet huius opera, indicatur tamen ab auctore in quadam epistola ad Liliam Gyraldum, quæ incipit: *Quoniam desideras, ubi Ioannis Pici apologiam* (inter alia, inquit, catalogum ei postulanti operum à se factorum exhibens) *à Petri Garsie calumniis vindicabimus.* Legitur altero volumine utriusque Pici operum Basileensis Henricopetrinæ editionis pag. 879. lib. 4. epistolarum.

773. Malè hunc confundit cum Petro Garsia de Galarza *Evangelicarum institutionum* auctore Alphonsus Ciaconius in schedis ad *Bibliothecam universalem*. Garsie meminit Gaspar Escolanus *Valentiæ historiae* lib. 9. cap. 22. in fine; & ante eum æqualis tempore Gaubertus Fabricius de Vagad Cisterciensis in prologo 3. ad hi-

(1) Andreas Schotus in *Biblioth. Urcellensem*, id est, ut conuicio *Urgelitanum* in Catalonia Episcopum vocat; Montfauconius *Vercellensem* in Insularibus *Biblioth. Bibl. T. I. pag. 343. col. 1.* Fuit demum Episcopus Barcinonensis ab anno MCCCCXC. atque in eadem urbe diem vidit extremum VIII. Fe-

storiam rerum Aragoniæ, & Ioannes Eckius in *Christo passo*.

774. BERNARDUS DE BOIL sacerdos, eremiticam agens vitam in Montis-Serrati Cataloniae Deiparæ Virginis sacri rupibus, edidisse dicitur à se versum vernaculum *Isaaci de religione* librum: qui editus fuit in monasterio S. Cucufatis Vallis Aretanæ anno MCDLXXXIX. in 4.º inter multos verò Isaacos, quos Ant. Possevinus laudat, alique, nullum adhuc inveni, qui huius inscriptionis librum edidisse memoretur (2).

775. IOANNES (aliàs LUDOVICUS) TEIXEIRA Lusitanus, hoc eodem anno sæculi octogesimo nono orationem habuit ad Ioannem Regem II. huius regni, cum Petro Menesio Marchionatûs de Villa-regali dignitatem conferret, Latinam, ut credimus; siquidem hanc in vernaculum conversam Michaelis Suarezii operâ Conimbricenses typi anno MDII. in 4.º dederunt foras. Ludovicum aliàs vocari audio, equitemque ordinis S. Iacobi fuisse, Angeli Politiani in Italia discipulum, Græcæ ac Latinæ linguarum, poeticæ ac Iuris artium doctum, Regisque Cancellarium. Huic attribuunt *Commentaria in subtilem & necessarium Digestorum titulum De rebus dubiis.* Venetiis in fol. MDVII. deinde Senis MDXV. edita, ac Emmanueli Regi dicata, cuius filii Ioannis III. Regis præceptor fuisse dicitur.

776. ALPHONSUS DE LA TORRE, Baccalaurei appellatione, qui primus & infimus academicus honorum gradus est, iuxta huius ævi morem contentus, neque aliud de se enuntians, foras dedit huius notæ opus:

777. *Vision deleytable de la filosofia, y artes liberales, metafisica, y filosofia moral.* Quod excusum vidimus Hispali anno MDXXVI. à Iacobo Cromberger in folio, Ioanni Beaumontio, equiti Hierosolymitano, & Navarrae Priori, dicatum. Attamen mandatum typis olim iam Tolosæ anno MCDLXXXIX. in catalogo regiæ bibliothecæ Scorialensis librorum annotatum legimus. Cui convenit ævo, quòd Cataloniae linguâ conversum, ac Barcinone editum anno MCDLXXXIV. in bibliotheca domini Laurentii Ramirez de Prado olim existit. Ms. exstat in bibliotheca olim Olivariensi, nunc Marchionis del Carpio, ut ex eius catalogo, quem pe-

bruarii MDV. Ximenes *Biblioth. Val. T. I. p. 71. col. 1.*

(2) Fuerit forsan *Isaacus Abbas Stellæ*, cuius in Bibliotheca Regis Galliarum variis in locis exstant: *Libri tres de veritate Corporis & Sanguinis Christi in Sacramento altaris... Epistola de altari Moyse & Christi... De Canone Missæ... De Anima.*

nes nos habemus : in cuius ora notatur, ad nutum Caroli Navarrae principis hunc librum formatum ab auctore fuisse. Boetii nempe Severini inventum ac propositum imitatus, per somnum sibi dictatam quae opere isto exponitur, doctrinam confingit, duabus partibus commentarium distinguens : alteram liberalium artium conditionem, finemque, utilitatemque speculatur : alteram de virtutum, ut appellamus Christiani, moralium potestate in affectionibus moderandis edisserit (1).

778. *Las poesias del gran filosofo Alonso de la Torre.* In bibliothecae Regis Galliarum codice 993. alterius partis seu Xysti exstare ait Philippus Labbeus in *Bibliotheca sua manuscripta* pag. 324 (2). Hunc Ioannem vocat magno errore D. Thomas Tamaius in *Magna librorum collectione* adhuc inedita.

779. IACOBUS PEREZ DE VALENTIA (vulgari nomenclatura JAIME PEREZ) in Valentino regno atque oppido Ayora Oriolensis dioecesis, quod in Castellae situm est confinio, natus, eremitarum S. Augustini amplexatus Institutum : titularis, ut vocant, sive suffraganeus Roderici Borgiae Cardinalis & Archiepiscopi Valentini, antequam summus electus fuisset Pontifex, Episcopus fuit Christopolitanus, nomine tenus dictus : quod oppidum *Christopolis* est hodie, olim autem *Neapolis Thraciae*. Divinis ille atque humanis literis, & quod ante alia est, probitate morum vitaeque multum se commendavit aequalibus, quemadmodum & posteritati libris verè doctis utilibusque. Celebres autem in primis sunt eius

780. *In centum & quinquaginta psalmos expositiones*, Roderico praedicto nun-
Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.

(1) Nullibi in Bibliothecis nostris non obvium seu manu exaratum sive typis editum ; nec tantum Hispanice, sed & in Lemolinum sermonem ab Anonymo conversum & Barcinone typis vulgatum anno 1484. En finalem alterius ex huius editionis exemplis epigraphen : *Migençant la divina gracia vinguda es la fi de esser impressa la Visio delectable de Alfonso de la Torre Bachallér impressa en la ciutat de Barcelona à despese de Matheu Vendrell Mercader Ciutadà de la dita ciutat lo disapte sant de Pasqua à XVII. del mes de Abril l' any de la nostra salut Mil è CCC. LXXXIII.* E Schedis D. Nicolai Rodriguezii Lafo violatae Fidei apud Barcinonensis Quaestoris benigne ad nos transmissis. Videntur autem hic Alfonso Salmanticensis S. Bartholomaei Collegii alumni olim fuisse ; nam apud Marchionem de Alvéntos *Hist. Coll. S. Barth. Salm. Part. I. pag. 126.* legitur : 44. *Alonso de la Torre Bachiller Theologo, fue recibido el mismo año 437. Era del Obispado de Burgos.* Eadem apud Roizium Vergaram.

(2) Frustra hoc opus in Bibliothecae Regis Galliarum catalogis quaesivi, Literis A. H. I. & Y. Exstant

cupatae, in quo de Christo & Ecclesia omnes Davidis prophetias subtiliter interpretatur. Accedunt

781. *In cantica ferialia in Bibliis contenta.*

782. *In cantica Evangelica : Benedictus, Magnificat, Nunc dimittis, & Gloria in excelsis.*

783. *In canticum Ambrosii & Augustini.* Quae omnia simul edita sunt, praemissis

784. *Quaestionibus, & earum subtilissimis resolutionibus contra Iudeos Fidei Christianae adversarios.* Quem librum laudat Ioannes Martinus Figuerola in opere suo *Lumbre de Fè contra el Alcoran* inscripto, quamvis aequivocatus appellet eum *Episcopum de Valentia*. Adicitur in fine

785. *Symbolum S. Athanasii cum expositione.* Omnia haec Iodocus Badius Ascensius, celebris aevi sui chalcographus tradita sibi à Ioanne Focaudo Clarevallensi abbate, & quidem operam monachi cuiusdam sedulo correctam, & indice alphabetico illustrata, primum anno MDVI. atque iterum ac tertium MDXVIII. typis mandavit (3).

786. *In cantica canticorum Salomonis expositiones, cum illius quaestionis discussione : Utrum solus Christus sit metrum, (et mensura, et) largitor bonorum omnium, & reparator humanae naturae :* Alphonso Aragonio Archiepiscopo Casaraugustano dicatum hoc opus Parisiis, Lugduni, Venetiisque prodierit, auctores sunt Valerius Taxander in *De Scriptoribus Hispanis*, & Thomas de Herrera in *Alphabeto Augustiniano*.

787. Desiit autem Iacobus in vivis esse anno salutis MCDXC. conditus honorifice in domo Augustinianorum Valen-

Tt ti

autem varia eius Poematia in *Cantionariis* nostris. In Hispanensi MDXL. à fol. LXVI. atque in Antuerpiensi MDLXXIII. Erotica ut plurimum.

(3) *Psalmorum expositio* edita primum fuit Valentiae VI. Septembris MCCCCLXXXIV. fol. quae nunc cum haec scribitur ad manum nobis est. *Cantionum* XIX. Maii MCCCCLXXXVI. utraque servatur in Bibliotheca Metropolitanae Ecclesiae nostrae Valentinae. *Tractatum contra Iudeos Fidei Christianae adversarios*, Imbonatus *Biblioth. Rabbinico-Hebr. Append. pag. 392. col. 1. n. 1178.* describit hoc titulo : *De Christo Reparatore contra Iudeos.* Exstat quoque eiusdem Lemolino sermonis *Carta tramésa per lo Reverendissim Senyor Mestre Jaume Perez Bisbe de gracia de la Seu de Valencia al molt Noble Baró Don Pere Ramon de Moncada Senyor de Vilamarchant*, in Regio Charthophylacio Barcinonensi, eiusque exemplum in Michaelis Carbonelli *Hispaniae Chronico* pag. 37. apud Ximenum *Biblioth. Val. T. I. pag. 58.* qui alia opera eidem Iacobo tribuit, sed vel affecta, vel non satis idoneis sponsoribus.

tina : cuius pia spolia revoluto sepulcri lapide anno huius quod vivimus sæculi decimo, in omnium oculos incurrerunt; admirationique præcipuè lingua, sive potius cerebrum, fuit : integrum id quidem & ab omni noxa putrefactionis illæsum (1). Quæ illustrissimo Præsuli eiusdem Sedis D. Ioanni à Ribera iubendi occasio fuit, ut de Iacobi vita, rebusque ab eo gestis, & miraculis, eo intercedente à Deo dispensatis, testimonia ritu solenni acciperentur. Gaspar Escolanus videndus lib. 9. *Historiæ Valentinae* cap. 1.

788. Unus ex iis, quos sterilis damnataque à Deo Hebræorum planta, raros quidem, at bonos, in Hispania produxit fructus, PAULUS fuit HEREDIA cognominatus, quem Hispanum omnes, Aragonenses civem suum iactant : qui ex Iudaismo ad veritatis per Christum revelatæ Fidem conversus, pugnavit, ut strenuus adversus hostes, iam olim fratres eiusdemque cæcitatibus confortes, Evangelicæ aciei miles, scribens

789. *De mysteriis Fidei* librum. In quo ex arcanis Iudæorum Rabbincis & cabalisticis multa scitu dignissima in Latina castra, veluti auxiliares copias, ad Iudæos errorum suorum convincendos, transtulit. Editum hunc in Italia monet Conradus Gesnerus.

790. *Coronam regiam ad Innocentium VIII. Pontificem Maximum pro intemperate conceptione Mariæ Virginis.* Simulque

791. *Nehumi filii Haccanæ epistolam de secretis ad Haccanam filium; atque aliam eiusdem Haccanæ Nehumi filii pro adventu Messie Christi,* Latine è se conversas cum propriis scholiis. Operis titulus : *Iggereth hazodoth*, hoc est, *Epistola secretorum*; interrogationesque octo seu petitiones continet Antonini Consulis urbis Romæ à Rabbino Haccados, quarum hic meminit in libro suo *Gale Razaya*, hoc est *Secretorum revelatore* (2). Nuncupavit hanc interpretationem cum postillis illustrissimo ac sapientissimo domino D. Eneco de Mendoza Comiti Tendillæ, sacre maiestatis Regis Hispani Legato, scilicet apud Innocentium VIII. Cuius ad Pontificatus finem anno MCDXCII. locum Herediæ, cum de ulteriore huius vita non aliunde constet, nos hic dedimus.

792. IOANNES quidam LOPEZ Domini-

canus vulgari lingua Castellæ reddidit: *Los Evangelios desde Adviento hasta la Dominica in Passione*, Ducissæ Arevali rogatu : quæ Zamoræ edita anno MCDXC. in folio vidit D. Thomas Tamaius de Vargas. Nescio an alius sit IOANNIS LOPEZ DE SALAMANCA, quem Dominicanum ad ordinem receptum in cœnobio S. Stephani eiusdem urbis, scripsisse *Controversias contra Iudæos*, Ægidius ait Gundisalvi de Avila in *Salmantina historia*, atque item IOANNES LOPEZ Salmantinus, quem laudat Antonius Senensis in *Bibliotheca Dominicana* : quem ait ad preces dominæ Eleonoræ Pimentelliæ Comitissæ Placentinæ scripsisse B. Vincentii Ferrerii Vitam. Sed quod ex Vincentio Iustiniano Antistio in eiusdem argumenti commentario adiungit, æqualem eum vixisse eidem B. Vincentio, qui anno MCDXVIII. aut sequenti ad superos abiit, falsum est; cum Eleonora Pimentellia uxor secunda fuerit Alvari Stunicæ secundi Comitis Placentiæ & primi Ducis de Arevalo ac de Bejar, catholicorum Regum tempore.

793. LUPUS GARZIA DE SALAZAR è Cantabriæ huius familiæ equitibus, qui vixit Ioannis II. & Henrici Regum, & sortasse Ferdinandi & Elisabethæ hoc tempore, reliquit nobis manuscriptum opus historicum, quod ita appellatum quidam dicunt:

794. *Primera, segunda, y tercera parte de los sumarios de la historia del mundo.* Adiunxit D. Thomas Tamaius : *Escribiòlas estando preso en su casa de S. Martin. Acabolas Cristoval Mieres. Están repartidas en veinte y cinco libros. Escribieronse año de MCDXCII.* Ms. in fol. Hæc Tamaius. Ms. vidit in bibliotheca Serenissimi Ferdinandi Cardinalis Infantis D. Petrus de la Escalera Guevara, usus hoc opere in historia *Del origen de los Monteros de Espinosa* cap. 11.

795. Vidimus nos penes Marchionem Acropolitanum, iam Mondexarenses, aliquam huius historiæ partem : scilicet quinque posteriores libros, quorum XXI. est de familiarum Guipuscoæ, Viscaïæ, Alavæ, & oræ maritimæ quatuor, ut vocant, villarum usque ad Astures : XXII. de dissidiis & præliis inter privatos nobiles eandem partium : XXIII. de eadem re : XXIV. de eadem re : XXV. de Asturum familiis, & earum dissidiis. In fine XXIV.

li-

(1) Sepulcræ Iacobi elogium è Ximeno l. c. sistimus

R. I. D. D. IACOBVS PEREZ DE VALENCIA, AVGVSTINIANVS MONACHVS, PSALMORVM INTERPRES, CHRISTOPOLITANVS EPISCOPVS IACET HIC, OBITQVE ANNO DOMINI M. CCCC. XC.

(2) Eadem ac totidem fere verbis è Nostro mutuata Wolfius *Biblioth. Hebr. T. I. p. 963. in fin. & init. seq.* atque itidem in *Nehonia filio Kana, eod. T. pag. 908. num. 4. necnon T. III. in R. Nehunia pag. 824. & iterum in Nehonia filio Kana pag. 825.*

libri de rebus suis non perfunctoriè agit, usus ea excusatione, ne periret earum memoria, quæ pro defensione honoris sui, semperque ab adversariis provocatus, atque ideo nunquam non feliciter gessisset. Opus integrum in fine cuiusque libri cum historiam generaliter, tum *La bienandanza y fortunas* in specie vocat (1). In bibliotheca Olivariensi fuere tomus 1. & 2. huius historiæ: nunc, ut credimus, in Marchionis del Carpio (2). Necnon & scripsisse dicitur *Historia de los Condes de Viscaya*, quam aliquam maioris iam laudati operis portionem existimamus.

796. Usque ad hæc tempora sacri belli Granatensis à catholicis & victoriosissimis Regibus nostris feliciter continuati produxisse vitam creditur ALPHONSUS DE PALENTIA, seu PALENTINUS (dubium an domo ex hac urbe Castellæ veteris nobilissima), natus anno huius sæculi xxxiii. De qua eius origine fidem facit nota quædam ab eo subiecta grammatico statim laudando *De synonymis* operi, hæc scilicet: *Anno Dom. MCDLXXII. quo quidem anno ipse auctor duodecimo Calendas Augusti quadragesimum nonum suæ ætatis annum complevit.* Septemdecim verò annis natus in familia Burgensis antistitis Alphonsi à Carthagena censebatur: quod idem disertè monet in mss. commentariis Latinis *De rebus Henrici Regis IV.* lib. 1. cap. 3. Grammaticæ igitur professioni adiunxit historiam; atque in hoc ævum incidens quo de Henrici IV. Castellæ Regis successione inter Ioannam in matrimonio eius cum Ioanna Regina Portugalliæ Infante natam, atque Elisabetham sororem, quæ legitimæ prolis orbo Regi iure Hispano succedebat, perniciosissimis totius regni factionibus, vivo etiam & vidente Henrico, decertabatur, Elisabethæ saniori parti adhærens, de rebus Henrici elucubratus fuit: nescio an omnino ingenuè, aut potius (quod moris est iis qui obnoxio animo in literas gesta quæque referunt, sive de rebus sive etiam de hominibus per quæ res agerentur, indicandum fuit) partibus

Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.

(1) Exstat in Bibliotheca Escorialensi *Digramm. & Plut. II n. 12.* (T. II. p. 214.) hoc titulo: *De las bienandanzas y fortunas*: cui in veteri nostra eius codicis recensione hæc subdidimus: *Seu de nobilibus Hispaniæ familiis, præcipue eius Locorum tractus quo Provincia Viscayæ, Gauduscoæ, Alavæ, atque Asturum continentur; deque mutuis inter eas præliis atque internecionibus & eorum causis; necnon de rebus ad Auctorem pertinentibus: quæ quo tempore librum conscripsit domi suæ, dicte DE SAN MARTIN in libera custodia detinebatur. Pars (operis) posterior seu septem libri à XIX.*

omnia deservire faciens. Cui eius historiæ iccirco contraria est alia Didaci Henrici à Castello, eadem quantumvis tempora & res complexa, ad gustum tamen Henricianorum & Ioannæ, utpote ab eiusdem Henrici Regis capellano formata: de quo homine statim agendum nobis est, cum de Alphonsi Palentini hoc & aliis operibus mentio facta sit. Nempe is scripsit, ut iam diximus,

797. *Coronica del Rey D. Henrique quarto. Primera y segunda parte.* Quæ lucem hæc hactenus typorum non vidit, per manus eorum in schedis ambulans, quorum studium est, ut historica ista rerum olim gestarum ab æqualibus erecta, & posteritati sacra monumenta permaneant. Ms. tum alibi, tum Matrili est in Villumbrosana bibliotheca horum ditissima, de qua statim dicemus. Nec eo contentus, generalem sui temporis aliam, sed Latinam, formavit historiam, cuius primam partem *Annales Hispaniæ sui temporis, sive Historiæ Regis Henrici IV. primam decadem*, inscriptam Excellentissima Marchionissa de Montalegre, D. Petri Guzmani Senatus Castellæ præsidis Comitissæque Villumbrosani vidua, magni mariti lectissima curiosisque literis bene imbuta coniux, in supellectili libraria ditissima, cuius mentio sæpius facienda occurret, Matrili habet. Sed continuasse hunc eundem Historicum eosdem annales per totam Henrici vitam; immo & Ferdinandi & Elisabethæ successorum Henrici, usque ad Bazæ urbis in Granatæ regno expugnationem res gestas coeptæ iam telæ pertexuisse, Garibaius libro 18. cap. 1. sui *Compendii* testatur. Necnon & Marinæus Siculus initio libri 20. *De Hisp. rebus* hunc recensuit inter eos qui de Granatensi bello commentati sunt.

798. Certè huius Latini commentarii Annalium meminit *Elogium Alvari de Luna Castellæ Comestabilis*, quod cum aliis aliorum *Historiæ Ioannis II. Regis* subiicitur Laurentio Galindo Carvaxalio auctore, sive ampliatore: quo loco de matre

(2) In Bibliotheca Comitissæ olim Ducis Olivariensis T. I. Lit. L. Castellano MS. pag. 206. nihil repertum: *Linages de España, y otras partes*, quod hæc non pertinet; neque in Indice materiarum, verbo *Linages*, T. II. p. 227. ad quem locum, catalogi Auctor lectores manuducit.

Alvari ad ea se refert, quæ cum Ferdinandus Perezus Guzmanus, tum eo luculentius Alphonsus Palentinus in *Chronico sui temporis*, Latinè scriptum reliquerat. Cuius elogii meminit Palentini hoc opus, quod nec se vidisse, nec ab alio citatum invenisse, laudaturus ait Ioannes Vasæus *Hispaniæ Chronici* capi:º 4.

799. Indigitavit planè hoc Annalium Latinum opus *Gesta Hispaniensiæ ex annalibus suorum dierum*, decadibus quibusdam divisum. In præfatione i. decadis ait: *Magna cum voluptate qui retuli iam dudum antiquitatem Hispaniæ gentis* (ad aliud opus à se confectum certè respicit, de quo infra): *cogor nuper scribere quæ calamus horret; nil mirumque, si stilus præfeditate rerum decidat, atque obscuretur mens, cum nil clarum offeratur; sed diu anceps fuerim inter alterutrum, vel omitendi vel adeundi præsentis historiæ considerationem &c.* Recordatur ipse auctor conceptæ iam à se huius historiæ in *Dictionarii*, de quo paulò post loquemur, sine, ubi mentionem operum suorum habet: *Solicitatur demum haud lentè animus, non solum ad continuationem Annalium belli Granatensis, quod post decades tres nostræ tempestatis scribendum accepi; sed ea omnia resumere præscorum principum gesta qui eximie in recuperatione partis maximæ Hispaniæ à Mauris occupatæ prævaluerunt; & ab obscuritate vulgari hæc omnia in lucem Latini sermonis traducere; si obstamenta senectutis meæ impedimento non essent.*

800. Decades quatuor sunt, tres priores integræ, quarta ad librum 34. tantum pervenit; exstantque in bibliotheca ms. regia Escorialensi: tres quidem priores elegantissimè descriptæ, quarta autem quibusdam locis deleta, & addita à manu forsân ipsius auctoris (1). Tres habuit Matrili D. Alphonsus Siliceus, selectissimæ possessor bibliothecæ, unde nos exemplar quo utimur exscribi curavimus. Habet & D. Ioannes Lucas Cortesius in ditissima supellectili sua libraria. Primam verò Marchio Mondexarensis, alias fortè alii; sed dimidiatæ & imperfectæ, quatuorve aut quinque libris constantis quartæ decadis in qua res Catholicorum Regum ac de bello adversus Granatenses Reges Mauros ab iis gesto tractaturus fuit, reliquias inter Escorialenses adhuc latere libros fama est, nec foras unquam com-

(1) In Bibliotheca Escorialensi hodie Alfonsi Palentini tantum exstat: *La segunda parte de la Chronica del Rey Don Henrique Quarto de Castilla*, incipiens ab anno regni eius XV. Christi

municatas fuisse. Nec dissimulandum est, me alicubi legisse integram & absolutam tributam decadem, hoc est decem libros huic parti in bibliotheca ista relicta; quæque, uti & pars aliqua decadis tertiæ ad Catholicorum Regum historiam pertinet.

801. Dignissimum lectu, & manibus omnium nostrum, oculisque versari & contrectari foedissimorum temporum commentarium planè elegans; ut emicaret magis portio ultima, de qua nuper locuti sumus, Ferdinandi & Elisabethæ res continens; laborantisque ambitione procerum, & inertiam Regum, & quasi naturalium huic tempori omnis generis vitiorum Hispaniæ in aliud felicissimum & iustissimum restauratio, ad utriusque status longè habenda horribilia mala, & appetenda procurandaque Reipublicæ bona, veluti pædagogum ac ducem experientissimum præstaret sese omnibus nobis, qui rerum vicissitudines, & data huiusce rei exempla, quàm philosophorum ac theologorum monita, ipsiusque rationis & naturæ regulas intentius contemplari, procliviusque suevimus consequi. Vereor tamen ne alio ex capite, & quarundam splendidarum hodie familiarum respectu, de quarum origine aut hominibus tacenda ibi dicuntur, calamo tantum exaratum paucarumque bibliothecarum angulis, tamquam insulæ vinculo, inclusum, veluti fato quodam Scriptorum veritati litantium, silentii & obscuritatis damnationem fortiantur. Præter hæc Hispaniæ linguâ historicum aliud opus composuit

802. *De la historia de España*, ab exordio rerum sumto initio, nostræ gentis origines & bella cum exteris nationibus gesta, usque ad tempus illud, quo sive Romanorum, sive Arabum Mauro- rum iuga subiit, accuratè & cum iudicio pertractans. Meminit ipse in iam laudato *Dictionario Latino-Hispanico*, de quo infra. *Decem namque libris antiquitatem Hispaniæ gentis enarraveram eo animo, ut decem aliis imperium Romanorum in Hispania, & Gothorum deinde ferociam, usque ad Arabicam rabiem explicarem.* Cuius historiæ hoc secundum volumen, quod Poenorum, & Romanorum res apud nos gestas prosequitur, Matrili habet D. Ioannes Lucas Cortesius. Inter historica hæc pensa, Grammaticis ut gratam rem

MCCCCLXVIII. (nisi sub *Chronici*, aut *Anonymi* titulo quid lateat) *Lit. X. Plut. II. n. 16.* (T. II. p. 423.)

faceret, ante quàm Antonius Nebriffensis ab Italis rediens mercatum hunc faustioribus avibus instituisset, dedit foras, anno huius, quod persequimur, sæculi secundo & septuagesimo, biennio scilicet ante Henrici Regis obitum.

803. *De synonymis tres libros* ad Alphonsum de Fonseca & Azevedo Compostellanum præfulem, alterum ex tribus, qui huic Ecclesiæ præfuerunt, eiusdem nominis & familiæ: qui libri editi sunt absque nota loci aut temporis in folio. Necnon iussu Regiæ catholicæ

804. *El universal vocabulario en Latin y Romance*, anno MCDXC. etiam in folio editum Hispali apud Paulum de Colonia & socios, cum hoc titulo: *Universale compendium vocabulorum ex lingua Latina eleganter collectorum, cum vulgari expositione*. Vastum opus, & quod vix in aliqua parte cedere debeat subsequenti eiusdem propositi magni illius Antonii Nebriffensis, idque ut dicto audiret selectissimæ heroinæ sui sæculi Elisabethæ principi. Vertit quoque è Latino in Hispanum idioma

805. *Los libros de Flavio Josefo de las guerras de los Judios con los Romanos, y contra Appion Gramatico*. Hispali MCDXCI. in folio (1).

806. *Las vidas de Plutarco*. duobus tomis: quibus adiuncta est *la vida de Carlo Magno, de Donato Acciaiuolo*. Hispali prodire ex officina Pauli de Colonia MDVIII. fol. (2). Quod opus D. Roderico Petro Pontio de Leon Gaditano Duci nuncupatum fuit. Quarum vitarum aliquas ex Ioannis de Castro Salinas altera interpretatione recentiore habemus Antuerpiæ anno MDLXII. publicatas

Item ex Italica lingua in vernaculam

807. *El espejo de la Cruz*. Nescio è cuius fonte. Quam interpretationem se confecisse ait in eius sine rogatum à Ludovico de Medina centurione Hispalensis ur-

bis, Thesaurarioque domus monetariæ rei; sumtibusque Fr. Ioannis Melgarejo coenobii S. Isidori de Campo, ut vocant, prope Hispalim, ordinis Hieronymianorum præfecti: qui librum Italicum ex Italia primus in Hispaniam invexerat. Prodiit Hispali ex officina Antonii Martinez de la Talla MCDLXXXV. in 4.º In Ecclesiæ cathedralis Toletanæ bibliotheca loculo 17. num. 27. ms. exstat. Habemus quoque eiusdem

808. *Alphonso Palentini De perfectione triumpho militaris*, minori, ut loquuntur, forma: hoc est, ut credimus, in 4.º qui quidem liber etiam ms. in regia bibliotheca Escorialensi aservatur, D. Alphonso Carrillo Archiep. Toletano dicatus, ab eo autem ipso auctore conversus in sermonem vulgarem, Ferdinandoque Guzmano Militiæ Calatravæ Commendatario, seu Præceptori maiori, nuncupatus. Prodiit in 4.º sine loci mentione. Affixa tamen ad calcem nota prodit scriptum fuisse opus *De la perfeccion del triunfo militar* anno MCDLIX. Hanc & superiorum versionem in bibliotheca vidimus D. Ioannis Luca Cortesii (3).

809. Meminit aliorum à se scriptorum operum ipse auctor in fine *Dictionarii*, quorum hæc series, eiusmet verbis explicata: *Bellum luporum cum canibus morali sub figmento descripsi. Vitam beatissimi Idiphonsi Archiepiscopi Toletani ad evidentem notitiam exempli accuratioris explicui. Sufficiens etiam Canariorum in insulis Fortunatis habitantium mores atque superstitiones profecto mirabiles enarravi. De vera sufficientia ducum atque legatorum, & de oblitteratis mutatisque nominibus provinciarum fluminumque Hispaniæ breviter mentionem feci. Quid nihilominus sentirem de adulatoriis salutationibus, laudationumque epithetis, opinione, non ratione usitatis, explicui &c (4).*

810. Ignoratur sanè mortis Alphonso

tem-

III. sub n. 14. (T. II. p. 596.) in membranaceo codice elegantissimo multiplicique ornatu vario formæ octava, simul cum Nicolai Sagundini Strategico Onofandri. In huius operis fronte Regium Aragoniæ Domus; in illius, Carrillæ gentis itemma perita artificis manu depictum vilitur.

(4) Exstat in eadem Regia Bibliotheca Lit. f. *Plut. II. n. 11.* (T. I. p. 487.) Alphonso Lexicon Latino-Hispanicum à lit. O. ad finem Alphabeti; & absoluto iam opere eiusdem Epistola seu narratio Latino item Hispanica, in qua scriptorum ipsius catalogus, & eorum quæ ulterius scribere meditabatur mentio, non secus atque in exemplis editis: quam propterea cum iisdem conferendam listere hoc loco placuit. Scripsit autem dicit:

*Antiquitates Hispanæ gentis, Libris X.
Synonymorum libros X.*

(1) Penes me. Libri quidem *de Bello Iudaico* MCCCCXCI. *Contra Appionem* MCCCCXCII. per Meynardum Hungut, & Lançalaum Polonium.

(2) Exstant etiam penes me & *Lexicon*, & *Plutarchi παραμυθια* cum *Caroli M.* vita; necnon cum Ruffi ad Valentianum Epistola: *De Regia & Consulari, atque Imperiali dignitate*, per eundem Alphonsum Palentinum è Latino in Hispanum sermonem conversâ; non tamen anno ut Noster ait MDVIII. sed MCCCCXCI. Hispali edita. En postremam II. Tomi clausulam: *Fueron impressas (las Vidas) por Paulo de Colonia: & Joannes de Nurenberg & Magno & Thomas Alemanes en Sevilla: & se acabaron de imprimir à dos dias del mes de Julio. de. MCCCCXCI. años.*

(3) Exstat in Bibliotheca Escorialensi Lit. s. *Plut.*

tempus ; ex eo tamen quòd Marinæus Siculus , dum adhuc viveret Regina Elisabetha (quæ quidem anno sequentis sæculi quarto obiit) in literas quicquam redigens de Alphonsò , uti iam fato functo, *claruisse eum literis* , nisi fallor , dixerit : colligimus rectè , vivâ adhuc clarissimâ Regina cessisse eundem vitâ.

811. Ioannis atque Henrici Regum ætate florere doctrinæ laude cœperat , qui Ferdinandi atque Elisabethæ catholicorum præcipuè nobilitavit ævum , ALPHONSUS DIDACI (sive DIAZ) A MONTALVO , Iuris olim professor clarus , deinde eorum consiliarius , & index clarissimus. Maximâ is fuit rerum ex præscripto Iuris agendarum , totiusque practicæ artis peritiâ vir ; atque eo æquitatis studio , ut non ante quam vocatis coram se litigatoribus negotiû rationes ac momenta perpendisset , omnemque transigendæ inter eos rei conatum frustra adhibuisset , suscipi ab adversario iudicium , aut (uti vocant) contestari litem , pateretur. Quod ex fide , ut suspicor , eiusdem Montalvi nonnusquam de se id affirmantis , Antonius Quesada iurisconsultus tradit *Iuris questionum* tricesimo capite. Horatianam nempe illam viri boni appellationem æmulatus fuit , cui poetæ talis est :

Quo multe magnæque secantur iudice lites.

812. Explanando atque illustrando hic nostro Iuri maximè incubuit : cuius rei testimonium perhibent Hispanæ ferè omnes Leges , sive Legum compilationes ab eo explicatæ , & glossis seu interpretationibus luculentiores redditæ , ac veluti ornatioribus & iustiores demonstratæ. Nimirum post Vincentii Arii antiquiorem operam de quo suo loco diximus ,

813. *El fuero Real de España glossado* &c. Credimus hoc opus editum Salmanticæ anno MD. ac Medinæ MDXLIV. in folio , & Salmanticæ iterum apud Ioan. Bap. Terranovam MDLXIX. in folio. Hæc est collectio Hispanicarum Legum omnium (si demas Gothorum constitutiones , quas *Forus* continet *iudicum*) antiquissima , vulgari sermone promulgatarum ab Alphonsò Rege Castellæ Legionisque , huius no-

minis ultimo. Inserta huic commentario Alphonsus voluit opuscula , sive tractatus duos à se olim elucubratos. Prior est *circa perduellionis cuiusdam Daciæ Comitis pœnam* , Ioannis II. Regis iussu scriptus , quem auctor titulo 4. libri 1. *Fori* huius adiunxit. Posterior est *De Iudæis ad Fidem conversis , ad officia publica Ecclesiæque honores admittendis*. Quæ Toleti quæstio per eos dies ventilata fuit , eiusdem Regis præcepto editus , & commentariis Legis secundæ tituli tertii libri 4. insertus. Persuasum enim nobis est Alphonsum sub Rege Ioanne hoc opus compilasse , regioque consiliario Ferdinando Didaci primùm exhibuisse , diuque postea in multis auctiora commentaria iterum , hoc est sub Catholicis Regibus (quod apparet è prologo his præfixo) edidisse ; nec tamen quicquam ex his mutasse , quæ olim inibi legebantur : unde factum , ut Ioannis II. Regis mentio , veluti tunc adhuc viventis permaneret. At infumtam hoc in libro operam alia secuta fuit iis , quæ inde ab aliis Regibus promanaverunt sanctionibus , æquè utiliter addita , in commentario illo , qui præfert hanc inscriptionem :

814. *Secunda compilatio Legum & ordinationum Regni Castellæ , quæ à Regibus Hispaniæ in generalibus curiis conditæ & promulgatæ fuerunt , usque ad serenissimum Regem Ferdinandum , & serenissimam Reginam Elisabetham laboriosè & utiliter compilatæ , & abbreviatæ , ac de idiomate (ita vocat vernaculam linguam) in Latinum translatae*. Quæ Hispali anno MCDXCVI. prodiit. Nimirum index est alphabeticus verborum Iuris , adiunctâ singulis verbis Regiâ quæ exstabat circa rem , constitutione , unâ cum glossis & additionibus ex utroque Iure. Septem-partitum quoque Ius nolens intactum sinere , ante Gregorium Lopeziû id publicavit primus , & glossam addidit : quod opus ita inscriptum typi dedere :

815. *Las siete Partidas del sabio Rey Don Alonso el Nono , por las quales son dirimidas las quæstiones y pleytos que en España ocurren , sabiamente sacadas de las leyes*
ca-

, *Bellum luporum cum canibus sive Λυκοννομαχίαν.*
Allegoria.

, *Perfectionem militaris triumphû.*

, *Vitam Beatissimi Ildefonsi Archiepiscopi Toletani.*

, *Mores & ritus idololatrias incolarum Insularum Fortunatarum quas Canarias appellant.*

, *De vera sufficientia Ducum atque Legatorum ; & De obliteratis mutatisque nominibus provinciarum fluminumque Hispaniæ.*

, *De adulatoriis salutationibus laudationumque*

epithetis ex lubricitate potius quam ex consilio in epistolari præsertim officio usitatis.

, *Decades tres de bello Maurico Granatensi. Incertum an eas absolverit.*

Quæ ulterius scribere moliebatur in hoc codice inquirenda ; ea enim in eius recensione ad annum 1763. describere piguit : de quo nunc doleo ; exaratus autem dicitur anno MCCCCLXXXVIII. & completus die XI. Februarii.

canonicas y civiles, con la glosa del insigne doctor Alonso Diaz de Montalvo, e con las adiciones, emiendas, e decisiones, que por los Reyes successores fueron hechas, nuevamente sobre todos los exemplares hasta agora publicados, corregidas y ordenadas. Ita habet Lugdunensis Galliae editio anni MDL. in folio regali, ex typographia Mathiae Bonhomme. Hæc secuta est Complutensem MDXLII. quâ antiquior fuit alia Veneta MDXXVIII. apud Lucam Antonium de Iunta Florentinum, correctione doctoris Francisci de Velasco præcedente: & utramque Hispana præcesserat, princeps forsan, Burgensis anni MDXVIII.

816. *Alphonsum* hic se appellat *Didaci de Montalvo*, indignum doctorem, *Regum catholicorum* (Ferdinandi Elisabethæque) suorumque progenitorum antiquiorem, & minimum consiliarium, & Auditorem. Refertque in grandæva admodum ætate iam constitutum se esse. Unde palam fit non catholicis tantum Regibus, sed (uti diximus) Henrico & Ioanni eorum decessoribus à consiliis, hoc est, à munere iuris pro iis dicendi iuisse. Publicasse autem hoc suum opus innuit post Granaten- sis belli laborem exantlatum (1).

817. Meminit quoque ibi doctoris HIERONYMI CUCALON, & FRANCISCI A VELASCO, quos ait *primam ex septem Partitis*, sive, quod idem est, partibus, expurgasse à mendis, puritatique ac nitore suo restituisse. Cuius quidem Velasci (ut se vocat) Burgalii (pro *Burgensi* fortè) *Compendium* seu *Summarium titulorum & legum* ad calcem totius operis existat. Unde forsan in novioribus *Partitarum* editionibus titulorum ac legum inscriptiones, sive summaria quæ hodie legimus iis præfixa, mutuavit aliquis. *Partitarum* verò harum auctoritas à quo venerit, Montalvus ipse ostendit in Commentarii fine: *Cuius sacratissima Leges* (ait) à *Christianissimis Regibus Ferdinando & Elisabetha* iubentur, ut iacent, ad unguem inviolabiliter observari, reservatâ suæ regali Ma-

iestati earum *Legum interpretatione*.

818. Editas igitur eo fine tunc temporis fuisse dicas, ut in posterum observarentur; nec nos contra dicimus, si adiungamus, non tunc primùm auctoritatem iis *Partitis* datam, quas omni dubio procul Alphonfus huius nominis ultimus anno MCCCLXXXVI. Compluti manens, quadam promulgata sanctione, quamvis usque ad id tempus hac auctoritate carentes, (quod in lege 1. *Tauri* legimus) pro legibus suis haberi voluit.

819. Sed iuris Hispani origines dabit peculiari opusculo huic operi, si per eum non steterit, inferendo, eruditus æque atque amicus noster civisque D. Ioannes Lucas Cortesius, regius criminum vindicandorum olim iudex in curia Matritensi, nunc iam Indicarum rerum consilii senator optimus. At Lugdunensis ea, quam vidimus, editio quædam adiunxit, non è Montalvi penu, *Leges* scilicet appendicis loco quibusdam adiectas titulis, è nova illa collectione *Taurinarum Legum* à Ioanna & Carolo filio post Alphonfi Montalvi obitum promulgatarum.

820. Compilatorem sive formatorem eundem Montalvum fuisse alterius operis, *Ordenamiento real* nuncupati, affirmat in huius Commentario Didacus Perezus ad leg. 2. tit. 28. lib. 2. his verbis: *Virum mihi* (ait) *sanè literatissimum, & veritatis plenum, in suis commentariis Fori & Partitarum, qui etiam fuit compilator istius libri Ordinamentorum; ideoque maxima in æstimatione, veneratione, & pretio sunt eius dicta à quocumque tenenda*. Hæc ille. Has etiam *Ordinamenti* leges, quas in syllogen istam redegerat, & glossis exposuerat, elencho exornavit; nam & eius existat cum eodem *Ordinamento*, & ad id *glossis & additionibus*.

821. *Repertorium super easdem leges* Hispani primùm operâ Meynardi Hungut & Stanislai Poloni anno MCDXCVI. in fol. deinde Salmanticæ editum MDXLIX. in folio (2).

CA-

(1) In Bibliotheca Escorialensi *Lit. Z. Plut. II. n. 3.* (T. II. p. 311.) habetur: *El Ordenamiento Real, ó Copilacion de las Leyes que mandaron fazer e acopitar los muy altos y poderosos principes Don Fernando y Doña Isabel nuestros Señores en ocho libros*, quorum præmittitur index. In notis autem nostris Escorialensibus hoc additur: *Codex chartaceus maiore forma, XI. Novembris in urbe Optensi (Hucte) anno MCCCLXXXIV. ut in eiusdem fine legitur, scriptus: cui hæc recentiore manu subduntur: En el año de 1567. halló Don Bernardino de Cardenas Alcalde mayor de los Hijosdalgo de Castilla y Leon este libro: hallandose preso en los Alcazares de la Ciudad de Segovia en el dicho año.*

(2) ADDENDI CIRCA ANNUM MCCCXC. *Andreas Limòs* Presbyter Valentinus ad annum MCCCLXXXVIII. scripsit: *Opus dubiorum indissolubilium* editum eodem anno in 4°. absque Typographi & Loci notatione: teste Taxandro *Catal. Scriptor.* pag. 22. apud Ximenum *Biblioth. Val. T. I. pag. 55...* ITEM *Elisabetha de Villena* (aliàs *Elionora Manuel de Villena*) Valentina, Sanctimonialis virgo in patriæ urbis Parthenio Sanctissimæ Trinitatis Ordinis Minorum Lemolino sermone scripsit: *Vitam Christi* paulo ante annum MCCCXC. in quo obiisse dicitur: Valentia postea editam à Lupo de la Roca Germano MCCCXCVII. fol. Item: *Librum Concionum* Ximen. *Biblioth. Val. T. I. p. 56.*
Huic

CAPUT XV.

FERDINANDUS MEXIA Nobiliarii auctor. Fortè idem cum FERDINANDO ARIA MEXIA. FRANCISCUS DE LEONE historiographus. BERNARDUS FENOLLAR *Valentinus*. IOANNES LOPEZ *Segorviensis*. VINCENTIUS DE BURGOS. IULIANUS *Toletanus medicus*. MICHAEL PEREZ *Valentinus*. PETRUS XIMENEZ DE PREXANO, sive PREXAMO. *Munera ab ipso obita. Eius scripta*. HIERONYMUS TORRELLAS *Valentinus*. ALPHONSUS CAMARA *Conchensis*. VASCUS DE GAMA *Lusitanus*. IOANNES ARIAS DE AVILA *Segorviensis*. HIERONYMUS PAULUS. IULIANUS GUTIERRES *Toletanus, medicus*. F. THOMAS DE TORQUEMADA *Dominicanus. Eius res gesta*. IOANNES DE CAPUA. GAUBERTUS FABRICIUS DE VAGAD *Cisterciensis. Eius Chronicon quo apud Eruditos loco habetur*. ALPHONSUS ALVARES DE VILLASANDINO *poeta*. ANGELUS ESTANYOL *Barcinonensis, ordinis Prædicatorum*. FERDINANDUS VASURTO. GEORGIUS MANRIQUIUS, & GOMEZIUS MANRIQUIUS.

Hic illius patruus.

822. HUIUS temporis est FERDINANDUS MEXIA, urbis Giennensis in Bætica decurio, auctor cuiusdam operis genealogici, quod vocavit *Nobiliario*

Huic doctrina & sanctitate inclytæ feminæ, nataliumque ab utraque stirpe splendore clarissimæ, tum *Michael Perez*, & *Bernardus Fenollar* (de quibus Noster cap. sequenti) tum *Iacobus ipse Perezius de Valentia* Episcopus Christopolitanus paulo ante laudatus, non erubescere lucubrationes suas consecrare... ITEM *Ioannes Roiz de Corella* *Valentinus* Eques & Sacræ Theologiæ Magister circa annum MCCCCXC. patrio Sermone scripsit: *Tractat de la Concepció de la Sacratissima Verge Maria Mare de Déu*. Editum in 4.º sed absque Typographi, Loci, atque anni notatione... *Contemplació à la Sacratissima Verge Maria tenint son fill En Iesus en la falda devallat de la Creu*. Valentia MCCCCXCIII. apud Iacobum Vila 4.º... Vertit quoque è Latino in patrium sermonem *Vitam Christi* Ludolpho Cartusiano auctore, quatuor spissis voluminibus in folio, in quorum prioris sine legitur: *Stampat en la insigne Ciutat de Valencia: á treze de Abril: Any de la salut nostra MCCCCLXXXVI*. In secundi: *Lo any Jubileu de la nativitat jocundissima de nostre Senyor Déu Jesu Christ Mill cinchcents*. Tertium absque anni & Loci nota, sed Valentia ut reliqua. Quartum denique in cuius extremo folio CXXX. pag. 1. legitur: *A labór è gloria de nostre Senyor Déu Jesu Christ, è de la Sacratissima Verge Maria mare sua es acabat lo present libre: nomenat: Lo Quart del Cartoxà, corregit y smenat per lo molt reverent è magnífich mestre Johan roiz de Corella: caualler è mestre en sacra theologia. E fonch empremtat en la molt insigne è metropolitana ciutat de Valencia per Gorge Costillat à XXIII. dies del mes de maig del any MDXIII*. sed editum pridem fuerat VI. Novembris MCCCCXCV. fol. Valentia; Extant quatuor huius versionis volumina apud D. Ioannem Antonium Mayanum Cl. Gre-

vero, Hispali editum anno MCDXCII. folio, apud Petrum Brum & Ioannem Gentilem. Unde multa de nobilium conditione, statuque, & muneribus, ac nobilitatis originibus, armorumque, & insignium gestamine & usu iuxta mores nostros hauriri possunt. Nesciò tamen an diversus idemve sit FERDINANDUS ARIAS MEXIA, quem è libro eius *De la genealogia de España* laudavit Alexius Vanegas Toletanus in libro suo *De la agonía de la muerte*, puncto 6. pag. 320. Ait de genere materno suo, lib. 2. cap. 15. Rodericum de Narvaez, celeberrimum illum temporis sui Antiquariæ urbis præfectum, avi sui fratrem fuisse.

823. Alphonso de Cardenas magno Magistro militaris ordinis S. Iacobi, qui hac florebat ætate, dicatam eiusdem ordinis historiam à FRANCISCO DE LEONE, qui se vocat Commendatarium, laudatam invenio à D. Iosepho Pellizerio regio chronographo in *Informatione domus de Sarmiento* fol. 13.

824. Anno MCDXCIII. in 4.º Valentia editum vidimus à Iacobo de Vila poematum vulgaris linguæ istius regni, auctore BERNARDO FENOLLAR presbytero, cuius inscriptio hæc: *Istoria de la Passió de*

gorii germanum fratrem, Canonicum Valentinum, amicum in paucis nostrum, qui eadem mihi benigne communicavit. In sine autem prioris omnium habetur eximium opusculum metricum trimetrum ogdoastichum patrio item sermone, hoc titulo: *La vida de la Sacratissima Verge Maria mare de Déu Senyora nostra en cobles de rims strambs*. Incipit:

Ans que de cèls: girant moguès la roda
Y de la mar: aguès formât lo terme
Déu infinit en l'etern consistori
Vos elegí: perque li fósseu mare;
Perçous guardâ: nous venguès al encòntre
Lo Sathanàs: posânt en vos lamprempta
Del primer crim &c.

Ximenus XXVI. præterea opuscula alia eidem adscribit apud eum videnda *Biblioth. Val T. I. p. 63*. Extant Valentia in Bibliotheca Mayaniana... ITEM *Iacobus Gazall* Eques Valentinus auctor operis metrici patrio sermone inscripti: *Lo somni de Ioán Joán*, Valentia MCCCCXCVII. editi per Lupum de la Roca Germanum 4.º. alteriusque item metrici, cui titulus: *La brama dels lauradors del Orta de Valencia contra lo Venerable Mosen Bernat Fenollar Prevere*, ad expungenda è patrio Lemovicentium sermone exterarum quæ in cum irreperant gentium vocabula, Valentia apud Ioannem de Arcos MDLXI. 8.º... ITEM *Ioannes Roiz* Presbyter Valentinus, cuius in Bibliotheca Ecclesiæ Valentia habetur Latinum opus inscriptum: *De Patre non incarnato* Valentia editum MCCCCXCIV. 4.º... ITEM *Frater Valerus* è Prædicatorum Instituto, quem Quetifus & Fabricius *Aragonum* cognominant; Ximenus autem *Biblioth. Val in eo* Valentinum, & cœnobii Oppidi Sancti Matthæi, eiusdem Regni, alumnum fuisse contendit, circa annum MCCCCXC. *Concionum voluminis* auctor ab iisdem per-

de nostre senyor Iesu Christ, ab algunes altres piadoses contemplacions, seguint lo Euangeliste sant Iohan: parlant per aquell Pere Martinez, & per tots los altres Mofsen Bernat Fenollar. Dicatum opus Elisabethæ de Villena, monasterii Sanctæ Trinitatis in Valentina eadem urbe Abbatissæ. Servat Matriti D. Hippolytus Samper sacerdos ordinis S. Mariæ de Montesa, & rector domûs Hospitalis Coronæ Aragoniæ (1).

825. IOANNES LOPEZ Segoviensis, à Salmantinis præceptoribus acceptâ iuris utriusque disciplinâ, deinde in huius urbis gymnasium præceptor & ipse claruit. Porrò Canonicum Decanumque Segoviensem anno MCDLXXVIII. iam creatum, Synodus per eos dies à Ioanne Aria Davila, huius civitatis præfule habita, cui quidem is interfuit, in literas relata prodit. Eum exinde novercali fastidio tumens patria longè à se Romam usque expulit. Quò vindicandi honoris parum ex decoro apud suos tractati causâ profectus, variisque eo etiam loci ærumnis, necnon & castri S. Angeli carcere aliquot mensium vexatus: liber tandem Ecclesiæ urbis Senarum, pro Francisco Piccolominæo antistite, eodemque S. R. E. Cardinali, Pontificeque sub Pii III. nomine nonnunquam creando, vicarium, turbatissimis Italiæ atque huiusce urbis sub Caroli VIII. Galliarum Regis Italicam expeditionem temporibus, integrè gessit.

826. Eius quidem vel hodie superstites libri auctoris sui commendationem, *Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

perhibetur; necnon Dominicanus alter *Clemens Ferrarius*; itemque alius *Ioannes Marques* Pactensis in Sicilia Episcopus non ita pridem à nobis in *Ioanne Andrea Ex-Mauro* laudatus: de quibus videndus *Ximenus Biblioth. Val. Bahafar Sorid, De vir. illust. Prov. Arag. Ord. Præd. Diagus Hist. Prov. Arag...* ITEM *Narcissus Vinyoles* itidem Valentinus, qui sub idem tempus scripsisse patrio sermone dicitur: *Obra commendant y loant les cobles fetes per Eu Ioan Moreno en favor dels vellts*: editam à Ioanne de Arcos Valentiz MDLXI. 8°. atque Hispanicè: *Traduccion de Latin y Toscano en Castellano del Suplemento de todas las Chronicas del mundo de Fray Felipe, llamado el Bergomense*. Valentiz editam apud Georgium Costilla XI. Sept. MDX. *Ximen. Biblioth. Val. pag. 61. in eo...* ITEM *Didacus Guillelmi*, (Guillén) Hispanus, interpres è Latino in patrium sermonem *Libri De potentia, & Sapientia Dei Mercurio Trismegistro* attributi, & à Marfilio Ficino è Græco in Latinum conversi. Exstat versio in Escorialensi codice *Lit. b. Plut. IV. n. 29.* (T. I. p. 249.) in cuius fine legitur: *Fenece el libro de Mercurio Trismegisto trasladado de Griego en Latin por Marfillo facino florentin en el año de Mill & quatrocientos & setenta & tres años en el mes de Abril. Et del Latin buelto en el Romance Castellano por Diego Guillén familiar*

solidæque doctrinæ meritum ad posteros ferunt, Tractatus nempe

De matrimonio & legitimatione.

827. *De libertate Ecclesiastica*. Parisiis editus à Ioanne Petit MDXIII. in 8.º & prius Senis cum sequenti

828. *De confederatione Principum, & Potestatum, unâ cum questionibus aureis, notatuque dignissimis*. In cuius tractatus epistola nuncupatoria ad eundem Franciscum Piccolominæum Cardinal. data Senis VI. Cal. Septembr. MCDXCI. *Ioannem Lupi de Segovia, & Protonotarium Sedis Apostolicæ* se appellat. Prodiit Argentinæ anno MDXI. Parisiisque MDXIII. in 8.º necnon

829. *De bello & bellatoribus*. Quorum duo priores inter *Doctorum tractatus* vol. 9. ac reliqui 16. circumferuntur. Eiusdem alium

830. *De hæresi* tractatum inseruit suis in Partitarum leges commentariis Alphonsus Montalvus: nempe ad titulum 26. Partitæ 6. Cuius rei admoniti sumus in commentario summi viri Didaci Covarrubiæ ad Reg. *Peccatum*. parte 2. principio, num. 7. *De regulis Iuris* in 6. Erat quidem inter libros Olivariensis bibliothecæ, priusquam discerperetur inter varios post Comitum Olivarum obitum, *Ioannis Lupi decani Segoviensis De hæresi & hæreticorum reconciliatione, eorumque pertinacium damnatione* tractatus in folio (2). De ulteriore autem Ioannis vita post editionem horum de bellicis rebus tractatum, quæ hæc ferè tempestate Gallorum Regis Caroli

Vv

huc

del Reverendissimo Señor Cardenal Uesino en el año de mil & quatrocientos & ochenta & cinco años en el mes de Hebrero: del qual dicho traslado original saqué este otro traslado Yo Juan de Segura Capellan del Señor Pero Nuñez de Toledo mi Señor, en el año de mil & quatrocientos & noventa è uno, en el mes de Noviembre... ITEM *Iacobus* (Mossen Iàume) Ferrer de Blanes Catalanus sub Regibus Catholicis Ferdinando & Elisabetha scripsisse dicitur Lemosino sermone: *Sentencias Catoliques del Divi Poeta Dant* anno MDXLV. (alibubi) editas: quod D. Thomas Ant. Sanchez Syll. *Poem. Hisp. ant. ann. MD. T. I. Proleg. pag. XXVII. seq.*

(1) Scripsit præterea patrio sermone: *Obres è Trobes les quals tracten de lahòrs de la Sacratissima Verge Maria*, editas Valentiz MCCCCLXXIV. 4°. nec non: *Lo Procès de les Olives, è disputa dels Joveus, y dels Vells*. Valentiz apud Lupum de la Roca Germanum MCCCXCVII. 4°. aliaque minora apud Ximenum *T. I. Biblioth. Val. pag. 59. videnda.*

(2) Legitur hodie in eius Bibliothecæ librorum catalogo *Lit. I. MS. pag. 197.* hoc titulo: *Ioannis Lupi Decani Segoviensis: De hæresi & hæreticorum reconciliatione; eorum pertinacium damnatione; cum Directorio Inquisitorum Fol. III. LL. 10.*

huc adventantis, nempe circa annum MCDXCIV. & sequentem in urbe ipsa Senarum facta dicitur, deque exitu vitæ, nihil dum ex libris certum, aut ævi illius aliis vestigiis deprehendimus (1). Virum laudat Didacus Colmenares in *Viris illustribus Segoviensis suæ urbis ad calcem historiarum*.

831. Hoc eodem anno sæculi senescens editam novimus Tolosæ Gallorum ab Henrico Meier in folio Hispanam versionem libri famigeratissimi Thomæ Anglici *De natura & proprietate rerum*, cui *De la naturaleza y propiedad de las cosas* inscripsit auctor VINCENTIUS DE BURGOS ordinis.....(2).

832. IULIANUS quidam Toletanus medicus, qui de curia se vocat Regis & Reginæ Hispaniæ, duo edidit his annis opera: alterum *De Regimine potûs in lapidis preservationem*, MCDXCIV. alterum *De computatione dierum criticorum* MCDXCV. Toleti è Ioannis Tellez officina emissâ.

833. Legimus per eos dies prodîsse ex urbe Barcinonensi vernaculâ gentis linguâ MICHAELIS PEREZ Valentini *Deiparæ Mariæ Virginis vitam*, anno scilicet MCDXCV. Cuius Castellanam versionem Hispali editam MDXXXI. in folio à Ioanne Cromberger cum hoc titulo vidimus: *Vida y excelencias de nuestra señora, y de sus milagros* (3).

834. PETRUS XIMENEZ DE PREXANO (alii DE PREXAMO enuntiant) natus in oppido quodam huius nominis Calagurritani sacri territorii, eximius vir morum honestate, literis, prudentiaque in Salmanticensi Licæo sub Alphonso Tostato præceptore, simul & ad S. Bartholomæum collega, sacras literas didicit; idemque eas

(1) Decessit Romæ MCCCCXCVI. ut liquet ex eius epitaphio ad Sanctam Mariam del Pópulo in brachio eius ædis dextrò:

MEMORIAE. IOANNIS. LVPI. OLIM
DECANI SEGOBLEN. VTRIVSQ. IVR.
CONSULTISS. AC APLICI. PROTHO
NOTARII. MORIB. DOCTRINAQ. SIN
GVLAR. QVI. VIX. AN. LV.

B. M. SACR

Et interposito nudo clypeo octogono, in cuius area illex cum binis ab utroque trunci latere floribus lillii.

AN. SAL. M

CCCC. XCVI.

Ex Ephemeridibus nostris Romanis.

(2) Existat penes me; & nec in Prologo, neque in operis *Recapitulacione*, quæ habetur in extremo libri folio pag. 1. Thomæ Anglici aut Instituti quod professus fuit meminit. Paginâ autem eius folii 2. legitur: *Fenece el libro de las propiedades de las cosas trasladado de latin en romance por el reverendo padre fray vincente de burgos. Emprimido en la noble cibdad de tholosa por henrique meyer d' alemania à honor de dios & d' nuestra Señora*

postmodum vespertinis horis S. T. Magister docuit. Ab Scholæ muneribus Ioannis Ariæ Davila Segoviensis Episcopi vicarius generalis, atque inde Toleti Canonicus magistralis (uti vocant eum qui ex providentia Apostolica concionibus ad populum habendis præest), & quidem primus ab institutione fuit; necnon in eadem Ecclesia Decanus, Complutensisque Synodi sub Alphonso Carrillo anno MCDLXXIX. ad examinandos Petri Oxomensis errores habitæ non minima pars. Certè illius in primis meminit bullato suo diplomate circa eam rem expedito Xystus Papa IV. Pacensi postea Ecclesiæ anno LXXXVII. Cauriensisque præpositus anno LXXXIX. diem suum obiit in oppido Sanctæ Crucis eiusdem diocesis anno MCDXCV.

835. A Lucio Marinæo Siculo inter viros eius sæculi principes hoc elogium meruit: *Hoc loco Petrus Ximenius Episcopus, præstantissimus theologus, & vitæ sanctissimus commemorandus est. Hic enim & doctrina singulari & vitæ integritate maximam quidem meruit laudem. Nam cum in iuventute Salmanticæ literis laboriosissimè diligentissimèque operam dedisset, doctissimus evasit: adeò ut omnium suffragiis theologiæ professionem fuerit assecutus. Quam quidem facultatem plures annos professus, fructum uberrimum cunctis præbuit auctoribus. Postea verò suis meritis Toleti decanus electus est; deinde virtute eius magis perspectâ, & vitæ sanctitate, Pacensis Episcopus institutus. Qua dignitate etsi libenter contentus, non ultrâ querere quicquam statuerat: à Ferdinando tamen & Elisabetha, Christianissimis Hispaniæ Siciliaque principibus accersitus, Cauriensis Episcopatus onus suscepit. Ubi atate iam ingravescente atque ur-*

gen-
ra & al prouecho de muchos rudos & ynorantes. acabóse en el año del Señor de mil & quatrocientos & noventa quatro à diez & ocho del mes de Setiembre. Subit autem fuisse è Minorum Instituto.

(3) Ximenus *Biblioth. Val. pag. 52. col. 1. non Vitam, sed Viridarium appellat Virginis Mariæ & patrio sermone: Vergér de la Verge MARIA, quod Valentis nostræ anno MCCCCLI. & MCCCCLXIII. editum fuisse ait: in quo manifestissimus error est; cum priore anno vixdum inventa esset ars typographica, posteriore nondum Germaniæ fines egressa, certe non adhuc in Hispaniam inuenta fuerit. Vertit præterea è Latino in patrium Sermonem Thomæ ut vulgo creditur Kempis librum de Imitatione Christi sub Ioannis Gersonis nomine, hoc titulo: *Explanació de Latt en Valenciana lengua del libre de Mestre Ioan Gerson Cancellér de Paris de la Imitació de Jesu Christ; è del menyspreu de aquest món miseráble.* Ad Elisabetham de Villena Sanctimonialiam Valentini non ita pridem à nobis laudatam: pluraque alia metricè in Cantionariis Hispanis Hispali anno MDXL. & Antuerpiæ MDLXIII. editis videnda.*

gente senecta, non se otio, non voluptatibus, non deliciis, ut plerique, sed componendis libris & clarissimis operibus destinavit.

836. Sequuntur in elogio, eo ordine quo dabimus, elucubrata ab eo monumenta. Opera namque, & volumina Abulensis Episcopi, quæ latius & in immensum ferè diffusa erant, in duo volumina red-egit,

Floretum scilicet nuncupans, hoc est; summam commentariorum illius in Martiæ, Hispali MCDXCI. duobus tomis in folio. Composuit præterea (ait) opus excellentissimum, quod

837. *Confutatorium errorum contra claves Ecclesiæ nuper editorum* appellavit, Alphonsus eidem Carrillo Archiepiscopo dicatum, hoc est Petri Oxomensis à Synodo Complutensi damnatam doctrinam Toleti MCDLXXXVI. Exstat & ms. in bibliotheca S. Ecclesiæ Toletanæ pluteo 30. num. 10. (1). Scripsit quoque (prosequitur) opus aliud egregium Hispano sermone ad communem omnium utilitatem: quod, quia Christianis lumen præbet immensum, Christianæ vitæ Luciferum vocant. Prodiit quidem hoc ita vernaculè inscriptum:

838. *Lucero de la vida Christiana*. Ad Elizabetham Reginam, Salmanticæ anno MCDXCV. in folio. Prohibitum tamen *Expugnatorio* nostro ultimo libro quam ratione fuerit, nobis non adhuc notum: *Edidit præterea* (Marinæus inquit) & alia quæ ad Christianam religionem Fidemque Catholicam plurimum pertinent. Quorum quidem non ullam alibi factam mentionem legimus. Prexani certè meminuit historicus Henrici IV. Didacus Henrici à Castello in historia sua huius Regis cap. 100. ut conscium eum traducens consignatæ in manus procerum qui ab Henrico desciverant Segoviæ urbis, unà cum Petro Aria Davila rationum regiarum præfecto, & Ioannè Aria Segoviensi Episcopo, eius fratre, cuius noster vicarium tunc temporis agebat. Sed Didacus Henrici totus est in rebus Henrici impotenter tuendis, & contrariis quibuscumque vituperandis.

839. HIERONYMUS TORRELLA, medicus Valentinus, parente editus medico, & mathematico (si laudato filio credimus) egregio. *Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

(1) Exstat editum penes me. In fine capituli CXLII. quod omnium postremum est legitur: *Confutatorium errorum contra claves Ecclesiæ nuper editorum explicit feliciter. Fuit autem confectum Anno Domini M. CCCC. LXXVIII. Per Reverendissimum Magistrum Petrum Ximenes de Prexano: tunc canonicum Toletanum. Et fuit impressum Toleti per venerabilem virum Iohannem Vasquez. Anno Domini MCCCC. 86. pridie Kalendas Augusti Præ-*

gio Neapolis Reginæ coniugi, Ferdinandi Regis Hispaniarum catholici sorori medicas operas ex munere habuit mancipatas (2). Scripsit denique ad eundem Ferdinandum Regem catholicum

840. *De imaginibus astrologicis* completum opus, ut ipse loquitur, anno MCDXCVI. editum verò absque anni mentione in 4.º Valentia apud Alphonsum de Orta; scilicet de hac quæstione: *An imagines cælestes auro impressæ habere vim morborum expultricem sine ulla superstitione valeant*. Quod tandem in fine operis ex sententia S. Thomæ improbare videtur. De hac re vulgare Gallicæ linguæ opus exstat Iacobi Cafarelli: *Curiositez inouyes*, hoc est, *Curiositates inauditæ*. Quod in Latinum versum cum Notis eruditus in lucem emisit Gregorius quidam Michael Danus Flensburgensis Hamburgi MDCLXXVI. in 8.º duobus tomis.

841. Meminit ibidem alterius operis à se editi hisce verbis: *Saltem sequendo communem opinionem eorum qui tenent cælos moveri ab intelligentiis per intellectum & voluntatem (ut aliquibus doctoribus placuit), aut per potentiam executivam ab intellectu & voluntate distinctam, ut magnæ auctoritatis viri pro diffinito habent: sicut in opusculo nostro de hac materia ad utramque partem edito legere poterit Maestas tua* &c. Hic ille absque dubio est dominus Torrella insignis astronomus, medicusque regius præstantissimus; ad quem literas dedit hæc honoris nota inscriptas Lucius Marinæus Siculus: quæ hodie lib. 17. epistolarum illius leguntur, gratias ut ei haberet, quod Ferdinando ægrotanti sanguinem scissâ venâ minuendum iam sexagenario non censuisset (3).

842. ALPHONSUS CAMARA, patriâ, ut præfertur, ex oppido Viena Conchenensis diocesis, auctor est *Recollektionis, sive Brachyologiæ, vel epitomatis Sacramentorum sanctæ matris Ecclesiæ*. Quod opus à se ante novem annos conscriptum additionibus & Notis marginalibus locupletius in lucem emisit unâ cum *De doctrina Christiana* libello, Hispali apud Ioannem Nuremberg MCDXCVI. in 4.º

Vv 2 Ma-

fato Magistro Petro iam Episcopo Pacensi &c.

(2) Ioannè scilicet Aragoniæ; Ioannis secundi Navarræ; Siciliæ & Aragoniæ Regis filia, Ferdinandi Secundi; qui alibi primus audit; uxoris.

(3) Plura alia ab eo scripta Medici ac Physici argumenti hærat ipse in libro: *De Imaginibus*, quæ singulatim enumerat Ximenes *Biblioth. Val. T. I. p. 74. col. 2.*

843. Magnus ille Asiaticæ Indiæ navigationis inventor, Lusitanus Typhis, VASCUS DA GAMA, gentis suæ ornamentum ad omnem hominum memoriam perennaturum, de quo nihil dicere quàm pauca fatius est, dedit reversus Emmanuelli suo Regi populari Portugalliæ idiomate *Navigacionis suæ ad Indiam anno MCDXCVII. relationem*, quæ lucem vidit.

844. Eodem anno MCDXCVII. vitâ cessit Romæ IOANNES ARIAS DE AVILA, filius Didaci, frater Petri Arias, sub Henrico Rege rationum regiarum utriusque magistri, Segovienfis urbis suæ Episcopus: quem de rebus Henrici eiusdem IV. Regis cuius partes enixè fuit secutus, quamvis vir honestus & mores Regis averfatus, quo testimonio laudis ornat eum Alphonsus Palentinus in historiæ suæ Latinæ ms. lib. 10. cap. 1. aliquid commentatum fuisse, ad aures delatum fuit industrii, nec facile aliis creduli, viri Didaci Colmenaris. Attamen ille ait *Segovienfis urbis historiæ* cap. 35. §. 13. neque se unquam vidisse, neque alium à se visam hanc historiam affirmantem audivisse * (1).

* Hoc loci scriptum erat auctoris manu: *Hic de HIERONYMO PAULO.* Sed tamen huius Scriptoris notitiâ destituimur. Quod annotare visum est, ne ab aliquo supinitatis aut negligentiae accusentur Bibliothecæ auctor, undecumque circumspèctus ac diligens. GARD. DE AGUIR. (2)

845. IULIANUM GUTIERRES, sive à patria, sive cognomine TOLETANUM, Catholici Reges medicum habuere, qui per hæc tempora scripsit *De la cura de la piedra, y dolor de la hijada*, atque edidit Toleti anno MCDXCVIII. typis Petri Hagembach Germani in folio, quam editionem penes nos habemus.

846. FR. THOMAS DE TORQUEMADA, oriundus ex hoc veteris Castellæ oppido, Dominicanorum sodalis in Pinciano coenobio, animi virtute, literarum cultu, ac vitæ religiosæ sincera professione, ad eam claritudinem & apud omnes existimationem pervenit, ut nulli ex altioribus Ecclesiæ honoribus non par videretur. Catholicis enim Regibus fuit à confessionum sacramentalium munere; iisque auctor præcipuus existit purgandi regna sua Hebræorum facie, atque instituendi anno sæculi octogesimo tertio novum hoc sacrorum Fidei speculatorum vindicumque tribunal, quod

(1) Exstat, nisi ego fallor, in Bibliotheca Collegii Sancti Bartholomæi Salmanticensis cuius hic Ioannes alumnus fuit. In eius certe Bibliothecæ Mstorum. Catalogo à Marchione de Alvètos evulgato *Hist. Coll. S. Barth. Salm. Part. III. pag. 324.* habetur hic titulus: *Historia de Henrique IV... Tiene 89. hojas; pergitque: Notas que se hallan en esta Chronica ó Historia de Henrique IV. anotada en el Indice por obra de Don Juan Arias Davila Obispo de Segovia:: Nota primera: Esta Historia no tiene Autor, aunque algunos dicen que la escribió Don Juan Arias Davila Obispo de Segovia:: Otra nota: Otros atribuyen esta His-*

ab inquirendi cura sanctam Inquisitionem nos appellamus: cuius ille principem locum tenuit. Atque eo quidem successu, ut obstinatorum iudaizantium & hæreticorum multa millia capitum rogo tradiderit, multoque maiorem poenitentium & conversorum numerum Ecclesiæ gremio exceperit. Eiusdem consilio post novem annos Iudæis omnibus, qui hucusque inter nos vixerant, quorumque conversatione quamplures ex Christianorum numero quotidie perverti experientiâ fuit compertum: dictum fuit eodem tempore ab Hispaniæ provinciis omnibus Ferdinando atque Elisabethæ subditis exsilium, atque iisdem ditionibus vera & robusta Fidei salus, quâ in posterum vigerent, restituta.

847. Nullo interim horum eximiorum facinorum præmio alio signari voluit, quàm *Inquisitoris Generalis* munere, Priorisque ut vocant, coenobii Segovienfis urbis appellatione: quo eum appellatum omnes historiæ clamant. Aded ut neque Magistri pileum inter domesticos, Præsentati nominatione contentus, neque ab sic obnoxiiis Regibus Hispalensis Ecclesiæ infulas sibi oblatas ut acceptaret, exorari se passus sit. Huic debet sanctæ Inquisitionis Magistratus, & Inquisitorum ordo *Directorium* pro eorum instructione & muneris exercitio. Obiitque sanctissimè xvi. Cal. Octobris MCDXCVIII. in Abulensi S. Thomæ Aquinatis domo, nutu suo ex damnatorum bonis extracta. Videri poterunt præter domesticos testes Hieronymus Surla lib. 20. *Annalium*, cap. 49. & lib. 1. *Rerum olim Ferdinandi Regis* cap. 6. Garibaius lib. 18. cap. 17.

848. Merx nostra forsan est, quamquam Italicum quicquam appellatio hominis præferat, liber, quem vidisse se olim asseveravit D. Thomas Tamaius, scilicet, IOANNIS DE CAPUA, *Exemplario contra engaños y peligros del mundo: interpretationem scilicet Hispanam ex aliqua orientalium linguarum; cum auctor dicat locutum hunc librum Indicâ, Persicâ, Arabicâ, Hebraicâ, & Latinâ linguis.*

Veroria al Chronista Alonso de Palencia: sea quien fuere el Autor esta Historia es un Epitome ó Abreviatura de cómo se escribió por su Autor. Otra Nota: No tiene mucho fundamento el decir que esta Historia sea desumpta de la que hizo su Autor &c. Hæc manu antiquâ in Codicis τῆ περιόδου. Æstimet ea Lector.

(2) Hic notissimus ille est Hieronymus Paulus Barcinonensis Scriptor opusculorum: *De fluminibus & montibus Hispaniæ*; ac: *Descriptionis urbis Barcinonensis*: quæ in Hispaniæ Illustratæ Tom. II. à pag. 834. atque alibi sæpius edita sunt.

Versionem verò hanc Hispanicam se confecisse ait in obsequium Matthæi Cardinalis S. Mariæ in Porticu. Burgis prodiit operâ M. Frederici MCDXCVIII. in folio. Nos autem nullum invenire potuimus Cardinalem, cui Matthæo nomen, S. Mariæ in Porticu, inter plures quos Xystus IV. Innocentius VIII. Alexander VI. horum annorum Pontifices, creavere (1).

849. GAUBERTUS FABRICIUS DE VAGAD, Cisterciensis monachus Aragoniæ regni, & monasterii sanctæ Fidei Cæsaraugustanæ urbis primùm, deinde S. Ioannis Pinna-tensis, postquam in sæculari conditione vitæ (ut credimus) archivexilliferum egisset Ioannis Aragonensis, Ferdinandi Regis fratris & antistitis Cæsaraugustani, idem factus historicus regius, onus sibi sensit impositum elucubrandi res Aragoniæ Regum gestas: quod quidem excussis tabulariis publicis urbis Barcinonensis, monasteriorumque S. Victoriani, ac de Populeto, & plusquam duodecim (ut alicubi ait) chronicis, id opus perduxit circa huius sæculi finem. Exstat enim *La sclarecida coronica de los muy altos y muy poderosos principes y Reyes Christianissimos de los siempre constantes y fidelissimos reynos de Sobrarves, de Aragon, de Valencia y otros*, Castellæ idiomate formata, atque edita Cæsaraugustæ operâ Pauli Hurûs Constantiensis MCDXCIX. in folio. Fortè eadem est, quam sub nomine *Chronica antigua de Aragon* Valentiaë prodiisse anno MDXXIV. in folio in catalogo librorum Fresnæi Tricheti habemus.

850. Dubius autem sum, an Latina prodierit ab auctore; nam versam eam è Latino in vulgarem Gundisalvi à S. Maria operâ nonnusquam legimus. Huius historiæ neque in *Annalibus* vulgaris linguæ, neque in Latinis *Indicibus rerum ab Aragoniæ Regibus gestarum* factam à Surita mentionem vix credimus, raroque à Hieronymo Blanca.

851. Ceterùm varia est Aragonensium aliorum Scriptorum de ea opinio. Vincentius Blascus Lanuza lib. 5. cap. 42. historiæ suæ huius regni, libris eum desti-

tutum, aliisque rerum gestarum monumentis, frequenter inquit hallucinari: plurimum Regum mentionem omittere, aliorum nomina mutare, verbisque ventosis ac superfluis supra modum effundi. Convenit Martinus Carrillo abbas Monte-Aragonensis in quadam ad Ioannem Brizium epistola¹. Eandem historiam, si laudes immodicas & non necessarias detrahas, in exiguum opusculum redigendam Ioannes Vafæus in Chronici sui quarto capite censuit. Asperrimè in eandem invecus est Ioannes de Molina, vernaculus interpres Latinæ Aragoniæ Regum Marinæi Siculi historiæ, Valentiaë, hac ex versione, anno MDXXIX. apud Ioannem Ioirè publicatæ: odio hanc & oblivione damnatam iacere aiens forsanique aliquantò magis hac eius reprobationis memoriâ, quàm ex se ipsa posteris agnoscendam. Superfluitatem hanc, & iniucundas, nec necessarias digressiones, nullus non agnoscit, reprehenditque.

852. Attamen fidem à Lanuza ei denegatam asserunt eidem alii; diligentiamque ab eo adhibitam, Ioannes Murillus nempe in *Historia imaginis Sanctæ Mariæ del Pilar*, & Hieronymus à S. Iosepho Carmelita excalceatus in *Genio historiae*: qui ait multæ auctoritatis hanc esse historiam propter antiquitatem eius & originales notitias, quibus fuit usus, quampluraque pulcerrimè scripta in eadem reperiri. Nec dicas Suritam ad hanc Fabricii historiam respicere in Indicibus ad annum DCCLVIII. quum veterem Aragonensium auctorem nullius artificii & diligentiaë, multa de regni origine scripsisse refert. Hunc enim ante ducentos annos facta Regum composuisse ait; intra autem eandem centuriam Surita & Gaubertus huic ornandæ Spartæ incubuere.

853. Ad hoc exeuntis sæculi tempus refero ALPHONSI ALVARI DE VILLASANDINO poetæ *Cantionarium* (*Cancionero* vulgus vocat); quo ad rem genealogicam illustrandam sese inter alios usum non ineptos verificatores, Gundisalvus ait Argote à Molina in *Batiæ Nobilitatis* commentariis (2).

AN-

col. 1. cod. 6584. n. 3. quo loco: *Apostolicæ Sedis Notarius* audit; & n. 5. atque item pag. 471. col. 2. cod. 8567. n. 1.

(2) Hic idem Cantionarius ille Escorialensis codex est; supra à nobis descriptus, quemque Noster Capite huius libri sexto n. 335. *Ioanni Alfonso Baena* tribuit, dubius tamen auctore an compilator tantum fuerit. Et quidem *Baena* in eo *Compilatorem* magnaque ex parte auctorem eiusdem sese vocat; *Alfonso* tamen *Alvari de Villasandino* longe maiorem præ illo, præque omnibus quorum poemata in eo exstant, symbolam eidem conficiendo contulit. D.

10-

(1) Hoc vulgatissimum est opus quod: *Specimen Sapientiæ Indorum*: aliis Gallicè: *Les fables de Pilpai*: Græcis: *Stephanites*, & *Ichnilates*: Hebrais: *Kélel vaDémn*, atque hinc Hispanis *Kalla y Dina*: quasi *Coronatum & Inquisitum*, sive *Judicatum* dixeris; atque ab argumento: *El exemplario*, pluries editum. De eo nos superius *Lib. scilicet III. cap. II. n. 42.* (T. I. pag. 246. col. 1. Not.) Si autem noster est qui id è Latino in Hispanum sermonem transtulit; oportet ut eidem tribuamus Epistolas, quæ sub eiusdem nomine habentur in Bibliotheca Regis Galliarum *Part. IV. pag. 259.*

¹ Principio *Historiæ sancti Ioannis de la Peña.*

854. ANGELUS ESTANYOL Barcinonen-
sis, ex fœdalibus prædicatoribus, sacre
theologiæ Magister, doctorque Parisiensis,
quem catalogistæ huius ordinis Scriptorum
prætermittere solent, scripsit *Opera logica-
lia secundum Viam D. Thomæ*, Barcinone
edita MDIV. in 4.º

855. FERDINANDUS DE VASURTO, vero-
similiter Aragonensis, circa finem huius
sæculi scripsit carmine vulgaris linguæ *Vi-
tam S. Eurostæ*, duce usus libro quodam
huius argumenti profaico (qui iam non ex-
stat) Portionarii cuiusdam laccensis Eccle-
siæ: cuius rei auctor est Vincentius Blascus
Lanusa *Historiarum Aragonensium* parte 1.
lib. 3. cap. 21. & Fr. Martinus de Cruce in
historia vulgari eiusdem sanctæ virginis
passim hoc opus laudat. Prodiit Cæsaraug-
ustæ anno MDXXXIX. apud Georgium
Cocci, quo tempore adhuc vivebat auctor
natus atque etiam florens, hoc quod per-
currimus sæculo. Nam & Granatensi bello
interfuit circa annum MCDXCII. Cuius
& dialogus exstat Hispanus inter equitem
quendam venatorem ac senem piscatorem,
D. Petro Martino à Luna primo Comiti
de Morata nuncupatus: in quo multa Hi-
spaniæ, atque in primis Aragoniæ regni,
historica complectitur. Cuius rei certior
factus sum ab amico nostro Didaco Iosepho
Dormêr Aragoniæ chronographo.

856. Dabimus hic par quoddam he-
roum, quorum innatus generis splendor
vix adæquavit meritum literarum, ac to-
tius virtutis, studio & exercitatione quæ-
situm. Manriquia domus utrumque produ-
xit, Gomezium & Georgium, de quibus
seorsum agendum est. GEORGIUS MANRI-
QUIUS eques ordinis S. Iacobi & Commen-
datarius, Roderici Manriquii eiusdem or-
dinis præfecti, seu proprio verbo Magistri,
Comitis de Paredes de Nava ex Beatrice
Mendozia filius (quem speciali elogio Fer-
dinandus Pulgar, uti fortissimum militem,
bisque Marinæ Siculus, & alii, celebra-
vere) Petri Manriquii regni Legionensis
Adelantati, ut vocant, nepos, viri tem-
pore suo, hoc est Ioannis II. Regis, in
paucis clari, qui & ipse Ferdinandi Pere-
zii à Guzman elogium promeruit.

857. Exstat, uti nuper diximus, lib. 5.
Marinæ Siculi *De rebus sive laudibus Hi-
spaniæ* semel atque iterum Roderico Manri-
quio redditum non perfunctorium laudis

Ioseph Rodriguez de Castro *Biblioth. Hisp. Script.
Rabb. sec. XV. à pag. 265.* omnium *Alfonsi Al-
vari* poematum indicem confecit, in eius *Cantiona-
rii* recensione.

(1) Exstat in Bibliotheca Escorialensi. *Digr amm. &
Plut. III. sub n. 21.* (T. II. p. 238.) cum Anony-

obsequium, in quorum primo elogio: *Mo-
riens autem* (ait) *Georgium quendam reliquit
filium, virum ingenio satis illustrem. Quip-
pe qui multa scripsit eloquio Hispano, at-
que genere carminis, quæ vatibus & mora-
libus philosophis digna censerentur. Eum
enim poetam ac philosophum natura forma-
vit ac peperit.* Cuius deinde filium Alphon-
sum, literis, cum hæc scriberet, Salman-
ticæ vacantem, paternæ virtutis imitato-
rem celebrat.

858. In his omnibus, quæ tempus
edax ferè perdidit, veluti principatum
obtenuit semper elegantissimum, & omni-
bus numeris absolutum, illius licet ætatis
rudioris, carmen, quo parentis sui obitum
deplorans, mundi vanitatem & rerum in-
constantiam veluti penicillo descripsit. Car-
minis principium:

*Recuerde el alma dormida
Avive el seso, y despierde,
Contemplando
Como se passa la vida,
Como se viene la muerte
Tan callando (1).*

Huic glossam, metricam quoque eam, sub-
iunxit Franciscus de Guzman in bibliothe-
cæ altera parte à nobis dicendus; dedica-
vitque opus Antuerpiæ excusum cum aliis
anno MDXCIV. serenissimæ Eleonoræ,
cum viveret Francorum Reginæ.

859. Frater fuit Alphonfi Manriquii
Hispalensis antistitis, sanctæque Romanæ
Ecclesiæ Cardinalis, natus forsan in *Pa-
redes* oppido diocesis Palentiniæ: quod se
nonnunquam audivisse Ægidius Gundisal-
vi Davila alicubi refert. De anno, quo vi-
tâ functus fuit, certiores fieri cupimus.

860. Alter fuit GOMEZIUS MANRIQUIUS
Petri Manriquii filius Legionensis Adelan-
tati proximè laudati, Roderici ordinis S.
Iacobi Magistri germanus frater, Georgii,
de quo nuper sumus locuti, patruus. Hunc
non alio magis idoneo quàm Lucii eius-
dem Marinæ Siculi, huius temporis æqua-
lis, testimonio commendatum posteris tra-
dere possumus. Hic enim dum de Petro ge-
nitore eius, atque Iacobo seu Didaco fra-
tre, primogenito Triviniensi Comite, ver-
ba fecisset: *Gomezius insuper* (ait lib. 5. *De
laudibus Hispaniæ*) *me minus de se tacere
permittit. Fuit enim in administranda re-
publica ceterisque negotiis prudentissimus.
Ideoque Toleti sibi respublica commissa est.*

Plu-
mi glossis atque expositione uberrima. Item in pseu-
depigrapho Ioannis Yxarenis codice sæpius à nobis lau-
dato. Editus quoque ac plus vice simplici, primum-
que ut puto Hispali apud Menardum Ungut & Sta-
nislaum Polonum MCCCCXCIV.

Plurimum namque consilio claruit. In bello quoque gerendo fortissimus fuit, atque in literis eruditus. Quare licet Hispano sermone, multos tamen libros, tum carmine, tum soluta oratione elegantissimè compositos reliquit. Nam cum eloquentia singulari quandam quoque vim poeticam illi natura concesserat. Erat præterea iustitiæ maximus cultor, atque veritatis summus amator, utpote qui non cum hoc, tum illud (ut plerique solent) sed semper idem dicebat. Suos autem & familiares & domesticos non minus à se erudiri, & mores optimos atque urbanitatem edoceri, quàm sibi servire cupiebat. Ideoque domus eius cunctis Hispaniæ principibus ad bene beateque vivendum semper exemplo fuit; quapropter ab omnibus mirum in modum colebatur.

861. Ex his Marinæi prætermittere quicquam piaculum esset. Præstat enim exemplaria hæc fructuosæ ac veræ nobilitatis, quæ, dicente poeta, unica virtus est, frequenter ob oculos poni; cum iam non ii simus, neque quod verè nobiles, sed

(1) In prælaudato Ioannis Yxarenis codice paulo sub medium habetur nuncupatoria huius *Epicædii* epistola hoc titulo: *Carta que embió Gomez Manrique al Obispo de Calahorra sobre la muerte del Marques soluta oratione.* Incipit: *Sy despues de la muerte del muy virtuoso señor padre vuestro, mi Señor & mi tio digno de eterna memoria &c.* edita in Additionibus ad *Viros illustres* Ferdinandi del Pulgar Mariti MDCCLXXV. 4°. pag. 223.

(2) In eodem Ioanni Yxarenis non iure tributo codice, circa medium habetur hæc rubrica: *Gomez Manrique al Señor Rey*, scilicet ad Henricum IV. *Querelæ de neglectis solutisque ab Eodem Impe-*

quod ventosos & nullius pretii ac frugis redit, consequi maioris partis cura & votum habeatur. Huius Gomezii est pro aliis quæ desiderantur, solatio & specimini semper futurum, *Epicædium* metricum (1); quod in obitum magni Sanctæ-Julianæ Marchionis Enneci Lupi à Mendoza olim composuit, de quo in huius mentione egimus.

862. Certè Thomas Tamaius meminit libri cuiusdam *Regimiento de principes* dicti, ac versibus scripti, Gomezii Manriqueii nomen præferentis (2), ac typis rudi adhuc typographiæ arte editi, quem hæcenus non vidimus.

863. In quodam miscellaneo codice Hispalensis metropolitanae Ecclesiæ, quæ fuit Ferdinandi de Colon, Christophori Magni filii: servatur epistola quædam Gomezii huius ad Didacum Arias Davila regiarum rationum præfectum, *sobre que no le habia querido librar los maravedis que tenia en los libros del Rey* (3). Atqui utriusque horum literis & virtute bellica & ci-

rii habent, & regno ἀνεράτω dimetris ogdoastichis. Inc.

, Quando Roma conquistaba
, Quinto Fabio la regia,
, E Cipion guerrerosa,
, Tito Livio descreuia &c.

Fueritne autem hoc poemation quod à Thoma Tamaius inscribitur: *Regimiento de Principes*?

(3) Exstat in eodem pseudepigrapho codice paulo sub medium. Est autem poema eximium & philosopho Christiano dignum absque palpo & blanditiis, nimirum ut maturè sibi consulat, tandemque sapiat ac novissima provideat. Dimetris imparibus enneastichis. Inc.

¶ Invocacion

, De los mares mas perfecto
, En los grandes el maior &c.

¶ Principia la fabla

, O tu en amor hermano
, nascido para morir
, pues lo non puedes fuyr:
, el tiempo de tu beuir
, non lo despiendas en vano:
, que vicios bienes honores
, que procuras,
, pátanse como frescuras
, de las flores.

Et sic deinceps per XLVII. enneadas. Præterea habetur in eodem Ioannis Yxarenis codice à folio CXXVII. p. 2. ad CLIII. *Supplementum ad tractatum Ioannis Menæ De vitiis & virtutibus* CLVIII. ogdoadibus dimetris constans, cuius supra *Lib. X. c. VIII. n. 424. in Not.* meminimus? Rubrica hæc est: *Aquí fenescce lo que el noble Poeta Iohan de Menæ fizo por fallecimiento suyo. E prosigue el muy noble cauallero gomez manrique. è face un breve prohemio.* Meminit huius supplementi Frater Hieronymus Olivarius Alcantarenis Eques in prologo ad aliud eiusdem operis supplementum à se confectum, quod exstat in editione Antuerpiensi operum Ioannis Menæ apud Ioannem Steellium MDLII. 8°. pag. 742.

¶ Introduccion

, O tu buena Señor a quien
, El presente va tratado &c.

Minutiora alia Gomezii Manriqueii vidèsis in Cationariis Hispalensi MDXL. & Antuerpiensi MDLXXIII.

ADDENDI AB ANNO MCCCXC. ET DEINCEPS
AD ANNUM CIRCITER MD.

Ioannes Escrivá Eques Valentinus ab anno ut videtur MCCCXC. scripsit patrio sermone metricum opus, inscriptum: *Contemplació á Jesus Crucificat per Mossen Joan Escrivá Mestre Racional, è per Mossen Joan Fenollár*, editum Valentiniæ apud Iacobum de Vila MCCCXCV. 4°. atque Item: *La Ovidiana dolorosa: Lo johí de Paris*, & alia MS. videnda apud Ximenum *Bibl. Val. in eo T. I. p. 65...* ITEM *Ioannes Martí* Valentinus Monachus Car-

Car-

civili clarorum eiusdem nobilissimæ domus virorum, cū, quandonam obierint, igno-

remus, aliquando, hoc est ad huius sæculi finem, celebrari memoria debuit.

CA-

Cartusianus Cœnobii de Porta-Cœli, anno MDIII. defunctus, reliquit in Schedis: *Promptuario de exemplos espirituales del Santissimo Sacramento, y de la Virgen MARIA nuestra Señora... Sumario de las Indulgencias concedidas a los Monges Cartujos, y especialmente á los del Convento de Porta-Celi... La Vida de Santa Catarina de Sena. Ximennus Bibl. Val. in eo pag. 69... ITEM Gaspar Torrella Hieronymi Scriptoris, frater, Valentinus, Alexandri VI. Medicus, Episcopus Sanctæ Iustæ in insula Sardinæ scripsit: *Dialogum pro regimine sanitatis* &c. Romæ apud Ioannem Bestikem MDVI. 4°. *Judicium generale de portentis prodigijs & ostentis ac Solis & Lunæ defectibus, ac de Cometis*, Romæ apud eundem Bestikem & Ioannem Gozadinum MDVII... *De morbo Gallico, pudendagra &c.* Papiæ MDXXI. fol. *De magica Medicina... Consilium de ægritudine contagiosa & pestifera.* Ximennus Bibl. Val. in eo T. I. p. 75... ITEM Christophorus Columbus, Gesnero teste in eo, scripsit: *De insulis in mari Indico nuper inventis quæ Alexander de Cosco ex Hispanica in Latinam transtulit*, anno MCCCCXCIII. excusa... ITEM Franciscus Alegre, nescio quis, certe Barcinonensis, patrio sermone scripsit: *Lo libre de les transformacions del Poeta Ovidi* quindecim libris, in quibus Ovidii litera, totidemque quibus fabularum in iisdem contentarum allegoriæ, quidque veri singulis subsit continetur. *A la Illustrissima Senyora Dona Ioanna d' Aragó, filla del molt alt è potentissim Senyor Don Ferrando Segón, nostre Rey è Senyor.* Exstat penes me. In eius sine legitur: *Aca-ben los quinze libres de Transformacions del Poeta Ovidi: è los quinze libres de allegories è morals exposicions sobre ells: estampats en Barcelona por Pere Miquel. Benaventuradament en Espanya è en los regnes d' Aragó regnant los Invictissimè preclarissims Don Ferrando è Dona Isabel any MCCCCLXXXIII. à XXIV. de Abril.* Fol. continet chartas 267... ITEM Andreas Muñoz Hispanus Monachus Camaldulensis sæculo XV. exeunte scripsit: *Eremita Camaldulensis in Etruria descriptionem Ad Cosmam Florentiæ Ducem.* Exstat in Bibliothecæ Taurinensis *Codice MXXXVIII. pag. 306. col. 2.* & memini recusatam in *Annalibus Camaldulensibus* Venetijs, ut puto, nuper editis... ITEM Franciscus Lopez de Villalobos Licentiatius Salmanticensis in Medicina scripsit metricum opus inscriptum: *Sumario de la Medicina en romance trobado: hecho à contemplacion del muy magnifico è ilustre Señor Marques de Astorga, decadibus trimetris.* Inc.*

Con mucha instancia el Marques mi Señor,
Aquel tan ilustre y real cavallero
Se muestra haber gana de aquesta labor
A donde se coja lo mas de la flor
De la medicina en estilo ligero. &c.

atque item: *Sobre las contagiosas y malditas bubas: estoria y medecina, eodem metri genere.* Inc.

Quando los Principes muy poderosos
muy quistos muy justos y amados d' aquel
que quiso que fuesen assi vitoriosos
tan sabios tan fuertes e tan gloriosos
los reys don fernando e dona ysabel &c

In fine: *Fenesce el Sumario de la medecina hecho por el Licenciado Francisco Lopez de Villalobos enmendado y corregido por el mismo. Imprimido en la Cibdad de Salamanca à sus expensas de*

Antonio de Barreda Librero año del nascimiento de nuestro Salvador de mill CCCC. XC. & VIII. Fol. Penes me... ITEM Iannotus Valero ex oppido Sarrion in Aragonia, sed Valentini Regni limitaneo inter Turonium & Segobricam, scripsit Lemovicensi sermone opusculum: *De arte tintoria filij & pannorum lini lanæ & serici.* Exstat penes D. Ioannem Antonium Mayanum, Gregorii fratrem Canonicum Valentinum MS. in cuius sine legitur: *Aquest libre fón aquabat en lo tint de sent meri à XXIII. dies del mes de genèr, any MCCCCLXXXVII. escriguèl Iuandè Vallero de Sarrion de aragon.* Vidi... ITEM Ioannes Daza Decanus Giennensis, & Frater Michael Fenales Maioricensis, Ordinis Minorum, quorum in Bibliotheca Escorialensi *Lit. u. Plut. II. n. 14.* (T. II. p. 483.) exstat: *Exemplum sive Acta Visitationis nonnullorum sacrarum Deo virginum Monasteriorum in Diocesis Tarraconensi, Barcinonensi, Gerundensi, Elnensi, Urgellitano, Vicensi ac Dertusensi* per eos confecta ab anno MCCCCXCIII. ad MCCCCXCV... ITEM Anonymus Hispanus Interpreter è Latino in patrium sermonem Lillii Medicinæ Bernardi Gordonii; ac: *De decem ingenijs; ac De Prognosticis*, atque affinis argumenti alijs; cuius versio edita fuit Hispali apud Meynardum Hungut & Stanislaum Polonum MCCCCXCV. XVIII. Aprilis, Fol. Penes me... ITEM Iacobus Ianuarius (Janèr) Catalanus Monachus Cisterciensis circa annum MCCCCXC. edidit: *Ingressum rerum intelligibilium Raymundi Lulli*, teste Nostro supra Lib. IX. cap. III. n. 180. qui tamen eum inter Scriptores non recenset in eius capitis Summario, neque in Indicibus... ITEM Lupus de la Roca Alamany Typographus Valentinus (nisi Alamany non gentem sed patriam Germaniam denotet) scripsit ediditque Valentini Lemosino sermone: *La Vida de Sant Honorat* MCCCCXCV, 4°... ITEM Petrus Gonzalez de Mendoza S. R. E. Cardinalis tit. S. Crucis in Hierusalem Archiepiscopus Toletanus, circa annum MCCCCXC. scripsit: *Constitutiones & Statuta Collegii Sanctæ Crucis* in Urbe Vallisoletana noviter ab Ipso erecti, in quarum prologo non mediocriter in humanioribus studiis sese versatum prodit. Editæ fuerunt Vallisoleti apud Antonium Vazquez à Sparça MDC. XLI. Franciscus autem Medina & Mendoza Guadalajarensis in MS. Codice Escorialensi *Lit. X. Plut. II. n. 8.* (T. II. p. 412.) in quo de rebus Petri Gonzalezii Mendozæ cap. III. hæc habet: *Hizo se (el Cardenal) muy habil de Istoria; y Yo he tenido en mi poder algunos libros de mano, traducidos por El, dirigidos al Marques su Padre porque los leyese en Castellano, porque no era Latino; y eran un Ovidio, y unas Eneidas de Virgilio de una letra antigua; y para el lenguaje de aquel tiempo estaban en un buen romance castellano y casto; y con ir harto asido à la letra y sentido del verso en la prosa Castellana, tenia buena elegancia clara, donde se muestra su entendimiento. Decia el Prologo que eran trabajados en las vacaciones. Fue en Salamanca donde estudió su curso de Canones &c.* Atque horum occasione meminit is Franciscus Auctorum quorum operâ usus fuit ad conscribendam Cardinalis Mendozæ historiam, nimirum Roderici Campuzani Comendatarii de Estreméra, *En un Memorial que hizo: Baccalaurei Didaci de Medina* Cardinalis Consiliarii, *En otro Memorial que hizo de su crian-*

CAPUT XVI.

GUILIELMUS DE MONSERRAT *Catalanus*.
 GUILIELMUS GORRIS *Aragonensis*. GUNDI-
 SALVUS DE FRIAS *Hieronimianus monachus*.
 GOMEZIUS *quidam Franciscanus*. IOANNES
 ALVAREZ GATO *Matritensis poeta*. IOANNES
 ALPHONSUS DE BENAVENTE. *Eius opera*.
 HIERONYMUS *quidam Cisterciensis monachus*.
 IOANNES IVANDUS DE BARDAXI *Aragonen-*
sis. TRISTANUS DE SILVA *Civitatensis*. FER-
 DINANDUS DE RIBERA *poeta & historicus*.
 ALPHONSUS DE FLORES *Salmanticensis*. DI-
 DACUS HENRIQUEZ DEL CASTILLO *Segorvien-*
sis. IOANNES CONSOBRINUS *Lusitanus*. PE-
 TRUS NUÑEZ DE OSMÁ. ALPHONSUS DE SOTO
Civitatensis. BONIFACIUS *quidam Lusitanus*.
 PETRUS CASTROVOL *forſan Hispanus*. IOAN-
 NES HISPALENSIS *Augustinianus*. DIDACUS
 BERNALDEZ *parochus in dioceſi Hſpalenſi*.
 ANONYMUS *quidam auctor hſtorie D. Ro-*
derici Ponze de Leon. MARTINUS PERTUSA
iuřiſconſultus. ANTONIUS GARSIAS DE VI-
 LLALPANDO *Toletane Eccleſie canonicus*.
 PETRUS TERRASA *Carmelitanus*. PETRUS TO-
 MICH *Catalanus*. *Eius in hſtoria errores,*
ſeu potiùs deliramenta. ANONYMUS, DE PAL-
 MA *cognominatus*. ALPHONSUS DE FUENTI-
 DUEÑA *Franciſcanus*. BERNARDUS SENO-
 LLAR *Catalanus poeta*. PETRUS
 DE LA PANDA.

864. **D**uo Guilielmi capite iſto agmen
 ducent. Alter GUILIELMUS DE
 MONSERRAT *Cataloniae ac Tarraconenſis,*
ſive urbis ſive tractus, civis: de quo vi-
dendus Ludovicus Pons Icart in Antiqui-
Biblioth. vet. Hiſp. Tom. II.

za y eſtudio: *Auſtoris (Franciſci) Parentis, En*
un Memorial que hizo de ſus Padres Abuelos y
generacion; ac demum: Ferdinandi de Beattia,
En ſu Chronica Granadina: quode nos paulo in-
ferius. Nullius autem horum videtur Noſter memi-
niſſe. Præterea Salazarius Mendoza in Petri Cardina-
lis Chronico Toleti 1625. edito Lib. I. cap. 16.
pag. 65. Salluſtii hſtoriam; & cap. 17. pag. 66. &
67. Homeri Ulyſſeam Hiſpanicè è Latino ſermone
ab Eo converſam fuiſſe ait; necnon tractatum edi-
diſſe genealogicum ſatiſque uberem Familiae de Ha-
ro... Demum in Bibliotheca Eſcurialenſi Lit. f. Plut.
II. n. 19. (T. I. pag. 492.) habetur Eiuſdem, dum
Præful eſſet Calagurritanus: La habla que hizo à
algunos Grandes de Caſtilla cuyo pareſcer era,
que deſcompuſieſſen al Rey Don Enrique IV. el
Cetro Real; y puſieſſen en el à Don Alonſo ſu her-
mano que era de once años::: ut mittamus quæ de
Valerii Maximi verſione Eiuſdem Hiſpanica diximus
ſuprà, cap. V. huius libri n. 269. in Notis... ITEM
Ferdinandus de Beattia cuius in Bibliotheca Eſcuria-
lenſi Lit. y. Plut. III. ſub n. 6. (T. II. p. 377.)
exiſtat Hiſtorica narratio, hoc titulo: Las coſas
que paſſaron entre los Reyes de Granada desde
el tiempo del Rey Don Juan de Caſtilla ſegundo
de eſte nombre haſta que los Católicos Reyes ga-
naron el Reino de Granada, eſcrito y copilado

tatibus Tarraconenſibus cap 42. patriâ re-
lictâ, ſtudiorum ad mercatum Pariſios ſe
contulit: in qua urbe gratiam ſe prome-
ruiſſe Guidonis de Rochefort, qui ſub Lu-
dovico XII. circa annum MCDXCVII.
Franciæ Cancellarius fuit, eidem referen-
ti credere debemus. Agebatur tunc tem-
poris quæſtio in Galliis de ſanctione pra-
gmatica quam Carolus VII. Rex anno
MCDXXXIX. promulgaverat: quæ dein-
de Franciſco I. Rege, concordatis cum
Leone X. Pontifice ſtabilitis anno MDXV,
bona ex parte molita fuit; ſive potiùs de
quibuſdam eiuſdem ſanctionis effectibus &
uſu. Qua arrepta occaſione de regno iſto
bene merendi, & aliquo edito in publicum
grato opere, non inutilem ſe vivere Gal-
liarum civem ostendendi, Georgio de Am-
boiſe Rothomagenſi Archiepiſcopo & S.
R. E. Cardinali obtulit

865. *Super pragmatica iſta ſanctione quen-*
dam commentarium, quinque partibus di-
viſum, quarum prima eſt: De poteſtate ge-
neralis Concilii, ac de Epſcoporum electio-
ne. II. De intellectu regulæ cuiuſdam circa
hanc Baſileenſis Concilii. III. De reſerva-
tionibus per Papam ex rationabili cauſa fa-
ctis. V. De Regia prærogativa in electivis
dignitatibus. In cuius operis præfatione ad
laudatum Cardinalem, ſibi ait in neutram
partem curæ fuiſſe adhærere; cùm utrique
ſit ignotus & advena, nec ferre ſententiam
quæ ad ſe non pertinet; affirmatque de-
mun tenere ſe & approbare quod ſancta
mater Eccleſia tenet atque approbat, cu-
ius iudicio ac determinationi ſe humiliter

Xx

ſub-

por Hernando de Baeza, el qual ſe halla pre-
ſente à mucha parte de lo que cuenta; y lo de-
mas ſupo de los moros de aquel Reino y ſus Chro-
nicas... ITEM Lucena (huac titulum præſertit Re-
giæ Bibliothecæ Matritenſis liber, abſque Typogra-
phi, Locî, atque anni nota, ſed certe ad annum MD.
editus) hiſo del mui Sapientiffimo Doctõr, y Re-
verendo Prõtonotario Apoſtolico Don Juan Remi-
rez de Lucena (ſcriptoris operis De vita beata, de
quo ſuperius egimus) Embajador y del Conſejo de
los Reyes nueſtros Señores, en ſervicio de la lin-
da Dama ſu amiga eſtudiando en el preclariffimo
Studio de la Ciudad de Salamanca: Repetición,
de amores; e arte de axedrez: con CL. Juegos de
partido... ITEM Petrus Piñor (Pintõr) Valentius
Alexandri VL Pont. Max. Medicus, ſcripſit tracta-
tum Latine inſcriptum: Aggregator ſententiarum
Doctõrum omnium de præſervatione & curatione
peſtilentiæ, Romæ editum apud Eucharium Silvër
MCCCCXC. Fol. necnon Hiſpanicè vertit Poema-
tia quedam Italica Hieronymi Fenaroli & Men-
tovati: De Leandro & Ero: apud Ferdinandum
de Herrera Hiſpalenſem comment. ad Gaſiam La-
ſum Soneto XXIX. Verum hæc verſio patriſne an
filii ſit (nam filium habuit cognominem, ut ex eius
epitaphio in Ephemeridibus noſtris Romanis conſtat)
incertum eſt.

submittit. Citatur sæpius hic liber à Philippo Probo in *Additionibus ad glossam super hanc pragmaticam*; & à Ludovico Gomezio in *Regulas Cancellariæ sub nomenclatura Guilielmi Hispani*. Prodiit hac nostra ætate primùm, nî fallimur, in *Historie pragmaticæ prædictæ & concordatorum* altera parte, Parisiis editæ anno MDCLXVI. Scripsit idem

866. *De successione Regum Franciæ tractatum*, qui legitur volum. 13. *Tractatum doctorum*.

867. GUILIELMUS alter GORRIS Aragonensis (quem Lucas Wadingus Franciscanis suis annumerat, hac una coniectura ductus, quòd Scoto illustrando insudaverit): scripsit in usum pauperum & peregrinantium librum, qui sic inscriptus existat:

868. *Scotus pauperum, in quo Doctorum, & Scoti opiniones in quatuor libris Sententiarum contentæ dilucidantur, Tolosæ* (additur) *editum per eximium artium & sacræ theologiæ professorem Guilielmum Gorrís Aragonensem, ad pauperum utilitatem feliciter incipit: Quamquam componendi codices &c.* Vidimus in 4.º editum Tolosæ absque temporis ulla nota in bibliotheca Barberina Romæ, ubi & vidit Alba, qui in *Militia conceptionis* opus laudat. Dirigitur ad illustrissimum D.D. Alphonsum de Aragonia Cæsaraugustanum antistitem dignissimum, cui (ut adiungit auctor) *subditus Guilielmus Gorrís post devotissima pedum oscula se humillimè commendat.* Quæ subditi appellatio magis indicat sæcularem quàm regularem clericum Guilielmum fuisse. Scripsisse autem eum ante MD. annum ex eo liquet, quòd prophetiæ cuiusdam meminerit indicentis Mahometanæ impietati huius anni exitum.

869. Non diversi temporis est GUNDISALVUS DE FRIAS Hieronymianus monachus domûs del Parral, natus in oppido *Arroyuelo* diocesis Burgenfis. Qui cum olim in Salmantino gymnasio philosophiam, theologiamque, atque artes rhetoricam & mathematicas per quindecim annos avidissime didicisset, & scholasticam docuisset theologiam: concionum habendarum operi magno fructu addictus in Granatensis nuper à Mauris receptæ urbis cœnobio, coram eius antistite Ferdinando Talabricensi eximiam laudem reportavit. Plura de eo Iosephus Seguntinus lib. 4. *Historiæ ordinis S. Hieronymi* cap. 42. Qui reliquisse eum refert in cœnobio *del Parral* manu propria, & minutis characteribus exarata sedecim aut septemdecim volumina. Pars eorum transcripta aliunde iuxta necessitatem eorum temporum, quibus editiones sic erant raræ,

qualia sunt S. Thomæ *Summa*, *Boetii De consolatione*, & aliorum opera, pars propriæ inventionis, scilicet

870. *Philosophiam, ethicam, politicam, & œconomicam.*

871. *Sermonum duo volumina, alterum pro Dominicis & feriis per annum, alterum De Sanctis.*

872. *Super cantica Salomonis* volumen grande ad preces Ioannis Lopez, Elisabethæ Reginæ à secretis.

873. *Epistolarum* grande aliud volumen.

874. *Historiam fundationis monasterii Sancti Hieronymi Granatensis.* Et alia, quæ deperdita inter manus incuriosorum iuvenum fuisse lamentatur idem auctor lib. 11. cap. 21.

875. Accumulamur iam iam absoluturi huius sæculi descriptionem Scriptores quosdam, quorum tempora licet in incerto sint quodammodo; ex bonis tamen coniecturis vix alio, quàm quod percurrimus, flores potuerunt. GOMEZIUS quidam Franciscanus celebratur sic à Possévino, unde Wadingus profecit, nihil de domestico adiungens: *Gomezus Hispanus ordinis Minorum, scripsit De uniuscuiusque scientiæ, ac præsertim de naturalis philosophiæ, subiecto. Incipit: Verum secundum philosophos.* Hæc Possévinus. Franciscus Gonzaga: *De cuiuscunque scientiæ subiecto.* Librum non vidimus; existimamus tamen eundem cum Gomezio Lusitano esse, cui inscriptum existat inter alia Hermici Caiadi, de quo poeta Lusitano in altera parte Bibliothecæ nos agimus, hoc epigramma:

876. Ad Gomezium Lusitanum Theologum.

Communi grator patriæ, quæ te quoque alumnum

Inter delicias gaudet habere suas.

Gramina dum terræ fuerint, dum sidera celo,

Per te tolletur noster ad Astra Tagus.

Tu rerum causas nôsti, tu mystica sacra,

Quæque sub obscura nube latere solent.

Occulit natura nihil tibi. Tu potes ipsos

Sublimi haud dubiè scandere mente polos.

Quid sanctos referam mores, vitamque probatam?

Quid linguæ referam plectra Latina tuæ?

Nil mortale sapias. Divinas cuncta Gomezii:

Et citra cineres diceris esse Deus.

877. IOANNES ALVAREZ GATO Matritensis, temporibus Ioannis II. Henrici IV. & Ferdinandi Regum æqualis, poeta fuit pro huius ævi captu celebris, & Elisabethæ Reginæ Catholicæ œconomus: quod munus eius authentico instrumento comprobari Ægidius Gundisalvi Davila in *Magna-*

gnalium Matritensium opere pag. 198. ait. Sepulchrumque in Ecclesia S. Salvatoris parocchiali iacere, cuius sepulturæ inscriptionem ibidem adducit. Carmina eius, tam sacra quàm profana, in oppido Chinchon penes Garciam Diaz Gato, eiusdem ut videtur familiæ, exstare, idem refert Avila (1).

878. IOANNES ALPHONSUS DE BENAVENTE ex quo nobilissimo veteris Castellæ oppido fuit oriundus, laudandus à nobis hoc loco venit, non aliis quàm Luci Marinæi Siculi verbis, qui inter alios viros Hispaniæ claros eius meminit lib. 7. *De Hispaniæ laudibus: Atqui Ioannes Alphonsus Beneventanus, doct̃or egregius, laudem quidem inter viros literis excellentes meruit non mediocrem: qui quantò doctrina & ingenio claruerit, sua quidem opera, quæ multa & egregiè scripta reliquit, faciliè declarant. Tempore enim quo Salmanticæ Ius profitebatur Pontificium, plura composuit, atque in primis pulcherrimam concionem, quam die Sancti Lucæ publicè in Salmantino literarum gymnasio de scientiarum laudibus habuit. Item composuit de arte studendi legendique. Item De memoria & pronuntiatione. Item scripsit xx. repetitiones. Item in Decretalibus ac Decreto multas interpretationes. Atque cum etiam neque theologiam neque philosophiam ignoraverit, in Evangelia, atque Aristotelis ethicam atque rhetoricam plura edidit, aliosque tractatus permultos. Denique huius scripta atque editiones sexaginta numerum excedunt. Fuit præterea Salmanticæ plures annos canonici Iuris præstantissimus professor, & qui plurimum auditoribus profuit. Subiungitque Ioannis Alphonsi patris mentionem, eius filii Alphonsi. Ceterum huic filius Alphonsus (inquit) Beneventanus doct̃or (ita communiter audiebat: Doctor de Benavente) in professione successit: qui nostra tempestate magna & doctrina & auctoritate Ius idem Pontificium plenissimè docet.* Hæc Marinæus, qui eiusdem operis lib. 2. memorans professores Salmantini gymnasii temporis quo id scribebat: *Pro-Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

(1) Exstant varia eius poemata, magna parte Erorica, in Cationario Hispanensi MDXL. à fol. LXXIX.

(2) In Bibliotheca Escorialensi *Lit. e. Plut. I. sub n. 5.* (T. I. pag. 410. seq.): *Index casuum in quibus parti denegatur audientia, & illa non vocata proceditur: amplius per Ioannem de Nieva Alfonso Auditorem. Alfonso Repetitio super cap. Sufficit De penitentia, Dist. I. recitata Salmanticæ anno Domini MCCCCXLIV.. Repetitio De ieiunio, recitata MCCCCXLVI.. Summa & expositio Canonum penitentialium in Decreto, Decretalibus, Sexto Decretalium & Clementinis... De potestate & ar-*

bitur (ait) & Ius Pontificium Alphonsus etiam Beneventanus doct̃or insignis, qui Ioanni patri suo, viro doct̃issimo ac præstantissimo, de quo scripturi sumus cum de viris literis excellentibus loquemur (alludit ad testimonium id quod exhibuimus) successit.

879. Si autem credimus eidem filio Alphonso de patre referenti, ut par est in viro tam alias claro quemque facere, omnes ferè disciplinas Ioannes Alphonsus & liberales artes fuit profecutus, nec minùs quàm sexaginta, & ultrà, annis in academia ista, non iuris tantùm Pontificii, Decretalium nempe ac Decreti; verùm & rhetoricæ & philosophiæ professor fuit. Ita Alphonsus in ad opus parentis præfatione, quod in schedis relictum post eius obitum ipse edidit, scilicet:

880. *Tractatum De pœnitentiis & actibus pœnitentium, & confessorum, cum forma absolutionum, & canonibus pœnitentiariis.* Salmanticæ apud Ioannem Gysser de Silgenstad anno MDII. in 4.º atque iterum Burgis MDXVI. in 4.º Editio Salmanticensis exstat Hispali in bibliotheca maioris Ecclesiæ. Cui operi subiungimus ea, quorum Marinæus recordatur, forsan typis nondum commissorum,

881. *Orationem De scientiarum laudibus, in gymnasio Salmantino die S. Lucæ habitam, quo inchoantur studia.*

882. *De arte studendi legendique.*

883. *De memoria & pronuntiatione.*

884. *Repetitiones diversorum canonum xx. Et interpretationes item plurimas*

885. *In Aristotelis ethicam & rhetoricam.*

886. *In Evangelia. Et alios multos tractatus, ultra sexaginta (2).*

887. HIERONYMUS quidam Cisterciensis monachus monasterii S. Mariæ de Benifazà (in Valentino regno) laudatur, eo quod scripserit vulgari sermone *Historiam Ioannis II. Aragoniæ Regis; atque item Arborem genealogico more expansam successione Regum Aragoniæ.* Vincentius Blacus

bitrio Confessarii, cum instructione pro iis qui confessiones excipiunt. In fine Codicis: Iſtam repetitionem fecit I. A. de Benavente Decretorum Doctor unam de Cathedris in Studio Salmantino Regens, die Iovis, XXIII. Octobris anno Domini MCCCC. LV. & compilavit & complevit Canones Pœnitentiales, & Actus Confessoris anno sequenti LVI. in Loco de Texares prope Salmanticam, cum Salmanticæ vigeret mortalitas à festo Sanctæ Mariæ de Augusto usque ad medietatem Octobris, quam scripsit Alfonso de Sancta Maria anno Domini MCCCCLVIII.

scus lib. 5. cap. 37. *Historiarum Aragonensium* auctor est.

888. IOANNES IVANDUS DE BARDAXI Aragoniæ civis scripsisse dicitur in Foros huius regni, quomodo leges appellant gentis; quem auctorem *dottissimi & prudentissimi iuriconsulti* appellatione ornatum laudat Cenedus in quæstione 45. *Dominum* vocant *de Ballester & Selva*; ad eumque pertinet, ut audio, commentarius ita inscriptus: *Suma de los fueos y observaciones del reyno de Aragon, y determinacion, y practica, referidas por Miffier Miguel en su Reportorio. CæsarAugustæ apud Ioannem Alaraque MDLXXXVII. (1)*

889. TRISTANUS DE SILVA Civitatis eques nobilissimus, inter eos accenseri solet, qui de rebus catholicorum Regum gestis aliquid in literas retulere. Marinæi Siculi verba hæc testimonio sunt principio xx. libri: *Meminerunt etiam belli Granatensis protonotarius Petrus Martyr, Gonzalus Ayora Cordubensis, regius historiographus, Alphonsus Palentinus, & Tristanus Silvoius.* Id quod confirmat Stephanus Garibaius lib. 18. *Compendii historiarum Hispaniæ cap. 1.*

890. Eiusdem ordinis est FERDINANDUS DE RIBERA, civis urbis Bæticæ provinciæ *Baza* dictæ: quem idem Stephanus Garibaius cap. 1. lib. 18. sui *Compendii* scripsisse ait vulgari carmine eleganti, nec minori fide, *Catholicorum* eorundem *Regum res*; nisi quod in manus deveniens liber D. Henrici, Regis Ferdinandi avunculi ac domûs Magistri: effugere (id quod fama fert) neutiquam potuit, quin ab eo quod erat in multis diversus exierit; atque eo quidem vultu, quem appinxit ei laudatus Henricus, quem malè habebat, ea non pro desiderio atque ambitu suo ab historico poeta referri.

891. Adiungimus eiusdem Garibaii fide his duobus Ferdinandi & magnæ Coniugis historicis ALPHONSUM DE FLORES Salmanticensem. Nam & hic partem aliquam habuit in de horum rebus admonenda posteritate: *De his præcipuè, quæ in bello Lusitano iuxta urbes Taurum Zamoramque contigere.*

892. Coniicimus in hoc & alia capita, quibus absolvendus est liber ultimi huius sæculi nomenclator, eos omnes, quos quidem eo vixisse, non tamen quo eius anno vitâ functi sunt compertum habemus. DIDACUS HENRIQUEZ DEL CASTILLO unus ex his est, cuius diem obitûs cives etiam

eius Segovienses ignorant. In hac etenim urbe natum, ex Castellorum familia, quæ iam extincta fuit, Didacus Colmenares in historia eiusdem urbis, ubi celebrat viros eius illustres, disertè ait. Archicapellanus fuit, & à consiliis Henrico Castellæ Regi IV. & intimè carus, magnique habitus: utpote qui eius partibus intemerata fide quoquo tempore addictus, legationem non unam eius nomine obivit. Neque contemnendum huius magnæ de eo existimationis indicium Henricus dedit, cum venienti ad se Roderico Borgiæ Cardinali, qui Alexander VI. Pontifex aliquando fuit, Xysti Papæ IV. nomine cum viro aliquo à Rege destinando de rebus magni ponderis acturo: unum inter tot alios Castellum delegit, cui fidissimo erga se, & negotiis quibuscumque tractandis idoneo, id munus committeret: quod idem refert historiographus historiæ laudatæ cap. 159.

893. Huic eidem partes traditæ sunt conscribendorum Regis sui temporisque gestorum, quam difficillimam turbatissimis rebus domesticis, & inter factiones diviso imperio, aliòque atque aliò tractis partium odio aut amore, iudiciis hominum, provinciam non sine laude, etiam eorum qui ex adverso erant, & victricis demum causæ defensorem gessisse visus fuit. Alphonsus enim Palentinus Elisabethæ Reginæ secutus partes, eiusdem temporis, earundemque rerum descriptionem, plaudeme narratis exitu feliciter peregit. Nec tamen in Castello desideres, quoties honestas expetit, veri dicendi amorem. Regi enim exprobrat non obscuris verbis immoderatam erga Ioannem Paciecum, quamvis aliàs virum multis virtutibus commendabilem, animi alienationem: quam & malis artibus ac beneficiis procuratam ab eo fuisse, claris admodum iudiciis in suspicionem hominum venisse ait. Elisabetham Reginam eo quo decebat verborum obsequio profecutus ubique fuit; nec dissimulat Ioannæ causam quampluribus hæud legitimum argumentis natalium premi; laudatque Dei optimi maximi providentiam in disponenda per tot casuum discrimina Elisabethæ successione.

894. Excusat certè is in historiæ proœmio, si quid minùs compertum in enarrandis Henrici rebus prosperis sibi excidisset. Dum enim ea gererentur, Segoviæ is captus, & in potestate magnatum Regi adversantium, non sine magnò vitæ periculo fuit; omniumque ad hoc tempus

(1) Meminit eius Franckenavius *Sacr. Themid. Hisp. arcan. scilicet VIII. n. XXIII. pagg. Edit. Matrit.*

à se historiarum corpori commissorum iacturam fecit. Quod nos hic subiiciemus, verbis usi laudati Alphonsi Palentini lib. 10. historiarum suarum eiusdem temporis & argumenti ms. cap. 1. dum captam ab Alphonso Rege Segoviam urbem, in qua degebat Castellum, refert. *Postquam Segoviam & suburbia omnia possidere Alphonsi duo equites, quorum alter Toletani (Archiepiscopi), alter vero Magistri S. Iacobi, percipere quodam in hospitio muliercula repositas fuisse sarcinulas cuiusdam historiographi Henriciani, & iumenta duo. Prorumpunt confestim, & educitis iumentis arcas duas portatiles reserant. Sed ubi vident libellos tantum in iis esse, monumenta recondita deferunt ad Archiepiscopum. Qui primus aperit libellos monumentorum, & reperit Henrici Annales contineri innumeris mendaciis plenos. Haud multo post ducitur historiographus ille, cui nomen Didacus del Castillo. Tunc Toletanus coram optimatibus aperit novissimam narrationem Ulmetensis proelii, quod ad dies quadraginta dehinc acciderat, presentibus commune atque recens. Perlegit in codice manifestas inconditasque nugas. Silet auctor, neque interrogantibus recte respondit. Iubet Rex Alphonsus plecti: obstitit in fine Ecclesiasticum nomen. Mihi codicilli traduntur observandi, ut modus investigaretur publicationi nugarum. Sed ut omnia precipitabantur, precibus nonnullorum procerum, & mendax auctor evasit, & libellos Toletano restitui. Hucusque Palentinus.*

895. Nec mirum partes secutum Henrici Castellum, venale aut obnoxium calamum ad historiam adduxisse. Vero autem simile videtur, eo mortuo prevalenteque adversaria parte, ad incudem scripta revocasse; multaque in ea, quam hodie habemus adhuc ineditam eius historiam, in melius commutasse. Quae incipit: *Quanto los principes señalados &c.* & CLXVIII. capitibus continetur: de qua videndus Col-

menares laudatus, & Garibaius lib. 17. cap. 3. Exempla eius quaedam sunt in bibliotheca Villumbrosana Matritensi, & passim alibi (1).

896. IOANNIS CONSOBRINI (vulgo SOBRENHO) Lusitani tempus mortis incertum est; vixisse autem exeunte hoc saeculo, Joanni Trithemio haud credentes, qui extinctum diu antè, anno saeculi LXXV. scriptum reliquit, Lusitani asserunt. Civis enim eorum fuit Ulyssipone natus, ordinis Carmelitarum aggregatus. Neque dicunt, quo fato Lusitanus homo in Angliam venerit adolescens, ibique in Oxoniensi academia literis operam dederit. His adiungunt, in Italico Bononiae urbis gymnasio theologum doctorem creatum, atque in patria concionatorem regium, Portugaliae provincialem praefectum, necnon & Alphonsum V. & genitorem eius Eduardum docuisse literas. Cuius rei non impossibile, eodem scilicet praefectore usum utrumque, fidem affirmantibus; non derogamus. Concionibus operam habendis magna cum laude dedisse fertur, ac post edita quaedam in publicum opera veneno sublatum dolo Iudaeorum fuisse.

897. Scripsit tractatum utilissimum *De iustitia commutativa, arte camporia, ac aliarum ludo*. Prodiit ex officina Parisiensi Guidonis, alias Gedionis, mercatoris in campo Gaithardi anno MCDXCVI. in 8.º Georgius quidem Cardoso in *Hagiologio Lusitano*, qui Consobrini meminit, die XI. Ianuarii, editum opus anno MCDLXXXVI. in 4.º referens deceptus forte fuit.

898. *Super Aristotelem* lucubrationes quasdam eius, & *Sermones varios* laudat Ioannes Trithemius. Hos autem sermones prodiisse etiam foras audio.

899. Francisci necnon Mayronis *Constatile*, sive huius appellationis opus Logicum, cuius Wadingus in Mayrone meminit, redegit in compendium. Item *De conceptione Deiparae Virginis*; ac vernacule ad

(1) Exstat in Bibliotheca Escorialensi *Lit. m. Plut. I. n. 23.* (T. III. p. 180.) Item *Lit. y Plut. III. n. 3.* (T. I. p. 372.) Et *Lit. x. Plut. II. n. 6.* (pag. 411.) ; atque eadem Litera & Pluteo n. 15. (pag. 423.) in cuius codicis extremo folio habetur ogdoastichum sequens:

Al Lector

*Aquí no se cuentan muy grandes hazañas
Ni hechos famosos, ni otros primores;
Mas muchas cautelas de grandes Señores,
Y muchos insultos en nuestras Españas:
Aquí veras juntas en muchas cabañas,
Aquí servidores, aquí desleales,
Quitando tyaras y cetros reales
Por artes, avisos y formas y mañas;*

Et continuò:

*Fue un Rey lleno de asan
De mil congojas cercado.
Fuera bienaventurado
Si lo dejara Don Juan
Pacheco su gran privado.*

Didaci del Castillo, si is est de quo Noster hoc loco agit, existant poemata quaedam erotica in Canticariis nostris. In pseudepigrapho autem Ioannis Yxarensis codice saepius à nobis laudato paulò sub medium habetur poema egregium LXII. ogdoadibus trimetris constans hoc titulo: *Descripcion del tiempo en que la vision de lo siguiente se comienza sobre la muerte del Rey Don Alfonso. Inc.*

*, Avia recogido sus crines doradas
, Apolo faziendo lugar à Diana &c.*

ad Eduardum Regem discipulum : *O regimento de ouvir con perfeição o santo sacrificio da Missa*. Hoc est ; *Instructionem ad perfectè audiendum sacrum* (1).

900. PETRI NUÑEZ DE OSMÁ nomen præfert liber quidam ms. in quo hæc habentur : *Los libros de los Macabeos traducidos en Romance à instancias de Lope de Acuña*.

901. *Suma de virtuoso deseo*.

902. *Un sumario de los Reyes de Leon y Castilla, desde Don Pelayo hasta los Reyes Catolicos*. Exstat in bibliotheca Comitis olim de Villaumbrosa, Castellæ magni Consilii præsidis.

903. Fini huius sæculi adiudicamus ALPHONSUM DE SOTO Civitatemensem, cuius fama in aperto loco posita est, non item res in patria gestæ. Saltem vixisse Romæ iuris praxi deditum per viginti duos annos, atque in eadem Romana Academia, & alibi id ipsum ius docuisse novimus, eius hæc verba legentes : *Nam viginti tribus annis volvi & revolveri ius canonicum & civile : quorum xxii prædicari in curia, & legi hic quinque, & in partibus tribus, tamen nunquam reperi &c. in glossate ad Regulam de trienniali*, de quo opere iam dicemus. Floruit hic maximè sub Innocentio VIII. qui anno huius sæculi xcii. in vivis esse desiit. Cuius temporis est monumentum quod nobis doctrinæ suæ reliquit, scilicet

904. *Glossam perpetuam ad Regulas Cancellariæ Innocentii VIII. Pape*. Hæ sunt leges, quibus unusquisque Pontifex statim ab electione sua beneficialia negotia omnia expediri debere statuit : quæ nimirum eadem ferè omnium sunt, nec nisi rarè mutantur. Hanc glossam edidit, sed non primus, Ioannes à Chokier Leodiensis Ecclesiæ canonicus, cum suis ad eadem Regulas Cancellariæ nomine Pauli V. promulgatas commentariis anno MDCXXI. Coloniz in 4.º sed absque nota loci temporisve typis editam olim novimus cum hac epigraphe : *Alphonsi à Soto Civitatemensis, & Salmantini Thesaurarii opusculum, seu commentarius in Regulas Cancellariæ Innocentii VIII. in 4.º*. Cuius quidem Alphonsi veterem operam veluti utilem & doctam ii laudant, qui post eum etiam ante Chokier prædictum eidem incubuerunt operi, seu aliàs *De beneficiali re* commentati sunt.

905. Meminit quidem eius glossæ Quintilianus Mandosius, qui Regulis Iulii III. commentarium librum apposuit, in ipso illius principio : uti & Hieronymus Gon-

zalez in proœmio ad legem 8. At & alibi Mandosius dixit Alphonsum terminos quosdam præclaris etiam Doctoribus ignotos declarasse, pluresque nodos insolubiles solvendi viam ostendisse : quod Chokier ipse testatur in præfatione ad lectorem suorum commentariorum : ubi etiam notat ex Garsizæ testimonio in tractatu *De beneficiis* hanc glossam maximi factam semper in Auditorum, ut vocant, Rotæ dicasterio. Id Garsia habet par. 5. *De beneficiis* cap. 1. §. 5. n. 275. Sed & Æneas de Falconibus in tractatu *Reservationum* secunda quæst. principali, num. 2. *Alphonsus à Soto* (inquit) *qui commentavit Regulas Cancellariæ tempore Innocentii VIII. de quo nonnulli curiales truffantur ; sed iudicio meo non est contemnendus &c.* Approbantur planè eius dicta in pluribus *Sacræ Rotæ decisionibus*, quarum aliquas collegit *singularium ex Rotæ decisionibus* parte 3. Theodosius Rubeus Privernas. Scripsisse autem eum alia nonnulla opera, ex hac ipsa glossa, quam unam habemus, liquet, nimirum :

906. *Tractatum Iubilei Xysto IV. dictatum*. Meminit ipse ad proœmium *Regularum*.

907. *Tractatum Camerariatus*.

908. *Tractatum de futuro Concilio ad eundem Xystum*.

909. Alium item directum *Dom. Episcopo* (ut credimus) *Tirafonensi* : quorum omnium in eiusdem glossæ ad proœmium sine recordatur.

910. Diximus lib. 9. c. 7. de Gundisalvo Gundisalvi de Buitamante Segovienfi Episcopo cuiusdam operis auctore *Peregrina* appellati, hunc ab alio distinguentes alterius pari nuncupatione donati libri auctore. Is est BONIFACIUS Lusitanus, Petri Garsizæ Ulysiponensis filius : qui notum sese posteris voluit Ioannæ Reginz Castellæ & Legionis (quâ Henrici IV. uxorem fuisse significatam credimus, quæ Lusitana fuit) auditoris titulo.

911. Composuit & hic *Peregrinam* alteram, à compilatore dictam *Bonifacianam*, quæ incipit à verbo : *Abbas, clericus, & glossa ipsa : Sacratissima assistant mihi præsidia Trinitatis*. Sequiturque pro facienda dictorum à nobis fide : *Ita certè mihi videtur Bonifacio filio quondam Petri Garsizæ Ulixbonensis civitatis in regno Portugallie, & sereniss. dom. Ioannæ Reginz Castellæ & Legionis auditori*. Est quidem veluti Iuris index, & sententiarum, seu conclusionum eius ab auctore glossatarum, satis vasto vo-

(1) Mirum huius Scriptoris non meminisse Anonymum Bibliothecæ Carmeliticæ Aurelianis 1752. edi-

tæ auctorem. Eum saltem in *Ioanne Consobrino, & Sobrino* frustra quæsi.

lumine : quod excusum vidimus operâ & impensis (ut ait) Lazari de Gazanis socio-rumque, per Meinardum Ungut Alemanum, & Stanislauum Polonum socios, anno Incarnationis salutiferæ MCDXCVIII. die xx. Decembris.

912. PETRUS CASTROVOL Hispanus videtur, dum aliunde haud noster appareat, si quidem Pampilone anno MCDXCVI. edidit *Commentarium in Aristotelis Œconomica* : quem asservari in Ecclesiæ Toletanæ bibliotheca pluteo seu scalâ 37. num. 15. ex eius indice novimus (1).

913. Floruit quidem sub huiusce finem sæculi, immo & sequens attigisse dicitur, nono eius fato functus, IOANNES HISPALENSIS (hoc est, DE SEVILLA propriè cognominatus), Augustinianorum sodalis, quibus aggregatus fuit Salmanticæ anno huius sæculi octogesimo secundo, multis clarus virtutibus, & sanctitatis famâ; siquidem Gundifalvo Ferdinandi à Corduba magno, ut cognominari adeptus fuit, Duci, nuncupavit à se scriptam *Vitam sancti viri Ioannis de Sahagun* eiusdem ordinis, propediem cælitum catalogo, cum Sanctitati placuerit Innocentii XI. solemniter^m adscribendi : quam penes se manuscriptam velut sanctissimi viri pignus, in magno pretio haberi à Salmantinis sodalibus auctor est Thomas de Herrera in historia huius cœnobii.

914. Celebratur non iniquâ famâ huius temporis historicus, qui ea quæ vidit aut saltem eo vivo contigerunt, scripsit, DIDACUS BERNALDEZ parochus in oppido *Los Palacios*, diocesis Hispalensis, in eo opere quod *Coronica de los Reyes Catholicos* inscripsit, nescio quo bonorum auctorum fato hætenus ineditum; sed à Roderico Caro in *Chorographia Conventus iuridici Hispalensis* non semel laudatum, aliisque. Cuius Chronici duo exempla Hispali possident D. Didacus Ortiz de Zuñiga, Annalium urbis Hispalensis accuratissimus & doctus conditor, iam cum hæc exaramus ad meliorem vitam translatus; & Felix Escudero, eiusdem urbis civis. Quare autem hæc historia in *Elencho librorum* mss. *Comitis Villumbrosani* baccalareum *Medina* præ se auctorem ferat, certiores fieri cupimus.

(1) Exstat huius editionis mentio apud Maittaireum *Ann. Typogr. T. I. part. I. pag. 337.* Petri (inquit) *de Castrovol* Ord. Minor. *Comment. super Œconomic. & Politic. Arist. per Guillelmum de Brocario Pampelunæ* 1496.

(2) In Catalogo Bibliothecæ Domini Ioachimi Ibanezii Garzæ Præcentoris olim Turolensis, inter editos legitur : *Pertusa super Foros & Observantias*

915. ANONYMUS scripsit *Historia de Don Rodrigo Ponce de Leon Marques de Cadiz, llamada Tesoro de buenos* : quam inter libros mss. eiusdem bibliothecæ Villumbrosanæ Matriti extare novimus; eiusque ignotum hunc auctorem hoc loco laudamus, quòd Rodericus Marchio sub anno huius sæculi nonagesimo secundo in vis esse desierit.

916. Ad huiusmet sæculi finem consignare iuvat memoriam MARTINI cuiusdam PERTUSA, qui proximè ad ætatem Alphonsi Regis V. Aragoniæ vixisse, at non quo devixerit anno, dicitur. De hoc nil debeo aliud quàm verbis Hieronymi Blancæ virum laudare : *Ita enim rem gestam exponit* (ille ait in *Aragonensium rerum commentariis*, & Martino Didaci Auxio *Iustitia* pag. 822.) *Martinus Pertusa iuris & literarum peritissimus, huic ætati adiunctus proximè, quem constat tum civem gravem, tum in magnorum patronorum numero habitum fuisse illis temporibus; nam & Zalmetina fuit, & multa de Legibus nostris scripsit, quæ exstant apud nonnullos non edita, ex quibus colligitur ingenii acumine floruisse nimium. Is ergo, dum Forum Yarfia, De officio Iustitiæ Aragonum editum in comitiis Alcagnitii, Iustitia hoc affidente, anno Christi MCDXXXVI. habitis interpretatur &c.* Apponit statim auctoris verba (2).

917. Ipso sæculari anno millesimo quingentesimo Petrus Hagembach Germanus ex officina sua emisit in lucem doctoris ANTONII GARSIAE DE VILLALPANDO, Toletanæ Ecclesiæ canonici, qui ad familiam pertinebat summi viri D. Francisci Ximenii Toletani antistitis & S. R. E. Cardinalis, eiusque vices generales in visitanda diocesi obtinebat : *Instructionem vitæ Christianæ* vernaculâ llinguâ Toleti in 4.º

918. Huius quoque sæculi pars fuit PETRUS TERRASA Carmelitanus : cuius *Oratio Romæ habita coram Xysto IV. Pont. Max. De divina providentia, quartâ Dominicâ Quadragesimæ anni MCDLXXXIII.* impressa fuit Romæ eodem anno in 4.º (3).

919. Sub eiusdem finem, Catholicis regnantibus Ferdinando & Elisabetha Castellæ & Aragoniæ Regibus, PETRUS TOMICH Catalanus historiam scripsit *Aragoniæ*

Regni Aragoniæ, absque Typographi tamen, Lovicive, aut anni nota. De eo Franckenavius *Sacr. Them. Hisp. sæc. VIII. num. II. pag. Edit. Matriti.* 1780. 145.

(3) Anonymus Bibliothecæ Carmelitanæ Aurelianensis 1752. auctor *T. II. pag. 606. col. 1.* nonnulla præterea eidem tribuit; sed quæ lucem hætenus non viderunt.

^m Tam inter divos relatus est ab Alexandro VIII. Pont. Max. an. huius sæculi decimi septimi nonagesimo, simul cum aliis quatuor virtutum heroibus. ut alibi notavimus. CARDIN. DE AGUIRRE.

nia Regum, Barcinonensiumque eorundem Comitum, usque ad Ioannis laudati Ferdinandi parentis obitum, sive annum sæculi nonum supra septuagesimum; & quidem gentis vernaculo sermone, quæ edita est. Familiaris hic Bernardi Garcera- ni Pinofii Vicecomitis *de Illa & de Canêt*, quod ipse affirmat auctor, librum dirigens Dalmatio de Mur Cæsaraugustano antistiti; quem dicti Bernardi Vicecomitis fratrem appellat. Attamen cum in eadem præfatione operis scribere se Tomichus hæc referat Bagæ anno MCDXLVIII. nec post annum MCDLVI. Dalmatius Cæsaraugustanus vixerit: necesse est, ut vel alterius auctoris sint capita duo postrema, quibus Alphonsi V. & Ioannis eius geniti regna brevissimè, neque pro dignitate, pertractantur; vel ipse auctor annum supergressus septuagesimum nonum sæculi, quo Ioannis ultimi horum Regum mors contigit, hæc de novo completæ iam olim ac nuncupatæ historiæ adiunxerit.

920. Cui quidem Historico satius fuisset abstinere manum ab ultima antiquitate, resque idoneorum testium dictis notiores, utpote recentiores, persequi; quàm in origines urbium nominumque Cataloniae suæ, coniecturâ tantum ducere, eaque veteribus memoriis parum subtractâ, inquirere. Profectò non ei opprobriari posset, quòd Ilerdam, sive (quomodo corrupti hodie vocant) *Leida*, quasi caput legum à Iulio Cæsare: Toletum à duobus equitibus *Tol & Letum*: Segoviam à duobus aliis *Segorbin & Cobia* nominatis, dictam affirmet. Quòd item Pelagium Regem *Peregrinum*, nec alio vocet nomine, Ermenefendam eius filiam, Alphonsi Catholici uxorem *Faucilliam*, prolemque eo ex matrimonio natam Alphonsum, qui verè Froilanus fuit, appellet: *Filomenam* Carolo Magno Francorum Regi à secretis, historicum, nulli usquam notum adducat: de quatuor primis Francorum Regibus, *Moroyno, Clodoveo, Clomo*, & altero *Moroyno* (quomodo eos appellat) colore nigris, ac duobus aliis *Clodoveo II. & Childerico* subnigris: quòd eiusdem forsàn pseudo-historici fide pri-

(1) Idem est cum *Bernardo Fenollâr* de quo, de- que hoc eiusdem opere dictum non ita pridem.

ADDENDI SUB EXTREMUM SÆCULI XV.

Antonius Ximen Segobricensis Valentinus, cuius iam meminit Noster. *Biblioth. nov. T. I. pag. 130.* anno MD. edidit: *Poema de Tormis* (qui Salmanticam alluit) inundatione. 4°. sed absque Typographi & Loci nota... ITEM *Gomezus Garcia* Toletanus Presbyter, cuius item meminit Noster *Bibl. nov. T. I. p. 414.* anno MD. Hispanicè edidit opus

num ex his Regibus Christianismo initiatum, non *Clodoveum* sed *Childericum* vocet. Quòd ultimam huius primæ Francorum propaginis stirpem, *Bercam* nomine, *Arvolti* filiam, à Carolo Martello ductam uxorem, omnesque huius primæ genealogiæ Reges cruce signatos, in scapulis natos fuisse prodatur. Quòd expeditionem referat Caroli Regis Magni in Cataloniam anno DCCXC. unà cum Romano Pontifice, qui hoc anno Hadrianus erat, factam: multiplicatorum coram iis ab eremitis quibusdam in valle quadam Pyrenæorum montium duorum panum, ut olim à Domino nostro in deserto, adeò ut millia hominum duo satiarentur, miraculo celebrem. Multos ex istis errores reprehendit Michael Carbonellus, qui operâ Hieronymi Pauli adiutus viri clarissimi, *Chronicon Hispaniæ*, vulgaris item Cataloniae Principatus linguæ maiori diligentia formatum nobis dedit.

921. ANONYMUS, de PALMA cognominatus, tituloque baccalaurei ornatus, direxit ad Catholicos Reges librum, *Restauracion divinal* dictum. Huius hominis & operis meminit Ferdinandus Mexia in *Nobiliario* suo lib. 3. cap. 6.

922. Eodem floruit tempore inter Franciscanos sodales FR. ALPHONSUS DE FUENTIDUEÑA, ab huius nominis loco, qui Tago adiacet in Toletano regno, fortè dictus: scripsit opus *Titulo virginal de nuestra Señora*, vernaculo sermone, quòd editum fuit in folio anno MCDXCIX. auspiciis, ut dicitur, nobilissimæ ac devotissimæ dominæ Dom. Briandæ Manriquæ, magnificentissimi domini Dom. Ludovici de Beaumonte coniugis. Exstat in bibliotheca Colonæa Hispalensis Ecclesiæ. Auctorem hunc non suo loco dedimus in altera, seu posteriore parte huius bibliothecæ, sed in titulo libri malè positum fuit pro *Virginal, original*; atque item annus editionis falsò dicitur fuisse anno MDXCIX. cum fuerit MCDXCIX.

923. Catalanus poeta BERNARDUS SENOLLAR edidit *en coplas Catalanas* librum pi-um, *Contemplationem Christi* inscriptum Valentinis typis Jacobi de Villa MCDXCIII. in 4° (1).

PE-
in scriptum: *Carro de dos vidas, activa y contemplativa. A la generosa muy noble y muy devota Señora Doña Leonor de Silva Monja profesada en el monasterio de la Madre de Dios de la misma Ciudad*: cuius mentionem inculcare hoc loco placuit, ut adiciamus, in eius operis exemplo quòd nobis obtigit sub finem legi: *Por mandamiento del Reverendissimo Señor Don Diego furtado de mendosa Patriarcha de Alexandria & Arçobispo de Sevilla fue vista & aprobada esta obra por los Reverendos Señores el Doctór Don Fernando de la*
Tor-

924. PETRUS DE LA PANDA inscriptus legitur cuidam volumini antiqui characteris, sed qui huius quidem temporis est, *Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

*Torre Arcediano de Reyna y Provisor: E Maestre Rodrigo de Santa Ella Canonigos en la santa Iglesia de la mesma Ciudad de Sevilla... ITEM Ferdinandus Vazquez de Arce Prior Ecclesiæ Oxomensis & Regius Capellanus: Los Autos originales de la Visita que de mandato de los Señores Reyes Catholicos mediante facultad del Papa Alexandro VI. hizo del Real Monasterio de las Huelgas de Burgos del Orden de San Bernardo; y del Hospital del Rey anejo a dicho Real Monasterio, desde el Martes primer dia de Abril del año MD. asta fines de Julio del mismo año... ITEM Martinus Caro del Rincon Pagador (quem admodum ipse se indigitat) del Artilleria de Su Magestad, auctorque, circa finem huius sæculi, aut ineunte XVI. metrici operis inscripti: El Sastreyno: el qual trata de los valerosos hechos en armas, y dulces y agradables amores de Pironiso Principe de Sastreya y de otros Caalleros y Damas de su tiempo. Dirigido al Ilustrissimo Señor Don Juan Manrique de Lara Señor de la Villa de San Leonarde y su tierra &c. Est autem volumen ingens ac stupendi laboris opus, DLII. non minus paginis maioris formæ conitans, quarum linguæ X. trimetras ogdoadas exhibent; prorsus ut coniunctim omnes quinquies mille & quingentarum numerum exsuperent; continetque moralem allegoriam *De turpi atque honesto amore*, deque infelici illius, atque fortunato huius exitu, innumeris pæne historiis seu confictis narratiunculis, ex earum genere quas in erraticæ militiæ libris passim legimus, supra quam dici potest artificiosè contextam, atque in cantus XLIX. diuertam: quibus subditur perbrevis & profæica peculiarium in iisdem contentarum allegoriarum expositio. Exstat in Bibliotheca Regia Matritensi... ITEM Gundisalvus Garfias de Sancta Maria civis Cæsaraugustanus, (cuius iam meminit Noster *Bibl. Nov.*) anno MD. correxit, atque Alfonso de Aragonia Administratoris perpetui Archiepiscopatus Cæsaraugustani nomine, edidit Constitutiones tam Provinciales quam Synodales eiusdem Archiepiscopatus, immo potius earum collectionem ab anno MCCCXXVIII. quarum Auctores recenset Alfonso in earum prologo, Ad Abbates, Priores, Archidiaconos, Archipresbyteros, Capitula, Collegia, Conventus &c. per Dioecesim præfatam constitutos. Invenimus namque (inquit) veteribus in codicibus: primum Archiepiscopum nostrum precessorem PETRUM nomine primas edidisse provinciales constitutiones Cæsaraug. Anno à nativitate Domini Milleesimo. CCC. XXVIII. Eundem etiam secundas provinciales fecisse anno Domini M. CCCXXXII. Ac etiam primas synodales: anno Domini MCCCXXVIII. Et secundas synodales: anno Domini MCCC. XXXVIII. Subsequenter DOMINUS LUPUS archipresul: succedens eidem: condidit primas synodales constitutiones: anno Domini M.CCCCLII. Secundas vero synodales, anno Domini MCCCCLVII. Tertias vero synodales: anno Domini M.CCCCLXI. Quartas denique synodales fecit: anno Domini M.CCCCLXXVII. Subsequenter vero: DOMINUS GARSIAS archipresul primas synodales: anno Domini M.CCCCLXXXIII. Iterum & idem alias provinciales: anno Domini M.CCC. LXXXV. DOMINUS FRANGISCUS pariter archipresul: synodales quasdam firmavit: anno Domini*

tria opuscula continenti: quod asservatur ms. in bibliotheca Hispalensis Ecclesiæ, quæ Ferdinandi Columbi, seu Coloni, Yy fuit

M. CCCC. XVII. Et reverendus Dominus FRATER SANCTI STEPHANI: in celio monte DE FOXO vulgariter nuncupatus: presbiter cardinalis: à latere apostolice Sedis legatus: qui in concilio der-tusensi vocatis provincia tarraconensi & cesaraug. quasdam fecit constitutiones. V. mensis novembris: anno Domini M. CCCCXXIX. ET DOMINUS DALMATIUS quatuor tantum fecit constitutiones verbis romantalibus. Ac demum DOMINUS IOANNES DE ARAGONIA: quasdam fecit die. XIII. madii: in villa de albalat nostre mensis. Anno Domini M.CCCC.LXII. Qui post easdem iterum: & de novo firmavit cum aliquibus additionibus: correctionibus: & emendationibus: ut in fine uniuscuiusque apparet: anno Domini M. CCCC. LXXV. nos vero ALFONSUS præfatus: immediatus eiusdem successor: fecimus primas synodales: cesarauguste XI. decembris. Anno Domini M.CCCC.LXXXIX. Secundas vero synodales: Cesarauguste Anno Domini M. CCCC.LXXXVII. Tertias etiam: anno Domini M.CCCC.LXXXV. Et quia valde laboriosum videbatur &c. Reliqua huc non pertinent. In libri fine fol. LXXXVIII. pag. 1. legitur è initio: *Finunt Constitutiones Synodales archiepiscopatus Cæsaraugustani: emendate & correcte per egregium doctorem dominum GONDISSALVUM GARSIAM DE SANCTA MARIA: civem Cæsaraugustan. illustrissimi ac reverendissimi domini Alfonso de Aragonia: eiusdem Archiepiscopatus administratoris perpetui advocatum. Im-presso in insigne civitate Cæsaraugustana: per discretos & peritos viros ac fideles socios Georgium coci: Leonardum butz: & Lupum appentegger: Germanice nationis. Que fuerunt finite: ultima die mensis Aprilis: Anno salutis Milleesimo quingentesimo: QUORUM occasione de Constitutionibus Metropolitanæ Ecclesiæ nostræ Valentiniæ non otiosum fuerit hoc loco repetere quæ supra, lib. VIII. in fine capituli 2. pag. 47. diximus, nimirum Andream Albalatum Episcopum Valentinum ab anno MCCLV. ad MCCLVIII. nonnullas in Synodis Valentiniæ Constitutiones edidisse, quæ habentur apud Card. Aguirre T. III. Concilior. Hisp. vet. edit. Rom. à pag. 506: his autem adiungi possunt quas eius in Sede Valentiniæ successor Arnaldus de Peraltia ab anno MCCLXI. ad MCCLXXII. vulgavit, apud eundem Aguirrium loco citato pag. 516. reliquæ ad sæculum XVI. ac proinde ad nos non pertinent.*

NOTATORIS MONITUM; AC DE POETIS; DEQUE SCRIPTORIBUS HEBRÆO-HISPANIS SÆCULI XV. Scriptores quos ad sæculi sequentis sive XVI. initia reiecit Noster quamvis sub extremum præcedentis seu XV. lucubrationes suas vel aliquam earum partem conscripserint ediderintque: nimirum Rodericum Borgiam, sive Alexandrum VI. Pont. Max. Bernardinum Carvajalium S. R. E. Cardinalem: Ferdinandum de Talavera Hieronymianum Archiepiscopum Granatensem: Martinum Garsiam Episcopum Barcinonensem: Rodericum Sancta-Ellam: Antonium Nebrissensem: Laurentium Galindez Carvajalium: Garsiam Lafum de la Vega: Ioannem Boscannum: Ferdinandum Pulgarium: Rodericum de Vivar: Ioannem Montesdocam: Martinum Martinez Dampiesum, ac si qui sunt eiusdem cen-

fuit. Primi opusculi titulus: *Las quatro virtudes ò doctrinas, que compuso Seneca*. Secundi: *Letra fecha por Moſſen Pedro de*

la Panda al muy iluſtre Conde D. Rodrigo Manrique (Comes fuit de Paredes, magnanimus, & ex heroibus ſæculi huius). Sequi-

centis alios, conſulto omiſſimus; ne ſcilicet falſcem in alienam meſſem immiſſiſſe dicatur; POSTARVM autem, atque Hebraici nominis Scriptorum, quos hoc ſæculo Hispania noſtra protulit, ſeriem ut hoc loco adiciamus: res ipſa atque ſcripturæ ordo hortari videntur; quoniam idem à nobis in iis quæ proximè præceſſerunt ſæculis præſtitum fuit. Et quidem quod ad Poetas ſpectat, aureum hoc eorum in Hispania ſæculum merito appellaveris; cum vix inter viros ea ætate primarios reperire ſit, qui non aliquando genio ac Muſis indulſerit, è quibus non pauci ſummum arduumque Heliconis falſigium evaſere. Quoniam autem ſingulos enumerare longum ac difficile eſt, præter *Marchionem Sant-Julianenſem*, *Ferdinandum Perezium Guzmanum*, *Manricos Georgium & Gomezium*, *Lupum de Stunica*, *Didacum Lopezium de Faro*; præter *Auſiam Marchum*, *Ioannem Menam*, *Ioannem de Izar de Aragonia*, *Didacum de San Pedro*, *Ioannem Rodriguezium del Patron*, *Alfonſum de la Torre*, *Ludovicum Scobarium*, *Alfonſum Alvares de Villafandino*, *Ioannem Alvarezium Gatum*, *Lupum de la Roca*, *Iacobum Rodriguezium*, *Michaelem Perezium*, *Bernardum Fenollarium*, *Ioannem Ruizium Corollam*, *Ioannem Scrivanum*, *Iacobum Gazullium* alioſque, quorum iam ſupra meminimus, multique nominis Anonymos qui paſſim in Bibliothecis noſtris occurrunt: placuit ex Hispaniæ Canticariis, ac præſertim ex Hiſpalenſi MDXL. edito apud Ioannem Cronberger, ſol. celeberrimos ſeligere; & quoniam is liber rarus admodum apud nos eſt, eorum nomina ſerè poſteritati denuo conſecrare. Occurrunt quidem paſſim in eo clariffimorum Hispaniæ Procerum, primique ſubſellii Equitum, atque Ingenuorum non poemata modo, ſed iuſta interdum tam ſacri quam profani argumenti opera metrica, in quibus nec doctrinæ copiam, nec ſententiarum gravitatem, nec ſermonis elegantiam, neque demum veterum Comicorum & Poetarum ſales ac ſacietas deſideres, *Marchionis ſcilicet de Aſorgia*, *Viccomitis de Altamira*, *Comitis de Oliva*, *Ducis Albani*, *Ducum de Medina Sidonia*, *de Alburquerque*; *Marchionum de Villena*, *de Villafranca*; *Comitum de Paredes*, *de Ribadeo*, *de Benavente*, *de Caſtro*, *de Feria*, *de Coruña*, *de Ribagorza*; *Villaquirani Episcopii Ovetenſis*, *Magni Caſtellæ Thalaffarchi*, *Ioannis Manuel* (1), *Ludovici de Vivero*, *Antonii & Enci de Velasco*, *Alfonſi de Silva*, *Roderici Maurici*, *Ioannis de Meneſes*, *Caroli de Guævara*, *Alfonſi Carrilli*, *Petri & Ferdinandi Acuña*, *Stephani Guzmanni*, *Ludovici de Torres*, *Adeſuntati de Murcia*, *Commendatarii Ludueña*, *Alfonſi & Ioannis Cardone*, *Franciſci Carrozii*, *Ludovici Caſtelloinii*, *Franciſci Fenolleti*, *Roderici Dávalos*, *Roderici Oſſorio*, *Moſſen Ioannis Tallante*, *Creſpini Vallaura*, *Ioannis Fernandez de Heredia*, *Sancii de Roxas*, aliorumque eiufdem cenſus plurium, præter minorum quos vocant gentium, neque tamen ideo minoris pretii Poetas in memorato atque in veteri *Baenæ*, aut *Villafandini* ms. Canticario Hiſpanico videndos; proſus ut toto eo ſæculo Muſarum chorus, cumque iis decentes Gratæ, quantumque fuit unquam uſpiciamve hominum venuſtorum, in Hispaniam noſtram immiſſe, aut in Hiſpanico ſolo proveniſſe videatur.

SUPEREST ut Hebraici nominis Scriptores qui eodem XV. ſæculo floruerunt eo ordine recenſea-

mus quo eodem collegit atque in Bibliothecam ſuam Hiſpano-Rabbicam intulit D. Iosephus Rodriguezius de Caſtro Regiæ Bibliothecæ Matritenis Subcuſtos, ſæpius à nobis laudatus, nimirum *MOſſEN ÇURGIANO Henrici* (IV. ut exiſtimo) *Caſtellæ Regis Chirurgum*, cuius in Ioannis Alfori *Baenæ Canticario* exiſtat *Poemation in eiufdem Regis natalitium*; necnon *RABBINOS COMPLUTENSES*, auctores *Metrici reſponſi ad Petrum Ferrás*, qui conqueſtus de eis fuerat, quòd placide dormientem marutinis in Synagoga canticis ac precibus matutinis quam ſolitus erat excitäſſent. Exiſtat in eodem Canticario & Bibliothecæ Hiſpano-Rabbicæ pag. 310. Item: R. IOSEPH BEN R. SCHEM TOB, qui perhibetur auctor operis inſcripti: *Sapientia excelsa*; necnon alterius cui titulus: *Gloria Dei*, in eiufdem Bibliothecæ pag. 346. Item: ISAACUM ABARBANELIUM Ulyſiponenſem auctorem *Commentarii in Deuteronomium*: *Sacrificii Paſchalis*: *Librorum*: *Opera Dei*: *Præco ſalutis*: *Hereditas Patrum*: *Coronæ ſenium*: *Principium Fidei*: *Reſponſiones*: quæ omnia typis edita fuere; necnon: *Congregationis Prophetarum*: *Viſionis Omnipotentis*: *Dierum ſæculi*: *Iuſtiæ ſæculorum*: *Cælorum novorum*. Pag. 346. col. 2.. R. DAVID BEN SELOMOH BEN R. DAVID BEN IACHIA Ulyſiponenſem, cuius eſt: *Lingua Eruditorum* CPoli. edita MDVI. &: *Laus Davidis*, Pag. 353. R. GALAB Catalanum Medicum *Antidotarii Lugduni* MDVIII. editi auctorem, Pag. 355.. R. IEHV DAM BEN IOSEPH MASEHGOSAH, Cæſarauguſtanum, cuius ſunt opera inſcripta: *Planctus*, &: *Animalia rapacia*, quorum eſus Iudæis interdictus erat, Pag. 355.. R. ISAACUM ABOHAB Caſtellanum, incertum cuius Locum, qui circumſertur trium tractatum auctor, nimirum: *Candelabri lucis*; atque inſcriptorum: *Arca teſtamenti*, &: *Meſa propoſitionis*; necnon: *Fluvii Phyſionis*, atque: *Expoſitionis Commentarii R. Moſſis Bar Nahmanis ſuper Pentateuchum*, quam aſſectam reliquit. Pag. 356.. R. ABRAHAMVM VIVAS BEN SEM TOB Aragonenſem, auctorem tractatum inſcriptorum: *Via regia veritatis ſeu Fidei*: *Liber Fidei*: *Sermonum*, hoc themate: *Hic nobis ſolatio erit*; necnon: *Arboris Vitæ*: *Libri Demonſtrationis*, &: *Collektionum Medicarum*, Pag. 357.. R. IACOBVM BEN VIVAS item Aragonenſem, qui ſcripſit: *Commentarium Expoſitionis Talmudis*, Pag. 257.. R. SALOMONEM BEN VIRGA, incertum cuiatem, *Tabularum Aſtronomiarum*, auctorem; & libri inſcripti: *Virga*, ſive *Sceptrum Iudæ*, Pag. 357. R.. DAVIDEM VIDAL BEN SELOMOH Toleti incolam, & ſortallis civem, cui tribuuntur tractatus inſcripti: *Coronæ legis*, &: *Aureum Davidis Poema*, Pag. 359.. R. IESVHAM BEN IOSEPH HALLEVI item incolatu, Toletanum, incertum an & patriâ, qui perhibetur auctor operis inſcripti: *Via ſæculi*, Pag. 359.. R. ISAACVM HARAMAH BEN IOSEPH Zamorenſem auctorem tractatum: *Vinculum*, ſive *Ligamen Iſaac*; *Expoſitionis quinque voluminum*; alteriusque inſcripti: *Viſio dura*, Pag. 360.. R. ISAACVM KARO Toleranum, cuius eſt liber: *Generationum Iſaac*, Pag. 361.. R. IACOBVM BEN CHABIB BEN R. SELOMOH incertum cuiatem, auctorem operis inſcripti: *Oculus Iacobi*, alias: *Oculus Iſraelis*, Pag. 362.. R. ABRAHAMVM BEN SAMVEL ZACVTH Salmanticensem, & in urbe Cæſarauguſtana Aſtronomiæ Profeſſorem, cuius exiſtat liber inſcriptus: *Fami-*

(x) In his unus item & alter ſæculi XVI. initia inſcriptus fuerit: quod ego ut eos noſtro ſeu XV. adſcriberem, parum meratus ſui.

quitur epistolam libellus Leonardi Aretini ab eodem Panda ex Latino in vernaculum sermonem versus ac : *De la orden de la Cavalleria* vocatus. Tertii : *De*

la condicion de la nobleza, N. de Angelo Mediolanensis, translati quoque, ut existimo, ab ipsomet Petro Panda, & Santillanæ magno Marchioni dedicari.

miliarum; item *Prognosticorum*, quem *Almanakum perpetuum* vulgus appellat, atque aliorum, Pag. 363. . R. ISAACVM ALCHADAHEPH, incertum cuiatem, auctorem operum : *Semita preparata* : *Opus artificis* : *Lingua aurea*, Pag. 366. . . R. MOSSEM BEN CHABIB BEN SEM TOB Ulyssiponensem, qui scripsit tractatus inscriptos : *Vix placida* : *Castra Dei* : *Medicina Linguae*, scilicet *Hebraicae* : *Flos filii*; necnon : *Commentaria Bibliæ* hoc titulo è Psalmo XXVIII. v. 4: *Vox Domini in fortitudine*: in *Vulgatis nostris* : *Vox Domini in virtute*; atque in R. Iedahix Ben Abraham Happennini tractatum inscriptum : *Examen mundi*, Pag. 166. . R. IOSEPH CHIVAN Ulyssiponensem, auctorem *Sermonum Patrum*, seu *Commentarium libri Talmudici* inscripti : *Capitula Patrum*, Pag. 367. . R. CHASDAI KRESCAS Cæsaraugustanum, cui tribuitur opus hoc titulo : *Pondera, seu bilanz iustitiæ*, id est, *fidelis*, Pag. 367. . R. ABRAHAMVM SABAH Ulyssiponensem auctorem : *Fasciculi myrrhæ*, alias *Fasciculi argentei* sive *Commentarii in Canticum Canticorum*, Pag. 368. . R. IOSEPHVM EZOBI Perpinianensem, cui adscribuntur libri : *Supplementorum*; & *Scutella argentea*, Pag. 368. . R. IOSEPHVM GEKATILIAH, alias CASTELLANVM, Hebræis vulgo HARIG, compendii causâ, qui perhibetur auctor librorum, sive tractatum : *Hortus nucis* : *Liber gloriæ* : *Tabula doctrinæ* scilicet *Cabalisticæ* : *Currus Ezequielis* : *Commentarius in festum Paschatis* : *Porta lucis* : *Porta colorum* : *Porta punctuationis Hebraicæ* : *Mysterium sive Arcanum pomi*; ac demum : *Cedri Libani*, Pag. 369. . R. ABRAHAMVM BAR R. ISAACI BAR R. IEHVDAE, incertum cuiatem, auctorem operum inscriptorum : *Habitatio pacis*, & : *Ceremoniale Iudeorum*, Pag. 369. . . R. IOSEPHVM BEN DON DAVID BEN IOSEPH IACHIA Ulyssiponensem, auctorem *Commentarii in omnes Bibliorum Sacrorum libros*; nec non tractatum inscriptorum : *Via vite* : *Lux præcepti*, id est præceptorum *Mosaicæ legis* : *Lex lucis*, & : *Lux populorum*, Pag. 370. . R. IEHV DAM BEN R. ISAACI ABARBANEL Ulyssiponensem, qui vulgo *Leo Hebræus* audit, perhibeturque auctor *Dialogorum Eroticorum* qui sub *Leonis Hebræi* nomine toties, ac vario sermone editi fuere, Pag. 371. . . R. IEHV DAM BEN SAMVEL ABARBANEL auctorem libri inscripti : *Ad palatum omnium*, in quo de *emissione & venditione* eiusque contractus formulis, Pag. 373. . . R. SEM TOB BEN IOSEPH BEN PALQVIRA, incertum cuiatem, cui adscribuntur opera : *Regimen corporis & animæ* : *Epistola disputationis* : *Scientiæ sive doctrinæ Philosophorum* : *Liber interrogantis* : *Liber graduum* : *Balsamum odoriferum*, ac demum : *Initium Sapientiæ*, Pag. 373. . R. IACOBUM BERAB incertum cuiatem, auctorem libri *Interrogationum & responsionum*, Pag. 374. . . COMINETVM SEPHARDI sive HISPANVM qui ad annum MDXX ad castra Christianorum transfisse dicitur, nonnihilque scripsisse pro expositione Psalms CXXXVI. Pag. 374. . . R. IACOBVM BEN IEHVDA BEN KASTEL Baticum ex oppido *Al-*

cali la Real, qui Brunonis cuiusdam librum *De Chirurgia* è Latino in patrium sive Hebraicum sermonem transfussisse dicitur Pag. 375. . . Ac demum R. IACOBVM MANTENV Hispanum, sed qua patriâ incertum, quem primum omnium Maimonidis opus inscriptum : *Directorium dubitantium* ex Hebraico in Latinum sermonem transcripsisse ferunt; atque item eiusdem Auctoris *Præfationem in librum inscriptum* : *Tractatus*, seu : *Scripta Patrum*; aliaque plura ex Arabico Avicennæ; atque è Porphyrii *Isagoze*, Averroc, Aristotele, Platone. . .

HIS AVTEM adiungi debet AZARIAS BONPOSC BONFILL Catalanus Barcinonensis, qui sub initium sæculi XV. è Latino in Hebraicum sermonem transfussit : *Boethii opus de consolatione Philosophiæ*, adiecto ubere commentario; necnon : *Æsopi fabulas* in eundem sermonem ex Arabico; ac demum è Græco : *Pathologiæ & Hygiænes*, Galeni, ut existimo, aut Hippocratis libros. Exitat M. S. penes me, in eiusdem sæculi XV. incuntis codice.

LICEAT nunc sub operis extremum, qui dudum animo meo heret scrupulum æquis Lectoribus exponere, inde enatum quod in Hebræis sæculi XV. Scripitoribus nullum domo aut origine Valentinum legerim; & maxime quod celebri Hieronymi de Sancta Fide cum Hebræis disputationi Dertosæ ad annum MCCCCXIII. coram Benedicto XIII. (Luna) habitæ, in quam primarios eius gentis doctores magnoque numero ex Aragoniæ & Cataloniæ partibus convenisse constat, nullus itidem è Valentinis nostris interfuerit; cum in eorum vicinia atque in ipso Valentino regno res ageretur, ut in eius disputationis Actis atque in Salomonis Ben Virgæ commentariis legitur (1). Et quidem posterius huius eventus causam pronam erat ad salutare alliduasque Beati Vincentii Ferrarii, qui tunc in vivis Valentiniæque nostræ præfens aderat (2), ad Hebræorum populum conciones referre; prioris autem illius, vel postquam rationes mecum subdixi omnes, nullam inveni hætenus quæ meum utcumque sedaret animum; & præsertim cum nec apud Hebræorum Bibliographos Plantavitium, Bartoloccium, Wolffium, & qui à sæculo XI. ac deinceps ad annum Christi sesquimillesimum non minus patrias eius gentis Scriptorum urbes quam lucubrationes accuratè notavit, Cl. Iosephum Rodriguezium de Castro; ac neque apud Ben Virgam, Bahagium aliosque Iudeorum historicos in ullum itidem aliquem incidere qui domo aut origine Valentinus dicatur, aut ad Valentiam nostram generis auctores referat. Casu, inquis, factum. *Sed nunquam perfecte* (aciebat Cicero De divinat. I. 13.) *veritatem casus imitatur. Quatuor tali iacti casu Venereum efficiunt; num etiam centum Venereos si quadringentos talos ieceris casu futuros putas? Adpersa temere pigmenta in tabula oris lineamenta effingere possunt; num etiam Veneris Coe pulcritudinem effingi posse adpersione fortuita putas? Libentius igitur à viris doctis & præcipue ab Hebræorum bibliographis didicerim, si quid huic rei expediendæ afferant quod probabilius aut saltem sub aliqua veri specie dici ac sustineri possit.*

(1) D. Iosephus Rodriguezus de Castro *Biblioth. Hisp. Rabb. T. I. pag. 205. col. 1.* Georgii Gentili tractatum ex Salomonis Ben Virgæ Latina Historiæ Iudicæ versione: *Ex urbe ALCOJA Iosephus filius Averci, Meir Galgon, Hispanice sic reddidit: De la (Ciudad) de ALCOJA Ioseph &c. cum pro ALCOJA, ALCOLEA reddere debuisset. Hieronymus Surita Annot. Lib. XII. cap. 45. de hac eadem Hieron. de Sancta Fide disputatione: Estando (inquit) el Papa Benedicto con su Corte en aquella Ciudad de Tortosa, muchos de los mas ensenados Judios de las Ciudades de Calatayud, Daroca, Fraga y Barbastro se convirtieron y se bautizaron; y todas las Aljamas de Alcañiz, Caspe y Muelva se convirtieron á la Fe en general; y tras esto se convirtieron la Aljama de Lerida, y los Judios de la Villa de Tamarit y Aicolea &c.*

(2) *Diagus Hist. de la Prov. de Arag. lib. II. cap. 56. fol. 176. p. 2. col. 2. En memorias antiguas de ballado (inquit) que quando llego el Santo (Vicente Ferrer) á Valencia el año de mil y quatrocientos y doce, vistió de paño buvriel la Ciudad á muchos pobres que le seguian.*

FINIUNT CERTAE AETATIS SCRIPTORES A PRIMO AD XV. SALVTIS SÆCVLVM.

BIBLIOTHECA HISPANA

SCRIPTORUM INCERTI TEMPORIS.

A

ÆGIDIUS, Ordinis Minorum, Scriptor inter huius familiæ alios à Wadingo laudatur sub Hispani nomine, *Sermonum de Sanctis*, qui incipiunt: *Philosophia est divinarum rerum speculatio* (1).

ÆMILIUS, adnominatus Hispanus, mulomedicus, sive medicus equorum, quem alii Africanum fuisse volunt, teste Lindano *De scriptis medicis: De mulomedicina* capita aliquot scripsit, quæ cum aliis huius veterinarie artis Scriptoribus Græcè edita exstant Basilæ apud Ioannem Valderum MDXXXVII. in 4.º Latinaque ex interpretatione Ioannis Ruellii Parisiis apud Simonem Colinæum MDXXX. in folio. Gesnerus quoque meminit.

AMERICUS DE GAUSA Ballivus (Bayle vocant) generalis Catalonia, scripsit dicitur: *Relacion de los sucesos de Cataluña*. Meminit huius operis D. Iosephus Pellizerius in *Memoriali Comitis de Villazor*, & domus, sive familie de Alagon fol. 64.

ALPHONSUS DE MADRID, Benedictinus monachus S. Salvatoris de Oña, reliquit scriptam *Historiam regii huius monasterii*, quæ membranaceo codice, Notisque antiquioribus exarata, in eiusdem bibliotheca asservatur, & magno in pretio habetur; eò quòd auctor huiusce domus abbas, valdeque doctus fuisse dicatur. Rem narrat D. Petrus de la Escalera Guevara in opere suo *Del origen de los Monteros de Espinosa* cap. 1. & 8. post Antonium de Yepes in *Historia Benedictina* cent. 6. cap. 3. num. 43.

ALPHONSUS DE PERALTA, nescio quis, auctor cuiusdam libri, *Artificium prudentie*, dicti, fertur.

(1) Fuit forsitan Ioannes Ægidius Zamorensis Minorita, de quo Noster *Lib. IX. c. 1. à n. 7. T. II. p. 108.* notque in Not. p. 111. col. 1. atque item Ferdinandus Perezus Guzmanus in metrico nondum evulgato opere: *Claros Varones de España*, in Roderico Toletano:

ANGELUS PACENSIS quidam, quem Lusitani ab urbe sua Pace, nunc *Beja* oriundum dixerint, incerti, verè tamen antiqui temporis Scriptor, Lusitanis tantùm notus, & ab eorum chronographo Bernardo Britto Cisterciensi monacho in bibliotheca monasterii S. Mariæ de Alcobazia repertus: cuius rei fidem faciunt Hieronymus de Souto, Auditor seu iudex territorii huius monasterii, & Fr. Franciscus de S. Clara Generalis Reformator Congregationis Portugallie atque eiusdem monasterii abbas, *Monarchie* laudati Britti *Lusitane* præambulis adiunctam.

Opera huius Angeli sic laudant hi testes: *Estaon mais as obras de Angelo Pacense, onde à vidas de muytos Santos Portugueses, & junto com ellas alguns Concilios antigos feitos por Aldeberto, & muitas memorias de cousas Portuguesas.* id est: *Sunt ibi & opera Angeli Pacensis, in quibus plures Vitæ Sanctorum Lusitanorum, ac simul cum iis Concilia quedam antiqua per Aldebertum facta, multaque alia rerum Lusitanarum monumenta.* Ex quibus omnibus in eodem codice contentis *Vitæ* dumtaxat illæ *Sanctorum* ad Angelum pertinuisse videntur, in quibus est S. Mancii Christi discipuli martyrisque Eborensis, quam idem Brittus referens lib. 5. *Monarchie* cap. 6. Angeli huius meminit: *Sanctorum Verissimi & sociorum martyrum*, ut lib. cap. S. Petri Archiepiscopi Bracarensis lib. 2. cap. 6.

Hæc autem eius opera translata fuisse ab eodem ex Alcobazia in Escorialense regium monasterium & bibliothecam, Lusitani aiunt noviores. Attamen Alcobazienses istæ à Britto nobis obiectæ antiqui temporis merces, in quibus Laimundus est, Petrus Allardius,

ma-

Su estilo (inquit) han remedado
Don Lucas e Fray Juan Gil,
Non tan dulce ni soñil,
aunque asaz bien han sablado.

Floruit sub initium sæculi XIV.

magister Menegaldus, rerum Lusitanarum Scriptores Latinitatis non contemnendæ (ut præferunt initia & fines eorum in supra laudatis testificationibus expressa), non parum suspectæ sunt; cum nec Alcobaziæ, nec in Laurentina Regia reperiantur bibliotheca, nec aliquis ferè alius post Britum viderit, aut his auctoribus usus sit. De quibus nos latius supra de Laimundo agentes. Quare dum nondum cum his antiquitatis, quæ iactantur, notis comparuerit Angelus, ceterique iudicium de iis faciendum ampliabimus (1).

ANONYMUS quidam scripsit *De initiis Aragonie regni* monumentum aliquod, cui Hieronymus Blancas, nominis atque ævi ignarus, testimonium perhibet in *Commentariis Aragonensium rerum, & primo interregno Regum*, quos appellat, *Suprarbiensium*, his verbis: *Quomodo huiusmodi inscriptionem, quam vetustus quidam Scriptor in tumulo Ioannis primi Anachoretæ inventam refert, instauratam ac renovatam conuicio. Ergo Ioannes primus &c.* Et post hanc inscriptionem: *Istius verò Scriptoris nomen non comperi.* Vide infra in *Macario*.

ANONYMUS, cognomento ALMENAR, Valentini regni civis, nobili genere natus, Toparcha locorum *Rocafort & Godella*, laudatur à Gaspare Escolano lib. 5. *Historiæ Valentiniæ* cap. 23. eo quòd opera duo, alterum *De re astrologica*, alterum *De morbo Gallico*, scripta reliquerit (2).

ANONYMUS Hispanus, seu Arabo-Hispanus, scripturne videtur *Glossarium Arabo-Hispanum*, quod esse in bibliotheca Leidensi inter libros à Iosepho Scaligero eidem legatos, eius ostendit catalogus, anno MDCLXXIV. typis editus Lugduno-Batavis, qui ita habet pag. 280. *Hispanum glossarium optimum, ante sexcentos plus minus annos scriptum Latino-Arabicè: Latina charactere Longobardico difficillimo: Arabica charactere Africanoelegantissimo descripta, partim in membranis, partim in charta. In fine quinque pagine sunt mutilæ. Atque hic liber profecto haberi debet instar thesauri, si legibilis est; antiquæ enim, & vagientis adhuc, èque Latina in vernaculam rudem & inconditam, non sine Arabicæ quadam mistura transformari*

coeptæ nostratis linguæ principia, quæ vix alibi reperire est, si non fallit diligentissimè scriptus index, continet.

ANONYMUS Castellæ vernaculâ scripsit *De rebus Portugalliæ*, quod Stephanum Garibaium lib. 34. cap. 1. audire proprio idiomate loquentem præstat: *Entre las obras que en lengua Castellana he visto de los Reyes de Portugal, la mejor es una que sin nombre de autor anda de mano: la qual aunque no contiene tan copiosa relacion, quanto merecia la historia de semejantes Principes: tiene buen discurso en la successon de los Reyes, y muchos notables puntos, de quien entiendo preualerme mas que de ningun otro autor en lo que me pudiere aprovechar para el progreso desta Cronica.*

ANONYMUS Lusitanus Scriptor cuiusdam *Historiæ* antiquæ nondum typis editæ, ac ipsius testimonio auctoris ex illis quas legimus, & Castellæ antistites scripserunt (quibus Toletani ac Tudensis, necnon & antiquiorum Isidori, Sebastiani, Sampiri, Pelagiique historias significare videtur) desumptæ, quam vidit Prudentius Sandovalius, laudatque in *Historia Alphonsti Regis Castellæ* lib. 7. fol. 152.

ANONYMUS Gerundensis Ecclesiæ canonicus *Vitam S. Oldegarii Barcinonensis prius Episcopi, deinde Tarraconensis Archiepiscopi Latine edidit*: quæ quidem existat in *Legendario* antiquo ms. archivi eiusdem Barcinonensis Ecclesiæ capituli: cuius cum nostris Diago, Rebullofa, & aliis, vi. Martii pag. 482. Bollandus & Henschenius in magno opere de *Actis Sanctorum*, & Antonius Ioannes Garzia de Caralps in historia eiusdem Sancti par. 2. cap. 11. & 12. meminere.

ANONYMUS Lusitanus hacce lingua scripsit vitam Nonnii Alvari Pererii Portugalliæ Comestabilis, cuius hic est Lusitanus titulus: *Chronico do Condestable de Portugal D. Nun-Alvarez Pereira principia dor da casa de Braganza, sem mudar da antiguidade de suas palavras, nem stilo.* Ulyssipone MDXXVI. & iterum ibid. MDCXXIII. apud Ant. Alvarez in fol. Hoc *Chronicon* Latine vertisse Ioannem Ferdinandum, quem Theodosius Brigantiæ Dux unico filio Ioanni præceptorem dedit, ex aliorum fide Ioan-

(1) Dictum à nobis de Angelo Pacensi supra *Lib. VI. c. 4. n. 77. I. I. p. 454.* in Not. in *Laimundo de Ortega*.

(2) Is est *D. Ioannes Almenar* Valentinus, de

quo Bibliographi nostrates Rodriguezus & Ximenus. Floruit autem circa medium sæculi XVI. ac proinde ad Bibliothecam Hispaniæ novam referendus.

Ioannes Vafæus refert *Chronici Hispaniæ* cap. 4.

ANONYMUS incertæ ætatis scripsit Vitam Roderici Didaci Bivarii, cognomento Cidi, fortissimi herois, qui sub Ferdinando I. & filiorum eius Castellæ ac Legionis Regibus floruit. Exstat ea sic nuncupata: *Historia del famoso carvallero Cid Rui-Diaz, con su genealogia*, Burgis MDXCIII. Hispali MDCXI. Quæ ms. servatur in monasterio S. Petri de Cardena, ubi Rodericus ipse iacet. Nescio autem quo argumento rei nitatur opinio hunc librum Mauro cuidam *Aben Alfange* dicto adscribens, ex cuius Arabico idiomate in Hispanum fuerit inde versus. Informem eam, & chronologiæ luce orbam, verisque millia fabularum miscentem, existimat Prudentius Sandovalius (ut & alii) in *Historia Alphonfi VI.* folio 31 (1).

ANONYMUS scripsit Roderici Gothorum in Hispania ultimi Regis historiam: *Chronica del Rey D. Rodrigo, con la destruccion de España, y como los Moros la ganaron* nuncupatam in editione Complutensi MDLXXXVII. in folio, sed dudum Hispali anno MDXXVII. in fol. prodierat. Differt hæc ab altera eiusdem argumenti *Historia de la perdida de España*, quam diu post superioris publicationem ex Arabico Latinam Michael de Luna interpres regius edidit: de qua nos in Arabico-Hispana bibliotheca, sub nomine *Abu Hacim Taric Aben Tariqii* locuti sumus. Atque item diversa est ab ea, quam fabulosæ ac Saracenæ taxat nominibus Ferdinandus Perezus Guzmanus, cuius quidem auctor fuisse Petrus quidam del Corral dicitur (2). Hac tamen sæpe usos Alvarum Gomezium & Hieronymum Suritam in Latinis rerum *Aragonensium Indicibus* observatum ab Hieronymo Romano ab Higuera legimus in manuscripta etiam nunc *Toletanæ urbis & regni historia* lib. 14. cap. 1. qui subiungit, plura ibi exaggerata valdè reperiri, qualis est poenitentia eiusdem Regis, nonnullaque nomina conficta; sed alia esse multum his conformia, quæ Sebastianus, Isidorus Pacensis, Rodericus Toletanus, Lucas Tudensis, & Rasis Maurus breviter scripserunt. Hæc ille.

ANONYMUS Catalanâ linguâ scripsit *Historiam Regum Aragoniæ & Comitum Barcinonis* à tempore conditæ Hispanæ Republicæ usque ad Alphonfi IV. regnum. Vidit quidem, atque eâ usum se esse ait, Ioannes Franciscus Andreas Ustarozius Aragoniæ chronographus, in *Coronationum* huius regni Regum libro; adiungens fuisse olim in archivo regio Barcinonensi, habereque plures Michaelis Carbonelli notas, atque eius, & Antonii de Viladamòr Cataloniæ historicorum signis munitam esse; atque insuper ait Comitem de Guimerâ in huius sui oppidi archivo se reperisse dicere, voluminisque compacti, & characterum formam antiquitatem plusquam ducentorum quinquaginta annorum præ se ferre videri. Hæc Ustarozius.

ANONYMUS scripsit, incertum quo tempore, *Annales*, quos à monasterio Cataloniæ, in quo exstant, de Ripòll vulgus appellat, magni quidem habitos ad huius provinciæ & Aragoniæ regni antiquitatum cognitionem (3).

ANONYMUS canonicus regularis S. Isidori Legionensis vertit Hispanè, quam olim Latinè ediderat Lucas Episcopus Tudensis, *La historia de la vida, milagros, y translaciones de S. Isidoro Arzobispo de Sevilla, que escribiò D. Lucas de Tuy por mandado de la Reyna D. Berenguela, muger del Rey D. Alfonso, de quien fue coronista; y la traduxo un canonigo reglar de S. Isidoro de Leon; y la vida del Doctor Martino su canonigo y compañero.* Sic enim inscripta est editio Salmanticensis anni MDXXV. in 4.º cuius curam habuit baccalaureus Ioannes de Robles.

ANONYMUS, clericus regularis S. Augustini, edidit *La vida, generacion, y excelencias de la gloriosa S. Ana y S. Joachim.* Salmanticæ MDXXVIII. in 4.º

ANONYMUS quidam scripsit librum ita inscriptum: *Arbor Archiepiscopalis, ad Archiepiscopum Toletanum*, qui servatur in bibliotheca Toletanæ Ecclesiæ pluteo 30. num. 9. Hispano sermone, ut suspicor, quamvis sub inscriptione Latina. Prologus enim Hispanus est, unde verba hæc pro faciendo specimine operis, desumimus: *Este quaderno, Señor, os mostrarà quatro cosas. Lo primero, què soys,*

(1) Dictum de hac Romanensi fabula potius quam Roderici Bivarii historia Aben-Alfange adscripta, supra, *Lib. VII. c. 1. n. 9.* in *Not. T. II. p. 4.*

(2) Dictum item de fabuloso Petri Corralii Chronico supra *Lib. X. c. 8. n. 440.* in Ferdinando Pe-

rezio de Gulman, *Not.*

(3) Apud Petrum de Matca, *Marc. Hisp. append. CCCIV.* pag. 1296. habetur: *Anonymi, Brevis Monasterii Rivipullensis historia*, Vid. notata nostra *Lib. VII. c. 1. n. 15.*

y qué es el oficio que teneys, & en qué silla estays asentado, & quantos grados tiene vuestro estado. Lo segundo, cómo harveys de regir y gobernar el pueblo encomendado. Lo tercero, qué es la cuenta que harveys de dar. Lo quarto, qué es el fruto que congereys de buena cuenta ò mala. Incertum omnino est cuiusnam auctoris, & ad quem Archiepiscopum directus sit. Attamen in exemplo meo catalogi huius bibliothecæ, quem magni habeo, ad oram unà cum iam laudata operis divisione notatum legitur, alteram ab eodem auctore, *Arbo-rem exemplificalem* dictam, quæ deest ab ista bibliotheca, scriptam fuisse.

ANONYMUS quidam scripsit Chronicon Comitum Castellæ Ferdinandi Gundisalvi, (*Historia del Conde Fernan Gonzalez*) sermone vernaculo, quod Compluti editum fuit MDLXXXIV. in folio (1). Diversa est à de eiusdem rebus gestis historia, quam elucubrâsse dicitur Gundisalvus de Arredondo & Alvarado Benedictinus monachus, quæ inedita etiamnum existat, & per varia mss. exempla doctis quibusdam hominibus iam communicata fuit: de qua nos in Bibliothecæ altera parte mentionem sub auctoris nomine habuimus. Huius antiquioris & prius dictæ historię haud meminit nisi fallimur, eiusdem Comitum res enarrans Prudentius Sandovalius; quomodo & alterius à Gundisalvo scriptæ.

ANONYMUS scripsit *Historiam Hispanicarum rerum*, quam vidit, & antiquissimam vocat Prudentius Sandovalius in proximè dicta *Vita Ferdinandi Gundisalvi Comitum Castellæ*, quam editioni Episcoporum veterum Hispaniæ historicorum subiecit pag. 289. atque inde habitum vernaculi satis antiqui carminis fragmentum producit.

ANONYMUS Scriptor, sive Navarrensum sive Aragonensium rerum, ms. fuit in bibliotheca egregii viri Martini ab Aspilcueta Doctoris Navarri quo libro utitur in *Historia Gallica Bearnensi* Petrus Marca Parisiensis præsul lib. 4. cap. 6.

ANONYMUS Armenteriæ in Gallæcia monachus Cisterciensis conscripsit olim *Vitam* admirabilem *B. Eronis*, eiusdem loci abbatis: quæ inter alia continet

(1) In Bibliotheca Escorialensi *Lit. u. Plut. II. n. 8.* (T. II. p. 478.): *Anonymi, Chronica del Conde Fernan Gonzalez* &c.

(2) Dictum supra, nimirum *Lib. X. c. 3. n. 114.* in *Not.* Valentiam seu Lemosinam Sacrorum utriusque Fœderis librorum versionem Bonifacii Ferrerii

historiam illi similem quæ vulgò narratur, de monacho Affligemiensi, qui per annos CC. ad cantum cuiusdam aviculæ in extasi permansit. Vitam hanc in antiquo codice repertam publicavit Reverendissimus Malachias de Aſſo (sic legendum) parentibus nobilibus in Aragonia natus, tunc quidem Armenteriæ abbas, postmodum verò anno MDXCV. Iaccensis in Aragonia creatus Episcopus, ubi mira sanctitatis opinione floruit usque ad annum Domini MDCVI. quo obiit xxviii. Aug. de quo vide *Mnologium Cisterciense* Chrysolomi Henriquez eodem anno: qui etiam compendiosam interuit Eronis *Vitam Fasciculo* suo lib. 2. dist. 26. cap. 6. Hæc Carolus Vischius in *Bibliotheca Cisterciensi*.

ANONYMUS Catalanus forsan scripsit *Genealogia de los Condes de Barcelona*, cuius autographum servari aiunt in monasterio Rivipullii Benedictinorum eiusdem Principatus Cataloniæ. Exemplum eius habet D. Raphael de Vilosa, Senator olim regius Consilii Aragoniæ Matriti; atque aliud fuit penes Iacobum Ramon Vila curiosissimum historiæ virum, qui hoc cum aliis libris monasterio S. Hieronymi de la Murta prope Barcinonem reliquit.

ANONYMUS quidam vertit Biblia è Latino vulgato in Valentium, hoc est, regni Valentis vernaculum sermonem: cuius operæ interfuisse dicitur S. Vincentius Ferrerius, si fidem habemus Cypriano de Valera in præfatione ad interpretationem Hispanam, quam ipse fecit ex Hebræo; quæque Amsterodami prodiit an. MDCII. ubi ait hanc Valentiam versionem ante centum & amplius annos in folio regali typis commissam fuisse (2).

ANONYMUS, seu ANONYMI, Hispano-Hebræi in Italia iam post expulsionem degentes, versionem quandam sacrorum librorum ex Hebraico sermone in Castellanicum fecere: cuius hic est conspectus: *Biblia en lengua Española traducida palabra por palabra de la verdad Hebraica, por muy excelentes letrados, vista y examinada por el oficio de la Inquisicion, con privilegio del ilustrissimo señor Duque de Ferrara.* Hucusque ti-

tu-
totius Cartusiæ Prioris Generalis, Sancti Vincentii germani fratris esse; atque Valentis nostræ MCCCCLXXXVIII. editam. Absoluta autem fuerat in eunte sæculo XV. certè ante annum MCCCCXVIII. qui Bonifacio emortualis fuit.

tulus libri; nuncupatio autem talis: *Al ilustrissimo y excelentissimo señor D. Hercóle da Este el II. quarto Duque de Ferrara. Cui subscribunt: Criados de V. E. Geronymo de Vargas, y Duarte Pinel.* Ad finem operis hæc leguntur: *A gloria y honor de nuestro Señor se acabò la presente Biblia en lengua Española, traducida de la verdadera origen Hebraica por muy excelentes letrados, con industria y diligencia de Duarte Pinel Portugues, estampada en Ferrara à costa y despenza de Geronymo de Vargas Español, en 1. de Marzo de MDLIII. en folio (1).*

Hæc autem Ferrariensis interpretatio, seu potius editio, recocta fuit Amstelodami, non iam Christianorum operâ, ut contigisse illi credimus, sed Hebræorum, ut constat ex notato ibi mundi anno, ut Hebræi solent: *A honra y gloria de Dios fue reformada à quinze de Sebatn MMMMMCCCXC.* Editio autem facta fuit in domo Gillis Iooft Amstelodami anno MMMMMCDXVI. Hanc verò interpretationem hic posuimus inter opera Anonymorum qui ante annum MD. vixere; stilus enim sapit maiorem adhuc duorum sæculorum antiquitatem; eaque utilissima est iis, quibus huiusmodi versionibus uti licet, ad exquirendos literales Bibliorum sensus, & conferendum cum antiqua illa præsentem Hispaniæ nostræ linguam, atque eius vocabula.

ANONYMUS scripsit *Historiam Hispanicarum rerum ab Ranimiro I. usque ad Ferdinandum III. Castellæ Regem*: quæ fuit in bibliotheca D. Ioannis Ferdinandi à Velasco Castellæ Comestabilis, eruditi

viri, Medinæ de Pomar oppidi suæ ditionis ab eo reperta inter libros ibi à magno illo decessore eius Petro Comite de Haro, qui sub Ioanne II. Rege vixit, relictos. Scriptamque exstare hanc historiam in membranis, antiquatâ iam hodie sermonis Castellani formâ, quæ ante trecentos annos vulgaris forsan fuerat, Petrus Mantuanus, dicti Ioannis Ferdinandi à Velasco Castellæ Comestabilis domesticus, vir apprimè historiæ nostrarum peritus, in *Advertentiis* (ut vocat) sive *Animadversionibus ad Ioannis Marianæ historiam* annotatum reliquit pag. 142. & 152. Ad hanc fortè respexit Ioannes de Pineda Iesuita, docens exstare eam penes Marchionem de Tarifa (altero scilicet exemplo) in *Memoriali pro Rege Ferdinando III. Sancto*. Ne tamen hoc fileam, titulum inesse ei monet: *De las antiguedades de España*, pertingereque usque ad nuper laudatum S. Regem.

ANONYMUS alius scripsit aliam *Historiam Regum Castellæ*, sive auctor eius fuerit Martinus Fernandez Bonifaz notarius, quam vidit inter libros eiusdem Comitis de Haro Petrus idem Mantuanus iam laudatus ubi proximè pag. 142. & 152. testimonium inde adducens pro primogenitura Berengariæ Reginæ, Ferdinandi III. Sancti genitricis. Libri titulus: *Libro escrito por Martin Fernandez Bonifaz notario para el Conde de Haro D. Pedro de Velasco. Acabòse de escribir à 16. dias de Febrero año de MCCCCXXXII.*

ANONYMUS scripsit Chronicon hoc titulo: *Relacion de la descendencia de los inclitos Reyes de Navarra*, tempore nimirum Ioannis Labretani & Catharinæ Fuxiæ: quod

(1) Exstat eadem prorsus Ferrariensis Hispana Sacrorum Bibliorum Veteris Testamenti MDLIII. versio, completa, ut in eiusdem fine legitur: *En primero de Marzo de 1553. & nuncupata: Al Ilustrissimo y excelentissimo Señor el Señor Don Hercóle da Este el segundo: quarto Duque de Ferrara por Jeronimo de Vargas y Duarte Pinel.* In aliis autem eiusdem editionis Ferrariensis 1553. exemplis: *A la Señora Doña Gracia Naci: por Iom Tob Athias y Abraham Usque en 14. de Adar de 5313.* (qui idem omnino dies & annus est, primus scilicet Martii, nativitas Christi 1553.).. Edita postea fuit Amstelodami *A veinte de Yâr* (ut in eiusdem fine legitur) 5371. qui à Christo nato annus est MDCXI; sub finem autem prologi ad Lectorem: *Vale en Nostradam, Tantos de marco, 5371. año.* Folio.. Rursum, absque Loci, atque anni notatione, sed Amstelodami, ut videtur, & circa annum Christi MDCXX. Folio... Item Amstelodami apud Gillis Iooft en el Nieuwe-straet, 5606. manifesto scilicet errore, pro 5406. id est, Christi anno MDCXLVI. Folio..... Item Amstelodami, *corregida* (ut in fron-

te legitur) en casa de Joseph Athias 5421. Christi MDCLXI. Octavo.... Item Amstelodami apud Davidem Fernandez, *corregida por Dr. R. Ishac de Ab. Diaz*, 5486. Christi MDCCXXVI. Octavo maiori: quas omnes, neque uno tantum, sed duplici triplicique interdum exemplo mihi comparavi, præter novissimam Hebræo-Hispanam Amstelodamensem, Folio; & alteram itidem Amstelodamensem curante N. Caceres 8.º quam mihi furto sublatam fuisse vehementer doleo.

Vix dum hæc scribere desieram, cum Cl. Doctissimique Viri Olai Gerhardi Tychsen Orientalis Literaturæ in Academia Fridericiana Butzoviensi Professoris Publici &c. nomine ac benigno munere oblatum mihi fuit recens chartaceus Pentateuchi Hebræo-Hispani codex, formâ folii; in quo non minus Hebraicus textus, quam Hispanica eiusdem versio Latinis literis exprimuntur; hæc tamen non ultra Genesios caput XLV. procedit; eademque omnino est cum Ferrariensi 1553. & recentioribus Amstelodamensibus, ut periculo factò didici.

quod Arnaldus Oihenartus *Notitiæ Wajconie* lib. 2. cap. 3. pag. 96. laudat. ANONYMUS auctor est cuiusdam alius *Chronici Navarræ Regum*, quos prætermisit Rodericus Toletanus, forsan Theobaldi Regis. Vidit idem Oihenartus, meminitque lib. 2. cap. 11. pag. 235. & 236. qui laudatum se legisse ait à Didaco Ramirezio Avalos de la Piscina in *Historia sua Navarrensis regni*; atque idem sibi cum eo videri, quod Theobaldi Regis nomine (patris, aut filii, similiter appellatorum) iussu conscriptum, Garibaius laudat lib. 21. cap. 1. quantumvis nunquam sibi visum, atque item auctor cuiusdam *Recopilationis rerum Ipuscoe provincie vulgaris linguæ Castellaneæ*.

ANONYMI est aliud ab hoc diversum *Chronicon*, seu *Series Navarræ Regum*, ab Enecone Arista ad Sancium usque Garfæ filium, Sancii maioris nepotem, contenta in codice ms. Legerensis monasterii, quo Regulæ S. Benedicti continentur, quo usum se ait idem Oihenartus eodem cap. pag. 235 (1).

ANONYMUS Benedictinus monachus in monasterio S. Dominici de Silos historiam scripsit *De Regibus Asturiarum & Legionis à Pelagio usque ad Alphonsum VI*. Est inter libros mss. excellentissimæ Comitissæ de Villambrosa, qui fuerunt D. Petri de Guzman eius coniugis, magni Castellæ senatus Præsidis. Sed de hoc auctore & opere, quod *Chronicon Exiliense* audit, alibi diximus (2).

ANONYMUS vertit ex Latino in Hispanum sermonem *La Cronica de los quatro Imperios, compuesta en Latin por Martino Polono*. Existat ms. inter libros eiusdem excellentissimæ Comitissæ.

ANONYMUS Toletanus, Philosophus nuncupatus, subministravit ei, qui *Chimicorum librorum theatrum compilavit*, nonnullum huius argumenti scriptum, quod ab eius ipsius initio: *Desiderabile desiderium* appellatum, seu *Rosarium philosophorum, compilatum à Toletano Philosopho*, in huius systematis tertio volumine nunc legitur.

ANONYMUS, nescio quis, Hispanum dedit opus: *Arbol de las batallas* appellatum. *Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

tum, ex Gallico, ut putamus, Honorati Bonnet Cabillonensis Prioris: qui liber existat Gallicus, fuitque in bibliotheca Caroli de Montchal Archiepiscopi Tolosani, Labbeo teste in *Nova bibliotheca manuscripta* inter libros dicti Antistitis codice 60. in quo notatur scriptum fuisse ab auctore tempore schismatis inter Clementem VII. & Urbanum VI. dicatumque Carolo Regi VI. Francorum. Sed de hoc opere diximus in *Didaco de Valera* (3).

ANONYMUS scripsit *Chronicon monasterii S. Victoriani* in Aragoniæ regno, quo usus fuit ad conscribendam Hispaniæ historiam adhuc ineditam Laurentius de Padilla, ut ipse in vestibulo eius docet.

ANONYMUS, eiusdem Padillæ testimonio monachus forsan Benedictinus, scripsit *Chronicon monasterii S. Salvatoris de Oña* nuncupati in Castella veteri (4).

ANONYMUS alius, eiusdem etiam Padillæ testimonio scripsit *Chronicon monasterii de la Oliva ordinis Cisterciensis* in regno Navarræ, ubi plura de huius regni Regibus.

ANONYMUS scripsit quandam *Hispaniarum rerum historiam*, quæ fuit penes Marchionem Veleziorum (D. Petrum forsan heroem illustrem à Consilio Statûs Philippo II. Regi) aiente eodem Padilla, qui eâ se usum ait.

ANONYMUS scripsit ab hac diversam *Hispanicarum rerum historiam*, quæ olim fuit Ferdinandi Didaci à Toletis Rerendarii Ioannis Regis Castellæ II. uti refert ibidem Laurentius Padilla.

ANONYMUS cognominatus OCHOA DE SALAZAR scripsit adhuc aliam *De Hispaniæ rebus historiam*, quam etiam se vidisse & in usu habuisse, monuit lectores suos Padilla laudatus.

ANONYMUS auctor est cuiusdam historiæ antiquæ ms. *De rebus nostris*, quam asseruari in Toletana Ecclesia reliquit scriptum in libro *De descensione Deiparæ virginis ad eandem Ecclesiam*, Franciscus Portocarrero cap. 32.

ANONYMUS auctor *Annalium* quorundam, quos *Toletanos* vocant, magnæ est auctoritatis, utpote æqualis ferè rerum, quas literis commisit: dignus omnino publica luce cum aliis huiusmodi adhuc

Zz

la.

(1) Dictum de hoc Chronico sive *Serie Navarræ Regum* eiusque ætate supra, *Lib. X. c. 10. n. 499.* in Carolo Principe Vianæ.

(2) Editum à Cl. Henrico Florezio *Hisp. sacr. T. XVII. à pag. 270.* qui ad sæculi XII. initia pertinere putat, *ibid. pag. 265. n. 4.*

(3) Dictum in eodem à nobis *Lib. X. c. 13. n. 273.*

atque in *Addendis à sæculi XV. initiis ad annum MCCCCXX.* existat in Escorialensi codice *Lit. h. Plut. II. n. 19.* eius operis versionem alteram Hispanicam Antonii cuiusdam Coritæ.

(4) Fuerit forsan *Alfonso de Madrid*, de quo Noster paulo antè inter Scriptores incerti temporis?

latentibus, quos præire in officinis typographorum aliis nauci operibus æquum esset. Meminit cum laude Alphonsus Fernandez in *Annalibus Placentiæ urbis* lib. 1. cap. 9.

ANONYMUS alius scripsit *Annales* quosdam *Latinos*, magnæ etiam auctoritatis, ante quadringentos annos scriptos in codice quodam Ecclesiæ Compostellanæ. Exinde adducta quædam verba ad eram MXXXIII. spectantia, cum hoc operis elogio videri possunt in Ambrosii Morales *Historiæ Hispaniæ* libro 10. cap. 24. in fine.

ANONYMUS Darocensis Ecclesiæ canonicus in Aragoniæ regno, post veterem alium Cataloniæ civem, qui propriâ gentis linguâ hoc tractavit argumentum, iterum descripsit ipse ac celebravit commentario Hispanico mysterium quod vocant *De los Corporales de Daroca*: cuius mysterii relationem Martinus Viciaria in *Historia Valentina*, Petrus Antonius Beuter in *Historia Hispaniæ*, Petrus Medina *De las grandezas de España*, & alii magno numero fecere (1).

ANONYMUS quidam Castellæ vernaculo sermone scripsit *Regum Portugalliæ historiam*, quâ usus fuit Stephanus Garibarius, eamque laudat lib. 32. *Compendii historialis* cap. 1.

ANONYMUS quidam vertit in Hispanicum ex Latino sermone *El Valerio Maximo, de los exemplos memorables*. quem ms. servat excellentissimus Marchio Mondexarenensis in amplissima sua bibliotheca cum hac nota: *Este libro de Valerio Maximo escribió Diego de Lombrana, contador de Alfonso Gonzalez de Leon, por mandado del dicho Alfonso Gonzalez, en la muy noble ciudad de Sevilla, año del Señor de MCDXXXIV. años* (2).

ANONYMUS incertus vertit in sermonem vernaculum *Lucani Pharsaliam* soluta oratione, quæ interpretatio servatur ms. apud eundem Marchionem Mondexarensem antiquis characteribus.

ANONYMUS scripsit *Historia de España*, quæ

à Pelagii rebus usque ad expugnationem Antiquariensis urbis per Ferdinandum Castellæ infantem, Aragoniæ deinde Regem, sub Ioanne II. res nostræ gentis prosequitur. Incipit: *Empieza en el libro de la historia* &c. Exstat Matriti apud eundem Marchionem Mondexarensem.

ANONYMUS scripsit Annalisticum quoddam opus de Aragoniæ rebus, quod *Annal antiguo de Aragon* magnus Surita vocat, laudans in marginalibus Notis ad codicem, quo usus fuit, ms. historiæ Catalanè scriptæ à Iacobo I. Aragoniæ Rege, quem hodie possidet Marchio S. Clementis Cæsaraugustæ.

ANONYMUS, ut credo, Hispanus, scripsit olim Latinè *Dialogum Ecclesiæ & Synagogæ, sane pro Ecclesia contra Synagogam*: qui incipit: *Acuite sagittas* (3) &c. Hunc in publicum dedit, cum fortè fortuna in eum nudo auctoris inscriptum nomine incidisset, Gundisalvus Garfias à S. Maria Cæsaraugustanus (4) civis & advocatus magni nominis sub Ferdinando Rege Catholico, nuncupatum D. Didaco à Mendoza Hispalensi Archiepiscopo, ut in eius elogio in Bibliothecæ altera parte, quæ priùs edita fuit, dicimus. Locum autem editionis ignoramus, quòd inde absit; forma certè in 4.º est. Continetque redargutionem absurditatum Hebraici libri *Talmud* dicti, & fundamenta probationesque Fidei Christianæ ex sacris libris ab Ecclesia productis, audiente & contradicente Synagoga, quas inter dialogum liber continet. Hispanum suspicari me dixi, eò quòd nullum ex SS. Patribus, nisi Isidorum Hispalensem semel atque iterum laudet. Sed audi sis de eo verba Gundisalvi Garfias: *Siquidem olim incidi in quoddam opus scriptum haud quidem longum, sed re ipsa magnum & admirabile, sine scriptione ac nomine auctoris. Quæsi diu ac diligentissimè, à quo editum fuit; nusquam reperi, nec ab aliquo lectum, nec eiusdem exempli alterum codicem*. Possidet exemplum hoc, quod vidimus, Matriti D. Ioan. Lucas Cortesius,

(1) Fueritne *Ximonus* seu *Ximenezius* Presbyter *Darocensis*, quem circa annum MCCL. vernaculè scripsisse opus *De restauratione Hispaniæ* supra retulimus in Notis ad *Lib. VIII. in fm. c. IV.* è schedis Cl. Pauli Ignatii Dalmases & Ros?

(2) De hac *Valerii Maximi*, & *Lucani* quæ proxime sequitur Hispanica versione in Regiæ Bibliothecæ Matritensis codice, dictum à nobis supra *Lib. X. c. 5. n. 269.*

(3) Fuerit fortassis huius *Dialogi* auctor *Cyprianus Benetus*, sive *Benedictus* ex Ordine Prædicatorum,

de quo mox. Certe inter eius scripta à Dominicanis Quetiso & Echardo recensita *T. II. Script. Ord. Præd. pag. 49. col. 2.* legitur: *Aculeus contra Iudæos*. Prodiit Romæ, unâ cum eiusdem tractatu: *De non mutando Paschate*, anno 1515. in 4.º extareque ibidem dicitur in Barberina.

(4) Hic ille est *Gundisalvus Garfias de Santa Maria*, quem anno sæculari MD. *Constitutionum Synodalium Archiepiscopatus Cæsaraugustani collectionem* edidisse diximus, Cæsaraugustæ apud Georgium Coci & Socios 8.º

sius, noster in primis amicus, millies per totum hoc opus, nunquam tamen satis, à nobis laudatus.

ANONYMUM auctorem cuiusdam historiarum, sive, ut vocat, *Chronici*, & quidem antiqui de *Val de Ilzarte*, (loci nomen in quo asservantur) laudat Iosephus Moretus Iesuita in *Congressibus apologeticis pro veritate investigationum regni Navarrae*, congressione 4. pag. 122.

ARNOLDUS, sive ARNALDUS, de MORARIA Catalanus, eorum cenitui adscribi solet, qui in *Consuetudines*, seu leges huius provinciae commentati olim sunt (1).

ARNOLDUS DE PODIO, vulgò DE PUIG, si Catalanus est, ordinis S. Dominici. Huius nomini adscriptam *Artem prædicandi* ad Hugonem Derivanum Episcopum directam fuisse in bibliotheca summi viri D. Antonii Augustini Tarraconensis præfulis in membranis annorum CL. legimus in huius bibliothecæ catalogo (2).

AYBERTUS, abbas Cisterciensis ordinis in Hispania, scripsisse dicitur opus quoddam *De eiusdem ordinis viris sanctitate illustribus*, maximè Hispanis, si fides habenda est Chrystotomo Henriquez in *Menologio Cisterciensi* ad dies XIII. Septembris, XI. Octobris, & I. Novembris, referente Carolo Vilchio in *Bibliotheca Cisterciensi*.

B

BERENGARIUS natione Catalanus (ait *Bibliotheca medicæ* auctor) scripsit in *Avicenam quasdam quæstiones*, & in *Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

(1) Dictum, plusque vice simplici de hoc Arnaldo inter Usaticorum Barcinonensium Glossatores è Franckenavio *Sacr. Themid. Hisp. Sect. IX. n. XXV.* & præsertim in Not. ad *Lib. IX. c. 4. n. 209.* quo loco eum Valentiae nostrae vindicavimus.

(2) Quætitus & Echardus inter sæculi XIV. Scriptores hunc Arnoldum collocant *T. I. pag. 721. col. 2.*

ADDENDI.

Aegidius Diaz, nescio quis, scripsisse dicitur Historiam *Roderici Didaci de Bivar*, vulgò dicti *El Cid*, à Ferdinando Perezio Gufmano, in metrico, atque inedito, ut putamus, opere inscripto: *Claros Varones de España*, in *Roderico Didaci*. Sillimus eius verba:

- , Si la estoria non miente
- , De Gil Diaz su escribano,
- , El gran Soldan Persiano
- , Principe è señor de Oriente
- , Le embiò un su Pariente &c.

Frater Anselmus de Turmeda incertum cuius Instituti, Catalanus, circa annum, ut coniecimus, MCCCC. scripsit Lemolino Sermone tractatum metricum hoc titulo: *De les coses que han à esdevenir segons algunes profecies è dits d' alguns estrolechs, tan dels fets de la Esglesia è dels Re-*

Hippocratem. Ita & Gesneri *Epitome*.

BERENGARIUS DE NOYA Gallæcus, forsitan ex ita dicto oppido (3), laudatur auctor operis cuiusdam ad rem metricam spectantis ab Enneco Lupi à Mendoza Santillanæ Marchione, in prologo *Centiloqui*, illis verbis, quæ in Raymundo Vidal inferitis exscripsimus.

BERNARDUS quidam Hispanus, Prædicatorum ordinis, si credimus Leandro Alberto, sed incertæ ætatis, floruit doctrinâ philosophicâ atque theologicâ, scripsitque quædam opera, quæ ipsa Bernardo Trilia à Dominicanorum Scriptorum laudatoribus tribuuntur, ut videre est apud Antonium Senensem, Altamuram, alios. Admonuimus pridem nos lectores lib. 8. cap. 6. huius antiquioris partis Bibliothecæ.

BERNARDUS DE CEVA Catalanus scripsit in *Consuetudines* (hæ sunt leges) Cataloniae, quas *Usaticos* vocant.

BERTRANDUS quidam Hispanus, ut legimus in eadem Gesneri *Epitome*, scripsit *super Clementinas*.

C

CYPRIANUS BENETUS, hoc est, ut credimus, BENEDICTUS, quod Valentianæ gentis linguâ *Benet* efferi solet, scripsisse dicitur librum quendam *De non mutando Paschate*, quem ms. asservari in bibliotheca Medicea Florentiæ, legitur in Theophili Spizelii *De sacris illustrium bibliothecarum arcanis* pag. 93. (4)

Zz 2

DI-

gidors de aquella, è de lurs terres è provincies &c. Exstat in Bibliotheca Escorialensi *Lit. n. Plut. I. sub n. 13.* (T. III. p. 143.) Item: Opusculum aliud metricum ab auctoris nomine *Françélmus* Valentianis vernaculè appellatum, sapiusque Valentianæ editum: quo nostrates pueri postquam literas nōrunt easque in syllabas iungere incipiunt, uti consuevère.

(3) Immo *Balearis Maioricensis*, ut nos olim Lib. VIII. in fine capitis 6. n. 283. in Not. Ad ductis autem eo loco in huius rei comprobationem, addere iuvat, in alio *Proverbiorum*, seu *Centiloqui* Marchionis Sant-Julianensis exemplo, quod exstat in pseudepigrapho Ioannis Yxarenis codice toties à nobis laudato, itidem, ipsiusque omnino verbis legi: *Las reglas de trovar escritas y ordenadas por Remon Vidal de Besatuc, home asáz entendido en las artes liberales è gran trovador; (nin) en la continuacion del trovar fecha por Jufre de foxá monge negro: nin por EL MALLORQUÍ LLAMADO BERENGUEL DE NOYA &c.* Quibus add. Cl. Martinum Sarmientum *Memor. para la Histor. de la Poesia Española T. I. p. 348. n. 768.* quo loco pro *de Noya*, eum *de Troya* cognominat.

(4) Hunc Cyprianum ad annum Christi MDXXII. referunt Quætitus & Echardus *T. II. pag. 49.* quo loco late de eius scriptis professione & patria. Videndi.

D

DIDACI CAMPI-DOCTI *Chronicon* adducit pro se de Alphonſi VIII. tempore loquens, atque eius infano erga Hebræam quandam amore, Alphonſus de Spina in *Fortalitio Fidei* lib. 3. fol. 192. per hæc verba: *Secundum quod legitur in Chronico Didaci Campi-docti*. Quod sanè quò referam nescio, nisi historia significetur Roderici Didaci Cidi appellati, & vulgò *el Campeador* dicti; de quo neque locus, neque magnum operæ prærium est ulterius quærendi (1).

DOMINICUS DE CATALONIA, Dominicanus, scripsisse dicitur *De conceptione Deiparæ Virginis*. Fernandez in *Catalogo Scriptorum huius ordinis* (2).

DOMINICUS, archidiaconus Ecclesiæ Segovienſis, tranſtulit ex Arabico in Latinum Al-Gazelis Arabis *Librum philoſophiæ* editum anno MDVI. cum nota factæ ab eo huius translationis in Tolerana urbe. Vidimus nos in bibliotheca Ferdinandi Colon, quæ nunc ex legato eius est Hispalenſis Ecclesiæ (3).

DOMINICUS DE S. IOANNE Maioricenſis, ordinis S. Mariæ de Mercede, Scholaſticus, ut dicitur, Salmanticensis Ecclesiæ, & Pariſienſis Academiæ professor, scripsit, ſi Vincentio Muto vol. 2. lib. 11. cap. 9. *Historiæ Balearis* credimus, *super Ariſtotelem* nescio quid.

DOMINICUS SEMINIVERBIUS, cum *Hispani* compellatione, adducitur à Petro de Alva in *Militia Conceptionis*, quasi auctor libri *Viola animæ* appellati, formâ dialogi inter Raymundum Sebundium & Dominicum Seminiverbium: *De hominis natura, propter quem omnia facta sunt, ad cognoscendum se, Deum, & homines*. Quem librum ait anno MD. Toleti editum in 4.º Attamen hic Do-

minicus dialogista est non utique libri auctor, à Remundo sive Raymundo Sebunde scripti. De quo pluribus egimus in huius Raymundi mentione.

E

EDUARDUS nescio quis citatur sæpiùs à Ferdinando Mexia in *Nobiliario* suo, quod *Verum* appellavit, uti Scriptor cuiusdam operis *Contra Anriquina* dicti, adversus aliquem fortan Anricum, sive Enricum: de quo altum alibi silentium. Utitur hoc opere Ferdinandus lib. 1. cap. 51. 64. & 73. & lib. 2. cap. 2. & 5. **EMMANUEL BRUDUS** Lusitanus Iudaicæ sectæ, idemque medicus, nisi fallimur: de quo Salomon filius Virgæ in *Historia Iudaica*, quam Latinè Georgius Gentius dedit, Amstelodamique publicavit anno MDCLI. pag. 338. *Modum* (ait) *omnemque rationem, quæ ad immolandum Paschalem victimam pertinerent, admirandâ rerum copiâ descripsit Cl. Manuel Brudo in libro quem, de præceptorum ratione, composuit*. Hæc Salomon. Idem nomen medici cuiusdam est, qui *De victus ratione* scripsit in *febris secundum Hippocratem in genere & sigillatim*, libris tribus, qui prodierunt Venetiis anno MDXXXIV. in 8.º Tiguri apud Gesneros fratres MDLV. in 8.º Venetiis iterum apud Petrum Rubeum MDLIX. Colonix apud Petrum Horst; & cum aliis in *Enchiridio rei medicæ* Conradi Gesneri.

F

FERDINANDUS ZAMORENSIS, ignotus aliàs, reliquit in schedis librum: *summam de ordine iudiciario* dictum, qui Castellano, sed valdè antiquo sermone, manu exaratus in folio asservatur in biblio-

(1) Succurrit, sitne idem *Didacus* hic *Campi-doctus* cum *Didaco de Campis* auctore operis inscripti: **PLANETA** in Bibliotheca Sanctæ Ecclesiæ Toletanæ superſtitis: quode opere atque Scriptore Noster supra, *Lib. VIII. c. 1. n. 8.* nosque ibidem in *Not. T. II. p. 47. col. 1.* egimus: ut *DOCTUS* elogium Auctoris sit, proprio eius cognomini **DE CAMPI** importunè assutum. Et quidem Auctoris atque Alphonſi VIII. Castellæ Regis tempora coniectionem non respuunt, cum hic ad annum MCCXIV. vivere desierit; *Didacus* autem *de Campis* anno MCCXVIII. *Planetam* scripsisse à Nostro dicatur. Meminit eius, atque ætatem qua floruit indicat Ferdinandus Perezus Guzmanus in metrico inedito opere: *Claros varones de España*, in cuius postremis ogdoadibus legitur:

, Otro doctor Castellano
, qu' en estilo afaz polido
, yo me acuerdo haber leído

, un volumen de su mano.
, DIEGO DE CAMPOS se llama
, este doctor que yo digo,
, en tiempo de Don Rodrigo
, grand prelado & de grand fama &c.

Habetur in pseudepigrapho Ioannis Yxarentis de Aragonia codice, toties à nobis laudaro. Respexeritne autem in loco proximè citato Ferdinandus Perezus ad *Chronicon Alphonſi VIII.* de quo egimus, an ad *Planetam*, non facillè divinare est. Atque ad prius illud respexisse conicio; *Planeta* enim, qualem suo loco descripsit Noster, totus est ætæctici argumenti *De Christo: De beatissima Virgine*, ac de præcipuis utriusque mysteriis, quæ limatiorem stilum (*afaz polido*) non usque adeo desiderasse videbantur.

(2) Hunc Quercifus & Echardus *T. I. pag. 808.* ad annum Christi MDLI. referunt; ut nos alibi retulimus.

(3) Dictum à nobis de hoc Dominico supra *Lib. VII. in fine capituli IX. T. II. pag. 44. col. 2. in Notis.*

bibliotheca Colonæ Hispalensis alinæ Ecclesiæ.

FRANCISCUS DE PAGE, Mercenariorum instituto addictus, *Commentariorum in libros Regum*, atque alterius operis, *De regia potestate* quod dicitur, auctor celebratur in *Catalogo virorum illustrium*, huiusce Ordinis ab Alphonso de Roxas. Ignoratur quidem, sub quo Magistro generali, aut quibus annis vixerit: quod ait Petrus à S. Cæcilio in ms. commentario *De ordinis sui Mercenariorum Scriptoribus*.

G

GALAF, Israelita sive Iudæus, Catalanus ex Ilerda urbe (hodie *Lerida*) vir in medicis rebus eruditus, scripsit *Antidotarium excellentissimum*, auctor ait *Bibliothecæ medicæ*.

GARSIAM LUPI DE RONCESVALLES, in eorum albo, qui de Navarrenis rebus quicquam scripsere, laudatum inter alios legimus in congressione 4. (fol. 121.) *Congressionum apologeticarum pro veritate investigationum regni Navarrae*, qui Thesaurarium (alicuiusne Ecclesiæ dignitatem, an ob seculare munus gestum?) appellat.

GERARDUS CARMONENSIS, famâ bene notus ob multiplicem Arabicorum operum in Latinum idioma translationem, penè fuit hætenus patriæ suæ Hispaniæ subreptus; cum Carmonæ urbis Bæticiæ provinciæ cum Cremona Infubrum Itolorum æquivocatio passim vulgoque magis in laudandis Gerardi versionibus; & interprete ipso apud Italos, qui ediderunt, ignoto in notum transformato nomine, prævaluisset.

Qui ergo Gerardus Cremonensis ferè ubique audit, Gerardus Carmonensis est, Beticus è Carmone antiquo, & à Julio Cæsare, Hirtio, Ptolemæo, Strabone, Antonino, & aliis memorato Turdetanorum oppido, quæ nunc *Carmona* urbs est, sex ab Hispali, duabus à Bæti fluvio ad lævam disparata leucis. Cui errori ab eorum persuasione exterminando, qui urbi favent Italæ nobilissimæ & amplissimæ, satis esse deberet, Gerardum Hispaniæ nostræ nunquam non incolam, Toleti vacasse Spartæ suæ ornandæ: qua in gente & vicinia Maurorum potius quàm in Italia natum eo tempore hominem, cum nulla ibi Arabicæ linguæ discendæ occasio esset, neque studium peregrinarum rerum doctrinæque valuisset adhuc, Arabicis verrendis libris navasse operam, vero similis omni-

no est. Neque aliter coniectari nos Raphael Massæus Volaterranus efficiet, quantumvis Gerardi, atque eius patriæ, non in transcurso & aliud agens, sed in celebrandis Cremonæ urbis rebus, virisque doctrinâ claris, disertè meminerit. *Ornatur insuper* (lib. 4. *Geographiæ* ait) *hæc urbs ingeniis, Marco Furio Bibaculo poeta, Quintilio Varo Virgilii familiaris, Gerardo Sabloneta medicinæ theologiæque, tum Chaldaearum Arabicarumque literarum peritissimo, qui Avicenam Rasimque sive Almanzorem convertit. Quem Gesnerus in Bibliotheca exscribens, aliquid ultra ait ex Volaterrano, quod ille non dixit, Sublonetam (Sabloneta est hodie arx munitissima Guzmanorum Stigliani principum) natalem fuisse Gerardi locum in agro Cremonensi, unde ei cognomen; cum verè is Cremonæ natus, à Subloneta, ut passim solent homines, ab non suis urbibus oppidive cognominari potuerit. Quamvis non distitear Volaterranum alio loco (21. nimirum libro) dum claros celebrat in quibusdam artibus, præcipuè in medicina viros, cum Gesnero consentire videri. Ioannes quidem Trithemius Gerardum Fulginatam vocavit, à *Fuligno* Umbriæ urbe scilicet, quæ valdè à Cremona distat, nescio unde doctus. Atque ideo prætermisit eum in bibliotheca Umbriæ Iacobillus.*

Attamen pro Hispanis eius natalibus sunt editio Basileensis, omnium aliarum optima, anni MDLVI. ex Hervagiana officina Avicenæ operum ex nostri versione: quæ quidem eum Gerardum Carmonensem disertè vocat. Garsias item ab Orta Lusitanus medicus in libro iam ex vulgari à Carolo Clusio in Latinum verso *De aromatibus & simplicibus Indiæ*, natum Gerardum in Bætica Hispaniæ non aliis verbis ait. Conspiratque Andreas Alpagus Bellunensis in editione Veneta anni MDLXII. *Avicenæ Canonum*, ubi laudat interpretem Gerardi Carmonensis appellatione, quod quidem à Roderico Caro notatum invenimus ad oram libri sui *Chorographiæ conventus Hispalensis*, ubi de Carmone agit, quandocumque iteraretur typis, intus accipiendum.

Conveniunt Iosephus Scaliger, eoque laudato Vopiscus Fortunatus Plempius in prologo ad suam *Canonis Avicenæ* postremam interpretationem ex Arabico fonte in Latinam linguam, Petrus Daniel Huetius, vir præstantis eruditionis & iudicii lib. 11. *De interpreta-*

tione pag. 140. ubi de claris interpretibus. Thomas item Reinesius medicus criticus, & philologus eximia famæ lib. 1. *Variarum lectionum* cap. 11. ubi Gerardum de Carmona qui ante annos trecentos Toleti vixit ac docuit, vir scriptorum omnium gentium, omniumque doctrinarum curiosissimus, palam vocat.

Ac certè Toleti eum vixisse, non alibi notum, iidem hi, quibus Cremonensis audit, consentunt. Immo Lindanus, medicorum Scriptorum collector, hac una re persuasus duos ex eodem Gerardo fecit, laudans prius Gerardum Cremonensem, & mox Gerardum Toletanum; necnon & de Abu-Becro Rhasse loquens, huius interpretem Gerardum Toletanum Cremonensem vocat. Quare nil video cur æquivocatio facillimè contingens de alio in aliud adedè vicini soni nomen, Hispanum virum Arabicè doctum è Maurorum communicatione, Toletanumque consensu omnium civem, à soli natalis possessione, absque magna iniuria, deturbare debeat. In hac enim urbe Toletana floruisse & Avicennæ Canones eum vertisse, agnoscunt Symphorianus Camperius, ex eoque Gesnerus in *Bibliotheca*, Plempius, Reinesiusque laudati, & editio antiquissima istius Canonis, Toleti in Hispania factum versionis opus clamat. Cum verò ante CCC. annos absque alia exactiori notitia dicatur is vixisse (error quippe absurdus est in Iusti *Chronologia medica*, & in Lindani opere *De scriptis medicis*, vixisse eum circa annum MDLV.) non abs re auctoribus incertæ ætatis eundem immiscuimus. Cuius quidem laudantur opera hæc à Camperio & Gesnero:

Introduitorium medicinae, liber singularis.

Commentarius in viaticum Constantini monachi, nempe Benedictini, cuius idem Gesnerus Lindanusque & alii meminere.

In Astronomia verò

Theoricæ planetarum, ante Georgium Purbachium; cuius discipulus Ioannes Regio-montanus peculiari dialogo acerrimè has nostri antiquiores insectatus fuit. Meminit huiusce operis Raphael Volaterranus lib. 21. *Commentariorum urbanorum*, sub nomine eodem Gerardi Cremonensis, & Ricciolus in *Almagesto novo*, & *Chronico astronomorum* secundo, in eius principio edito.

Ex Arabico idiomate in Latinum vertit: *Canon medicinae* prædictum Avicennæ. de quo Daniel Huetius ita: In

multis Arabum convertendis voluminibus, sed Avicennæ præsertim, horrido stilo & inculta oratione usus est Gerardus Carmonensis; nec satis emendati codices ei contigerunt; & in pluribus à vero auctoris sensu, propter medicæ artis, & Græcæ linguæ, è qua doctrinam suam Arabes hausserunt, ignorationem, scèdissimè aberravit; in eo tamen laudandus, quòd fideliter & adstrictè quæcumque affectus est, representavit. Nec minus ei detrahit Ioannes Baptista Montanus, professor Patavinus medicæ artis, in oratione quadam ad discipulos de Avicennæ interpretatione: Avicenna fuit translatus primò (inquit) de lingua Arabica in Hebræam, postea in Hispanicam, postremò à quodam Cremonensi fuit traductus in Latinam, qui fuit multum ignarus, & in multis peccavit.

Audiamus tamen Plempius Arabicè doctissimum, atque adedè idoneiorem testem, qui relatæ huic Montani censuræ subiecit, eum taxans, quòd crediderit factam à Gerardo Carmonensi fuisse hanc versionem ex Hispano in Latinum sermonem, non verò ex Arabico. Quod verò ait illum (idem prosequitur) in multis peccasse, convenit in illum quòd in nos omnes, qui homines sumus. At eum multum ignarum fuisse, multum fallitur. Quàm in medicina nostra excelluerit haud scio. Verùm Arabisimè fuisse gnarissimum, patet omnibus eius linguæ peritis. Versio eius fidelis est, non vivida; at eo seculo sic loquebantur. Hæc Plempius pro nostro. Quod dictum velim de aliis eius versionibus, quæ sequuntur:

Cantica quoque Avicennæ.

De viribus cordis.

De removendis nocementis in regimine sanitatis.

De syropo acetoso. Omnia eiusdem Avicennæ. Quæ simul cum *Canone* prodierunt ex castigatione Andreæ Alpigi Bellunensis; atque idem cum annotationibus Ioannis Costæi, & Ioannis Pauli Mongii sæpiùs, ut apud Lindanum legitur de Avicennæ loquentem.

Præterea:

Rhasis Præcticam, & *Antidotarium.*

Rhasis item opus, quòd *Liber divisionum* audit, quo describuntur curationes omne genus morborum, de quo Gesnerus in *Rhasi*.

Item in *librum* eiusdem Rhasis ad *Almansorem* nonnullas additiones interlineares adiecisse Lindanus ait, quæ existant in *Operum parvorum Rhasis* editione Lugdunensi Vincentii à Portonariis

MDX.

MDX. in 8.º Idem Lindanus in *Gerardo Toletano* ait *Opera Abu-Becri Rhafis* Latinitate à nostro donata, Basileæ apud Henricum Petrum anno MDXLIV. prodiisse.

Librum *Alben Gnefit philosophi De facultatibus medicinarum & ciborum*, Argentorati MDXXXI. in folio, cum Tacuini *Sanitatis*, ut Gesnerus ait in *Alben Gnefit*.

Commentarios quosdam Anonymi Arabis in *Prognostica Hippocratis*, qui cum Ioannicio (scripsit is *Introductionem in artem parvam Galeni*) olim excusi sunt chartis 14. in folio, cum veteri simul ac novâ textûs *Prognosticorum* translatione; licet nonnulli dicant (Gesnerus infit) bis etiam *Commentarios* fuisse traductos, in quibus multoties ponuntur multa dicta Humain, qui aliquot opera Hippocratis & Galeni *Commentariis* suis explicuit.

Artem quoque parvam Galeni eum interpretatum fuisse ait Gesnerus: quod intelligo ex Arabica Galeni versione in Latinam linguam. Hæc ille de Carmonensis interpretationibus; sed adiungunt alii alias.

Lindanus ait

Iani Damasceni librorum VII. Therapeuticæ metaphrasin à Gerardo nostro confectam existare Venetiis editam: quem Ianum Damascenum, si à Lindano quæras, nunquam certè noveris; nam & Ianum monachum Damascenum laudat presbyterum, cognomento Manzurem, Decapolitanum, huius *Therapeuticæ* auctorem; & alibi Ioannem Damascenum monachum Benedictinum, filium Mesue filii Hamach, filii Heli, filii Abdelæ Regis Damasci: qui, sive Græcè sive Arabicè, scripsit circa annum MCLVIII. aut, secundum alios, MCLV. Cui postremo, licet non Lindanus, libens ego tribuerim *Therapeuticam* opus medicum Arabum proli (sic) & Arabico scriptori, ex qua lingua Carmonensis transfulerit, quam Ioanni Damasceno, celebratissimo illi cognomento Manzuri, & Chrysothoro, octavi sæculi scriptori neque medico, neque Arabicâ linguâ uso, quod Gesnerus fa-

cit. Prodiit autem *Therapeuticæ* hæc methodus, sive *Curandi artis* libri VII. partim Albano Torino Vitodurano paraphraste, partim Gerardo Iatro (ita pro medico Lindanus protulit) Cremonensi metaphraste, Basileæ apud Henricum Petrum MDXLIII. in folio.

Albu-Carsæ, seu *Albu-Cariffi*, *Chirurgum*, aliàs *Medendi methodum*, Latinam ex Arabica Henricus Petrus anno MDXLV. cum aliis Basileæ publicavit absque nota Latini interpretis. Quem Gerardum esse nostrum constat ex codice Ms. bibliothecæ Regis Galliarum, teste Labbeo in *Nova bibliotheca manuscripta* pag. 50.

Geberum De astronomia libris novem docentem Latinitate donavit, ut nos docet Ricciolus in *Chronico Astronomorum &c. Almagesti* sui novi primo volumine. Vide in *Gebero* lib. II. cap. 3. *Bibliothecæ*.

Kiranni, seu *Kirannida*, *Regis Persarum*, opus, sive *librum physicalium virtutum, compassionum & curationum*, hoc est, de magia naturali, Gerardum Carmonensem vertisse in Latinum, Gaspar Barthius lib. II. *Adversariorum* cap. 16. sive 17. opinatus fuit. Sed præterquam quòd hunc librum *Kirannida*, non ab auctore huius nominis, sed à caraa verbo Arabico, quod colligere est, vocatum fuerit, observavit: haud rectè dici eius fuisse Latinum interpretem Gerardum Carmonensem Thomas Reineisius docuit lib. I. *Variar. lection.* cap. II (1).

GOFREDUS DE FEXA Benedictinus monachus scripsisse dicitur *De re metrica*, laudatum opus ab Enneco Lupi à Mendoza Santillanæ Marchione in prologo ad *Centiloquium*, cuius verba dedimus in *Raymundo Vidal* huiusmet syllabi auctorum incertæ ætatis (2).

GOMESANUS, si Arnaldo Uvioni aures damus, in *Ligno vitæ* lib. 2. cap. 68. unde profecit Possevinus, verba eius referens in *Apparatu suo monachus & abbas Ildensis monasterii*, (3) scripsit *Vitam S. Ildephonsi: cuius compendium, ut licet inde colligere, excusum est cum eodem Ildephonso De laudibus Beata Vir-*

(1) De Cremona Insubrum urbe Gerardi de quo agimus patria, iudicium seu coniecturas nostras superius adduximus, nimirum *Lib. VI. c. 12. n. 294.* Not. (T. I. p. 505. col. 2. in fine); & *Lib. VII. c. 2. n. 31.* (T. II. p. 92.)

(2) *Foxæ*: facili unius literule lapsu. Meminimus & nos huius Gofredi supra, *Lib. VIII. c. 7. n. 291.* in Syllabo Poetarum quos *Provinciales*, & vulgus

Trobadores appellat, T. II. p. 106. col. 1. sub fine.

(3) Pro τοῖς: *Monachus & Abbas Ildensis Monasterii*, lege: *monachus Albauldensis monasterii*: quem admodum primus omnium hunc locum restituit Cl. Andreas Marcus Burrieli. Vid. notata nostra *Lib. V. c. 6. n. 285. & 289.* Existit autem id monasterium in Pampilonæ finibus non procul ab urbe Lucronio.

ginis Basileæ MDLVII. in 8.º Error tamen est Uuionis, exscriptorem libri istius *De virginitate Delparæ Virginis* sive *De laudibus* (quomodo in Basileensi illa editione nuncupatus prodiit) pro scriptore *Vitæ S. Ildephonsi* accipientis.

Diximus de Gomefano hoc & transcripto ab eo Ildephonsi libro in eiusdem . Doctoris elogio lib. 5. cap. 6. Nec aliò nos avertere debet Labbeus in Bibliothecæ manuscriptorum librorum supplemento VII. pag. 286. quod est ex Bibliotheca Regia Parisiensi deductum, dum codice 1183. unà cum Tychonis quibusdam operibus reperiri ait *S. Ildephonsi Vitam Scriptoribus Iuliano & Heladio Episc. Toletanis, Gomefani presbyteri Pampilonensis in laudem B. Virginis Mariæ, de Nativitate B. Virginis Mariæ, in B. Virginem sermonem incerti auctoris*. Quam collectionem ex eodem codice Regio totidem verbis laudat in *Arcanis bibliothecarum relectis* Theophilus Spizelius. Referrì enim Gomefani hæc memoria eò debet, non ut auctor sit eius libri *De laudibus beatæ Virginis*, sed exscriptor tantum, ut aliàs diximus; forteque idem is Regis Christianissimi codex est quem Gomefani dono accepit Pampilone transiens à Compostellana peregrinatione in Aquitaniam Goriscalchus Episcopus: quod in eodem codice notari, dum de hoc libro in rebus Ildephonsi lib. 5. cap. 6. tractaremus, animadversum à nobis fuit.

GUILIELMUS DOMINICI (vulgò *Domenge*, aut *Domeneç*) Catalanus scripsisse dicitur in *Ufaticos*, sive leges Barcinonensis urbis. Cum aliis Ms. exstabat in bibliotheca summi viri Antonii Augustini (1).

GUNDISALVUS quidam Hispanus (auctore Ioanne Walensi Franciscano in *Florilegio de vita & dictis illustrium philosophorum* à Wadingo edito Romæ MDCLV. in 8.º) scripsit *De ortu scientiarum*, atque item librum *De anima*. Priores lucubrationes laudat parte 1. cap. 1. his verbis: *Huic ultimæ diffinitioni addit Gundisalvus in libro De ortu scientiarum &c. ubi ad oram Wadingus: Hispanus, scripsit De divisione philosophiæ, De anima, & libros De celo & mundo (Aristotelis nempe) ex lingua Arabica transtulit in Latinum. Et hunc De anima li-*

(1) Franckenavius *Sacr. Them. Hisp. Sæc. IX. n. XXVI. pag. 216.* Notas in *Ufaticos* Barcinonenses scripsisse asserit; ætatem non indicat; sed sæculo XIV. inclinante vixisse credibile est.

(2) Eadem atque ipsius verbis repetita legas suprâ,

brum idem Walensis laudat in *Breviloquio De sapientia Sanctorum* cap. 1. quod ad calcem *Florilegii* editum fuit. Vivebat autem Ioannes hic Walensis circa annum MCCC (2).

H

HIERONYMUS A S. BERNARDO, Cisterciensis monachus domûs Alcobaziæ in Lusitania, Sancio Regi (primòne an secundo non dicitur) dicavit opus à se Parisiis habitum & in vulgarem linguam translatum: *De una pratica que hum Rey de Persia teue con hum. . . .* Prodiit Ulissipone anno MDLX. Gaspar Cardoso auctor est in schedis.

HIERONYMUS, Abbas Cisterciensis monasterii de Benifazà, scripsisse dicitur: *Arbol de la descendencia de los Reyes de Aragon*; atque etiam: *De rebus Ioannis Aragoniæ Regis* (II. ut credimus) auctore Barnaba de Montalbo *Chronici Cisterciensis* parte 1. lib. 2. cap. 33 (3). Hugo Catalanus, notus dumtaxat nobis ex testimonio Ioannis de Turre-cremata, S. R. E. Cardinalis sapientissimi, in proœmio super *Decretum Gratiani* pag. 11. ubi eos omnes enarrans, qui Sanctorum Patrum canones & decreta in unum collegerunt, post laudatos Isidorum & Ivonem Carnotensem, ita ait: *Tertius fuit quidam Hugo nominatus, natione Catalanus: qui opus præfatum D. Ivonis (eò quòd etiam non parvæ quantitatis esset) abbreviavit, & libellum quendam portatilem dicitur composuisse, qui appellatur Summa Decretorum Ivonis.* Hæc Turre-cremata.

Incidimus post hæc annotata in editionem novam Antonii Augustini *De emendatione Gratiani*, ab Stephano Baluzio procuratam, in cuius præfatione ad lectorem ita legimus de Ivone & Hugone: *Sequitur Ivo Carnotensis, Episcopus, vir magni in Ecclesia Dei nominis, cuius lucubrationes in omnibus versantur. Exstant duo canonum aut Decretorum collectiones antiquæ huic auctori tribuæ, quarum una Decretum Ivonis vulgò vocatur, altera Panormia: utraque eandem habens præfationem. Quo factum est ut viri docti putaverint Panormiam non esse Ivonis opus, sed Hugonis cuiusdam Catalanensis, aut alterius incerti Scriptoris,*

Lib. IX. c. 1. n. 5. quo loco vide à nobis notata. Agit de hoc Gundisalvo Fabricius, *med. & inf. Lat. T. III. p. 74. col. 2. in fin. & init. seq.*

(3) Egerat de hoc Hieronymo Noster, *Lib. X. c. 16. n. 887.* inter Scriptores sæculi XV. exeuntis.

ris, qui *Decretum in compendium redegerit: fundum suæ illius opinionis accipientes ex Vincentio Bellovacensi, qui libro 25. Speculi historialis cap. 84. testatur Hugonem illum ex eodem volumine abbreviato libellum portatilem composuisse, qui Summa Decretorum Ivonis appellatur. Sed opus, illud diversum fuisse à Panormia, vel hæc res indicio est, quod Summa Decretorum Ivonis inscriptum fuerit; cum Panormia in vetustissimo codice S. Victoris Parisiensis, in duobus etiam codicibus mss. monasterii S. Albini Andegavensis, denique in omnibus editionibus Panormia semper vocetur, nunquam Summa Decretorum. Præterea vir istarum rerum peritissimus Antonius Augustinus ex eo collegit Panormiam non esse Epitomen Decretorum Ivonis; quod pauca sint, in quibus hæc duæ collectiones inter se conveniant. Ceterum aut valde me fallit amor suscepti negotii, aut deprehendisse mihi videor Victorinum Panormiæ codicem multò antiquiorem esse Hugone Catalanensi, quisquis tandem homo ille fuerit. Unde certò colligi potest Vincentium de quodam alio opere loqui, quo caremus absque aliquo bonarum literarum dispendio. Hactenus Baluzius. At cum tam is quàm Turre-cremata Catalanum vel Catalanensem vocârint, non Catalaunensem aut Catelaunensem, quomodo vocatam gentem Gallicam, ubi Chalons hodierna nunc est, olim positam ex historicis & geographis constat: iure nos hunc hominem ad Catalanos nostros referimus.*

¶ Vide notitiam Galliarum Hadriani Valensii.

I

IACOBUS Catalanus Ordinis Prædicatorum scripsisse dicitur *De conceptione Virginis Mariæ* (1).

IACOBUS CONESA protonotarius regius (ait Petrus Augustinus Morlà in *Emporii sui Iuris proemio*, ubi Valentinos Scriptores laudat, dum ad historicos accedit) *Græcorum & Troianorum res gestas, atque Ilii everisionem, patrio sermone Valentiniæ vet. Hisp. Tom. II.*

(1) Hic idem ille est *Iacobus Gil* (sive *Ægidius*) *de Xativa* Sacri Palatii Apostolici Magister sub Calixto III. atque item auctor novi officii Ecclesiastici in festo Transfigurationis Domini nostri Iesu Christi: de quo nos supra *Lib. X. c. 9. n. 456.* in Callixto; atque in *Addendis* ab anno MCCCCL. Videndi Quetifus & Echardus in *Indicibus Tomi I. Lit. I.*
(2) Subscribit Comitibus generalibus Montifone à Petro II. (alias IV.) Aragonum Rege celebratis anno MCCCXLIII. die x. Octobris in Codice Fororum Valentiniæ: *Signum mei Iacobi Conesa Secretarii dicti Domini Regis, eiusque auctoritate Notarii publici*

lentino, nec sine ingenii industria & arte, donavit: Guidonis de Columna Siculi forsan interpres, qui Latinam, quæ in manibus est, & in varias Europæ linguas conversa, De rebus Troianis historiam, decimo tertio sæculo ex Daretæ Phrygio ac Dicti Cretensii, fabulosis auctoribus, continuavit (2).

IACOBUS LUPUS REBELLO Lusitanus scripsit *Fructus sacramenti pœnitentiæ* forsan sæculi xv. auctor; nam editum opus Parisiis anno MCDLXXXIX. necnon & MDII. in 4.º, Cardosus ait in schedis.

IACOBI tres, DE MONELLIS, CARDONI, & MATTHÆI, Catalani iurisperiti, scripsisse dicuntur in *Consuetudines*, sive (ut vocant) *Usaticos principatus Cataloniae* (3).

IOANNES, conversus ex Iudæo, in *Concordia legum* forsan Hispanus, laudatur ab Alphonso Spina in *Fortalitia Fidei* lib. 3. pag. 109 (4).

IOANNES ANDREAS, ex Mahometana secta conversus ad Christianam Fidem, Valentinus, ut credimus, & olim, dum in cæcitate sua cæcorum dux maneret, civitatis Sætabensis (*Xativa* nunc) Alphaquinus; ita enim vocant falsæ religionis magistrum, custodemque seu ministrum. Illuminatus hic mentem veræ pietatis radio, insurrexit alacer in suos olim consecratos scribens *Anti-Alcorani* opus multis libris constans: quorum duodecimum laudat cum eius auctore, & his eius notis Ioannes Martinus Figuerola, vir Arabicè doctus, in eo libro quem ineditum reliquit hispana linguâ: *Contra Alcorani eiusdem errores* lib. 1. cap. 18. per hæc verba, quæ ex vernaculis Latina reddidimus: *Et ea quæ à nobis dicuntur, ex quodam libro erunt, quem Ioannes Andreas, Alphaquinus olim de Xativa, conscripsit. Et quidem quod experienciâ vigeret præsumitur, ac verum planè est, quod & ego expertus sum, certa eum ex Alcorano adducere.*

Meminit quoque Ioannis Andreæ huiusque eiusdem operis Lupus de Obregon,

per totam terram & dominationem Eiusdem.

(3) De hac Iacoborum triga Franckenavius *Sacr. Themid. Hisp. sæc. IX. §. XXVII.* qui tamen eorum ætatem non indicat.

(4) Dictum à nobis de hoc Ioanne Ex-Iudæo Vallesoletano *Lib. IX. c. 4. n. 243. in Not.* Fuit recentior alter Ioannes item Ex-Iudæus, sed Toletanus, cognomento *Senex* (Juan el Viejo) auctor operis inscripti: *El memorial de las cosas que atañen à nuestro Señor Jesus, y á la su santa Fee.* De hoc nos supra, lib. IX. in fine capitis 2. n. 92. in *Addendis* à sæculi XV. initis ad annum MCCCXX.

gon, Abulensis urbis parochus, in *Confutationis Alcorani vernaculæ proœmio*, his verbis Latinè versis: *Declarare se nempe ait quæ in Corano sunt contradictiones ex ipsis Mahometanorum libris; necnon & eo quem confecit Ioannes Andreas olim Maurus, posteaque gratiâ Dei Christianus, & canonicus Granatensis Ecclesiæ.* Laudatur item ab Hieronymo Puiades lib. 6. *Historiæ Catalanæ*, gentis linguâ scriptæ, cap. 64 (1).

IOANNES ANDREAS alius canonicus Ecclesiæ Herdensis, quem uti metaphysicæ Christianæ Scriptorem laudat in prologo secundo *Chronici sui Aragonensis regni* Gaubertus Fabricius de Vagad, catholicorum Regum temporis auctor. Quem Ioannem Andream à Fabricio memoratum ignotum sibi esse hominem ait Lanuza in *Commentariis rerum Aragonensium*, dum Scriptores huius regni sedulâ operâ collegisset.

IOANNIS ARAGONENSIS *Iter rectum viatorum* ms. in 4.º Patavii in bibliotheca exstabat Nicolai Trivisani, teste Philippo Thomasio *Bibliothecæ Patavinæ* auctore.

IOANNES Hispanus laudatur à Ioanne Andrea in prologo *Speculi*, uti auctor cuiusdam *Lecturæ super decretalibus*; cuius & Labbeus meminit in *Bibliothecæ manuscriptæ* pag. 51. Idem an alius ab eo qui cum titulo Hispani diaconi scripsit opus *Florem Decretorum* dictum, quod in *Indice Scriptorum Iuris* inter eos auctores refertur, qui super Decreto scripsere, & quidem hoc, ut ibi innuitur, typis editum.

FR. IOANNES EVANGELISTA DE CORDUBA, Ordinis Minorum, intactus Lucæ Wadingo inter Scriptores huius familiæ, scripsisse dicitur *De conceptione Deiparæ Virginis* librum quendam, cuius Bernardinus de Buis in *Mariali* sermone 9. *De Conceptione* meminit. Laudant Maraccius in *Catalogo Mariano* ad an. MCDLIX. & in *Bibliothecæ Mariana* fol. 721. & Alba in *Militia conceptionis*. Bernardinus autem de Buis florebat circa annum MD.

IOANNES GUNDISALVI, qui magister audit, & SALOMON quidam, interpretati sunt (quo tempore incertum) ex Arabico in sermonem Latinum *Arvicenæ* (f. *Aristotelis*) *physicorum libros quatuor*. Quam quidem interpretationem in Vaticana bibliotheca inter libros, qui Ducis Urbini fuerunt asservari ms. in fol. mem-

branaceo testis est rever. Pater D. Julius Bartholoccus amicus noster in *Magnæ bibliothecæ Rabinicæ* primo volumine, verbo *Arvicenæ* (2).

IOANNES HISPALENSIS, sive à patria, sive cognomine ita vulgò laudatus, incertus ævi, non autem doctrinæ astronomicæ, pariumque aliarum mathematicarum, necnon & Arabicè doctus, adductusque ferè semper vertendis ex hacce in Latinam linguam principibus veterum astronomorum & astrologorum libris. At verò ante omnia hunc alium diversumque fuisse nullus dubito à Ioanne Hispalensi Archiepiscopo, qui ut Rodericus Toletanus ait lib. 3. cap. 4. *Sacras scripturas catholicis expositionibus declaravit, quas in formationem posteriorum Arabicè conscriptas reliquit.* Et vulgò creditur versionem quandam Arabicam sacrorum Bibliorum confecisse; cuius nos meminimus suprâ lib. 6. cap. 9.

Nunc ad nostri Ioannis iunioris opera deveniendo,

Epitomen totius astrologiæ Ioachimus Hellerus Leuco-petræus vulgavit Norimbergæ anno MDXLVIII. in 4.º. qui Hellerus plures apud se habere Arabicorum Scriptorum libros, in Latinum ab eodem Ioanne conversos cumque ante quadringentos annos floruisse, asserit.

Ioannis Hispalensis & Guidonis Donati Astronomia, cum Reinardi collectionibus, exstat in Regis Galliarum bibliotheca, teste Labbeo in *Bibliothecæ manuscriptæ* pag. 48.

Algorismus ibidem servatur codice 1089. Labbeus pag. 47.

Chiromantia eiusdem ex Arabico in Latinum conversa exstat in bibliotheca Ioannis Francisci Lauredani Venetiis, quod Thomasinus refert *Bibliothecæ Venetæ manuscriptæ* pag. 96.

Liber Mesalach, de receptione, versus à Ioanne Hispalensi de Arabico in Latinum visitur in bibliothecæ Vaticanæ codice 2226.

Alcabitius cum commentario Ioannis Hispalensis, ibidem codice 4077. Ms. uti habet nota codici affixa. Verus tamen titulus ex editione huius operis desumendus est, scilicet: *Libellus isagogicus Abdilazi, id est, servi gloriosi Dei, qui dicitur Alcabitius, ad magisterium iudiciorum astrorum, interpretatus à Ioanne Hispalensi*: quem præfert editio Ven-

(1) Dictum à nobis latè de hoc Ioanne Andrea suprâ. *Lib. X. c. 14. n. 757 in Not.*

(2) Hunc nos suprâ *Lib. IX. c. 1. n. 5. in Not.*

eundem cum Gundisalvo Hispano auctore operis: *De ortu scientiarum*, quod Noster eo loco agit, incerti tamen de eius ætate, coniciebamus.

neta Nardi Radolt Augustani anno MCDLXXXI. in 8.º Exstat cum aliis hæc editio Alcabitii in eiusdem bibliothecæ Vaticanæ cod. 8392. typis edita. Atque idem videtur opus cum eo, quod in bibliotheca Regis Galliarum codice 1805. ms. sic inscribitur: *Ioannis Hispalensis Isagoge de iudiciis astrorum*. Et inter codices mss. Renati Moreau Parisini medici, *Ioan. Hispalensis Isagoge astrologica*, ut Labbeus refert eiusdem *Bibliothecæ manuscriptæ* par. 4. sect. 4. & pag. 218. Prodiit quoque Alcabitius ex nostri interpretatione Venetiis iterum MCDXCI. tertioque MDXXI. cum expositione Ioannis de Saxonia ex emendatione Antonii de Fontis Tarvisini medici, ut Vossius observavit *De scientiis mathematicis* cap. 64. §. 1. Item Lugduni apud Guilielmum Huyon in 4.º

Alfarganum quoque convertisse Ioannem Hispalensem, auctores sunt Iacobus Christmannus & Iosephus Blancanus, quos laudat Vossius *De scientiis mathematicis* cap. 35. §. 18. *Elementa huius auctoris astronomica* intelligo, quæ habemus in editione Amstelodamensi ex Iacobi Golii versione. Notatum verò apud Vossium legitur, circa annum MCXLII. hanc versionem Ioannem fecisse; quod vellem non per transfennam dictum. Quod ipsum dico de Ioanne Baptista Ricciolo, qui in *Chronico mathematicorum* hanc eandem ætatem Ioanni Hispalensi assignavit: sed citissimè huc, & (ut in proverbio est) tanquam canis ad Nilum, accedens.

Mercurii Trismegisti operum interpretem eundem hunc nostrum laudat Michael de Medina vir eruditissimus lib. 2. *De reÿta in Deum Fide* cap. 2. dum eos enarrat, qui de chiromantia & physiognomia scripserunt. Nescio tamen cui credens animadverterit Ioannem id opus à se traductum ex Arabico Elifabethæ Reginæ Catholicæ (quæ anno obiit MDIV.) dedicasse. Cùm Ioannes Picus Mirandulanus huiusmet ævi, quo Elifabetha vixit Scriptor, celebris, ad Alphonfi X. Castellæ Regis tempus ætatem Ioannis referat, ut videre est in cap. ultimo lib. 12. *in astrologiam*, ubi ait, in gratiam Alphonfi multa monumenta astronomica Græcorum & Arabum, per Ioannem præsertim Hispalensem, & Michaelem Schotum, Scriptorem nullius ponderis multæ verò superstitionis, ad nos pervenisse.

Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.

Necnon clarissimè ad superiorem, quam ut Medina scopum feriret, ætatem pertinuisse eum evincit, quòd Ioannes Ægidius Zamorensis, Sanctii Regis ultimi tempore scribens, hoc est, decimo quarto sæculo, in quibusdam historiæ fragmentis iam eius meminerit. *In arte magica, & mathematica, & scientia astrologiæ philosophis Hispanis peritiores paucissimi* (ait) *existunt, sicut declarant libri & Tabulæ Toletanæ, ubi ferè omnes libri philosophici sunt translati de Arabico in Latinum. Ioannes igitur Hispalensis & alii quamplures Hispani & Murcia in astrologia peritissimi existunt.* Hæc Zamorensis. Nil ergo invenire est, quo pedem sistamus de Ioannis ætate curiosi (1).

FR. IOANNES MANCIPE, Augustinianus, cœnobii de Lorèt, quod duobus passuum millibus ab Osca regni Aragoniæ urbe distitum est, præfectus, cuidam libro suo *Lumen domûs* inscripsit, quem Ioannes Franciscus Andreas Ustarrozius laudat in opere *De patria S. Laurentii* pag. 210.

IOANNES DE PASTRANA, grammaticus, primus fortè gentem nostram docuit grammaticam artem, quo & aliis rudibus adhuc magistris aliarum gentium utebatur. Omnes enim Pastranæ grammaticam regnasse in scholis nostris, antequam ex Italia reversus ex Bononiensi universitate ac S. Clementis Hispanorum collegio suam artem Hispaniæ invexisset Antonius Nebrissensis, in ore habent, ignari tamen, quisnam homo, aut cuius temporis: quod ex scriptis eius hauriri posse nullus dubito. Interim tamen, dum rarissimum librum non videmus, in bibliotheca Hispalensis almæ Ecclesiæ asservatur *Ioannis Pastranæ Commentum grammaticæ* ms. in 4.º caractere factis antiquo.

IOANNES DE QUADROS Scriptor Aragonensis historiæ, nobis ex quo D. Laurentius de Padilla usum se eo refert inter eos auctores, quos ad scribendæ historiæ suæ munus sub oculis habuit.

IOANNES RAYMUNDUS DE TRASMIERA scripsit: *Triunfo Raymundino, ò coronacion, en que se celebran las antiguedades y linages de la ciudad de Salamanca*. Ineditus manet hætenus, & asservatur tum alibi, tum in bibliotheca excellentissimæ Comitissæ Villumbrosanæ ac de Quintana manu exaratus.

Aaa 2

IOAN-

(1) De hoc Ioanne Hispalensi recentiore dictum supra, *Lib. VI. c. 9. n. 215.* in Not. T. I. p. 485.

IOANNEM SANCHEZ laudatum vidimus tanquam veteris *Chronici Cataloniae* Scriptorem. Planè eo usus fuit D. Philadelphus Muñoz in *Theatri genealogici regni Siciliae* tom. 1. in familia *Castellè* pag. 247. ubi ad libri oram legitur: *D. Giovan de Sanchez nella vita del Rè Pietro I.* Necnon & alicubi legimus iterum ab eodem Muñozio laudari tertio volumine eiusdem operis in familia *Segona*, quod forsan ineditum adhuc manet. In schedis familiae de *Rocaberti* antiquissimae, huius quoque mentionem factam legisse nos memoria suppetit.

IOANNES SENIOR Toletanus, non aliunde notus mihi, quàm quòd Michael Medina lib. 1. *De reèta in Deum Fide* cap. 4. eius inter eos meminerit, qui Iudæorum cæcitatem scriptis commentariis dispellere conati sunt (1).

IOANNES VENTALLOL Maioricensis, de geometria quicquam scripsit, quod Vincenius Mut refert tom. 2. *Historiae Balearicae* lib. 8. cap. 6.

IOANNES VESPERTILIO (nisi error sit in nomine, & subrogandus sit Martinus de Alpartilio, de quo egimus lib. x. cap. 1.) ut historiae generalis Cataloniae auctor laudatur in schedis familiae *Rocabertinae*.

IOORDANUS Dominicanus (Lusitanum, atque Eborensem fuisse Lusitani credunt) scripsit: *Certamen gloriosum in oriente FF. Thomæ de Tolentino, Iacobi de Padua, Demetrii de Tifolio, ac Petri Senensis, martyrum Franciscanorum* anno MCCCXXI. martyr & ipse postea, de quo Georgius Cardosus agit tomo 2. *Hagiologii Lusitani* fol. 307. in *commentario* (2).

L

LUDOVICUS DE ANGULO natione Hispanus, scripsit librum quendam *De imagine huius mundi*, ad solatium serenissimi principis & domini sui excellentissimi Raznerii Dei gratiâ Regis Siciliae. Exstat ms. penes me. Hæc totidem verbis Antonius Verderius in *Supplemento epitomes bibliothecæ Gesnerianæ*, quod

editum fuit anno MDLXXXV. Lugduni in fol. Cuius tempus scripti planè incertissimum redditur à malè concepto Regis Siciliae nomine, quod nusquam fuit. Idem videtur cum eo cuius aliud opus è bibliothecæ regiae Gallicæ ms. codice 1805. Labbeus in *Bibliotheca sua manuscripta* laudat par. 4. sect. 4. *Alcabitii nempe introductio astrologica cum scholis Ludovici de Angulo Hispani, qui ex Catalonico in Latinum sermonem reddidit librum Abrahæ Aben Esræ De nativitatibus*. Hæc Labbeus (3).

LUDOVICUS DE AVISON, nescio cuius historiae *De rebus Cataloniae* laudatur Scriptor, vixisseque circa annum MCD. alicubi refertur.

M

MACARIUS quidam refertur scripsisse *Acta Sanctorum Ioannis Ataresii, Felicis, & Voti Pinnatensium* in regno Aragoniae. Hieronymus Blancas in *Comment. rerum Aragonensium*, & primo inter regno Regum, quos *Suprarbienses* vocat, cuiusdam vetusti auctoris meminit, cuius nomen se non reperisse ait. *Sed in iis (adiungit) quæ illius exstant monumentis de vestitiori altero Macario conqueritur, quod istius Ioannis eremite vitam scribens hæc omnia silentio præterisset*. Hæc Blancas.

MARCUS quidam Toletanus vertit ex Arabico in Latinum *De motibus manifestis & obscuris* librum, qui inter Galeni spurios habetur, translatione Arabica usus, quam ex Græco fecerat Ioannitius quidam, qui *Introductionem in artem parvam Galeni*, & alia scripsit. Hæc *Bibliotheca medicæ* auctor de Marco Toletano. Hic videtur idem cum Marco Toletanæ Ecclesiæ canonico, qui fecit *Alcorani interpretationem Latinam*, quam exstare in bibliotheca Cæsarea Viennæ Austriae in eiusdem secundo volumine lib. 2. cap. 8. pag. 979. Petrus Lambecius auctor est (4).

MARTINUS DE CORDUBA, magistri ornatus titulo, scripsit librum *Diversarum histo-*

(1) Hic ille *Ioannes Senex Toletanus* Ex-Iudæus, quem anno MCCCXXVI. scripsisse *Memoriale de mysteriis Christi Iesu &c.* non ita pridem diximus; ac de eo uberius *Lib. X.* sub finem capitis 2. post n. 96. in *Addendis à sæculi XV. initiis*.

(2) Hunc *Iordanum* absque cognomine Quetifus & Echardus *T. I. p. 549. col. 2.* ad annum Christi MCCC. referunt.

(3) In *Bibliotheca Regis Galliarum Part. IV. p.*

256. *Cod. 6561.* exstare dicuntur huius Ludovici libri tres: *De figura & imagine mundi ad Renatum* (non *Raznerium*) *Siciliae Regem*, in codice anno 1456. ut in eodem legitur exarato, *Item Part. IV. p. 340. cod. 7320.* Eiusdem: *Tractatus de nativitatibus*, è Catalano in Latinum conversus; in codice sæculi XV.

(4) De hoc Marco nos olim *Lib. VIII. c. 9. in fin. T. II. p. 44. col. 2.* in Not. Exstat in Vindobonensi apud Lambecium *Lib. II. c. 8.* sub n. CCCIX.

- storiarum*, quem laudat Ferdinandus Mexia in suo *Nobiliario* lib. 1. cap. 76.
- MARTINUS INDALETIUS scripsit *La perdida y restauracion de España*; cuius rei auctor est D. Petrus de la Escalera iuriconsultus & advocatus curiæ Matritensis in *Historia de los Monteros de Espinosa* cap. 7. affirmans se vidisse hunc librum literis antiquis exaratum Burgis apud D. Ferdinandum de Azevedo huius urbis antistitem, Castellæque senatus præsidem, qui magni eum faciebat.
- MARTINUS PEREZ scriptor *De sacramentis* exstat ms. in bibliotheca Colonæ sanctæ Hispalensis Ecclesiæ. Cuius titulus est: *Aquí comienzan ciento y dos capítulos con ciento y dos rubricas del libro de Martin Perez; e es este el tercero libro de Martin Perez, en que fable de los sacramentos*. Scriptus liber fuit ut è nota constat ad finem apposita, per Ioannem Fernandez, alterius Ioannis Fernandez de Alahejos filium, anno MCDXXXVII.
- MARTINUS TOLETANUS. De eo Alphonfus Espina in *Fortalicio Fidei* lib. 2. fol. 78. ait: *Fertur etiam quòd est liber quidam apud eos (Iudæos Hispaniæ) quem composuit magister Toletanus astrologus contra Fidem catholicam: qui liber ne cognosceretur quòd ab ipso factus esset, verso nomine suo ipsum intitularvit, quòd ipse linguâ nostrâ vocatur Martinus & sic verso nomine intitularvit illum Nitram*. Hæc ille.
- FR. MATTHÆUS ORTIZ, Dominicanus, Hispanus, hæreticæ pravitatis per Gallias Inquisitor, scripsit in dictum Pauli: *Volo quinque verba loqui adversus hæreses* librum unum. Hucusque Xystus Senensis lib. 4. *Bibliotheca*, nisi quòd per errorem Matthæum Oryum appellavit. Sed hic *Matthæus Oryus*, sive vulgò *Ori*, Gallus fuit, trium Pontificum Iulii III. Marcelli II. & Pauli IV. Pœnitentiarius, qui alia opera scripsit, ut notârunt distinguentes à Matthæo Ortizio nostro, qui adversus hæreses scripsit, Antonius Senensis, Michael Pius parte 2. *De viris illustribus Ordinis Prædicatorum* lib. 1. ad annum MCCXCVIII. & lib. 4. ad annum MDLVI. Alphonfus Fernandez in *Concertatione Prædicatorum*, & Altamura in *Nova* eiusdem Ordinis *bibliotheca* ad annum MCDLXXXV. Incertissimum inde est qua ætate vixerit; siquidem, ut vidimus postremo isto Scriptorum Dominicanorum albo ad annum MCDLXXXV. apud Pium ad
- MCCXXXVIII. cum Scraphino Razzio, qui ante MCCC. eum floruisse ait, Fernandez scripsisse ait circa annum MCDXC. Tenebræ undique.
- MAURICIUSNE Hispanus, an Mauricius de Hibernia Anglus, magister Parisiensis uterque, auctor fuerit *Distinctionum*, quas vocant Mauricii, ambiguum est. Meminit *Historia Academiæ Parisiensis* tomo 3. in *catalogo illustrium academicorum* & Ioannes Launoy *De varia Aristotelis fortuna in universitate Parisiensi* cap. 4.
- MELCHIOR DE LA TORRE notus mihi auctor est cuiusdam operis, incerti quidem argumenti, sed quo de providentia Dei nonnulla contineretur. Salomon filius Virgæ Hebræus in *Historia Iudaica*, quam ex ea lingua vertit in Latinam Georgius Gentius, refert pag. 433. adductum aliquando ad Henricum Castellæ Regem anno eius secundo sylvestrem quendam hominem, qui dixit se vocari D. Henricum de Mendoza; atque à patre eiusdem Regis in exilium eius loci, unde adductus fuerat, olim missum, eo quòd consilium ei dedisset, omnes ut Iudæos à regno suo expelleret. Idem falsus fuit librum à se conscriptum: *De mundi ortu*, quod fabulosæ gentis homo Hebræus fortè confinxit. Sed cum de rebus huiusmodi Rex & Henricus colloquerentur, *Quid sentis*, inquit Rex (verba sunt Salomonis Virgæ) *de Dei cura rerum creaturarum, quam providentiam appellamus? Respondit Sylvester: De ea re iam olim Melchior de la Torre uberius scripsit cuius verba hic adscribere est visum &c.* Subiungit deinde quædam ex libro illo, quem non alio indicio significat, Melchioris de la Torre.
- MENDUS GOMEZ quidam de rebus Lusitanorum Regum Scriptor à Bernardo Britto in prolegomenis ad *Monarchiam Lusitanam* laudatur; cuius scriptum hoc in Alcobaziensi Cisterciensium monasterio exstare, & Abbatis eiusdem domus, & iudiciis cuiusdam iurisdictionem in territorio illo exercentis confirmat testimoniis. At hic liber, qui cum Zacuti Lusitano-Hebræi alio *De climate Portugalliæ* compactum esse aiebat Brittus, seu Britti fidei iussores prædicti, iam non ibi videtur fuisse, quo tempore Antonius Brandanus, eiusdem monasterii sodalis, continuandæ *Monarchiæ* incumberebat. Vide eius prologum, ubi disertis id testatur verbis, & quæ nos in *Lai-mundo* loco suo annotavimus (1).

ME-

(1) *Mendum*; neutro genere; non *Mendus*.

MENEGALDUS MAGISTER eiusdem farinae auctor, & in Alcobaziensi quoque bibliotheca à Britto repertus, ut eodem loco ac testimoniis dicitur, *Historiam mundi generalem* scripsisse refertur, quæ incipit: *Assyriorum igitur Rex*. Concluditurque: *Obtinuit solus*. Quam Gothicis literis anno MCCXXXVI. in membranæ exaratam, alboque corio coopertam, se vidisse testes aiunt laudati. Nihil autem horum librorum (quod mirum, si ibi asservabantur) Antonius Brandanus vidit. Hunc Hispanis adscriptimus quòd in Hispania sit repertus, nihil ultra de incerto homine & libro eius curantes. Exstare autem Menegaldum in Escorialensi bibliotheca, in quodam eius catalogo vidimus (1).

N

NARCISSUS DE S. DIONYSIO, canonicus Barcinonensis Ecclesiæ, *Compendium* scripsit *constitutionum Cataloniae generalium*, in quo ordinem titulorum codicis Iustiniani secutus est, opus in decem partes divisum: quod exstabat in bibliotheca mss. Antonii Augustini Tarracensis antistitis viri clarissimi cod. 410. ut ex eiusdem catalogo docemur. Item ibidem fuit eiusdem *Compendium constitutionum Cataloniae* sermone patrio versum, in charta annorum CL. & quidem codice 417 (2).

O

OTÆ cuidam tributa historia aliqua ad nos forsan pertinet, quæ ms. exstat apud S. Vincentium urbis Ulyssiponensis, atque in lucem alicubi edita, teste Ioanne Marquez in *Origine eremitarum S. Augustini* cap. 18. §. 1. & aliquot sequentibus.

P

DE PADILLA Anonymus (quem *El caballero de Padilla* vocant) reliquit *Historiam* quandam ms. quâ utitur D. Iosephus Pellizerius Regius chronographus in *Memoriali por el Marques de Ri-*

(1) Hodie certe non exstat. Vid. Notata nostra *Lib. VI. c. 4. n. 77.* in *Laimundo de Ortega*; ubi & de *Angelo Pacensi*, *Petro Allardio*; atque item de *Mendo Gomezio*, & *Menegaldo*.

(2) De hoc *Narcisso* primum nos egimus *Lib. IX. cap. 4. n. 24.* in not. inter *Ufaticorum Barcinonensium* Glossatores à Franckenavio *Sacr. Them. Hisp. sect. IX. §. XXIV.* qui eum per errorem vocat *Canonicum Sancti Dionysii Barcinonensis*; cum Cathedralis eius urbis Sanctæ Crucis sacre Canonice fuisse; cui & nos in eodem sacerdotio, ab anno MDCCCLII. ad LIX. libenter atque honorificè inser-

bas *D. Ioseph de Saavedra* fol. 50.

PETRUS ALLADIUS, si Bernardo à Britto credimus, *Monarchiæ Lusitanæ* vulgari linguæ eius regni curioso Scriptori, auctor fuerit *Historiæ Lusitanorum veterum*, quâ sæpissimè is utitur, eadem Lusitanorum antiqua gesta & eventus partim ex Laimundo, partim ex Alladio confirmans, cuius etiam verba quandoque producere solet.

Item aliud, quod necesse est opus, quod *De sacris*, seu *sacrificiis Lusitanorum* disertè vocat: quamquam testes ab eo adducti, ut supra diximus, de veritate horum auctorum, Petri Alladii unum tantum, *De ritibus & moribus veterum Lusitanorum*, opus se vidisse in Alcobaziæ domus bibliotheca testentur, quod quidem incipit: *Antiquitas apud nationes*. Desinitque: *omnibus ad nihilum redactis*. Et quidem codice anno MCCXXXIV. manu exarato.

Duo autem diversa commentaria Britto fuisse, ex eius libro 3. cap. 30. aperitissimum fiet legentibus. Hic tamen auctor, ut à Britto videretur & contretaretur, interim apud Alcobazienses, si Deo placet, exstitit; mortuo autem eo disparuit; nam Antonius Brandanus, eius in eadem Sparta ornanda successor, ut in prologo continuationis *Monarchiæ Lusitanæ* fatetur, nullum horum vidit librorum, quos Brittus olim historiæ suæ Atlantes iactaverat (3).

PETRUS quidam interpretatus fuit Hispanicè *Isaacum De febribus*, & alia ex Latino, quem ex Arabico dederat Magister Constantinus. Exstat hæc Hispana versio in bibliotheca regia Escorialensi.

PETRUS DESPENS Catalanus, scripsisse olim dicitur in *Cataloniæ Ufaticos* (4).

PETRUS DE ESCABIAS Præfectus urbis Iliturgitanæ in Bætica (*Alcaide de Anduxar*) quandam *Historiam* scripsisse videtur, à Gundisalvo Argote de Molina & libris quos ad manum habuit Mss. laudatam (5).

PETRUS FIGUEROLA Hispanus, ut ex Hispano apparet cognomine, *Compilationem*

vivimus. Rursum in *Addendis à sæculi XV. initiis &c. T. II. p. 209. Not. col. 1.* quo loco *Eiusdem librum: Compendi de les Constitucions de Catalunya* patrio sermone, ter repetitum in Bibliotheca Escorialensi exstare diximus *Lit. z. Plut. II. nn. 11. 12. 13.* (T. II. Escur. p. 224.)

(3) Fumum ex fulgore. Recole quæ paulo ante in *Mendo Gomezio & Menegaldo* diximus.

(4) De eo Franckenavio *Sacr. Themid. Sect. IX. §. XXV.* nosque inter *Ufaticorum Barcinonensium* Glossatores.

(5) Exstat in Bibliotheca Escorialensi *Lit. x. Plut. II.*

nem supra *Logicam* scripsit, quem librum, auctore *Magistro Petro Figuerola* adscriptum in supellectile libraria fuisse, quam ad usum suum Benedictus XIII. Anti-Papa secum portabat quocumque iret, ex eius constat catalogo, quem Ms. vidimus.

PETRO cuidam Archiep. Hispalensi tributum legimus librum *De vita animarum*, Hispanâ linguâ scriptum, qui fuit in bibliotheca Comitis Ducis Olivaram, nisi nos index decipit: cuius nominis cum ei Ecclesiæ præfuerint *Petrus*, cui successit Alphonfus de Vargas decimo-quarto sæculo: *Petrus Gomezius Albornozius* circa annum MCCCLXXI. *Petrus Gomezius Barroffus* circa MCCCLXXV. *Petrus de Luna* circa MCDI. *Petrus Gundisalvi Mendozius*, ac *Petrus de Castro*: incerti omnino sumus ad quemnam istorum hoc referendum opus sit, præsertim invisum nobis, ex cuius stilo auctoris ætatem coniectari possemus (1).

PETRUS Hispanus. Huius nomen præ se ferebat titulus operis cuiusdam in bibliotheca Ms. Antonii Augustini codice 397. exstantis in membranis annorum quinquaginta supra centum, *De ordine iudiciorum* inscripti; in quo erant & alia iuridica. Catalogo eiusdem bibliothecæ adhæremus.

PETRUM Hispanum huic adiungimus, nisi idem homo sit (quod neque studiorum genus respuit): *Antiquarum iuris canonici decretalium compilationum veterem notatorem*, seu *glossatorem*, quem

laudant Ioannes Andreæ in proœmio ad *Decretales*, Guilielmus Durandus in præfat. ad *Speculum Iuris*.

PETRUS ILERDENSIS *Hispaniarum Ecclesiæ Episcopus*, edidit *diversis solemnitatibus congruentes orationes*, & *mixtas elegantissimi sensu & aperto sermone*. Hæc totidem verbis auctor anonymus *De XIII. Scriptoribus Ecclesiasticis*, qui subiungitur Isidori atque Ildephonsi eiusdem argumenti & inscriptionis libellis; cuius auctoris ætatem, sicut anonymi, qui eum laudat, ignoramus.

PETRUS PÆZ Lusitanus, ordinis, ut credere par est, Prædicatorum, scripsisse dicitur *B. Ægidii Santarenensis*, eiusdem ordinis viri sanctissimi, *Vitam*, semi-barbaro stilo, quæ Ms. in eiusdem urbis Santarenensis Dominicanorum monasterio asservatur, ex qua suam confecit Andreas Resendus. Georgium Cardosum vide sîs Lusitanum in *Hagiologio* tom. 3. die XIV. Maii pag. 352. De hoc tamen auctore bibliographi Dominicani altum silent (2).

PETRUS TERRENI scripsisse refertur in *Cataloniæ Usaticos* (3).

PHILO Gaditanus laudatur inter antiquos geometras, qui *De quadratura circuli* scripsere, ab Gerardo Ioanne Vossio *De scientiis mathematicis* cap. 16. §. 36.

PICATRIX Hispani libri astrologici *De conficiendis imaginibus astrologicis*, exstiterunt apud Renatum Moreau medicum Parisiensem, teste Labbeo in *Bibliotheca manuscripta* pag. 216 (4).

Pro-

II. sub n. 1. (Escr. T. II. p. 404.) hoc titulo: *Reportorio de Principes de España el qual fizo y compilo Pedro de Escabias criado del muy alto y excelente Señor el Rey Don Henrique el IV. llamado EL OMILDE é verdadero Rey de Castilla é de Leon; é su Alcayde y Alcalde maior de la muy noble é muy leal Ciutat de Andujar del su Consejo é su Guardamajor*. Agit autem primum in eo brevissime: *De Luciferi casu: De Nembroto: De priscis Hispaniæ incolis usque ad bella Carthaginensium cum Romanis*; hinc ad Pompeii & Cæsaris, atque ad occupatam à posteriore Remp. Romanosque Imperatores ad Titum; dein ad Barbararum in Hispaniam gentium irruptionem, regnumque Suevorum & Gothorum, horumque sub Roderico excidium; ac demum ad posteriores Legionis & Castellæ Reges à Pelagio usque ad Henricum IV. quorum historias non perfunctoriè scribit, & præcipuè miserrima Henrici gesta quorum magnam partem vidisse potuit. Meminit huius *Petri de Escabias* Mosen Didacus de Valera in Historia MS. Henrici IV. Castellæ Regis, in Regia Bibliotheca Matritensi superlita, in cuius folio CXXVII. pag. 1. eum appellat *virtuoso varon*; additque Enrico Regi ab Eo petenti ad annum MCCCLXXII. ut urbem arcemque Iliturgensem ipsius fidei à Michaele Luca Iranzo Castellæ Comestabili conceditam sibi traderet, comiter atque urbane re-

spondisse, minime id sibi licere, nisi prius Sacramento quo tenebatur solveretur.

(1) Habetur Hispanicè in eius Bibliothecæ catalogo pag. 221. *Lit. P. MS. fol. 1. II. 2.* atque item sub INCERTI nomine in Escorialensi *Lit. h. Plut. II. sub n. 22.* Hunc autem *Petrum* è tribus cognominibus ordine *Secundum*, id est *Gomezium Albornozium*, qui ad annum usque MCCCLXXII. Hispalensi Ecclesiæ præfuit, olim existimabamus. Habentur Eiusdem alia: *De la justicia de la vida espiritual de todos los hombres; é de la perfeccion de la Iglesia militante, é de la honestad de la vida corporal* in Regia Bibliotheca Matritensi in codice chartaceo formæ IV. In Escorialensi *Lit. 2. Plut. IV. n. 11.* (Escr. T. I. p. 131.) *Un Confessionario*. Ægidius Gonzalez Davila. *Theatr. Eccl. de Sevilla T. II. p. 57.* Eidem tribuit: *La peregrinacion de su vida, sive: De rebus ad eum pertinentibus*; extareque ait in Bibliotheca Sanctæ Ecclesiæ Toletanæ.

(2) Nihil præterea de eo Quetifus & Echardus *T. I. pag. 474. col. 2.* immo absque Nostro penitus iis indictus ignotusque esset.

(3) Meminit eius Franckenavius *Sacr. Themid. sect. IX. §. XXV. pag. 215.* Ed. Matr. 1780.

(4) Nullibi non obvii in MStorum. Hispaniæ Bibliothecis.

PTOLEMÆUS DE HISPANIA librum reliquif-
se dicitur *Argerzelli introductorium* di-
ctum; quem exstare ms. docuit nos Al-
phonfus Ciaconius in schedis ad *Biblio-
thecam uniuersalem*.

R

RAIMIRUS GADITANUS, cuius *Dirina-
tionem sideralem* laudat Gesnerus in
Bibliotheca, qui & foras emissam ait (1).

RAYMUNDUS VIDAL Artem poeticam scrip-
psit; cuius, & aliorum eiusdem artis il-
lustratorum, meminit in prologo ad
Centiloquium suum Ennecus Lupi à Men-
doza Marchio Santillanæ his verbis Hi-
spanis: *Los quales creeria yo no ha-
ver leido las reglas del trobar, escritas y or-
denadas por Remon Vidal de Besaduc,
hombre assaz entendido, y gran troba-
dor; ni la continuacion del trobar hecha
por Iufre de Foxa monge negro, ni del
moral llamado Berenguer de Noia* (2).

REGINALDUS DE ARCA Catalanus, in *Ufa-
ticos* Cataloniæ scripsit, ut audio (3).

RENALLUS (AN RAYNALDUS?) quidam ma-
gister Sedis Barcinonensis, quo forsan
nomine Scholarcha, sive caput scholæ,
intelligitur, reliquit ibidem ms. librum
De passione S. Eulaliæ Barcinonensis;
quo usum se ait Hieronymus Puiades
in *Historia sua principatus Cataloniæ* (4).

RICARDUS, Hortensis monasterii Cisterciensium
monachus, scripsit carmine *Vitam S.
Martini, vulgò sancti Sacerdotis, ex Ab-
bate Hortensi Episcopi Seguntini*, quam
edidit Chrystostomus Henriquez lib. 1.
Fasciculi dist. 7. cap. 8. Videri potest
Angelus Manriquez tom. 2. *Annal. Ci-
sterciensium* anno MCLXIV. cap. 8. ubi
plurima carmina ex hac *Vita* profert.
Adscribitur hic S. Martinus diei xvi.
Septemb. in *Menologio Cisterciensi*: de
quo agit etiam Vincentius Blascus La-
nusa lib. 4. *Historiar. Aragon.* cap. 11.
qui appellatum fuisse eum ait *Marti-
num Muñoz de Finojosa*. Scripsit idem
Ricardus *Vitam Roderici Archiep. To-
letani*, & aliorum forsan virorum illu-
strium eiusdem monasterii; nam ima-

gini pictæ illius in presbyterio Ecclesiæ
Hortensis positæ inscriptum legitur: *Ri-
cardus monachus, sanctorum historicus
monachorum. Fasciculum* vide Chrystosto-
mi Henriquez eodem lib. 1. dist. 7.
cap. 10. ex quo profecit Carolus Vi-
schius in *Bibliotheca Cisterciensi*.

ROLANDUS Ulyssiponenfis. Inter libros quos
collegerat Rénatus Moreau medicus do-
ctor Parisiensis, Labbeo teste in *Biblio-
theca manuscripta* pag. 216. liber exsti-
tit huius tituli: *Rolandi Ulixboniensis
physici illustrissimi principis Ioannis, pa-
trui domini nostri Regis Franciæ guber-
nantis & regentis regnum Franciæ, insi-
gne opus de physiognomia*.

V

VINCENTIUS, quem cum Hispani dum-
taxat nota veterum monumentis lau-
dari videas, iurisperitus magni nomi-
nis, & interpres vetus Decretalium fuit.
Hunc passim ac per totum in Decreta-
lium quinque libros commentarium lau-
dat Abbas antiquus Guilielmus Duran-
tius in prooemio *Speculi*, ad quod etiam
præfatione Ioannes Andreæ, atque idem
in prooemio *Ad Decretales*, quamvis ab-
stinentes Hispani appellatione. Sed An-
tonius Augustinus in epistola dedicatoria
Antiquarum compilationum ad Gregorium
XIII. Papam, & in Notis ad *Primam*
pag. 431. & 446. disertè *Vincentium
Hispanum veterem earum interpretem
vocat*. Glossavit hic quatuor *Compila-
tiones Decretalium*, & facta Gregoria-
na compilatione, glossavit etiam illam,
ut ait Ioannes Andreas *præfatione ad
Speculum* (5).

WULSA Episcopus (cuiusnam urbis non
dicitur) sub Gothis Regibus scripsisse
refertur quoddam *Chronicon* eorundem
Regum; cuius operis fidei eximium qui-
dem testimonium præbuit eruditus ad-
modum vir Ioannes Baptista Perezus,
Toletanus canonicus, qui postea fuit
Segobricensis Episcopus. Hic enim cum
auspiciis rogatuque D. Gasparis à Qui-
roga, præfulis tunc Conchensis, in cu-
ius

(1) Succurrit dictum alicubi de hoc *Raimiro*: quo
tamen loco inquirere non vacat, neque tanti res est.

(2) Dictum de hoc supra in *Gofredo de Fexá*,
seu *Foxá*.

(3) Apud *Frankenavium* sect. IX. §. XXV. p. 215.

(4) Puiadesius *Lib. IV. cap. LXXX. fol. 216.
col. 1. Renallum* vocat: *Com hà escrit* (inquit) *lo
Mestre Renallo*; Idem tamen cap. seq. sive *LXXXI.
fol. 217. pag. 1. col. 1. Y lo Maestre Arnallo en
lo tractat de la passió de aquesta Santa (Eulaliæ*

scilicet) *en la llisó sssena esertu &c.* Atque è re-
gione in margine: *Es en la Libreria de la Sen.
Magistri* autem præmissus *Renallo*, aut *Arnallo* ti-
tulus, non Scholarcham, ut ego conicio, sed Aca-
demix Barcinonens. Doctorem sive Antecessorem
designat.

(5) Exstant ubiq; in nostratium Bibliothecis MSS. In
Regis Galliarum *Part. III. p. 533. col. 1. cod. 3968.
& seq.* Dictum quoque à nobis de hoc *Vincentio
Lib. VIII. c. 3. n. 125. Not.*

ius familia erat, collectionem quandam confecisset Hispaniæ Conciliorum ex mss. codicibus, quos videre potuit, ut ad Gregorium XIII. mitteret Papam, adiunxit *Chronologiam Regum Gothorum* de qua præfatus in epistola ad lectorem, huiusce collectionis desumere se ait priores Reges ex Isidoro; posteriores verò ex *Wulfæ Episcopi perbreui, sed aureo Chronico, quod in quodam libro bibliothecæ Regiæ & aliis vetustis exstat: de cuius in scribendo fide nihil est quod dubitetur, cum & tempora ab illo notata exactè cum Conciliis quadrent, & posteriorum Regum menses & dies ita minutatim definiat, ut vixisse sub Hispaniæ excidium videatur.* Hæc Perezius.

Ex hac Perezii chronologia suam desumpsit, multis tamen multatam, D. Gaspar Loaisa, & collectioni suæ *Conciliorum* Matrili editæ anno MDXCIII. præfixit, *Ordinem* vocans *Regum Gothorum Hispaniæ, & eorum chronologiam ex Conciliis mss. & Isidoro & Wulfæ*; quibus addere potuit: *Alphonso Rege Orvetensium III.* nam & huius inter alios *Chronici* cuiusdam Scriptoris pro se & chronologia sua advocavit Perezius, Alphonso scilicet, cui *Magni* cognomen contigit: cuius esse id *Chronicon*, quod sub Sebastiani Salmanticensis Episcopi exstat nomine, iam, de Alphonso isto seu Sebastiano loquentes, annotavimus.

Hunc autem *Wulfam* Perezius pro annis, quibus singuli vixerunt Reges, à Wallia ipso, qui anno Christi cdxvi. regnare coepit, ad Egicæ usque electionem & unctiōem, quam contigisse ait anno DCLXXXVII. testem adducere pergit. Ut, si verus homo fuerit, usque ad hoc tempus historiam seu chronologiam istam Gothicam eum profecutum, aut eo vixisse, coniectari valeamus. Planè hunc auctorem eius historiæ fuisse, confirmare etiam possumus & maximè quidem, Ambrosii Moralis iudicio, qui talem credidit. Huius enim verba Latina ex Hispanis reddita è libri 11. cap. 17. huc præ aliis pertinent: *Chronicon hoc loco Wulfæ nominavimus (cùm de Walliæ rebus ageret) quod ab hinc sæpe huic historiæ incidet. Episcopus hic fuit tempore Gothorum Regum postremorum in Hispania, ut videtur, quamvis in Conciliis nusquam subscriptio eius legatur, quæ scilicet pauca, nullumve fuit adeptus. Scripsit brevissimam summam Gothorum Regum, notatis annis, mensibusque, diebusque, qui-*
Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.

bus singuli regnare. Quo nihil potest ad historiæ continuationem exactius desiderari: quâ ego utor, eam ex codice Gothico Ecclesiæ Orvetensis exscripsi, qui pro Alphonso Rege Toleti expugnatore quingentis ferè ab hinc annis fuit scriptus, in aliis etiam antiquissimis libris à me visam. Hæc ille, *Wulfæ* hoc breve *Chronicon* passim laudaturus.

His quidem testimoniis, & quidem gravissimis, *Wulfæ* fides innitur. In quo tamen auctoris nomine quicquam subodorati sunt incerti, de opere tamen ii minimè dubitantes, quidam noviores: non prorsus temerè codicum à se haud visorum scripturæ litem moventes, quasi ob legendorum veterum characterum difficultatem, pro hac lectione *Wise-Gothorum Regum Hispaniæ Chronicon*, ea se laudantibus intruserit: *Wulfæ Gothorum Regum Hispaniæ Chronicon*; aut pro hac: *Ep. Wisegothorum Hispaniæ Regum*, quo *Epitome* eorundem Regum per compendium scriptum sit, hæc alia: *Episcopi Wulfæ Gothorum &c.* nec inepto quidem aut incauto de rebus librisque sic antiquis iudicio, cùm de hoc Hispaniæ Episcopo *Wulfæ* nusquam aliàs habeatur mentio. In codice manuscripto, quem apud D. Ioannem Lucam Cortesium hîc Matrili vidimus, ita concepta est epigraphe: *Incipit Chronicon Regum Wulfæ Gothorum* erâ CD. ex qua interpositione nominis *Wulfæ* sic inepta importunaque, non obscure colligimus coniecturam de *Wise-Gothorum Chronico*, nulli auctori cui nomen *Wulfæ* fuerit attribuendo, non ex nihilo esse.

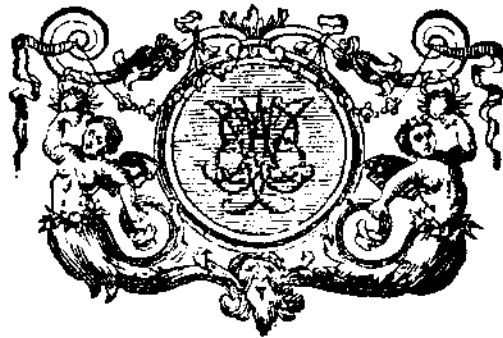
Præterquamquod ad eiusdem codicis, qui Ambrosii Moralis fuit, oram notatum legimus, in alio codice Gothico Soriensî disertè scriptum *Chronicon Wise-Gothorum* fuisse. Quæ res etiam salivam movit Hieronymo Higuerae Toletano, cuius in opere isto toties meminimus; & ut erat coniectationum suarum pro antiquis commendandarum cupidus, auctorum à se datorum scriptis eam, quam de *Wulfæ Chronico* isto fecerat, expromere sese tutò posse visus sibi, ut aliàs, fuit. Huc enim hæc apud Luitprandum in *Chronico* ad annum DCCCCLX. num. 361. edit. Antwerp. respiciunt: *S. Iulianus scripsit Vitam S. Ildephonsi: Felix præterea scripsit Vitam S. Iuliani Toletani Episcopi; idemque Felix adiecit Chronico, quod sic incipit: In nomine Domini, incipit Chronicon quod Sanctus Iulianus composuit: Illud:*

* *Aliàs natus.*

Natus * est autem Witiza , alii tribunt Guntherico. Nihil de additione certè hætenus reperitur. Hucusque Luitprandus, unus ex iis oraculis , per quæ loqui Hieronymus amabat Higuera.

Sed alterum audi Iuliani nomen præferens in *Chronico* ad annum DCXCII. num. 359. *S. Iulianus, qui Archiepiscopus Toletanus post fuit, continuat Chronicon Regum Wisi-Gothorum ab Athanasio ad Ervigium; cetera addidit Archiepiscopus Toletanus ad finem usque.* Quibus duobus locis domi formati minime dubius sum quin Wulfæ tributum

Chronicon partim Iuliano adscribi debuisse Toletano Archiepiscopo , partimque eius successoribus , Felici aut Guntherico , Higuera placuerit : utpote cui præ Toletanis Episcopis fungos habere alios omnes, frugesque consumere natos perpetuum fuit. Iulianus sanè Toletanus Episcopus gesta Wambanis Regis adversus Paulum perduellem literis consignavit , nullum autem aliorum Regum *Chronicon* , cuius utique oblivisci minime debuit Felix Vitæ eius auctor. De Wulfa hæc dicere habuimus, dum certiora & exactiora alius.

ADDENDA ET EMENDANDA.

I. PRIMUM autem omnium, sæpius laudo Cl. Thomam Antonium Sanchez in *Sylloge Poetarum Hispanorum ante annum Christi sesquimillesimum*; cum verus eius operis titulus sit: *Coleccion de Poesias Castellanas anteriores al Siglo XV.* id est: ante annum Christi MCCCC.

II. Tom. I. p. 220 col. 1. in fin. Not. (Lib. II. cap. x.) de Aurelio Prudentio Poeta loquens, mentionem inieci alterius Prudentii Antistitis Turiasonenstis, quamvis in eiusdem epitaphio metrico apud Sanctam Mariam Naxarensis *la Real* vulgo appellatam legatur

..... per quem Tarracona nitescit;

restituendum namque est *Tirasona*, pro *Turiasone*, ut versus constet. Nicolaus item Antonius *Bibl. Vet. Lib. II. c. X. n. 329.* (T. I. p. 222. col. 2.) meminit Prudentii Antistitis Turiasonenstis quem Aurelio Prudentio Poeta multo recentiore fuisse innuit; atque idem *B.V. Lib. VI. c. XI. n. 282.* (T. I. p. 502 col. 2. fin.) de Prudentio Trecentensi seu Tricassino in Gallia Episcopo, id est de Galindone Prudentio sæculi IX. scriptore Hispano loquens, eidem tribuere videtur *Collectanea ex CL. Psalmis*: quæ itidem in Bibliotheca Regis Galliarum T. III. p. 453. sub n. 3761. Tricassino adscribuntur hoc titulo: *Prudentii Tricassini Flores CL. Psalmorum.* Bernardus tamen Ibannezius de Echavarrri Victoriensis Presbyter in Vita S. Prudentii Turiasonenstis Episcopi, Victoriae apud Thomam Robles et Navarro absque anni notatione sed circa 1753. edita in 4.º hæc *Collectanea*, sive *Flores CL. Psalmorum non Tricassino sed Turiasonensti Prudentio* longe illo antiquiore, qui nimirum anno Christi DCXLVIII. Armentia in Alavæ Provincia in lucem editus et DCCXIII. Uxamæ denatus ab eodem dicitur, tribuit, pag. 222. n. 1. et 346. n. 6. et *Collectaneorum seu Florum ex CL. Psalmis* exemplum è membranaceo Archivi Æmilianensis sæculi X. codice caractere Gothico exarato integrum sistit à pag. 510. ad 540. hoc titulo: *In nomine Domini. Incipit liber ex Floribus Psalmorum à Beato Prudentio editus.*

III. Speraindeum Abbatem Cordubensem Scriptorem *Passionis Sanctorum Martyrum Adulphi & Ioannis*, quod Noster *Lib. VI. c. 7. n. 135.* incertus an *Monachorum & qualium*; an verò *Clericorum fuerit præfectus*: Fleurius, nescio unde doctus, *Hist. Eccl. libr. XLVIII. ad ann. 850. T. X. p. 435.* Abbatem Cuteclarensem, non procul à Corduba versús Occidentem, fuisse existimat: *Leurs actes* (Adulphi & Ioannis, inquit) *furent écrits par Speraindeo Abbé de Cuteclar, comme l'on croit.* Agit de eo Cl. Florezius noster *Hisp. Sac. T. XI. p. 3.* ac de Monasterio Cuteclarense *T. X. p. 258. n. 34.* quo loco *Feminarum* fuisse ait.

IV. Sæculo X. floruisse apud nos Aitonem Episcopum Ansonensem (indigenis hodie *Vic d' Ossóna*) virum in Mathematicis studiis egregium; item Lupitum Barcinonensem libri cuiusdam Astronomici ex Arabico, ut putamus, in Latinum sermonem interpretem; & Iosephum tractatus Arithmetici Scriptorem, legimus apud Cl. Ioannem Andresium, *Orig. y progr. de toda Literat. T. I. cap. IX.* Edit. *Matrit. 1774. p. 319.* Lupiti autem Barcinonensis, videtur non meminisse Cl. Matthæus Aymericus in *Nomin. & act. Episcop. Barcin.*

V. Petri Alfonsi, alias *Mosis Oscensis* ex Hebræo Christiani, quod Noster ad annum MCVI. *Lib. VII. c. 3. n. 35.* meminit Ferdinandus Perezus Gusmanus in metrico nondum typis edito opere: *Los claros varones de España*, hac ogdoade:

, Aquí conviene que fable
, de Pedro Alfonso un doctor,
, que contra el judaico error
, hizo un volumen notable.
, Fue este varon admirable
, de los Hebreos nascido,
, y despues que convertido
, Christiano muy venerable.

VI. Circa annum MCCXL. Ferdinandus III. Castellæ & Legionis Rex, vulgo *el Santo*, concessit incolis de *Heznatorafe* in Bæticæ, ut puto, & Castellæ quam *novam* vocant confiniis, proprium Forum, sive *Leges ab iis observandas.* Exstat earum exemplum, absque anni tamen & loci nota, penes Cl. Antonium Taviram Regium Ecclesiastam, Regique Conventus Uclensis Sancti Iacobi de Spatha Priorem, qui id nobis benigne communicavit. Constat autem CXXXI. foliis, quartæ ut vocant formæ.

VII. De Bernardo Compostellano, ac Bernardo de Montemirato superius egimus, *Lib. VIII. c. 3. n. 91. Not.* quasi diversi sint. Et quidem Ioannes Alb. Fabricius *med. & inf. T. I. p. 229.* de iis tanquam de diversis agit; ac Bernardum quidem Compostellanum eius Ecclesiæ Thesaurarium vocat, atque ad annum Christi MCXXIX. Diplomata Summorum Pontificum & antiquorum Hi-

spaniæ Regum Compostellanæ Ecclesiæ concessa collegisse ait; *Bernardum autem de Montemirato* Presbyterum Compostellanum Iuris Canonici peritiâ celebrem & solido sæculo recentiorē facit, ut qui floruerit Innocentii IV. ævo. Sunt tamen qui utrumque confundant.

VIII. *Natalem Gavér* Mercenariorum Ordinis Magistrum Generalem *Lib. IX. c. 4. n. 245. in Addendis col. 1.* ad annum MCCCXLV. retulimus; cum sæculo integro recentior fuerit.

IX. *Ioannem de la Encina* Scriptorem libri: *Los disparates trobados* laudat Cl. Sarmientus, *Memor. para la Histor. de la Poesia p. 234. n. 532.* eiusque *Poematia* anno MCDXCVI. Salmanticæ edita, Nostroque incognita fuisse ait. Agit is de cognomine alio, nisi idem ipse fuerit, auctore *Tribagiæ*, seu *Via sacre Hierosolymitana*; & *Cantionarii* in *Biblioth. nova.*

X. Tomo II. pag. 155. col. 2. *Ioachimium Ibanneziium Garsiam* Præcentorem Turolensem facili memoriæ lapsu *Ignatium* vocavi.

XI. *Vasçus de Lucena* Lusitanus in Galliçam vertit linguam Xenophontis *Cyropædiam*, quam Carolo Audaci Burgundiæ Duci dicavit anno MCDLXXVI. Extat MS. in Bibliotheca Senensi, vetustissimo volumine elegantibus picturis ornato. E notis D. Andreae Gonzalezii Barciæ ad oram *Biblioth. vet.*

XII. Apud Cl. Sarmientum *Memor. para la Hist. de la Poesia &c. §. IV. n. 190.* laudatur MS. codex *Virgillii* cuiusdam *Philosophi Cordubensis.* Supposititius. Vid. Eundem à num. 194.

XIII. Incunte Octobri MDCCLXXXVIII. cum è patria Matritum rediens nonnihil ex itinere ad Uclesii oppidum divertissem ut virum Cl. et singularem amicum D. Antonium Taviaram Regii equestris Sancti Iacobi Ordinis Conventûs eius Oppidi Priorem inviserem, significavit mihi exstare in celebri eiusdem Conventûs Bibliotheca membranaceum codicem Hispanicum: *Dichos y hechos de los Padres del yermo*, in cuius fine legitur: *A Dios gracias este libro escribio Fray Johan de Cordova Cirujano en la Villa de Guadalupe* (Librariusne an Interpres fuerit?) *acabado Viernes doce dias andados del mes de Noviembre de mil è doscientos* (desunt reliqui numeri, qui tamen ad annum Christi MCCC. non pertingunt Item: *Anonymi Versionem Hispanicam* dialecto tamen Aragonensium, *Ethicorum Aristotelis ad Ioannem Gusmanum Dominum de Algava*, in antiquo membranaceo codice in cuius extremo: *Comenzóse el presente libro à traducir è ordenar en Sevilla à XV. de Octubre año de SESENTA Y SIETE* (sæculine XIV. an sequentis?) *è acabóse à XXVIII. de Noviembre del referido año.*

Præterea in aliis librorum catalogis postquam notulas absolveram incidi in *Fratris Antonii Ginebredæ* Ord. Præd. *La traduccion Española de los libros de la consolacion de Severino Boecio: impresa en Sevilla por Meinardo Ungut y Lanzalao Polono 1497.* fol. Agit de hoc opere Noster, non suo tamen loco, nimirum in Bibliotheca Nova lit. A. et auctorem *Genebradam* cognominat: . . . Item in *Doctorem Iulianum Gutierrez* Catholicorum Hispaniæ Regum Ferdinandi et Isbellæ Medicum, eiusque opus: *De calculi atque ilis dolore et remediis*: *Hisp. Cura de la piedra y dolor de ijada*, Toleti 1498. editum apud Petrum Hagenbach Germanum fol. . . . Item in *Henrici de Aragonia* Marchionis ut puto Villenatum versionem Hispanicam fabularum Æsopi: *La traduccion Castellana de las fabulas de Esopo* Hispali editam apud Ioannem Cromberger 1533. Demum in Almanacum perpetuum R. Abraham Zacuti in cuius extremo legitur: *Explicium Tabulæ Tabularum astronomice Raby Abraham zacuti astronomi Serenissimi Regis emanuel Rex portugaliæ et cet cum canonibus traductis alinga ebraica in latinum per magistrum Ioseph vizinum discipulum eius actoris opera et arte solertis magistri Ortas curaque sua non mediocri impressione complete existunt felicibus astris anno a prima rerum etherearum circuitione 1496. sole existente in 15. g. 53. m. 2. piscium sub celo leyree.* Mitto alia de genere hoc, adeo sunt multa ac prope infinita; et manum de tabula.

FINIS.

BIBLIOTHECA ARABICO-HISPANA,

SIVE

DE SCRIPTORIBUS ARABIBUS,

QUI UNQUAM USQUAMVE IN HISPANIA ALIQUID LITERIS
CONSIGNARUNT.

A

ABDALA NARACH Hispanus, medicæ artis peritus à Nicolao Monardes medico Hispalensi laudatur, nullo eius tamen designato opere, in tractatu suo *De la piedra Bezoar*, fol. 152. similiter ab Alphonso Ciaconio in *Bibliotheca* ms.

ABDALLAHI IBEN BACCAL EL TOLAITALI, hoc est, Tolitanus. Liber eius absolutus *De agricultura* exstat in Escorialensi regia bibliotheca, scriptus, ut ibi dicitur, *Toleti librariæ Joseph Ibn Lihap Ibn Nehemiæ, anno à computo Alcusri MCCLXIX. Tolaitali* vocabulo, pro *Toleti* Arabes utuntur, ut observatur, productis exemplis, ab amico nostro D. Gaspare de Mendoza Ivañez de Segovia, olim Marchione Acropolitano, nunc Mondexarensi, in doctissimo suo *De originibus Hispaniæ* commentario, nondum typis edito.

ABEL MADI (fortè **ABEN MADI**) Abibæ filius. Hic *Miramamolini Cordubæ historiam* scripsisse dicitur; quâ utitur in *Annotationibus ad Episcoporum Isidori, Sebastiani, Sampiri, & Pelagii*, veterum nostræ gentis Chronicorum^a, Prudentius Sandovalius. Ait enim circa annum CMLXXXIV. Miramamolinum Cordubæ Regem formari iussisse Maurorum, à primo eorum in Hispaniam ingressu ad sua usque tempora, hoc est, ducentorum quinquaginta quatuor annorum; in hisque xxv. Regum Cordubæ historiam: tot enim imperaverant, pro libito à Mauris, quotusquisque displicebat, ferro sublatis. Hanc historiam Abel Madi laudato Abibæ filio tribuere Sandovalius videtur: nec tamen, quo loco, aut quo sermone, aut saltem quo interprete translatus ex Arabico in vulgarem linguam viderit, admonere nos voluit.

Ad Miramamolinum Cordubæ quod attinet, is circa hæc tempora Abderragman, Mahomadi filius fuit, qui mutato nomine *Almunacer Ledinelle*, hoc est, *Defensorem legis Dei*, atque item communi appellatione *Amiramomeni*, quod *Rex credentium* interpretatur, se vocari fecit, ut in *Historiæ Arabum* cap. 30. Rodericus prodit Toletanus. Hic anno Arabum CCC. imperio præfectus, quinquaginta regnavit, usque ad CCCL. scilicet, de quo ab eodem auctore monemur. Annus verò hic Arabum, seu Hegiræ, quo mortuus est Abderragman Amiramomeni, ferè anno Christiano CMLX. consonat, iuxta rationem combinandi utramque epocham, quam viri huius callentissimi nos docuerunt.

Quare ante hunc annum obitus Miramamolini consignandus memoriæ à Sandovalio fuit eius historicus, nisi & hereditarium factum, quod non legimus, elogium hocce, cognomentumque usurpaverit etiam eius filius & successor Alachan, qui xvi. annis, hoc est, usque ad CMLXXVI. aut Inem Alhacane natus, qui sub administratione Mahometi, dicti Almanzoris, & Abdelmelic eius filii, nomine tenus Rex, uti diximus, domi semper otio ac deliciis emarcuit.

ABEN ALFANGE Valentinus, ex Maurorum secta, qui deinde transiit ad castra Ecclesiæ, Roderici Didaci, cognominati Cidi, domesticus, scripsisse dicitur quandam historiam De rebus eiusdem Hispani herois (nisi fabulosus auctor sit) quâ usum se ait Beuterus in prologo ad *Hispaniæ historiam*, & Escolanus in *Valenti-næ* lib. 6. cap. 26. num. 4. Hunc quia ex Iudaica secta Christianam religionem amplexus dicitur, in Bibliothecæ Hispaniæ albo designavimus^b.

ABEN GEZAR scripsisse dicitur *De admirandis*

^a Pag. 83.

^b Tom. 2. pag. 3. num. 9.

dis urbium Hispanie, laudatus à D. Thoma Tamaio in Notis ad Luitprandi Chronicon pag. 157. quum de Galiavæ, quod vocant, palatio iuxta Toletum, verba facit.

ABEN (seu IBNU, quod idem est) HABAR, Baticæ provinciæ historiographus Maurus, cum Mauris ea subiiceretur Regibus, laudatur à Ioanne Leone Africano in elogio Averrois, libro *De Scriptoribus Arabicis*, quem Hottingerus edidit in *Bibliothecario* suo, pluraque refert de hoc philosopho Cordubensi ab eo narrata.

• Pag. 272.

ABEN JAHIE ACIROVICLA. Laudatur in indice librorum regiæ Laurentinæ bibliothecæ inter mathematicos exstans Arabes eius liber, *Lamina generalis astrolabii* dictus, sive huius argumenti.

ABEN PACE, sive (ut Arabum in more est multis appellari nominibus) EBNO EL SAYEG, sive (quod est in *Historia medicorum Arabum* auctore Ebn Abi Osai-bea)

ABU BECR MOHAMMED EBN YAHYA EBNO EL SAYEG, notior tamen nomine EBN BAJAH, vulgò ABEN PACE. Cordubæ natus dicitur, ut Ioannes Genesius Sepulveda *De regno & Regis officio* lib. 3. pro comperto affirmat. Ex Hispania certè eum fuisse liquere nobis debet è testimonio Ebn Tophail infra adducendo.

Summus audit philosophus, & perspicacissimi ingenii; quem immatura mors studiis Fessæ Africæ urbe vitæque famæque abripuit anno Hegiræ DXXXIII. sive, ut alii, DXXXV. veneno, si verum dixit Ebn Chalican, ex invidia sublatum quæ quidem ei plures inimicos suscitavit. Et suere (ut idem inquit Chalican) qui ipsum, quasi de Alcorano & Mahometica doctrina minùs honorificè sentiret, incusarent. Huius acumen & iudicium Abu El Hafen Ali quidam, qui opera eius in unum collegit volumen, ipsum eo nomine omnibus qui inter Mahometanos philosophiæ operam dederunt, præferre non veretur, aded ut asserat neminem post Alfarabium ei comparandum, atque eius dicta iis quæ ab Avicenna & Algazali prolata sunt, si inter se conferantur, præponderare. Hæc iisdem ferè verbis retulimus, quibus hominem laudavit Eduardus Pocockius in præfatione ad interpretationem epistolæ Ebn Tophail; & elencho Scriptorum, de quibus in ea mentio fit. Nimirum hic Maurus, & ipse Hispanus, de quo suo loco à nobis agendum est, epistolam quandam scripsit *De vita Hai Ebn Yokdhan*, philosophicæ doctrinæ plenam, quam ex Arabico translata laudatus Pocockius

Latinè edidit Oxonii MDCLXXI. in 4.º Curiosè hic de Andalosensis, hoc est Hispanis, inter Mauros sapientibus agit epistolæ auctor, cuius verba dabimus, quæ ad nostrum pertinent.

Deinde successerunt illis & alii, ipsis perspicaciores, & qui ad veritatem propius accederent; inter quos haud fuit alius ingenii acutioris, nec qui res melius perspiceret, aut veriùs perciperet, quàm Abu Becr Ebn Al-Sayeg (hic noster est Aben Pace) nisi quòd eum occupatum teneret mundus, donec ipsum præriperet mors, antequam patefierent thesauri scientiæ eius, aut vulgarentur occulta scientiæ ipsius: ac pleraque, quæ è scriptis eius reperiuntur, imperfecta sunt, & sine mutila, veluti liber ipsius *De anima*, & *De regimine eius qui vitæ solitariæ se dederit*, & *quæ scripsit De logica & scientia naturali*.

Libri autem eius perfecti tractatus sunt compendiosi, & epistolæ raptim scriptæ. Atque hoc ipse declaravit dicens, illud, cuius demonstratio illi proposita fuit in epistola Alettesal (idest coniunctionis intellectûs cum homine) non eo sermone prorsus manèstam fieri, nisi post difficultatem & molestiam gravem, & quod methodus explicationis suæ aliquibus in locis viâ minùs perfecta ordinata fuerit: quod si amplius illi temporis spatium concederetur, in animo sibi fuisse illam mutare. *Atque ita se habet* (Tophail profequitur) *quod ad nos pervenit de scientia huius viri. Nos autem ipsum non vidimus, & qui cum eo eodem tempore vixerunt, elusmodi sunt, ut non dicantur illi pares gradu fuisse: nec quid ab ipsis compositum vidimus. At qui ipsis successerunt è coætaneis nostris, sunt illi, qui vel adhuc sunt in statu incrementi, vel qui substiterunt contra perfectionem, vel qui quomodo se revera habuerint, nondum ad nos notitia pervenit.* Hæc Ebn Tophail de Aben Pace, atque eius doctrina & libris, ex quibus ætas utriusque indicatur. Vide in *Tophail*, sive *Jaasar Abu Jaasar Ebn Tophail* lit. I.

ABEN ZOHAR maiore sæculi duodecimi parte famam in arte medica non vulgarem apud nos ortus & florens obtinuit, cognomento tum *sapiens*, tum *gloriosus* dictus, qui, si credimus Ioanni Leoni Africano in libello *De viris quibusdam apud Arabes illustribus*, quem Ioannes Henricus Hottingerus in *Bibliothecario* suo fecit publici usus, è nobilibus fuit Hispanensis civitatis (perperam editum fuit *civitatis Siciliæ*, pro *civitatis Sibilie*, ut no-

notum ex aliis Vitæ eius monumentis , & quòd Hispanus vulgò audit) sive aliàs non longè ab ea urbe, natus in oppido *Peñastor* ad Bætum flumen , pari Cordubam inter & Hispalim intervallo, quod veterum *Ilipa* est. Huic namque ortum nostri adiudicat, nescio unde eo accepto, Nicolaus Monardes medicus Hispälensis bene doctus^d.

In eius nomine aliquantulum variatur. Nam & ABU MENON ABEN ZOHAR audit in editione libri *Theizir*. AB HOMERON appellat Ioannes Antonius Vander-Linden *De scriptis medicis* scribens. ABU MERON legitur apud Averroem in fine operis *Colliget*, & lib. 7. eiusdem cap. 3. Ioannes quidem Leo IBNU ZOHAR, sive (quod idem est) ABEN ZOHAR, vocavit tantum. Avum habuit & patrem utrumque medicum, quos ipse laudat^e. Et quidem se à patre ait medicinam didicisse, qui à se adhuc puero & discipulo extorsit iuramentum, nullatenus usurum medicinis mortiferis & venenosis: quod ipse docet in opere *Theizir*^f, de quo postea. Decennem coepisse patri artem docenti aures dare, nec ante quadraginta ætatis eam exercuisse, Averroes eius discipulus memorat^g, ex quo id in *Vitis illustrium medicorum* Petrus Castellanus annotavit: *Cùm iuvenis essem* (verba eius audis) & *novus in medicina, ibam de una civitate in aliam praticando*. Ioannes Leo ait servivisse eum Hispali Ibnu Habad rebeli, ac eius filio, donec magistratu suo ac dignitate privatus fuit. Consonat prorsus hocce cum *Historia Arabum* Roderici Toletani, qui cap. 47. meminit Hispalis trium dominatorum dissipato Cordubensi regno, Abul Cazim, qui an. Arabum CDXXXIII. Habet eius filii, qui anno CDLXI. mortem obiere; ac tandem Mahomet Aben Habet: posterioris filii, qui etiam obtinuit Cordubam: quem post triginta regni annos, scilicet anno Arabum CDLXXXIV. Ioseph Tesephin, ex Almoravidum genere primus, dominio & libertate deiecit. Nimirum hic Mahomet Aben Habet Aldephonsi Regis, qui Toletum ceperat (hoc fuit an. MLXXXV.) timore perculsus^h, Iosephum illum Aben Tesephin ex Africa in auxilium ciens, hostem ac deturbatorem expertus fuit.

Huius Iosephi Aben Tesephin, qui longè lateque in Hispania & Africa Almoravidum extendit imperium, ut eiusdem Roderici cap. 47. & 48. Historiæ constat, servitio dicatus Aben Zohar (ut Leo inquit) ingentibus divitiis & la-

tifundiis, tam à maioribus quàm à suæ ætatis principibus, quibus beneficentissimis fuit usus, habitis (à pauperibus enim artificibusque nullum suæ artis præmium unquam accepit) affluentem longissimamque, ut iam dicemus, sortitus fuit vitam, eleemosynis, in inimicos etiam, nedum pauperes quoslibet, effusivè dispensatis. Omnia hæc Ioannes Leo.

Sed iam alias, quas ipse reliquit, notas de ætate sua gestisque rebus, libro suo *Theizir* consignatas, cum eadem *Arabum* Rodericiana *historia* convenire doceamus. Lib. 10. tract. 9. cap. 9. ait, quòd *dum esset cum patre studens coram ipso in medicina, vocatus fuit ad fratrem de Benjamin dominum Sibilie*, quem ait se curasse à toxico quod propinabant ei quotidie servi; advertens quòd *medici omnes non potuerunt eum curare, donec frater alongavit eum à Sibilie*. Verba Latini interpretis prorsus barbara hæc sunt.

Eiusdem lib. tract. 4. c. 1. refert se ab Hali vocatum, Iosephi filio, venisse Cordubam. Et tract. 15. cap. 3. quendam ex familia Hali sanitati se restituisse. Et tractat. 16. cap. 6. *Sicut accidit mihi* (ait) *cùm essem iuvenis, quoniam passus fui laborem maximum à propinquis, & ab illis qui erant de cognatione Hali, propter quoddam verbum dictum à patre meo, cùm essem iuvenis, qui voluit ulcisci de me modis quibus potuit*. Et tract. 13. cap. 6. *Sicut accidit* (inquit) *Azit filio Hali, qui erat Connestabilis Regis, qui misit per me* (Hispanismum audis, an ab Hispano interprete usurpatum? *embid por mi*) *ut ad eum Sibilie ire deberem, & inveni eum &c.* Tract. autem 2. cap. 5. hæc habet: *Quum autem liberatus fui, & evasi à manibus Hali & suorum hominum, rediens Sibiliam vidi in via quandam herbam &c.* Cuius Cordubensis Regis Hali carceris calamitatem à se toleratam aliis in locis memorat.

Hic, de quo toties loquitur, Hali iam Ben Tamin vocans, non alius, credo, quàm ille est Hali Aben Hamit, qui ex Septa Africæ, cui præerat, in Hispaniam accitus, Cordubense regnum, Zulemane mortuo, invasit, obtinuitque ante annum Arabum quadringentesimum octavum (hoc est Christi MXXVII.) quonempe occisus à suis dicitur *Historiæ Arabum* c. 42.ⁱ Huic subrogatus fuit Alcazim frater eius, qui Hispali morabatur, ut in eiusdem historiæ cap. 43. legitur; quem eundem cum eo esse, quem sanitati Aben Zohar restituit, suspicari pro-

ⁱ Moral. lib. 17. cap. 32.

^d In lib. vulgari *De la piedra Bezoar* fol. 112.

^e Avum lib. 1. *Theizir* tractat. 11. cap. 2. Patrem lib. 1. tractat. 2. c. 5.

^f Lib. 1. tract. 2. cap. 5.

^g Lib. 4. *Colliget*, cap. 40.

^h Aliter Garibay lib. 38. c. 8. ex eodem Roderico Toletano lib. 6. *Hist. Hisp.* cap. 31.

proclive est. Contingere autem hæc iuveni, & coram patre, (uti ait) studente, recenti adhuc duodecimo isto sæculo convenienter potuere, qui tamen ipsæ longæ beneficio ætatis Mahometi Aben Habèr Hispalensis imperii, expulsorisque eius Iosephi Tesephini Almoravidis Cordubensis regni, eiusdem nempe sæculi ad finem vergentis, tempora æquavit. Nam vixisse dicitur triginta quinque supra centum annos^k. Contra id quod Ioannes Leo prodit, nonagesimo nimirum secundo ætatis eum decessisse:

Nomen verò suum ad posteritatem omnem unico illo opere, medicinæ totius thesauro, propagavit, quod *Theizir* inscriptum omnes laudant. Verà autem inscriptio hæc est: *Liber Theizir dahamodana vahaliadabir*, quod interpretatur: *Rectificatio medicationis & regiminis. Editus in Arabico à perfecto viro Abu Marban Aben Zohar* (ita vocat Monardes, qui codicem fortè ms. aut principis editionis vidit) profecturque: & *translatus de Hebraico in Latinum Venetiis à magistro Paravicio physico, ipso sibi vulgarizante magistro Iacobo Hebræo, ann. Dom. Iesu Christi MCCLXXX. primo mense Augusti, die Iovis in meridie, secundo, ducante Venetiis viro egregio & præclaro domino Ioanne Dandolorum, secundo anno sui Ducatus, an. autem regni DCXXIX. menses quatuor, dies duos.*

Vestibulum forsàn ita habet editionis Venetæ principis, quam dedit MDCXVI. Octavius Schotus in folio. Unde novimus non habere nos Latina ex Arabico, sed ex Hebraico sermone, in quem olim ex Arabico translatio facta fuit. Repetita est editio in eadem Venetiarum urbe apud Gregorium de Gregoriis MDXIV. & unà cum *Antidotario* eiusdem Aben Zohar, & Averrois *Colliget*, Lugd. MDXXXI. Legimus quoque de editione Veneta ann. MDXXX. in folio Ab-Homeronis Aben Zohar & Averrois *De medicina*, quo prioris *Theizir*, ac posterioris *Colliget*, significata existimamus; quæ eadem sunt in Lugdunensi anni proximè sequentis.

Scriptum à se opus auctor ait in gratiam Miramamolini (Iosephum Tesephin Marrochientem Regem, quem & *Africa*, & *ultramarinum*, & *cismarinum Monarcham* Rodericus appellat^l, intelligo) iuxta captum etiam eorum, qui non adeò provecti essent. Argumentum operis videtur his auctor voluisse comprehendere: *Post hæc incipiam compilare res nobiles, aggregando medicinas convenien-*

tes syntomatibus & causis inducentibus passiones. In editione laudata Lugdunensi prologus exstat Hieronymi Suriani de Arimino, physici præclarissimi, qui veteres editiones istorum duorum Aben Zohar & Averrois operum se correxisse & supplevisse miserè depravata & mutila, sensuque proprio sæpe defraudata, ignorare posteros noluit.

Laudantur & alia Aben Zoharis opuscula. *Excerpta de balneis* existant in editione Veneta de iisdem^m. *De febribus* liber legitur, in *De febribus* systemate etiam Venetoⁿ. In Laurentina Regis Hispaniarum bibliotheca, uti ex eiusdem constat elenchis^o, operis *Theizir* plura exempla, diversimodè tamen notata, immo Aben Zohari plures inscripti, diversorum tamen eiusdem, ut suspicor, nominis, libri asservantur.

Num. 1. *Muhammed Iben Zahor, Latine Aben Zohar, liber absolutus in modum compendii, scriptus ad facilem introductionem librorum medicinae, perperam inscriptus Hispanicè: Liber de fulgurationibus.*

Num. 8. *Muhammed Iben Zahor, Latine Aben Zohar, liber absolutus ad principia & elementa medicinae practicæ & theoreticæ deserviens, inscriptus ab eo Altezir, id est, introductorius. Qui cum superiore idem videtur.*

Num. 25. *Abdic Meliq Iben Zohar, Latine Aben Zohar, liber inscriptus Eltaizir, de re medica, id est, liber de facili medicatione morborum. Sed adiungitur: scriptus anno à fuga DCCXXIII. perperam inscriptus anonymus.*

Num. 55. *Iben Zohar De experimentis medicinalibus liber absolutus, scriptus anno à computo Alcusri^p MCCLXXX. E. A. optimus. Hi sunt in laudata bibliotheca ex iam dicto elencho.*

At aliunde didici existare quoque ibi cum libri rari elogio: *Aben Zohar De proprietatibus animalium.*

Prostat quidem *Abo Hali Aben Zohar Arabis, medici præstantissimi & vetustissimi, De regimine sanitatis liber*, publicatus à Ioanne Georgio Schentio Basileæ apud Konig MDCXVIII.

In bibliotheca D. Gasparis de Guzman Comitum Olivariensis olim fuit, si catalogo eiusdem credimus, *Abrahami Aben Zoharo* (ita legitur) *del juicio de las estrellas*; hoc est, *de Iudicio ex astris.*

Iben Ho Zohar quoque liber *De alimentis* laudatur à Samuele Bocharto in Hierozoico suo sive *De animalibus S. Scripturae* operis posteriore parte lib. 1. c. 15.

Ite-

^k Pet. Castellanus *De vitis illustrium medicorum*. Zacutus Lusitan. in proœmio ad opus *De veterum medicor. hist.* Garibay lib. 38. cap. 12.

^l Cap. 47. & 48.

^m Fol. 434.

ⁿ Fol. 106.

^o Apud Hottinger. in *Biblioth. Orient.* pag. 333.

^p Legendum est *Alcopti*, seu *Eræ Coptorum*.

Iterumque ex alio forsan opere lib. 2, cap. 3. *De scriptis medicis* laudat Lindanus libellum *Zohar medici Arabis De cura calculi*, unà cum Rhasis operibus editum Venetiis apud Octavium Schotum ann. MCDXCVII. in fol.

Sed cum hi omnes sub eodem *Aben Zohar* cognomento, quod *filium Zohar* sonat, vel *Muhammedis*, vel *Abdic Meliq*, vel *Abo Hali*, vel *Abrahami* nomina præferant, vix est ut eundem omnium auctorem fuisse credamus. Quorum aliqua *Aben Zohar* alteri, eius de quo nunc loquimur filio, attribui posse, statim dicemus.

Deperditum sanè novimus, *Aben Zohari* huic nostro certè adscribendum, librum *De decoratione* inscriptum, cuius ipse meminit in principio *Theizir*, referens pudere se de quibusdam vocabulis, cum *De causis mali & corrupti odoris* ageret, in eo usurpatis,

In hoc sanè præceptore suo non perfunctoriis laudibus ornando frequens *Averroes* est discipulus, quantumvis aliàs ad calumniandum pronus, Castellani⁹ iudicio, aliorumque insectator. Is enim absoluturus *Colliget* opus, unicuique volenti (ait) ad huiusmodi præclaritatis scientiam (medicinam) pervenire, bonum est ut libros *Abu Meron Aben Zohar* studiosè legat; nam ibi medicinae thesaurus continetur. Alibi¹⁰: *Coronam* (inquit) ei exhibendam, cum viderit & cognoverit quantum humanitus videri, cognosci & observari licet. Item de filiis eius: *Sed nobiles* (ait) *viri filii Aben Zohar* testificati sunt hoc; & illi sunt quibus debet attribui scientia medicinae. Ex recentioribus laudant *Iacobus Philippus Bergomensis* lib. 12. *Supplementi Chronicorum*¹¹, *Ioannes Leo Africanus*, qui elogium scripsit antea memoratum, *Stephanus de Garibay* lib. 38. *Compend. histor. Hispania* cap. 12. *Matamoros*, qui per errorem eum *Zou- rum* nominat in apologetico *De doctis Hispania viris*, *Zacutus Lusitanus* in proœmio ad opus suum *De veterum medicorum historia*, & alii præter eos, qui medicorum vitas in commentarios digesserunt.

ABEN ZOHAR iunior, qui & **IBNU**, alterius *Aben Zohar* medici Hispalensis de quo nuper loquuti sumus, filius fuit. Hunc notum habemus ex *Ioannis Leonis Africani* libello *De viris quibusdam Arabum illustribus*, quem dedit nobis in *Bibliothecario* suo *Ioannes Henricus Hottingerus*, cuius elogium subiungere operæ pretium duximus: *Ibnu Zohar vel Zor Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.*

qui *Rhasis* dicitur, supradicti *Ibnu Zohar* filius, à patre medicinam didicit & fuit vir doctissimus & præstantissimus in vita sua & maximæ ei fuerunt divitiæ. Quando autem venit *Manzor Pontifex & Rex Marrochi* (non alium intelligo quàm *Iosephum Aben Tessefin* ex *Almoravidis*, qui ut *Rodericus ait Tolitanus Episcopus*¹², *Monarcha ultramarinus & cismarinus* fuit, *Bæticam* subiugavit & *Marrochi* regiam suam fixam habuit. *Manzor* enim, quod *Defensorem & Amirolmumenim*, corruptè *Miramamolin*, quod *Credientium Imperatorem* sonat, usurpatum promiscuè ab his qui longè lateque imperii sui ditio- nem inter *Mauros* extendissent, verisimile est). Cum venit *Manzor* (inquam) *Pontifex & Rex Marrochi in Bæticam* (anno *Arabum* quadringentesimo octogesimo quarto, ut *Rodericus ait cap. 48. Histor. Arabum*) secum duxit *Rhasim in medicum*, eumque maximè venerabatur. Dixit *Ibnu Giulgiul*, quod *Ibnu Zor*, quando separatus & quasi à suis repulsus apud *Marrochium* ceu desperatus erat, eoque ad sui propositum aliqua carmina scripsit. Quadam die ingressus *Manzor* eius domum, invenit dicta carmina, eaque se non vidisse finxit; statimque cum foris esset, misit nuncium ad gubernatorem *Sibiliae*, ut ei adduceret totam familiam ipsius *Ibnu Zor*. Post viginti octo dies fuerunt in *Marrochio* & *Manzor* dedit eis quandam domum ornatam; fecitque ut *Ibnu Zor* ad eam iret causâ medendi quamdam infirmam advenam. Cum autem domum ingressus fuisset, invenit totam familiam suam, omnesque suos & vehementer admiratus est & præ gaudio quasi insanus effectus est. Postea cognoscens *Manzorem* hoc ordinasse, re peracta gratias ei dedit immortales, & ita multiplicavit stipendium suum.

Conveniunt hæc omnia his quæ *Rodericus* refert¹³, post primam suam *Hispanicam* expeditionem, cuius occasione notum habuit sibi obnoxium *Aben Zohar* senioremi nostri iunioris patrem, ut de eo loquentes ex eodem *Leone* diximus, *Tessefinum* rediisse *Marrochum*, proprium suum regnum, atque inde iterum venisse in *Bæticam*, rursusque in *Africam* repedasse; ac tunc potuit, mortuo iam genitore, in medicum eiusdem *Tessefini Marrochum* acciri, domo & familiâ *Hispali* relicta, unde doloris ei ob orbitatis malum causa.

Sed pergit *Leo*: *Mortuus autem est*
Ccc *Ibnu*

⁹ In *Histor. Arab.* cap. 48.

⁹ *De Vitis medicorum.*

¹⁰ Lib. 4. cap. 40.

¹¹ Fol. 513.

¹² Cap. 48.

Ibnu Zor ætatis suæ anno septuagesimo quarto, de Helegira verò anno quingentesimo nonagesimo quarto, in Marrocho. Composuit etiam multa opera in medicina. Unum videlicet De cura oculorum: aliud cui titulus est: Provisio peregrini &c. Hæc ille. Diximus supra, cum in senioris, sive patris rebus versaremur, varia circumferri Zohari adscripta, quæ illiusne an huius sint, in obscuro est.

ABI MUHAMED ALI, filius Alamed, filii Hazm, Andalusius, *Descriptionem variarum sectarum & religionum* duobus voluminibus edidit, quæ servantur in bibliotheca Leidensi, ut ex eius constat catalogo pag. 332. Eius est illustratio Corani, nisi alius est ille Aben Muhamed Ali Andalusius, auctor libri *De amore*, qui in eadem existat bibliotheca testimonio eiusdem catalogi pag. 371.

ABI ZELTI Andalusius, quem Hottingerus laudans, *Smegmatis orientalis de bibliothecis orientalibus* lib. 3. par. 2. cap. 2. *Danitam* Andalusium vocat, *Daniensis* fortè loco, si fuit ex urbe, nempe Dianio nunc *Denia* Valentini regni. Hottingerus meminit huius auctoris *Astrologiæ* hoc loco *, *Tractatumque arithmetiæ*, atque item *musicorum*, ibidem γ.

* Pag. 252.

γ Pag. 249. & 250.

² Libello *De viris illustribus apud Arabes*, apud Hottinger. in *Bibliothecario* lib. 2. cap. 3. pag. 286.

ABU BAHAR IBNU CHALSON Granatensis, Maurus, celebratur à Ioanne Leone ² per hæc tempora. Mortuum quippe ait anno octingentesimo vicesimo octavo, Egiræ scilicet, qui annus est Christianus MCDL. in eadem civitate Granatæ. Philosophum, medicum & astrologum gratiâ plenum vocat, elegantemque poetam in epistolis suis.

ABU BECRUS EBN AL SAJEG idem est cum ABEN PAGE, de quo supra.

ABU BECRUS (potius quàm EUBECRUS) MAHOMET ABEN ZACHARIA, de medicina unum Toleti (ut notatur) librum *De dignoscendis morbis & signis exterioribus*, alium anno Nativitatis Mahometi DCXVIII. sive Christi nati MCCXL. aut circiter, ac tertium alium medicæ item doctrinæ Arabicè scripsit, qui adhuc inediti bibliothecæ regiæ Laurentinæ libros augent in qua & exstant, ut in catalogis eius legitur.

ABU CHALID Andalusius, hoc est Hispanus, laudatur à Samuele Bocharto *De animalibus sacræ Scripturæ* 2. par. lib. 2. cap. 15. * appposito eius (ex nescio quo opere) fragmento, in quo de *Chottaph* sive hirundine pisce: *Chottaph* (seu hirundo) *pisces est in mari Septæ*

* Col. 236.

(notæ urbis in Africana ora Herculei nostri freti) *nigris alis duabus à tergo instructus, quibus è mari exiens super arbores volat atque inde redit ad mare.*

ABU CHATIM Andalusius, sive Hispanus, ab eodem Bocharto absque operis seu libri nota laudatur eadem altera parte *Hierozoici sive de animalibus sacræ Scripturæ* lib. 2. cap. 30. ^b in mentione *Zummag* cuiusdam aquilæ speciei.

^b Col. 336.

Nota de Andalusie nomine.

Quoniam toties occurrit Andalusii tributum Abu Chatimio & aliquot aliis supra laudatis nomen, prætermittendum non est, moneri lectores de huius gentilitii vocabuli apud Scriptores qui Arabicè scripserunt, proprietate. Non enim id *Andaluziam*, quæ olim Bætica fuit Romanorum tempore docta, hoc est, partem Hispaniæ magis australem eorum usu & acceptatione significat; sed Hispaniam integram. Alferganus in *Elementis astronomicis* cap. 9. quintum clima mundi describens, post alias terras eo comprehensas, *Deinde* (ait) *intra Romanorum fines excurrit per Charxenam, Caram & magnam Romam: tum per borealia mediterranei maris litora & tandem per Andalusiam, donec desinit ad mare Hesperium.* Quo loco per Andalusiam ei climati subiacentem ea Hispaniæ pars, quæ borealior est, significatur distincta à meridiali sive Andalusia hodierna, quam climate quarto contineri certo certius est.

Interpretem Alfergani præstat optimum, egregieque rem confirmat Nubiensis geographus climatis quinti prima parte ^c. *Pars hæc prima climatis quinti complectitur portionem plagæ septentrionalis Andalusie, terram scilicet Gallicie & partem Castiliæ.* Rursusque climatis quarti prima parte ^d: *Totam Hispaniæ peninsulam mari tenebroso (nempe oceano) circumdatam Andalusiam vocat.* Et clariùs adhuc alibi ^e: *Peninsulam Andalusiam mediam secant per longitudinem oblongus mons Sarat vocatus, cuius in parte meridionali occurrit urbs Tolaitela totius Andalusie umbilicus.* Et alibi ^f: *Atque hæc sunt universæ provinciæ Hispaniarum, quæ simul sumtæ vocantur Andalusia.* Et passim concinit in *Historia Dynastiæ Gregorius Abulpharaius* ^g: *Ante hoc tempus occupaverant Franci (pro Christianis, nam de Alphonso VI. intelligendus est) urbem Tolaitela*

^c Pag. 215.

^d Pag. 147.

^e Pag. 151.

^f Pag. 155.

^g Pag. 242.

laitelam, aliasque in regione Andalusia. Certum quippe est Alphonsum Toleti expugnatorem ad propriam Beticam victorias suas neutiquam prorogasse.

Iben Chalicam celebris Arabum historicus iucundam narrat de filia cuiusdam Regis insulae (sic vocant Hispaniam, pro peninsula) Andalusiae fabulam verbis, quae in Ioannis Henrici Hottingeri *Historiae orientalis* lib. 1. cap. 8. ^b legi possunt, unde haec sunt in Latinum translata: *Erant tum in insula Andalusia multi Reges*. Singulae enim regiones aut binae suam habebant Regem.

^b Pag. 291.

Salomonis etiam Vegae haec sunt in libro *Historiae Iudaicae* ¹: *Pyrrhus autem captivos omnes navibus impositos in Hispaniam antiquam, quae Andalusia dicitur, & in urbem Toletum avexit*.

^a Pag. 41.

Laudatur quoque pro hoc nominis inter Arabes usu à Gaspare Escolano lib. 1. cap. 8. num. 1. *Historiae* suae *Valentiae urbis & regni*, Scriptor quidam Cacim Aben Hegi *Historia de la perdida de España*, quem debuerat, quisnam homo esset, undeve translatum & Hispanis familiarem habitum viderit, non tacere, nisi idem fuerit cum Abul Cacim Tarif Aben Tariquio inferius adducendo ex cuiusdam argumenti libro huic & illi communis.

Arabicæ, inquam, linguæ hoc vocabulum esse non à Wandalis derivatum, quasi pro *Wandalusia* invaluerit *Andalusiam* dici, vero magis simile ducimus. Si enim Wandali hanc partem Hispaniæ, quam Beticæ nomenclaturâ dignoscebant Romani, *Wandalusia* vocabulo aut ipsi non longi temporis incolæ aut occasione ipsorum eidem provinciæ dominantium alii appellassent, mansisset id quidam, aut eius aliquod vestigium in Gothorum historicis, atque eius gentis tot Ecclesiasticis & profanis, quæ adhuc exstant, monumentis, nec minus in Romanis aut Latinis, si in vulgarem semel usum ivisset, ut ab habitatoribus Wandalis *Wandalusia* nomen ei provinciæ inhæssisset. At cum toto hoc medio plusquam trecentorum annorum tempore à Wandalarum ab Hispania in Africam transmigratione usque ad Arabum in illam ingressum, immo & quingentorum aliorum insuper usque ad Ferdinandi III. Sancti Castellæ Regis tempora, quibus Rodericus Toletanus præsul primus, ut credimus, Andalusiae fuit usus nomine, nulla huius aut *Wandalusia*, men-

Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.

tio uspiam fiat; oportet sanè credere, novum & linguæ suæ germanum vocabulum induxisse Arabes ut Hispaniam indigitarent, non autem aliquod tot annis sepultum & vel ipsis Hispanis inauditum velut ab inferis suscitasse.

Rodericus enim apertè censuit Wandalos suam provinciæ Beticæ appellationem gentis reliquisse *Historiae Wandalarum* cap. 12. hanc & in cap. 31. lib. 6. historiæ suæ *De rebus Hispaniæ* *Wandalusiæ*, sive eius incolas Mauros *Wandalutorum* vocabulo significans. Cum Isidorus Pacensis sæculi octavi Scriptor non nisi *citerioris & ulterioris Hispaniæ* utatur, nec ullus alius usque ad Rodericum *Wandalutiae*. Quo argumento prudenter utitur inter alios Franciscus Bivarius in ad Braulionem, ut credi voluit, Notis ^k; cuius additiones ad Pseudo-Maximum eiusdem cum hoc auctore commatis sunt.

^k Pag. 79. & seqq.

Sed quod adiungit de *Ampelusia* Africae promontorio unde nomen inditum Andalusiae à Mauris coniectatur, parum propitiis Musis conceptum ab eo fuisse; nullus credo eruditorum in geographiæ atque etymologiæ regulis non censerebit.

Haberemus quidem veram originem huius vocabuli, si certiori aliquo fundamento niterentur, quæ Anastasio Antiocheno Patriarchæ Anastasii alterius Sinaitæ vocati & martyris successori, de S. Iacobi maioris Apostoli in Hispaniis prædicationi imputantur. Rei auctores sunt Iosephus Stephanus & Bartholomæus Laurentius, hic in *Indice auctorum qui de adventu S. Iacobi ad nos agunt* lib. 1. *De potestate coactiva Rom. Pontificis*; alter cap. 8. num. 2. & ex his duobus doctissimus Gaspar Sancius tract. 2. *De adventu eodem D. Iacobi, & prædicatione in Hispaniis*, cap. 2. quem commentariis suis in Acta Apostolorum subiecit. Duo illi scriptum reliquere vidisse Romæ se, dum ibi commorarentur, in bibliotheca cuiusdam Ignatii Patriarchæ Antiocheni librum quendam laudati Anastasii Arabicâ linguâ antiquâ scriptum, unde fragmentum hocce Latinè (nec dicunt cuiusnam operâ) redditum habuere, *multiplicibus martyriis affectus est S. Iacobus Apostolus frater Ioannis filii Zebedæi, idque postquam abiit in occidentem in civitatem Andiat & fecit apud eos miracula &c.* Difficile visum civitatis huius nomen de tota gente intelligi iis qui videre: præsertim Laurentio laudato, qui ex

Andiat corruptum fuisse *Andlis* vocabulum existimat, quo quidem apud Arabes Hispaniam totam significari, ab huius linguæ peritis se didicisse ait. Vellem tamen huius vocabuli usum apud Arabes compertioribus documentis quàm hæc sunt prodi; unde proclive esset Andalusie aliud, sive pro significanda Bætica unde ad integram Hispaniam extendi potuit, sive pro tota Hispaniæ peninsula, quomodo certissimum redditum iam à nobis fuit loquutos Arabes, proximè derivare. Sufficit autem nobis in præsentiarum de usu nominis *Andalusie* docuisse, ut confirmemus *Andalosenos* pro Hispanis dictos eos omnes, quos iam laudavimus, ac deinde laudabimus huius linguæ Scriptores ab Arabibus ita indigitatos.

Cuius rei occasione neque alteram filebimus proximam huic observationem de Hispaniæ nomine sub iugo Mahometanorum maiorem partem positæ, atque eius usu apud auctores etiam non huius sectæ. *Hispania* nempe audit vulgò ea tantùm Hispaniæ pars cui Mauri dominabantur. Cætera autem propriis regnorum Gallæciæ, Oveti, Legionis, vocabulis significabatur. Testimoniis id comprobatur Sebastiani Salmanticensis, sive Alphonsi magni, & scriptæ cuiusdam donationis monasterio SS. Facundi & Primitivi martyrum à Sancio Legionis Rege cognomento Crasso factæ, Iosephus Moretus amicus noster, vir antiquitatum & regni sui Navarrensis vindex *Investigationum eiusdem regni* lib. 2. cap. 10. §. 2. ¹ Quibus adiungere lubet alterum ab eo, quo usus fuit Moretus, eiusdem Chronici testimonium, quod Alphonsi magni Regis germanum esse passiva iam doctorum hominum persuasio est. *Iterum* (ait ^m) *Nortmanni piratæ his temporibus ad nostra litora pervenerunt. Deinde Hispaniam perrexerunt, omnem eius maritimam gladio ignique prædando dissipaverunt. Atque item de iisdem Normannis ab litore Asturum à Ramiro I. fugatis; qui verò ex eis remanserunt, civitatem* (inquit) *Hispaniæ Hispalim* (hoc est Maurorum) *irruerunt. Similiter Sampirus loquitur in Adephonso III. Ob cuius imperium Dux quidam Hispaniæ* (id est Maurus) *& Proconsul nomine Abohalit, bello comprehensus, Regis obtutibus est presentatus.*

ABU HAMED Hispanus, à Samuele Bocharto lib. 6. *De animalibus* S. S. cap. 14. ^o auctor adducitur pro confirmanda fabula cuiusdam avis miræ magnitudinis *Ruch*

dictæ, cuius alæ mille ulnis patent. Hunc tamen non veritus fuit Bochartus auctorem *أبو حاتم*, hoc est *fide dignissimum*, vocare. Laudans eius librum magni (ut inquit) nominis *beneficium animorum* (Arabice *Thochphatholalabi*, ut adiungit in indice auctorum) dicti. In quo de *Talb* pisce, qui in minimas partes dissectus moveri non desinit, ac statim de alio pisce prope urbem Septam ab eo auctore, ut asserit, viso ex specie eius, quem iuxta Alcorani fabulam Moses & Iosue manducavere, loquitur. Meminit & eiusdem Abu Hamedi lib. 5. cap. 17. ^o *De crocodilo*; & lib. 6. cap. 15. ^p ubi de pisce humanæ formæ agit.

ABU HAZEN Andalusius. Huius *opuscula chimica* cum scholiis Algieldehi tribus voluminibus in 4.º reposuit cum aliis pluribus libris ex oriente allatis in publica Leidensis academiæ Hollandorum bibliotheca Iacobus Golius, Arabicè vir doctissimus; cuius rei testis est Philip. Labbeus in *Nova bibliotheca mss. librorum*.

ABU LABAS Cordubensis commentatus fuit in Alcoranum, cuius verba pro asserenda fabula *Racham* avis, quæ sola scit Moses sepulcrum, citantur à Samuele Bocharto par. 2. *Hierozoici* lib. 2. cap. 26. ^q qui & sub appellatione Cordubensis Alcorani commentatoris iterum laudat lib. 6. cap. 14. ^r quo sub nomine exstare dicitur in bibliotheca Leidensi tredecim tomis inter libros in ea positos è Legato Levini Warneri, ut ex eius bibliothecæ constat catalogo ante paucos annos typis edito.

ABU LCACIM TARIF ABEN TARIC gente patriaque Arabs, sed is tamen qui si verus & non suppositivus auctor esset, Hispanis accenseri Scriptoribus optimè poterat, utpote qui de rebus Hispanis, quum primùm hæc nostra gens Mahometanorum iugum subiit, latè ac luculenter scripserit. Prodiit quippe initio sæculi ex Arabico sermone Michaelis à Luna regii interpretis operâ in Hispanum translata *Vera historia Roderici Regis Gothorum ultimi*, Valentiaque anno MDCVI. à Patricio Mey edita. In proœmio eius auctor refert, sese huic Hispaniensi bello ab ingressu in Hispaniam Tarifi unâ cum Iuliano Comite, omnibusque istius Mahomerani ducis expeditionibus exceptis tantum Carmonæ atque Emeritæ urbium expugnationibus continuò interfuisse, atque ab iis qui rebus præfuere omnia illa instrumenta documentaque, quibus utitur, accepisse.

Prima totius operis continet pars eorum

¹ Pag. 471.

^m Pag. 55. edit. Pampilonen.

^o Col. 854.

^o Col. 778.

^p Col. 858.

^q Col. 305.

^r Col. 855.

rum omnium, quæ Arabes in conqui-
rendo Califæ Walido Almanzor's fe-
Mahometani imperii totius principi, Hi-
spaniæ, quæ Gothorum fuit, regno
gesserunt, narrationem. Quibus adiungit
res alias gestas in Arabia & in Hispa-
nia sub eodem Walido atque eius filiis,
itemque aliqua de Califa Aben Cirix,
atque eius tempore gestis inter tyran-
nos seu rebelles eius, qui in Hispa-
niis dominabantur, bellis. Altera pars
hæc continet. Primò suprâ laudati Cali-
fæ Abit Walidi Jacobi Almanzor's, cu-
ius auspiciis facta est Hispania subdita
Maurorum, Vitam. Secundò descriptio-
nem ipsius Hispaniæ, ac de Hispano-
rum moribus relationem. Tertio narrat
novam Hispaniæ atque Africæ expugna-
tionem ab eodem Aben Cirix, Abdala-
zifio summo duce & à rebellium despo-
tarum manibus recuperationem. Quarto
regnum in Hispania eiusdem Mahometi
Abdalazifii post obitum Aben Cirix
Califæ eiusque mortem describit.

Sed multa, ut iam iudicium meum
proferam, in tota historia enervant eius
fidem, retardantque lectorum assensum.
Quantumvis enim, ut Gaspar Escolanus
alicubi ait*, liber Aben Tariqui Ara-
bicus, quem Hispanum habemus, in re-
gia bibliotheca Escorialensi exstiterit, de
quo tamen neque eius indices, neque
interpretæ ipse Luna consulti quicquam
docent; potuit sanè à Mauro aliquo qui
inter nos vixit, relatio hæc fabulæ
quàm historiæ propriæ, emanare, quam
exhilarandis ac recreandis otiosorum ani-
mis veris falsa miscendo compinxit au-
ctor; quemadmodum alius ille, qui *De
bellis civilibus Granatensis regni* paulò
prius quam in catholicorum Regum ma-
nus perveniret gestis iucundæ narratio-
nis librum inscripsit. Planè etenim histo-
ria hæc novitatem in multis sapit; Ara-
bismi genium minime redolet. Instru-
menta quippe regia mandatorum, depu-
tationum, edictorum, iisdem ferè clausu-
lis, ut cum foro loquar, eodem verborum
tenore constant, quæ notarii recentiores
usurpare solent. Meminit iam eo tempo-
re, quo scribere se fingit, recentiorum
nominum quæ sub illam Maurorum irru-
ptionem ignota adhuc fuisse ac nondum
inventæ, rerum antiquarum gnari homi-
nes prudenter existimant, scilicet Grana-
tæ, Vandaluziæ, Castellæ, Aragoniæ,
aliarumque, vel à Mauris ipsis, vel ab
inferioris ævi mortalibus, impositorum.

Vitam insuper Abil Walidi, quam
quidem fatetur cuiusdam Ali Aben En-

fian opus non suum esse, cum iis vete-
rum commentariis reputo, quibus opti-
mi Rex, copiarum dictor, munerumque
aliorum administratores, non quòd ali-
qui fuerint, sed quòd ita esse deberent,
à celeberrimis tam Græcorum quàm La-
tinorum, necnon & vulgariis quarum-
cumque linguarum auctoribus describun-
tur. Nihil enim talium de Califa Wali-
do Almanzor, quamvis aliàs prudenti
& forti ac fortunato principe, ceteri Ma-
hometanarum rerum historici narrant. Et
tamen Gallicæ nuper prodiit hæc Vita
ex Hispanico à quodam F. d'Obeilch
versa, & anno MDCLXXI. Amstero-
damensibus typis edita, magna cum &
exaggerata fidei commendatione ab in-
terprete factâ.

Sequitur *Hispaniæ descriptio*, sana qui-
dem ut plurimum sibi ac vero con-
sona, sed nec immunis eorum vadorum,
in quibus hærent criticorum ingenia.
Potuit quidem auctor à Iudæis, sive eo-
rum libris, aut potius è sacris Bibliis,
principium rerum & reparati post di-
luvium orbis res doceri. Atque eò ma-
gis non debuit, cum de primis Hispa-
niæ incolis sermonem habet, à biblicis
hominum vocabulis divertere. At hoc
facit, *Tubal* Noachi nepotem, *Sem To-
fail* appellans†. Marianon autem, qui
Castellæ hodiernam provinciæ ditionem
à Bætica, sive ab hac Tarraconensem
veterem dividit, appellatum fuisse ait‡
tunc temporis à Christianis incolis *Sierra
Morena*, quod non eius temporis est vo-
cabulum, sed recentius & usu introdu-
ctum ad significandum fuscum Mauro-
rum colorem. A Mauris enim *Moros* di-
cimus (quo nomine etiam ab Italis Æ-
thiopes, quòd eo colore sint, vocantur)
& à *Moro morena* quamlibet rem de-
colorem & albo in contrarium colo-
rem declinantem.

Quod ipsum censeo de *Mancha** no-
mine, sive Australioris novæ Castellæ
partis, quam sic vocatam ab iisdem in-
colis fuisse refert. De quo tamen amplif-
simi tractus vocabulo consulendus ma-
gnus Surita in *Animadversionibus &
emendationibus* vulgari lingua scriptis *ad
Chronica Regum Castella Petri, Henri-
ci, Ioannis & alterius Henrici*, quæ Pe-
trum Lupi de Ayala auctorem habent,
ac nuper editæ sunt. Isti etiam Maria-
no Monti adversus omnium, qui olim
de eo loquuti sunt, auctoritatem, in-
cendium illud rivis argenti liquefacti
ditissimum tribuit‡, quod nullus non
illorum Pyrenæo adscripsit. Latere inde
ait

* Lib. *Hist.*
Valent. cap....

† Cap. 1.

‡ Cap. 1.

* Cap. 4.

‡ Cap. 3.

ait Guadianam fluvium, seu terrâ abforberi per milliarium CL. spatium, qui paulò plus viginti dumtaxat latet. Quem errorem vix potuit is, qui tot annis apud nos habitavit, admittere. Ridiculus tandem est quum tritici species quinque hodiernis nominibus, quasi iam olim in usu fuissent, non à seipso interpretis sed quasi auctoris sui verbis loqueretur, appellat².

² Cap. 6.

Tertia & quarta pars sequitur alterius partis de Califa Aben Cirix, eiusque duce Mahometo Abdalazis, qui Africam & Hispaniam Dynastis Arabum denudò vendicavit, sibi que tandem asseruit. Cui quidem contradicunt non solum Arabicæ illius Califarum successio- nis historici Elmacinus, Abulfaraius, omnes alii, atque itidem Græcus Theophanes; sed qui inter nos de Arabico in Hispaniis dominatu, tyrannisque urbium, sive portionum totius regni, sine missione inter se belligerantibus, quicquam scripsere. Nullus enim Aben Cirixi Arabibus, nullus Abdelazizii nomine Hispanis præfuisse apud eos refer- tur, si demas illum ultimò dicti cogno- minem Musæ filium & ab eo in His- pania, dum reverteretur ad Walidum Califam Hispanici belli rationem red- diturus pro se relictum; cuius Isidorus meminit Pacensis Episcopus ad an- num Arabum XCIV. qui nempe, ut idem ait Isidorus, intra triennium oc- cibus non potuit non diversus ab eo esse, qui ut in Hispaniam dux veniret de- perditum Califarum imperium recupera- turus anno Arabum CXIV hoc est or- bis redempti anno DCCXXXIV. teste ipso rei auctore Abulcacino, in mandatis habuit. Et tamen auctor noster Abdulazisio huic Egilonæ olim Roderici Regis coniugis matrimonium tribuit; non autem Musæ filio, ut Isidorus & alii rerum nostrarum Scriptores.

ABU NAZARUS PHATIHUS filius Chahan aut noster est, aut inter nos vixit; cuius rei documentum nobis idoneum præbet, quòd librum scripserit *De studiis populi Andalusie*, hoc est, *Hispanorum*, ut supra notavimus: *qui liber rarò inter Arabes repertus à singulari usu commen- datur: Eximium magni ingenii specimen.* Quæ verba sunt Io. Henrici Hottin- geri in *Bibliothecarii* sui lib. 2. cap. 3. ^a quo post insertum huic capiti li- brum integrum ex Arabico Latinum Ioannis Leonis Africani *De Scriptoribus Arabicis*, specimen subiunxit aliorum eiusdem gentis Scriptorum à litera A

^a Pag. 293.

incipientium, ex Iben seu Aben Cha- licam, quem celeberrimum Arabum profopographum vocat.

Idem ait multa scripsisse Abu Naza- rum, & in his *Sylogem poetarum Arabum* quos & doctè explicat. Hæc Hottinge- rus infelicissimus heterodoxus, quem in- signis linguarum orientalium ac totius historicæ rei doctrina minimè defendit à miserrima sui ipsius ac ferè integræ familiæ in fluvio Rodano, dum patria urbe in Lugdunense gymnasium à Ba- tavis evocatus iret, suffocatione.

Abu Nasaris itidem *Super physicam* librum extare in regia Escorialenti bi- bliotheca ms. notat Spizelius in *Speci- mine bibliothecæ universalis*.

ABU SAID HONEIN IBN IISHAQEL ABEDI, grammaticus, anno Hegiræ sive à fu- ga Muhamedis DCLVI. hoc est, redem- ti orbis MCCLXXVIII. sub Alphonso Regis X. tempora Hispali apud nos (un- de genti nostræ ex coniectura tantum adiudicari potest) *Galenii Pergameni tra- ctatus priores usque ad decimum libri De compositione simplicium medicamentorum* transtulit ex Græca in Arabicam linguam.

Item eiusdem Galeni quendam alium in *Hippocratem* librum seu libros Ara- bicè etiam vertit. Quæ duæ huius lin- guæ interpretationes exstant in regia Escorialenti bibliotheca, ut è *catalogo Castellii* apud Hottingerum in *bibliothecæ orientalis* appendice.

AHMED filius Muhamedis, Andalusenus *Demonstrationes de abneganda falsa reli- gione* scripsit, quæ asservantur Arabicè in Lugduno-Batava bibliotheca inter li- bros Levini Warneri, ut ex eius cata- logo docemur.

ALI ABEN RAGEL Toleti sub Almenone seu Hali-Menone Rege, Ferdinandi I. ætate^b, qui regnare cœpit in Castella- nis anno undecimi sæculi secundo supra tricesimum, astrologico studio celebris, eoque libro vixit, quo posteris Apo- thelematicam sive iudiciariam astrono- miam amantibus prodesse voluit.

^b Marmol. lib. 2. *Hist. Afr.* cap. 29. Gariba- tius lib. 38. *Compend. hist. Hispan.*

Is dicitur *De iudiciis seu fatis stella- rum* Venetiis editus ab Erhardo Radelz anno MCDLXXXV. & Basileæ apud Henricum Petri. Interpretatus quisnam fuerit ex Arabico, nondum legi. Hispa- nè etiam conversum fuisse ab anonymo, apud Petrum Alcozerium lib. 1. cap. 45. *Histor. Tolet.* legere est, & Garibauium lib. 38. cap. 2. Manuscriptum tamen extare in codice 26. bibliothecæ Ga- brielis Naudæi monet alicubi^c Theo- philus Spizelius. Cordubæ natum Mora- les

^c In *Specim. biblioth. uni- versal.* verb. *Aben-Ragel*, quod est pars operis, *De ar- canis bibliothecarum detestis.*

^d Fol. 113.
tom. 2. *Histor.*
Hispan.

ies credit in *Antiquitatibus Hispania*^d. Toletanum Petrus de Alcozer nuper laudatus. Est & in Ambrosiana cum aliis eiusdem operibus, ut audio.

ALI ALBUCAZEM Toletanus scripsisse dicitur *De astrologia iudiciaria*. Qui quidem liber, absque interpretis nomine, Latine atque Hispanè, scripturâ, formâ & idiomate antiquis inter nos existat; laudaruntque eum, qui certiores huius editionis facti sunt, D. Thomas Tamaus in *Collectione librorum Hispanorum*, & Petrus Alcozerius *Historiæ Toletanæ urbis* lib. 1. cap. 45. mentionem habentes. Floruisse dicitur eodem quo Ali Aben Ragel tempore, qui natus fuit anno CMLVI. si credimus Ioanni Baptistæ Ricciolo in *Chronici astronomorum* &c. par. 2. quod Chronicon *Almagesto* suo novo præmisit. Alius ab hoc videtur *Abul Cazimus* medicus, de quo videri Spizelius poterit in *Specimine bibliothecæ uniuersalis*.

ALMEONEM Almanzoris (filium intelligo) eiusque *Observationem de maxima obliquitate signiferi*, quæ ad se pervenisset, laudat unum ex Hispanis, Ismael Bullialdus in Prolegom. ad *Astronomiam philolaicam*; vixisseque eum circa annum Christi MCL. affirmat.

ANONYMUS, qui Manzoris Granatæ Regis tempore vixisse refertur, in linguam Arabicam è Latino vertisse dicitur *The-saurum agriculturæ*. Huius libri & operæ meminit Ioannes Leo Africanus in *Descriptione Africæ* lib. 1. cap. Quos habeat *Africæ aer* &c. pag. 80. Multi sunt *Africani rustici*, qui cum nunquam ne literas quidem norint, disertissimè tamen de rebus astrologicis disputant, rationibusque validissimis argumenta comprobant. Quicquid hac in re cognitionis habent, id ad illos è Latinis manavit fontibus: menses quoque ad eum quo Latini appellant modum. Exstat & penes eos ingens quoddam in tres divisum partes volumen (*The-saurum agriculturæ* vocant): hic iis temporibus Latino in eorum linguam versus est, cum Mansor apud Granatas rerum potiretur. Hæc Ioannes Leo. De quo autem Latini auctoris opere hunc thesaurum intelligat, non facile dixerim.

ARABI, aliàs IBEN seu EBEN (quæ filium notant Arabicæ linguæ vocabula) ARABI Andalusenus cuius hæc laudantur opera: *De occulto rerum consensu*. Qui liber existat in Leidensi bibliotheca, ut ex eius apparet catalogo^e.

Et laudat Hottingerus *Smegmatis orien-*

talis seu bibliothecæ, lib. 3. par. 2. cap. 2. ^f *De inspiratione diuina gemmæ scientiarum IBEN ARABI*, seu *de diuersimodo diuini numinis afflatu*. Quod opus existare cum *Dauidis Casareensis commentariis* idem affirmat Hottingerus dict. cap. 2. pag. 202.

Exstatque inter libros Golii eidem academix donatos^g, *De sapientia inspirata*. Item *De dispositionibus diuinis in constitutione imperii humani*; hoc est, *De providentia Dei*, aliàs *De diuino rerum humanarum regimine*, ut in catal. Leid. quorum duorum idem auctor meminit ibidem. Theologica & philosophica hæc omnia, & quæ si sanè tractentur, communicari dignissima sint hominibus nostris, ut agnoscant non aliud his sectariis Muhammedis nisi Fidei lumen defuisse. In biblioth. autem Leidensis catalogo liber iste *De sapientia inspirata*, *Mohiddin Ibn-Arabi Hatemi Taji Andalusi* nomine inscriptus est^h.

Fortè cum his coincidunt iam laudatis huius operibus *Tebritii scholia in librum dictum Gemmam sapientiæ Ibn El Arabi*, necnon & *Tebritii commentaria in Jenol Arabi theologiam scholast.* quorum ut in eadem Leidensi biblioth. seruatorum meminit eius catalog.ⁱ in qua & existant *Notæ Ibn Arabi in poema mysticum Busrida Ægyptii*^k. Necnon & *Abdi Aphendi commentaria in poema Ibnol Arabi & Taji El Hatemi El Andaloufi*^l. Nec fortè discedimus ab eodem auctore quum *Tajil Andaloufi contra Sophos* librum præcipuè in *questionibus De Dei essentia*, ibidem existantem^m laudamus.

ARATIUS ABEN ZACHARIAS (si alius est ab *Abubecro Mahumed Aben Zacharia*, cuius aliàs meminimus) medicum quendam commentarium anno Mahometi DLXXV. exaravit; qui existabat in bibliotheca Scorialensi.

ARFARACIDES, seu IBEN ARFARACIDES, poemata confecisse credendus est *De arte chimica*, siquidem in bibliotheca Lugduno-Batava inter libros à Golio eidem donatos existant *Commentaria Eidemiri fil. Ali, fil. Eidemiri Geldehæi in Ibn Arfaracida Andalusi poemata De arte chimica tribus voluminibus*.

ARZACHEL, sive ARZAHEL, aliàs ABRAHAM EIZARAKEEL (quem omnes Hispanum vocant, & quidam Toletanum) duodecimo floruit sæculo, hoc est, uno super septuaginta annos prior Abrahamo Aben Esra, eo tempore quo librum scribebat cui titulus est: *Sepher Meaz Haganuth*, sive *liber astrologicus*, in cuius pri-

^f Pag. 248.

^g Pag. 290.

^h Pag. 307.

ⁱ Pag. 320. & 385.

^k Pag. 308.

^l Pag. 337.

^m Pag. 384.

^e Pag. 292.

prima parte, seu libro cui *Reserth hochma* sive *Initium sapientia* inscripsit, neminem illo sæculo in observandis cæli motibus cum Arzachele comparandum fuisse ait, seque illo LXXI. annis posteriorem fatetur. Quod si ad annum Aben Esræ obitûs referas, cùm incertum sit quonam hic opus istud scripserit & annus ille obitûs, si auctori libri *Juchasim* credimus varias aliorum opiniones referenti, tandemque eorum approbanti qui ad annum mundi MMMCMLIV. (id est, Christi MCXCIV.) eius mortem referunt, hoc anno contigerit; necessum, fateor, est Arzachelem ineunte isto duodecimo sæculo in vivis fuisse inter huius illustres astronomicâ doctrinâ viros præcipuo loco habitum. Nec disconvenit ætas ei à Ioanne Gerardo Vossio assignata, in *De scientiis mathematicis* cap. 35. §. 13. qui celebratum eum fuisse ait circa annum MLXXX. testimoniis usus Henrici Brucci & Iosephi Blancani, qui catalogos primus astrologorum, alter verò mathematicorum, confecere. Atque Aben Esræ maximi æstimandum esse testimonium huic exhibitum, cùm & ipse astronomus insignis fuerit (ut ex elogio eius in *Bibliotheca magna Rabbinica* R. Patris D. Iulii Bartholocci Cisterciensis monachi Hebraicè doctissimi nostrique, dum Romæ simul conviveremus, amici, constat) nemo inficiabitur.

De obliquitate is *Zodiaci* quæ observavit, literis consignavit, & inter alia, (ut Vossius inquit) maximam solis declinationem tempore suo graduum XXIII. ac XXXIV. minorum esse, Georgius autem Ioachimus Rheticus in præfatione ad suas *ephemeridas* hunc auctorem ait fuisse Toletanarum tabularum, & reliquisse observationes cccxii. solares de constituendo solis apogæo, ut ex eo refert Ioannes Baptista Ricciolus in *Chronico astrologorum* &c. cum *Almagesto* eius edito. Quod si ad *Alphonsinas* (ut vocant) referas tabulas, resistit Alphonsi regis earum promotoris tempus, qui sæculo decimo tertio vixit, atque eo exeunte obiit. Nisi cum Gesnero in *Pandectis* ^o dicamus ex Albategnii & Arzachelis antiquioribus tabulis nunquam editis desumptas postea Toletanas fuisse: quod quidem circa Albategnianas verum & compertum sit dedisse Toletanis exemplar seu regulam, agnoscente eodem Ricciolo in Alphonsi mentione, de quo nos superius diximus eundem Regem laudantes. Nec de Arzachele resistimus,

cùm & eius sub Zarchielis nomine tabulas in eo libro inferi Alphonsus iusserit, quo Albategnii canones in vulgarem linguam ex Arabico transferri olim fecit, de quo etiam eodem loco diximus.

Nescio qua ratione motus Gesneri epitomator nostrum hunc *Archezet Albategni* vocet, cùm ab Albategno *De scientia stellarum* editi libri auctore statim distinguat: nisi deceptus fuerit duorum horum coniuncta alicubi mentione, quos unum eundemque esse existimavit.

AVERROES, ab aliis Arabicum nomen exprimere volentibus ABEN-RUST ^o, sive ABEN-ROST ^p, sive tandem ABEN-RAST ^q, aut ABEN-RASD ^r audit. Nomen integrum ABUAL-WALID MOHUMMED EBEN AHMED, EBEN MOHUMED, EBEN ROSHD, quod notat vir exquisitè doctus Thomas Reinessius epist. 15. ad Hofmannum. Ioannes Leo sic interpretatur ^s: *Averrois nomine proprio vocatus est Muhammed, cognomine Abul Guail. Averrois autem nomen proprium est primi huius domus. Rectum Arabicè est Ibnu Rosdin, quoniam Ibnu (id est Eben, seu Ebn) significat filium, & Rosdin nomen proprium significat Rectum. Inter Arabes quoque doctos vocatur Ibnu Rosdin Elhafidu, qui latinè interpretatur nepos, ad differentiam avi sui, qui eiusdem nominis erat. Patria ei Corduba urbs fuit summorum virorum altrix. Iste autem (prosequitur Leo) natus erat in civitate Cordubæ & nobili quidem familia, cuius pater iudex & caput exstitit sacerdotum totius provinciae & Baticæ (lego Baticæ) & regni Valentia.*

De patria ipse auctor est lib. 2. *Coliget*, seu ita nuncupati operis, cap. 22. dum præfert aliis climatibus quintum, in quo hæc urbs sita est. Ambrosius Morales lib. 16. cap. 8. omnia eius testimonia, unde liquet id, quod natali de loco dicimus, collegit. In *paraphrasi ad Platonis Rempublicam* cum dixisset ^t Platonem Græcos plurimum naturâ habiles ad suscipiendam scientiam verè affirmasse; adiungit Averroes hoc ipsum dici debere de propinquis Græciæ nationibus, necnon de regione (ait) *nostra Wandalia, Samia, atque Ægypto*. De avo autem & patre idem Leo: *Ita etiam avus eius maximus ac præstantissimus legista fuit & secundus* ^u *Malich* (hic fuit unus ex quatuor primarii iuris Mahummedanorum canonici interpretibus) & *theologus secundum Esciarim. Et quando populus Cordubæ*

^o Ita Reuelinus lib. 1. *Cabala*.

^p Raym. Martini in *Pugione Fidei sapius*.

^q Zacutus in *discursu proæm. ad veter. medicor. histor.*

^r Apud Plantavitium in *Biblioth. Rabbin.* verbo *Aben-Rasid*.

^s *Diæ. lib. De Arabibus illustribus*, in Hottingeri *Bibliothecario* pag. 271.

^t Tract. 1.

^u Lego *secundum*, ut infra, quum de nostro loquitur.

^a Tit. 6. *De astronomis* §. *Tabulæ motuum* fol. 92.

* Ita scripsit Hottingerus interpretres, live editor: sed rectius videtur partium principem.

† Marroch.

rebellis effectus est contra patrium * principem & caput, qui terram more principis ac domini possidebat, avus Averrois legatus fuit ad Regem Marach †, ut ei terram traderet: qui honore ab ipso Rege affectus fuit, adeoque gratus, ut quicquid nomine communitatis suae petierat à Rege, summam gratiam ei concessum fuerit à Rege prædicto; & ei duos magistratus largitus est, totius videlicet regni Cordubæ iudicatum: atque sacerdotum caput in patriam suam cum honore ornataque summo reversus est. Post longum verò tempus obiit: cuius filius in iudicem & sacerdotem maximum voce populi Cordubæ electus est, & Rex Marrochi eum confirmavit. Hic fuit pater Commentatoris (nostri scilicet Averrois) qui simplex legista exstitit. At ex sua praxi dati sunt ei magistratus prædicti, qui per multos annos vitam duxit letam, & post huius mortem itidem filium eius in suprascriptos magistratus elegit populus; quoniam hic tum legista, tum theologus magnus ac excellentissimus fuit, qui summam exercuit iustitiam.

Quibus tamen præceptoribus ac libris usus fuerit, ut encyclopædiam assequeretur, iam audiamus; quos omnes eius magistros Cordubenses aut saltem Hispanos fuisse verosimilius est. Legis scientiam à patre accepit, etiamque ab Alhadi Ibnu Handin, totumque compendium Schuum cum commentario sui avi. Sic etiam Moaltam de Melich cum commento Alhagi & etiam recepit scientiam Alchorani: artem scilicet lecturæ, ab excellenti magistro Soraih Lesahi, ab ipsoque audivit omnia opera Eldeni cum commento ipsius Maschhari & Ibnu Hathia. Postea se theologiae omnino dedit secundum Esciarim †, eamque scientiam recepit ab Ibnu Chalil theologo. Post quæ physicæ operam dedit; & omnes Aristotelis textus cum quodam commento brevi cuiusdam Abu Bacar Græci ab Ibnu Thophail, medicinamque ab Ibnu Zohar (hic est Aben Zohar) addidit, astrologiamque & mathematicam ab Ibnu Saigh doctus: eoque universalis effectus est. Hæc ille ex Batica historia Ibnu El Habar, qui alius procul dubio est ex Mauro-Hispanis Scriptor historiae huius suæ provinciae. Sicut & avum Averrois in hunc album recipere debemus ob scriptum istum, qualis ille fuerit, commentarium in compendium Schuum.

Adiungit idem El Habar alia de prudentia, patientia, liberalitate ac pietate, apud eundem Leonem. Item quod fuerit pinguis carne, quantumvis parum comederet, hoc est semel in die ac no-

Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.

cte. Maiorem noctis partem vigilare solitum, legis libris ac philosophiæ intentum; quorum tædio si caperetur, poeseos ac historiæ libris delectatum fuisse; nunquam luisse, nunquam inter vana ac inutilia tempus abire passum; benignum, omnibus gratum, poeticis auctoritatibus & iocis urbanis uti cum paribus consuevisse. Legista (infit Leo) fuit secundum Malich, & theologus secundum Esciarim; hoc est secundum opinionem eius, ac secundum opinionem vocum imitabatur Aristotelem. Sectas duas, Melchitarum & Ascharitarum, quæ alias inter in Muhammedismo prævalebant, significare voluit. Melchita ab auctore Melche Ibnu Ames. De his & Ascharitis Hottingerum consule in Historia orientali †. Similia dixit Leo, cum de avo nostri loqueretur.

Accusatum deinde ait apud Mansorem Marochi, quod hæreticus esset, operâ scilicet Aben Zohar iunioris, præceptoris eius filii, & post causam dictam condemnatum, honoribus spoliatum, & bonis multatum, aliquamdiu cum Iudæis in eorum vico, quasi exilio deputatum, habitasse. Marochum revocatum publicæque ignominiae expositum, ac hæresi suæ renunciare coactum fuisse. Dimissus inde, in Fes urbem rediit, abhinc Cordubam, donec populis omnibus conquerentibus de ignorantia eius, qui in locum nostri iudicem exercere iussus fuerat, magno omnium consensu Marochum è patria evocatus à Rege, suoque muneri ac bonis fuit restitutus. Qua dignitate mactus, in eadem Marochensi urbe usque ad obitûs diem permanfit. Hæc ferè ex Leone & El Habar.

Docuisse eum in academia Marochiana, auspiciis Iacobi III. ex Almohadis, qui Almoravidas è regno deiecerant, observavit Reinesius †. Sed Aben Iacob secundus Almohadum, non tertius fuit, filius Abdelmonis, ex ea stirpe primi †. Successerat hic patri ante annum MCLXXVII. quo anno in ditionem venisse Alphonfi Castellæ Regis VIII. Concham urbem, qui Iacobo huic parebat, historiae nostræ docent †. At hunc ipsum in Lusitania MCLXXXIV. lethaliter vulneratum, & Tago flumine haustum, ex iisdem novimus †. Hi nimirum constituendi sunt fines Averrois professioni Marochianæ, si ea fuit sub Aben Iacobo: circa enim hoc tempus eum in vivis esse id confirmat, quod in paraphrasi super libros Platonis De republica terræ motus meminerit, quem contigisse ait se vivo anno MCLXVI.

Ddd

Duos

* Lib. 2. cap. 7. §. 2. & 5 pag. 551. & 559.

† Epist. 15. ad Hofmann.

† Roderic. Tolet. Hist. Hispan. lib. 7. cap. 10.

† Mariana lib. 11. cap. 14.

† Mariana lib. 11. cap. 16.

* Vide infra.

Duos item filios Averrois in aula Frederici Imperatoris (secundi scilicet huius nominis, non Barbarossæ cognominati, qui primus fuit, in quo plures auctorem huius rei laudantes falluntur & fallunt) versatos fuisse, scriptis consignavit^f Ægidius Columna, sive Romanus. Nam hunc Fredericum tempore suo mortem obiisse ait, quod verum est: nam cœpit anno MCCXIX. absolvit imperium MCCL. cùm ante triennium Ægidius in lucem editus fuisset^g.

Id mihi confirmat Averroem ad hoc usque sæculum XIII. vixisse, non verò diem suum obiisse superioris anno nonagesimo octavo, sive Ægiræ DXCV. quod ait Reinesius^h. Vix enim potuit, quinquaginta ferè annos ante ortum Ægidii Romani demortuus, reliquisse filios, quos ille in Frederici aula cognoscere posset. Et quidem Averroes ipse fatetur in fine libri hoc anno MCXCVIII. se paraphrasin in Aristotelem *De partibus & generatione animalium* absolvisse. Ioannes quidem Leo, qui veteres Arabicorum sapientum historicos consulebat, hæc ait de Averrois morte: *Postremò mortuus est Averrois in civitate Marochi, & fuit sepultus extra portam coriariorum, tempore Mahumedis Manzoris Pontificis ac Regis anno sexcentesimo tertio de Ægira.* Mahumedus iste quartus est Almoadum Rex filius Aben Iosephi, qui successit fratri Aben Iacobo, & uterque Abdelmonis eius generis primi filius fuit.

Inquiramus ergo, ut quo tempore noster obierit auctor inde palam fiat, in Mahumedis huius regni initium. Rodericus Toletanus ait: *Post hæc mortuo Abdelmuno, filius eius Aben Iacob successit in regno, qui in Hispanias veniens, à quodam Christiano occisus fuit in Portugallia (diximus id contigisse an. MCLXXXIV.) cui successit frater eius Aben Ioseph, qui in bello Alarcurris repulit Christianos.* Infelix hoc proelium patratum fuit anno MCXCV. ⁱ sed aliquot deinde annis supervixisse ex eo videtur, quod anno ferè MCC. ^k eum adierit Marochi degentem Sancius Navarræ Rex, cognomento *Fortis*, eo animo, ut ad bellum Castellæ Regi Alphonso, molestissimo sibi per id tempus hosti, contra icti foederis leges, inferendum impelleret. Sæculum ergo absolvit adhuc superstes Aben Iosephus, quo mortuo (Rodericus profequitur) *successit ei filius ejus Aben Mahomed, qui in Navis Tolosæ ab Aldefonso Rege nobili (anno scilicet MCCX.) fuit victus. Quæ victoria discessionis & exterminii Al-*

mohadum causam dedit. Hæc ille.

Annus verò Ægiræ sexcentismus tertius, quo Leo ait Averroem obiisse, si Calvisio^l & Labbeo^m credimus, sæculi huius sextus erit, ut mittamus Hottingerum (nisi error sit scripturæ) qui vicissimum quintum assignavit. Planè convenit Calvisii computo cum tabella illa quam in *Chronologica sua isagoge*ⁿ, ad dignoscendos & cum Christianis confereudos Ægiræ annos, idem Calvisius dedit, & cum Mahumedis regni, cuius tempore vitâ functus Averroes fuit, ratione.

Risu quidem excipiendus venit, & excipitur quidem à Ioanne Pico Mirandulano^o, Petrus Aponensis, dictus *Conciliator* (de quo censionem consulas Pauli Langii in *Chronico Citizenensi*^p) qui in secundum *De cælo* librum Aristotelis, anno Christi CL. Averroem floruisse scribere non erubuit^q.

Circa doctrinam verò & opera, quò iam deveniendum est, propter excellentiam in philosophia lustratumque totum Aristotelem vel commentario vel paraphrasi Arabica, *Commentatoris* nomen obtinuit. Super quo tamen præstat Ioannem Ludovicum Vivem lib. 5. *De causis corruptæ eloquentiæ* audire, de Averroee censentem: *Homo qui in Aristotele enarrando nihil minus explicat, quàm eum ipsum, quem suscipit declarandum. Sed nec potuisset explicare, etiam si divino fuisset ingenio, cum esset humano, & quidem intra mediocritatem. Nam quid tandem adferebat, quò in Aristotele enarrando posset esse probè instructus? Non cognitionem veteris memoriæ, non scientiam placitorum prisca disciplina & intelligentiam sectarum, quibus Aristoteles passim scattet. Itaque videas eum pessimè philosophos omnes antiquos citare, ut qui nullum unquam legerit, ignarus Græcitatatis ac Latinitatis. Pro Polo Ptolemæum ponit; pro Protagora Pythagoram; pro Cratylo Democritum; libros Platonis titulis ridiculis inscribit, & ita de his loquitur, ut vel cæco perspicuum sit, literam in iis eum legisse nullam. At quàm confidenter audet pronunciare hoc aut illud ab eis dici, & quod impudentius est, non dici, cùm solos viderit Alexandrum, Themistium & Nicolaum Damascenum, & hos, ut apparet, versos in Arabicum perverissimè ac corruptissimè? Citat enim eos nonnunquam & contradicit, & cum eis rixatur, ut nec ipse quidem qui scripsit, intelligat. Aristotelem verò quomodo legit? non in sua origine purum & integrum, non in Latine lacunam derivatum (non enim potuit lin-*

^f Quodlib. 2. quæst. 20.

^g Philip. Elsius in *Encyclopaedico Augustino*. Malè Mirandulanus, qui MCLXXX. obiisse ait lib. 3. *De rerum præsen. cap. 4.*
^h In Vossii *De philosophia* cap. 14. magnus error in Barbarossæ ætate subrepsit.

ⁱ Marian. lib. 11. cap. 18.
^k Idem lib. 11. cap. 20. Garibay lib. 24. cap. 11.

^l In *Chron. opere* anno MCCVI.
^m In *Concord. Chronol.* 1. par. *Technicæ* cod. anno.
ⁿ Cap. 13. pag. 95.

^o *De part. præsen. lib. 3. c. 4.*

^p Pag. 829. inter *German. rerum Scriptor.* tom. 1.

^q In *Conciliatore* diffra. 9.

linguarum expertis) sed de Latino in Arabicum transfusatum; in qua transfusione ex Grecis bonis facta sunt Latina non bona; ex Latinis vero malis Arabica pessima. Hæc Vives doctè & nervosè.

In medica autem arte non æquè ut in philosophia præstantem fuisse, medicorum filii quidam censent. Theoreticum alii veriùs quam practicum vocant. Non sic è noviorum classè Zacutus Lusitanus, vir doctrinæ exquisitæ & elegantis, cuius hæc sunt: *Averroes plusquam commentator, seu malleus medicorum veriùs appellandus, dictus Arabicè Aben-Rast, vir acutissimus, subtilissimus & philosophiæ scientiâ clarus; adeò ut priscorum philosophorum & medicorum dicta exacto examine non solum ad Aristophanis, sed ad Cleantis lucernam pensata explicuerit. Constat hoc apertè ex vasto illo, quod super omnia Aristotelis opera conscripsit, volumine ingeniosissimo & laboriosissimo, sed ob temporis tunc iniuriam ineleganter admodum traducto. Scripsit opus Colliget (Latine sonat universale) in septem distinctum libros, in quibus summam eruditionem, rarum ingenium, reconditamque doctrinam palam fecit.*

Distinguunt alii, uti diximus, in philosophia primas ferè ei concedentes. Petrus Castellanus^s disputatorem subtilissimum; Amatus Lusitanus^t philosophum post Aristotelem admirandum; Ioannes Bruierinus^u, post Aristotelem summum philosophum, qui & adiungit: & post Galenum medicum summum. Iacobus quoque Mantinus interpres multorum nostri operum: Nam ut rerum naturalium (ait^x) cognitionem sine Aristotele adipisci difficile est; ita Aristotelem sine Averroë profiteri, meo quidem iudicio, non valdè est probabile. Ioannes Picus Mirandulanus: Celebrem in Aristotelica familia philosophum & rerum naturalium gravem aestimatorem appellat^v. Qui & alibi^z soliditatem ei doctrinæ disertè magis attribuit: Est apud Arabes (ait) in Averroë firmum, & inconcussum in Aben Pace, in Alpharabio grave & meditatam, in Avicena divinum atque Platonicum. Idem tamen (quem laudavimus) Amatus vocat insignem philosophum; non adeò tamen in medicina excellentem, ut illi auctoritatem (ait) dare debemus. Item Averrois fidem non multum valere apud medicinæ sectatores, nisi in quantum Hippocratis aut Galeni testimoniis utitur, quidam alii censent.

Propter aliquos tamen magnos eius errores adversus Christianam philosophiam atque theologiam commissos, petiit Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.

se olim Raymundus Lullus dicitur à Clemente Papa V. tentatâ etiam Philippi Pulcri Galliarum Regis interpositione, quod precibus ac supplicibus libellis, & conscripto ea re super libello fecit, ut Averrois in Aristotelem commentarii proscriberentur, atque igni subiicerentur. Negat autem Carolus Bovillus in Vita Lulli, quem huiusce rei auctorem habemus, quicquam vel à Papa vel à Rege impetrare circa id potuisse. Unà etenim cum Aristotele, quem post Petri Lombardi theologorum scholasticorum antesignani perpetuum de philosopho isto silentium, Albertus Magnus (ut creditur) in scholam Parisiensem, discipulique eius in alias, primi invexerunt, increbuit apud omnes Commentatoris eius, hoc est Averrois, fama; adeò ut, quemadmodum Melchior Canus lib. 10. Locorum theologorum cap. 5. de tempore suo loquens ait: *Superiore sæculo, & paucis anterioribus oraculi loco esset Averroes in scholis, & præsertim in Italia, quæ occasio fuit magnorum in illis oris errorum & inutilis diligentia, quæ aliqui non minus in pervoluntando Averroë collocabant operæ, quàm in sacris literis ponunt qui his maxime delectantur. Nunc Averroes (subiungit) in scholis omnino iacet. Nempe ut Mahomedanus plura circa divina falsò docuit. Quare procacissimum Christianorum adversariorum Ioannes eum vocavit Gerson^a.*

Huius errores multi observaverunt & impugnaverunt^b. Ambrosius sanè Leo Nolanus superiore sæculo sat grandi volumine castigationes adversus eundem Leoni X. Pontifici nuncupavit. Isidorus quoque Isolanus discipulis & sectæ eius bellum intulit, in Averroistas *De æternitate mundi* libris quatuor disputans, Lugduni editus apud Carolum Pernot an. MDLXXXII. in 4°.

Opera autem Averrois, quæ pars sunt philosophica, pars medica, continentur post alias in editione Veneta operum Aristotelis, quæ ex officina Iuntarum MDLXII. prodiit in 8°. undecim seu potiùs quatuordecim voluminibus, cum primum in tres, sextum in duas dividatur partes cum hoc titulo: *Aristotelis omnia quæ exstant opera selectis translationibus &c. Averrois Cordubensis in ea opera omnes, qui ad hæc usque tempora pervenere, commentarii. Nonnulli etiam illius in logica, philosophia & medicina, cum Levi Gersonidis in libros logicos annotationibus, quorum plurimi sunt à Iacobo*

^a Tract. 9. super Magnificat. tom. 3. operum fol. 457.
^b Bern. Lutsemb. in Catal. heretic. verbo: Averrois. Iacob. Gadius De Scriptor. non Ecclesiasticis tom. 1.

^{*} In Discursu proœmiali ad veteres medicorum historis.

^{*} De vitis medicorum.

^{*} Centur. 4. curat. 44. in scholiis.

^{*} In præfat. ad interpretat. collectan. Averrois De re medica.

^{*} In dicta præfat. libror. De part. & generat. animal. ad Leonem X.

^{*} Lib. 1. Adversus astrologos.

^{*} In Apologia.

Mantino in Latinum conversi; Græcorum, Arabum & Latinorum lucubrationes quædam ad hoc opus pertinentes. Marci Antonii Zimaræ philosophi in Aristotelis & Averrois dicta in philosophia contradictionum solutiones propriis locis annexæ. Bernardini Tomitani, logici atque philosophi præstantissimi, in Aristotelis & Averrois dicta in primo libro Posteriorum resolut. Contradictionum solutiones, necnon eiusdem libri locorum, qui obscuriores habentur, conversiones & animadversiones in Averroem. Quæ sita demonstrativa argumenta, & magnorum commentariorum graviores sententiæ certo ordine collectæ. Quæ omnia ex eiusdem Tomitani lectionibus excerpta fuere. Item eiusdem Zimaræ tabula, quæ undecimo toto volumine continetur.

Integram ostendimus faciem editionis, ut in unicum conspectum veniret quicquid ea comprehendit, singulas eius partes deinde representaturi. Nempe Aristotelem continua paraphrasi seu commentario illustrare, & Arabibus philosophis in ducem & principem commendare, animo concepit Averroes, & voto functus fuit, cum Avicena ante eum, potius quam in aliorum, in Platonis doctrina sibi placuisset^c. Immo inter Latinos ipsos iam Latine sonans non mediocri augmento Aristotelis nomen & famam decoravit. Eius quidem Aristotelis, quem Græcorum censebat sapientissimum, invenisseque eum non modò, sed & complevisse logicam, physicam & metaphysicam artes, alicubi reliquit scriptum, his verbis usus, quæ habemus à barbaro interprete: *Invenit. Quia quicquid invenitur scriptum ab antiquis in hac scientia, non est dignum quòd sit pars artis huius, nec ambiguitas eius, nec dum quòd principia essent. Complevit. Quia nullus eorum, qui sequuti sunt eum usque ad hoc tempus, quod est mille & quingentorum annorum* (scribebat ergo hæc anno MCLXXVIII. Aristoteles enim obisse dicitur anno ante Christum natum CCCXXII.) *nihil addidit, nec invenit in eius verbis errorem alicuius quantitatis.* In quibus prævaricationis & incongruæ præsumptionis sæpe arguitur à Ioanne Pico Mirandulano^d. Hic nimirum mos fuit sectatorum alicuius scholæ, ut scientiæ illius originem sectæ suæ principibus tribuerent: quod Averrois, qui hisce verbis Aristotelem, & Lucretii qui Epicurum, sapientiæ inventorem appellant, exemplis vir doctissimus Petrus Gassendus in libro proœmiali *De philo-*

sophia universè cap. 3. ^e confirmat.

Prodiisse primùm hæc omnia *Commentaria in Aristotelem Averrois* anno MD. Venetiis in folio, alicubi legimus. Immo & omnia Averrois opera etiam Venetiis ex eadem Iuntarum officina anno MDLIII. in folio sex voluminibus. Quam editionem non vidimus. Interpretatio scilicet aliqua præcesserat Græci textus philosophi in Arabicum, quæ usus fuit Averroes. Qualis illa fuit omnium Galeni operum ab Albategnio facta, Ioanne Serapione teste^f. Quomodo & Platonem, Ptolemæum, Hippocratem, Euclidem, alios è Græca origine in linguam istam translatos habuere, nimirum à Chanin Ibn Isaac Hebræo medico, quem transtulisse in Arabicum philosophiam Græcam, scriptum reliquisse Abn Walid Mahumed Ben Shecina, historicum adhuc ineditum, Ioannes Seldenus notavit *ad Eutychii origines*^g; sive aliis, qui nostrum hoc sæculum, de quo agimus, præcesserunt. Nam Averroem Græcè nesciisse communis doctorum hominum persuasio est^h.

At hunc eius commentarium Hebræi suum fecere incerto interprete: quam interpretationem penes Ioannem Plantavitium fuisse Lodovensem Episcopum, ex eius *Bibliotheca Rabbinica* notum habemus. Latinam quoque versionem antiquam facillè fieri potuisse in Hispania, cum Alphonsus Rex X. Castellæ, cognomento *Sapiens*, rerum potiretur aut in Gallia, eò ex Hispania ductis Arabibus exemplis, Ioannes Picus Mirandulanus observavitⁱ. Hæc tamen eius temporis, sive alia, quæ ad nos pervenit, & cultiora Latinitatis sæcula, iure quidem optimo arguitur inelegantia à Zacuto.

Vix autem aliquos Arabici textus Averrois codices in Europa reperiri Scaliger putabat, solamque conversionem ab Armengaudo Blasii, Iacobo Mantino, Ioanne Francisco Burana, Abrahamo de Balmis, Vitale Nisso, Calo Calonymo, Ioanne Bruierino Campegio, Paulo Israelita, aliisque, adornatam in lucem venisse. At ego (ait Pet. Daniel Huetius *De interpretatione* lib. 2. id referens) *his versavi manibus Averrois librum ex oriente huc olim à Postello devedtum, quod mirror Scaligerum fugisse, Postello olim amicitia & literaria consuetudine coniunctum. Eo libro continentur in logicam, rhetoricam & poeticam commentaria, quæ ad Iacobi Mantini & Abrahami de Balmis interpretationem à me expensa, fidem eorum & artem aperte mihi comprobârunt. Hucusque Huetius.*

Ne-

^a Io. Picus Mirand. in *Exam. doctrinæ gentium* lib. 1. cap. 2.

^d *De stud. philosoph.* lib. 2. cap. 3. & in *Exam. vanit. doctrinæ gentium* lib. 4. cap. 2. & 5. in fin. & lib. 6. c. 12.

^e Tom. 1. eius oper. pag. 7.

^f Volaterranus lib. 21. *Comment.* pag. 494.

^g Pag. 157.

^h Voss. *De philosoph. sectis* cap. 17. §. 19. post. 10 Picus Mirand. ubi supra lib. 4. cap. 5. in fine.

ⁱ Ubi supra lib. 4. cap. 2.

Neque annotatu indignum est aut inutile, ante Averroem positam fuisse ab aliquo alio eiusdem sectæ ac linguæ operam in explanando Aristotele. Ab hoc enim nostro Averroë distingui necessarium debet is, quem Alsheich Abu Ali nomine laudatum reperies in epistola Abi Jaafar Ebn Tophail de Hai Ebn Zokdhan, quam *philosophi autodidacti* vocabulo inscriptam, & à se in Latinum conversam, Eduardus Pocockius edidit: cuius epistolæ in laudati Tophail elogio plenius meminimus. Unde verba hæc exscripsimus (ex pag. 19.): *Quod autem ad libros Aristotelis, quorum vicem nobis supplet Alsheich Abu Ali in sua eorum explicatione, sectam eius sequutus, & philosophiæ eius viâ incedens Alshepha (id est sufficientia) cuius initio &c. Nam præterquam quod nulli ex nominibus, quibus dictum fuisse Averroem supra diximus, conveniat hoc nomen hominis; Averroes verè inferior ætate fuit, quam ut eum potuerit famâ iam ex suis scriptis clarum Jaafarus Ebn Tophail laudare, qui (uti dicitur) Averrois præceptor fuit in medicina, Ioanne Leone referente superius memorato. Nunc autem iam persequemur editionis Venetæ omnia volumina, quænam Averrois opera, & ad eum pertinentia in singulis continentur, annotantes; adiunctis quæ circa unumquodque eorum aliàs observavimus.*

In primi voluminis prima parte hæc habentur.

I. *Averrois in Porphyrium, in Prædicamenta, & in librum De interpretatione commentaria, à Iacobo Mantino in Latinum conversa.* Hebraicè hæc pars versa dicitur à R. Iacobo Antoli anno MCCXXXII. Quæ translatio exstat in bibliotheca Cæsarea Viennensi, ut in Commentariorum de eadem lib. 1. * Petrus Lambecius refert.

II. *Expositio media in libros Priorum, Ioanne Francisco Burana Veronensi, qui ex Hebraico transfudit, non ex Arabico.* Editam hanc seorsum vidimus in bibliotheca Hispalensis Ecclesiæ, quæ fuit Ferdinandi Coloni, magni Christophori Columbi, ut vocant, filii. Averrois *Quæstiones in libros Priorum.* Interprete Helia Iudæo, in Vaticana adservantur cod. 4552. eademque in Colonæa.

III. *Levi Gersonidis in Porphyrium, in Prædicamenta Aristotelis, in lib. De interpretatione, & in Averroem annotationes.*

In secunda parte.

I. *Expositio magna, sive magna commentaria Averrois in Posteriorum resolutionum libros ab Abrahamo de Balmis, à Ioanne Francisco Burana, & à Iacobo Mantino Hebræo philosopho in Latinum conversa.* Scipio Florillus, medicus ac philosophus Neapolitanus, expositionem edidit prologi Averrois super hos libros Posteriorum, Neapoli MDLXXIV. in 4.º Immo & aliam Ioannes Franciscus Longus, quem Florillus ipse præceptorem, ac ætatis suæ philosophum eminentissimum vocat, & ipse Neapolitanus, publicaverat ibidem apud Raymundum Amatam MDLXX. in fol.

II. *Epitome in libros logicæ Aristotelis, Abrahamo de Balmis interprete.*

III. *Quæstiones varia in logica iuxta ordinem librorum logicæ, eodem interprete.*

IV. *Epistola una, eodem interprete.*

In tertia primi voluminis parte.

I. *Expositio in VIII. libros Topicorum, Abrahamo de Balmis interprete; cui annexa est illa super quatuor primos libros à Mantino facta versio, quam morte occupatus absolvere non potuit.*

II. *Expositio in libros Elenchorum, eodem Abrahamo interprete.*

Planè in logicam hi omnes ferè sunt commentarii, in quos elucidatio exstat Levi Ben Gerson ms. in bibliotheca Leidensis academiæ. Et Hebraica editio universæ rei logicæ Aristotelis ex compendiis Averrois prodiit Rivæ de Trento anno MDLX. in 8.º

In secundo autem volumine.

I. *Paraphrasis in libros tres Rhetoricorum, interp. Abrahamo de Balmis.* Aliàs dicitur interpres Antonius Maioranus. Hebraica versio R. Todros in bibliotheca Cæsarea, in qua absolutum opus dicit ab Averroë anno MCXCII. ab interprete anno MCCCXXXVII. ut notat Lambecius¹.

II. *Paraphrasis in lib. Poeticæ, Iacobo Mantino interprete.* Hebraicè in eadem Cæsarea bibliotheca. Latinè prodiit Venetiis MDLII.

In tertio volumine.

I. *In libros x. Moralium Nicomachæorum expositio, interprete Ioanne Bernardo Feliciano.* Prodiit olim Venetiis anno MDVIII. in folio.

II. *Paraphrasis in libros Platonis De republica, Iacobo Mantino interprete.* Quæ primùm prodiit Latina Romæ ex of-

* Pag. 183.

¹ Diæt. lib. 1. pag. 182.

officina fratrum Brixianorum, Paulo III. Pont. Max. ab eodem Mantino nuncupata anno MDXXXIX in 8°. Edita inde fuit unà cum Francisci Philelphi *De morali disciplina*, & Francisci Robortelli in libris *Politicorum* Aristotelis Venet. MDLII. in 4.º à Gualtero Schoto. Nempe quia nondum viderat, ut fateatur ipse Averroes^m, Aristotelis *Politica*, ne hæc pars deesset applicuit operam ei illustrandæ ex Platonis doctrina, cui quidem aliqua interferit de moribus Arabicæ suæ reipublicæ. Hebraicam fecit hanc paraphrasin R. Samuel Iehuda, quæ servatur in bibliotheca Cæsareaⁿ. In *ethica & politica commentarium*, quem ad hæc duo opera referimus, Lugduni prodiisse legimus anno MDXXX. aliàs *Epitome* vocatur in translatione in Hebraicum ex Arabico facta à R. Iosepho Ben Caspi, qui huic versioni finem imposuit anno MCCCXXX. sicut Averroes anno MCXCIV. ut Lambecius notat^o.

ⁿ Fere in principio.

ⁿ Lambec. lib. 1. Commen. pag. 181.

^o Diæ. lib. 1. pag. 181.

In quarto volumine.

I. In *De physico auditu* libros VIII. antea quidem difficillimus, nunc ad maximam redactus claritatem, commentarius tum ex Mantini nova translatione, tum ex antiqua castigatissima. Vidimus editum olim Gothico caractere, sine loci aut temporis aliqua nota, à Marco Antonio Zimara Sancti-Petrinatæ Hydruntino, unà cum *De celo & mundo*, de quo postea. Hebraicè est in bibliotheca Cæsarea^p. Editionem hanc Hebraicam Rivæ de Trento habet etiam bibliotheca Bodleiana anni MDLXXX. in 8.º Laudatur Petri Feltri *Expositio proœmii Averrois in physicam*. Commentarius in Aristotelis *physicam* Latine cum explanatione Augulini Niphi Venetiis prodiit anno MDLXIX. in folio.

^p Lambec. d. lib. 1. pag. 180.

II. *Expositio media super tres primos libros*, Iacobo Mantino interprete, qui quinque super reliquos morte præventus intactam reliquit.

In quinto volumine.

I. In libris *de celo commentarii Averrois*. Hi cum libris *De generatione & corruptione* prodierunt Venetiis MDVII. folio. *De celo & mundo* Mediolani MDXI. folio.

II. *Paraphrasis in eosdem, Paulo Israellita interprete*. Prodiit olim cum titulo: *In libris de celo & mundo cum Averroë & Zimara* Lugduni MDXXIX. in 8.º Arabicum exemplar in Escorialensi regia bibliotheca reperitur. In librum 2.

De celo commentario 3. ne id omittam, meminit auctor duarum columnarum Herculis, quas *idola* vocat, in ultimo Hispaniæ occidenti, Gadibus scilicet, unamque earum quæ dicebatur ^q *Idolum Indiæ*, sese adhuc elevatam vidiisse. *Deinde* (ait) *fuit corruptum in proelio, quod crevit inter barbaros & homines illius insule in anno DXXX. à prædicatione Mahometi, à quibusdam se erigentibus super illas regiones maris in illo tempore*. Hæc ille.

^q Mirum eo tempore, quo latebat India utraque, & quasi prædictio inventionis eius Indiæ, quæ ad occidentem plus ultra has columnas nondum nota erat.

III. In libris *De generatione & corruptione expositio*, cum *De celo & mundo*, Venetiis olim ut supra.

IV. In *eosdem paraphrasis, Vitale Nisso interprete*. Ex Arabico in Hebræum translatio R. Moysis Tabon Ben R. Samuel exstat in Bibliotheca Cæsarea^r.

^r Lambec. d. lib. 1. pag. 178.

V. In libris *Meteorologicorum expositio media*. Hæc antea prodierat seorsum cum expositione Ioan. Bapt. Confalonerii anno MDXXXV. Hebraica interpretatio Eliæ Iudæi Cretensis exstat in Vaticana in folio cod. 4550. sive potius ex Hebraico in Latinum translatio laudati Eliæ. Prodiit namque ea Venetiis anno MCDLXXXVIII. ex bibliotheca Bodleiana.

In sexti voluminis prima parte.

I. *Paraphrasis in libros IV. De partibus animalium, Iacobo Mantino interprete*.

II. *Commentarii in tres libros De anima*.

III. *Commentum quintum libri tertii De anima*, ultra antiquam translationem à Mantino Latinitate donatum.

IV. *Tricesimum sextum etiam commentum eiusdem libri ab eodem translatum, quod prius vix intelligi poterat, cum titulo Digressionum Averrois in tres libros de anima*, unà cum Zimara, editio Veneta prostat anni MDXXX. in 8.º & alia MDXL. etiam in 8.º Hebraica translatio in bibliotheca Cæsarea^s.

^s Lambec. d. lib. 1. pag. 178.

In sexti voluminis altera parte.

I. *Paraphrasis in librum de sensu & sensibili*.

II. *In librum De memoria & remissionentia*.

III. *In libros De somno & vigilia, De somniis, De revelatione per somnium*.

IV. *In libros V. De generatione animalium*. Hanc in hos libros, & in quatuor alios *De partibus animalium* à se in Latinum conversam edidit Mantinus ipse Romæ anno MDXXI. in folio, unà cum

cum epistola eiusdem Averrois *De connexione intellectus*. Quam paraphrasin ille *brevem, sed divinam*, vocat.

V. *In librum De longitudine & brevitate vitæ.*

In septimo volumine nihil.

In octavo volumine.

I. *In metaphysicorum libros XIV. commentarii.* Item

II. *Proœmium in 12. librum, antea quidem à Paulo Israelita, nunc verò à Mantino in Latinum conversa.*

III. *Epitome eiusdem in metaphysicæ libros.* Prodiit fortè prima ex Aristotelis operibus *Metaphysicæ* Averroë interprete, ut notat Philippus Labbeus¹, anno MCDLXXIII. Vidimus nos textum hunc *Metaphysicæ* cum Averroë commentario Venetiis editæ Iacobo Mantino interprete, Bononiæ MDXXIII. ubi signate dicitur Mantinus Dertusensis & Hebræus medicus ab hæredibus Octaviani Schoti MDVIII. in fol. Iterum Lugduni MDXLII in 8.º nescio an integra Commentaria, an Epitome. In Vaticano codice MMMMDL. inter mss. existat Latina *Eliæ Iudæi interpretatio in primum librum Metaphysicorum.*

In nono volumine.

I. *Averroë sermo De substantia orbis, castigatus, ac duobus capitulis auctus; ab Abrahamo de Balmis Hebræo Latinitate donatus.* Prodiit seorsum Venetiis MDL. Ad hunc librum, cum Antonius Massa Brassavolus, ut in Gesneri epitome legimus, tum Nicolaus Vittigozius patricius Ragusinus, unà cum in eiusdem Averroë propositiones *De causis*, Venetiis apud Bernardum Iuntam MDLXXX. in 4.º Ibidemque eodem anno Nicolaus Rissus Gallus, Tiberius item Bacilerius Bononiensis, cum aliis eiusdem in Aristotelem Papiæ MDVIII. in fol. & Ioannes de Ianduno Gandavensis *Expositionem*, atque item *Quæstiones*, Venetiis apud Lucanonium Iuntam MDLI. fol. cum aliis operibus, & forsan antea ibidem apud Octavianum Schotum, necnon Augustinus Niphus Suesanus, eodem epitomatore Gesneri teste, & Naudæo; qui editum fuisse hunc Niphi commentarium Venetiis ab Schoto MDVIII. meminit, laudatque idem editiones MDXIX. & MDXLVI. & MDLIX. & Dominicus Pantaleonius Florentinus, Dominicanus, auctore mihi Michaele Poccian-

tio in *Catalogo Script. Florentinorum*, commentaria scripsere. Cum commentariis Mainetii Bonon. MDLXXX & cum I. de Ianduno Venet. MDLXXXVIII. prodiisse eundem librum, ex catalogo bibliothecæ Bodleianæ novimus.

II. *Destructio destructionum philosophi Algazelis, Calo Calonymo Hebræo interprete.* Titulus Arabicus est: *Hahapalah altahapalah*, hoc est ad verbum: *Destructorium destructionum*. Quem librum cum citasset Scaliger primo *De plantis*, occasionem dedit viro medicæ artis doctissimo Gasparo Hofmanno conferendi per epistolam² cum amicissimo sibi Thoma Reinesio, exquisitæ eruditionis medico, & polyhistoro, atque arguendi hac super Arabica inscriptione. Sed lumen accendit cæcutientis oculis Reinesius³, monstrato vero verborum illorum quem diximus sensu. Ms. est in bibliotheca academæ Lugduno-Batavæ, ut ex eius constat catalogo pag. 286. editum Venetiis MDXXVII. Algazel sanè, qui *Abuhamed* (aliàs *Chamad*) *Mohammed Algazali* nuncupatus, magnæ famæ inter Arabes⁴, scripsit librum *Hahapalah carvanoth*, hoc est, *Destructorium*, seu *ruinam opinionum philosophorum*. Quem, credo, Ioannes Leo Africanus *Errores philosophorum* nuncupat⁵. Atque hunc invitus; quem & explicuit R. Almosnini, ut notat Hottingerus in *Bibliotheca sua orientali*. Algazelis huic *Destructioni* opposuit noster *priorum omnium censor acerrimus* (uti Reinesius vocat) *Destructionem* hanc *Destructorii*, sive *Ruinam ruinæ philosophorum Algazelis*.

Idem est, ut credimus, Averroës contra Al-Gazelem *De æternitate mundi*, qui ms. reperitur in ea quæ fuit Bessarionis Cardinalis bibliotheca, teste Thomafino. Latine, ut suspicor, in *Destructorium* commentaria scripsit Augustinus Niphus, sive, ut se ipse vocat, Eurychius Augustinus Niphus Philotheus Suesanus, eximius sui temporis philosophus, quæ Venetiis anno MDXVII. ab heredibus Octaviani Schoti, & Lugduni apud Iuntam MDXLII. in 8.º edita fuere. Observatione dignum existimamus, quòd in opere isto Christi hostis coactus sit, veritate impellente, literis tradere, Romanos post susceptam Iesu Nazareni legem sapientiores effectos. Quod scribit Ioannes Picus Mirandulanus lib. 3. *De morte Christi* cap. 6.

Adhæret *Destructorio* in editione quam iustramus,

III. Tra-

¹ In *Biblioth. nova* pag. 338.

² Inter Reinesianas vide epist. 5.

³ Epist. 15.

⁴ Vide Pocockium *Miscel. ad Mosi Maimonidis portam Mosi* pag. 118. Ioan. Leonem *De Arabibus illustribus* apud Hottingerum in *Bibliothecario* pag. 262.

⁵ Ubi proxime pag. 264.

III. *Tractatus De animæ beatitudine.* Cui addita est.

IV. *Epistola De intellectu.* Quæ idem est cum dicti libelli parte, eodem Calonymo interprete. Tractatus hic ab Augustino Nipho (ait Naudæus in *Bibliotheca politica*) philosopho celeberrimo, haud poenitendis questionibus illustratus, etiamnum hodie præ curiosorum manibus habetur. Editum opus fuit Venetiis apud Octav. Schot. MDVIII. & MDXXIV. in folio.

In decimo volumine.

I. *Colliget*, sive ita vocatum opus medicum, libris VII. Quorum primus est *De anatomia.* Secundus *De sanitate omnium membrorum, & eorum operationibus.* Tertius *De speciebus & causis ægritudinum.* Quartus *De signis sanitatis & ægritudinis.* V. *De medicinis & cibis.* VI. *De conservatione sanitatis.* VII. *De medicatione ægritudinum.* Venetiis excudit typographus aliquis ex castigatione Hieronymi Suriani anno MCDLXIX. si credimus *Bibliotheca medicæ*, aliusque anno MCDXC. & MDXIV. Ediderunt quidem unâ cum Aben Zohar in eadem urbe Ioannes & Gregorius fratres de Forlivio MCDXC. Lugduni etiam prodiiit MDXXXI. in 16.º

Colliget autem titulus, non Latinum ut credidere, quibus *Collectorium* aliàs enunciare mos fuit; sed ex Arabico corruptum *Kollion*, hoc est *universalis*; sive *Kollieton*, *universale*; uti observatum novimus à Christiano Daumio epist. 96. ad Reinesium. Quare melius alii *De medicina* reddidere ab argumento.

De scribendi proposito medicum hoc opus ipse Averroes in principio: *Quando ventilata (inquit) super me fuit voluntas per nobile præceptum ex parte nobilis domini Audelach Sempse à Mirel-momini de Marocho pro consilio suorum philosophorum Avoznit & Aben-Chalit; & præcepit mihi compilare unum librum, in quo contineretur tota scientia medicinalis in Arabico, quæ affirmaret & iudicaret intentiones priorum auctorum, quæ earum essent retinendæ, & quæ dimittendæ: tunc declinari virtutes meas ad suum præceptum &c.* Et mox: *Et non expectes à me quòd dividam partes suas (nempe librorum septem, in quos dividere se dixerat totum opus) in numerum capitulorum, neque quòd appropriet unicuique rei casum per se, quia in illa re vana gloriati sunt sapientes Hispaniæ Andalusii, & maior pars præteritorum auctorum.* Nescio an ad hoc opus

referendum sit Averrois cum expositione *Culier De medicina*, cuius ms. Arabicum exemplar in Laurentina bibliotheca regia exstare alicubi scriptum vidimus.

II. *Libri quinti Colliget* cap. 57. 58. 59. à Iacobo Mantino ob rei difficultatem olim translata, cum antiqua translatione.

III. *Collectaneorum sectiones tres, tribus Colliget libris, secundo scilicet, sexto, & septimo respondententes*, à Ioanne Brunerino Campegio elegantissimè Latinitate donatæ, post antiquam translationem. Nempe I. *Sectio de Sanitatis functionibus ex Aristotele & Galeno.* II. *De sanitate tuenda ex Galeno.* III. *De curandis morbis.* Prodiert scorsum Lugduni ex officina Sebast. Gryphii MDXXXVII. in 4.º

IV. *Commentaria in Avicennæ cantica diligentissimè emendata, unâ cum Avicennæ textu, in partes, tractatus & capita distincto, atque castigationibus Andreae Bellunensis exornato.* Hic est Andreas Alpago Bellunensis. Arabicum Avicennæ libri titulum *Alargioza in medicina* fuisse Ioannis Leo notat^a. Expositionem vero Averrois, *Scholia in Institutiones medicas versibus conscriptas ab Ibn Sina* Hottingerus nuncupat in *Bibliotheca orientali*^b. Hebraicus interpres, qui exstat in Viennensi ms. 81777 *Charuzah. Cantica medica* cum commentario Iben Ruschad, Spizelio teste^c.

Textum Avicennæ & Averrois Arabicum, cuius exemplar servat Escorialensis bibliotheca regia, quem item servari in Lugduno-Batava publica ex eius apparet catalogo, ibi anno MDCLXXIV. typis edito, transfudit primus in Latinum Armengaudus Blasius Monspeliensis anno MCCXCI. sub Philippo Ludovici Sancti Galliarum Regis filio, commentariumque proprium adiecit: quod observavit Paulus Colomesius in *Gallia orientali*^d. Prodiit in publicum hæc versio Armengaudi Venetiis primùm à Gregorio de Gregoriis MCDLXXXIV. in folio. Hanc ab Andrea Alpago Bellunensi (idem enim est, non duo, Andreas Alpago, & Andreas Bellunensis, in quod non animadvertit Lindanus *Medicorum Scriptorum* strenuus collector) castigatam ediderunt Iuntæ in eadem urbe MDLV. in fol. Exstat & in Averrois operum editione volumine 10. editionis quoque Venetæ Iuntarum anno MDLII. in folio.

V. *Tractatus de Theriaca*, nunquam apud Latinos visus, nunc primùm ex scriptis Andreae à Cruce chirurgi reperi-

^a In Vita Avicennæ.

^b Lib. 3. par. 2. cap. 2. pag. 213.

^c In *Arcanis biblioth. detestis.*

^d Pag. 1.

tus. Non quidem primùm visus in editione hac Veneta anni MDLXII. cum in altera operum Averrois Veneta MDLII. etiam comprehensus fuerit, & ut credo, ex translatione ab Andrea Alpago, simul cum scholiis ad *Cantica Avicena* castigata. Meminit quoque huius operis, Alpago adhuc antiquior, Philippus Bergomensis. Hactenus Veneta Aristotelis & Averrois operum editio, quam descriptum ivimus. Sed & nonnulla alia eiusdem nostri auctoris laudari solent.

De venenis liber Lugduni editus à Iacobo Mit anno MDXVII. in 4.º unà cum *Regimine sanitatis* Magnini ms. in bibliotheca Ambrosiana Mediolani.

De febribus liber exstat operis Veneti *De febribus* pag. 109. ait Lindanus. Prodiit Venetiis MDLXXV.

De scētis librum tribuunt ei Lucius Marinæus Siculus ^e (*De septis* tamen per errorem operarum fortè appellans) & Iacobus Philippus Bergomensis ^f.

De balneis liber ms. in bombycinis chartis fuit in bibliotheca Cardinalis Carpensis, ut in eiusdem legitur catalogo.

De diluviis laudant idem Bergomensis & Marinæus. Notius ac certius est eiusdem opus

De simplicibus medicinis (nisi pars sit libri *Colliget*) Habet bibliotheca Bodleiana Argentinæ MDXXXI. editum.

Colledanea De sanitatis functionibus, De sanitate tuenda, & De curandis morbis. Latinè per Io. Bruierinum Campegius edita scimus Lugduni MDXXXVII. in 4.º

Compendium, sive Epitome magna Ptolemæi constructionis, hoc est, *Almagesti*; cuius meminit Io. Picus Mirandulanus in opere *Contra astrologos*, ex eoque Iosephus Blancanus in *Mathematicorum chronologia* ^g, & Vossius *De scientiis mathematicis* ^h. Hebraicum exstare hoc in Cæsarea bibliotheca, ex Spizelio ⁱ & Lambecio ^k constat; interprete nimirum, si Deo placet, Iacobo filio Samsonis, ut in bibliothecæ Regis Galliarum cod. 1853. notatur, teste Labbeo ^l.

In Avicena orgioza, hoc est, *articulos logicæ*, commentarium Averrois laudat Ioannes Leo in *Vita Avicena*.

Certè Averrois opera ferè omnia philosophica ex castigatione Augustini Niphi Venetiis primùm anno MCDXLVI. prodiisse annotavit Gesnerus in *Bibliotheca*. Quo ipso anno ex eadem urbe prodiisse ait librum *Colliget*, cum translatione barbara incerti, ex castigatione

Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.

Hieronymi Suriani, unà cum Aben Zohar libro *Theffir*, & *Antidotario*.

Ex libris *Colliget*, qui septem sunt, secundus, sextus, & septimus castigati, & in purum Latinum conversi à Io. Bruierino Campegio, Lugduni prodierunt apud Gryphium anno MDXXXVII. in 4.º Ceterùm Abrahamus de Balmis plurium Averrois operum à se vel recognitorum vel novè converforum Venetiis procuravit anno MDXXXIII.

Multi quidem, vel pro Averroce explanando, vel pro eo atque Averroistis incusandis, lucubrationes suas scriptis mandaverunt. Ex prioribus Zimaram, Longum, Florillum Tomitanum, alios suprâ laudavimus. Antonius quoque Possius *Theaurum* dedit in *Aristotelem & Averroem*, Venetiis apud Iuntas MDCLXII. in 8.º Ac nescio quis alius *Methodum legendi Averroem* scripsit. Io. item Philippus Bonus edidit *Concordantias contradictionum in Aristotelis & Averrois sententiis*, in folio. Laudatur à Michaele Pocciantio inter Florentinos Scriptores Ioannes Baptista Bagolinus, quique huius in Averroem scripta imperfecta ab eo relicta emendaverunt & absolverunt Romulus Fabius & Marcus de Odis Patavinus. Planè Marcus Antonius Zimara, is quem ex aliis eius in nostrum lucubrationibus iam commendavimus, scripsit quoque *Solutiones contradictionum Averrois*; hoc est, *Super VIII. libros physicorum, & super totam metaphysicam*. Quod opus Venetiis prodiit apud heredes Octaviani Schori MDVIII. in folio. Posterioribus duces se præstiterunt Ambrosius Leo Nolanus & Isidorus Isolanus. Operis Nolani inscriptio: *Ambrosii Leonis Nolani, Marini filii, Castigationum adversus Averroem ad augustissimum Leonem X. Pontif. Max. plures libri. Venetiis MDXXVII. apud Bernardinum atque Mathiam de Vitali fratres*. Quod opus magnum ac totius philosophiæ thesaurum Gesnerus vocavit. Necnon & olim Raymundus Lullus, scripto libro *Lamentationis philosophiæ contra Averroistas*, & alio *De reprobatione errorum Averrois*. Inter Augustini Niphi opera, ex eorum catalogo, quod Naudæus confecit, *Averrois* legitur *De mystione defensio*.

B

BAITAR, aliàs IBNU EL BAITAR, de quo Ioannes Leo in *De Scriptoribus Arabicis* apud Hottingerum. *Ibnu El Baitar natus est (inquit) in civitate Mala-*

Ecc

ga

^a De laud. Hisp. lib. 6.

^b In Suplem. Chronicor. an. MCXLIX. lib. 12.

^c Pag. 37.
^d Cap. 15. §. 22.

^e In Arcan. bibl. deteētis.

^f Lib. I. Comment. pag. 177.

^g Biblioth. ms. pag. 299.

gæ in *Betica*, (nomen hodie retinet in ora maris) philosophus & medicus fuit præstantissimus, herbariusque maximus. Eoque è patria sua discedens, ad orientem versus profectus est, perquirens Africam universam, atque Asiam ferè totam. Cùm verò ex India regressus esset, pervenit ad Chairum, & in servitiis Saladini Soldani primi ex Chairò ingressus est, quem magno affecit honore (Soldanus hic Ægypti, qui anno MCLXXXVII. Hierosolymorum urbem Christianis eripuit) at post mortem dicti Saladini (contigit hæc anno MCXCIII.) præfatus *Ibnu El Baitar* reversus est domum suam, & ibi composuit præstantissimum librum De virtutibus herbarum, De venenis, De metallis, De animalibus secundum ordinem alphabeti tribus voluminibus completum. Qui obiit Malcha (imo Malagæ, aut Malacæ) anno quingentesimo nonagesimo quarto de El-Hagira &c. hic est annus Christianus millesimus ducentessimus decimus sextus. Hottingerus in *Bibliotheca orientalis* lib. 3. par. 2. cap. 2. ^m refert huius mortem ad annum Hegiræ DCXLVI. ibique laudat librum *De simplicibus medicamentis*.

Idem in appendice, ubi de Escorialensi bibliotheca ⁿ, sic vocat tanquam in ea exstantem: *Iben Ibaitaris Malaguiensis librum absolutum *** de morbis per administrationem medicamentorum simplicium *** auctoribus authenticis electorum, scriptum à fuga DCCCXVIII. Asterisci denotant lacunam in catalogo, quo is utebatur.*

Sed in anno fugæ seu Hegiræ insignis error fuit contractus. Hic namque respondet anno Christi MCDXLIX. nisi hunc alium à prius laudato libro credat aliquis: nam & in eadem Escorialensi bibliotheca, ut ex eodem catalogo apparet ^o, *Iben Ilbeitaris liber est primus De simplicium medicamentorum viribus, ordine alphabetico ab Elich usque ad H. Item secundus à lit. D. consequenter ^p. In eodem catalogo Escorialensi legitur de alio eiusdem operis codice: *Iben El Baitaris Malachiensis Botanicon, id est De simplicium medicamentorum viribus. Primus liber absolutus & traductioni congruus. Inveniuntur enim in isto libro plusquam duo millia simplicia, quæ in libro Dioscoridis non inveniuntur: & ob hoc dicit in principio huius libri approbatum eum fuisse ab Arabibus Persiæ & Alexandria.**

BRAFOME, filius MUDIR, cuius meminit Prudentius Sandovalius in rebus Pelagii

Regis, sive *Notis ad Episcoporum Chronica* pag. 80. referens hunc Christiano habitu indutum in Roderici Regis curia aliquamdiu vixisse, Iuliani Comitis, qui in Africæ vicinia degebat, exploratorem; qui quidem de rebus sui temporis in literas quicquam retulit; cuius quidem scripta pervenisse ait ad cuiusdam historici, qui ante CCC. annos vixit, manus, unde sibi de hoc Mauro auctore, ac de his rebus ab eo scriptis constare docet. Quem quidem huic loco sistimus, quantumvis Africanum, ut verosimile est, aut ex Arabia oriundum, eo quòd de historia nostra, si his homo qui dicitur fuit, bene mereri voluit.

C

CACHAM, aliàs IBEN CACHAM, Andalusius ut Hispani ceteti vocatus, scripsit *Varias principum literas, aut saltem carmina & dissertationes*, historiam Africæ & Asiæ spectantes, insigni stilo scriptas, ut legitur in catalogo Leidensis bibliothecæ ^q inter libros Warnerianos eidem donatos. Laudat & Hottingerus *Smegmatis orientalis* lib. 3. parte 2. c. 2. ^r.

^q Pag. 296.

^r Pag. 278.

Cacham nomen sapientem sonat Arabicè; eoque vocatum Abrahamum Aben Esram Hebræum ingentis famæ Toletanum, Bartholocius annotavit in *Bibliotheca magna Rabbinica*.

CHATIIB, aliàs IBEN CHATIIB, Andalusii, *Praxis medica* exstat in codice quodam ms. Arabico Leidensis bibliothecæ, inter Warnerianos libros ^s, cum aliis auctoribus.

^s Pag. 318.

CACIM ABEN HEGI, quem sæpius laudat Gaspar Escolanus in *Historia Valentina*, nescio unde sibi cognitum, aut ubinam visum, scripsisse ab eodem Escolano dicitur *Hispaniæ descriptionem*, ac *De Cordubensis urbis Regibus*, suæ scilicet Mahumetanæ sectæ.

E

EVANAFLA, Hispalensis, sectâ Mahumetanum, quem astronomum fuisse novimus ex relatione Rabbi Mosis Maimonidis Hebræi Cordubensis celebratissimi: cuius in *Moreh Hanevochim*, sive *Dubiorum ductoris*, lib. 2. cap. 10. dum inquireret, Sintne infra aut supra solem sphaera Mercurii, & alia sphaera Veneris, hæc verba sunt: *Post eum* (Ptolemæum) *fuerunt alii in Hispania valde subtiles in mathematicis, & exposuerunt secundum propositiones Ptolemæi, quòd Venus & Mercurius sunt supra Solem.*

^t Infra, ut credimus.

De

• Pag. 10.

• Pag. 12.

De hac autem materia quendam librum fecit Maurus quidam, cuius nomen Evanafila, de civitate Hispalensi; & ego vidi filium eius. Post istum verò studuit in hac materia philosophus bonus Maurus quidam, scilicet Abu Bacus, & fui discipulus cuiusdam discipulorum eius. Et infra iterum de posteriore hoc libro 3. cap. 30. Hoc etiam dixit Maurus Abu Bac in expositione libri De auditu. Hæc Moses Maimonis filius.

Ex quibus eorum ætatis notis asserere possumus, tam Evanafilam quàm Abu Bac XII. sæculi mathematicos fuisse, cum Maimonides XIII. sequenti maximè floruerit; coniectarique non minus Abu Bacum quàm Evanafilam Hispaniæ debere nos adscribere, eò quòd in testimonio præcesserit Hispanorum in mathematicis valdè subtilium mentio, atque ipsius Maimonidis affirmatio, sese discipuli cuiusdam eius discipulum fuisse: quod in Hispania contingere necessarium fuit, à qua non discessit Moses, nisi adultus & aliorum magister.

EZARHARAGUI medicus, cuius elogium reliquit nobis Ioannes Leo Africanus in *De Scriptoribus Arabicis* libello ab Ioanne Henrico Hottingero in lucem edito^a, quod subiecitimus^b: Ezarharagui fuit medicus Mansoris Cordubæ consiliarii & proximus Rasis, qui composuit librum, sicut Canon Avicenæ, in arte medicine utilissimum quidem, quo etiam adhuc Mahomedani medici utuntur. Vixit annos centum & unum. Qui obiit anno belli Cordubæ, de El-Hegira anno quadringentesimo quarto. Hic Hegiræ annus concurrebat cum sæculi vicesimo sexto, annusque belli Cordubæ forsan dicitur, vel eo quòd Alphonsus V. Legionis Rex iam tum cum infidelibus Mauris belligeraret, qui sequenti anno ad Viseum sagittâ ictus occubuit; vel potius Zulemanis Cordubæ per id tempus Regis bellum contra Hairanum susceptum à quo & extinctus fuit^c, Leo intellexit.

Almanzor Cordubæ consiliarius, ille est Mahomet Ibn Eben Hamir, Alagib etiam, hoc est *Vice-Rex* dictus, quem Hispæn Regi puero coadiutorem datum, & Almanzor seu defensorem appellatum, referunt historiæ Arabum^d. Hic est qui ex Persia usque vocavit Rasem, magnoque stipendio & honore obstrictum Cordubæ habuit, ut idem Leo docet nos in *Rasis elogio*^e. At quod huius Rasis proximum Ezarharagium, de quo loquimur, Leo appellavit, ad originem eius Persicam forte nos advocat.

Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.

Sed cum Cordubæ hunc floruisse dicamus, nec proximitatis Latinum ex Arabico vocabulum ad eò nos constringat, ut nonnisi de unius atque eiusdem regni civibus intelligi valeat; manemus interim in sententia Hispaniæ eius patriæ atque originis asserendæ. *Canon hic*, sive *Regulam in arte medicinae*, quod Avicena fecit, scripsisse dicitur; in deperditis Arabum operibus, ut suspicor, computandum, addendumque accurato *De scriptis medicis* Ioannis Antonidæ Lindani commentario.

F

FARAMELLA, seu PHARAMELLA, filius Abdelabi Cordubensis, misit ad Ioannem Episcopum Toletanum *Prophetationem sive iudicium* (titulum libri audis) *de his quæ eventura erant anno Egiræ DLXXII.* (sive Christi MCLXXXVI.) *in mense Septembri, contra id quod quidam astrologi de partibus occidentis annuntiaverant.* Quod iudicium ad Anglos perductum, inseruit *Annalibus*^b suis Rogerus Hoveden, cum aliis Anglorum post Bedam historicis anno MDCI. Francofurti apud Vechelium editum. Refert in eo auctor nutritum se in palatio magni Regis Eben Jacob, qui cognominatur (ita editum fuit) *Hebimiramunoli* aliàs *Helimiramuli*; legendum tamen *Amirolmumenini*, hoc est *Credientium imperatoris.*

^b *Posteriori parte de Henrico II. pag. 627.*

G

GEBER, aliàs MAHOMED GEBER, filius GAFFLAH, quomodo vocatur ab Alpetragio, qui eum citat in *Theorica planetarum physica* cap. 4. quantumvis Arabs communiter dictus ab origine & usu linguæ, Mahomedanis omnibus quantumque dispersi degerent vernaculæ; vulgari tamen nostrorum hominum traditione^c Hispanus & Hispalensis esse dicitur. Id quod agnoverunt & exteri, Lucas Gauricus^d, Hieronymus Cardanus^e, Athanasius Kircherus, Ioannes Baptista Ricciolus^f, Gerardus Io. Vossius^g. Quod mihi persuadet etiam silentium de eo Georgii Abulpharaii in *Historia dynastiarum*, ab Eduardo Pocockio edita Arabico-Latinè, qui mentionem facit sapientum omnium orientis, eorum vero qui apud nos floruerunt, non facit.

Hispalensibus quidem meis persuasum est fabricasse eum in hac urbe altissimam & pulcherrimam turrim, quæ vel

^c Hieron. Torrellas tract. *De imaginibus*, Ægid. Gonzalez Davila in *Theat. Hispalensis Eccl. sic.*, Ioan. de la Cueva in prol. ad lib. *Conquista de la Bética.*

^d In *orat. de astronomia* Ferrariæ habitata.

^e *De subtilit.* lib. 16.

^f In *præfat. Almagesti nov.*

^g *De philosophia* cap. 14 pag. 117.

^a *Bibliotheca* lib. 2. cap. 3. ^b Pag. 256.

^c De quo Rodericus Toletanus in *Histor. Arabum* cap. 40. iuncto cap. 42. ubi anno Arabum CDVIII. gesta narrantur. ^d Idem Rodericus cap. 31.

^e Pag. 254.

nunc exstat, mesquitamque insuper, quæ iam in templum totius Hispaniæ maximum Deiparæ Virgini sacrum novâ Christianorum fabricâ transivit, turri adhærentem; immo & turrim ad ripam Betis fluminis aliam, cui *Aurea* nomen cives ob pulcritudinem, sive quòd ibi olim gaza Indica servaretur, imposuere. Similes huic Hispalensi duas alias turres, alteram in Marrochana, alteram in Rabata Arabiæ Petræ, ut existimo urbibus erexisse idem dicitur. Hæc in architectoria arte. Sed non ob id inter sublimia hunc orbis ingenia, quæ duodecim fuisse ait, undecimo eum loco ponit Cardanus^h; sed quòd mathematicas omnes artes insigniter calluerit.

Pars quoque eorum, quos Alphonsus Castellæ Rex *Sapiens* viros in re astronomica peritissimos maximis sumptibus undique evocavit ad conficiendas novas motuum astrorum Tabulas, si famæ credimus, fuit. Convenit quippe tempus. Et vicinior is aliis erat. Lucas Gauricus in his nominatⁱ Omar Haly Aben Ragel, Geber Hispalensem, Iacutum Calo Calonymum. Ioannes tamen Baptista Ricciolus, mathematicus hoc tempore magni nominis, Geberum & Arzahalem Hispalenses sæculo undecimo vixisse, ac de cælestium motuum instaurandis Tabulis cogitasse; quorum laboribus, inter aliorum alios, usos ait^k fuisse eos, qui iussu Alphonsi Tabulas, quæ Alphonsinæ dicuntur, composuere.

Nec item Geberum nostrum his annumerare Christmannus^l, & Augustinus Riccius^m, à Kircheroⁿ laudati, sed Alfarabium, Aben Ragel, Profatium, Mahummed, Haomar, & inter ceteros principem Isaacum Hazan, Synagogæ Toletanæ cantorem Hebræum, de quibus in Alphonso Rege disquisivimus.

Inventorem quoque Algebræ fuisse (quæ à *Geberi* nomine, articulo *al* præposito, nuncupata dicitur) quibusdam^o placuit. Sed *Algebra* interpretantur qui Arabicè sciunt, ab *al* articulo & *gabar*, quod est *instaurare. Restaurationem numeri*. Dictam etiam *Almu Cabala* aliàs *scientiam Cossicam*, Hispanis *Arte de la cosa*, de qua inscripsit opusculum quoddam Ioann. Geysius, editum ab Alstedio in suæ *Encyclopediæ* parte secunda. Observavit amicus noster Ioannes Caramuel, nunc Episcopus Viglevanensis, ingeniorum flos, in *Mathefi* sua *bicipiti* parte 1. pag. 117. & 118. Nec tamen recentem esse inventionem, ut ad Geberum referri ea possit, cum aliis^p

existimat. Quare Diophanto Alexandrino, qui sub Antonino Cæsare floruisse creditur, cuiusque opera exstant commentariis eruditis D. Bauchet de Mersiac Sebastiani de novo illustrata. Laudem huius admirandæ Artis inventæ, de qua ipse gloriatur, idonei magis Scriptores accensent^q. Quicquid autem sit de ætate Geberis, quem hoc loco haud temerè collocatum iri existimavimus, aut de Algebræ invento, auctor sanè hic fuit aliorum operum, tam astronomicorum quàm chemicorum; scilicet scripsit Arabicè

De astronomia, sive expositionem in Ptolemæi novem libros, è Gerardi Carmonensis interpretatione Latina Norimbergæ editam anno MDXXXIII. à Petreo quodam, cum *Instrumento primi mobilis* Petri Appiani. Nicolaus Copernicus *Calumniatorem Ptolemæi* Geberum vocat propter hoc scriptum; ex quo quidem, ut Mersennius ait^r, *Multa sumsit Georgius Purbachius, & Io. Regiomontanus, dum prædictum opus Ptolemaicum in epitomen ordinatissimè redigunt.*

Huius operis Gebri epitomen dedit Andreas Stiberius Boius Viennensis canonicus sub Maximiliano Imperatore, uti docet Io. Baptista Ricciolus in *Chronico astronomorum*, principio *Novi Almagesti*. Codex Vaticanus ms. qui signatus est num. 2059. ita inscriptus est: *Verba Gebri filii Assem Hispalensis, qui corriggit in pluribus Ptolemaeum. Incipit: Scientia species habet, quarum melior &c.* Volumen in folio iutum est.

Chimiam, sive Traditionem summæ perfectionis, & investigationem magisterii. Hæc incerto interprete Basileæ prodiit anno MDLXXII. Post sæculum ferè integrum Georgius Hornius medicus Reip. Nurembergensis iterum edidit, adiungens *Medullam alchimie Gebricæ*, Lugduni Batavorum apud Arnol. Doude MDCLXVIII. in 16.º nisi quòd medio isto tempore intercessisse aliam Zezneri an. MDXCVIII. (id est, *Argentinesem*) editionem idem Hornius ait in *Medulle* huius proloquio. Monet quoque in editionis præfatione apud se esse alteram huiusce operis partem, communicatam sibi à Iacobo Golio, quam, quia nunquam occidenti innotuit, in Latinum translata chimicis aliquando communicaturum in se recepit. In præloquio is ad *Medullam*, inventorem hunc, si tollas Hermetem Ægyptium, huius Artis purat. *Quippe qui (ut ait) primus omnium Artem hanc ex multis aliorum erroribus difficulter & la-*

^h Ubi suprâ.

ⁱ In orat. 8. *De laudibus astronomiæ.*

^k In præfat. *Almagesti novi.*

^l In *Histor. astronom.*

^m Præfat. ad *Almag. Ptolemæi.*

ⁿ In arithmologix par. 1. cap. 4. pag. 49.

^o Roderic. Caro *Antig. de Sevilla.* cap. 11.

^p Car. Renaldinus in præfat. ad *Artem analyticam mathematicam.*

^q Io. Regiomontanus præfat. in *Almagestum*. Voss. *De scientiis mathem.* in addendis pag. 432.

^r In *Synopsi math.* pag. 230.

laboriosè conjectura longa & tædiosa experientia, multorumque sumtuum interpositione, collectam & inventam, literis & methodo naturæ convenienti, admirabili dexteritate complexus est. Et postea: Equidem peritissima persuasione inducor, si quid est in alchimia solidi & veri, aut hoc esse quod statuit cum Gebro unanimis omnium & antiquissimorum virorum consensus, aut nugas & quisquillas meras, propriæque cerebri commenta, quæcumque aliorum recentiorum cum primis, scripta aliamente & manu in vulgus profeminantur.

Petrus quidem Borellus in *Bibliotheca chimica* in plura unicum ferè hoc disperdit opera, laudati Geberi *Summa antiqua*, quam vidisse ait excusam cum Rugini Danielis *Cantilena*, & aliis: Geberi *De investigatione metallorum perfectionis*, *Summa perfectionis metallorum*, *De inventione veritatis seu perfectionis metallorum*. Quæ omnia idem sunt.

De fornacibus construendis libro uno Bernæ edito MDXLV. in 4.º

Geberi libro *Claritatis alchimie* ms.

Item *Traditione de alchimia*, libris duobus Argentinæ apud Zeznerum anno MDXCVIII.

Libro *Radicum*.

Libro *Lunæ*, ex lilio de spinis evulso. Gebri testamento *De extrahione salium*. De ponderibus artis ex Nazario (Ioanne Baptista scilicet Brixiano, quem alibi chemicorum aliorum auctorem operum laudat) *Summario Summæ*.

Libro *Demudatorum*.

De tribus ordinibus medicinarum.

Libro *Regni*.

Clavi Theaurorum.

Gemma salutis.

Artis chemicæ. Omnibus scilicet his ex eodem Nazario.

Laudat quoque Aldemanum canonicum Carthusianum, & Guilielmum quendam, qui glossam ad lib. Gebri *De perfecto magisterio* scripsere. Diversus forsitan ab aliis liber hic est *De perfecto magisterio*, quem laudat Raymundus Lullus, sive alius quilibet sit auctor *Codicilli*, seu *Vade-mecum*. De quo nos in Lullo lib. 9. cap. 3.

H

HAJAN, aliàs IBNU HAJAN, è Lusitania, ut videtur, nam Lusitanix chronographum affirmavit eum Ioannes Leo Africanus in libro suo *De Arabicis Scriptoribus* ab Hottingero edito*, ubi de Rhase agit. Eius hæc sunt verba: *Dixit Ibnu Hajan Lusitanix chronista,*

quod Rhasis in suis causis minus fortunatus exstiterat.

HALI UKAFAL nescio quis Maurus laudatur in suo *Iudiciario* à Francisco Ximen in suo magno opere *Chrestia*, seu *De regimine principum & republica* nuncupato, par. 1. cap. 24. quem ex coniectura Hispanum credimus, eò quod astrologicum ex eo *Iudiciario* adducitur iudicium de Barcinonensi utbe.

HAMECH BEN SERIF, ut Scriptor libri *De virtutibus plantarum & lapidum & animalium usibus medicinae deservientium* laudatur à Monarde in libello Hispanico *De lapide Bezoar* fol. 112.

HANI, aliàs IBEN HANI, Andalusius poeta fuit, cuius carminum opus inter alios Hottingerus laudat *Smegmatis orientalis* lib. 3. par. 2. cap. 2. pag. 265.

HASEN, aliàs IBEN HASEN, Granatensis, ab eodem Hottingero ibidem laudatur pag. 279. tanquam Scriptor cuiusdam tractatus inter alios aliorum, quod ad philologiam spectare ait, nec tamen ulterius aliquid de eius argumento.

I

JAAFAR, aliàs ABU JAAFAR EBN TOPHAIL, sive ABU BECR, Hispanus homo fuit vel Andalusius, quo nomine se Hispani cives Mauri vernaculo appellabant. Huius memoriam Eduardo Pocockio Anglo linguarum orientalium eruditissimo debemus, ex quo eius epistolam (sic enim breviores quosque tractatus appellare solent Arabes & Iudæi) de Hai Ebn Yordhan ex Arabico sermone Latinis communicavit Oxonii anno MDCLXXI.

Hunc nempe Hajun Yordhani filium auctor fingit epistolæ in insula quadam inhabitata è terra natum, sive derelictum infantem, absque ullo hominum commercio, nedum præceptore ullo, scientiam omnem naturalem & artificialia multa unius naturæ ductu didicisse. Quam epistolam bonæ frugis plenam etiam Hebræi in linguam suam vertunt, & ad eam commentarium Moses Narbonensis Judæus confecit; qui simul & Mardochæus Comtino eiusdem gentis virum non semel laudans, *Abu Becr* nominant, iuxta morem Arabum pluribus se nominibus compellandi.

Æqualem hunc Averroi Pocockius existimabat, ex eo quod Ebn Abi Ofai-bea, qui *De medicorum vitis* historiam scripsit, in vita Averrois disquisitionum quarundam inter istum & Abu Becrum Ebn Tophail meminerit, itidemque Mo-

ses

* Pag. 254.

ses Narbonensis iam laudatus, in sua ad hanc epistolam suosque commentarios præfatione annotaverit ipsum Averroem ubi de epicyclis & eccentricis agens circulos, ipsos negat ex principiis naturalis philosophiæ consistere posse, hunc nostrum his verbis compellâsse & laudâsse: *Amico autem nostro honorato iudici Abu Becro Ben Tophail, sunt in hac re fundamenta egregia, quæ in subsidium vocanda sunt in hac dispositione.* Atque idem Averroes in commentario ad lib. secundum Meteor. Aristotelis: *Et socius noster (dixerit) Abu Becher filius Tophail bonum tractatum in intentione propositionum quas ipse fecit in hac declaratione, etiam ipse destruxit ipsum &c.* Ubi disputat Averroes, utrum loca iuxta æquinoctialem sint habitationi idonea. Quibus argumentis extra dubium poni ait Pocockius Abu Jaafarum hunc vixisse simul cum Averroee, qui anno Hegiræ DXCV. sive Christi MCXCVIII. obiisse dicitur.

Sed ne prolixus sim, digitum ad Pocockii hos fontes intendere, quam dicta eius transcribere, satius duxi; apud quem videre lector poterit scopum epistolæ, atque eius magnam Arabes inter & Hebræos exillimationem, ut à pluribus commendaretur, immo & commentariis exornaretur, propter eius elegantiam, dictorumque subtilitatem & fructum, quousque enim disputat ratio hominis suis viribus, nec aliunde adiuta, in rerum sublimiorum cognitione pertingere possit. Locum verò ex ipsamet epistola libens huc advocabo pro asserenda Jaafari huius Hispalensi habitatione sive patria, unde & studia nostrorum Hispano-Arabum quæ eo tempore florerent, non obscure lector deduxerit.

Duo contemplationis genera (ex Avicennæ doctrina ut videtur) distinguit auctor (ut possit utique Christianus homo asceticâ doctrinâ exercitissimus) alteram speculativam apprehensionis, quæ elicitur ratiocinationibus, alteram practicam comprehensionis veri, sive cum Deo coniunctionis. Priorem scripturæ incapacem affirmat, posteriorem verò usque ad illud tempus vix aliquo verbis tentatam, utpote quæ, iam verba eius audis: *Rarior sit sulphure rubro, & præcipuè in his regionibus, in quibus nos degimus: quoniam adèd peregrina est, ut non assequatur, vel parum aliquid de ea, nisi unicus post unicum (id est, singulis sæculis aut ætatibus singuli) & qui consequuti sunt de ea aliquid, illud hominibus non declarârunt nisi per obscura quædam*

indicia. Si quidem secta Hanistica & lex Mohammedica vetat homines in eam se immittere, & carere ab ea monuit. Neque putes (infit) philosophiam, quæ ad nos pervenit in libris Aristotelis, & Abu Nasri, & in libro Alsepha absolvere hunc scopum quem voluisti; neque quemquam ex Andalusensis scripsisse de eo aliquid quod sufficere possit: idque quia qui in Andalusia educati sunt ex viris indole præstantibus, antequam in illa propagata esset scientia logicæ & philosophiæ vitam suam impenderant disciplinis mathematicis, & gradum in eis excelsum assequuti sunt, nec plusquam illud præstare potuerunt. Deinde successit illis ætas hominum qui illos aliquâ logicæ peritiâ superârunt, cui operam dederunt; ita tamen ut non deduceret eos ad veram perfectionem. Dixit ergo ex his quidam:

Malè me habet quod scientiæ hominum duæ sint, nec sit quod iis addatur.

Vera, quæ difficulter acquiritur; & falsa, cuius acquisitio nihil prodest.

Deinde successerunt illis & alii perspicaciores, & qui ad veritatem propius accederent, inter quos haud fuit alius ingenii acutioris, nec qui res melius perspiceret quàm Abu Becr Ebn Al Sajeg &c. Transiit inde ad hunc Abu Becrum Al Sajegui filium & opera eius laudanda, de quo nos suo loco. Ceterum quod de patria apud nos coniectatum ivimus, expressum est in vita eius à Ioanne Leone Africano conscripta, quæ inter alias eius legitur in Hottingeri *Bibliothecario*¹, quam, cum brevis sit, & liber non omnibus ad manus, hinc dabimus.

IBNU Tophail ex civitate Siviliæ nobili genere ortus, cuius prædecessores venerunt cum exercitu ex Syria, qui oppugnârunt Beticam, sui etiam adstiterunt semper servituti Pontificum². Postquam verò defecit dignitas illa & titulus, multi in ea provincia rebellaverunt, & pater eius omni officio omnibusque bonis suis privatus fuit. Quapropter filius eius literis incubuit, adeoque præstantissimus philosophus effectus fuit ac medicus, à quo etiam didicerat Averroes & Rabbi Moses Ægyptius, & multi alii. Omnes Aristotelis textus ab eo audierunt, quem multoties in suis commentariis citaverat Averroes. Mortuus est autem iste, qui totius hæresiæ causa existit, anno DLXXI. in civitate Siviliæ. Hucusque Bibliothecarius Hottingeri ex Ioanne Leone, quem Pocockium non vidisse mirum valdè est. Planè hinc egregiè confirmantur quæ de Abu Becri huius cum Averroes amicitia, & synchronismo aliunde is collegerat, & post huius

¹ Pag. 270.

² In Arabico videtur fuisse vel quorum illud regionis, hoc potillimum religionis significatum includere annotat in ora libri Hottingerus.

ius mortem, quæ incidit in annum MCLXXIV. aut sequentem, viginti alios quatuor annos Averroem vixisse.

JAHIA (quod est *Ioannes*) filius MUHAMED, filius ABI SIUKER Africani, Andalusius, auctor est *Theoriæ planetarum demonstrata, & secundum novas observationes emendata* quam arabicè scriptam Lugduno-Barava bibliotheca inter Warnerianos libros ex oriente allatos, atque eidem donatos, possidet ^a. Ibidem quoque existat *Theodosius De sphericis figuris, continuante* (fortè interpretem denotat) *Jahid filio Muhammedis* Andaloseno ^v. Est ne hoc diversus

JAHIA IBEN HAMETIS IBN EDDEN ? cuius liber *De re medica* completus & integer in Escorialensi bibliotheca existare dicitur ^z, dicatus Regi Albuhamem ad examinandos suæ civitatis Granatæ medicos, & totius regni, scriptus, ut notatur in eo, à fuga an. DCCXIX. idest Christi alius ab MCCCXLI.

JALJAL, aliàs EBEN JALJAL Andalosenus, adducitur in testimonium pro medico Baforenfi quodam à Gregorio Abulfaraio in historia Dynastiarum Pocockianæ versionis ^a ita loquente: *Refert Ebn Jaljal Andalosenus Maserjauvaihū medicum Baforensem linguâ Syrum, Religione Iudæum fuisse.* Nec titulum operis adiungit.

JASÆ GAFAEKÆI Andalusii *Historia orientalis* laudatur inter historias Arabicè scriptas de rebus Asiaticis & Africanis in *Bibliotheca orientali* lib. 3. par. 2. cap. 2. ^b

IBEN IBRAHIM Hispanus, *De supputatione temporis* Scriptor Arabicus, asservatur inter Warnerianos libros Leidensis bibliothecæ ^c cum aliis in eodem codice.

IBNU LCHATIB, celeberrimus inter Arabes theologus, philosophus, poeta, & historicus, ad Hispanam rem pertinet, quamvis exterus. Natus is in Ray civitate, ut Ioannes Leo in elogio eius docet ^d. Hæc Parthiæ urbs, eademque Phasis medici famigeratissimi patria, aliter *Reha*, cuius in quarto climate Alferganus in *elementis astronomicis* meminit, ad quem Iacobi Golii nota locuples & luculenta consuli potest ^e.

Hic inter alia multa scripsit *Chronica Granatæ, omniumque hominum notabilium, doctissimorum, & dominorum, qui ingressi fuerant in Granatam*, duodecim voluminibus. Quam quidem distinguit idem Ioannes Leo ab *Historia Regum ac dominorum Granatæ*, quam deinde laudat. Aliquando enim apud nos, & in hac urbe Granatensi fuisse dicitur, indeque expilato Regis Abu Habdillæ thesauro

in Fezam discessisse, quo in loco ob hæresin & furtum hocce anno Hegiræ DCCLXXVII. qui, si hæc incepit anno DCXXII. anno Christiano MCCCXCIX, respondet, suffocatus fuit, eiusdem Ioannis Leonis testimonio. Verumtamen si extremo hoc sæculo vixit decessitque, falsum Leo dixit, æqualem eum Averroï, famaue eius permotum, venire ad hunc voluisse, in principio elogii referens. Averroes etenim, uti suprâ annotavimus, ante ducentos præter propter obierat annos.

JOLEUS JOLI Toleti civis anno MCCLIX. collectionem ex variis auctoribus compilatam *De virtute plurium herbarum & plantarum* in literas retulit; cuius operis & auctoris mentio est in catalogo regiæ bibliothecæ Escorialensis, in qua existabat.

ISAACUS ABEN ZULATME Iudæus professione, Murcia scripsit anno Pseudo-Prophetæ DXC. hoc est Christi MCXCIV. medicum quendam commentarium, qui inter libros existit bibliothecæ regiæ Escorialensis, ut ex catalogis constat.

ISAI IBEN CAADA EL LAUXI EL GARNATI, qui se vocat discipulum Muhammedis Aben Icam El Rocati, Granatensis videtur fuisse, cuius *De re medica* liber Arabicus existare dicitur absolutus in Escorialensi bibliotheca ^f.

ISMAEL Andalusius *De lectionibus* opus confecit, quas ad Coranum inter commentaria sive observationes Hottingerus refert, qui laudat in *Biblioth. orientalis* lib. 3. parte 2. cap. 2. ^g

K

KOTOBI Castiliensis (hoc est, è Castellæ regno) scripsit aliquid *De theologia ascetica*: inter cuius doctrinæ Scriptores, quæ Persis maximè, & in iis Zophorum ordini potissimum curæ est (Hottingerus ait) dedit huius auctoris & operis memoriæ locum lib. 2. *Bibliothecæ orientalis* par. 2. cap. 2. ^h Idem, nec diversus esse videtur Katabus Castiliensis, qui in *Sunæ* librum summæ post Coranum auctoritatis inter Mahometanos quicquam scripsit, laudante eodem auctore ⁱ.

L

LESANODDINUS, filius CHATIBI, videtur posse Hispanis Scriptoribus Arabicis annumerari, cum Granatensem conscripserit historiam, Hottingero teste lib. 2. par. 2. cap. 2. *Bibliothecæ orientalis* ^k.

MA-

^a Catalogus pag. 302.

^v Pag. 336.

^z Catal. Castilli apud Hotting. in *append. biblioth. orient.* pag. 14.

^a Pag. 126.

^b Pag. 268.

^c Catal. pag. 369.

^d In *Bibliothecario* Hottingeri pag. 280.

^e Pag. 210. editionis Amstelodamensis MDCLXIX.

^f Eius Catal. apud Hotting. pag. 4.

^g Pag. 162.

^h Pag. 207.

ⁱ Pag. 169.

^k Pag. 269.

M

MAGRIBI Hispani *Commentaria in Coranum* servantur in bibliotheca Lugduno-Batava inter libros Warnerianos, ut in eius catalogo legitur¹.

¹ Pag. 333.

MOHIDDIN IBEN ARABI, vide supra in ARABI.

MUGARIBUS Granatensis. De eo Ioannes Leo Africanus in descriptione Africæ, ubi de Fessæ urbis rebus, & in ea alchimis agit^m, *Scriptit quoque (ait) eius artis (chimicæ) cantica seu articulos Mugaribus quidam Granatensis, quem commentatus est Mammalucus doctissimus, patriâ Damascenus; sic tamen ut multò faciliùs textum quàm commentaria intelligas.* Hæc ille. Paschalis in *Bibliotheca medica*, & ex eo Petrus Borellus in *Bibliotheca chimica* pag. 164. laudant opus *Mugaribi scilicet Granatini articulos de alchimia per cantica descriptos, & in eadem commentaria Mammaluci cuiusdam.*

^m Pag. 352.

MUHAMMED ABEN ISAAC Iudæus professione, commentarium quendam *De re medica* Toleti anno MCCLXV. elucubravit, qui inter libros regie bibliothecæ Escorialensis erat, ut ex eius constat catalogo.

MUHAMMED IBEN CACIM IBEN ADEME EL GAFIQUE scripsit *De re medica* librum, quem absolutum exstare in Escorialensi regia bibliotheca scriptum Malacæ anno à fuga DCCXCI. qui est annus Christianus MCDXIII. ex eius catalogo apud Hottingerum constat.

MUSLIMUS Cordubensis quicquam scripsit circa librum *Sunæ*, qui continet ius Muhammedicum universum, cæremionale civile, & forense, summæ post Coranum (inter Muhammedi consecratos) auctoritatis aitⁿ Hottingerus lib. 2. *Bibliothecæ orientalis* part. 2. cap. 2. qui hunc librum Muslimi paulò post laudat.

ⁿ Pag. 169. & 170.

P

PHATECHADDINUS, filius SEID ALPHAS, Andalusius (ut & Muslimus nuper laudatus) aliquid circa *Sunæ* Muhammedanorum librum scripsit, laudatus ab eodem Hottingero, ubi de *Muslimo*.

R

RASIS seu RASES. De hoc vide tomo I. pag. 503. num. 283. & seqq.

S

SAED, aliàs ALKADI SAED EBEN AHMED, Andalusenus, iudex urbis Toleti. Hunc adducit ex quodam opere, ubi *De Ara-*

bum generibus egit, Georgius Abulfaraius in *Historia dynastiarum*, quam habemus ex interpretatione Eduardi Pocockii in Anglia editam. Hic nempe auctor in *Dynastia* 9. hoc nomine eum vocat, adiuncto quòd iudex fuerit urbis *Tolaitelæ*, hoc est Toleti omnibus Arabicè scribentibus & Arabicum interpretantibus. Dynastiam hanc nonam, quæ ad Arabes & Mohammedanos spectat, Pocockius seorsum edidit^o, doctissimis Notis lectuque dignissimis illustratam, ut nostri homines non ignorent quàm subtiliter Arabum populi, etiam si falsis præventi persuasionibus, & iniqua Corani lege excæcati, in omnes serè quæ nunc in schola vigent philosophicas theologicasque quæstiones ingenii aciem iecerint, & scriptis libris tensa quique sua & sectam cui adhærebant exposuerint.

Quicquid autem Abulpharaius in fragmento isto *De Arabum populis eorumque moribus*, quomodo inscripsit opus interpretis Pocockius, ex Saed Eben Ahmed serè ausit, ut idem ait interpretis in præfatione. Verùm autem huius Scriptoris nomen *Saed* fuisse existimo, filii Ahmed, & Alkadi muneris esse vocabulum, quo nomine eum iure laudat Theophilus Spizelius^p. Idem forsan est cum Abu Hamed, quem ex Bocharto supra laudavimus.

SAIGH, aliàs ABEN, sive IBNU SAIGH, Bæticus, de quo unicum Ioannis Leonis Africani testimonium, quod proferamus habentes, transcribere integrum, nonnullis glossæ in speciem aliunde additis, è re lectoris duximus. *Ibnu Saigh in civitate Mariæ natus est.* Exstat in Bæticæ ora *Portus S. Mariæ* in conspectu Gadium: quod tamen oppidum nondum tempore isto ditionis Christianorum factum, vix potuit Christianum hoc nomen iam accepisse, cùm ante Maurorum in Hispanias ingressum (Romanorum scilicet an Hispanorum veterum nomenclatura?) sive *Menestei*, sive *Gaditanus portus*, appellatus vulgò existimatur^q.

Cuius antecessores fuerunt Hebræi, qui maximus inter philosophos & medicos erat; quam quidem didicit ab *Ibnu Soharfen* (fortè *Ibnu Zohar*) philosophiam autem à *Maslama*. Composuit librum epistolarum, & alios quamplures, inter quos composuit epistolam *Cerva*, quæ Arabicè dicitur Epistola Simonis (fortè Tinonis, à..... quod lutum significat) quoniam nomen habuit ab eo qui natus est ex luto. Edidit etiam Epistolas ad fratres claros in vita (lego in via) philosophorum, quæ omnia sa-

^o Oxonii MDCL. in 4.

^p In fac. Biblioth. illust. arcanis relictis, ibique specimen Bibliothecæ universalis in *Abulfarai*.

^q Carus in *Chorographia Conventus Hispanensis* c. 28.

sapientia scientiaque humana plena sunt. Commentatus est etiam librum Euclidis & quando pater Averrois fuit iudex Cordubæ dictus Ibnu Saigh, missus fuit in carcerem propter hæresin. At multi principes pro eo deprecati sunt, eoque à iudice liberatus est. Dixit Ibnu Giulgiul (in Philosophorum vitis, quem eius librum sæpè auctor laudat) Nescit pater Averrois filium suum eo multò peiorem fore. Mortuus est anno quingentesimo (Hegiræ scilicet) in civitate Mariæ provinciæ Baticæ. Hucusque Ioannis Leonis elogium.

Circa id verò quod de patria, eodemque emortuali huius docti philosophi loco suprâ diximus, an suspicari lubet, non alium designari à Leone quàm hodiernum *S. Mariæ Portum*? quod quidem eò referendum sit, ut vel antiquæ sub Mauris appellationi recentiore sibi que bene notam Leo subrogavit, vel iam olim Gothi, aut Gothis superiores Baticæ incolæ Christiani, Deiparæ Virginis nomine hunc locum vocaverint; quod nomen sibi aliàs, quamvis infidelibus venerationi habitum, conservavisse Mauros, à vero non abludit. Nam in *Geographia Nubiensi*, cuius auctor hoc eodem vixit sæculo^r, mentio est *Faucium S. Petri*, hoc est illius angusti freti, quo Gadium insula à continenti separatur, ubi nunc visitur *S. Petri* dicta insula.

Quinimmo sub Maurorum eadem ditione conservabat nomen suum à Maria Deipara olimei dictum, cum cognomine quodam à novis incolis Arabicè loquentibus impositum, *Civitas S. Mariæ de Hairum* in Lusitaniæ, sive Algarbiorum regni ora maritima, quæ meridiem spectat, eo scilicet anno quo Anglicas quasdam naves Riccardum Regem in Palæstinam vecturas illac transire contigit. *Deinde transferunt* (ait Rogerus de Hoveden in Annalium posteriori parte^s) *per civitatem paganorum, quæ dicitur S. Mariæ de Hairum, &c.* cum iis quæ sequuntur, ad rem valdè aptis quam profsequimur, asserendi Aben Saigh patriam *S. Mariæ* hodiernum Portum. Quominus autem non statim hac via spontè incedamus, facit silentium de hoc oppido in eadem *Geographia Nubiensi*; cuius auctor iter ab *Insula viridi* quæ ad fretum fuit Hispalim usque idque maritimum describens, nullam huius oppidi *S. Mariæ* mentionem fecit. Cùm verè omnem oram huius tractus maritimam veluti descriperit.

Nec abstinebo meam huc loci deve-

niens operam in conferendo cum Arabe isto geographo præsentem huius oræ & locorum conspectu. *Ab insula viridi ad Siviliam* (inquit^t) *habetur iter quinque dierum, & insula viridis, Arabicè Gezira Alhadra* (ut notavit Rodericus Toletanus lib. 3. cap. 19.) est locus ille, quo vestigia urbis, olim *las Algeziras* dictæ, conspiciuntur. Faciem loci describit paulò antè idem geographus: *Inter insulam Tarif & insulam viridem intercedit spatium xviii. passuum millium. Egrediens enim ex insula, deveniens ad Vadi-inesa amnem fluentem, indeque ad insulam viridem, quam fluvius interfecat, fluvius Mellis vocatus; est enim dulcis, & potum civibus administrat.* Non potuit expressius oppidum *las Algeziras* destructum hodie significari.

Insula Tarif urbs est *Gibraltar* hodierna, corrupto nomine à *Gebel*, quod est *mons*, & *Tarif*^u, seu *Tarec*, filio Abdalahi Maurorum duce, qui copias eorum in Hispanias hac parte invexit, ut apud eundem auctorem statim^x legitur. Hanc non ideo *Gezira* insulam vocat urbem, quòd insula sit, sed quòd Arabes verbo isto pro urbe etiam utuntur^y. Nec parum melius ab hoc usu *Algeiræ* urbis *Africæ* notissimæ, *Geseir*, hoc est insulæ, ab *Afris* dictæ, nomenclaturam deduxeris, quàm (id quod Ioanni Leoni Africano valdè absone placuit^z) ab insulis *Balea-ribus*, quibus adiacere eam dicit. Planè inter *Gibraltar* urbem & situm, ubi *las Algeziras* quondam fuere, xviii. passuum millia geographus noster, ubi duodecim non plus, hoc est quatuor leucas, novit recens geographia. Quæ differentia fortè venit ex diversa passuum Arabes inter & nos mensura.

Locus tamen quòd idem sit, ex his quæ subsequuntur signis patebit. Egrediens enim ex insula (*Tarif*) devenies (inquit) ad *Vadi-inesa*^a *amnem fluentem*. Hic unus è duobus est fluviis, qui hoc in spatio mare subeunt; quorum prior à *Gibraltar* duabus leucis, *Guadarranque*; ulterior unà abhinc leucâ, *Rio de Palmones*, audiunt. *Indeque ad insulam viridem, quam fluvius interfecat, fluvius* (inquit) *Mellis vocatus*. Non potuit insulam, sed urbem fluvius secare, hoc est in duas partes dividere. Hic sanè fluvius antiquum vel hodie nomen retinens, ac *de la Miel* vocatus, bipartitam urbem *las Algeziras*, ideo dictam plurativo numero, utrimque habuit. Sed pergamus in legenda ora, seu itinere maritimo ab insula *Viridi* ad *Siviliam*, hoc est Hispa-

^t *Climatis* 4. 1. part. pag. 154.

^u Aliàs à *Gebel Tar*, quod est *Montis summus*, Alderete *Antig. de España y Africa* lib. 2. cap. 2.

^x Eadem pag. 154.

^y Notat Alderete eiusdem operis lib. 4. cap. 3. pag. 124. Aliter tamen Didacus de Haedo in *Hist. urbis Algeriensis Hispana* in *Descriptione*.

^z In *Descriptione Africae* lib. 4. *De Algeira*.

^a *Flumen mulierum*.

* Præfationem consule Gab. Sionitæ & Io. Hefronitæ ad suam editionem Parisien. anni MDCCXIX.

* In *Anglicarum rerum Scriptor.* Francofurti editis MDCCV. pag. 670.

lim, iuxta geographum anonymum describendo.

Ab insula viridi ad Arenas, quæ in mari cernuntur, indeque ad ostium fluminis Barbate, xxviiij. habentur millia passuum.

Exstat nunc oppidum *Barbate* in hac ora, quindecim tamen leucarum intervallo à fluvio *de la Miel & Algezirarum* loco distitum, quæ XLV. passuum millia conficiunt. Error forsan in geographi milliarium sedit numero.

Ad ostium fluminis Vacca sex millia passuum.

Totidem, hoc est leucæ duæ, inter *Barbate & Conil* oppidum numerantur; iuxta quod tamen nullum recentiores geographi fluvium agnoscunt.

Tum ad fauces S. Pietro dictas xij. millia passuum.

Hæc est insula *S. Petri*, iuxta brevissimum inter *Gades* insulam & continentem spatium, quod trium arcuum sternitur ponte, *de Suazo* vulgò dicto. Huctamen loci à *Conil* iam laudato oppido, nonnisi duarum leucarum, sex millium scilicet passuum, constitui solet intervalum.

Inde ad Alcanater (Arcus, sive pontes verrit interpretes) quos fretum sex milliariibus in latitudinem porrectum separat ab insula Gades, quam prospectant xii. quoque mill. pass.

Nihil variat ferè numerus leucarum, quas à ponte *de Suazo* ad ostium fluminis *Guadalete*, quod urbem *Portus S. Mariæ* dictam alluit, interiacet, nec ab eo quod Nubiensis notat sex milliarium spatium abluat sinus maris illius, quod ad *Gadium* usque insulam solventes è *Portu* traiciunt, latitudo. Quare hîc constituendi sunt, ubi *Lethe* fluvius in mare influit, *Alcanater*, sive *arcus* aut *pontes* geographi. Convenitque hodierna loci facies. Vestigia enim & pilæ magni cuiusdam pontis in ostio ipso fluminis, quod Maurorum fortè opus fuit, conspiciuntur. Indeque ad *Rotam* oppidum, quod *Speculam Rotæ* Nubiensis appellat octoque millium passuum intervallo distitum ponit, leucarum duarum spatium hodie statuimus.

Nec tamen (ut iam post aliquantum à via discessum ad *Aben Saigh* redeamus patriam, & iudicium nostrum, ex coniectura tamen, proferamus) contendat aliquis ex silentio geographi, *Mariæ* oppidum, rerum cum *Mauri* potirentur, nullum hic exstitisse. Oram enim legentibus maritimo itinere opus non fuit ap-

pellare urbem, quæ quidem si ab eo quod olim fuit, loci nîl mutavit, adverso flumine ab ostio ipso semileucâ distabat. Inclinamus ergo, ut non de alio oppido quàm de isto loquutus sit *Ioannes Leo*, sive is quem ille in prodenda *Aben Saigh* patria ante oculos habuit; nec aliter intelligendum esse quàm de instauratione loci iam olim habitati, *Alphonso Regis X.* cognomento *Sapientis* circa hunc operam; cuius *Stephanus Garibaius* lib. 13. cap. 9. & *Ioannes Mariana* lib. 13. cap. 15. meminere.

SAMUEL EBEN IUDA. De eo *Georgius Abulpharaius* in *Historia dynastiarum*, dynast. 9. ^b *Hoc tempore* (ait loquens de *Califa Almostadio Almostaniedi* filio, qui an. *Hegiræ* DLXVI. hoc est *Christi* MCLXXXVIII. regnum suum inchoavit ^c) è *medicis in oriente celebribus fuit Samuel Ebn Iuda Mogrebinus* (occidentalem sonat) *Andaloesenus*, *medicus Iudeus*, qui unâ cum patre in orientem venerat. Pater aliquid in philosophia didicerat. Filius verò ipsius *Samuel* varias philosophiæ species legit, & scientiis mathematicis operam navavit, earumque fundamenta, & quicquid in eis utile & rarum est, probè calluit. Suntque ipsi his de rebus libri.

Libros etiam in arte medica composuit in *Adarbijanum* (Mediam, ut interpretatur *Pocockius* ad *Alfargani* elementa ^d) migrans operam collocavit *Pahlarovanidis* & imperii ipsorum principibus. In urbe *Maraga* commoratus, ubi filios genuit, qui eius vestigiis in medicando institerunt. Deinde *Islamismum* (Muhammedismum) amplexus, librum composuit ad retegenda *Iudeorum vitia*, & locos unde constaret illos legem immutasse. Obiit *Maragæ* prope annum quingentesimum septuagesimum. Hæc ille. At hic est annus *Christi* MCXCII. *Maraga* autem eiusdem provinciæ *Adarbigianæ* urbs, sive *Media*, cuius sæpè alibi *Abulpharaius* idem meminit.

SIEKOURI LACHMENS *Granatensis*, *De remediis morborum omnium partium humanarum* scripsit commentarium, qui exstat Arabicè in bibliotheca *Leidensi* inter libros *Warnerianos*, cum *Iben Chatiji Praxi medica*, de quo supra. Vide huius catalogum ^e.

Z

ZOURUS nescio, quis *SAPIENS* cognominatus, qui ab *Alphonso Garzia Matamoros* in *De academiis & doctis viris Hispaniæ* inter *Arabo-Hispanos* laudatur, non est alius ab *Aben Zoar*.

FRAG-

^b Pag. 298.

^c Pag. 265.

^d Pag. 226.

^e Pag. 318.

FRAGMENTUM
CHRONICI FLAVII MARCI DEXTRI:
MAXIMI CÆSARAUGUSTANI EPISCOPI
EIUSDEM CHRONICI CONTINUATIO:

EUTRANDI TICINENSIS DIACONI CHRONICI,
SIVE SUPERIORUM CONTINUATIONIS FRAGMENTUM.

Hoc est germana & legitima, si quæ è Germana, & Fuldensi bibliotheca
in Hispaniam superiore sæculo transmissa sunt, horum historicorum
monumenta.

Ex codice, qui Gasparis Escolani Valentini historici olim fuerat, postea D. Ioannis
à Fonseca, serenissimi deinde Ferdinandi Hispaniarum Infantis, & nunc Estepani
Marchionis in bibliotheca adservatur, fideliter exscripta.

CHRONICON FLAVII MARCI DEXTRI ACEPHALON.

Chronici nuncupatoria epistola occurrit ante alia: non parùm tamen ea mihi suspecta.

Sanctissimo domino Paulo Orosio presbytero Tarraconensi Flavius Marcus Dexter.

a (An. cdxvi.) hæc nota hic inserta legitur, quam ut peregrinam huc secedere fecimus.

b (Idest, ad an. cdxix.) æque hanc notam, ut superlorem, à textu epistolæ migrare huc fecimus.

c Consequuntur epistolam breviam hæc summaria dignissimorum memoria eventuum, quarundamque in Toletana & Barcilonensi Ecclesiis successione, quas excerptor præcipuas habuit.
d Eponei nomen fortè prætermisit properans exscriptor.
e Deest numeralis nota.
f Fortè Lxxi.

P Osteaquam ex oriente [ubi, sicuti nōsti, Præfectus prætorio fui^a] domum redii, cœpit me vehementer tædere functionis munerum publicorum, totumque me converti ad ea studia, in quibus bonam vitæ meæ partem transigi, si non cum laude, citra notam pudoris tamen. Porrò *Unimodam historiam*, quam ab orbe condito ad hæc nostra tempora^b produxeram, & S. Hieronymo dedicaveram, quoniam ad manus eius iam defuncti pervenire non potuit, auctam & locupletatam tibi nuncupo, ut historiarum Scriptori, & patris mei amantissimo. Vale.

• AUGUSTO ET SYLVANO COSS.
CHRISTUS NASCITUR.
ANNO URBIS DCCLII.

Jacobus ad Hispaniam venit. XXXVI.
Jacobus reliquit in Hispania Athanasium Cæsaraugustæ, & Petrum Bracaræ Episcopos. XLV.
Petrus ad Hispaniam venit, & Sexi-Firmi^d Episcopum reliquit. LVII.
Prima sub Nerone persecutio. Multi ubique patiuntur. LXV.
Paulus in Hispaniam venit.^e
S. Maria Magdalena in Gallia moritur.^f XXXI.
Mantius Christi discipulus Eberensibus in Lusitania prædicat. LXXXII.
Theodosius primus Barcinone Episcopus floret. LXXXVI.

Cætera desunt ad annum CCCL.

Marcus Marcellus, Marci Marcelli Urbis Præfecti filius, qui & Eugenius, quondam S. Petri Apostoli, postea verò S. Clementis Papæ discipulus, ab eodem & Dionysio Areopagita missus in Hispaniam prædicat, & Toletanos docet. XCV.

S. Mantius sub Pallidio patitur. CIII.
S. Pelagius Episcopus Toletanus xxv. annos. CXXXII.

S. Victor Barchinonensis Episcopus. CXLII.
Patruinus fidelis Dei servus Toleti Episcopus xix. annos. CXVI.

Facundus & Primitivus ad amnem Coam^g patiuntur. CLXXI.

Turibius Toletanus Episcopus pro Fide multa patitur xxviii. annos. CLXXXIV.

Lucius Barchinonensis quatuor annos. CLXXXVIII.

Fulca Barchinonensis Episcopus xii. annos. CC.

Vincentius Toleri xviii. CCII.

Adeodatus Barchinonensis.

Theodorus Barchinonensis.

Leodegarius Carcilonensis.

Parellatus^h Toletanus.

Lucius xxix. Barcilonensis ad annum CCL.

Alexander Barcilonensis.

Albertusⁱ Barcilonensis.

Armegaldus Barcilonensis.

Gandemarus Barcilonensis.

Olympius Toletanus Episcopus ad annum CCCXLVIII.

Severus Martyr Barcilonensis.

Pater meus.

g *Caamæ?*

h *Paulus inferior multò est quare nili muto.*

i *Inauditum eo tempore nomen.*

Deinde ordinatè & integrè gestorum series, & in dextro latere urbis conditæ, in sinistro CHRISTI anni curiosè digesti.

1102	Occiso Constante Magnentius tyrannus imperium occidentis invadit.	350
1103	Olympio decrepito Episcopo Toletano Audentius, acri vir iudicio & mira eruditione, succedit.	351
1104	Hosii diligentia Cordubæ Synodus collecta in causa Athanasii. Interfuerunt illi Audentius Episcopus Toletanus, Sempronianus Hispalensis, Augustalis Illiberitanus, Costus Cæsaraugustanus, Annianus Castulonensis, Domitianus Pacis-Augustæ, Florentinus Emeritensis, Prætextatus Barcinonensis, & alii numero quadraginta, Hosio præside, qui omnes Athanasium præsentem ^k absolverunt.	352
1105	Synodus Mediolanensis contra Athanasium.	353
1106	Liberius Papa à Constantio Augusto in exilium mittitur. Liberio pulso Felix intruditur. Hosius Cordubensis exulat.	354
1108	Synodus Ancyrana. Concilium Sirmiense. Hosius minis & verberibus exterritus hæreticis consentit.	356
1109	Hosius se Catholicum testamento posteritati testatus, maior centenariò decedit Cordubæ.	357
1110	Felix Papa causâ Fidei martyrio coronatur.	358
1111	Synodus Ariminensis.	359
1112	Synodus Achastanorum [Acacianorum] Constantinopolitana.	360
1113	Synodus Cæsariensis. Iulianus imperium init.	361
1114	Constantius Imperator obiit. Scribit Audentius Toletanus Episcopus contra Arianos.	362

IULIANUS IMPERATOR.

1115	Synodus Alexandrina. Martinus militare incipit. Synodus Macumena ^l . Iulianus occiditur. Illi succedit Iovinianus ^m .	363
1116	Synodus Laodicena ⁿ .	364

VALENTINIANUS IMPERATOR.

1117	Synodus Arianorum Lampsacena.	365
1118	Damasus ex Hispania Lusitanus post Liberium in Sede Romana locatur.	366
1119	Ursicinus [Antipapa] causâ decedit.	367
1120	Synodus Romana contra Arianos.	368
1121	Ambrosius Mediolanensis Episcopus consecratur.	369
1122	Evagnus ^o Episcopus Homousianus Athanasio succedit. Basilius Magnus Cæsareæ Episcopus obiit. Petrus Homousianus floret.	370
1123	Petrus Homousianus floret.	371
1124	Gregorius Nazianzenus Episcopus dictus floret theologus. Aquilius Severus Toletanus floret.	372
1125	Synodus Valentia in Gallia.	373
1126	Achilius Severus in Hispania claret, <i>Toleti natus p regit</i> .	374
1127	Valentinianus Imperator obiit creato Gratiano Imperatore.	375

GRATIANUS IMPERATOR.

1128	Dorotheus Arianus Episcopus Antiochenus.	376
1129	Ulphilas Gothorum Episcopus, qui & literas eorum invenit.	377
1130	Priscillianus Hispanus hæreticus, audax, laborum patiens, subdolos & arrogans. Hoc anno Valens occiditur.	378
1131	Igitur q Valente à Gothis in Thracia concremato, cum fratre Valentiniano Gratianus regnat annos sex. Hic parvulum fratrem habens regni consortem probatæ ætatis virum, Theodosium Hispanum in regni societatem adsciscit. Hic Gratianus valdè religioni favens & Ecclesiis, per omnia promptus fuit.	379
1132	Martinus Turoensis Episcopus Apostolicis virtutibus insignis habetur.	380
1133	Theodosius in orientis partibus rempublicam reparavit.	381
1134	Maximus ^r tyrannus in Britannia à militibus Imperator constituitur. Incursantes Pictos & Scotos Maximus strenuè superavit. Priamus quidam regnat in Francia ^s . Merita ^t in Lusitania Idatius Concilium habet. Synodus Cæsaraugustæ cogitur contra Priscillianum hæreticum: illi præfuit Fœtadius ^u Episcopus Aquitanus. Interfuere Delphinus Burdegalensis, Itatius Emeritensis, Itharius Osso-nobensis, Audentius Toletanus, & alii Hispani & Aquitani; in his Martinus Episcopus Turo-nensis.	382
1135	Ambrosius libros contra Arianorum perfidiam luculentissimos ad Gratianum Augustum scribit.	383
1136	Audentius Episcopus Toletanus ^x contra Priscillianum, & Gnosticorum fæditatem libris editis egregiè depugnat. Maximus in Gallias transfretavit, & conflictu contra Gratianum habito, eundem fugientem ^y necat. Post Damasum ^z Syricius Romanæ Ecclesiæ regimen accipit.	384

^k Forsan præsentis, ut significetur interfuisse & aliorum procuratores.

^l Fortè Antiochena; de qua Baronius hoc anno sect. 140. Meminit Eusebius continuans Hieronymus anno eccles. xlvii.
^m Iovinianus.
ⁿ De qua dubitat Baronius in appendice tom. 4.

^o Athanasii successor fuit Petrus, de quo statim.

^p Aliàs degit. Fortè: *Toleti ubi natus, degit*.

^q Abhinc Prosper incipit Aquitanus ferè lisdem verbis ex editione Pirhæi & Labbei in Bibl. ms. vol. I. pag. 56. excepto quòd non utitur in margine, nisi annis Imperatorum. Notabimus nos quædam sequentium in eo desint.

^r Immo *Maximus*, ut statim.

^s Addit Prosper: *quantum altius colligere potuimus*.

^t *Emerita*. Deest id in Prospero, cum sequenti nota de Concilio Cæsaraugustano.

^u Phœbadius.

^x Rem Hispaniæ propriam omisit Prosper.

^y Lugduni adiunxit Prosper.

^z Deest in Prospero.

THEODOSIUS IMPERATOR.

- 1137 Maximus timens orientalis imperii principem ^a cum Valentiniano foedus iniit. 385
Burdigalæ coacta Synodo damnatus Priscillianus ad Maximum provocat ^b.
Apud Treveros Manichæi convicti summo Maximi studio exterminantur.
- 1138 Iustina mater Valentiniani Arianis favens in Ambrosium, & omnem Mediolanensem Eccle- 386
siam diversa injuriarum genera congerit.
Reliquiæ Gervasii & Protasii ab Ambrosio primùm Mediolani repertæ.
1139 Hymni ab Ambrosio compositi. Qui numquam antè ab Ecclesiis Latinis modulis cane- 387
bantur.
Maximus indignum ducens contra Ecclesiæ statum agi, locum rumpendi, quod cum Valentiniano iunxerat, foedus reperit. Valentinianus veritus imminentem iam cervicibus suis tyrannum ad Theodosium confugit.
Augustinus Mediolani rhetoricam apprimè docens, omissis scholis, ad Fidem rectam convertitur, cum antea Manichæus fuisset.
- 1140 Theodosius cum exercitu in Italiam transgrediens Maximum interfecit, & Valentinianum 388
proprio regno reddidit. Iustina, quæ Ecclesias vexaverat, ne regnum cum filio reciperet, morte præventa est. Immane Thessalonica gestum facinus extincti populi egregio pœnitentiæ exemplo Imperator religiosus elicit ^c. Galla Placidia Theodosio nascitur.
- 1141 Hæresis Apollinaristarum ab Apollinari cœpta. Prima ^d Synodus Arausicæ collecta, cui Hi- 389
larius præfuit. Interfuere Audentius Toletanus Episcopus, Augustanus Illiberitanus, Theodosio Augusto II. & Cynegio Coss.
- 1142 Arianis, qui totum penè orientem atque occidentem commaculaverant, edicto gloriosi prin- 390
cipis Ecclesiis expoliati. Quæ catholicis deputatæ sunt.
- 1143 Ioannes ^e Ægyptius monachus, qui ob vitæ puritatem gratiam prophetiæ à Domino me- 391
ruit, insignis habetur.
Paciano Barchinonensi Episcopo parenti meo succedit Lampius, & Augustano Illiberitano Maturius ^f. Apud Alexandriam defuncto Petro Timotheus ^g, & post hunc Theophilus, Episcopi constituuntur. Hierosolymis post Cyreillum Ioannes ^h Ecclesiam recipit. Apud Antiochiam defuncto Meletio substituitur Flavianus ⁱ.
- 1144 Ingens inter nostros contentio suborta, quod scilicet Episcopi qui ab hæreticis depulsi fue- 392
rant nolent iis ab Imperatore defectis alios quàm se substitui sacerdotes. Terribile in cælo signum columnæ per omnia simile apparuit.
- 1145 Apud Alexandriam templa destructa, in quibus Seraphis ^k antiquissimum & notissimum 393
templum, quod quasi quædam columna ruentem sustinebat idolatriam.
Maturio ^l Illiberitano Gregorius Episcopus ex Præfecto prætorio Galliarum substituitur.
Valentinianus Viennæ ab Argobausto ^m Comite suo extinguitur ⁿ, in cuius locum Eugenius tyrannidem invadit.
- 1146 Ad vindicandum Valentiniani interitum ^o, & opprimendam Eugenii tyrannidem Theodo- 393
sius in Italiam transgreditur aperto Dei favore, & conspirantibus in id ipsum elementis.
- 1147 Audentio ^p Asturicus Toletanus succedit. 394
Eugenio superato Theodosius undecimo ^q sui regni anno diem obiit.

HONORIUS IN OCCIDENTE.

- 1148 Constantinopolis imminentem iram Dei ^r igne super nube terribiliter fulgurante formidans, 395
toto ad pœnitentiam animo conversa subterfugit.
Rufinus Bosphoritanus ^s cum ad summam militiam pervenisset, sibi præferri Stiliconem non ferens, ab eodem interficitur, Hunnorum ^t, quo fulciebatur, præsidio superato.
Claudianus poeta admiratione dignus habetur.
- 1149 Guido Africanus ^u rebellionem commota Romanis stipendia subtrahit. 396
^x Vigilantius hæreticus natione Gallus Barcinonensem maculat Ecclesiam, contra quem Hieronymus, & alii [Hispani ^v] doctores editis libris fortissimè dimicant [ex quodam Chronico].
- 1150 Prudentius lyricus poeta [Hispanus ^w] noster ingenii sui robur exercet. In pervigilio pa- 397
schatis ^a Ambrosius Mediolanensis decedit.
Emerio Episcopo Tarraconensi Paulus Episcopus ex monacho sufficitur, homo impensè turbulentus, iniquus, & negotiator. Rufus ex laico Episcopus in Hispania creatur ^b, qui post aliquot annos Pseudo-Christum quendam adorans deponitur.
^c Magister militiæ in Mauritania interficitur, Africa ad pristinum ius redacta.
- 1151 Anaschasis ^d Papa Syricio succedit. Toto orbe Romano ^e antiqua superstitionis templa 398
destructa. Paulinus Romanus ^f à Lampio Barcinonensi Episcopo factus presbyter, postmodum vero Episcopus, admirabili exemplo venditis omnibus, cum esset dominus innumerabilium prædiorum, religionem expeditus eligit.
- 1152 Ioannes Constantinopolitanus Episcopus dictis factisque clarescit. Martinus post egregiè actam 399
vitam corpore exiit ^g.
Pelagius Britannus ^h doctrina execrabili Ecclesias maculare conatur. Frequentes Synodi Toleti ⁱ habentur. Simplicianus Mediolanensis Episcopus floret.
- 1153 Contentio ex doctrina Origenis Synodum apud Alexandriam ^j movit, cuius exit sententia, 400
ut extra Ecclesiam fieret quicumque supradicti viri opera probavisset.
Romanæ Ecclesiæ cathedram Innocentius ^k tenet ^l.
Asturicus Toletanus corpora Iusti & Pastoris martyrum ^m Compluti divinitus invenit.
- 1154 Solis ⁿ defectio. Augustinus Episcopus Hipponensis plurima libris innumerabilibus disputat. 401
- 1155 Severus ex disciplina S. Martini ejus Vitam tribus ^o explicat libris. 402
- 1156 Sæva Italiæ barbarici motus tempestas incumbit: siquidem Radagaisus Rex Gothorum Ita- 403
liæ litem transgreditur. Ex hoc Arianis, qui Romano procul fuerant orbe fugati, barbararum nationum, ad quas se contulere, præsidio erigi cœperunt.

Mul-

^a Theodosium quod Prosper expressit.^b Prosper: *Arcadio & Baudone Coss. is scilicet quem communiter Eusebiano, & Hieronymiano adnectunt Chronico, non hic noster, in quo id desideratur.*^c *Eluit. Ita Prosper.*^d Desiderantur hæc in Prospero usque ad sequentis anni res gestas.^e Huius meminere Rufinus 2. 32. Theodoretusque 5. 24.^f Meletio Paciani & reliquorum Hispaniæ Episcoporum deest apud Prosperum: qui tamen hic Damasii Pape obitus, & Syricii exaltationis meminit.^g Baronium vide anno cccclxxx. 16. & cccclxxxv. 30.^h Baron. cccclxxxvi. 57.ⁱ Baronius cccclxxxvi. 40. & 51.^k Serapidis vid. Baron. cccclxxxix. 73.^l Desideratur hoc in Prospero.^m *Arbogaste.*ⁿ Baron. hoc eodem an. cccclxxxi. 3.º Paululum discedit Prosper.^p Abest à Prospero.^q Numeralis nota XVI. aut XVII. (quot annis regnavit) facili errore declinavit in XI. certè ita est in Prospero, uti nos editum habemus hæc Dextri locum.^r Baronius cccxcvi. 4.^s Mirum, cum ex Claudiano lib. I. in Rufinum, aliisque *Æturanum* & Gallia fuisse constet.^t Meminit horum Claudianus.^u Prosper: *Africa in rebellionem videtur legendum: in Africa rebellionem.*^x Deest in Prospero.^y Glossa videtur, quam comprobare glossographus volens, adjecit, *ex quodam Chronico*. quod auctor non solet.^z Abundat Hispanus, cum idem importet noster. Sed Prosperum excerpit, qui ita habet: *Postea noster Hispanus genere.*^a Deest in Prospero Ambrosii obitus meletio: sicuti & Emerii Tarraconensis.^b Rem narrat Sulpitius Severus *De Vita S. Martini* cap. 25. non Prosper.^c Prosper habet: *Stilico magister militiæ Gildonem Mauritaniam interfecit.*^d Baron. cccxcix. 34. hic tamen ponit Prosper Innocentii ingressum, nulla Anastasii habita mentione.^e Prosper: *Paulinus Nolanus postmodum Episcopus*. Romanum haud fuisse, sed Aquitanum, Uranus docet Vitæ eius Scriptor, & alii. Lampii non meminit Prosper: meminit Paulinus ipse ep. 45. ad Alipium.^f Baronius anno cdi. 49.^g Vix est ut hoc anno Pelagius grassari ceperit. Prosper habet: *Pelagius: vesanus.*^h Fortè excidit & alibi. Sed qua occasione Toleti? Deest quidem id in Prospero.ⁱ Baron. ad ann. cccxcix. 36.^j Baron. anno cdi. assumtam fuisse refert, sed Prosper ante biennium Innocentio Pontificatum addidit.^k S. Ildephonsus *De Script. Eccles.*^l Idatius Arcadii & Honorii anno VIII.^m Tria opuscula sunt non unius generis: vitæ, epistolæ, dialogi. Similiter omnino Prosper.

o Baronius hoc anno XLIII. Desideratur hæc nota in Prospero, uti & sequens de Ioannis Chrysostomi morte.

p Intererit hoc loco Prosper Cælestini Papæ iulium.

q Baronius eodem anno sect. 53.

r Coniungenda videntur hæc ex Prospero, lacunaque complenda. *Uti- ca in foro Traiani; nisi legerè ma- vis utrobique: Uti in foro Traiani. Marcellinus tamen Comes Basso & Philippo Coss. contigisse hoc ait in foro Pacis.*

s Nestorius Felice & Tauro Coss. fuit ordinatus, hoc est post xx. ferme annos. Vide Baron. CDXXVIII. 19. Prosper habet: *vertitur, mollus.*

t Deest Prospero.

u Proculus corrige: nam ita Pro- sper: *Proculus Massiliensis Episcop- clarus habetur. Quo annuente &c.*

x Remedii Prosper.

y Prosper: *fanditur attenuata Bri- tannia Saxonum incursione devasta- tam Galliarum partem Wandali at- que Alani vastaverè.*

z Coniungit hæc Prosper cum se- quentibus. *Good reliquam fuerat Con- stantinus tyrannus obsidebat. Delude: Hisp. p. m. Suetii occupare.*

a Non meminit Prosper.

b Diversè ista in Prospero. *Iovi- nus tyrannidem invadit. Seorsinque Industria viri strenui, qui S. T. non cessit, Dardani Arbucipus qui post Alaricum Gothis imperabat, à socie- tate Iovini avertitur. Iovinum & Sebastianum Patres arripuisse tyran- nidem referunt Idatius, & Comes Marcellinus.*

c Desunt in Prospero, sicuti se- quens de Toletanis Episcopis nota.

d Imò Asturio. Ita notatum erat in ora ms. quo usi sumus.

e Suspicio glossemæ esse, quod de præsentia Toletani Episc. dicitur in Concil. Carthaginensi.

f Discerpta hæc sunt à superio- ribus.

g Sarius non Sallustius forsam: Sarii enim tyranni meminit Sozome- nus lib. 9. cap. 13. Sallust. tamen est apud Idatium.

h Meminit idem Sozomenus 9. 13. & Orosius 7. 42. Deest tamen in Prospero.

i Cessa ei ab Honorio, ut ait Iordanes *De Reb. Geticis.*

k Heraclianus. sic enim vulgò au- dit.

l Prosper id non habet, sed Pla- cidia hic meminit, ut postea dice- mus.

m Prosper Tiro Labbeanus. *Præ- destinatorum hæresis, que ab Austi- no accepisse dicitur initium &c.* Sed in margine Labbeus adnotat in Oy- selliano quodam codice ita legi alia manu ab Augustini libris male in- tellectis, ut hic.

n Deest in Prospero mentio Gre- gorii.

o Prosper Innocentio hic Xystum subicit, manifesto errore, & ex- scriptori adludicando.

p Desideratur hæc nota in Pro- spero.

q Quæ de Placidia & Gothis à Constantio repressis hic noster ante prædestinatorum hæresis mentionem Prosper collocavit.

r Bonificii non meminit Prosper; qui Zosimo successit.

s Deest Toletana hæc memoria in Prospero.

t Desiderantur hæc in Prospero.

u Prosper *Constantio dignitas im- perii ab Honorio delata, qua viz viii. mensibus usus interit, Valentiniانو octo annorum filio devictio.*

x Prosper *Honoratum, & Iovia- num* appellat.

y Haud meminit Prosper; uti ne- que Aviti neque Orosii.

z Ante Placidia hæc mentionem recordatur Prosper, Maximi tyranni nempe. Qui antea notaverat Maximum tyrannum Hispaniarum dominatum vi obtinisse, ad- iungit hoc loco: *Maximus tyrannus De regno deicitur, ac Ravennam perductus sublimem spectaculorum pompam tricennialibus Honorii præbuit.* Cur autem noster omiserit, scire desidero. a Pro per: *& Roma in exilium relegata.* b Desunt hæc in Prospero. c Honorii obitus Prosper meminit & Ioannis tyranni. d Non meminit Prosper Toletanarum rerum: nec Cælestini Papæ. e Prosper: *Sigisvoldus ad A. c. Bonifacium properavit.* f Deest iterum hoc loco Ioannis tyranni mentio, quam Prosper habet. g Prosper habet: *Chunnis, suo more.* h Nihil de eo Prosper. i Hæc ex margine huc transierunt, ex scholis in contextum, quod apertissimum est.

- 1157 Multis antè vastatis urbibus Radagaisus occubuit, cuius in tres partes per diversos prin- 404
cipes divisus exercitus aliquam repugnandi Romanis aperuit facultatem. Insigni triumpho exer-
citus tertie partis hostium circumactis Hunnorum auxiliariis, Stilico usque ad internicionem
delevit.
- 1158 Toleti Synodus o Episcoporum XIX. cogitur, cui Paternus Episcopus Bracarenis præfuit. 405
- 1159 Ioannes Chrysostomus in exilio moritur. 406
Arcadius orientis imperium gubernans vitam explet, parvum admodum Theodosium imperii
successorem relinquens p. Diversarum gentium rabies Gallias ditacerare exorsa q immisso quam
maximè Stiliconis indignè ferentis filio suo regnum negatum.
- 1160 Uticæ Hispaniæ r. 407
In foro Traiani terra diebus septem mugitum dedit. Inter alia multum reipublicæ morte
Stiliconis consultum est, qui salutem Imperatoris tendebat insidias.
Nestorius s Constantinopolis Episcopus ad hæresin, quæ Deum ab homine separat, rever-
titur.
- 1161 Ioannes Comes Africa occisus est à populo. Asturio succedit t Olympius Toletanus Episco- 408
pus, qui libris editis illustris evasit.
Procultans u Massiliensis Episcopus clarus habetur. Theodosius, quo annuente, magna de
suscepto adulterio Remedii x Episcopi quæstio agitur.
Hac tempestate præ valetudine y Romanorum vires funditus attenuatæ Britannia Saxonum
incursione.
- 1162 Devastatam Galliam, partim Wandali, partim Alani vastavere z. 409
- 1163 Constantinus tyrannus obsidebat Hispaniarum partem maximam, quam Suevi occupavere. 410
Ipsa denique, orbis caput, Roma prædationi Gothorum fæditissimè patuit.
Paulus a Orosius Tarraconensis hortatu Augustini historias scribere incipit.
- 1164 Constantinus tyrannus occiditur. Rursus alia prædatio Galliarum, Gothis, qui Alarico du- 411
ce Romam ceperant, alpes transgradientibus.
Iovinus b tyrannidem invadit industria viri strenui, qui solus tyranno non cessit, Dardani. 412
Provincia c Carthaginensis Hispaniæ in Toletanam, seu Carpetanam, & Carthaginensem
dividitur.
Olympio d Toletano Præsuli Pentadius sufficitur, qui e cum Patribus in Concilio Africano
collectis Pelagium damnat. Vincentius Casar Augustanus Episcopus Valerio subrogatur, Athaul-
phus f, qui post Alaricum Gothis imperabat, à societate Iovini avertitur. Sallustius g quoque
& Sebastianus occisi.
- 1166 Valentia nobilissima Galliarum civitas à Gothis effringitur, ad quam fugiens se Iovinus 413
contulerat.
Maximus h tyrannus dominatum Hispaniæ vi obtinet.
- 1167 Aquitania i Gothis traditur. Patroclus Arelatensis Episcopus infami mercatura sacerdotia 414
vendere ausus.
Heraclius k Comes Africa, qui ad Romanæ urbis reparationem strenuum exhibuerat mini-
sterium, nova quædam molitus interimitur.
- 1168 Tumultus l in Hispania magni. 415
- 1169 Prædestinatorum m hæresis, quæ ex Augustini libris malè intellectis accepisse dicitur ini- 416
tium, iis temporibus serpere exorsa.
Gregorius n Cordubensis Episcopus literis & sanctimoniam clarus.
Mortuo Innocentio o Zosimus Pontifex maximus sufficitur. Olympius p Toletanus Comes
Africa.
- 1170 Placidia q soror Imperatoris, prius captiva, postea Regis uxor, Rege fraude sublato, post- 417
modum Constanti connubio iungitur.
- 1171 Gothi cum se iterum Athaulpho Barchinonæ perempto movissent, Constantis repelluntur 418
occurso. Solis facta defectio. Bonifacius r Ecclesiam Romanam regit.
- 1172 Pentadio s vitâ defuncto Isitius regit Ecclesiam Toletanam. Signum cælo admirabile apparuit. 419
Gregorius t Bæticus justum volumen de Fide Gallæ Placidia Augustæ dicat.
Constans u dignitate imperii decoratur: post octo menses relicto Valentiniano filio infante
moritur.
- 1173 Honorius, x Minervius, Castor, Iovinianus, singulorum monasteriorum patres, in Galliis 420
florent. Vincentius y ex Palatino monachus fit.
- 1174 Avitus Tarraconensis presbyter floret. 421
- 1175 Orosius peregrinationibus celebris habetur. 422
z Galla Placidia, cum insidias fratri tenderet, deprehensa est, Romam a ad exilium de-
portata.
Paulo Tarraconensi Episcopo b Bonifacius Caldaquensis ex Hispania Episcopus sufficitur.

c THEODOSIUS IUNIOR ADHUC.

- 1176 Isitius d Toletanus successorem habuit Martinum, qui Concilio interfuit Africano. Cælestinus 423
Papa Ecclesiam Romanam gubernat.
Placidia ad Theodosium auxilium precatum mittit.
- 1177 Sigisvoldus e ad Africam contra Bonifacium. In Galliis Exsuperantius Præfectus à militi- 424
bus occiditur.
Muro Carthago circumdata, quæ ex tempore, quo vetus illa destructa est, sanctione
Romanorum, ne rebellionem esset, munimento murorum non est permessa vallari f.
Aetius Gaudentii Comitæ à militibus in Galliis occisi filius cum Hunnis g Ioanni opem la-
turus Italiam ingreditur. Toleti h fit monasterium [i Sancti Augustini dictum Sisa, ex Chro-
nico Sancti Augustini ms.]

Va-

1178	Valentinianus Romæ Imperator factus. Arelas à Gothis per Aetium liberat.	425
1179	Placidia tandem illata optato regno. Clodius regnat in Francia.	426
1180	Cassianus compertas in Ægypto vitas Patrum, doctrinasque, & regulas libris ad plurimos datis exponens, in Gallia floret.	427
1181	Aetius * Luthungorum gentem delere intendit.	428
1182	Viginti ferè millia militum in Hispaniis contra Wandalos pugnantiæ cæsa. Wandali in Africam transfretantes laceratâ omni provinciâ Romanis cladem dedere.	429
1183	Gregorius † Cordubensis moritur.	430

* Labbeus edidit *Ithurungorum* Apud Idatium futungi sunt.

† Desideratur hæc nota in Prospero.

Explicit fragmentum Chronici Fl. Dex.

Hæc duæ ^m sequentes epistolæ erant post Chronicon in membrana pervetusta literis Gothicis scriptæ.

^m Excidit harum altera, Argebatum forsân ad Maximum.

EPISTOLA

MAXIMI CÆSARAUGUSTANI EPISCOPI

AD ARGEBATUM EPISCOPUM PORTUGALENSEM.

PRO SUO CHRONICO.

Sancto & venerabili fratri Episcopo Argebato Maximus.

CUM essemus in urbe regia ad Concilium vocati à domino nostro gloriosissimo Rege Gundemaro, sæpe inter nos convenimus, cum & sermo multus esset de historicis Regum Gothorum, quas non multò antè in lucem edideram, efflagitasti à me satis verecunde, ut tibi continuarem Chronicon illud, quod nomine Dextri Barchinonensis circumfertur. Et cum tu pro tua in me benevolentia, & mea in te observantia iubere potuisses; maluit sanctitas tua à me precibus contendere, quod quasi pro iure suo bene poterat iubere vel exigere. Feci quod iussisti, connectens seriem temporum more nostro per eras & annos Christi, prætermisique computandi rationem, quam per annos Urbis & Augustorum Dexter sequitur. Utinam tam diligenter fecerim imperata tua, beatissime Pater, quam conatus sum facere libenter. Perdixi namque rerum narrationem ab era CDLXIX. (hoc est post annum Christi CDXXXI.) ubi finem facit Dexter, produxique ad eram DCXLIV. hoc est usque ad mortem Regis Gundemari. Tu me, Pater, in orationibus tuis Christo commenda. Vale.

CHRONICON

MAXIMI CÆSARAUGUSTANI EPISCOPI

AB ANNO CDXXX.

468	ⁿ Augustinus in Africa moritur.	430
469	^o Hispania tumultuatur.	431
470	Asperitas frigoris etiam salutis plurimorum perniciēs fuit.	432
	A consularu Aetius edito Bonifacium, qui à Regina p accitus ex Africa fuerat, declinans ad munitiora contendit.	
	Bonifacius contra Aetium certamine habito percussus, victor quidem, sed moriturus abscedit.	
	Cum ad Hunnorum gentem, cui tunc Rugila præerat, post prælium se Aetius contulisset, impetrato auxilio ad Romanum solum revertitur.	
	Gothi ad ferendum Romanis auxilium acciti.	
	Germanus Episcopus Antisiodorensis virtutibus & vitæ districtione claruit.	
471	Aetius in gratiam receptus. q Regila Rex Hunnorum, cum quo pax firmata, moritur, cui Bleda succedit.	433
472	Gallia ulterior Tibatonem principem rebellionis secuta, à Romana societate discessit, à quo tracto initio omnia penè Galliarum servitia in Bagaudam conspiravere.	434
	Isidorus † Cordubensis Episcopus moritur.	
473	Bellum contra Burgundionum gentem memorabile exarsit. Quo universa penè gens cum Rege Peresio s deleta.	435
474	Capto Tibatone, & ceteris seditionis, partim principibus victis, partim necatis, Bagaudarum commotio conquiescit.	436
	† Athaulpho Sigericus, Sigerico Walaia, Walaia Theodericus u, Reges Gothi succedunt. Interea à Wandalis * Carthago deletur.	
475	Castinus y post Martinum Toletanus Episcopus efficitur.	437
	Theodosianus liber omnium legum legitimorum principum in unum collectarum hoc anno editus.	
	Lampio z succedit Bangius Episcopus Barchinonensis.	

ⁿ Chronicon istud Maximi nomine insignitum ex eadem, ac superius Dextri tela. Prospero Tyronis formatum scias, usque ad ann. CDLVI. Christi. Reliqua aliunde sunt.
^o Deest apud Prosperum.
^p Deest.

^q Rugila Hunnorum Rege, ut infra. *Rugila*, sic in Prospero.

^r Deest in Prospero.
^s Omnino legendum per *Aetium*, uti habet Prosper juxta Idatii & P. Diaconi historias: nam Burgundionum Regem Diaconus Gundicarium vocat lib. 14.

^t Deest in Prospero Regum Hispanorum hæc series.

^u Aliis *Theodoreus*.

^x Meminit excidit hujus Prosper, sed non loco isto sed post VII. annos.

^y Castini haud recordatur Prosper.

^z Desunt in Prospero.

a Subicit his Prosper Leonis Pa-
pae initium. Qui a nostro anno CDXL
constituitur.

b Id notum glossema est: Prosper
habet, *Valentinae urbis rura*, scilicet
Galliae, ut mox dicitur.

c Non meminit Sabini nec Epi-
phanii Prosper, meminit certe Ida-
tius Theodosii iunioris anno XVII.

d Prosper XL. Alius Prosper Aquit-
anus Eusebii continuator XLIII. desi-
gnat: uti & Idatius.

e *Si terra Gallia* Alanis tradita
referatur Valentinae urbs, de qua
supra, Gallia erit.

f *Sabaudia* Prospero.

g Hoc non dixisset suo nomine
Maximus, cuius tempore iam extin-
ctum erat Wandalorum in Africa im-
perium.

h Non recordatur Prosper.

i Desunt haec in Prospero: de-
sumta ex Idatio.

k Non meminit Prosper.

l Subiungit hoc loco Prosper ante
mentionem Eucherii & Hilarii, ad
Hunos defectionem.

m Deest in Prospero nomen *Eu-
tychete*, quod verè tale fuit.

n Ita loquebatur Prosper, rebus
quas narrat, aequalis: Maximus ve-
rò nihil minus potuit, quàm de præ-
teritis, ut de presentibus loqui.

o Prosper: *in Gallis*.

p *Scabur*. Ita Prosper, qui alia
adiungit.

q Obitus Placidiae mentionem Pro-
sper eodem, quo Theodosii, anno,
habet: Baronius convenit ad annum
CDIX. CDVII. Cur ergo huc videmus
transisse?

r Deest in Prospero.

s Glossa videtur.

t Desunt hic quae Prosper notat
de causa interfectionis Aetii, & de
forma necis Valentianii.

u Hucusque pertingit Prosperi Ty-
ronis Chronicon.

x Nulla huius Sabinae, quod sciam,
in Romanis historiis mentio Maioria-
nus deiecit solio Avitum, non oc-
cidit.

y Sabini reditum Ioannes Vasæus
ad an. CDLVII. refert ex Idatio.

z Ex Idatio Maioriani anno II.
Sunnericum appellans ducem.

a Ex Idatio Maioriani IV. anno.

b Idatio II. anno Severi.

c Baron. ad ann. CDLXI. ex Ida-
tio.

d Fortè in *reditu suo ad Italiam*
ut ex Idatio constat v. eiusdem Ma-
ioriani anno: vel potius *ad Dertor-
nam*, ut est in Chron. Marcellini
Coss. Dagalasso & Severino.

e Zenon est in catalogo Hispal.
Præsulum.

f *Cernitur*: seu *oritur*.

g Idatius IV. anno Sever. Galatan.
pro Gallo vocat.

h *Euricus*.

i *Raymundus*.

k Ex Idatio III. anno Anthemii.

Silvius turbatae admodum mentis post militiae in palatio exacta munera, aliqua de religio-
ne conscribit. a
476 Pacatis motibus Galliarum Aetius ad Italiam regreditur. 438
477 Deserta Valentiae [in b Hispania] rura Alanis, quibus Sambida praerat, partienda tra-
duntur. 439
Sabino c Hispalensi Episcopo expulso Epiphanius intruditur.
Britanniae usque ad hoc tempus cladibus eventibusque laceratae in ditionem Saxonum re-
diguntur.
478 Ecclesiae Romanae Leo XLV. d recipit principatum. 440
479 Alani, quibus terrae Galliae e ulterioris cum incolis dividendae a Patricio Aetio traditae fue-
rant, resistentes armis subigunt, & expulsis dominis terrae possessionem vi adipiscuntur. 441
480 Sapaudia f Burgundionum reliquiis datur cum indigenis dividenda. 442
Carthago a Wandalis capta cum omni simul Africa lacrymabili clade & danno imperii Ro-
mani potentiam deiecit; ex hoc quippe a Wandalis possidetur g.
481 Thracia Hunnorum incursione concutitur. 443
482 Bleda Hunnorum Rex Attilae fratris fraude percutitur, cui ipse succedit. 444
Synodus h Arausicana posterior.
483 Nova iterum in oriente consurgit ruina, qua septuaginta non minus civitates Hunnorum 445
deprædatione vastatae, cum nulla ab occidentalibus ferrentur auxilia.
484 Morobæus regnat in Francia. 446
485 Leo i scribit ad Episcopos Hispaniae, & praecipue ad Turibium Asturicensem Episcopum. 447
486 Ad k aquas Celenas oppidum Gallitiae in Hispania conveniunt Episcopi frequentes, sed 448
praecipue Turibius Asturicensis, Idatius Lamacensis, Ascanius Tarracensis, Campeius To-
letanus, Epiphanius Hispalensis, Valconius Bracarensis, Nundinarius Barchinonensis, Silvia-
nus Calagurritanus, contra errores Priscilliani nondum sopitos l.
487 Eucherius Lugdunensis Episcopus, & Hilarius Arelatensis, egregiam vitam morte consum- 449
mant.
Haeresis nefaria a quodam Archimandrita m Eutyechete commota; cui favorem praebens
Theodosius, obiit septem super viginti annis in imperio exactis.

VALENTINIANUS ET MARCIANUS.

488 Hac tempestate valde miserabilis reipublicae status apparuit, cum ne una quidem n sit abs- 450
que barbaro cultore provincia, & infanda Arianorum haeresis, quae se nationibus barbaris
miscuit, catholicae nomen Fidei toto orbe diffusa praesumat.
Attila Gallias ingressus, quasi iure debitam possit uxorem, ubi gravi clade infecta & ac-
cepta, ad propria recedit.
489 Plurima hoc anno signa apparuerunt. 451
Insperata o Gallis clade accepta, furivus Attila Italiam petit, quam incolae metu subito
perterriti praesidio nudavere.
490 Synodus Chalcedonensis, ubi Eutyechete Dioscoroque damnatis, omnes qui se ab eis re- 452
traxerant, in communionem recepti, confirmata universaliter Fides, quae de Incarnatione Verbi
per sanctum Leonem Papam praedicabatur.
491 Attila in suis p aedibus moritur. 453
Galla q Placidia Augusta post irreprehensibilem conversationem vitam explet.
492 Petro r Caesaraugustano, qui successerat Valeriano, subrogatur Simplicius s [primus]. 454
493 t Mortem Aetii mors Valentianii consecuta est. 455
494 Ex Africa venit Romam Gensericus, illamque occupat u. 456
495 Maiorianus Imperator creatur occiso Sabino *, regnatque quatuor annos. 457
496 Claudianus Episcopus Viennensis floret. 458
497 Sabinus y Episcopus Hispalensis victor e Gallia rediens cum ingenti gratulatione sedem 459
suam reperit.
Theudericus z duce Hunerico Baeticam invadit.
498 Masdra a Suevorum Rex moritur. 460
499 Sunericus b ad Gallias reddit. 461
500 Sancto Leoni c Hilarius sufficitur. 462
Maiorianus Augusto ad Dertorsuam d Italiae interfecto succedit Severus.
Campio mortuo Santicio Toletanus succedit, & Trontius e Sabino Hispalensi. 463
In conventu Bracarensi duarum naturarum portentum cernitur f, item in tractu Le- 464
gionis.
503 Aiax Gallus g Ariana peste infectus virus suum in Suevos effundit. 465
504 Mortuo Severo interregnum fuit unius anni & novem circiter mensium. 466
505 Ascanius Tarracensis Episcopus floret. 467
506 Hilarius Synodum Romae cogit. 468
507 Curicus h Rex Wisigothorum miserè Galliam afflicta, & sanctus Volusianus Episcopus 469
Turonensis in Hispania relegatur.
508 Remimundus i Suevorum Rex Conimbriam, & prodente Lusidio k Ulyssiponem, urbes 470
Lusitaniae primarias, occupat.
509 Paulus Orosius nonagenario maior adhuc Tarracone superest. 471
510 Sintione mortuo Praumatus Toletanam sedem regit. 472
511 Hunnericus Wandalarum in Africa Rex catholicos miris modis vexat. 473
512 Hunnerici iussu Liberatus abbas, Bonifacius diaconus, Rusticus subdiaconus, Rogatus, 474
Septimius, Maximus, monachi, pro Fide martyres fiunt.
513 Hildefredus obsessa Tarracona maritimis urbibus potitur. 475
514 Hunnericus adhuc crudelius in catholicos desævit. 476
515 Hunnericus scatus veribus dignam vitam morte obiit. 477
516 Sidonius Apollinaris poeta celebris Episcopus Arvernorum literis & sanctitate micat. 478
517 Petrus Mongus ab Ecclesia Alexandrina detrusus haeresim Eutychanam excitat. 479
518 Mortuo Hunnerico Gundemundus pacem Ecclesiis restituit. 480

519	Euricus Wisi-Gothorum Rex videt Arelatæ tela palatiinorum o variis coloribus infecta.	481	o Ex Idatio anno XL Anthemii.
520	Euricus Arelatæ moritur, cui succedit Alaricus filius.	482	
521	Felix Papa Simplicii p legatum facit in Hispania Zenonem Episcopum Hispalensem.	483	p Excidit successor.
522	Simplicio Cæsaraugustano succedit Ioannes.	484	
	Synodus Romana in Vaticano habita.		

AUGUSTULUS ULTIMUS OCCIDENTIS IMPERATOR.

523	Petrus in sede Toletana Praumato sufficitur.	485	
524	Synodus Romana.	486	
525	Epiphanius Episcopus Ticinensis vitæ sanctitate claret.	487	
526	Gundemundo catholico Wandalorum Regi succedit Trasamundus hæreticus crudelissimus.	488	
527	Fulgentius Episcopus Ruspensis multa pro Fide catholica ab Arianis patitur.	489	
528	Clodovæus Rex bellum Turingis movet.	490	r Cum Odoacre.
529	Theodericus fœdus init r Idoare de regno partiendo.	491	
530	Synodus Epauensis.	492	
531	Synodus Romana.	493	
	Celsius Petro Toletano successit.		
532	Gelasius Papa obiit, cui sufficitur Anastasius iunior.	494	
533	Celsius verbo & exemplo floret.	495	
534	Olympius in sanctam Trinitatem debacchatus, tribus telis igneis confossus deperit.	496	
535	Flavianus Antiochenam regit Ecclesiam.	497	
536	Synodi Romanæ sub Papa Symmacho.	498	
	Symmachus ter Episcopos Romæ convocat ad Concilium.		
537	Mundabundus cum Avito Viennensi Episcopo disputat.	499	
538	Petrus tyrannus in Hispania captus & interfectus est.	500	
539	Alaricus in Gallia grassatur.	501	
540	Ioanni Cæsaraugustano Vincentius succedit.	502	
541	Iustus Episcopus Aucensis floret.	503	
542	Alaricus Clodovæi a fœdus violat.	504	s Clodovæo.
543	Clodovæus Alaricum hastâ confodit.	505	
544	Gasalaricus Rex Wisi-Gothorum ex Hispania fugit.	506	
546	Theodericus Ostro-Gothorum Rex in Hispaniam venit; cui nubit Sanctina Toletana virgo nobilissima.	507	
	Tres aliæ Synodi sub Symmacho Romæ.	508	
547	Symmachus Papa obiit. Galasius t in Gallia moritur.	509	
548	Hormisda Symmacho succedit.	510	t Immo Gasalaricus.
549	Hormisda missis literis, Ioannem Episcopum Tarraconensem honestat.	511	
550	Synodo Tarraconæ contractæ præsidet Ioannes Tarraconensis metropolitanus & inter alios interest Hector metropolitanus Carthaginis.	512	
551	Severianus ex Sanctina Theoderico Regi nascitur. Synodus habetur in Bætica & Lusitania.	513	
552	Hormisda vices suas in Bætica & Lusitania delegat Sallustio Episcopo Hispalensi.	514	
553	Canidio Episcopo Vicensi succedit sanctus Iustus.	515	
554	Vincentio Cæsaraugustano succedit Ioannes Episcopus.	516	
555	Dacius Mediolanensem regit Ecclesiam.	517	
556	Gilimer Wandalorum Regem Ildericum regno deturbat.	518	
557	Iustinus Imperator edicit, ut Arianorum Ecclesiæ catholicis credantur.	519	
558	Belisarius Africam repetit, Constantinopolim ducto Gilimere.	520	
559	Agnellus Episcopus Ravennas ingnis.	521	
560	* * * * *	522	
	Synodus Valentina habita sub Celsio Toletano Episcopo.		u Lacuna hic est quatuor annorum.
564	Amalaricus Rex Wisi-Gothorum Clotildem uxorem catholicam afflictam habet.	526	
565	Celsio succedit Montanus in Toletana sede.	527	
	Ioanni Cæsaraugustano Episcopo Eleutherius.		
566	Aprungius x Episcopus Pacensis floret.	528	
567	Synodus Toletana sub Montano Toletano Episcopo.	529	x Immo Aprungius.
568	Amalaricus Rex moritur, cui Theudius succedit.	530	
569	Agapeto succedit Silverius.	531	
570	Sanctus Gaudiosus Episcopus Tirasonensis floret.	532	
571	Synodus Aurelianensis secunda.	533	
572	Silverius in exilium mittitur.	534	
573	Iulianus succedit sancto Pontifici Montano in sede Toletana, qui Celsus y famâ sancti-	535	
574	tatis clarus pridie non. April. migrat in cælum.	536	y Forte Celsio succedens aut Celsi successor.
	Theobaldus Gothorum Rex in Italia regnat.		
575	Leander Severiani filius Murciæ in Hispania nascitur ex matre Theodosia.	537	
576	Laureanus in Pannonia Mediolanum, inde Hispalim venit.	538	
	Severiano Theodora, post uxorem Regis Leovigildi, Murciæ nascitur.		
577	Eleutherio Cæsaraugustano scribit Vigilus Papa.	539	
	Sanctina Severiani mater, ædificato monachis, quos Benedictus primùm misit in Hispaniam,		
578	ad Sanctum Petrum z Radinensem cœnobio, Toleti moritur, & in eodem monasterio conditur.	540	z Caradinensem.
	Magnus Episcopus Mediolanensis, pulso Dacio, à Gothis creatur.		
579	Theudius Wisi-Gothorum Rex indignè perimitur.	541	
580	Theudiselus illi subrogatur.	542	
	Bacauda Toletanam sedem post Iulianum XVI. annos regit.		
581	Agila Wisi-Gothis imperat, Eleutherio Cæsaraugust. Episcopo succedit Vincentius.	543	
582	Synodus Toletana sub Bacauda.	544	
583	Synodus universalis Constantinopolitana.	545	
584	* * * * *	546	a Lacuna trium annorum.
	Prope oppidum Osset Lusitaniæ in diocesi Pacis-Augustæ fontes divinitus manant sub b Ilderico.		b Ilderici mentio in Bracarensi x. infra anno DLXI.
587	Bibliot. vet. Hisp. Tom. II.	549	

c Quæ in parenthesi edita sunt, glossemata faciliè dixeris.

d Glossa videtur.

e In Gallia.

g Ioan. Biclarenis anno xv. Iustini Bastania & Malacitana urbis.
h David Stephano, ut ex sequentibus ad ann. DLXXXVI.

i Contestanos fortè.

k Ad S. Leocadium.

l Idem apud Ioannem Biclarensem anno xv. Iustini.

m In septennium fortè.

n Consorter ait Biclarenis anno VII. Iustini.

o Ioannes Biclarenis Donatum abbatem vocat monast. Servitani.
p q Glossemata videntur.

r Redundat.

s Quæ.

t Placuit Siruelæ sic legere ab hinc: Murciaque; Bigastrum, Ilici quoque & Oriola, Toletum, Complutum, Delboraque & Aquis Carpetania.

588	Vigilius Papa rescribit ad Profuturum Episcopum Bracarensem.	550
589	Crispinus Episcopus Hispalensis floret.	551
590	Athanagildus contra Agilam rebellatur.	552
591	Severianus excisa iterum Carthagine nova, eiusque agro vastato, Hispalim in exilium mittitur, antè natâ Florentinâ filia.	553
592	Fulgentius Hispali nascitur. Saturius sanctus eremita in Cantabria moritur. Athanagildus Rex in planitie suburbii Toletani ædificat monasterium [c ordinis sancti Benedicti] in honorem sancti Iuliani apud Arvernos passi, dictum Agaliense [sub Agalia villula propinqua, quod distat minus quàm 150. passus ab Ecclesia Prætoriensis SS. Petri & Pauli, inter occidentem & septemtrionem sita] & ibi constituit primum abbatem sanctum virum Euphemium, qui postea fuit vocatus ad primam Toleti sedem.	554
593	Sanctus Æmilianus monachus & presbyter in Cantabria moritur. Monasterium Cislæ Toleti [d ordinis S. Augustini] ab Athanagildo ædificatur.	
594	Hermenegildus ex Theodora Leovigildo nascitur. Isidorus Hispali nascitur. Selvæ Tarraconensi Episcopo succedit Euphemius.	555
595	In Gallia Gothica mons multos dies mugit.	556
596	Theodemirus Suevorum Rex in Gallia e creatur.	557
597	Petrus Bacaudæ suffectus duodecim annos Ecclesiæ Toletanæ præsidet. Reccaredus Hispali nascitur. Leander fit monachus.	558
598	Severianus Hispali moritur.	559
599	Ioannes monachus ex Agaliensi monasterio studiorum causâ Constantinopolim proficiscitur. Synodus Bracaræ habetur anno III. Theodemiri Regis, præsentibus Lucrecio metropolitana- no, Ilderico Pacensi, Andrea Idiensi f, Suuncio Lamacensi, Martino Dumieni, Timotheo Asturiensi, Choto Empuritano, Maliolo Tudensi, Episcopis.	560
600	Theodora cognomento Cervilia clarissima Severiani uxor Hispali moritur. Longobardi Rege Alboino in Italiam irruunt. Dracontius poeta Complutensis floret.	561
601	Leovigildus dux Regis Athanagildi Vastanæ & Malacæ regiones vastat.	562
602	David Stephanus h Hispalensis Episcopus succedit.	563
603	Alboinus Longobardorum Rex Beronæ perimitur. Dracontius poeta Casaraugustæ moritur.	564
604	Leovigildus, qui postea fuit Rex Gothorum, Constutonenos i egregiè depugnat. Paulo Emeritensi Episcopo succedit Fidelis.	565
605	Theodora Leovigildi uxor Toleti moritur, & k Sanctam Leocadium sepelitur. Imago Crucifixi à quodam Iudæo Toleti percussa divinitus sanguine permanat, tota urbe regia annunciantem admirabilem novitatem, obstupente Petro Toletano Episcopo.	566
606	Leovigildus l Gosiuntham Athanagildi viduam uxorem ducit. Leander abbas presbyter fit à David Episcopo.	567
607	Martinus ex Dumieni Bracarensis iam Episcopus in Concilio Lucensi præfuit. Lucensis sedes fit metropolitana.	568
608	S. Massona Episcopus Emeritensis Fideli succedit.	569
609	Petro Toletano Episcopo sufficitur Euphemius prius abbas Agaliensis, cui in regimine monasterii succedit Exsuperius. Casaraugustæ templum Dei genitricis sanctum, & à Divo Iacobo constructum, quod ad Columnam dicitur, celebre habetur. Synodus Bracarenis sub Martino metropolitano.	570
610	Leovigildus Agilam Comitem Patrimoniorum ad Brachildem Reginam oratorem mittit, ut illa det Ingundem filiam coniugem Hermenegildo. Re dilata in septennium m, quod ea nondum esset viro matura, in Hispaniam revertitur. Post Didymum in sede Tyrasonensi sequitur Sanctinus, & hunc S. Prudentius.	571
611	Leovigildus Hermenegildum & Reccaredum filios regni successores n facit.	572
612	Severus Malacitanus Episcopus contra Vincentium Casaraugustanum Episcopum hæreticum editis libris fortiter depugnat.	573
613	S. Donatus o, qui primus regulam [p Eremitarum] S. Augustini [q locupletiolem] in Hispaniam invexit, & in agro Servitano vivus mortuusque miraculis nobilitatus est, iv. Idus Octobris ad cælum migravit.	574
614	David Hispalensi Episcopo Benedictus Papa scribit. Eodem David mortuo Leander monachus [Benedictinus] Severiani Ducis filius Hispalensem regit Ecclesiam.	575
615	Exorto errore quod nulli essent spiritus, Epiphanius Toletanæ Ecclesiæ scribit ad Licinianum & Severum Episcopos, qui illi respondent.	576
616	Ioannes abbas, qui postea fuit Biclarenis, anno postquam Constantinopoli rediit, Fidei causâ Barcionâ exsulat. Leovigildus ædificat urbem Ricopolim, quæ prius dicta est Haurris, in conflente Tagi & Gudielæ fluviorum, in Celtiberiæ confinio. Euphemius Toletanus orator in Galliam mittitur multis palatinis comitantibus. Massona S. Eulaliæ monitu ab exsilio revertitur.	577
617	Ingundis Sigiberti & Brunchildis Franciæ Regum filia, virgo pulcherrima, sexdecim annos nata ex Francia in Hispaniam deducitur, eam comitantibus Euphemio metropolitano Episcopo, multisque viris palatinis Hispaniæ & Franciæ, & Episcopis, videlicet Fortunato Pictaviensi, Salvino Albigensi, Frontiniano Aquensi, Beltrano Burdegalensi, & Gregorio Turo-nensi r [Episcopo] qui s in præsentia istorum Toleti æde S. Mariæ nubit Hermenegildo in ipso anni principio.	578
618	Leovigildus filium Hermenegildum Hispali obsidet. Proditione Arianorum hic patri traditur. Interventione quorundam palatinorum, post diram carceris custodiam prius Hispali victus, & catenis alligatus, datis obsidibus dimittitur. Prius tamen contra Leovigildum rebellaverant Hispalis, Corduba, Astigis, Carthago nova, Murcia t; quæ Illigartum, illuc, quæ est Oriola, Tolerum, Complutum, Delvoraque, & Aqua-	579

- Aqua-Carpetana, & aliæ civitates, quæ postea Regi paruerunt.
- 619 Leovigildus Hermenegildum obsidet ad Osset oppidum Lusitaniæ, captumque Toletum ducit, ibique carceri mancipat: ibi Synodus, in qua Paschasius Ecclesiæ Toletanæ S. Eulaliæ Episcopus præsidet. Convenerunt autem Vincentius Cæsaraugustanus, Enepotius Emeritensis [Episcopus] Ugnus Barchinonensis, Murila Valentinus, & Valentinus Wigiciseus * Argidunus Portugalensis, & Gardingus Tudensis, & alii. 581
- Episcopi Catholici in exilium mittuntur. Leander Hispalensis, & Licinianus Carthaginensis, metropolitani, petunt Constantinopolim, Massona Emeritensis Complutum, Euphemius Toletanus & Ioannes abbas Biclarensis Barcionam, Monitus Complutensis Cæsaraugustam, & alii aliò.
- 620 Leovigildus Ibadam feminam clarissimam Gothicæ gentis Fonsæ Comitum Patrimoniorum..... uxorem Reccaredo. Ex ea Svinthilam gignit. 582
- Froucisus Oxomensis Episcopus floret. u Deest dat, seu tradit.
- 621 Iterum Leovigildus filium Hispali obsidet. 583
- Filius nascitur Reccaredo Toleti ex Florisinda Hispana femina conditionis obscuræ, nomine Sivvia x, quem intingit Massona Episcopus. x Lege Liuva.
- Pestis in Hispania grassatur. 584
- 622 Leovigildus exercitum contrahit in filium, Mironem Hueurionem y Regem in exilium z suum vocat. y Suetiorum.
z Auxilium.
- Arthuagus a Coc Gothus [ex ordine b S. Augustini] floret. a Ita, & cognomento videtur significare.
b Hæc glossa est.
- Vincenio Cæsaraugustano hæretico succedit Simplicius catholicus Episcopus. 585
- 623 S. Martinus metropolitanus Bracarensis plenus dierum & bonorum operum miraculis clarus ad Dominum emigrat. 585
- 624 Hermenegildus Hispali dilapsus, & Cordubæ captus, Valentia exulat sequente eum patre cum exercitu. Nec multò post Tarraconam mittitur, ubi arctissimè carceris custodiæ mancipatus, & ab Euphemio metropolitano Tarraconensi visitatus, in ipso Paschatis pervigilio, quòd de manu Paschasii Episcopi Toletani hæretici communionem nolisset accipere, jussu patris hæretici à Siberto Protospathario perimitur, & martyr miraculis nobilitatur. Hunc Euphemius Tarraconensis & catholici dolentes nocte consequenti vi sublatum in Ecclesia sua moerentes sepelierunt. 586
- Ingundis eius uxor peremto marito primum ad Africam, deinde ad Siciliam delata, erepto sibi filio Theoderico, & Constantinopolim allato, Panhormi moritur.
- 625 Massona exsul valde dolet de morte immatura Hermenegildi martyris. Leander Constantinopoli viso infante Theoderico vehementer dolet. 587
- Leovigildus Rex rediens è bello contra Suevos Toleti graviter infirmatur.
- Venientem de Francia Reccaredum victorem Toletani gratanter excipiunt.
- Leovigildum ingravescente morbo verè peccatorum pœnitet, & catholicam religionem amplexus in pace quievit, & in templo S. Mariæ Toleti sepelitur. Morti verò proximus in testamento commendat se, Reccaredum, & regnum, Massonæ & Leandro sanctissimis Pontificibus. Cuius mortis ego interfui cum essem archidiaconus, cum domino meo Simplicio Episcopo. Obiit primâ Aprilis.
- 626 Theodericus puer Hermenegildi filius Constantinopoli moritur. 588
- Sisbertus interfector Hermenegildi martyris ob admissum grave scelus iussu Reccaredi Regis, qui tunc regni infulis iam erat decoratus, Toleti publico supplicio deputatus, turpissima morte parricidii, & aliorum scelerum pœnas luit.
- Leander, Massona, Euphemius, & alii ab exilio revocantur octavo Idus Septembris. Constantinopoli veneno moritur Licinianus metropolitanus, cui sufficitur Dominicus ex presbytero Hispalensi, valdè senex, metitis & sanctitate clarus. Qui subscripsit Concilio Toletano, ubi hæresis Ariana damnata est. Sub principium anni communionem facta cum Episcopis, & palatinis Arianis, ut redirent ad Fidem catholicam, restituta & consecrata est Ecclesia S. Mariæ Toleti præsentibus metropolitanis Episcopis. Et ibidem Reccaredus Rex à Massona consecratur & ungitur, ab Euphemio verò & Leandro metropolitanis Toleti & Hispalis coronatur.
- 627 Severus Malacitanus Episcopus pius vir & doctus ineunte anno moritur. 589
- Gosiuntha Regina deprehensa, & de prodicione convicta, laqueo Toleti perimitur vicesimâ quartâ Novembris.
- Euphemius Episcopus Tarraconensis floret opinione sanctitatis & doctrinæ.
- 628 Octavo idus Maii Synodus magna xxvii. e Episcoporum Hispaniæ, Galliæ, & Galliciæ contrahitur Toleti in templo S. Mariæ. Inter istos erant octo metropolitani, Massona Emeritensis, Euphemius Carpetanus, Leander Hispalensis, Nigecius Narbonensis, Nitigesius Lucensis per procuratorem Pantardum, Pantardus Bracarensis, Euphemius Tarraconensis, Dominicus Carthaginis Spartariæ, Leandro concionem habente, & eodem cum Eutropio abbate Servitano rerum ad Concilium pertinentium curam habente. e Immo 72. inversis notis.
- Item interfuerunt Rex Reccaredus, & Regina Badda, & abbates Eutropius Servitanus, Exsuperantius Agaliensis, Aurantius SS. Cosmæ & Damiani [qui d postea fuerunt Episcopi Toletani], Maximus abbas Cæsaraugustanus sanctarum Massarum, Emilia S. Eulaliæ Barcionensis [qui e postea fuit ejusdem urbis Episcopus], Elias abbas S. Leocadiæ Toleti [f postea Episcopus Salmanticensis], Terechristus abbas S. Eulaliæ Toleti [omnes isti ex ordine S. Benedicti], item Fulgentius presbyter, Maximus Cæsaraugustanus archidiaconus, Eugenius diaconus Toletanus, Isidorus diaconus Hispalensis, Ioannes monachus Agaliensis abbas, postea Biclarensis. d Hæc glossa est.
- Ex palatinis verò Helladius illustrissimus aulae Regis Comes, & rerum publicarum Comes, Fonsa Comes Patrimoniorum, & socer Regis, Afrila Comes Spatharius, & procer... [qui postea etiam fuit Rex], Claudius Comes Limitaneus, & Dux, Witericus Comes-stabuli... [& hic etiam Rex] Argimundus Comes cubiculi, Gustinus Flavius, Avila, Ataulphus, Liuva, Odoacer, Gudiia Comes Toleti, Ophilo Comes Hispalis, Athaulphus Comes Cordubæ, ex quibus multi catholici. e Glossema id quoque olet.
f De hoc pariter videtur.
- Habita est Synodus feriâ tertiâ viii. die Maii ipso die S. Michaelis Archangeli, qui postea sequentibus annis Gothis celeberrimus habitus est: Leander autem celebravit Missarum solemniam. Et ibi post Evangelium hæresis Ariana, quam privatim abjuraverant Gothi, publicè, consensu Regis, Reginæ, Cleri, procuratorum, & plebium, abiuratur.
- Sedebant autem Rex & Regina in throno alto, ad dexteram Episcopi ordine suo, post
- Bibliot. vet. Hisp. Tom. II. Ggg 2 Epi-

Episcopos presbyteri, stabant verò diaconi; ad sinistram verò palatini omnes ordine supra-
dicto.

g. *Adiutorem fortè.*

- 629 Fides & religio Christiana in Hispania florent. Dominicus Episcopus Carthaginensis Hispa- 591
niæ adiutorium & per epistolam à Rege Reccaredo petit, accepit verò Fulgentium Hispalen-
sem presbyterum.
- 630 Fulgentius, Leandri Episcopi Hispalensis frater, succedit sancto Dominico Carthaginis Spar- 592
tariæ Episcopo.
- 631 Ioannes ex abbate Biclarensi succedit Alirio in sede Gerundensi. 593
Badda Regina catholica, uxor Regis catholici Reccaredi, Toleti moritur. In æde S. Mariæ
sepelitur.
- 632 Euphemio Toletano Episcopo succedit Exsuperius ex abbate Agaliensi, & in regimine mo- 594
nasterii Aurasius.
- 633 Exsuperio defuncto succedit [Adelphius, sive] Aurasius abbas Agaliensis, & eidem mo- 595
nasterio Adelphius [abbas Aurasius].
- 634 Simplicio Cæsaraugustano successit Maximus, qui & hoc Chronicon scripsit. 596
- 635 Helladius Rector rerum publicarum fit monachus Agalfensis. 597
- 636 Rex Reccaredus ducit Gossintham ex sanguine Regum Gallix, quam comitatur Adelphius 598
Episcopus, & alii.
- 637 Reccaredus Remp. feliciter regit, munera mittit Romam per Adelphium & Tonitium ab- 599
bates Agalien. & sanctorum Cosmæ & Damiani.
- 638 Reccaredus hortatu Adelphi Episcopi Toletani monasterium SS. Cosmæ & Damiani [ad 600
Septentrionem positum, quod Toletum distat 2. m. passuum] inundationibus rivorum penè di-
lapsum regio sumtu reficit.
- Adelphio succedit Conantius in sede Toletana.
- 639 Leander clarus miraculis è vita discedit successore fratre Isidoro. 601
Conantio succedit Aurasius in sede Toletana.
- 640 Reccaredus Rex catholicus acceptâ poenitentia Toleti moritur. In æde S. Mariæ sepelitur. 602
Giruva h. ætate florenti ab Aurasio Toletano ibidem coronatur & inungitur, qui Recca-
redo sacramenta ministravit.
- Fulgentius ex Carthaginensi fit Episcopus Astigitanus, ut seditio orta sedaretur.
- 641 Decimâ quartâ Aprilis occisus Liuva Rex perfidè à Witerico, in æde S. Mariæ cum Ia- 603
crymis sepelitur, quem ad Complutum fudit.
- 642 Witericus ab Aurasio Episcopo Toletano ungitur & coronatur. 604
Flavius Sisebutus fit Comes rerum publicarum.
- 643 Fulgentio succedit in i. æde Carthaginensi Vincentius [qui * sedem tenuit nunc Carthagi- 605
ne, nunc Murtiæ, hoc est Vigastro].
Witericus conatur hæresin excitare.
Sanctus Massona Emeritensis Episcopus Emeritæ moritur 1. Novemb. & in æde S. Ec-
clesiæ i. sepelitur.
- 644 Helladius monachus Agaliensis mortuo Reguilane primo abbate Agaliensi creatur. 606
Catholici pugnant * * * *
Witericus quorundam precibus ædificat monasterium [ordinis m. S. Benedicti] Tago im-
positum in loco edito in honore SS. Martyrum Petri, & Felicis, & sanctæ Crucis. Bi præ-
ficitur Egila primus abbas.

h. Liuva.

i. *Sede.*
x. *Fortè glossema est.*

l. *S. Eutalie, ut credo.*

m. *Glossa videtur.*

Finis Chronici Maximi Cæsaraugustani.

CHRONICON EUTRANDI TICINENSIS DIACONI, ET SUBDIACONI TOLETANI.

S. Patri Regimundo Episcopo Eliberitano Eutrandus inutilis servus S.

GRarum mihi fuit, beatissime Pater, ac domine multum venerande, quòd Antapodasis no-
stra, in qua carmine, nunc prosa ludo, tandem ad manus tuas pervenerit. Nec minus
iucundum est quod modo nubes, ut in Fuldensis monasterii bibliotheca, ubi nunc exsul com-
moror, quærerem tibi Chronicon Dextri, quod Maximus Cæsaraugustanus Episcopus rogatu
Argebari Episcopi ⁿ, & si vacaret ad nostra tempora producerem. Nam dicis laborare vos
maximâ quorundam librorum penuriâ: inter barbaros enim & inhumanos Saracenos non
suppetit copia rerum ad vitam necessariorum, nedum ut habeatis bonorum librorum copiam. Do-
lui quidem vicem tuam, quòd ita duriter vitam exigas. Sed solatur te in tantis angustiis con-
stitutum, qui o sicut bonus pastor ovibus tuis es solatio & auxilio, qui quòtidie mortem sub-
is omnium causâ. Chronicon quod petis in hac bibliotheca reperi in verusta membrana de-
scriptum, adiecique, ut iussus sum, annorum seriem ad hæc usque tempora [idest usque ad
eram DCCCCLX.] & gratulor mihi quòd cum Toletum, ubi sub sanctissimo præsule Toletano
Bonito subdiaconus fui, in Italiam proficiscerer, aliquos historiæ libros mecum asportavi, in
quibus ordine erat series collecta multorum Hispaniæ Episcoporum [quos in hac bibliotheca
iussu, uti credo, S. Caroli Magni Imperatoris ex Hispania allatis, quos, ut aiunt, illi ob-
tulerat sanctissimus Elipandus Archiepiscopus Toletanus, postquam illum erroris sui de ado-
ptione Christi seriò poenituit] Feci quod iussisti beatissime Pater: an voto conatus responderit,
tu videbis, qui iussisti. Vale, & servum hunc exsul exsulem Deo commenda.

n. *Deest continuavit.*

o. *Quòd.*

CHRO-

CHRONICON

EUTRANDI QUONDAM SUBDIACONI TOLETANI.

Verius dicitur hoc fragmentum, quandoquidem promittens superventurum esse ad annum Domini DCCCCXXII. pervenit ad annum solummodo DCXXX. desunt CCXCII. anni & tantum reperiuntur in hoc fragmento Chronici XXV. anni. Ab anno scilicet DCVI. ad annum DCXXX. Hic auctor corruptè & hic etiam, & à Trithemio dicitur Eutrandus. Dicitur debet Luitprandus. Venit Toletum ex Italia, & ibi fuit subdiaconus. Profectus verò ad Italiam factus est diaconus, de quo scribit Trithemius.

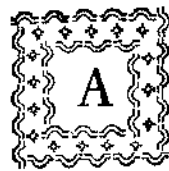
p Hæc observatio totidem verbis legebatur in ms. sive illa sit ab Scoliano, sive à Fouseca, sive à quopiam alio.

644	Toleti nascitur præclaris parentibus Illephonsus, qui postea fuit Toletanus Episcopus. Toleti Synodus cogitur.	606	
645	Mahometus virus erroris sui infusus in Hispanias venit. Cordubæ, Hispali, Toleti incipit seminare, ab Aurasio petiitur Toletum. Witericus catholicos persequitur.	607	
646	Theodericus 9 mediomartyrum Rex Hermengam filiam Witerico patri intactam remittit.	608	q <i>Mediomatricum</i> legendum.
647	Ad Secontiam duces Witerici Romanos fundunt. Synodus Lucensis in Hispania, illi præfuit Aurasius.	609	
648	Mortuo Toleti Witerico subrogatur Gundemarus.	610	
649	Gundemarus Concilium Toleti cogit.	611	
650	Gundemaro succedit Sisebutus Rex.	612	
651	Bonifacio Papæ Deus-dedit sufficitur.	613	
652	Mortuo Aurasio invitus sufficitur in sede Toletana Helladius. S. Vir Vincentius Episcopus Carthaginensis Romæ moritur.	614	
653	Ioannes Exarchus Ravennæ populari tumultu caditur.	615	
654	Exiriso per vim Isidoro Episcopo Hispalensi intruditur Gordianus, ad quem Deus-dedit literas dat.	616	
655	Deus-dedit moritur. Illi succedit Bonifacius.	617	
656	Isidorus sedi suæ restituitur. Civitas Casita r Episcopis destituitur.	618	r An <i>Assota</i> ? ut infra.
657	Mahometus in Arabia sectæ suæ libros invulgat.	619	
658	Mortuo Sisebuto die 18. Novembris suffectus est in regno Gothorum Svinthila. Isidorus secundo Concilio Hispalensi præest. Sub eius disciplina Illephonsus multum profuit.	620	
659	Bonifacium Papam Honorius sequitur.	621	
660	Maximus ex monacho Cæsaraugustanus Episcopus habetur clarus.	622	
661	Exacto Adabaldo creatur Rex Longobardorum Aubaldus. Sedes Assotæ Bigastrum transfertur.	623	
662	Maximus Episcopus Cæsaraugustanus moritur. Reversus Hispali Illephonsus. Eum Helladius diaconum facere volebat. Ille verò cedens sæculo vitam agit in cœnobio Agaliensi, quod in suburbio Toleti est, ut nôsti [septemtrionem versus, non procul à flumine Tago, & à Prætorienti templo S. Leocadiæ circiter 300 passus distat] quod ego dum fui Toleti frequenter inveni.	624	
663	Tonantius Palent. Episcopus moritur. Helladius vitæ sanctitate totâ Hispaniâ celebratur. Primigenius Patriarcha Gradensis.	625	s <i>Heracius</i> .
664	Heraclytus s victor repetita Cruce Ierosolymam adiit. Cal. Ianuarii Fulgen. Astigitanus moritur.	626	
665	Svinthila Rex Wisi-Gothorum in consortium regni Rechimirum filium admittit.	627	
666	Illephonsus monachus ab Helladio Toletano Episcopo ad diaconatum promovetur.	628	
667	Svinthila regno pulsus moritur, sublatoque Helladio, Rege iam Sisenando, succedit Iustus archidiaconus, & Ioanni Cæsaraugustano Braulio.	629	
668	<i>Explicit fragmentum Eutrandi.</i>	630	

INDEX

RERUM MEMORABILIU
QUÆ IN HOC OPERE CONTINENTUR.

A

- ADALA** Narach medicus à quibusnam laudatus. Tom. II. pag. 381. col. 1.
- Abdallahi** Iben Baccal El Tolaitali. Tom. II. pag. 381. col. 1.
- Scriptor de agricultura. *ibid.*
- Abel Madi**, seu **Aben Madi**, historię cuiusdam auctor. Tom. II. pag. 381. col. 1.
- Aben Agatin Maurus**, Granatensis. Tom. II. pag. 172. num. 321.
- Eius opera quænam. *ibid.*
- Aben Alfange** ex Iudæo Christianus, Valentinus. Tom. II. pag. 3. num. 9. & pag. 381. col. 2.
- Historiam quandam compilavit. *ibid.*
- Aben Gezar** Scriptor de admirandis Hispaniæ urbium. Tom. II. pag. 381. col. 2.
- Aben Habar** Bæticæ historiographus. Tom. II. pag. 382. col. 1.
- Aben Jahie Arcirovicla** Astrolabii generalis laminam digessit. Tom. II. pag. 382. col. 1.
- Aben Pace**, seu **Ebn Bajah**, quorumnam operum auctor. Tom. II. pag. 382. col. 1.
- Aben Zohar** & eius opera. Tom. II. pag. 382. col. 2. & seqq.
- Aben Zohar** iunior, qui & **Ibnu**, quænam literis consignaverit. Tom. II. pag. 385. col. 1. & seqq.
- Abi Muhamed Ali** Andalusius. Tom. II. pag. 386. col. 1.
- Scriptor de variis sectis & religionibus. *ibid.*
- Abi Zelti** Andalusius quænam scripserit. Tom. II. pag. 386. col. 1.
- Abo Bacar** historię Scriptor Arabicus apud Hispanos. Tom. I. pag. 504. num. 288.
- Abu Bahar** **Ibnu Chalson** Granatensis, poeta & philosophus. Tom. II. pag. 386. col. 1.
- Abu Becrus** **Ebn Al Sajeg** idem cum **Aben Pace**. Tom. II. pag. 386. col. 1.
- Abu Becrus** **Mahomet** **Aben Zacharia**, & eius opera medica. Tom. II. pag. 386. col. 1.
- Abu Chalid** Andalusius. Tom. II. pag. 386. col. 1.
- Eius laudes & scripta. *ibid.*
- Abu Chatim** Hispanus à **Bocharto** laudatur. Tom. II. pag. 386. col. 2.
- Abu Hamed** Hispanus quibusnam scriptis clarus. Tom. II. pag. 388. col. 1.
- Abu Hazen** Andalusius de re chimica Scriptor. Tom. II. pag. 388. col. 2.
- Abu Labas** Cordubensis quonam opere laudandus. Tom. II. pag. 388. col. 2.
- Abu Lcachim** **Tarif** **Aben Taric** gente & patriâ Arabs. Tom. II. pag. 388. col. 2. & seqq.
- De rebus Hispaniæ Scriptor. *ibid.*
- Ob id Scriptorum Hispaniæ albo affixus. *ibid.*
- Cuiusnam fidei in his operibus. *ibid.*
- Abu Nazarus** **Phatihus**, atque ipsius laudes & opera. Tom. II. pag. 390. col. 1.
- Abu Said** **Honein** **Ibn Ishaquel** **Abedi**. Tom. II. pag. 390. col. 2.
- Quænam literis consignaverit. *ibid.*
- Accilia** **Lucana** **M. Annæi** **Lucani** mater. Tom. I. pag. 52. num. 181.
- Accipitrariæ rei Scriptores quinam. Tom. II. pag. 144. num. 202.
- Acephalorum** hæresis qualis fuerit. Tom. I. pag. 323. num. 69.
- A** quonam confutata. *ibid.*
- Acropolitanus** **Marchio** **D. Gaspar** **Ivafiez** de Segovia laudatur. Tom. II. pag. 236. num. 4.
- Adeo-datus** **Barchinonensis** Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 411. col. 2.
- Ægidii** **Santarenensis** Vita à quonam scripta. Tom. II. pag. 375. col. 2.
- Ægidius** **Carrillus** **Albornozius** **Toletanus** Archiepiscopus & Cardinalis. Tom. II. pag. 168. num. 295. & seqq.
- Eius gesta enarrantur. *ibid.*
- Constitutionum **Ægidianarum** auctor. pag. 169. num. 298.
- Bononiensis** **S. Clementis** Collegii Hispanorum fundator. *ibid.* num. 302.
- Elogium ipsius ex Anonymo. pag. 170. num. 303.
- Ægidius** quidam **Dominicanus** auctor cuiusdam epistolæ. Tom. II. pag. 65. num. 117.
- Ægidius** **Petri** incertæ ætatis Scriptor. Tom. I. pag. 504. num. 287.
- Ægidius** quidam **Minorum** sodalis. Tom. II. pag. 356. col. 1.
- Eiusdem sermones de Sanctis. *ibid.*
- S. Æmiliani** monachi obitus quando contigerit, & ubi. Tom. II. pag. 418. num. 593.
- S. Æmilianus** **Vercellensis** Episcopus ex Aragonia. Tom. I. pag. 360. num. 191.
- Æmilius** quidam Hispanus Veterinariæ rei Scriptor. Tom. II. pag. 356. col. 1.
- Ætherius** diaconus falso inter poetas Hispanos recensitus. Tom. I. pag. 234. num. 377.
- Aetius** dux Italiam ingreditur. Tom. II. pag. 414. num. 1177.
- Arelatem** à Gothis liberat. pag. 415. num. 1178.
- Luthungos** delet. *ibid.* num. 1181.
- Consulatu se abdicat, & cur. *ibid.* num. 470.
- Cum **Bonifacio** contendit. *ibid.*
- Ad **Hunnos** confugit. *ibid.* Romam repetit. *ibid.*
- In gratiam recipitur. *ibid.* num. 471.
- Eiusdem obitus. pag. 416. num. 493.
- Africa** ad pristinum ius redigitur, & quare. Tom. II. pag. 413. num. 1150.
- Wandalis** subditur, & cur. pag. 416. num. 480.
- Afrila** **Spathariorum** Comes **Toletanæ** Synodo sub **Recaredo** interfuit. Tom. II. pag. 419. num. 628.
- Rex postea denunciatus. *ibid.*
- Agaliense** monasterium à quonam excitatum. Tom. II. pag. 418. num. 592.
- Agila** **Patrimoniorum** Comes **Wisi-Gothis** imperat. Tom. II. pag. 417. num. 582.
- Legatus mittitur ad **Reginam** **Brachildem**, & cur. pag. 418. num. 610.
- Re infecta Hispaniam repetit. *ibid.*
- Agnellus** **Ravennas** Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 417. num. 560.
- Agriculturæ** Scriptores quinam. Tom. I. pag. 21. num. 56. & pag. 23. num. 59. & pag. 24. num. 63. & Tom. II. pag. 381. col. 1.
- Ahmed** **Andalusenus**, & eius opus de abneganda falsa religione. Tom. II. pag. 390. col. 2.
- Aiax** **Gallus** hæreticus **Suevos** sua labe conscelerat. Tom. II. pag. 416. num. 503.
- Aimericus** de **Gausa** **Cataloniæ** rerum laudator. Tom. II. pag. 356. col. 1.
- Alani** **Galliam** populantur. Tom. II. pag. 414. num. 1162.
- Va-

- Valentiæ in Hispania rura inter se partiuntur. pag. 416. num. 477.
 Per Galliam ulteriorem debaccantur. *ibid.* num. 479.
 Alaricus Wisi-Gothorum Rex eligitur. Tom. II. pag. 417. num. 520.
 In Galliam grassatur. *ibid.* num. 539.
 Clodovæi foedus violat. *ibid.* num. 542.
 Ab eodem hasta transfigitur. *ibid.* num. 543.
 Albaida sive Albelda Arabicum nomen. Tom. I. pag. 156. num. 77.
 Quid denotet. *ibid.*
 Albertus Barcelonensis Episcopus an unquam exstiterit. Tom. II. pag. 411. col. 2.
 Albertus monachus quænam opera ediderit. Tom. II. pag. 13. num. 41. & seq.
 Alboinus Longobardorum Rex Italiam invadit. Tom. II. pag. 418. num. 600.
 Interficitur, & ubi. *ibid.* num. 603.
 Albornozius. Vide Ægidius Carrillus Albornozius.
 Albutius declamator, & cuius notæ. Tom. I. pag. 12. num. 33.
 Eius patria. *ibid.*
 Alcanadre Arabicum nomen. Quid significet. Tom. I. pag. 156. num. 77.
 Alcorani interpretes quinam. Tom. II. pag. 25. num. 94. 95. & seq.
 Alexander Barcelonensis Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 411. col. 2.
 Alexandriaos operis quisnam auctor. Tom. I. pag. 102. num. 346.
 Alexandriae templa destruuntur, & quænam. Tom. II. pag. 413. num. 1145.
 Alexandrina Synodus quando coacta. Tom. II. pag. 412. num. 1114. Alia, & cur. pag. 413. num. 1153.
 Ali Aben Ragel Toletanus quænam scripta vulgaverit. Tom. II. pag. 390. col. 2.
 Ali Albucazem Toletanus quibus operibus laudandus. Tom. II. pag. 391. col. 1.
 Allatius Leo laudatur. Tom. I. pag. 117. num. 398.
 Allegoriarum libri quisnam auctor. Tom. I. pag. 347. num. 143.
Almanzor Scriptor quisnam. Tom. I. pag. 505. num. 293.
 Almeon Almanzor filius quænam scripserit. Tom. II. pag. 391. col. 1.
 Alphonsus de Alfama Carmelitarum sodalis. Tom. II. pag. 241. num. 286.
 Quænam scriptis consignaverit. *ibid.*
 Alphonsus Alvarus de Villasandino poeta. Tom. II. pag. 341. num. 853.
 Cationarii Scriptor. *ibid.*
 Alphonsus Aragoniæ & Siciliæ Rex quibus scriptis clarus. Tom. II. pag. 271. num. 443. & seqq.
 Alphonsus Bonus-homo Dominicanorum sodalis. Tom. II. pag. 157. num. 249. & seqq.
 Epistolæ cuiusdam Arabicæ in Latinum interpres. *ibid.*
 Alphonsus Burgensis ex Hebræo Christianus. Tom. II. pag. 152. num. 234. & seqq.
 Eius liber *Bellorum Domini* Hebraicus & Hispanus. *ibid.* num. 237. & seq.
 Alphonsus Camara Conchensis. Tom. II. pag. 339. num. 842.
 Sacramentorum Ecclesiæ recollectionis auctor. *ibid.*
 Alphonsus Carrillo de Alborno quænam scriptis commiserit. Tom. II. pag. 270. num. 441. & seq.
 Alphonsi VI. Castellæ Regis historiam quis scripserit. Tom. II. pag. 12. num. 39. & seq.
 VII. gesta à quonam compilata. pag. 21. num. 74. & seq. & pag. 27. num. 104.
 VIII. res per quemnam descriptæ. pag. 46. num. 7.
 Alphonsus X. Castellæ & Legionis Rex, cognomento *Sapiens*. Tom. II. pag. 78. num. 186. & seqq.
 Ipsius in literas studium. *ibid.*
 Opera eius nomen præferentia an omnia ipsi tribuenda. *ibid.*
 Alphonsus XI. Castellæ Rex huius nominis ultimus. Tom. II. pag. 162. num. 271. & seqq.
 Scripsit de Maurorum debellatione à se ipso facta. pag. 164. num. 272. & seq.
 Hieronymi *Stritæ* hac in re error annotatur. *ibid.* num. 273.
 Quænam alia ediderit, quænam formari iusserit. *ibid.* & seqq.
 Ipsius historia à quonam exarata. pag. 174. num. 327.
 Alphonsus Chirino, sive de Guadaxara. Tom. II. pag. 213. num. 107.
 Medicæ artis Scriptor. *ibid.*
 Alphonsus Didaci à Montalvo iuriconsultus. Tom. II. pag. 334. num. 811. & seqq.
 Quos libros composuerit. *ibid.*
 Alphonsus de Spina Minorum sodalis. Tom. II. pag. 279. num. 481. & seqq.
 Ipsius sanctitatis mirabile documentum. *ibid.*
Fortaliti Fidei Scriptor. *ibid.* num. 482.
 Quænam alia ediderit. *ibid.* & seqq.
 Alvaro de Luna ultimum supplicium passuro confortator adstitit. pag. 280. num. 488.
 Aliquando Episcopus titularis. *ibid.* num. 489.
 Alphonsus de Flores Salmanticensis. Tom. II. pag. 348. num. 891.
 Ferdinandi & Elisabethæ Regum historicus. *ibid.*
 Alphonsus de Fuentidueña Franciscanus. Tom. II. pag. 352. num. 922.
 Quodnam opus ediderit. *ibid.*
 Alphonsus Hispalensis de Corduba. Tom. II. pag. 318. num. 730. & seq.
 Tabularum astronomicarum compilator. *ibid.*
 Alphonsus de Madrid monachus Benedictinus. Tom. II. pag. 356. col. 1.
 S. Salvatoris de Ofia monasterii laudator. *ibid.*
 Alphonsus de Madrigal. Vide Alphonsus Tostatus.
 Alphonsus *Magnus* cognomento Hispaniæ Rex. Tom. I. pag. 493. num. 243. & seqq.
 An auctor Chronici Sebastiano Salmanticensi tributi. *ibid.*
 Pelagii Ovetensis in ipso licentia & error. pag. 495. num. 249.
 Alphonsus Martinez à Toledo Archipresbyter de Talavera. Tom. II. pag. 249. num. 324. & seq.
 Scripsit de cavendo ab amasiarum laqueis. *ibid.*
 Item speculum Chronicorum. *ibid.* num. 325.
 Alphonsus de Oropesa Hieronymianorum sodalis. Tom. II. pag. 292. num. 565. & seqq.
 Quænam literis consignaverit. *ibid.*
 Alphonsus de Palencia, sive Palentinus. Tom. II. pag. 331. num. 796. & seq.
 Quorumnam librorum auctor. *ibid.*
 Alphonsus de Paredes quænam scriptis commiserit. Tom. II. pag. 102. num. 283.
 Alphonsus Pecha Guadalaxarensis, Episcopus Gienensis. Tom. II. pag. 174. num. 330.
 Epistolam scripsit de S. Birgittæ revelationibus. *ibid.*
 Alphonsus de Peralta *Artificium prudentiæ* vulgavit. Tom. II. pag. 356. col. 1.
 Alphonsus de Portugallia Sententiarum libros exposuit. Tom. II. pag. 161. num. 270.
 Alphonsus Ramiri, aliàs Fernandi, Auriensis Episcopus. Tom. II. pag. 46. num. 6.
 Eius opera. *ibid.*
 Alphonsus de Sancta Maria, sive de Carthagenæ, Episcopus Burgensis. Tom. II. pag. 261. num. 389. & seqq.
 Eius virtutes, & in Concilio Basileensi dignitas. *ibid.* num. 390. & seqq.
 Eiusdem legationes, laudes, & scripta. *ibid.* & seqq. & pag. 262. num. 394. & seqq.
 Quando obierit. pag. 265. num. 411.
 Alphonsus de Soto Civitatensis. Tom. II. pag. 350. num. 903. & seqq.
 Cancellariæ regulas explanavit. *ibid.*
 Alphonsus de la Torre philosophus celebris. Tom. II. pag. 328. num. 776. & seqq.
 Quorumnam operum auctor. *ibid.*
 Alphonsus Tostatus Episcopus Abulensis. Tom. II. pag. 255. num. 355. & seqq.
 Qui & Alphonsus de Madrigal. *ibid.*
 Eius animi dotes & doctrina. *ibid.* num. 356. & seqq.
 Ipsius gesta, & in Romanam curiam adventus. pag. 256. num. 360. & seqq.
 Turrecrematam habuit adversarium. *ibid.*

- Magna eiusdem ingenii alacritas in commentando. *ibid.* num. 365.
 Mira itidem memoria. pag. 257. num. 366.
 Ipsius opera. *ibid.* num. 370. & seqq.
 Biblicorum operum editiones recensentur. *ibid.*
 Sententia huius de die mortis Christi sectatores habuit. pag. 258. num. 373.
 Commentaria in Eusebium vernaculè prodita. pag. 259. num. 381. & seqq.
 Alphonsus de Vargas Toletanus, Archiepiscopus Hispalensis. Tom. II. pag. 170. num. 305. & seqq.
 Epitaphium eiusdem. *ibid.* num. 306.
 Opera referuntur. pag. 171. num. 307.
 Alphonsus Vasquez de Miranda laudatur. Tom. I. pag. 390. num. 287.
 Albus Bucar historiarum auctor Arabicæ apud Hispanos. Tom. I. pag. 504. num. 288.
 Alvari Pelagii Franciscani munera & erga Ecclesiam merita. Tom. II. pag. 149. num. 220. & seqq.
 Ipsius opus *De Planctu Ecclesiæ* celeberrimum. *ibid.* num. 224.
 Alia. *ibid.* & seqq.
 Alvarus Garsias de S. Maria, Pauli Burgensis Episcopi filius. Tom. II. pag. 240. num. 282. & seqq.
 Eiusdem munera & scripta. *ibid.*
 Alvarus Gomezius etymologiarum S. Isidori illustrator laudatur. Tom. I. pag. 333. num. 100.
 Hispaniam versibus descripsit. Tom. II. pag. 31. num. 119.
 Versu de Ilipa à Ioanne Tamaio interpolatus. *ibid.* & seqq.
 Alvarus de Luna Castellæ Comestabilis. Tom. II. pag. 248. num. 322.
 Opera eiusdem de claris Hebræorum, Ethnicorum, & Christianorum feminis. *ibid.*
 Ipsius res à quonam descriptæ. pag. 249. num. 323.
 Alvarus de Luria & Mendoza Calatravensis miles. Tom. II. pag. 66. num. 125.
 Constitutiones sui ordinis equitibus tulit. *ibid.*
 Alvarus Paulus Cordubensis. Tom. I. pag. 475. num. 171. & seqq.
 An Gothica vel Hebraicæ stirpis. *ibid.*
 Eius studia & cum Eulogio martyre amicitia. pag. 476. num. 174. & seqq.
 Omnia eiusdem opera adhuc inedita. *ibid.* num. 177. & 178.
Indiculi luminosi auctor. *ibid.* num. 179.
 Phrasæ huius scripti & aliorum eiusdem. *ibid.* & seqq.
 Ipsius confessio & epistolæ, quarum una corrigitur. pag. 478. num. 188. & seqq.
 Eulogii martyris gestorum Scriptor. pag. 480. num. 193. & seqq.
 Opera quæ periire. pag. 481. num. 197.
 Alvarus de Villascusa epistolæ cuiusdam Hebraicæ in Hispanum translator. Tom. II. pag. 205. num. 67.
Alvazil quoddam verbum eiusque significatio. Tom. II. pag. 38. num. 147.
 B. Amadeus Lusitanus, aliàs Ioannes Menesius de Silva. Tom. II. pag. 317. num. 725. & seqq.
 Eius virtutes, laudes, & scripta. *ibid.*
 Amalaricus Wisigothorum Rex uxorem Clotildem ex cruciat, & cur. Tom. II. pag. 417. num. 565. Moritur. pag. 417. num. 569.
 S. Amando Traiectensi Episcopo falsò tribuitur in Hispaniam adventus. Tom. I. pag. 406. num. 353. & seqq.
 Item Episcopi munus. *ibid.*
 Amandus poeta Scriptoribus Hispanis temerè adscriptus. Tom. I. pag. 234. num. 377.
 Amanus presbyter Pseudo-Hauberti figmentum. Tom. I. pag. 302. num. 117.
 Ambrosii in Episcopum Mediolanensem consecratio quando facta. Tom. II. pag. 412. num. 1121. In Arianos invehitur. *ibid.* num. 1135.
 Hymnos componit. pag. 413. num. 1139.
 Moritur. *ibid.* num. 1150.
 Amoris infernus à quonam descriptus. Tom. II. pag. 248. num. 316.
 Carcer eiusdem. pag. 249. num. 326. & seqq.
- Amphitheatra in Hispania geographiæ monstra. Tom. I. pag. 147. num. 48.
Anagarum, sive *Naxera*, cuius gentis nomen & urbs. Tom. I. pag. 159. num. 84.
 De Anagrammatum varietate quisnam scripserit. Tom. II. pag. 252. num. 340.
 Anastasii Papæ I. creatio. Tom. II. pag. 413. num. 1151.
 Anastasius II. Papa quando creatus. Tom. II. pag. 417. num. 532.
 Ancyrana Synodus quando coacta. Tom. II. pag. 412. num. 1108.
 Andalusie nomen unde, & quanam Hispaniæ regio. Tom. II. pag. 386. col. 2. & seqq.
 Andreas Cordubensis medicus quibus operibus laudandus. Tom. II. pag. 205. num. 66.
 Andreas de Escobar Benedictinus, Episcopus Megarensis. Tom. II. pag. 235. num. 260. & seqq.
 Græcorum errores impugnavit. *ibid.* num. 261.
De decimis Scriptor. *ibid.* num. 264. Alia eiusdem opera. *ibid.* & seqq.
 Andreas Iriensis Episcopus Concilio cuidam Bracarensi interfuit. Tom. II. pag. 418. num. 599.
 De Angelorum natura quisnam egerit. Tom. II. pag. 181. num. 359.
 Angelus Estanyol Dominicanorum sodalis Logicalium Scriptor. Tom. II. pag. 342. num. 854.
 Angelus Pacensis Lusitanus quænam opera ediderit. Tom. II. pag. 356. col. 2. & seqq.
 Animalium historiam quis texerit. Tom. II. pag. 71. num. 146. & seqq.
 De Antimarum potentiis & vita quonam scripserint. Tom. II. pag. 250. num. 333. & pag. 375. col. 1.
 Annæa gens, vel potius Annea, unde dicta. Tom. I. pag. 19. num. 49.
 S. Annæ Vita per quemnam exarata. Tom. II. pag. 358. col. 2.
 Annales Regum Franciæ quisnam ediderit. Tom. I. pag. 502. num. 278.
 Compostellani, an iidem cum historia Compostellana. Tom. II. pag. 19. num. 68.
 An item cum historia Iriensis Ecclesiæ. pag. 20. num. 69.
 Monasterii de Ripoll quisnam digesserit. pag. 358. col. 2.
 Toletanos item & Latinos. pag. 361. col. 2. & pag. 362. col. 1.
 Annianus Castulonensis Episcopus. Tom. II. pag. 414. num. 1104.
 Cordubensi Synodo sub Hosio interfuit. *ibidem.*
 Anonymi Chronicon, seu Navarra Regum series. Tom. II. pag. 361. col. 1.
 Anonymi duo auctores libri *Del Becerro*. Tom. II. pag. 168. num. 292.
 Anonymi duo alii, miraculi *de los corporales de Daroca* celebratores. Tom. II. pag. 48. num. 17. & pag. 362. col. 1.
 Anonymi monumentum de initiis Aragoniæ regni. Tom. II. pag. 357. col. 1.
 Anonymi poetæ carmen de laboribus Herculis. Tom. II. pag. 251. num. 334.
 Anonymi poetæ carmen sub Chintilane Rege. Tom. I. pag. 388. num. 277.
 Anonymi Scriptores de Alphonsi VII. Castellæ rebus. Tom. II. pag. 21. num. 74. & seqq. & pag. 27. num. 104.
 Anonymi Scriptores de Hispaniæ rebus. Tom. II. pag. 23. num. 82. & pag. 61. num. 72. & pag. 168. num. 291. & pag. 359. col. 1. & pag. 360. col. 1. & pag. 361. col. 2. & seqq.
 Anonymi Scriptores de rebus Navarra Regum. Tom. II. pag. 360. col. 2. & seqq.
 Anonymi Scriptores rerum Navarra Regum & Comitum Barcinonensium. Tom. II. pag. 358. col. 2.
 Anonymus, Almenar cognomento, de re astrologica Scriptor. Tom. II. pag. 357. col. 1.
 Item de morbo Gallico. *ibid.*
 Anonymus Annalium Latinorum compiler. Tom. II. pag. 362. col. 1.
 Anonymus Annalium monasterii de Ripoll descriptor. Tom. II. pag. 358. col. 2.

- Anonymus qui Annales Toletanos digessit. Tom. II. pag. 361. col. 2.
- Anonymus Aragonensium rerum descriptor. Tom. II. pag. 359. col. 1.
- Anonymus *Arboris Archiepiscopalis* auctor. Tom. II. pag. 358. col. 2.
- Anonymus Armenterix monachus Cisterciensis. Tom. II. pag. 359. col. 1.
- B. Eronis Vitam exaravit. *ibid.*
- Anonymus auctor Chronici Gothorum. Tom. II. pag. 26. num. 98.
- Anonymus auctor historiae Ferdinandi I. Aragonix Regis. Tom. II. pag. 204. num. 61.
- Anonymus auctor historiae Ferdinandi Gundisalvi Castellæ Comitis. Tom. II. pag. 359. col. 1.
- Anonymus auctor historiae Latine S. Ioannis Pinnatensis. Tom. II. pag. 170. num. 304.
- Anonymus auctor historiae Roderici ultimi Gothorum Regis. Tom. II. pag. 358. col. 1.
- Anonymus qui Biblia Valentino sermone vertit. Tom. II. pag. 359. col. 2.
- Anonymus Burgensis Episcopus sub Alphonso X. Castellæ Rege. Tom. II. pag. 87. num. 225.
- Huiusmet Regis historiam Latine vertit. *ibidem.*
- Anonymus canonicus Gerundensis quænam opera ediderit. Tom. II. pag. 357. col. 2.
- Anonymus canonicus Regularis S. Isidori Legionensis. Tom. II. pag. 358. col. 2.
- Hispanè vertit eiusdem Sancti translationis historiam. *ibid.*
- Anonymus Castellæ Regum chronographus. Tom. II. pag. 254. num. 354. & pag. 360. col. 2.
- Anonymus qui Castellæ res ac Legionis descripsit. Tom. II. pag. 61. num. 73.
- Anonymus Catalanus forsitan Barcinonis Comitum genealogiam descripsit. Tom. II. pag. 359. col. 2.
- Anonymus Cataloniae principatus historicus. Tom. II. pag. 71. num. 148.
- Anonymus Chronici cuiusdam auctor. Tom. II. pag. 363. col. 1.
- Anonymus clericus Regularis S. Augustini. Tom. II. pag. 358. col. 2.
- SS. Annæ & Ioachim vitas exaravit. *ibid.*
- Anonymus dispensator Eleonoræ Castellæ Reginae. Tom. II. pag. 101. num. 282.
- Hispaniæ Regum historicus. *ibid.*
- Anonymus epitomator Regum Hispaniæ, & quorum. Tom. II. pag. 196. num. 24.
- Anonymus forsitan Hispanus, Ecclesiæ & synagogæ dialogi Scriptor. Tom. II. pag. 362. col. 2.
- Anonymus Granatensis Arabs quodnam opus ediderit. Tom. II. pag. 391. col. 1.
- Anonymus Hispanus, seu Arabo-Hispanus. Tom. II. pag. 357. col. 1.
- Glossarium Arabo-Hispanum edidit. *ibid.*
- Anonymus qui Lucani Pharsalam Hispanè vertit. Tom. II. pag. 362. col. 1.
- Anonymus Lusitanus historicus. Tom. II. pag. 357. col. 2.
- Anonymus Lusitanus alter quænam scripserit. Tom. II. pag. 357. col. 2.
- Anonymus Martini Poloni Monarchiarum historiae Hispanè translator. Tom. II. pag. 361. col. 1.
- Anonymus monachus Benedictinus. Tom. II. pag. 4. num. 11.
- Vitæ S. Dominici Exiliensis auctor. *ibid.*
- An Chronici Exiliensis Scriptor. *ibid.* num. 12.
- Anonymus monachus Benedictinus alter Asturiarum & Legionis Regum historicus. Tom. II. pag. 361. col. 1.
- Anonymus monachus forsitan Benedictinus. Tom. II. pag. 361. col. 2.
- Monasterii S. Salvatoris de Ofia Chronicon digessit. *ibid.*
- Anonymus monasterii de Oliva Cisterciensium historiam condidit. Tom. II. pag. 361. col. 2.
- Anonymus qui monasterii S. Victoriani Aragonensis historiam compilavit. Tom. II. pag. 361. col. 2.
- Anonymus moralium Aristotelis in Hispanam linguam interpres. Tom. II. pag. 282. num. 497.
- Anonymus Ochoa de Salazar cognominatus. Tom. II. pag. 361. col. 2.
- Biblioth. vet. Hisp.* Tom. II.
- Hispaniæ chronographus. *ibid.*
- Anonymus, de Palma dictus, quænam opera vulgaria fecerit. Tom. II. pag. 352. num. 921.
- Anonymus poeta quænam ediderit. Tom. II. pag. 313. num. 705.
- Anonymus poeta alter à Sidonio laudatus. Tom. I. pag. 252. num. 62.
- Merobaudes forsitan Idatii is est, cuius exstat carmen de Christo. *ibid.* num. 63.
- Anonymus Portugalliæ Chronicon foras emisit. Tom. II. pag. 357. col. 2.
- Anonymus Portugalliæ Regum historicus. Tom. II. pag. 362. col. 1.
- Anonymus *Prætorum arborem* Bonet Hispanè vertit. Tom. II. pag. 361. col. 1.
- Anonymus quidam Aragoniæ chronographus. Tom. II. pag. 153. num. 241.
- An sit Petrus Marsilius monachus Pinnatensis. pag. 154. num. 242.
- Anonymus quidam alter, historiae cuiusdam exarator. Tom. II. pag. 351. num. 915.
- Anonymus Roderici cognomento Cidi Vitæ descriptor. Tom. II. pag. 358. col. 1.
- Anonymus Sanctorum flores sub Alphonso Casto depinxit. Tom. I. pag. 463. num. 117.
- Anonymus Scriptor florum philosophiæ. Tom. II. pag. 28. num. 105.
- Anonymus Scriptor libri *de las virtudes*. Tom. II. pag. 318. num. 729.
- Anonymus Scriptor rerum Portugalliæ. Tom. II. pag. 65. num. 116.
- Item de Gothorum excidio. *ibid.*
- De Christianorum vivendi forma sub Maurorum iugo. *ibid.*
- Anonymus, seu Anonymi Hispano-Hebræi. Tom. II. pag. 359. col. 2.
- Sacrorum Bibliorum in Hispanum translatores. *ibid.*
- Anonymus Toletanus, philosophus appellatus. Tom. II. pag. 361. col. 1.
- Scriptor rei chemicæ. *ibid.*
- Anonymus Valentinus repertorii Inquisitorum auctor. Tom. II. pag. 318. num. 732. & seq.
- Anonymus Valerii Maximi in Hispanam linguam translator. Tom. II. pag. 362. col. 1.
- Anonymus Vitæ Ferdinandi Portugalliæ Infantis martyrisque Scriptor. Tom. II. pag. 243. num. 295.
- An sit Ioannes Alvatez militaris presbyter de Avis. *ibid.* num. 295.
- Anti-Alcoranus à quonam compositus. Tom. II. pag. 369. col. 2. & seq.
- De Anti-Christi adventu quinam egerint. Tom. II. pag. 118. num. 58. & pag. 171. num. 312.
- Antidotaria à quibusnam scripta. Tom. II. pag. 115. num. 47. VII. & pag. 365. col. 1.
- Antinthus de Bages *Observantiarum* Aragoniæ glossator. Tom. II. pag. 296. num. 586.
- Regum item Aragoniæ genealogiæ descriptor. *ibid.*
- S. Antonini Archiepiscopi Florentini lapsus de Ioanne Segoviensi. Tom. II. pag. 227. num. 183.
- Antoninus diaconus falsò Hispaniæ Scriptoribus affixus. Tom. I. pag. 268. num. 123.
- M. Antoninus philosophus, & imperator undenam fuerit. Tom. I. pag. 102. num. 348.
- Libros edidit *ἑὶς αὐτῶν*, sive de vita sua. pag. 103. num. 349.
- Eorundem editiones. *ibid.* num. 350.
- Antonius Andreas ordinis Minorum, & Scoti auditor. Tom. II. pag. 142. num. 188. & seqq.
- Quorumnam operum Scriptor. *ibid.*
- Antonius Augustinus Gratiani corrector laudatur. Tom. I. pag. 165. num. 107.
- Etymologiarum S. Isidori illustrator. pag. 333. num. 100.
- Antonius de Canales Dominicanorum sodalis. Tom. II. pag. 189. num. 396.
- Scripsit opus de dictis & factis memorabilibus. *ibid.*
- Antonius de Castellanos Alvari de Luna historicus. Tom. II. pag. 248. num. 321.
- Antonius Cerdà S. R. E. Cardinalis. Tom. II. pag. 278. num. 473. & seq.

- Instructionis principum auctor. *ibid.*
 Antonius Garsias de Villalpando canonicus Toletanus. Tom. II. pag. 351. num. 917.
 Cuiusnam libri Scriptor. *ibid.*
 Antonius Iulianus Hispanus rhetor. Tom. I. pag. 106. num. 360.
 Ab Agellio & Felice Minucio laudatus. *ibid.*
 De Iudæis opus sub Hadriano composuit. *ibid.* num. 361.
 Commentaria digessit. pag. 107. num. 364.
 S. Antonius Lusitanus, Patavinus appellatus. Tom. II. pag. 47. num. 10. & seqq.
 Primus sodalium theologiæ professor Bononiæ. *ibid.*
 Laudes eiusdem & scripta. *ibid.*
 Eius Vicæ Scriptores quinam. pag. 48. num. 15.
 Testimonium insigne de eius doctrina divinitus infusa. *ibid.*
 Antonius Tajal Mercenariorum Generalis Præfectus. Tom. II. pag. 204. num. 63. & seqq.
 Eiusdem munera, honores & scripta. *ibid.*
 Apocalypsis à quibusnam exposita. Tom. I. pag. 277. num. 24. & seq. & Tom. II. pag. 28. num. 108.
 Apococynthosis quisnam auctor, & quale opus. Tom. I. pag. 35. num. 114.
 Unde huic nomen. *ibid.*
 Apollinaristarum hæresis unde inceperit. Tom. II. pag. 413. num. 1141.
 Apologeticum Fidei à quonam exaratum. Tom. I. pag. 415. num. 386.
 Apologeticum martyrum quisnam ediderit. Tom. I. pag. 465. num. 128.
 Apostillæ in Codicem & Digestum per quemnam formatae. Tom. II. pag. 63. num. 91.
 Apostolicæ Sedis defensionem quisnam scripserit. Tom. II. pag. 296. num. 585.
 De Apostolorum & Christi paupertate Scriptores dissentientes laudantur. Tom. II. pag. 143. num. 198. & seqq.
 Aprigius sive Apringius Pacensis Episcopus à S. Isidoro laudatus. Tom. I. pag. 277. num. 23.
 Pacis Julicæ, an Augustæ Episcopus. *ibid.*
 Eiusdem in Apocalypsin commentaria mutila. *ibid.* num. 24. & seqq.
 Quibus insutus Victorini cuiusdam commentarius. pag. 278. num. 25.
 Quænam alia exaraverit. *ibid.* num. 26.
 Quando floruerit. Tom. II. pag. 281. num. 567.
 De Aqua benedicta quisnam egerit. Tom. II. pag. 288. num. 527.
 Aqua-Carpetana à Leovigildo deficit. Tom. II. pag. 418. num. 618.
 Aqua-Celenensis Synodus cogitur, & quare. Tom. II. pag. 416. num. 486.
 Quot Episcopis constiterit. *ibid.*
 Aquilinus Severus Toletanus quando floruerit. Tom. I. pag. 167. num. 119. & Tom. II. pag. 412. num. 1124. & seqq.
 Quænam scripserit. Tom. I. pag. 167. num. 119. & seqq.
 S. Hieronymi & Pseudo-Dextri testimonia de ipso conferuntur. pag. 168. num. 121.
 Aquitania Gothis traditur. Tom. II. pag. 414. num. 1167.
 Arabi, seu Iben, aliàs Eben Andalousenus, & eius opera. Tom. II. pag. 391. col. 1.
 Arabum historia à quonam scripta. Tom. II. pag. 54. num. 43.
 Aragonensium leges à quonam explanatae. Tom. II. pag. 62. num. 77.
 Familiæ à quonam scriptæ. pag. 198. num. 29.
 Aragoniæ historici quinam fuerint. Tom. II. pag. 153. num. 241. & pag. 362. col. 2. & pag. 371. col. 2.
 Aragoniæ Regum historiam quinam compilaverint. Tom. II. pag. 241. num. 290. & pag. 244. num. 304. & pag. 254. num. 352. & pag. 296. num. 586. & pag. 351. num. 919. & seqq. & pag. 358. col. 2. & pag. 368. col. 2.
 Arati Phænomena quinam Latinè verterint. Tom. I. pag. 210. num. 287. & seqq.
 Aratius Aben Zacharias de re medica Scriptor. Tom. II. pag. 391. col. 2.
 Arausiana II. Synodus quando coacta. Tom. II. pag. 416. num. 482.
 De Arbitrii libertate quisnam scripserit. Tom. I. pag. 240. num. 19. & seqq.
 De Arboribus libri quisnam auctor. Tom. I. pag. 25. num. 65.
 Arcadii Imperatoris obitus quando contigerit. Tom. II. pag. 414. num. 1159.
 Arcarici Bracarenensis Episcopi supposititæ literæ ad Eripandum. Tom. I. pag. 445. num. 45. & seqq.
 Arcis etymon producit. Tom. I. pag. 146. num. 44.
 Arelæ à Gothis per Actum liberantur. Tom. II. pag. 415. num. 1178.
 Arcopagarum munus quale, vel Romanorum Imperatorum ævo. Tom. I. pag. 118. num. 402. & seqq.
 Numerus eorum incertus. *ibid.*
 Ex quibus crearentur. *ibid.* num. 403.
 Arfaracides, seu Iben Artaracides poeta. Tom. II. pag. 391. col. 2.
 Eiusdem opera. *ibid.*
 Argaitii Gregorii levitas in rebus Damasi Papæ. Tom. I. pag. 193. num. 227. & seqq.
 Contumacia & temeritas in Bonifacium IV. Hispanum asserendo. pag. 431. num. 449.
 Opera frustra impensa in pseudo-historicis illustrandis. pag. 543. num. 458.
 Argilundus Episcopus Portugallensis Toletanæ Synodo interfuit. Tom. II. pag. 419. num. 619.
 Argimundus Comes cubiculi Toletanæ Synodo sub Recaredo interivit. Tom. II. pag. 419. num. 628.
 Ariana hæresis furor & debacchatio. Tom. II. pag. 416. num. 488.
 Ariani Ecclesiis spoliantur. Tom. II. pag. 413. num. 1142.
 Cum Catholicis contendunt & cur. *ibid.* num. 1144.
 Animis iterum eriguntur & quare. *ibid.* num. 1156.
 Ariminense Concilium quando celebratum. Tom. II. pag. 412. num. 1111.
 Aristoteles ineptissimè Hispaniæ attributus. Tom. I. pag. 110. num. 373.
 Eiusdem physica & metaphysica à quibusnam exposita. Tom. II. pag. 158. num. 255. I. & seqq.
 Arlanza flumen an Arabicum nomen. Tom. I. pag. 157. num. 79.
 Variæ ipsius appellationes. *ibid.*
 Armegaldus Barcionensis Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 411. col. 2.
 Arnaldus Pons sive Pontius quænam opera ediderit. Tom. II. pag. 97. num. 259. & seqq.
 Arnaldus de Rosignol Valentinus Mercenariorum sodalis. Tom. II. pag. 121. num. 69.
 Eius opus quoddam. *ibid.*
 Arnaldus Villanovanus Hispaniæ an Gallis accensendus. Tom. II. pag. 112. num. 31. & seqq.
 Multa huius in literis dignitas. pag. 113. num. 36. & seqq.
 A Clemente Papa V. laudatus. pag. 114. num. 39.
 Errores eiusdem in religione ab Eymerico taxati. *ibid.* num. 40.
 Variæ de ipso censiones producuntur. *ibid.* num. 40. & seqq.
 Doctissimus in re chimica & medica. *ibid.* num. 41. & seqq.
 De prædictione finis sæculi opus ei imputatur. pag. 115. num. 44. & seqq.
 Opera ipsius germana & supposita. *ibid.* num. 47. & seqq.
 A quibusnam impugnatus. pag. 197. num. 25. & pag. 214. num. 115.
 Arnoldus de Morava Catalanus Usaticorum Barcionensium explanator. Tom. II. pag. 363. col. 1.
 Arnoldus de Podio, vulgò de Puig, forsan Catalanus. Tom. II. pag. 363. col. 1.
 Artis prædicandi inventor. *ibid.*
 Ars Raymundina quænam. Tom. II. pag. 123. num. 72. & seqq.
 De huius utilitate Scriptorum dissensio. *ibid.*
 Eiusdem ianua à quonam scripta. pag. 324. num. 752. & seqq.
 Arthuagus monachus Gothus an Scriptoribus Hispanis affigendus. Tom. I. pag. 303. num. 121. & seqq.
 Eius

- Eius incerta memoria. pag. 371. num. 225.
 An Gothorum historiam compilaverit. *ibid.*
 An item auctor epistolæ ad Isidorum Hispalensem. pag. 372. num. 227. & seqq.
 Pseudo-historicorum de ipso fragmenta. *ibid.*
 Quando floruerit. Tom. II. pag. 419. num. 622.
 Artis poeticæ præceptores quinam. Tom. II. pag. 376. col. 1.
 Arzachel sive Arzael vel Abraham Eizarakeel. Tom. II. pag. 391. col. 2.
 De Zodiaci obliquitate Scriptor. pag. 392. col. 1.
 Alia eiusdem opera. *ibid.*
 Ascanii Tarraconensis Episcopi epistolæ duæ. Tom. I. pag. 255. num. 73. & seq.
 Synodo Aqua-Celenensi interfuit. Tom. II. pag. 416. num. 486.
 Quando floruerit. *ibid.* num. 505.
 De Ascetica theologia quisnam egerit. Tom. II. pag. 407. col. 2.
 Assotæ Sedes Bigastrum translata. Tom. II. pag. 421. num. 661.
 De Assumptione Virginis libri Isidorum laudantis quisnam auctor. Tom. I. pag. 249. num. 53. & seqq.
 Astigis contra Leovigildum rebellat. Tom. II. pag. 418. num. 618.
 Astrolabii generalis laminam quis effinxerit. Tom. II. pag. 382. col. 1.
 Astrologiæ Scriptores quinam. Tom. II. pag. 357. col. 1. & pag. 370. col. 2. & seq.
 Astrologici commentarii quisnam auctor. Tom. II. pag. 324. num. 756.
 De Astrologicis imaginibus conficiendis quisnam scripserit. Tom. II. pag. 375. col. 2.
 Astronomiæ auctores quinam. Tom. II. pag. 404. col. 2.
 Astronomicæ tabulæ à quonam exaratae. Tom. II. pag. 318. num. 730. & seq.
 Astronomici poetici quisnam Scriptor. Tom. I. pag. 2. num. 4. & seqq.
 Asturius Toletanus Episcopus Audentii successor. Tom. II. pag. 413. num. 1147.
 Iusti & Pastoris martyrum corpora invenit. *ibid.* num. 1153.
 Athanagildus ab Agila deficit. T. II. pag. 418. num. 590.
 Monasterium Agaliense construit. *ibid.* num. 592.
 Item Cislæ. *ibid.* num. 593.
 Athanasius à Cordubensi Synodo sub Hosio absolutus. Tom. II. pag. 412. num. 1104.
 Athanasius Cæsaraugustanus Episcopus à Iacobo Apostolo creatus. Tom. II. pag. 411. col. 1.
 Athanasius Kirkerus in rebus Raymundi Lulli laudatur. Tom. II. pag. 126. num. 85.
 Athaulphus Cordubæ Comes Toletanæ Synodo sub Recaredo interfuit. Tom. II. pag. 419. num. 628.
 Athaulphus Gothorum Rex à Iovino disiungitur. Tom. II. pag. 414. num. 1165.
 Occiditur. *ibid.* num. 1171.
 Attila Hunnorum Rex Bledam fratrem interimit. Tom. II. pag. 416. num. 482.
 Regni moderamen arripit. *ibid.*
 Gallias invadit. *ibid.* num. 488.
 Gravi clade conteritur. *ibid.*
 Ad propria remeant. *ibid.*
 Italiam petit. *ibid.* num. 489.
 Quando & ubi mortuus. *ibid.* num. 491.
 Atto Pistoriensis in Italia Episcopus auctor Vitæ S. Iohannis Gualberti. Tom. II. pag. 23. num. 83. & seq.
 Alia eiusdem opera. *ibid.*
 Qualis notæ vir. pag. 24. num. 89.
 Diversus ab Attone Verzellensi antistite. *ibid.* num. 90.
 Aubaldus Longobardorum Rex eligitur. Tom. II. pag. 421. num. 661.
 Auca diversa est à Cauca & Burgis. Tom. I. pag. 155. num. 73. & seq.
 Audentius an fuerit Episcopus Toletanus. Tom. I. pag. 178. num. 162. & seqq.
 An item in Priscilliani sectam invecus. *ibid.*
 Pseudo-historicorum de hoc ipso fictiones confutantur. *ibid.*
 Quædam de S. Basilio & Concilio Aquileiensi. pag. 180. num. 173. & seqq.
Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.
 Quando floruerit. Tom. II. pag. 412. num. 1103.
 Synodo Cordubensi sub Hosio interfuit. *ibid.* num. 1104.
 Ariatorum insectator. *ibid.* num. 1114.
 Cæsaraugustano Concilio in Priscillianum interfuit. *ibid.* num. 1134.
 Priscillianum ipsum & Gnosticos scriptis sugillat. *ibid.* num. 1135.
 Arausicanam primam Synodum concelebravit. pag. 413. num. 1141.
 Averroes à quonam expositus. Tom. II. pag. 83. num. 209.
 Diversa eiusdem nomina, laudes & scripta. pag. 392. col. 2. & seqq.
 Variæ Scriptorum in ipso laudando sententiæ. *ibid.*
 Aufredus Gonter Catalanus Minorita. Tom. II. pag. 143. num. 198. & seqq.
 De paupertate Christi & Apostolorum scripsit. *ibid.*
 Alia eiusdem opera. *ibid.*
 Augustalis Illiberitanus Episcopus. Tom. II. pag. 412. num. 1104.
 Synodo Cordubensi sub Hosio interfuit. *ibid.*
 Augustanus Illiberitanus Episcopus Arausicanæ I. Synodo interfuit. Tom. II. pag. 413. num. 1141.
 S. Augustinus Hipponensis Episcopus an auctor libri de Assumptione Isidorum laudantis. Tom. I. pag. 249. num. 53. & seqq.
 Quisnam Isidorus in illo laudatus. *ibid.*
 Eiusdem gesta & ad Catholicam Fidem conversio. Tom. II. pag. 413. num. 1139.
 Clarus habetur, & quare. *ibid.* num. 1154.
 Ubi & quando mortuus. pag. 415. num. 468.
 Augustulus postremus Occidentis Imperator quando regnavit. Tom. II. pag. 417. num. 522.
 Avicennæ duo temerè à nonnullis asseruntur. Tom. II. pag. 9. num. 30.
 Avicena falsò inter Scriptores Hispanos numeratur. Tom. II. pag. 6. num. 16. & seqq.
 Rex, non dignitate, sed ob doctrinæ excellentiam. pag. 7. num. 21.
 Ipsius patria. *ibid.* num. 22. & seqq.
 Nec Hispaniæ fines ingressus. pag. 8. num. 24.
 Contrarium unde increbuerit. *ibid.* num. 27.
 Eius scribendi meritum à pluribus denigratum. *ibid.* num. 28.
 De ipsius ætate Garibaii error taxatur. *ibid.* num. 28.
 Eiusdem interpres Gerardus Carmonensis. pag. 9. num. 31.
 Verum huius nomen quale fuerit. *ibid.*
 A quibusnam expositus. pag. 83. num. 209. & pag. 118. num. 60. X. & pag. 363. col. 1. & pag. 370. col. 1.
 Avienus poeta celebris, an fuerit Hispanus. Tom. I. pag. 206. num. 277. & seqq.
 Multus in Hispania & Hispanis laudandis. pag. 207. num. 279.
 Punicis libris doctus. *ibid.* num. 280.
 Quando floruerit. pag. 208. num. 281. & seqq.
 Dialogista forsàn in Macrobiæ Saturnalibus. *ibid.* num. 282.
 Ad eundem Macrobiæ directus liber *Fabularum*. *ibid.*
 Ethnicusne an Christianus. *ibid.* num. 283. & seqq.
 Loca eius nonnulla Christianismum redolentia expendantur. *ibid.* & pag. 209. num. 284.
 Poemata eiusdem. *ibid.* num. 286. & seqq.
 De ora maritima liber imperfectus. pag. 211. num. 290.
 Livium interpretatus carmine iambico. *ibid.* num. 292.
Fabularum liber an eius sit. *ibid.* num. 293.
 Huius editiones. *ibid.* & seqq.
 An ipse auctor rerum Romanarum epitomes Rufo tributæ. pag. 212. num. 296.
 Laudes. *ibid.* & seqq.
 Pseudo-historicorum de ipso fragmenta refelluntur. pag. 213. num. 299. & seqq.
 Avilæ Ægidii Gundisalvi lapsus de Roderico Lucensi Episcopo. Tom. I. pag. 463. num. 118.
 De Avis equitum regulas quisnam dictaverit. Tom. II. pag. 26. num. 96. & seqq.
 Avitus Bracarenensis presbyter, & eius opera. Tom. I. pag. 246. num. 41. & seqq.
 Iohannis Tamai de ipso errores. *ibid.*
 Avitus Tarraconensis quando floruerit. Tom. II. pag. 414. num. 1174.

- Avitus Viennensis cum Mundabundo disputat. Tom. II. pag. 417. num. 537.
- Aulodius presbyter Haubertinus Scriptor. Tom. I. pag. 302. num. 117.
- Aulus Halo poeta Burdigalensis. Tom. II. pag. 29. num. 111. & seqq.
- Eius carmen de S. Jacobi in Hispaniam adventu suspectum, ibid.
- Tali-Christiæ pluribus versibus interpolatum. pag. 30. num. 115. & seqq.
- Pseudo-Juliani testimonium de hoc ipso, & cenotaphium. pag. 35. num. 135.
- Aulus Seguntinus poeta Hispanis non accensendus. Tom. I. pag. 234. num. 377.
- Aurantius abbas Synodo Toletanæ sub Reccaredo interfuit. Tom. II. pag. 419. num. 628.
- Postea Episcopus Toletanus. ibid. & pag. 420. num. 632. & 639.
- Liuvam & Witericum in Reges ungit. ibid. num. 640. & 642.
- Mahometum à Toletis expellit. pag. 421. num. 645.
- Synodo Lucensi præest. ibid. num. 647.
- Moritur. ibid. num. 652.
- Aurelianensis II. Synodus quando coacta. Tom. II. pag. 417. num. 572.
- Aurelii Victoris error de rebus Hadriani Imp. Tom. I. pag. 99. num. 332.
- Aurelius philosophus pseudo-historicorum figmentum. Tom. I. pag. 268. num. 123.
- Auris Batava* quid significet apud Martialem. Tom. I. pag. 84. num. 285.
- Ausias March poeta Valentinus quænam scripserit. Tom. II. pag. 156. num. 246. & seqq.
- Aybertus abbas cisterciensis ordinis sui historicus. Tom. II. pag. 363. col. 1.
- B**
- B**ACAUDA, Toletanam Ecclesiam quamdiu rexerit. Tom. II. pag. 417. num. 581.
- Synodum coegit. ibid. num. 583.
- Bacaudæ & Bacauda quid. Tom. I. pag. 253. num. 66.
- Badda Gothorum Regina Reccaredi uxor. Tom. II. pag. 419. num. 628.
- Synodo Toletanæ interfuit. ibid.
- Eiusdem obitus. pag. 420. num. 631.
- Batiçæ historiam quis texuerit. T. II. pag. 382. col. 1.
- A Theuderico occupatur. pag. 416. num. 497.
- Bagaudarum motus in Gallia. Tom. II. pag. 415. num. 473.
- Eorumdem sedatio, & quare. ibid. num. 474.
- Baitar, aliàs Ibnu El Baitar. Tom. II. pag. 401. col. 2. & seqq.
- Quænam opera composuerit. pag. 402. col. 1.
- Balæi Ioannis Angli inepta assertio de fabularum Æsopiarum auctore. Tom. I. pag. 211. num. 293.
- Bangius Episcopus Barcinonensis quando floruerit. Tom. II. pag. 415. num. 475.
- De Baptismi cognitione & ordine quinam scripserint. Tom. I. pag. 393. num. 295. & seqq. & pag. 462. num. 113.
- Barbaria de Arabia, & de quavis gente Romanis subdita dicta. Tom. I. pag. 193. num. 224.
- Barbari Romanam rempublicam populantur. Tom. II. pag. 416. num. 488.
- Barberina Bibliotheca Romæ laudatur. Tom. I. pag. 510. num. 311.
- Barberinus Franciscus Cardinalis laudatur. Tom. I. pag. 103. num. 350. & pag. 476. num. 177.
- Barcinonensium Comitum historiam quinam compilaverint. Tom. II. pag. 241. num. 290. & pag. 351. num. 919. & seqq. & pag. 358. col. 2.
- Barcino ubi sita. Tom. I. pag. 194. num. 231.
- S. Hieronymi ævo iam Barcilo dicta. ibid.
- Baronius Cardinalis non rectâ usus Theodoretî versione. Tom. I. pag. 146. num. 44.
- Germana producit. ibid.
- Eiusdem erratum in Iustiniano II. Imperatore, & cur. pag. 418. num. 395.
- Barthius Gaspar reprehenditur. Tom. I. pag. 56. num. 198.
- Bartholœcius Iulius Cisterciensis laudatur. Tom. II. pag. 153. num. 238.
- Bartholomæus Catanius Minorita, Homiliarum & Sermonum Scriptor. Tom. II. pag. 283. num. 500. & seqq.
- Bartholomæus Peyrô Carmelitarum sodalis & Linensis Episcopus. Tom. II. pag. 201. num. 51.
- Quodnam opus exaraverit. ibid.
- Bartholomæus quidam Dominicanus auctor Summæ grammaticalis. Tom. II. pag. 66. num. 121.
- Basilius Cæsarensis Episcopus quando mortuus. Tom. II. pag. 412. num. 1122.
- Bastania à Leovigildo vastatur. Tom. II. pag. 418. num. 601.
- Beatus presbyter opus edidit contra Felicem Urgellensem. Tom. I. pag. 443. num. 35. & seqq.
- Item contra Hispanum Toletanum. ibid.
- A quibusnam in lucem editus, & laudatus. ibid.
- An fuerit monachus. ibid. num. 38.
- Bedeæ quæstiones in quosdam Scripturæ libros observantur. Tom. I. pag. 347. num. 141. & seqq.
- Belisarius Africam repetit. Tom. II. pag. 417. num. 559.
- Gilimerem Constantinopolim ducit. ibid.
- De Bello civili quisnam scripserit. T. I. pag. 57. num. 207.
- De Bello & duello quisnam egerit. Tom. II. pag. 69. num. 139.
- Bellorum Domini* opus quale, & quisnam eius auctor. Tom. II. pag. 152. num. 237. & seqq.
- Beltranus Burdigalensis Episcopus Ingundem in Hispaniam comitatur. Tom. II. pag. 418. num. 617.
- Benedicti XIII. Anti-Papæ acta quisnam scripserit. Tom. II. pag. 208. num. 92. & pag. 212. num. 103.
- Benedictus Crimigandus Dominicanorum sodalis. Tom. II. pag. 208. num. 90.
- Libros sententiarum explanavit. ibid.
- Benedictus Papa I. literas dat Davidi Hispanensi Episcopo. Tom. II. pag. 418. num. 614.
- S. Benedictus sacerdotio haud initiatus. Tom. I. pag. 320. num. 57.
- Eiusdem regule à quibusnam expositæ. pag. 359. num. 182. & seqq. & Tom. II. pag. 288. num. 529.
- Bento sive Lanto Episcopus Cesarangustanus commentitius. Tom. I. pag. 507. num. 301. & seqq.
- Auctor Vitæ S. Magni Kamensis abbatis. ibid.
- Pseudo-historicorum de ipso fabulosa mentio. ibid.
- Berengarius Catalanus medicus Avicennæ & Hippocratis commentator. Tom. II. pag. 363. col. 1.
- Berengarius de Montrava iuriconsultus, & quoddam eius opus. Tom. II. pag. 212. num. 105.
- Berengarius de Noya Gallæcus quidnam literis consignaverit. Tom. II. pag. 363. col. 2.
- Berenice à Quintiliano laudata quænam fuerit. Tom. I. pag. 71. num. 244. & seqq.
- Bergudius Aulus Pseudo-historicorum fabula. Tom. I. pag. 268. num. 123.
- Beritus monachus Pseudo-Hauberti figmentum. Tom. I. pag. 432. num. 454.
- Bernardus de Boil eremita vernaculè verit Isaacum de religione. Tom. II. pag. 328. num. 774.
- Bernardus de Ceva Catalanus Usaticorum commentator. Tom. II. pag. 363. col. 2.
- Bernardus Compostellanus archidiaconus tertie collectionis Decretalium auctor. Tom. II. pag. 62. num. 79. & seqq.
- Alia eiusdem scripta. ibid.
- Diversus à Bernardo thesaurario Compostellano. ibid.
- Bernardus Fenollar presbyter, cuiusnam operis Scriptor. Tom. II. pag. 336. num. 824.
- Bernardus de Montesa Carmelitarum sodalis. Tom. II. pag. 272. num. 446. & seqq.
- Eiusdem opera. ibid.
- Bernardus Ollerius Carmelita ordinis sui historicus. Tom. II. pag. 172. num. 318. & seqq.
- Ipsius opus de Virginis Conceptione. ibid.
- Bernardus Oxomensis Episcopus *Principum regimen* Hispaniæ vertit. Tom. II. pag. 168. num. 294.
- Bernardus quidam monachus Cisterciensis Christi Vitam descripsit. Tom. II. pag. 273. num. 453.
- Bernardus quidam Prædicatorum sodalis quodnam opus ediderit. Tom. II. pag. 363. col. 2.

- Bernardus de Riera Mercenarius laudum Benedicti XIII. descriptor. Tom. II. pag. 198. num. 30.
- Bernardus de Scioc Catalanus Cataloniæ chronographus. Tom. II. pag. 93. num. 243.
- Bernardus Senollar poeta Catalanus, quibus scriptis clarus. Tom. II. pag. 352. num. 923.
- Bernardus Thesaurarius Compostellanus quidnam scripserit. Tom. II. pag. 63. num. 92.
Diversus à Bernardo eiusdem Ecclesiæ archidiacono. ibid.
- Bernardus Toletanus Archiepiscopus Sermonum super *Salve Regina* falsus auctor. Tom. II. pag. 18. num. 63.
Verè sunt Bernardi Clarenvallis. ibid.
- Bernardus Trilla Dominicanus, Hispanus an Gallus. Tom. II. pag. 95. num. 252. & seqq.
Eiusdem opera. ibid.
- Bertrandus quidam Hispanus Clementinarum explanator. Tom. II. pag. 363. col. 2.
- Biblia in Arabicum à quonam versa. Tom. I. pag. 484. num. 210. & seqq.
Quis in Valentiam linguam transtulerit. Tom. II. pag. 359. col. 2.
Quonam Hispanè. ibid.
- Bibliotheca Barberina Romæ laudatur. Tom. I. pag. 510. num. 311.
- Bilibis Macialis poetæ patria. Tom. I. pag. 80. num. 273.
Ubinam sita. ibid.
- Bivarii Francisci præsumptio de Gregorii Bæticis rebus. Tom. I. pag. 144. num. 41.
Levitas in Prudentii corrigendo versu. pag. 230. num. 358. & seqq.
Anxietas in transferendis Pseudo-Dextri testimoniis. pag. 242. num. 28. & seqq.
Inanis labor in occultandis Pseudo-historicorum dolis. pag. 251. num. 59.
Hallucinatio de Turibio Asturicensi. pag. 262. num. 102.
A Pseudo-Dextro deceptus. pag. 282. num. 42.
Frequentes lapsus de Leandri Hispalensis genere. pag. 291. num. 77. & seqq.
Supinitas in Fulgentii Ruspensis Græcarum literarum asserenda imperitæ. pag. 312. num. 24.
Ingenium perspicax, sed fabulis obnoxium. pag. 327. num. 83.
Opinio de duobus Isidoris Cordubensibus reiicitur. pag. 335. num. 106. & seqq.
Eorumque seniore Chronici auctore. ibid.
- Blasius Toletanus episcopus Pseudo-Luitprandi commentum. Tom. I. pag. 520. num. 359.
- De Blasphemix remediis quisnam egerit. Tom. I. pag. 419. num. 398.
- Bleda Hunnorum Rex quando creatus. Tom. II. pag. 415. num. 471.
Cæditur. pag. 416. num. 482.
- Boccacii cum Petrarcha dissidium de Senecæ tragicædiis. Tom. I. pag. 46. num. 166.
Casus Principum Hispanè versus & à quonam. Tom. II. pag. 194. num. 16. & seqq.
- Bochara Persiæ urbs, Avicennæ patria. Tom. II. pag. 7. num. 22.
Multis comprobatur. ibid. & seqq.
- Boetii libri *De consolatione* à quonam expositi. Tom. II. pag. 252. num. 343.
- Bohemorum errores à quibusnam impugnati. Tom. II. pag. 224. num. 167.
- Bonifacius Caldaquensis Tarraconensi Ecclesiæ præficitur. Tom. II. pag. 414. num. 1175.
- Bonifacius contra Acutum pugnat & quonam successu. Tom. II. pag. 415. num. 470.
- Bonifacius diaconus martyr. Tom. II. pag. 416. num. 512.
- Bonifacius Ferrerius Carthusianus. Tom. II. pag. 213. num. 114.
Quonam scripserit. ibid.
- Bonifacius Lusitanus auctor *Peregrinæ Bonifacianæ*. Tom. II. pag. 350. num. 910. & seqq.
- Bonifacius Papa IV. falsissimè Hispaniæ tribuitur. Tom. I. pag. 431. num. 449. & seqq.
- Bonifacius Primus quando Romanæ Ecclesiæ præpositus. Tom. II. pag. 414. num. 1171.
- Bonitus Toletanus Episcopus nullius operis auctor. Tom. I. pag. 508. num. 306. & seqq.
- Ab Arvernensi diversus constituitur à Pseudo-Luitprando. pag. 511. num. 319. & seqq.
- Galesini & eiusdem de hoc ipso lapsus. pag. 512. num. 321.
- Bononiensium error de corpore S. Isidori Hispalensis. Tom. I. pag. 324. num. 74.
- Bracara Gallæciæ urbs non Lusitanæ. Tom. I. pag. 151. num. 57.
Unde dicta. pag. 456. num. 84. & seqq.
- Bracarensem Synodum, quæ prima dicitur, alia præcessit. Tom. I. pag. 262. num. 104. & seqq.
- Bracarensis Synodus cogitur. T. II. pag. 418. num. 599.
Quot Episcopi interfuerint. ibid.
Alia sub Martino Episcopo. ibid. num. 609.
- Brafome filius Mudir à Sandovalio laudatus. Tom. II. pag. 402. col. 1. & seqq.
Quonam scriptis commiserit. ibid.
- Braulio Cæsaraugustanus Episcopus à S. Ildephonso laudatus. Tom. I. pag. 374. num. 233. & seqq.
Quot Conciliis interfuerit. ibid.
Elogium ex Isidoro Pacensi. ibid.
Epistola S. Isidori ad eundem explicatur. ibid. num. 234. & seqq.
Anceps quæstio, cuiusnam S. Æmiliani Vitam scripserit. pag. 375. num. 236. & seqq.
An auctor Vitæ SS. Vincentii, Sabinæ & Christetidis. pag. 376. num. 239.
An item Patrum Vitas exaraverit. ibid. num. 240.
An egerit de SS. Petri, Pauli & Iacobi in Hispaniam adventu. ibid. num. 241.
An Scriptor libri *De vana sapientia*. ibid. num. 242.
Martyrum sub Diocletiano passorum forsitan gesta descripsit. ibid. num. 243.
Epistolas dedit ad varios. ibid. num. 244.
S. Isidori etymologias in libros divisit. pag. 377. num. 245.
Insigne documentum de additionibus ad Maximum eius nomine fictis. ibid. num. 246. & seqq.
Quando in Episcopum electus. Tom. II. pag. 421. num. 667.
- Breviarii Isidoriani quisnam fuerit auctor. Tom. I. pag. 360. num. 194. & seqq.
- Breviarii non facillè credendum & quare. Tom. I. pag. 309. num. 16. & seqq.
- Britanni à Saxonibus vexantur. Tom. II. pag. 414. num. 1161.
Eisdem parere coguntur. pag. 280. num. 477.
- Bulgaranus Comes quando floruerit. Tom. I. pag. 368. num. 218.
Munera eiusdem & epistolæ adhuc ineditæ. ibid.
- Burdigalensis Synodus in Priscillianum cogitur. Tom. II. pag. 413. num. 1137.
- Burgarii* Cæsarum Arcadii & Honorii, cuiusnam ævi vocabulum. Tom. I. pag. 152. num. 61.
- Burgensis urbis conditor quisnam fuerit. T. I. pag. 153. num. 63.
Quando condita. ibid.
Roderici Toletani & Sampiri Asturicensis de hoc ipso errores. pag. 155. num. 70.
- Burgi* apud Sidonium & alios cuiusnam ævi nomen. Tom. I. pag. 152. num. 61.
- Burgi aut Burgum unde dicta. T. I. pag. 153. num. 63.
Et Castella seorsum nominata olim ab historicis Hispanis. pag. 154. num. 69.
- Burgum* apud Vegetium cuiusnam ævi vocabulum. Tom. I. pag. 152. num. 61.
- Burgundiones usque ad interuentionem deleti. Tom. II. pag. 415. num. 473.

C

CACHAM, sive Iben Cacham, epistolarum Scriptor. Tom. II. pag. 402. col. 2.
Carmina item & dissertationes literis consignavit. ibid.

Caci furis imitatio à Pseudo-historicis adhibita. Tom. I. pag. 160. num. 91. & seqq.

Cacim Aben Hegi quorumnam operum auctor. Tom. II. pag. 402. col. 2.

- Cacit Almiran* significatio exponitur. Tom. I. pag. 487. num. 225. & seqq.
- Cælestinus I.* Romanæ Ecclesiæ præficitur. Tom. II. pag. 414. num. 1176.
- Cæsaraugustana Synodus* in Priscillianum cogitur. Tom. I. pag. 173. num. 141. & Tom. II. pag. 412. num. 1134.
- Quot Episcopi interfuerint. *ibid.*
- Cæsaraugustanum templum*, vulgò *del Pilar*, habetur insigne. Tom. II. pag. 418. num. 609.
- Cæsarensis Synodus* quando coacta. Tom. II. pag. 412. num. 1113.
- Cag Rabbi Toletanus* canones Albategni Hispanè vertit. Tom. II. pag. 82. num. 205. & seqq.
- Quonam impulsore. *ibid.*
- Calagurris duplex*, *Nassica & Fibularia*. Tom. I. pag. 70. num. 242.
- Calatravensis ordinis constitutiones* à quonam latæ. Tom. II. pag. 66. num. 125.
- Caldonius*, sive *Caldonius*, Africæ non Hispaniæ Episcopus. Tom. I. pag. 129. num. 443. & seqq.
- Temerè Hispanorum censui adiudicatur. *ibid.*
- Callistus III.* Romanus Pontifex. Tom. II. pag. 273. num. 454. & seqq.
- Epistolæ quædam Latine ipsi tributæ. *ibid.*
- Aliud eiusdem opus. *Obitus*, & sepulcrum. *ibid.*
- Camarianus Ælius* falsissimè Hispanis adscriptus. Tom. I. pag. 268. num. 123.
- Campanus Ioannes Antonius* laudatur. Tom. I. pag. 78. num. 267.
- Campeius Toletanus Episcopus* *Aqua-Celenensi Synodo* interfuit. Tom. II. pag. 416. num. 486.
- Cancellariæ regulas* quis exposuerit. Tom. II. pag. 350. num. 903. & seqq.
- Canii poetæ patria*. Tom. I. pag. 88. num. 299. & seqq.
- Leviter emendatur de ipso *Martialis epigramma*. *ibid.*
- Uxorem habuit Theophilam* quandam. *ibid.*
- Diversus ab alio Canio Livii æquali*. *ibid.*
- Canones paschales* à quonam explanati. Tom. I. pag. 371. num. 223. & seqq.
- Canonici Iuris breviarium* quisnam texuerit. Tom. II. pag. 63. num. 86.
- Explanatores quinam. pag. 65. num. 113. & seqq. & pag. 375. col. 1.
- Cantionaria systemata* apud Hispanos plura. Tom. II. pag. 251. num. 335.
- De Captivitate* quisnam scripserit. Tom. II. pag. 308. num. 674.
- Carcer Amoris* à quonam scriptus. Tom. II. pag. 249. num. 326. & seqq.
- Cardosus Georgius*, Lusitanus hagiologus, reprehenditur. Tom. I. pag. 247. num. 43.
- Eiusdem errores in *Idatii* rebus. pag. 256. num. 76. & seqq.
- Carmelitarum ordinis historiam* quis digesserit. Tom. II. pag. 171. num. 310. & seqq. & pag. 175. num. 336. & seqq. & pag. 241. num. 286.
- Carmina viri etiam gravissimi* scripsere. Tom. I. pag. 46. num. 165.
- Præsertim tragica. *ibid.*
- De Carnium abstinentia* quisnam egerit. Tom. II. pag. 224. num. 171.
- Carolus Vianæ princeps*. Tom. II. pag. 280. num. 491. & seqq.
- Eius gesta, laudes & scripta recensentur. *ibid.*
- Carthaginensis provinciæ divisio* in *Toletanam & Carthaginensem*. Tom. II. pag. 414. num. 1165.
- Carthaginensium Episcoporum historiam* quisnam compilaverit. Tom. II. pag. 274. num. 458.
- Carthago muris* cingitur. Tom. II. pag. 414. num. 1177.
- Evertitur. pag. 415. num. 474.
- Carthago nova* à *Leovigildo* deficit. Tom. II. pag. 418. num. 618.
- Casota urbs* Episcopis orbat. Tom. II. pag. 421. num. 656.
- Cassianus* quando & ubi floruerit. Tom. II. pag. 415. num. 1180.
- Cassiodori locus* corrigitur. Tom. I. pag. 25. num. 65.
- Castellæ historia & Regum eiusdem* à quibusnam digesta. Tom. II. pag. 56. num. 54. & pag. 360. col. 2.
- Castella & Burgi* ab historicis Hispanis olim seorsum nominata. Tom. I. pag. 154. num. 69.
- Castinus* creatur Episcopus *Toletanus*. Tom. II. pag. 415. num. 475.
- Castor monachus* quando & ubi floruerit. Tom. II. pag. 414. num. 1175.
- Catacriani* à quonam scripti. Tom. I. pag. 100. num. 335. & seqq.
- Quare sic nuncupati. *ibid.*
- Catalogus Haubertinus* Hispaniæ Episcoporum examinatur. Tom. I. pag. 547. num. 477. & seqq.
- In hoc desunt quorum Hispaniæ Concilia meminere. *ibid.*
- Exemplis comprobatur. *ibid.*
- Additiones ad eundem expendantur. pag. 554. num. 536. & seqq.
- Cataloniæ nobiles familiæ* à quonam descriptæ. Tom. II. pag. 244. num. 302.
- Historia* à quibusnam exarata. pag. 71. num. 148. & pag. 356. col. 1. & pag. 371. col. 2. & pag. 372. col. 2.
- Catharina Portugalliæ Infans*, *Eduardi Regis filia*. Tom. II. pag. 283. num. 503.
- Eius animi dotes & scripta. *ibid.*
- Cathedra* totius orbis notitiam quis ediderit. Tom. II. pag. 57. num. 58.
- Catholici cum Arianis* contendunt & quare. Tom. II. pag. 413. num. 1144.
- Per *Wandalos* affliguntur. pag. 416. num. 511.
- Catholicorum Regum historiam* quis texuerit. Tom. II. pag. 348. num. 889. & seqq. & pag. 351. num. 914.
- Catulli cum Martiale* comparatio. Tom. I. pag. 83. num. 282.
- Cauca*, non *Ceuca*, à *Lucullo* vastata. Tom. I. pag. 155. num. 73.
- Cella* aliis quàm monachis communis. Tom. I. pag. 322. num. 66.
- Celsius Toletanus Episcopus* quando floruerit. Tom. II. pag. 417. num. 531.
- Ceponius Tudensis Episcopus & poeta*. Tom. I. pag. 264. num. 112.
- Phactontis fabulam* descripsit ad *Satanam* accommodatam. *ibid.*
- Cerealis Afer Castulonensis Episcopus* à *Pseudo-Luitprando* confectus. Tom. I. pag. 266. num. 116. & seqq.
- Unde dictus *Castulensis Episcopus*. *ibid.*
- Certamen poeticum sæculi xv.* Tom. II. pag. 305. num. 650.
- Chalcedonensis Synodus* contrahitur. Tom. II. pag. 416. num. 490.
- Eiusdem gesta. *ibid.*
- Chatib*, sive *Iben Chatib*, *Andalusius*, rei medicæ Scriptor. Tom. II. pag. 402. col. 2.
- Chimicæ Scriptorum* quinam. Tom. II. pag. 361. col. 1.
- De Chorepiscopis* observationes quædam. Tom. I. pag. 187. num. 197.
- Chotus Empuritanus Episcopus* *Bracarensi Synodo* interfuit. Tom. II. pag. 418. num. 599.
- De Christianis epistola Hadriani Imperatoris*. Tom. I. pag. 102. num. 344. & seqq.
- De Christi & Apostolorum paupertate* Scriptores diversi laudantur. Tom. II. pag. 143. num. 198. & seqq.
- Vita & mores* à quibusnam descripti. pag. 160. num. 261. XV. & pag. 180. num. 355. & seqq. & pag. 252. num. 340. & pag. 273. num. 453.
- De duabus eiusdem naturis & excellentia* à quonam scriptum. pag. 187. num. 388. & seqq.
- Genealogiam* quisnam digesserit. pag. 238. num. 275. & seqq.
- Natalis annus* quando contigerit. pag. 411. col. 1.
- Chronica* per quosnam exarata. Tom. I. pag. 299. num. 108. & pag. 335. num. 105.
- Chronici commentarii Dextri* auctor quisnam. Tom. I. pag. 160. num. 91. & seqq.
- Quonam usus artificio in transcribendo *Pseudo-Dextro*. *ibid.*
- Sequendo item *Ptolemæum* in *geographia*. pag. 162. num. 94. & seqq.
- Errores *Ptolemæanarum* editionum suos facit. *ibid.*

- Vocabula quamplurima falsa pro veris usurpat. *ibid.* num. 98. & seqq.
- Chronici Flavii Dextri fragmentum. Tom. II. pag. 411. & seqq.
- Chronicon Eusebii quisnam continuaverit. Tom. I. pag. 258. num. 86.
- Chronicon Eurrandi diaconi Ticinensis, vel potius fragmentum. Tom. II. pag. 420. & seq.
- Chronicon Exiliense à quonam scriptum. Tom. II. pag. 4. num. 12.
- Chronicon Maximi Episcopi Cæsaraugustani. Tom. II. pag. 415. & seqq.
- Ciaconius Alphonsus Dominicanus laudatur. Tom. I. pag. 96. num. 325.
- Ciaconius Petrus etymologiarum S. Isidori illustrator. Tom. I. pag. 333. num. 100.
- Cislae monasterium à quonam constructum. Tom. II. pag. 418. num. 593.
- Cisterciensis ordinis gesta per quemnam descripta. Tom. II. pag. 363. col. 1.
- Cixila Episcopus Toletanus Vitæ S. Ildephonsi auctor. Tom. I. pag. 436. num. 6. & seqq.
- Claudianus Episcopus Viennensis quando floruerit. Tom. II. pag. 416. num. 496. *ibid.*
- Claudianus poeta falsò Hispanis natalibus donatus. Tom. I. pag. 110. num. 372. & pag. 265. num. 114. Ægyptius ex urbe Alexandria. *ibid.*
- Pseudo-Dextri & Pseudo-Hauberti de ipso figmenta. *ibid.*
- Quando clarus habitus. Tom. II. pag. 413. num. 1148.
- Claudius bellator, Pseudo-Iuliani fabula. Tom. I. pag. 511. num. 320.
- Claudius Comes Limitaneus Toletanæ Synodo sub Recaredo interfuit. Tom. II. pag. 419. num. 628.
- Claudius Taurinensis in Italia Episcopus. Tom. I. pag. 458. num. 90. & seqq.
- A Ludovico Pio in Italiam missus & quare. *ibid.*
- Felicis Urgellitani discipulus. *ibid.*
- Eius errores, præsertim circa sacras imagines. *ibid.*
- A quibusnam impugnatus. *ibid.*
- Diversus à Claudio Clemente Scoto. pag. 459. num. 95. & seqq.
- Labbei de ipso error. *ibid.*
- An aliqua catholicè scripserit. *ibid.*
- Clemens Sancio de Verzial, archidiaconus de Valderas. Tom. II. pag. 208. num. 93. & seq.
- Opera eiusdem. *ibid.*
- Clementinas quisnam commentatus. Tom. II. pag. 363. col. 2.
- S. Clementis Bononiense Hispanorum collegium à quonam exstructum. Tom. II. pag. 169. num. 302.
- De Clericorum habitu & eius significatione quisnam egerit. Tom. I. pag. 469. num. 144.
- Clodius Franciæ Rex quando regnaverit. Tom. II. pag. 415. num. 1179.
- Clodovæus Francorum Rex Turingis bellum inferit. Tom. II. pag. 417. num. 528.
- Alaricum hastâ transfodit. *ibid.* num. 543.
- Clothildes Amalarici uxor ab eodem affligitur. Tom. II. pag. 417. num. 565.
- Codex Theodosianus quando editus. Tom. II. pag. 415. num. 475.
- De Cœna Domini quisnam scripserit. Tom. II. pag. 238. num. 276.
- Collectanea in Psalmos quis ediderit. Tom. I. pag. 502. num. 282.
- Collegium S. Clementis Hispanorum Bononiæ per quemnam exstructum. Tom. II. pag. 169. num. 302.
- Colores rhetorum quinam. Tom. I. pag. 20. num. 51.
- Columellæ gentis origo. Tom. I. pag. 23. num. 61. & seq.
- Coelius Rhodiginus notatur. *ibid.*
- Columellæ L. Iunii Moderati patria. Tom. I. pag. 21. num. 56. & pag. 23. num. 59.
- Agrariæ rei Scriptor celeberrimus. *ibid.*
- Lucit Senecæ æqualis. *ibid.*
- Quisnam Volusius consul, cuius ipse meminit. *ibid.* & seqq.
- Romanus lapis ex coniectura emendatur. pag. 22. num. 58.
- Agriculturæ auctores ab eodem laudati. pag. 24. num. 63.
- De re rustica libri celebrantur. *ibid.*
- Cassiodorus corrigitur. pag. 25. num. 65.
- De arboribus liber non huius operis pars. *ibid.*
- Editiones illius variæ & illustratores. *ibid.* num. 66. & seq.
- An idem cum Moderato Gaditano Pythagoreo. pag. 26. num. 70. & seq.
- Comitiolum generalium celebrandi modum quis docuerit. Tom. II. pag. 199. num. 44.
- Commonitorium à quonam scriptum, & quale vocabulum. Tom. I. pag. 272. num. 4.
- Complutum à Leovigildo deficit. Tom. II. pag. 418. num. 618.
- Compostellanæ Ecclesiæ gesta quinam scripserint. Tom. II. pag. 19. num. 65. & seqq.
- Compostellani annales an iidem cum historia Compostellana. Tom. II. pag. 19. num. 67.
- An item cum historia Ecclesiæ Iriensis. *ibid.* num. 68.
- Conantius fit Episcopus Toletanus. Tom. II. pag. 420. num. 638.
- Conantius Palentinus Episcopus ab Ildephonso laudatus. Tom. I. pag. 314. num. 33.
- Quamnam scripserit. *ibid.* num. 35. & seq.
- De Conceptione Virginis Scriptores. Tom. II. pag. 172. num. 320. & pag. 175. num. 334. & pag. 205. num. 65. & pag. 224. num. 170. & pag. 228. num. 190. & pag. 289. num. 534. & seqq. & pag. 364. col. 1.
- Concilium. Vide Synodus.
- Concionum auctores. Tom. II. pag. 148. num. 219. & pag. 188. num. 391. & seq.
- Concordantias Biblicas vocum indeclinabilium quis digesserit. Tom. II. pag. 227. num. 184.
- De Concordiâ legum quisnam egerit. Tom. II. pag. 154. num. 243. & seqq.
- Concordias veteris & novi Testamenti quisnam ediderit. Tom. II. pag. 28. num. 108. & pag. 48. num. 13. III.
- Concordius Episcopus Toletanus inter Hispaniæ Scriptores non numerandus. Tom. I. pag. 436. num. 5.
- Conimbria à Suevis expugnatur. Tom. II. pag. 416. num. 508.
- Consolatio in Fidei tentationibus à quonam exhibita. Tom. II. pag. 206. num. 75.
- Constans Placidiam ducit uxorem. Tom. II. pag. 414. num. 1170.
- Gothos repellit. *ibid.* num. 1171.
- Imperator designatur. *ibid.* num. 1172.
- Moritur. *ibid.*
- Constantinopolis pœnitentiâ conteritur, & quare. Tom. II. pag. 413. num. 1148.
- Constantinopolitana Synodus Acacianorum quando celebrata. Tom. II. pag. 413. num. 1152.
- Ecumenica quando coacta. pag. 417. num. 584.
- Constantinus Imperator ex Crispi nece ad Fidem conversus, & cuius operâ. Tom. I. pag. 134. num. 6.
- Constantinus tyrannus Hispanias invadit. Tom. II. pag. 414. num. 1163.
- Occiditur. *ibid.* num. 1164.
- Constitutionum imperialium ab Augustis simul conscribendarum forma. Tom. I. pag. 204. num. 267.
- Consulares fasti à quonam exarati. Tom. I. pag. 260. num. 91.
- Controversiarum auctor quisnam. Tom. I. pag. 19. num. 50. & seq.
- Coranus Saracenorum lex. Tom. I. pag. 467. num. 136.
- A quonam explanatus. Tom. II. pag. 408. col. 1.
- Corduba prima Romanorum colonia. Tom. I. pag. 19. num. 49.
- Cur Patricia cognominata. *ibid.*
- A Leovigildo deficit. Tom. II. pag. 418. num. 618.
- Cordubenses poetæ qualis notæ. Tom. I. pag. 16. num. 42.
- Cordubensis Synodus Hosio præside contracta & cur. Tom. II. pag. 412. num. 1104.
- Quot Episcopis constiterit. *ibid.*
- Athanasium absolvit. *ibid.*
- Cornelius Alexander Polynistor quis fuerit. Tom. I. pag. 1. num. 2.
- Cur Polyhistor dictus. *ibid.*

- L.** Cornelius Balbus ex Gadibus. Tom. I. pag. 7. num. 22.
 Historiæ Scriptor sub Augusto. *ibid.*
 Duo huius nominis ex eodem loco. *ibid.* num. 23.
 Gesta utriusque distinguuntur. *ibid.* & seqq.
 Propria unicuique vendicantur. *ibid.*
 Velleii Paterculi locus exponitur. *ibid.* num. 24.
 Plinius corrigitur. *ibid.*
 An inter exteros primus Romæ triumphaverit. *ibid.*
 Uter ephemeridis ac Exegeticôn auctor. pag. 9. num. 28. & seqq.
 Huiusmodi opera famâ tantùm nota. *ibid.*
 Theophanes non rectè à Capitolino appellatus. *ibid.* num. 30.
 Cornelius cognomento Hispanus qualis declamator. Tom. I. pag. 13. num. 37.
 Eius patria. *ibid.*
 Coronam Virginis quisnam texuerit. Tom. I. pag. 410. num. 364. & seqq.
 Cortesius Ioannes Lucas laudatur. Tom. I. pag. 448. num. 57. & pag. 469. num. 145. & alibi.
 Costinus poeta Pseudo-Haunberti inventum. Tom. I. pag. 513. num. 327.
 Costus Cæsarangustanus Episcopus Cordubensi Synodo sub Hosio interfuit. Tom. II. pag. 412. num. 1104.
 Covarrubiæ Antonii correctio in Gratiani decreto laudatur. Tom. I. pag. 165. num. 107.
 Ipse S. Isidori etymologiarum illustrator. pag. 333. num. 100.
 Covarrubias Didacus laudatur. Tom. I. pag. 20. num. 52.
 De creaturarum ordine quisnam scripserit. Tom. I. pag. 355. num. 170. & seqq.
 Crispinus Episcopus Hispalensis quando floruerit. Tom. II. pag. 418. num. 589.
 Crucifixi imago Toleti sanguine manat. Tom. II. pag. 418. num. 605.
 Curicus Wisi-Gothorum Rex Galliam populatur. Tom. II. pag. 416. num. 507.
 Cymbalorum mysteria per quemnam exposita. Tom. II. pag. 118. num. 58. IV.
 De Cynegio Orientis Præfecto Idatii testimonium. Tom. I. pag. 260. num. 92.
 Cyprianus Benetus auctor libri *De non-mutando paschate*. Tom. II. pag. 363. col. 2.
 Cyprianus Cordubensis Archipresbyter. Tom. I. pag. 469. num. 145. & seqq.
 Veri eius factus recensentur. *ibid.*
 Supposititii taxantur. pag. 470. num. 147. XV. & seqq.
 Ioannis Tamaii in his omnibus deliramenta. *ibid.* num. 148. & seqq.
 Figmenta illius de SS. Ioanne & Paulo. pag. 473. num. 163.
 Item de S. Rutilio & aliis. *ibid.* & seqq.
- D**
- D**acicum bellum quisnam scripserit. Tom. I. pag. 96. num. 324.
 Marmoreâ columnâ sculptum. *ibid.* num. 325.
 Dacius Mediolanensis Ecclesiæ præficitur. Tom. II. pag. 417. num. 556.
 Ab hac Sede detruditur. pag. 417. num. 579.
 Dæmonum adoratores à quonam impugnati. Tom. II. pag. 188. num. 392. & seqq.
 B. Dalmatii Molner Vita per quemnam edita. Tom. II. pag. 188. num. 390.
 S. Damasus Papa certo Hispanus. Tom. I. pag. 182. num. 180. & seqq.
 Cuiusnam urbis civis incertum. *ibid.* num. 181.
 Lusitanis potius quàm Catalanis vel Castellanis adscribendus. *ibid.*
 Suarezii coniectura de huiusmodi re improbat. pag. 183. num. 184.
 Gesta eiusdem & laudes. pag. 184. num. 185. & seqq.
 Scripta nonnulla incerta. pag. 185. num. 187. & seqq.
 De *virginitate* certissimum. *ibid.* num. 189.
 Eiusdem epistolæ germanæ. *ibid.* num. 190. & seqq.
 Supposititia est ad S. Hieronymum. *ibid.* num. 191.
 Confusio Vasensis seu Vassionensis Concilii notatur. pag. 186. num. 195.
 Aliæ epistolæ eiusdem notæ. num. 196. & seqq.
 Dux nuper ab Holstenio repertæ. pag. 188. num. 202.
 De Lactantio iudicium. *ibid.* num. 205.
 Pseudo-Iuliani in laudanda alia epistola enormis lapsus. *ibid.* num. 208.
 Poesis laudatur. pag. 189. num. 210. & seqq.
 Quoddam eius carmen Claudiano adjudicatur. *ibid.* num. 211.
 Epigrammata apud varios Scriptores latentia. *ibid.* num. 212.
 De *vitis Pontificum* liber non huius est. pag. 190. num. 217. & seqq.
 Operum eorundem editiones. pag. 191. num. 220.
 Triplex ipsius Vita. *ibid.*
 Falsissimum est Hieronymianum fuisse monachum. pag. 193. num. 227.
 Argaizii temeritas in hoc eidem asserendo. *ibid.*
 Levitas item & historiæ ignoratio. *ibid.*
 Patria huius & Pontificatûs initia. Tom. II. pag. 412. num. 1118.
 Danielis Keiseri error in rebus Raymundi de Penyafort. Tom. II. pag. 68. num. 134.
 David Hispalensis Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 418. num. 602.
 Benedicti Papæ I. literas recipit. *ibid.* num. 614.
 Deciani oratoris patria. Tom. I. pag. 90. num. 303.
 Elogium ex Martiale. *ibid.*
 De Decimis quisnam scripserit. Tom. II. pag. 235. num. 264.
 Declamationes à quibusnam editæ. Tom. I. pag. 13. num. 35. pag. 77. num. 261. & seqq. & pag. 101. num. 340.
 Earundem usus Romæ. pag. 10. num. 31.
 Declamatores Hispani. Tom. I. pag. 10. num. 31.
 Quisnam eorum princeps. *ibid.*
 Declamatorum tetradium. pag. 12. num. 33.
 Decretalium collectionis tertiæ auctor quisnam. Tom. II. pag. 62. num. 79. & seqq.
 Apparatus item, casus, & scholia. *ibid.*
 Interpretes quinam fuerint. *ibid.* & pag. 370. col. 1. & pag. 376. col. 2.
 Compilationis Gregorianæ Scriptor. pag. 68. num. 135.
 Decretum Gratiani per quemnam explanatum. Tom. II. pag. 288. num. 525.
 Delphinus Episcopus Burdigalensis Cæsaraugustanæ Synodo in Priscillianum interfuit. Tom. II. pag. 412. num. 1134.
 Delvora contra Leovigildum rebellat. Tom. II. pag. 418. num. 618.
 Desiderii Martyris Viennensis Vita à quonam exarata. Tom. I. pag. 371. num. 222.
 Desiderius presbyter Vigilantii hæretici insectator. Tom. I. pag. 233. num. 372. & seqq.
 Determinationes in Picum Mirandulanum quisnam ediderit. Tom. II. pag. 327. num. 769. & seqq.
 Deus-dedit Papæ falsa inscriptio epistolæ ad Gordianum Hispalensem Episcopum. Tom. I. pag. 323. num. 71.
 Pontificatûs initia. Tom. II. pag. 421. num. 651.
 Obitus. *ibid.* num. 655.
 Dexter Paciani Episcopi Barcinonensis filius. Tom. I. pag. 203. num. 266.
 Præfectus Prætorio in Italia, non in oriente aut occidente. pag. 204. num. 267. & seqq.
 Contra Pseudo-Chronicon ei tributum. *ibid.*
 Hieronymi impulsor, ut Ecclesiæ Scriptores celebraret. *ibid.* num. 270.
 Omnimodæ historiæ pars aliqua à Pseudo-historicis intrusa & cur. pag. 205. num. 271. & seqq.
 Supposititii vanitas in Priscilliani rebus. pag. 177. num. 160.
 Errores ac temerariæ præsumptiones. pag. 234. num. 374. & seqq.
 Audacia notatur. pag. 249. num. 51.
 Quisquilæ in fingendis duobus Isidoris Cordubensibus. pag. 250. num. 54. & seqq.

- Temeritas & petulantia retunditur. pag. 254. num. 68.
 Fragmentum Chronici. Tom. II. pag. 411. & seqq.
 Dialogos contra Iudæos quisnam composuerit. Tom. II. pag. 11. num. 37.
 Dicitur Priscilliani erroribus favit. Tom. I. pag. 171. num. 132.
 Ipsius conversio & laudabilis fama. ibid. & seqq.
 Didaci Bivarii cognomento Cidi vita per quemnam descripta. Tom. II. pag. 358. col. 1.
 Didacus Ægidius (vulgò Gil) Carmelitarum sodalis. Tom. II. pag. 148. num. 217.
 Fundationem & sui ordinis monumenta descripsit. ibid.
 Didacus Bernaldez parochus, Catholicorum Regum chronographus. Tom. II. pag. 351. num. 914.
 Didacus Campidoſtus Chronici cuiusdam auctor. Tom. II. pag. 364. col. 1.
 Didacus de Campis Scriptor operis *Planetæ*. Tom. II. pag. 47. num. 8.
 Didacus de Comontes, Carthaginensium & Murciae Episcoporum historicus. Tom. II. pag. 274. num. 458.
 Didacus Henriquez del Castillo Segoviensis. Tom. II. pag. 348. num. 892. & seqq.
 Gesta eiusdem & scripta. ibid.
 Didacus de Herrera monachus Hieronymianus. Tom. II. pag. 252. num. 343.
 Methaphysicorum Aristotelis explanator. ibid.
 Boeti libros *De consolatione* declaravit. ibid.
 Didacus Rodriguez de Almela canonicus Murciensis. Tom. II. pag. 325. num. 759. & seqq.
 Quænam opera ediderit. ibid.
 Generale Hispaniæ Chronicon digessit, epistolas scripsit. pag. 326. num. 763. & 765.
 Didacus de S. Petro decurio Vallisoletanus. Tom. II. pag. 249. num. 326. & seqq.
Amoris carcerem scripsit. ibid.
 Didacus de Torres astrologici commentarii auctor. Tom. II. pag. 324. num. 756.
 Didacus de Valentia quorumnam librorum Scriptor. Tom. II. pag. 248. num. 319.
 Didacus de Valera Conchensis. Tom. II. pag. 314. num. 708. & seqq.
 Eiusdem peregrinatio & scripta. ibid.
 Dionis locus de Traiani rebus explicatur. Tom. I. pag. 94. num. 320.
 Dionisii Afri *περὶ ζῴων* interpretes quinam. Tom. I. pag. 209. num. 286.
 Dionysius Galvaon Lusitanus, Bracarenſis archidiaconus. Tom. II. pag. 144. num. 201.
 Fuxii opus de canibus & accipitribus vernaculè vertit. ibid.
 Dionysius Murcia Augustinianus, Archiepiscopus Messanenſis. Tom. II. pag. 175. num. 331.
 Sententiarum libros exposuit. ibid.
 Sermones edidit. ibid.
 Dioscorus hæreticus ubi & quando damnatus. Tom. II. pag. 416. num. 490.
 Dipychon Toletanæ Ecclesiæ à Pseudo-Juliani impostura vindicatur. Tom. I. pag. 287. num. 62.
 S. Dominici Exiliensis Vitam quisnam scripserit. Tom. II. pag. 4. num. 11.
 S. Dominici de Silos gesta à quonam edita. Tom. II. pag. 5. num. 14.
 Dominicus archidiaconus Segoviensis cuiusnam libri Scriptor. Tom. II. pag. 364. col. 1.
 Dominicus Carthaginis Spartariæ Episcopus. Tom. II. pag. 419. num. 628.
 Synodo Toletanæ sub Reccaredo interfuit. ibid.
 Dominicus de S. Ioanne Maioricensis, Mercenariorum sodalis. Tom. II. pag. 364. col. 1.
 Quodnam opus digesserit. ibid.
 Dominicus Episcopus Placentinus, Alphonsi VIII. Castellæ Regis gestorum laudator. Tom. II. pag. 46. num. 7.
 S. Dominicus ordinis Prædicatorum insitutor, an Hispanis Scriptoribus accensendus. Tom. II. pag. 102. num. 284. & seqq.
De corpore Christi liber non huius, sed alterius de Pantaleonibus. ibid.
 Voluminis ab igne servatio de eius confessione nihil hac in re favet. pag. 104. num. 285.
Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.
 Testimonium cuiusdam Chronici contrarium probat. pag. 105. num. 287.
 Opera nonnulla eidem falso tributa. ibid. & seqq.
 Dominicus presbyter Hispalensis Constantinopolitanus Episcopus designatur. Tom. II. pag. 419. num. 626.
 Dominicus de Catalonia Dominicanus. Tom. II. pag. 364. col. 1.
 Scripsit de Virginis Conceptione. ibid.
 Dominicus Seminiverbius, cognomento Hispanus. Tom. II. pag. 364. col. 1.
 Auctor libri *Viola animæ*. ibid.
 Domitianus Pacis-Augustæ Episcopus Synodo Cordubensi sub Hosio interfuit. Tom. II. pag. 412. num. 1164.
 Domitilla exsul in Pontia insula & martyr. Tom. I. pag. 72. num. 247. & seqq.
 Diversa à Domitilla Vespasiani Imper. filia. ibid.
 S. Donati gesta & obitus. Tom. II. pag. 418. num. 613.
 Donatus Servitanus nullius operis auctor. Tom. I. pag. 284. num. 47. & seqq.
Regulæ ad Virgines non huius, sed alterius. ibid.
 Dorotheus Episcopus Antiochenus Arianus quando floruerit. Tom. II. pag. 412. num. 1128.
 Dracontii poetæ ætas, & Hexaemeron liber. Tom. I. pag. 254. num. 69. & seqq.
 Ab Eugenio Toletano auctus. ibid.
 Editiones referuntur. ibid. num. 70.
 Vossio quare incertum qua ætate vixerit. ibid. num. 71.
 Quando floruerit. Tom. II. pag. 418. num. 600.
 Dracontius presbyter Pseudo-Hauberti inventum. Tom. I. pag. 380. num. 255.
 De Duello & bello quisnam scripserit. Tom. II. pag. 69. num. 139.
 Dulcidius Episcopus Salmanticensis, an auctor Chronici Æmilianensis. Tom. I. pag. 496. num. 253.
 Pellizerii cogitata de huius Chronici auctore refelluntur. ibid. & seqq.
 Carmen in eodem contentum de quibusdam Episcopis illustratur. pag. 498. num. 261.
 Durandus de Osca è Valdensium hæresi ad Ecclesiam receptus. Tom. II. pag. 45. num. 4.
 Quænam literis commiserit. pag. 46. num. 5.

E

- Easo, non Cantabrorum olim, sed Vasconum oppidum. Tom. I. pag. 152. num. 59.
 Ebn Bajah. Vide Aben Pace.
 Ecclesiæ Arianorum Catholicis traduntur. Tom. II. pag. 413. num. 1142.
Ecclesiæ plantus cuiusnam sit & quale opus. Tom. II. pag. 149. num. 224.
 De Ecclesiæ Romanæ quadruplici iurisdictione quisnam egerit. Tom. II. pag. 167. num. 289.
 Eiusdem primatum quis defenderit. pag. 208. num. 95.
 De Ecclesiæ unitate à quibusnam scriptum. Tom. II. pag. 205. num. 65.
 Ecclesiarum Cathedralium totius orbis notitia per quemnam edita. Tom. II. pag. 57. num. 58.
 Ecclesia S. Mariæ Toletana consecratur. Tom. II. pag. 419. num. 626.
 Ecclesiastica historia à quonam digesta. Tom. II. pag. 181. num. 364.
 Ecclesiastici status defensionem quis ediderit. Tom. II. pag. 298. num. 591.
 Eduardus Portugalliæ Rex quibus scriptis clarus. Tom. II. pag. 241. num. 287. & seqq.
 Eduardus quidam *Contra-Aniquinæ* operis auctor. Tom. II. pag. 364. col. 2.
 Egelesta Plinii quid. Tom. I. pag. 271. num. 1.
 Egilanes Episcopus Eliberitanus Pseudo-historicorum fabula. Tom. I. pag. 436. num. 8. & seqq.
 Egila S. Crucis apud Toletum abbas quando floruerit. Tom. II. pag. 420. num. 644.
 Eisengreinii error in rebus Paciani Barcinonensis. Tom. I. pag. 194. num. 230.
 Elegantiarum Scriptor quisnam. Tom. II. pag. 305. num. 647.
 Eleutherius Cæsaraugustanam regit Ecclesiam. Tom. II. pag. 417. num. 566.

- Elias** abbas S. Leocadiæ Toletanæ Synodo sub Reccaredo interfuit. Tom. II. pag. 419. num. 628.
Postea Episcopus Salmanticensis. *ibid.*
- Elias** Rotensis canonicus, S. Raymundi eiusdem Ecclesiæ Episcopi Vitæ descriptor. Tom. II. pag. 20. num. 71.
- Eliberitana** Synodus quando celebrata. Tom. I. pag. 134. num. 3.
- Elipandus** Toletanus Episcopus hæreticus. Tom. I. pag. 440. num. 25. & seqq.
Quænam eius hæresis. *ibid.*
Quibusnam Conciliis & scriptis refutata. *ibid.*
Felicis Urgellensis sectator. *ibid.*
Pseudo-historicorum ad hunc excusandum fragmenta. pag. 444. num. 40. & seqq.
- Elisabethæ & Ferdinandi** historia à quonam compilata. Tom. II. pag. 348. num. 889. & seqq.
- Elpidius** Episcopus à S. Isidoro inter Scriptores Hispanos laudatus. Tom. I. pag. 273. num. 7.
- Emeritensis** Synodus sub Idatio cogitur. Tom. II. pag. 412. num. 1134.
- Emeritensium** Patrum Vitas quis ediderit. Tom. I. pag. 373. num. 231.
- Emilia** Barcilonenensis abbas, & postea Episcopus. Tom. II. pag. 419. num. 628.
Synodo Toletanæ sub Reccaredo interfuit. *ibid.*
- Emmanuel** Brudus Lusitanus, Iudæus & medicus. Tom. II. pag. 364. col. 2.
De re medica Scriptor. *ibid.*
- Emmanuel** Didaci, vel Diez, Catalanus. Tom. II. pag. 277. num. 470. & seqq.
Veterinariæ artis Scriptor. *ibid.*
- Emmanuel** Rodriguez de Sevilla Hispaniæ rerum generalis chronographus. Tom. II. pag. 216. num. 125.
An etiam scripserit de Terræ sanctæ adeptione per Gofredum Bullionæum. *ibid.* num. 126. & seqq.
- Enchiridion** Testamenti Veteris à quonam compactum. Tom. I. pag. 226. num. 345. & seqq.
- Enepotius** Emeritensis Episcopus Toletanæ Synodo interfuit. Tom. II. pag. 419. num. 619.
- Enneccus** Lupi de Mendoza S. Iulianæ Marchio. Tom. II. pag. 275. num. 459. & seqq.
Ipsius animi & corporis dotes. *ibid.*
Gesta, fama, laudes eiusdem recensentur. *ibid.*
Eius opera. pag. 276. num. 464. & seqq.
- Epaunensis** Synodus quando coacta. Tom. II. pag. 417. num. 530.
- Epigrammatici** auctores. Tom. I. pag. 84. num. 287. & pag. 189. num. 212. & pag. 395. num. 308. & seqq. & pag. 469. num. 145. & Tom. II. pag. 34. num. 129.
- Epiphanius** Episcopus Ticinensis clarus habetur. Tom. II. pag. 417. num. 525.
- Epiphanius** in Episcopatum Hispalensem intruditur. Tom. II. pag. 416. num. 477.
Aqua-Celenensi Synodo interest. *ibid.* num. 486.
- Episcopi** catholici in exilium pelluntur. Tom. II. pag. 419. num. 619.
- Episcopi** olim eligebantur ex civibus. Tom. I. pag. 195. num. 232.
- Episcopi** quo ordine sederent in Conciliis. Tom. I. pag. 274. num. 11.
- De** Episcoporum auctoritate in Concilio generali quisnam egerit. Tom. II. pag. 228. num. 188.
- Episcoporum** Hispaniæ catalogus Haubertinus examinatur. Tom. I. pag. 547. num. 477. & seqq.
Desunt in hoc quorum Hispaniæ Concilia meminere. *ibid.*
Exemplis firmatur. *ibid.*
Additiones ad eundem expendantur. pag. 554. num. 536. & seqq.
- Epistolæ** D. Pauli à quibusnam expositæ. Tom. II. pag. 307. num. 658. & seq. & num. 670.
- Epistola** Eusebii Vercellensis ad Gregorium Eliberitanum. Tom. I. pag. 138. num. 19.
- Epistolarum** decretalium collectio quàm lubricæ fidei hodie apud plures. Tom. I. pag. 186. num. 196. & seqq.
Collector quisnam fuerit ex Blondello. pag. 364. num. 205.
- Epistolarum** Scriptores varii. Tom. I. pag. 185. num. 191. & seqq. & pag. 255. num. 73. & seq. & pag. 261. num. 96. & pag. 278. num. 27. & seqq. & pag. 288. num. 65. & pag. 294. num. 89. & seq. & pag. 349. num. 148. & seqq. & pag. 370. num. 221. & pag. 376. num. 244. & pag. 393. num. 298. & pag. 420. num. 402. & seq. & pag. 423. num. 420 & pag. 466. num. 130. & seq. & pag. 467. num. 138. & Tom. II. pag. 3. num. 9. & pag. 5. num. 15. & pag. 20. num. 72. & seq. & pag. 24. num. 88. & pag. 65. num. 117. & pag. 69. num. 141. & pag. 75. num. 155. & pag. 157. num. 249. & seqq. & pag. 159. num. 260. XIII. & seq. & pag. 207. num. 77. & pag. 273. num. 455. & pag. 290. num. 585. & pag. 301. num. 616. & pag. 326. num. 765. & seqq. & pag. 346. num. 873.
- Epitaphiorum** Scriptores varii. Tom. I. pag. 395. num. 308. & seqq. & pag. 469. num. 145.
- B. Eronis** Vitæ quisnam auctor. Tom. II. pag. 359. col. 1.
- Eros**, sive Heros, Galliæ, non Hispaniæ Episcopus. Tom. I. pag. 243. num. 33.
- Ethnicorum** veterum mos imprecandi hostibus mala. Tom. I. pag. 209. num. 285.
- Etymologiarum** Scriptores. Tom. I. pag. 330. num. 93. & seq.
Duo genera referuntur. pag. 331. num. 95.
- Evagnus** Episcopus Homoûsianus Athanasii successor. Tom. II. pag. 412. num. 1122.
- Evanasta** Hispalensis & eius opera. pag. 402. col. 2.
- Evangelia** à quibusnam explanata. Tom. II. pag. 188. num. 390. & pag. 289. num. 531.
- Evangeliolorum** paraphrasin quisnam scripserit. Tom. I. pag. 164. num. 106.
Concordia à quonam compacta. Tom. II. pag. 159. num. 257. VIII. & seq.
- Evangeliolum** Matthæi quis fuerit commentatus. Tom. II. pag. 167. num. 290.
- De** Eucharistiæ sacramento adversus Bohemos quisnam egerit. Tom. II. pag. 290. num. 541.
- S. Eucheriæ** peregrinatio per quemnam descripta. Tom. I. pag. 412. num. 372.
- Eucherii** Lugdunensis Episcopi obitus quando contigerit. Tom. II. pag. 416. num. 487.
- Eudociæ & Eudoxiæ** plures sæculo quarto. Tom. I. pag. 192. num. 222.
- Eugenæ** martyris Cordubensis epitaphium. Tom. I. pag. 520. num. 359. & seq.
- Eugenii** III. Toletani Episcopi elogium ex Ildephonso. Tom. I. pag. 379. num. 252.
Quando floruerit. *ibid.*
Quibus Conciliis interfuerit. *ibid.*
Obitus eiusdem, & in Sanctorum numerum relatio. pag. 380. num. 253.
Quænam literis consignaverit. *ibid.* num. 254.
Eius de Trinitate libellus qualis. *ibid.*
Dracontii libros *De creatione mundi* emendavit. *ibid.*
Pseudo-Iuliani error de eodem. pag. 381. numero 258.
Figmentum de Itinerario Antonini ab ipso correcto. *ibid.* num. 260.
- Eugenius** diaconus Toletanus Synodo Toletanæ sub Reccaredo interfuit. Tom. II. pag. 419. num. 628.
- Eugenius** Petri Apostoli discipulus in Hispaniam mittitur. Tom. II. pag. 411. col. 2.
Dicitur etiam Marcus Marcellus, Urbis Præfecti filius. *ibid.*
Toletanos Christi Fidem docet. *ibid.*
- Eugenius** tyrannus quando tyrannidem invaserit. Tom. II. pag. 413. num. 1145.
- S. Eulaliæ** Barcinonensis passio à quonam descripta. Tom. II. pag. 376. col. 1.
- S. Eulogii** Cordubensis martyr quando floruerit. Tom. I. pag. 463. num. 119. & seqq.
Huius Vita à quonam edita. *ibid.*
Senatorio genere ortus. *ibid.* num. 120.
Monachus Benedictinus temerè à quibusdam dicitur. *ibid.*
Sub Habdaragmane Cordubæ Rege passus. num. 121.

Memoriale Sanctorum exaravit & cur. pag. 465. num. 126. & seq.
 Apologeticum item SS. Martyrum. *ibid.* num. 128.
 Martyrii documentum & epistolas edidit. *ibid.* num. 129. & seqq.
 Petri de Alva in eiusdem rebus error. pag. 466. num. 133.
 Elogia resque gestæ apud Ghinium quærendæ. pag. 467. num. 134.
 S. Euphemie martyris gesta quisnam compilaverit. Tom. II. pag. 46. num. 6.
 Euphemius abbas Agaliensis Toletanæ Ecclesiæ præficitur. Tom. II. pag. 418. num. 592. & 609.
 Orator in Galliam mittitur. *ibid.* num. 616.
 Barcelonam relegatur. pag. 419. num. 619.
 Ab exilio revocatur. *ibid.* num. 626.
 Euphemius Carpetanus Episcopus Toletanæ Synodo sub Reccaredo interfuit. Tom. II. pag. 419. num. 628.
 Euphemius Tarraconensis Ecclesiæ præficitur. Tom. II. pag. 418. num. 594.
 Clarus habetur. pag. 419. num. 627.
 Toletanam Synodum sub Reccaredo concelebrat. *ibid.* num. 628.
 Euricus Visi-Gothorum Rex signa videt in armis. Tom. II. pag. 417. num. 519.
 Moritur. *ibid.* num. 520.
 S. Eurosie Vita à quonam digesta. Tom. II. pag. 342. num. 855.
 Eusebii Chronicon quisnam continuaverit. Tom. I. pag. 238. num. 86.
 Versio Hispana per quemnam exarata. Tom. II. pag. 259. num. 381. & seq.
 Eusebii Vercellensis Episcopi epistola ad Gregorium Eliberitanum. Tom. I. pag. 138. num. 19.
 Eutrandi diaconi Ticinensis Chronicon, vel potius fragmentum. Tom. II. pag. 420. & seq.
 Eutropius abbas Servitanus Synodo Toletanæ sub Reccaredo interfuit. Tom. II. pag. 419. num. 628.
 Eidem Ecclesiæ postmodum præfictus. *ibid.*
 Eutropius Episcopus Valentinus à S. Isidoro laudatus. Tom. I. pag. 283. num. 44.
 Eiusdem opera. *ibid.* & seqq.
 Eutychetis hæresis debacchatur. Tom. II. pag. 416. num. 487.
 Ubi & quando damnata. *ibid.* num. 490.
Exegerici auctor quisnam fuerit. Tom. I. pag. 9. num. 29. & seq.
 Exemplorum summa à quonam relata. Tom. II. pag. 208. num. 93. & seq.
 Exiliense Chronicon per quemnam ordinatum. Tom. II. pag. 4. num. 12.
 Eximii Petri Salanova laudes & munera. Tom. II. pag. 145. num. 206. & seqq.
Observantie eiusdem unde dictæ. *ibid.* num. 207.
 Veteres regni leges Latinè è vernaculo vertit. pag. 146. num. 208.
 Exsuperantius abbas Agaliensis quando floruerit. Tom. II. pag. 419. num. 628.
 Toletanæ Synodo interfuit. *ibid.*
 Eidem postea Ecclesiæ præficitur. *ibid.* & pag. 420. num. 632.
 Exsuperantius Præfictus occiditur. Tom. II. pag. 414. num. 1177.
 Exsuperius Agaliense monasterium regit. Tom. II. pag. 418. num. 609.
 Exterorum primus quis Romæ triumphaverit. Tom. I. pag. 7. num. 24.
 Eyroca fluvii nomen Arabicum. Tom. I. pag. 156. num. 77.
 Ezarharagui medicus à Ioanne Leone Africano laudatus. Tom. II. pag. 403. col. 1.
 Quænam scripserit. *ibid.*

F

FABRICIUS Episcopus Pseudo-Hauberti quisquiliæ. Tom. I. pag. 302. num. 117.
 Fabularum libros quinam composuerint. Tom. I. pag. 211. num. 293. & pag. 311. num. 23. & seqq.
Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.

Facundi martyris passio quando & ubi contigerit. Tom. II. pag. 411. col. 2.
 Familiæ nobiles Catalonia per quemnam descriptæ. Tom. II. pag. 244. num. 302.
 Faramella, seu Pharamella, Cordubensis. Tom. II. pag. 403. col. 2.
 Cuiusnam scripti auctor. *ibid.*
 Fasti consulares à quonam exarati. Tom. I. pag. 260. num. 91.
 Febrer poeta Valentinus tempestatem octoadibus descripsit. Tom. II. pag. 72. num. 150.
De Febribus tractatus à quonam editus. Tom. II. pag. 374. col. 2.
 Felix Papa quando intrusus fuerit. Tom. II. pag. 412. num. 1106.
 Eius passio & martyrium. *ibid.* num. 1110.
 Felix diaconus Pseudo-Haubertinus Scriptor. Tom. I. pag. 302. num. 117.
 Felix Toletanus Episcopus & de ipso Pseudo-historicorum nugæ. Tom. I. pag. 423. num. 421.
 Felix Urgellensis Episcopus hæreticus. Tom. I. pag. 440. num. 25. & seqq.
 Quænam eius hæresis. *ibid.*
 Quibus Conciliis damnata. *ibid.*
 A quibusnam impugnata. *ibid.*
 Sectatorem habuit Elipandum præstitem Toletanum. *ibid.*
 Eandem abdicavit & ubi. pag. 441. num. 27.
 Ferdinandi I. Aragoniæ Regis gesta à quonam exarata. Tom. II. pag. 204. num. 61.
 Ferdinandi & Elisabethæ historiæ quisnam texerit. Tom. II. pag. 348. num. 889. & seqq.
 Ferdinandi Gundisalvi Castellæ Comitis gesta à quonam descripta. Tom. II. pag. 359. col. 1.
 Ferdinandi Portugalliæ martyris quis Vitam digesserit. Tom. II. pag. 243. num. 295.
 Ferdinandi Pulgaris elogia de Tostato Abulensi laudantur. Tom. II. pag. 255. num. 358.
 S. Ferdinandi Regis historiæ quisnam compilaverit. Tom. II. pag. 56. num. 54.
 Ferdinandus Alphonsus S. Iustæ Toletanæ parochus. Tom. II. pag. 188. num. 394.
 Sanctorum Vitas vulgares fecit. *ibid.*
 Ferdinandus Cordubensis Sedis Apostolicæ subdiaconus. Tom. II. pag. 319. num. 734. & seqq.
 Quorumnam operum Scriptor. *ibid.*
 Ferdinandus monachus Benedictinus translationis S. Æmiliani descriptor. Tom. II. pag. 22. num. 81.
 Egit item de rebus monasterii eiusdem Sancti. *ibid.*
 Ferdinandus Diez Provere quænam scripta ediderit. Tom. II. pag. 324. num. 755.
 Ferdinandus Gomezus de Civitate regali. Tom. II. pag. 250. num. 327. & seqq.
 Epistolarum auctor. *ibid.*
 Ferdinandus Guzmanus Ioannis II. Castellæ Regis chronographus. Tom. II. pag. 268. num. 430. & seqq.
 Eiusdem opera. pag. 269. num. 433. & seqq.
 Ferdinandus Lopez. Tom. II. pag. 245. num. 306. & seqq.
 Quorumnam Portugalliæ Regum Vitas compilaverit. *ibid.*
 Ferdinandus Mexia urbis Giennensis decurio. Tom. II. pag. 336. num. 822.
 An idem cum Ferdinando Arias Mexia. *ibid.*
Nobilitarii Scriptor. *ibid.*
 Ferdinandus Nonius de Concha. T. II. pag. 197. num. 26.
 Henrici III. Castellæ Regis gesta descripsit. *ibid.*
 Ferdinandus de Pazos Mercenariorum sodalis. Tom. II. pag. 208. num. 95.
 Scripsit *De primatu Romanæ Ecclesiæ*. *ibid.* num. 96.
 Ferdinandus Perezus Guzmanus quænam literis commiserit. Tom. II. pag. 326. num. 761.
 Ferdinandus de Ribera poeta Catholicorum Regum gesta descripsit. Tom. II. pag. 348. num. 890.
 Ferdinandus Sancio de Tovar, alias de Valladolid. Tom. II. pag. 173. num. 322. & seqq.
 Eiusdem genus & munera. *ibid.*
 Scripta & laudes. *ibid.*
 Ferdinandus de Vasurio, forsitan Aragonensis. Tom. II. pag. 342. num. 855.

- Scripsit Vitam S. Eurosia. *ibid.*
 Ferdinandus Zamorensis & eius Summa de ordine iudiciario. Tom. II. pag. 364. col. 2.
 Ferriolus de Bolea historicus quando floruerit. Tom. II. pag. 2. num. 5.
 De Fide catholica quisnam disputaverit. Tom. II. pag. 199. num. 45.
 Fidei apologeticum à quonam compactum. Tom. I. pag. 415. num. 386.
 De Fidei mysteriis quisnam scripserit. Tom. II. pag. 330. num. 789.
 Fidelis Episcopus Emeritensis quando floruerit. Tom. II. pag. 418. num. 604.
 De Fide opus à quonam scriptum. Tom. I. pag. 203. num. 263.
 Fides catholica in Hispania sub Reccaredo floret. Tom. II. pag. 420. num. 629.
 Fitæ, seu Hitæ, oppidi nomen unde. Tom. I. pag. 147. num. 48.
 Flavianus Episcopus Antiochenus quando electus. Tom. II. pag. 413. num. 1143. & pag. 417. num. 535.
 Florentina Severiano nascitur. Tom. II. pag. 418. num. 591.
 Florentinus Franciscus Maria laudatur. Tom. I. pag. 236. num. 4.
 Florentinus Emeritensis Episcopus Cordubensi Concilio sub Hosio interfuit. Tom. II. pag. 412. num. 1104.
 Flores philosophiæ à quonam excerpti. Tom. II. pag. 28. num. 105.
 Flores sententiarum D. Thomæ quisnam collegerit. Tom. II. pag. 290. num. 537.
 L. Florus Annæus, Hispanus ex Annæa gente. Tom. I. pag. 104. num. 351. & seqq.
 Taxantur qui eidem Gallicam imputant originem. *ibid.*
 An idem cum Floro poeta. *ibid.* num. 353.
 Unde huic cognomen *Flori*. *ibid.*
 Rerum Romanarum epitome Livii non est brevissimum. *ibid.* num. 354. & seqq.
 Qualesnam huius epitomes stylus & virtutes. pag. 105. num. 355.
 Quinam eius editores & vindices. *ibid.* num. 356. & seqq.
 An argumenta librorum Livii sint ei tribuenda. pag. 106. num. 359.
 An item *Ostavia* tragœdia. *ibid.*
 Fodus inter Odoacrem & Theodericum percutitur. Tom. II. pag. 417. num. 529.
 Fonsa Comes Patrimoniorum Synodo Toletanæ sub Reccaredo interfuit. Tom. II. pag. 419. num. 628.
 Fontes divinitus erumpunt ubi & quando. Tom. II. pag. 417. num. 587.
 Forma inscribendarum constitutionum ab omnibus Augustis. Tom. I. pag. 204. num. 267.
 Fortalitium Fidei à quonam exstructum. Tom. II. pag. 279. num. 482.
 De Fortuitorum remediis quisnam scripserit. Tom. I. pag. 36. num. 116.
 Fortunatus Piæaviensis Episcopus Ingundem in Hispaniam comitatur. Tom. II. pag. 418. num. 617.
 Forum legum à quonam digestum. Tom. II. pag. 202. num. 55.
 Forum Traiani terræmotu concutitur. Tom. II. pag. 414. num. 1160.
 Franciæ Regum annales per quemnam descripti. Tom. I. pag. 502. num. 278.
 Francia olim non dicebatur de tota Gallia. Tom. I. pag. 406. num. 355. & seqq.
 Franciscus de Bachone Carmelita. Tom. II. pag. 172. num. 314. & seqq.
 Auctor *Repertorii Prædicatorum*. *ibid.*
 Sententiarum libros exposuit. *ibid.*
 Sermones recitavit. *ibid.*
 Franciscus Eximenez Minorum sodalis. Tom. II. pag. 179. num. 352. & seqq.
 Eius patria, honores & scripta. *ibid.*
 Scriptores ab eodem fidei recensentur. pag. 182. num. 370. & seqq.
 Gravis de hoc eidem nota inuritur. *ibid.*
 Franciscus de Leone ordinis Iacobzi historiam compilavit. Tom. II. pag. 336. num. 823.
 Franciscus Martini Carmelitarum sodalis. Tom. II. pag. 175. num. 334. & seqq.
 De Conceptione Virginis Scriptor. *ibid.*
 Franciscus de Pace ex Mercenariorum ordine. Tom. II. pag. 365. col. 1.
 Commentaria dedit in Regum libros. *ibid.*
 Scripsit item *De regia potestate*. *ibid.*
 Franciscus Romanus Scriptor artis (vulgò) *de scherma*. Tom. II. pag. 305. num. 649.
 Franciscus de Toletis Cauriensis Episcopus. Tom. II. pag. 308. num. 675. & seqq.
 Quenam literis consignaverit. *ibid.*
 Gesta eiusdem & munia. *ibid.*
 Franciscus a Velasco & eius opera. Tom. II. pag. 335. num. 817. & seqq.
 Franciscus Ximinius egit de Hispaniæ restauratione. Tom. II. pag. 48. num. 18. & seqq.
 Francofordiensis Concilii opinio non æqua de S. Ildephonsi doctrina. Tom. I. pag. 401. num. 328. & seqq.
 Frigoris asperitas in Hispania multorum perniciēs. Tom. II. pag. 415. num. 470.
 Frontinianus Aquensis Episcopus Ingundem in Hispaniam comitatur. Tom. II. pag. 418. num. 617.
 S. Fructuosus Episcopus Bracarensis, an monachus Benedictinus. Tom. I. pag. 382. num. 261. & seqq.
 Eius genus quale. *ibid.*
 Quot monasteria condiderit. *ibid.*
 In locum Potamii sulficitur. pag. 383. num. 262.
 Quando floruerit. *ibid.*
 Ipsius Vita à quonam scripta. *ibid.* num. 263. & pag. 412. num. 371.
 Huius monachalis regula à Benedictina diversa. pag. 383. num. 264. & seqq.
 Mabilonius in hoc ipso taxatur. pag. 384. num. 265.
 Pseudo-Juliani de eodem nugæ. pag. 387. num. 273. & seqq.
 Fructuosus senior ficitius. Tom. I. pag. 386. num. 268.
 Fulca Barchinonensis Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 411. col. 2.
 Fulgentius Episcopus Astigitanus SS. Leandri & Isidori germanus. Tom. I. pag. 306. num. 2.
 Eiusdem Leandri verba de ipso subobscura exponuntur. *ibid.* num. 3. & seqq.
 Nihil compertum de eius Episcopatu Carthaginensi. pag. 307. num. 5. & seqq.
 Confundi solet cum alio Ruspensi. *ibid.* num. 7.
 De eo, non de nostro, est memoria Concilii Toletani XV. pag. 308. num. 8.
 Item Hispalensis H. *ibid.*
 Pseudo-historicorum de ipso fabulæ. *ibid.* & seqq.
 Hispali probabiliter ortus. *ibid.* num. 11. & seqq.
 Quamdiu vixerit. pag. 309. num. 13.
 Scripta eiusdem à breviori tantum Hispanis relata. *ibid.* num. 14. & seqq.
 Eisdem breviori non facillè credendum & cur. *ibid.* num. 16. & seqq.
 Uter auctor fuerit libri *De incarnatione ad Scavilam*. pag. 310. num. 18. & seqq.
 Opuscula nonnulla huic à neotericis tributa. pag. 311. num. 20. & seqq.
 Mythologicum opus utrum horum habeat Scriptorem, an nullum. *ibid.* num. 23. & seqq.
 Quisnam verus eius artifex. pag. 312. num. 27.
 Eruditorum crisis de hoc opere profertur. *ibid.*
 Scriptoris nostri laudes & cultus. pag. 313. num. 28. & seqq.
 Pseudo-Juliani commentum in huius & fratrum memoria. *ibid.* num. 30. & seqq.
 Quando natus, & Astigitanis datus Episcopus. Tom. II. pag. 418. num. 592. & pag. 420. num. 640.
 Eius obitus. pag. 421. num. 664.
 Fulgentius presbyter Toletanæ Synodo sub Reccaredo interfuit. Tom. II. pag. 419. num. 628.
 Carthaginis Spartariæ creatur Episcopus. pag. 420. num. 630.
 Fulgentius Ruspensis Episcopus ineptissimè à Pseudo-Juliano Hispanis tributus. Tom. I. pag. 267. num. 120. & seqq.
 Ab Arianis vexatur. Tom. II. pag. 417. num. 527.

G

- GADARENUS**, non Gadareus, gentilis, à Gadare Pa-
lestinae. Tom. I. pag. 27. num. 73.
Gades Cani poetæ patria. Tom. I. pag. 88. num. 299.
Iocosa à Martiale dictæ & cur. pag. 89. num. 301.
Gadiræus & **Gaditanus** idem. Tom. I. pag. 27. num. 73.
Galaf Iudæus Ilerdensis & eius *Antidotarium*. Tom. II.
pag. 365. col. 1.
Galenus Claudius medicus celeberrimus. Tom. I. pag.
121. num. 414. & seqq.
Falsissimè Hispaniæ affigitur. ibid.
Eventus quidam temerè eidem adscripti. ibid.
Patriâ Pergamensis. ibid. & seq.
Huius parens & avus Græci. pag. 122. num. 416.
Ætas. pag. 126. num. 432. & seq.
Non Pergami Italiæ natus. pag. 128. num. 438.
Præsumtio nonnullorum hac de re sugillatur. ibid.
Galesini lapsus de Bonito Arvernensi. Tom. I. pag. 512.
num. 324.
Galindus nomen Hispanum. Tom. I. pag. 499. num. 262.
Gallæ Placidie ortus. Tom. II. pag. 413. num. 1140.
Nuptiæ cum Imperatore Constante. pag. 414. num.
1170.
In exilium mittitur & quare. ibid. num. 1175.
Theodosium precatum mittit. ibid. num. 1176.
In regnum restituitur. pag. 415. num. 1179.
Moritur. pag. 416. num. 491.
Gallia diris variisque modis vastatur. Tom. II. pag. 414.
num. 1159.
A barbaris invaditur. ibid. num. 1162. & 1164.
Ulterior à Romanis deficit. pag. 415. num. 472.
Ab Alanis diripitur. pag. 416. num. 479.
Ab Artilla. ibid. num. 488.
A Wisigothis affligitur. ibid. num. 507.
De Gallica lue quisnam scripserit. Tom. II. pag. 357.
col. 1.
Gandemarus Barcilonensis Episcopus quando floruerit.
Tom. II. pag. 411. col. 2.
Gardingus Tudensis Episcopus Synodum Toletanam
coegit. Tom. II. pag. 419. num. 619.
Garibai Stephani error de Avicennæ ætate. Tom. II.
pag. 8. num. 28.
Garnerius Ioannes laudatur. Tom. I. pag. 240. num. 19.
Garsias Eugui Baiionensis in Gallia Episcopus. Tom. II.
pag. 184. num. 373.
Navarræ Regum historicus. ibid.
Garsias Hispanus, Iuriconsultus, Decretalium interpres.
Tom. II. pag. 93. num. 241. & seq.
Garsias Lupi de Roncesvalles Navarræ rerum descri-
ptor. Tom. II. pag. 365. col. 1.
Garsias Menesius Episcopus Eborensis & orator cele-
bris. Tom. II. pag. 313. num. 703. & seq.
Eiusdem laudes, honores & scripta. ibid.
Gasalarici Wisigothorum Regis fuga ex Hispania.
Tom. II. pag. 417. num. 544.
Obitus. ibid. num. 548.
Gaubertus Fabricius de Vagad, monachus Cisterciensis.
Tom. II. pag. 341. num. 849. & seqq.
Munia ab ipso obita. ibid.
Opera literis tradita. ibid.
Quonam loco ab eruditis habita. ibid.
Gaudentius comes occiditur. Tom. II. pag. 414. num.
1177.
Gaudentius diaconus imprudenter à quibusdam Hispa-
niæ Scriptoribus adscriptus. Tom. I. pag. 268. num. 123.
S. Gaudiosus Turiassonensis Episcopus. Tom. I. pag.
427. num. 434. & seqq.
A Pseudo-Braulione Hispanis Scriptoribus affixus. ibid.
Plura de eodem notantur, uti & de S. Victoriano
eius magistro. ibid. & seqq.
Venanii Fortunati carmen huc pertinens produci-
tur. pag. 428. num. 437.
Quando floruerit. Tom. II. pag. 417. num. 571.
Gaufredus archidiaconus Toletanus (vulgò Jofrè de
Loaysa). Tom. II. pag. 95. num. 250. & seqq.
Roderici Toletani historiam continuavit. ibid.
Geber, aliàs Mahomed Geber, filius Afflah. Tom. II.
pag. 403. col. 2. & seqq.
Gesta eiusdem & scripta. ibid.
Chimicæ & astronomicæ artis Scriptor. pag. 404.
col. 2. & seqq.
Scripsit item *De Fornacibus construendis*. ibid.
Gelasii Papæ obitus. Tom. II. pag. 417. num. 532.
Genesis duo Pseudo-historicorum figmenta. Tom. I. pag.
408. num. 360. & seqq.
Quorum alter Episcopus Arvernensis. ibid.
Alter Corbeiensis abbas. ibid.
Genesio Arelatensi tempore in Hispaniis dicata. Tom.
I. pag. 542. num. 454. & seqq.
Non Hispano, qui nusquam existit. ibid.
Genericus Wandalorum Rex Romam occupat. Tom. II.
pag. 416. num. 494.
Geographicæ rei Scriptores referuntur. Tom. I. pag.
6. num. 21. & pag. 65. num. 227. & pag. 371.
num. 222.
Geometriæ auctores quinam. Tom. II. pag. 76. num.
163. II. & pag. 375. col. 2.
Georgius Jafer Jacobi II. Aragoniæ Regis Vicecan-
cellarius. Tom. II. pag. 146. num. 209.
Valentini regni leges exposuit. ibid.
Georgius Manriqueus Jacobæus eques commendatarius.
Tom. II. pag. 342. num. 856. & seqq.
Gesta eiusdem, laudes & scripta recensentur. ibid.
Gerardus Carmonensis, non Cremonensis, Hispanus,
haud Italus. Tom. II. pag. 365. col. 1. & seqq.
Arabicorum operum in Latinum interpres. ibid.
Constantini monachi *Viticum* explanavit. ibid.
Medicinæ & Astronomiæ Scriptor. ibid.
Alia eiusdem opera. ibid. & seqq.
Germani an ante Gothos Hispaniam occupaverint. Tom.
I. pag. 153. num. 64. & seqq.
Germanus Antissiodorensis Episcopus quando floruerit.
Tom. II. pag. 415. num. 470.
SS. Gervasii & **Protasii** reliquiæ ubi primùm & à quo-
nam inventæ. Tom. II. pag. 413. num. 1138.
Gildo Africanus à Romanis deficit. Tom. II. pag. 413.
num. 1149.
Gilimer Ildericum Wandalorum Regem regno deturbat.
Tom. II. pag. 417. num. 557.
Captus Constantinopolim ducitur. ibid. num. 559.
Giraldus quidam artis veterinariæ & accipitrariæ Scri-
ptor. Tom. II. pag. 144. num. 202.
Girardus Compostellanæ Ecclesiæ canonicus. Tom. II.
pag. 19. num. 67.
Eiusdem Ecclesiæ historiographus. ibid.
Glossarium Arabo-Hispanum à quonam digestum. Tom.
II. pag. 357. col. 1.
Goesius Damianus laudatur. Tom. II. pag. 245. num. 370.
Gofredus de Fexa monachus Benedictinus, de re me-
trica Scriptor. Tom. II. pag. 367. col. 2.
Gofredus Jofre de Buire canonicus Tarraconensis.
Tom. II. pag. 146. num. 210.
Eiusdem Ecclesiæ constitutiones exposuit. ibid.
Gombaldus de Uligia Prædicatorum sodalis. Tom. II.
pag. 175. num. 333.
Commentaria edidit in libros sententiarum. ibid.
Volumen item de Vitis Sanctorum. ibid.
Gomesanus monachus Ildensis Scriptor Vitæ S. Ildi-
phonsi. Tom. II. pag. 367. col. 2.
Gomezii Manriquei gesta, elogium & scripta. Tom. II.
pag. 342. num. 860. & seqq.
Gomezius Franciscanorum sodalis scripsit de natura-
li philosophia. Tom. II. pag. 346. num. 875. & seqq.
Elogium ipsius. ibid.
Gomezius Ioannes de Zurara quorumnam operum auctor.
Tom. II. pag. 311. num. 695. & seqq.
Eius gesta & laudes. ibid.
Gonzalez Tellez Emmanuel, Concilii Eliberitani illu-
strator, laudatur. Tom. I. pag. 134. num. 3.
Gordianus quidam an Hispalensis fuerit Episcopus. Tom.
I. pag. 323. num. 71. & Tom. II. pag. 421. num. 654.
An item literas acceperit Deus-dedit Papæ. Tom. I.
pag. 323. num. 71.
Gosvintha Athanagildi vidua Leovigildo nubit. Tom.
II. pag. 418. num. 606.
Laqueo suspenditur & quare. pag. 419. num. 627.
Gotescalchi monachi hæresis quænam. Tom. I. pag.
500. num. 266.

- Gothicæ literæ à quonam inventæ. Tom. II. pag. 412. num. 1129.
- Gothi Romam diripiunt. Tom. II. pag. 414. num. 1163.
- Valentian Galliarum vastant. *ibid.* num. 1166.
- Aquitaniam invadunt. *ibid.* num. 1167.
- Per Constantem repelluntur. *ibid.* num. 1171.
- Romanis auxiliantur. pag. 416. num. 479.
- Gothorum gesta à quibusnam descripta. Tom. I. pag. 340. num. 117. & seqq. & Tom. II. pag. 26. num. 98.
- Excidium quis ediderit. *ibid.* pag. 65. num. 116.
- Leges à quonam latæ. Tom. I. pag. 518. num. 350.
- Gotvillâ Hibernus, civis tamen Hispanus, qualis notæ fuerit. Tom. I. pag. 510. num. 311.
- Græcorum in Fide errores à quonam impugnati. Tom. II. pag. 235. num. 261.
- Granatensis historia per quemnam exarata. Tom. II. pag. 407. col. 2.
- Gratianus Imperator quando designatus. Tom. II. pag. 412. num. 1127.
- Gesta eiusdem & in Christianos religio. *ibid.* num. 1131.
- S. Gregorii Papæ de trina mensione locus castigatur. Tom. I. pag. 296. num. 98. & seqq.
- Gregorii Turonensis historiæ libri undecimi quisnam auctor. Tom. I. pag. 511. num. 318.
- Gregorius Argaitius. Vide Argaitius.
- Gregorius Bæticus Episcopus Eliberitanus Hosii æqualis. Tom. I. pag. 138. num. 19. & seqq.
- Quænam literis commiserit. *ibid.*
- Eidem Hosio in Sirmiensi conventu restitit. pag. 139. num. 20.
- Item Ursacio & Valenti in Arimiensi. *ibid.*
- Marcellini & Faustini Luciferianorum testimonia non prorsus ei favent. *ibid.* num. 21.
- An liber *De Trinitate* ad Placidiam sit ipsi tribuendus. pag. 140. num. 24. & Tom. II. pag. 414. num. 1172.
- Dextri & Luitprandi Pseudo-historicorum de ipso nugæ. Tom. I. pag. 141. num. 28. & seqq.
- Innocentii I. Papæ decretalis epistola de eodem exponitur. pag. 142. num. 32. & seqq.
- Item S. Hieronymi locus. *ibid.*
- Bivarii præsumptio sugillatur. pag. 144. num. 41.
- Eidem temerè adscribitur martyrologium nuper inventum. pag. 148. num. 50. & seqq.
- Figmentum purum Pseudo-historicorum. *ibid.*
- Ab Argaitio impensè, sed frustra laudatum. pag. 149. num. 51.
- Solini locus explicatur. pag. 150. num. 56.
- Oppidorum nominibus à Gothis formati uti non potuit. pag. 152. num. 60.
- Sicut & vocabulis eius sæculo recentioribus. pag. 159. num. 87.
- Gregorius Complutensis Episcopus à Toletano diversus. Tom. I. pag. 148. num. 49.
- Insolentior Pseudo-Dextri fabula. *ibid.*
- Gregorius Episcopus Cordubensis quando floruerit. Tom. II. pag. 414. num. 1169.
- Quando mortuus. pag. 415. num. 1183.
- Gregorius Iliberitanus Episcopus ex Præfecto prætorio Galliarum. Tom. II. pag. 413. num. 1145.
- Gregorius Nazianzenus Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 412. num. 1124.
- Gregorius Toletanus præsul nullus. Tom. I. pag. 144. num. 38. & seqq.
- Cui falsò Bæticæ Gregorii gesta tribuuntur. *ibid.*
- Pseudo-historicorum de hoc commenta curiosè examinantur. *ibid.* & seqq.
- Refelluntur. *ibid.*
- In Tyanensi Cappadociæ Concilio vices gessit Liberii Papæ, si larvis credendum. pag. 145. num. 42. & seqq.
- Grimoaldus, sive Grimaldus, quando floruerit. Tom. II. pag. 5. num. 14.
- Scriptit Vitam S. Dominici de Silos. *ibid.*
- S. Felicis translationem vulgavit. *ibid.*
- Sanctorum Viras collegit. *ibid.*
- Græma seu Græma quid. Tom. I. pag. 6. num. 20.
- Græmatici quisnam auctor & quale opus. Tom. I. pag. 6. num. 20.
- Gudestianus presbyter Pseudo-Haubertinus Scriptor. Tom. I. pag. 302. num. 117.
- Gudila Comes Toleti Synodo Toletanæ sub Reccaredo interfuit. Tom. II. pag. 419. num. 628.
- Gudila, sive Gullita, Toletanus falsò inter Hispanos Scriptores numeratur. Tom. I. pag. 452. num. 72.
- Guido de Terrena, sive de Perpiniano, Carmelina. Tom. II. pag. 158. num. 252. & seqq.
- Ordinis sui generalis prælectus. *ibid.* num. 253.
- Maioricensis item & Elnensis antistes. *ibid.*
- Opera eiusdem edita recensentur. *ibid.* n. 255. & seqq.
- Inedita similiter referuntur. *ibid.*
- Guilielmus Dominici scripsit in Usaticos Barcinonenses. Tom. II. pag. 368. col. 1.
- Guilielmus Gortis Aragonensis, an Franciscanus. Tom. II. pag. 346. num. 867. & seqq.
- Quodnam opus scripserit. *ibid.*
- Guilielmus de Loarte Mercenariorum sodalis. Tom. II. pag. 252. num. 341.
- Quænam opera ediderit. *ibid.*
- Guilielmu de Monserrat Catalanus. Tom. II. pag. 345. num. 864. & seqq.
- Quibus libris clarus. *ibid.*
- Guilielmus Præpositi, sive Despaborde. Tom. II. pag. 168. num. 293.
- Scriptis de privilegio militari. *ibid.*
- Item de pace & trenga. *ibid.*
- Alphabetum patrii iuris digessit. *ibid.*
- Guilielmus de Rubione Minorita sententiarum libros exposuit. Tom. II. pag. 148. num. 218.
- Guillelmus de Vallesicca. Tom. II. pag. 160. num. 264.
- Gullita Toletanus Pseudo-Juliani figmentum. Tom. I. pag. 510. num. 312.
- Gumesindus Toletanus Hispanis Scriptoribus impudenter affixus. Tom. I. pag. 511. num. 318.
- Gundemarus Gothorum Rex quando creatus. Tom. II. pag. 421. num. 648.
- Toleti Synodum contrahit. *ibid.* num. 649.
- Gundemundus Wandalorum Rex pacis Ecclesiæ restitutor. Tom. II. pag. 416. num. 518.
- Gundisalvi Hispani apud Ioannem Walleensem laus. Tom. II. pag. 108. num. 5.
- Scriptis dicitur *De divisione philosophiæ*. *ibid.*
- Item *De anima*. *ibid.*
- Gundisalvus Garsias de S. Maria Pauli Burgensis filius. Tom. II. pag. 244. num. 303. & seqq.
- Eiusdem gesta referuntur. *ibid.*
- Aragonis Regum historicus. *ibid.* num. 304.
- Gundisalvus quidam Conchensis auctor libri *Ingenialis*. Tom. II. pag. 108. num. 6.
- Gundisalvus quidam Hispanus Scriptor *De ortu scientiarum*. Tom. II. pag. 368. col. 1.
- Gundisalvus de Berseo monachus Benedictinus. Tom. II. pag. 4. num. 13.
- Sanctorum quorundam Vitas exaravit. *ibid.*
- Carmen item de prælio Septimancensi. *ibid.*
- Aliud eiusdem opus *De promovenda pietate*. *ibid.*
- Gundisalvus Gundisalvi de Bustamante Episcopus Segoviensis. Tom. II. pag. 185. num. 377.
- Ipsius opus *Peregrina*. *ibid.*
- Gundisalvus de Frias monachus Hieronymianus. Tom. II. pag. 346. num. 869. & seqq.
- Philosophica, moralia, politicaque edidit opera. *ibid.* num. 870.
- Sermones pariter & epistolas. *ibid.* num. 871. & seqq.
- Monasterii Sancti Hieronymi Granatensis chronographus. *ibid.* num. 874.
- Gundisalvus de Hinojosa Regum omnium Christianorum historiæ breviarium digessit. Tom. II. pag. 142. num. 187.
- Gundisalvus Martini à Peñañel auctor libri *Del becerro*. Tom. II. pag. 165. num. 276.
- Gundisalvus de Vallebona ordinis Minorum generalis. Tom. II. pag. 111. num. 28. & seqq.
- Opera eiusdem. *ibid.*
- Gunthericus Episcopus Toletanus iniquè Hispaniæ Scriptoribus affigitur. Tom. I. pag. 433. num. 3.
- Guterius Didaci de Gamez Petri Nifii Comitis gestorum descriptor. Tom. II. pag. 212. num. 106. & pag. 250. num. 332.

H

HADRIANI Ælii Imperatoris patria. Tom. I. pag. 97. num. 328. & seqq.
 An Italicæ in Hispania, vel Romæ ex patre Italicensi natus. *ibid.*
 Themistii de hoc error & correctio. *ibid.* num. 329.
 Matrem habuit Gaditanam. pag. 98. num. 331.
 Aurelii Victoris error. pag. 99. num. 332.
 Doctrina eius multiplex à veteribus commendata. *ibid.* num. 333.
 Libros edidit de vita sua. *ibid.* num. 334.
Catuciani Antimachi imitatione ab eodem exarati. pag. 100. num. 335.
 Multa de hac inscriptione disseruntur. *ibid.* & seqq.
 Sermones, orationes, declamationes & carmina laudantur. pag. 101. num. 340. & seqq.
 Epistola item de Christianis, quibus non adversus. pag. 102. num. 344. & seqq.
 Alexandriados opus non huius, sed sophistæ. *ibid.* num. 346.
 Quandiu vixerit imperaveritque. *ibid.* num. 347.
 Hæresis quod nulli darentur spiritus quando orta & à quibus repulsa. Tom. II. pag. 418. num. 615.
 Hæresum summa à quonam compilata. Tom. II. pag. 159. num. 258. X.
 Hæreticorum catalogus per quemnam editus. Tom. II. pag. 65. num. 110.
 Hajan, aliàs Ibnu Hajan, Lusitanus chronographus. Tom. II. pag. 405. col. 1.
 Hali Uxafal auctor astrologici iudicii de Barcinonensi urbe. Tom. II. pag. 405. col. 2.
 Halo poeta, qui & Alphonsus Grammaticus. Tom. II. pag. 33. num. 129. & seqq.
 Eiusdem nonnulla epigrammata referuntur. pag. 34. num. 130. & seqq.
 Hamech Ben Serif scripsit de virtutibus plantarum. Tom. II. pag. 405. col. 2.
 Lapidum pariter & animalium. *ibid.*
 Hani, seu Iben Hani, cuiusnam operis auctor. Tom. II. pag. 405. col. 2.
 Hasen, aliàs Iben Hasen, Granatensis & eius scripta. Tom. II. pag. 405. col. 2.
 Haubertinus catalogus Episcoporum Hispaniæ examinatur. Tom. I. pag. 547. num. 477. & seqq.
 In hoc desunt quorum Hispaniæ Concilia meminerunt. *ibid.*
 Exemplis firmatur. *ibid.*
 Additiones ad eundem expenduntur. pag. 554. num. 536. & seqq.
 Haubertus Hispalensis chronographus suppositivus. Tom. I. pag. 543. num. 458. & seqq.
 Eiusdem suppositio multis argumentis ostenditur. *ibid.*
 Eius fictivum chronicon, & quisnam huius auctor. pag. 154. num. 67. & pag. 544. num. 463.
 Temeritas in Priscilliani rebus refellitur. pag. 170. num. 129.
 Audacia in fabulis fingendis retunditur. pag. 268. num. 123.
 Impudentia in Bonifacio IV. Hispaniæ accensendo redarguitur. pag. 431. num. 449. & seqq.
 Scriptores recensentur quos temerè finxit. pag. 268. num. 123. & pag. 302. num. 117. & pag. 432. num. 453. & seqq. & pag. 512. num. 327. & seqq.
 Hector Carthaginensis Episcopus Tarraconensi Synodo interfuit. Tom. II. pag. 417. num. 551.
 Hegiræ annus quando inceperit. Tom. I. pag. 325. num. 78.
 Helecanis Episcopi Cæsaraugustani memoria. Tom. I. pag. 510. num. 313.
 Eiusdem fragmenta suppositiva. *ibid.* & seqq.
 Helladius aulæ Regis Comes Synodo Toletanæ sub Recaredo interfuit. Tom. II. pag. 419. num. 628.
 Fit monachus Agaliensis. pag. 420. num. 635.
 Eiusdem monasterii abbas eligitur. *ibid.* num. 644.
 Toletanus Episcopus designatur. pag. 421. num. 652.
 Sanctitate habetur insignis. *ibid.* num. 663.
 Ildephonsus diaconum creat. *ibid.* num. 666.
 Moritur. *ibid.* num. 667.

Helvia, aliàs Albina, M. Annæi Senecæ uxor. Tom. I. pag. 19. num. 49.
 Qualis femina. *ibid.*
 Henrici III. Castellæ Regis historiam quisnam scripserit. Tom. II. pag. 196. num. 21. & pag. 197. num. 26.
 Henricus de Aragonia Marchio de Villena. Tom. II. pag. 220. num. 151. & seqq.
 A magiæ nota, qua inuritur, liberatur. *ibid.*
 Eius scripta & laudes. *ibid.* num. 152. & seqq.
 Henricus infans Castellæ, Magister ordinis Iacobæi. Tom. II. pag. 243. num. 296.
 Quænam opera ediderit. *ibid.*
 Heraclius Africae Comes occiditur. Tom. II. pag. 414. num. 1167.
 Heraclius Imperator Hierosolymam cum cruce Dominicana ingreditur. Tom. II. pag. 421. num. 664.
 De *Herbis* quisnam egerit. Tom. II. pag. 407. col. 2.
 Hercules labores à quibusnam descripti. Tom. II. pag. 222. num. 161. & pag. 251. num. 334.
 Herennius Senecio Hispanus laudatur. Tom. I. pag. 91. num. 308.
 Auctor Vitæ Helvidii Prisci. *ibid.* num. 309.
 Domitiani iussu interficitur. *ibid.* & seqq.
 Hermenegildus Leovigildi filius nascitur. Tom. II. pag. 418. num. 594.
 Regni successor à patre constituitur. *ibid.* num. 611.
 Ingundem uxorem ducit. *ibid.* num. 617.
 Hispali à patre obsidetur. *ibid.* num. 618.
 Vincit eidem traditur. *ibid.*
 Datis iteribus dimittitur. *ibid.*
 Semel iterumque obsidetur & capitur. pag. 419. num. 619. & 621.
 Varie vexatus carceribus mancipatur. *ibid.* num. 624.
 Occiditur. *ibid.*
 Hermenga Witterici Regis filia. Tom. II. pag. 421. num. 646.
 Theoderico Mediomatricum Regi nubit. *ibid.*
 Intacta patri remittitur. *ibid.*
 Heros, sive Eros, Episcopus Galliæ, non Hispaniæ. Tom. I. pag. 243. num. 33. & seqq.
 Heterius Oxomensis Episcopus Felicis Urgellensis impugnator. Tom. I. pag. 443. num. 35.
 Item Elipandi Episcopi Tolerani. *ibid.*
 Opera eiusdem à quibus in lucem edita. *ibid.* & seqq.
 Hexameron opus à quonam scriptum. Tom. II. pag. 307. num. 658. & seqq.
 S. Hieronymi Granatensis monasterii historiam quis tenuerit. Tom. II. pag. 346. num. 874.
 S. Hieronymi locus de Vigilantio exponitur & emendatur. Tom. I. pag. 232. num. 367. & seqq.
 Flores à quonam excerpti. Tom. II. pag. 218. num. 136. I.
 Vita per quemnam exarata. pag. 219. num. 142.
 In Vigilantium invectiva quando facta. pag. 413. num. 1149.
 Hieronymus à S. Bernardo monachus Cisterciensis. Tom. II. pag. 368. col. 2.
 Eius scripta. *ibid.*
 Hieronymus Paulus quidam illaudatus. Tom. II. pag. 340. num. 844.
 Hieronymus quidam monachus Cisterciensis. Tom. II. pag. 347. num. 887.
 Ioannis II. Aragoniæ Regis rerum Scriptor. *ibid.*
 Hieronymus quidam alter abbas Cisterciensis de Benifazà. Tom. II. pag. 368. col. 2.
 Regum Aragoniæ genealogiam digessit. *ibid.*
 Hieronymus Michael Carmelus Mercenariorum sodalis. Tom. II. pag. 143. num. 197.
 Commentaria scripsit in Canticum Canticorum. *ibid.*
 Hieronymus Cucalon quorumnam operum auctor. Tom. II. pag. 335. num. 817. & seqq.
 Hieronymus de Ocon Carmelita. Tom. II. pag. 208. num. 91. & seqq.
 Machabæorum libros explanavit. *ibid.*
 Benedicti XIII. gestorum narrator. *ibid.* num. 92.
 Hieronymus de S. Fide, sive Iosias Lurki. Tom. II. pag. 199. num. 45. & seqq.
 Ex Hebræo Christianus. *ibid.*
 Eius disputatio in Iudæos coram Benedicto XIII. *ibid.*
 Quinam eidem interfuerint, ac de ea scripserint. *ibid.*
 Hiero-

- Hieronymus Torrellas Valentinus quænam scripserit. Tom. II. pag. 339. num. 839. & seqq.
- S. Hierotheus falsò Hispanis adscribitur. Tom. I. pag. 114. num. 384.
- Dionysii scripta de ipso vel inter catholicos dubiæ fidei. *ibid.* num. 385. & seq.
- Quando hæc primùm visa. *ibid.*
- Græcorum testimoniis hunc fuisse Atheniensem probatur. pag. 115. num. 388. & seqq.
- Latinorum nullis. *ibid.*
- Morales ansam præbuit ut Hispaniæ affigeretur. *ibid.* num. 389. & pag. 116. num. 392. & seqq.
- Eiusdem æquivocatio inter hunc & Philotheum. pag. 117. num. 397.
- Areopagita fuit Athenis, ideoque Atheniensis. pag. 118. num. 402.
- Multa Græcorum testimonia pro hac re producantur. *ibid.* num. 403. & seqq.
- Empuritanus à Pseudo-Luitprando confingitur. pag. 120. num. 409.
- Absurditates in eius historia. *ibid.* num. 410. & seqq.
- Maeri* cognomen unde ipsi affixum. pag. 121. num. 412.
- Hierusalem quælibet Ecclesia cathedralis dicta. Tom. I. pag. 356. num. 172.
- Higuera Hieronymus Romanus multiplicis fabulæ confictor. Tom. I. pag. 316. num. 43.
- Pseudo-chronicorum Dextri & Maximi confictor. *ibid.*
- Pseudo-historicorum aliorum architectus. pag. 430. num. 447. & seq. & pag. 436. num. 8. & pag. 528. num. 400.
- Vanitas eiusdem de Ioanne Hispalensi. pag. 485. num. 217. & seqq.
- Opus eius quoddam levissimum laudatur. pag. 513. num. 330.
- Ex quo dignoscitur fabularum inventor. *ibid.* & seqq.
- Absurdæ ipsius assertiones de *Romanis* Toletanis. *ibid.*
- Item de *Marinis* Gallæcis. *ibid.*
- Quonam Luitprandi Chronico usus, dum historiam scriberet. pag. 534. num. 418. & seq.
- Pseudo-Juliani auctor. Tom. II. pag. 36. num. 139. & seqq.
- Testimonia ad rem producantur ex eius historia Ms. pag. 38. num. 144. & seq.
- Crassissima ignoratio de Petro de Riga *Aurora* Scriptore. pag. 40. num. 152.
- Higuerarum, sive ficulneorum Toleti civium fundamenta à quonam iacta. Tom. I. pag. 445. num. 44.
- Hilarii Arelatensis Episcopi obitus quando contigerit. Tom. II. pag. 416. num. 487.
- Hilarius Papa quando creatus. T. II. pag. 416. num. 500.
- Romanam Synodum cogit. *ibid.* num. 506.
- S. Hilarius Pictaviensis Episcopus Quintiliani imitator. Tom. I. pag. 75. num. 255.
- Arausicanæ I. Synodo præfuit. Tom. II. pag. 413. num. 1141.
- Hildefredus Tarraconem obsidione cingit. Tom. II. pag. 416. num. 513.
- Urbes Hispaniæ maritimas capit. *ibid.*
- Hippocrates à quonam explanatus. Tom. II. pag. 363. col. 1.
- S. Hippolyti martyris Missa per quemnam ordinata. Tom. I. pag. 381. num. 259.
- Hispalensis II. Synodus quando coacta. Tom. II. pag. 421. num. 658.
- Hispalis Fulgentii Astigitani verosimiliter patria. Tom. I. pag. 308. num. 11. & seq.
- Contra Leovigildum Gothorum Regem rebellat. Tom. II. pag. 418. num. 618.
- Hispaniæ historiæ Scriptores quinam fuerint. Tom. II. pag. 13. num. 45. & pag. 23. num. 82. & pag. 48. num. 18. & seq. & pag. 61. num. 73. & pag. 165. num. 274. & seq. & pag. 239. num. 280. & pag. 302. num. 619. & seqq. & pag. 326. num. 763. & seqq. & pag. 359. col. 1. & pag. 360. col. 1. & seq. & pag. 361. col. 2. & seq. & pag. 388. col. 2. & pag. 407. col. 1.
- Hispania per Constantinum tyrannum invaditur. Tom. II. pag. 414. num. 1163.
- Tumultibus fervet. *ibid.* num. 1168. & pag. 415. num. 469.
- Peste affigitur. pag. 419. num. 621.
- Sub Reccaredo Fide catholica floret. pag. 420. num. 629.
- Mahometi labe inficitur. pag. 421. num. 645.
- De Hispaniæ memorabilibus quisnam scripserit. Tom. I. pag. 463. num. 118.
- Eius descriptio à quonam facta. pag. 503. num. 283. & seqq.
- Regum epitomen quisnam digesserit. Tom. II. pag. 196. num. 24.
- Urbium admiranda per quemnam descripta. pag. 381. col. 2.
- Casus & restauratio à quonam exarata. pag. 373. col. 1.
- Hispanorum incuria in non quærendis historiæ fontibus & publico bono exponendis. Tom. II. pag. 15. num. 53.
- Viri insignes nonnulli qui Basileensi Concilio interfuerunt. pag. 226. num. 177. & seq.
- Historia à quibusnam scripta. Tom. I. pag. 7. num. 22. & pag. 92. num. 312. & seqq. & pag. 104. num. 351. & seqq. & pag. 205. num. 271. & seqq. & pag. 238. num. 12. & seqq. & pag. 256. num. 75. & seqq. & pag. 315. num. 38. & seqq. & pag. 340. num. 117. & seqq. & pag. 373. num. 231. & pag. 421. num. 407. & pag. 438. num. 14. & pag. 447. num. 52. & seqq. & pag. 463. num. 118. & pag. 516. num. 343. & Tom. II. pag. 1. num. 2. & pag. 2. num. 5. & seqq. & pag. 3. num. 9. & pag. 12. num. 39. & pag. 19. num. 65. & seqq. & pag. 21. num. 74. & pag. 26. num. 98. & pag. 27. num. 104. & pag. 49. num. 20. & seqq. & pag. 196. num. 21. & pag. 204. num. 61. & pag. 212. num. 106. & pag. 216. num. 125. & pag. 176. num. 342. & pag. 178. num. 348. & seq. & pag. 181. num. 364. & pag. 184. num. 373. & pag. 191. num. 5. & seqq. & pag. 239. num. 280. & pag. 241. num. 286. & 290. & seq. & pag. 244. num. 302. & seqq. & pag. 245. num. 306. & pag. 248. num. 318. & 321. & seqq. & pag. 254. num. 352. & seqq. & pag. 274. num. 458. & pag. 302. num. 619. & pag. 306. num. 655. & pag. 326. num. 763. & seqq. & pag. 330. num. 793. & seq. & pag. 336. num. 823. & pag. 346. num. 874. & pag. 347. num. 887. & seqq. & pag. 351. num. 919. & pag. 356. col. 1. & pag. 357. col. 1. & seq. & pag. 358. col. 1. & seq. & pag. 306. col. 1. & seq. & pag. 361. col. 1. & seq. & pag. 362. col. 1. & seq. & pag. 368. col. 2. & pag. 372. col. 1. & seq. & pag. 373. col. 2. & pag. 376. col. 2. & seqq. & pag. 381. col. 2. & seq. & pag. 405. col. 1.
- Historia omnimoda per quemnam ordinata. Tom. I. pag. 205. num. 271. & seqq.
- Item *De memorabilibus Hispaniæ*. pag. 463. num. 118.
- Arabum à quonam scripta. Tom. II. pag. 54. num. 43.
- S. Ferdinandi Castellæ Regis. pag. 56. num. 54.
- Pontificum & Romanorum Imperatorum. pag. 57. num. 56.
- Castellæ ac Legionis. pag. 61. num. 73.
- Ecclesiastica. pag. 181. num. 364.
- Regum Navarræ. pag. 184. num. 373.
- Henrici III. Castellæ Regis. pag. 196. num. 21. & pag. 197. num. 26.
- Carthaginensium pariter & Murciae Episcoporum. pag. 274. num. 458.
- Ordinis Iacobæi. pag. 336. num. 823.
- Ioannis II. Aragoniæ Regis. pag. 347. num. 887.
- Bætica. pag. 382. col. 1.
- Granatensis. pag. 407. col. 1.
- Cataloniæ. pag. 356. col. 1.
- Lusitaniæ, & generalis mundi. pag. 357. col. 2. & pag. 373. col. 2. & seq.
- Historicorum suppositiorum fabulæ de Gregorii Bælici rebus. Tom. I. pag. 141. num. 28. & seqq. & pag. 144. num. 38. & seqq. & pag. 145. num. 42. & seq. & pag. 148. num. 50. & seqq.
- Figmenta de Audentio Toletano exploduntur. pag. 178. num. 162. & seqq.
- Necnon de Avieno poeta. pag. 213. numero 299. & seqq.

Impudentia taxatur, pag. 267. num. 118. & pag. 268. num. 122.
 Mendacia refelluntur, pag. 286. num. 55. & seqq.
 Nugæ in Arthuago monacho, pag. 372. num. 227. & seqq.
 Licentia in S. Ildephonsi rebus retunditur, pag. 410. num. 364. & seqq.
 Commenta de Iuliano Toletano, pag. 419. num. 396. & seqq.
 Quisquiliæ in Felice Episcopo Toletano, pag. 423. num. 421.
 Necnon in Taione Cæsaraugustano, pag. 424. num. 423.
 Fictiones in Iuliano cognomento Luca exsibilantur, pag. 439. num. 22.
 Fabulæ item de Rutilio martyre & aliis, pag. 474. num. 164. & seqq.
 Hitæ, seu Fitæ, oppidi nomen unde, Tom. I. pag. 147. num. 48.
 De *Homagio* quisnam egerit, Tom. II. pag. 241. num. 289.
 Homiliæ à quonam scriptæ, Tom. II. pag. 219. num. 148.
 Honorii I. Papæ creatio quando contigerit, Tom. II. pag. 421. num. 659.
 Honorius monachus quando & ubi floruerit, Tom. II. pag. 414. num. 1173.
Hormestæ appellatio undenam adhæserit Orosii historiis, Tom. I. pag. 238. num. 12. & seqq.
Hormisdæ Pontificis electio quando facta, Tom. II. pag. 417. num. 549.
 Ioannes Tarraconensis Episcopus honoribus affectus, ibid. num. 550.
 Sallustius Hispalensis legatus constitutus & ubi, ibid. num. 553.
 Hosius Episcopus Cordubensis Scriptorum Hispaniæ princeps, Tom. I. pag. 133. num. 1.
 Hispanus, & forsitan Cordubensis, non Græcus, ibid. num. 2.
 Plagis ob Fidem ab ethnicis multatus, ibid.
 Concilio Eliberitano interfuit, pag. 134. num. 3.
 A Constantino Magno plurimum cultus, ibid. numero 4.
 In Arelatensi Concilio causam dixit, ibid.
 Constantini Imperatoris conversionem fortè promovit, ibid. num. 6.
 Zosimi locus hac de re subobscurus à Baronio explanatus, ibid. & seqq.
 Sozomenus reprehenditur, ibid.
 Synodo Nicænæ præfuit, vices gerens Sylvestri Papæ, pag. 135. num. 8.
 Princeps item in Sardicensi de causa Athanasii, ibid. num. 8.
 Eiusdem apud hæreticos reverentia, ibid. num. 9.
 Arianis in Sirmiensi conventu quodammodo favit, ibid. num. 10.
 Ab Athanasii tamen damnatione abstinuit, ibid.
 De eius ob illud poenitentia eidem Athanasio credendum, ibid. num. 11. & seqq.
 S. Isidori de eius obitu historia suspecta, ibid.
 A Græcis ut Sanctus colitur, pag. 136. num. 13.
 Eius opera referuntur, ibid. num. 14. & seqq.
 Chalcidii in Timæum commentarii dedicatio huic forsitan facta, pag. 137. num. 16.
 An Græcè scripserit, ibid. num. 17.
 Nomen ipsius temerè appositum in Decreto Gratiani, pag. 138. num. 18.
 Cordubensem Synodum colligit, Tom. II. pag. 412. num. 1104.
 In exilium pellitur, & verberibus tunditur, ibid. num. 1106. & 1108.
 Hæreticis assentitur, ibid.
 Catholicus moritur & ubi, ibid. num. 1109.
 Hugo Catalanus à Turrecremata laudatus, Tom. II. pag. 368. col. 2.
 Quodnam opus scripserit, ibid.
 Hugo Portugallensis Episcopus Compostellanæ historiæ auctor, Tom. II. pag. 19. num. 65.
 An eius Epistola ad Mauricium Bracarensem sit germana, Tom. I. pag. 129. num. 444. & seqq.
Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.

Hünnericus Wandalorum Rex catholicos affligit, Tom. II. pag. 416. num. 511. & seqq.
 Vermibus consumitur, ibid. num. 515.
 Hunni per Thraciam discurrunt, Tom. II. pag. 416. num. 481.
 Urbes orientis quamplurimas vastant, ibid. num. 483.
 Hunnorum præsidium per Stiliconem deletur, Tom. II. pag. 413. num. 1148.
 Hyginus, Vide Iulius Hyginus.
 Hymni à quibusdam scripti, Tom. I. pag. 395. num. 306. & seqq. & pag. 519. num. 357.
 Hymni Ambrosiani in Latinis Ecclesiis celebrantur, Tom. II. pag. 413. num. 1139.

I

JAAFAR, aliàs Abu Jaafar Ebn Tophail, sive Abu Becr, Tom. II. pag. 405. col. 2. & seqq.
 Quænam scripta exaraverit, ibid.
 Laudes eiusdem, ibid.
 Iacobæi ordinis historiam quisnam scripserit, Tom. II. pag. 336. num. 823.
 S. Iacobi reliquiarum translatio per quemnam descripta, Tom. II. pag. 24. num. 88.
 In Hispaniam adventus quando contigerit, pag. 411. col. 1.
 Quos discipulos ibi creavit Episcopos, ibid.
 S. Iacobi epistolas quisnam exposuerit, Tom. II. pag. 28. n. 108.
 Iacobus I. Aragoniæ Rex, Tom. II. pag. 69. num. 143. & seqq.
 Eius historia de rebus à se gestis Provinciali idioma te, ibid.
 Iacobus Catalanus Dominicanorum sodalis, Tom. II. pag. 369. col. 1.
 De Conceptione Virginis libros vulgavit, ibid.
 Iacobus Dominicus Dominicanus, Tom. II. pag. 171. num. 310.
 Volumen edidit de rectè administrandis sui ordinis rebus, ibid.
 Iacobus de Aragonia S. R. E. Cardinalis, an ullius Chronici auctor, Tom. II. pag. 177. num. 345. & seqq.
 Valerium Maximum vernaculè vertit, ibid. num. 346.
 Iacobus Calicius iurisconsultus celeberrimus, Tom. II. pag. 198. num. 31. & seqq.
 Commentaria scripsit in Usaticos Barcinonenses, ibid. num. 32.
 Directorium item pacis & treugæ, ibid. num. 33.
 Processus *soni emissi* & quid iste sonus, ibidem num. 34.
 Alia eiusdem opera, ibid.
 Iacobus Cardoni Usaticorum Barcinonensium explana-tor, Tom. II. pag. 369. col. 2.
 Iacobus Conesa protonotarius regius quodnam opus ediderit, Tom. II. pag. 369. col. 1.
 Iacobus Magni Augustiniani sophologii auctor, Tom. II. pag. 203. num. 56. & seqq.
 Qualem istud opus, ibid.
 An fuerit Hispanus, ibid.
 Iacobus Marquilles iurisconsultus Usaticorum commen-tator, Tom. II. pag. 244. num. 299. & seqq.
 Familiarum Cataloniae nobilium descriptor, ibid. num. 302.
 Iacobus Matthæi commentaria dedit in Usaticos Bar-cinonenses, Tom. II. pag. 369. col. 2.
 Iacobus de Monellis Usaticorum Barcinonensium expla-nator, Tom. II. pag. 369. col. 2.
 Iacobus de Monte-Iudajco, sive de Montjuï, Tom. II. pag. 153. num. 239. & seqq.
 Usaticos Barcinonenses exposuit, ibid.
 Iacobus Perez de Valentia Eremitarum Sancti Augusti-ni sodalis, Tom. II. pag. 329. num. 779. & seqq.
 Episcopus aliquando Christopolitanus, ibid.
 Commentaria edidit & explanationes diversas, ibid.
 Iacobus Pons Catalanus Scriptor artis vulgò *de scherma*, Tom. II. pag. 305. num. 648.
 Iacobus Lupi Rebello Lusitanus, Tom. II. pag. 369. col. 2.
 Scripsit *De sacramento poenitentiae*, ibid.

- Iacobus Roig** poeta Valentinus, & eius opera. Tom. II. pag. 242. num. 293. & seq.
- Iacobus de S. Ioanne Dominicanus.** Tom. II. pag. 268. num. 428. & seq.
- Auctor Vitæ S. Raymundi de Penyafort. *ibid.*
- Iacobus à Vallesicca** Usaticorum Barcinonensium glossator. Tom. II. pag. 160. num. 264.
- Jahia filius Mahomed filius Abi Siuker** auctor *Theorie plantarum.* Tom. II. pag. 407. col. 1.
- Jahia Iben Hametis Iben Edden** de re medica Scriptor. Tom. II. pag. 407. col. 1.
- Jaljal**, aliis Eben Jaljal, quænam literis commiserit. Tom. II. pag. 407. col. 1.
- Ianua artis Raymundinæ** per quemnam formata. Tom. II. pag. 324. num. 752. & seq.
- Jasa Galekæus** scripsit historiam orientalem. Tom. II. pag. 407. col. 1.
- Ibada Fonsæ Comitis filia** Reccaredo Regi Gothorum nubuit. Tom. II. pag. 419. num. 620.
- Svinthilam* parit. *ibid.*
- Iben Ibrahim** *De supputatione temporis* Scriptor. Tom. II. pag. 407. col. 1.
- Iberia** (*Hesperia*) etiam Italia dicta. Tom. I. pag. 444. num. 39.
- Ibnu Habar.** Vide *Aben Habar.*
- Ibnu Lcharib** theologus, philosophus, poeta, & historicus. Tom. II. pag. 407. col. 1. & seq.
- Cur Hispanis Scriptoribus affixus, licet non Hispanus. *ibid.*
- Idalius Barcinonensis Episcopus & eius opera.** Tom. I. pag. 423. num. 419.
- Epistolæ eiusdem duæ ad quosnam directæ. *ibid.* num. 420.
- Idatius Clarus** ex coniectura Emeritensis Episcopus. Tom. I. pag. 172. num. 136. & seqq.
- Priscilliani erroribus restitit. *ibid.*
- Diversus ab Ithacio à Severo reprehenso. *ibid.* num. 139.
- Item ab Idatio Lemicensi Episcopo. *ibid.*
- Necnon ab alio auctore libri adversus Warimadum Arianum. *ibid.* num. 140.
- Idatius**, sive Hydatius, historicus, in rebus Orosii explanatur. Tom. I. pag. 235. num. 2.
- Lemicensis ex Gallæcia. pag. 256. num. 75.
- Papirii Massoni error multiplex in eiusdem rebus. *ibid.* num. 76. & seqq.
- Necnon Georgii Cardosi. *ibid.*
- Eius ætas & in Palestinam peregrinatio. pag. 257. num. 79.
- Episcopatus & res gestæ. *ibid.* num. 81. & seqq.
- Eusebiani Chronici continuator. pag. 258. num. 86.
- Quisnam auctor collectionis historicæ ex eodem. pag. 259. num. 87. & seq.
- Quisnam Toromachus, ex quo ipse in historia profecit. *ibid.* num. 88.
- Varia ipsius collectionis editiones. *ibid.* num. 89. & seq.
- Fasti consulares ab eodem editi. pag. 260. num. 91.
- De Cynegio orientis præfecto clarissimum eiusdem testimonium. *ibid.* num. 92.
- Diversus ab Idatio Claro Emeritensi Episcopo. *ibid.* num. 93.
- Item ab alio Ambrosii Moralis. pag. 261. num. 95.
- Synodo Aqua-Celenensi interfuit. Tom. II. pag. 416. num. 486.
- Idolorum templa** ubique destructa & quando. Tom. II. pag. 413. num. 1151.
- Jehuda Barcinonensis Hebræus Scriptor.** Tom. II. pag. 2. num. 6.
- Ieiunii quadragesimalis institutio** à quonam exposita. Tom. I. pag. 360. num. 190.
- S. Ildephonsus Episcopus Toletanus** quando floruerit. Tom. I. pag. 388. num. 278.
- Eius genus & res gestæ. pag. 389. num. 279. & seqq.
- Scripsit *De virginitate S. Mariæ* contra tres infideles. pag. 390. num. 284.
- Huius libelli editiones. *ibid.* & seq.
- Quinam fuerint isti infideles. *ibid.* num. 286. & seqq.
- Opus hoc eius esse pluribus confirmatur. pag. 392. num. 289. & seqq.
- Alia eiusdem opuscula. *ibid.*
- Missas aliquot composuit, & quidnam eius temporis Missa. pag. 394. num. 302. & seqq.
- Hymnos pariter & sermones. pag. 395. num. 306. & seq.
- Ipsius epigrammata & epitaphia quædam supposititia. *ibid.* num. 308. & seqq.
- Eiusdem gentis stemmatis ex Pseudo-Iulia no. pag. 397.
- Germana, corrupta & adulterata referuntur. pag. 398. num. 315. & seqq.
- Scriptorum Ecclesiasticorum descriptor. pag. 399. num. 323.
- Additio eius ad Isidori Chronicon quale opus. pag. 400. num. 324. & seqq.
- Roderici Toletani locus de illo depravatus corrigitur. *ibid.* num. 327.
- Ioannis Episcopi Gerundensis error notatur. *ibid.*
- Francfordiensi Synodi iniqua de ipsius doctrina opinio. pag. 401. num. 328. & seq.
- Non huius est liber contra disputantes *De perpetua Mariæ virginitate.* *ibid.* num. 330. & seqq.
- Huius ævi in Hispania phrasis & eloquentia describitur. pag. 402. num. 333. & seqq.
- Pseudo-historicorum de ipso licentia retunditur. pag. 404. num. 345. & seqq.
- Corona Virginis* an eiusdem sit opus. pag. 410. num. 364. & seqq.
- Eius Vita à quonam scripta. Tom. II. pag. 367. col. 2.
- Ortus quando contigerit, & quibusnam parentibus. pag. 421. num. 644.
- Eiusdem profectus sub S. Isidori disciplina. *ibid.* num. 658.
- Hisalim reversus cœnobium ingreditur & quare. *ibid.* num. 662.
- Diaconus Toletanus designatur. *ibid.* num. 666.
- Ildericus Pacensis Episcopus** Synodo Bracarensi interfuit. Tom. II. pag. 418. num. 599.
- Ildericus Wandalarum Rex** regno deturbatur. Tom. II. pag. 417. num. 557.
- Illigartum urbs** contra Leovigildum rebellat. Tom. II. pag. 418. num. 618.
- Illurgi** pro Illiturgi à Pseudo-historicis corruptum. Tom. I. pag. 162. num. 98.
- Imago huius mundi** à quonam descripta. Tom. II. pag. 372. col. 1. & seq.
- Imperatorum Romanorum historiam quisnam digesserit. Tom. II. pag. 57. num. 56.
- Imperialium Constitutionum ab Augustis simul inscribendarum forma. Tom. I. pag. 204. num. 267.
- De Incarnatione* libri ad Scariam quisnam auctor. Tom. I. pag. 310. num. 18. & seq.
- Incarnationis fides Synodis coactis stabilitur. Tom. II. pag. 416. num. 490.
- Indiculi luminosi** quisnam Scriptor. Tom. I. pag. 476. num. 179. & seqq.
- Pellizerii coniectura de huius auctore improbat. pag. 478. num. 186.
- Infernus amoris** per quemnam descriptus. Tom. II. pag. 249. num. 316.
- Ingundis Sigeberti Francorum Regis filia.** Tom. II. pag. 418. num. 617.
- Hermenegildo Gothorum Regi nubuit. *ibid.*
- Quos comites secum in Hispaniam duxerit. *ibid.*
- Ærumnis confecta Panhormi moritur. pag. 419. num. 624.
- Innocentius I. Papa** quando creatus. Tom. II. pag. 413. num. 1153.
- Inquisitorum Directorium** à quonam ordinatum. Tom. II. pag. 187. num. 387.
- Repertorii quisnam auctor. pag. 318. num. 732. & seqq.
- Interregnum unius anni factum post mortem Severi. Tom. II. pag. 416. num. 504.
- S. Ioachim Vita** à quonam scripta. Tom. II. pag. 358. col. 2.
- Ioannes Abbas Agaliensis** Toletanæ Synodo sub Reccaredo interfuit. Tom. II. pag. 419. num. 628.
- Ioannes Ægidius Zamorensis** taxatur. Tom. I. pag. 52. num. 181.

- Quando floruerit. Tom. II. pag. 108. num. 7. & seqq.
Opus edidit *De præconiis Hispaniæ*. pag. 109. num. 10. & seqq.
Multis erroribus scatens, præsertim in re geographica. ibid. num. 13. & seqq.
Scripsit item de mundi ætatibus. pag. 110. num. 16.
Necnon de viris illustribus. ibid.
Indices historiarum per literas alphabeti vulgavit. ibid. num. 18.
Alia eiusdem opera. ibid. & seqq.
Ioannes Ægyptius monachus quando floruerit. Tom. II. pag. 413. num. 1143.
Ioannes Africa Comites occiditur. Tom. II. pag. 414. num. 1161.
Ioannes Alvarez forsitan auctor Vitæ Ferdinandi Portugalliæ Infantis. Tom. II. pag. 243. num. 295.
Ioannes Alvarez Gato Matritensis poeta quænam scripserit. Tom. II. pag. 346. num. 877.
Ioannes Andreas canonicus Herdensis. Tom. II. pag. 370. col. 1.
Metaphisicæ Christianæ Scriptor. ibid.
Ioannes Andreas ex Mahometano Christianus. Tom. II. pag. 324. num. 757. & pag. 369. col. 2. & seqq.
Confusionem edidit sectæ Mahometanæ. pag. 324. num. 757.
Anti-Alcorani Scriptor. pag. 369. col. 2.
Ioannes de Aragonia Iacobi II. Regis filius. Tom. II. pag. 148. num. 219.
Toletanus Archiepiscopus & concionum Scriptor. ibid.
Ioannes Arias de Avila quænam literis commiserit. Tom. II. pag. 340. num. 844.
Ioannes Alphonsus de Baena. Tom. II. pag. 251. num. 335. & seqq.
Auctor systematis *Cantionarii*. ibid.
Cantionaria diversa conscripsit. ibid. num. 336. & seqq.
Ioannes Ballistarius Carmelita. Tom. II. pag. 171. num. 311.
Sententiarum libros exposuit. ibid.
Sui ordinis Constitutiones vulgavit. ibid.
Necnon sermones varios & librum de Anti-Christo. ibid.
Ioannes Ivandus de Bardaxi Aragonensis. Tom. II. pag. 348. num. 888.
Quænam eius opera. ibid.
Ioannes Alphonsus de Benavente. Tom. II. pag. 347. num. 878. & seqq.
Elogia eiusdem & scripta. ibid.
Ioannes Biclarenensis abbas, patriâ Scalabitanus. Tom. I. pag. 298. num. 104.
Dietus etiam Gerundensis ab Episcopatu quem gessit. ibid.
Constantinopolim profectus & quare. ibid.
Quandiu in eadem urbe moratus. ibid. & seqq.
Græca & Latina eruditione conspicuus. ibid.
De eius monachatu Mabillonii ingenua confessio. pag. 299. num. 106.
Regulam monachis *specialem* atque item *Chronicon* scripsit. ibid. num. 107.
Vossii & Possevini in ipsius rebus hallucinationes. ibid. num. 108.
Gerundensis Episcopus à Reccaredo Rege constitutus. pag. 300. num. 109. & Tom. II. pag. 420. num. 631.
Quando obierit. Tom. I. pag. 301. num. 111.
Pseudo-Maximi impostura de eius Episcopatu Agaliensisi. ibid. num. 113.
Minimè fuit Hermenegildi præceptor. ibid.
In exsilium pellitur & quare. Tom. II. pag. 418. num. 616.
Barcionam relegatur. ibid.
Ioannes de Capua an fuerit Hispanus. Tom. II. pag. 340. num. 848.
Quænam literis consignaverit. ibid.
Ioannes de Cardalago Archiepiscopus Bracarenensis. Tom. II. pag. 171. num. 309.
Auctor libri *Regalis*. ibid.
Ioannes Carvaxalius S. R. E. Cardinalis. Tom. II. pag. 296. num. 584. & seqq.
Gesta eiusdem & munia. ibid.
Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.
Apostolicæ sedis defensionem edidit. ibid. num. 585.
Relationem item suarum legationum. ibid.
Epistolas similiter. ibid.
Ioannes de Casanova scripsit *De potestate Papæ supra Concilium*. Tom. II. pag. 234. num. 259.
Ioannes de Castromocho Petri *Cruclis* historicus. Tom. II. pag. 178. num. 347. & seqq.
Ioannes de Castroxeris *Principum regimen* Ægidii Columnæ Hispanè vertit. Tom. II. pag. 179. num. 351.
S. Ioannes Chrisostomus quando floruerit. Tom. II. pag. 413. num. 1152.
Quando & ubi mortuus. pag. 414. num. 1159.
Ioannes Cirita Taurocanus abbas Cisterciensis. Tom. II. pag. 26. num. 96. & seqq.
Equitibus de Avis regulas tulit. ibid.
Ioannes à Claravò, sive Claravalle, Carmelitarum sodalis. Tom. II. pag. 160. num. 262. & seqq.
Libros Sententiarum explanavit. ibid.
Sermonum item & lectionum Scriptor. ibid.
Ioannes Consobrinus Lusitanus. Tom. II. pag. 349. num. 896. & seqq.
Munia ab eodem obita. ibid.
Laudes ipsius & opera. ibid.
Ioannes de Deo auctor correctionis Cavillationum Huberti de Bovio. Tom. II. pag. 64. num. 93. & seqq.
In Bononiensi gymnasio Decretorum doctor. ibid.
Opera eiusdem inedita quænam. ibid. num. 95. & seqq.
Ioannes diaconus Matritensis S. Isidori Agricolæ Vitæ descriptor. Tom. II. pag. 97. num. 257. & seqq.
Ioannes Emmanuel Castellæ Infans. Tom. II. pag. 166. num. 278. & seqq.
Eiusdem opera. ibid.
Ioannes Emmanuel Eduardi Portugalliæ Regis filius. Tom. II. pag. 188. num. 395.
Quænam scripserit. ibid.
Ioannes Episcopus Cæsaraugustanus quando floruerit. Tom. I. pag. 371. num. 223. & seqq. & Tom. II. pag. 417. num. 521.
Elogium ex S. Ildephonso. Tom. I. pag. 371. num. 223.
Musicam modulationem cantui præscripsit. ibid.
Librum edidit de canonibus paschalibus. ibid.
Ioannes Episcopus Tarraconensis ab Hormisda Pontifice honore affectus. Tom. II. pag. 417. num. 550.
Tarraconensi Synodo præest. ibid. num. 551.
Ioannes Evangelista de Corduba Minorita. Tom. II. pag. 370. col. 1.
Opus eiusdem *De Virginis Conceptione*. ibid.
Ioannes Eximini Cerdan iuriconsultus & eius opera. Tom. II. pag. 236. num. 267. & seqq.
Ioannes Francès Barcinonensis Aragoniæ Regum historicus. Tom. II. pag. 241. num. 290. & seqq.
Barcinonensium Comitum gesta descripsit. ibid.
Ioannes Francès Boscan Aragonensium rerum chronographus. Tom. II. pag. 241. num. 290.
Ioannes Gerundensis in Ildephonsi rebus erravit. Tom. I. pag. 400. num. 327.
Ioannes Grial quàm benemeritus de S. Isidori operum editionibus. Tom. I. pag. 330. num. 92.
Erymologiarum eiusdem illustrator. pag. 333. num. 100.
Ioannes Gundisalvi Avicennæ physicorum libros Latine vertit. Tom. II. pag. 370. col. 1.
Ioannes Hierosolymorum Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 413. num. 1143.
Ioannes Hispalensis Augustinianorum sodalis. Tom. II. pag. 351. num. 913.
S. Ioannis de Sahagun Vitæ descriptor. ibid.
Ioannes Hispalensis Episcopus quoniam tempore vixerit. Tom. I. pag. 482. num. 202.
Isidori Pacensis & Roderici Toletani de ipso verba rectè interpretatione donantur. ibid. num. 203. & seqq.
An hic sit qui cum Alvaro Cordubensi literas commutavit. pag. 483. num. 208.
Bibliorum in Arabicum translator. pag. 484. num. 210. & seqq.
Quænam huius ævo vernaculæ linguæ in Hispania. ibid. num. 211.
Pseudo-Luitprandi de eodem nugæ. ibid.
Kkk2 In-

- Iniquissimè confunditur à Pseudo-historicis cum Toletano. pag. 485. num. 214. & seq.
 Ab Arabibus *Cacit Almitran* appellatus. pag. 487. num. 225.
 Vocabuli huius significatio producitur. *ibid.* & seqq.
 Ioannes Hispalensis Episcopus alter Pseudo-Luitprandi fabula. Tom. I. pag. 452. num. 71.
 Ioannes Hispalensis omnino diversus à Ioanne Archiepiscopo. Tom. II. pag. 370. col. 2. & seq.
 Doctrina huius & Arabicæ linguæ peritia. *ibid.*
 Epitomen dedit totius astrologiæ. *ibid.*
 Astronomiæ & chiromantiæ Scriptor. *ibid.*
 Alia eiusdem opuscula. *ibid.*
 Mercurii Trismegisti operum interpres. pag. 371. col. 1.
 Ioannes Hispanus canonum glossator. Tom. II. pag. 65. num. 113.
 Ioannes Hispanus alter Decretalium explanator. Tom. II. pag. 370. col. 1.
 Ioannes de Ixar Aragonensis orator celebris. Tom. II. pag. 268. num. 427.
 Ioannes Lopez Dominicanorum sodalis. Tom. II. pag. 330. num. 792.
 Quodnam opus exaraverit. *ibid.*
 An idem cum Ioanne Lopez de Salamanca. *ibid.*
 Ioannes Lopez Segoviensis canonicus. Tom. II. pag. 337. num. 825. & seqq.
 Laudes eiusdem & scripta. *ibid.*
 Ioannes de Lucena. Tom. II. pag. 250. num. 331.
 Scripsit *De vita beata*. *ibid.*
 Ioannes Mancipe Augustinianus auctor libri *Lumen domus*. Tom. II. pag. 371. col. 2.
 Ioannes Margarit, vulgò Gerundensis Episcopus. Tom. II. pag. 7. num. 20.
 Qualis eruditionis & notæ fuerit. *ibid.*
 Ioannes Martinez Mercenariorum sodalis. Tom. II. pag. 307. num. 671. & seq.
 Ordinis sui historiam exaravit. *ibid.*
 Alia eiusdem opera. *ibid.*
 Ioannes Martorell Valentinus quænam literis commiserit. Tom. II. pag. 280. num. 490.
 Ioannes de Mella S. R. E. Cardinalis. Tom. II. pag. 283. num. 506. & seqq.
 Munera ab ipso obita & laudes. *ibid.* num. 507. & seqq.
 Eiusdem epitaphium. *ibid.*
 Scripta ab eodem edita recensentur. pag. 285. num. 511. & seqq.
 Ioannes de Mena poeta Cordubensis. Tom. II. pag. 265. num. 412. & seqq.
 Ioannis Castellæ Regis II. historicus. *ibid.*
 Eiusdem carmina referuntur. pag. 267. num. 418. & seqq.
 Ioannes Moles Margarit Episcopus Gerundensis & S. R. E. Cardinalis. Tom. II. pag. 320. num. 740. & seqq.
 Gesta eiusdem, scripta & laudes. *ibid.*
 Ipsius epitaphium. *ibid.*
 Ioannes de Montesono Dominicanorum sodalis. Tom. II. pag. 185. num. 378. & seqq.
 Hispanusne an Gallus. *ibid.*
 De re schismatis auctor. pag. 186. num. 380. & seqq.
 Ioannes Nonnius de Villasan, aliàs Villaizan. Tom. II. pag. 174. num. 326. & seqq.
 Eius munera & laudes. *ibid.*
 Alphonsi XI. Castellæ Regis historiographus. *ibid.* num. 327.
 Necnon Ioannis I. Chronici auctor. *ibid.* num. 328.
 Ioannes Papa XXI. Vide Petrus Ioannis.
 Ioannes de Pastrana grammatices Scriptor. Tom. II. pag. 371. col. 2.
 Ioannes Polemar, sive Palomar, Archidiaconus Barcinonensis. Tom. II. pag. 223. num. 166. & seqq.
 Basileensi Concilio interfuit. *ibid.*
 Scripta eiusdem adversus errores Bohemorum. pag. 224. num. 167. & seqq.
 Alia ipsius opera. *ibid.*
 Ioannes Portalegrensis B. Ægidii Vitæ descriptor. Tom. II. pag. 66. num. 118.
 Ioannes presbyter historicus Pseudo-Hauberti figmentum. Tom. I. pag. 234. num. 377.
 Ioannes presbyter poeta Pseudo-Hauberti fabula. Tom. I. pag. 234. num. 377.
 Ioannes de Quadros Aragonensis historicus. Tom. II. pag. 371. col. 2.
 Ioannes quidam ex Iudæo conversus, cuiusnam scripti auctor. Tom. II. pag. 369. col. 2.
 Ioannes Ravennæ Exarcha à populo occisus. Tom. II. pag. 421. num. 653.
 Ioannes Rodriguez del Padron poeta. Tom. II. pag. 247. num. 315. & seqq.
 Franciscanorum sodalis. *ibid.*
 Scripsit *Infernum amoris*. pag. 248. num. 316.
 Item *Sedem seu Cathedram bonoris*. *ibid.* num. 317.
 Necnon opus genealogicum. *ibid.* num. 318.
 Ioannes Sanchez Catalanæ chronographus. Tom. II. pag. 372. col. 1.
 Ioannes Sanchez à Mendoza. T. II. pag. 250. num. 330.
 Auctor libelli *De armis & familiis*. *ibid.*
 S. Ioannes de Sancto Facundo, vulgò de Sahagun. Tom. II. pag. 310. num. 685. & seqq.
 Eiusdem merita & virtutes referuntur. *ibid.*
 Necnon scripta & apotheosis. *ibid.*
 Vita eius à quonam scripta. pag. 351. num. 913.
 Ioannes de Segovia Concilio Basileensi interfuit. Tom. II. pag. 225. num. 172. & seqq.
 De quo errores quorundam taxantur. *ibid.* & seqq.
 Eiusdem laudes ex Ænea Sylvio. pag. 226. num. 179. & seqq.
 Cardinalatûs dignitate insignitus & à quonam. pag. 227. num. 181. & seqq.
 Necnon Casareensis Episcopatus. *ibid.*
 Eius in monasterio quodam secessus & cur. *ibid.*
 Ioannis Pinedæ & S. Antonini de ipso lapsus. *ibid.*
 Concordantias Biblicas vocum indeclinabilium edidit. *ibid.* num. 184.
 Alia ipsius opera. *ibid.* & seqq.
 Ioannes senior Toletanus quodnam opus scripserit. Tom. II. pag. 372. col. 1.
 Ioannes Serra Valentinus. Tom. II. pag. 250. num. 333.
 Scripsit *De anime potentiis* & earum controversiis. *ibid.*
 Ioannes Servus-Dei Episcopus Toletanus Pseudo-Luitprandi commentum. Tom. I. pag. 519. num. 358.
 Ioannes Servus-Dei alius Pseudo-Luitprandi fabula. Tom. I. pag. 521. num. 365.
 Eiusdem epistola quædam. *ibid.* & seqq.
 Ioannes de Socarrats Catalanus iurisconsultus. Tom. II. pag. 307. num. 667. & seqq.
 Quorumnam operum auctor. *ibid.*
 Ioannes Stephanus Valentinus *Elegantiarum* Scriptor. Tom. II. pag. 305. num. 647.
 Ioannes, aliàs Ludovicus, Teixeira Lusitanus. Tom. II. pag. 328. num. 775.
 Quænam opera ediderit. *ibid.*
 Ioannes Raymundus de Trasmiera Salmanticarum rerum descriptor. Tom. II. pag. 371. col. 2.
 Ioannes Valentinus, seu de Valentia, Minorum sodalis. Tom. II. pag. 310. num. 683. & seqq.
 Cuiusnam operis auctor. *ibid.*
 Ioannes Valerus Scriptor *Rosarii summæ veritatis*. Tom. II. pag. 304. num. 644.
 Ioannes Vallisoletanus ex Hebræo conversus. Tom. II. pag. 154. num. 243. & seqq.
 Scripsit *De concordia legum*. *ibid.*
 Eius operis singularia quædam annotantur ex *Fortalio Fidei*. *ibid.* & seqq.
 Ioannes Velascus Lusitanus cuiusnam libri Scriptor. Tom. II. pag. 323. num. 750.
 Ioannes Ventallol Maioricensis de re geometrica Scriptor. Tom. II. pag. 372. col. 1.
 Ioannes Vespertilio, an idem cum Alpartilio. Tom. II. pag. 372. col. 1.
 Catalanæ historicus. *ibid.*
 Ioannes Villar iurisperitus quorumnam operum auctor. Tom. II. pag. 306. num. 651.
 S. Ioannis Apostoli epistolæ à quonam expositæ. Tom. II. pag. 28. num. 108.
 Ioannis Aragonensis *Iter rectum viatorum* laudatur. Tom. II. pag. 370. col. 1.
 Ioannis II. Aragoniæ Regis historiam quisnam texerit. Tom. II. pag. 347. num. 887.

- S. Ioannis Gualberti Vita per quosnam descripta. Tom. II. pag. 23. num. 84. & 86.
- Ioleus Ioli Toletanus scripsit *De virtutibus herbarum & plantarum*. Tom. II. pag. 467. col. 2.
- Jonas Benganach Cordubensis medicus. Tom. II. pag. 2. num. 6.
- Grammaticus item celeberrimus. *ibid.*
- Scriptor Hebræus. *ibid.*
- Jordanus quidam Dominicanus & martyr. Tom. II. pag. 372. col. 1.
- Quorundam martyrum gesta conscripsit. *ibid.*
- Jordi, sive Georgius, poeta Valentinus. Tom. II. pag. 71. num. 149.
- Imitatore habuit Franciscum Petrarcham. pag. 72. num. 50.
- Jornandes ex Roderico Toletano emendatur. Tom. II. pag. 55. num. 48.
- Iosephus Aben Isaac Iudæus medicus. Tom. II. pag. 47. num. 9.
- Eiusdem medicæ doctrinæ commentarius laudatur. *ibid.*
- Iosias Lurki. Vide Hieronymus à S. Fide.
- Iosimana Ecclesia Africæ est, non Hispaniæ. Tom. I. pag. 131. num. 451. & seq.
- Iovianus quando fuerit Imperator designatus. Tom. II. pag. 412. num. 1115.
- Iovinianus monachus quando & ubi floruerit. Tom. II. pag. 414. num. 1173.
- Iovinus tyrannidem invadit & quibusnam auxiliis. Tom. II. pag. 414. num. 1165.
- Iriensis Ecclesiæ historia an eadem cum Annalibus Compostellanis. Tom. II. pag. 19. num. 68.
- Iruna eadem est cum Pampilona. Tom. I. pag. 539. num. 442.
- Quid significet. *ibid.*
- Isaac Aben Zulaimè Iudæus de re medica Scriptor. Tom. II. pag. 407. col. 2.
- Isaac Cordubensis Hebræus auctor. T. II. pag. 2. num. 6.
- Hebosii Granatæ Regis consiliarius. *ibid.*
- Isaias Propheta à quonam expositus. Tom. II. pag. 219. num. 149.
- Isai Iben Caada El Lauxi El Garnati. Tom. II. pag. 407. col. 2.
- Eius opus quoddam medicum. *ibid.*
- Isidori septem ex Pellizerii sententia examinantur. Tom. I. pag. 450. num. 62. & seqq.
- Isidorus Cordubensis Episcopus, an aliquid literis consignaverit. Tom. I. pag. 249. num. 52.
- Dubium an unquam exstiterit. *ibid.*
- Quando obierit. Tom. II. pag. 415. num. 472.
- Isidorus Hispalensis quam phrasi in scribendo usus. Tom. I. pag. 282. num. 42.
- De Martini Dumienensis patria exponitur. pag. 284. num. 49.
- Hispalis forsan eius patria. pag. 321. num. 61.
- Ipsius parentes & consanguinei quinam. *ibid.*
- Germanorum quorundam error, natu Germanum contententium. *ibid.*
- Portentum de ipso adhuc in fasciis implicito. *ibid.* num. 62.
- Vita eiusdem ex Luca Tudensi. *ibid.*
- Item ex alio. Tom. II. pag. 60. num. 68.
- Quam carus fuerit Leandro fratri. Tom. I. pag. 321. num. 63.
- De eius sub hoc educatione & progressu. pag. 322. num. 64. & seq.
- Monachus à quibusdam falsissimè habitus. *ibid.* num. 65.
- Unde error huiusmodi invaluerit. *ibid.*
- Non hic, sed alius Isidorus Siculus S. Gregorii auditor. *ibid.* num. 68.
- Apocryphum quoddam de eius miraculosa Romam transportatione. *ibid.*
- Hispalensis Archiepiscopus quando ordinatus. pag. 323. num. 69. & Tom. II. pag. 420. num. 639.
- Acephalorum hæresis acerrimus impugnator. Tom. I. pag. 323. num. 69.
- An Romam venerit ad Synodum celebrandam. *ibid.* num. 70.
- Nec Malacam exsulavit, nec Gordianus in eius locum intrusus. *ibid.* num. 71.
- Certum ipsius obitus tempus ostenditur. pag. 324. num. 72.
- Eius corpus Legionem translatum, contra Bononienses. *ibid.* num. 73. & seq.
- Mahometum ab Hispania eiecisse, mera Pseudo-historicorum fabula. *ibid.* num. 75. & seqq.
- Ipsius doctrinæ laudes ab antiquis & recentioribus. pag. 327. num. 84. & seqq.
- Ratramni Corbeiensis Isidoriani testimonii interpretatio adversus Hincmarum Rhemensem. *ibid.* num. 86.
- Gratiano & iuris canonici Scriptoribus quanti habitus. pag. 328. num. 88.
- An disputatum fuerit, quonam loco inter Ecclesiæ doctores statuendus. *ibid.* num. 89.
- Operum eiusdem editiones referuntur. pag. 330. num. 92.
- Etymologiæ à Braulione Cæsaraugustano digestæ. *ibid.* num. 93. & seq.
- Martini de Roa abnorme de earum auctore iudicium. pag. 331. num. 94.
- Grammaticorum iacula in hoc opus excipiuntur & avertuntur. *ibid.* num. 95.
- Etymologiæ quibusnam ineptæ, ab aliis excusatæ. *ibid.* & seqq.
- Exscriptorum oscitantia corruptæ ostenduntur. pag. 332. num. 97.
- Earundem excellentia, editiones, & illustratores. *ibid.* num. 99. & seqq.
- Chronicon ipsius unum, non duplex. pag. 335. num. 105.
- Alia eiusdem opera. *ibid.* & seqq.
- Gothorum, Wandalorum, & Suevorum certissimus historicus. pag. 340. num. 117. & seqq.
- Iosephi Pellizerii sententia in hoc reprobatur. *ibid.*
- Prænotatio eiusdem librorum iniquè Braulioni adiudicatur. pag. 342. num. 125. & seq.
- Eius verba de Hermenegildi tyrannide probo sensu donantur. pag. 344. num. 133. & seq.
- Libri sententiarum ab eodem digesti. pag. 345. num. 137. & seq.
- Questiones item in vetus Testamentum. pag. 346. num. 139. & seq.
- Quibus Beda, non Eucherius fuit usus. *ibid.* num. 140.
- Allegoriarum liber falsissimè adscribitur Isidoro Cordubensi. pag. 347. num. 143.
- Alia eiusdem opera. *ibid.* & seqq.
- De ordine creaturarum* ad Braulionem Episcopum urbis Romæ. pag. 355. num. 170. & seq.
- Inquitur in hunc titulum. *ibid.*
- Commentaria in S. Benedicti regulam falso eidem à Caietano adscribuntur. pag. 359. num. 182. & seq.
- An sit auctor Breviarii & Missalis Isidoriani. pag. 360. num. 194. & seqq.
- Necnon *Fori iudicum* & *Decretalium* collectionis. *ibid.* & seqq.
- Glossaria ipsi tributa. pag. 365. num. 208.
- Pseudo-historicorum de ipso fabulæ in transferendis medicinæ libris. pag. 366. num. 209. & seqq.
- Item de Theodisco eius successore. *ibid.*
- Quando & ubi fuerit natus. T. II. pag. 418. num. 594.
- Diaconus Toletanæ Synodo sub Reccaredo interfuit. pag. 419. num. 628.
- A Sede Episcopali detruditur. pag. 421. num. 654.
- Eidem restituitur. *ibid.* num. 656.
- Hispalensi Concilio præest. *ibid.* num. 658.
- Isidorus Pacensis Episcopus & eius Chronicon. Tom. I. pag. 447. num. 52. & seqq.
- Corrigitur illud in annorum epocha. *ibid.* num. 53. & seq.
- Quonam tempore digestum. *ibid.* num. 54.
- Ambrosii Moralis error de eius ætate. *ibid.*
- Chronicon is non vidit licet Isidoro utatur. *ibid.* & seq.
- A Roderico Toletano passim transcriptum. pag. 448. num. 55.
- Pelagii Ovetensis lapsus hunc cum Hispalensi confundentis. pag. 449. num. 59. & seq.
- Isidorus Sætabitanus Episcopus temerè Hispaniæ Scriptoribus adscribitur. Tom. I. pag. 452. num. 73.
- Isidorus Siculus S. Gregorii Papæ auditor. Tom. I. pag. 322. num. 68.

- Isitius Toletanæ Ecclesiæ præficitur, & quando. Tom. II. pag. 414. num. 1172.
- Islamismus Mahometanorum secta. Tom. I. pag. 325. num. 78. & seq.
- Ismael Andalusius scripsit opus *De lectionibus*. Tom. II. pag. 407. col. 2.
- Italia barbarorum motibus concutitur. Tom. II. pag. 413. num. 1156.
- Ab Attila invaditur. pag. 416. num. 489.
- Longobardis paret. pag. 418. num. 600.
- Italica duplex, Hispaniæ & Italiæ. Tom. I. pag. 111. num. 378.
- Italiæ in Pelignis sita quæ & Corfinium. *ibid.*
- Ab hac etiam Italicus derivatur. *ibid.*
- Italicus & Italicensis diversa gentium nomina. Tom. I. pag. 111. num. 377. & seqq.
- Itasius Emeritensis Episcopus Synodo Cæsaraugustanæ contra Priscillianum interfuit. Tom. II. pag. 412. num. 1134.
- Ithasius Episcopus accusator Priscilliani à Martino Turonensi taxatus. Tom. I. pag. 169. num. 125.
- Ithasius Ossonobensis Episcopus Concilio Cæsaraugustano in Priscillianum interfuit. Tom. II. pag. 412. num. 1134.
- Iuda Ben Rabbi Mosi Haccohen Arabicorum operum in Latinum interpres. Tom. II. pag. 83. num. 209.
- Alphonso X. Castellæ Rege impulsore. *ibid.*
- Iudæi à quonam confutati. Tom. II. pag. 11. num. 37.
- De Iudæis opus à quonam editum. Tom. I. pag. 106. num. 361.
- Contra Iudæos quisnam scripserit. Tom. II. pag. 199. num. 45.
- Ad Iudices parænesin quisnam exaraverit. Tom. I. pag. 463. num. 115.
- De Iudiciis divinis quisnam egerit. Tom. I. pag. 422. num. 412.
- Iuliani Petri archipresbyteri Toletani fabula de Liciniano martyre. Tom. I. pag. 90. num. 305.
- Lapsus in Sancti Damasi rebus. pag. 188. num. 208.
- Temeritas & petulantia retunditur. pag. 267. num. 120. & seq.
- Fabulæ exhibentur. pag. 276. num. 22. & pag. 281. num. 35. & seqq.
- Commenta de Martino Bracarensi. pag. 287. num. 61. & seqq.
- Imposturæ sugillantur. *ibid.* num. 62.
- Nugæ refelluntur. pag. 308. num. 8. & seqq. & pag. 313. num. 30. & seq. & pag. 444. num. 40. & seq.
- Figmenta de Fulgentio Astigitano Episcopo exploduntur. pag. 308. num. 8. & seq.
- Item de Maximo Cæsaraugustano. pag. 318. num. 52. & pag. 320. num. 59.
- Error in Eugenii III. Toletani Episcopi rebus. pag. 381. num. 258. & 260.
- Inventa de Fructuoso Episcopo Bracarensi. pag. 387. num. 273. & seqq.
- Quisquiliæ de Bonito Arvernensi præsule. pag. 399. num. 321.
- Fictiones de SS. martyribus Ioanne & Paulo. pag. 473. num. 162.
- Oscitantia in Ioanne Hispalensi antistite à Thoma Tamaio observata. pag. 485. num. 217.
- Opera curiosè examinantur. Tom. II. pag. 36. num. 138. & seqq.
- Uti falsa & supposititia carbone notantur. *ibid.*
- Quisnam eorundem architectus. *ibid.* num. 140. & seqq.
- Fueritne aliquis huius nominis Toleti sæculo XII. pag. 38. num. 146.
- Iulianus Petri Alvazii extra rem est. *ibid.* & seq.
- An quidam Conciliorum codicis Scriptor Alcalagæ incolæ. pag. 39. num. 148. & seqq.
- Testimonia ex scripturis Toletanæ bibliothecæ frustra adducuntur ad huius fidem asserendam. *ibid.* num. 151. & seqq.
- Necnon Ecclesiæ eiusdem. *ibid.*
- Quidnam de semetipso narret. pag. 40. num. 154. & seqq.
- Plura hic contradictoriè & inadvertenter iactata. *ibid.*
- Quænam opera sibi arroget. pag. 41. num. 157. & seqq.
- Inventum de Eutropio historico Christiano à se in Latinum translato. pag. 42. num. 176.
- Item de Pauli Apostoli epistola ad Hebræos Hispanos. pag. 42. num. 177.
- Duodeviginti argumentis cuiusvis Iuliani Chronicon & Adversaria refelluntur. pag. 43. num. 184.
- Iulianus Gutierrez Toletanus quorumnam scriptorum auctor. Tom. II. pag. 340. num. 845.
- Iulianus Imperator quando imperium aggressus. Tom. II. pag. 412. num. 1113.
- Quando item occisus. *ibid.* num. 1115.
- Iulianus, Lucas cognomento, diaconus Toletanus. Tom. I. pag. 438. num. 16. & seqq.
- Cuiusnam operis Scriptor. *ibid.*
- Qua fide submitatur. *ibid.*
- A Floriano Docampio laudatus. *ibid.*
- An scripserit *Meinam Sydonium*, quæ *Arsido*. pag. 439. num. 21.
- Pseudo-historicorum de ipso figmenta. *ibid.* num. 22.
- Iulianus Pomerius Toletanus Episcopus Pseudo-Isidori fabula. Tom. I. pag. 302. num. 118. & seq.
- S. Iulianus Toletanus antistes diversus à Iuliano Pomerio. Tom. I. pag. 413. num. 379.
- Monachus eidem falso tribuitur. *ibid.* num. 380. & seq.
- Operum eiusdem piura periere. pag. 414. num. 382.
- Prognosticorum futuri sæculi* liber superest & quale opus. *ibid.* num. 383.
- Ubi & quando editus. *ibid.* num. 384.
- Varia ipsius scripta recensentur. *ibid.* & seqq.
- Apologia in quandam reprehensionem sibi Romæ factam. pag. 415. num. 387. & seqq.
- Huius reprehensionis historia curiosè enodatur. *ibid.*
- Pseudo-historicorum hac de re nugæ. pag. 419. num. 396. & seq.
- Wambæ in Gallis gestorum descriptor. pag. 421. num. 407.
- Pseudo-Luitprandi quisquiliæ exploduntur. *ibid.* num. 408. & seq.
- Alia eiusdem opera. *ibid.* & seqq.
- Missas composuit per totum anni circulum. pag. 422. num. 414. & seqq.
- Quando Episcopus designatus. Tom. II. pag. 417. num. 574.
- Iulianus Toletanus medicus quænam opera ediderit. Tom. II. pag. 338. num. 832.
- C. Iulius Higynus primus inter Hispaniæ Scriptores. Tom. I. pag. 1. num. 1.
- Augusti Imperatoris libertus. *ibid.*
- Vita eiusdem ex Tranquillo. *ibid.*
- Patria. *ibid.*
- Cornelli Alexandri Polyhistoris sectator. *ibid.* num. 2.
- Palatinæ bibliothecæ præfectus. *ibid.*
- C. Licinii, an C. Asinii Pollionis familiarissimus. pag. 2. num. 4.
- Columellæ circa hunc sensus exponitur. *ibid.*
- Fabularum liber & Astronomicum poeticum* an germana eius opera. pag. 3. num. 5. & seqq.
- Cainam hoc dicatum. pag. 4. num. 8.
- Certiora ipsius opera recensentur, quæ periere. *ibid.* num. 9. & seqq.
- An scripserit *De castrametatione*. pag. 6. num. 20.
- Iunius Annaeus Gallio. Vide Novatus.
- Iunius Gallio declamator, & cuius notæ. Tom. I. pag. 12. num. 33. & pag. 14. num. 39.
- Ex declamatorum tetradio. *ibid.*
- Patria & quando floruerit. pag. 15. num. 40.
- Quænam literis consignaverit. *ibid.*
- Quisnam fuerit. *ibid.*
- Iuris Barcinonensis alphabetum à quonam ordinatum. Tom. II. pag. 168. num. 293.
- Iuris canonici Breviarium quisnam digesserit. Tom. II. pag. 63. num. 85.
- Ius canonicum à quonam explanatum. Tom. II. pag. 375. col. 1.
- Iusti & Pastoris martyrum corpora ubi & à quonam inventa. Tom. II. pag. 413. num. 1153.
- Iustina Valentini Imperatoris mater Ariana. Tom. II. pag. 413. num. 1138.
- Mediolanensi Ecclesiæ infensissima. *ibid.*
- Moritur. *ibid.* num. 1140.

- Iustinianus Episcopus Valentinus à S. Isidoro laudatus. Tom. I. pag. 273. num. 7.
 Quænam scripserit. *ibid.*
Responsiones ad Rusticum periere. pag. 274. num. 11.
 Iustinus Imperator Catholicis favet. Tom. II. pag. 417. num. 558.
 Arianorum Ecclesias eisdem concredit. *ibid.*
 Iustinus Trogi epitomator ineptissimè Hispaniæ tribuitur. Tom. I. pag. 110. num. 375.
 De Iustitiæ regimine quisnam egerit. Tom. II. pag. 241. num. 288.
 Iustus archidiaconus Episcopus Toletanus eligitur. Tom. II. pag. 421. num. 667.
 Iustus Aucensis Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 417. num. 541.
 Iustus Episcopus Toletanus quando floruerit. Tom. I. pag. 372. num. 229.
 Elogium ipsius ex S. Ildephonso. *ibid.*
 Richilani abbati Agaliensi literas dedit & cur. *ibid.*
 Concilio IV. Toletano interfuit. pag. 373. num. 230.
 Diversus à Iusto eiusdem Ecclesiæ diacono. *ibid.*
 Pseudo-Luitprandi oscitantia in eius rebus. *ibid.*
 Monachus monasterii Agaliensis ab infantia. *ibid.*
 Iustus Episcopus Vicensis quando floruerit. Tom. II. pag. 417. num. 554.
 Iustus Episcopus Urgellitanus à S. Isidoro laudatus. Tom. I. pag. 274. num. 12. & seqq.
 Eius opera quænam. pag. 275. num. 14.
 A Pseudo-Maximo Aucensis, sed temerè, appellatus. *ibid.* num. 16. & seqq.
 Iuvenalis poeta ineptissimè Hispanis natalibus donatus. Tom. I. pag. 109. num. 370.
 Iuvenus presbyter diversus ab aliis eiusdem nominis. Tom. I. pag. 164. num. 103.
 Primus poeta sacer. *ibid.* num. 105.
 Evangeliorum, præcipueque Matthæi, paraphrastes. *ibid.* num. 106.
 Multorum de ipso iudicia referuntur. *ibid.* num. 108. & seqq.
 Quando floruerit. pag. 165. num. 111.
 Eiusdem Evangeliorum paraphrasis editiones. pag. 166. num. 112. & seqq.
 Prognosticon de hoc opere prorsus Christianum. *ibid.* num. 116.
 Ab Ovidiano diversum. *ibid.*
- K**
- K**ROBI Castiliensis Scriptor de theologia ascetica. Tom. II. pag. 407. col. 2.
- L**
- L**ABARINUS poeta Pseudo-historicorum figmentum. Tom. I. pag. 268. num. 123.
 Labbei error de Claudio Taurinensi Episcopo. Tom. I. pag. 459. num. 95. & seqq.
 Lactantius Firmianus falsò à Pseudo-Dextro Hispanis attributus. Tom. I. pag. 234. num. 376.
 Africanus forsàn. *ibid.*
 Eiusdem locus vindicatur. *ibid.* pag. 36. num. 120.
 Lætus poeta Pseudo-Hauberti fabula. Tom. I. pag. 234. num. 377.
 Laimundus de Ortega malè Hispanis Scriptoribus affixus. Tom. I. pag. 453. num. 75.
 Opus eiusdem *De antiquitatibus Lusitanorum*. *ibid.* & seqq.
 Quando & à quibusnam confectum. *ibid.*
 Eius suppositio pluribus argumentis detegitur. *ibid.* num. 76. & seqq.
 Lambecius Petrus laudatur. Tom. I. pag. 186. num. 195.
 Lampius, non Lampadius, Episcopus Barcinonensis. Tom. I. pag. 195. num. 234.
 S. Paulinum sacris initiavit. *ibid.*
 An idem cum Olympio. pag. 197. num. 244.
 Cuinam successerit. Tom. II. pag. 413. num. 1143.
 Lampsacena Synodus Arianorum quando celebrata. Tom. II. pag. 412. num. 1117.
 Laodicensis Synodus an unquam fuerit coacta. Tom. II. pag. 412. num. 1116.
 Lapis Romanus ex coniectura emendatur. Tom. I. pag. 22. num. 58.
 De Latinæ linguæ corruptæ causis quisnam scripserit. Tom. I. pag. 77. num. 261.
 Latinorum annalium quisnam auctor. Tom. II. pag. 362. col. 1.
 Latronianus, seu Matronianus, Priscilliani erroribus addictus. Tom. I. pag. 171. num. 130.
 Poeta & cuius nominis. *ibid.*
 Pari supplicio cum Priscilliano multatus. *ibid.*
 Laureanus Dux Mediolanum & Hispanim petit. Tom. II. pag. 417. num. 576.
 Laurentius Companis Mercenariorum sodalis. Tom. II. pag. 308. num. 674.
 Scripsit *De captivitate*. *ibid.*
 Laurentius Lusitanus monachus Cisterciensis. Tom. II. pag. 311. num. 694.
 Cuiusnam libri auctor. *ibid.*
 Laurentius Martinez à Pefiafel auctor libri *Del Becerro*. Tom. II. pag. 165. num. 277.
 De lauretana sacra æde Ambrosii Nicandri carmen exhibetur. Tom. I. pag. 508. num. 308.
 Lazarus Episcopus Galliæ, non Hispaniæ. Tom. I. pag. 243. num. 33. & seqq.
 Leander Agaliensis Pseudo-Juliani fabula. Tom. I. pag. 511. num. 321.
 S. Leander Hispalensis Episcopus & quale eius genus. Tom. I. pag. 290. num. 74. & seqq.
 Vix Gothicum. *ibid.* num. 75.
 De eius matre Theodora falsò explanantur quædam inscriptiones Hispalenses. *ibid.* num. 76. & seqq.
 Xystus Senensis & Trithemius de eius patria taxantur. pag. 292. num. 81.
 Pseudo-Maximi de eadem re fabulæ. *ibid.*
 Monachus priusquam Hispalensis antistes. *ibid.* num. 83. & seqq.
 Constantinopolim ablegatur & quare. pag. 293. num. 85. & Tom. II. pag. 419. num. 619.
 Ab exilio revocatur. *ibid.* num. 626.
 Eiusdem urbis V. generali Concilio non interfuit. Tom. I. pag. 293. num. 86.
 Contra Moralem à Luca Tudensi deceptum. *ibid.*
 In Synodo III. Toletana dux fuit Reccaredo ad renunciandum Arianismo. pag. 294. num. 88. & Tom. II. pag. 419. num. 628.
 Gesta eiusdem referuntur. *ibid.*
 De ipsius amicitia cum S. Gregorio Magno. Tom. I. pag. 294. num. 89.
 Eiusdem Gregorii ad eum epistolæ. *ibid.* & seqq.
 Hispalense I. Concilium coegit. pag. 295. num. 92.
 Eius animi dotes. *ibid.*
 Quando obierit. *ibid.* num. 93. & Tom. II. pag. 420. num. 639.
 Opera recensentur. Tom. I. pag. 295. num. 95. & seqq.
 Leander de Murcia Mercenariorum sodalis. Tom. II. pag. 252. num. 339. & seqq.
Christiadis auctor. *ibid.* num. 340.
 Alia eiusdem opera. *ibid.*
 Leges Gothorum quisnam tulerit. Tom. I. pag. 518. num. 350.
 Legionis historia à quonam digesta. Tom. II. pag. 61. num. 73.
 De Legum concordia à quibusnam actum. Tom. II. pag. 154. num. 243. & seqq.
 Lemica Idatii historici patria qualis urbs. Tom. I. pag. 256. num. 75.
 Leodegarius Carcilonensis Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 411. col. 2.
 De Leon Thomæ eruditissima epistola *De Cacit Almitvan*. Tom. I. pag. 487. num. 225. & seqq.
 Leo Primus Romanæ Ecclesiæ præficitur. Tom. II. pag. 416. num. 478.
 Ad Episcopos Hispaniæ literas dat. *ibid.* num. 485.
 Leovigildus Gothorum Rex quando Catholicos persecutus. Tom. I. pag. 285. num. 54.
 Quando item in Regem electus. Tom. II. pag. 418. num. 604.
 Bastaniam & Malacam vastat. *ibid.* num. 601.

- Contestanos expugnat. *ibid.* num. 604.
 Gosvintham ducit uxorem. *ibid.* num. 606.
 Agilam Comitem ad Brachildem legatum mittit & cur. *ibid.* num. 610.
 Filios regno præficit. *ibid.* num. 611.
 Ricopolim ædificat. *ibid.* num. 616.
 Hermenegildum filium Hispali obsidet & capit. *ibid.* num. 618. & seq.
 Ipsum dimittit. *ibid.*
 Iterum obsidet. pag. 419. num. 621.
 Exercitum in eundem parat. *ibid.* num. 622.
 Mironem Suevorum Regem in auxilium vocat. *ibid.*
 Bello rediens ægrotat. *ibid.* num. 625.
 Catholicus evadit, Reccaredum filium Leandro & Massonæ commendans. *ibid.*
 Moritur. *ibid.*
 Leovigildus presbyter quando floruerit. Tom. I. pag. 469. num. 144.
De habitu clericorum & eius significatione scripsit. ibid.
 Leporius Afer temerè Hispanis accensus. Tom. I. pag. 267. num. 118.
 Lesanodinus filius Chatibi Granatensis historię auctor. Tom. II. pag. 407. col. 2.
 Levana, hodie *Lievana*, ubi sita. Tom. I. pag. 443. num. 38.
 Liberati chronographi commentitii fabulæ. Tom. I. pag. 276. num. 22.
 Liberatus abbas martyrio afficitur & sub quo. Tom. II. pag. 416. num. 512.
 Liberatus monachus Benedictinus Pseudo-Hauberti figmentum. Tom. I. pag. 432. num. 453.
 Liberius Papa in exilium pellitur. Tom. II. pag. 412. num. 1106.
 Liciniani, seu Liciani patria. Tom. I. pag. 90. num. 304.
 Fori & Musarum studiosus. *ibid.*
 Martialis epigramma de ipso laudatur. *ibid.*
 Licinianus Constantinopolitanus Episcopus veneno extinguitur. Tom. II. pag. 419. num. 626.
 Licinianus sive Lucinianus Carthaginensis Episcopus à S. Isidoro laudatus. Tom. I. pag. 278. num. 27.
 Epistolæ eiusdem. *ibid.* & seqq.
 A Pseudo-Maximo Euphemius Toletanus appellatus & quare. pag. 280. num. 32. & seqq.
 Epistola alia ipsius notha germana alia. *ibid.* num. 33. & seqq.
 Pseudo-Juliani & Pseudo-Maximi in huius rebus figmentum. pag. 281. num. 35. & seqq.
 Linguae Pœnorum & Mauritanorum ab Arabica diversæ. Tom. I. pag. 159. num. 85.
 Lipsii de Senecæ stylo iudicium quale. Tom. I. pag. 33. num. 95. & seqq.
 Item de tragœdiis pag. 47. num. 168.
 A Scaligero discrepans. *ibid.*
 Literæ Gothicæ à quonam inventæ. Tom. II. pag. 412. num. 1129.
 Livii librorum argumenta à quonam exarata. Tom. I. pag. 106. num. 359.
 Versu Iambico explanatus & per quemnam. pag. 211. num. 292.
 Liuva in Regem Gothorum ungitur. Tom. II. pag. 420. num. 640.
 Occiditur & à quonam. *ibid.* num. 641.
 Longobardi Italiam invadunt. Tom. II. pag. 418. num. 600.
 Lucani M. Annæi Vitæ duæ antiqui auctoris. Tom. I. pag. 51. num. 179. & seqq.
 Forsan Suetonii Tranquilli. *ibid.*
 Parentes M. Annæus Mela & Acilia Lucana. pag. 52. num. 180. & 181.
 Ioannes Ægidius Zamorensis in eius rebus taxatur. *ibid.* num. 181.
 Natalis dies. *ibid.* num. 182.
 Octomestris Romam translatus. *ibid.*
 Portentum de ipso puero aliis commune. pag. 53. num. 183.
 Præceptorem ipse habuit Annæum Cornutum. *ibid.* num. 184.
 Quisnam fuerit Cornutus iste. *ibid.*
 Declamator Græcè & Latinè. *ibid.* num. 185.
 Quæstor & qua ætate. *ibid.* num. 186.
 Quænam causæ indignationis in Neronem. *ibid.* num. 187.
 Coniuratio in eundem & mors. pag. 54. num. 189. & seqq.
 Carmina quædam Pharsaliæ à moriente cantata. *ibid.* num. 191.
 Quando obierit. pag. 55. num. 192.
 Opera quæ periire. *ibid.* num. 193. & seqq.
 Staius de his sæpè enodatus. *ibid.*
 Barthius reprehenditur pag. 56. num. 198.
 Pomponii Sabini versus de ipso & eius scriptis. pag. 57. num. 206.
De bello civili decem libri superstites. ibid. num. 207.
 Veteris & nostri ævi de iisdem iudicium. *ibid.* & seqq.
 Historicusne an poeta. *ibid.*
 Uxor Polla Argemaria & qualis femina. pag. 59. num. 209.
 Sidonius Apollinaris de eo exponitur. *ibid.*
 Barthii in eiusdem rebus inconstantia. *ibid.* & seqq.
 An sit auctor *Panegyrici* ad Pisonem. pag. 61. num. 212. & seqq.
 Quisnam iste Piso. *ibid.* & seqq.
 Pharsaliæ editiones & illustratores. pag. 62. num. 218. & seqq.
 In varias Europæ linguas versiones. pag. 64. num. 224. & seqq. & Tom. II. pag. 362. col. 1.
 Lucas Tudensis Episcopus egregii facinoris auctor. Tom. II. pag. 58. num. 61. & seqq.
 Ab ipso Anonymo cuidam tributi. *ibid.*
 Qualis eiusdem patria & Chronicorum libri. pag. 59. num. 62. & seqq.
 Eorundem Chronicorum vernacula versio. pag. 60. num. 65.
 Opus aliud adversus Albigenses. *ibid.* num. 67.
 S. Isidori Hispalensis Vitæ descriptor. *ibid.* num. 69.
 Necnon eiusdem Isidori translationis historię. *ibid.* num. 70. & seqq.
 In Hispanam linguam translata. pag. 61. num. 71.
 Lucensis Sedes Metropolitana efficitur. Tom. II. pag. 418. num. 607.
 Lucensis Synodus in Hispania colligitur. Tom. II. pag. 421. num. 647.
 Quonam præside. *ibid.*
 Lucianus presbyter Græcus, haud Hispanus. Tom. I. pag. 247. num. 46.
 Ioannis Tamaii de eodem frequentes errores. *ibid.* & seqq.
 Lucianus Rucumnæ in Africa, non Hispania, Episcopus. Tom. I. pag. 131. num. 451. & seqq.
 Luciferianorum error qualis. Tom. I. pag. 139. num. 22.
 Luciferi Calaritani sententia quænam. Tom. I. pag. 139. num. 22. & seqq.
 S. Hieronymus & Innocentii I. epistola decretalis de ipso exponuntur. *ibid.* & pag. 142. num. 31. & seqq.
 Lucilius ad quem Senecæ epistolæ, quisnam fuerit. Tom. I. pag. 35. num. 111.
 Lucius Barcinonensis Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 411. col. 2.
 Lucius Marcus orator Pseudo-Hauberti commentum. Tom. I. pag. 268. num. 123.
 Lucius Valerius Pseudo-Dextri fabula. Tom. I. pag. 129. num. 442.
 Lucretius Bracarensis Metropolita Synodo Bracarensi interfuit. Tom. II. pag. 418. num. 599.
 Ludovicus de Angulo scripsit *De imagine huius mundi*. Tom. II. pag. 372. col. 1.
 Ludovicus de Avinion Catalonia historio-graphus. Tom. II. pag. 372. col. 2.
 Ludovicus Petri à Castro laudatur. Tom. II. pag. 148. num. 214.
 Ludovicus de Escobar Minorita. Tom. II. pag. 325. num. 758.
 Cuiusnam operis auctor. *ibid.*
 Ludovicus Fernandez de Tarancon quænam opera ediderit. Tom. II. pag. 283. num. 504. & seqq.
 Ludovicus Fontanus Mercenariorum sodalis. Tom. II. pag. 307. num. 670.

Epistolæ I. ad Corinthios explanator. *ibid.*
 Ludovicus Pansanus Benedicti XIII. gestorum descri-
 ptor. Tom. II. pag. 212. num. 103.
 Ludovicus Pius Caroli Magni filius ex Ildegarde susce-
 ptus. Tom. I. pag. 445. num. 42.
 Non ex Galiana Toletani Regis filia. *ibid.*
 Pseudo-historicorum hac de re quisquiliæ explodun-
 tur. *ibid.*
 Luitprandus Ticinensis diaconus & Cremonensis Epi-
 scopus. Tom. I. pag. 521. num. 368. & seqq.
 Genere Italus. *ibid.*
 Sæculi decimi celebris historicus. pag. 522. num. 369.
 Nec Toleti subdiaconus, nec rerum Hispanarum ce-
 lebrator. *ibid.* & seqq.
 Higuerae hac de re præsumtio retunditur. *ibid.*
 Nonnulla eius Vitæ cum commentitio Chronico com-
 parantur. *ibid.* num. 370. & seqq.
 Præliminares epistolæ duæ ad ipsius Chronicon sup-
 posititium dupliciter impugnantur. pag. 526. num.
 387. & seqq.
 Affectatæ & erroribus scatentes ostenduntur. *ibid.*
 Chronicon istud Tractemundo Illiberitano, pro Re-
 gimundo, directum. *ibid.* num. 389.
 Suppositiones quamplurimæ referuntur. *ibid.* num. 390.
 & seqq.
 Locus ipsius historiæ difficilis enodatur. *ibid.*
 Lapsus in Hadriani I. Papæ tempore notatur. pag.
 527. num. 394.
 S. Jacobi Picensi supposita mentio. pag. 528. num. 395.
 Affectationes plurimæ novitatis indices. *ibid.* num.
 396. & seqq.
 Absurda & falsitates passim deprehenduntur. *ibid.*
 num. 399. & seqq.
 Chronicon istud nec Servo-Dei Toletano, nec Hero-
 nio Bracarensi commissum. pag. 531. num. 405. &
 seqq.
 Cum ms. viginti trium annorum confertur. pag. 532.
 num. 409. & seqq.
 Additiones & interpolationes deprehenduntur. *ibid.* &
 seqq.
 Ut falsa taxantur. *ibid.*
 Sublata & mutata notantur. *ibid.*
 Topicis quibusdam locis genius & propositum eiusdem
 ostenditur. pag. 535. num. 422. & seqq.
 Homines externos & Concilia petulantè Hispaniæ ad-
 scribit. *ibid.* num. 424. I.
 Æquivocis nominum, virorum, aut locorum abuti-
 tur. *ibid.* II.
 Exempla hac de re afferuntur. *ibid.* num. 426. &
 seqq.
 Quandoque etiam æquivocis abstinet. *ibid.*
 Exempla similiter exhibentur. pag. 538. num. 437.
 & seqq.
 Hispanos venditat Sanctos alibi claros. pag. 539. num.
 441. & seqq.
 Exemplis firmatur. *ibid.*
 In dubiis Hispanæ Historiæ rebus controversiarum
 indicem agit. pag. 543. num. 456.
 Crassissimi eiusdem errores de Q. Sereno. pag. 123.
 num. 418. & seqq.
 Audacia & petulantia taxatur. pag. 266. num. 116.
 & seqq.
 Commenta de Martino Bracarensi. pag. 287. num.
 61. & seqq.
 Figmenta de Maximo Cæsaraugustano. pag. 318.
 num. 52. & pag. 320. num. 59.
 Oscitantia in Iusti Toletani rebus. pag. 373. num.
 230.
 Somnia de Bonito Arvernensi Episcopo. pag. 399.
 num. 321.
 Fabulæ de rebus Iuliani Toletani. pag. 421. num.
 408.
 Commenta de Elipando Toletano præsule. pag. 444.
 num. 40. & seqq.
 Ridiculus lapsus in Ambrosii Moralis capiendo sensu.
 pag. 520. num. 362. & seqq.
 De Luna familiæ gesta quisnam scripserit. Tom. II.
 pag. 212. num. 104.
 Luna urbs ubi olim sita. Tom. I. pag. 539. num. 440.
 Sarzanæ locum concessit. *ibid.*
Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.

De Lupian Antonius Zapata Pseudo-Haubertini Chro-
 nici conflator. Tom. I. pag. 544. num. 463.
 Eiusdem suppositio undenam pateat. pag. 546. num.
 475. & seqq.
 Lupi duo, Servatus & Ferrariensis, contra Baluzium.
 Tom. I. pag. 500. num. 269.
 Lupus Barrientus Dominicanus. Tom. II. pag. 294. num.
 570. & seqq.
 Eius honores & scripta. *ibid.*
 Lupus de Espejo Oriolanus. Tom. II. pag. 254. num.
 350. & seqq.
 Opera eiusdem. *ibid.*
 Lupus de Oimedo Hieronymianus reformationis au-
 ctor. Tom. II. pag. 217. num. 129. & seqq.
 Res gestæ & opinio sanctitatis. *ibid.*
 Elogium & scripta. pag. 218. num. 135. & seqq.
 Lupus Garzia de Salazar historiæ Scriptor. Tom. II.
 pag. 330. num. 793. & seqq.
 Lupus Salinas Franciscanus. Tom. II. pag. 296. num.
 582. & seqq.
 Quænam scripserit. *ibid.*
 Lupus Vasquez de Serpa cuiusnam scripti auctor. Tom.
 II. pag. 313. num. 706.
Lusitanarum antiquitatum opus Laimundo de Ortega ad-
 scriptum quando & à quibusnam confectum. Tom. I.
 pag. 453. num. 75.
 Eiusdem suppositio pluribus argumentis detegitur.
ibid. num. 76. & seqq.
 Lusitaniæ historici quinam. Tom. II. pag. 65. num. 116.
 & pag. 357. col. 2. & pag. 373. col. 2. & pag.
 374. col. 2.

M

MABILLONII confessio de Ioannis Biclarensis mona-
 chatu. Tom. I. pag. 299. num. 106.
 Macarius quidam quorundam Aragoniæ Sanctorum lau-
 dator. Tom. II. pag. 372. col. 2.
 Machabæorum libri à quonam expositi. Tom. II. pag.
 208. num. 91.
 Mahometanæ sectæ impugnatio per quemnam edita.
 Tom. II. pag. 98. num. 267. & seqq.
 Confusio à quonam scripta. pag. 324. num. 757.
 Mahometus Pseudo-propheta an in Hispaniam venerit.
 Tom. I. pag. 324. num. 75. & seqq. & Tom. II.
 pag. 421. num. 645.
 Eiusdem patria, parentes & gesta recensentur. Tom.
 I. pag. 325. num. 78. & seqq.
 Errores à quibusnam impugnati. Tom. II. pag. 289.
 num. 533.
 Libris editis per Arabiam debacchatur. pag. 421.
 num. 657.
 Mahometus, sive Mafamedus, incertæ ætatis Scriptor.
 Tom. I. pag. 504. num. 287.
 Macumena Synodus quando celebrata. Tom. II. pag.
 412. num. 1115.
 Magnentius tyrannus occidentis imperium invadit. Tom.
 II. pag. 412. num. 1102.
 Magnus Episcopus Mediolanensis quando & quomodo
 electus. Tom. II. pag. 417. num. 579.
 Magribi Hispani commentaria in Coranum laudantur.
 Tom. II. pag. 408. col. 1.
 Mahomad Arabs apud Hispanos historicus. Tom. I.
 pag. 504. num. 288.
 Maiorianus creatur Imperator. Tom. II. pag. 416.
 num. 495.
 Quamdiu regnaverit. *ibid.*
 Occiditur. *ibid.* num. 500.
 Malaca à Leovigildo vastatur. Tom. II. pag. 418. num.
 601.
 Malliolus Tudensis Episcopus Concilio Bracarensi in-
 terfuit. Tom. II. pag. 418. num. 599.
 Manichæi hæretici confutantur & ubi. Tom. II. pag.
 413. num. 1137.
 Exterminantur & à quonam. *ibid.*
 Mansius Christi discipulus Eborensium Apostolus. Tom.
 II. pag. 411. col. 1.
 Sub quonam passus. *ibid.* col. 2.
 Marcus Garzia auctor Apologiæ pro Aivaro de Luna.
 Tom. II. pag. 249. num. 323.

- Marcus Marcellus urbis præfecti filius. Tom. II. pag. 411. col. 2.
 Eugenius dictus. *ibid.*
 Petri Apostoli discipulus. *ibid.*
 In Hispaniam mittitur. *ibid.*
 Toletanos Christi Fidem erudit. *ibid.*
 Marcus monachus S. Benedicti discipulus diversus à Maximo Cæsaraugustano. Tom. I. pag. 316. num. 41. & pag. 320. num. 56. & seqq.
 Marcus quidam Toletanus quænam literis consignaverit. Tom. II. pag. 372. col. 2.
Mare nostrum à Latinis pro mediterraneo usurpatum. Tom. I. pag. 206. num. 278.
 S. Mariæ Magdalenzæ obitus quando & ubi contigerit. Tom. II. pag. 411. col. 1.
De Mariæ virginitate à quibusdam scriptum. Tom. I. pag. 390. num. 287. & Tom. II. pag. 4. num. 10.
 Parturitionis modus inter Catholicos dubius. Tom. I. pag. 404. num. 342. & seqq.
Corona per quemnam contexta. pag. 410. num. 364. & seqq.
 De Conceptione quisnam egerit. Tom. II. pag. 369. col. 1. & pag. 370. col. 1.
 Mariana Ioannes à Baronii reprehensione defenditur. Tom. I. pag. 297. num. 103.
 Marianus poeta Pseudo-Hauberti commentum. Tom. I. pag. 268. num. 123.
 De Marinis Gallæcis absurda Higeræ cogitata. Tom. I. pag. 513. num. 329. & seqq.
 Marinus Pseudo-Hauberti fabula. Tom. I. pag. 513. num. 329. & seqq.
De maritima ora quisnam scripserit. Tom. I. pag. 211. num. 290.
 Martialis M. Valerii Senecæ duo & quinam. Tom. I. pag. 18. num. 48.
Ter memoranda domus Senecæ cur dixerit. *ibid.*
 Locus explicatur. pag. 69. num. 240.
 Patria. pag. 80. num. 273.
 Versus de eadem germanæ lectioni restituitur. *ibid.*
 Scriberius hac in re taxatur. *ibid.*
 Diversus à Gargilio Martiali de re rustica Scriptor. pag. 81. num. 274.
 Unde nomen *Coci* ipsi adhæserit. *ibid.* num. 275.
 Natalis dies, & Calderini error de eius parentibus. *ibid.* num. 276.
 Honores eidem concessi. *ibid.*
 Quonam tempore præcipuè floruerit. pag. 82. numero 277.
 Reditus in patriam. *ibid.* num. 278. & seqq.
 Epigramma quoddam ineptè refertur ad Hadriani Imper. ævum. *ibid.* num. 280.
 Elogia ex Plinio iuniore & aliis. *ibid.* & seqq.
 Cum Catullo comparatio. pag. 83. num. 282.
 Variantia de ipso recentiorum iudicia. *ibid.* num. 283. & seqq.
 Barthii inconstantia. *ibid.* num. 284.
Auris Batava apud eundem quid significet. pag. 84. num. 285.
 Obscènè scribendi vitium non eius sed ævi. *ibid.* n. 286.
 Spectaculorum liber non huius tantum est. *ibid.* num. 287.
 De libris XIV. epigrammatum. *ibid.*
 Opera non omnia exstant. pag. 85. num. 289.
 Castigatores, editores & commentatores enarrantur. *ibid.* num. 290. & seqq.
 Vulgares eiusdem interpretes. pag. 88. num. 298.
 Epigramma de Canio poeta leviter corrigitur. pag. 89. num. 300.
 Epigramma de Liciniano quodam laudatur. pag. 90. num. 304.
 Martini Poloni Chronicon commentis quampluribus scatur. Tom. I. pag. 329. num. 90. & seqq.
 Testimonium de S. Isidoro inter Ecclesiæ doctores referendo incerta historia. *ibid.*
 Monarchiarum historia à quonam Hispanè versa. Tom. II. pag. 361. col. 1.
 S. Martini Sauriensis Vitæ quisnam Scriptor. Tom. II. pag. 22. num. 79. & seqq.
 Martini Seguntini Episcopi Vitam quisnam ediderit. Tom. II. pag. 376. col. 1.
 Martinus Alpartilius canonicus Cæsaraugustanus. Tom. II. pag. 197. num. 27. & seqq.
 Opera eiusdem. *ibid.*
 Martinus Alphonsus à Corduba Augustinianus. Tom. II. pag. 307. num. 658. & seqq.
 Scripsit *Hexaemeron*. *ibid.*
 D. Pauli epistolas exposuit. *ibid.* num. 660. & seqq.
 Apocalypsin item. *ibid.* num. 662.
 Alia eiusdem scripta. *ibid.* & seqq.
 Martinus Alphonsus de Melo Lusitanus. Tom. II. pag. 175. num. 332.
 Historiæ sui temporis Scriptor. *ibid.*
 Martinus de Almodovar Calatravensis eques. Tom. II. pag. 324. num. 754. & seqq.
 Quænam literis consignaverit. *ibid.*
 Martinus Didaci de Aux *Observantiarum* volumen edidit. Tom. II. pag. 242. num. 292.
 Martinus, sive Martianus, Barcinonensis Episcopus an usquam existerit. Tom. I. pag. 203. num. 205.
 An idem cum Paciano. *ibid.*
 Martinus de Corduba diversarum historiarum compilator. Tom. II. pag. 372. col. 2.
 Martinus Dumiensis abbas quando floruerit. Tom. I. pag. 284. num. 49. & seqq.
 Hispanis accensus, licet Pannonicus & cur. *ibid.*
 A S. Isidoro laudatus. *ibid.*
 Venantius Fortunatus de huius nomine exponitur. *ibid.*
 Idem Isidorus de eiusdem patria explicatur. *ibid.*
 Bracarensis aliquando & Dumiensis præsul. pag. 285. num. 53.
 Pseudo-historicorum de ipso mendacia. pag. 286. num. 55. & seqq.
De differentiis virtutum huius est, non Senecæ. pag. 288. num. 63. & seqq.
 Epistolæ ipsius & capitula ex Græcis Synodis. *ibid.* num. 65. & seqq.
 Alia quasi eius essent à Ioanne Tamaio edita. pag. 289. num. 70.
 Quoddam ipsius parum christianum. *ibid.*
 Concilio Bracarensi interfuit. Tom. II. pag. 418. num. 599.
 Quando electus Bracarensis Episcopus. *ibid.* num. 607.
 Lucensi Synodo præfuit. *ibid.*
 Moritur. pag. 419. num. 623.
 Martinus Episcopus Toletanus quando floruerit. Tom. II. pag. 414. num. 1176.
 Concilio Africano interfuit. *ibid.*
 Martinus Indalesius scripsit *De Hispaniæ casu*. Tom. II. pag. 373. col. 1.
 Item de eiusdem restauratione. *ibid.*
 Martinus Legionensis canonicus ex rudi repente eruditus & quomodo. Tom. II. pag. 28. num. 107.
 Commentaria in Apocalypsin dedit. *ibid.* num. 108.
 SS. Iacobi, Petri & Ioannis epistolas explanavit. *ibid.*
 Conciones varias vulgavit. *ibid.* & seqq.
 Martinus Mindoniensis. Vide Munio.
 Martinus Perez scripsit de Sacramentis. Tom. II. pag. 373. col. 1. & seqq.
 Martinus Pertusa quænam opera ediderit. Tom. II. pag. 351. num. 916.
 Martinus de Roa de S. Isidori etymologiis temerè iudicavit. Tom. I. pag. 331. num. 94.
 Martinus Toletanus quidam cuiusnam operis auctor. Tom. II. pag. 373. col. 1.
 Martinus Turonensis Episcopus clarus habetur. Tom. II. pag. 412. num. 1132.
 Cæsaraugustanæ Synodo in Priscillianum interfuit. *ibid.* num. 1134.
 Moritur. pag. 413. num. 1152.
 Martinus Vasquius Siruela laudatur. Tom. I. pag. 280. num. 34.
 Martinus Ulyssiponensis Episcopus Scriptor *De re schismatis*. Tom. II. pag. 185. num. 376.
 Martirii documentum à quonam scriptum. Tom. I. pag. 465. num. 129.
 Martyrologium Romanum à Scaligeri calumnia vindicatur. Tom. I. pag. 73. num. 249.
 Martyrum nomina portentosa & nullius linguæ à Pseudo-historicis laudata. Tom. I. pag. 160. num. 88.

- Masburgium, hodie *Burgos*, Gothicum nomen. Tom. I. pag. 152. num. 60.
- Masdra Suevorum Rex moritur. Tom. II. pag. 416. num. 498.
- Massona Emeritensis Episcopus quando creatus. Tom. II. pag. 418. num. 608.
- Complutum relegatur. pag. 419. num. 619.
- Hermenegildi morte affligitur. *ibid.* num. 625.
- Ab exilio revocatur. *ibid.* num. 626.
- Synodo Toletanæ sub Reccaredo interfuit. *ibid.* num. 628.
- Moritur. pag. 420. num. 643.
- Ubi sepultus. *ibid.*
- Matamori Alphonsi Garsia hallucinationes in M. Fabii rebus. Tom. I. pag. 16. num. 43.
- Maternus quidam à Martiali laudatus. Tom. I. pag. 91. num. 307.
- S. Matthæi Evangelium per quemnam explanatum. Tom. II. pag. 168. num. 290.
- Matthæus Ortiz Dominicanus quodnam opus vulgaverit. Tom. II. pag. 373. col. 1.
- Maturius Episcopus Eliberitanus quando floruerit. Tom. II. pag. 413. num. 1143.
- Mauricius cancionarius Pseudo-Hauberti figmentum. Tom. I. pag. 268. num. 123.
- Mauricius *Distinctionum* Scriptor Hispanusne an Anglus. Tom. II. pag. 373. col. 2.
- Maurila Episcopus Valentinus Toletanæ Synodo interfuit. Tom. II. pag. 419. num. 619.
- Mauritanorum lingua ab Arabica diversa. Tom. I. pag. 159. num. 85.
- Maximus Cæsaraugustanus archidiaconus Synodo Toletanæ sub Reccaredo interfuit. Tom. II. pag. 419. num. 628.
- Maximus Episcopus Cæsaraugustanus à S. Isidoro laudatus. Tom. I. pag. 315. num. 37.
- Scripta eiusdem periere. *ibid.* num. 39.
- In his Chronicon Gothorum. *ibid.*
- Monachatus falsò eidem tribuitur. pag. 316. num. 41. & seqq.
- Nec *Marci* cognomento appellatus. *ibid.* & pag. 318. num. 48. & seqq.
- Unde ipsi à Pseudo-historicis cognomen istud. *ibid.* num. 49.
- Epiraphia nonnulla supposititia ad hoc firmandum referuntur. *ibid.* num. 50. & seqq.
- Pseudo-Luitprandi & Pseudo-Iuliani deliramenta. *ibid.* num. 52. & pag. 320. num. 59.
- Diversus à Marco S. Benedicti discipulo. pag. 315. num. 38. & pag. 319. num. 53. & seqq.
- Confirmatur ex veterum testimoniis. *ibid.*
- Historicis item rationibus. *ibid.*
- Huius supposititiæ fabulæ quamplurimæ exploduntur. Tom. I. pag. 279. num. 31. & seqq. & pag. 281. num. 35. & seqq.
- Insolens temeritas retunditur. *ibid.* num. 38. & seq.
- Insignia mendacia de Martino Bracarensi & Suevorum Regibus. pag. 286. num. 55. & seqq.
- Nugæ de Leandro Hispalensi & Fulgentio Astigitano. pag. 292. num. 81. & pag. 308. num. 8. & seqq.
- Chronicon istud producitur. T. II. pag. 415. & seqq.
- Concilio Toletano sub Reccaredo interfuit. pag. 419. num. 628.
- Quando designatus Episcopus. pag. 420. num. 634.
- Clarus habetur. pag. 421. num. 660.
- Moritur. *ibid.* num. 662.
- Maximus Hispaniæ tyrannidem invadit. Tom. II. pag. 414. num. 1166.
- Maximus monachus & martyr quando floruerit. Tom. II. pag. 416. num. 512.
- Maximus tyrannus ubi & quando electus Imperator. Tom. II. pag. 412. num. 1134.
- Gallias invadit. *ibid.* num. 1136.
- Cum Gratiano configit, ipsumque interimat. *ibid.*
- Œdus cum Valentiniano percutit. pag. 413. num. 1137.
- Manichæos delet. *ibid.*
- Œdus inquit violat & quare. *ibid.* num. 1139.
- Occiditur. num. 1140.
- Medicinæ Scriptores quinam. Tom. II. pag. 2. num. 6.
- Biblioth. vet. Hisp.* Tom. II.
- & pag. 47. num. 9. & pag. 74. num. 153. & seqq. & pag. 112. num. 31. & seqq. & pag. 205. num. 66. & pag. 213. num. 107. & pag. 363. col. 1. & pag. 365. col. 1. & seqq. & pag. 386. col. 1. & pag. 388. col. 2. & pag. 391. col. 2. & pag. 402. col. 2. & pag. 405. col. 1. & pag. 407. col. 1. & seq. & pag. 408. col. 1. & pag. 410. col. 2.
- Introductorium* à quonam scriptum. pag. 366. col. 1.
- Mediolanensis Synodus in Athanasium cogitur. Tom. II. pag. 412. num. 1105.
- Medina Sidonia* à quonam scripta. Tom. I. pag. 439. num. 21.
- Mediterraneum dictum etiam à Latinis *nostrum mare*. Tom. I. pag. 206. num. 278.
- Mela Annæus laudatur. Tom. I. pag. 29. num. 80.
- Mela M. Senecæ filius. Tom. I. pag. 17. num. 46.
- Lucani poetæ genitor. *ibid.*
- Mela Pomponii ætas. Tom. I. pag. 65. num. 227.
- Natalis eius civitas incerta. *ibid.*
- Opus eiusdem geographicum à quibusdam correctum. pag. 66. num. 228.
- Melonem pro Mela non rectè Servius appellavit. pag. 67. num. 231.
- Ipsius geographicæ laudes. *ibid.* num. 232. & seqq.
- Illustratores & editores quinam. *ibid.* num. 233. & seqq.
- Interpretes in linguas vulgares. pag. 68. num. 237.
- Melaria, seu Mela, urbs oræ Hispaniæ. Tom. I. pag. 66. num. 228. & seqq.
- S. Melchides Papa falsò Hispanis Scriptoribus adscribitur. Tom. I. pag. 230. num. 361.
- Primi Cabiltonensis Episcopi de ipso errores quamplurimi. *ibid.* & seqq.
- Epistolæ duæ temerè eidem tributæ. pag. 231. num. 364.
- Meichior de la Torre quidnam scripserit. Tom. II. pag. 373. col. 2.
- Melian Petrus laudatur. Tom. I. pag. 212. num. 294.
- Avieni operum postremus editor. *ibid.*
- Mellinus Benedictus laudatur. Tom. I. pag. 191. num. 218.
- Melos, Melodus, Melodæ & Melodimà quid significant. Tom. I. pag. 314. num. 35.
- Memoriale Sanctorum* à quonam exaratum. Tom. I. pag. 465. num. 126. & seqq.
- A Mendoza Ferdinandus Eliberitani Concilii illustrator. Tom. I. pag. 134. num. 3.
- Eiusdem laudes. *ibid.*
- Mendus Gomez Lusitaniæ Regum historicus. Tom. II. pag. 373. col. 2.
- Mendus Vasquez de Briteiros monachus Cisterciensis. Tom. II. pag. 145. num. 203.
- Historica quædam fragmenta digessit. *ibid.*
- Menegaldus Magister historiam mundi generalem condidit. Tom. II. pag. 374. col. 1.
- Mercatoris* & *Peccatoris* nomina Decretalium collectori indita exquiruntur. Tom. I. pag. 363. num. 203. & seqq.
- Mercenariorum ordinis historia à quonam exarata. Tom. II. pag. 306. num. 655. & pag. 307. num. 671.
- Merobaudes cæcus Barcinonensis Pseudo-Dextri figmentum. Tom. I. pag. 254. num. 68.
- Merobaudes poeta carmen de Christo composuit. Tom. I. pag. 252. num. 63. & seqq.
- An idem cum anonymo quodam à Sidonio laudato. *ibid.*
- Merobaudes Valentiniani Dux, utriusque militiæ magister. Tom. I. pag. 252. num. 64. & seqq.
- Merovæus Franciæ Rex eligitur. Tom. II. pag. 416. num. 484.
- Metaphysica Aristotelis à quibusdam exposita. Tom. II. pag. 158. num. 255. I. & seqq. & pag. 252. num. 343.
- Metaphysica quisnam scripserit. Tom. II. pag. 324. num. 752.
- Metaphysicæ Christianæ* auctor quisnam. Tom. II. pag. 370. col. 1.
- De Metrica re quisnam egerit. Tom. II. pag. 367. col. 2.
- Michael de Fraga Dominicanus. Tom. II. pag. 120. num. 65.
- Quænam opera ediderit. *ibid.*

- Michael Massotus Carmelita sermones scripsit. Tom. II. pag. 283. num. 502.
- Michael de Montagne theologiæ naturalis Raymundi Sabunde vindex. Tom. II. pag. 215. num. 117. & seq.
- Michael Perez Valentinus Mariæ Virginis Vitæ descriptor. Tom. II. pag. 338. num. 833.
- Michael Verinus poeta à Politiano laudatus. Tom. II. pag. 323. num. 749.
- Disticha de puerorum moribus edidit. *ibid.*
- Migetii error circa paschatis celebrationem. Tom. I. pag. 441. num. 29.
- Militia etiam dicta de togata. Tom. I. pag. 221. num. 324.
- De Militia quisnam scripserit. Tom. II. pag. 295. num. 580.
- Militiæ viridarium & prærogativæ à quonam descriptæ. Tom. II. pag. 198. num. 36. & seq.
- Minervius monachus quando & ubi floruerit. Tom. II. pag. 414. num. 1173.
- Miro Suevorum Rex Leovigildo auxiliatur. Tom. II. pag. 419. num. 622.
- De Misericordia quisnam scripserit. Tom. II. pag. 241. num. 288.
- Missa S. Hippolyti martyris per quemnam ordinata. Tom. I. pag. 381. num. 259.
- Missarum compositores quinam. Tom. I. pag. 381. num. 259. & pag. 394. num. 302. & seqq. & pag. 422. num. 414. & pag. 519. num. 357.
- Modii Francisci crisis in Frontinum taxatur. Tom. I. pag. 155. num. 73.
- De Monarchia orbis quisnam egerit. Tom. II. pag. 299. num. 594.
- De Monachorum genere quisnam scripserit. Tom. I. pag. 412. num. 377.
- Monarchiarum* Martini Poloni historia à quonam Hispanè versa. Tom. II. pag. 361. col. 1.
- Monasterii S. Hieronymi Granatensis historiam quisnam scripserit. Tom. II. pag. 346. num. 874.
- Monasterii de Ripoll annales à quonam digesti. Tom. II. pag. 358. col. 2.
- S. Victoriani in Aragonia per quemnam descripti. pag. 361. col. 2.
- De Oliva ordinis Cisterciensis. *ibid.*
- Item S. Salvatoris de Oña. *ibid.*
- Monasterium Agaliense à quonam exstructum. Tom. II. pag. 418. num. 592.
- Cistæ per quemnam erectum. *ibid.* num. 593.
- S. Petri Radinensis. pag. 417. num. 578.
- De Monetis quisnam scripserit. Tom. II. pag. 199. num. 38.
- Monitus Complutensis Episcopus Cæsaraugustam relegatur. Tom. II. pag. 419. num. 619.
- Monstra biformia variis locis visa. Tom. II. pag. 416. num. 502.
- Montanus Toletanæ Ecclesiæ præficitur. Tom. II. pag. 417. num. 565.
- Moritur. *ibid.* num. 574.
- Montis mugitus in Gallia Gothica. Tom. II. pag. 418. num. 595.
- Moralis Ambrosii expeditio in Gallæciam & Asturiam. Tom. I. pag. 279. num. 29.
- Philippi II. iussu. *ibid.*
- Quam religiosa & utilis. *ibid.*
- Error in Dominico Carthaginensi Africae Episcopo. pag. 282. num. 39.
- A Luca Tudensi deceptus in Leandro Hispalensi. pag. 293. num. 86.
- Lapsus in recognoscendo Escorialensi codice. pag. 363. num. 203.
- Item in Isidori Pacensis ætate. pag. 447. num. 54.
- Chronicon non vidit licet Isidoro utatur. *ibid.*
- Quibusnam aliis Chronicis usus. Tom. II. pag. 15. num. 53. & seqq.
- Mores puerorum à quonam descripti. Tom. II. pag. 323. num. 749.
- Mugaribus Granatensis rei chemicæ Scriptor. Tom. II. pag. 408. col. 1.
- Mugitus montis in Gallia Gothica. Tom. II. pag. 418. num. 595.
- Muhammed Aben Isaac scripsit de medicina. Tom. II. pag. 408. col. 1.
- Muhammed Iben Cacim Iben Ademe El Gafique medicinæ Scriptor. Tom. II. pag. 408. col. 1.
- Muhanmedicum Ius à quonam descriptum. Tom. II. pag. 408. col. 1.
- De Muhammedismo quisnam scripserit. Tom. II. pag. 408. col. 1.
- De Mulieribus claris quisnam egerit. Tom. II. pag. 248. num. 322.
- Mundabuandi disputatio cum Avito Viennensi. Tom. II. pag. 417. num. 537.
- Mundi imago* per quemnam descripta. Tom. II. pag. 372. col. 1. & seq.
- De Mundo quisnam scripserit. Tom. I. pag. 334. num. 104.
- Munio, sive Martinus, Mindoniensis Episcopus. Tom. II. pag. 19. num. 65.
- Compostellanæ historiæ auctor. *ibid.*
- Murcia à Leovigildo deficit. Tom. II. pag. 418. num. 618.
- Murciæ Episcoporum historia per quemnam digesta. Tom. II. pag. 274. num. 458.
- Mureti de Senecæ stilo iudicium quale. Tom. I. pag. 33. num. 96. & seq.
- De Musica quisnam egerit. Tom. I. pag. 371. num. 223.
- Muslimus Cordubensis scripsit de Iure Muhammedico. Tom. II. pag. 408. col. 1.
- Mythologici* operis quisnam Scriptor. Tom. I. pag. 311. num. 23. & seqq.

N

- N**ABRISSA pro Nebrissa à Pseudo-Gregorio dicta. Tom. I. pag. 163. num. 99.
- Nahum Propheta per quemnam explanatus. Tom. I. pag. 423. num. 418.
- Narcissus de S. Dionysio canonicus Barcinonensis. Tom. II. pag. 374. col. 1.
- Constitutiones Cataloniae generales in epitomen redigit. *ibid.*
- Navarræ historia à quibusnam scripta. Tom. II. pag. 359. col. 1. & pag. 360. col. 2. & pag. 361. col. 1. & pag. 365. col. 1.
- Navarræ Regum gesta per quemnam descripta. Tom. II. pag. 184. num. 373.
- Naxera, quæ & Anagarum, cuius gentis nomen & urbs. Tom. I. pag. 159. num. 84.
- Neapolitani Reges primi à quonam descripti. Tom. II. pag. 254. num. 352.
- Nebrius, sive Nibrius, Egarensis Episcopus. Tom. I. pag. 273. num. 7. & pag. 274. num. 12. & pag. 275. num. 18. & seqq.
- A S. Isidoro in Hispaniæ Scriptoribus laudatus. *ibid.*
- Neronis prima persecutio quando inceperit. Tom. II. pag. 411. col. 1.
- Quam terribilis. *ibid.*
- Nestorii hæresis quænam & eiusdem debacchatio. Tom. II. pag. 414. num. 1160.
- Nicander Toletanus Pseudo-historicorum figmentum. Tom. I. pag. 508. num. 308.
- Hic est Ambrosius Nicander sæculi XVI. Scriptor. *ibid.*
- Eius carmen de Lauretana æde exhibetur. *ibid.* num. 309. & 310.
- Nicandri Ambrosii Toletani carmen de Lauretana æde. Tom. I. pag. 508. num. 310.
- Nicolaus Eymericus Dominicanorum sodalis. Tom. II. pag. 124. num. 77.
- Irene Raymundi Lulli errores notaverit. *ibid.*
- De eius fide controversia inter Dominicanos & Franciscanos. pag. 186. num. 383. & seqq.
- Scripsit *Directorium Inquisitorum*. pag. 187. num. 387.
- Item *De potestate Pontificis* contra hæreticos. *ibid.* num. 388.
- De duabus Christi naturis & Virginis Mariæ excellentia. *ibid.*
- De tribus personis in Deo. *ibid.*
- B. Dalmatii Molner Vitæ descriptor. pag. 188. num. 390.
- Evangeliorum explanator. *ibid.*

D. Pauli epistolas nonnullas exposuit. *ibid.* num. 391.
 Dæmonum advocatores confutavit. *ibid.* & seq.
 Alia eiusdem opera. *ibid.*
 Nicolaus Rossel Maioricensis S. R. E. Cardinalis. Tom. II. pag. 167. num. 286. & seqq.
 Eiusdem munera. *ibid.* num. 287.
 Romanorum Pontificum gesta volumine collegit. *ibid.* num. 288.
 Scripsit *De quadruplici Romanæ Ecclesiæ iurisdictione.* *ibid.* num. 289.
 De unitate Ecclesiæ & schismate tollendo. *ibid.* n. 290.
 Historiæ ordinis sui Prædicatorum exarator. *ibid.*
 Virorum eiusdem insignium indicem digessit. *ibid.*
 Commentaria edidit in ipsius institutum. *ibid.*
 Matthæi Evangelium exposuit. *ibid.*
 Nicolaus Saguntinus rei militaris Scriptor. Tom. II. pag. 295. num. 580.
 Nigetius Narbonensis Episcopus Synodo Toletanæ sub Reccaredo interfuit. Tom. II. pag. 419. num. 628.
 Nisi Petri gesta à quibusdam descripta. Tom. II. pag. 212. num. 106. & pag. 250. num. 332.
 Nitigesius Lucensis Episcopus Synodo Toletanæ sub Reccaredo interfuit. Tom. II. pag. 419. num. 628.
 Nubilarii auctor quisnam. Tom. II. pag. 336. num. 822.
 Nomina martyrum portentosa & nullius unguæ à Pseudo-historicis laudata. Tom. I. pag. 160. num. 88.
 Nomina propria hominum integra transeunt in aliam linguam. Tom. I. pag. 127. num. 436.
 Nunnii Alvari Pererii Portugalliæ Comestabilis Vita à quonam scripta. Tom. II. pag. 357. col. 2.
 Nonnius Lusitanus abbas Scriptor Vitæ Sancti Ioannis abbatis. Tom. II. pag. 18. num. 64.
 Novatianus, in quem scripsit Pacianus Barcinonensis, quisnam fuerit. Tom. I. pag. 196. num. 240.
 Novatus M. Annæus M. Senecæ rhetoris filius. Tom. I. pag. 17. num. 46. & pag. 27. num. 74.
 Post adoptionem Iunius Annæus Gallio. *ibid.*
 Declamator & cuius notæ. *ibid.* & seqq.
 Græciæ, sive potiùs Achaiæ proconsul. pag. 28. num. 76.
 An etiam consul. *ibid.* num. 77.
 Plinius non temerè corrigitur. *ibid.*
 An sibi mortem consciverit. pag. 29. num. 78.
 Opera desiderantur. *ibid.* num. 79.
 Andreæ Schoti & Martini del Rio lapsus in distinguendis duobus Gallionibus. *ibid.*
 Novitiorum institutionem quisnam docuerit. Tom. II. pag. 205. num. 65.
 De Nuce Angeius Archiepiscopus Rossanensis laudatur. Tom. I. pag. 320. num. 57.
 Nundinarius Episcopus Barcinonensis Synodo Aquacelenensi interfuit. Tom. II. pag. 416. num. 486.

O

De Obedientia quisnam scripserit. Tom. II. pag. 147. num. 211. & seqq.
 Observantia Aragoniæ à quibusdam explanata. Tom. II. pag. 296. num. 586.
 Ollavia tragœdia à quonam scripta. Tom. I. pag. 106. num. 359.
 Odoacer cum Theoderico fœdus init. Tom. II. pag. 417. num. 529.
 Œconomica Aristotelis à quonam exposita. Tom. II. pag. 351. num. 912.
 Officium transfigurationis Dominicæ à quonam editum. Tom. II. pag. 273. num. 456.
 Oldegarii Barcinonensis Episcopi Vita à quonam scripta. Tom. II. pag. 357. col. 2.
 Oldegarius, sive Olegarius, Tarraconensis Episcopus. Tom. II. pag. 20. num. 72. & seqq.
 Epistolam dedit ad Innocentium II. de expulsionem Raymundi Episcopi Barbastrensis. *ibid.*
 De Oliva monasterii gesta à quonam exarata. Tom. II. pag. 361. col. 2.
 Olympii hæretici horrenda mors. Tom. II. pag. 417. num. 534.
 Olympius quidam Scriptor Ecclesiasticus inter Hispanos. Tom. I. pag. 197. num. 243.
 Episcopus forsitan Barcinonensis. *ibid.* & seqq.

An idem cum Lampio qui Paulinum sacris initiavit. *ibid.* num. 244.
 Toletanus præsul falsò à Pseudo-Dextro effingitur. pag. 198. num. 246.
 Pseudo-historicorum figmenta de huius nomine refelluntur. *ibid.* & seqq.
 Germanum eiusdem *De Fide* opus. pag. 203. num. 263.
 Olympius Toletanus Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 411. col. 2.
 Clarus habetur. pag. 414. num. 1161.
 Olympius Toletanus fit Comes Africa. Tom. II. pag. 414. num. 1169.
 Oratio Dominica à quonam explanata. Tom. II. pag. 99. num. 269.
 Ordonius monachus Scriptor Vitæ S. Rodesindi Dumiensis. Tom. II. pag. 26. num. 99. & seqq.
 Scripsit item *Exomologeses.* pag. 27. num. 100.
 Orentius, sive Orientius, an idem cum Oresio, ad quem Sidonius scripsit. Tom. I. pag. 271. num. 1. & seqq.
 Fortè idem cum Orontio, qui duobus Hispaniæ Conciliis interfuit. *ibid.* num. 2. & seqq.
 Eiusdem *Comonitorium.* pag. 272. num. 4.
 Quate hoc vocabulum. *ibid.*
 Venantii Fortunati de ipso carmen. *ibid.* num. 5.
 Orientalis historia à quonam composita. Tom. II. pag. 407. col. 1.
 Orientis urbes quamplurimæ ab Hunnis vastatæ. Tom. II. pag. 416. num. 483.
 Origenis doctrina & sectarii damnantur. Tom. II. pag. 413. num. 1153.
 Oriola à Leovigildo deficit. Tom. II. pag. 418. num. 618.
 Orontius orator Pseudo-Haubertinus Scriptor. Tom. I. pag. 302. num. 117.
 Orosius Legionensis Episcopus Pseudo-Maximi chimæra. Tom. I. pag. 251. num. 59.
 Orosius Pauli Orosii nepos fictivus Scriptor. Tom. I. pag. 245. num. 40.
 Orosius Paulus Tarracone an in Lusitania natus. Tom. I. pag. 235. num. 1.
 Lusitanus potiùs & Bracarenensis. *ibid.* num. 2.
 Idarius de hoc exponitur. *ibid.*
 Eiusdem peregrinationes ad Hieronymum & Augustinum. pag. 237. num. 6. & seqq.
 An hic, vel alius, martyr Romam ex Africa asportatus. *ibid.* num. 9.
 Eius historiæ libris undenam adhæserit *Horrestæ* appellatio. pag. 238. num. 12. & seqq.
 Eiusdem *Horrestæ* variæ transformationes. *ibid.*
 Editiones & narratores. pag. 239. num. 16. & seqq.
 Apologeticus liber *De arbitrii libertate* germanum ipsius opus. pag. 240. num. 19. & seqq.
 Confusus cum libro Augustini de natura & gratia. *ibid.*
 Opuscula nonnulla eidem tributa. pag. 241. num. 23. & seqq.
 Supposititia quæ de ipso à Pseudo-historicis finguntur. *ibid.* num. 25. & seqq.
 Multa item de successibus eidem æqualibus. pag. 242. num. 29. & seqq.
 Quando historiæ scribere inceperit & quonam impulsore. Tom. II. pag. 414. num. 1163.
 Clarus habetur. *ibid.* num. 1175.
 Nonagenario maior Tarracone degit. pag. 416. num. 509.
 Os *Hispanum* apud Agellium quid significet. Tom. I. pag. 107. num. 363.
 Osmundus Asturicensis Episcopus. Tom. II. pag. 3. num. 14.
 Epistolam dedit ad Idam Eustachii Comitum uxorem. *ibidem.*
 Otá quidam historiæ Scriptor. Tom. II. pag. 374. col. 1.

P

De Pace & treugâ quisnam scripserit. Tom. II. pag. 168. num. 293.
 Paciani Episcopi Barcinonensis elogium. Tom. I. pag. 194. num. 230.
 Eisengreinit de eius rebus error. *ibid.*

Quan-

- Quando floruerit. pag. 195. num. 233. & Tom. II. pag. 411. col. 2.
 Eloquentia & sanctitas. Tom. I. pag. 196. num. 235. & seqq.
 Opera quæ exstant. ibid. num. 238. & seqq.
 Quisnam Novatianus in quem scripsit. ibid. num. 240.
Λίπεος deperditum quale opus. pag. 197. num. 241.
Pacis & treugæ directorium quisnam scripserit. Tom. II. pag. 198. num. 33.
 De Padilla anonymus historiae cuiusnam Scriptor. Tom. II. pag. 374. col. 1.
 Pætus Thræsea à Nerone occisus & quare. Tom. I. pag. 92. num. 311.
 Pallium quibus Metropolitanis olim concederetur. Tom. I. pag. 294. num. 91.
 Pampilona eadem est cum Iruna. Tom. I. pag. 539. num. 442.
 Pannonia *Quiris* quid significet apud Venantium Fortunatum. Tom. I. pag. 284. num. 50.
 Pantardus Bracarenensis Episcopus Synodo Toletanæ sub Reccaredo interfuit. Tom. II. pag. 419. num. 628.
 De Papæ potestate supra Concilium quisnam scripserit. Tom. II. pag. 234. num. 259.
 Papii Massoni errores in Idatii rebus. Tom. I. pag. 256. num. 76. & seqq.
Parentis ad iudices quisnam auctor. Tom. I. pag. 463. num. 115.
 Parcelatus Toletanus Episcopus an usquam exstiterit. Tom. II. pag. 411. col. 2.
 Paschales canones à quonam explanati. Tom. I. pag. 371. num. 223. & seqq.
 Paschasius abbas monasterii de Benevivere. Tom. II. pag. 28. num. 106.
 Vitam edidit Didaci Martinez de Villamayor. ibid.
 Paschasius Metropolita Toletanus Synodo Toletanæ præst. Tom. II. pag. 419. num. 619.
 De Paschatis recta celebratione quisnam egerit. Tom. I. pag. 437. num. 13.
 Pastoris & Iusti martyrum inventio quando & ubi contigerit. Tom. II. pag. 413. num. 1153.
 Paternus Episcopus Bracarenensis Synodo Toletanæ præst. Tom. II. pag. 414. num. 1158.
 Patrimonii Comes, non Rector, apud Gothos munus. Tom. I. pag. 373. num. 230.
 Patroclus Episcopus Arelatensis simoniâ polluitur. Tom. II. pag. 414. num. 1167.
 Patruinus Episcopus Toletanus quando floruerit. Tom. II. pag. 411. col. 2.
 De Patrum ortu & obitu quisnam scripserit. Tom. I. pag. 338. num. 114. & seqq.
 D. Pauli Apostoli epistolæ à quibusnam expositæ. Tom. II. pag. 188. num. 391. & pag. 307. num. 658. & seqq. & num. 670.
 In Hispaniam profectio. pag. 411. col. 1.
 Paulinus Aquileiensis de *Hesperia* verbo explanatur. Tom. I. pag. 444. num. 39.
 Paulinus Nolanus presbyter efficitur & à quonam. Tom. II. pag. 413. num. 1151.
 Episcopus designatur. ibid.
 Virtutes eiusdem & gesta. ibid.
 Paulus Emeritensis diaconus. Tom. I. pag. 373. num. 231.
 Emeritensium Patrum gesta descripsit. ibid.
 A quibus primùm in lucem editus. ibid.
 Diversus à Paulo Emeritensi Episcopo, cuius ipse meminuit. pag. 374. num. 232.
 Quando floruerit. ibid.
 Paulus Heredia ex Iudæo Christianus. Tom. II. pag. 330. num. 788. & seqq.
 Scripsit *De mysteriis Fidei*. ibid. num. 789.
 Alia eiusdem opera. ibid.
 Paulus Lusitanus canonicus regularis. Tom. II. pag. 254. num. 353.
 Congregationis suæ S. Ioannis Evangelistæ chronographus. ibid.
 Paulus de S. Maria Episcopus Burgensis. Tom. II. pag. 237. num. 270. & seqq.
 Ex Hebræo Christianus. ibid.
 De eius genere, dignitate, gestis, habitisque in matrimonio filiis. ibid. & seqq.
 Opera eiusdem. ibid. & seqq.
 Hispanicarum rerum Scriptor. pag. 239. num. 280. & seqq.
 Ipsius epitaphium. ibid.
 Paulus Tarraconensis Episcopus ex monacho. Tom. II. pag. 413. num. 1150.
 Eius ingenium describitur. ibid.
 De Paupertate quisnam scripserit. Tom. I. pag. 36. num. 116.
 De Paupertate Christi & Apostolorum Scriptores diversa sentientes laudantur. Tom. II. pag. 143. num. 198. & pag. 298. num. 592.
 Pax Lusitanæ urbs, hodie *Beja*. Tom. I. pag. 447. num. 52.
 Pelagii hæresis quando grassari cœperit. Tom. II. pag. 413. num. 1152.
 Pelagii martyris historiam quisnam scripserit. Tom. I. pag. 515. num. 340. & seqq.
 Passio quando & sub quo contigerit. ibid.
 Pelagii Ovetensis relatio de historia Gothorum plurifariam falsa ostenditur. T. I. pag. 340. n. 118. & seqq.
 Wandalorum item & Suevorum. ibid.
 Lapsus in Isidoro Pacensi. pag. 449. num. 59. & sequentibus.
 Error & licentia in Chronico Sebastiani Salmanticensis. pag. 495. num. 249.
 Quando floruerit. Tom. II. pag. 13. num. 44. & seqq.
 De eius Hispaniæ historiarum collectione. ibid. num. 45. & seqq.
 Et quodam earum codice ms. ibid.
 Cuius præfatio vero haud constat. pag. 14. num. 47. & seqq.
 De aliis eiusdem libris. pag. 15. num. 52.
 S. Pelagius Episcopus Toletanus quando floruerit. Tom. II. pag. 411. col. 2.
 Pelagius Tyrassonensis archidiaconus. Tom. I. pag. 302. num. 116.
 Vitam scripsit S. Prudentii eiusdem urbis Episcopi. ibidem.
 Pellizerii Iosephi industria in afflicta fabula Marci Maximi. Tom. I. pag. 320. num. 58.
 Idem laudatur. ibid. & alibi.
 Auctores historiae Gothorum, & Chronici quos memorat, curiosè expenduntur. pag. 343. n. 127. & seqq.
 Sententia de septem Isidoris examinatur. pag. 448. num. 56.
 Coniectura de *Indiculi luminosi* auctore improbat. pag. 478. num. 186.
 Item de Chronico Dulcidii. pag. 496. num. 254. & sequentibus.
 Sententia de auctore Chronici Æmilianensis refellitur. pag. 497. num. 255. & seqq.
 Pentadius Episcopus Toletanus Africanæ Synodo interfuit. Tom. II. pag. 414. num. 1165.
 Pelagium hæreticum condemnavit. ibid.
Peregrinæ operis Scriptorum quinam. Tom. II. pag. 185. num. 377. & pag. 305. num. 645. & seqq. & pag. 350. num. 910. & seqq.
 Peresius Burgundionum Rex extinguitur. Tom. II. pag. 415. num. 473.
 Perezus Ioannes Baptista laudatur. T. I. pag. 274. n. 111.
 De pestilentia quisnam scripserit. Tom. I. pag. 506. num. 296. & seqq.
 Pestis per Hispaniam grassatur. Tom. II. pag. 419. num. 621.
 Petrarchæ cum Boccaccio dissidium de tragœdiis Senecæ. Tom. I. pag. 46. num. 166.
 Petri de Alva error in rebus S. Eulogii martyris Cordubensis. Tom. I. pag. 466. num. 133.
 Non recta coniectatio de Raymundo Centillis *De conceptione Virginis* Scriptoris. Tom. II. pag. 136. num. 151. & seqq.
 S. Petri Apostoli epistolæ à quonam explanatæ. Tom. II. pag. 28. num. 108.
 In Hispaniam adventus quando contigerit. pag. 411. col. 1.
 Episcoporum ibidem loci designatio. ibid.
 Petri Despens Catalani Commentaria in Usaticos Cataloniae. Tom. II. pag. 374. col. 2.
 Petrus Lupi de Ayala quando floruerit. Tom. II. pag. 191. num. 5. & seqq.

- Eius genus, honores & gesta. *ibid.*
 Regum quatuor historias digessit. *ibid.* num. 9. & seqq.
 Alia eiusdem opera. *ibid.*
 Petrus Alberti Aragonensium familiarum historicus. Tom. II. pag. 198. num. 29.
 Petrus Albertus canonicus Barcinonensis. Tom. II. pag. 204. num. 62.
 Commemorationes edidit de iure municipali Cataloniae. *ibid.*
 Petrus Alladius historiae Lusitanorum veterum Scriptor. Tom. II. pag. 374. col. 2.
 Petrus Alphonsi ex Hebræo Christianus. Tom. II. pag. 10. num. 35. & seqq.
 De hoc, eius patria & ævo errores quorundam. pag. 11. num. 36.
 Dialogi ipsius contra Iudæos. *ibid.* num. 37.
 Scripsit *De scientia & philosophia*. *ibid.* num. 38.
 An hoc opus idem sit cum alio eiusdem *De disciplina*. *ibid.*
 Petrus de Amerio Mercenariorum sodalis. Tom. II. pag. 66. num. 122. & seqq.
 Scripsit de differentia ætatum & vestimentorum. *ibid.* num. 123. & seqq.
 Petrus IV. Aragoniæ Rex vulgò *Cavemoniosus*. Tom. II. pag. 176. num. 341. & seqq.
 Sui temporis historiae Scriptor. *ibid.* num. 342.
Ordinationum librum vulgavit. *ibid.* num. 343.
 Petrus Belluga iurisconsultus. Tom. II. pag. 278. num. 475. & seqq.
 Eiusdem laudes. *ibid.*
 Scripsit *Speculum Principum*. pag. 279. num. 477.
 Item iuris singularia. *ibid.* num. 478.
 Petrus Cæsaraugustanus orator quando floruerit. Tom. I. pag. 167. num. 118.
 Petrus de Canales monachus Benedictinus. Tom. II. pag. 313. num. 707.
 Quænam literis consignaverit. *ibid.*
 Petrus Castrovel Aristotelis Œconomica exposuit. Tom. II. pag. 351. num. 912.
 Petrus de Cavalleria Cæsaraugustanus. Tom. II. pag. 247. num. 314.
 Scripsit *Zeium Christi* contra Iudæos, Saracenos, & infideles. *ibid.*
 Petrus Ciruelus Darocensis laudatur. Tom. II. pag. 76. num. 162.
 Eiusdem observatio de Petro Hispano Summularum reformatore. *ibid.* num. seqq.
 Petrus de Cixar, sive Sitjar, Aragonensis. Tom. II. pag. 306. num. 652. & seqq.
 Scripsit *De Papæ potestate*. *ibid.*
 Alia opuscula. *ibid.*
 Historiam ordinis Mercenariorum. *ibid.* num. 655.
 Sermones de Dominicis & Sanctis. *ibid.* num. 656.
 Petrus Dagui Catalanus. Tom. II. pag. 323. num. 751. & seqq.
 Metaphysica scripsit. *ibid.*
 Ianuam artis Raymundinæ. *ibid.*
 Alia eiusdem opera. *ibid.*
 Petrus Diaz de la Costana scripsit *De confessione sacramentali*. Tom. II. pag. 326. num. 766. & seqq.
 Petrus Diaz de Toledo Senecæ vulgaris interpres. Tom. II. pag. 253. num. 344. & seqq.
 Alia ipsius scripta. *ibid.*
 Petrus Episcopus Bracarenensis à Iacobo Apostolo designatur. Tom. II. pag. 411. col. 1.
 Petrus Episcopus Compostellanus idem cum Petro de Monsoncio. Tom. II. pag. 13. num. 43.
 Petrus Episcopus Legionensis. Tom. II. pag. 12. num. 39.
 Alphonsi VI. Castellæ Regis historicus. *ibid.* & seqq.
 Petrus Episcopus Toletanus Praumato succedit. Tom. II. pag. 417. num. 523. & pag. 418. num. 597.
 Petrus de Escabias Illiturgitanæ urbis præfectus. Tom. II. pag. 374. col. 2.
 Historiæ cuiusdam auctor. *ibid.*
 Petrus Ferdinandandi, sive Fernandez, S. Dominici Vitæ Scriptor. Tom. II. pag. 66. num. 119.
 Petrus Figuerola Hispanus, logicæ epitomator. Tom. II. pag. 374. col. 2.
 Petrus de Fonteluporum Dominicanorum sodalis. Tom. II. pag. 199. num. 44.
 Scripsit de modo celebrandi comitia generalia. *ibid.*
 Petrus Garzès de Cariñena Familiæ de Luna gesta vulgavit. Tom. II. pag. 212. num. 104.
 Petrus Garzia Valentinus Scriptor *Determinationum* in Picum Mirandulanum. Tom. II. pag. 327. num. 769. & seqq.
 Malè à quibusdam confusus cum Petro Garzia de Galarza. pag. 328. num. 773.
 Petrus de Grañon monachus Benedictinus quando floruerit. Tom. I. pag. 518. num. 350.
 Lèges Gothorum & Hispaniæ Regum vulgavit. *ibid.*
 Petrus Hispanus canonum explanator. Tom. II. pag. 65. num. 113.
 Petrus Hispanus Dominicanorum sodalis. Tom. II. pag. 75. num. 159. & seqq.
 Summularum inventor. *ibid.*
 Diversus à Petro Ioannis. *ibid.*
 Censiones de hoc invento. *ibid.*
 Petrus Hispanus iunior Summularum reformator. Tom. II. pag. 76. num. 163. & seqq.
 Commentaria edidit in sphaeram Ioannis à Sacrobosco. *ibid.* I.
 Item in arithmeticam & geometriam Thomæ Bravadini. *ibid.* II.
 In Perspectivam Cantuariensis. *ibid.* III.
 In Aristotelis prædicamenta. *ibid.* IV.
 Alia eiusdem opuscula. *ibid.* & seqq.
 Egit pariter de rebus spiritualibus. pag. 78. num. 185.
 Petrus Hispanus & eius opus *De ordine iudiciorum*. Tom. II. pag. 375. col. 1.
 Petrus Hispanus alter iuris canonici glossator. Tom. II. pag. 375. col. 1.
 Petrus Homousianus quando floruerit. T. II. pag. 412. num. 1123.
 Petrus Ierdensis Episcopus quarundam orationum Scriptor. Tom. II. pag. 375. col. 2.
 Petrus Ioannis, sive Ioannes Pontifex XXI. Tom. II. pag. 73. num. 151. & seqq.
 Doctrina eiusdem & obitus miserabilis. *ibid.*
Thesaurum pauperum edidit & quale opus. pag. 74. num. 153.
 Tractatus item de medenda podagra. *ibid.* num. 154.
 Necnon de oculis & hominis formatione. *ibid.*
 Tegnus & Hippocratis de natura puerorum explanator. *ibid.*
 Canonum medicinæ Scriptor. *ibid.*
 Isaacum *De diætiis* exposuit. *ibid.*
 Problemata eiusdem & epistolæ. *ibid.* & seqq.
 Diversus à Petro Hispano Summularum auctore. pag. 75. num. 156. & seqq.
 Petrus de Luna, seu Benedictus XIII. Antipapa. Tom. II. pag. 209. num. 97. & seqq.
 Eiusdem libri inediti in Vaticana bibliotheca & alibi servantur. *ibid.*
 Vita à quonam scripta. pag. 212. num. 103.
 Petrus Marsilius Dominicanus historiae Iacobi I. Aragoniæ Regis in Latinum interpres. Tom. II. pag. 120. num. 66.
 Petrus Marsilius monachus Pinnatensis. Tom. II. pag. 154. num. 242.
 An idem cum anonymo quodam Aragoniæ chronographo. *ibid.*
 Petrus Maza Dominicanorum sodalis Arnaldi Villanovani errores impugnavit. Tom. II. pag. 197. num. 25. & pag. 214. num. 115.
 Petrus Mongus hæresin Eutyrianam exsuscitavit. Tom. II. pag. 416. num. 517.
 Petrus de Monsoro, sive Monsoncio, Compostellanus Episcopus. Tom. I. pag. 516. num. 344.
 Quando floruerit. *ibid.*
 An auctor hymni *Salve Regina*. pag. 517. num. 345.
 Imbecillibus argumentis id à Laurentio Ramirez de Prado contenditur. *ibid.* & seqq.
 Petrus Nuñez de Osma quorundam operum Scriptor. Tom. II. pag. 350. num. 900. & seqq.
 Petrus de Opta, sive de Huere, auctor operis *Splendor Fidei*. Tom. II. pag. 322. num. 748.
 Petrus Paez Lusitanus forsitan Dominicanorum sodalis. Tom. II. pag. 375. col. 2.
 D. Ægidii Santarenensis Vitam scripsit. *ibid.*

- Petrus de la Panda quænam opera ediderit. Tom. II. pag. 353. num. 924.
- Petrus Paschalis, sive Petrus Nicolaus Paschalis. Tom. II. pag. 98. num. 263. & seqq.
- Episcopus Giennensis. ibid.
- Martyrio apud Mauros Granatenses affectus. ibid.
- Investiva in quendam nebulonem multa de ipso fingentem. ibid. num. 265.
- Mahometanæ sectæ impugnationem edidit. ibid. num. 267. & seqq.
- Glossam super *Pater noster*. pag. 99. num. 269.
- Item super Decalogum & Apostolorum Symbolum. ibid. num. 270. & seqq.
- Biblia parva* vulgavit. ibid. num. 272. & seq.
- Alia eiusdem opera. ibid.
- Petrus Portugalliæ Infans operis genealogici Scriptor. Tom. II. pag. 160. num. 265. & seqq.
- Petrus Portugalliæ Infans alius. Tom. II. pag. 243. num. 297. & seq.
- Quænam literis consignaverit. ibid.
- Petrus presbyter Pseudo-Haubertinus Scriptor. Tom. I. pag. 302. num. 117.
- Petrus Pulcer Scriptor incertus. Tom. I. pag. 437. num. 13.
- An Episcopus Toletanus. ibid.
- An item scripserit de *Paschatis vesta celebratione*. ibid.
- Petrus quidam Archiepiscopus Hispalensis. Tom. II. pag. 375. col. 1.
- Scripsit *De vita animarum*. ibid.
- Petrus quidam alius Isaaci *De febribus* interpres. Tom. II. pag. 374. col. 2.
- S. Petrus Ratisensis S. Iacobi Apostoli discipulus. Tom. I. pag. 132. num. 456.
- Primus Episcopus Bracarensis. ibid.
- Petrus Ribera de Perpeja Roderici Toletani historias quasdam vernaculè vertit. Tom. II. pag. 57. num. 59. & seq.
- Petrus de Riu, sive de Perpiniano, Carmelita. Tom. II. pag. 120. num. 67.
- Sententiarum libros exposuit. ibid. num. 68.
- Quæstiones Sententiarum scripsit. ibid.
- Glossas in Davidis psalmos. ibid.
- Sermones varios. ibid.
- Petrus Seguinus Servandi historiam Latinam vernaculè vertit. Tom. I. pag. 438. num. 15.
- Versioni tractatum addidit de eadem re. ibid.
- Petrus Seguinus alius Auriensis Episcopus. Tom. II. pag. 24. num. 91.
- Hispanusne an Gallus. ibid.
- Inventionem corporis S. Euphemie martyris descripsit. ibid. num. 92.
- Petrus Tafur Cordubensis Itinerarii Scriptor. Tom. II. pag. 254. num. 349.
- Petrus Tenorius Archiepiscopus Toletanus. Tom. II. pag. 184. num. 374. & seq.
- De re schismatis libros edidit. ibid.
- Petrus Terrasa Carmelita & eius oratio quædam laudantur. Tom. II. pag. 351. num. 918.
- Petrus Terreni Usanicorum Barcinonensium glossator. Tom. II. pag. 375. col. 2.
- Petrus Toletanus magister *Alcorani* Latinus interpres. Tom. II. pag. 24. num. 93. & seqq.
- Petrus Tomich Catalanus Aragoniæ Regum historicus. Tom. II. pag. 351. num. 919. & seq.
- Necnon Comitum Barcinonensium. ibid.
- Eiusdem hisce in rebus errores & deliramenta. ibid.
- Petrus de Turri Scriptor artis vulgò *De scherma*. Tom. II. pag. 305. num. 648.
- Petrus tyrannus capitur occiditurque. Tom. II. pag. 417. num. 538.
- Petrus Uxamensis, vulgò de Osmâ. Tom. II. pag. 310. num. 687. & seqq.
- Ipsius laudes & scripta. ibid.
- Petrus Ximenez de Prexano, seu de Prexamo. Tom. II. pag. 338. num. 834. & seqq.
- Munera ab eodem obita. ibid.
- Opera quæ scripsit. ibid.
- Pharsalam* Lucani quisnam Hispanè verterit. Tom. II. pag. 362. col. 1.
- Phatechaddinus filius Seid Alphas scripsit de Muham-medismo. Tom. II. pag. 408. col. 1.
- Philadelphii Mugnesii Siculi levitas in credendis fabulis. Tom. I. pag. 302. num. 114.
- Philippi Imperatoris uxor Severa, non Serena. Tom. I. pag. 125. num. 431.
- Philippus Ribot Carmelitarum sodalis. Tom. II. pag. 175. num. 336. & seqq.
- Scripsit de institutione & gestis Carmelitarum. pag. 176. num. 337. & seqq.
- Necnon de viris illustribus sui ordinis. ibid.
- Sermones item & epistolas. ibid. num. 339.
- Epitaphium eiusdem. ibid. num. 340.
- Philo Gaditanus nobilis geometra. Tom. II. pag. 375. col. 2.
- Scripsit *De quadratura circuli*. ibid.
- Philo Hebræus ineptissimè à quibusdam Hispaniæ adscriptus. Tom. I. pag. 110. num. 371.
- Philosophia flores* à quonam excerpti. Tom. II. pag. 28. num. 105.
- Philosophiam naturalem quisnam scripserit. Tom. II. pag. 346. num. 875. & seq.
- De Phlebotomia quisnam egerit. Tom. II. pag. 116. num. 47. VIII.
- Phœbadius Episcopus Aquitanus Cæsaraugustanæ Synodo in Priscillianum præfuit. T. II. pag. 412. n. 1134.
- Physica Aristotelis à quonam exposita. Tom. II. pag. 158. num. 106. I. & seqq.
- Physicorum libri Avicene à quibusnam in Latinum versi. Tom. II. pag. 370. col. 1.
- De Physiognomia quisnam scripserit. Tom. II. pag. 376. col. 2.
- Picatrix quidam Hispanus scripsit de conficiendis imaginibus astrologicis. Tom. II. pag. 375. col. 2.
- Pictones à Maximo tyranno superantur. Tom. II. pag. 412. num. 1134.
- Pinedæ Ioannis Iesuitæ lapsus de Ioanne Segoviensi. Tom. II. pag. 227. num. 182.
- Placidia. Vide Galla Placidia.
- De Planctu Ecclesiæ* quale opus & à quonam exaratum. Tom. II. pag. 149. num. 224.
- De Planetis quisnam egerit. Tom. II. pag. 365. col. 1. & seqq.
- De Plantis quisnam scripserit. Tom. II. pag. 405. col. 2. & pag. 407. col. 2.
- Plinii locus duplex castigatur. Tom. I. pag. 7. num. 24. & pag. 28. num. 77.
- De Podagræ remediis quisnam scripserit. Tom. II. pag. 74. num. 154.
- De Pœnitentiæ Sacramento Scriptores quinam. Tom. II. pag. 326. num. 766. & seqq. & pag. 369. col. 2.
- Pœnorum lingua ab Arabica diversa. Tom. I. pag. 159. num. 85.
- Pœtæ Cordubenses qualis notæ. T. I. pag. 16. num. 42.
- De Pœtica arte quinam scripserint. Tom. I. pag. 189. num. 210 & seqq. & Tom. II. pag. 222. num. 163. & pag. 376. col. 1.
- Pœticum certamen sæculi xv. Tom. II. pag. 305. numero 650.
- Polla Argentaria M. Annæ Lucani uxor. Tom. I. pag. 59. num. 209.
- Qualis notæ femina. ibid.
- Pomponii Sabini versus de Lucano & eius scriptis. Tom. I. pag. 57. num. 206.
- Pomponius Iosinianæ, sive Dionysianæ Ecclesiæ Episcopus. Tom. I. pag. 131. num. 451. & seq.
- In Africa, haud in Hispania. ibid.
- De Pontificis Romani potestate quinam scripserint. Tom. II. pag. 187. num. 388. & pag. 290. num. 538. & pag. 306. num. 652. & seqq.
- Pontificum Romanorum historia à quibusnam compilata. Tom. I. pag. 190. num. 217. & Tom. II. pag. 57. num. 56. & pag. 167. num. 288.
- Pontius Carbonellus Catalanus Minorum sodalis. Tom. II. pag. 94. num. 244. & seqq.
- Eiusdem Commentaria in sacram Scripturam inedita. ibid. num. 246.
- An sit auctor *Catene aureæ* in Evangelia. ibid.
- Portenta in cælo visa. Tom. II. pag. 413. num. 1144. & 1148. & pag. 414. num. 1172. & pag. 416. num. 489.
- Alia variis in locis. ibid. num. 502.

M. Portius Latro Cordubensis, declamatorum princeps. Tom. I. pag. 10. num. 31. & seqq.
 Eius rerum historicus M. Seneca. ibid. & seqq.
 Vita & res gestæ. ibid.
 Ex declamatorum tetradio. ibid.
 Declamationes ipsius referuntur. pag. 13. num. 35.
 An huius sit quæ habetur in Catilinam. ibid. num. 36.
 Quo mortis genere obierit. ibid.
 Portugalliæ Regum historiam quinam scripserint. Tom. II. pag. 245. num. 306. & seqq. & pag. 362. col. 1.
 Possevini Antonii hallucinatio de Ioanne Biclarensi. Tom. I. pag. 299. num. 108.
 Confundit hunc cum Ioanne Gerundensi Paralipomenon auctore. ibid.
 De Prædestinatione quisnam scripserit. Tom. I. pag. 502. num. 275.
 Prædestinationis controversia inter Episcopos Galliæ sæculi IX. multum agitata. Tom. I. pag. 500. num. 269. & seqq.
 Prædestinatorum hæresis unde & quando inceperit. Tom. II. pag. 414. num. 1169.
 Prædicandi ars à quonam tradita. Tom. II. pag. 363. col. 1.
 Prædicatorum ordinis historia à quibusnam scripta. Tom. II. pag. 167. num. 290. & pag. 171. num. 310.
 Prætextatus Barcinonensis Episcopus Synodo Cordubensi interfuit. Tom. II. pag. 412. num. 1104.
 Praumatius Toletanæ Ecclesiæ præficitur. Tom. II. pag. 416. num. 510.
 Priamus quidam Franciæ Rex quando regnaverit. Tom. II. pag. 412. num. 1134.
 Priapeia non unius tantum Virgilii opus. Tom. I. pag. 84. num. 287.
 De Primatu Romanæ Ecclesiæ quisnam scripserit. Tom. II. pag. 208. num. 95.
 Primatus translatio ab Hispalensi in Toletanam Ecclesiam mera fabula. Tom. I. pag. 367. num. 215. & seqq.
 Primi Episcopi Cabilonensis sphalmata de Melchiade Papa. Tom. I. pag. 230. num. 361. & seqq.
 Primigenius Patriarcha Gradensis quando floruerit. Tom. II. pag. 421. num. 663.
 Primitivi martyris passio quando & ubi contigerit. Tom. II. pag. 411. col. 2.
 Principum regimen à quonam ordinatum. Tom. II. pag. 168. num. 294. & pag. 180. num. 356.
 Speculum & instructio à quonam scripta. pag. 278. num. 474. & seqq.
 Priscilliani hæretici patria, genus, hæresis & supplicium. Tom. I. pag. 168. num. 123. & seqq. & Tom. II. pag. 412. num. 1130.
 Ingenium quale. ibid.
 Accusatores à Martino Turonensi taxati. Tom. I. pag. 169. num. 125.
 Quorundam enormis error in ipsi tribuenda sanctitate. pag. 170. num. 127.
 Quænam scripserit. ibid. num. 128.
 Pseudo-Hauberti in eiusdem rebus temeritas. ibid. num. 129.
 Quinam eius furori restiterint. pag. 172. num. 136. & seqq.
 Pseudo-Dextri vanitas in huius historia. pag. 177. num. 160.
 Variis Conciliis damnatus. Tom. II. pag. 412. num. 1134. & pag. 413. num. 1137.
 Proculus Episcopus Massiliensis quando floruerit. Tom. II. pag. 414. num. 1161.
 Prognosticon futuri sæculi cuiusnam sit & quale opus. Tom. I. pag. 414. num. 383.
 Propempticon quid. Tom. I. pag. 5. num. 16.
 Prophetationis cuiusdam quisnam auctor. Tom. II. pag. 403. col. 2.
 Prosperi Aquitani natales temerè à nonnullis Hispaniæ adscripti. Tom. I. pag. 267. num. 119.
 SS. Protasii & Gervasii reliquæ ubi primum & à quonam inventæ. Tom. II. pag. 413. num. 1138.
 Prudentius Aurelius poeta, Calagurritanus potius quam Cæsaraugustanus. T. I. pag. 218. num. 317. & seqq.
 Expenduntur pro qualibet harum urbium argumenta. ibid.
 Gesta eiusdem & munera. pag. 219. num. 320. & seqq.
 Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.

Quando floruerit. pag. 220. num. 321. & seq. & Tom. II. pag. 413. num. 1150.
 Ephebus Romam venit. Tom. I. pag. 220. num. 322.
 In patriam inde reversus & quando. ibid.
 Opera ipsius & laudes. pag. 221. num. 325. & seqq. & pag. 222. num. 330. & seqq.
 Diversa sentientes reprehenduntur. pag. 223. num. 331. & seqq.
 Scripta eius quæ periire. pag. 226. num. 343. & seqq.
 An huius sit *Enchiridion veteris Testamenti*. pag. 226. num. 345. & seqq.
 Dicitur *Amœnus*. ibid.
 Ipsius operum enarratores & editiones. pag. 227. num. 349. & seqq.
 Pseudo-historicorum de eodem fabulæ. pag. 229. num. 354. & seqq.
 Bivarum parum sana interpretatio & correctio cuiusdam eius carminis. pag. 230. num. 358. & seqq.
 Prudentius, sive Galindo Prudentius. Tom. I. pag. 499. num. 262. & seqq.
 Episcopus Trecensis in Gallia. ibid.
 Natalibus Hispanus. ibid.
 Quando floruerit. ibid.
 Eius doctrina & laudes. ibid. num. 265.
 Ab Hincmaro Rhemensi iniuriâ tanquam hæreticus impetitus. pag. 500. num. 267.
 Opusculum scripsit ad eundem Hincmarum & Pardulum Laudunensem. pag. 501. num. 274.
 Item *De Prædestinatione* contra Erigenam. pag. 502. num. 275.
 Tractoriam epistolam. ibid. num. 276.
 Annales Franciæ Regum. ibid. num. 278.
 Præcepta ex veteri & novo Testamento. ibid. num. 279.
 Poemata & Vitam B. Mauræ Trecensis. ibid. num. 280. & seqq.
 Collectanea ex Psalterio Davidico. ibid. num. 282.
 Quando obierit. ibid.
 S. Prudentius Tyrassonensis Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 418. num. 610.
 Psalmi nova significatio. Tom. I. pag. 314. num. 36.
 Psalmi à quibusnam expositi. Tom. II. pag. 288. num. 530.
 In Psalmos collectanea quisnam scripserit. Tom. I. pag. 502. num. 282.
 Psalterium dictum pro officio diurno Ecclesiastico. Tom. I. pag. 297. num. 102.
 Ptolemæus de Hispania quænam libri ediderit. Tom. II. pag. 376. col. 1.
 De Puerorum educatione quisnam scripserit. Tom. II. pag. 300. num. 606.
 De moribus. pag. 323. num. 749.
 Pugio Fidei à quonam scriptus. Tom. II. pag. 69. num. 142.
 Punicis libris non nisi per interpretes Plinius usus fuit. Tom. I. pag. 207. num. 280.
 Sicut & Latinorum alii. ibid.

Q

De Quevedo Franciscus laudatur. Tom. I. pag. 20. num. 52.
 Quintiliani M. Fabii patria. Tom. I. pag. 69. num. 239. & seqq.
 Quomodo proferendum hoc eius cognomen. ibid.
 Martialis in eiusdem rebus explicatur. ibid. num. 240.
 Qualis orator fuerit. pag. 70. num. 243.
 Oratio pro Berenice & quænam hæc femina. pag. 71. num. 244. & seqq.
 Primus Romæ scholam publico stipendio aperuit. ibid. num. 245.
 Nepotum è sorore Domitiani institutor. ibid. & seqq.
 Flavii scilicet, Clementis & Domitillæ Vespasiani filia. ibid.
 An isti pro Christiana religione passi. ibid.
 Laus ex Iuvenalis versibus. pag. 73. num. 250. & seqq.
 Versus iidem exponuntur. ibid.
 Consulari honore à Cæsare affectus. pag. 74. num. 251.

- Querelæ eius minus piæ ob amissum unicum filium
 Quintilianum. *ibid.* num. 252.
 Michaelis Rousset historiæ Pontificiæ auctoris similes,
 sed Christianæ. *ibid.*
 Qualenam oratoriarum Institutionum opus à vete-
 ribus & recentioribus laudatum. *ibid.* num. 253. &
 sequentibus.
 A quibusnam taxatum. pag. 75. num. 255.
 Earundem inventio & editiones referuntur. *ibid.* num.
 256. & seqq.
 Necnon castigatores & illustratores. *ibid.*
De causis corruptæ linguæ Latinæ liber perit. pag. 77.
 num. 261.
 Item nonnullæ declamationes. *ibid.* & seqq.
 Dialogus *De oratoribus an ipsi tribuendus.* *ibid.* num.
 264. & seqq.
 Sicut declamationes prolixæ & breviores. *ibid.*
 Variæ hac de re noviorum sententiæ. *ibid.*
 Declamationum explanatores & editores laudantur.
 pag. 82. num. 279. & seqq.
 Quintilianus à M. Seneca memoratus quisnam fuerit.
 Tom. I. pag. 16. num. 43.
 Declamator & cuius notæ. *ibid.*
 Eiusdem patria. *ibid.* & seqq.
 Quintus medicus à Galeno laudatus, diversus à Quin-
 to Sammonico. Tom. I. pag. 126. num. 432.
Quiris Pannonia apud Venantium Fortunatum quid
 significet. Tom. I. pag. 284. num. 50.
- R**
- R**ADAGAIUS Gothorum Rex Italiam invadit. Tom.
 II. pag. 413. num. 1156.
 Urbes quamplurimas populatur. *ibid.*
 Quando obierit. *ibid.*
 Radegundis haud vernaculum Hispanæ linguæ nomen.
 Tom. I. pag. 156. num. 75. & seqq.
 Raguei presbyter Pelagii martyris historicus. Tom. I.
 pag. 515. num. 340. & seqq.
 Raimirus Gaditanus *Divinationem sideralem* vulgavit.
 Tom. II. pag. 376. col. 1.
 Ramizerii Laurentii genus elucubrandi quale. Tom. I.
 pag. 86. num. 293.
 In reprehensione Martialis evirati iudicium non sa-
 num. *ibid.*
 Imbecillitas in Petro de Monsoncio. pag. 517. num.
 345. & seqq.
 Temerè contendit hunc esse auctorem hymni *Salve*
Regina. *ibid.*
 Rases Persa genere, Hispaniæ incola. Tom. I. pag.
 504. num. 290. & seqq.
Almansoris libri auctor. pag. 505. num. 293.
 Scripsit etiam *Continens* & *De pestilentia.* pag. 506.
 num. 295. & seqq.
 Necnon aphorismos. *ibid.* num. 297.
 Rasis, seu Kases, Cordubensis historicus. Tom. I. pag.
 503. num. 283. & seqq.
 Hispaniæ descriptor. *ibid.*
 Duplex huius descriptionis translatio. *ibid.* num. 286.
 Eius ætas non planè certa. pag. 504. num. 289.
 Diversus à Rase Persa, licet Hispaniæ incola. *ibid.*
 num. 290.
 Ratramni Corbeiensis Isidoriani testimonii interpreta-
 tio. Tom. I. pag. 327. num. 86.
 Adversus Hincmarum Rhemensem. *ibid.*
S. Raymundi Episcopi Rotensis Vita à quonam scripta.
 Tom. II. pag. 20. num. 71.
Raymundina ars quænam. Tom. II. pag. 123. num. 72.
 & seqq.
 De huius utilitate Scriptorum dissensio. *ibid.*
 Eiusdem *Ianua* à quonam scripta. pag. 324. num.
 752. & seqq.
 Raymundus Albert Barcinonensis. Tom. II. pag. 147.
 num. 211. & seqq.
 Mercenariorum Generalis Præfectus. *ibid.*
 Acclamationes catholicas pro Ecclesiasticis honoribus
 scripsit. *ibid.*
 Necnon de resignatione propriæ voluntatis. *ibid.*
 De obedientia. *ibid.*
- Horas recreationis & monitiones ad orationem. *ibid.*
 Raymundus Lullus Maioricensis eremita. Tom. II. pag.
 120. num. 70. & seqq.
 De eiusdem rebus Scriptores. *ibid.*
 Gesta ipsius præcipua & occasio conversionis. pag.
 123. num. 72. & seqq.
 Illuminatio ad *Artem* formandam. *ibid.* & seqq.
 Mors à Mauris Africanis iniata. *ibid.* num. 70.
 Iurene an iniuriâ huius errores ab Lymetico taxen-
 tur. pag. 124. num. 77. & seqq.
 De eius *Artis* utilitate Scriptorum dissidium. pag.
 125. num. 82. & seqq.
 Repudiata tanquam nova doctrina ab Academia Pa-
 risiensi. *ibid.* num. 83.
 Impugnatur eadem doctissimorum iudicio. pag. 126.
 num. 84.
 Ab aliis propugnatur. *ibid.*
 Catalogus operum ipsius ex Wadingo, aliis adiun-
 ctis. *ibid.* num. 87. & seqq.
 De *Conceptione B. Mariæ* non est eius opus. pag.
 136. num. 150. & seqq.
 Petri Alvæ coniectatio de eius auctore refellitur. *ibid.*
 num. 151. & seqq.
 Chimica eius opera germanane an supposititia. pag.
 137. num. 162. & seqq.
 Sectatores & assertores Artis eiusdem recensentur.
 pag. 140. num. 176. & seqq.
 Raymundus Martini auctor *Pugionis Fidei.* Tom. II.
 pag. 89. num. 227. & seqq.
 De hoc opere latè dissertitur. *ibid.*
 Scaligeri error in ipso tribuendo Raymundo Sebeide.
 pag. 91. num. 234.
 Testimonia hac de re varia producantur. pag. 92.
 num. 239. & seqq.
 Contextus ipsius operis. pag. 93. num. 240.
 Raymundus Montaner miles egregius & ævi sui rerum
 historicus. Tom. II. pag. 145. num. 204. & seqq.
S. Raymundus de Penyaforti Dominicanorum sodalis.
 Tom. II. pag. 67. num. 126. & seqq.
 Gesta eiusdem egregia erga Ecclesiam & gentem
 Hispanam. *ibid.*
 Danielis Keiseri error, hunc cum altero Parisiensi
 confundentis. pag. 68. num. 134.
 Collectionis sextæ Decretalium auctor. *ibid.* num. 135.
Summa pariter ab eius nomine *Raymundina.* *ibid.* num.
 136. & seqq.
 Scripsit *Dubitabilia* cum responsionibus ad capita. pag.
 69. num. 138.
 Item de duello & bello. *ibid.* num. 139.
 Constitutiones sui ordinis in meliorem formam rede-
 git. *ibid.* num. 140.
 Auctor epistolæ ad Petrum Nolasco. *ibid.* num. 141.
 Non huius est *Pugio Fidei*, sed alterius. *ibid.* num. 142.
 Eius Vita à quonam scripta. pag. 268. num. 429.
 Raymundus de Ponte Dominicanus Episcopus Valen-
 tinus. Tom. II. pag. 119. num. 63. & seqq.
 Scripsit librum *De sacramentis.* pag. 120. num. 64.
 Raymundus Sabunde incertum quisnam fuerit. Tom.
 II. pag. 215. num. 116. & seqq.
 Confusus cum Raymundo Martini *Pugionis Fidei*
 auctore. *ibid.* num. 117.
 Theologia eiusdem naturalis & quale eius argumen-
 tum. *ibid.* num. 118. & seqq.
 Michael de Montagne Gallus huius libri vindex. *ibid.*
 Alia ipsius opera. *ibid.* & seqq.
 Raymundus Sebeide quisnam fuerit & quonam tempo-
 re vixerit. Tom. II. pag. 91. num. 234.
 Scaligeri error in ipsi tribuendo *Pugione Fidei.* *ibid.*
 Raymundus Vidal & eius opus *De arte poetica.* Tom.
 II. pag. 376. col. 1.
 Reccaredi Gothorum Regis ortus quando contigerit.
 Tom. II. pag. 418. num. 597.
 Regni consors à patre Leovigildo fit. *ibid.* num. 611.
 Ibadam ducit uxorem. pag. 419. num. 620.
 Svinthilam ex eadem suscipit. *ibid.*
 Item alium filium ex Florisinda. *ibid.* num. 621.
 Victor è Francia redit. *ibid.* num. 625.
 A Toletanis magnâ lætitiâ excipitur. *ibid.*
 In regem ungitur & coronatur. *ibid.* num. 626.
 Toletanæ Synodo interfuit. *ibid.* num. 628.

- Gosvinthæ nubit. pag. 420. numero 636.
 Munera Romam mittit & per quosnam. *ibid.* num. 637.
 SS. Cosmæ & Damiani monasterium ædificat & quibusnam impulsoribus. *ibid.* num. 638.
 Quando obierit. *ibid.* num. 640.
 Reccesvinthus abbas falsò inter Hispanos Scriptores recensitus. Tom. I. pag. 426. num. 432. & seq.
 Rechimirus à patre Svinthila in regni societatem adsciscitur. Tom. II. pag. 421. num. 665.
 Redemptus quidam S. Isidori Hispalensis clericus. Tom. I. pag. 370. num. 219.
 Scripsit de obitu eiusdem Isidori. *ibid.*
 Reges Neapolitani primi à quonam descripti. Tom. II. pag. 254. num. 352.
 Aragonenses. *ibid.*
 Regila Hunnorum Rex moritur. Tom. II. pag. 415. num. 471.
 Regimen principum à quonam compactum. Tom. II. pag. 168. num. 294. & pag. 180. num. 356.
 Reginaldus de Arca Catalanus scripsit in Usaticos Catalanizæ. Tom. II. pag. 376. col. 1.
 Regulæ ad Virgines quisnam auctor. Tom. I. pag. 284. num. 48. & seqq.
 Regulæ Equitum de Avis quisnam digesserit. Tom. II. pag. 26. num. 96. & seq.
 Regum libri à quonam expositi. Tom. II. pag. 365. col. 1.
 Regum speculum per quemnam scriptum. Tom. II. pag. 151. num. 232.
 Religionum varietas à quonam descripta. Tom. II. pag. 386. col. 1.
 Reliquiæ SS. Gervasii & Protasii ubi primùm & à quonam inventæ. Tom. II. pag. 413. num. 1138.
 Remedii Episcopi causa agitur & quonam impulsore. Tom. II. pag. 414. num. 1161.
 Remimundus Suevorum Rex Conimbriam & Ulyssiponem capit. Tom. II. pag. 416. num. 508.
 Renaldus, sive Raynaldus quidam. Tom. II. pag. 376. col. 1.
 S. Eulaliæ Barcinonensis passionem descripsit. *ibid.*
 Resendius Andreas laudatur. Tom. I. pag. 220. num. 321. & pag. 277. num. 23. & Tom. II. pag. 22. num. 80.
 Rhetorum colores quinam. Tom. I. pag. 20. num. 51.
 Ricardus quidam Hortensis monasterii Cisterciensium monachus. Tom. II. pag. 376. col. 1.
 Vitam S. Martini Episcopi Seguntini carmine descripsit. *ibid.*
 Ricopolis, quæ & Haurris, ubi & à quonam constructa. Tom. II. pag. 418. num. 616.
 Ricus, seu Ric, nomen Gothicum quid significet. Tom. I. pag. 273. num. 10.
 Riparius presbyter Vigilantii hæretici impugnator. Tom. I. pag. 233. num. 372. & seq.
 De Ripoll monasterii annales à quonam scripti. Tom. II. pag. 358. col. 2.
 Robertus Retenensis Anglus Pampilonensis archidiaconus. Tom. II. pag. 25. num. 94. & seq.
 Eius versio Alcorani à pluribus taxatur. *ibid.*
 Rodericus Didaci de Quesada cuiusnam scripti auctor. Tom. II. pag. 295. num. 581.
 Roderici Gothorum Regis ultimi historiam quisnam scripserit. Tom. II. pag. 358. col. 1.
 Rodericus Gundisalvi à Clavijo quando floruerit. Tom. II. pag. 195. num. 20. & seqq.
 Henrici III. Castellæ Regis ad Tamberlanem legatus. *ibid.*
 Huius legationis historicus. pag. 196. num. 21.
 Ipsius epitaphium. *ibid.* num. 22.
 Rodericus Lucensis Episcopus quando floruerit. Tom. I. pag. 463. num. 118.
 Historia de Hispaniæ memorabilibus huius forsàn non est. *ibid.*
 Ægidii Gundisalvi in eius rebus lapsus. *ibid.*
 Rodericus Sancii de Arevalo. Tom. II. pag. 297. num. 587. & seqq.
 Honores eiusdem & munia. *ibid.*
 Scripsit *Defensorium Ecclesiastici status*. pag. 298. num. 591.
 De paupertate Christi & Apostolorum. num. 592.
Biblioth. vet. Hisp. Tom. II.
 An liceat fidelibus fugere à locis peste infectis. pag. 299. num. 593.
 De monarchia orbis & huius defensorium. *ibid.* num. 594. & seqq.
 Alia eiusdem opera. *ibid.* & seqq.
Speculum vite humanæ vulgavit. *ibid.* num. 600.
 De regno dividendo & quando primogenitura sit licita. pag. 300. num. 604.
 De pace & bello. *ibid.* num. 605.
 De educatione puerorum. *ibid.* num. 606.
 Alia ipsius scripta. *ibid.* & seqq.
 Quando obierit. pag. 304. num. 642.
 Ubinam sepultus. *ibid.*
 Rodericus Simonis, vulgò Ximenez, Archiepiscopus Tolletanus. Tom. II. pag. 49. num. 20. & seqq.
 Gesta eiusdem domi & belli. *ibid.* num. 21. & seq.
 Eloquentia multiplex. *ibid.*
 Extra Hispaniam mortuus & in Hortensi monasterio sepultus. pag. 50. num. 23. & seqq.
Breviarium Ecclesiæ catholice ipsius adhuc ineditum. *ibid.* num. 26.
 Apud quosnam servetur. pag. 51. num. 27.
 Rerum Hispaniæ Chronicon quonam tempore ab ipso scriptum. *ibid.* num. 28.
 Non rectè dubitatur de eius Ostro-Gothorum, Hunnorum, Arabum & Romanorum historiis. pag. 52. num. 32. & seq.
 Arabum historiæ certissimus auctor. pag. 54. num. 43.
 Sphalmata in his omnibus ob sæculi barbariem. pag. 55. num. 47. & seq.
 Iornandes ex ipso emendatur. *ibid.* num. 48.
 De eius historiæ translatione nonnulla notantur. *ibid.* num. 49. & seqq.
 Arque item de historiæ Hispaniæ continuatione. *ibid.*
 Non huius est S. Ferdinandi Regis vernacula historia. pag. 56. num. 54.
 Chronica eiusdem omnium Pontificum & Romanorum Imperatorum inedita. pag. 57. num. 56.
 Item *Provinciale* cathedralium totius orbis Ecclesiarum. *ibid.* num. 58.
 Locus ipsius in S. Ildephonsi rebus corrigitur. Tom. I. pag. 400. num. 327.
 Chronicon Isidori Pacensis sæpè transcribit. pag. 448. num. 55.
 S. Rodesindii Dumensis gesta à quibusnam compilata. Tom. II. pag. 26. num. 99. & seqq.
 Rodolphus Agricola notatur. Tom. I. pag. 46. num. 166.
 Rogatus monachus martyrio afficitur. Tom. II. pag. 281. num. 512.
 Rolandus Ulyssiponensis Scriptor de physiognomia. Tom. II. pag. 376. col. 2.
 Roldanus Magister auctor libri *De las tafurerias*, sive *De regulis aleæ*. Tom. II. pag. 88. num. 226.
 Roma Imperii Romani arx. Tom. I. pag. 146. num. 44.
 Quælibet forsàn urbs regia sic appellata. pag. 356. num. 172.
 A Gothis diripitur. Tom. II. pag. 414. num. 1163.
 A Genserico capitur. pag. 416. num. 494.
 Romæ quis primus publico stipendio scholam aperuerit. Tom. I. pag. 71. num. 245.
 De Romanæ Ecclesiæ iurisdictione quadruplici quisnam scripserit. Tom. II. pag. 157. num. 289.
 Primatum quis defenderit. pag. 208. num. 95.
 Romana respublica à barbaris vastatur. Tom. II. pag. 416. num. 488.
 Romana Synodus contra Arianos cogitur & quando. Tom. II. pag. 412. num. 1120.
 Alia per Hilarium Papam coacta. pag. 416. num. 506.
 Item aliæ. pag. 417. num. 547.
 Alia in Vaticano. *ibid.* num. 522.
 Aliæ. *ibid.* & seqq.
 Romanarum rerum epitome à quonam edita. Tom. I. pag. 104. num. 354. & seqq.
 Festo Rufo adscripta an eius sit. pag. 212. num. 296.
 Romani in Gothos eriguntur & quare. Tom. II. pag. 413. num. 1156.
 Milites à Wandalis cæsi. pag. 415. num. 1182.
 A Witterici ducibus fugantur. pag. 421. num. 647.
 Romanorum Pontificum gesta à quonam descripta. Tom. II. pag. 167. num. 288.

- De *Romanorum* Toleti familia absurda Higuerae cogitata. Tom. I. pag. 513. num. 330. & seqq.
- Romanus lapis ex coniectura emendatur. Tom. I. pag. 22. num. 58.
- Romanus monachus Pseudo-Hauberti figmentum. Tom. I. pag. 513. num. 328.
- Rosarii summæ veritatis quisnam auctor. Tom. II. pag. 304. num. 644.
- De Rosario Virginis Mariæ quisnam egerit. Tom. II. pag. 66. num. 120.
- Rosvitha virgo Saxonica Pelagii martyris historiam descripsit. Tom. I. pag. 516. num. 342.
- Rucumna Africæ Ecclesia, non Hispaniæ. Tom. I. pag. 131. num. 451. & seq.
- Rufinus Bosphoritanus à Stilicone interficitur. Tom. II. pag. 413. num. 1148.
- Rufinus diaconus Pseudo-Haubertinus Scriptor. Tom. I. pag. 302. num. 117.
- Rufus quidam ex laico creatus Episcopus. Tom. II. pag. 413. num. 1150.
- Eiusdem depositio. *ibid.*
- Rupertus, sive Robertus, Alphonsi Aragoniæ & Siciliæ Regis coquus. Tom. II. pag. 279. num. 479. & seq.
- Scriptis de re culinaria. *ibid.*
- Rusticus subdiaconus martyrio afficitur. Tom. II. pag. 416. num. 512.
- S**
- SABAUDIA Burgundionibus traditur dividenda. Tom. II. pag. 416. num. 480.
- Sabinus Episcopus Hispalensis à Sede detruditur. Tom. II. pag. 416. num. 477.
- Victor è Gallia Sedem repetit. *ibid.* num. 497.
- Sacramenta Ecclesiæ à quonam recollecta. Tom. II. pag. 339. num. 842.
- Saed, aliàs Alkadi Saed Eben Ahmed quænam scriptis commiserit. Tom. II. pag. 408. col. 1. & seq.
- Munia ipsius Toleti obita. *ibid.*
- Saigh, seu Aben, vel Ibnu Saigh, Bæticus. Tom. II. pag. 408. col. 2. & seq.
- Eiusdem laudes, gesta & scripta. *ibid.*
- Salazarius Ioannes Baptista laudatur. Tom. I. pag. 8. num. 26.
- Sal Hispanum in iugis Tarraconensibus quale. Tom. I. pag. 271. num. 1.
- Salernitanum regimen à quonam explanatum. Tom. II. pag. 117. num. 54. LIII.
- Salmantica res à quonam descriptæ. Tom. II. pag. 371. col. 2.
- Salomon archipresbyter Toletanus. Tom. II. pag. 4. num. 10.
- An sit auctor libelli *De virginitate S. Mariæ*. *ibid.*
- Salomon quidam Latine vertit Avicennæ libros Physicorum. Tom. II. pag. 370. col. 1.
- S. Salvatoris de Oña monasterii historiam quinam scripserint. Tom. II. pag. 356. col. 1. & pag. 361. col. 2.
- Salvatus, aliàs Salvianus, auctor Vitæ S. Martini Sauriensi. Tom. II. pag. 22. num. 79. & seq.
- Salve Regina* hymni quisnam auctor. Tom. I. pag. 517. num. 345. & seqq.
- Verba *O clemens, o pia, o dulcis Maria* per quemnam adiuncta. *ibid.* num. 348.
- Salvi abbatis Alveldensis elogium. Tom. I. pag. 518. num. 351. & seqq.
- Regularem libellum pro virginibus scripsit. pag. 519. num. 356.
- Hymnos item, orationes, versus & Missas. *ibid.* num. 354.
- Salvinus Albigensis Episcopus Ingundem in Hispaniam comitatur. Tom. II. pag. 418. num. 617.
- Salustius Episcopus Hispalensis Bæticæ & Lusitaniæ legatus designatur. Tom. II. pag. 417. num. 553.
- A quonam. *ibid.*
- Sampirus Episcopus Asturicensis historiæ Scriptor. Tom. II. pag. 1. num. 2.
- Samson Malacitanus abbas quando floruerit. Tom. I. pag. 468. num. 140.
- Quænam scripserit. *ibid.* & seqq.
- Samuel Eben Iuda medicus celebris. Tom. II. pag. 410. col. 2. & seq.
- Laudes eiusdem & opera. *ibid.*
- Samuel quidam ex Iudæo Christianus. Tom. II. pag. 3. num. 7.
- Epistolæ auctor. *ibid.*
- Ostendit Christum Iesum verum Messiam venisse. *ibidem.*
- Sancius Alphonsi *Sapientis* filius Castellæ Rex. Tom. II. pag. 96. num. 256.
- Documentorum opus scripsisse dicitur. *ibid.*
- Sancius de Besaran Dominicanorum sodalis. Tom. II. pag. 214. num. 115.
- Arnaldi Villanovani errores impugnavit. *ibid.*
- Sancius Porta Dominicanus. Tom. II. pag. 213. num. 108. & seqq.
- Mariale* scripsit & sermones. *ibid.*
- Sanctorale* item. *ibid.*
- Sancius de Ull, sive Ul, Carmelita Albarracinensis Episcopus. Tom. II. pag. 148. num. 214. & seqq.
- Scripsit canones pro animarum regimine. *ibid.*
- Necnon spiritualium pastorum cura. *ibid.*
- Sancti* nomen honoris aliquando, non pietatis titulus. Tom. I. pag. 236. num. 4.
- Sanctina virgo Toletana Theoderico nubit. Tom. II. pag. 417. num. 546.
- Radinense cœnobium ædificat. *ibid.* num. 578.
- Toleti moritur. *ibid.*
- Ubi nam sepulta. *ibid.*
- Sanctinus Tyrassonensis Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 418. num. 610.
- Sanctorum Vitas quinam scripserint. Tom. II. pag. 4. num. 13. & seqq. & pag. 175. num. 333. & pag. 181. num. 366. & seq. & pag. 213. num. 113. & pag. 219. num. 146.
- Sansol oppidum unde dictum. Tom. I. pag. 160. num. 90.
- Santincio Episcopus Toletanus quando electus. Tom. II. pag. 416. num. 501.
- De *Sapientia vana sæculi* quisnam scripserit. Tom. I. pag. 411. num. 369.
- Saturii eremitæ obitus quando & ubi contigerit. Tom. II. pag. 418. num. 592.
- Savaronis Ioannis duplex error in Iuveni Martialis rebus. Tom. I. pag. 164. num. 104.
- Scalabis Lusitaniæ municipium Ioannis Biclarenensis patria. Tom. I. pag. 298. num. 104.
- Hodie *Santaven*. *ibid.*
- Scaligeri cum Lipsio discrepantia de Senecæ tragædiis. Tom. I. pag. 47. num. 168.
- Error in tribuendo *Pugione Fidei* Raymundo Sebeide. Tom. II. pag. 91. num. 234.
- De *Scherma* quisnam scripserit. Tom. II. pag. 305. num. 648. & seq.
- De Schismate quisnam egerit. Tom. II. pag. 184. num. 374. & seqq. & pag. 186. num. 380. & seq.
- Scholam quis primus aperuerit Romæ publico stipendio. Tom. I. pag. 71. num. 245.
- Scholasticus dictus etiam pro advocato. Tom. I. pag. 221. num. 323.
- Schoti Andreæ lapsus in Gallione. Tom. I. pag. 29. num. 79.
- De Scientiarum ortu quisnam egerit. Tom. II. pag. 368. col. 1.
- Scintillarum* libri quisnam auctor. Tom. I. pag. 480. num. 196.
- Scoti per Maximum tyrannum debellantur. Tom. II. pag. 412. num. 1134.
- Scriptores Hispani à Pseudo-historicis conficti. Tom. I. pag. 128. num. 439. & pag. 178. num. 161. & seq. & pag. 268. num. 123. & pag. 302. num. 117. & pag. 425. num. 429. & seqq. & pag. 451. num. 68. & seqq. & pag. 507. num. 301. & seqq. & pag. 519. num. 358. & seqq. & Tom. II. pag. 182. num. 369. & seqq.
- Scriptores de paupertate Christi & Apostolorum dissentientes laudantur. Tom. II. pag. 143. num. 198. & seq.
- De Scriptoribus Ecclesiasticis quisnam egerit. Tom. I. pag. 399. num. 323.
- Scriptorum Hispaniæ opera germana nonnisi è publicis archivis eruta. Tom. I. pag. 545. num. 468. & seqq.
- Ali-

- Aliter sentiendum de Pseudo-chronicis nuper inventis. *ibid.*
- Scripturarum scrutinium* à quonam scriptum. Tom. II. pag. 239. num. 278.
- Sebastiani duo Salmanticenses Episcopi falsò Hispaniæ & sæculo IX. adscripti. Tom. I. pag. 514. num. 338.
- Sebastianus Salmanticensis Episcopus Ranimiri II. gestorum descriptor. Tom. I. pag. 516. num. 343.
- Sectarum varietas à quonam descripta. Tom. II. pag. 386. col. 1.
- Sedulius poeta sacer, genere Scotus. Tom. I. pag. 266. num. 115.
- Temerè à quibusdam Hispaniæ affixus. *ibid.*
- Sempronianus Episcopus Hispalensis Concilio Cordubensi sub Hosio interfuit. Tom. II. pag. 412. num. 1104.
- Seneca L. Annæus quando floruerit. Tom. I. pag. 30. num. 81. & seqq.
- Eius patria. *ibid.*
- M. Annæi Senecæ rhetoris filius. *ibid.*
- Quos in philosophia sectatus. *ibid.* num. 82.
- In Corsicam sub Claudio relegatus. *ibid.* num. 84.
- Prætor & consul prædices. *ibid.*
- Neronis præceptor. *ibid.*
- Quinam de eiusdem gestis commentati. pag. 31. n. 87.
- Laudes ipsius & ex veteribus elogia. *ibid.* num. 88. & seq.
- Penè Christianus, non Christianus. pag. 32. num. 90.
- Eius mores & stylus de quibus accusentur. *ibid.* num. 91. & seqq.
- Lipsii & Mureti de hoc indicia prudentissima. pag. 33. num. 95. & seqq.
- Scripta ab eo edita referuntur. pag. 34. num. 99. & sequentibus.
- Consolatio ad matrem. *ibid.* num. 100.
- De Vita beata* insigne opus. pag. 35. num. 108.
- Quisnam Lucilius ad quem epistolas dedit. *ibid.* num. 111.
- Sophologii auctor de eo corrigitur. *ibid.* num. 113.
- An ipsius sint excerpta de paupertate & remediis fortuitorum. pag. 36. num. 116.
- Apocobocynthosis* de morte Claudii eximia satyra. pag. 35. num. 114.
- Unde huic nomen. *ibid.*
- Plura opera deperdita recensentur. pag. 36. num. 118. & seqq.
- Lactantius vindicatur ab illustratore Servatio Galleo. *ibid.* num. 120.
- De libro *Notarum* ipsi tributo. pag. 38. n. 133. & seqq.
- An cum Paulo Apostolo literas commutaverit. pag. 39. num. 138. & seqq.
- De quatuor virtutibus* liber an huius, vel Martini Dumiensis. pag. 41. num. 146. & seqq.
- Operum eorundem editores & illustratores. pag. 42. num. 150 & seqq.
- An idem cum tragædiarum Scriptore. pag. 45. num. 161. & seqq.
- Nonnullorum opiniones hac de re taxantur. *ibid.* num. 162. & seqq.
- Sidonii Apollinaris duplex error. *ibid.*
- Petrarcham inter & Boccaccium super hac re dissidium. pag. 46. num. 166.
- Rodolphus Agricola aliique notantur. *ibid.*
- An omnes tragædiæ ipsi adscriptæ eiusdem sint. *ibid.* & seqq.
- Quænam à veteribus eidem tributæ. pag. 47. num. 167. & seqq.
- Lipsii iudicium de ipsis quale. *ibid.* num. 168.
- A Scaligero discrepans. *ibid.*
- Multorum crisis de harum auctoribus. pag. 48. num. 169. & seqq.
- Osavia* ab omnibus fermè reiecta. *ibid.* num. 171.
- Harum tragædiarum stylus & virtutes. *ibid.* num. 172.
- Editiones ac in vulgares linguas interpretes. pag. 49. num. 173. & seqq.
- Exemplaria manu exarata. pag. 50. num. 177.
- Opera eadem à quonam Hispanè versa. Tom. II. pag. 253. num. 344.
- Seneca M. Annæus rhëtor diu ignotus. Tom. I. pag. 17. num. 45.
- Quis primus ipsum à filio Lucio distinxerit. *ibid.*
- Biblioth. vet. Hisp.* Tom. II.
- Quos filios genuerit quæque scripserit. *ibid.* & seqq.
- Patria eiusdem & genus. pag. 19. num. 49.
- Uxorem habuit Helviam, alius Albinam. *ibid.*
- Quando Romam venerit & cum quibus. *ibid.* num. 50.
- Memoria eius mirabilis. *ibid.*
- Suasoriarum & controversiarum Scriptor. *ibid.* num. 50. & seqq.
- Editores earundem & illustratores. *ibid.* & seqq.
- Declamationes nonnullæ periire. pag. 21. num. 53.
- De superstitibus iudicium. *ibid.* num. 54.
- Senecæ duo M. Valerii Martialis. Tom. I. pag. 18. num. 48.
- Senecæ unde dicti. Tom. I. pag. 19. num. 49.
- Sententiarum libri ex D. Gregorii operibus cuinam tribuendi. Tom. I. pag. 424. num. 424.
- Sententiarum libri à quibusnam explanati. Tom. II. pag. 148. num. 218. & pag. 151. num. 232. & pag. 158. num. 255. VI. & pag. 160. num. 262. & seq. & pag. 161. num. 270. & pag. 171. num. 307. & 311. & pag. 172. num. 316. & pag. 175. num. 331. & seqq. & pag. 208. num. 90.
- Sententiarum libros quisnam scripserit. Tom. I. pag. 345. num. 137. & seqq.
- Septimius monachus martyrio afficitur & quando. Tom. II. pag. 416. num. 512.
- Serapidis templum Alexandriæ subvertitur. Tom. II. pag. 413. num. 1145.
- Serenorum* omnium origo falsò Gallaciæ adscripta. Tom. I. pag. 123. num. 418. & seqq.
- Luitprandi crassissimi errores. *ibid.*
- Serenus Granius, aut Granianus, non Gravius, Asiæ proconsul. Tom. I. pag. 126. num. 434. & seqq.
- De Christianis scripsit ad Hadrianum Imperatorem. *ibid.*
- Q. Serenus Sammonicus ineptissimè Hispaniæ adscribitur. Tom. I. pag. 122. num. 417. & seqq.
- Luitprandi in eius rebus fabulæ. *ibid.*
- A Caracalla occisus. pag. 124. num. 423.
- Diversus à Quinto medico à Galeno laudato. pag. 126. num. 432.
- Servandus Auriensis Episcopus quale opus historicum scripserit. Tom. I. pag. 438. num. 14.
- Necnon genealogicum. *ibid.*
- Liber hac de re superstes non est ille Latinus, sed vernacula Petri Seguinii interpretatio. *ibid.* num. 15.
- De Sermonum proprietate quisnam egerit. Tom. I. pag. 333. num. 103.
- Sermonum Scriptores varii. Tom. I. pag. 101. num. 340. & seqq. & pag. 420. num. 403. & seq. & Tom. II. pag. 18. num. 63. & pag. 48. num. 11. & 12. & pag. 171. num. 312. & pag. 172. num. 317. & pag. 206. num. 72. & pag. 213. num. 109. & seq. & pag. 280. num. 486. & pag. 283. num. 501. & seq. & pag. 302. num. 621. & seqq. & pag. 306. num. 656. & pag. 346. num. 871. & pag. 356. col. 1.
- Serera, non Serena, Philippi Imperatoris uxor. Tom. I. pag. 125. num. 431.
- Pseudo-historicorum hac de re nugæ. *ibid.*
- Severianus Theoderico Gothorum Regi nascitur. Tom. II. pag. 417. num. 552.
- Hispalim relegatur & quare. pag. 418. num. 591.
- Ibique moritur. *ibid.* num. 598.
- Severus Imperator quando designatus. Tom. II. pag. 416. num. 500.
- Moritur. *ibid.* num. 504.
- Severus Lamecensis Episcopus Pseudo-historicorum figmentum. Tom. I. pag. 268. num. 122. & pag. 282. num. 41.
- Severus Malacitanus Episcopus à S. Isidoro laudatus. Tom. I. pag. 282. num. 40.
- Vincentium Cæsaraugustanum hæreticum confutat. Tom. II. pag. 418. num. 612.
- Quando obierit. pag. 419. num. 627.
- Severus martyr Barcionensis Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 411. col. 2.
- Severus Minoricensis præsul quænam scripserit. Tom. I. pag. 248. num. 50.
- Pseudo-Dextri in hoc audacia. pag. 249. num. 51.
- Severus monachus Pseudo-Hauberti fabula. Tom. I. pag. 453. num. 74.

- Severus poeta Pseudo-Hauberti figmentum. Tom. I. pag. 302. num. 117.
 Severus quidam Martini Turonensis discipulus. Tom. II. pag. 413. num. 1155.
 Eiusdem Vitæ Scriptor. ibid.
 Sextilius Hena poeta Cordubensis & cuius notæ. Tom. I. pag. 16. num. 42.
 Sextus Aurelius Victor de Traiani Imper. patria castigatur. Tom. I. pag. 92. num. 313. & seqq.
 Sicanius poeta Pseudo-Hauberti quisquiliæ. Tom. I. pag. 234. num. 377.
 Sidonii Apollinaris Arvernorum Episcopi carmen de Senecis obscurum. Tom. I. pag. 17. num. 45.
 Duplex sphalma in Senecæ rebus. pag. 45. num. 162.
 Quando hic floruerit. pag. 253. num. 67. & Tom. II. pag. 416. num. 516.
 Sirkouri Lachmens Granatensis. Tom. II. pag. 410. col. 2.
 Scripsit de remediis morborum omnium partium humanarum. ibid.
 Sigericus Gothorum Rex quando regnaverit. Tom. II. pag. 415. num. 474.
 Signa in celo visa. Tom. II. pag. 413. num. 1144. & 1148. & pag. 414. num. 1172. & pag. 416. num. 489.
 Sigisulphus Bonifacium in Africa persequitur. Tom. II. pag. 414. num. 1177.
 Silius Italicus an fuerit Hispanus. Tom. I. pag. 110. num. 376. & seqq.
 Eius operis editiones & illustratores. pag. 113. num. 383.
 Silverius Romanæ Ecclesiæ præficitur. Tom. II. pag. 417. num. 570.
 In exsilium pellitur. ibid. num. 573.
 Silvanus Cæsaraugustanus Episcopus Aqua-Celenensi Synodo interfuit. Tom. II. pag. 416. num. 486.
 Silvius quidam *De religione* Scriptor. Tom. II. pag. 416. num. 475.
 Simon Poncius medicus Tarraconensis. Tom. II. pag. 220. num. 150.
 Scripsit adversus reformationem Lupi de Olmedo. ibidem.
 Simplicianus Episcopus Mediolanensis clarus habetur. Tom. II. pag. 413. num. 1152.
 De Simplicibus quisnam scripserit. Tom. II. pag. 116. num. 47. VI.
 Simplicius Cæsaraugustanus datur Episcopus. Tom. II. pag. 416. num. 492.
 Quando floruerit. pag. 419. num. 622.
 Sinderedus Episcopus Toletanus temerè Hispaniæ Scriptoribus affixus. Tom. I. pag. 435. num. 4.
 Siri fructibus condendis putei apud Bæticos. Tom. I. pag. 23. num. 60.
 Nunc *Sibor*. ibid.
 Sisbertus Protospatharius Hermenegildum obtruncat. Tom. II. pag. 419. num. 624.
 Ultimo supplicio afficitur. ibid. num. 626.
 Sisebutus Gothorum Rex & eius elogium. Tom. I. pag. 370. num. 220.
 Gundemaro sufficitur. ibid.
 Quamdiu regnaverit. ibid.
 Epistolæ eiusdem ad diversos. ibid. num. 221.
 S. Desiderii martyris Viennensis in Gallia Episcopi vitæ Scriptor. pag. 371. num. 222.
 Scripsit item de re geographica. ibid.
 Comes rerum publicarum quando fuerit designatus. Tom. II. pag. 420. num. 642.
 Quando in Regem electus. pag. 421. num. 650.
 Moritur. ibid. num. 658.
 Sisenandus Gothorum Rex eligitur. Tom. II. pag. 421. num. 667.
 Solini locus explicatur. Tom. I. pag. 150. num. 56.
 Solis defectio. Tom. II. pag. 413. num. 1154.
 Alia. pag. 414. num. 1171.
 Sophologii auctor corrigitur. Tom. I. pag. 35. num. 113.
 Sophronius Hierosolymitanus Patriarcha temerè Hispaniæ tributus. Tom. I. pag. 432. num. 455. & seqq.
 Sorsanus Avicenæ magistri sui Vitam scripsit. Tom. II. pag. 7. num. 22.
 Sozomenus in Hosii Cordubensis rebus arguitur. Tom. I. pag. 135. num. 7.
Spatba quodnam vocabulum. Tom. I. pag. 429. num. 441.
Spectaculorum liber non unius tantum Martialis. Tom. I. pag. 84. num. 287.
Speculum Principum à quonam scriptum. Tom. II. pag. 279. num. 477.
Speculum Regum à quonam editum. Tom. II. pag. 151. num. 232.
Speculum vitæ humane per quemnam digestum. Tom. II. pag. 299. num. 600.
 Spera-in-Dei Cordubensis abbatis elogium. Tom. I. pag. 467. num. 135.
 Licet sub Maurorum iugo, Saracenorum legem impugnavit. ibid. num. 136.
 Eius epistola ad Alvarum Cordubensem. ibid. num. 138.
 Spiritus negans hæresis. Tom. II. pag. 418. num. 615.
 A quibus impugnata. ibid.
 De Spiritu Sancti processione quisnam scripserit. Tom. I. pag. 463. num. 114. & Tom. II. pag. 228. num. 187.
 Statii Papinii loci enodantur. Tom. I. pag. 55. num. 195.
 Stephanus diaconus Pseudo-Hauberti fabula. Tom. I. pag. 268. num. 123.
 Stephanus monasterii Cellæ-novæ Prior. Tom. II. pag. 26. num. 99. & seqq.
 Auctor Vitæ S. Rodesindi Dumiensis. ibid.
 Stilico de Hunnis triumphat. Tom. II. pag. 414. num. 1157.
 Gallias populatur. ibid. num. 1159.
 Obitus eiusdem. ibid. num. 1160.
 Suarezii Iosephi Mariæ coniectura de patria S. Damasi Papæ improbat. Tom. I. pag. 183. num. 184.
 Laus. pag. 185. num. 189.
Suasorias quisnam scripserit. Tom. I. pag. 19. num. 50. & seqq.
 Suevorum gesta à quonam descripta. Tom. I. pag. 340. num. 117. & seqq.
 Svinthila Gothorum Rex eligitur. Tom. II. pag. 421. num. 658.
 Filium Rechimirum in regni societatem adsciscit. ibid. num. 665.
 Regno pulsus moritur. ibid. num. 667.
 Sulpicii Severi incorrecta sæpius de Priscilliano hæretico historia. Tom. I. pag. 169. num. 125. & seqq.
 Suericus Gallias repetit. Tom. II. pag. 416. num. 499.
 Suuncius Lamacensis Episcopus Bracarensi Concilio interfuit. Tom. II. pag. 418. num. 599.
 Symmachus Papa Synodum cogit. Tom. II. pag. 417. num. 536.
 Episcopos diversos Romam convocat. ibid.
 Quando obierit. ibid. num. 548.
 Synodi coguntur in Bætica & Lusitania. Tom. II. pag. 417. num. 552.
 De Synodi generalis auctoritate quisnam scripserit. Tom. II. pag. 290. num. 538.
 Synodi à Pseudo-Dextro confictæ & in Priscillianum coactæ. Tom. I. pag. 177. num. 160. & seqq.
 Synodum Bracarensis, quæ I. dicitur, alia præcessit. Tom. I. pag. 262. num. 104. & seqq.
 Synodus Alexandrina quando celebrata. Tom. II. pag. 412. num. 1114.
 Item alia. pag. 413. num. 1153.
 Ancyrana. pag. 412. num. 1108.
 Aqua-Celenensis. pag. 416. num. 486.
 Quot Episcopis constiterit. ibid.
 Arausicana I. pag. 413. num. 1141.
 II. pag. 416. num. 482.
 Ariminensis. pag. 412. num. 1111.
 Aurelianensis II. pag. 417. num. 572.
 Barcinonensis. Tom. I. pag. 300. num. 109. & seqq.
 Bracarensis. Tom. II. pag. 418. num. 599.
 Quot Episcopi illi interfuerint. ibid.
 Alia sub Martino Episcopo. pag. 418. num. 609.
 Burdigalensis in Priscillianum. pag. 413. num. 1137.
 Cæsaraugustana item in Priscillianum. pag. 412. num. 1134.
 Quot Episcopis constiterit. ibid.
 Cæsarensis. ibid. num. 1113.
 Chalcedonensis & eiusdem gesta. pag. 416. num. 490.

Constantinopolitana Acacianorum. pag. 412. num. 1112.
 Constantinopolitana generalis. pag. 417. num. 584.
 Cordubensis Hosio impulsore. pag. 412. num. 1104.
 Quot Episcopi illi interfuerint. ibid.
 Athanasius ab eadem absolutus. ibid.
 Eliberitana. Tom. I. pag. 134. num. 3.
 Emeritensis sub Idatio. Tom. II. pag. 412. num. 1134.
 Epaunensis. pag. 417. num. 530.
 Francofordiensi iniquè sensit de S. Ildephonsi doctrina. Tom. I. pag. 401. num. 328. & seq.
 Quando celebrata. pag. 441. num. 30.
 Hispalensis II. Tom. II. pag. 421. num. 658.
 Lampsacena Arianorum. pag. 412. num. 1117.
 Laodicensis an unquam coacta. ibid. num. 1116.
 Lucensis in Hispania. pag. 421. num. 647.
 Quonam præsides. ibid.
 Acta eiusdem corriguntur. Tom. I. pag. 285. num. 52.
 Macumena. Tom. II. pag. 412. num. 1115.
 Mediolanensis in Athanasium. ibid. num. 1105.
 Romana in Vaticano. pag. 417. num. 522.
 Alia. ibid. num. 524.
 Alia. ibid. num. 531.
 Alia. ibid. num. 536.
 Alia. ibid. num. 547.
 Alia contra Arianos. pag. 412. num. 1120.
 Alia sub Hilario. pag. 416. num. 506.
 Tarraconensis. pag. 417. num. 551.
 Toletanae plures. pag. 413. num. 1152.
 Toletana alia. pag. 414. num. 1158.
 Quot Episcopi illi interfuerint. ibid.
 Toletana sub Elipando fictitia. Tom. I. pag. 445. numero 43.
 Alia sub Bacauda Episcopo. Tom. II. pag. 417. num. 583.
 Alia sub Montano. ibid. num. 568.
 Alia sub Paschasio. pag. 419. num. 619.
 Sub Reccaredo Rege. ibid. num. 628.
 Quot Episcopis constitit. ibid.
 Acta eiusdem. ibid.
 Alia. pag. 421. num. 644.
 Valentina in Gallia. pag. 412. num. 1125.
 Valentina sub Celsio Toletano. pag. 417. num. 564.
 Synonyma quisnam congesserit. Tom. I. pag. 349. num. 148. & seqq.
 Syricius Papa quando creatus. Tom. II. pag. 412. numero 1136.

T

TABULÆ astronomicæ à quonam exaratae. Tom. II. pag. 318. num. 730. & seq.
 Taurus Episcopus Cæsaraugustanus. Tom. I. pag. 424. num. 422.
 Revelatio eidem facta de libris Moralium S. Gregorii. ibidem.
 Carmen huius sepulcræ Hispalense à Pseudo-historicis suppletum. ibid. num. 423.
 Libri Sententiarum ex S. Gregorii operibus eidem tributi. ibid. num. 424.
 Quando scripti. ibid.
 Carmen quoddam huius operis præfationi affixum. ibid. num. 425.
 Poeta & cuius notæ. pag. 425. num. 426.
 Fragmenta eiusdem Pseudo-Juliani fabulæ. ibid. num. 428.
Talibristia quisnam auctor. Tom. II. pag. 30. num. 15. & seqq.
 Tamaii Ioannis frequentes errores de Avito Bracarensi. Tom. I. pag. 247. num. 43. & seqq.
 Necnon Luciano presbytero. ibid. num. 46. & seqq.
 Petulantia redarguitur. pag. 263. num. 107.
 Levitas de Alvaro Cordubensi. pag. 481. num. 199. & seqq.
 Libri cuiusnam notæ sint. Tom. II. pag. 30. num. 113.
 Fides quænam. ibid. num. 114.
 Hispaniæ descriptionem Alvari Gomezii interpolavit. pag. 31. num. 119. & seqq.
 Tamaius Thomas laudatur. T. I. pag. 476. n. 177. & alibi.

Tarra monachus quando floruerit. Tom. I. pag. 302. num. 115.
 Quænam opera ediderit. ibid.
 Tarraconensis Synodus quædam. Tom. II. pag. 417. numero 551.
 Tempa Alexandriæ destruuntur & quænam. Tom. II. pag. 413. num. 1145.
 Idolorum ubique evertuntur. ibid. num. 1151.
 Templum Cæsaraugustanum, vulgò *Del Pilar*, celebrè habetur. Tom. II. pag. 418. num. 609.
 Terasiæ ac Teresiæ nomina cuiusnam linguæ. Tom. I. pag. 160. num. 89.
 Terechristus abbas S. Eulaliæ Toletanæ Synodo sub Reccaredo interfuit. Tom. II. pag. 419. num. 628.
 Testamenti veteris *encheiridion* quisnam scripserit. Tom. I. pag. 226. num. 345. & seqq.
 Testamenti veteris & novi Concordias quisnam scripserit. Tom. II. pag. 28. num. 108.
 Historia per quemnam digesta. pag. 50. num. 26.
 In Testamentum vetus quæstiones à quonam scriptæ. Tom. I. pag. 346. num. 139. & seqq.
 Temistii error de Hadriani imperatoris patria. Tom. I. pag. 97. num. 329.
 Corrigitur. ibid.
 Theobaldus Gothorum Rex quando in Italia regnaverit. Tom. II. pag. 417. num. 575.
 Theodemirus monachus falsò inter Hispanos Scriptorum recensitus. Tom. I. pag. 511. num. 317.
 Theodemirus Suevorum Rex quando & ubi creatus. Tom. II. pag. 418. num. 596.
 Theodericus Gothorum Rex an venerit in Hispaniam incertum. Tom. I. pag. 290. num. 74.
 Quando Rex salutatus. Tom. II. paginâ 415. numero 474.
 Cum Odoacre foedus percutit. pag. 417. num. 529.
 Hispaniam ingreditur. ibid. num. 546.
 Sanctinam Toletanam uxorem ducit. ibid.
 Severianum ex ipsa suscipit. ibid. num. 552.
 Theodericus Hermenegildi martyris filius Constantinopolim transfertur. Tom. II. pag. 419. num. 624.
 Ibiq; moritur. ibid. num. 626.
 Theodericus Mediomatricum Rex Hermengam uxorem Witerico patri intactam remittit. Tom. II. pag. 421. num. 646.
 Theodora Severiani filia nascitur. Tom. II. pag. 417. num. 577.
 Leovigildo Gothorum Regi nubit. ibid.
 Quando obierit. pag. 418. num. 605.
 Ubi sepulta. ibid.
 Theodora Severiani uxor moritur. Tom. II. pag. 418. num. 600.
 Theodorus Barchinonensis Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 411. col. 2.
 Theodosianus codex quando editus. Tom. II. pag. 415. num. 475.
 Theodosii Imperatoris patria & initia principatus. Tom. I. pag. 96. num. 323. & Tom. II. pag. 412. num. 1131.
 Gesta in oriente. ibid. num. 1133.
 Maximum tyrannum occidit. pag. 413. num. 1140.
 Valentinum iuniorum in regnum restituit. ibid.
 Thessaloniciæ horrendum facinus egregiâ pœnitentiâ expiât. ibidem.
 Galla Placidia eidem nascitur. ibid.
 Eius in Italiam reditus. ibid. num. 1146.
 Eugenium tyrannum superat. ibid. num. 1147.
 Moritur. ibid.
 Theodosius primus Barchinonensis Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 411. col. 1.
 Theodosius Iunior quando Imperator designatus. Tom. II. pag. 414. num. 1159.
 Eutychetis hæresi favet. pag. 416. num. 487.
 Moritur. ibid.
 Theodulphus Aurelianensis Episcopus ex non vana coniectura Hispaniæ adscribitur. Tom. I. pag. 461. num. 107. & seqq.
 Carmen eius circa hoc expenditur. ibid. n. 108. & seqq.
 Capitula scripsit ad presbyteros suæ diœcesis. pag. 462. num. 112.
 De ordine baptismi ad Magnonem Episcopum Senonensem. ibid. num. 113.

- De Spiritu Sancto ad Carolum Magnum Imperatorem. pag. 463. num. 114.
Carmina ad diversos & *Parænesin ad iudices*. ibid. num. 115.
- De Theologia ascetica quisnam scripserit. Tom. II. pag. 405. col. 2. & seq.
- Theophila Canii poetæ uxor qualis femina. Tom. I. pag. 89. num. 301.
- Theophilus Ecclesiæ Alexandrinæ præficitur. Tom. II. pag. 413. num. 1143.
- De Theriacæ præstantia quisnam egerit. Tom. II. pag. 116. num. 47. IX.
- Theaurus pauperum* quale opus & à quonam scriptum. Tom. II. pag. 74. num. 153.
- Theudericus Bæticam invadit. Tom. II. pag. 416. num. 497.
- Theudisclus Wisi-Gothos regit. Tom. II. pag. 417. num. 580.
- Theudius Wisi-Gothorum Rex quando electus. Tom. II. pag. 417. num. 569.
Interficitur. ibid. num. 580.
- Theudus an idem cum Theoderico adiuncta terminatione *ric*, seu *ricus*. Tom. I. pag. 273. num. 10.
- Thomæ Dempsteri opinio de tribus Claudiis Clementibus. Tom. I. pag. 459. num. 96. & seqq.
Qualis in historia fuerit. ibid.
- S. Thomæ flores sententiarum à quonam excerpti. Tom. II. pag. 290. num. 537.
- Thomas Mieres Catalanus iuriconsultus. Tom. II. pag. 241. num. 289.
Quænam literis consignaverit. ibid.
- Thomas de Templo Dominicanus scripsit de Rosario B. Virginis. Tom. II. pag. 66. num. 120.
- Thomas de Toledo Dominicanus quænam opera scripsit. Tom. II. pag. 304. num. 643.
- Thomas de Torquemada Dominicanorum sodalis. Tom. II. pag. 340. num. 846. & seqq.
Munera eiusdem, gesta & scripta. ibid.
- Thracia ab Hunnis diripitur. Tom. II. pag. 416. num. 481.
- Tibato Galliam ulteriorem ad rebellionem sollicitat. Tom. II. pag. 415. num. 472.
- Tiberianus Bæticus Priscilliani erroribus infectus. Tom. I. pag. 171. num. 131.
In Syllinam insulam relegatus. ibid.
Filiam suam virginem Christo devotam matrimonio copulavit. ibid.
- Timotheus Episcopus Alexandrinus clarus habetur. Tom. II. pag. 413. num. 1143.
- Timotheus Episcopus Asturiensis Bracarensi Concilio interfuit. Tom. II. pag. 418. num. 599.
- Tingi Hispana dicta etiam Iulia Traducta. Tom. I. pag. 66. num. 228.
- Toletana Synodus sub Syricio Papa Priscilliani erroribus restitit. Tom. I. pag. 173. num. 144.
Confusa cum actis alterius, vulgò I. ibid. num. 145.
Aliæ frequenter coactæ & cur. Tom. II. pag. 413. num. 1152.
Alia. pag. 414. num. 1158.
Quot Episcopi illi interfuerint. ibid.
Alia sub Montano Episcopo. pag. 417. num. 568.
Alia sub Bacauda. ibid. num. 583.
Alia sub Paschasio. pag. 419. num. 619.
Alia sub Reccaredo Rege. ibid. num. 628.
Quot Episcopis constiterit. ibid.
Eiusdem acta. ibid.
Alia. pag. 421. num. 644.
- Toletani annales à quonam scripti. Tom. II. pag. 361. col. 2.
- Toletum à Leovigildo deficit. Tom. II. pag. 418. num. 618.
- Tonantii Episcopi Palentini obitus quando contigerit. Tom. II. pag. 421. num. 662.
- Toromachus, ex quo Idatius in historia profecit, quisnam fuerit. Tom. I. pag. 259. num. 88.
An idem cum Gregorio Turonensi. ibid.
- Tostatus. Vide Alphonsus Tostatus.
- Tractemundus pro Regimundo, ad quem directum Pseudo-Luitprandi chronicon. Tom. I. paginâ 526. numero 388.
- Tragedia *Octavia* à quonam scripta. Tom. I. pag. 106. num. 359.
- Traiani Imperatoris patria. Tom. I. pag. 92. num. 313.
Ante adoptionem idem dictus M. Ulpius Traianus. ibidem.
Post adoptionem Nerva Traianus. ibid.
Sextus Aurelius Victor de eius patria aut reiicitur, aut emendatur. ibid. & seqq.
Lipsii hac de re dubitationibus satisfiit. pag. 94. num. 318. & seqq.
Lapis Hispanus & provincia Arevatum de ipso suspecta. ibid.
Dio in eius rebus explicatur. ibid. num. 320.
Historia caret. pag. 95. num. 321.
Dacicum bellum descripsit. pag. 96. num. 324.
Marmoreâ columna incidi iussit. ibid. num. 325.
- Traiani forum terræmotu concutitur. Tom. II. pag. 414. num. 1160.
- Traii & Traiani familiæ ex Hispania. Tom. I. pag. 95. num. 322. & seqq.
- Transfigurationis Dominicæ officium à quonam ordinatum. Tom. II. pag. 273. num. 456.
- Trasamundus Wandalorum Rex hæreticus quando regnaverit. Tom. II. pag. 417. num. 526.
Eiusdem crudelitas. ibid.
- De Treuga & pace quisnam scripserit. Tom. II. pag. 168. num. 293.
- Treuga & pacis *Divektorium* à quonam digestum. Tom. II. pag. 198. num. 33.
- De Trinitate libri ad Galliam Placidiam quisnam auctor. Tom. I. pag. 140. num. 24.
- De Trinitate Scriptores quinam. Tom. I. pag. 140. num. 24. & pag. 393. num. 293. & Tom. II. pag. 301. num. 612.
- De Trinitatis Personarum proprietate quisnam egerit. Tom. I. pag. 393. num. 293.
- Tristanus de Sylva Civitatis. Tom. II. pag. 348. num. 889.
Catholicorum Regum historicus. ibid.
- Trithemii Ioannis error de quodam vero Arausicano. Tom. I. pag. 268. num. 124.
Item de patria Leandri Hispalensis. paginâ 292. numero 81.
- Triii Metallii nomen & significatio vera producitur. Tom. I. pag. 157. num. 80. & seqq.
Veteri inscriptione stabilitur. ibid.
- Tritium*, duorumne an trium oppidorum vocabulum. Tom. I. pag. 157. num. 80. & seqq.
- Triumphator quis Romæ exterorum primus. Tom. I. pag. 7. num. 24.
- Trogus Pompeius temerè Hispanus fingitur. Tom. I. pag. 110. num. 374.
Origine Gallus ostenditur. ibid.
- Trontius Hispalensis Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 416. num. 531.
- Turannius Gracula Geographicæ rei Scriptor. Tom. I. pag. 6. num. 21.
- Turibius Episcopus Asturicensis. Tom. I. pag. 261. num. 96. & seqq.
Eiusdem epistola de quibusnam Apostolorum actis ab hæreticis confictis. ibid.
Leonis Papæ ad ipsum literæ. pag. 262. num. 99. & sequentibus.
Idem cum Leonis eiusdem notario. ibid. num. 102.
Bivarrii in huius rebus hallucinatio. ibid.
Diversus à Turibio Palentino. pag. 263. num. 105. & seqq.
Pseudo-Juliani de ipso figmenta. ibid. num. 106. & sequenti.
Ioannes Tamaius reprehenditur. ibid. num. 107.
Aqua-Celenensi Synodo interfuit. Tom. II. pag. 416. num. 486.
- Turibius Episcopus Palentinus nb Asturicensi diversus. Tom. I. pag. 263. num. 105.
- Turibius Episcopus Toletanus pro Christi Fide vexatur. Tom. II. pag. 411. col. 2.
- Turingi à Clodovæo per bellum afflicti. Tom. II. pag. 417. num. 528.
- De Turrecremata Ioannes S. R. E. Cardinalis. Tom. II. pag. 286. num. 515. & seqq.

- Huius patria parentesque inter Scriptores controversa. *ibid.*
 Concilio Basileensi interfuit, Constantiensi nequiquam. *ibid.* num. 519. & seq.
 Eiusdem obitus & epitaphium. pag. 287. num. 523.
 Laudes ipsius. *ibid.* num. 524.
 Gratiani Decretum exposuit. pag. 288. num. 525.
Summam Ecclesiasticam digessit. *ibid.* num. 526.
 Scripsit de aqua benedicta & eius virtute. *ibid.* num. 527.
 Meditationes de Vita Christi. *ibid.* num. 528.
 Commentaria in regulam S. Benedicti. *ibid.* num. 529.
 Expositionem in Psalmos. *ibid.* num. 530.
 Quæstiones super Evangelia. pag. 289. num. 531.
 Sermones de tempore & de Sanctis. *ibid.* num. 532.
 Mahometi impugnator. *ibid.* num. 533.
 De veritate conceptionis Virginis Mariæ. *ibid.* num. 534. & seqq.
 Flores sententiarum D. Thomæ excerpit. pag. 290. num. 537.
 De Pontificis & generalis Concilii auctoritate egit. *ibid.* num. 538.
 Alia eiusdem opuscula. *ibid.* & seqq.
 Turcius Cloelius declamator & cuius nominis. Tom. I. pag. 15. num. 41.
 Eius patria & res gestæ. *ibid.*
 Tuscus declamator qualis. Tom. I. pag. 12. num. 33.
 Patria eiusdem. *ibid.*
 Tyrannus idem quod Rex apud veteres. Tom. I. pag. 344. num. 134.
- V**
- V**ALCONIUS Bracarenis Episcopus Aqua-Celenensi Synodo interfuit. Tom. II. pag. 416. num. 486.
 Valens Imperator occiditur. Tom. II. pag. 412. num. 1130. & seq.
 Valentia Galliarum à Gothis diripitur. Tom. II. pag. 414. num. 1166.
 Valentia Hispanæ rura inter Alanos dividuntur. Tom. II. pag. 416. num. 477.
 Valentina Synodus quando celebrata. Tom. I. pag. 273. num. 8. & seq.
 Alia sub Celso præsule Toletano. Tom. II. pag. 417. num. 564.
 Alia in Gallia. pag. 412. num. 1125.
 Valentinianus Constanti eius patri succedit. Tom. II. pag. 414. num. 1172.
 Imperator designatur. pag. 415. num. 1178.
 Arelatem à Gothis liberat. *ibid.*
 Moritur. pag. 416. num. 493.
 Valentinianus Senior quando regnare cœperit. Tom. II. pag. 412. num. 1131.
 Fœdus init cum Maximo. pag. 413. num. 1137.
 Ad Theodosium confugit. *ibid.* num. 1139.
 Regno restituitur. *ibid.* num. 1140.
 Ubi & à quonam occisus. *ibid.* num. 1145.
 S. Valerius abbas & eius memoria insignis. Tom. I. pag. 411. num. 367. & seq.
 Scripsit *De vana sæculi sapientia*. *ibid.* num. 369.
 Epistolam de institutione novæ vitæ. pag. 412. n. 370.
 Vitam S. Fructuosi Bracarenis. *ibid.* num. 371.
 Vitam & peregrinationem S. Eucheriz. *ibid.* n. 372.
 Brevev historiam Doni-Dei abbatis. *ibid.* num. 373.
 De quibusdam miraculis quorundam monachorum. *ibid.* num. 374.
 An psalmos exposuerit. *ibid.* num. 376.
 Eius fragmentum de genere monachorum. *ibid.* numero 377.
 Ubi sepultus. pag. 413. num. 378.
 Valerius Maximus à quibusnam Hispanè versus. Tom. II. pag. 177. num. 346. & pag. 362. col. 1.
 Vascus de Gama Asiaticæ Indiæ inventor. Tom. II. pag. 340. num. 843.
 Relationem exaravit suæ ad Indos navigationis. *ibid.*
 Vascus Lobeira Lusitanus auctor historiæ *De Amadis de Gaula*. Tom. II. pag. 105. num. 291.
 Velleii Patereuli locus exponitur. Tom. I. pag. 7. numero 24.
 Venantii Fortunati carmen de Orentio laudatur. Tom. I. pag. 272. num. 5.
 De Martini Dumiensis nomine exponitur. pag. 284. num. 49.
 Quando idem floruerit. pag. 428. num. 439.
 Venantius monachus Pseudo-Luitprandi fragmentum. Tom. I. pag. 451. num. 68.
 Verecundus, seu Vergundus, Episcopus Africanus. Tom. I. pag. 425. num. 439. & seqq.
 Falso Hispaniæ tributus à Pseudo-Luitprando. *ibid.*
 Verus quidam Vitæ S. Eutropii auctor. Tom. I. pag. 268. num. 124. & seqq.
 Arausicanus in Gallia Episcopus, haud Hispalensis. *ibidem.*
 Trithemii hac de re hallucinatio. *ibid.*
 De Vestimentorum differentia quisnam scripserit. Tom. II. pag. 66. num. 124.
 Veterinariæ rei Scriptores quinam. Tom. II. pag. 144. num. 202. & pag. 277. num. 470. & seqq. & pag. 356. col. 1.
 Ugia pro Odugia à Pseudo-Gregorio appellata. Tom. I. pag. 162. num. 98.
 Ugnus Barchinonensis Episcopus Synodo Toletanz interfuit. Tom. II. pag. 419. num. 619.
 S. Victor Barchinonensis Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 411. col. 2.
 Victor Statorius declamator & cuius notæ. Tom. I. pag. 14. num. 38.
 Eiusdem patria. *ibid.*
 Quænam scripserit. *ibid.*
 Victor Tunnunensis falso Hispaniæ adscriptus. Tom. I. pag. 303. num. 120.
 Victoriæ ara Romæ per Valentinianum Senioretem permessa. Tom. I. pag. 225. num. 340.
 Postea ab eodem sublata. *ibid.*
 A quibus demum restituta. *ibid.*
 S. Victoriani Aragonensis monasterii historia à quonam scripta. Tom. II. pag. 361. col. 2.
 Vigilantius hæreticus haud Hispanus, sed ex Convenis Galliarum. Tom. I. pag. 232. num. 365.
 Ubinam loci sita hæc urbs. *ibid.* num. 366.
 S. Hieronymus hac de re exponitur & ex coniectura emendatur. *ibid.* num. 367. & seq.
 Baronii & aliorum de eiusdem patria parum recta opinio. pag. 233. num. 369. & seqq.
 A quibusnam impugnatus. *ibid.* num. 372. & seq.
 Quam gente fuerit. Tom. II. pag. 413. num. 1149.
 Quas Ecclesias polluerit. *ibid.*
 A quibusnam confutatus. *ibid.*
 Vigiliæ Papæ literæ ad Eleuterium Cæsaraugustanum. Tom. II. pag. 417. num. 577.
 Item ad Profuturum Episcopum Bracarensem. pag. 418. num. 588.
 De Villena Marchio. Vide Henricus de Aragonia.
 S. Vincentii Levitæ & martyris corpus ubi custodiatur. Tom. I. pag. 378. num. 248. & seqq.
 Vincentius Ariæ de Balboa archidiaconus Toletanus. Tom. II. pag. 202. num. 52. & seqq.
 Placentinus, non Palentinus, Episcopus. *ibid.* num. 53.
 Scripsit glossam ad forum legum. *ibid.* num. 55.
 Vincentius de Burgos quænam literis consignaverit. Tom. II. pag. 338. num. 831.
 Vincentius Carthaginensis Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 420. num. 643.
 Eiusdem obitus quando contigerit. paginâ 421. numero 652.
 Vincentius Cæsaraugustanus Episcopus quando creatus. Tom. II. pag. 414. num. 1165.
 Quando floruerit. pag. 417. num. 540.
 Vincentius Cæsaraugustanus alius Episcopus quando electus. Tom. II. pag. 417. num. 582.
 Hæreticus & à quibusnam confutatus. pag. 418. num. 612.
 Synodo Toletanz interfuit. pag. 419. num. 619.
 S. Vincentius Ferrerius quando floruerit. Tom. II. pag. 205. num. 68. & seqq.
 Gestorum eiusdem synopsis producitur. *ibid.*
 Cuiusnam sint eius nomine vulgati sermones. pag. 206. num. 72. & seqq.
 Opera ipsius & epistolæ nonnullæ. *ibid.* & seqq.

- Sepulcrum describitur. pag. 207. num. 89.
 Vincentius Hispanus canonum glossator. Tom. II. pag. 65. num. 113. & seqq.
 Vincentius Mazuela quorumnam operum Scriptor. Tom. II. pag. 311. num. 692.
 Vincentius quidam Hispanus Decretalium interpres. Tom. II. pag. 376. col. 2.
 Vincentius quidam alius ex Palatino fit monachus. Tom. II. pag. 414. num. 1173.
 Vincentius, sive Abu-Zeit, Valentiae Rex. Tom. II. pag. 71. num. 146. & seqq.
 Ex Mahometismo ad Fidem Christianam conversus. ibid.
 Animalium historiam exaravit. ibid.
 Vincentius Toletanus Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 411. col. 2.
Viole animæ quisnam auctor. Tomo II. paginâ 364. col. 1.
 Virgilius poeta à quonam explanatus. Tom. II. pag. 222. num. 165.
Ad Virgines Regulam quisnam scripserit. Tom. I. pag. 284. num. 47. & seqq.
 De Virginitate quisnam egerit. Tom. I. paginâ 185. num. 189.
 De Virginitate S. Mariæ à quonam scriptum. Tom. II. pag. 3. num. 9.
 De Viris illustribus quisnam egerit. Tom. I. pag. 337. num. 112.
 De virtutibus quatuor libri quisnam Scriptor. Tom. I. pag. 41. num. 146. & seqq.
 De Virtutibus in genere quisnam scripserit. Tom. II. pag. 318. num. 729.
Visionum expositiones per quemnam vulgatæ. Tom. II. pag. 116. num. 48. XV.
 Vita Ægidii Santarenensis à quonam edita. Tom. II. pag. 375. col. 2.
 SS. Annæ & Ioachim. pag. 358. col. 2.
 Bernardi S. Salvii abbatis. Tomo II. paginâ 23. num. 85.
 B. Dalmatii Molner. pag. 188. num. 390.
 S. Desiderii martyris Viennensis. Tom. I. pag. 371. num. 222.
 Didaci Bivarrii cognomento Cidi. Tom. II. pag. 358. col. 1.
 S. Dominici Exiliensis. pag. 4. num. 11.
 S. Dominici de Silos. pag. 5. num. 14.
 S. Dominici ordinis Prædicatorum institutoris. pag. 66. num. 119.
 B. Eronis. pag. 359. col. 1.
 S. Eulogii martyris. Tom. I. pag. 463. num. 119. & seqq.
 S. Eurosizæ. Tom. II. pag. 342. num. 855.
 S. Fructuosi Episcopi Bracarenensis. Tom. I. pag. 412. num. 371.
 S. Ildephonsi præsulis Toletani. Tom. II. pag. 367. col. 2.
 S. Ioannis à Sancto Facundo. paginâ 351. numero 913.
 S. Ioannis Guálberti. pag. 23. num. 83.
 S. Isidori antistitis Hispalensis. pag. 60. num. 68. & seqq.
 Martini Episcopi Seguntini. paginâ 376. col. 1.
 Martini Saurienseis. pag. 22. num. 79.
 B. Mauræ Trecensis. Tomo I. pag. 502. numero 281.
 Nonnii Alvari Perezii Portugalliae Comestabilis. Tom. II. pag. 357. col. 2.
 S. Oldegarii Barcinonensis Episcopi. paginâ 357. col. 2.
 S. Petri Ratisensis. Tomo I. paginâ 129. numero 443. & seqq.
 S. Raymundi de Penyafort. Tom. II. pag. 268. num. 429.
 S. Raymundi Rotensis præsnlis. paginâ 20. numero 71.
 De Vita beata quisnam scripserint. Tom. I. pag. 35. numero 108. & Tomo II. paginâ 250. num. 331.
 De Vita spiritali quisnam egerit. Tom. II. pag. 206. num. 75.
 De Vita sua libros quisnam vulgaverint. Tomo I. paginâ 99. numero 334. & paginâ 103. numero 349. & seqq.
Vitæ humanæ speculum per quemnam editum. Tom. II. pag. 299. num. 600.
 De Vitæ perfectione à quonam scriptum. Tom. II. pag. 159. num. 256. VII.
 Vitais de Canellas Oscensis Episcopus Aragoniæ legislator. Tom. II. pag. 61. num. 74. & seqq.
 Commentaria scripsit ad leges Aragonensium. ibid. num. 75.
 Leges item, seu tabulas legum. paginâ 62. numero 77.
 Vitas Patrum Emeritensium quisnam scripserit. Tom. I. pag. 373. num. 231.
 Pontificum Romanorum. paginâ 190. numero 217. & seqq.
 Sanctorum. Tomo II. pag. 4. numero 13. & seqq. & pag. 175. num. 333. & pag. 181. num. 366. & seqq. & pag. 188. num. 394.
 Ulphilas Gothorum Episcopus quando floruerit. Tom. II. pag. 412. num. 1129.
 Ulyssipò à Suevis capitur. Tomo II. paginâ 416. numero 508.
 M. Unicus poeta Martiali coniunctus. Tom. I. pag. 91. num. 306.
 Elogium eiusdem ex ipso Martiali. ibid.
 Voconius Romanus saltem Hispanus à matre. Tom. I. pag. 108. num. 365. & 366.
 Saguntini lapides de ipso producuntur. ibidem & sequenti.
 Gasparis Escolani in iisdem exponendis iudicium non rectum. ibid. num. 367. & sequenti.
 Carmina ipsius ab Hadriano Imperatore laudata. pag. 109. num. 369.
 Volusianus Episcopus Turonensis in Hispaniam relegatur. Tom. II. pag. 416. num. 507.
 Volusius consul à Columella laudatus quisnam fuerit. Tom. I. pag. 21. num. 56. & seqq.
 Romanus lapis de eo ex coniectura emendatur. pag. 22. num. 58.
 Vossii Ioannis Gerardi hallucinatio de Ioanne Biclarenensi. Tom. I. pag. 330. num. 108.
 Urbes orientis quamplurimæ ab Hunnis direptæ. Tom. II. pag. 416. num. 483.
Urbona pro *Urgabona* à Pseudo-Gregorio usurpata. Tom. I. pag. 163. num. 99.
 Ursicini Antipapæ frustranei conatus. Tom. II. pag. 412. num. 1119.
 Usatici Barcinonenses à quibusnam explanati. Tom. II. paginâ 153. numero 239. & seqq. & pag. 160. numero 264. & paginâ 198. numero 32. & pag. 244. numero 300. & paginâ 363. col. 1. & seqq. & paginâ 368. col. 1. & paginâ 369. col. 2. & paginâ 374. col. 2. & paginâ 375. col. 2. & pag. 376. col. 1.
 Wadingus Lucas laudatur. Tomo II. paginâ 125. numero 81.
 Eiusdem suffragium de renovanda Raymundi Lulli operum editione. pag. 139. num. 175.
 Walaja Gothorum Rex quando regnare cœperit. Tom. II. pag. 415. num. 474.
 Wambæ Regis Gothorum gesta in Gallis à quonam descripta. Tom. I. pag. 421. num. 407.
 Wandali Galliam invadunt. Tomo II. pag. 414. numero 1162.
 Romanorum milites fundant. paginâ 415. numero 1182.
 Africa potiuntur ipsamque diripiunt. ibid.
 Carthaginem destruunt. pag. 416. num. 480.
 Eorundem res à quonam descriptæ. Tom. I. pag. 340. num. 117. & seqq.
 Wisi-Gothorum leges à quonam latæ. Tom. I. pag. 362. num. 198. & seqq.
 Wistremirus Toletanus præsul falsò Hispanis Scriptoribus affixus. Tom. I. pag. 510. num. 316.
 Wittericus Comes-stabuli Synodo Toletanæ sub Recaredo interfuit. Tomo II. paginâ 419. numero 628.
 Liuvam Regem interficit. pag. 420. num. 642.
 In Regem Gothorum ungitur & à quonam. ibid.
 Aria-

Arianam hæresin suscitare conatur. ibidem numero 643.
 Monasterium Benedictinorum ædificat. ibidem numero 644.
 Catholicos persequitur. pag. 421. num. 645.
 Duces ipsius Romanos delent. ibid. num. 647.
 Quando obierit. ibid. num. 648.
 Wulsa Episcopus Gothorum Regum Chronicon compilavit. Tom. II. pag. 376. col. 2. & seqq.
 An usquam exstiterit. ibid.

X

Xysti Senensis error de patria Leandri Hispalensis. Tom. I. pag. 292. num. 81.

Z

ZERT Abu-Zeit. Vide Vincentius Abu-Zeit.
 Zeno Hispalensis Episcopus legatus in Hispania constituitur & à quonam. Tomo II. paginâ 417. num. 521.
 De Zodiaci obliquitate quisnam egerit. Tom. II. pag. 391. col. 2.
 Zosimi Papæ locus de Hosio Cordubensi exponitur. Tom. I. pag. 134. num. 6. & seq.
 Quando idem in Pontificem electus. Tom. II. pag. 414. num. 1169.
 Zourus cognomento *Sapiens* idem cum Aben Zoar. Tom. II. pag. 410. col. 2.

FINIS.

1

1. The first part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions. It emphasizes that this is essential for ensuring the integrity of the financial statements and for providing a clear audit trail. The document also notes that proper record-keeping is a key component of good internal control.

2. In addition, the document highlights the need for regular reconciliation of accounts. This process involves comparing the company's internal records with external statements, such as bank statements, to identify any discrepancies. Regular reconciliation helps to detect errors or fraud early and ensures that the financial data is up-to-date and accurate.

3. Furthermore, the document stresses the importance of segregation of duties. This means that no single individual should be responsible for all aspects of a transaction, such as authorizing, recording, and reviewing it. By separating these functions, the risk of error or fraud is significantly reduced.

4. Finally, the document concludes by stating that a strong internal control system is vital for the success of any organization. It provides a framework for designing and implementing effective controls that can help to protect the organization's assets and ensure the reliability of its financial reporting.

5. The document also includes a section on the role of management in internal control. It states that management is responsible for establishing the internal control system and for ensuring that it is properly maintained and updated. Management should also monitor the system regularly to identify any weaknesses and take corrective action.

6. In summary, the document provides a comprehensive overview of the key principles of internal control. It covers the importance of record-keeping, reconciliation, segregation of duties, and the role of management. By following these principles, organizations can ensure the accuracy and reliability of their financial information and protect their assets.

7. The document also includes a section on the importance of documentation. It states that all internal control procedures should be clearly documented and communicated to all employees. This ensures that everyone understands their responsibilities and how to perform their duties correctly.

8. Finally, the document emphasizes the need for ongoing monitoring and improvement. Internal control systems are not static; they must be regularly reviewed and updated to reflect changes in the organization's operations and the external environment. This helps to ensure that the system remains effective and relevant.

9. In conclusion, the document provides a clear and concise guide to the principles of internal control. It is a valuable resource for anyone responsible for managing an organization's financial affairs. By implementing the principles outlined in the document, organizations can improve their internal control systems and ensure the accuracy and reliability of their financial reporting.